ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פארקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיז.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה׳:

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש״י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי
גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דָּחֹה
דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים
יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי
יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

אגרות קודש

ב״ה, ג׳ טבת, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ג והרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
מוה״ר אפרים אליעזר שי׳ הכהן

שלום וברכה!

...מה שהעיר על המובא בתניא כמו אומן המאמן את ידיו וכו׳, שהי׳ צריך עיון לדכוותי מה היא הכוונה בזה ורוצה לתרץ שזהו לבאר שאמונה היא מל׳ אומן את הדסה וענין החינוך וכו׳.

הנה הצע״ג שלי הוא בכוונת תיבת וכו׳, וכמוש״כ בהערותי. אבל גם בהנ״ל צע״ק כי זה כתוב בפירוש לעיל שם אמונה שהוא מל׳ רגילות וכו׳ ובמילא אינו מובן כ״כ מה מוסיף בהתיבות כמו אומן כו׳.

בברכה.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיז, קיח ..... ג

ג) מאמר ד״ה ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו
ואגידה לכם גו׳ ש״פ ויחי, י״ד טבת ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת ויחי,
י״ד טבת, ה׳תשכ״ה..... יא

ה) משיחות ליל ויום ג׳ פ׳ ויחי, עשרה בטבת
וש״פ ויחי, י״ד טבת ה׳תשנ״ב .....יד

ו) לקוטי-שיחות פרשת ויחי כרך טו.....כה

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... ל

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויחי .....לא

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויחי..... לב

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויחי..... נט

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת ויחי..... ס

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת ויחי.....עא

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם.....עד

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת ויחי ..... עז

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויחי..... קנג

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויחי ..... קעה

יז) נביאים וכתובים
ירמיה פרק ו, רות פרק א-ב.....קעז

יח) משניות – מסכת בבא קמא/בבא מציעא
ביאור קהתי..... קעט

יט) עין יעקב מסכת מגילה.....קפז

כ) מסכת חולין עם ביאורים
מדף יט עד דף כה..... קפח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רטז

כב) שולחן ערוך הלכות נזקי/שמירת גוף/שאלה ושכירות
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן..... רטז

כג) תורה אור ד״ה יהודה אתה יודוך אחיך
אדמו״ר הזקן ..... ריט

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רכב

כה) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רכג

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....רכה

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב.....רכה

כח) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ..... רכז

כט) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ.....רכח

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכח

לא) חומש לקריאה בציבור.....רכט

לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש .....רלה

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי.....רלז

לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש.....רלז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת ויחי, י"ד טבת, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים[1], וּפֵירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[2], בִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת לְבָנָיו קֵץ הַיָּמִין, וְנִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה, וְכֵן הוּא בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י [שֶׁנּוֹסָף עַל מַה שֶׁכָּתַב בְּהַתְחָלַת הַפָּרָשָׁה, לָמָּה פָּרָשָׁה זוֹ סְתוּמָה כּוֹ' שֶׁבִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ לְבָנָיו וְנִסְתַּם מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּבָא כָּאן כִּבְ'דֶרֶךְ אַגַּב', מוֹסִיף וּמְבָאֵר בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר בִּמְקוֹמוֹ הָעִקָּרִי, בְּפֵירוּשׁ הַכָּתוּב "וְאַגִּידָה לָכֶם"], בִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ וְנִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה, וְהִתְחִיל אוֹמֵר דְּבָרִים אֲחֵרִים[3].

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעִנְיָן זֶה (שֶׁבִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ) מוּבָן מִמַּה שֶׁכָּתוּב כָּאן לְשׁוֹן הַגָּדָה ("אַגִּידָה לָכֶם") דַּוְקָא.

ב) **וּבְהַקְדִּים** הַמְבֹאָר בְּאַחַד הַבִּיכְלָאךְ שֶׁיָּצְאוּ מִן הַשִּׁבְיָה אֶל הַחֵרוּת (וְכַנִּרְאֶה שֶׁעַל זֶה מְיוֹסָד הַמַּאֲמָר דְּבוּר־הַמַּתְחִיל "נַחֲמוּ" שֶׁל אַדְמוֹ"ר מַהֲרַ"שׁ[4]), שֶׁבְּעִנְיַן הַדִּבּוּר יֵשׁ ג' לְשׁוֹנוֹת, דִּבּוּר וַאֲמִירָה וְהַגָּדָה[5], וְאָמְרוּ בַּזֹּהַר[6] שֶׁזֶּהוּ 'כְּלָל' שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לְשׁוֹן 'הַגָּדָה' - הוּא מְיֻלָּן דְּחָכְמְתָא[7] (וּלְהָעִיר, שֶׁ'הַגָּדָה' הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן הַמְשָׁכָה, כְּמוֹ נְהַר דִּינוּר דְּנָגִיד כּוֹ'[8], שֶׁמּוֹרֶה עַל הַמְשָׁכַת הָעִנְיָן מִשָּׁרְשׁוֹ וּמִקּוֹרוֹ, וְזֶהוּ שֶׁלְּשׁוֹן 'הַגָּדָה' הוּא מְיֻלָּן דְּחָכְמְתָא, שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת הַחָכְמָה מִשָּׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ כּוֹ'. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב[9] הַמַּגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית, שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת הַחָכְמָה מִבְּחִינַת הַמַּלְכוּת ("רֵאשִׁית") לִבְחִינַת הַמַּלְכוּת ("אַחֲרִית")[10]], וְהָרְאָיָה הִיא מִיַּעֲקֹב שֶׁאָמַר לְבָנָיו "וְאַגִּידָה לָכֶם" גוֹ', וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל שֶׁרָצָה לְגַלּוֹת לָהֶם הַקֵּץ, וְנֶאֱמַר לְשׁוֹן 'הַגָּדָה', כִּי לְשׁוֹן 'הַגָּדָה' הוּא מְיֻלָּן דְּחָכְמְתָא.

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בפרשת השבוע, פרשת ויחי:

2 **וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר**
3 **יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים**[1], **וּפֵירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[2], **בִּקֵּשׁ**
4 רצה **יַעֲקֹב לְגַלּוֹת לְבָנָיו קֵץ הַיָּמִין** מועד סוף הגלות והגאולה
5 השלימה, **וְנִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ**
6 **שְׁכִינָה** ולא גילה. **וְכֵן הוּא**
7 **בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י [שֶׁנּוֹסָף עַל**
8 **מַה שֶׁכָּתַב בְּהַתְחָלַת הַפָּרָשָׁה,**
9 פרשת ויחי, **לָמָּה פָּרָשָׁה זוֹ**
10 **סְתוּמָה** פרשת ויחי כתובה בספר
11 התורה מיד בסיום פרשת ויגש ללא
12 ריווח בין שתי הפרשיות **כּוֹ' שֶׁבִּקֵּשׁ**
13 **לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ לְבָנָיו וְנִסְתַּם**
14 **מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּבָא כָּאן** בתחילת
15 פרשת ויחי **כִּבְ'דֶרֶךְ אַגַּב',**
16 **מוֹסִיף וּמְבָאֵר** עניין זה
17 **בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר בִּמְקוֹמוֹ**
18 **הָעִקָּרִי, בְּפֵירוּשׁ הַכָּתוּב**
19 **"וְאַגִּידָה לָכֶם"], בִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת**
20 **אֶת הַקֵּץ וְנִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ**
21 **שְׁכִינָה, וְהִתְחִיל** יעקב **אוֹמֵר**
22 לבניו במקום את גילוי הקץ **דְּבָרִים**
23 **אֲחֵרִים**[3].
24 **וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעִנְיָן זֶה (שֶׁבִּקֵּשׁ**
25 **לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ) מוּבָן מִמַּה**
26 **שֶׁכָּתוּב כָּאן** בדברי יעקב לבניו
27 להתאסף ולבוא אליו **לְשׁוֹן הַגָּדָה**
28 **("אַגִּידָה לָכֶם") דַּוְקָא,** כפי
29 שיוסבר להלן הקשר והשייכות של
30 גילוי הקץ ללשון "הגדה".
31 **ב) וּבְהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּאַחַד**
32 **הַבִּיכְלָאךְ** כרכים של מאמרי
33 חסידות בכתב־יד **שֶׁיָּצְאוּ מִן**
34 **הַשִּׁבְיָה אֶל הַחֵרוּת** בדרך כלל
35 הכוונה לכתבי חסידות שהיו ברוסיה
36 והגיעו לידי הרבי **(וְכַנִּרְאֶה שֶׁעַל**
37 **זֶה** על המאמר המדובר כאן **מְיוֹסָד**
38 **הַמַּאֲמָר דְּבוּר־הַמַּתְחִיל**
39 **"נַחֲמוּ" שֶׁל אַדְמוֹ"ר**
40 **מַהֲרַ"שׁ**[4]), **שֶׁבְּעִנְיַן הַדִּבּוּר**

ביאור בדרך אפשר

41 **יֵשׁ ג' לְשׁוֹנוֹת, דִּבּוּר וַאֲמִירָה וְהַגָּדָה**[5], **וְאָמְרוּ בַּזֹּהַר**[6] **שֶׁזֶּהוּ**
42 **'כְּלָל' שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לְשׁוֹן 'הַגָּדָה' - הוּא מְיֻלָּן**
43 **דְּחָכְמְתָא**[7] דברי חכמה **[וּלְהָעִיר, שֶׁ'הַגָּדָה' הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן**
44 **הַמְשָׁכָה, כְּמוֹ** לשון הכתוב בספר דניאל **נְהַר דִּינוּר דְּנָגִיד** נהר של
45 אש שנמשך **כּוֹ'**[8], **שֶׁמּוֹרֶה עַל**
46 **הַמְשָׁכַת** ירידת והתגלות **הָעִנְיָן**
47 הנמשך **מִשָּׁרְשׁוֹ וּמִקּוֹרוֹ, וְזֶהוּ**
48 **שֶׁלְּשׁוֹן 'הַגָּדָה' הוּא** ביטוי
49 שמתייחס לדיבור של **מְיֻלָּן**
50 **דְּחָכְמְתָא, שֶׁהוּא עִנְיַן**
51 **הַמְשָׁכַת** ירידת והתגלות **הַחָכְמָה**
52 **מִשָּׁרְשָׁהּ וּמִקּוֹרָהּ כּוֹ'. וְזֶהוּ**
53 **גַּם מַה שֶׁכָּתוּב**[9] על הקדוש־ברוך־
54 הוא **הַמַּגִּיד מֵרֵאשִׁית** מההתחלה
55 **אַחֲרִית** את הסוף, **שֶׁהוּא עִנְיַן**
56 **הַמְשָׁכַת הַחָכְמָה** והגילוי **("מַגִּיד")**
57 **מִבְּחִינַת הַחָכְמָה** הראשונה מעשר
58 הספירות העליונות **("רֵאשִׁית")**
59 **לִבְחִינַת הַמַּלְכוּת** האחרונה מעשר
60 הספירות **("אַחֲרִית")**[10]**],**
61 **וְהָרְאָיָה** לכך שכל 'הגדה' קשורה
62 לגילוי דברי חכמה **הִיא מִיַּעֲקֹב**
63 **שֶׁאָמַר לְבָנָיו "וְאַגִּידָה לָכֶם"**
64 **גוֹ', וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**
65 **שֶׁרָצָה לְגַלּוֹת לָהֶם הַקֵּץ,**
66 **וְנֶאֱמַר לְשׁוֹן 'הַגָּדָה', כִּי**
67 **לְשׁוֹן 'הַגָּדָה' הוּא מְיֻלָּן**
68 **דְּחָכְמְתָא.**

---

1) פרשתנו מט, א. וראה אוה"ת פרשתנו שנח, א ואילך. 2) פסחים נו, א. וראה ב"ר פצ"ח, ב. זח"א פרשתנו רלד, ב. 3) פרטי השינויים בפירוש רש"י מלשון הש"ס - נתבארו בשיחות שבהתוועדות (לקו"ש ח"י ע' 167 ואילך). 4) דשנת תרכ"ו (נדפס בסה"מ תרכ"ו ע' קצה ואילך). וראה גם ד"ה מהיכן זכו תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' שפג ואילך). המשך מצה זו תר"ם (סה"מ תר"ם ח"א ע' רנה). 5) להעיר גם מלקוטי לוי"צ אג"ק ע' שמג. 6) פרשתנו רמט, א. ח"ג נ, ב. קסא, א. וראה אוה"ת שם. שפג, א. 7) ראה אוה"ת שם שנח, א ואילך. 8) דניאל ז, י. 9) ישעי' מו, י. 10) אוה"ת שם.

ביאור בדרך אפשר

וְאָמְרוּ בַּזֹּהַר[11] **הַטַּעַם מִפְּנֵי מַה דַּוְקָא** הביטוי ׳הַגָּדָה׳ מתוך שלושת הביטויים של דיבור (דיבור, אמירה והגדה) **מוֹרֶה עַל מִילִין דְּחָכְמְתָא, כִּי בְּתֵבַת ״וְאַגִּידָה״ יֵשׁ אוֹתִיּוֹת גִּימֶ״ל דָּלֶ״ת, שֶׁהוּא** ראשי התיבות של המילים **גּוֹמֵל דַּלִּים**[12], **לְשׁוֹן הַשְׁפָּעָה, וְלָכֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים מַתְחִיל בְּגִימֶ״ל עַל שֵׁם שֶׁהוּא בְּחִינַת הַשְׁפָּעָה,** נתינה של חסד, **וְגַם גְּאוּלָּה שֶׁהִיא גַּם כֵּן בְּחִינַת הַשְׁפָּעָה מַתְחִיל בְּגִימֶ״ל, וּכְתִיב**[13] **חַסְדֵי ה׳ גוֹ׳ כְּעַל כָּל אֲשֶׁר גְּמָלָנוּ גוֹ׳, שֶׁגִּימֶ״ל הוּא בְּחִינַת הַשְׁפָּעָה** נתינה. **וְדָלֶ״ת הוּא בְּחִינַת מְקַבֵּל** את הנתינה וההשפעה, **שֶׁזֶּהוּ שֶׁאָמַר דָּוִד** על עצמו **״דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ״**[14], **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[15] **כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי,** והטעם לכך שדוד המלך אמר על עצמו לשונות אלו של עניות, בחינת מקבל, הוא **כִּי סִיהֲרָא** הירח **(סִפִּירַת הַמַּלְכוּת, מַדְרֵגַת דָּוִד) לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם**[16] אין לה כלום משל עצמה, ומקבלת את כל האור שלה מהשמש, וכך ספירת המלכות אין לה תוכן ואור משל עצמה והיא מקבלת את אורה מהספירות שלמעלה ממנה. **וְהַיְינוּ״ד שֶׁבְּ״אַגִּידָה״ הוּא בְּחִינַת יְסוֹד הַמַּשְׁפִּיעַ כוּ׳** כמבואר בקבלה וחסידות שספירת היסוד היא עניין ההתקשרות וההתחברות בין המשפיע (הספירות שלמעלה מיסוד ומלכות) והמקבל (ספירת המלכות) לצורך ההשפעה. **וְלָכֵן תֵּבַת ״אַגִּידָה״ מוֹרֶה עַל מִילִין דְּחָכְמְתָא** המשכת והתגלות הספירות החל מהספירה הראשונה, החכמה. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר יַעֲקֹב** לבניו **״וְאַגִּידָה לָכֶם״, שֶׁהוּא** רצונו לגלות להם **מִילִין דְּחָכְמְתָא. וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר,** במאמר הנזכר, **שֶׁיֵּשׁ דִּבְרֵי אַגָּדָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהֵן מִילִין דְּחָכְמְתָא בְּיוֹתֵר,** כלומר, דברי חכמה נעלים במיוחד **שֶׁהִיא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה** החלק הפנימי והסוד של התורה שהוא ׳דברי חכמה׳ יותר מהחלק הגלוי **(וְעַד לְרָזִין דְּרָזִין** סודי סודות **שֶׁהֵם בִּבְחִינַת סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין** דברים שמצד מהותם הם סתומים ונעלמים, למעלה מגילוי). **וְזֶהוּ מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[17], **רְצוֹנְךָ שֶׁתַּכִּיר מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם,** אם ברצונך לזכות לידיעה והכרה באלוקות **לְמוֹד הַגָּדָה,** פנימיות התורה העוסקת בענייני אלוקות, **שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה מַכִּיר אֶת הַקָּבָּ״ה כוּ׳, וְהַיְינוּ,** מזה מובן **שֶׁ׳הַגָּדָה׳ הוּא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה**[18], כפי שממשיך ומפרט.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[19], **דְּהִנֵּה, מֵהַחִלּוּקִים שֶׁבֵּין** אחד ההבדלים שלושת הביטויים הנזכרים לנושא הדיבור **דִּבּוּר אֲמִירָה וְהַגָּדָה, שֶׁדִּיבּוּר וַאֲמִירָה אֶפְשָׁר** ייתכן **שֶׁיִּהְיוּ רַק מֵחִיצוֹנִיּוּת הַנֶּפֶשׁ** ולא יתנו ביטוי לפנימיות הנפש, **כִּי הַדִּבּוּר שֶׁהוּא בַּפֶּה, יָכוֹל לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל ״אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בַּלֵּב״**[20] כשהאדם אומר דבר אחד ובליבו הוא מתכוין לדבר אחר, כך שהדיבור שלו הוא רק ביטוי של חיצוניות הנפש, ואילו בפנימיות הנפש יש דברים אחרים או אפילו סותרים והפכיים, **וַאֲפִילּוּ אֲמִירָה שֶׁהִיא בַּלֵּב** ולא רק בדיבור בפה שלכאורה הלב יותר קרוב לפנימיות הנפש, גם היא **יְכוֹלָה לִהְיוֹת הֵיפֶךְ פְּנִימִיּוּת הַנֶּפֶשׁ, הֵיפֶךְ אֲמִתִּית רְצוֹנוֹ [וְכַמְבֹאָר בָּרַמְבַּ״ם**[21] בהלכות גירושין **טַעַם הַהֲלָכָה שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ** את מי שחייב לתת גט לאשתו והרי הגט כשר רק אם ניתן מדעתו ומרצונו של הבעל, ואם הוא חייב לתת גט ומסרב, מכריחים אותו **עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה**

---

11) פרשתנו שם. 12) שבת קד, א. 13) ישעי׳ סג, ז. 14) תהלים קטז, ו. 15) שם קט, כב. 16) זח״א קפא, סע״א. וראה סהמ״צ להצ״צ מצות מינוי מלך פ״ב. 17) ספרי עקב יא, כב. הל׳ תלמוד תורה לאדה״ז פ״ב ה״ב. רמב״ן במנין המצות סי׳ ז. ראה ג״כ חינוך פ׳ עקב סתל״ד. אדר״נ ספכ״ט. שו״ע אדה״ז סי׳ קנו ס״ד. 18) ראה גם אוה״ת שם שפג, א. 19) בכל הבא לקמן - ראה לקו״ש שם ע׳ 168 ואילך (ממאמר זה). 20) פסחים קיג, ב. ב״מ מט, א. 21) הל׳ גירושין ספ״ב.

ביאור בדרך אפשר

אֲנִי ולמרות שאמר זאת בכפייה הגט כשר, **לְפִי שֶׁיִּצְרוֹ אֲנָסוֹ (וְלָכֵן רוֹצֶה וּמִתְאַוֶּה לַעֲבֹרָה)** ואמירתו שאינו רוצה היא דבר חיצוני בלבד, **אֲבָל הָרָצוֹן הָאֲמִתִּי בִּפְנִימִיּוּת נַפְשׁוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא לַעֲשׂוֹת כְּפִי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן** ואם לפי התורה הוא חייב לתת גט לאשתו, הדבר נעשה רצונו האמיתי והפנימי, **וְעַל־יְדֵי זֶה שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ, מְבַטְּלִים הָאוֹנֶס** שיצרו הרע אנסו **וּרְצוֹנוֹ הַנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי־זֶה** וגורם לו לסרב לעשות כהוראת התורה, **וְעוֹשֶׂה** בסופו של דבר **מַה שֶּׁחָפֵץ בִּפְנִימִיּוּת נַפְשׁוֹ. וַהֲרֵי רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁאֲמִירָתוֹ "אֵינִי רוֹצֶה" (לִפְנֵי הַכְּפִיָּה), אֵינָהּ בְּאוֹפֶן שֶׁל "אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בַּלֵּב"**, אלא סירובו בפה אכן תואם את מחשבותיו וכוונות ליבו באותה שעה, **כִּי גַּם בְּלִבּוֹ לֹא רָצָה לַעֲשׂוֹת (וּבִלְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ זַ"ל[22] הָעַיִן רוֹאָה וְהַלֵּב חוֹמֵד)** הרי שייתכן רצון לעשות עבירה גם בלב), ולכאורה הרי זה קשור בפנימיות הנפש ועל כך מבואר כאן שבאמת אין זה מפנימיות הנפש **אֶלָּא שֶׁאֲמִירָה זוֹ בָּאָה מִצַּד חִיצוֹנִיּוּת הַלֵּב** בלב עצמו מדובר ברובד חיצוני שלא קשור לעומק ופנימיות הנפש, **אֲבָל בִּפְנִימִיּוּת לִבּוֹ רוֹצֶה** כל יהודי **תָּמִיד** בכל זמן **לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ], מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן "הַגָּדָה", שֶׁהִיא** בניגוד ל"דיבור" ו"אמירה" **בָּאָה מִפְּנִימִיּוּת הַלֵּב.**

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר והובא לעיל **שֶׁ"הַגָּדָה" הֵינוּ מִילִין דְּחָכְמְתָא, כִּי עִנְיָנָם שֶׁל מִילִין דְּחָכְמְתָא - פְּנִימִיּוּת (וְ"סָתִים") דְּאוֹרַיְתָא** החלק הנסתר והנעלם של התורה - **שֶׁהֵן** דברי החכמה שבתורת הסוד **הַמְעוֹרְרוֹת וּמְגַלּוֹת אֶת הַפְּנִימִיּוּת (וְסָתִים)** החלק הנסתר והנעלם **שֶׁל הַנְּשָׁמָה[23].**

ביאור בדרך אפשר

וְכֵן הוּא בְּעִנְיַן הַ"הַגָּדָה" שֶׁל הַקָּבָּ"ה, כאשר הקדוש־ברוך־הוא ממשיך ומגלה אור אלוקי שנמשל לדיבור באופן של "הגדה" **שֶׁפֵּירוּשָׁהּ הוּא הַמְשָׁכַת פְּנִימִיּוּת אוֹר־אֵין־סוֹף בְּגִילוּי** המשכת והארת אור אלוקי מדרגות נעלות ופנימיות שבדרך כלל הן נסתרות, **וּכְמַאֲמַר רַז"ל הַנַּ"ל שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד אַגָּדָה (מִלְּשׁוֹן "הַגָּדָה")** היינו פנימיות התורה העוסקת בענייני אלוקות, **אַתָּה מַכִּיר אֶת הַקָּבָּ"ה כוּ', כִּי בַּאַגָּדָה (פְּנִימִיּוּת** וסודות **הַתּוֹרָה) מֵאִיר וּמִתְגַּלֶּה מִפְּנִימִיּוּת (וְ"סָתִים")** אור אלוקי נעלה ונעלם **דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא** של הקדוש־ברוך־הוא.

וּבָזֶה יוּבָן שֶׁבִּתְבַת במילה **"וְאַגִּידָה" גּוּפָא[24]** עצמה **מְרוּמָז שֶׁבִּקֵּשׁ יַעֲקֹב לְהַגִּיד,** לומר לבניו דברים שהם בגדר "הגדה", היינו **לְגַלּוֹת לְבָנָיו עִנְיָן פְּנִימִי בְּיוֹתֵר,** כמבואר לעיל ש"הגדה" היינו גילוי דברים מפנימיות הנפש, והעניין הפנימי שביקש יעקב "להגיד", היינו להמשיך ולגלות הוא, **קֵץ הַיָּמִין, שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא הַגִּילוּי שֶׁל תַּכְלִית הַסָּתוּם וְהַפְּנִימִי** הדבר הכי נעלם והכי פנימי - **גִּילוּי "סָתִים" דִּנְשָׁמָה וְ"סָתִים" דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא** לגלות ולהמשיך את החלקים הכי פנימיים והכי נעלמים של הנשמה ושל הקדוש־ברוך־הוא **עַל־יְדֵי** גילוי והמשכת **"סָתִים" דְּאוֹרַיְתָא** החלקים הכי פנימיים והכי נעלמים של התורה.

ג) אַךְ כָּל זֶה הרצון של יעקב לגלות את הדברים הפנימיים והנעלמים הללו **הוּא כְּפִי רְאוֹת עֵינָיו** ההבנה **שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁבִּרְאוֹתוֹ אֶת בָּנָיו כְּפִי שֶׁעָמְדוּ בְּעוֹלָמוֹ** כפי שהם קיימים בעולם הנעלה והפנימי של יעקב עצמו, **חָשַׁב** יעקב **שֶׁהֵם** בני יעקב **רְאוּיִים (לְאַחֲרֵי הַכָּנָה מְסוּיֶמֶת) שֶׁיְּגַלֶּה לָהֶם אֶת הַקֵּץ [וּבִמְכָל־שֶׁכֵּן מִזֶּה שֶׁחָשַׁב** יעקב **אֲפִילוּ בְּנוֹגֵעַ**

---

1 עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי, לְפִי שֶׁיִּצְרוֹ אֲנָסוֹ (וְלָכֵן
2 רוֹצֶה וּמִתְאַוֶּה לַעֲבֹרָה), אֲבָל הָרָצוֹן הָאֲמִתִּי
3 בִּפְנִימִיּוּת נַפְשׁוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
4 הוּא לַעֲשׂוֹת כְּפִי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, וְעַל־יְדֵי זֶה
5 שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ, מְבַטְּלִים הָאוֹנֶס וּרְצוֹנוֹ הַנַּעֲשֶׂה
6 עַל־יְדֵי־זֶה, וְעוֹשֶׂה מַה שֶּׁחָפֵץ בִּפְנִימִיּוּת נַפְשׁוֹ.
7 וַהֲרֵי רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁאֲמִירָתוֹ "אֵינִי רוֹצֶה"
8 (לִפְנֵי הַכְּפִיָּה), אֵינָהּ בְּאוֹפֶן שֶׁל "אֶחָד בַּפֶּה
9 וְאֶחָד בַּלֵּב", כִּי גַּם בְּלִבּוֹ לֹא רָצָה לַעֲשׂוֹת
10 (וּבִלְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ זַ"ל[22] הָעַיִן רוֹאָה וְהַלֵּב חוֹמֵד),
11 אֶלָּא שֶׁאֲמִירָה זוֹ בָּאָה מִצַּד חִיצוֹנִיּוּת הַלֵּב, אֲבָל
12 בִּפְנִימִיּוּת לִבּוֹ רוֹצֶה תָּמִיד לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ
13 יִתְבָּרֵךְ], מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן "הַגָּדָה", שֶׁהִיא בָּאָה
14 מִפְּנִימִיּוּת הַלֵּב. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר שֶׁ"הַגָּדָה"
15 הֵינוּ מִילִין דְּחָכְמְתָא, כִּי עִנְיָנָם שֶׁל מִילִין
16 דְּחָכְמְתָא - פְּנִימִיּוּת (וְ"סָתִים") דְּאוֹרַיְתָא - שֶׁהֵן
17 הַמְעוֹרְרוֹת וּמְגַלּוֹת אֶת הַפְּנִימִיּוּת (וְ"סָתִים") שֶׁל
18 הַנְּשָׁמָה[23]. וְכֵן הוּא בְּעִנְיַן הַ"הַגָּדָה" שֶׁל הַקָּבָּ"ה,
19 שֶׁפֵּירוּשָׁהּ הוּא הַמְשָׁכַת פְּנִימִיּוּת אוֹר־אֵין־סוֹף
20 בְּגִילוּי, וּכְמַאֲמַר רַז"ל הַנַּ"ל שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד
21 אַגָּדָה (מִלְּשׁוֹן "הַגָּדָה") אַתָּה מַכִּיר אֶת הַקָּבָּ"ה
22 כוּ', כִּי בַּאַגָּדָה (פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה) מֵאִיר וּמִתְגַּלֶּה
23 מִפְּנִימִיּוּת (וְ"סָתִים") דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא. וּבָזֶה
24 יוּבָן שֶׁבִּתְבַת "וְאַגִּידָה" גּוּפָא[24] מְרוּמָז שֶׁבִּקֵּשׁ
25 יַעֲקֹב לְהַגִּיד, לְגַלּוֹת לְבָנָיו עִנְיָן פְּנִימִי בְּיוֹתֵר,
26 קֵץ הַיָּמִין, שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא הַגִּילוּי שֶׁל תַּכְלִית
27 הַסָּתוּם וְהַפְּנִימִי - גִּילוּי סָ"תִים" דִּנְשָׁמָה וְ"סָתִים"
28 דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא עַל־יְדֵי "סָתִים" דְּאוֹרַיְתָא.
29 ג) אַךְ כָּל זֶה הוּא כְּפִי רְאוֹת עֵינָיו שֶׁל יַעֲקֹב,
30 שֶׁבִּרְאוֹתוֹ אֶת בָּנָיו כְּפִי שֶׁעָמְדוּ בְּעוֹלָמוֹ,
31 חָשַׁב שֶׁהֵם רְאוּיִים (לְאַחֲרֵי הַכָּנָה מְסוּיֶמֶת)
32 שֶׁיְּגַלֶּה לָהֶם אֶת הַקֵּץ [וּבִמְכָל־שֶׁכֵּן מִזֶּה שֶׁחָשַׁב

---

22) פירש"י שלח טו, לט. אבן־עזרא שם. וראה במדב"ר פ"י, ב. 23) לקו"ת ויקרא ה, ג. 24) ועפ"ז יומתק ביותר שרש"י מפרש ענין זה על התיבות "ואגידה לכם".

ביאור בדרך אפשר

לְעֵשָׂו ששייך לצד של היפך הקדושה **שֶׁכְּבָר נִתְבָּרֵר**[25] ונפרד בו הטוב מהרע ואפשר להעלות אותו לקדושה, **וְלָכֵן כְּבָר יְכוֹלָה לִהְיוֹת הַגְּאוּלָה**, השלמה, **שֶׁלָּכֵן** כאשר יעקב נפגש עם עשו לאחר ששב מחרן **אָמַר** יעקב לעשו **וַיְהִי לִי גוֹ׳ וַחֲמוֹר**[26] - **זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ**[27] שעל פי דברי חכמינו ז״ל עתיד לבוא כשהוא רכוב על חמור, ואם לפי ההבנה של יעקב, עשו כבר התברר והוא מוכן לגאולה, כל־שכן שבני יעקב כבר ראויים שיתגלה להם הקץ], **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לָהֶם ״הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם״, שֶׁכַּאֲשֶׁר תִּתְאַסְּפוּ** ביחד (**כוֹלֵל גַּם** המושג ׳אסיפה׳ בהקשר זה כולל גם את **הָעִנְיָן דַּאֲסִיפַת וּבֵירוּר הַנִּיצוֹצוֹת**[28] של הקדושה שנפלו למטה והיה מוטל על בני יעקב ׳לאסוף׳ ו׳לברר׳ אותם ולהעלותם לקדושה) **וְתִתְאַחֲדוּ** כל בני יעקב ביחד, **אֲזַי ״אַגִּידָה (אֲגַלֶּה) לָכֶם״ אֶת קֵץ הַיָּמִין (״בְּאַחֲרִית הַיָּמִים״). אֲבָל** למעשה באותה שעה יעקב לא היה יכול לגלות את הקץ לבניו כי אמנם כפי שבני יעקב הם בעולמו של יעקב ומנקודת המבט שלו הם כבר ראויים לגילויים נעלים אלה, אבל **מִצַּד מַעֲמָדָם וּמַצָּבָם שֶׁל בְּנֵי יַעֲקֹב עַצְמָם**, עדיין **לֹא הָיוּ רְאוּיִים לְכָךְ, לִהְיוֹתָם** כיוון שבני יעקב היו **בְּמַדְרֵגָה תַּחְתּוֹנָה** יותר נמוכה **מִמַּדְרֵגַת יַעֲקֹב** עצמו, **וְכַמּוּבָן מֵהֶמְשֵׁךְ מַאֲמַר רַז״ל הַנִּזְכָּר לְעֵיל**[29], **שֶׁכְּשֶׁרָאָה יַעֲקֹב שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה** למעלה מוטל גם את **הָעִנְיָן דַּאֲסִיפַת וּבֵירוּר הַנִּיצוֹצוֹת**[28] **וְתִתְאַחֲדוּ** ביחד, **אֲזַי ״אַגִּידָה (אֲגַלֶּה) לָכֶם״ אֶת קֵץ הַיָּמִין (״בְּאַחֲרִית הַיָּמִים״). אֲבָל** למעשה באותה שעה יעקב לא היה יכול לגלות את הקץ לבניו כי אמנם כפי שבני יעקב הם בעולמו של יעקב ומנקודת המבט שלו הם כבר ראויים לגילויים נעלים אלה, אבל **מִצַּד מַעֲמָדָם וּמַצָּבָם שֶׁל בְּנֵי יַעֲקֹב עַצְמָם**, עדיין **לֹא הָיוּ רְאוּיִים לְכָךְ, לִהְיוֹתָם** כיוון שבני יעקב היו **בְּמַדְרֵגָה תַּחְתּוֹנָה** יותר נמוכה **מִמַּדְרֵגַת יַעֲקֹב** עצמו, **וְכַמּוּבָן מֵהֶמְשֵׁךְ מַאֲמַר רַז״ל הַנִּזְכָּר לְעֵיל**[29], **שֶׁכְּשֶׁרָאָה יַעֲקֹב שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה** ונמנע ממנו לגלות את הקץ, **אָמַר: שֶׁמָּא חַס־וְשָׁלוֹם יֵשׁ בְּמִטָּתִי** באחד מיוצאי חלציי **פְּסוּל כּוֹ׳. אָמְרוּ לוֹ בָּנָיו: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל** שמע יעקב אבינו הנקרא ׳ישראל׳ **ה׳ אֱלֹקֵינוּ ה׳ אֶחָד. אָמְרוּ** ובכך התכוונו בני יעקב לומר לו: **כְּשֵׁם שֶׁאֵין בְּלִבְּךָ אֶלָּא אֶחָד** ואתה בוודאי מאמין באמונה שלימה באחדות ה׳, **כָּךְ אֵין בְּלִבֵּנוּ אֶלָּא אֶחָד** וגם אנחנו מאמינים באחדות ה׳ באמונה שלימה, **שֶׁמִּזֶּה גּוּפָא** עצמו **שֶׁאָמְרוּ כְּשֵׁם כּוֹ׳ כָּךְ, בְּכָ״ף הַדִּמְיוֹן**[30] היינו שהאמונה שלהם דומה לאמונה של יעקב אבל היא לא ממש אותו הדבר, **מוּבָן שֶׁהָיוּ** בני יעקב **לְמַטָּה מִמַּדְרֵגַת יַעֲקֹב** ולא כפי שיעקב חשב שהם כבר הגיעו למדרגתו וראויים לגילוי אור אלוקי ממקור פנימי ונעלם.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר דִּיּוּק לְשׁוֹן הַגְּמָרָא[31] שכאשר ביקש יעקב לגלות לבניו את הקץ, הדבר נמנע ממנו כי **״נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה״ (וְלֹא** אמרו **שֶׁהַקֵּץ** עצמו **נִתְכַּסָּה** נתעלם **מִמֶּנּוּ**[32] **אוֹ נִסְתַּם מִמֶּנּוּ**[33]), **שֶׁהַלָּשׁוֹן ׳שְׁכִינָה׳** לגבי השראת אלוקות, **עַל־שֵׁם שֶׁשּׁוֹכֶנֶת** נמצאת ושורה **וּמִתְלַבֶּשֶׁת**[34] בעולמות תחתונים, **מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה** הירידה וההתגלות של האלוקות **לְמַטָּה, וְזֶהוּ שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ** מיעקב (**מַה שֶּׁהוּא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מְבַקֵּשׁ לְגַלּוֹת הַקֵּץ לְבָנָיו**[35]) **הַיְכוֹלֶת לְהַשְׁכִּין** להשרות את השכינה **בְּעִנְיָן זֶה - גִּילוּי הַקֵּץ - לְמַטָּה. וְהַיְנוּ, שֶׁיַּעֲקֹב עַצְמוֹ, שָׁרְתָה עָלָיו שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרֵךְ (הַגִּילוּי דְּאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** האור האלוקי הבלי־גבול) **גַּם לְאַחֲרֵי־כֵן** גם לאחר ש״נסתלקה ממנו שכינה״ ונמנע ממנו לגלות את הקץ לבניו (**שֶׁהֲרֵי אָמַר לָהֶם תֵּיכֶף וּמִיַּד** כמפורט בפסוקים הבאים **כַּמָּה וְכַמָּה עִנְיָנֵי נְבוּאָה** על מה שעתיד להיות איתם בעתיד, **שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה**), **וְגַם הַקֵּץ עַצְמוֹ לֹא**

---

25) תו״א ר״פ וישלח. 26) וישלח לב, ו. 27) ב״ר פע״ה, ו. וראה לקו״ש ח״א ע׳ 70 ואילך. 28) ראה אוה״ת פרשתנו ס״ע שנח. ביאורי הזהר להצ״צ פרשתנו ס״ע קסה. 29) פסחים שם. וראה ב״ר פצ״ח, ג. 30) ראה תו״א תצוה פד, סע״ד, ויקהל פז, ג. סידור עם דא״ח קסח, א־ב. ד״ה מהיכן זכו ישראל הנ״ל (סה״מ תרכ״ז ע׳ שפד). 31) פסחים שם. 32) כהלשון בב״ר שם. 33) כלשון רש״י בהתחלת הפרשה, ששם הובא כבדרך אגב (כנ״ל ס״א), שלכן לא נחית לפרש פרטי הענין. 34) תניא פמ״א (נז, ב). 35) עד״ז פי׳ בתורה תמימה עה״פ.

1 עַצְמוֹ לֹא נִתְכַּסָּה מִמֶּנּוּ[36], אֶלָּא רַק נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ
2 הַ"שְׁכִינָה" (עִנְיַן הַגִּילּוּי לְמַטָּה) שֶׁל בְּחִינַת הַקֵּץ,
3 שֶׁזֶּהוּ הַכֹּחַ לְהַשְׁכִּין וּלְהַמְשִׁיךְ גִּילּוּי הַקֵּץ לְמַטָּה.
4 וְאַף־עַל־פִּי־כֵן מְיַחֲסִים חֲכָמֵינוּ זַ"ל עִנְיָן זֶה
5 לְיַעֲקֹב, בְּאָמְרָם נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה (אַף
6 שֶׁלְּכְאוֹרָה הֲרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁנּוֹגֵעַ רַק לַשְּׁבָטִים,
7 וְהַוָּה־לֵיהּ־לְמֵימַר שֶׁלֹּא הָיוּ בָּנָיו זַכָּאִין לְכָךְ[37],
8 וְכַיּוֹצֵא־בָּזֶה), כִּי זֶה גּוּפָא שֶׁאֵין בָּנָיו רְאוּיִים
9 לְגִילּוּי הַקֵּץ, פָּעַל יְרִידָה גַּם בּוֹ. וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ
10 בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה לֶךְ רֵד
11 (מִגְּדוּלָתְךָ), כְּלוּם נָתַתִּי לְךָ גְּדוּלָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל
12 יִשְׂרָאֵל[38], וְכֵיוָן שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֵינָם כִּדְבָעֵי, הֲרֵי
13 זֶה גּוֹרֵם יְרִידָה גַּם בְּמֹשֶׁה. אָמְנָם, יְרִידָה זוֹ
14 שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה, הָיְתָה רַק לְאַחֲרֵי שֶׁבִּקֵּשׁ
15 לְגַלּוֹת לָהֶם אֶת הַקֵּץ, אַף שֶׁגַּם לִפְנֵי־זֶה הָיוּ
16 בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיִים לְגִילּוּי הַקֵּץ.
17 וְטַעַם הַדָּבָר, כִּי בִּהְיוֹתוֹ מוּפְשָׁט מִשַּׁיָּכוּת
18 וּמַחְשָׁבָה אוֹדוֹת מַצָּבָם, לֹא הָיָה מַצָּבָם נוֹגֵעַ
19 וּפוֹעֵל בּוֹ, וְרַק כְּשֶׁבִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת לָהֶם אֶת הַקֵּץ,
20 שֶׁאָז יֵשׁ לוֹ שַׁיָּכוּת וְקֶשֶׁר עִמָּהֶם, פָּעַל מַצָּבָם גַּם
21 בּוֹ, שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה. וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ
22 בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁבַּעֲלִיתוֹ בָּהָר, הָיָה מוּפְשָׁט מִכָּל
23 הָעִנְיָנִים דִּלְמַטָּה, וְלֹא הָיָה לוֹ קֶשֶׁר עִם הָעוֹלָם
24 וְעִנְיָנָיו, וְלָכֵן לֹא נָגַע מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל בּוֹ וּבְמַדְרֵגָתוֹ,
25 אַף שֶׁיָּדַע זֹאת עַל־יְדֵי שְׁמִיעָה[39] מֵהַקָּבָּ"ה,
26 שֶׁהוֹדִיעוֹ שֶׁ"עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה" גו'[40]. אַךְ
27 כַּאֲשֶׁר יָרַד מִן הָהָר, וּלְאַחֲרֵי־זֶה גַּם רָאָה אֶת
28 הָעֵגֶל, אָזַי נָגַע בּוֹ הַדָּבָר, וְעַד שֶׁכָּבְדוּ יָדָיו[41],
29 וַיִּחַר[42] אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָיו אֶת הַלּוּחוֹת[43].
30 ד) **אָמְנָם** כֵּיוָן שֶׁהָעִנְיָן דְּ־הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם

ביאור בדרך אפשר

1 **נִתְכַּסָּה מִמֶּנּוּ**[36] מיעקב עצמו, **אֶלָּא רַק נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ**
2 **הַ"שְׁכִינָה"** (**עִנְיַן הַגִּילּוּי לְמַטָּה**) **שֶׁל בְּחִינַת הַקֵּץ, שֶׁזֶּהוּ**
3 **הַכֹּחַ לְהַשְׁכִּין וּלְהַמְשִׁיךְ גִּילּוּי הַקֵּץ לְמַטָּה** ולכן למעשה לא עלה
4 בידו לגלות את הקץ לבניו. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן מְיַחֲסִים חֲכָמֵינוּ זַ"ל**
5 **עִנְיָן זֶה** של חוסר האפשרות לגלות
6 ר'להשכין' את הקץ למטה **לְיַעֲקֹב,**
7 **בְּאָמְרָם נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה**
8 **(אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה הֲרֵי זֶה** ההסתר
9 וההתעלמות של הקץ **עִנְיָן שֶׁנּוֹגֵעַ**
10 **רַק לַשְּׁבָטִים, וְהַוָּה־לֵיהּ־**
11 **לְמֵימַר** והיה להם (לחכמינו ז"ל)
12 לומר **שֶׁלֹּא הָיוּ בָּנָיו זַכָּאִין**
13 **לְכָךְ**[37] שיתגלה להם הקץ,
14 **וְכַיּוֹצֵא־בָּזֶה** או ביטוי דומה
15 שמשמעו שההתעלמות וחוסר היכולת
16 לגלות היתה בגללם), **כִּי זֶה גּוּפָא**
17 דבר זה עצמו **שֶׁאֵין בָּנָיו רְאוּיִים**
18 **לְגִילּוּי הַקֵּץ, פָּעַל יְרִידָה**
19 מסורימת **גַּם בּוֹ** יחסית למצבו קודם
20 לכן, כאשר ביקש לגלות את הקץ מתוך
21 הנחה שבניו כן ראויים לגילוי הזה.
22 **וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ בְּמֹשֶׁה**
23 **רַבֵּנוּ שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה** לאחר
24 חטא העגל **לֶךְ רֵד** (**מִגְּדוּלָתְךָ**),
25 **כְּלוּם נָתַתִּי לְךָ** למשה רבינו
26 **גְּדוּלָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל**
27 **יִשְׂרָאֵל**[38], **וְכֵיוָן שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל**
28 **אֵינָם כִּדְבָעֵי, הֲרֵי זֶה גּוֹרֵם**
29 **יְרִידָה גַּם בְּמֹשֶׁה** וכך גם חסרון
30 בבני יעקב גורם ירידה ביעקב.
31 **אָמְנָם, יְרִידָה זוֹ** האמורה לעיל,
32 ביעקב אבינו עצמו, **שֶׁנִּסְתַּלְּקָה**
33 **מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה, הָיְתָה רַק**
34 **לְאַחֲרֵי שֶׁבִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת לָהֶם**
35 לבניו **אֶת הַקֵּץ, אַף שֶׁגַּם לִפְנֵי־**
36 **זֶה** הם מצידם **הָיוּ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב**
37 **שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיִים לְגִילּוּי הַקֵּץ**
38 אבל מצבם לא פעל ירידה ביעקב
39 עצמו.
40 **וְטַעַם הַדָּבָר** שהירידה ביעקב היתה
41 רק כאשר ביקש להמשיך ולגלות לבניו

ביאור בדרך אפשר

42 את ההמשכה העליונה הזו לבניו ולא קודם לכן, **כִּי בִּהְיוֹתוֹ** כאשר יעקב
43 היה **מוּפְשָׁט מִשַּׁיָּכוּת וּמַחְשָׁבָה אוֹדוֹת מַצָּבָם** ומחשבתו ורצונו
44 לא היו 'בהתלבשות' בבניו, **לֹא הָיָה מַצָּבָם** הרוחני של בניו **נוֹגֵעַ**
45 **וּפוֹעֵל בּוֹ** ולכן מעמדם ומצבם לא פעל בו ירידה, **וְרַק כְּשֶׁבִּקֵּשׁ**
46 **לְגַלּוֹת לָהֶם אֶת הַקֵּץ, שֶׁאָז**
47 **יֵשׁ לוֹ שַׁיָּכוּת וְקֶשֶׁר עִמָּהֶם**
48 בצורה קרובה ולא רחוקה ומופשטת,
49 **פָּעַל מַצָּבָם גַּם בּוֹ, שֶׁנִּסְתַּלְּקָה**
50 **מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה** כמבואר לעיל.
51 **וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ בְּמֹשֶׁה**
52 **רַבֵּנוּ, שֶׁבַּעֲלִיתוֹ בָּהָר** בימים
53 שבהם היה למעלה בהר, **הָיָה**
54 **מוּפְשָׁט מִכָּל הָעִנְיָנִים**
55 **דִּלְמַטָּה, וְלֹא הָיָה לוֹ קֶשֶׁר**
56 **עִם הָעוֹלָם וְעִנְיָנָיו, וְלָכֵן לֹא**
57 **נָגַע מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל בּוֹ**
58 **וּבְמַדְרֵגָתוֹ** ולא פעל בו ירידה,
59 **אַף שֶׁיָּדַע זֹאת עַל־יְדֵי**
60 **שְׁמִיעָה**[39] **מֵהַקָּבָּ"ה,**
61 **שֶׁהוֹדִיעוֹ שֶׁ"עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל**
62 **מַסֵּכָה" גו'**[40] בכל זאת הדבר
63 נשאר רחוק ומופשט מבחינתו. **אַךְ**
64 **כַּאֲשֶׁר יָרַד** משה רבנו **מִן הָהָר**
65 למטה, **וּלְאַחֲרֵי־זֶה גַּם רָאָה**
66 **אֶת הָעֵגֶל** מקרוב (כמבואר
67 בחסידות ששמיעה היא מרחוק
68 וראייה היא מקרוב), **אָזַי נָגַע בּוֹ**
69 **הַדָּבָר, וְעַד שֶׁכָּבְדוּ יָדָיו**[41]
70 כדברי חכמינו ז"ל בתלמוד ירושלמי:
71 "... הלוחות היו משאוי ארבעים סאה
72 והכתב היה סובלן, כיוון שפרח הכתב
73 כבדו על ידיו של משה ונפלו
74 ונשתברו", **וַיִּחַר**[42] **אַף מֹשֶׁה**
75 **וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָיו אֶת הַלּוּחוֹת**[43]
76 וכל זה לא קרה קודם לכן כאשר
77 משה היה עדיין בהר כי אז היחס
78 שלו למעמדם ומצבם של בני ישראל
79 לא היה קרוב כל־כך.
80 **ד) אָמְנָם** למרות שלמעשה יעקב
81 אבינו לא גילה לבניו את הקץ, ולא זו
82 בלבד אלא שהעניין גרם לירידה ביעקב

---

36) ומודגש זה ע"י השינוי מלשון הב"ר: הקץ ונתכסה ממנו. 37) ע"ד סנהדרין יא, א. 38) ברכות לב, א. פירש"י תשא לב, ז. 39) דאפילו ראי' באספקלריא מלוכלכת אינה דומה כלל לזו שמצוחצחת (ויק"ר פ"א, יד), עאכו"כ שמיעה. וע"ד מעלת הנביא על החכם (ראה אגה"ק סי"ט. ובכ"מ). 40) תשא שם, ח. 41) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. 42) תשא שם, יט. 43) וי"ל שעד"ז הוא בנוגע "לך רד מגדולתך", שהירידה מגדולתו בפועל (שלכן כבדו ידיו וכו') היתה אחרי שירד מן

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם גו׳

ביאור בדרך אפשר

אבינו עצמו, כמבואר לעיל, בכל זאת יש בכל הענין גם צד חיובי, כפי שממשיך, **כֵּינָן שֶׁהָעִנְיָן דְּ־הַאֲסִפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם גו׳ נִכְתָּב בַּתּוֹרָה** (שֶׁנִּתְּנָה לְכָל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בכל הדורות הבאים, ולכן מובן שלא מדובר על מאורע שנוגע רק לבני יעקב במעמד ומצב מסויים), **מוּבָן, שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ פְּעוּלָּתוֹ** במובן החיובי **גַּם לְמַטָּה, וְעַד שֶׁזֶּהוּ תּוֹרָה (הוֹרָאָה) נִצְחִית. וְכַמּוּבָן גַּם בְּלַאו־הָכִי** ללא ההוכחה הזאת, **שֶׁהֲרֵי בַּקָּשָׁתָם שֶׁל צַדִּיקִים אֵינָהּ חוֹזֶרֶת רֵיקָם**[44] ובוודאי שאם יעקב ביקש, היתה לכך תוצאה מסויימת, כפי שממשיך ומבאר. **וְיוּבָן מִמַּה שֶׁמָּצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ (וְהֲרֵי מֹשֶׁה וְיַעֲקֹב עִנְיָנָם אֶחָד, אֶלָּא שֶׁ״יַּעֲקֹב מִלְּבַר וּמֹשֶׁה מִלְּגָאו״**[45] כמבואר בקבלה וחסידות שגם יעקב וגם משה הם בחינת ״בריח התיכון״, והקו האמצעי של הספירות שבו נמצאת בחינת הדעת שהיא עניינו של משה רבנו וגם בחינת התפארת שהיא מידתו של יעקב, מידת האמת, והדעת היא הפנימיות (״מלגאו״) של חיצוניות (״מלבר״) המידות), **שֶׁעַל־יְדֵי תְּפִלָּתוֹ** של משה, **וָאֶתְחַנַּן גו׳ אֶעְבְּרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ**[46], ובקשתו לראות את הארץ נועדה **בִּכְדֵי לִפְעוֹל בִּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עִנְיַן הָרְאִיָּה בֶּאֱלֹקוּת, הִנֵּה אַף שֶׁבְּעַצְמוֹ לֹא נִכְנַס לָאָרֶץ** ולפי פשוטו של מקרא בקשתו לא נענתה, **מִכָּל־מָקוֹם פָּעַל** משה רבינו **הַמְשָׁכַת הָרְאִיָּה בִּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל** לפחות במידה מסויימת, ראייה **בְּדֶרֶךְ מַקִּיף** ללא התלבשות פנימית, **(וְהַיְנוּ, שֶׁבִּפְנִימִיּוּת תִּהְיֶה בָּהֶם** הארה אלוקית **רַק בְּחִינַת הַשְׁמִיעָה, כְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב**[47] **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֻקִּים גו׳, אֲבָל בְּ׳מַקִּיף׳** לפחות **הִמְשִׁיךְ בָּהֶם גַּם בְּחִינַת הָרְאִיָּה)**[48].

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמַר גַּם בְּיַעֲקֹב (סָמוּךְ לְהִסְתַּלְּקוּתוֹ[49]**), שֶׁאַף שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה** ולמעשה לא גילה את הקץ, **שֶׁלָּכֵן אָמַר אַחַר־כָּךְ ״הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב״**[50], עניין השמיעה בלבד ולא עניין של ראייה **מִכָּל־מָקוֹם עַל־יְדֵי אֲמִירָתוֹ ״הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה״**[51] והרי ״הגדה״ היא התגלות של עניין פנימי ביותר, **נָתַן** יעקב **הַכֹּחַ לְבָנָיו (וְלִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם עַד אַחֲרִית הַיָּמִים** שהרי הדבר נכתב בתורה שהיא הוראה לכל הדורות) **שֶׁיַּגִּיעוּ בַּעֲבוֹדָתָם** בעבודת ה׳ שלהם **לְגִילּוּי הַקֵּץ** לפחות **בְּדֶרֶךְ מַקִּיף (עֲבוֹדַת ה׳ בְּאוֹפֶן שֶׁל חֵרוּת**[52] **מֵאוּמּוֹת הָעוֹלָם וּמִיֵּצֶר הָרַע** מעין המצב שיהיה לעתיד לבוא). **וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁכָּתַב רַשׁ״י** בפירושו לפסוק זה: ״**וְהִתְחִיל אוֹמֵר דְּבָרִים אֲחֵרִים״, שֶׁעִנְיָן זֶה בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְמַה שֶׁבִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ, וְהַיְנוּ**[53] **שֶׁמַּה שֶׁבִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת** ונמנע ממנו, את זה עצמו **הִכְנִיס בַּ־דְּבָרִים אֲחֵרִים׳, בְּ־הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ גו׳, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** בעבודת ה׳ באופן של ״קץ״ בדרך מקיף לפחות **יָבֹאוּ לְגִילּוּי הַקֵּץ**[54] של הגאולה השלימה.

ביאור בדרך אפשר

1 גו׳ נִכְתָּב בַּתּוֹרָה (שֶׁנִּתְּנָה לְכָל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל),
2 מוּבָן, שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ פָּעַל
3 פְּעוּלָּתוֹ גַּם לְמַטָּה, וְעַד שֶׁזֶּהוּ תּוֹרָה (הוֹרָאָה)
4 נִצְחִית. וְכַמּוּבָן גַּם בְּלַאו־הָכִי, שֶׁהֲרֵי בַּקָּשָׁתָם
5 שֶׁל צַדִּיקִים אֵינָהּ חוֹזֶרֶת רֵיקָם[44]. וְיוּבָן מִמַּה
6 שֶׁמָּצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ (וְהֲרֵי מֹשֶׁה וְיַעֲקֹב עִנְיָנָם
7 אֶחָד, אֶלָּא שֶׁ״יַּעֲקֹב מִלְּבַר וּמֹשֶׁה מִלְּגָאו״[45]),
8 שֶׁעַל־יְדֵי תְּפִלָּתוֹ, וָאֶתְחַנַּן גו׳ אֶעְבְּרָה נָא וְאֶרְאֶה
9 אֶת הָאָרֶץ[46], בִּכְדֵי לִפְעוֹל בִּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עִנְיַן
10 הָרְאִיָּה בֶּאֱלֹקוּת, הִנֵּה אַף שֶׁבְּעַצְמוֹ לֹא נִכְנַס
11 לָאָרֶץ, מִכָּל־מָקוֹם פָּעַל הַמְשָׁכַת הָרְאִיָּה בִּבְנֵי־
12 יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ מַקִּיף (וְהַיְנוּ, שֶׁבִּפְנִימִיּוּת תִּהְיֶה
13 בָּהֶם רַק בְּחִינַת הַשְׁמִיעָה, כְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב[47]
14 וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֻקִּים גו׳, אֲבָל
15 בְּ׳מַקִּיף׳ הִמְשִׁיךְ בָּהֶם גַּם בְּחִינַת הָרְאִיָּה)[48].
16 וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמַר גַּם בְּיַעֲקֹב (סָמוּךְ
17 לְהִסְתַּלְּקוּתוֹ[49]), שֶׁאַף שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה,
18 שֶׁלָּכֵן אָמַר אַחַר־כָּךְ ״הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי
19 יַעֲקֹב״[50], מִכָּל־מָקוֹם עַל־יְדֵי אֲמִירָתוֹ ״הֵאָסְפוּ
20 וְאַגִּידָה״[51], נָתַן הַכֹּחַ לְבָנָיו (וְלִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם
21 עַד אַחֲרִית הַיָּמִים) שֶׁיַּגִּיעוּ בַּעֲבוֹדָתָם לְגִילּוּי
22 הַקֵּץ בְּדֶרֶךְ מַקִּיף (עֲבוֹדַת ה׳ בְּאוֹפֶן שֶׁל חֵרוּת[52]
23 מֵאוּמּוֹת הָעוֹלָם וּמִיֵּצֶר הָרַע). וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ
24 מַה שֶׁכָּתַב רַשׁ״י: ״וְהִתְחִיל אוֹמֵר דְּבָרִים
25 אֲחֵרִים״, שֶׁעִנְיָן זֶה בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְמַה שֶׁבִּקֵּשׁ
26 לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ, וְהַיְנוּ[53] שֶׁמַּה שֶׁבִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת, הִכְנִיס בַּ׳דְּבָרִים אֲחֵרִים׳,
27 בְּ־הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ גו׳, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יָבֹאוּ לְגִילּוּי הַקֵּץ[54].

ההר (ויומתק עפ״ז יתור הלשון ״לך״ (רד) - שה״רד״ יהי׳ אחרי שילך מן (מעלת) ההר; וגם תומתק שייכות דרש זה לפי׳ הפשוט שבכתוב, שהכוונה לירידה מן ההר). 44) ראה זח״א מג, סע״א. 45) ת״ז תי״ג (כט, א). נתבאר בלקו״ת פנחס ד״ה צו את בנ״י (השני) פ״ד. 46) ר״פ ואתחנן. 47) שם, ד. 48) לקו״ת ר״פ ואתחנן. אוה״ת שם. וראה גם שעה״ת (לאדמו״ר האמצעי) ח״ב ד״ה להבין ההפרש שבין תפילה לתורה. 49) בדוגמת ההמשכה דמשה שהיתה סמוך להסתלקותו דוקא (ראה אוה״ת שם ע׳ עח). 50) פרשתנו שם, ב. 51) בכללות פעל זה ע״י בקשתו לגלות את הקץ (ואגידה לכם), אלא שמ״מ הוצרך גם ל״הקבצו ושמעו״ (ובדוגמת משה, שנוסף ל״ואתחנן״ הוצרך לראות את הארץ - עכ״פ מרחוק (לקו״ת שם ג, ד. שעה״ת שם ל, ב ואילך. אוה״ת שם)). 52) באופן אחר - עיין מכתב בת אדמו״ר הזקן (נדפס בספר חכמי ישראל בעש״ט ע׳ סא). 53) ראה גם זהר פרשתנו רלה, רע״א. 54) ועפ״ז יש לבאר הטעם שפרשה זו היא פתוחה (אף שהתחלת הפרשה היא סתומה בגלל שביקש לגלות את הקץ ונסתם ממנו) - כי ע״י פרשה זו המשיך הקץ גם למטה (בדרך מקיף עכ״פ).

בס"ד. שיחת שבת פרשת ויחי, י"ד טבת, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו (מדברי המדרש[1]): "למה פרשה זו סתומה[2] וכו'" (ופרטי השינויים מדברי המדרש) - דכיון שהסתימה היא בהתחלת הפרשה (שאז היא ניכרת), מסתבר לומר שקשורה עם תוכן כללות הפרשה בקשר לפטירת יעקב, ולכן השמיט רש"י הטעם "שסתם ממנו כל צרות שבעולם", כיון שזהו תכלית החיות (בניגוד לענין הפטירה), והקדים הטעם "שנסתמו עיניהם ולבם .. מצרת השעבוד", ששייך לפטירת יעקב יותר מאשר הטעם ש"ביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו";

והטעם שפרשה זו נקראת "ויחי"[3], לפי שאמיתית ענין החיים באופן נצחי, ניכר דוקא בסמיכות לפטירת יעקב, בי"ז השנים שהיה במצרים (שגם בערות הארץ מטתו שלימה[4]), שהיו הוכחה על כל שנותיו, שבפנימיות היו באופן ד"ויחי יעקב"[5], וכן דוקא לאחר פטירתו, על־ידי־זה ש"זרעו בחיים" (לא רק כש"סתם ממנו כל צרות שבעולם", אלא) גם במצב של קושי השעבוד וסתימת הקץ (שהרי אילו היה הקץ בגלוי, היה נחסר בתוקף הגלות[6], ובמילא היה נחסר גם בשלימות הגאולה שבאה על־ידי הגלות) - הוגה על־ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי־שיחות חלק ט"ו עמוד 422 ואילך. לקמן ע' יד ואילך.

ב. וההוראה מזה - שהרי כל ענין בתורה, לשון הוראה[7], מהוה הוראה בעבודת האדם:

ישנם הטוענים[8]: מדוע ישנם ריבוי קשיים ונסיונות על קיום התורה ומצוות?! - מדוע מסבבים מלמעלה באופן כזה שמצד עיני בשר יוכל לדמות שמצד הנהגתו באופן של זהירות מהשגת גבול ואונאה וכו', והקפדה על תפלה בציבור ושיעור לימוד לאחרי התפילה (שלכן פונה לעסקיו באיחור של מחצית השעה), משתכר לפרנסתו פחות מחבירו־שכנו שמתנהג בכל הנ"ל היפך ממנו?!

בגלל הנהגתו על־פי תורה - טוען הוא - היה הקב"ה צריך ליתן לו עשירות, ואז היה טוב יותר הן לו והן להקב"ה, כי כאשר חבירו־שכנו היה רואה שעל־ידי קיום התורה ומצוות זוכים לעשירות, היה גם הוא נעשה שומר תורה ומצוות.

והמענה על זה:

כשמדובר אודות לימוד זכות - הרי זו אמנם טענה צודקת,

- וכפי שטען[9] הרב הצדיק רבי לוי יצחק מבאַרדיטשוב להקב"ה: מהי טענתך על בני־ישראל, בה בשעה שהעמדת את תאוות עולם הזה באופן גלוי לעיני בשר, ואילו את הגן־עדן הכנסת בתוך ספר?!... -

---

1) וכיון שהביאו רש"י בפירוש פשוטו של מקרא, הרי זה נכלל בחלק הפשט שבתורה, ולא בחלק הדרוש שבתורה. ונפק"מ להלכה - בנוגע לדין שצריך לחלק הלימוד שבכל יום לג' חלקים, שליש במקרא, שליש במשנה ושליש בתלמוד (קידושין ל, א. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב), שגם מדרשי חז"ל שהובאו בפירוש רש"י שייכים ל"שליש במקרא", להיותם פירוש פשוטו של מקרא.

2) סתומה לגמרי - אפילו לא כמו כל פרשה סתומה שיש בה הפסק ט' אותיות עכ"פ (רמב"ם הל' ס"ת רפ"ח. טושו"ע יו"ד סער"ה ס"ב).

3) ועד שגם סיום הפרשה - "ויישם בארון במצרים" - שייך לפרשת "ויחי", כי מזה שהמצריים לא קברו את יוסף, אלא שמוהו בארון והטילוהו לנילוס, מוכח, שהמצריים ידעו שבנ"י עומדים במעמד ומצב שהם מוכנים לגאולה בכל רגע, ולכן רצו למנוע את הגאולה ח"ו, עי"ז שבנ"י לא יוכלו לקיים את הציווי של יוסף "והעליתם את עצמותי מזה" (ראה דב"ר פי"א, ז).

4) פרש"י פרשתנו מז, לא.

5) כלומר: ריבוי הטוב שהי' בי"ז שנה אלו, הביא לידי הנחה, שבשביל זה הי' כדאי כל היגיעה והצער במשך כל השנים שלפנ"ז, ועד ששני הצער גופא הם טוב. וע"ד שלעת"ל יאמרו "אודך הוי' כי אנפת בי" (ישעי' יב, א).

וזהו גם הפירוש במארז"ל (ב"ר פס"ו, ד) "צדיקים .. תחלתן יסורין וסופן שלוה" - שאין הכוונה שיש אצלם שינויים, מיסורים לשלוה (שהרי אצל צדיקים מאיר ה"אמת", שהיא אחת ויחידה, ואינה משתנית - בניגוד לשקר (וכן פשרות, שהם שקר) שמתבטא באופנים שונים), אלא ש"סופן שלוה" היא ההתגלות הפנימית של "תחלתן יסורין", והיינו, שבפנימיות הרי גם זה "שלוה".

6) וע"ד המבואר במ"א בנוגע למ"ש ביוסף "ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות", ועד ש"ויאסוף אותם אל משמר שלשת ימים" (מקץ מב, ז־יז) - דלכאורה תמוה ביותר: היתכן שיוסף הצדיק התייחס אל אחיו באופן כזה - כיון שרצה לפעול שמנין רד"ו שנה שצריכים בנ"י להיות במצרים יתחיל מזמן ביאת אחיו למצרים, עי"ז שיצטערו כו'.

7) זח"ג נג, ב. גו"א עה"ת בתחלתו בשם הרד"ק. וראה רד"ק לתהלים יט, ח.

8) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ה ריש ע' 157. וש"נ.

9) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ו ע' תכ. וראה גם תורת מנחם שם ע' 176. וש"נ.

אבל כשמדובר אודות תכלית העבודה, ואליבא דנפשיה - צריך לידע שיש להתייגע, ולא לחפוץ ב"נהמא דכיסופא"[10], ולכן נותנים מלמעלה נסיונות כו', כיון שדוקא על ידי־זה באים לטוב האמיתי.

וכשם שדוקא על־ידי גלות מצרים באופן ש"שנסתמו עיניהם ולבם .. מצרת השעבוד", ו"נסתם הקץ", זכו להגילוי דמתן־תורה - כך גם עתה, בגלות זה האחרון, שהוא ארוך הרבה יותר מגלות מצרים, הנה דוקא על־ידי עבודה מתוך מסירות נפש, ועמידה בתוקף מבלי להתפעל מקשיים ונסיונות, אף ש"לא נתגלה קצם"[11], נזכה להגילוי דפנימיות התורה[12], טעמי תורה שיתגלו לעתיד לבוא, כמו שכתוב[13] "ישקני מנשיקות פיהו", בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

ג. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם גו'.

* * *

ד. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק[14] "ואגידה לכם", "ביקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל אומר דברים אחרים" - כיון שלא מצינו המשך ל"אגידה לכם", ולאחרי זה אמר יעקב מחדש "הקבצו ושמעו"[15]; ביאור פרטי השינויים בפירוש רש"י מלשון הש"ס[16]; וההוראה, שגם בדורנו זה, בחושך כפול ומכופל, ישנו הכח לגלות את הקץ - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י' עמוד 167 ואילך.

* * *

ה. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "על ברכי יוסף", "כתרגומו, גידלן בין ברכיו" - כי, בתרגום יונתן מפרש "כד אתילידו גזירינון יוסף", שהיה הסנדק בברית מילה (כניסת נפש הקדושה, בדוגמת ענין הלידה. וכיון שיוסף היה השליט על הארץ, מרא דאתרא, היה יכול להיות סנדק אצל "בני מכיר", לשון רבים, כמו כהן גדול שיכול להקטיר תמיד), אבל רש"י שולל זאת, ומפרש שקאי על הגידול והחינוך על־ידי לימוד התורה, גם בגיל שהם רק "בין ברכיו", ולא "על ברכיו". ומכאן, שיש חיוב ללמוד תורה גם עם בן בן בנו, גם כשיש גדולים ממנו בחכמה - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק כ' עמוד 243 ואילך.

* * *

ו. כיון שכבר נתבאר פירוש רש"י בסיום פרשתנו, הרי כבר יכולים לכאורה לסיים את ההתוועדות...

אמנם, דובר כמה פעמים, שהדיוק בפירוש רש"י הוא גם בנוגע לענינים הדורשים ביאור שרש"י אינו מפרשם. ובנדון דידן, הרי גם לאחרי הפסוק "וירא יוסף גו' יולדו על ברכי יוסף", ישנם עוד פסוקים הדורשים ביאור בפשוטו של מקרא (ואכן נתבארו בכמה ממפרשי התורה על דרך הפשט), ואילו רש"י אינו מתעכב עליהם. ואין לומר שלדעת רש"י אין צורך לפרש זאת, כיון שהדבר מובן מאליו - שהרי מצינו שבמקום אחר מפרש רש"י בעצמו אחד הפסוקים שבסיום פרשתנו.

ז. בפרשת שמות[17] מפרש רש"י מה שכתוב "ושמעו לקולך": "מכיון שתאמר להם לשון זה, ישמעו לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים. יעקב אמר להם ואלקים[18] פקוד יפקוד אתכם, יוסף אמר להם פקוד[19] יפקוד אלקים אתכם".

---

10) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. הובא בלקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.
11) יומא ט, ב.
12) ראה תו"א שמות מט, א. נד, א.
13) שה"ש א, ב ובפרש"י.
14) פרשתנו מט, א.
15) שם, ב.
16) פסחים נו, א.
17) ג, יח.
18) פרשתנו נ, כד.
19) שם, כה.

והקשו מפרשים[20]: הרי גם "ואלקים פקוד יפקוד אתכם" אמר יוסף, כמו שכתוב בתחלת הפסוק: "ויאמר יוסף אל אחיו", ומדוע כתב רש"י "יעקב אמר להם ואלקים פקוד יפקוד אתכם"? ותירוצם הוא, שכיון שענין זה נאמר ב' פעמים, "ואלקים פקוד יפקוד אתכם", ו"פקוד יפקוד אלקים אתכם", על כרחך צריך לומר, שפעם אחת אמר זאת יוסף בשם יעקב אביו, ופעם שניה אמר זאת מעצמו.

[אך עדיין צריך להבין: כפל הענין מכריח רק לומר שפעם אחת אמר זאת יוסף (לא מעצמו, אלא) בשם יעקב אביו. אבל מהי ההוכחה ש"יעקב אמר להם ואלקים פקוד יפקוד אתכם, יוסף אמר להם פקוד יפקוד אלקים אתכם", ולא להיפך, שפעם הראשונה אמר מעצמו, ופעם השניה בשם אביו?

וההסברה בזה - בשתים:

א) מצד כיבוד אב, מסתבר לומר, שלכל־לראש אמר זאת יוסף בשם יעקב אביו, ורק אחר־כך אמר זאת מעצמו.

ב) לאחרי "פקוד יפקוד אלקים אתכם" נאמר "והעליתם את עצמותי מזה". ולכן, מסתבר לומר ש"פקוד יפקוד אלקים אתכם" היתה הבשורה של יוסף מעצמו, שכן לאחרי שעשה להם טובה ובישר להם בשורת הגאולה (הבשורה שלו, ולא רק מסירת בשורת יעקב אביו), היה נקל לו יותר לבקש מהם טובה - "והעליתם את עצמותי מזה".

אבל עדיין אינו מובן: מדוע בפעם הראשונה, בבשורה בשם אביו, כתיב "ויאמר יוסף אל אחיו", ואילו בפעם השניה, בבשורת עצמו, נאמר "וישבע יוסף את בני ישראל" - דלכאורה איפכא מסתברא, כי:

א) בבשורת עצמו מתאים יותר לומר "אחיו", כיון שהיחס של יוסף עם השבטים מתבטא בכך שהם אחיו, ואילו בבשורה בשם יעקב אביו מתאים יותר לומר "בני ישראל", כיון שהשייכות שלהם ליעקב היא להיותם בניו - "בני ישראל".

ב) בני ישראל - קאי לא רק על השבטים, אלא על כל בני ישראל עד סוף כל הדורות, מה־שאין־כן "אחיו" קאי רק על השבטים. ואם כן, בבשורת עצמו, שבהמשך אליה היתה גם הבקשה "והעליתם את עצמותי מזה" - יש מקום לומר "אחיו", כיון ש"והעליתם את עצמותי" קשור עם השבטים (ש"אף עצמות כל השבטים העלו", בגלל שבועתו של יוסף שאמר "אתכם"[21]); מה־שאין־כן בבשורת יעקב, שבה מדובר רק אודות בשורת הגאולה - אין מקום לומר "אחיו", שהרי השבטים עצמם לא יצאו ממצרים, ואם כן, הוה־ליה־למימר "בני ישראל"].

וכיון שמצינו שרש"י בעצמו משתדל לפרש מדוע נאמר "פקוד יפקוד" ב' פעמים - אינו מובן: מדוע אינו מפרש זאת על אתר, בסיום פרשתנו?

ח. ויש לומר הביאור בזה על דרך הרמז (הביאור בדברי רש"י - מוכרח להיות מובן על דרך הפשט, אבל ביאור הטעם שרש"י אינו מפרש ענין מסויים - יכול להיות גם על דרך הרמז):

בהתחלת הפרשה כתב רש"י "למה פרשה זו סתומה, לפי .. שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו". ולכן, גם בסוף הפרשה לא מפרש (מגלה) רש"י טעם ההכפלה בלשון הגאולה "פקוד יפקוד";

ענין זה מפרש רש"י רק בספר שמות, ספר הגאולה[22], שבו נתפרש בגילוי לא רק הגאולה מגלות מצרים, אלא גם הענין דמתן־תורה, שבו "פסקה זוהמתן"[23], והוא מעין הגאולה האמיתית והשלימה[24], שתהיה על־ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

---

20) רמב"ן. רא"ם. ועוד.
21) פרש"י בשלח יג, יט.
22) רמב"ן ס"פ פקודי.
23) שבת קמו, רע"א.
24) תניא פל"ו.

בס"ד. משיחות ליל ויום* ג' פ' ויחי, עשרה בטבת (יהפך לשמחה) וש"פ ויחי, י"ד טבת ה'תשנ"ב.

א. פרשת ויחי היא סיום וחותם ספר ראשון (גם במעלה וחשיבות[1]) דחמשה חומשי תורה, ספר בראשית (גם מלשון ראש), הנקרא "ספר הישר", "ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים"[2] - "מעשה אבות סימן לבנים"[3] - שמהוה הוראה ונתינת־כח לכללות עבודת ה"בנים" (כל בנ"י) שמתחילה ב"ואלה שמות בני ישראל", ונמשכת בכל הד' ספרים שלאח"ז, ובכל כ"ד ספרי קודש דתורה נביאים וכתובים, עד ל"דברי הימים", דברי ימי בנ"י עד סוף כל הדורות.ליל ויום ג' פ' ויחי, עשרה בטבת וש"פ ויחי, י"ד טבת ה'תשנ"ב

ומודגש בשמה ובתוכנה של הפרשה שבה מסיימים וחותמים ספר ראשון שבתורה:

שם הפרשה - "ויחי יעקב"[4] - שכיון ש"יעקב" הוא "בחיר[5] האבות"[6], מהווים חיי יעקב הסך־הכל ד"ספר הישר", "ספר אברהם יצחק ויעקב", ועל ידו נמשכים לכל בנ"י[7] כל עניני האבות שב"ספר הישר" (וההמשכה עצמה היא באופן ד"ישר[8] יחזו פנימו"[9]), ועד שנעשה המעמד ומצב ד"ויחי יעקב" אצל כל בנ"י עד סוף כל הדורות.

ותוכן הפרשה - ברכת יעקב לבניו[10] (ולפנ"ז גם ברכתו לבני יוסף[11], "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי"[12]) - המשכת (ברכה מלשון המשכה[13]) עניני יעקב לכל בניו, י"ב השבטים[14], שכוללים כל בנ"י עד סוף כל הדורות.

ובלשון חז"ל[15]: "יעקב אבינו לא מת", "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים"[16] - שחיי יעקב הם חיים נצחיים עי"ז שנמשכים אצל זרעו וזרע זרעו עד סוף כל הדורות, "זרעו בחיים", חיים אמיתיים ע"י לימוד וקיום התורה, "חיינו ואורך ימינו"[17],

---

*) ליל עשרה בטבת - לאחרי תפלת ערבית, ויום עשרה בטבת - ב"דברי כבושין" לאחרי תפלת מנחה (וראה לקמן הערה 40).

1) כידוע שגם הסדר שבתורה הוא בתכלית הדיוק.

2) ע"ז כה, רע"א. וראה בארוכה תו"ח ויצא לב, ג.

3) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. וראה לקו"ש חט"ו ע' 76. וש"נ.

4) כפי שנקראת בכ"מ (לא רק "ויחי", אלא) "ויחי יעקב" (רמב"ם בסוף סדר תפלות כל השנה).

5) שעה"פ תולדות כז, כה. וראה ב"ר רפע"ו. זח"א קיט, ב. קמז, ב.

6) שכולל גם אברהם ויצחק - כידוע שיעקב הוא מדת התפארת, שכוללת גם חסד וגבורה, אברהם ויצחק (ראה אוה"ת פרשתנו (כרך ה') תתקצג, סע"ב ואילך).

7) כידוע שיעקב כולל "כל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם" (תניא אגה"ק ס"ז), ועד שנקראים כולם על שמו - "ישראל" ו"יעקב".

8) ובפרט ע"י יעקב - שמדתו מדת התפארת, קו האמצעי, קו ישר, כלשון המשנה (אבות רפ"ב) "איזו היא דרך ישרה כו' כל שהיא תפארת כו'". וראה לקוטי לוי"צ פרשתנו ע' רמח: "וכן בתניא פמ"ה עוד יש דרך ישר כו' ע"י מדתו של יעקב אע"ה שהיא מדת הרחמים כו', הרי שמדתו של יעקב, רחמים ת"ת, נקרא ישר, וכמ"ש כי האלקים עשה את האדם ישר, ואדם הוא ת"ת שם מ"ה (ולהעיר שמדובר בו בפמ"ה בתניא). והאמור שם בפמ"ו ויש דרך ישר כו' שהוא האהבה דכמים הפנים לפנים כו' שייך ג"כ לת"ת, עדמ"ש ישר יחזו פנימו".

9) תהלים יא, ז. וראה ספר הלקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך ישר. וש"נ.

10) מט, א ואילך.

11) מח, כ.

12) שם, ה.

13) תו"א מקץ לז, ג. ובכ"מ.

14) ומתחיל מההתחלקות לב' אופני העבודה הכלליים דראובן ושמעון* ("אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי") - ראי' ושמיעה (ראה תו"א ריש פרשתנו. ובכ"מ), ולאח"ז באה ההתחלקות דפרטי אופני העבודה די"ב השבטים, שהתחלקות זו היא גם ביחס להקירוב וריחוק לא' מב' אופני העבודה העיקריים דראי' ושמיעה (וראה גם קונטרס משיחות ש"פ ויחי תש"נ ס"ט (התוועדויות תש"נ ח"ב ע' 135)).

15) תענית ה, ב. זהר פרשתנו רלה, רע"ב. רמח, ב. פרש"י פרשתנו מט, לג.

16) ועפ"ז יש לבאר השייכות דשם הפרשה עם תוכנה (שהרי שם הפרשה הוא לא רק מפני ההכרח** להיותה התיבה הראשונה שבפרשה, אלא גם ובעיקר בגלל שקשור ושייך ומורה על תוכן הפרשה) - שהתוכן דרוב הפרשה הוא בנוגע לחיי בניו (ובני בניו) של יעקב (כמודגש בברכות יעקב לבניו - "איש אשר כברכתו ברך אותם", "ברכה העתידה לבוא על כל אחד ואחד" (מט, כח ובפרש"י) במשך חייהם וחיי זרעם בדורות שלאח"ז), ואעפ"כ נקראת ע"ש חיי יעקב ("ויחי יעקב") - כיון שאמיתת חיי יעקב, חיים נצחיים, מתבטא בחיי בניו, "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים".

17) נוסח ברכת אהבת עולם דתפלת ערבית - ע"פ לשון הכתוב (נצבים ל, כ) "כי הוא חייך ואורך ימיך".

---

*) ועפ"ז י"ל, שבמנין **דראובן ושמעון** בפרשת וארא ("מתוך שהוזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן" (פרש"י וארא ו, יד)) נכללים כל בנ"י.

**) "כי כל דבר אף שהוא הכרחי לכאורה הכל בכוונה מכוון ומצוה ע"פ ה'" (צפנ"ן עה"ת ר"פ מסעי).

ענינו של יעקב, כמ״ש[18] ״ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל״.

ובסיום קריאת פרשת ויחי שבה מסיימים וחותמים ספר ראשון שבתורה מכריזים ״חזק חזק ונתחזק״[19] (כמנהג ישראל[20]) - ש״ויחי יעקב״ מהוה חיזוק על העבודה דכל בנ״י עד סוף כל הדורות.

וע״פ הידוע שפרשיות התורה שייכות במיוחד להזמן שבו קורין פרשיות אלה[21] - יש לבאר גם הקשר והשייכות דפרשת ויחי (סיום ספר ראשון שבתורה, ספר הישר, שמהוה נתינת־כח וחיזוק לעבודת בנ״י בכל הדורות) לעשרה בטבת, ובפרט בקביעות שנה זו, שעשרה בטבת חל ביום השלישי דפרשת ויחי, ויום הש״ק פרשת ויחי (שבו נעשה העילוי והשלימות (״ויכולו״[22]) דעשרה בטבת) הוא ביום י״ד טבת, ערב והתחלת ט״ו טבת (שמתחיל במנחת שבת[23]), שבו ״קיימא[24] סיהרא (דחודש טבת) באשלמותא״[25], כולל ובמיוחד השלימות דעשרה בטבת, כדלקמן.

ב. ובהקדם ביאור ענינו המיוחד של עשרה בטבת:

בעשרה בטבת, א׳ מד׳ הצומות שחיובם מדברי סופרים[26], ישנו חומר לגבי שאר הצומות (ואפילו לגבי תשעה באב ש״לילו כיומו״[27], דלא כשאר הצומות שמדברי סופרים שהם רק ביום ולא בלילה[28]) בדוגמת הצום דיוהכ״פ שחיובו מן התורה - ש״אפילו הי׳ חל בשבת (בזמן שהיו מקדשין ע״פ הראי׳[29], כולל גם משך זמן לאחרי החורבן, כשהי׳ ב״ד סמוך[30] שהיו מקדשין ע״פ הראי׳) לא היו יכולין לדחותו ליום אחר, מפני שנאמר בו[31] בעצם היום הזה, כמו ביום הכפורים״[32].

ויש לומר ההסברה בזה[33]:

ד׳ הצומות נקבעו בגלל ד׳ מאורעות הקשורים עם החורבן שאירעו בהמשך זה לזה - ועל סדר המאורעות: בעשרה בטבת - ״סמך מלך בבל .. על ירושלים והביאה במצור״, בשבעה עשר בתמוז - ״הובקעה ירושלים״, בתשעה באב - ״חרב הבית בראשונה ובשני״״, ובשלישי בתשרי - ״נהרג גדלי׳ בן אחיקם ונכבת גחלת ישראל הנשארת כו׳״[34].

וכיון שבעשרה בטבת היתה התחלת (כל המשך המאורעות של) החורבן, ובהתחלה יש תוקף גדול יותר לגבי ההמשך שלאח״ז ולפעמים גם לגבי סוף כל הענין, לכן יש בו חומר גדול יותר משאר הצומות הקשורים עם המשך וסוף החורבן.

ומזה מובן גם בנוגע לענין הטוב שבצומות[35] - שעשרה בטבת הוא ההתחלה והפתיחה להענין הטוב שבכל הצומות (כדלקמן), שלכן, ה״ז ביתר שאת וביתר עוז מבשאר הצומות (כולל גם תשעה באב שבו נולד משיח צדקנו[36], התחלת הגאולה), כבכל פתיחת דבר חדש בעניני קדושה[37].

ג. וביאור הענין:

יום התענית הוא (כלשון הכתוב[38]) ״יום רצון

---

18) תהלים עח, ה.

19) ג״פ - בתלת זימני הוי חזקה (ב״מ קו, רע״ב. וש״נ), שהחיזוק עצמו הוא באופן של חזקה.

20) ראה שו״ע או״ח סו״ס קלט, ובנ״כ. לקו״ש חכ״ה ע׳ 474. וש״נ.

21) ״המועדים של כל השנה כו׳ בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן כי הכל מיד ה׳ השכיל״ (של״ה חלק תושב״כ ר״פ וישב (רצז, א)).

22) בראשית ב, א. וראה לקו״ת בהר מא, א. אוה״ת עה״פ.

23) כדמוכח מזה שאין אומרים צו״צ במנחת שבת שהוא ערב יום שאין אומרים בו תחנון (שו״ע אדה״ז או״ח סו״ס רצב).

24) זהר ח״א קנ, רע״א. ח״ב פה, רע״א. ועוד. וראה שמו״ר פט״ו, כו.

25) ובפרט שמילוי ושלימות הלבנה - ״חצי כ״ט י״ב תשצ״ג״ (ב״י או״ח סתכ״ו) - מתחיל בין י״ד לט״ו.

26) ראה רמב״ם הל׳ תעניות פ״ה ה״ד.

27) רמב״ם שם ה״ז. טושו״ע או״ח סתקנ״ג ס״ב.

28) רמב״ם שם פ״א ה״ח. טושו״ע שם ר״ס תקסד.

29) משא״כ בזמן הזה שמקדשין ע״פ החשבון - לא יחול עשרה בטבת בשבת.

30) ועד שמצינו שגם לאחרי כו״כ דורות הי׳ ב״ד סמוך - בית דינו של הרי״ף (מגיד משנה הל׳ שופר פ״ב ה״ט. ובכ״מ), ויש מקום לומר שהיו מקדשין ע״פ הראי׳ (ראה בארוכה התוועדויות תשמ״ה ח״א ע׳ 466 ואילך).

31) יחזקאל כד, ב.

32) אבודרהם הל׳ תעניות - הובא בב״י או״ח סתק״נ.

33) ראה גם לקו״ש חכ״ה ע׳ 267. וש״נ. - וראה עד״ז שו״ת שואל ומשיב מהד״ק ח״ג סקע״ט.

34) רמב״ם שם פ״ה ה״ב־ג.

35) ובמכ״ש וק״ו - כיון ש״מדה טובה מרובה כו׳״ (סוטה יא, א. וש״נ).

36) ירושלמי ברכות פ״ב ה״ד. ועוד. - ולהעיר, שזמן העיבור הוא (לכל הפחות) ז׳ חדשים לפני הלידה, ועפ״ז י״ל שזמן העיבור דמשיח הוא בעשרה בטבת, ז׳ חדשים לפני תשעה באב (יום לידת משיח). וראה לקמן הערה 114.

37) ראה לקו״ש ח״כ ס״ע 74 ואילך. וש״נ.

38) ישעי׳ נח, ה.

לה״, כפי שמבאר רבינו הזקן באגרת התשובה[39] ש״הצום הנרצה הוא יום רצון״ - ״עת רצון״ בנוגע לענין התשובה[40], שעל ידה מבטלים החורבן והגלות ומביאים הגאולה - ״אין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה .. ומיד הן נגאלין״[41].

וענין זה (כוונת הצום בשביל התשובה שמבטלת החורבן והגלות ומביאה הגאולה) מודגש בעשרה בטבת יותר מבשאר הצומות:

כש״סמך מלך בבל .. על ירושלים והביאה במצור״ - עדיין לא פגע בירושלים עצמה (בהבתים שבה, ובודאי לא בהבית העיקרי, בית המקדש), ואפילו לא בהחומה שמקיפה ומגינה על ירושלים, שגם החומה היתה בשלימותה, ומלך בבל נשאר מחוץ להחומה (משא״כ במאורעות שלאח״ז שבגללם נקבעו שאר הצומות).

[אלא שעצם העובדה שהי׳ ביכלתו ועד שהקיף את החומה ועשה מצור על ירושלים, באופן ש״אין יוצא ואין בא״[42], ובמילא לא היו יכולים להכניס מזון לעיר וכו׳ - הו״ע בלתי־רצוי[43] עד לקביעת תענית].

והכוונה במאורע זה (מצור על ירושלים, אבל מצור בלבד, מבלי לפגוע בירושלים עצמה, אפילו לא בחומת ירושלים) היתה כדי לעורר את בנ״י לשוב בתשובה מיד[44], שעי״ז יתבטל הענין הבלתי־רצוי מתחלתו (ובמילא לא יבוא מזה המשך המאורעות הבלתי־רצויים דהחורבן והגלות).

ונמצא, שבעשרה בטבת מודגש ה״עת רצון״ בנוגע לעבודת התשובה שמבטלת החורבן ומביאה הגאולה יותר מבשאר התעניות[45] - כיון שלא הי׳ בו ענין של חורבן בפועל (שהרי גם חומת ירושלים נשארה בשלימותה), כי אם דבר שיש בו כדי לעורר לתשובה, שעי״ז ישארו ירושלים וביהמ״ק בשלימות (שלילת החורבן).

ד. ויש להוסיף בביאור ענינו המיוחד של עשרה בטבת - הן בנוגע להתחלת החורבן דביהמ״ק והן ובעיקר בנוגע להתחלת (הגאולה ו)בנין ביהמ״ק:

בנוגע להמצור על ירושלים (בעשרה בטבת) מצינו בנבואת יחזקאל[46] ״ואתה קח לך מחבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר גו׳ והיתה במצור גו׳ אות היא לבית ישראל״ (״שכך תבוא ירושלים במצור״[47]).

ויש לומר, שבהסימן להמצור ע״י ״ברזל״ נרמז גם חורבן ביהמ״ק - כי, ״ברזל״ מושלל בביהמ״ק[48],

---

39) תניא ח״ג ספ״ב.

40) ובלשון הרמב״ם (שם ה״א) - ״כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה .. שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב״.

וזהו גם תוכן המנהג דאמירת ״דברי כבושין״ ביום התענית (ראה לקו״ש ח״כ ע׳ 352. וש״נ) - מלשון ״וכבוש עוונותינו ותשליך במצולות ים גו׳״ (מיכה ז, יט) - שאינם דברי מוסר, ח״ו, כי אם, דברים בזכותם של בנ״י, כולל גם בנוגע להתעוררות לתשובה - ש״אין לך דבר שעומד בפני התשובה״ (רמב״ם הל׳ תשובה ספ״ג), ולא עוד אלא שגם לפני התשובה בפועל ובגלוי ״הוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות כו׳״ (רמב״ם הל׳ גירושין ספ״ב - שיעור היומי דמוצאי עשרה בטבת). - וראה בארוכה קונטרס משיחות ש״פ ויחי ועשרה בטבת דאשתקד (התוועדויות תנש״א ח״ב ע׳ 87 ואילך).

41) רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ה.

42) לשון הכתוב - יהושע ו, א.

43) ועד כדי כך, שענין זה יכול להיות ״התחלה״ לכל המשך המאורעות שלאח״ז (כפי שהי׳ בפועל, כיון שלא ניצלו את ההתעוררות לתשובה).

44) ובפרט שאין צורך בריבוי זמן, כיון שהתשובה היא ״בשעתא חדא ביומא חדא ברגע חדא״ (זח״א קכט, סע״א), וכפס״ד הגמרא (קידושין מט, ב) שע״י ״הרהור תשובה״ נעשה ״צדיק (ועד לצדיק) גמור״ (כגירסת האור זרוע סקי״ב). ולא עוד אלא ש״זכאי חסידי* בכל יומא ויומא .. עבדין תיובתא שלימתא״ (זהר פרשתנו רכ, סע״א), ו״איתא בתיקונים שאפילו אם הי׳ צדיק** א׳ חוזר בתשובה שלימה בדורו הי׳ בא משיח״ (מאמרי אדה״ז הקצרים ע׳ תג).

45) ויש לומר, שבעשרה בטבת עצמו מודגש עוד יותר ענין זה בליל עשרה בטבת - שכבר התחיל יום העשירי בטבת שמתחיל בערב (״ויהי ערב ויהי בוקר״), ואעפ״כ לא התחיל הצום דעשירי בטבת עד עלות השחר*** - שבזמן זה מודגשת ביותר הנתינת־כח (״עת רצון״) לנצל את הזמן לעבודת התשובה שמביאה את הגאולה, שעי״ז יתבטל הצום דעשירי בטבת עוד לפני התחלתו.

46) ד, ג.

47) פרש״י עה״פ.

48) ומודגש בעיקר במזבח - עיקרו של ביהמ״ק, ״בית לה׳ מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות״ (רמב״ם ריש הל׳ ביהב״ח) - ״ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית (שפוסלן

---

*) שכולל כל בנ״י – ״ועמך כולם צדיקים״ (ישעי׳ ס, כא. סנהדרין ר״פ חלק).

**) ולא רק צדיק (גמור) ״לענין אמיתת שם התואר והמעלה״, אלא גם כ״שנדון אחר רובו ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין״ (תניא פ״א), כיון שע״י ״מצוה אחת .. הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה״ (רמב״ם הל׳ תשובה פ״ג ה״ד).

***) רמב״ם וטושו״ע שבהערה 28. – ולהעיר מהשקו״ט בהישן שינת קבע אם מותר לו לאכול ולשתות לפני עלות השחר (ראה נו״כ הטושו״ע שם).

כמ״ש[49] ״והבית בהבנותו אבן שלמה גו׳ ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו״[50], כיון ששייך לחורבן ביהמ״ק, כדאיתא במדרש[51] ״וזאת התרומה גו׳ זהב וכסף ונחושת[52] .. אבל ברזל אין כתיב כאן לא במשכן ולא במקדש[53] למה שנמשל בו אדום שהחריבו ביהמ״ק״[54].

והתיקון לזה ע״י ברזל דקדושה[55]:

אמרו חז״ל[56] ״כל ת״ח שאינו קשה כברזל אינו ת״ח .. דכתיב[57] ארץ אשר אבני׳ ברזל, א״ת אבני׳ אלא בוני׳״, שזהו״ע ד״קשה עורף״ למעליותא[58], החוזק והתוקף (ברזל) דעצם הנשמה[59], שעי״ז מבטלים הברזל דלעו״ז שהוא (קשיות העורף ד)היצה״ר[60].

וענין זה שייך במיוחד לעשרה בטבת - כי, כוונת המצור (מצור בלבד, ללא פגיעה אפילו בחומת ירושלים) היתה לעורר על התשובה כדי שגם חומת ירושלים תשאר ותהי׳ בשלימותה (כנ״ל), וענינו בעבודת ה׳ - השמירה על שלימות התורה, ״אני חומה זו תורה״[61], באופן של חוזק ותוקף ד״ברזל״ דקדושה, ״אבני׳ (בוני׳, תלמידי חכמים) ברזל״.

ויתירה מזה - שגם הכוונה והתכלית בהמשך המאורעות דהמצור עד לפעולת הברזל בחורבן ביהמ״ק (כיון שלא עשו תשובה כו׳), היא, כדי שתהי׳ שלימות ה״ברזל״ דקדושה בבנין ביהמ״ק השלישי:

איתא במדרש[62] ש״זהב וכסף ונחושת״ הם כנגד ג׳ האבות אברהם יצחק ויעקב - ״זהב זה אברהם .. כסף זה יצחק .. ונחושת זה יעקב״. וע״פ הידוע[63] שג׳ בתי מקדשות הם כנגד אברהם יצחק ויעקב, ״אברהם שכתוב בו הר .. יצחק שכתוב בו שדה .. יעקב שקראו בית״[64], יש לומר, שזהב וכסף ונחושת הם כנגד ג׳ בתי מקדשות: זהב כנגד בית ראשון, כסף כנגד בית שני, ונחושת כנגד בית שלישי. וההסברה בזה[65] - שע״י יעקב שענינו תורה (כנ״ל ס״א), נעשה גם הבירור של ״נחושת״ (מלשון נחש[66], נחש הקדמוני, שהו״ע הקליפה, שבירורו ע״י ״נחשת״ דקדושה[67]), שעיקרו ושלימותו בביהמ״ק השלישי, כנגד יעקב.

ויש להוסיף, ש״נחושת״ רומז גם על המעמד ומצב דזמן הגלות (לאחרי חורבן בית שני), ואילו השלימות דביהמ״ק השלישי מרומזת ב(הבירור ד״ברזל״ דלעו״ז, שלמטה גם מ״נחושת״[68], שעי״ז באים ל)השלימות ד״ברזל״ דקדושה:

זהב וכסף ונחושת הם בסדר דמלמעלה למטה - שזהב הוא המשובח ביותר, כסף הוא למטה מזהב, ונחושת למטה גם מכסף. ומרומז גם בהר״ת

ומכתתן בברזל) כי חרבך הנפת עלי׳ ותחללה״, ש״המזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל נברא לקצר ימיו של אדם, אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך, ועוד, שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, לפיכך לא יבוא עליו כורת ומחבל״ (יתרו כ, כב ובפרש״י - ממכילתא. וראה בארוכה בפי׳ הרמב״ן. תורה שלימה (אות תקנד־ה)).

49) מלכים־א ו, ז.

50) והשימוש בברזל לסתת את האבנים (״אבנים גו׳ גזית מגוררות במגרה״, ״חתוכות במגרה״, ״כלי ברזל מלא פגימות כו׳״ (שם ז, ט, ובמצודות)) הי׳ בחוץ - ״שהי׳ מתקין מבחוץ ומכניס מבפנים״ (סוטה מח, ב*).

51) שמו״ר פל״ה, ה.

52) תרומה כה, ג.

53) ו״ברזל״ שנזכר בדברי הימים - ראה לקמן ס״ו.

54) וראה ברכות לב, ב: ״מיום שחרב ביהמ״ק נפסקה חומת ברזל כו׳ שנאמר ואתה קח לך מחבת ברזל וגו׳״.

55) ראה ספר הלקוטים (דא״ח להצ״צ) ערך ברזל. וש״נ.

56) תענית ד, א. וראה גם שם ז, א: ״מאי דכתיב ברזל בברזל יחד, לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו אף שני תלמידי חכמים מחדדין זה את זה בהלכה״.

57) עקב ח, ט.

58) ראה שמו״ר ספמ״ב. לקו״ת בלק סז, ד. אוה״ת תצוה ע׳ א׳תשיז. מג״א ע׳ ב׳ת־א.

59) להעיר ש״ברזל״ בגימטריא ״גורל״, שקאי על עצם הנשמה (אוה״ת שם).

60) ראה סוכה נב, ב: ״אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם ברזל הוא מתפוצץ כו׳״. וראה מדרש משלי (פכ״ז. הובא בבחיי בא יב, לג): ״ברזל בברזל יחד זה משה הצדיק ופרעה הרשע שהיו מתנקשין זה עם זה בשפתים .. עד שאתה אומר לא ידעתי את ה׳ סופך לידע כו׳״, היינו, שהביטול דפרעה, ברזל דלעו״ז, נעשה ע״י משה, ברזל דקדושה (אוה״ת מג״א שם).

*) ולדעת רבי יהודה – ש״אמר רבי נראין דברי רבי יהודה באבני מקדש״ – גם מבחוץ לא השתמשו בכלי ברזל, אלא ע״י ה״שמיר״ (סוטה שם).

61) פסחים פז, א. וראה אוה״ת פרשתנו תד, א.

62) שמו״ר ספמ״ט.

63) ראה חדא״ג מהרש״א ועיון יעקב לפסחים פח, א. לקו״ת מטות פג, ג. ובכ״מ.

64) פסחים שם.

65) ראה אוה״ת תשא ע׳ א׳תתפח.

66) ראה חוקת כא, ט ובפרש״י.

67) ולהעיר, ש״נחשת״ ר״ת נובלות חכמה שלמעלה תורה (הוספות לתו״א תשא קיא, ד. ובכ״מ). והשייכות ליעקב - ראה אוה״ת פרשתנו תח, א.

68) ראה זח״ב רכח, רע״א. אוה״ת תרומה ע׳ א׳תיג.

שלהם: ״זהב״, ר״ת ״זה הנותן בריא״, ״כסף״, ר״ת ״כשיש סכנת פחד״, ו״נחושת״, ר״ת ״נתינת חולה שאמר תנו״[69].

ועפ״ז י״ל, ש״זהב״ מורה על (המשכן ו)בית ראשון שהי׳ בשלימות (״זה הנותן בריא״), ו״כסף״ מורה על בית שני שחסרו בו חמשה דברים[70] (שלכן ״יש סכנת פחד״ שמא יהי׳ עוה״פ החסרון ח״ו דביהמ״ק כולו), ו״נחושת״ (שלמטה מזהב וכסף) מורה על המעמד ומצב דזמן הגלות, שבגלל החסרון דביהמ״ק נעשים בנ״י במעמד ומצב של ״חולה שאומר תנו״, שזוהי הבקשה והדרישה מהקב״ה ליתן (״כל הנותן בעין יפה הוא נותן״[71]) את ביהמ״ק השלישי שיהי׳ בתכלית השלימות (גם לגבי המשכן ובית ראשון) - ״מקדש אדנ־י כוננו ידיך״[72], ״בנינא דקוב״ה״[73], בית נצחי (שאין אחריו חורבן).

ויש לומר, שמעלת הנצחיות דבית המקדש השלישי (שלאחרי החורבן דבית ראשון ובית שני יבנה בית מקדש נצחי שאין אחריו חורבן) - מרומזת בהחוזק והתוקף ד״ברזל״ דקדושה.

ה. ובסגנון דתורת הקבלה והחסידות:

ידוע[74] ש״ברזל״ ר״ת בלהה רחל זלפה לאה, ד׳ נשי יעקב שהן האמהות די״ב השבטים, וכנגדן יש גם ד׳ בחי׳ בנוקבא דקליפה, כמ״ש בעוג[75] ״ערשו ערש ברזל״, שהן הלעו״ז דד׳ האמהות שבקדושה.

ולהוסיף, שגם סדרן של ד׳ האמהות שב״ברזל״ (בלהה לפני רחל וזלפה לפני לאה, שפחה לפני גברתה) הוא הסדר דלעו״ז - ״שפחה[76] כי תירש גברתה״[77].

ויש לומר, שגם בקדושה ישנו הסדר ד״ברזל״ - שפחה לפני גברתה למעליותא:

ובהקדם מעלת האמהות לגבי האבות, כמ״ש באברהם ״כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה״, ״שהי׳ אברהם טפל לשרה בנביאות״[78] - ע״ד ובדוגמת המעמד ומצב דלעתיד לבוא ש״נקבה תסובב גבר״[79], ״אשת חיל עטרת בעלה״[80], שספירת המלכות תתעלה למעלה מכל הספירות (סוף מעשה במחשבה תחלה[81]), שמעין זה הי׳ אצל האבות, כמארז״ל[82] ״שלשה הטעימן הקב״ה בעוה״ז מעין העוה״ב, אברהם יצחק ויעקב, שנאמר בהם בכל מכל כל״[83].

ועד״ז בנוגע למעלת השפחות לגבי הגבירות (בלהה לפני רחל וזלפה לפני לאה[84]), כמ״ש ברחל שנתנה שפחתה (בלהה) ליעקב ״ואבנה גם אנכי ממנה״[85] - שהאמהות[86] הן בחי׳ מלכות דאצילות, והשפחות הן בחי׳ מלכות בירידתה לבי״ע, ועז״נ[87] ״אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה״, שהאבות שבונים המלכות ע״י נישואיהם עם האמהות[88], לא רצו (מצד עצמם) לישא השפחות כיון שמאסו בהירידה לבי״ע (ענינם של השפחות), ואעפ״כ, דוקא ע״י נישואיהם עם השפחות (בחי׳ המלכות בירידתה לבי״ע) נעשה בנין ועליית המלכות בתכלית השלימות (״שפחה כי תירש גברתה״ למעליותא)[89].

ועד״ז יש לבאר גם בנוגע לבית המקדש:

מבואר בדרושי חסידות[90] הטעם שביהמ״ק הי׳

---

69) ראה רבותינו בעה״ת ר״פ תרומה. פי׳ הרא״ש שם. אגרת הטיול (לאחיו של המהר״ל) חלק הרמז אות ז. תורה שלימה עה״פ תרומה כה, ג (אות לח).

70) יומא כא, ב.

71) ראה ב״ב נג, רע״א. וש״נ.

72) בשלח טו, יז.

73) זח״ג רכא, א.

74) ספר הליקוטים להאריז״ל פרשתנו מט, יא (וראה לקמן הערה 141). לקוטי תורה ושער הפסוקים ואתחנן ד, כ. עקב ח, ט. ועוד.

75) דברים ג, יא.

76) משלי ל, כג.

77) ראה אוה״ת תצוה ע׳ א׳תרצב ואילך. א׳תשלז ואילך. לקוטי לוי״צ אגרות־קודש ע׳ תיז.

78) וירא כא, יב ובפרש״י.

79) ירמי׳ לא, כא.

80) משלי יב, ד.

81) פיוט ״לכה דודי״.

82) ב״ב טז, סע״ב ואילך.

83) לקו״ת שה״ש טו, ג. אוה״ת חיי שרה קכג, ב.

84) נוסף על הקדימה דרחל, ספירת המלכות, ללאה, ספירת הבינה.

85) ויצא ל, ג.

86) בהבא לקמן - ראה לקו״ת ס״פ ברכה. סידור (עם דא״ח) כא, ד.

87) תהלים קיח, כב.

88) כמודגש בהנישואין דיצחק ורבקה שהו״ע יחוד מ״ה וב״ן (לקו״ת ברכה צו, סע״ג. ובכ״מ).

89) ומודגש במלכות דוד, שלידתו היתה באופן שאביו (ישי) הי׳ סבור שבא על שפחתו, בסוד שפחה כי תירש כו׳ (ראה לקו״ת וסידור שבהערה 86).

90) תו״א ותו״ח ר״פ ויגש. לקו״ת וסידור שם. ובכ״מ.

מאבנים דוקא (דלא כהמשכן שהי׳ מעצי שטים), ועד ש״אין בונין בו עץ בולט״[91] (משא״כ שקוע[92]) - כיון שהיתה בו מעין השלימות דלעתיד לבוא שספירת המלכות תהי׳ למעלה מז״א (״אשת חיל עטרת בעלה״), ולכן נבנה מאבנים, דומם, שמורה על ספירת המלכות, ולא מעצי שטים, צומח, שמורה על ז״א (אבל לא מברזל[93] שלמטה מאבנים, שמורה על ספירת המלכות בירידתה לבי״ע).

ויש לומר, שבביהמ״ק דלעתיד לבוא[94] תתגלה מעלת המלכות (לא רק כפי שהיא באצילות, אלא גם ובעיקר) בירידתה לבי״ע, שתתבטא בהחוזק ותוקף (לא רק דאבנים, אלא גם) דברזל שהוא חזק יותר מאבנים, ״ארץ (ספירת המלכות) אשר אבני׳ ברזל״, ע״ד מעלת השפחות לגבי האמהות (שלימות בנין ועליית המלכות) שמרומזת בהר״ת ד״ברזל״[95].

ו. ואולי יש לומר, שהשלימות דברזל דקדושה שבביהמ״ק השלישי תבוא (לא רק בחוזק ותוקף הנצחיות, אלא) גם בכך שבנינו יהי׳ (לא רק מאבנים, אלא) גם מברזל, שהברזל עצמו יהי׳ חלק מהבנין דביהמ״ק עצמו:

״ברזל אין כתיב .. במשכן ובמקדש .. שהחריב ביהמ״ק״ - קאי על בית ראשון ובית שני שנחרבו ע״י ברזל; משא״כ מקדש העתיד, בית נצחי שלא שייך בו חורבן - לא שייך בו חשש מענין של ברזל דלעו״ז, כיון שלעתיד לבוא תתבטל מציאות הברזל דלעו״ז[96], ובמילא יכול וצריך להיות בנינו גם בברזל, כדי להדגיש את העילוי והשלימות דהפיכת הברזל[97] שהחריב ביהמ״ק לברזל שנעשה חלק בהבנין דביהמ״ק.

ויש לומר, שמ״ש בדברי הימים[98] (בנוגע לפעולתו של דוד בהכנת כל הדרוש לבנין ביהמ״ק) ״הכינותי לבית אלקי הזהב לזהב והכסף לכסף והנחושת לנחושת הברזל לברזל גו׳״, ״וברזל מאה אלף ככרים״ - עיקרו ושלימותו במקדש העתיד[99] להבנות ע״י דוד מלכא משיחא[100], שבנינו יהי׳ (לא רק מזהב וכסף ונחושת בתכלית השלימות[101], אלא) גם מברזל[102].

---

91) רמב״ם הל׳ ביהב״ח פ״א ה״ט.

92) רדב״ז שם. ועוד. - וי״ל דוגמתו בברזל, ש״כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו״, בגלוי דוקא (ע״ד עץ בולט), משא״כ בהעלם, מחוץ לביהמ״ק (ע״ד עץ שקוע).

93) וברזל שמצינו בנוגע לעשיית המנורה, ״אין לו זהב מביא אף של כסף של נחושת של ברזל כו׳״, ומנורה שעשו מלכי בית חשמונאי של ברזל היתה (מנחות כח, ב) - הרי: (א) כיון שהברזל הוא תמורת כסף וזהב ה״ז ״ברזל״ כפי ששייך להדרגא דכסף וזהב*, (ב) ״שפודים של ברזל היו וחיפום בעץ״, שאין הברזל נראה מבחוץ (ע״ד עץ שקוע). ואמה כליא עורב, טס של ברזל כמו סייף גובהו אמה על גבי המעקה סביב כדי שלא ישבו העורבים עליו (מו״ק ט, רע״א. וש״נ. רמב״ם הל׳ ביהב״ח פ״ד ה״ג) - הי׳ על גג המקדש, שגגין לא נתקדשו (פסחים פה, סע״ב. וש״נ. רמב״ם שם פ״ו ה״ז), כמו בחוץ (וראה לקמן הערה 102).

94) שבו תהי׳ השלימות דלעתיד לבוא ממש, לא רק מעין ודוגמא בלבד, כבבית ראשון ושני.

95) להעיר מהשייכות ל״חומת ברזל״ - כי, ״אשה״ שייכת ל(תורה ו)״חומה, דכתיב נקבה תסובב גבר״ (יבמות סב, ב), וד׳ נשי יעקב (ר״ת ברזל) הם ״חומת ברזל״ דקדושה (שעי״ז מהפכים ה״קיר ברזל״ שבהנבואה ע״ד המצור על חומת ירושלים, כדלקמן ס״ז).

*) ע״ד המבואר בענין אבנים ולבנים, ש״אם לא נמצאו אבנים בונין בלבנים״ (ראה לקו״ש ח״ו ע׳ 23 הערה 76).

96) שאז לא תהי׳ מציאות הברזל שמקצר ימיו של אדם, ח״ו, כמ״ש (ישעי׳ ב, ד) ״וכתתו חרבותם וגו׳״, ויתירה מזה - שיתבטל הענין דהיפך החיים. וראה תנחומא ס״פ יתרו: ״בעוה״ז ע״י יצה״ר השנים מתקצרות, אבל לעתיד לבוא בלע המות לנצח ומחה ה׳ דמעה מעל כל פנים״.

97) ראה אדר״נ פט״ז: ״יצה״ר דומה לברזל שהטילוהו בתוך האור כל זמן שהוא בתוך האור עושין ממנו כל כלים שירצו, אף כך יצה״ר כו׳״.

98) דברי־הימים־א כט, ב־ז (ושם כב, יד: ״ולנחושת ולברזל אין משקל״).

99) בפי׳ הרמב״ן ס״פ יתרו: ״והברזל אשר הקדיש דוד שלא נחקר משקלו לעשות ממנו כלים לכרות העצים ולחצוב האבנים הי׳״, אבל בנוגע להמשכן והמקדש עצמו מושלל הברזל לגמרי, עיי״ש. וראה השקו״ט בזה בתורה שלימה שם. וצ״ע גם מאמה כליא עורב ש״צורך בנין הבית הוא״ (מו״ק שם), והיתה (לא רק במקדש, אלא גם) במזבח החיצון שבמשכן (ברייתא דמלאכת המשכן פי״א. יל״ש תצוה רמז שפה ובפי׳ זית רענן).

ובפי׳ מהרז״ו (לשמו״ר שבהערה 51): ״ומ״ש בסוף ד״ה א׳ והברזל לברזל וגו׳ מאה אלף ככרים ברזל, יתכן שהי׳ זה בחצרות ולא בפנימה״ - שהברזל הי׳ בבנין המקדש עצמו (דלא כדעת הרמב״ן שהי׳ רק עבור הכלים לכרות העצים ולחצוב האבנים), אלא בחצר ולא בפנים. וצ״ע היכן מצינו שהשתמשו בחצרות דבית ראשון בכמות ברזל גדולה כזו (משא״כ במקדש העתיד להבנות - ״אע״פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר״, ויש מקום לומר שבנינו יהי׳ גם בברזל, כבפנים).

100) ועפ״ז יומתק שה״ברזל״ נזכר רק (א) בהכנת המקדש ע״י דוד (ולא בבנין המקדש ע״י שלמה), (ב) בדברי הימים (ולא במלכים) שעיקרו ״משום יחס דוד המלך״ (פרש״י ריש דה״י. הקדמת הרד״ק לדה״י, עיי״ש), דוד מלכא משיחא, שעל ידו יהי׳ בנין ביהמ״ק השלישי.

101) נוסף על השלימות דזהב שהיתה בבתי המקדשות שלפנ״ז - ״שבעה זהבים״ (יומא מד, סע״ב).

102) ומעין זה הי׳ בבית שני (ששייך לביהמ״ק השלישי**)

**) כמובן מזה שהפטוק ״גדול יהי׳ כבוד הבית הזה האחרון מן

ז. עפ״ז יש לומר שענינו של עשרה בטבת הוא התחלת בנין מקדש העתיד בגאולה העתידה:

אע״פ שהמצור דעשרה בטבת הי׳ התחלת המאורעות דחורבן ביהמ״ק, הרי, כיון שהכוונה בזה היא שלאח״ז ועי״ז יבנה מקדש העתיד[103], בית נצחי, נמצא, שהתחלת המאורעות דחורבן ביהמ״ק היא גם (ובעיקר) התחלת הבנין דמקדש העתיד.

וענין זה מרומז בהסימן שניתן בשייכות להמצור דעשרה בטבת - ״ואתה קח לך מחבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל גו׳ אות היא לבית ישראל״ - שהכוונה והתכלית של (התחלת) החורבן ע״י ברזל דלעו״ז, היא, כדי שלאח״ז תתגלה השלימות ד״ברזל״ דקדושה בביהמ״ק העתיד[104].

ח. ויומתק יותר - שהשייכות לגאולה העתידה מרומזת גם בתוכנו של הזמן דעשרה בטבת:

חודש טבת הוא חודש העשירי[105] (״חודש העשירי הוא חודש טבת״[106]) למנין החדשים מחודש ניסן (״חודש של גאולה״[107]), ובחודש העשירי עצמו ביום העשירי, עשירי שבעשירי - ״העשירי יהי׳ קודש״[108] - שרומז על השלימות דגאולה העתידה שבה תהי׳ השלימות דעשר (״עלי עשור״[109], שירה עשירית[110], פרה העשירית ומנין העשירי[111], וכן בארץ ישראל - לא רק ארץ שבע אומות, אלא ארץ עשר אומות[112]).

זאת ועוד: חודש טבת (כולל ובמיוחד העשירי שבו) הוא ״ירח[113] שהגוף נהנה מן הגוף״[114] - שהגוף כביכול דלמעלה, מהותו ועצמותו ית׳, נהנה (כביכול) מהגוף (דלמטה) דכאו״א מישראל[115], שקאי (בעיקר) על המעמד ומצב דלעתיד לבוא, שאז הנשמה ניזונית מן הגוף[116], ויתירה מזה, הנאת העצמות כביכול מן הגוף.

ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו - שעשירי בטבת חל ביום השלישי בשבוע שהוכפל בו כי טוב[117]:

הפעם השני׳ (כפל) ד״כי טוב״ היא בנוגע לבריאת ״דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עושה פרי אשר זרעו בו למינהו״[118] - שזריעת הזרע כוללת ומהוה (גם) ההתחלה דצמיחת הפירות.

- כי, הברזל במנורה הי׳ בזמן החשמונאים בבית שני, וכן הברזל באמה כליא עורב שהיתה בבית שני, משא״כ בבית ראשון שמפני רוב קדושה שהיתה בו לא הי׳ צריך כליא עורב (ערוך ערך כל. וראה תוס׳ מו״ק שם. תוד״ה כליא מנחות קז, א. תוד״ה כגון ערכין ו, א). ויש לומר ההסברה בזה - שבבית שני היתה ההתעסקות בבירור והפיכת הלעו״ז* (משא״כ בבית ראשון שמפני רוב קדושתו נדחו החיצונים), ולכן מצינו בו גם ברזל, אבל, רק הברזל שבמנורה שבא במקום כסף וזהב ומחופה בעץ, והברזל שבאמה כליא עורב על גג המקדש שהוא כמו בחוץ (כנ״ל הערה 93), משא״כ בביהמ״ק השלישי יהיו ריבוי ברזל (״מאה אלף ככרים״) בהבנין עצמו, כיון שיהי׳ בירור והפיכת הברזל בתכלית השלימות.

103) ובלשון חז״ל (בנוגע לחורבן ביהמ״ק בתשעה באב) - ״עלה ארי׳ כו׳ והחריב אריאל כו׳ על מנת שיבוא ארי׳ כו׳ ויבנה אריאל״ (יל״ש ירמי׳ בתחלתו (רמז רנט)).

104) ויומתק יותר ע״פ דרשת חז״ל (גיטין נו, רע״ב) בנוגע לחורבן ביהמ״ק ״והלבנון באדיר יפול, ואין אדיר אלא מלך, דכתיב והי׳ אדירו ממנו וגו׳״ - שפשטות הכתוב ״והלבנון באדיר יפול״ נאמר על מפלת סנחריב ע״י חזקיהו** (״בזכות חזקיהו שהוא אדירם ומושלם של ישראל כמ״ש והי׳ אדירו ממנו״ - פרש״י), שביקש הקב״ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג (סנהדרין צד, א), כמודגש בהמשך הכתובים ״ויצא חוטר מגזע ישי וגו׳״ שקאי על משיח.

105) הן בשנה פשוטה והן בשנה מעוברת.

הראשון״ (חגי ב, ט) נאמר על בית שני (ב״ב ג, סע״א) וגם ובעיקר על ביהמ״ק השלישי (זח״א כח, א).

*) ועד״ז במשכן שהי׳ **במדבר** כדי לברר החיצונים (לקו״ת במדבר ג, ד ואילך. ובכ״מ) – הי׳ צורך באמה כליא עורב.

) והתחלת הפסוק: ״ונקף סבכי היער **בברזל״ – שבירת הקליפה (סנחריב) ע״י ״ברזל״ דקדושה.

---

106) אסתר ב, טז.

107) שמו״ר פט״ו, יא.

108) בחוקותי כז, לב.

109) תהלים צב, ד. ערכין יג, ב.

110) כולל גם העילוי ד״שיר חדש״, לשון זכר, גאולה שאין אחרי׳ גלות (מכילתא בשלח טו, א. תוד״ה ה״ג ונאמר פסחים קטז, ב).

111) מכילתא שם. רמב״ם הל׳ פרה אדומה ספ״ג. תנחומא תשא ט. ועוד.

112) לך לך טו, יט ובפרש״י.

113) מגילה יג, א.

114) להעיר ש״הגוף נהנה מן הגוף״ הו״ע היחוד שממנו נעשה העיבור והלידה, ושייך במיוחד לעשרה בטבת, התחלת החורבן - ע״ד כרובין המעורין זב״ז בשעה שנכנסו נכרים להיכל (כיון שחייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך (ראה סה״מ מלוקט ח״ב ע׳ רסט. וש״נ)), ולכן ה״ז התחלת הגאולה, ע״י העיבור והלידה דמשיח (ראה לעיל הערה 36).

115) ראה לקו״ש חט״ו ע׳ 382 ואילך.

116) ראה המשך וככה תרל״ז פפ״ח ואילך. סה״מ תרנ״ט ע׳ צז ואילך. המשך תרס״ו ע׳ תקכח. סה״מ קונטרסים ח״ב תיג, ב. סה״ש תורת שלום ע׳ 127 ואילך.

117) נוסף לכך שיום השבת שבו נעשית העלי׳ והשלימות דעשרה בטבת הוא ערב והתחלת ט״ו טבת שבו ״קיימא סיהרא באשלמותא״, השלימות ד״ירח שהגוף נהנה מן הגוף״.

118) בראשית א, יב.

ודוגמתו ביום השלישי שבו חל עשרה בטבת - שבקביעות זו מודגש ביותר שהתחלת החורבן והגלות היא התחלת הגאולה, ע״ד ובדוגמת הזריעה שכוללת ומהוה התחלת הצמיחה, כידוע[119] שהגלות נמשל לזריעה, כמ״ש[120] ״וזרעתי׳ לי בארץ״, שעי״ז נעשית הצמיחה בריבוי גדול יותר, כמארז״ל[121] ״כלום אדם זורע סאה אלא כדי להכניס כמה כורין״, ועד לתכלית הריבוי עד אין־סוף, ״פירותיהן[122] ופירי פירותיהן עד סוף כל העולם״[123].

ועי״ז מתגלה ונעשה שלימות הטוב[124] - ״הוכפל[125] בו כי טוב״ - הטוב דגאולה האמיתית והשלימה ובנין ביהמ״ק, גאולה נצחית וביהמ״ק נצחי, גאולה השלישית וביהמ״ק השלישי, כמ״ש[126] ״ביום השלישי יקימנו ונחי׳ לפניו״.

ט. עפ״ז יש לבאר גם הקשר והשייכות לפרשת ויחי - סיום וחותם ספר ראשון (הישר) שבתורה, והחיזוק (״חזק חזק ונתחזק״) על כל הספרים שלאח״ז:

כיון שסיום וחותם ספר ראשון שבתורה הוא במעמדם ומצבם של בנ״י בארץ מצרים (״ויחי יעקב בארץ מצרים״, ״ויישם בארון במצרים״), שמזה נעשה התחלת הגלות [כמודגש בההמשך בהתחלת ספר שמות[127] (שקורין במנחת שבת פרשת ויחי) ״ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה״, והמשכו בהתחלת שעבוד מצרים לאחרי ש״וימת יוסף .. ויישם בארון במצרים״[128]] - יש צורך בחיזוק על כל זמן משך הגלות, עד לעלי׳ מן הגלות אל הגאולה [ובלשון חז״ל[129] ״ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין״, שהירידה דהגלות היא בשביל העלי׳ דהגאולה], כמ״ש בסיום וחותם (כל כ״ד ספרי קודש) דברי הימים ״ה׳ אלקי השמים .. פקד עלי לבנות לו בית בירושלים גו׳ מי בכם מכל עמו ה׳ אלקיו עמו ויעל״, העלי׳ מן הגלות אל הגאולה לבנות ביהמ״ק נעלה יותר, כמ״ש ״גדול יהי׳ כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון״, שקאי (גם ו)בעיקר על ביהמ״ק השלישי[130].

ותוכן החיזוק על כל זמן משך הגלות הוא - ״ויחי יעקב״:

יעקב, שענינו תורה, הוא קו האמצעי, בריח התיכון שמבריח מן הקצה אל הקצה, מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל דרגין[131], היינו, שנמשך ויורד למטה כמו שהוא למעלה ללא שינויים, ועי״ז מתגלה תוקף מציאותו, מציאות אמיתית (״תתן אמת ליעקב״[132]) ונצחית (״יעקב אבינו לא מת״), ולכן, ממנו ועל ידו נמשך החיזוק לכל בנ״י על כל זמן משך הגלות, שגם בירידתם בגלות נעשה אצלם מעמד ומצב ד״ויחי יעקב״, חיים אמיתיים ע״פ התורה, שבזה מודגש התוקף האמיתיות והנצחיות דבנ״י, כפי שמתגלה בהעילוי והשלימות דגאולה האמיתית והשלימה, גאולה נצחית וביהמ״ק נצחי, גאולה שלישית וביהמ״ק השלישי, הקשורים עם (השלישי שבאבות) יעקב[133] (כנ״ל ס״ד).

ובפרטיות יותר:

החיזוק על כל זמן משך הגלות עד להגאולה האמיתית והשלימה נעשה עי״ז ש״זרעו בחיים״[134] - כיון שהנצחיות דיעקב מודגשת ומתגלה ב״זרעו״, ההמשך והקיום דזרעו וזרע זרעו עד סוף כל

---

119) תו״א ותו״ח ר״פ בשלח. ובכ״מ.
120) הושע ב, כה.
121) פסחים פז, ב.
122) ל׳ חז״ל - כתובות רפ״ט. זבחים לז, ב. ועוד.
123) כולל גם הפירוש הפנימי שנעשה ״סוף״ לכל הענינים דהעלם (״עולם״ מלשון העלם) והסתר.
124) להעיר ש״טבת״ הוא גם מלשון ״טוב״.
125) להעיר מהשייכות ד״כפל״ לגאולה (ראה פרדר״א פמ״ח. יל״ש ר״פ לך לך. ד״ה לך לך תרכ״ז. תר״ל. ועוד).
126) הושע ו, ב ובמפרשים שם.
127) ״מתכיפין התחלה להשלמה״ (נוסח מרשות לחתן בראשית).
128) כי ״כל זמן שיוסף הי׳ קיים לא הי׳ להם משוי של מצריים, מת יוסף נתנו עליהם משוי, לפיכך כתיב הבאים (לאחרי ובהמשך למיתת יוסף), כאילו אותו יום נכנסו למצרים״ (שמו״ר פ״א, ד).
129) ויק״ר פל״ב, ה. וש״נ.
130) ראה לעיל שוה״ג הא׳ להערה 102.
131) תניא ספי״ג. שם אגה״ק ס״ו. ובכ״מ.
132) מיכה בסופו. וראה אגה״ק שם.
133) להעיר ממ״ש בפרשתנו בברכת יעקב ליוסף: ״ברכות אביך גברו על ברכות הורי עד תאות גבעות עולם״ (מט, כו), ״ברכה פרוצה בלי מצרים מגעת עד ד׳ קצוות העולם, שנאמר ופרצת ימה וקדמה וגו׳, מה שלא אמר לאברהם וליצחק .. זהו שאמר ישעי׳ והאכלתיך נחלת יעקב אביך״ (פרש״י עה״פ).
134) כמודגש בדרשת חז״ל (שממנה למדים שיעקב אבינו לא מת) - ״מקרא אני דורש שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב גו׳ ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו כו׳״ - ״מקרא״ בנוגע להגאולה.

הדורות בהנהגתם בחיים בחיי יום יום בדרכיו של יעקב, ועי״ז מתגלה בפועל הנצחיות דהגאולה העתידה ומקדש העתיד שכנגד יעקב[135].

וענין זה מודגש בהמשך הפרשה - ״וישתחו ישראל על ראש המטה״, ״על שהיתה מטתו שלימה״[136], וברכתו לכל י״ב השבטים (״ויברך אותם כולם במשמע״[137]) - שבשלימות דכל י״ב השבטים (שכוללים כל בנ״י) נמשכת ומתגלה הנצחיות דחיי יעקב (״ויחי יעקב״) עד סוף כל הדורות, שבכח זה יוצאים ועולים מן הגלות אל הגאולה הנצחית.

ויש לומר, שב״זרעו בחיים״ מרומז שהגלות הו״ע של זריעה שכוללת ומהוה התחלת הצמיחה דהגאולה (כנ״ל ס״ח), וזהו תוכן החיזוק על כל זמן משך הגלות, כיון שיודעים שהצמיחה דהגאולה נעשית ע״י הזריעה ד״מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות״[138].

ועפ״ז מובן הקשר והשייכות דפרשת ויחי לעשרה בטבת - כי, בעשרה בטבת מודגש שהתחלת החורבן והגלות בהמצור על ירושלים הוא התחלת הבנין דמקדש העתיד בחוזק ותוקף נצחי, ולכן קורין אז פרשת ויחי, שבה מודגש שהתחלת הגלות בהירידה למצרים כוללת ומהוה התחלת הגאולה הנצחית, בדוגמת הזריעה (״זרעו בחיים״) שכוללת ומהוה התחלת הצמיחה באופן נצחי.

ויומתק יותר הקשר והשייכות ד״זרעו בחיים״ להתוקף דברזל דקדושה (שחורבן ביהמ״ק ע״י ברזל דלעו״ז הוא התחלת התוקף דברזל בביהמ״ק העתיד, כנ״ל ס״ז) - כיון ש״זרעו בחיים״[139] היא השלימות די״ב השבטים בני (ד׳ האמהות שהר״ת שלהן) ״ברזל״ דקדושה - ״אבני׳ ברזל״: ״אבני״ (לא רק מלשון בוני׳, ״א״ת אבני׳ אלא בוני״, אלא) גם מלשון ״בן״[140], הבנים של ״ברזל״ - שע״י החוזק והתוקף שלהם בכל עניני קדושה (״אבני׳ ברזל״), מהפכים הברזל דלעו״ז שהחריב ביהמ״ק לברזל דקדושה בבנין ביהמ״ק העתיד[141].

י. ובכהנ״ל ניתוסף עילוי מיוחד בדורנו זה, ובפרט בשנה זו:

דורנו זה הוא דור האחרון של הגלות והוא הוא דור הראשון של הגאולה - כהודעת והכרזת כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא דורנו, יוסף שבדורנו (ע״ש יוסף הראשון שהודיע והכריז ש״אלקים פקד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב״[142]), שכבר נשלמו כל מעשינו ועבודתינו, וכבר כלו כל הקיצין וכבר עשו תשובה, וכבר נסתיימו כל ההכנות ובאופן ד״הכנה רבתי״, והכל מוכן לסעודה[143] דלעתיד לבוא, לויתן ושור הבר[144] ויין המשומר[145].

ובהדגשה יתירה בשנה זו:

שנה זו שייכת במיוחד לקץ הגאולה ולהגאולה (כי כבר כלו כל הקיצין) - ״הי׳ תהא שנת נפלאות בה״, ״בכל מכל כל״ - שקאי על הגאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו (״כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות״[146]), שאז יהיו כל הענינים (״בכל מכל כל״) באופן של ״נפלאות״.

---

135) ולהעיר, שבביהמ״ק השלישי יתגלה גם המשכן שנעשה מהארזים שהביא יעקב ונטעם (ענין הזריעה) במצרים וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים (פרש״י תרומה כה, ה. כו, טו).

136) פרשתנו מז, לא ובפרש״י.

137) פרש״י שם מט, כח.

138) תניא רפל״ז.

139) שעי״ז ״הוא בחיים״, ״יעקב אבינו לא מת״, ועד לחיים נצחיים כפשוטם (נשמה בגוף) - כיון שנתבטל הברזל דלעו״ז שמקצר ימיו של אדם (כנ״ל הערה 96).

140) כמ״ש בפרשתנו (מט, כד) ״אבן ישראל״, ״ל׳ נוטריקון אב ובן״ (פרש״י עה״פ).

141) ראה ספר הליקוטים להאריז״ל פרשתנו (שבהערה 74) עה״פ ״אוסרי לגפן עירו וגו׳״: ״ידוע הוא שהפסוק מדבר בענין המשיח, שנאמר גילי מאד בת ציון גו׳ הנה מלכך יבוא לך גו׳ עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות .. סוד הענין הוא .. כי יעקב אבינו ע״ה הי׳ לו ד׳ נשים, וסודם ברז״ל .. וכנגדם בקליפה שתים גבירות ושתים שפחות, הגבירות .. הם סוד עי״ר וחמו״ר, וכשיבוא משיח צדקנו ב״ב אז יכבוש תחתיו הקליפות .. עי״ר וחמו״ר כו׳״.

142) פרשתנו נ, כד.

143) ע״פ לשון חז״ל - אבות פ״ג מט״ז. סנהדרין לח, א ובפרש״י.

144) ראה ב״ב עה, א. ויק״ר פי״ג, ג.

145) ברכות לד, ב. וש״נ. - ולהעיר, ש״(יין ה)משומר״ כולל גם השמירה מעינים בלתי־רצויים הדרושה ביין יותר מאשר בבשר, אף שגם בשר שנתעלם מן העין אסור, כי, האיסור דבשר שנתעלם מן העין (שמא עורבים או שרצים וחיות נטלוהו והביאו בשר נבלה תחתיו) הוא חומרא בעלמא (חולין צה, א ובתוד״ה אמר. ועוד), ובסימנים ובטביעת עין מותר (שם, ב. וראה אנציק׳ תלמודית בערכו. וש״נ), משא״כ ביין, ששמירתו מוכרחת מפני חשש יין נסך שנעשה בנגיעה כו׳.

146) מיכה ז, טו. וראה אוה״ת נ״ך עה״פ.

ועוד ועיקר, ״בכל מכל כל״ היא דרגת האבות שהטעימן הקב״ה מעין עוה״ב, והשלימות שבזה (אצל האבות דכל בנ״י ובמילא גם אצל כל אחד ואחת דבנ״י) תהי׳ לעתיד לבוא, כשיקומו ג׳ האבות, ויחד עמהם ד׳ האמהות[147] (ד׳ האמהות שרה רבקה רחל ולאה, וד׳ האמהות די״ב השבטים בלהה רחל זלפה לאה), ואדרבה, ״נקבה תסובב גבר״, ״אשת חיל עטרת בעלה״[148], כמודגש בסדר ד׳ האמהות בר״ת ד״ברזל״, ויחד עמהם כל בנ״י שבכל הדורות, ״הקיצו ורננו שוכני עפר״[149], ועאכו״כ כל בנ״י שבדורנו (נשמות חיים בגופים חיים ללא הפסק ח״ו בחיים כלל), ונשיא דורנו בראשנו, וכולם יחד באים לארצנו הקדושה, ״ארץ[150] חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש״[151], ״ארץ אשר אבני׳ ברזל״[152], ושם גופא - לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש השלישי, שבו תהי׳ השלימות ד״ברזל״ דקדושה[153].

ולכן, בדורנו זה ובשנה זו מודגש ביותר ובעיקר החיזוק שבהדגשת הכוונה והתכלית דהגאולה שישנה בהתחלת זמן הגלות, ועאכו״כ לאחרי השלימות דמעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות, ותיכף ומיד ממש באה הגאולה הנצחית וביהמ״ק הנצחי בפועל ובגלוי, שאז רואים (א) שתמורת המצור על ירושלים נעשית שלימות ההרחבה דירושלים[154], ״וראמה וישבה תחתי׳״, ״שתאריך ותרחב״[155], ועד ש״פרזות תשב ירושלים״[156], למעלה ממדידה והגבלה דחומה, כיון שעתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל (וארץ ישראל תתפשט בכל העולם)[157], (ב) ותמורת ה״ברזל״ דלעו״ז שקשור עם חורבן ביהמ״ק נעשית השלימות ד״ברזל״ דקדושה בבנין ביהמ״ק השלישי.

יא. עפ״ז מובן גם הלימוד וההוראה והנתינת־כח ש״לוקחים״ מפרשת ויחי בנוגע למעשה בפועל - ״זרעו בחיים״ - תוספת חיזוק במחשבה דיבור ומעשה שלו ותוקף נצחי בהזריעה דעניני התומ״צ שמביאה תיכף ומיד הצמיחה דהגאולה:

בנוגע להפעולה ב״זרעו״ - תוספת חיזוק בחינוך הבנים והבנות (כולל גם ״ושננתם לבניך אלו התלמידים״[158]) בתוקף נצחי, שהולך ונמשך גם כשנפסקת פעולת האב (והרב) המחנך (שממשיך להתעסק בענינים אחרים לאורך ימים ושנים טובות), כיון שפעולת החינוך נעשתה באופן של זריעה, שכוללת ומביאה בפועל המשך הצמיחה דזרעו וזרע זרעו עד סוף כל הדורות, ״זרעו בחיים״, שבזה ניכר תוקף הנצחיות דחיי המחנך, ״הוא בחיים״.

ועד״ז בנוגע לכל פעולה ופעולה שלו שנקראת בשם ״זריעה״ - שכל פעולה פרטית, מעשה אחד, דיבור אחד ומחשבה אחת, נעשית בתוקף הנצחיות ד״זריעה״ שכוללת ומביאה בפועל המשך הצמיחה של ריבוי פעולות טובות, פירותיהן ופירי פירותיהן עד סוף כל העולם, שלכן, גם כשנפסקת עשיית הפעולה ע״פ תורה [הן ההפסק דפעולה זו בעשיית פעולה אחרת, והן ההפסק דמנוחה כדי להחליף כח להמשך הפעולה לאח״ז, בעת השינה (שהנשמה עולה למעלה לשאוב לה חיים[159]), שאז צ״ל וישנו הפסק במעשה ובדיבור ואפילו במחשבה], ה״ז

---

147) וצירופם יחד (ג׳ אבות וד׳ אמהות) עולה ז׳ - שרומז על כללות בנ״י שנחלקים לז׳ קני המנורה, שבע מדרגות בעבודת ה׳ (עיקר ענינם של בנ״י, ״אני נבראתי לשמש את קוני״) כנגד ז׳ המדות* (לקו״ת ר״פ בהעלותך. ובכ״מ), דיש לומר, שהתחלקות זו היא גם בשורש ומקור דבנ״י, בהאבות והאמהות.

148) ועד״ז בנוגע לכנס״י, אשת חיל, שנעשית עטרת בעלה, זה הקב״ה.

149) ישעי׳ כו, יט.

150) עקב ח, ח.

151) ויש לומר, ששבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל הם כנגד שבעת הסוגים שבבנ״י, שבעת קני המנורה (כנ״ל הערה 147).

152) ולהעיר ממש״נ בברכת משה - שהיא ״מעין ברכתו של יעקב״ (פרש״י ברכה לג, יג) - ״ברזל ונחושת מנעלך״, ״ארצכם נעולה בהרים שחוצבים מהם ברזל ונחושת״ (שם לג, כה ובפרש״י).

153) וי״ל (ע״ד הרמז) שאות ב׳ דתשנ״ב היא גם ר״ת ״ברזל״ (ו״נפלאות ברזל״ רומז על הפיכת הברזל דלעו״ז לברזל דקדושה).

*) שעיקר העבודה היא במדות – ״לעבדו בכלבבכם״, ״עבודה שבלב״ (ריש תענית), שבו משכן המדות.

154) ע״ד מ״ש ״מן המיצר גו׳ עני במרחב גו׳״ (תהלים קיח, ה).

155) זכרי׳ יד, יו״ד ובפי׳ הרד״ק. ב״ב עה, ב.

156) שם ב, ח.

157) ראה ספרי דברים בתחלתו. פס״ר פ׳ שבת ור״ח. יל״ש ישעי׳ רמז תקג. לקו״ת מסעי פט, ב. ובכ״מ.

158) ואתחנן ו, ז ובספרי ופרש״י עה״פ.

159) ב״ר פי״ד, ט.

באופן ד״זרעו (פעולתו) בחיים״, שאינה פעולה חד־פעמית שמסתיימת בגמר עשייתה[160], אלא פעולה חי׳ באופן נמשך ועד לאופן נצחי, להיותה פעולה של ״זריעה״ שמצמיחה פירות ופירי פירות עד אין־סוף, שבזה ניכר תוקף הנצחיות דחייו, ״הוא בחיים״, בכל פעולה ופעולה שנעשית במשך ימי חייו.

וענין זה נעשה עי״ז שמגלה בחי׳ יעקב (״ויחי יעקב״) שנמצאת בו - י׳ עקב[161], שהיו״ד רומז על נקודת היהדות, עצם הנשמה (שלהיותה ״חלק אלקה ממעל ממש״[162], יש בה היו״ד של שם הוי׳[163] שהוא ר״ת דכל השם), ונמשך וחודר בכל מציאותו עד להעקב, שלכן, ניכר תוקף הנצחיות דעצם הנשמה בכל פעולה ופעולה שהיא באופן של זריעה שעל ידה נעשית הצמיחה עד אין־סוף.

ועוד והוא העיקר - שהזריעה שבפעולה אחת זו פועלת ומביאה את הצמיחה דהגאולה, כפס״ד הרמב״ם[164] שע״י ״מצוה אחת״, מעשה אחד דיבור אחד ומחשבה אחת, ״הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה״, שאז יהיו לכאו״א מישראל חיים נצחיים כפשוטם, החל מבנ״י שבדורנו זה, נשמות בגופים, לאורך ימים ושנים טובות, לא רק מאה ארבעים ושבע שנה, כשני חיי יעקב, ולא רק ק״פ שנה כשני חיי יצחק, אלא חיים נצחיים, ועד״ז בנוגע לבנ״י בכל הדורות שלפנ״ז, ש״הקיצו ורננו שוכני עפר״, ובנוגע לבנ״י בכל הדורות שלאח״ז, עד סוף כל הדורות.

יב. ויה״ר שההחלטה עצמה ע״ד הוספת ״מצוה אחת״ באופן של זריעה (עוד לפני קיומה בפועל) תהי׳ ה״זריעה״ שתביא צמיחת הגאולה בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש[165], ביום הש״ק זה, שבת חזק דספר הראשון שבתורה, שכולל החיזוק דכל חמש החומשים וכ״ד ספרי קודש, עד לסיום דברי הימים ב״ויעל״, העלי׳ מן הגלות אל הגאולה[166], ועד שלפני הקריאה במנחה ״ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה״, נעשה כבר ״ראובן ושמעון סלקין״, כל י״ב השבטים, האבות והאמהות, ומשה ואהרן עמהם, ונשיא דורנו - יוסף שבדורנו - ש״לא מת״, כמו יעקב אבינו (״אלה תולדות יעקב יוסף״[167]), כידוע[168] ש״נשיא״ ר״ת ״ניצוצו של יעקב אבינו״, וע״י ההתקשרות והביטול לנשיא הדור ה״ז נמשך בכל אחד ואחת מאנשי הדור.

ובפשטות - שתיכף ומיד ממש ״יוסיף אדנ־י שנית ידו גו׳ ואסף נדחי ישראל ונפוצות יהודה יקבץ[169] מארבע כנפות הארץ״[170], ״בנערינו ובזקנינו גו׳ בבנינו ובבנותינו״[171], ש״הוא (הקב״ה) עצמו .. אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר[172] ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל״[173], ומשיב את כולם - ושב עמהם (״ושב ה׳ אלקיך את שבותך״, ״הכתיב גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם״[174]) - ביחד עם הבתי־כנסיות ובתי־מדרשות ובתי גמילות חסדים (עם כל הספרים והכתבי־יד[175]) שבחוץ לארץ[176] (החל מביהכ״נ וביהמ״ד דכ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא

המשך בעמוד קצט

160) וע״ד שמצינו בהלימוד דדוד מאחיתופל שהי׳ באופן ד״שני דברים בלבד״ (אבות פ״ו מ״ג), ש״אינו פרה ורבה אלא נשאר כפשוטו כמו שלמד ממנו״ (כש״ט סכ״ב. וראה ביאורים לפרקי אבות שם).

161) ראה תו״א ותו״ח ר״פ ויצא. ובכ״מ.

162) תניא רפ״ב.

163) שם אגה״ת פ״ד.

164) הל׳ תשובה פ״ג ה״ד.

165) באופן דסמיכת גאולה לתפלה - כמודגש בפרשת ויגש (ראה זהר ר״פ ויגש (רה, ב). סה״מ מלוקט ח״ה ע׳ קכח. וש״נ) דמינה אזלינן - שהגאולה היא בסמיכות ממש (ללא הפסק כלל) להתפלה: ״רצה כו׳ והשב העבודה לדביר ביתך כו׳ ותחזינה עינינו בשובך לציון״, ועד לסיומה וחותמה ״אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך״. - ראה שיחת ש״ק העבר (לעיל ע׳ 73). ועוד.

166) שאז תתגלה ״תורה חדשה מאתי תצא״ (ישעי׳ נא, ד. ויק״ר פי״ג, ג) - שכיון שניתנה (בכח ובהעלם) במתן־תורה שבפרשת יתרו (שהרי מ״ת הו״ע חד־פעמי), ה״ז נכלל בהחיזוק שלוקחים מסיום ספר הראשון על כל הספרים שלאח״ז, מתחיל מספר שמות שבו נכלל מ״ת שבפרשת יתרו.

167) וישב לז, ב. וראה לקו״ש חכ״ה ע׳ 272. וש״נ.

168) קה״י (לבעהמ״ס מלא הרועים) מע׳ רבי.

169) להעיר ש״קבץ״ הוא הגימטריא ד״בכל מכל כל״ (חידושי חת״ס לב״ב יז, א).

170) ישעי׳ יא, יא־יב.

171) בא יו״ד, ט.

172) ישעי׳ כז, יב.

173) פרש״י נצבים ל, ג.

174) שם ובפרש״י.

175) כמדובר בארוכה בקשר ובשייכות לה׳ טבת* (ראה שיחות ה׳ טבת וש״פ ויגש שנה זו (לעיל ע׳ 58 ואילך. ע׳ 75 ואילך)).

176) ראה מגילה כט, א.

*) יום **החמישי** בחודש **הנשירי** – שצירופם יחד עולה **ט״ו** (כמודגש ביום הט״ו שבו ״קיימא סיהרא באשלמותא״), שם ר״ת.

לקוטי־שיחות פרשת ויחי כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

א.
מנשה - בכור יוסף, אך לגבי ברכת יעקב ישנה חשיבות לאפרים

בפרשתנו[1] מסופר כיצד העמיד יוסף את שני בניו, אפרים ומנשה, לפני יעקב כדי שיברכם, ויעקב הניח יד ימינו על אפרים ויד שמאלו על מנשה. כאשר ראה זאת יוסף, מסופר ש"וירע בעיניו... ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה (מנשה) הבכור שים ימינך על ראשו", ויעקב ענה "ידעתי בני ידעתי גם הוא... ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו... וישם את אפרים לפני מנשה".

וצריך להבין: בכור מקבל ברכה גדולה יותר משאר הילדים מפני שהוא חשוב ונעלה על פני השאר[2]. אם כך, כיון שאפרים חשוב יותר ממנשה[3] ("אחיו הקטן יגדל ממנו"), מדוע, איפוא, נקבע מלמעלה שמנשה יהיה בכור לגבי אפרים?

יוצא מכך, שיחד עם זאת ש"אחיו הקטן יגדל ממנו", יש גם למנשה מעלה על־פני אפרים, שבזכותה הוא בכור יוסף. אך בקשר לברכת יעקב חשוב יותר הענין שבו נעלה אפרים על מנשה, ולפיכך "וישם את אפרים לפני מנשה".

ב.
טענת יוסף ליעקב איננה נובעת מטעות

כבר דובר פעמים רבות על כך, שעל צדיקים, ובמיוחד על האבות והשבטים, אין לומר שטעו ח"ו, ובמיוחד בענינים הכתובים בתורת אמת, שהם בודאי אמיתיים[4] ונצחיים[5], וכיוון ש"תורה" היא (מלשון) הוראה[6], מהווים הדברים גם הוראה נצחית לכל יהודי בכל הדורות.

מזה מובן, שטענת יוסף "כי זה הבכור שים ימינך על ראשו" (של מנשה), לא נבעה מטעות שהיתה לו ח"ו, ומחוסר ידיעתו ש"אחיו הקטן יגדל ממנו", אלא מסברתו של יוסף שמעלתו של מנשה, שבגללה הוא "זה הבכור" (כפי שנתבאר בסעיף א') מכריעה יותר ממעלת אפרים.

מן הדברים דלעיל ברור, ששני הענינים גם יחד, הן סברתו של יוסף שמנשה חשוב מאפרים, והן שיטת יעקב שאפרים חשוב יותר, הם אמת: מנקודת מבטו ועבודתו של יוסף — מנשה חשוב יותר[7], ומנקודת מבטו ועבודתו של יעקב — אפרים נעלה יותר,

ולכן אנו רואים, שבקשר לעובדה ש"וליוסף יולד שני בנים" נאמר ש"הבכור מנשה", ובידו של הבכור כח רב יותר משאר הבנים[8].

אך לא כן ביחסם ליעקב, שלגביו נאמר: "שני בניך... לי הם... אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי"[9] — אפרים[10] קודם למנשה, והוא כ"ראובן" — בכור יעקב[11].

ג.
השמות "מנשה" ו"אפרים" מבטאים רגשות הפוכים של יוסף במצרים

ההבדל בין מנשה לאפרים, וכן העובדה שלגבי יוסף — מנשה חשוב יותר, ולגבי יעקב — אפרים הוא החשוב, יובנו מן המשמעות הפנימית המסתתרת בשוני שבין שמותיהם.

שני השמות — "מנשה" על שם "כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי"[12] ו"אפרים" על שם "כי הפרני אלקים בארץ עניי"[13] — מבטאים את הרגשות שעוררה אצל יוסף ירידתו למצרים, אלא שהם מבטאים קצוות מנוגדים בענין זה:

---

1) פרשתנו מח, יג־כ.

2) ראה פרשתנו מט, ג: ראובן בכורי אתה גו' יתר שאת ויתר עז. ובדרז"ל עה"פ.

3) עד שיעקב לא הי' יכול לברך את מנשה שיגדל מאפרים, כי בשורש, אפרים קודם למנשה (לקו"ת ראה יט, א. ד"ה כה תברכו הב' תרכ"ו. ובכ"מ).

4) וצ"ע מויצא (לא, לב) ובפרש"י שם.

5) בלשון התניא (רפי"ז): והתורה היא נצחית. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 240 ואילך, וש"נ.

6) זח"ג נג, ב.

7) ועפ"ז יומתק שבברכת יעקב ליוסף "המלאך גו' יברך את הנערים גו'" (מח, טו־טז) (בלשון רש"י שם. וראה משכיל לדוד שם) — מנשה קודם לאפרים — אף שזה הי' לאחרי ש"שכל את ידיו" (שם, יד).

8) ראה שער המצות (להאריז"ל) פ' יתרו. ל"ת פ' וירא.

9) פרשתנו מח, ה.

10) להעיר מרש"י פרשתנו (מח, א), דאפרים הי' רגיל לפני יעקב בתלמוד. וראה ויק"ר פ"ב, ג.

11) ראה אלשיך עה"פ. מדרש הגדול. וראה ב"ר פ"ו, ד. פס"ר רפ"ג.

12) מקץ מא, נא.

13) שם, נב.

השם "מנשה" מזכיר ליוסף ש"נשני... בית אבי", שהוא נמצא במקום ש"מזיז" אותו מלשכוח[14] את "בית אבי", ומבטא את תשוקתו[15] של יוסף שלא לשכוח, אלא להתקשר ל"בית אבי". לעומת זאת "אפרים" – הפרני אלקים בארץ עניי" – מהווה שבח והודיה על היתרון וההתעלות ("הפרני") שנגרמו ליוסף במצרים.

שני הענינים המבוטאים בשמות "מנשה ואפרים" קשורים בשתי דרכים[16] שונות הקיימות בעבודת בני־ישראל ב"ארץ עניי" – בגלות:

דרך אחת היא: היזהרות מהשפעת הסביבה ע"י שמירה על הקשר עם "בית אבי", (דהיינו, המצב שבו נמצאו לפני הירידה לגלות). היהודי מזכיר לעצמו תמיד שהוא נמצא במצב שמשכיח אותו את "בית אבי", ועל־ידי־זה הוא איננו שוכח זאת.

דרך אחרת היא: הוא נמצא ופועל בתוך ארץ עניי", בתוך חושך הגלות – עד למצב שהזכרון של "בית אבי" אינו קיים אצלו כל־כך – ושם, בתוך הגלות, הוא יגע ועובד להאיר את חושך הגלות באור הקדושה, ועל־ידי־זה נגרמת התעלות גם לאדם העובד, עד כדי כך ש"הפרני אלקים בארץ עניי" (דוקא שם).

ד.
מטרת הגלות: ירידה לצורך עליה - "אפרים"

זוהי הסיבה לכך ש"אפרים יגדל ממנו (ממנשה)", כי תכליתה של הירידה למצרים, ותכליתה של גלות בכלל, היא: ירידה צורך עליה, התעלות לדרגה הגבוהה מן הדרגה שבה היו לפני הירידה, אין די בכך שאין שוכחים את "בית אבי", אלא יש גם, ובעיקר, להביא לתוספת ויתרון בתוך הגלות, כך שעל ידי הירידה תיגרם התעלות: "הפרני אלקים בארץ עניי".

מצד שני, מנשה הוא הבכור, כיוון שב"לידה"[17] ובהתגלות, כלומר בעבודה בגלוי ולמעשה, קודם מנשה לאפרים. כדי שיהא אפשר לפעול ולעבוד ב"ארץ עניי", כדי להגיע לדרגה של "הפרני אלקים", "עשה טוב"[18], יש תחילה לדאוג ולהבטיח את אי־השפעתו של חושך הגלות, "סור מרע"[17], ע"י זכירה תמידית והתקשרות עם "בית אבי".

אך כיוון שהכוונה היא העליה, "אפרים", לכן בברכת יעקב[19], בברכה ונתינת כח מלמעלה[20] לעבודת הגלות, חשוב יותר אפרים: "וישם את אפרים לפני מנשה".

ה.
שלשה אופנים בהתעלות היהודי ע"י עבודתו בגלות

לעומקו של ענין:

בהתעלות היהודי על־ידי עבודתו ב(חושך) הגלות ישנם כמה ענינים:

(א) הירידה מוציאה לפועל את תוקף הנשמה, שלא להיות מושפע מחושך הגלות, כמו שכל אויב ודבר מנוגד מוציא לפועל את מידת הניצחון[21]. כפי שנאמר: "צמאה לך נפשי... (דוקא מפני שהיא) בארץ ציה... (והלואי יהי) כן בקודש חזיתיך"[22].

(ב) ביתר עומק: באמצעות ירידה גדולה מתגלה כוחה העמוק יותר של הנשמה, שאין לו כל הגבלות. ולכן בכוחו של היהודי, לא רק להישאר בשלימות, כך שהגלות לא תגרום לו לירידה, אלא אדרבה, בכוחו להשפיע על סביבתו ולהעלותה לדרגתו, עד להפיכת חושך הגלות לאור.

בנוסף לשני הענינים הנ"ל, שהם יתרונות הנגרמים לנשמה מצד עצמה, שכן הם יתרונות הקיימים כבר בנשמה, ורק מתגלים ע"י העבודה בגלות, הרי בנוסף לכך מתווסף לנשמה ע"י עבודתה בגלות ענין נעלה יותר, והוא:

(ג) ע"י הפיכת חושך הגלות לאור מתהווה בנשמה יתרון שאיננו נמצא בה מצד עצמה, כדוגמת בעל־תשובה, שיש לו גם זכויות שנוצרו מזדונות, דבר שאיננו קיים אצל הצדיק[23].

---

14) רש"י וישלח לב, לג. – עפ"ז מתורץ העדר פרש"י ב"נשני" (משא"כ הראב"ע, הרשב"ם וכו'). וכן לא ב"הפרני" שמובן מפרש"י תולדות כו, כב.

15) עפ"ז מובן הטעם לנתינת שם "מנשה" – על שם שנשהו כל בית אביו (כקושיית האלשיך עה"פ).

16) להעיר מנועם אלימלך פרשתנו מח, יג.

17) להעיר מרש"י תולדות כה, כו.

18) ראה במקומות שצויינו בהערה 11, דאפרים הוא כראובן ומנשה כשמעון, ובתו"א (ריש פרשתנו) דראובן – חסד, ושמעון – גבורה.

19) היינו כמו שהוא בשרש – ראה בהנסמן לעיל הערה 3.

20) וכן מצד האדם. דאף שבהעבודה בפועל מנשה קודם (כנ"ל) – הנה בההכנה להעבודה אפרים קודם. כי קודם שיורד בגלות צ"ל הידיעה שהירידה היא צורך עלי', ורק עי"ז גם התחלת העבודה (סו"מ – שלא ישכח "בית אבי") תהי' כדבעי.

21) ראה תורת חיים שמות ד"ה צדקת פרזונו (שכג, א ואילך). המשך באתי לגני השי"ת פי"א.

22) תהלים סג, ב. תורת הבעש"ט – כש"ט הוספות סי' נב. וש"נ.

23) ודוגמתו בכל אדם: נרוצה ובכל מאדך שנעשה בנפה"א ע"י נפה"ב (תו"א לט, ג־ד. וראה בארוכה ס' הערכים־חב"ד ע' אהבת ה' – ההוספה שבה ע"י נה"ב, וש"נ).

ו.
שתי דרגות ב"יוסף ה' לי בן אחר"

לפי הנ"ל יובן ההבדל בין מנשה לאפרים:

שניהם, מנשה ואפרים, הם בניו של יוסף, ומוציאים לפועל את ענינו ועבודתו: "יוסף" על שם "יוסף ה' לי בן אחר"[24], כלומר, התוספת המתהווה באמצעות העבודה בגלות. (הפיכתו של ה"אחר" – "סטרא אחרא", כוחות הטומאה – ל"בן"[25]), ובענין זה עצמו קיימות שתי דרגות[26]:

"מנשה" – חיזוק הזכרון של "בית אבי", כפי שהוסבר לעיל, התגלות תוקפה של הנשמה ע"י יוסף באמצעות עבודתו במצרים. ולעומת זאת "אפרים" המורה על יתרון האור הנוצר "מן החושך" עצמו – "הפרני אלקים (דוקא) בארץ עניי".

וכיון שההתעלות הנשגבה ביותר היא התעלות זו הנוצרת מן החושך עצמו, לפיכך נעלה אפרים ממנשה.

ז.
דוקא אפרים ומנשה מביעים את שלימותו של יעקב

לפי ההסבר דלעיל קשה יותר להבין מדוע קשור מנשה דוקא ליוסף ואפרים ליעקב, שהרי, לכאורה, היה צריך להיות, לפי הסבר זה, ההיפך:

"מנשה", שמזכיר את "בית אבי" (כפי שנתבאר), צריך להיות קשור יותר ליעקב, ואילו אפרים – "הפרני אלקים בארץ עניי" – צריך להיות קשור ליוסף, לתוספת הנוצרת באמצעות העבודה של "יוסף ה' לי בן אחר"[27]?

כדי להבין את זה, עלינו להבין תחילה את פירושו של הפסוק[8] "ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי" – וכאן אינו מובן[28]:

בפסוק זה היה מספיק, לכאורה, לומר בקיצור "ועתה שני בניך אפרים ומנשה לי הם כראובן ושמעון יהיו לי". לשם מה הפירוט "הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה"?

יש לומר, כתשובה על כך, שפירוט זה איננו רק סימן המציין אלו מבני יוסף ייכנסו למנין השבטים, אלא הוא מהווה גם סיבה והסבר לכך שדוקא הם שייכים ליעקב ("לי הם"): כיוון שהם נולדו ליוסף "בארץ מצרים", ובנוסף לכך "עד בואי אליך מצרימה", ולפיכך: "לי הם".

כלומר, ע"י העובדה שהם נולדו במצרים, וגודלו בסביבה שבה לא נמצא יעקב, ולמרות זאת הם התנהגו כנכדי יעקב, ע"י כך "לי הם" – דוקא בהם מתבטאת שלימותו האמיתית של יעקב[29], (שעליו נאמר "מטתו שלימה").

ח.
ענין זה מבטא אפרים יותר ממנשה

לפי זה נבין מדוע הקדים יעקב בענין זה את אפרים למנשה (כפי שצויין בסעיף ב'):

מנשה רומז לכך שהקשר עם "בית אבי" לא נפסק, כפי שהוסבר לעיל בהרחבה. לפיכך, בגלל אופן זה של עבודה איננו קיים המצב האמיתי של "עד בואי אליך מצרימה", שהרי תמיד קיים הזכרון של "בית אבי".

המצב האמיתי של "עד בואי אליך מצרימה" מתבטא יותר באופן עבודתו של אפרים, המראה על הימצאות ב"ארץ עניי", כלפי חוץ איננו נראה הקשר עם יעקב ("בית אבי"), ולמרות כל זאת הוא עובד את עבודתו, כך שניכר בו, שהוא נכדו של יעקב.

ט.
מידתו של יעקב - "מבריח מן הקצה אל הקצה" - מתגלית ע"י יוסף

מוסבר בחסידות[30], שיעקב הוא מידת האמת, ה"מבריחה מן הקצה אל הקצה"[31], מקשרת מן הקצה העליון ביותר ועד לקצה התחתון ביותר. בפועל מתקיימת מידה זו על־ידי יוסף, כי יעקב הוא בדרגת עולם האצילות, הנעלה מכל העולמות, ויוסף מוריד ומביא את דרגת יעקב – "אצילות" – אל תוך עולמות ה"נמוכים" יותר, ועד לעולם הזה – הקצה התחתון ביותר.

(זוהי הסיבה הפנימית לכך שירידתו של יעקב למצרים – מיצרים וגבולות – המסמלים את העולמות הנמוכים – נגרמה באמצעות יוסף).

---

24) ויצא ל, כד.

25) אוה"ת עה"פ. פרשתנו שפו, א־ב. ובכ"מ.

26) להעיר מהמשך תרס"ו (ע' שפד) שביוסף יש ב' ענינים: כמו שהי' אצל יעקב כו', וכאשר נתרחק מאביו כו' שאז דוקא הצליח ביותר.

27) וראה אוה"ת ירמי' ע' שעח־שפא.

28) ראה גם אלשיך ועוד עה"פ. רמב"ן מח, טו.

29) דיעקב (דוקא) מטתו שלימה (ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י פרשתנו מח, לא. וראה פסחים נו, א. ועוד).

30) ביאוה"ז (לאדהאמ"צ) כט, ג ואילך. להצ"צ ע' קסח ואילך. אוה"ת פרשתנו ד"ה בן פורת וביאורו (שפה, ב ואילך. כרך ו' – תתשמז, ב ואילך). שם (כרך ה') תתקצג, ב ואילך. (כרך ו') תתשכב, ב ואילך.

31) זח"ב קעה, ריש ע"ב. תניא ספי"ג.

וכך גם בקשר לקצה העליון: דוקא על־ידי "אתהפכא חשוכא (של העולמות הנמוכים) לנהורא" – "יוסף ה' לי בן אחר" – דוקא על־ידי־זה נעשה יתרון האור מן החושך נעלה יותר מאצילות (שהיא דרגתו של יעקב)[32].

לפי זה מוסבר[33] מדוע שבע עשרה השנים, שבהם היה יעקב במצרים, היו הטובות ביותר בין שנות חייו, כפי שנאמר "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה"[34]. וזאת מפני שדוקא על־ידי הירידה למצרים הגיע יעקב לשלימותו, "מבריח מן הקצה (העליון ביותר) אל הקצה (התחתון ביותר)".

י.

עבודת יעקב מתבצעת באופן מושלם יותר ע"י בני יוסף, אפרים ומנשה

כיוון שאפרים ומנשה באים במקומו של יוסף במנין השבטים, ברור, שהם כמו יוסף, הם "מעין" של "תולדות יעקב – יוסף"[35], כדי להוריד ולהביא את השפעתו של יעקב אל תוך ארץ מצרים – בעבודה זו יש להם יתרון על פני יוסף:

אצל יוסף, גם כאשר הוא יורד ל"מצרים" (עולמות בי"ע) עדיין מאירה בגלוי מדרגתו של יעקב, האצילות, הנעלית מ"מצרים" (בי"ע)[36], וכיוון שכך, אין מקום, מלכתחילה, להשפעת ההעלם וההסתר של מצרים עליו, ואדרבה – הוא שולט על מצרים.

יוצא, שעל־ידי עבודת יוסף עדיין לא התהוותה הירידה האמיתית לחושך של מצרים ממש (הקצה התחתון ביותר), שם מתנגד החושך לאור הקדושה.

[בדומה לכך אנו רואים גם בפשטותם של הענינים. כל עוד היה יוסף בחיים, לא היתה אפשרות של גזירות על בני־ישראל, כאילו עדיין לא ירדו למצרים, ורק כאשר "מת יוסף" – אז "כאילו אותו היום נכנסו למצרים"[37]].

שלמותו של יעקב, ה"מבריח מן הקצה (העליון ביותר) אל הקצה (התחתון ביותר)"[38] מתהווה דוקא באמצעות "שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה" – על־ידי העבודה במקום שבו איננו נמצא יעקב, ודרגתו איננה מתגלית, דוקא בתוך חשכה של מצרים, המסתיר את הקדושה ומתנגד לה.

יא.

יעקב, יוסף ובני יוסף - מתאימים לשלושת הענינים שביתרון העבודה בגלות

שלושת אופני העבודה המנויים לעיל: (א) עבודת יעקב, הנעלה ממצרים לפי דרגתו העצמית. (ב) יוסף, המאיר את מצרים באור השפעתו של יעקב (ג) בני יוסף – היורדים אל תוך חושך מצרים כמות שהוא – מתאימים, באופן כללי, לשלושת הענינים הנכללים בהתעלות שנגרמת באמצעות הירידה לגלות, כפי שנמנו בסעיף ה':

בענין הראשון, שמפני תוקף הנשמה איננה יכולה הגלות לגרום לירידה בדרגתה של הנשמה, (אך חושך הגלות עצמו איננו משתנה), יוצא, שנשארים כאילו בריחוק מה, למעלה מן הגלות, כמו יעקב[39], הנעלה מירידה למצרים[40].

הענין השני, שלתוקף הנשמה אין הגבלות והתנגדויות, כך שבכוחה להפוך את חושך הגלות לאור, דומה לעבודת יוסף[41], המורידה ומביאה את דרגתו של יעקב אל תוך מצרים, וגורמת, באמצעות גילויה של דרגת האצילות (דרגתו של יעקב)[42] בתוך העולמות שלמטה (מצרים) ל"אתהפכא חשוכא לנהורא".

---

32) ראה בארוכה אוה"ת ד"ה בן פורת שם. ולהעיר ג"כ מאוה"ת שם שנד, סע"א. כרך ו' תתשכג, סע"א.

33) ביאוה"ז שם. אוה"ת (כרך ה' וכרך ו') שם.

34) ריש פרשתנו. בעה"ט (ועוד) עה"פ. תורת אדה"ז (היום יום ע' יב. נת' בארוכה בלקו"ש ח"י ע' 160 ואילך). וראה גם זהר פרשתנו רטז, ב.

35) וישב לז, ב. ראה בארוכה במקומות שצויינו בהערה 30. וראה אוה"ת ירמי' שם (סק"א) בנוגע לאפרים.

36) ראה בארוכה בביאוה"ז ואוה"ת שצויינו בהערה 30 (ועוד) – שהבירור דיוסף הוא "להעלות מבריאה לאצילות להיות בבחי' אצילות ממש".

37) שמו"ר פ"א, ד. תנחומא שמות ג. וראה בארוכה בכ"ז – לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 33 ואילך.

38) ראה עד"ז לקו"ש ח"י (ע' 164 הערה 32) – במעלת השבטים [שהם בבי"ע, ועבודתם בירור מעולם הפירוד כו' – ראה בהנסמן בהערה 34] לגבי יוסף, עיי"ש. ולהעיר ג"כ מפלח הרמון פרשתנו (קכא, סע"א), ד(גם) זה שהשבטים מאירים בבריאה הוא מצד שרשם מבחי' יעקב שבכחו להבריח מן הקצה אל הקצה כו'.

39) ראה אוה"ת ביאור לד"ה בן פורת (שפח, ב ואילך. (כרך ו') תתשמז, ב ואילך), שיעקב הוא ראשית הקו, למעלה מבירורים דבי"ע (ראה שם תתשמח, א).

40) ולכן (גם) בירידתו למצרים נשאר למעלה מן החושך דמצרים.

אלא שמ"מ יש בזה יתרון לגבי מדריגתו קודם שירד למצרים – כי דוקא עי"ז שגם במקום החושך נשאר האור בתקפו, ניכר בזה יתרון האור (שביכלתו להאיר גם במקום החושך) – ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 163.

41) ראה אוה"ת שבהערה 39, שיוסף הוא סיום הקו, שע"י הם הבירורים דבי"ע (יוסף גו' בן אחר).

42) כהחילוק דהפיכת החושך מצד אור והפיכת החושך מצד עצמו (המשך תער"ב ח"ג ע' א'שכה ואילך. וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 64 ואילך).

ויתרון האור המתהווה מן החושך עצמו, מתהווה (בעיקר[43]) באמצעות עבודה בתוך חושך מצרים, במקום שהשפעתו של יעקב39 איננה נגלית – "בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך...".

יב.
מנשה קשור ליוסף, ואפרים ליעקב

לפי האמור לעיל יובן השייכות של מנשה ליוסף (ולכן הוא בכור יוסף), ואפרים ליעקב[44]:

כיוון שענינו של מנשה הוא לגלות את הזכרון של "בית אבי", ובאמצעות זאת להפוך את חשכה של מצרים, הריהו כעבודת יוסף[45], המורידה בגלוי את עניני יעקב ואת השפעתו אל העולמות שלמטה, וכך גורם ל"אתהפכא".

אך שלימותו של יעקב היא יתרון האור הבא מן החושך עצמו, דבר המתבצע על־ידי אפרים[46], שעבודתו היא "הפרני אלקים בארץ עניי".

יג.
כל יהודי צריך לעבוד בשני אופני העבודה הללו

עם ישראל נקרא על שמו של יוסף – "נוהג כצאן יוסף"[47]. מזה ברור, שאצל כל יהודי צריכות להיות קיימות שתי העבודות, הן עבודתו של מנשה והן עבודתו של אפרים[48]:

לכל לראש, צריך יהודי לאחל לעצמו ולהשתוקק להימצא ב"בית אבי" – במצב הנעלה מגלות. ירידתו להעלם ולהסתר של העולם (כדי לזכך את הגלות) צריכה להיות מפני שהוא "אנוס על פי הדיבור"[49]. ולפיכך, מיד כאשר הוא משלים את שליחותו במקום הגלות, שאליו שלחה אותו ההשגחה העליונה, הריהו "בורח" למקום שיוכל בו להתמסר לחלוטין לעניני קדושה, תורה ועבודה[50].

אך מצד שני יש לדעת, שכל עוד נמצא היהודי בשליחותו בגלות, אסור לו להסתפק בעבודתו של מנשה, לדאוג לכך שרק הוא לא ישכח את "בית אבי", ולא יושפע מן הסביבה.

עבודה זו היא הכנה לתכלית, היווצרות המצב של "הפרני אלקים בארץ עניי"[51] – הארת חושך הגלות בנר מצוה ותורה אור, עד להפיכת חושך הגלות לאור, ו"לילה כיום יאיר"[52].

(משיחות ש"פ ויחי תש"ל)

---

43) גם כשהפיכת החושך היא מצד אור, נעשה יתרון בהאור מן החושך עצמו – אבל אמיתית יתרון זה (מצד אמיתית שורש החושך) הוא כאשר הפיכת החושך היא מצד עצמו, כמובן מהמבואר בהמשך תער"ב שם (בענין אין הגבורות נמתקין אלא בשרשן דוקא, עיי"ש).

44) להעיר ג"כ מנועם אלימלך (צויין לעיל הערה 16).

45) אבל לא ממש, כי ביוסף האיר בחי' יעקב בגילוי, משא"כ במנשה שהי' רק זכרון כו' של "בית אבי" (כפשטות הענינים, שנולד "עד בואי אליך מצרימה").

46) וצע"ק (וכן בהמבואר לעיל סעיף ח' ובהערה 38) מהאוה"ת ירמי' שם (סק"א, ח) – שאפרים הוא מאצילות כמו יוסף, למעלה מן השבטים (שהם בבי"ע).

47) תהלים פ, ב. רש"י ומצו"ד שם.

48) ולהעיר מברכת יעקב – "בך יברך (כאו"א מ)ישראל גו' ישימך אלקים כאפרים וכמנשה" (פרשתנו מח, כ).

49) הגדה של פסח. וראה שבת פט, ב. – ואין מזה סתירה לזה שהעבודה דאפרים (דלקמן בפנים) צ"ל מתוך שמחה, כמשנ"ת בשיחת ל"ג בעומר תשל"ח. ועוד.

50) ראה בארוכה שיחת מוצאי ש"פ שמיני תשל"ח, שזוהי ההוראה ממרדכי שעלה לא"י (עזרא ב, ב) אף שהי' משנה למלך כו', ע"ש באורך.

51) להעיר דבנ"י נק' ע"ש אפרים (ירמי' לא, יט. ועוד) ולא ע"ש מנשה (רמב"ן פרשתנו מח, טז).

52) תהלים קלט, יב – והיינו שהחושך יאיר מצד עצמו (ראה ס' הערכים־חב"ד ערך אור ביחס לחושך ע' תקצז, וש"נ. המשך תער"ב ח"ג ע' א'שמו).

המשך ביאור למס' חולין ליום שני עמ' ב

לשחוט את שני הסימנים, לכך יש להבדילם בעולת העוף כדי לקיים מצות הבדלה. מקשה הגמרא: **וְהָא מִיעוּט** מהסִימָנִין שנשארו לאחר ששחט את רוב שני הסימנים, **לְרַבָּנָן** הסוברים בברייתא להלן (כא:) שצריך למלוק אף אותם, **דְּלֹא מְעַכְּבֵי בִּשְׁחִיטָה**, שהרי אם שחט רק את רוב הסימנים שחיטתו כשירה, **וּמְעַכְּבֵי בְּהַבְדָּלָה**. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא** – אכן כך צריך לומר ביישוב הקושיא מדוע אין צריך להבדיל אף את עור הצואר, לפי שכָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בִּשְׁחִיטָה – שיש מצוה לשוחטו, ואף שאינו מעכב את השחיטה אם לא נשחט, יֵשְׁנוֹ בְּהַבְדָּלָה, ולכך צריך להבדיל אף את מיעוט הסימנים שהרי לכתחילה יש מצוה לשוחטם אף שאינם מעכבים את השחיטה, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בִּשְׁחִיטָה – שאין כלל מצוה לשוחטו, אֵינוֹ בְּהַבְדָּלָה, ולכך העור שאין מצוה לשוחטו, אינו מעכב בהבדלה.

בראשית לז, ב - אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם

ו

יעקב בחי' אמת, כמ"ש (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב, והאותיות המילוי - היינו התולדה - ד"אמת" בגי' יוס"ף

יעקב הוא בחי' אמת[1], כמ"ש[2] תתן אמת ליעקב, אמת הוא בחי'[3] קו האמצעי - רחמים.

והמילוי[4] ד"אמת" הוא ל"פ, מ', ו', מספר יוסף, בחי'[5] יסוד.

שהוא המילוי[6] דתפארת[7] ו', המילוי דאות[8] ו'.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד רי

1) ראה הביאור באור התורה ואתחנן עמוד קעא ואילך, מובא לקמן סימן קיח הערה 13. לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב. תורה אור פרשת נח יא, א.

2) מיכה ז, כ.

3) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קכא. ועוד.

4) "אמת" במילוי הוא: אל"ף, מ"ם, ת"ו. והאותיות המילוי הם ל"פ (110), + מ' (40), + ו' (6) = 156, כמנין "יוסף". ראה הערה 8.

5) ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית". וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15, ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע - ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך, (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. ועוד ע"ש".

6) המילוי דתפארת ו': פירוש: ידוע דאותיות שֵׁם הוי' הם רמז (תניא - אגרת התשובה פרק ד), אות יו"ד - חכמה, ה' -בינה, ו' - מדות ז"א, ה' אחרונה - מלכות (דיבור), ע"ש. ובחי' "תפארת" כולל כל הששה מדות (ראה לעיל סי' ה הערות 3. 7), וזהו שהוא מרומז באות ו'. ראה הערה 7.

7) ראה זהר חלק ג' דף י, ב. מאורי אור מע' ו סעיף א וז"ל: הנה אות ו' מורה על תפארת ו' שבשם, או יסוד ו' זעירא בערך בתפארת ו' גדולה וכולל ו' קצוות, גם שם הוי' תמיד בסתם* תפארת וא"ו, בה וא"ו שנית ב' פעמים י"ג גימטריא כ"ו ע"ש. ותפארת הוא אות ו' מהשם, "כי ו' מדות דז"א נרמזים באות ו' שבשם, הנה בפרט הוא בתפארת אות אמת בזהר ר"פ ויקרא** מפני שהתפארת כולל כל הו' קצוות" (לקוטי לוי יצחק אגרות קודש עמוד רמ).

והביאור: כידוע מ"ש (בראשית לז, א) "אלה תולדות יעקב יוסף", דיעקב הוא מדת התפארת "שופרא דיעקב מעין שופרא דאדם הראשון" (ב"מ פד.) - רחמים, ובתיקוני זהר בהקדמה (יז, ב), פתח אליהו - "תפארת גופא", "ויסוד סיומא דגופא אות ברית קודש", דיסוד נמשך מתפארת, וזהו שיוסף ברית הוא ג"כ הדרא (יופי) דגופא, דגוף וברית (יסוד) כחד חשבינן (ראה זוהר פ' פנחס דף רלה ע"ב. תורת מנחם - ספר המאמרים ה'תשי"ז [ד"ה באתי לגני] עמוד קיד ואילך).

*) ראה לקמן סימן קנג הערה 03. סימן קסח הערה 73.

**) מובא לקמן סימן קסו הערה 12. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן מז הערה 5 (וע"ש מרשימות כ"ק אדמו"ר זי"ע חוברת קסט). חלק ב סימן קלט הערה 61.

8) נמצא:

א) דהן המילוי - ע"ד התולדה - דתיבת "אמת" (בחי' יעקב) הוא רמז ליוסף.

ב) והן המילוי - "התולדה" - דאות "ו" בחי' תפארת (יעקב), היינו האות ו' שני' הוא רמז ליוסף - בחי' יסוד, בסוד "אלה תולדות יעקב יוסף.

ג) ראה לעיל סימן ד, דגם המילוי דאות* "א" היינו "אלף", הנה האות "א" עצמו הוא רמז ל"יעקב" והאותיות ה"מילוי" ל"ף הוא רמז ליוסף, ל"ף בגי' 110 ק"י מספר חיי יוסף. ע"ש.

*) דאות "א" הוא העיקר מתיבת "אמת", דבלי האות "א" הוא אותיות "מת". ע"ש.

המשך ביאור למס' חולין ליום ראשון עמ' ב

1 הגמרא מבארת כיצד היא מצות המליקה: **אָמְרֵי בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא,**
2 **מִצְוַת מְלִיקָה** כיצד, **מַחֲזִיר** [–מושך] **סִימָנִים לַאֲחוֹרֵי הָעוֹרֶף, וּמוֹלֵק**
3 אותם לבדם בלא שדרה ומפרקת.
4 מחלוקת בביאור דעתם: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** שכוונתם **אַף מַחֲזִיר** סימנים,
5 שיכול לעשות מליקה גם באופן זה, אך ודאי שמצותה לחתוך את
6 השדרה והמפרקת ובכך להגיע אליהם ולחותכם. **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי**
7 שאמרו **מַחֲזִיר** סימנים **דַּוְקָא,** שאם הקדים וחתך שדרה ומפרקת
8 כדי להגיע לסימנים, מליקתו פסולה. אומרת הגמרא: **וּמִסְתַּבְּרָא**
9 **כְּמַאן דְּאָמַר** שכוונתם **אַף מַחֲזִיר. מַאי** – מנין לומר כן, **מִדְּקָתָנֵי**
10 במשנתינו **הַשּׁוֹחֵט מִן הָעוֹרֶף שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, הַמּוֹלֵק מִן הָעוֹרֶף**
11 **מְלִיקָתוֹ כְּשֵׁרָה,**

מט, ט – גור אריה יהודה מטרף בני עלית כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו

א. [תוכן: "גור ארי'" בגי' משיח ב"ד ע"ה]

גור ארי' בגי' משיח בן דוד ע"ה שהוא ארי' וגבור בתורה.

שפתי כהן

ב. [תוכן: גור ארי' בגי' משיח בן דוד, "מטרף בני עלית" ר"ת "מנחם בן עמיאל" שהוא משיח ב"י]

גור ארי' יהודה, גור ארי' בגי' משיח בן דוד "מטרף "בני "עלית ר"ת "מנחם "בן "עמיאל שהוא משיח.

מגלה עמוקות ואתחנן – אופן רנב

ג. [תוכן: ביאור כמה פי' בפסוק "גור ארי' יהודה וגו'" – שבזה"ג נק' גור ולעתיד לבוא נק' ארי', ומבאר "מטרף בני עלית" על בירורי ניצוצות – דגלו ישראל בין האומות כדי שיתוספו עליהם גרים]

גור ארי' יהודה מטרף בני עלית. פירוש רש"י מתחלה גור ולבסוף ארי', הנה ידוע שעיקר הגלות הוא רק בכדי להעלות ניצוצות שנפלו בקליפה מחטא אדם הראשון, וישראל סובלים יסורי הגלות עד בא העת שתכלה כל הרשעה וכשתהי' עלי' להנצוצות הנ"ל אזי בוודאי יהי' הגאולה תיכף ומיד ואז יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לה' הארץ ומלואה ואז יתגדל שמו הגדול כמו שכתוב בישעי'.

והנה גם בגלות המר הזה הקב"ה עושה עמנו תמיד ניסים ונפלאות כנאמר ועל ניסך וכו' וכמ"ש בעת הגאולה אז יהי' ניכר גדולת הבורא באלף אלפי אלפים רבבות אשר לא יוכל שום ברי' לספר אבל בעת הגאולה הזאת יש כמה רשעים אשר נכנס רוח שטות בלבם לפי שרואים שאנו סובלים כמה יסורים אז יש להם מקום להטעות, ונמצא בגלות הזה נקרא כביכול גור וכשתהי' הגאולה אז יקרא ארי' וזה גור ארי' יהודה מתחלה גור ולבסוף ארי', ואימתי יקרא ארי' כשתהי' עלי' להנצוצות, וזהו מטרף בני עלית. כן יתן השי"ת שיתעלו אלו הנצוצות במהרה ויבא משיח צדקנו אמן.

או יבואר גור ארי' יהודה מטרף בני עלית. יבואר ע"פ מאמר חז"ל מה ארי רחב מלפניו וצר מלאחריו אף היכל צר מלאחריו ורחב מלפניו הכלל הוא כשהשי"ת משפיע טובות על הגוים הוא בכדי לתן להם כל טובם ושכרם בעוה"ז כדי ליפרע מהם בעוה"ב ובישראל הוא להיפך להרבות שכרם לעתיד לבוא, וזהו הרמז אף היכל הוא רומז ומורה על ישראל רחב מלפניו מורה לעתיד לבא וצר מלאחריו מורה על עוה"ז, וזהו הרמז בפסוק מטרף בני עלית כשאתה עושה תשובה על מעשים הרעים עלית יש לך עלי' יותר כמאמר חז"ל במקום שבעלי תשובה וכו'.

או יבואר מטרף בני עלית כמאמר חז"ל מפני מה גלו ישראל לבין האומות כדי שיתוספו עליהם גרים, רמז בכדי להעלות נצוצות, וזהו פירוש שהי' הגלות במצרים כדי להעלות נצוצות וכשיבוא הגואל ב"ב אז יכלו כל הנצוצות, וכן הי' בימי שלמה ע"ה ואז לא יקבלו גרים כי אז יהי' עליות לכל הנצוצות.

וזהו רמז בפסוק גור ארי' יהודה מורה על דוד כפי' רש"י מטרף בני עלית מורה על שלמה וזהו מטרף בני כי טרף מורה על נצוצות הנופלים, בני עלית זהו בימי שלמה שאז יהי' עליות לכל הנצוצות לכך אין מקבלים גרים לימות המשיח ולא בימי שלמה שאז יהי' עליות לכל הנצוצות, וזהו הרמז גור ארי' יהודה כל ישראל מכונים בשם יהודה.

קדושת לוי

ד. [מיהודה נולד משיח שאז יהי' התיקון להרפ"ח ניצוצות – וזהו "מטרף בני עלית" (טרף בגי' רפ"ח ע"ה)]

מטרף בני עלית. פירש"י בהריגת תמר שהודה צדקה ממני לפיכך כרע רבץ בימי שלמה איש תחת גפנו ע"ש. י"ל שרש"י ז"ל כיון בזה ענין גדול, כי ע"י שיהודה הודה צדקה ממני נולד מתמר מקור נפתח למלכות בית דוד שממנו נולד משיח שיהי' תיקון הרפ"ח ניצוצין הידועים, ועה"כ הם טר"ף וזה מטרף בני עלית שנתעלה מחמת שעל ידי הודאתו יתוקנו טר"ף שהם הרפ"ח עה"כ כנ"ל.

צמח דוד

ה. [תוכן: יהודה אפי' בשעת שפלות, כמעשה תמר, הודה ולא בוש, ומזה נבנה משיח, ורמז לזה בשם יהודה]

כרע רבץ וכלביא מי יקימנו וגו'. כוחו של יהודה שאפי' בשעת שפלות, כשהוא שוכב, הוא כארי ולביא, שכן הי' במעשה תמר שהודה ולא בוש. ומזה נבנה משיח. ולכן הרמז כל השם ביהודה ואות ד' להראות כי אפילו כשהוא דל ה' עמו.

חידושי הרי"ם עה"ת

המשך ביאור למס' חולין ליום שישי עמ' ב

1 דבר שנכנס אל תוכו, **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע** הכלי בטומאה, כפי
2 שתבאר הגמרא להלן, **אַף 'תּוֹכוֹ' הָאָמוּר לְיַטַּמֵּא**, מלמדנו שהכלי
3 נטמא מטומאה שנכנסה אל תוכו **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע** הכלי
4 בטומאה.

5 שואלת הגמרא: **וְהָתָם** – לענין לטמא דבר אחר, **מְנָלָן** שהכלי
6 מטמא דבר הנכנס לתוכו אף על פי שלא נגע. עונה הגמרא: **אָמַר**
7 **רַבִּי יוֹנָתָן**, מאחר ונאמר 'כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא', בזה **הַתּוֹרָה הֵעִידָה**
8 **עַל כְּלֵי חֶרֶס** טמא, שמטמא כל מה שבתוכו,

◆ יום ראשון ח׳ טבת ◆

מז (כח) **וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמְאַת שָׁנָה:**

כח **וַחֲיָא יַעֲקֹב בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם שְׁבַע עֲשָׂרֵי שְׁנִין וַהֲווֹ יוֹמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיּוֹהִי מְאָה וְאַרְבְּעִין וּשְׁבַע שְׁנִין:**

רש״י ◄ **וַיְחִי יַעֲקֹב • לָמָּה פָּרָשָׁה זוֹ סְתוּמָה? לְפִי שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּפְטַר יַעֲקֹב אָבִינוּ, נִסְתְּמוּ עֵינֵיהֶם וְלִבָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצָּרַת הַשִּׁעְבּוּד, שֶׁהִתְחִילוּ לְשַׁעְבְּדָם. דָּבָר אַחֵר: שֶׁבִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ לְבָנָיו וְנִסְתַּם מִמֶּנּוּ** (בב״ר) ◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טו עמ׳ 423)

לָמָּה פָּרָשָׁה זוֹ סְתוּמָה (רש״י מז, כח) בַּמִּדְרָשׁ מוּבָא פֵּרוּשׁ נוֹסָף: "שֶׁסָּתַם מִמֶּנּוּ כָּל צָרוֹת שֶׁבָּעוֹלָם" (הַיְינוּ, שֶׁמֵּעֵת בִּיאָתוֹ לְמִצְרַיִם לֹא סָבַל עוֹד צָרוֹת וְיִסּוּרִים). אֲבָל רַשִׁ״י מֵאֵן בְּפֵרוּשׁ זֶה, שֶׁכֵּן הַדַּעַת נוֹתֶנֶת שֶׁ׳פָּרָשָׁה סְתוּמָה׳ רוֹמֶזֶת לְדָבָר הַקָּשׁוּר לַתֹּכֶן הַכְּלָלִי שֶׁל הַפָּרָשָׁה, שֶׁהוּא - פְּטִירָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וְהַמְּאֹרָעוֹת הַקְּשׁוּרִים בָּהּ. וְאֵלּוּ פֵּרוּשׁ זֶה קָשׁוּר לַפְּסוּקִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל הַפָּרָשָׁה בִּלְבַד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כה, עמוד 450 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

לְגַלּוֹת אֶת הַטּוֹב גַּם בְּעֶרְוַת הָאָרֶץ

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה (מז, כח) לֹא חַי יָמִים טוֹבִים בְּלֹא צַעַר אֶלָּא . . י״ז שָׁנָה בְּמִצְרַיִם (בעל הטורים)

סִפֵּר כ״ק אַדְמוּ״ר מוֹהַרַיַּ״צ נ״ע מִלִּיוּבַּאוִוִיטְשׁ (׳אגרות קודש׳ חלק ה, עמוד שעג) שֶׁבִּהְיוֹת אַדְמוּ״ר בַּעַל הַ״צֶמַח צֶדֶק״ נ״ע יֶלֶד, שָׁאַל אֶת זְקֵנוֹ אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן נ״ע, הֵיתְכֵן שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ, בְּחִיר הָאָבוֹת, יִהְיוּ מִבְחַר שְׁנוֹת חַיָּיו, י״ז הַשָּׁנִים שֶׁגָּר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם – "עֶרְוַת הָאָרֶץ"?

וַיַּעֲנֵהוּ אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן: כְּתִיב (ויגש מו, כח) "וְאֶת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרוֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה", וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (תנחומא וילקוט שמעוני על הפסוק) "אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה לְהַתְקִין לוֹ בֵּית תַּלְמוּד", שֶׁתְּהֵא שָׁם תּוֹרָה וְשֶׁיִּהְיוּ הַשְּׁבָטִים הוֹגִים בַּתּוֹרָה. וּכְשֶׁלּוֹמְדִים תּוֹרָה מִתְקָרְבִים לַה׳, וְאָז יְכוֹלִים לִהְיוֹת גַּם בְּמִצְרַיִם בְּמַעֲמַד וּמַצָּב דְּ"וַיְחִי". עַד כָּאן הַסִּפּוּר.

וּמִזֶּה הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד בַּעֲבוֹדָתוֹ לְקוֹנוֹ, דְּגַם כְּשֶׁנִּמְצָאִים בְּמָקוֹם כָּזֶה שֶׁהוּא "עֶרְוַת הָאָרֶץ", וְלִכְאוֹרָה אֵין רוֹאִים שָׁם טוֹב וּקְדֻשָּׁה, הִנֵּה עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה, יְכוֹלִים לְגַלּוֹת אֶת הַ"טּוֹב" גַּם בַּמָּקוֹם הַהוּא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק טו, עמוד 427 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

מָתַי יַעֲקֹב חַי בֶּאֱמֶת?

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (מז, כח) פָּרָשַׁת "וַיְחִי" נִקְרֵאת עַל שֵׁם תְּחִלָּתָהּ: "וַיְחִי יַעֲקֹב". מֵאֵידָךְ, הַפָּרָשָׁה עוֹסֶקֶת בְּהִפּוּכָם שֶׁל חַיֵּי יַעֲקֹב: בִּפְטִירָתוֹ וּבַהֲכָנוֹת לָהּ. וְאֵינוֹ מוּבָן: לִכְאוֹרָה הָיָה מַתְאִים יוֹתֵר לְצָרֵף

בעל הטורים

מז (כח) **וַיִּרְבּוּ מְאֹד. וַיְחִי יַעֲקֹב.** בְּגִימַטְרִיָּא: רָאָה **ס׳ רִיבּוֹא.** וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה כט, כג) "בִּרְאֹתוֹ יְלָדָיו". בִּרְאֹתוֹ – אוֹתִיּוֹת רִבּוֹאוֹת. יְלָדָיו עוֹלֶה ס׳. לוֹמַר, שֶׁרָאָה שִׁשִּׁים רִבּוֹא מִיְּלָדָיו.

דָּבָר אַחֵר: וַיִּרְבּוּ מְאֹד. וַיְחִי יַעֲקֹב. מְלַמֵּד שֶׁרָאָה ל׳ רִבּוֹא. דִּלְקַמָּן (שמות א, ז) קָאָמַר "בְּמְאֹד מְאֹד", וְהוּא ס׳ רִבּוֹא, וְהָכָא לָא כְּתִיב אֶלָּא חַד "מְאֹד", דְּהַיְינוּ הַחֵצִי. וְכֵן כְּתִיבִי לְקַמָּן (שם) ו׳ לְשׁוֹנוֹת, וְהֵם: פָּרוּ. וַיִּשְׁרְצוּ. וַיִּרְבּוּ. וַיַּעַצְמוּ. בְּמְאֹד. מְאֹד. וְהָכָא לָא כְּתִיבִי אֶלָּא תְּלָתָא: וַיִּפְרוּ. וַיִּרְבּוּ. מְאֹד. רָמֵז שֶׁלֹּא רָאָה אֶלָּא ל׳ רִבּוֹאוֹת. וּלְהַאי לִישָׁנָא דְּרוֹשׁ הָכִי: "כִּי בִּרְאֹתוֹ יְלָדָיו", כִּי עוֹלֶה ל׳, וְאוֹתִיּוֹת "בִּרְאֹתוֹ" הוּא "רִבּוֹאוֹת", לוֹמַר שֶׁרָאָה שְׁלֹשִׁים רִבּוֹאוֹת מִיְּלָדָיו.

דָּבָר אַחֵר: וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ. שֶׁלֹּא חָיָה יָמִים טוֹבִים בְּלֹא צַעַר אֶלָּא כְּמִנְיַן **וַיְחִי.** י״ז שָׁנָה מִשֶּׁנּוֹלַד יוֹסֵף עַד שֶׁנִּמְכַּר, וְי״ז שָׁנָה בְּמִצְרַיִם.

דָּבָר אַחֵר: וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה. שֶׁהָרִאשׁוֹנִים לֹא הָיוּ חַיִּים, שֶׁהֲרֵי אָמַר כִּי אֵרֵד אֶל בְּנִי אָבֵל שְׁאוֹלָה (לְעֵיל לז, לה).

שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה. כְּנֶגֶד י״ז שָׁנִים שֶׁגִּדֵּל הוּא לְיוֹסֵף בִּלְבָדוֹ י״ז שָׁנָה.

וַיְהִי יְמֵי יַעֲקֹב. בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי יְמֵי" – לֹא הִגִּיעַ לִימֵי אֲבוֹתָיו. "וַיְהִי כָּל יְמֵי חָנוֹךְ" (לְעֵיל ה, כג), "וַיְהִי כָּל יְמֵי לֶמֶךְ" (שם לא). וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ קְרִיבָה.

שֵׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמְאַת שָׁנָה. מָנָה הַמּוּעָט תְּחִלָּה, מַה שֶּׁלֹּא עָשָׂה כֵּן בְּאַבְרָהָם וְיִצְחָק; בִּשְׁבִיל שֶׁהָיוּ יָמָיו מוּעָטִים וְרָעִים, הִזְכִּיר הַמּוּעָט תְּחִלָּה. וְחַי ל״ג שָׁנִים פָּחוֹת מֵאָבִיו, מִשּׁוּם

אֶת הַפָּסוּק "וַיְחִי יַעֲקֹב" לְפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ, שֶׁבָּהּ מִתְאָרִים חַיָּיו וּפְעָלוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

אֲמִתִּיּוּת עִנְיַן הַחַיִּים הֵם הַחַיִּים שֶׁאֵינָם מִשְׁתַּנִּים. וּבִכְלָלוּת רַק עַל הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ־הוּא אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁ"אֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה", דְּהַנִּבְרָאִים הִנָּם "נִפְסָדִים", אֶלָּא שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִצַּד דְּבֵקוּתָם וְהִתְקַשְּׁרוּתָם לַה׳, נִקְרָאִים גַּם כֵּן "חַיִּים", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב – "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה׳ אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם". אֶלָּא שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל "אַל תַּאֲמִין בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ", שֶׁאֲפִילוּ יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁעִם כָּל הַנִּסְיוֹנוֹת וְהַצַּעַר שֶׁעָבַר, עֲדַיִן דָּבַק בַּה׳, וַאֲפִילוּ כְּשֶׁגָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עֲדַיִן אִי־אֶפְשָׁר לְסַכֵּם וּלְהַחְלִיט שֶׁ"וַיְחִי יַעֲקֹב", שֶׁהֲרֵי "עַד יוֹם מוֹתְךָ" "אַל תַּאֲמִין". לָכֵן הַפָּסוּק לֹא נִכְתַּב בְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ – בְּעִצּוּמָם שֶׁל חַיֵּי יַעֲקֹב.

וְרַק בְּפָרָשַׁת וַיְחִי (סָמוּךְ לִפְטִירָתוֹ), הוּכַח שֶׁלְּמֵרוֹת הֱיוֹתוֹ בִּשְׁעִבּוּד מִצְרַיִם, עִם־כָּל־זֶה "מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה", כָּאן יְכוֹלִים לִקְבֹּעַ "וַיְחִי יַעֲקֹב". הַתּוֹרָה מְסַכֶּמֶת וְקוֹבַעַת "וַיְחִי יַעֲקֹב".

(כט) **וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם:**

כט **וְקָרִיבוּ יוֹמֵי יִשְׂרָאֵל לְמִמָּת וּקְרָא לִבְרֵהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר לֵהּ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָיךְ שַׁוִּי כְעַן יְדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי וְתַעְבֵּד עִמִּי טִיבוּ וּקְשׁוֹט לָא כְעַן תִּקְבְּרִנַּנִי בְּמִצְרָיִם:**

רש"י◄ **וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת•** (ב"ר) כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: 'קְרִיבָה לָמוּת', לֹא הִגִּיעַ לִימֵי אֲבוֹתָיו. (יִצְחָק חַי ק"פ וְיַעֲקֹב קמ"ז. בְּדָוִד נֶאֱמַר: 'קְרִיבָה', אָבִיו חַי ת' (ס"א פ') שָׁנִים וְהוּא חַי ע'). **וַיִּקְרָא לִבְנוֹ לְיוֹסֵף•** לְמִי שֶׁהָיָה יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת. **שִׂים־נָא יָדְךָ•** וְהִשָּׁבַע. **חֶסֶד וֶאֱמֶת•** חֶסֶד שֶׁעוֹשִׂין עִם הַמֵּתִים הוּא חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת, שֶׁאֵינוֹ מְצַפֶּה לְתַשְׁלוּם גְּמוּל. **אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם•** סוֹפָהּ לִהְיוֹת עֲפָרָהּ כִּנִּים (וּמְרַחֲשִׁין תַּחַת גּוּפִי). **וְשָׁאַין מֵתַי חוּצָה לָאָרֶץ חַיִּים, אֶלָּא בְּצַעַר גְּלוּת מְחִלּוֹת. וְשֶׁלֹּא יַעֲשׂוּנִי מִצְרַיִם עֲבוֹדַת־אֱלִילִים** (ב"ר)•

(ל) **וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתָּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִּדְבָרֶךָ:**

ל **וְאִשְׁכַּבּוּב עִם אֲבָהָתַי וְתִטְּלַנַּנִי מִמִּצְרַיִם וְתִקְבְּרִנַּנִי בִּקְבֻרְתְּהוֹן וַאֲמַר אֲנָא אֶעְבֵּד כְּפִתְגָּמָךְ:**

רש"י◄ **וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי•** רַ"י זוֹ מְחֻבָּר לְמַעְלָה לִתְחִלַּת הַמִּקְרָא: "שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי" וְהִשָּׁבַע לִי, וַאֲנִי סוֹפִי לִשְׁכַּב עִם אֲבוֹתַי וְאַתָּה תִּשָּׂאֵנִי מִמִּצְרַיִם. וְאֵין לוֹמַר: "וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבֹתַי", הַשְּׁכִיבֵנִי עִם אֲבוֹתַי בַּמְּעָרָה, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב אַחֲרָיו: "וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבֻרָתָם". וְעוֹד, מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם לְשׁוֹן 'שְׁכִיבָה עִם אֲבוֹתָיו', הִיא הַגְּוִיעָה וְלֹא הַקְּבוּרָה, כְּמוֹ: (מלכים א ב) "וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם אֲבוֹתָיו", וְאַחַר־כָּךְ: "וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִד".

(לא) **וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה:**

לא **וַאֲמַר קַיֵּם לִי וְקַיֵּים לֵהּ וּסְגִיד יִשְׂרָאֵל עַל רֵישׁ עַרְסָא:**

רש"י◄ **וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל•** תַּעֲלָא בְּעִידָנֵיהּ סְגִיד לֵיהּ. **עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה•** הָפַךְ עַצְמוֹ לְצַד הַשְּׁכִינָה, מִכָּאן אָמְרוּ שֶׁהַשְּׁכִינָה לְמַעְלָה מֵרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל חוֹלֶה (שבת י נדרים מ). דָּבָר אַחֵר: "עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה", עַל שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה וְלֹא הָיָה בָּהּ רָשָׁע, שֶׁהֲרֵי יוֹסֵף מֶלֶךְ הוּא, וְעוֹד שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הַגּוֹיִם, וַהֲרֵי הוּא עוֹמֵד בְּצִדְקוֹ.

בעל הטורים

דִּכְתִיב (משלי כו, ב) "קְלֻלַּת חִנָּם לֹא תָּבֹא", עַל שֶׁקִּלֵּל רָחֵל וְאָמַר "עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה" (לעיל לא, לב) חָסְרוּ לוֹ מִנְיַן **יחי"ה**, שֶׁהוּא ל"ג, מִשְּׁנוֹתָיו. תורה כט

(כט) **וַיִּקְרְבוּ יְמֵי.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ גַּבֵּי דָּוִד: "וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת" (מלכים א׳ ב, א). אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ: "אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַתָּה עָשִׂיתָ קמ"ז מִזְמוֹרִים כְּמִנְיַן שְׁנוֹת יַעֲקֹב, תִּזְכֶּה כְּמוֹתוֹ. מַה הוּא וּבְנוֹ מָלְכוּ בְּיַחַד, אַף אַתָּה יִמְלוֹךְ שְׁלֹמֹה בְּנְךָ בְּחַיֶּיךָ". **דָּבָר אַחֵר:** מַה יַּעֲקֹב לֹא הִגִּיעַ לִימֵי אֲבוֹתָיו, אַף דָּוִד כֵּן, דִּכְתִיב בֵּיהּ (מלכים א׳ א, א) "וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים" וגו׳. **נָא יָדְךָ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **מִילָה. חֶסֶד וֶאֱמֶת.** פֵּירַשׁ רַשׁ"י: חֶסֶד שֶׁעוֹשִׂין עִם הַמֵּתִים, וְזֶהוּ אֱמֶת. **אֱמֶת** נוֹטְרִיקוֹן **אַ**רוֹן **מִ**טָּה **תַּ**כְרִיכִין. תורה ל

(לא) **וַיִּשְׁתַּחוּ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **מוֹדִים עַל בְּשׂוֹרָה טוֹבָה.** תורה

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש״פ ויחי, י״א טבת, ה׳תשכ״ז)

הַבִּיאוּר בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ״י: עַל הַפָּסוּק "וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל", "תַּעֲלָא בְּעִידְנֵיהּ סְגִיד לֵיהּ", וְעַל הַפָּסוּק "וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל", "אָמַר אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּנִי, מֶלֶךְ הוּא, אֶחֱלֵק לוֹ כָּבוֹד, מִכָּאן שֶׁחוֹלְקִין כָּבוֹד לַמַּלְכוּת",

- שֶׁהַהִשְׁתַּחֲוָאָה לְיוֹסֵף בְּתוֹר "תַּעֲלָא בְּעִידְנֵיהּ" הָיְתָה [לֹא מִטַּעַם כְּבוֹד מַלְכוּת (דְּאִם־כֵּן הָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת זֹאת מִיַּד כְּשֶׁבָּא יוֹסֵף לְפָנָיו), וְגַם לֹא כְּדֵי שֶׁיִּתְרַצֶּה לְמַלֵּא בַּקָּשָׁתוֹ (וְלָכֵן לֹא הוּצְרַךְ רַשִׁ״י לְפָרֵשׁ "תַּעֲלָא בְּעִידְנֵיהּ כוּ׳" בְּנוֹגֵעַ לְהִשְׁתַּחֲוָאַת יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, אוֹ הִשְׁתַּחֲוָאַת אַבְרָהָם לִבְנֵי חֵת), אֶלָּא] בְּהֶמְשֵׁךְ לַשְּׁבוּעָה לְמַלֵּא בַּקָּשָׁתוֹ (אַף שֶׁבְּוַדַּאי הָיָה יוֹסֵף מְקַיֵּים צִיווּי אָבִיו גַּם לְלֹא שְׁבוּעָה), כֵּיוָן שֶׁיּוֹסֵף הָיָה זָקוּק לְתוֹקֶף מְיוּחָד שֶׁיּוּכַל לְהִתְגַּבֵּר עַל רְצוֹנוֹ שֶׁל פַּרְעֹה שֶׁיִּקָּבֵר בְּמִצְרַיִם. וְלָכֵן, כְּדֵי לְחַזְּקוֹ עוֹד יוֹתֵר, הִשְׁתַּחֲוָה אֵלָיו, כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶצְלוֹ מִדַּת הַהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁיַּרְגִּישׁ עַצְמוֹ כְּ"מֶלֶךְ" בְּעִנְיָן זֶה, שֶׁשּׁוּם דָּבָר לֹא יוּכַל לַעֲמוֹד כְּנֶגְדּוֹ, וּיְמַלֵּא בַּקָּשָׁתוֹ מִתּוֹךְ הִתְחַכְּמוּת יְתֵירָה כְּמוֹ שׁוּעָל ("תַּעֲלָא") הַפִּיקֵחַ שֶׁבַּחַיּוֹת;

וּמִמֶּשִׁיךְ רַשִׁ״י: "עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה", "הָפַךְ עַצְמוֹ לְצַד הַשְּׁכִינָה.. שֶׁהַשְּׁכִינָה לְמַעְלָה מֵרַאשׁוֹתָיו שֶׁל חוֹלֶה" - שֶׁפֵּירוּשׁ זֶה הוּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְהַפֵּירוּשׁ דְּ"תַּעֲלָא בְּעִידְנֵיהּ סְגִיד לֵיהּ". הַיְינוּ, שֶׁהִשְׁתַּחֲוָה לְיוֹסֵף, אֶלָּא שֶׁ"הָפַךְ עַצְמוֹ לְצַד שְׁכִינָה";

וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ״י פֵּירוּשׁ נוֹסָף - "דָּבָר אַחֵר, עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה, עַל שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה, וְלֹא הָיָה בָּהּ רָשָׁע, שֶׁהֲרֵי יוֹסֵף מֶלֶךְ הָיָה. וְעוֹד, שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הַגּוֹיִם, וַהֲרֵי הוּא עוֹמֵד בְּצִדְקוֹ", הַיְינוּ, שֶׁהִשְׁתַּחֲוָאָה זוֹ הָיְתָה (לֹא לְיוֹסֵף, אֶלָּא) לַהַקָּבָּ״ה, בְּתוֹר שֶׁבַח וְהוֹדָיָה עַל שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה.

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַהוּ הַקּוֹשִׁי בַּפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁבִּגְלַל זֶה לֹא מִסְתַּפֵּק רַשִׁ״י בּוֹ, אֶלָּא צָרִיךְ לְפָרֵשׁ פֵּירוּשׁ נוֹסָף, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן עִיקַּר הַפֵּירוּשׁ בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא הוּא הַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן דַּוְקָא?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבִּיאוּר בָּזֶה:

רַשִׁ״י בָּא לְבָאֵר שְׁאֵלָה שֶׁמִּתְעוֹרֶרֶת בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: הֵן אֱמֶת שֶׁמִּצִּדּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב יֵשׁ סִיבָּה לְהִשְׁתַּחֲוּוֹת לְיוֹסֵף כֵּיוָן שֶׁ"תַּעֲלָא בְּעִידְנֵיהּ סְגִיד לֵיהּ", אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן, הַשְּׁאֵלָה הִיא עַל יוֹסֵף: כֵּיצַד הִנִּיחַ שֶׁיַּעֲקֹב אָבִיו יִשְׁתַּחֲוֶה אֵלָיו?!

הַ׳בֶּן חָמֵשׁ לְמִקְרָא׳ אָמְנָם לֹא יוֹדֵעַ מֵהַסִּיפּוּר אוֹדוֹת מַהֲרָ״ם מֵרוֹטֶנְבּוּרְג, שֶׁלֹּא רָצָה לָדוּר בְּיַחַד עִם אָבִיו, כֵּיוָן שֶׁלֹּא רָצָה שֶׁאָבִיו יְכַבֵּד אוֹתוֹ, אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן מוּבָן בִּפְשָׁטוּת, שֶׁיּוֹסֵף הָיָה צָרִיךְ לִמְנוֹעַ אֶת הִשְׁתַּחֲוָאַת אָבִיו אֵלָיו.

בִּשְׁלָמָא בְּנוֹגֵעַ לִבְנֵי חֵת שֶׁהִנִּיחוּ לְאַבְרָהָם לְהִשְׁתַּחֲווֹת לָהֶם - הֲרֵי הָיוּ רְשָׁעִים, וְכֵן עֵשָׂו שֶׁהִנִּיחַ לְיַעֲקֹב לְהִשְׁתַּחֲווֹת אֵלָיו - הֲרֵי הָיָה רָשָׁע; אֲבָל יוֹסֵף שֶׁהָיָה צַדִּיק, כֵּיצַד הִנִּיחַ שֶׁיַּעֲקֹב אָבִיו יִשְׁתַּחֲוֶה אֵלָיו?!

וְעַל זֶה מִתְרָץ רַשִׁ״י בְּהֶמְשֵׁךְ פֵּירוּשׁוֹ עַל הַתֵּיבוֹת "עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה" - "הָפַךְ עַצְמוֹ לְצַד הַשְּׁכִינָה":

יַעֲקֹב יָדַע שֶׁיּוֹסֵף לֹא יָנִיחַ לוֹ לְהִשְׁתַּחֲוֹת אֵלָיו, וְלָכֵן "הָפַךְ עַצְמוֹ לְצַד הַשְּׁכִינָה", כְּדֵי שֶׁיּוֹסֵף - וְכָל הַנִּמְצָאִים מִסְּבִיבוֹ - יוּכַל לְחַשּׁוֹב שֶׁמִּשְׁתַּחֲוֶה (לֹא לְיוֹסֵף, אֶלָּא) לַשְּׁכִינָה, וּבְמֵילָא לֹא יִמְנַע מִמֶּנּוּ הִשְׁתַּחֲוָאָה זוֹ; אֲבָל לַאֲמִיתוֹ שֶׁל דָּבָר הִשְׁתַּחֲוָה יַעֲקֹב לְיוֹסֵף, כִּי אִם נִתְכַּוֵּן לְהִשְׁתַּחֲווֹת לַשְּׁכִינָה, הָיָה צָרִיךְ לְהִשְׁתַּחֲוֹת מִיַּד בִּתְחִילָה, וְכֵיוָן שֶׁהִשְׁתַּחֲוָה רַק לְאַחֲרֵי שֶׁיּוֹסֵף נִשְׁבַּע שֶׁיְּקַיֵּם בַּקָּשָׁתוֹ, עַל־כָּרְחֵךְ צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהִשְׁתַּחֲוָאָה זוֹ הָיְתָה לְיוֹסֵף ("תַּעֲלָא בְּעִידְנֵיהּ סְגִיד לֵיהּ"), כְּדֵי לְהוֹסִיף בְּחִיזּוּק הָעִנְיָן עַל־יְדֵי הִתְעוֹרְרוּת מִדַּת הַהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁל מֶלֶךְ (כַּנַ״ל סְעִיף יג), וְרַק "הָפַךְ עַצְמוֹ לְצַד הַשְּׁכִינָה".

אָמְנָם, פֵּירוּשׁ זֶה אֵינוֹ מַסְפִּיק, כִּי: כֵּיוָן שֶׁכָּל עִנְיָן הַהִשְׁתַּחֲוָאָה לְיוֹסֵף הִיא כְּדֵי לְהוֹסִיף בְּחִיזּוּקוֹ שֶׁיּוּכַל לַעֲמוֹד בְּקִיּוּם הַבַּקָּשָׁה, הֲרֵי בְּשָׁעָה שֶׁ"הָפַךְ עַצְמוֹ לְצַד שְׁכִינָה", בָּטְלָה הַתּוֹעֶלֶת שֶׁבְּהִשְׁתַּחֲוָאָה זוֹ, כֵּיוָן שֶׁיּוֹסֵף הָיָה יָכוֹל לַחְשׁוֹב שֶׁמִּשְׁתַּחֲוֶה לַשְּׁכִינָה, וְלֹא אֵלָיו?!

וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ״י פֵּירוּשׁ נוֹסָף - שֶׁהִשְׁתַּחֲוָאָה זוֹ הָיְתָה (לֹא לְיוֹסֵף, אֶלָּא) לַהַקָּבָּ״ה, בְּתוֹר שֶׁבַח וְהוֹדָיָה "עַל שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה.. שֶׁהֲרֵי יוֹסֵף.. עוֹמֵד בְּצִדְקוֹ", עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁמּוּכָן לְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ לְקַיֵּם בַּקָּשַׁת אָבִיו לַמְרוֹת כָּל הַקְּשָׁיִים שֶׁבַּדָּבָר (אַף שֶׁעוֹד מִקּוֹדֶם לָכֵן יָדַע אוֹדוֹת צִדְקוּתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁהֲרֵי בָּכָה עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְשָׁלַח אֶת בָּנָיו לִלְמוֹד תּוֹרָה אֶצְלוֹ).

אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן, פֵּירוּשׁ זֶה רָחוֹק יוֹתֵר מִפְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, כִּי הָעִיקָּר חָסֵר מִן הַסֵּפֶר, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶאֱמַר בַּכָּתוּב שֶׁיַּעֲקֹב הִשְׁתַּחֲוָה לַהַקָּבָּ״ה. וְאֵין לוֹמַר שֶׁנִּרְמַז בְּמַה שֶׁכָּתוּב "עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה", "שֶׁהַשְּׁכִינָה לְמַעְלָה מֵרַאשׁוֹתָיו שֶׁל חוֹלֶה", כְּמוֹ בַּפֵּירוּשׁ הָא׳, כִּי מַשְׁמָעוּת הַתֵּיבוֹת "עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה" בַּפֵּירוּשׁ הַב׳ הִיא "עַל שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה", וּבְפַשְׁטוּת הַכְּתוּבִים אִי־אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתָן תֵּיבוֹת עַל ב׳ עִנְיָנִים שׁוֹנִים.

מח (א) **וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם:**

א וְהָיָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וַאֲמַר לְיוֹסֵף הָא אֲבוּךְ שְׁכִיב מְרָע וּדְבַר יָת תְּרֵין בְּנוֹהִי עִמֵּהּ יָת מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרָיִם:

רש״י ◄ **וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף•** אֶחָד מִן הַמַּגִּידִים, וַהֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אֶפְרַיִם הָיָה רָגִיל לִפְנֵי יַעֲקֹב בְּתַלְמוּד, וּכְשֶׁחָלָה יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, הָלַךְ אֶפְרַיִם אֵצֶל אָבִיו לְמִצְרַיִם לְהַגִּיד לוֹ. **וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ•** כְּדֵי שֶׁיְּבָרְכֵם יַעֲקֹב לִפְנֵי מוֹתוֹ.

(ב) **וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה:**

ב וְחַוִּי לְיַעֲקֹב וַאֲמַר הָא בְּרָךְ יוֹסֵף אֲתָא לְוָתָךְ וְאִתְתַּקַּף יִשְׂרָאֵל וִיתִיב עַל עַרְסָא:

רש״י ◄ **וַיַּגֵּד•** הַמַּגִּיד לְיַעֲקֹב, וְלֹא פֵּרַשׁ מִי, וְהַרְבֵּה מִקְרָאוֹת קִצְרֵי לָשׁוֹן. **וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל•** אָמַר: ׳אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּנִי, מֶלֶךְ הוּא, אֶחֱלֹק לוֹ כָּבוֹד׳, מִכָּאן שֶׁחוֹלְקִים כָּבוֹד לַמַּלְכוּת. וְכֵן מֹשֶׁה חָלַק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת: ״וְיָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי״ (שמות יא), וְכֵן אֵלִיָּהוּ: ״וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וְגוֹ׳״ (מלכים א יח).

(ג) **וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי:**

ג וַאֲמַר יַעֲקֹב לְיוֹסֵף אֵל שַׁדַּי אִתְגְּלִי לִי בְּלוּז בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וּבָרִיךְ יָתִי:

(ד) **וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם:**

ד וַאֲמַר לִי הָא אֲנָא מַפִּישׁ לָךְ וַאַסְגִּנָּךְ וְאֶתְּנִנָּךְ לְכִנְשַׁת שִׁבְטִין וְאֶתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא לִבְנָיךְ בַּתְרָךְ אַחֲסָנַת עָלָם:

רש״י ◄ **וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים•** בִּשְׂרַנִי שֶׁעֲתִידִים לָצֵאת מִמֶּנִּי עוֹד קָהָל וְעַמִּים, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר לִי: ״גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם״, ״גּוֹי״, אָמַר לִי עַל בִּנְיָמִין, ״קְהַל גּוֹיִם״, הֲרֵי שְׁנַיִם לְבַד מִבִּנְיָמִין, וְשׁוּב לֹא נוֹלַד לִי בֵּן. לִמְדַנִי, שֶׁעָתִיד אֶחָד מִשְּׁבָטַי לֵיחָלֵק, וְעַתָּה, אוֹתָהּ מַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ.

(ה) **וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי:**

ה וּכְעַן תְּרֵין בְּנָיךְ דְּאִתְיְלִידוּ לָךְ בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַד מֵיתִי לְוָתָךְ לְמִצְרַיִם דִּילִי אִנּוּן אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהוֹן קֳדָמַי:

רש״י ◄ **הַנּוֹלָדִים לְךָ וְגוֹ׳ עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ•** לְפָנַי בּוֹאִי אֵלֶיךָ, כְּלוֹמַר שֶׁנּוֹלְדוּ מִשֶּׁפָּרַשְׁתָּ מִמֶּנִּי עַד שֶׁבָּאתִי אֵצְלְךָ. **לִי־הֵם•** בְּחֶשְׁבּוֹן שְׁאָר בָּנַי הֵם, לִטֹּל חֵלֶק בָּאָרֶץ אִישׁ כְּנֶגְדּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי ׳לקוטי שיחות׳ חט״ו עמ׳ 435 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הַמַּעֲלָה לְהִוָּלֵד בְּמִצְרַיִם

בְּפָרָשָׁתֵנוּ אָמַר יַעֲקֹב לְיוֹסֵף "וְעַתָּה שְׁנֵי בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד בּוֹאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי הֵם, אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי" (מח, ה).

וְהִקְשָׁה הָרַמְבַּ"ן (פרשתנו מח, טו. וכן הקשה האלשיך כאן, ועוד) מַדּוּעַ "הוּצְרַךְ לְהַאֲרִיךְ" בְּאָמְרוֹ "הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד בּוֹאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי הֵם", מַדּוּעַ "לֹא אָמַר וְעַתָּה שְׁנֵי בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה, שֶׁלֹּא בָּא יַעֲקֹב בִּדְבָרִים אֵלּוּ "רַק לְהַגִּיד אֵיזֶה מִבְּנֵי יוֹסֵף יִהְיוּ שַׁיָּכִים לוֹ־לִי" (כְּמוֹ שֶׁתֵּירֵץ הָרַמְבַּ"ן) אֶלָּא גַּם לְבָאֵר אֶת הַטַּעַם לָזֶה שֶׁזָּכוּ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה לִהְיוֹת שַׁיָּכִים לְיַעֲקֹב. שֶׁזְּכוּתָם הָיְתָה בָּזֶה גּוּפָא שֶׁ"נּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד בּוֹאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה".

דְּאַף שֶׁנּוֹלְדוּ בְּמִצְרַיִם לִפְנֵי בִּיאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְהִתְחַנְּכוּ בְּסִבִּיבָה שֶׁבָּהּ לֹא הָיָה יַעֲקֹב נוֹכֵחַ, מִכָּל־מָקוֹם הִתְנַהֲגוּ גַּם

בעל הטורים

מח (ב) **עַל הַמִּטָּה.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "וַיֵּשֶׁב עַל הַמִּטָּה", "וְהָמָן נֹפֵל עַל הַמִּטָּה" (אסתר ז, ח). שֶׁהַצַּדִּיקִים, אֲפִילוּ כְּשֶׁהֵן חַלָּשִׁים – מִתְחַזְּקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל הַמִּטָּה"; וְהָרְשָׁעִים, אֲפִילוּ בְּתָקְפָּן – הֵן נוֹפְלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָמָן נֹפֵל עַל הַמִּטָּה". תורה ג

(ה) **אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה.** בְּגִימַטְרִיָּא: **רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן.** תורה ו

בִּזְמַן וּמַצָּב כָּזֶה כִּנְכָדָיו שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, וּלְפִי דְּרָכָיו.
וְלָכֵן זָכוּ לִהְיוֹת שַׁיָּכִים לְיַעֲקֹב "לִי הֵם", כִּי בְּיַעֲקֹב דַּוְקָא מָצִינוּ שֶׁ"מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה" (ויק"ר פל"ו, ה. ועוד), וְעַל־יְדֵי שֶׁגַּם בְּמִצְרַיִם הִתְנַהֲגוּ כִּנְכָדָיו שֶׁל יַעֲקֹב, בָּאָה מַעֲלָתוֹ זוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לִידֵי שְׁלֵימוּת, כִּי נִשְׁאֲרָה "מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה".

(ו) **וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם:**

ו **וּבְנֶיךָ דִּי תוֹלִיד בַּתְרֵיהוֹן דִּילָךְ יְהוֹן עַל שׁוּם אֲחוּהוֹן יִתְקְרוֹן בְּאַחֲסַנְתְּהוֹן:**

רש"י ◄ **וּמוֹלַדְתְּךָ וְגוֹ׳** • אִם תּוֹלִיד עוֹד, לֹא יִהְיוּ בְּמִנְיַן בָּנַי אֶלָּא בְּתוֹךְ שִׁבְטֵי אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה יִהְיוּ נִכְלָלִים, וְלֹא יְהֵא לָהֶם שֵׁם בַּשְּׁבָטִים לְעִנְיַן הַנַּחֲלָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנֶּחְלְקָה הָאָרֶץ לְמִנְיַן גֻּלְגֻּלּוֹתָם, כְּדִכְתִיב: "לָרַב תַּרְבּוּ נַחֲלָתוֹ", וְכָל אִישׁ וְאִישׁ נָטַל בְּשֶׁוֶה חוּץ מִן הַבְּכוֹרוֹת, מִכָּל־מָקוֹם לֹא נִקְרְאוּ שְׁבָטִים אֶלָּא אֵלּוּ (לְהַטִּיל גּוֹרָל הָאָרֶץ לְמִנְיַן שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים, וְנָשִׂיא לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, וּדְגָלִים לָזֶה וְלָזֶה)◆.

(ז) **וַאֲנִי ׀ בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרֵהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם:**

ז **וַאֲנָא בְּמֵיתִי מִפַּדָּן מִיתַת עָלַי רָחֵל בְּאַרְעָא דִכְנַעַן בְּאָרְחָא בְּעוֹד כְּרוּבָא דְאַרְעָא לְמֵיעַל לְאֶפְרָת וּקְבָרְתַּהּ תַּמָּן בְּאֹרַח אֶפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם:**

רש"י ◄ **וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן וְגוֹ׳** • וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֲנִי מַטְרִיחַ עָלֶיךָ לְהוֹלִיכֵנִי לְהִקָּבֵר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וְלֹא כָּךְ עָשִׂיתִי לְאִמְּךָ, שֶׁהֲרֵי מֵתָה סָמוּךְ לְבֵית לֶחֶם. **כִּבְרַת־אֶרֶץ** • מִדַּת אֶרֶץ, וְהֵם אַלְפַּיִם אַמָּה, כְּמִדַּת תְּחוּם שַׁבָּת, כְּדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן. וְלֹא תֹּאמַר שֶׁעִכְּבוּ עָלַי גְּשָׁמִים מִלְּהוֹלִיכָהּ וּלְקָבְרָהּ בְּחֶבְרוֹן. עֵת הַגְּרִיד הָיָה, שֶׁהָאָרֶץ חֲלוּלָה וּמְנֻקֶּבֶת כִּכְבָרָה. **וָאֶקְבְּרֵהָ שָׁם** • וְלֹא הוֹלַכְתִּיהָ אֲפִלּוּ לְבֵית לֶחֶם לְהַכְנִיסָהּ לָאָרֶץ, וְיָדַעְתִּי שֶׁיֵּשׁ בְּלִבְּךָ עָלַי, אֲבָל דַּע לְךָ שֶׁעַל־פִּי הַדִּבּוּר קְבַרְתִּיהָ שָׁם, שֶׁתְּהֵא לְעֶזְרָה לְבָנֶיהָ כְּשֶׁיַּגְלֶה אוֹתָם נְבוּזַרְאַדָּן, וְהָיוּ עוֹבְרִים דֶּרֶךְ שָׁם, יָצָאת רָחֵל עַל קִבְרָהּ וּבוֹכָה וּמְבַקֶּשֶׁת עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע וְגוֹ׳", וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְשִׁיבָהּ: "יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם ה׳ וְגוֹ׳ וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם". וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: "קְרוּב אַרְעָא", כְּדֵי שֶׁעוּר חֲרִישַׁת יוֹם (סִפְרֵי אֲחֵרִים: אֶרֶץ), וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהָיָה לָהֶם קֶצֶב שֶׁהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ כְּדֵי מַחֲרֵשָׁה אַחַת, קוריאד"א בְּלַעַ"ז, כִּדְאָמְרִינָן: 'כָּרִיב וְתָנִי' 'כַּמָּה דְמַסִּיק תַּעֲלָא מִבֵּי כְּרָבָא'◆.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עפ"י 'לקוטי שיחות' ח"ל עמ' 239 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

תְּכוּנַת הַוִּיתּוּר שֶׁל 'עֲקֶרֶת הַבַּיִת'

בְּתְחִילַת פָּרָשָׁתֵנוּ הוּבְאוּ דִּבְרֵי יַעֲקֹב לְיוֹסֵף "וַאֲנִי בְּבוֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל גוֹ׳ וְאֶקְבְּרֶהָ שָׁם בַּדֶּרֶךְ" (מח, ז). וּפֵירֵשׁ רַשִּׁ"י "עַל־פִּי הַדִּבּוּר קְבַרְתִּיהָ שָׁם שֶׁתְּהֵא לְעֶזְרָה לְבָנֶיהָ, כְּשֶׁיַּגְלֶה אוֹתָם נְבוּזַרְאַדָּן כוּ׳ יָצָאת רָחֵל עַל קִבְרָהּ וּבוֹכָה וּמְבַקֶּשֶׁת עֲלֵיהֶם רַחֲמִים כוּ׳, וְהַקָּבָ"ה מְשִׁיבָהּ יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ".

וְיֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁרָחֵל נִקְבְּרָה בַּדֶּרֶךְ וְלֹא יַעֲקֹב אָבִינוּ, דְּהִנֵּה עַל רָחֵל אִמֵּנוּ כּוֹתֵב רַשִּׁ"י (ויצא לא, ד ד"ה ויקרא) "הִיא הָיְתָה עֲקֶרֶת הַבַּיִת". וְכֵן אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (בראשית רבה פע"א, ב) "רָחֵל הָיְתָה עִיקָּרוֹ שֶׁל בַּיִת".

וְהִנֵּה מָצִינוּ בְּנוֹגֵעַ לִנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל, שֶׁפְּטוּרוֹת מִמִּצְוֹת־עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא (משנה קידושין כט, א), וְכֵן פְּטוּרוֹת מִתַּלְמוּד תּוֹרָה (קידושין שם, ב). וּמְבוֹאָר בָּרִאשׁוֹנִים (אבודרהם סדר תפלות של חול. כלבו ר"ס ע"ג) שֶׁהוּא מִפְּנֵי שֶׁעַל הַנָּשִׁים מָטֵלִים צָרְכֵי הַבַּיִת, וְלָכֵן פְּטוּרוֹת מִדְּבָרִים אֵלּוּ.

וְנִמְצָא, שֶׁלְּנָשִׁים יֵשׁ תְּכוּנָה נִפְלָאָה שֶׁל וִיתּוּר, שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְשַׁמֵּשׁ בְּתַפְקִידָן כְּ"עֲקֶרֶת הַבַּיִת", הֲרֵי הֵן מְוֻתָּרוֹת עַל עֲבוֹדַת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קְדוּשָׁה גְּלוּיָה, כְּמוֹ לִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם מִצְוֹת־עֲשֵׂה, וּבִמְקוֹם זֶה עוֹבְדוֹת אֶת ה׳ עַל־יְדֵי הָעִיסּוּק בְּצָרְכֵי הַבַּיִת. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאֲנָשִׁים, עֲבוֹדָתָם אֶת הַקָּבָ"ה הִיא בְּעִיקָּר בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם קְדוּשָׁה גְּלוּיָה.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁרָחֵל אִמֵּנוּ נִקְבְּרָה בַּדֶּרֶךְ וְלֹא יַעֲקֹב אָבִינוּ, כִּי רַק לְרָחֵל שֶׁהִיא "עֲקֶרֶת הַבַּיִת" יֵשׁ מַעֲלָה

בעל הטורים

(ו) **יִקָּרְאוּ.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם", "בָּנָיו יִקָּרְאוּ עַל שֵׁבֶט הַלֵּוִי" (דִּבְרֵי הַיָּמִים א׳ כג, יד). כְּמוֹ שֶׁבְּכָאן נִקְרְאוּ בְּנַחֲלָתָם עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם, כֵּן בְּנֵי לֵוִי לְקָחוּ נַחֲלָתָם בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם, שֶׁהָיוּ לָהֶם עָרֵי הַמִּגְרָשׁ מִכָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. תורה ז

זוֹ, לִהְיוֹתָהּ מְוֻתֶּרֶת בְּמָשָׁךְ מֵאוֹת וְאַלְפֵי שָׁנִים עַל הַקִּבּוּרָה בְּמָקוֹם שֶׁל קְדוּשָּׁה גְּלוּיָה - מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, כְּדֵי שֶׁכְּשֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָד וּמַצָּב בִּלְתִּי רָצוּי, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁיִּתְחַיְּבוּ גְּלוּת - "תְּהֵא עֶזְרָה לְבָנֶיהָ"!

(ח) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה:

ח וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת בְּנֵי יוֹסֵף וַאֲמַר מַן אִלֵּין:

רש״י ◄ **וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף** • בִּקֵּשׁ לְבָרְכָם, וְנִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁעָתִיד יָרְבְעָם וְאַחְאָב לָצֵאת מֵאֶפְרַיִם, וְיֵהוּא וּבָנָיו מִמְּנַשֶּׁה. **וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה** • מֵהֵיכָן יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִבְרָכָה?.

(ט) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בָּנַי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזֶה וַיֹּאמֶר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם:

ט וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲבוּהִי בְּנַי אִנּוּן דִּיהַב לִי יְיָ הָכָא וַאֲמַר קָרֵבְנוּן כְּעַן לְוָתִי וְאֵבָרֵכְנוּן:

רש״י ◄ **בָּזֶה** • הֶרְאָה לוֹ שֶׁטַּר אֵרוּסִין וּשְׁטַר כְּתֻבָּה, וּבִקֵּשׁ יוֹסֵף רַחֲמִים עַל הַדָּבָר, וְנָחָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. **וַיֹּאמַר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם** • זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (הושע יא):

"וְאָנֹכִי תִּרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם, קָחָם עַל זְרוֹעֹתָיו", אָנֹכִי תִּרְגַּלְתִּי רוּחִי בְּיַעֲקֹב בִּשְׁבִיל אֶפְרַיִם, עַד שֶׁלְּקָחָם עַל זְרוֹעוֹתָיו.

◆ יום שני ט׳ טבת ◆

(י) וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן לֹא יוּכַל לִרְאוֹת וַיַּגֵּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשַּׁק לָהֶם וַיְחַבֵּק לָהֶם:

י וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל יְקָרָן מִסֵּיבוּ לָא יְכִיל לְמֶחֱזֵי וְקָרִיב יָתְהוֹן לְוָתֵהּ וְנַשִּׁיק לְהוֹן וְגַפִּיף לְהוֹן:

(יא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף רְאֹה פָנֶיךָ לֹא פִלָּלְתִּי וְהִנֵּה הֶרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זַרְעֶךָ:

יא וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף לְמֶחֱזֵי אַפָּיךְ לָא סְבָרִית וְהָא אַחֲזִי יָתִי יְיָ אַף יָת בְּנָיךְ:

רש״י ◄ **לֹא פִלָּלְתִּי** • לֹא מְלָאנִי לִבִּי לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבָה שֶׁאֶרְאֶה פָּנֶיךָ עוֹד. **פִּלָּלְתִּי** • לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה, כְּמוֹ: (ישעיה טז) "הָבִיאִי עֵצָה, עֲשִׂי פְלִילָה".

(יב) וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעִם בִּרְכָּיו וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו אָרְצָה:

יב וְאַפִּיק יוֹסֵף יָתְהוֹן מִן קֳדָמוֹהִי וּסְגִיד עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא:

רש״י ◄ **וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם** • לְאַחַר שֶׁנִּשְׁקָם, הוֹצִיאָם יוֹסֵף מֵעִם בִּרְכָּיו, כְּדֵי לְיַשְּׁבָם זֶה לְיָמִין וְזֶה לִשְׂמֹאל, לִסְמֹךְ יָדָיו עֲלֵיהֶם וּלְבָרְכָם. **וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו** • כְּשֶׁחָזַר לַאֲחוֹרָיו מִלִּפְנֵי אָבִיו.

(יג) וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ מִשְׂמֹאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בִשְׂמֹאלוֹ מִימִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֵּשׁ אֵלָיו:

יג וּדְבַר יוֹסֵף יָת תַּרְוֵיהוֹן יָת אֶפְרַיִם בִּימִינֵהּ מִסְּמָאלָא דְיִשְׂרָאֵל וְיָת מְנַשֶּׁה בִּסְמָאלֵהּ מִימִינָא דְיִשְׂרָאֵל וְקָרִיב לְוָתֵהּ:

רש״י ◄ **אֶת־אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ מִשְׂמֹאל יִשְׂרָאֵל** • הַבָּא לִקְרַאת חֲבֵרוֹ, יְמִינוֹ כְּנֶגֶד שְׂמֹאל חֲבֵרוֹ, וְכֵן שֶׁיְּהֵא הַבְּכוֹר, מְיֻמָּן לִבְרָכָה.

בעל הטורים

(ט) **קָחֶם נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם.** "קָחֶם" – לֵית. וְחַד "קָחֶם" – "וְאָנֹכִי תִּרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל זְרוֹעֹתָיו" (הושע יא, ג). פֵּירוּשׁ "תִּרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם" – הִשְׁרִיתִי שְׁכִינָתִי עִמּוֹ בִּשְׁבִיל אֶפְרַיִם. אֵימָתַי, בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְבָּרֵךְ מִפִּי יַעֲקֹב וְקָחָם עַל זְרוֹעוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "קָחֶם נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם". תורה י

(י) **מִזֹּקֶן.** כְּתִיב חָסֵר, כְּלוֹמַר: מִזָּקֵן, עַל שֵׁם "וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת" (לעיל כז, א). כְּשֵׁם שֶׁרִימָּה יַעֲקֹב לְאָבִיו בִּבְרָכָתוֹ כְּשֶׁכָּהוּ עֵינָיו, כָּךְ עָשׂוּ לוֹ בָּנָיו בִּבְרָכוֹ אוֹתָם, שֶׁהֶחֱלִיף לוֹ יוֹסֵף מְנַשֶּׁה בְּאֶפְרַיִם. תורה יא

(יד) **וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת־שְׂמֹאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שִׂכֵּל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:**

יד וְאוֹשִׁיט יִשְׂרָאֵל יָת יְמִינֵהּ וְשַׁוִּי עַל רֵישָׂא דְּאֶפְרַיִם וְהוּא זְעֵירָא וְיָת סְמָאלֵהּ עַל רֵישָׂא דְּמְנַשֶּׁה אַחְכִּימִנּוּן לִידוֹהִי אֲרֵי מְנַשֶּׁה בּוּכְרָא:

רש״י ◄ **שִׂכֵּל אֶת־יָדָיו** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ״אַחְכִּימִנּוּן״, בְּהַשְׂכֵּל וְחָכְמָה, הִשְׂכִּיל אֶת יָדָיו לְכָךְ וּמִדַּעַת, כִּי יוֹדֵעַ הָיָה כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא שָׁת יְמִינוֹ עָלָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק טו, עמוד 432 – מתוך ״לקראת שבת״)

מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם – עֶבֶר וְהוֹוֶה

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת־שְׂמֹאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה (מח, יד)

בְּפָרָשָׁתֵנוּ מְסֻפָּר שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ, בְּבָרְכוֹ אֶת בְּנֵי יוֹסֵף, שִׂכֵּל אֶת יָדָיו וְהִנִּיחַ אֶת יְמִינוֹ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם הַצָּעִיר מִמְּנַשֶּׁה. וְעַל תְּמִיהַת יוֹסֵף, הֵשִׁיב יַעֲקֹב שֶׁאֶפְרַיִם ״יִגְדַּל מִמֶּנּוּ״ (מִמְּנַשֶּׁה).

דָּרוּשׁ בֵּאוּר: הַטַּעַם שֶׁהַבְּכוֹר מְקַבֵּל בְּרָכָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר, הוּא מִצַּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַעֲלָה לְגַבֵּי שְׁאָר אֶחָיו, וּמִכֵּיוָן שֶׁאֶפְרַיִם ״יִגְדַּל מִמֶּנּוּ״, מַדּוּעַ נִקְבַּע מִלְּמַעְלָה שֶׁמְּנַשֶּׁה יִהְיֶה הַבְּכוֹר, לְכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת שֶׁאֶפְרַיִם יִהְיֶה הַבְּכוֹר?

וְהַהַסְבָּרָה בָּזֶה:

הַשְּׁמוּת שֶׁיּוֹסֵף קָרָא לְבָנָיו מְבַטְּאִים אֶת אֹפֶן עֲבוֹדָתוֹ בְּהִיוֹתוֹ בְּמִצְרַיִם:

מְנַשֶּׁה הוּא מִלְּשׁוֹן ״כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹקִים אֶת כָּל עֲמָלִי וְאֶת כָּל בֵּית אָבִי״. מְנַשֶּׁה הִזְכִּיר לְיוֹסֵף אֶת הָעָבָר שֶׁאִבֵּד כְּתוֹצָאָה מִגָּלוּתוֹ. כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח חָלִילָה אֶת עֲבָרוֹ וְיַחֲלֵשׁ בַּעֲבוֹדַת ה׳, הוּא קָרָא אֶת שֵׁם בְּנוֹ ׳מְנַשֶּׁה׳.

וְאִלּוּ אֶפְרַיִם הוּא מִלְּשׁוֹן ״כִּי הִפְרַנִי אֱלֹקִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי״. זֶהוּ שֶׁבַח וְהוֹדָאָה עַל הַיִּתְרוֹן וְהָעִלּוּי שֶׁנִּפְעַל בּוֹ בַּעֲבוֹדָתוֹ בְּמִצְרַיִם.

לָכֵן קָבַע יַעֲקֹב שֶׁאֶפְרַיִם ״יִגְדַּל״ מִמְּנַשֶּׁה: כִּי דַּוְקָא עַל־יְדֵי הַפְּרִיָּה בְּמִצְרַיִם, שֶׁצֶּאֱצָאֵי יַעֲקֹב מוֹסִיפִים בָּאוֹר גַּם בְּמָקוֹם הַחֹשֶׁךְ, מִתְגַּלָּה שְׁלֵמוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְהַיִּתְרוֹן שֶׁבִּירִידָה לַגָּלוּת, וְלָכֵן הָעֲבוֹדָה הָרְצוּיָה מִצַּד יַעֲקֹב הִיא ״אֶפְרַיִם״ הוֹסָפָה בָּאוֹר גַּם בְּמָקוֹם הַחֹשֶׁךְ.

וְאִלּוּ בַּעֲבוּר יוֹסֵף ״מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר״, כִּי בַּעֲבוֹדָתוֹ הָאִישִׁית הָיָה עָלָיו לִנְקֹט תְּחִלָּה בְּקַו שֶׁל ״סוּר מֵרָע״ וּשְׁמִירָה מִפָּנָיו עַל־יְדֵי זִכְרוֹן עֲבָרוֹ – שֶׁלֹּא שָׁכַח אֶת בֵּית אָבִיו. וְלָכֵן, אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר, שֶׁנּוֹלַד וְסִמֵּל אֶת תְּחִלַּת עֲבוֹדָתוֹ, קָרָא מְנַשֶּׁה. רַק לְאַחַר מִכֵּן הָיָה יָכוֹל לְהִתְחִיל בְּ״עֲשֵׂה טוֹב״, פְּעֻלָּה בַּגָּלוּת – וְלִקְרֹא לִבְנוֹ הַשֵּׁנִי ׳אֶפְרַיִם׳.

וְלָכֵן נִקְבַּע מִלְּמַעְלָה שֶׁמְּנַשֶּׁה יִהְיֶה הַבְּכוֹר; כִּי עַל אַף הַמַּעֲלָה בַּעֲבוֹדַת אֶפְרַיִם, כְּשֶׁמְּדַבֵּר בְּלֵדָה וְהִתְגַּלּוּת, הַיְינוּ, סֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּפֹעַל, הַדָּבָר הָרִאשׁוֹן הוּא ״סוּר מֵרָע״ – ״מְנַשֶּׁה״, וְרַק אַחַר־כָּךְ יָכוֹל לִהְיוֹת ״וַעֲשֵׂה טוֹב״ – אֶפְרַיִם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִצַּד לְמַעְלָה שֶׁאֶפְרַיִם יוֹתֵר נַעֲלֶה.

(טו) **וַיְבָרֶךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה:**

טו וּבָרִיךְ יָת יוֹסֵף וַאֲמַר יְיָ דִּי פְּלָחוּ אֲבָהָתַי קֳדָמוֹהִי אַבְרָהָם וְיִצְחָק יְיָ דְּזַן יָתִי מִדְּאִיתָנִי עַד יוֹמָא הָדֵין:

(טז) **הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:**

טז מַלְאָכָא דִּי פְרַק יָתִי מִכָּל בִּישָׁא יְבָרֵךְ יָת עוּלֵמַיָּא וְיִתְקְרֵי בְּהוֹן שְׁמִי וְשׁוּם אֲבָהָתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וּכְנוּנֵי יַמָּא יִסְגּוּן בְּגוֹ בְּנֵי אֱנָשָׁא עַל אַרְעָא:

רש״י ◄ **הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי** • מַלְאָךְ הָרָגִיל לְהִשְׁתַּלֵּחַ אֵלַי בְּצָרָתִי, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם: יַעֲקֹב וְגוֹ׳ אָנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל״.

יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים • מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם. **וְיִדְגּוּ** • כַּדָּגִים הַלָּלוּ שֶׁפָּרִים וְרָבִים, וְאֵין עַיִן הָרָע שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם.

בעל הטורים

(יד) **וְהוּא הַצָּעִיר.** בְּגִימַטְרִיָּא: **הוּא הִקְטִין עַצְמוֹ.** לְכָךְ זָכָה וְיָצָא מִמֶּנּוּ יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁהוּא מָלֵא חָכְמָה. תורה טו

(טז) **וְיִקָּרֵא.** ב׳ בַּמָּסוֹרָה. ״וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי״, ״וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל״ (רות ד, יד). לוֹמַר שֶׁכָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל יִקָּרְאוּ עַל

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לח עמ׳ 152)

וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ (מח, טז) **אָרֶץ** – הַיְינוּ ׳עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא׳. **יָם** – הַיְינוּ ׳עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא׳. וּמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁהַבְּרָכָה הִיא שֶׁגַּם בְּ׳עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא׳ יִתְגַּלּוּ אוֹתָם אוֹרוֹת הַמְּאִירִים בְּ׳עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא׳. וְהוּא עִנְיַן הַמְּשָׁכַת ׳יְחוּדָא עִילָּאָה׳ בְּ׳יְחוּדָא תַּתָּאָה׳.

◆ יום שלישי י׳ טבת ◆

(יז) **וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יַד־יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמֹךְ יַד־אָבִיו לְהָסִיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה:**

יז וְחָזָא יוֹסֵף אֲרֵי שַׁוִּי אָבוּהִי יַד יְמִינֵהּ עַל רֵישָׁא דְּאֶפְרַיִם וּבְאֵישׁ בְּעֵינוֹהִי וּסְעֵד יָדָא דְּאָבוּהִי לְאַעֲדָאָה יָתַהּ מֵעַל רֵישָׁא דְּאֶפְרַיִם לְאַנָּחוּתַהּ עַל רֵישָׁא דִּמְנַשֶּׁה:

רש״י◄ **וַיִּתְמֹךְ יַד־אָבִיו** • הֵרִימָהּ מֵעַל רֹאשׁ בְּנוֹ וּתְמָכָהּ בְּיָדוֹ.

(יח) **וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכֹר שִׂים יְמִינְךָ עַל־רֹאשׁוֹ:**

יח וַאֲמַר יוֹסֵף לְאָבוּהִי לָא כֵן אַבָּא אֲרֵי דֵּין בּוּכְרָא שַׁו יְמִינָךְ עַל רֵישֵׁהּ:

(יט) **וַיְמָאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי גַּם־הוּא יִהְיֶה־לְּעָם וְגַם־הוּא יִגְדָּל וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם:**

יט וְסָרֵיב אָבוּהִי וַאֲמַר יְדַעְנָא בְּרִי יְדַעְנָא אַף הוּא יְהֵי לְעַמָּא וְאַף הוּא יִסְגֵּי וּבְרַם אָחוּהִי זְעִירָא יִסְגֵּי מִנֵּהּ וּבְנוֹהִי יְהוֹן שַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא:

רש״י◄ **יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי** • שֶׁהוּא הַבְּכוֹר. **גַּם־הוּא יִהְיֶה־לְּעָם וְגוֹ׳** • שֶׁעָתִיד גִּדְעוֹן לָצֵאת מִמֶּנּוּ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה נֵס עַל־יָדוֹ. **וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ** • שֶׁעָתִיד יְהוֹשֻׁעַ לָצֵאת מִמֶּנּוּ, שֶׁיַּנְחִיל אֶת הָאָרֶץ וִילַמֵּד תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. **וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם** • כָּל הָעוֹלָם יִתְמַלֵּא בְּצֵאת שִׁמְעוֹ וּשְׁמוֹ, כְּשֶׁיַּעֲמִיד חַמָּה בְּגִבְעוֹן וְיָרֵחַ בְּעֵמֶק אַיָּלוֹן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות י עמ׳ 38)

וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם (מח, יט) יֵשׁ לִשְׁאֹל: מַדּוּעַ לֹא בֵּרַךְ יַעֲקֹב אֶת מְנַשֶּׁה, הַבְּכוֹר, בִּבְרָכָה זוֹ עַצְמָהּ – שֶׁיִּגְדַּל מֵאָחִיו הַקָּטָן. וְהָעִנְיָן, דְּהִנֵּה ׳בְּרָכָה׳ פֵּרוּשָׁהּ ׳הַמְשָׁכָה׳ (כְּמוֹ "הַמַּבְרִיךְ אֶת הַגֶּפֶן בָּאָרֶץ"), הַיְינוּ שֶׁעִנְיָנָהּ **לְהַמְשִׁיךְ** דָּבָר מִמְּקוֹרוֹ, וְלֹא **לְחַדֵּשׁ** דָּבָר שֶׁאֵינוֹ קַיָּם בַּמָּקוֹר. לָכֵן לֹא הָיָה יָכוֹל יַעֲקֹב לִפְעֹל בִּבְרָכָתוֹ שֶׁמְּנַשֶּׁה יִגְדַּל מֵאֶפְרַיִם, מִכֵּיוָן שֶׁלֹּא כָּךְ הוּא הַמַּצָּב בַּמָּקוֹר.

(כ) **וַיְבָרֲכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה:**

כ וּבְרֵיכְנוּן בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר בָּךְ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר יְשַׁוִּינָךְ יְיָ כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וְשַׁוֵּי יָת אֶפְרַיִם קֳדָם מְנַשֶּׁה:

רש״י◄ **בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל** • הַבָּא לְבָרֵךְ אֶת בָּנָיו, יְבָרְכֵם בִּבְרָכָתָם וְיֹאמַר אִישׁ לִבְנוֹ: "יְשִׂימְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה". **וַיָּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם** • בִּבְרָכָתוֹ, לִפְנֵי מְנַשֶּׁה, לְהַקְדִּימוֹ בִּדְגָלִים וּבַחֲנֻכַּת הַנְּשִׂיאִים.

בעל הטורים

שֵׁם יוֹסֵף, כִּדְכְתִיב (תְּהִלִּים עז, טז) "גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמֶּךָ בְּנֵי יַעֲקֹב וְיוֹסֵף סֶלָה". תורה יז

(יט) **יָדַעְתִּי.** בְּגִימַטְרִיָּא: **חֶמְשָׁה מְלָכִים.** שֶׁחֲמִשָּׁה מְלָכִים יָצְאוּ מִמְּנַשֶּׁה. **וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא.** בְּגִימַטְרִיָּא: יְהוֹשֻׁעַ. תורה כ

(כ) **בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר וגו׳ יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה.** "לֵאמֹר" מָלֵא וָא״ו, שֶׁבִּשְׁשָׁה מְקוֹמוֹת הִקְדִּים אֶפְרַיִם לִמְנַשֶּׁה. אִי נַמִּי כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה

(כא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:

כא וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הָא אֲנָא מָאִית וִיהֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדְּכוֹן וְיָתִיב יָתְכוֹן לְאַרְעָא דַּאֲבָהַתְכוֹן:

(כב) וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל־אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי:

כב וַאֲנָא יְהָבִית לָךְ חוּלַק חַד יַתִּיר עַל אַחָיךְ דִּי נְסֵיבִית מִידָא דֶאֱמוֹרָאָה בִּצְלוֹתִי וּבְבָעוּתִי:

רש״י◄ **וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ•** לְפִי שֶׁאַתָּה טוֹרֵחַ לְהִתְעַסֵּק בִּקְבוּרָתִי, וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לְךָ נַחֲלָה שֶׁתִּקָּבֵר בָּהּ, וְאִי זוֹ? זוֹ שְׁכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע כד) ״וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִּשְׁכֶם״. **שְׁכֶם אַחַד עַל־אַחֶיךָ•** שְׁכֶם מַמָּשׁ, הִיא תִּהְיֶה לְךָ חֵלֶק אֶחָד יְתֵרָה עַל אַחֶיךָ. **בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי•** כְּשֶׁהָרְגוּ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶת אַנְשֵׁי שְׁכֶם, נִתְכַּנְּסוּ כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם לְהִזְדַּוֵּג לָהֶם, וְחָגַר יַעֲקֹב כְּלֵי מִלְחָמָה כְּנֶגְדָּן. דָּבָר אַחֵר: ״שְׁכֶם אַחַד״, הִיא הַבְּכוֹרָה, שֶׁיִּטְּלוּ בָּנָיו שְׁנֵי חֲלָקִים, ו׳שְׁכֶם׳, לְשׁוֹן חֵלֶק הוּא, כְּתַרְגּוּמוֹ, וְהַרְבֵּה יֵשׁ לוֹ דּוֹמִים בַּמִּקְרָא: (תהלים כא) ״כִּי תְשִׁיתֵמוֹ שֶׁכֶם״, תָּשִׁית שׁוֹנְאַי לְפָנַי לַחֲלָקִים. (שם ס) ״אֲחַלְּקָה שְׁכֶם״, (הושע ו) ״דֶּרֶךְ יִרַצְּחוּ־שֶׁכְמָה״, אִישׁ חֶלְקוֹ, (צפניה ג) ״לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד״. **אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי•** מִיַּד עִשָּׂו, שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה אֱמוֹרִי. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהָיָה צַד אָבִיו בְּאִמְרֵי פִיו. **בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי•** הִיא חָכְמָתִי וּתְפִלָּתִי (וְעַיֵּן בְּרֹאֹ״ם שֶׁכָּתַב דְּאִי־אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ עַל חַרְבָּם שֶׁל שִׁמְעוֹן וְלֵוִי, דְּהָא לֹא עָשׂוּ מִדַּעְתּוֹ, שֶׁהֲרֵי כָּעַס עֲלֵיהֶם עַל זֶה. וְלַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי, בְּלָאוֹ־הָכֵי אִי־אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ עֲלֵיהֶם, דְּמַה נְּתִינַת טַעַם יְהִיֶה עַל שֶׁנְּתָנוֹ לְיוֹסֵף מִפְּנֵי שֶׁלָּקַחוּהוּ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי בְּחַרְבָּם וּבְקַשְׁתָּם, וַהֲלֹא אַדְרַבָּא, מִזֶּה הַטַּעַם רָאוּי שֶׁיִּנָּתֵן לְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי, וְלֹא לְיוֹסֵף, וְדוֹק)◆

... ביום י״ז תמוז ותשעה־באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על־דבר ״צום הרביעי״ ו״צום החמישי״ (על־דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא־בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד־לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על־דבר הצומות; אלא **שבתורת אמת** ותורה **אור** – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים **טובים** לעתיד־לבוא, ואדרבה – על־ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי־זה מגדיל השמחה וה׳יום טוב׳.

(משיחות שבת פרשת פינחס ה׳תשמ״ח – הערה 36)

עטרת מרים

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ בְּעוֹד הוּא מָצוּי בָּכֶם קְרָאֻהוּ בְּהְיוֹתוֹ קָרוֹב:
ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ בְּמַעֲשֶׂה וּבְפֶה וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו הֶרְעוֹת וְיָשֹׁב וְיָשׁוּב אֶל־יְהוָה וְיִרַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ וְיֵשׁ תִּקְוָה כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם כִּי אֲנִי מְרֻבֶּה לִסְלוֹחַ וְלֹא יִשָּׁאֵר אֲצִלִי מֵהֶעָוֹן דָּבָר וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי דֶּרֶךְ בְּשָׂר־וָדָם לַעֲנוֹשׁ אֶת הַמּוֹרֵד בּוֹ וְאֵין מוֹעִיל תְּשׁוּבָה וּפִיּוּם,

הפטרה לתענית ציבור

בישעיה פרק נה

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בְּהְיוֹתוֹ קָרוֹב:
ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְהוָה וְיִרַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה: ט כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם: י כִּי

עטרת מרים

אֲבָל דַּרְכִּי לֹא כֵן הִיא נְאֻם יְהוָה:
ט וְאֵין כָּאן רַק הֶבְדֵּל בְּפָחוֹת וְיָתֵר, אֶלָּא כִּי כְּמוֹ גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ בְּהֶבְדֵּל רַב דְּרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם כִּי דֶּרֶךְ בְּשַׂר־וָדָם שֶׁלֹּא יִמְחוֹל כְּלָל וּכְלָל, וְדַרְכִּי לִמְחוֹל מִכֹּל וָכֹל: י כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא

בעל הטורים

צַדִּיקִים שׁוֹפְטִים שֶׁיַּעַמְדוּ מִמֶּנּוּ. וְעַל כֵּן, ״אִם מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ״ (לז, ח) מָלֵא וְי״ו. אֲבָל ״הֲמָלוֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ״ (שם) חָסֵר וְי״ו, שֶׁכָּל הַמְּלָכִים שֶׁעָמְדוּ מִמֶּנּוּ הָיוּ רְשָׁעִים.

אֶפְרַיִם לִפְנֵי. בְּגִימַטְרִיָּא: **בַּדְּגָלִים בְּנִשֵּׂיאִים.** תורה כא

(כב) **שְׁכֶם אַחַד.** בְּגִימַטְרִיָּא: **בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה.** תורה א

עטרת מרים

יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אִם־הִרְוָה הִשְׁבִּיעַ אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ מוֹצִיא הַצֶּמַח מַזְרִיעַ בְּעוֹמֶק הָאָרֶץ וְהִצְמִיחָהּ הַצֶּמַח מַמְעַל לָאָרֶץ וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו שֶׁבַּדַּאי תִּתְקַיֵּם הַבְטָחָתִי: יב וְזוֹהִי הַהַבְטָחָה כִּי־בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ מִן הַגָּלוּת וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחָאוּ־כָף יַכּוּ בְּכַפֵּיהֶם לִשְׂמוֹחַ, גַּם זֶה עִנְיַן מְלִיצָה: יג תַּחַת בַּמְּקוֹם הַנַּעֲצוּץ הָרְשָׁעִים יַעֲלֶה בְּרוֹשׁ יִמְשְׁלוּ צַדִּיקִים וְתַחַת הַסִּרְפָּד וְנַעֲצוּץ הֵם מִינֵי קוֹצִים יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לַיהוָה לְשֵׁם גְּבוּרָה לְאוֹת עַד עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א אָמַר לִבְנֵי הַגָּלוּת כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וַעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא עַל יְדֵי זֶה וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת וְרַק הַתְּשׁוּבָה מְעַכֶּבֶת בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ: ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת אֶת הָאָמוּר לְמַטָּה וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לְהֵאָמֵין בּוֹ לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ בְּעֵת יִקָּבְלוּ הַטּוֹבָה וְלֹא אֵקָבֵל עִמָּהֶם, וְאִם כֵּן לָמָּה אֶצְדִּק וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ וְאִינִי מְגַדֵּל פְּרִי, וְלֹא יִשָּׁאֵר שְׁמִי לְזִכָּרוֹן וְעַל מָה אֵישַׁר דַּרְכִּי: ד כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי בְּתוֹרָתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי בַּהֵיכָל וּבְחוֹמֹתַי בְּמוֹשַׁב הַסַּנְהֶדְרִין וְהַזְּקֵנִים יָד מְקוֹם מַעֲלָה וּשְׁבָח וָשֵׁם שֶׁיְּזַכּוּר לְטוֹבָה, וְהוּא דָּבָר טוֹב יוֹתֵר מִזִּכָּרוֹן הַבָּא מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם לְטוֹבָה עַד עוֹלָם אֶתֵּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת זִכָּרוֹן שְׁמוֹ: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר וּבְנֵי הָעַמִּים הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה אֶל ה׳ לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל מִי בָהֶם אֲשֶׁר שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי בְּתוֹרָתִי: ז כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְהִתְגַּיֵּר: וְהֲבִיאוֹתִים אֶת הָעוֹשִׂים כָּל אֵלֶּה אֶל־הַר קָדְשִׁי אֶל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׂמַּחְתִּים אֲשֶׁמְּחֵם בְּבֵית תְּפִלָּתִי בַּבַּיִת הַמּוּכָן לְהִתְפַּלֵּל שָׁם לְפָנַי, עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם יִהְיוּ מְקֻבָּלִים לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא יִהְיֶה מוּכָן לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ גֵּרִים עָלָיו עַל יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת נוֹסָפִים לְנִקְבָּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו: יב כִּי־בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחָאוּ־כָף: יג תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפָּד יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ז וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לִנְקְבָּצָיו:

א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחֵמָה
גְדוֹלָה קִנֵּאתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי
אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְנִקְרְאָה
יְרוּשָׁלַם עִיר־הָאֱמֶת וְהַר־יְהוָה צְבָאוֹת הַר
הַקֹּדֶשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד יֵשְׁבוּ
זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִָם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ
בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים: ה וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ
יְלָדִים וְיַלְדוֹת מְשַׂחֲקִים בִּרְחֹבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה
בַּיָּמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת:
ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי
מֵאֶרֶץ מִזְרָח וּמֵאֶרֶץ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהֵבֵאתִי
אֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי
אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים בֶּאֱמֶת וּבְצְדָקָה: ט כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם הַשֹּׁמְעִים
בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי
הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּיֹום יֻסַּד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת
הַהֵיכָל לְהִבָּנוֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שְׂכַר
הָאָדָם לֹא נִהְיָה וּשְׂכַר הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה וְלַיּוֹצֵא
וְלַבָּא אֵין־שָׁלוֹם מִן־הַצָּר וַאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־
הָאָדָם אִישׁ בְּרֵעֵהוּ: יא וְעַתָּה לֹא כַיָּמִים
הָרִאשֹׁנִים אֲנִי לִשְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת: יב כִּי־זֶרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ
וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם
וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה:

יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קְלָלָה בַּגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה
וּבֵית יִשְׂרָאֵל כֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וּהְיִיתֶם בְּרָכָה
אַל־תִּירָאוּ תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהָרַע לָכֶם
בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא
נִחַמְתִּי: טו כֵּן שַׁבְתִּי זָמַמְתִּי בַּיָּמִים הָאֵלֶּה
לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אַל־
תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ
אֱמֶת אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם
שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ | אֶת־רָעַת רֵעֵהוּ
אַל־תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם וּשְׁבֻעַת שֶׁקֶר אַל־תֶּאֱהָבוּ
כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי נְאֻם־יְהוָה:
יח וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי
וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה
לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת
וְהַשָּׁלוֹם אֶהֱבוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד
אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיֹשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת:
כא וְהָלְכוּ יֹשְׁבֵי אַחַת אֶל־אַחַת לֵאמֹר נֵלְכָה
הָלוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה
צְבָאוֹת אֵלֵכָה גַּם־אָנִי: כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים
וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת
בִּירוּשָׁלִָם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה
אֲנָשִׁים מִכֹּל לְשֹׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהֶחֱזִיקוּ בִּכְנַף אִישׁ
יְהוּדִי לֵאמֹר נֵלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים
עִמָּכֶם:

◆ יום רביעי י"א טבת ◆

מט (א) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:

רש"י ◄ **וְאַגִּידָה לָכֶם •** (ב"ר) בִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ, וְנִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה, וְהִתְחִיל לוֹמַר דְּבָרִים אֲחֵרִים.

א וּקְרָא יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי וַאֲמַר אִתְכַּנָּשׁוּ וַאֲחַוֵּי לְכוֹן יָת דִּי יְעַרַע יָתְכוֹן בְּסוֹף יוֹמַיָּא:

(ב) הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם:

ב אִתְכַּנָּשׁוּ וּשְׁמָעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְקַבִּילוּ אוּלְפַּן מִן יִשְׂרָאֵל אֲבוּכוֹן:

(ג) רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז:

ג רְאוּבֵן בּוּכְרִי אַתְּ חֵילִי וְרֵישׁ תָּקְפִּי לָךְ הֲוָה חָזֵי לְמִסַּב תְּלָתָא חוּלָקִין בְּכֵירוּתָא כְּהֲנָתָא וּמַלְכוּתָא:

רש"י ◄ **וְרֵאשִׁית אוֹנִי •** הִיא טִפָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹ, שֶׁלֹּא רָאָה קֶרִי מִיָּמָיו (ב"ר). **אוֹנִי •** כֹּחִי, כְּמוֹ: (הושע יב) "מָצָאתִי אוֹן לִי", (ישעיה מ) "מֵרֹב אוֹנִים", "וּלְאֵין אוֹנִים". **יֶתֶר שְׂאֵת •** רָאוּי הָיִיתָ לִהְיוֹת יָתֵר עַל אַחֶיךָ בִּכְהֻנָּה, לְשׁוֹן נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם. **וְיֶתֶר עֹז •** בְּמַלְכוּת, כְּמוֹ: (שמואל א ב) "וְיִתֵּן עֹז לְמַלְכּוֹ", וּמִי גָּרַם לְךָ לְהַפְסִיד כָּל אֵלֶּה?.

(ד) פַּחַז כַּמַּיִם אַל־תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה:

ד עַל דַּאֲזַלְתָּא לְקֻבֵּל אַפָּיךְ הָא כְּמַיָּא בְּרַם לָא אַהֲנֵיתָא חוּלָק יַתִּיר לָא תִּסָּב אֲרֵי סְלֵקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבֵי אָבוּךְ בְּכֵן אֲחֵלְתָּא לְשִׁוּוּיֵי בְּרִי סְלֵקְתָּא:

רש"י ◄ **פַּחַז כַּמַּיִם •** הַפַּחַז וְהַבֶּהָלָה אֲשֶׁר מִהַרְתָּ לְהַרְאוֹת כַּעַסְךָ, כַּמַּיִם הַלָּלוּ הַמְמַהֲרִים לִמְרוּצָתָם, לְכָךְ. **אַל־תּוֹתַר •** אַל תַּרְבֶּה לִטֹּל כָּל הַיְתֵרוֹת הַלָּלוּ שֶׁהָיוּ רְאוּיוֹת לְךָ, וּמַהוּ הַפַּחַז אֲשֶׁר פָּחַזְתָּ?. **כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז חִלַּלְתָּ •** אוֹתוֹ שֵׁם שֶׁעָלָה עַל יְצוּעִי, וְהִיא הַשְּׁכִינָה, שֶׁהָיָה דַּרְכָּהּ לִהְיוֹת עוֹלָה עַל יְצוּעִי. **פַּחַז •** שֵׁם דָּבָר הוּא, לְפִיכָךְ טַעֲמוֹ לְמַעְלָה וְכֻלּוֹ נָקוּד פַּתָּ"ח, וְאִלּוּ הָיָה לְשׁוֹן עָבָר, הָיָה נָקוּד חֶצְיוֹ קָמַ"ץ וְחֶצְיוֹ פַּתָּ"ח וְטַעֲמוֹ לְמַטָּה. **יְצוּעִי •** לְשׁוֹן מִשְׁכָּב, עַל שׁוּם שֶׁמַּצִּיעִים אוֹתוֹ עַל־יְדֵי לְבָדִין וּסְדִינִין, וְהַרְבֵּה דּוֹמִים לוֹ: (תהלים סג) "אִם־זְכַרְתִּיךָ עַל־יְצוּעָי", (שם קלב) "אִם־אֶעֱלֶה עַל־עֶרֶשׂ יְצוּעָי".

(ה) שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים כְּלֵי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם:

ה שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִין גַּבְּרִין גִּבָּרִין בְּאַרַע תּוֹתָבוּתְהוֹן עֲבָדוּ גְבוּרָא:

רש"י ◄ **שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים •** בְּעֵצָה אַחַת עַל שְׁכֶם וְעַל יוֹסֵף: "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו וְגוֹ' וְעַתָּה לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ", מִי הֵם? אִם תֹּאמַר: רְאוּבֵן אוֹ יְהוּדָה, הֲרֵי לֹא הִסְכִּימוּ בַּהֲרִיגָתוֹ. אִם תֹּאמַר: בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, הֲרֵי לֹא הָיְתָה שִׂנְאָתָן שְׁלֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה וְגוֹ'", יְשָׁשְׂכָר וּזְבוּלוּן לֹא הָיוּ מְדַבְּרִים בִּפְנֵי אַחֵיהֶם הַגְּדוֹלִים מֵהֶם, עַל־כָּרְחֵךְ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי הֵם, שֶׁקְּרָאָם אֲבִיהֶם "אַחִים". **כְּלֵי חָמָס •** אֲמָנוּת זוֹ שֶׁל רְצִיחָה, חָמָס הוּא בְּיֶדְכֶם, מִבִּרְכַּת עֵשָׂו הִיא זוֹ. אֲמָנוּת שֶׁלּוֹ הִיא, וְאַתֶּם חֲמַסְתֶּם

בעל הטורים

מט (א) **וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו.** שֶׁרָצָה לְגַלּוֹת לָהֶם הַקֵּץ, וְנִסְתַּם מִמֶּנּוּ. אָמַר יַעֲקֹב: שֶׁמָּא יֵשׁ בָּכֶם חֵטְא?! אָמְרוּ לוֹ: תִּדְקְדֵק בִּשְׁמוֹתֵינוּ וְלֹא תִּמְצָא בָּהֶם אוֹתִיּוֹת חֵט. וְאָמַר לָהֶם: גַּם אֵין בָּהֶם אוֹתִיּוֹת קֵץ. תורה ב

(ב) **וְשִׁמְעוּ.** אוֹתִיּוֹת שְׁמַע ו'. שֶׁאָמַר לָהֶם "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל", שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שִׁשָּׁה תֵּיבוֹת.
וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב. וְשִׁמְעוּ בְּגִימַטְרִיָּא: **הוּא בִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת הַקֵּץ.**
וְשִׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל. בְּגִימַטְרִיָּא: **זֶהוּ קִצּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ.** תורה ג

(ג) **רְאוּבֵן.** בְּגִימַטְרִיָּא: **לֹא בְּכוֹר.** יוֹסֵף בְּמִלּוֹאוֹ בְּגִימַטְרִיָּא: **בְּכוֹרָה.** תורה ד

(ה) **שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים.** בְּגִימַטְרִיָּא: **אֵין לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ.** תורה ו

אוֹתָהּ הֵימֶנּוּ. מִכְּרֹתֵיהֶם • לְשׁוֹן כְּלֵי זַיִן. סַיִף בְּלָשׁוֹן יְוָנִי מכי"ר (תנחומא). דָּבָר אַחֵר: "מִכְּרֹתֵיהֶם" (ב"ר) בְּאֶרֶץ מְגוּרָתָם נָהֲגוּ עַצְמָן בִּכְלֵי חָמָס, כְּמוֹ: (יחזקאל טו) "מִכֹּרֹתַיִךְ וּמוֹלְדֹתַיִךְ", וְזֶה תַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס.

(ו) בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ־שׁוֹר:

ו בְּרָזְהוֹן לָא הֲוַת נַפְשִׁי בְּאִתְכַּנְּשֵׁהוֹן לִמְהַךְ לָא נְחָתִית מִן יְקָרִי אֲרֵי בְּרָגְזְהוֹן קְטָלוּ קְטוֹל וּבִרְעוּתְהוֹן תַּרְעוּ שׁוּר סַנְאָה:

רש"י◄ בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי • (ב"ר) זֶה מַעֲשֵׂה זִמְרִי, כְּשֶׁנִּתְקַבְּצוּ שִׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן לְהָבִיא אֶת הַמִּדְיָנִית לִפְנֵי מֹשֶׁה, וְאָמְרוּ לוֹ: 'זוֹ אֲסוּרָה אוֹ מֻתֶּרֶת'? אִם תֹּאמַר אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָהּ לְךָ? אַל יִזָּכֵר שְׁמִי בַּדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "זִמְרִי בֶּן־סָלוּא נְשִׂיא בֵית־אָב לַשִּׁמְעוֹנִי" וְלֹא כָּתַב בֶּן יַעֲקֹב. בִּקְהָלָם • כְּשֶׁיַּקְהִיל קֹרַח, שֶׁהוּא מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, אֶת כָּל הָעֵדָה עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן. אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי • שָׁם אַל יִתְיַחֵד עִמָּהֶם שְׁמִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי", וְלֹא נֶאֱמַר: 'בֶּן יַעֲקֹב', אֲבָל בְּדִבְרֵי הַיָּמִים כְּשֶׁנִּתְיַחֲסוּ בְּנֵי קֹרַח עַל הַדּוּכָן, נֶאֱמַר: (דברי הימים א ו) "בֶּן־קֹרַח, בֶּן־יִצְהָר, בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי בֶּן־יִשְׂרָאֵל". אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי • כָּבוֹד לְשׁוֹן זָכָר הוּא, וְעַל־כָּרְחֲךָ אַתָּה צָרִיךְ לְפָרֵשׁ כִּמְדַבֵּר אֶל הַכָּבוֹד וְאוֹמֵר: אַתָּה, כְּבוֹדִי, אַל תִּתְיַחֵד עִמָּהֶם, כְּמוֹ: (ישעיה יד) "לֹא־תִּחַד אִתָּם בִּקְבוּרָה". כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ • אֵלּוּ חֲמוֹר וְאַנְשֵׁי שְׁכֶם, וְאֵינָן חֲשׁוּבִין כֻּלָּם אֶלָּא כְּאִישׁ אֶחָד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּגִדְעוֹן: (שופטים ח) "וְהִכִּיתָ אֶת מִדְיָן כְּאִישׁ אֶחָד", וְכֵן בְּמִצְרַיִם: "סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם", זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: אֲנָשִׁים הַרְבֵּה קוֹרֵא אִישׁ, כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ, 'בְּאַפָּם הָרְגוּ' כָּל 'אִישׁ' שֶׁכָּעַסוּ עָלָיו, וְכֵן: (יחזקאל יט) "וַיִּלְמַד לִטְרֹף טֶרֶף אָדָם אָכָל". וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ־שׁוֹר • רָצוּ לַעֲקֹר אֶת יוֹסֵף שֶׁנִּקְרָא שׁוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ". עִקְּרוּ, אשריטו"ר בְּלַעַז, לְשׁוֹן (יהושע יא) "אֶת סוּסֵיהֶם תְּעַקֵּר".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ה, עמוד 251 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אֵלּוּ חֲמוֹר וְאַנְשֵׁי שְׁכֶם – אַךְ לֹא שִׁכֶּם עַצְמוֹ

כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ

אֵלּוּ חֲמוֹר וְאַנְשֵׁי שְׁכֶם (מט, ו. ובפירוש רש"י)

יֵשׁ לְעַיֵּן, דְּמַאֲחַר שֶׁפֵּרֵט רַשִׁ"י אֶת חֲמוֹר לְבַדּוֹ, אַף שֶׁנִּכְלָל כְּבָר בְּ"אַנְשֵׁי שְׁכֶם", אִם־כֵּן מַדּוּעַ לֹא פֵּרֵט גַּם אֶת שְׁכֶם, שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ חֵלֶק עִקָּרִי בַּמַּעֲשֶׂה?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהָא גּוּפָא מַשְׁמִיעֵנוּ, שֶׁתּוֹכַחַת יַעֲקֹב הָיְתָה רַק עַל הֲרִיגַת חֲמוֹר וְאַנְשֵׁי שְׁכֶם, וְלֹא עַל הֲרִיגַת שְׁכֶם עַצְמוֹ. דְּהִנֵּה הַתּוֹכֵחָה עַל הֲרִיגַת אַנְשֵׁי שְׁכֶם הָיְתָה מִשּׁוּם שֶׁעַל־יְדֵי הֲרִיגָתָם "עַכַרְתֶּם אוֹתִי לְהַבְאִישֵׁנִי בְּיוֹשֵׁב הָאָרֶץ גו'" (וישלח לד, לה). אַךְ זֶהוּ רַק עַל הֲרִיגַת אַנְשֵׁי שְׁכֶם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הֲרִיגַת שְׁכֶם עַצְמוֹ הָיְתָה מֻתֶּרֶת וּמְחֻיֶּבֶת גַּם אֵצֶל הָאֻמּוֹת, שֶׁהֲרֵי "הָאֻמּוֹת גָּדְרוּ עַצְמָם מִן הָעֲרָיוֹת כו'" (רש"י וישלח שם, ז), וְאִם־כֵּן הָיָה עַל שְׁכֶם חִיּוּב מִיתָה, גַּם עַל־פִּי דִּינֵי הָאֻמּוֹת. וּמִכֵּיוָן שֶׁבַּהֲרִיגַת שְׁכֶם עַצְמוֹ לֹא הָיָה שׁוּם חִסָּרוֹן, לֹא הָיָה זֶה גּוֹרֵם "לְהַבְאִישֵׁנִי בְּיוֹשֵׁב הָאָרֶץ", וְעַל כֵּן לֹא הוֹכִיחָם יַעֲקֹב עַל זֶה.

(ז) אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעֶבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל:

ז לִיט רָגְזְהוֹן אֲרֵי תַּקִּיף וְחֵמַתְהוֹן אֲרֵי קַשְׁיָא אֲפַלְגִנּוּן בְּיַעֲקֹב וְאֵבַדְרִנּוּן בְּיִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ אָרוּר אַפָּם כִּי עָז • אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת תּוֹכֵחָה לֹא קִלֵּל אֶלָּא אֶת אַפָּם, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר בִּלְעָם: "מָה אֶקּוֹב לֹא קַבֹּה אֵל". אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב • אַפְרִידֵם זֶה מִזֶּה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לֵוִי בְּמִנְיַן הַשְּׁבָטִים, וַהֲרֵי הֵם חֲלוּקִים. דָּבָר אַחֵר: אֵין לְךָ עֲנִיִּים וְסוֹפְרִים וּמְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת אֶלָּא מִשִּׁמְעוֹן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נְפוּצִים, וְשִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי עֲשָׂאוֹ מְחַזֵּר עַל הַגְּרָנוֹת לִתְרוּמוֹת וּלְמַעַשְׂרוֹת, נָתַן לוֹ תְּפוּצָתוֹ דֶּרֶךְ כָּבוֹד.

(ח) יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲוּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ:

ח יְהוּדָה אַתְּ אוֹדִיתָא וְלָא בְּהֵיתְתָא כָּף יוֹדוּן אַחָיךְ יָדָךְ תִּתְקֹף עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ יִתְבַּדְּרוּן סַנְאָךְ יְהוֹן מְחַזְּרִין קְדָל קֳדָמָךְ וִיהוֹן מִקַּדְּמִין לְמִשְׁאַל בִּשְׁלָמָךְ בְּנֵי אָבוּךְ:

בעל הטורים

(ו) **תֵּחַד.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: "אַל תֵּחַד כְּבֹדִי", וְאִידָךְ: "לֹא תִּחַד אִתָּם בְּקִבּוּרָה" (יְשַׁעְיָה יד, כ). שֶׁבִּקֵּשׁ יַעֲקֹב שֶׁאַף לְאַחַר הַקְּבוּרָה לֹא יִהְיוּ מַזְכִּירִין אוֹתוֹ בְּמַעֲשֵׂה קֹרַח, וְזֶהוּ "בִּקְהָלָם", שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם (בְּמִדְבַּר טז, יט) "וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח". אֲבָל כְּשֶׁמְּיַיחֲסָם עַל הַדּוּכָן הִזְכִּירוּ וְאָמַר: "בֶּן לֵוִי בֶּן יִשְׂרָאֵל" (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' ו, כג).

כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ. בְּגִימַטְרִיָּא: **זֶה שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר.** תורה ז

(ח) **יְהוּדָה.** בי"ה שמ"ו צָרִיךְ לִהְיוֹת

רש"י◄ **יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ•** לְפִי שֶׁהוֹכִיחַ אֶת הָרִאשׁוֹנִים בְּקִנְטוּרִים, הִתְחִיל יְהוּדָה לִסּוֹג לַאֲחוֹרָיו (שֶׁלֹּא יוֹכִיחֻנוּ עַל מַעֲשֵׂה תָּמָר), וּקְרָאוֹ יַעֲקֹב בְּדִבְרֵי רִצּוּי: 'יְהוּדָה, לֹא אַתָּה כְּמוֹתָם' (ב"ר). **יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ•** בִּימֵי דָוִד: (שמואל ב כב) "וְאוֹיְבַי, תַּתָּה לִי עֹרֶף". **בְּנֵי אָבִיךָ•** עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מִנָּשִׁים הַרְבֵּה, לֹא אָמַר: 'בְּנֵי אִמֶּךָ', כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר יִצְחָק.

(ט) **גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ:**

ט שִׁלְטוֹן יְהֵי בְשֵׁרוּיָא וּבְסוֹפָא יִתְרַבָּא מַלְכָּא מִדְּבֵית יְהוּדָה אֲרֵי מִדִּין קַטְלָא בְּרִי נַפְשָׁךְ סָלְקְתָּא יְנוּחַ יִשְׁרֵי בִתְקוֹף כְּאַרְיָא וּכְלֵיתָא וְלֵית מַלְכוּ דִתְזַעְזְעִנֵּהּ:

רש"י◄ **גּוּר אַרְיֵה•** עַל דָּוִד נִתְנַבֵּא: בִּתְחִלָּה, 'גּוּר': (שמואל ב ה) "בְּהִיוֹת שָׁאוּל מֶלֶךְ עָלֵינוּ, אַתָּה הָיִיתָ הַמּוֹצִיא וְהַמֵּבִיא אֶת יִשְׂרָאֵל", וּלְבַסּוֹף, 'אַרְיֵה', כְּשֶׁהִמְלִיכוּהוּ עֲלֵיהֶם, וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: 'שִׁלְטוֹן יְהֵי בְּשֵׁרוּיָא', בִּתְחִלָּתוֹ. **מִטֶּרֶף•** מִמַּה שֶּׁחֲשַׁדְתִּיךָ בְּ"טָרוֹף טֹרַף יוֹסֵף, חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ", וְזֶהוּ יְהוּדָה שֶׁנִּמְשָׁל לְאַרְיֵה. **בְּנִי עָלִיתָ•** סִלַּקְתָּ אֶת עַצְמְךָ וְאָמַרְתָּ: "מַה־בֶּצַע וְגוֹ'", וְכֵן בַּהֲרִיגַת תָּמָר, שֶׁהוֹדָה: "צָדְקָה מִמֶּנִּי", לְפִיכָךְ. **כָּרַע רָבַץ וְגוֹ'•** בִּימֵי שְׁלֹמֹה: (מלכים א ה) "אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְגוֹ'".

(י) **לֹא־יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי־יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים:**

י לָא יַעֲדֵי עָבֵד שָׁלְטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה וְסַפְּרָא מִבְּנֵי בְנוֹהִי עַד עָלְמָא עַד דְּיֵיתֵי מְשִׁיחָא דְּדִילֵהּ הִיא מַלְכוּתָא וְלֵהּ יִשְׁתַּמְּעוּן עַמְמַיָּא:

רש"י◄ **לֹא־יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה•** מִדָּוִד וָאֵילָךְ, אֵלּוּ רָאשֵׁי גָּלֻיּוֹת שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁרוֹדִים אֶת הָעָם בַּשֵּׁבֶט, שֶׁמְּמֻנִּים עַל־פִּי הַמַּלְכוּת (סנהדרין ה). **וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו•** תַּלְמִידִים, אֵלּוּ נְשִׂיאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. **עַד כִּי־יָבֹא שִׁילֹה•** מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁהַמְּלוּכָה שֶׁלּוֹ, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס. וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: "שִׁילוֹ", שַׁי לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים עו) "יוֹבִילוּ שַׁי לַמּוֹרָא". **וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים•** אֲסִיפַת הָעַמִּים, שֶׁהַיּוּ"ד עִקָּר הִיא בַּיְסוֹד, כְּמוֹ: "יִפְעָתֶךָ", וּפְעָמִים שֶׁנּוֹפֶלֶת מִמֶּנּוּ, וְכַמָּה אוֹתִיּוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת בְּלָשׁוֹן זֶה, וְהֵם נִקְרָאִים עִקָּר נוֹפֵל, כְּגוֹן נוּ"ן שֶׁל נוֹגֵף, וְשֶׁל נוֹשֵׁךְ, וְאָלֶ"ף שֶׁבְּ"אַחְוָתִי בְּאָזְנֵיכֶם" (איוב יג). וְשֶׁבְּ"אִבְחַת־חָרֶב" (יחזקאל כא) (וְהוּא לְשׁוֹן חֶרֶב וּפִרוּשׁוֹ: 'אֵימַת חֶרֶב', וְהוּא לְשׁוֹן זַיִן), (מלכים ב ד) "וְאָסוּךְ שָׁמֶן". אַף זֶה, "יִקְּהַת עַמִּים", אֲסִיפַת עַמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה יא) "אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ", וְדוֹמֶה לוֹ: (משלי ל) "עַיִן תִּלְעַג לְאָב וְתָבֵז לִיקְּהַת אֵם", לִקְבּוּץ קְמָטִים שֶׁבְּפָנֶיהָ מִפְּנֵי זִקְנָתָהּ, וּבַגְּמָרָא: 'דְּיָתְבֵי וּמַקְהוּ אִקְּהָתָא בְּשׁוּקֵי דְנַהַרְדְּעָא [דְּפוּמְבְּדִיתָא]', בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (דף קי). וְיָכֹל הָיָה לוֹמַר: קְהִיַּת עַמִּים.

בעל הטורים

בְּרֹאשׁ הַדַּף. בֵּי"ת בְּ'רֵאשִׁית (בְּרֵאשִׁית א, א). יו"ד יְ'הוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ. הֵ"א הַ'בָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם (שְׁמוֹת יד, כח). שִׁי"ן שְׁ'מֹר לְךָ (שָׁם לד, יא). מֵ"ם מַ'ה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ (בְּמִדְבַּר כד, ה). וָי"ו וְ'אָעִידָה בָּם אֶת הַשָּׁמַיִם (דְּבָרִים לא, כח). עַל שֵׁם "כִּי בְיָהּ ה' צוּר עוֹלָמִים" (יְשַׁעְיָה כו, ד).

אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ. רָאשֵׁי תֵּיבוֹת בְּגִימַטְרִיָּא: **דָּוִד.**

יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ. רָאשֵׁי תֵּיבוֹת בְּגִימַטְרִיָּא: **דָּוִד**, דִּכְתִיב בֵּיהּ (שְׁמוֹאֵל ב' כב, מא) "וְאוֹיְבַי תַּתָּה לִי עֹרֶף".

יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ. ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא חַד, וְאִידָךְ: "כָּל הָאָרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ וִיזַמְּרוּ לָךְ" (תְּהִלִּים סו, ד). וְכֵן וַאֲדוֹנֵינוּ ב' בַּמְּסוֹרָה. "וַאֲדוֹנֵינוּ מִכָּל אֱלֹהִים" (תְּהִלִּים קלה, ה). "וַאֲדוֹנֵינוּ דָוִד" (מְלָכִים א' א, יא) עַל שֵׁם "וְכִסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי" (תְּהִלִּים פט, לז). "וְרִבּוֹ רִבְּוָן קַדְמוֹהִי" (דָּנִיאֵל ז, י), אֶחָד לִי וְאֶחָד לְדָוִד. תורה ט

(ט) **גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה.** בְּגִימַטְרִיָּא: **דָּוִד וּשְׁלֹמֹה.**

גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה. רָאשֵׁי תֵּיבוֹת בְּגִימַטְרִיָּא: **דָּוִד.**

גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה. בְּגִימַטְרִיָּא: זֶה **נַחְשׁוֹן.**

עָלִיתָ. ג' בַּמְּסוֹרָה. "מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ", "כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ" (פְּסוּק ד), "עָלִיתָ לַמָּרוֹם" (תְּהִלִּים סח, יט). לְרֹאוּבֵן אָמַר: עָלִיתָ וְהָיִיתָ רָאוּי לִיקַּח מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה וּמְלוּכָה, דִּכְתִיב בֵּיהּ (שְׁמוֹאֵל א' ב, י) "וְיִתֶּן עֹז לְמַלְכּוֹ". וּמִי גָּרַם לְךָ שֶׁהִפְסַדְתָּ אוֹתוֹ – "כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ". וְלִיהוּדָה אָמַר: אֲבָל אַתָּה, שֶׁמִּטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ, זָכִיתָ וְעָלִיתָ וְלָקַחְתָּ מַתְּנוֹת מְלוּכָה. תורה י

(י) **וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו.** בְּגִימַטְרִיָּא: **תַּלְמִידֵי חֲכָמִים.** וּבְגִימַטְרִיָּא: **תּוֹרָה.** **מְחֹקֵק** עוֹלֶה **רמ"ח**, שֶׁרמ"ח אֵיבָרִים בָּאָדָם, עַל שֵׁם "עֲרוּכָה בַכֹּל וּשְׁמֻרָה" (שְׁמוּאֵל ב' כג, ה).

עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה. פֵּירוּשׁ, אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי שֶׁהָיָה מֵעִיר שִׁילֹה, וְהוּא בִּישֵׁר לְיָרָבְעָם שֶׁנִּקְרָעָה מַלְכוּתוֹ שֶׁל דָּוִד מִמֶּנּוּ וְנִתְּנָה לוֹ עֲשָׂרָה חֲלָקִים (מְלָכִים א' יא, ל).

יָבֹא שִׁילֹה. בְּגִימַטְרִיָּא: **מָשִׁיחַ.**

כ"ק מו"ח אַדְמוֹ"ר דִּיבֵּר פַּעַם בְּשִׂיחַת אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח . . אוֹדוֹת הַפָּסוּק "עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה", וְאָמַר "שִׁילֹה" – בַּגִּימַטְרִיָּה מֹשֶׁה, "יָבֹא שִׁילֹה" – בַּגִּימַטְרִיָּה מָשִׁיחַ . . "יָבֹא" – בַּגִּימַטְרִיָּה אֶחָד, כְּלוֹמַר שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיִּהְיֶה עִנְיָן הָאַחְדוּת בִּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל . . יַמְשִׁיכוּ בִּרְצוֹן הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ אֶת הַגְּאוּלָה הַשְּׁלֵימָה עַל־יְדֵי מָשִׁיחַ גּוֹאֵל צֶדֶק בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

[..] כְּלוּת עִנְיַן הַשָּׁלוֹם יֶשְׁנוֹ כְּבָר בַּתּוֹרָה שֶׁנִּיתְּנָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, כְּמַאֲמָר רַז"ל "כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ מֵשִׂים שָׁלוֹם בְּפָמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבְפָמַלְיָא שֶׁלְּמַטָּה".

אֶלָּא, שֶׁעִנְיַן הַשָּׁלוֹם הַנִּפְעָל עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה הוּא בָּאָדָם בִּלְבַד, כַּמְבוֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' בְּפֵירוּשׁ עִנְיַן "פָּמַלְיָא שֶׁל מַטָּה", שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה שָׁלוֹם בֵּין הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁכָּל זֶה הוּא בָּאָדָם בִּלְבַד;

וְאִילוּ הַמָּשִׁיחַ יִפְעַל שָׁלוֹם גַּם בְּעוֹלַם הַחַי – "וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ" [שֶׁהַפֵּירוּשׁ בָּזֶה אֵינוֹ כְּהַ'יֵּשׁ מְפָרְשִׁים' שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא בְּדֶרֶךְ מָשָׁל, אֶלָּא כַּמְבוֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (וּמֵהֶם – בְּסִיּוּם הֶמְשֵׁךְ וְכָכָה תרל"ז), שֶׁפֵּירוּשׁ הַכָּתוּב הוּא כִּפְשׁוּטוֹ], וְעַד שֶׁגַּם בַּנָּחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי – שֶׁהוּא הַשּׁוֹרֶשׁ שֶׁל כָּל עִנְיָן הָרַע וְהַפֵּירוּד – גַּם בּוֹ יִפְעַל הַמָּשִׁיחַ שָׁלוֹם.

וְהַכֹּחַ עַל־זֶה נִיתָּן בַּתּוֹרָה שֶׁנִּיתְּנָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "ה' עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם", וְ"אֵין עוֹז אֶלָּא תּוֹרָה", דְּהַיְינוּ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא נִתְּנַת כּוֹחַ עַל עִנְיַן הַשָּׁלוֹם, אֶלָּא שֶׁבַּתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא עַתָּה יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן בְּכֹחַ בִּלְבַד, וַעֲבוֹדָתָם שֶׁל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הִיא לְהַמְשִׁיךְ עִנְיָן זֶה בְּפוֹעַל.

וְנִמְצָא, שֶׁהַמְשָׁכַת עִנְיַן הַשָּׁלוֹם בָּעוֹלָם עַל־יְדֵי הַמָּשִׁיחַ אֵינָהּ עִנְיָן חָדָשׁ, אֶלָּא גִּילוּי עִנְיָן שֶׁנִּמְצָא כְּבָר בַּתּוֹרָה; אֶלָּא שֶׁעִתָּה עִנְיָן זֶה הוּא בְּהֶעְלֵם, וְתַפְקִידָם שֶׁל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הוּא לְהַמְשִׁיךְ עִנְיָן זֶה בְּגִילוּי, וּגְמַר גִּילוּי זֶה יִהְיֶה בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן הַטַּעַם שֶׁמּשֶׁה וּמָשִׁיחַ נִרְמְזוּ בְּתֵיבַת "שִׁילֹה" – כִּי עִנְיָנָם אֶחָד, אֶלָּא שֶׁבַּמָּשִׁיחַ נִיתְוַסֵּף עִנְיָן הַ"יָבֹא", שֶׁעִנְיָן זֶה יָבוֹא מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילוּי [..].

(יא) אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירוֹ וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי אֲתֹנוֹ כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ וּבְדַם־עֲנָבִים סוּתוֹ:

יא יַסְחַר יִשְׂרָאֵל לְקַרְתֵּהּ עַמָּא יִבְנוּן הֵיכְלֵהּ יְהוֹן צַדִּיקַיָּא סְחוֹר סְחוֹר לֵהּ וְעָבְדֵי אוֹרַיְתָא בְּאוּלְפַן עִמֵּהּ יְהֵי אַרְגְּוָן טַב לְבוּשׁוֹהִי כְּסוּתֵהּ מֵילָא מֵילָא צְבַע זְהוֹרִי וְצִבְעוֹנִין:

רש"י◄ **אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה•** נִתְנַבֵּא עַל אֶרֶץ יְהוּדָה שֶׁתְּהֵא מוֹשֶׁכֶת יַיִן כְּמַעְיָן, אִישׁ יְהוּדָה יֶאֱסֹר לַגֶּפֶן עַיִר אֶחָד, וְיִטְעֶנֶנּוּ מִגֶּפֶן אַחַת וּמִשּׂוֹרֵק אֶחָד, בֶּן אֲתוֹן אֶחָד. **שֹׂרֵקָה•** זְמוֹרָה אֲרֻכָּה, קוריי"ר בְּלַע"ז. **כִּבֵּס בַּיַּיִן•** כָּל זֶה לְשׁוֹן רִבּוּי יַיִן. **סוּתֹה•** לְשׁוֹן מִין בֶּגֶד הוּא, וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא. **אֹסְרִי•** כְּמוֹ אוֹסֵר, דֵּגְמָתוֹ: (תהלים קיג) "מִקִּימִי מֵעָפָר דָּל", (שם קכג) "הַיּוֹשְׁבִי בַשָּׁמָיִם", וְכֵן: "בְּנִי אֲתֹנוֹ", כְּעִנְיָן זֶה. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם בְּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ: גֶּפֶן, הֵם יִשְׂרָאֵל. עִירֹה, זוֹ יְרוּשָׁלַיִם. שֹׂרֵקָה, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל (ירמיה ב) "וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק". **בְּנִי אֲתֹנוֹ•** יִבְנוּן הֵיכְלֵהּ, לְשׁוֹן: "שַׁעַר הָאִיתוֹן" בְּסֵפֶר יְחֶזְקֵאל (מז), וְעוֹד תִּרְגְּמוּ בְּפָנִים אֲחֵרִים: גֶּפֶן, אֵלּוּ צַדִּיקִים. בְּנִי אֲתוֹנוֹ, עַבְדֵי אוֹרַיְתָא בְּאֵלְפַן, עַל שֵׁם: "רוֹכְבֵי אֲתוֹנוֹת צְחוֹרוֹת". כִּבֵּס בַּיַּיִן, יְהֵא אַרְגְּוָן טַב לְבוּשׁוּהִי, שֶׁצִּבּוּעוֹ דּוֹמֶה לְיַיִן, וְצִבְעוֹנִין הוּא לְשׁוֹן סוּתֹה, שֶׁהָאִשָּׁה לוֹבַשְׁתָּן וּמְסִיתָה בָּהֶן אֶת הַזָּכָר לִיתֵּן עֵינָיו בָּהּ. וְאַף רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ בַּגְּמָרָא, לְשׁוֹן הֶסָּתַת שִׁכְרוּת בְּמַסֶּכֶת כְּתֻבּוֹת (דף קיא): 'וְעַל הַיַּיִן, שֶׁמָּא תֹּאמַר אֵינוֹ מַרְוֶה'? תַּלְמוּד לוֹמַר: "סוּתֹה".

(יב) חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן וּלְבֶן־שִׁנַּיִם מֵחָלָב:

יב יְסַמְּקוּן טוּרוֹהִי בְּכַרְמוֹהִי יְטוּפוּן נַעֲוֹהִי בַּחֲמַר יְחַוְּרָן בִּקְעָתֵהּ בְּעִיבּוּר וּבְעֶדְרֵי עָנָא:

רש"י◄ **חַכְלִילִי•** לְשׁוֹן אֹדֶם, כְּתַרְגּוּמוֹ, וְכֵן: (משלי כג) "לְמִי חַכְלִילוּת עֵינַיִם", שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ שׁוֹתֵי יַיִן, עֵינֵיהֶם מַאֲדִימִין. **מֵחָלָב•** מֵרֹב חֶלֶב, שֶׁיְּהֵא בְּאַרְצוֹ מִרְעֶה טוֹב לְעֶדְרֵי צֹאן, וְכֵן פֵּירוּשׁ הַמִּקְרָא: אָדֹם עֵינַיִם יְהֵא מֵרֹב יַיִן, וּלְבֶן־שִׁנַּיִם יְהֵא מֵרֹב חָלָב. וּלְפִי תַּרְגּוּמוֹ: עֵינַיִם, לְשׁוֹן הָרִים, שֶׁמִּשָּׁם צוֹפִים לְמֵרָחוֹק. וְעוֹד תִּרְגְּמוּ בְּפָנִים אֲחֵרִים: לְשׁוֹן מַעְיָנוֹת וְקִלּוּחַ הַיְקָבִים: נַעֲוֹהִי, יְקָבִים שֶׁלּוֹ, וְלָשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (דף עד): 'נַעֲוָה אַרְתָּחוּ'. יְחַוְּרָן בִּקְעָתֵהּ, תִּרְגֵּם: "שִׁנַּיִם", לְשׁוֹן: שִׁנֵּי הַסְּלָעִים.

בעל הטורים

שִׁילֹה. בְּגִימַטְרִיָּא: **מֹשֶׁה**, דִּכְתִיב בֵּיהּ (דברים לג, כא) "וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם", שָׁאוּ "הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ" (תהלים קיד, ב), דִּכְתִיב (שם סח, כח) "שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם". תורה יא

(יג) **זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן וְהוּא לְחוֹף אֳנִיֹּת וְיַרְכָתוֹ עַל־צִידֹן:**

יג זְבוּלֵן עַל סְפַר יַמְמַיָּא יִשְׁרֵי וְהוּא יְכַבֵּשׁ מְחוֹזִין בִּסְפִינַן וְטוּב יַמָּא יֵיכוּל וּתְחוּמֵהּ יְהֵי מָטֵי עַל צִידוֹן:

רש"י◄ **זְבוּלֵן לְחוֹף יַמִּים** • עַל חוֹף יַמִּים תִּהְיֶה אַרְצוֹ. **חוֹף** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'סְפַר', מרק"א בְּלַעַ"ז, (יבמות מח) וְהוּא יִהְיֶה מָצוּי תָּדִיר עַל חוֹף אֳנִיּוֹת, בִּמְקוֹם הַנָּמָל שֶׁאֳנִיּוֹת מְבִיאוֹת שָׁם פְּרַקְמַטְיָא, שֶׁהָיָה זְבוּלֵן עוֹסֵק בִּפְרַקְמַטְיָא וּמַמְצִיא מָזוֹן לְשֵׁבֶט יִשָּׂשכָר, (תנחומא) וְהֵם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. הוּא שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: (דברים לג) "שְׂמַח זְבוּלֵן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ", זְבוּלֵן יוֹצֵא בִּפְרַקְמַטְיָא, וְיִשָּׂשכָר עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בָּאֹהָלִים. **וְיַרְכָתוֹ עַל־צִידֹן** • סוֹף גְּבוּלוֹ יִהְיֶה סָמוּךְ לְצִידוֹן. **וְיַרְכָתוֹ** • סוֹפוֹ, כְּמוֹ: "וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן".

(יד) **יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם:**

יד יִשָּׂשכָר עַתִּיר בְּנִכְסִין וְאַחֲסַנְתֵּהּ בֵּין תְּחוּמַיָּא:

רש"י◄ **יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם** • חֲמוֹר בַּעַל עֲצָמוֹת, סוֹבֵל עֹל תּוֹרָה כַּחֲמוֹר חָזָק שֶׁמַּטְעִינִין אוֹתוֹ מַשָּׂא כָּבֵד. **רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם** • כַּחֲמוֹר הַמְּהַלֵּךְ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְאֵין לוֹ לִינָה בַּבַּיִת, וּכְשֶׁהוּא רוֹצֶה לָנוּחַ, רוֹבֵץ בֵּין הַתְּחוּמִין, בִּתְחוּמֵי הָעֲיָרוֹת שֶׁהוֹלִיךְ שָׁם פְּרַקְמַטְיָא.

(טו) **וַיַּרְא מְנֻחָה כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נָעֳמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל וַיְהִי לְמַס־עֹבֵד:**

טו וַחֲזָא חוּלָקָא אֲרֵי טַב וְיָת אַרְעָא אֲרֵי מְעַבְּדָא פֵּירִין וּיכַבֵּשׁ מָחוֹזֵי עַמְמַיָּא וּישַׁיֵּצִי יָת דַּיָּרֵיהוֹן וּדְאִשְׁתַּאֲרוּן בְּהוֹן יְהוֹן לֵהּ פַּלְחִין וּמַסְקֵי מַסִּין:

רש"י◄ **וַיַּרְא מְנֻחָה כִּי טוֹב** • רָאָה לְחֶלְקוֹ אֶרֶץ מְבֹרֶכֶת וְטוֹבָה לְהוֹצִיא פֵּרוֹת. **וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל** • עֹל תּוֹרָה. **וַיְהִי** • לְכָל אֶחָיו יִשְׂרָאֵל. **לְמַס עוֹבֵד** • לִפְסֹק לָהֶם הוֹרָאוֹת שֶׁל תּוֹרָה וְסִדְרֵי עִבּוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברי הימים א יב) "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים, לָדַעַת מַה־יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם", מָאתַיִם רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת הֶעֱמִיד, וְכָל אֲחֵיהֶם עַל־פִּיהֶם. **וַיֵּט שִׁכְמוֹ** • הִשְׁפִּיל שִׁכְמוֹ, כְּמוֹ "וַיֵּט שָׁמַיִם", "הַטּוּ אָזְנְכֶם". וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם בְּפָנִים אֲחֵרִים: "וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל", מִלְּחֲמוֹת וְלִכְבֹּשׁ מְחוֹזוֹת, שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים עַל הַסְּפַר וְיִהְיֶה הָאוֹיֵב כָּבוּשׁ תַּחְתָּיו לְמַס עוֹבֵד.

(טז) **דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל:**

טז מִדְּבֵית דָּן יִתְבְּחַר וִיקוּם גַּבְרָא בְּיוֹמוֹהִי יִתְפְּרֵק עַמֵּהּ וּבִשְׁנוֹהִי יְנוּחוּן כַּחֲדָא שִׁבְטַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **דָּן יָדִין עַמּוֹ** • יִנָּקֵם נִקְמַת עַמּוֹ מִפְּלִשְׁתִּים, כְּמוֹ: "כִּי יָדִין ה' עַמּוֹ". **כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל** • כָּל יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ כְּאֶחָד עִמּוֹ וְאֶת כֻּלָּם יָדִין, וְעַל שִׁמְשׁוֹן נִבָּא נְבוּאָה זוֹ. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ: "כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל", כַּמְיֻחָד שֶׁבַּשְּׁבָטִים, הוּא דָּוִד שֶׁבָּא מִיהוּדָה.

בעל הטורים

(יג) **וְיַרְכָתוֹ עַל צִידֹן.** כְּתִיב חָסֵר, צִידֹן, לְשׁוֹן צֵידָה, שֶׁהָיָה מְסַפֵּק מָזוֹן לְיִשָּׂשכָר. תורה יד

(יד) **יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם.** קְרֵי בֵּיהּ: חֲמוֹר גּוֹרֵם, שֶׁשִּׁמְעָה לֵאָה קוֹל צַעֲקַת הַחֲמוֹר וְיָצְאָה לִקְרַאת יַעֲקֹב וְהֵבִיאַתּוּ לְאָהֳלָהּ. **יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם.** 'חֲמוֹר' כְּתִיב, חָסֵר ו', קְרֵי בֵּיהּ: 'חֲמָר', כִּי בְּעוֹד שֶׁהַחֲמָר עַל רַגְלֵי יַעֲקֹב, נַעֲשָׂה יִשָּׂשכָר וְנִזְקַק לְלֵאָה, שֶׁלֹּא הִנִּיחַתּוּ לִרְחוֹץ רַגְלָיו. **בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם" (שופטים ה, טז). כְּמוֹ שֶׁהַחֲמוֹר נוֹשֵׂא אֶת הַמִּשּׂוֹי, כָּךְ הָיָה יִשָּׂשכָר נוֹשֵׂא מַשָּׂאן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּתּוֹרָה, וְרוֹב סַנְהֶדְרִין הָיוּ מִשֶּׁל יִשָּׂשכָר. כְּתִיב הָכָא "בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם", וּכְתִיב הָתָם "לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם". **רֹבֵץ.** שֶׁהָיוּ מַרְבִּיצִין תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית, שֶׁהָיְתָה חֲצִיָּהּ בַּקֹּדֶשׁ וְחֲצִיָּהּ בַּחוֹל. וּכְתִיב הָתָם (שופטים ה, טז) "לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם", שֶׁהָיְתָה נַחֲלָתוֹ עַל שְׂפַת הַיָּם בֵּין יָם לַיַּבָּשָׁה, כִּדְמִתַּרְגְּמִינַן: "אַחֲסַנְתֵּהּ בֵּין תְּחוּמַיָּא". תורה טו

(טו) **לְמַס עֹבֵד.** ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ בִּיהוֹשֻׁעַ: "וְלֹא הוֹרִישׁוּ וגו' לְמַס עֹבֵד" (יהושע טז, י), "וַיַּעֲלֵם שְׁלֹמֹה לְמַס עֹבֵד" (מלכים א' ט, כא). לוֹמַר, לֹא דַּי שֶׁלִּמֵּד תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁהֶעֱלָה לָהֶם מַס מִמְּמוֹנוֹ, שֶׁהָיָה מַסְפִּיק לְכָל מִי שֶׁיָּבֹא לִלְמוֹד. תורה טז

(טז) **כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל.** פֵּירוּשׁ, כְּדָוִד. וְלָכֵן אוֹתִיּוֹת שֶׁל רָאשֵׁי פְּסוּקִים: "דָּן", "יְהִי", "לִישׁוּעָתְךָ" – בְּגִימַטְרִיָּא: כְּדָוִד. תורה יז

(יז) יְהִי־דָן נָחָשׁ עֲלֵי־דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי־אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי־סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר:

יז יְהֵי גַּבְרָא דִּיתְבְּחַר וִיקוּם מִדְּבֵית דָּן אֵימְתֵהּ תִּתְרְמֵי עַל עַמְמַיָּא וּמְחָתֵהּ תִּתְקֵף בִּפְלִשְׁתָּאֵי כְּחֵיוֵי חוּרְמָן יִשְׁרֵי עַל אָרְחָא וּכְפִתְנָא יִכְמוֹן עַל שְׁבִילָא יְקַטֵּל גִּבָּרֵי מַשְׁרְיַת פְּלִשְׁתָּאֵי פָּרָשִׁין עִם רַגְלָאִין יְעַקֵּר סוּסָנָן וּרְתִכִּין וִימַגֵּר רוֹכְבֵיהוֹן לַאֲחוֹרָא:

רש"י◄ שְׁפִיפֹן • הוּא נָחָשׁ, וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁקְּרוּי כֵּן עַל שֵׁם שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ, כְּמוֹ: (בראשית ג) "וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב". הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי־סוּס • כָּךְ דַּרְכּוֹ שֶׁל נָחָשׁ, וְדִמָּהוּ לְנָחָשׁ "הַנּוֹשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס". וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר • שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ, וְדֻגְמָתוֹ מָצִינוּ בְּשִׁמְשׁוֹן: (שופטים טז) "וַיִּלְכֹּד וְגוֹ' אֶת שְׁנֵי עַמּוּדֵי הַתָּוֶךְ וְגוֹ' וְשֶׁעַל הַגַּג מֵתוּ". וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'כְּחֵיוֵי חוּרְמָן', שֵׁם מִין נָחָשׁ שֶׁאֵין רְפוּאָה לִנְשִׁיכָתוֹ, וְהוּא צִפְעוֹנִי, וְקָרוּי חוּרְמָן עַל שֵׁם שֶׁעוֹשֶׂה הַכֹּל חֵרֶם. 'וּכְפִתְנָא', כְּמוֹ פֶּתֶן, 'יִכְמוֹן', יֵאָרֵב.

(יח) לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְהוָה:

יח לְפוּרְקָנָךְ סַבְּרִית יְיָ:

רש"י◄ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי ה' • נִתְנַבֵּא שֶׁיְּנַקְּרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, וְסוֹפוֹ לוֹמַר: (שם) "זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם".

◆ יום חמישי י"ב טבת ◆

(יט) גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב:

יט מִדְּבֵית גָּד מַשְׁרְיַת מְזַיְּנִין כַּד יַעַבְרוּן יָת יַרְדְּנָא קֳדָם אֲחֵיהוֹן לְקִרְבָא וּבְנִכְסִין סַגִּיאִין יְתוּבוּן לְאַרְעֲהוֹן:

רש"י◄ גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ • כֻּלָּם לְשׁוֹן 'גְּדוּד' הֵם, וְכָךְ חִבְּרוּ מְנַחֵם. וְאִם תֹּאמַר: אֵין 'גְּדוּד' בְּלֹא ב' דָּלֶתִי"ן, יֵשׁ לוֹמַר 'גְּדוּד', שֵׁם דָּבָר, צָרִיךְ שְׁנֵי דָּלֶתִי"ן, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ תֵּבָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת לְהִכָּפֵל בְּסוֹפָהּ, וְאֵין יְסוֹדָהּ אֶלָּא שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. וְכֵן אָמַר: (משלי כו) "כַּצִּפּוֹר לָנוּד", מִגִּזְרַת: (איוב ז) "וְשָׂבַעְתִּי נְדוּדִים". (שופטים ה) "שָׁם נָפַל שָׁדוּד", מִגִּזְרַת: "יָשׁוּד צָהֳרָיִם". אַף 'יָגוּד', 'יְגוּדֶנּוּ' וּ'גְדוּד', מִגִּזְרָה אַחַת הֵם. וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן יִפְעַל אֵינוֹ כָּפוּל, כְּמוֹ: יָגוּד, יָנוּד, יָרוּם, יָשׁוּד, יָשׁוּב. וּכְשֶׁהוּא מִתְפַּעֵל, אוֹ מַפְעִיל אֲחֵרִים, הוּא כָּפוּל, כְּמוֹ: יִתְגּוֹדֵד, יִתְנוֹדֵד, יִתְרוֹמֵם, יִתְבּוֹלֵל, יִתְעוֹדֵד. וּבִלְשׁוֹן מַפְעִיל: (תהלים קמו) "יָתוֹם וְאַלְמָנָה

יְעוֹדֵד", (ישעיה מט) "לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֵלָיו", (שם נח) "מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת". אַף "יְגוּדֶנּוּ" הָאָמוּר כָּאן, אֵינוֹ לָשׁוֹן שֶׁיַּפְעִילוּהוּ אֲחֵרִים, אֶלָּא כְּמוֹ יָגוּד הֵימֶנּוּ, כְּמוֹ: (ירמיה י) "בָּנַי יְצָאוּנִי", יָצְאוּ מִמֶּנִּי. "גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ", גְּדוּדִים יָגוּדוּ הֵימֶנּוּ, שֶׁיַּעַבְרוּ הַיַּרְדֵּן עִם אֲחֵיהֶם לַמִּלְחָמָה כָּל חָלוּץ עַד שֶׁנִּכְבְּשָׁה הָאָרֶץ. וְהוּא יָגוּד עָקֵב • כָּל גְּדוּדָיו יָשׁוּבוּ עַל עֲקֵבָם לְנַחֲלָתָם שֶׁלָּקְחוּ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְלֹא יִפָּקֵד מֵהֶם אִישׁ. עָקֵב • בְּדַרְכָּם וּבִמְסִלּוֹתָם שֶׁהָלְכוּ, יָשׁוּבוּ, כְּמוֹ: (תהלים עז) "וְעִקְּבוֹתֶיךָ לֹא נוֹדָעוּ", וְכֵן (שיר השירים א) "בְּעִקְּבֵי הַצֹּאן", בִּלְשׁוֹן לַעַ"ז תרציא"ס.

(כ) מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי־מֶלֶךְ:

כ דְּאָשֵׁר טָבָא אַרְעֵהּ וְהוּא מְרַבְּיָא בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִין:

רש"י◄ מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ • מַאֲכָל הַבָּא מֵחֶלְקוֹ שֶׁל אָשֵׁר יְהֵא שָׁמֵן, שֶׁיִּהְיוּ זֵיתִים מְרֻבִּים בְּחֶלְקוֹ וְהוּא מוֹשֵׁךְ שֶׁמֶן כְּמַעְיָן, וְכֵן בֵּרְכוֹ מֹשֶׁה: "וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן

רַגְלוֹ", כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בִּ'מְנָחוֹת' (דף פה): פַּעַם אַחַת הֵצְרְכוּ אַנְשֵׁי לוּדְקִיָּא לְשֶׁמֶן וְכוּ'.

בעל הטורים

(יט) יְגוּדֶנּוּ. ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "לַעֲלוֹת לְעֹם יְגוּדֶנּוּ" (חבקוק ג, טז). פֵּירוּשׁ, שֶׁבְּנֵי גָּד לָקְחוּ נַחֲלָה מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן, וְהָיוּ בָּאִין עָלָיו גְּדוּדִים מֵהַגּוֹיִם שֶׁסְּבִיבָיו. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁוֹ: "גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ" – כְּמוֹ: יָגוּד אוֹתוֹ. "וְהוּא יָגֻד עָקֵב" – שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים, וְהָיוּ נִלְחָמִים בָּהֶם וּמַחֲזִירִים אוֹתָם עַל עֲקֵבָם. וְלֹא דֵּי שֶׁמַּחֲזִירִים אוֹתָם, אֶלָּא שֶׁהָיוּ עוֹלִים אַחֲרֵיהֶם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 316)

מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ (מט, כ) מְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי לֵוִי יִצְחָק', שֶׁגְּאֻלַּת מִצְרַיִם הָיְתָה עַל־יְדֵי בְּחִינַת 'אָשֵׁר', שֶׁהֲרֵי שָׁרַח בַּת אָשֵׁר הֶרְאֲתָה לְמֹשֶׁה הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר, וְאָז לָקַח אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וּבְלִי זֶה לֹא יָכְלוּ לָצֵאת, שֶׁהֲרֵי הִשְׁבִּיעַ אוֹתָם יוֹסֵף עַל כָּךְ. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁאַף הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה תָּבוֹא עַל־יְדֵי בְּחִינַת 'אָשֵׁר' (כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת), הַיְינוּ הֲפָצַת מַעְיְנוֹת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, הַ"שֶּׁמֶן" שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא עִנְיָנוֹ שֶׁל אָשֵׁר.

(כא) **נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר:**

כא **נַפְתָּלִי בְּאַרַע טָבָא יִתְרְמֵי עַדְבֵּהּ וְאַחֲסַנְתֵּהּ תְּהֵי מְעַבְּדָא פֵּירִין יְהוֹן מוֹדַן וּמְבָרְכִין עֲלֵיהוֹן:**

רש"י◄ **אַיָּלָה שְׁלֻחָה•** זוֹ בִּקְעַת גִּינוֹסָר, שֶׁהִיא קַלָּה לְבַשֵּׂל פֵּרוֹתֶיהָ, כְּאַיָּלָה זוֹ שֶׁהִיא קַלָּה לָרוּץ, "אַיָּלָה שְׁלֻחָה", אַיָּלָה מְשֻׁלַּחַת לָרוּץ. **הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר•** כְּתַרְגּוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר: עַל מִלְחֶמֶת סִיסְרָא נִתְנַבֵּא: (שופטים ד) "וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וְגוֹ'" וְהָלְכוּ שָׁם בִּזְרִיזוּת, וְכֵן נֶאֱמַר שָׁם לְשׁוֹן שִׁלּוּחַ "בָּעֵמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו". **הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר•** עַל־יָדָם שָׁרוּ דְּבוֹרָה וּבָרָק - שִׁירָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ עַל יוֹם קְבוּרַת יַעֲקֹב: כְּשֶׁעִרְעֵר עֵשָׂו עַל הַמְּעָרָה, בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דף יג), וְתַרְגּוּמוֹ: 'יִתְרְמֵי עַדְבֵּהּ', יִפֹּל חֶבְלוֹ וְהוּא יוֹדֶה עַל חֶלְקוֹ אֲמָרִים נָאִים וְשֶׁבַח.

(כב) **בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי־שׁוּר:**

כב **בְּרִי דְּיִסְגֵּי יוֹסֵף בְּרִי דְּיִתְבָּרַךְ כְּגֹפֶן דִּנְצִיב עַל עֵינָא דְּמַיָּא תְּרִין שִׁבְטִין יִפְּקוּן מִבְּנוֹהִי יְקַבְּלוּן חוּלָקָא וְאַחֲסַנְתָּא:**

רש"י◄ **בֵּן פֹּרָת•** בֶּן חֵן, וְהוּא לָשׁוֹן אֲרַמִּי: אַפִּרְיָן נִמְטַיֵּהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, בְּסוֹף 'בָּבָא מְצִיעָא' (דף קיח). **בֵּן פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן•** חִנּוּ נָטוּי עַל הָעַיִן הָרוֹאָה אוֹתוֹ. **בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי־שׁוּר•** בְּנוֹת מִצְרַיִם הָיוּ צוֹעֲדוֹת עַל הַחוֹמָה לְהִסְתַּכֵּל בְּיָפְיוֹ, וּ'בָנוֹת' הַרְבֵּה, "צָעֲדָה" כָּל אַחַת וְאַחַת בְּמָקוֹם שֶׁתּוּכַל לִרְאוֹתוֹ מִשָּׁם (דְּבָר אַחֵר, בֵּן צָרִיךְ לוֹמַר, כִּי לְפָרוּשׁ רִאשׁוֹן הוּא שׁוּר, חוֹמָה וְקַל־לְהָבִין). "עֲלֵי־שׁוּר", עַל רְאִיָּתוֹ, כְּמוֹ: (במדבר כד) "אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב", וּמִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ רַבִּים, וְזֶה נוֹטֶה לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא. **פֹּרָת•** תָּי"ו שֶׁבּוֹ הוּא תִּקּוּן הַלָּשׁוֹן, כְּמוֹ: (קהלת ג) "עַל־דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם". **שׁוּר•** כְּמוֹ לָשׁוּר, דָּבָר אַחֵר: "עֲלֵי־שׁוּר", בִּשְׁבִיל לָשׁוּר. וְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס: "בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי־שׁוּר", 'תְּרֵין שִׁבְטִין יִפְּקוּן מִבְּנוֹהִי וְכוּ', וְכָתַב "בָּנוֹת" עַל שֵׁם בְּנוֹת מְנַשֶּׁה, בְּנוֹת צְלָפְחָד, שֶׁנָּטְלוּ חֵלֶק בִּשְׁנֵי עֶבְרֵי הַיַּרְדֵּן. 'בְּרִי דְּיִסְגֵּי יוֹסֵף', "פֹּרָת", לְשׁוֹן פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. וְיֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה בּוֹ הַמִּתְיַשְּׁבִים עַל הַלָּשׁוֹן: בְּשָׁעָה שֶׁבָּא עֵשָׂו לִקְרַאת יַעֲקֹב, בְּכֶלֶן קִדְּמוּ הָאִמָּהוֹת לָלֶכֶת לִפְנֵי בְּנֵיהֶם לְהִשְׁתַּחֲווֹת, וּבְרָחֵל כְּתִיב: "נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ". אָמַר יוֹסֵף: 'רָשָׁע זֶה, עֵינוֹ רָמָה, שֶׁמָּא יִתֵּן עֵינָיו בְּאִמִּי', יָצָא לְפָנֶיהָ וְשִׁרְבֵּב קוֹמָתוֹ לְכַסּוֹתָהּ, וְהוּא שֶׁבֵּרְכוֹ אָבִיו: "בֵּן פֹּרָת", הִגְדַּלְתָּ עַצְמְךָ, יוֹסֵף, "עֲלֵי־עָיִן" שֶׁל עֵשָׂו, לְפִיכָךְ, זָכִיתָ לִגְדֻלָּה. **בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי־שׁוּר•** לְהִסְתַּכֵּל בְּךָ בְּצֵאתְךָ עַל מִצְרַיִם. וְעוֹד דְּרָשׁוּהוּ לְעִנְיָן שֶׁלֹּא יִשְׁלֹט בְּזַרְעוֹ עַיִן הָרַע, וְאַף כְּשֶׁבֵּרַךְ מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם, בֵּרְכָם כְּדָגִים, שֶׁאֵין עַיִן הָרַע שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם.

(כג) **וַיְמָרְרֻהוּ וָרֹבּוּ וַיִּשְׂטְמֻהוּ בַּעֲלֵי חִצִּים:**

כג **וְאִתְמַרְרוּ יָתֵהּ וְנַקְּמוּהִי וְאָעִיקוּ לֵהּ גֻּבְרִין גִּבָּרִין בַּעֲלֵי פַּלְגּוּתָא:**

בעל הטורים

לְאַרְצָם לִשְׁלוֹל שָׁלָל. וְזֶהוּ "לַעֲלוֹת לְעַם יְגוּדֶנּוּ", שֶׁהָיוּ עוֹלִים אֶל עַם אֲשֶׁר יְגוּד אוֹתוֹ. תורה כ

(כא) **נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה.** נִבָּא עַל מִלְחֶמֶת בָּרָק עִם סִיסְרָא, שֶׁלָּקַח עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים (שופטים ד, י). וְאָמַר לְשׁוֹן נְקֵבָה, "אַיָּלָה שְׁלֻחָה", עַל שֵׁם דְּבוֹרָה. **הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר.** עַל שֵׁם "וַתְּשַׁר דְּבוֹרָה" (שופטים ה, א).

אִמְרֵי שָׁפֶר. בְּגִימַטְרִיָּא: **שִׁיר וּשְׁבָחָה. אַיָּלָה שְׁלוּחָה הַנּוֹתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר.** בְּגִימַטְרִיָּא: **וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן אֲבִינוֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא.** תורה כב

(כב) **בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף.** לֹא הִזְכִּירוֹ בִּשְׁמוֹ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לַאֲחֵרִים, שֶׁחִילֵּק לוֹ כָּבוֹד בִּשְׁבִיל הַמַּלְכוּת, וְהִתְחִיל בְּשֵׁם בָּנָיו. **בֵּן פֹּרָת.** בְּגִימַטְרִיָּא: **מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם. דָּבָר אַחֵר: בֵּן פּוֹרָת.** בֵּן פּוֹתֵר. עַל שֵׁם פִּתְרוֹן הַחֲלוֹמוֹת.

בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי שׁוּר. נִבָּא עַל מִלְחֶמֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ, שֶׁיּוֹרוּ לוֹ בְּחִצִּים מִן הַחוֹמָה. תורה כג

רש"י◄ **וַיְמָרֲרֵהוּ וָרֹבּוּ•** וַיְמָרְרוּהוּ אֶחָיו, וַיְמָרְרוּהוּ פּוֹטִיפַר וְאִשְׁתּוֹ לְאָסְרוֹ, לְשׁוֹן: "וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם". **וָרֹבּוּ•** נַעֲשׂוּ לוֹ אֶחָיו אַנְשֵׁי רִיב, וְאֵין הַלָּשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן פָּעֲלוֹ, שֶׁאִם־כֵּן הָיָה לוֹ לִינָּקֵד: וָרָבוּ, כְּמוֹ: "הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ וְגוֹ'", וְאַף אִם לְשׁוֹן רְבִיַּת חִצִּים הוּא, כֵּן הָיָה לוֹ לִינָּקֵד. וְאֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן פָּעֲלוֹ, כְּמוֹ: (ירמיה ב) "שֹׁמוּ שָׁמַיִם", שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוּשְׁמוּ, וְכֵן "רֹמּוּ מְעַט", שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוּרְמוּ, אֶלָּא שֶׁלְּשׁוֹן הוּרְמוּ וְהוּשְׁמוּ, עַל־יְדֵי אֲחֵרִים. וּלְשׁוֹן שֹׁמוּ, רֹמּוּ, רִבּוּ, מֵאֲלֵיהֶם הוּא, הֵם מְשׁוֹמְמִים אֶת עַצְמָם, נִתְרוֹמְמוּ מֵעַצְמָם, נַעֲשׂוּ אַנְשֵׁי רִיב. וְכֵן: "דֹּמוּ יוֹשְׁבֵי אִי", כְּמוֹ נָדַמוּ, וְכֵן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס: 'וְנַקְמוֹהִי'. **בַּעֲלֵי חִצִּים•** שֶׁלְּשׁוֹנָם כְּחֵץ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'מָרֵי פַלְגּוֹתָא', לְשׁוֹן: "וַתְּהִי הַמֻּחֲצָה", אוֹתָן שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לַחֲלֹק עִמּוֹ נַחֲלָה.

(כד) **וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפֹזוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל:**

כד וְתָבַת בְּהוֹן נְבִיאוּתֵהּ עַל דְּקַיָּם אוֹרַיְתָא בְּסִתְרָא וְשַׁוִּי בְּתוּקְפָא רוֹחֲצָנֵהּ בְּכֵן יִתְרְמָא דְּהַב עַל דְּרָעוֹהִי וְאַחֲסִין מַלְכוּתָא וּתְקִיף דָּא הֲוַת לֵהּ מִן קֶדָם אֵל תַּקִּיפָא דְּיַעֲקֹב דִּי בְּמֵימְרֵהּ זַן אֲבָהָן וּבְנִין זַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ•** נִתְיַשְּׁבָה בְּחֹזֶק. **קַשְׁתּוֹ•** חָזְקוֹ. **וַיָּפֹזוּ זְרֹעֵי יָדָיו•** זוֹ הִיא נְתִינַת טַבַּעַת עַל יָדוֹ, לְשׁוֹן: "זָהָב מוּפָז". זֹאת הָיְתָה לוֹ מִידֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא אֲבִיר יַעֲקֹב, וּמִשָּׁם עָלָה לִהְיוֹת "רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל", עִקָּרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְשׁוֹן אֶבֶן הָרֹאשָׁה, לְשׁוֹן מַלְכוּת. וְאוּנְקְלוֹס, אַף הוּא כָּךְ תִּרְגְּמוֹ: וַתֵּשֶׁב, 'וְתָבַת בְּהוֹן נְבִיאוּתֵהּ' הַחֲלוֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם 'עַל דְּקַיָּם אוֹרַיְתָא בְּסִתְרָא', תּוֹסֶפֶת הוּא, וְלֹא מִלְּשׁוֹן עִבְרִי שֶׁבַּמִּקְרָא, 'וְשַׁוִּי בְּתֻקְפָא רוֹחֲצָנֵהּ', תַּרְגּוּם שֶׁל "בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ", וְכָךְ לְשׁוֹן הַתַּרְגּוּם עַל הָעִבְרִי: וַתֵּשֶׁב נְבוּאָתוֹ בִּשְׁבִיל שֶׁאֵיתָנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָיְתָה לוֹ לְקֶשֶׁת וּלְמִבְטָח. 'בְּכֵן יִתְרְמָא דְּהַב עַל דְּרָעוֹהִי', לְכָךְ: "וַיָּפֹזוּ זְרֹעֵי יָדָיו", לְשׁוֹן פָּז. **אֶבֶן יִשְׂרָאֵל•** לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן: אָב וּבֵן, 'אֲבָהָן וּבְנִין': יַעֲקֹב וּבָנָיו.

(כה) **מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם:**

כה מֵימַר אֱלָהָא דְּאָבוּךְ יְהֵי בְּסַעְדָּךְ וְיָת שַׁדַּי וִיבָרְכִנָּךְ בִּרְכַן דְּנַחֲתָן מִטַּלָּא דִּשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא בִּרְכַן דְּנַגְדַּן מִמַּעֲמַקֵּי אַרְעָא מִלְּרָע בִּרְכָתָא דְּאָבוּךְ וּדְאִמָּךְ:

רש"י◄ **מֵאֵל אָבִיךָ•** הָיְתָה לְךָ זֹאת, וְהוּא יַעְזְרֶךָ. **וְאֵת שַׁדַּי•** וְעִם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָיָה לִבְךָ, כְּשֶׁלֹּא שָׁמַעְתָּ לְדִבְרֵי אֲדוֹנְתְּךָ, וְהוּא יְבָרֶכְךָ. **בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם•** 'בִּרְכָתָא דְּאַבָּא וּדְאִמָּא', כְּלוֹמַר יִתְבָּרְכוּ הַמּוֹלִידִים וְהַיּוֹלְדוֹת, שֶׁיִּהְיוּ הַזְּכָרִים מַזְרִיעִים טִפָּה הָרְאוּיָה לְהַרְיוֹן, וְהַנְּקֵבוֹת לֹא יְשַׁכְּלוּ אֶת רֶחֶם שֶׁלָּהֶן, לְהַפִּיל עֻבָּרֵיהֶן. **שָׁדַיִם•** "יָרֹה יִירֶה" מְתַרְגְּמִינַן: 'אִישְׁתְּדֵאי יִשְׁתְּדֵי', אַף "שָׁדַיִם" כָּאן, עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרֶה כְּחֵץ.

(כו) **בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־בִּרְכֹת הוֹרַי עַד־תַּאֲוַת גִּבְעַת עוֹלָם תִּהְיֶיךָן לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו:**

כו בִּרְכָתָא דְּאָבוּךְ יִתּוֹסְפָן עַל בִּרְכָתָא דִּילִי בָּרִיכוּ אֲבָהָתַי דַּחְמִידוּ לְהֶן רַבְרְבַיָּא דְּמִן עָלְמָא יֶהֱוִין כָּל אִלֵּין לְרֵישָׁא דְּיוֹסֵף וּלְגַבְרָא פְּרִישָׁא דַּאֲחוֹהִי:

רש"י◄ **בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ וְגוֹ'•** הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרְכַנִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, גָּבְרוּ וְהָלְכוּ עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרַךְ

בעל הטורים

(כד) **וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ.** שֶׁנִּתְחַזֵּק בְּנֶגְדָּן. תורה כה

(כה) **מֵעָל.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל", "וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל" (לעיל כז, לט), "יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעָל, וְאֶל הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ" (תהלים נ, ד). פֵּירוּשׁ, כִּי לָדִין עַמּוֹ יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם לִמְנוֹעַ טַל וּמָטָר, וְאֶל הָאָרֶץ לִמְנוֹעַ מִלֶּתֶת יְבוּלָהּ, כִּדְכְתִיב (איוב לו, לא) "כִּי בָם יָדִין עַמִּים". **רֹבֶצֶת.** ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: "בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת", וְאִידָךְ נַמִּי בְּיוֹסֵף: "וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת" (דברים לג, יג), "וְהָאֵם רֹבֶצֶת" (שם כב, ו). וְהַיְינוּ דְּאָמְרִינַן בְּפֶרֶק ג' דְּתַעֲנִיּוֹת (כה, ב), אֵין לְךָ טָפַח שֶׁיּוֹרֶדֶת מִלְּמַעְלָה, שֶׁאֵין טְפָחַיִם עוֹלִים מִלְּמַטָּה מִן הַתְּהוֹם. וְהַיְינוּ "וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת". "וְהָאֵם רֹבֶצֶת", יָלִיף "רֹבֶצֶת" מִ"תְּהוֹם רֹבֶצֶת", לְאַשְׁמוּעִינַן שֶׁהַמּוֹצֵא קַן בַּיָּם חַיָּיב בְּשִׁילּוּחַ. **בִּרְכֹת שָׁדַיִם.** הֵם הַשָּׁמַיִם שֶׁיַּרִיקוּ מָטָר. **וָרָחַם** – הִיא הָאָרֶץ שֶׁמּוֹלֶדֶת פֵּירוֹת. תורה כו

אֶת הוֹרַי. **עַד־תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם•** לְפִי שֶׁהַבְּרָכוֹת שֶׁלִּי גָּבְרוּ עַד סוֹף גְּבוּלֵי גִּבְעוֹת עוֹלָם, שֶׁנִּתַּן לִי בְּרָכָה פְּרוּצָה בְּלִי מֵצָרִים, מַגַּעַת עַד אַרְבַּע קְצוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְגוֹ'" מַה שֶּׁלֹּא אָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ וּלְיִצְחָק. לְאַבְרָהָם אָמַר לוֹ: "שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה וְגוֹ' כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְּנֶנָּה", וְלֹא הֶרְאָהוּ אֶלָּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד. לְיִצְחָק אָמַר לוֹ: "כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצוֹת הָאֵל וַהֲקִימֹתִי אֶת־הַשְּׁבוּעָה וְגוֹ'", זֶהוּ שֶׁאָמַר יְשַׁעְיָה: "וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ", וְלֹא אָמַר: 'נַחֲלַת אַבְרָהָם'. **תַּאֲוַת•** אשמול"ץ, כָּךְ חִבְּרוֹ מְנַחֵם בֶּן סָרוּק. **הוֹרַי•** לְשׁוֹן הֲרָיוֹן, שֶׁהוֹרוּנִי בִּמְעֵי אִמִּי, כְּמוֹ (איוב ג) "הֹרָה גֶּבֶר".

עַד־תַּאֲוַת• עַד קְצוֹת, כְּמוֹ: (במדבר לד) "וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לִגְבוּל קֵדְמָה", (שם ח): "תִּתְאוּ לְבֹא חֲמָת". **תִּהְיֶיךָ.** כֻּלָּם לְרֹאשׁ יוֹסֵף. **נְזִיר אֶחָיו•** 'פָּרִישָׁא דַאֲחוֹהִי', שֶׁנִּבְדַּל מֵאֶחָיו, כְּמוֹ: "וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", נָזְרוּ אָחוֹר. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: "וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ", עַל כְּבִישַׁת יִצְרוֹ בְּאֵשֶׁת אֲדוֹנָיו, וְקוֹרְאוֹ 'קֶשֶׁת', עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרֶה כְּחֵץ. **"וַיָּפוּזוּ זְרוֹעֵי יָדָיו"•** כְּמוֹ: וַיָּפוּצוּ, שֶׁיָּצָא הַזֶּרַע מִבֵּין אֶצְבְּעוֹת יָדָיו. **מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב•** שֶׁנִּרְאֲתָה לוֹ דְּמוּת דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּ'סוֹטָה' (דף לז). וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם "תַּאֲוַת עוֹלָם", לְשׁוֹן תַּאֲוָה וְחֶמְדָּה, וּ"גִּבְעוֹת", לְשׁוֹן: "מְצֻקֵּי אֶרֶץ", וְהֵם הַבְּרָכוֹת שֶׁחִמְּדָתָן אִמּוֹ וְהִזְקִיקָתוֹ לְקַבְּלָם.

◆ יום שישי י"ג טבת ◆

(כז) **בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל:**

כז בִּנְיָמִין בְּאַרְעֵהּ תִּשְׁרֵי שְׁכִנְתָּא וּבְאַחֲסַנְתֵּהּ יִתְבְּנֵי מַקְדְּשָׁא בְּצַפְרָא וּבְפַנְיָא יְהוֹן מְקָרְבִין כַּהֲנַיָּא קָרְבָּנָא וּבְעִדַּן רַמְשָׁא יְהוֹן מְפַלְּגִין מוֹתַר חוּלְקְהוֹן מִשְּׁאַר קָדְשַׁיָּא:

רש"י◄ **בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף•** זְאֵב הוּא אֲשֶׁר יִטְרָף, נִבָּא עַל שֶׁיִּהְיוּ עֲתִידִין לִהְיוֹת חַטְפָנִין: (שופטים כא) "וַחֲטַפְתֶּם לָכֶם אִישׁ אִשְׁתּוֹ", בְּפִילֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה. וְנִבָּא עַל שָׁאוּל שֶׁיִּהְיֶה נוֹצֵחַ בְּאוֹיְבָיו סָבִיב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א יד) "וְשָׁאוּל לָכַד הַמְּלוּכָה בְּמוֹאָב, וּבְאֱדוֹם וְגוֹ', וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַרְשִׁיעַ". **בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד•** לְשׁוֹן בִּזָּה וְשָׁלָל, הַמִּתְרַגֵּם 'עֲדָאָה', וְעוֹד יֵשׁ לוֹ דּוֹמֶה בִּלְשׁוֹן עִבְרִית: (ישעיה לג) "אָז חֵלֵק עַד־שָׁלָל", וְעַל שָׁאוּל הוּא אוֹמֵר, שֶׁעָמַד בִּתְחִלַּת בֹּקֶר (סִפְרֵי אֲחֵרִים: פִּרְיוֹתָן) וּזְרִיחָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל•** אַף מִשֶּׁתִּשְׁקַע שִׁמְשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּאר, שֶׁיִּגְלֵם לְבָבֶל. **יְחַלֵּק שָׁלָל•** מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר שֶׁהֵם מִבִּנְיָמִין יְחַלְּקוּ אֶת שְׁלַל הָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה בֵית הָמָן נָתַתִּי לְאֶסְתֵּר", וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם עַל שְׁלַל הַכֹּהֲנִים בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ.

(כח) **כָּל־אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכָתוֹ בֵּרַךְ אֹתָם:**

כח כָּל אִלֵּין שִׁבְטַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל תְּרֵין עֲסַר וְדָא דְּמַלִּיל לְהוֹן אֲבוּהוֹן וּבָרִיךְ יָתְהוֹן גְּבַר דִּי כְּבִרְכָתֵהּ בָּרֵךְ יָתְהוֹן:

רש"י◄ **וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם•** וַהֲלֹא יֵשׁ מֵהֶם שֶׁלֹּא בֵּרְכָם, אֶלָּא קִנְטְרָן? אֶלָּא כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ: "וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם", מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בָּעִנְיָן. כָּל שֶׁלֹּא בֵּרַךְ לְרֹאוּבֵן, שִׁמְעוֹן וְלֵוִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיְבָרֶךְ אוֹתָם", כֻּלָּם בְּמַשְׁמָע. **אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכָתוֹ•** בְּרָכָה הָעֲתִידָה לָבֹא עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

בעל הטורים

(כז) **וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל.** בְּגִימַטְרִיָּא: **אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת.** תִּמְצָא, שֶׁהַתְּחַלַּת הַתֵּיבוֹת שֶׁאַחֲרֵי שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים: **בְּ**'כֹרִי. **אַ**'חִים. **אַ**'תָּה. **לְ**'חוֹף. **חָ**'מֹר. **יָ**'דִין. **גְּ**'דוּד. **שְׁ**'מִנָּה. **אַ**'יָּלָה. **בֵּ**'ן. **זְ**'אֵב. עוֹלֶה לְחֶשְׁבּוֹן **שס"ה,** כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. וְאוֹתִיּוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת שֶׁל הַבְּרָכוֹת, כְּגוֹן: עָלָ**ה'.** בְּיִשְׂרָאֵ**ל'.** מֵחָלֵ**ב'.** צִידֹ**ן'.** עֹבֵ**ד'.** יהו**ה'.** עָקֵ**ב'.** מֶלֶ**ך'.** שָׁפָ**ר'.** אֶחָיו**'.** שָׁלָ**ל'.** עוֹלֶה **שנ"ד,** כְּמִנְיַן יְמוֹת הַלְּבָנָה. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה לא, לד) "כֹּה אָמַר ה', נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם חֻקּוֹת יָרֵחַ וְכוֹכָבִים לְאוֹר לָיְלָה וגו', אִם יָמֻשׁוּ הַחֻקִּים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם ה', גַּם זֶרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ מִהְיוֹת גּוֹי לְפָנַי כָּל הַיָּמִים". יַעֲקֹב הִקְדִּים דָּן לְגָד כְּסֵדֶר תּוֹלְדוֹתָם, וּמֹשֶׁה הִקְדִּים גָּד לְדָן לְפִי שֶׁהוּא קָבוּר בְּחֶלְקוֹ. תורה כח

(כח) **וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם.** סִיֵּים בְּ'זֹאת', וּבוֹ בַּלָּשׁוֹן פָּתַח מֹשֶׁה וּבֵרְכָם "וְזֹאת הַבְּרָכָה" (דברים לג, א). וְזֶהוּ "מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן" (תהלים קיט, ק). תורה כט

בֵּרַךְ אֹתָם• לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא "אִישׁ אֲשֶׁר כְּבִרְכָתוֹ בֵּרַךְ אוֹתוֹ". מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֵּרַךְ אֹתָם"? לְפִי שֶׁנָּתַן לִיהוּדָה גְּבוּרַת אֲרִי, וּלְבִנְיָמִין חֲטִיפָתוֹ שֶׁל זְאֵב, וּלְנַפְתָּלִי קַלּוּתוֹ שֶׁל אַיָּלָה, יָכֹל שֶׁלֹּא כְּלָלָן כֻּלָּם בְּכָל הַבְּרָכוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֵּרַךְ אֹתָם".

(כט) וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֶאֱסָף אֶל־עַמִּי קִבְרוּ אֹתִי אֶל־אֲבֹתָי אֶל־הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרֹון הַחִתִּי:

כט וּפַקֵּד יָתְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן אֲנָא מִתְכְּנֵשׁ לְעַמִּי קַבְּרוּ יָתִי לְוַת אֲבָהָתִי בִּמְעַרְתָּא דִּי בַחֲקַל עֶפְרוֹן חִתָּאָה:

רש"י◄ **נֶאֱסָף אֶל־עַמִּי•** עַל שֵׁם שֶׁמַּכְנִיסִין הַנְּפָשׁוֹת אֶל מְקוֹם גְּנִיזָתָן, שֶׁיֵּשׁ אֲסִיפָה בְּלָשׁוֹן עִבְרִי שֶׁהִיא לְשׁוֹן הַכְנָסָה, כְּגוֹן: (שופטים יט) "וְאֵין אִישׁ מְאַסֵּף אוֹתָם הַבַּיְתָה", (דברים כב) "וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ", (ויקרא כג) "בְּאָסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ", הַכְנָסָתָם לַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. בְּאָסְפְּכֶם אֶת־מַעֲשֵׂיכֶם. וְכָל 'אֲסִיפָה' הָאֲמוּרָה בְּמִיתָה, אַף הִיא לְשׁוֹן הַכְנָסָה. **אֶל־אֲבוֹתָי•** עִם אֲבוֹתַי.

(ל) בַּמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־עַל־פְּנֵי מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת־קָבֶר:

ל בִּמְעַרְתָּא דִּי בַחֲקַל כָּפֵלְתָּא דִּי עַל אַפֵּי מַמְרֵא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן דִּי זְבַן אַבְרָהָם יָת חַקְלָא מִן עֶפְרֹן חִתָּאָה לְאַחֲסָנַת קְבוּרָא:

(לא) שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת־לֵאָה:

לא תַּמָּן קְבָרוּ יָת אַבְרָהָם וְיָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ תַּמָּן קְבָרוּ יָת יִצְחָק וְיָת רִבְקָה אִתְּתֵהּ וְתַמָּן קְבָרִית יָת לֵאָה:

(לב) מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת:

לב זְבִינֵי חַקְלָא וּמְעַרְתָּא דִּי בֵהּ מִן בְּנֵי חִתָּאָה:

(לג) וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֹּת אֶת־בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל־הַמִּטָּה וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו:

לג וְשֵׁיצֵי יַעֲקֹב לְפַקָּדָא יָת בְּנוֹהִי וּכְנַשׁ רַגְלוֹהִי לְעַרְסָא וְאִתְנְגִיד וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ:

רש"י◄ **וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו•** הִכְנִיס רַגְלָיו. **וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף•** וּמִיתָה לֹא נֶאֱמְרָה בּוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מֵת (תענית ה).

נ (א) וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיֵּבְךְּ עָלָיו וַיִּשַּׁק־לוֹ:

א וּנְפַל יוֹסֵף עַל אַפֵּי אֲבוּהִי וּבְכָא עַלּוֹהִי וּנְשַׁק לֵהּ:

(ב) וַיְצַו יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הָרֹפְאִים לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחַנְטוּ הָרֹפְאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל:

ב וּפַקִּיד יוֹסֵף יָת עַבְדּוֹהִי יָת אַסְוָתָא לְמֶחְנַט יָת אֲבוּהִי וְחָנְטוּ אַסְוָתָא יָת יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו•** עִנְיַן מִרְקַחַת בְּשָׂמִים הוּא.

(ג) וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִים וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם:

ג וּשְׁלִימוּ לֵהּ אַרְבְּעִין יוֹמִין אֲרֵי כֵּן שְׁלִימוּ יוֹמֵי חֲנֻטַיָּא וּבְכוֹ יָתֵהּ מִצְרָאֵי שַׁבְעִין יוֹמִין:

רש"י◄ **וַיִּמְלְאוּ־לוֹ•** הִשְׁלִימוּ לוֹ יְמֵי חֲנִיטָתוֹ, עַד שֶׁמָּלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם. **וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ וְגוֹ'•** אַרְבָּעִים לַחֲנִיטָה וּשְׁלֹשִׁים לִבְכִיָּה, לְפִי שֶׁבָּאָה לָהֶם בְּרָכָה לְרַגְלוֹ, שֶׁכָּלָה הָרָעָב וְהָיוּ מֵי נִילוּס מִתְבָּרְכִין.

בעל הטורים

נ (ג) **וַיִּמְלְאוּ.** ב' בַּמָּסוֹרָה. "וַיִּמְלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם", "וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת" (לעיל כה, כד). רֶמֶז: לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם הַוָּלָד

(ד) וַיַּעַבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר:

ד וַעֲבָרוּ יוֹמֵי בְּכִיתֵהּ וּמַלִּיל יוֹסֵף עִם בֵּית פַּרְעֹה לְמֵימַר אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן מַלִּילוּ כְעַן קֳדָם פַּרְעֹה לְמֵימַר:

(ה) אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאָשּׁוּבָה:

ה אַבָּא קַיֵּים עָלַי לְמֵימַר הָא אֲנָא מָאֵית בְּקִבְרִי דְּאַתְקֵנִית לִי בְּאַרְעָא דִכְנַעַן תַּמָּן תִּקְבְּרֻנַנִי וּכְעַן אֶסַּק כְּעַן וְאֶקְבַּר יָת אַבָּא וְאֵיתוּב:

רש"י◄ אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי• כִּפְשׁוּטוֹ, כְּמוֹ: (שמות כא) "כִּי־יִכְרֶה אִישׁ". וּמִדְּרָשׁוֹ עוֹד מִתְיַשֵּׁב עַל הַלָּשׁוֹן, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר קָנִיתִי", (ר"ה כו) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כְּשֶׁהָלַכְתִּי לִכְרֵכֵי הַיָּם, הָיוּ קוֹרִין לִמְכִירָה, כִּירָה.

וְעוֹד מִדְּרָשׁוֹ לְשׁוֹן כֶּרִי דְּגוּר, שֶׁנָּטַל יַעֲקֹב כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהֵבִיא מִבֵּית לָבָן וְעָשָׂה אוֹתוֹ כֶּרִי, וְאָמַר לְעֵשָׂו: 'טֹל זֶה בִּשְׁבִיל חֶלְקְךָ בַּמְּעָרָה'.

(ו) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֵה וּקְבֹר אֶת־אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ:

ו וַאֲמַר פַּרְעֹה סַק וּקְבוֹר יָת אָבוּךְ כְּמָא דְקַיֵּים עָלָךְ:

רש"י◄ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ• וְאִם לֹא בִּשְׁבִיל הַשְּׁבוּעָה, לֹא הָיִיתִי מַנִּיחֲךָ, אֲבָל יָרֵא לוֹמַר: 'עֲבֹר עַל הַשְּׁבוּעָה'! שֶׁלֹּא יֹאמַר: אִם כֵּן, אֶעֱבֹר עַל הַשְּׁבוּעָה

שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לְךָ, שֶׁלֹּא אֲגַלֶּה עַל לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאֲנִי מַכִּיר עֹרֶף עַל שִׁבְעִים לָשׁוֹן, וְאַתָּה אֵינְךָ מַכִּיר בּוֹ, כְּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דף לח).

(ז) וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־עַבְדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרָיִם:

ז וּסְלִיק יוֹסֵף לְמִקְבַּר יָת אָבוּהִי וּסְלִיקוּ עִמֵּהּ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה סָבֵי בֵיתֵהּ וְכֹל סָבֵי אַרְעָא דְמִצְרָיִם:

(ח) וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאנָם וּבְקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

ח וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וַאֲחוֹהִי וּבֵית אָבוּהִי לְחוֹד טַפְלְהוֹן וְעָנְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן שְׁבָקוּ בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן:

(ט) וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד מְאֹד:

ט וּסְלִיקוּ עִמֵּהּ אַף רְתִכִּין אַף פָּרָשִׁין וַהֲוָה מַשְׁרִיתָא סַגִּיאָה לַחֲדָא:

(י) וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן הָאָטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים:

י וַאֲתוֹ עַד בֵּית אִדְרֵי דְאָטָד דִּי בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא וּסְפָדוּ תַּמָּן מִסְפֵּד רַב וְתַקִּיף לַחֲדָא וְעָבַד לַאֲבוּהִי אֶבְלָא שַׁבְעָא יוֹמִין:

בעל הטורים

נוֹצָר. תורה ד

(ה) **אָנֹכִי מֵת.** ג' בַּמְּסוֹרָה. חֲדָא בְּיַעֲקֹב, וְאִידָךְ בְּמֹשֶׁה (דברים ד, כב), וְאִידָךְ בְּיוֹסֵף (לְהַלֵּן פָּסוּק כד). אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ (תַּעֲנִית ה, ב) "יַעֲקֹב לֹא מֵת", כֵּיוָן שֶׁאָמַר מֹשֶׁה "אֲנִי מֵת" – אָמַר אוֹתוֹ גַּם הוּא לִכְבוֹד מֹשֶׁה. וּבַלָּשׁוֹן שֶׁאָמַר יַעֲקֹב אָמַר גַּם יוֹסֵף. תורה ו

(ז) **וְכֹל זִקְנֵי.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ מִצְרָיִם", "וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכֹל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל לֶחֶם" (שמות יח, יב), "וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא" (דברים כא, ג) לְגַבֵּי עֶגְלָה עֲרוּפָה. וְזֶהוּ שֶׁדָּרְשׁוּ (סוטה מה, ב) "לֹא שְׁפָכָה", שֶׁלֹּא פְּטַרְנוּהוּ בְּלִי מָזוֹן, דְּהַיְינוּ "וְכֹל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל", וגו'. וְלֹא פְּטַרְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה, דְּהַיְינוּ "וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ מִצְרַיִם", שֶׁלִּוּוּ לְאַרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. תורה ח

רש"י◄ **גֹּרֶן הָאָטָד** • מֵקֶף אֲטָדִין הָיָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: (סוטה יג) עַל שֵׁם הַמְּאֹרָע, שֶׁבָּאוּ כָּל מַלְכֵי כְּנַעַן וּנְשִׂיאֵי יִשְׁמָעֵאל לְמִלְחָמָה, וְכֵיוָן שֶׁרָאוּ כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, עָמְדוּ כֻּלָּן וְתָלוּ בּוֹ כִּתְרֵיהֶם, וְהִקִּיפוּהוּ כְּתָרִים כְּגֹרֶן הַמֵּקֶף סְיָג שֶׁל קוֹצִים.

(יא) **וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֵבֶל בְּגֹרֶן הָאָטָד וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל־כָּבֵד זֶה לְמִצְרָיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אָבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן:**

יא וַחֲזָא יָתֵב אַרְעָא כְּנַעֲנָאָה יָת אֶבְלָא בְּבֵית אִדְרֵי דְּאָטָד וַאֲמָרוּ אֶבֶל תַּקִּיף דֵּין לְמִצְרָאֵי עַל כֵּן קְרָא שְׁמַהּ אָבֵל מִצְרַיִם דִּי בְּעִבְרָא דְּיַרְדְּנָא:

(יב) **וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם:**

יב וַעֲבָדוּ בְנוֹהִי לֵהּ כֵּן כְּמָא דִי פַּקֵּדְנוּן:

רש"י◄ **כַּאֲשֶׁר צִוָּם** • מַהוּ אֲשֶׁר צִוָּם?.

(יג) **וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִּמְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה לַאֲחֻזַּת־קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי מַמְרֵא:**

יג וּנְטָלוּ יָתֵהּ בְּנוֹהִי לְאַרְעָא דִכְנַעַן וּקְבָרוּ יָתֵהּ בִּמְעָרַת חֲקַל כָּפְלְתָּא דִי זְבַן אַבְרָהָם יָת חַקְלָא לְאַחֲסָנַת קְבוּרָא מִן עֶפְרֹן חִתָּאָה עַל אַפֵּי מַמְרֵא:

רש"י◄ **וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָנָיו** • וְלֹא בְּנֵי בָנָיו, שֶׁכָּךְ צִוָּם: 'אַל יִשָּׂא מִטָּתִי לֹא אִישׁ מִצְרִי וְלֹא אֶחָד מִבְּנֵיכֶם, שֶׁהֵם מִבְּנוֹת כְּנַעַן, אֶלָּא אַתֶּם', (ב"ר) וְקָבַע לָהֶם מָקוֹם: ג' לְמִזְרָח וְכֵן לְד' רוּחוֹת, וּכְסִדְרָן לְמַסַּע מַחֲנֶה שֶׁל דְּגָלִים נִקְבְּעוּ כָּאן. לֵוִי לֹא יִשָּׂא, שֶׁהוּא עָתִיד לָשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן, וְיוֹסֵף לֹא יִשָּׂא, שֶׁהוּא מֶלֶךְ, מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם יִהְיוּ תַּחְתֵּיהֶם. וְזֶהוּ: "אִישׁ עַל־דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת", בְּאוֹת שֶׁמָּסַר לָהֶם אֲבִיהֶם לִישָׂא מִטָּתוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' חט"ו עמ' 193 – מתוך 'לקראת שבת')

איך יתכן שראש עשו מונח ליד יצחק?

עַל הַפָּסוּק בְּנוֹגֵעַ לִקְבוּרַת יַעֲקֹב "וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בִּמְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה" (נ, יג), אִיתָא בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל "וּשְׁמִיעַ פִּתְגָּמָא לְעֵשָׂו רְשִׁיעָא כּוּ' וְלֹא הֲוָה שְׁבִיק לְיוֹסֵף לְמִיקְבּוּר יָת אֲבוֹי כּוּ' וְנָטַל [חוּשִׁים] סַיְפָא וְקָטַע רֵישֵׁיהּ דְּעֵשָׂו רְשִׁיעָא, וַהֲוָה רֵישָׁא דְּעֵשָׂו מִתְגַּלְגֵּל כּוּ' וְאַתְנַח בְּגוֹ עִיטְפֵיהּ דְּיִצְחָק אָבוּי".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר, הֲרֵי הַדִּין הוּא שֶׁ"אֵין קוֹבְרִין רָשָׁע אֵצֶל צַדִּיק" (סנהדרין מז, א. טושו"ע יו"ד סי' שסב ס"ה), וְאִם־כֵּן כֵּיצַד יִתָּכֵן שֶׁ"רֵישֵׁיהּ דְּעֵשָׂו **רְשִׁיעָא**" מוּנָח "בְּגוֹ עִיטְפֵיהּ דְּיִצְחָק"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּדֶרֶךְ הַפְּנִימִיּוּת:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כ, עמוד 235 – מתוך 'לקראת שבת')

שעבוד מצרים במיתת יעקב

וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ (נ, יג)

עַל הַפָּסוּק "וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בָנָיו" מְפָרֵשׁ רַשִּׁ"י הַסֵּדֶר בִּנְשִׂיאַת אֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וּמְסַיֵּם "לֵוִי לֹא יִשָּׂא שֶׁהוּא עָתִיד לָשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן, וְיוֹסֵף לֹא יִשָּׂא שֶׁהוּא מֶלֶךְ, מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם יִהְיוּ

בעל הטורים

(יב) **צִוָּם.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם", "הֵקִימוּ בְּנֵי יְהוֹנָדָב בֶּן רֵכָב אֶת מִצְוַת אֲבִיהֶם אֲשֶׁר צִוָּם" (יִרְמְיָה לה, טז), "פֶּן תֹּאמַר עָצְבִּי עָשָׂם, וּפִסְלִי וְנִסְכִּי צִוָּם" (יְשַׁעְיָה מח, ה). לוֹמַר: מַה זֶּה מְדַבֵּר בַּעֲבוֹדָה זָרָה, דִּכְתִיב "וּפִסְלִי וְנִסְכִּי צִוָּם", אַף יוֹנָדָב צִוָּה לְבָנָיו שֶׁלֹּא יַעַבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה. וְכֵן יַעֲקֹב כְּשֶׁבִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת הַקֵּץ לְבָנָיו וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ, אָמַר: שֶׁמָּא יֵשׁ בָּכֶם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה?! אָמְרוּ לוֹ: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" וגו'. תורה יג

תַּחְתֹּתֵיהֶם".

וְצָרִיךְ בֵּאוּר הַטַּעַם שֶׁלֵּוִי לֹא יִשָּׂא, הֲרֵי נְשִׂיאַת הָאָרוֹן הוּא עִנְיָן שֶׁבָּעָתִיד הָרָחוֹק, וּבָזֶה גּוּפָא לֹא עַל־יָדוֹ אֶלָּא עַל־יְדֵי בָּנָיו, וּמַדּוּעַ יִקָּחוּ מִמֶּנּוּ בִּגְלַל זֶה אֶת הַמִּצְוָה דִּנְשִׂיאַת אֲרוֹנוֹ שֶׁל אָבִיו?

הַהַסְבָּרָה בָּזֶה:

בְּמִיתָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הִתְחִיל הַשִּׁעְבּוּד בְּמִצְרַיִם, כְּפִי שֶׁרַשִּׁ"י כּוֹתֵב בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה "שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּפְטַר יַעֲקֹב אָבִינוּ, נִסְתְּמוּ עֵינֵיהֶם וְלִבָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצָּרַת הַשִּׁעְבּוּד שֶׁהִתְחִילוּ לְשַׁעְבְּדָם". וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהוֹצָאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מִמִּצְרַיִם לִקְבּוּרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּרְמָה שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת גָּלוּת וְשִׁעְבּוּד מִצְרַיִם.

וּמִטַּעַם זֶה לֹא נָשָׂא לֵוִי אֶת הָאָרוֹן, שֶׁכֵּן לֵוִי הָיָה לְמַעְלָה מֵהַשִּׁעְבּוּד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִּׁ"י "לָמָּה נִמְנוּ שִׁנּוּתָיו שֶׁל לֵוִי אֶלָּא לְהוֹדִיעַ כַּמָּה יְמֵי הַשִּׁעְבּוּד, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים קַיָּם לֹא הָיָה שִׁעְבּוּד . . וְלֵוִי הֶאֱרִיךְ יָמִים עַל כֻּלָּם". וִיתֵירָה מִזּוֹ: אֲפִילוּ בְּנוֹגֵעַ לְשֵׁבֶט לֵוִי "מְלֶאכֶת שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי".

וְעִנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם זֶה שֶׁעָתִיד לְשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן, שֶׁכֵּן "שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי . . לֹא רָצוּ לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדָה לְפִי שֶׁיָּדְעוּ שֶׁעֲתִידִין לָשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן, וּמִתּוֹךְ כָּךְ הָיוּ בְּנֵי חוֹרִין" (תוספות (הדר זקנים) שמות א, יג).

(יד) **וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו וְכָל־הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת־אָבִיו:**

יד **וַתֵּב יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הוּא וַאֲחוֹהִי וְכָל דִּסְלִיקוּ עִמֵּהּ לְמִקְבַּר יָת אֲבוּהִי בָּתַר דִּקְבַר יָת אֲבוּהִי:**

רש"י◄ **הוּא וְאֶחָיו וְכָל־הָעֹלִים אִתּוֹ** • בַּחֲזָרָתָן כָּאן, הִקְדִּים אֶחָיו לַמִּצְרִים הָעוֹלִים אִתּוֹ, וּבַהֲלִיכָתָן הִקְדִּים מִצְרִים לְאֶחָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה וְגוֹ'" וְאַחַר־כָּךְ: "כָּל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו", אֶלָּא לְפִי שֶׁרָאוּ הַכָּבוֹד שֶׁעָשׂוּ מַלְכֵי כְּנַעַן, שֶׁתָּלוּ כִּתְרֵיהֶם בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נָהֲגוּ בָּהֶם כָּבוֹד.

(טו) **וַיִּרְאוּ אֲחֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוּ יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ:**

טו **וַחֲזוֹ אֲחֵי יוֹסֵף אֲרֵי מִית אֲבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דִּלְמָא יִסְטַר לָנָא דְּבָבוּ יוֹסֵף וַאֲתָבָא יָתִיב לָנָא יָת כָּל בִּישְׁתָּא דִּי גְּמַלְנָא יָתֵהּ:**

רש"י◄ **וַיִּרְאוּ אֲחֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אֲבִיהֶם** • מַהוּ "וַיִּרְאוּ"? הִכִּירוּ בְּמִיתָתוֹ אֲצֶל יוֹסֵף, שֶׁהָיוּ רְגִילִים לִסְעֹד עַל שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְהָיָה מְקָרְבָן בִּשְׁבִיל כְּבוֹד אָבִיו, וּמִשֶּׁמֵּת יַעֲקֹב לֹא קֵרְבָן (ב"ר). **לוּ יִשְׂטְמֵנוּ** • שֶׁמָּא יִשְׂטְמֵנוּ, 'לוּ' מִתְחַלֵּק לְעִנְיָנִים הַרְבֵּה: יֵשׁ 'לוּ' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן בַּקָּשָׁה וּלְשׁוֹן 'הַלְוַאי', כְּגוֹן: "לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ", "לוּ שְׁמָעֵנִי", "וְלוּ הוֹאַלְנוּ", "לוּ מַתְנוּ". וְיֵשׁ 'לוּ' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אִם' וְ'אוּלַי', כְּגוֹן: "לוּ חָכְמוּ", "לוּ הִקְשַׁבְתָּ לְמִצְוֹתַי", "וְלוּ אָנֹכִי שֹׁקֵל עַל־כַּפַּי". וְיֵשׁ 'לוּ' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'שֶׁמָּא': "לוּ יִשְׂטְמֵנוּ", וְאֵין לוֹ עוֹד דּוֹמֶה בַּמִּקְרָא, וְהוּא לְשׁוֹן 'אוּלַי', כְּמוֹ: "אֲלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי", לְשׁוֹן 'שֶׁמָּא' הוּא. וְיֵשׁ 'אוּלַי' לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, כְּגוֹן: "אוּלַי יִרְאֶה ה' בְּעָנְיִי", "אוּלַי יָשִׁיב ה' אוֹתִי", הֲרֵי הוּא כְּמוֹ: "לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ". וְיֵשׁ 'אוּלַי' לְשׁוֹן 'אִם': "אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם".

(טז) **וַיְצַוּוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר:**

טז **וּפַקִּידוּ לְוָת יוֹסֵף לְמֵימַר אָבוּךְ פַּקֵּד קֳדָם מוֹתֵהּ לְמֵימַר:**

רש"י◄ **וַיְצַוּוּ אֶל־יוֹסֵף** • כְּמוֹ "וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", צִוָּה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לִהְיוֹת שְׁלוּחִים אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אַף זֶה: "וַיְצַוּוּ" אֶל שְׁלוּחָם, לִהְיוֹת שָׁלִיחַ אֶל יוֹסֵף לוֹמַר לוֹ כֵּן. וְאֶת מִי צִוּוּ? אֶת בְּנֵי בִלְהָה, שֶׁהָיוּ רְגִילִין אֶצְלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא נַעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה". **אָבִיךָ צִוָּה** • (ב"ר. יבמות סח) שִׁנּוּ בַּדָּבָר מִפְּנֵי הַשָּׁלוֹם, כִּי לֹא צִוָּה יַעֲקֹב כֵּן, שֶׁלֹּא נֶחֱשַׁד יוֹסֵף בְּעֵינָיו.

בעל הטורים

(טו) **לוּ יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף.** כְּשֶׁחָזְרוּ מִלִּקְבּוֹר אֶת אֲבִיהֶם, עָבַר יוֹסֵף עַל הַבּוֹר שֶׁהִשְׁלִיכוּהוּ בּוֹ וּבֵירֵךְ וְאָמַר "בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה". אָמְרוּ: עֲדַיִן הוּא זוֹכֵר מַה שֶּׁעָשִׂינוּ לוֹ. יֵשׁ מְפָרְשִׁים "לוּ יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף", הַלְוַאי יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף בְּלִבּוֹ, וְלֹא יַעֲשֶׂה לָנוּ מַעֲשֶׂה. וְאִם חָפֵץ לַעֲשׂוֹת לָנוּ, יָשִׁיב לָנוּ כָּל הָרָעָה שֶׁגְּמַלְנוּהוּ, כִּי מֶה עָשִׂינוּ לוֹ, גָּרַמְנוּ לוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה מֶלֶךְ מֵחֲמַת שֶׁמְּכַרְנוּהוּ וְנִתְגַּלְגֵּל הַדָּבָר וְנַעֲשָׂה מֶלֶךְ בְּמִצְרַיִם, כֵּן יַעֲשֶׂה לָנוּ. תורה טז

(יז) כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גְמָלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם אֵלָיו:

יז כְּדֵין תֵּימְרוּן לְיוֹסֵף בְּבָעוּ שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבָא אַחָיךְ וְלַחֲטָאֲהוֹן אֲרֵי בִישְׁתָּא גְּמָלוּךְ וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבָא עַבְדֵי אֱלָהָא דְּאָבוּךְ וּבְכָא יוֹסֵף בְּמַלָּלוּתְהוֹן עִמֵּהּ:

רש"י◄ שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ • אִם אָבִיךָ מֵת, אֱלֹהָיו קַיָּם וְהֵם עֲבָדָיו.

(יח) וַיֵּלְכוּ גַּם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים:

יח וַאֲזָלוּ אַף אֲחוֹהִי וּנְפָלוּ קֳדָמוֹהִי וַאֲמָרוּ הָא אֲנַחְנָא לָךְ לְעַבְדִין:

רש"י◄ וַיֵּלְכוּ גַּם־אֶחָיו • מוּסָף עַל הַשְּׁלִיחוּת.

(יט) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אַל־תִּירָאוּ כִּי הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי:

יט וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף לָא תִּדַּחֲלוּן אֲרֵי דַּיְּנֵי אֲנָא:

רש"י◄ כִּי הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי • שֶׁמָּא בִּמְקוֹמוֹ אֲנִי? בִּתְמִיהָה, אִם הָיִיתִי רוֹצֶה לְהָרַע לָכֶם, כְּלוּם אֲנִי יָכוֹל? וַהֲלֹא אַתֶּם כֵּלְכֶם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא חֲשָׁבָהּ לְטוֹבָה, וְהֵיאָךְ אֲנִי לְבַדִּי יָכֹל לְהָרַע לָכֶם?.

(כ) וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָהּ לְטוֹבָה לְמַעַן עֲשֹׂה כַּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיֹת עַם־רָב:

כ וְאַתּוּן חֲשַׁבְתּוּן עֲלַי בִּישָׁא מִן קֳדָם יְיָ אִתְחַשְׁבַת לְטָבָא בְּדִיל לְמֶעְבַּד כְּיוֹמָא הָדֵין לְקַיָּמָא עַם סַגִּי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' כרך ה' עמ' 247 הערה 48 – מתוך 'לקראת שבת')

גַּם הֶיזֵק גּוֹרֵם לִדְבָרִים טוֹבִים

אִיתָא בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא (פי"ב): דְּכַאֲשֶׁר "עוֹלֶה לוֹ מַהֲלַב לַמּוֹחַ אֵיזוֹ טִינָא וְשִׂנְאָה חַס־וְשָׁלוֹם אוֹ אֵיזוֹ קִנְאָה אוֹ כַּעַס אוֹ קִפֵּידָא וְדוֹמֵיהֶן" עַל חֲבֵירוֹ, עַל הָאָדָם לְהָסִירָן מִמּוֹחוֹ, וְעָלָיו "לַעֲשׂוֹת הַהֶפֵּךְ מַמָּשׁ, לְהִתְנַהֵג עִם חֲבֵירוֹ בְּמִדַּת חֶסֶד" וְ"לִסְבּוֹל מִמֶּנּוּ עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן וְלֹא לִכְעוֹס חַס־וְשָׁלוֹם, וְגַם שֶׁלֹּא לְשַׁלֵּם לוֹ כְּפָעֳלוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא אַדְּרַבָּה לִגְמוֹל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר לִלְמוֹד מִיּוֹסֵף עִם אֶחָיו".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ הַדָּבָר, דְּאַף שֶׁאֶפְשָׁר לְהָבִין שֶׁעַל הָאָדָם לְהַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו וְלֹא לְשַׁלֵּם לְחֲבֵירוֹ כְּפָעֳלוֹ רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, אַךְ מַדּוּעַ עָלָיו "לִגְמוֹל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת", הֲרֵי הַשֵּׁנִי הַחַיָּב עָשָׂה לוֹ רָעָה, וּמַדּוּעַ עָלָיו לְשַׁלֵּם לוֹ עַל כָּךְ בְּטוֹבָה? וְיֵשׁ לְבָאֵר הַדְּבָרִים עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתַב שָׁם, שֶׁדָּבָר זֶה יֵשׁ "לִלְמוֹד מִיּוֹסֵף עִם אֶחָיו".

דְּהִנֵּה אַצְל יוֹסֵף הַצַּדִּיק, אַף שֶׁהָאַחִים "חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה", מִכָּל־מָקוֹם רָאוּ כּוּלָּם שֶׁ"אֱלֹקִים חֲשָׁבָהּ לְטוֹבָה לְמַעַן עֲשֹׂה כַּיּוֹם הַזֶּה, לְהַחֲיוֹת עַם רָב" (לשון הכתוב ויחי נ, כ). וְנִמְצָא, דַּהֲגַם שֶׁמִּתְּחִילָה הָיָה נִרְאֶה שֶׁהָאַחִים הִזִּיקוּ לְיוֹסֵף חַס־וְשָׁלוֹם, הִנֵּה לְבַסּוֹף נִתְבָּרְרָה הָאֱמֶת שֶׁפְּעוּלָּתָם גָּרְמָה לְדָבָר טוֹב. וּמִכֵּיוָן שֶׁהֵם אֵלּוּ שֶׁגָּרְמוּ לְטוֹבָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, לָכֵן שִׁילֵּם לָהֶם יוֹסֵף עַל מַעֲשֵׂיהֶם, וְגָמַל לָהֶם טוֹבוֹת.

וּמִזֶּה יֵשׁ לִלְמוֹד בְּנִדּוֹן־דִּידַן, כִּי הֵן הַדְּבָרִים, וְכַמְּבוֹאָר בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא (אגרת הקודש סימן כה) דִּכְ"שֶׁבֶּן אָדָם שֶׁהוּא בַּעַל בְּחִירָה מְקַלְּלוֹ אוֹ מַכֵּהוּ אוֹ מַזִּיק מְמוֹנוֹ" עַל הָאָדָם לְדַעַת שֶׁ"עַל הַנִּיזָּק כְּבָר נִגְזַר מִן הַשָּׁמַיִם וְהִרְבֵּה שְׁלוּחִים לַמָּקוֹם" וּ"מֵאֵת ה' הָיְתָה זֹאת לוֹ".

וּמַעַתָּה, מִכֵּיוָן שֶׁ"כָּל מַה דְּעָבִיד רַחֲמָנָא לְטַב עָבִיד" (ברכות ס, ב), וְ"אֵין דָּבָר רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה" (בראשית רבה פנ"א, ג. וראה תניא - אגרת הקודש סימן יא), אִם־כֵּן, אַף אִם נִרְאֶה שֶׁחֲבֵירוֹ הִזִּיק לוֹ, מִכָּל־מָקוֹם מִכֵּיוָן שֶׁ"מֵאֵת ה' הָיְתָה זֹאת לוֹ", בָּרוּר שֶׁבְּמַעֲשָׂיו אֵלּוּ גָּרַם לוֹ חֲבֵירוֹ דָּבָר טוֹב וּמוֹעִיל. וְעַל הַטּוֹבָה

בעל הטורים

(יט) **הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי.** בַּלָּשׁוֹן שֶׁהֵשִׁיב יַעֲקֹב לְרָחֵל כְּשֶׁבִּקְּשָׁה מִמֶּנּוּ שֶׁיְּבַקֵּשׁ עָלֶיהָ רַחֲמִים וְגָעַר בָּהּ (לעיל ל, ב), בּוֹ בַּלָּשׁוֹן הֵשִׁיב לְאָחִיו. עַל כֵּן הוּא שְׁלִשָּׁה בַּמְּסוֹרָה. וְהַשְּׁלִישִׁי, "הֲתַחַת זֹאת לֹא יוּמַת שִׁמְעִי" (שמואל ב' יט, כב), שֶׁבְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן שֶׁאָמַר לְאָחִיו נִפְרַע מִשִּׁמְעִי, שֶׁאָחִיו לָמְדוּ מִמֶּנּוּ לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹנוֹ. תורה כ

הַזֹּאת שֶׁגָּרַם לוֹ חֲבֵירוֹ בְּמַעֲשָׂיו בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם, יֵשׁ לִגְמוֹל בְּ"טוֹבוֹת".

[וְזֶה שֶׁחֲבֵירוֹ נִקְרָא 'חַיָּב' - מְבוֹאָר זֶה בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' שָׁם בַּאֲרוּכָּה, שֶׁהוּא מִצַּד רוֹעַ בְּחִירָתוֹ. וְאֵין־כָּאן־מְקוֹמוֹ].

◆ שבת קודש י"ד טבת ◆

(כא) וְעַתָּה אַל־תִּירָאוּ אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם׃

כא וּכְעַן לָא תִּדְּחַלּוּן אֲנָא אֲזוּן יָתְכוֹן וְיָת טַפְּלְכוֹן וְנַחֵם יָתְהוֹן וּמַלֵּל תַּנְחוּמִין עַל לִבְּהוֹן׃

רש"י ◄ וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם • דְּבָרִים הַמִּתְקַבְּלִים עַל הַלֵּב: עַד שֶׁלֹּא יְרַדְתֶּם לְכָאן, הָיוּ מְרַגְּנִים עָלַי שֶׁאֲנִי עֶבֶד, וְעַל־יְדֵיכֶם נוֹדַע שֶׁאֲנִי בֶּן חוֹרִין, וַאֲנִי הוֹרֵג אֶתְכֶם? מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת? כַּת שֶׁל בַּחוּרִים רָאָה וְנִשְׁתַּבַּח בָּהֶן, וְאָמַר אַחַי הֵם, וּלְבַסּוֹף הָרַג אוֹתָם, יֵשׁ לְךָ אָח שֶׁהוֹרֵג אֶת אֶחָיו? דָּבָר אַחֵר: עֲשָׂרָה גֵרוֹת לֹא יָכְלוּ לְכַבּוֹת גֵּר אֶחָד וְכוּ'.

(כב) וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים׃

כב וִיתֵיב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבוּהִי וַחֲיָא יוֹסֵף מְאָה וַעֲסַר שְׁנִין׃

(כג) וַיַּרְא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שִׁלֵּשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יֻלְּדוּ עַל־בִּרְכֵּי יוֹסֵף׃

כג וַחֲזָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנִין תְּלִיתָאִין אַף בְּנֵי מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה אִתְיְלִידוּ וְרַבִּי יוֹסֵף׃

רש"י ◄ עַל־בִּרְכֵּי יוֹסֵף • כְּתַרְגּוּמוֹ, גִּדְלָן בֵּין בִּרְכָּיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 247)

גַּם בְּנֵי מָכִיר . . יֻלְּדוּ עַל בִּרְכֵּי יוֹסֵף (נ, כג) **כַּד אִתְיְלִידוּ גְּזִירִינוּן יוֹסֵף** (תַּרְגּוּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל) הַיְינוּ שֶׁיּוֹסֵף הָיָה הַסַּנְדָּק שֶׁל בְּנֵי מָכִיר, שֶׁנִּמּוֹלוּ עַל בִּרְכָּיו (פִּרוּשׁ יוֹנָתָן). וְהִקְשׁוּ עַל כָּךְ, הֲרֵי מִנְהַג יִשְׂרָאֵל הוּא שֶׁלֹּא לְכַבֵּד אָדָם אֶחָד בְּסַנְדְּקָאוּת שֶׁל שְׁנֵי אַחִים, בְּדוֹמֶה לִקְטֹרֶת, שֶׁ"מֵעוֹלָם לֹא שָׁנָה אָדָם בָּהּ" (יוֹמָא כו, א). וְיֵשׁ לְתָרֵץ עַל־פִּי חִדּוּשׁוֹ שֶׁל הַ"חֲתָם סוֹפֵר", שֶׁ'מָרָא דְּאַתְרָא' יָכוֹל לְשַׁמֵּשׁ כְּסַנְדָּק עֲבוּר יוֹתֵר מֵאָח אֶחָד, כְּשֵׁם שֶׁהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יָכוֹל לְהַקְטִיר קְטֹרֶת כִּרְצוֹנוֹ. וְאַף כָּאן: יוֹסֵף הָיָה הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ, 'מָרָא דְּאַתְרָא', וְלָכֵן הֻתַּר לוֹ לִהְיוֹת סַנְדָּק לִשְׁנֵי אַחִים.

(כד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אָנֹכִי מֵת וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃

כד וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא מָאִית וַיְיָ מִדְכַּר דְּכִיר יָתְכוֹן וְיִסַּק יָתְכוֹן מִן אַרְעָא הָדָא לְאַרְעָא דִּי קַיֵּם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃

(כה) וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה׃

כה וְאוֹמֵי יוֹסֵף יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר מִדְכַּר דְּכִיר יְיָ יָתְכוֹן וְתַסְּקוּן יָת גַּרְמַי מִכָּא׃

בעל הטורים

(כד) **אָנֹכִי מֵת, וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם.** פֵּירוּשׁ, אָנֹכִי בָּשָׂר וְדָם, הַיּוֹם כָּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר, אֲבָל מֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם הוּא יִפְקֹד אֶתְכֶם. וְרָמַז שְׁנֵי פְּעָמִים פֵּ"א פֵּ"א, פֵּירוּשׁ: כְּשֵׁם שֶׁמְּלַכְתִּי פ' שָׁנִים, כֵּן יָבֹא לָכֶם גּוֹאֵל בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה. אִי נַמִּי "יִפְקֹד" לְשׁוֹן חִסָּרוֹן, כְּמוֹ "וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ" (בְּמִדְבַּר לא, מט). רֶמֶז, שֶׁמִּנְיַן "פְּקוֹד" חָסֵר מֵאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וְיִשָּׁאֵר רד"ו. **פָּקֹד.** בִּזְכוּת אָבוֹת. **יִפְקֹד.** בִּזְכוּת אִמָּהוֹת. תורה כה

(כה) **וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** וְלֹא הִשְׁבִּיעַ לְבָנָיו, לְפִי שֶׁאָמַר לָהֶם: בִּשְׁכָם לְקַחְתֶּם אוֹתִי, וְשָׁמָּה תַּחֲזִירוּנִי. וּבַמִּדְרָשׁ יֵשׁ, שֶׁהִשְׁבִּיעָם שֶׁלֹּא יִדְחֲקוּ אֶת הַקֵּץ, כִּי יוֹסֵף יָדַע אֶת הַקֵּץ כִּי יַעֲקֹב גִּלָּה לוֹ. תורה כו

(כו) **וַיָּמֶת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם:**

כו וּמִית יוֹסֵף בַּר מְאָה וַעֲסַר שְׁנִין וַחֲנָטוּ יָתֵהּ וְשָׁמוּהִי בְּאָרוֹנָא בְּמִצְרָיִם: חזק

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כה, עמוד 474 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַכֹּחַ שֶׁלֹּא לְהִתְפַּעֵל מֵחֹשֶׁךְ הַגָּלוּת

וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם: (סיום פרשתנו)

יָדוּעַ הַכְּלָל דִּ"מְסַיְּימִין בְּטוֹב" (עיין תוספות סוף נדה, ועוד), וְאִם־כֵּן תָּמוּהַּ, מַדּוּעַ סִיּוּם סֵפֶר בְּרֵאשִׁית הוּא בָּזֶה שֶׁיּוֹסֵף נִקְבַּר בְּמִצְרַיִם, הֲרֵי לִכְאוֹרָה זֶהוּ הֵיפֶךְ הַשֶּׁבַח, שֶׁלֹּא זָכָה יוֹסֵף לִיקָּבֵר מִיַּד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְנִשְׁאַר בְּמִצְרַיִם?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב בַּשֵּׁ"ךְ עַל הַתּוֹרָה (פרשתנו מז, כט), שֶׁהַטַּעַם לְזֶה שֶׁנִּקְבַּר יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם וְלֹא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא, כִּי יַעֲקֹב אָמַר לְיוֹסֵף "אַתָּה צָרִיךְ שֶׁתְּגַנֶּן עֲלֵיהֶם כו' וְאַתָּה צָרִיךְ לִמְשֹׁךְ לָהֶם חֵן וָחֶסֶד כָּל זְמַן שֶׁהֵם בַּגָּלוּת, וְלֶלֶכֶת עִמָּהֶם וּלְמָשְׁכָם בַּמִּדְבָּר".

וְנִמְצָא, שֶׁאַדְּרַבָּה, מִקִּבּוּרַת יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם שֶׁאֲבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִדּוּד וְחִזּוּק, דְּאַף שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ גָּלוּת קָשָׁה, הִנֵּה בְּיָדָעָם שֶׁיּוֹסֵף הַצַּדִּיק נִמְצָא אִתָּם בְּצָרַת גָּלוּתָם, נִתְעוֹדְדוּ מִזֶּה שֶׁלֹּא לְהִתְפַּעֵל מֵהַסְּבִיבָה, וְלִהְיוֹת חֲזָקִים בִּדְבֵקוּתָם לְהַקָּבָ"ה.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁעַל אַף גֹּדֶל הַמַּעֲלָה שֶׁל קְבוּרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִכָּל־מָקוֹם נִטְמְנוּ כַּמָּה וְכַמָּה מֵרוֹעֵי יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא בְּחוּץ לָאָרֶץ, כִּי עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּגָּלוּת יַחַד עִם צֹאן מַרְעִיתָם, הִנֵּה מִזֶּה שׁוֹאֲבִים עִדּוּד וְחִזּוּק בַּעֲבוֹדַת ה'.

וְזֶהוּ שֶׁסִּיּוּם סֵפֶר בְּרֵאשִׁית הוּא בַּפָּסוּק "וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם", וְתֵכֶף מַכְרִיזִים "חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק", שֶׁהוּא הַחִזּוּק שֶׁמְּקַבְּלִים מֵרוֹעֵי יִשְׂרָאֵל, בִּהְיוֹתֵנוּ בְּמֵצַר הַגָּלוּת, עַד אֲשֶׁר יָבוֹא הַגּוֹאֵל בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ.

חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן חסלת פרשת ויחי

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלג - רלד

בעל הטורים

(כו) **וַיַּחַנְטוּ.** שְׁנַיִם בְּהַאי פָּרְשָׁה: "וַיַּחַנְטוּ הָרֹפְאִים אֶת יִשְׂרָאֵל" (פסוק ב), "וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ". כִּדְאִיתָא בִּכְתוּבוֹת (עב, א) דְּיַסְפֵּד יִסְפְּדוּנֵיהּ, דִּדְלָה יְדָלִינֵיהּ, בִּשְׁבִיל שֶׁחָנַט אֶת אָבִיו חֲנָטוּהוּ גַּם כֵּן.

וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן. כְּדֵי שֶׁיְּהֵא מָצוּי לָהֶם בְּצֵאתָם מִשָּׁם.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יצחק שי'

שלום וברכה!

...מ"ש שבין ישתבח ליוצר מעיין בדא"ח באיזה ספר, הנה איני רואה בזה מקום לחשש כיון שזהו הכנה לחלקי התפלה הבאים אח"ז - כי בטח ה"ז רק שמעיין במחשבה ולא בדבור, והרי ידוע המובא באחרונים אשר בשנים קדמוניות היו באים לבית הכנסת או עכ"פ מתחילים תפלה בצבור מברכות יוצר ואילך.

המחכה לבשו"ט ובברכת הצלחה בעבודתו בקדש.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויחי

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ח' טבת מפרק מד עד סוף פרק מח	**יום רביעי - י"א טבת** מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שני - ט' טבת מפרק מט עד סוף פרק נד	**יום חמישי - י"ב טבת** מפרק סו עד סוף פרק סח
יום שלישי - י' טבת מפרק נה עד סוף פרק נט	**יום שישי - י"ג טבת** מפרק סט עד סוף פרק עא
שבת קודש - י"ד טבת פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ח' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יא, פרק ז אך נפש... עד עמ' 22, ובדחי רבנן.

פֶּרֶק ז. אַךְ נֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית הַבְּהֵמִית שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁמִּצַּד הַקְּלִפָּה, הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּדַם הָאָדָם – להחיות אותו בחיים גופניים, כְּנִזְכָּר לְעֵיל[1], וְנַפְשׁוֹת בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת וְעוֹפוֹת וְדָגִים טְהוֹרִים וּמְתֻּרִים בַּאֲכִילָה, – על־פי דין תורה, וְקִיּוּם וְחַיּוּת כָּל הַדּוֹמֵם וְכָל הַצּוֹמֵחַ הַמֻּתָּר בַּאֲכִילָה, וְכֵן קִיּוּם וְחַיּוּת כָּל הַמַּעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה שֶׁאֵין בָּהֶם צַד אִסּוּר, – שיהיה אסור לעשותם, לדבר או להרהר בהם, לֹא שֹׁרֶשׁ וְלֹא עֶנֶף מִשֶּׁם"ה מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה וְעַנְפֵיהֶן דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן, – כשבמחשבות, בדיבורים ובמעשים, אין צד של איסור כלל, רַק שֶׁאֵינָן[22] לְשֵׁם שָׁמַיִם – הרי, כל מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו של יהודי, צריכים להיות לשמו של הקב"ה. למשל: כשיהודי אוכל, צריכה אכילתו להיות כדי שיהיה לו כוח ללמוד תורה, להתפלל ולקיים מצוה; מסחרו צריך להיות בכוונה שיהיה בידו לפרנס את משפחתו, לגדל את ילדיו לתורה ולמצוות, לתת צדקה, גמילות חסדים וכדומה. ברם, כשמטרה זו נעדרת מן המעשים, הדיבורים והמחשבות שלו, אֶלָּא – מטרתם היא, רְצוֹן הַגּוּף וְחֶפְצוֹ וְתַאֲוָתוֹ, וַאֲפִלּוּ הוּא צֹרֶךְ הַגּוּף וְקִיּוּמוֹ וְחַיּוּתוֹ מַמָּשׁ, – בלעדיהם אין הגוף יכול לחיות ולהתקיים, כמו: אכילה – שהגוף דורש לאכול, ובלעדי האכילה אין הוא יכול באמת לחיות. מן ההכרח, אמנם, שיעשה זאת, אֶלָּא – מה שחסר כאן, הוא: שֶׁכַּוָּנָתוֹ אֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת ה' בְּגוּפוֹ – ובהתאם למה שאמרנו, צריכה הרי, כוונתו של יהודי בשעת אכילה, להיות, שיוכל לעבוד את השי"ת בכוח האכילה ההיא. ברם, כשכוונה זו חסרה, לֹא עֲדִיפֵי – אינם עדיפים, מַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוֹנִית הַבְּהֵמִית בְּעַצְמָהּ, וְהַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל – הנפש ומעשיה, דיבורה ומחשבתה, נִשְׁפָּע וְנִמְשָׁךְ מִמַּדְרֵגָה הַשֵּׁנִית שֶׁבְּקְלִפּוֹת וְסִטְרָא אָחֳרָא, שֶׁהִיא – בסדר הקליפות, קְלִפָּה רְבִיעִית הַנִּקְרֵאת "קְלִפַּת נֹגַהּ", – משום שמאיר בה עדיין אור הקדושה, שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה, הַנִּקְרָא "עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה", רֻבּוֹ כְּכֻלּוֹ רַע, רַק מְעַט טוֹב מְעֹרָב בְּתוֹכָהּ – שכן, קליפת "נוגה" המעורבת טוב ורע, קיימת גם בעולמות עליונים יותר, אלא שיש הבדל בין עולם לעולם: בעולם אחד מהווה ה"טוב" – הרוב, וה"רע" – המיעוט, כן מובדל שם הרע מהטוב. בעולם אחר, הטוב והרע, של קליפת "נוגה", הוא מחצה על מחצה, מחצית טוב ומחצית רע. וישנו עוד עולם בו קליפת "נוגה" היא ברובה רע ורק מיעוטה טוב. ואילו בעולם הזה, כמעט כל כולה של קליפת "נוגה" היא רע וחלק קטנטן הוא טוב. זאת ועוד, חלק קטנטן זה של טוב – מעורב ברע, [שֶׁמִּמְּנָהּ – ממעט הטוב שבקליפת "נוגה", בָּאוֹת מִדּוֹת טוֹבוֹת שֶׁבְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל]. – בפרק ראשון, שהמדות הטובות הטבעיות בבני ישראל, כרחמנות וגמילות חסדים, באות מהנפש הבהמית, שכן, למרות שהנפש הבהמית היא מן הקליפה ומן הרע – כיצד, איפוא, באות ממנה מדות טובות? – אלא, מכיון שהיא באה מקליפת "נוגה", שיש בה גם טוב, הרי מאותו טוב שבנפש הבהמית, נובעות המדות הטובות הטבעיות שבטבע בני ישראל. ומכיון שבקליפת "נוגה" מעורב הטוב עם הרע – יש ביכולת האדם, להשתמש במעשים, בדיבורים ובמחשבות הנמשכים ממנה, גם לטוב וגם לרע, כפי שיוסבר להלן, שאותו דבר עצמו אם הוא נעשה לשם שמים – הוא מעשה של קדושה, ולהיפך – הוא מעשה של רע, וכך גם בדיבור או במחשבה. וְהֵיא – קליפת "נוגה", בְּחִינָה מְמֻצַּעַת בֵּין שָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי וּבֵין בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת הַקְּדֻשָּׁה. וְלָכֵן, פְּעָמִים שֶׁהִיא נִכְלֶלֶת בִּשְׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר מט רֵישׁ פֶּרֶק ד בְּשֵׁם הַזֹּהַר], וּפְעָמִים שֶׁהִיא נִכְלֶלֶת וְעוֹלָה בִּבְחִינַת וּמַדְרֵגַת הַקְּדֻשָּׁה, דְּהַיְנוּ – מתי היא נכללת בקדושה? – כְּשֶׁהַטּוֹב הַמְעֹרָב בָּהּ נִתְבָּרֵר – ונבדל, מֵהָרַע וְגוֹבֵר וְעוֹלֶה

ליקוטי אמרים

פרק ז אך נפש החיונית הבהמית שבישראל שמצד הקליפה המלובשת בדם האדם כנ"ל ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים טהורים ומותרים באכילה וקיום וחיות כל הדומם וכל הצומח המותר באכילה וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה בענייני עוה"ז שאין בהם צד איסור לא שרש ולא ענף משם"ה מצות לא תעשה וענפיהן דאורייתא ודרבנן רק שאינן לשם שמים אלא רצון הגוף וחפצו ותאותו ואפי' הוא צורך הגוף וקיומו וחיותו ממש אלא שכוונתו אינה לשם שמים כדי לעבוד את ה' בגופו לא עדיפי מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית הבהמית בעצמה והכל כאשר לכל נשפע ונמשך ממדרגה השנית שבקליפות וסטרא אחרא שהיא קליפה רביעית הנקראת קליפת נוגה שבעולם הזה הנקרא עולם העשיה רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב בתוכה [שממנה באות מדות טובות שבנפש הבהמית שבישראל כמ"ש לעיל] והיא בחי' ממוצעת בין שלש קליפות הטמאות לגמרי ובין בחי' ומדרגת הקדושה ולכן פעמים שהיא נכללת בשלש קליפות הטמאות [כמ"ש בע"ח שער מ"ט ריש פ"ד בשם הזהר] ופעמים שהיא נכללת ועולה בבחי' ומדרגת הקדושה דהיינו

---

1. פרק א.

וְנִכְלָל בַּקְּדֻשָּׁה. – להסברת הענין, משתמש עתה רבנו הזקן, בדוגמא של מעשה או דיבור, שבהם החיות של המעשה או הדיבור, היא מקליפת "נוגה", כלומר, ישנה כאן האפשרות לנצל אותה גם לטוב וגם לרע, ובשעה שהוא עושה את המעשה בכוונה של קדושה, היא נכללת בקדושה, ואילו בשעה שהוא עושה את המעשה לשם תענוג גופו – הוא מוריד את החיות לרע גמור שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי. **כְּגוֹן דֶּרֶךְ מָשָׁל: הָאוֹכֵל בְּשָׂרָא שְׁמֵנָא דְּתוֹרָא** – כשאדם אוכל בשר שור שמן, **וְשׁוֹתֶה יַיִן מְכֻשָּׁם** – אלא, אין הוא עושה זאת לשם תאווה, כי אם בכוונה, **לְהַרְחִיב דַּעְתּוֹ לַה' וּלְתוֹרָתוֹ,** – כדי שיוכל טוב יותר לעבוד את השי"ת ולהבין טוב יותר תורה, **כִּדְאָמַר רָבָא: "חַמְרָא וְרֵיחָא כּוּ'"[2],** – כמו שאמר רבא, יין וריח טוב מרחיבים דעתו של אדם, שיוכל להבין טוב יותר, ולכן הוא מחפש אחרי בשר טוב ויין טוב, כדי שתהיה לו הרחבת הדעת להבין טוב יותר בתורה, זאת אומרת, שאכילתו ושתייתו הן בכוונה של קדושה, **אוֹ** – לא רק שהאכילה היא אמצעי, בכוונה לשם קדושה או לשם מצוה, אלא שהאכילה **עצמה** היא מצוה, הוא אוכל בשר שמן ושותה יין טוב כדי לקיים את המצוה, **כְּשֶׁכִּיל כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת עֹנֶג שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב** – שכן מצוה לענג שבת ויום טוב באכילת בשר ובשתיית יין, הרי, אם האכילה והשתיה הן לשם אחת מהכוונות האמורות, **אֲזַי נִתְבָּרֵר חַיּוּת הַבָּשָׂר וְהַיַּיִן שֶׁהָיָה נִשְׁפָּע מִקְּלִפַּת נוֹגַהּ, וְעוֹלֶה לַה' כְּעוֹלָה וּכְקָרְבָּן;** – כמו "עולה" וקרבן, שאז החיות של המעשה שעשה מכוח האכילה והשתיה – נכללת בקדושה. **וְכֵן** – כך גם בדיבור שאדם מדבר: אם הם בכוונה של קדושה, עולה אז החיות שבדיבורים אלה לקדושה, כמו: **הָאוֹמֵר מִלְּתָא דִּבְדִיחוּתָא** – המשמיע בדיחה, בכוונה **לְפַקֵּחַ דַּעְתּוֹ וּלְשַׂמֵּחַ לִבּוֹ לַה' וּלְתוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ,** – כדי לעבוד את השי"ת, **שֶׁצְּרִיכִים לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה,** – לימוד תורה ועבודת השם צריכים להיות מתוך שמחה, ולכן הוא משמיע בדיחה, כדי להגביר את השמחה, **וּכְמוֹ שֶׁעָשָׂה רָבָא לְתַלְמִידָיו[3] שֶׁאָמַר לִפְנֵיהֶם מִלְּתָא דִּבְדִיחוּתָא תְּחִלָּה** – לפני שישב ללמוד עם תלמידיו, היה רבא אומר לפניהם בדיחה **וּבָדְחֵי רַבָּנָן.** – ודעתם של תלמידיו נעשתה בדוחה עליהם, כדי שיוכלו טוב יותר להבין את לימודם. כשבדיחה נאמרת במטרה כזו, הרי החיות שבמלים אלו הבאה מקליפת "נוגה", נפרדת מהרע ונכללת בקדושה.

ליקוטי אמרים

כשהטוב המעורב בה נתברר מהרע וגובר ועולה ונכלל בקדושה כגון ד"מ האוכל בשרא שמינא דתורא ושותה יין מבושם להרחיב דעתו לה' ולתורתו כדאמר רבא חמרא וריחא כו' או בשביל כדי לקיים מצות ענג שבת וי"ט אזי נתברר חיות הבשר והיין שהיה נשפע מקליפת נוגה ועולה לה' כעולה וכקרבן. וכן האומר מילתא דבדיחותא לפקח דעתו ולשמח לבו לה' ולתורתו ועבודתו שצריכים להיות בשמחה וכמו שעשה רבא לתלמידיו שאמר לפניהם מילתא דבדיחותא תחלה ובדחי רבנן.

יום שני ט' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 22, אך מי שהוא... עד עמ' יב, שיבולע המות לנצח.

אַךְ מִי שֶׁהוּא בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר וְסוֹבְאֵי יַיִן, – הוא זולל בשר וסובא יין, כדי **לְמַלֹּאת תַּאֲוַת גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית, שֶׁהוּא** – התאוה, **בְּחִינַת יְסוֹד הַמַּיִם מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת הָרָעִים שָׁבָּהּ** – שבנפש הבהמית, **שֶׁמִּמֶּנּוּ מִדַּת הַתַּאֲוָה** – כמו שהוסבר בפרק הראשון, שמארבעה היסודות הרעים של הנפש הבהמית, באות כל המדות הרעות, ותאוה באה מיסוד המים, **הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה יוֹרֵד חַיּוּת הַבָּשָׂר וְהַיַּיִן שֶׁבְּקִרְבּוֹ,** – שאכל ושתה, **וְנִכְלָל לְפִי שָׁעָה בְּרַע גָּמוּר שֶׁבְּשָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת,** – שאין בהן טוב כלל, **וְגוּפוֹ** – של האדם שאכל ושתה לשם תאוה, **נַעֲשֶׂה לָהֶן** – לקליפות, **לְבוּשׁ וּמֶרְכָּבָה** – כמו מרכבה שהיא בטלה לגמרי לרוכב עליה, כך גם כאן, נעשה גופו של האדם, בשעת מעשה, כלבוש לקליפה, וכמרכבה – בטל לקליפה, אבל זהו רק **לְפִי שָׁעָה. עַד אֲשֶׁר יָשׁוּב הָאָדָם וְיַחֲזֹר לַעֲבוֹדַת ה' וּלְתוֹרָתוֹ,** – שכן, כשאדם עושה תשובה וחוזר לתורה ולעבודת השם, נפרדת החיות מהקליפות וחוזרת ועולה לקדושה, **כִּי לְפִי שֶׁהָיָה בְּשַׂר הֶתֵּר וְיַיִן כָּשֵׁר,** – והאדם בתאוותו הורידם לשלש הקליפות הטמאות לגמרי, **לָכֵן יְכוֹלִים לַחֲזֹר וְלַעֲלוֹת עִמּוֹ** – יחד עם אותו אדם שאכל ושתה אותם, **כְּשׁוּבוֹ לַעֲבוֹדַת**

ליקוטי אמרים

אך מי שהוא בזוללי בשר וסובאי יין למלאת תאות גופו ונפשו הבהמית שהוא בחי' יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה שממנו מדת התאוה הנה ע"י זה יורד חיות הבשר והיין שבקרבו ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלש קליפות הטמאות וגופו נעשה להן לבוש ומרכבה לפי שעה עד אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו כי לפי שהיה בשר היתר ויין כשר לכך יכולים לחזור ולעלות

---

2. יומא עו, ב. **3.** פסחים קיז, א. גי' ר"ח.

ליקוטי אמרים

עמו בשובו לעבודת ה' שזהו לשון היתר ומותר כלומר שאינו קשור ואסור בידי החיצונים שלא יוכל לחזור ולעלות לה' רק שהרשימו ממנו נשאר בגוף ועל כן צריך הגוף לחיבוט הקבר כמ"ש לקמן מה שאין כן במאכלות אסורות וביאות אסורות שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי הם אסורים וקשורים בידי החיצונים לעולם ואין עולים משם עד כי יבא יומם ויבולע המות לנצח כמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ או עד שיעשה תשובה גדולה כל כך שזדונות נעשו לו כזכיות ממש שהיא תשובה מאהבה מעומקא דלבא באהבה רבה וחשיקה ונפש שוקקה לדבקה בו ית' וצמאה נפשו לה' כארץ עיפה וציה להיות כי עד הנה היתה נפשו בארץ ציה וצלמות היא הסטרא אחרא ורחוקה מאור פני ה' בתכלית ולזאת צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים כמאמרם ז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים כו' ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו שזדונות נעשו לו כזכיות הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו אבל תשובה שלא מאהבה זו אף שהיא תשובה

ה', – שהרי, הוא מנצל אז את הכוח שניתווסף לו מהאכילה ומהשתיה, ובאמצעותו הוא לומד תורה ועובד את השי"ת. שֶׁזֶּהוּ לְשׁוֹן "הֶתֵּר" וּ"מֻתָּר", – דבר שמותר לאכלו או לעשותו נקרא "היתר" או "מותר", שמשמעותם המילולית – התרת קשר, כְּלוֹמַר שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר וְאָסוּר בִּידֵי הַחִיצוֹנִים – שאינו קשור בידי הקליפות, הנקראות "חיצונים", מפני שהן מחוץ לרשות הקדושה. דבר של היתר אינו נמצא ברשות הקליפות ה"חיצונים" ואינו קשור בידיהן עד כדי כך – שֶׁלֹּא יוּכַל לַחֲזֹר וְלַעֲלוֹת לַה'. – דבר של "היתר", אם כי הוא נובע מ"קליפה", יכול לחזור ולהתעלות בקדושה. רַק – ברם, גם כשהחיות חוזרת לקדושה, על־ידי שהאדם חוזר בתשובה, שֶׁהָרְשִׁימוּ מִמֶּנּוּ נִשְׁאָר בַּגּוּף, – כשאדם אכל דבר המותר לשם תאוה, ובשעת מעשה נעשה הדבר רע גמור, הרי באותה שעה זה נעשה חלק מגופו – ולכן גם כשאותו אדם חוזר לתורה ולעבודת השם, ומעלה אתו גם את החיות – נשאר עדיין "רושם" מהרע בגופו, וְעַל כֵּן צָרִיךְ הַגּוּף לְחִבּוּט הַקֶּבֶר, – אחרי מותו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן[4]. – שחיבוט הקבר הוא כמו כל העונשים שלמעלה הבאים כדי לזכך את הנשמה, וחיבוט הקבר מכוון במיוחד לזכך את האדם מאותו "רושם" שנשאר בגופו מהתענוגים הגופניים שלא לשם שמים. כאמור, החיות שבאכילה ושתיה לשם תאוה, נכללת, לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יעשה תשובה, וְכֵן הַחַיּוֹת שֶׁבְּטִפּוֹת זֶרַע שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ בְּתַאֲוָה בַּהֲמִית, שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ עַצְמוֹ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ טְהוֹרָה. – שגם אז נכללת החיות, לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יחזור בתשובה. ברם, כל האמור הוא בשעה שהדבר עצמו מותר בעשיה, אלא שהוא עושה זאת לשם תאוה ולא לשם שמים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת וּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁהֵן – בהיות הם עצמם דברים אסורים, מִשָּׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי - הֵם אֲסוּרִים וּקְשׁוּרִים בִּידֵי הַחִיצוֹנִים – בידי הקליפות שמחוץ לרשות הקדושה, לְעוֹלָם, וְאֵין – החיות שבדברים אלה, עוֹלִים מִשָּׁם – מהקליפות, עַד כִּי יָבֹא יוֹמָם – שהקליפות תיעלמנה, וְיִבָּלַע הַמָּוֶת לָנֶצַח, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[5]: "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ"; – כשהקליפות תיבטלנה, יעלו מהן ממילא ניצוצות הקדושה, אוֹ – אפשר הדבר, שגם עתה תצא החיות של הדברים האסורים מהטומאה ותעלה לקדושה, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת מַמָּשׁ, שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה מֵעֻמְקָא דְּלִבָּא – כשהתשובה היא מעומק הלב, בְּאַהֲבָה רַבָּה וַחֲשִׁיקָה וְנֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְצָמְאָה נַפְשׁוֹ לַה' כְּאֶרֶץ עֲיֵפָה וְצִיָּה, – הצמאה למים, כך גם נפשו צמאה להשי"ת, לִהְיוֹת כִּי עַד הֵנָּה – עד שעשה תשובה, הָיְתָה נַפְשׁוֹ בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת, הִיא הַסִּטְרָא אָחֳרָא, וּרְחוֹקָה מֵאוֹר פְּנֵי ה' בְּתַכְלִית, – נפשו רחוקה בתכלית מהאור האלקי הפנימי, וְלָזֹאת – ולכן, בשעה שעושה תשובה מתוך אהבה רבה, צָמְאָה נַפְשׁוֹ – להשי"ת, בְּיֶתֶר עֹז – חזק יותר, מִצִּמְאוֹן נַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים, – שלא חטאו אף פעם. שכן, צדיקים קרובים תמיד אל הקב"ה, והם דומים למי שנמצא תמיד במקום של מים, שם צמאונו אינו חזק כל כך, ואילו מי שנמצא במדבר שממה, מקום שאין בו מים – צמאונו למים הוא חזק בהרבה. כך גם צמאונו של ה"בעל תשובה" לאלקות חזק בהרבה מכפי שהדבר הוא ב"צדיק", כְּמַאֲמָרָם זַ"ל: – כמו שאומרים חכמינו ז"ל[6]: "בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים כּוּ'". – במדריגה בה עומדים בעלי־תשובה, אין ביכולת צדיקים גמורים לעמוד שם. שכן, כאמור חסר בצדיקים אותו צמאון לאלקות, כפי שהוא בבעלי־תשובה, שהיו לפני זה רחוקים מאד. וְעַל תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה רַבָּה זוֹ אָמְרוּ – חכמינו ז"ל[7]: שֶׁ"זְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת", – חטאיו נהפכים למצוות, וכל כך למה? – הוֹאִיל וְעַל יְדֵי זֶה בָּא לְאַהֲבָה רַבָּה זוֹ. – על־ידי אותן עבירות שהרחיקו אותו מהקב"ה, הוא הגיע, כשעשה תשובה, לאהבה גדולה זו. העבירות פעלו בו אותה פעולה כמו מצוות, הן הביאו אותו לאהבה גדולה יותר להקב"ה. על־כל־פנים מהאמור מובן, שגם כעת, לפני היעלמות הקליפות וביטול הרע, ישנה דרך להעלות לקדושה את החיות שבדברים האסורים, וזאת על־ידי תשובה הבאה מאהבה רבה להקב"ה. אֲבָל תְּשׁוּבָה שֶׁלֹּא מֵאַהֲבָה זוֹ, אַף שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה, וְה' יִסְלַח לוֹ, – על העבירות שעבר, מִכָּל מָקוֹם לֹא נַעֲשׂוּ לוֹ –

---

4. פרק ח. 5. זכרי' יג, ב. 6. ברכות לד, ב. 7. ראש השנה כט, א.

ליקוטי אמרים

נכונה וה' יסלח לו מכל מקום לא נעשו לו כזכיות ואין עולים מהקליפה לגמרי עד עת קץ שיבולע המות לנצח.

העבירות, **כִּזְכִיּוֹת,** – כמצוות, **וְאֵין עוֹלִים מֵהַקְלִיפָּה לְגַמְרֵי עַד עֵת קֵץ,** – הגלות, **שֶׁיְּבֻלַּע הַמָּוֶת** – הקליפות הנקראות מות, **לָנֶצַח.** – למדנו, הרי, שהחיות שבמאכלים אסורים וביאות אסורות, אינה יכולה להינתק לגמרי מהקליפות, אלא על־ידי תשובה הנובעת מתוך אהבה רבה, או כשהקליפות תתבטלנה ותיעלמנה לגמרי. להלן בא רבנו הזקן לומר שקיים איסור אחד שהחיות שלו יכולה לעלות לקדושה גם שלא על־ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, אלא בשעושה תשובה נכונה מתוך כוונה רבה בקריאת שמע שעל המטה:

יום שלישי י' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יב, אך החיות שבטפות... עד עמ' 24, בגוף בשר ודם:

ליקוטי אמרים

אך החיות שבטפות זרע שיצאו ממנו לבטלה אף שירדה ונכללה בשלש קליפות הטמאות הרי זו עולה משם בתשובה נכונה ובכוונה עצומה בקריאת שמע שעל המטה כנודע מהאר"י ז"ל ומרומז בגמרא כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאלו אוחז חרב של שתי פיות כו' להרוג גופות החיצונים שנעשו לבוש לחיות שבטפות ועולה החיות מהם כידוע לי"ח. ולכן לא הוזכר עון זרע לבטלה בתורה בכלל ביאות אסורות אף שחמור מהן וגדול עונו בבחי' הגדלות ורבוי הטומאה והקליפות שמוליד ומרבה במאד מאד בהוצאת זרע לבטלה יותר מביאות אסורות רק שבביאות אסורות מוסיף כח וחיות בקליפה טמאה ביותר עד שאינו יכול להעלות משם החיות בתשובה*

אא"כ יעשה תשובה מאהבה רבה כל כך עד שזדונות נעשו לו כזכיות ובזה יובן מאמר רז"ל איזהו מעוות שלא יוכל לתקון זה שבא על הערוה והוליד ממזר שאז גם אם יעשה תשובה גדולה יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה רַבָּה כָּל כָּךְ, עַד שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכִיּוֹת. – ומשום כך לא נזכר בתורה, חטא זה, של זרע לבטלה, בכלל ביאות אסורות, שכן, בהוצאת זרע לבטלה אפשר לאדם להעלות את החיות לקדושה על־ידי "תשובה נכונה", רגילה אך כנה, ו"כוונה" בקריאת שמע שעל המטה, גם בלי תשובה הנובעת מאהבה רבה. **וּבָזֶה יוּבַן מַאֲמַר רַז"ל:** – על יסוד מה שאמרנו שבביאות אסורות, אפשר להציל את רגילה, (**הגהה** – ב"הגהה" הבאה, מסביר רבנו הזקן, מדוע בביאות אסורות אי אפשר להעלות את החיות מהקליפות, רק על־ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, ואילו בזרע לבטלה אפשר לעשות זאת גם על־ידי "תשובה נכונה": **מִפְּנֵי שֶׁנִּקְלְטָה בִּיסוֹד דְּנוּקְבָא דִּקְלִפָּה** – שכן, בביאות אסורות, נקלטה החיות ב"יסוד" ה"נקבה" של הקליפה, **הַמְקַבֶּלֶת וְקוֹלֶטֶת הַחַיּוֹת מֵהַקְדֻּשָּׁה,** – שכן, כשם שהדבר בצד הגשמי של עבירה זו, כך גם ברוחניות, נקלטת החיות ב"נקבה" של הקליפה, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּזֶרַע לְבַטָּלָה,** – שונה הדבר בזרע לבטלה, **שֶׁאֵין שָׁם בְּחִינַת נוּקְבָא דִּקְלִפָּה,** – לא קיימת כלל, במובן הגשמי של העבירה, בחינת "נקבה" של קליפה, **רַק שֶׁכַּחוֹתֶיהָ וְחֵילוֹתֶיהָ** – של הקליפה, **מַלְבִּישִׁים** – ומקיפים, **לַחַיּוֹת שֶׁבַּטִּפּוֹת, כִּידוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן** – ליודעי חכמת הקבלה): **אֶלָּא אִם כֵּן יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה רַבָּה כָּל כָּךְ, עַד שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכִיּוֹת.** – ומשום כך לא נזכר בתורה, חטא זה, של זרע לבטלה, בכלל ביאות אסורות, שכן, בהוצאת זרע לבטלה אפשר לאדם להעלות את החיות לקדושה על־ידי "תשובה נכונה", רגילה אך כנה, ו"כוונה" בקריאת שמע שעל המטה, גם בלי תשובה הנובעת מאהבה רבה. **וּבָזֶה יוּבַן מַאֲמַר רַז"ל:** – על יסוד מה שאמרנו שבביאות אסורות, אפשר להציל את חיות שנקלטה ביסוד דנוקבא דקליפה המקבלת וקולטת החיות מהקדושה משא"כ בזרע לבטלה שאין שם בחי' נוקבא דקליפה רק שכחותיה וחיילותיה מלבישים לחיות שבטפות כידוע לי"ח):

הגה"ה

אַךְ הַחַיּוֹת שֶׁבַּטִּפּוֹת זֶרַע שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ לְבַטָּלָה, אַף שֶׁיָּרְדָה וְנִכְלְלָה בְּשָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת - הֲרֵי זוֹ עוֹלָה מִשָּׁם בִּתְשׁוּבָה נְכוֹנָה, – "רגילה" אך כנה, **וּבְכַוָּנָה עֲצוּמָה בִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה, כַּנּוֹדַע מֵהָאַר"י זַ"ל,** – ש"כוונה" בקריאת שמע שעל המטה מסוגלת לתקן חטא זה, **וּמְרֻמָּז בַּגְּמָרָא[8]:** – האומרת: **"כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ כְּאִלּוּ אוֹחֵז חֶרֶב שֶׁל שְׁתֵּי פִּיּוֹת כּוֹ",** – ושתי פיות אלו הן כדי, **לַהֲרֹג גּוּפוֹת הַחִיצוֹנִים** – של הקליפות, **שֶׁנַּעֲשׂוּ לְבוּשׁ לַחַיּוֹת שֶׁבַּטִּפּוֹת,** – הריגת גופות הקליפות נעשה על־ידי אחת הפיות מהחרב של קריאת שמע שעל המטה, **וְעוֹלָה הַחַיּוֹת מֵהֶם,** – על ידי הפה השני של החרב, **כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן.** – (חכמה נסתרה), חכמת הקבלה. **וְלָכֵן לֹא הֻזְכַּר עָוֹן זֶרַע לְבַטָּלָה בַּתּוֹרָה בִּכְלַל בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת, אַף שֶׁחָמוּר מֵהֶן,** – אף שבפרט מסויים חמור עון זרע לבטלה מביאות אסורות, **וְגָדוֹל עֲוֹנוֹ, בִּבְחִינַת הַגְּדֻלּוּת וְרִבּוּי הַטֻּמְאָה וְהַקְלִפּוֹת שֶׁמּוֹלִיד וּמַרְבֶּה** – את הקליפות, **בִּמְאֹד מְאֹד בְּהוֹצָאַת זֶרַע לְבַטָּלָה, יוֹתֵר מִבִּיאוֹת אֲסוּרוֹת.** – כלומר בכמות הוא יוצר על־ידי עבירה זו הרבה יותר קליפות מאשר על־ידי ביאות אסורות, **רַק שֶׁבְּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת מוֹסִיף כֹּחַ וְחַיּוּת בְּקִלְפָּה טְמֵאָה בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם הַחַיּוּת בִּתְשׁוּבָה,** – בתשובה

---

8. ברכות ה, א.

ליקוטי אמרים

כל כך אי אפשר לו להעלות החיות לקדושה מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף בשר ודם:

החיות מהקליפות על־ידי תשובה מאהבה רבה, יובן מאמר רבותינו ז"ל[9]: "אֵיזֶהוּ מְעֻוָּת שֶׁלֹּא יוּכַל לִתְקֹן[10] - זֶה שֶׁבָּא עַל הָעֲרָוָה וְהוֹלִיד מַמְזֵר", שֶׁאָז – כשכבר הוליד ממזר, גַּם אִם יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ – כגון תשובה מאהבה רבה, אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַעֲלוֹת הַחַיּוּת לִקְדֻשָּׁה, מֵאַחַר שֶׁכְּבָר יְרֻדָה לָעוֹלָם הַזֶּה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּגוּף בָּשָׂר וָדָם: – של הממזר שנולד. זאת אין גם בכוח תשובה מאהבה רבה לבטל, ולכן זוהי עבירה שאי אפשר לתקן. למרות זאת, מוסבר במקום אחר, שכשהתשובה היא חזקה באופן מיוחד, בכוחה להביא לידי כך שהממזר ימות, כלומר שגוף הבשר ודם – יתבטל. כפי שידוע[11] הסיפור בגאון החסיד רבי יוסף מבישנקוביץ שרבנו הזקן ציווה עליו להיעשות ל"בעל עגלה": כשהתאכסן רבי יוסף, באחת מנסיעותיו, באכסניה מסוימת, ערך "תיקון חצות" והתפלל מתוך בכי רב – נכח שם באותה שעה יהודי אחד, שסטה מן הדרך הישרה, התחתן עם גויה ונולד להם ילד. בכיותיו של רבי יוסף חדרו כל כך ללבו ונפשו של אותו יהודי, עד שהחליט מעומק לבו לחזור לדרך היהדות. תשובתו של אותו יהודי היתה גדולה כל כך, שהביאה לידי כך שהממזר שנולד לו – טבע.

יום רביעי י"א טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 24, פרק ח ועוד זאת... עד עמ' 26, שעסקו בהן.

ליקוטי אמרים

פרק ח ועוד זאת במאכלות אסורות שלכך נקראים בשם איסור מפני שאף מי שאכל מאכל איסור בלא הודע לשם שמים לעבוד ה' בכח אכילה ההיא וגם פעל ועשה כן וקרא והתפלל בכח אכילה ההיא אין החיות שבה עולה ומתלבשת בתיבות התורה והתפלה כמו ההיתר מפני איסורה בידי הס"א משלש קליפות הטמאות ואפי' הוא איסור דרבנן שחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה כו' ולכן גם היצר הרע וכח המתאוה לדברים האסורים הוא שד משדין נוכראין שהוא יצר הרע של אומות עו"ג שנפשותיהם משלש קליפות הטמאות משא"כ היצה"ר וכח המתאוה לדברים המותרים למלאת תאותו הוא שד משדין יהודאין לפי שיכול לחזור לקדושה כדלעיל.

פֶּרֶק ח. וְעוֹד זֹאת בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁלְּכָךְ נִקְרָאִים בְּשֵׁם "אִסּוּר", – כלומר קשור, מִפְּנֵי שֶׁאַף מִי שֶׁאָכַל מַאֲכָל אִסּוּר בְּלֹא הוֹדַע – מבלי לדעת, וכוונת האכילה היתה, לְשֵׁם שָׁמַיִם, לַעֲבֹד ה' בְּכֹחַ אֲכִילָה הַהִיא, – לו היה זה מאכל של היתר, היתה האכילה עצמה מפרידה את הטוב מהרע; כפי שכבר הוסבר, שעל־ידי אכילה לשם שמים נפרד הטוב מן הרע שבחיות המאכל. ברם, כאן מדובר על אכילת מאכל של איסור לשם שמים, וְגַם פָּעַל וְעָשָׂה כֵּן, וְקָרָא וְהִתְפַּלֵּל בְּכֹחַ אֲכִילָה הַהִיא – שבאם היה המדובר ביחס לאכילת דבר המותר, ובכוח אותה אכילה הוא לומד ומתפלל – היתה החיות של המאכל עולה לקדושה, בהיות המאכל מנוצל ללימוד ולתפלה; אֵין הַחַיּוּת שֶׁבָּה עוֹלָה וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּתֵבוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה כְּמוֹ הַהֶתֵּר, – וכל כך למה? מִפְּנֵי אִסּוּרָהּ – כלומר, מפני התקשרות מאכל זה בִּידֵי הַסִּטְרָא אָחֳרָא מְשֻׁלָּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת. – לגמרי, שאינה מרשה לחיות שבמאכל להתעלות לקדושה. וַאֲפִלּוּ הוּא אִסּוּר דְּרַבָּנָן, – שהחכמים אסרו לעשותו, ואין הוא איסור מדאורייתא, שֶׁחֲמוּרִים דִּבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תּוֹרָה כו'[1]. – וממילא, גם דבר שחכמים אסרוהו קשור בקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם השתמש בו לשם שמים, מבלי שידע שהדבר אסור. וְלָכֵן, גַּם הַיֵּצֶר הָרַע וְכֹחַ הַמִּתְאַוֶּה לַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים, הוּא שֵׁד מִשֵּׁדִין נָכְרָאִין, – שד של גוי, שֶׁהוּא יֵצֶר הָרַע שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנַּפְשׁוֹתֵיהֶם מִשְּׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת. – ולכן מתאווים הם, והיצר הרע שלהם, לדברים אסורים, המקבלים חיותם משלש הקליפות הטמאות [והערת כ"ק רבינו: "שבהם מדובר בזח"ג רנג ועוד"]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַיֵּצֶר הָרַע וְכֹחַ הַמִּתְאַוֶּה לְדְבָרִים הַמִּתְּרִים לְמַלֹּאת תַּאֲוָתוֹ, – למרות שהוא עושה זאת כדי למלא תאות נפשו, וכפי שכבר הוסבר, "יורד" על־ידי כן גם הדבר המותר, אל הרע שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי; ברם, למרות זאת הוּא שֵׁד מִשֵּׁדִין יְהוּדָאִין[2], – יצר־הרע "יהודי", לְפִי שֶׁיָּכוֹל לַחֲזֹר לַקְּדֻשָּׁה כְּדִלְעֵיל[3]. – שגם כשאכל כדי למלא תאות נפשו, אך, מכיון, שמדובר במאכל של היתר, מתעלה החיות לקדושה, כשהאדם חוזר ללמוד תורה ולעבוד את השי"ת; ואילו היצר־הרע לדבר של איסור, אינו יצר־הרע יהודי כלל, אלא יצר־הרע זר. יצר־הרע זה מקבל האדם, בגלל השתקעותו בתאוות "מותרות", על ידן הוא מתגשם, ונוצר בו רצון לדבר של איסור, דבר שאינו טבעי ליהודי. אַךְ מִכָּל מָקוֹם, – גם במאכלים של היתר, כשאכל אותם כדי למלא

---

9. חגיגה ט, א. **10.** קהלת א, טו. **11.** הקדמת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לספר "פוקח עורים". **1.** משנה סנהדרין פ"ח, ב. במדבר רבה יד, יב. **2.** זהר חלק ג. רנג, א. רעז, א. **3.** פרק ז.

תאות נפשו, שקיימת עדיין האפשרות להחזירו לקדושה, אבל **קֹדֶם שֶׁחָזַר לַקְּדֻשָּׁה,** – לפני חזרת האדם בתשובה, **הוּא סִטְרָא אָחֳרָא וּקְלִפָּה. וְגַם אַחַר כָּךְ,** – אף לאחר שהאדם חזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה, **הָרְשִׁימוּ מִמֶּנּוּ** – הרושם מכך, **נִשְׁאָר דָּבוּק בַּגּוּף,** – האדם, **לִהְיוֹת כִּי מִכֹּל מַאֲכָל וּמַשְׁקֶה** – שאדם אוכל ושותה, **נַעֲשֶׂה תֵּכֶף דָּם וּבָשָׂר מִבְּשָׂרוֹ.** – ומכיון שבשעה שאכל לשם תאוה – כשהדבר היה רע – ניתוסף בגופו דם ובשר – נשאר בו "רושם" מכך, גם לאחרי שחזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה. **וְלָכֵן צָרִיךְ הַגּוּף לְחִבּוּט הַקֶּבֶר[4],** – שהוא עונש מיוחד לגוף, **לְנַקּוֹתוֹ וּלְטַהֲרוֹ מִטֻּמְאָתוֹ שֶׁקִּבֵּל** – הגוף, **בַּהֲנָאַת עוֹלָם הַזֶּה וְתַעֲנוּגָיו מִטֻּמְאַת קְלִפַּת נֹגַהּ וְשֵׁדִין יְהוּדָאִין.** – היצר־הרע היהודי המגרה את האדם לתענוגים מותרים. **אֶלָּא אִם כֵּן מִי שֶׁלֹּא נֶהֱנָה מֵעוֹלָם הַזֶּה כָּל יָמָיו** – או שאכן לא נהנה באמת, או שהנאתו לא היתה **מהעולם־הזה,** משום שכל מה שעשה היה **רק** לשם מצוה וקדושה, **כְּרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ.** – רבי יהודה הנשיא שאמר[5] בשעת הסתלקותו, שלא נהנה מהעולם־**הזה** אף לא באצבע קטנה. הרי, מי שלא נהנה מהעולם־הזה בכל משך ימי חייו, **הוא** אינו זקוק לעונש זה של חיבוט הקבר כדי לנקות את גופו; ואילו מי שאינו בדרגה כזו – זקוק גופו לעונש "חיבוט הקבר", כדי לנקותו מהטומאה שנדבקה בו, על־ידי הנאות העולם־הזה ותענוגיו. להלן, מסביר רבנו הזקן ענין לבוש הדיבור, כשמדברים דיבורים מותרים שלא לשם שמים:

וְעַל דְּבָרִים בְּטֵלִים בְּהֶתֵּר, – כשאין איסור בדיבורם, **כְּגוֹן עַם הָאָרֶץ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִלְמֹד** – שכן, מי שיכול ללמוד, מוטלת עליו תמיד חובת מצות־העשה של "ודברת בם ולא בדברים בטלים"[6], הוא חייב תמיד לדבר רק דברי תורה ולא דברים בטלים, ולגביו יש משום **איסור** לדבר דברים בטלים. ואילו, עם הארץ, שאינו יכול ללמוד, יש שהדברים בטלים שלו אינם באיסור. ואף הוא **צָרִיךְ לְטַהֵר נַפְשׁוֹ מִטֻּמְאָה זוֹ דִּקְלִפָּה זוֹ, עַל יְדֵי גִּלְגּוּלָהּ בְּכַף הַקֶּלַע[7],** – ביחס לעונש זה של "כף הקלע" מובא הביטוי, שקולעים את האדם מקצה אחד של העולם לקצה השני, או מארץ ישראל לחוץ לארץ. הרעיון הגלום בכך הוא: מעבירים את הנפש מקיצוניות לקיצוניות, בתחלה רואה הנפש את האמת ואת הגדלות שבקדושה ובאלקות, ומיד "זורקים" אותה, למחשבות ולדיבורים, שחשבה ודיברה בעולם־הזה; ויש בכך משום צער גדול לנשמה[8], **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח דַּף נט. אֶבֶל לְדִבּוּרִים אֲסוּרִים, כְּמוֹ לֵיצָנוּת וְלָשׁוֹן הָרַע וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁהֵן מִשְּׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי - אֵין כַּף הַקֶּלַע [לְבַדּוֹ] מוֹעִיל לְטַהֵר וּלְהַעֲבִיר טֻמְאָתוֹ מֵהַנֶּפֶשׁ, רַק צְרִיכָה לֵירֵד לְגֵיהִנֹּם.** – שהוא עונש חמור יותר, ומשום כך הוא משפיע יותר לנקות את הנפש. **וְכֵן מִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְעוֹסֵק בִּדְבָרִים בְּטֵלִים - אֵין כַּף הַקֶּלַע לְבַדּוֹ מוֹעִיל לְנַפְּשׁוֹ לְמָרְקָהּ וּלְזַכְּכָהּ, רַק** – היא זקוקה **לַעֲנָשִׁים חֲמוּרִים שֶׁמַּעֲנִישִׁים עַל בִּטּוּל תּוֹרָה בִּפְרָטוּת, מִלְּבַד עֹנֶשׁ הַכְּלָלִי לְכָל בִּטּוּל מִצְוַת עֲשֵׂה מֵחֲמַת עֲצֻלּוּת בְּגֵיהִנֹּם שֶׁל שֶׁלֶג, כַּמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[9].** – אדם נענש על עבירותיו "מדה כנגד מדה", חומרת העונש כחומרת החטא, ולכן: על עבירה שנעשתה מתוך חום וחמימות – מענישים ב"גיהנום של אש", ועל קרירות בקיום מצוה – ב"גיהנום של שלג"[10]. הרי, נוסף על העונש שמענישים על ביטול מצות תלמוד תורה, כעונש שמענישים על ביטול כל מצות־עשה – קיים עונש מיוחד על "ביטול תורה". **וְכֵן הָעוֹסֵק בְּחָכְמוֹת אֻמּוֹת הָעוֹלָם - בִּכְלַל דְּבָרִים בְּטֵלִים יֵחָשֵׁב לְעָנְיַן עָוֹן בִּטּוּל תּוֹרָה,** – שגם בלימוד חכמות כלליות עוברים על חטא ביטול תורה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**

ליקוטי אמרים

אך מ"מ קודם שחזר לקדושה הוא ס"א וקליפה וגם אח"כ הרשימו ממנו נשאר דבוק בגוף להיות כי מכל מאכל ומשקה נעשה תיכף דם ובשר מבשרו ולכן צריך הגוף לחיבוט הקבר לנקותו ולטהרו מטומאתו שקיבל בהנאת עולם הזה ותענוגיו מטומאת קליפת נוגה ושדין יהודאין אא"כ מי שלא נהנה מעוה"ז כל ימיו כרבינו הקדוש. ועל דברים בטלים בהיתר כגון ע"ה שאינו יכול ללמוד צריך לטהר נפשו מטומאה זו דקליפה זו ע"י גלגולה בכף הקלע כמ"ש בזהר פ' בשלח דף נ"ט. אבל לדיבורים אסורים כמו ליצנות ולשון הרע וכיוצא בהם שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי אין כף הקלע [לבדו] מועיל לטהר ולהעביר טומאתו מהנפש רק צריכה לירד לגיהנם. וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים אין כף הקלע לבדו מועיל לנפשו למרקה ולזככה רק עונשים חמורים שמענישים על ביטול תורה בפרטות מלבד עונש הכללי לכל ביטול מ"ע מחמת עצלות בגיהנם של שלג כמבואר במ"א וכן העוסק בחכמות אומות עובדי גלולים בכלל דברים בטלים יחשב לענין עון ביטול תורה כמ"ש בהלכות תלמוד תורה ועוד זאת יתרה

---

4. ראה זוהר חלק ב. קנא, א. ובמיוחד רבי חיים וויטאל בסוף ספר הגלגולים, וספר הכוונות נה, ב. **5.** כתובות קד, א. **6.** יומא יט, ב. **7.** ראה שבת קנב, ב. **8.** כדאי להוסיף כאן, מה שאמר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות, שאמירת דברי תורה בעל־פה, למשל: לומר בעל־פה מלות החומש, תהלים, משניות או תניא - נוסף שבכך מקיימים מצות תלמוד תורה ומטהרים את האויר - זה עוזר לאדם להיפטר מעונש כף הקלע. **9.** לקוטי תורה להאריז"ל בתחילת פרשת שמות. ראה גם זוהר חלק א. סב, ב; רלז, ב; חלק ב. קנ, א־ב. **10.** יש שרוצים ללמוד כאן, שבגיהנם של שלג יש משום רפואה לקרירות הנפש, כמו שעל־ידי שפשוף שלג על אבר קפוא, עוזר להחזרת הילוך הדם הרגיל. ברם, הרבי מפקפק בנכונות פירוש זה, ואומר שבלקוטי תורה להאריז"ל לא משמע כך. הוא

בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה[11]. וְעוֹד זֹאת יֶתֶרָה טֻמְאָתָהּ שֶׁל חָכְמַת הָאֻמּוֹת עַל טֻמְאַת דְּבָרִים בְּטֵלִים, שֶׁאֵינוֹ מַלְבִּישׁ וּמְטַמֵּא – עַל־יְדֵי דְּבָרִים בְּטֵלִים, רַק הַמִּדּוֹת, – שֶׁהֵן מִיסוֹד הָרוּחַ הַקָּדוֹשׁ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, – שֶׁכֵּן, גַּם הַנֶּפֶשׁ הָאַלְקִית מוּרְכֶּבֶת מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת רוּחָנִיִּים: אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם, עָפָר. הַמִּדּוֹת, כְּאַהֲבָה, פַּחַד וּכְדוֹמֶה, בְּאוֹת מִיסוֹד הָרוּחַ – וְעַל יְדֵי דְּבָרִים בְּטֵלִים הוּא מַשְׁקִיעַ בָּהֶם אֶת שֶׁבַע הַמִּדּוֹת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאַלְקִית, הַנּוֹבְעוֹת מִיסוֹד הָרוּחַ שֶׁבָּהּ, וּמַלְבִּיל אוֹתָן, בְּטֻמְאַת קְלִפַּת נֹגַהּ שֶׁבִּדְבָרִים בְּטֵלִים, הַבָּאִים מִיסוֹד הָרוּחַ הָרַע שֶׁבִּקְלִפָּה זוֹ בְּנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית כְּדִלְעֵיל, – כְּמוֹ שֶׁהוּסְבַּר בְּפֶרֶק הָרִאשׁוֹן. וְלֹא בְּחִינַת חָכְמָה־בִינָה־דַעַת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, – דְּבָרִים בְּטֵלִים אֵינָם מְטַמְּאִים אֶת הַשֵּׂכֶל שֶׁבְּנִשְׁמָה, מֵאַחַר שֶׁהֵם דִּבְרֵי שְׁטוּת וּכְזוּת, שֶׁגַּם הַשּׁוֹטִים וְעַמֵּי הָאָרֶץ יְכוֹלִים לְדַבֵּר כֵּן. – אֵין הוּא מַשְׁקִיעַ אֶת שִׂכְלוֹ בְּדְבָרִים בְּטֵלִים, וּמִמֵּילָא אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַשֵּׂכֶל שֶׁל נַפְשׁוֹ הָאַלְקִית. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחָכְמַת הָאֻמּוֹת, – שׁוּנָה הַדָּבָר בִּיחֵס לְחָכְמוֹת אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁבְּהִתְעַסְּקוּתוֹ בָּהֶן הוּא מַלְבִּישׁ וּמְטַמֵּא בְּחִינוֹת חָכְמָה־בִינָה־דַעַת – הַשֵּׂכֶל, שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּטֻמְאַת קְלִפַּת נֹגַהּ שֶׁבְּחָכְמוֹת אֵלּוּ, שֶׁנָּפְלוּ שָׁמָּה – אוֹתָן חָכְמוֹת "נָפְלוּ" לְתוֹךְ קְלִיפַת נוֹגַהּ, בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים – בְּתַהְלִיךְ שֶׁל "שְׁבִירַת הַכֵּלִים" בְּרֵאשִׁית הַבְּרִיאָה, מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם שֶׁל חָכְמָה דִּקְדֻשָּׁה, כִּידוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן. – לְיוֹדְעֵי חָכְמָה נִסְתָּרָה (חָכְמַת הַקַּבָּלָה), שֶׁבָּהּ מִתְבָּאֵר הַתַּהְלִיךְ הָאָמוּר וְאוֹפֶן הַנְּפִילָה. וּבְכֵן, כְּשֶׁלּוֹמְדִים חָכְמוֹת כְּלָלִיּוֹת, מְטַמְּאִים אֶת הַשֵּׂכֶל שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאַלְקִית, וְזֶה גָּרוּעַ מִדְּבָרִים בְּטֵלִים, עַל־יְדֵי הוּא מְטַמֵּא רַק אֶת הַמִּדּוֹת וְלֹא אֶת הַשֵּׂכֶל. אֶלָּא אִם כֵּן עוֹשֶׂה אוֹתָן – אֶת הַחָכְמוֹת, קַרְדּוֹם לַחֲתֹךְ בָּהֶן, דְּהַיְנוּ כְּדֵי לְהִתְפָּרְנֵס מֵהֶן בְּרֶוַח לַעֲבֹד ה', אוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לַעֲבוֹדַת ה' אוֹ לְתוֹרָתוֹ, – לְמָשָׁל: הוּא לוֹמֵד חָכְמַת הַחֶשְׁבּוֹן, כְּדֵי לְהָבִין הֵיטֵב אֶת דִּינֵי קִידּוּשׁ הַחֹדֶשׁ, וּכְדוֹמֶה. וְזֶהוּ טַעְמוֹ שֶׁל הָרַמְבַּ"ם וְרַמְבַּ"ן זַ"ל וְסִיעָתָן שֶׁעָסְקוּ בָּהֶן: – בְּחָכְמוֹת אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁכֵּן, הֵם יָדְעוּ לִנְצֹל חָכְמוֹת אֵלּוּ בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם וּבְתוֹרָה. בְּהִקָּשֵׁר לָהָאָמוּר בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁדְּבַר שֶׁל אִיסּוּר, גַּם אִם אִיסּוּרוֹ הוּא מִדְּרַבָּנָן בִּלְבַד, קָשׁוּר בְּשֶׁלֹּשׁ הַקְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי, וְאִי אֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹתוֹ לְקֹדֶשׁ, גַּם אִם הוּא אוֹכֵל אוֹתוֹ מִבְּלִי שֶׁיֵּדַע שֶׁהַדָּבָר הוּא שֶׁל אִיסּוּר, וְאַף כְּשֶׁזֶּה נֶאֱכָל לְשֵׁם שָׁמַיִם, וּבְכֹחַ אוֹתָהּ אֲכִילָה הוּא לוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל – כְּדַאי לְהָבִיא כָּאן אֶת הַסִּיפּוּר הַבָּא: חָסִיד אֶחָד הִתְאוֹנֵן פַּעַם בְּפָנֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, שֶׁלְּחַתְּנוֹ נוֹפְלוֹת מַחֲשָׁבוֹת וּפִקְפּוּקִים בְּעִנְיְנֵי אֱמוּנָה. אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: חֲתָנְךָ נִכְשָׁל בְּשִׁתִּיַּת חֵלֶב עִכּוּ"ם, שֵׁיהוּדִי לֹא הָיָה נוֹכֵחַ בְּשַׁעַת הַחֲלִיבָה. וְאַף שֶׁהוּא חָשַׁב שֶׁזֶּהוּ חֵלֶב יְהוּדִי, וְנוֹסֵף עַל כָּךְ חֵלֶב עִכּוּ"ם הוּא אִיסּוּר מִדְּרַבָּנָן בִּלְבַד – הֶזִּיק לוֹ הַדָּבָר בְּרוּחָנִיּוּת, וּמִכָּאן סְפֵיקוֹתָיו בֶּאֱמוּנָה. רַבֵּנוּ הַזָּקֵן נָתַן לוֹ "תִּיקּוּן", שֶׁעָזַר לוֹ לְהֵרָפֵא מִמַּחֲלָתוֹ הָרוּחָנִית.

ליקוטי אמרים

טומאתה של חכמת האומות עובדי גלולים על טומאת דברים בטלים שאינו מלביש ומטמא רק המדות מיסוד הרוח הקדוש שבנפשו האלהית בטומאת קליפת נוגה שבדברים בטלים הבאים מיסוד הרוח הרע שבקליפה זו בנפשו הבהמית כדלעיל ולא בחי' חב"ד שבנפשו מאחר שהם דברי שטות ובורות שגם השוטים וע"ה יכולים לדבר כן. משא"כ בחכמת האומות עובדי גלולים הוא מלביש ומטמא בחי' חב"ד שבנפשו האלהית בטומאת קליפת נוגה שבחכמות אלו שנפלו שמה בשבירת הכלי' מבחי' אחוריים של חכמה דקדושה כידוע ליודעי חן אלא א"כ עושה אותן קרדום לחתוך בהן דהיינו כדי להתפרנס מהן בריוח לעבוד ה' או שיודע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל וסיעתן שעסקו בהן:

יום חמישי י"ב טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 26, פרק ט והנה מקום... עד עמ' 26, מחב"ד שבמוחין.

פֶּרֶק ט בְּפְרָקִים הַקּוֹדְמִים הִסְבִּיר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן אֶת פְּרָטֵי הַנֶּפֶשׁ הָאַלְקִית שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, עַל עֶשֶׂרֶת כּוֹחוֹתֶיהָ וְשִׁלְשָׁה לְבוּשֶׁיהָ. אֶת פְּרָטֵי הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, הַנֶּפֶשׁ שֶׁמֵּהַקְלִיפָּה, שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, עַל עֶשֶׂרֶת כּוֹחוֹתֶיהָ וְשִׁלְשָׁה לְבוּשֶׁיהָ. בְּפֶרֶק הַתְּשִׁיעִי, יַסְבִּיר אֶת הַמִّלְחֶמֶת הַמִּתְחוֹלֶלֶת בְּאָדָם בֵּין שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת אֵלּוּ: וְהִנֵּה, מְקוֹם מִשְׁכַּן נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמִּקְלִפַּת נֹגַהּ בְּכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל הוּא בַּלֵּב, – שֵׁם, בַּלֵּב, מִתְגַּלֶּה הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, לְהַשְׁפִּיעַ עַל הַגּוּף, שֶׁכָּן, כְּפִי שֶׁהוּזְכַּר בְּפְרָקִים הַקּוֹדְמִים, מוּרְכֶּבֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית בְּעִיקָּר מִ"מִּדּוֹת" – כְּבַעַס, תַּאֲוָה, הִתְפָּאֲרוּת וּכְדוֹמֶה, וּמְקוֹמָן שֶׁל מִדּוֹת אֵלּוּ, הוּא בַּלֵּב, בֶּחָלָל שְׂמָאלִי – שֶׁבַּלֵּב, שֶׁהוּא מָלֵא דָּם, וּכְתִיב[1]: "כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ". – שֶׁמִּכָּאן

ליקוטי אמרים

פרק ט והנה מקום משכן נפש הבהמית שמקליפת נוגה בכל איש ישראל הוא בלב בחלל שמאלי שהוא מלא דם וכתיב כי הדם הוא הנפש ולכן

העיר: "צע"ג אם נכון הוא; וא"כ למה גוזלין השלג כו' שבל"ת שם". **11.** פרק ג, סעיף ז. "הלכות תלמוד תורה" הוא הספר הראשון שנדפס מרבנו הזקן, בשנת תקנ"ד, בשקלוב, ולאחר מכן - צורף ונכלל בשולחן ערוך שלו. **1.** דברים יב, כג.

מובן, שהנפש נמצאת בחלל השמאלי שבלב, המלא דם, **וְלֶכֶן,** – בגלל מיקומה של הנפש הבהמית בלב, **כָּל הַתְּאֲוּוֹת וְהִתְפָּאֲרוּת וְכַעַס וְדוֹמֵיהֶן** – וכל שאר המדות, **הֵן בַּלֵּב, וּמֵהַלֵּב הֵן מִתְפַּשְּׁטוֹת בְּכָל הַגּוּף. וְגַם עוֹלֶה לַמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ[2], לְחַשֵּׁב וּלְהַרְהֵר בָּהֶן וּלְהִתְחַכֵּם בָּהֶן,** – אחרי שמתעוררת תאוה בלבו, היא עולה אל מוחו, לחשוב ולהתחכם איך להגיע למימוש תאותו זו[3], **כְּמוֹ שֶׁהַדָּם מְקוֹרוֹ בַּלֵּב, וּמֵהַלֵּב מִתְפַּשֵּׁט לְכָל הָאֵבָרִים, וְגַם עוֹלֶה לְהַמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ.** – כשם שהדם מקורו בלב, ומשם הוא מתפשט לכל שאר חלקי הגוף, כך גם נפש זו – המלובשת בדם האדם – מקורה בלב, ומהלב היא מתפשטת לכל שאר חלקי הגוף. **אַךְ מְקוֹם מִשְׁכַּן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הוּא בְּמֹחִין שֶׁבָּרֹאשׁ,** – מיקומה של הנפש האלקית הוא במוח שבראש, כפי שהוזכר בפרקים הקודמים, שעיקר מהותה של הנפש האלקית הוא ה"שכל", ומקום ה"שכל" הוא בראש, **וּמִשָּׁם** – מהמוח שבראש, **מִתְפַּשֶּׁטֶת לְכָל הָאֵבָרִים, וְגַם בַּלֵּב** – שוכנת ומתגלה הנפש האלקית **בֶּחָלָל הַיְמָנִי** – שבלב, **שֶׁאֵין בּוֹ דָּם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[4]: "לֵב חָכָם לִימִינוֹ".** – "חכם" רומז לנפש האלקית, בניגוד לנפש הבהמית (היצר הרע), הנקראת "כסיל". "לימינו" – החלל הימני שבלב. כאן, כמו בנפש הבהמית, הוא מבדיל בין הלב לשאר האברים: לאחרי שהוא מציין, שהנפש האלקית מתפשטת בכל האברים, הוא מוסיף במיוחד "וגם בלב" – שכן, הנפש האלקית לא רק שהיא מתפשטת בלב כמו בשאר האברים, אלא היא גם **מתגלה** בלב, כלומר: במדות. **וְהִיא** – כיצד מתגלה הנפש האלקית שמהמוח הלב הנובע מהמוח שבראש, **שִׂמְחַת לֵבָב בְּתִפְאֶרֶת ה' וַהֲדַר גְּאוֹנוֹ,** – גם שמחת־לב זו, שהיא רגש פנימי יותר מאשר אהבה, בא מהמוח אל הלב, **כַּאֲשֶׁר עֵינֵי הֶחָכָם** – הנפש האלקית, **אֲשֶׁר בְּרֹאשׁוֹ, בְּמֹחַ חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ, מְסִתַּכְּלִים** – במבט פנימי, **בִּיקָרָא דְּמַלְכָּא** – בכבודו של המלך, הקב"ה, **וְתִפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ** – שהיא, **עַד אֵין חֵקֶר** – אי אפשר לחקרו עד לשרשו, **וְאֵין סוֹף וְתַכְלִית,** – הוא אין־סופי ובלתי מוגבל, **כַּמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר.** – הוא מתבונן בגדולת הקב"ה **בעיני** שכלו. כלומר: לא רק שהוא מבין בשכלו את גדולתו של הקב"ה, כי אם, הבנתו היא בצורה של ראיה – כאילו הוא רואה בעיניו – הרי, ראיה שכלית זו, מעוררת שמחה בלב. וגם שמחה זו נובעת מהמוח. **וְכֵן שְׁאָר מִדּוֹת קְדוֹשׁוֹת שֶׁבַּלֵּב,** – כמו יראת ה' וכדומה, **הֵן מֵחָכְמָה־בִינָה־דַעַת שֶׁבְּמֹחִין.** – שבמוח.

ליקוטי אמרים

כל התאות והתפארות וכעס ודומיהן הן בלב ומהלב הן מתפשטות בכל הגוף וגם עולה למוח שבראש לחשב ולהרהר בהן ולהתחכם בהן כמו שהדם מקורו בלב ומהלב מתפשט לכל האברים וגם עולה להמוח שבראש. אך מקום משכן נפש האלהית הוא במוחין שבראש ומשם מתפשטת לכל האברים וגם בלב בחלל הימני שאין בו דם וכמ"ש לב חכם לימינו והיא אהבת ה' כרשפי שלהבת מתלהבת בלב משכילים המבינים ומתבוננים בדעתם אשר במוחם בדברים המעוררים את האהבה. וכן שמחת לבב בתפארת ה' והדר גאונו כאשר עיני החכם אשר בראשו במוח חכמתו ובינתו מסתכלים ביקרא דמלכא ותפארת גדולתו עד אין חקר ואין סוף ותכלית כמבואר במקום אחר וכן שאר מדות קדושות שבלב הן מחב"ד שבמוחין.

– בלב? – על־ידי **אַהֲבַת ה' כְּרִשְׁפֵּי שַׁלְהֶבֶת מִתְלַהֶבֶת בְּלֵב מַשְׂכִּילִים** – המשתמשים בכוח חכמתם, **הַמְבִינִים וּמִתְבּוֹנְנִים** – ומשתמשים גם ב"כוח הבינה", להבין כל דבר לפרטיו, **בְּדַעְתָּם אֲשֶׁר בְּמֹחָם** – הם משתמשים גם "בכוח הדעת", להתעמק ולהרגיש את מה שהם מבינים; כלומר, הם משתמשים לשם כך בכל שלשת הכוחות: חכמה, בינה ודעת, **בִּדְבָרִים הַמְעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה.** – בגדולת השי"ת, כפי שהוסבר בפרק השלישי, שהתבוננות בגדולת השי"ת, מעוררת אהבה אליו. הרי, אהבה זו בלב היא התפשטות הנפש האלקית מהמוח: ההתבוננות במוח מביאה את האהבה בלב. **וְכֵן** – משל פנימי יותר, לרגש

יום שישי י"ג טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 26, אך הנה כתיב ולאום... עד עמ' יד, אהבה עזה כרשפי אש.

אַךְ הִנֵּה כְּתִיב[5]: "וּלְאֹם מְלֹאֹם יֶאֱמָץ", – [כ"ק **רבינו מעיר כאן: "אך כו'** – פי' דב' הנפשות אין ענינם שכל א' עוסק בשלו ואין לו עסק והתענינות בפעולות הב', כ"א לאום מלאום יאמץ כו'"] – פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, שברוחניותם של בני

ליקוטי אמרים

אך הנה כתיב ולאום מלאום יאמץ כי הגוף נקרא עיר קטנה וכמו

2. הוא משתמש בביטוי "עולה למוח שבראש" - כי יש בכך משום עליה למדות, כשמהן נובעת המחשבה והשכל - אם כי, שה"שכל" בא כאן רק לשם ביצוען של המדות - שהרי, עצם מהות השכל, הוא למעלה ממהות המדות. כך להלן בקשר ל"דם", הוא אומר שהדם עולה למוח, שכן, גם לדם יש בכך משום עליה, שהדם המזוקק ביותר עולה למוח. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמובן - הטעם על הדגשת המוח בפ"ע - הוא ע"ד שפי' לקמן בנה"א". **4.** קהלת י, ב. **5.** בראשית כה, כג.

ישראל רומז יעקב – על הנפש האלקית, ועשו – על הנפש הבהמית, והם עומדים במלחמה תמידית, כשאחד מהם מתחזק ומתאמץ להתגבר על השני. **כִּי הַגּוּף נִקְרָא "עִיר קְטַנָּה"**[6], **וּכְמוֹ שֶׁשְּׁנֵי מְלָכִים נִלְחָמִים עַל עִיר אַחַת, שֶׁכָּל אֶחָד רוֹצֶה לְכָבְשָׁהּ** – גם נגד רצונה, **וְלִמְלֹךְ עָלֶיהָ,** – ולהגיע למלוכה עליה, שהיא ברצון, כלומר בהסכמת וברצון תושבי העיר. **דְּהַיְינוּ לְהַנְהִיג יוֹשְׁבֶיהָ כִּרְצוֹנוֹ וְשֶׁיִּהְיוּ סָרִים לְמִשְׁמַעְתּוֹ בְּכָל אֲשֶׁר יִגְזֹר עֲלֵיהֶם,** – כשם שהדבר הוא במלחמה בין שני מלכים על כיבושה של עיר אחת, **כָּךְ שְׁתֵּי הַנְּפָשׁוֹת, הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוֹנִית הַבְּהֵמִית** – הנפש הבהמית שמהקליפה המחיה את הגוף שהיא הצד המנוגד לאלקות וקדושה, **נִלְחָמוֹת זוֹ עִם זוֹ עַל הַגּוּף וְכָל אֵבָרָיו,** – הגוף הוא ה"עיר הקטנה" והאברים – ה"תושבים", **שֶׁהָאֱלֹהִית** – הנפש האלקית, **חֶפְצָה וּרְצוֹנָהּ שֶׁתְּהֵא הִיא לְבַדָּהּ הַמּוֹשֶׁלֶת עָלָיו** – על הגוף, **וּמַנְהִיגַתּוּ, וְכָל הָאֵבָרִים יִהְיוּ סָרִים לְמִשְׁמַעְתָּהּ** – כלומר, שהאברים יתנהגו בפועל לפי הוראות הנפש האלקית, **וּבְטֵלִים אֶצְלָהּ לְגַמְרֵי,** – לא רק שהאברים יתנהגו בפועל כדרישת הנפש האלקית, אלא שימסרו את רצונם לנפש האלקית. ויותר מכך רוצה הנפש האלקית: **וּמֶרְכָּבָה אֵלֶיהָ,** – שהאברים יהיו בטלים אליה כמו "מרכבה" לגבי הרוכב עליה, שאין לה רצון עצמי כלל. כלומר, לא כמו בהתבטלות סתם, שיש לה רצון עצמי, אלא שהיא מבטלת אותו, כי אם שלאברים לא יהיה רצון עצמי כלל, וכל רצונם יהיה אך ורק רצונה של הנפש האלקית, **וְיִהְיוּ לְבוּשׁ לְעֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ** – של הנפש האלקית, **וְג' לְבוּשֶׁיהָ** – מחשבה, דיבור ומעשה, **הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל**[7], **שֶׁיִּתְלַבְּשׁוּ כֻּלָּם** – כוחותיה ולבושיה של הנפש האלקית יתלבשו, **כְּאֵבְרֵי הַגּוּף, וְיִהְיֶה הַגּוּף כֻּלּוֹ מָלֵא מֵהֶם לְבַדָּם,** – שכן, יתכן, שהאברים אכן יתלבשו בכוחות ולבושי הנפש האלקית, אבל **לפעמים** יתלבשו גם בכוחות ובלבושי הנפש הבהמית, לכן הוא אומר: שהגוף כולו יהיה **מלא** אך ורק בכוחות ולבושי הנפש האלקית, ולא ישאר מקום כלל לכוחות ולבושי הנפש הבהמית, **וְלֹא יַעֲבֹר זָר** – הנפש הבהמית נקראת "זר", **בְּתוֹכָם** – באברים, **חַס וְשָׁלוֹם,** – עד כאן דובר בצורה כללית, שרצונה של הנפש האלקית הוא שכל הגוף יהיה מלא רק ממנה. להלן, יבואו הדברים בפירוט יותר: **דְּהַיְינוּ, תְּלַת מֹחִין שֶׁבְּרֵאשׁ** – שלשת המוחין שבראש, חכמה, בינה, דעת, **יִהְיוּ מְמֻלָּאִים מֵחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, שֶׁהִיא חָכְמַת ה' וּבִינָתוֹ,** – להתחכם ולהבין גדולתו של הקב"ה, **לְהִתְבּוֹנֵן בְּגָדְלָתוֹ אֲשֶׁר עַד אֵין חֵקֶר וְאֵין סוֹף,** – לגדולתו, ואי אפשר לחקרו לתכליתו, **וּלְהוֹלִיד מֵהֶן,** – מהחכמה ובינה, **עַל יְדֵי הַדַּעַת,** – על ידי התעמקות בכוח הדעת, עד להרגשת השכל, שעל־ידי־כך מולידים, **הַיִּרְאָה** – מהקב"ה, **בְּמוֹחוֹ וּפַחַד ה' בְּלִבּוֹ,** – כפי שהוזכר בפרק השלישי, שעל־ידי ההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, נולדת יראה במוח – הביטוי "יראה" נאמר, כשהדבר ממנו יראים נמצא מרחוק, הוא רק מבין אותו בשכלו – ופחד בלב – הביטוי "פחד" נאמר, כשהדבר ממנו מפחדים נמצא קרוב אליו, רואים אותו ומתמלאים ממנו פחד בלב. כך גם כאן: מהתבוננות והתעמקות בגדולתו של הקב"ה, מתעוררת תחלה יראה במוח, ולאחר מכן פחד בלב, **וְאַהֲבַת ה' כְּאֵשׁ בּוֹעֶרֶת בְּלִבּוֹ** – כן נולדת, על־ידי ההתבוננות והתעמקות בגדולתו של הקב"ה, אהבה בוערת בלב, **כִּרְשָׁפֵי שַׁלְהֶבֶת, לִהְיוֹת נִכְסָפָה וְגַם כֻּלְּתָה נַפְשׁוֹ בַּחֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה** – כדי, **לְדָבְקָה בּוֹ בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּכָל לֵב וָנֶפֶשׁ וּמְאֹד** – בשלשת הבחינות: בכל לבבך, בכל נפשך ובכל מאדך, כמו שנאמר בפסוק[8], "בכל לבבך" – שהלב יהיה ממולא באהבה להקב"ה, "בכל נפשך" – שאהבה זו תעבור את גדות הלב ותתפשט בכל שאר האברים, שכולם יתנהגו בהתאם לדרישות אותה אהבה. כגון: כשהאהבה להקב"ה מגיעה גם ברגלי האדם – רצות אז הרגלים במהירות לקיים מצוה, ו"בכל מאדך" – עד למסירות נפש, בגלל אהבתו אל הקב"ה הוא מוכן למסור את נפשו, **מֵעֲמֻקָּא דְּלִבָּא** – מעומק הלב, **שֶׁבְּחֶלֶל הַיְמָנִי,** – שם משכן הנפש האלקית, וצורת האהבה להקב"ה שהנפש האלקית רוצה בה, היא: **שֶׁיִּהְיֶה תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה**? – תחלה האהבה היא עדיין רק על ה"סף" ואינה ממלאה את כל החלל, **מָלֵא** –

ליקוטי אמרים

ששני מלכים נלחמים על עיר אחת שכל אחד רוצה לכבשה ולמלוך עליה דהיינו להנהיג יושביה כרצונו ושיהיו סרים למשמעתו בכל אשר יגזור עליהם. כך שתי הנפשות האלהית והחיונית הבהמית שמהקליפה נלחמות זו עם זו על הגוף וכל אבריו שהאלהית חפצה ורצונה שתהא היא לבדה המושלת עליו ומנהיגתו וכל האברים יהיו סרים למשמעתה ובטלים אצלה לגמרי ומרכבה אליה ויהיו לבוש לעשר בחינותיה וג' לבושיה הנ"ל שיתלבשו כולם באברי הגוף ויהיה הגוף כולו מלא מהם לבדם ולא יעבור זר בתוכם ח"ו דהיינו תלת מוחין שבראש יהיו ממולאים מחב"ד שבנפש האלהית שהיא חכמת ה' ובינתו להתבונן בגדולתו אשר עד אין חקר ואין סוף ולהוליד מהן על ידי הדעת היראה במוחו ופחד ה' בלבו ואהבת ה' כאש בוערה בלבו כרשפי שלהבת להיות נכספה וגם כלתה נפשו בחשיקה וחפיצה לדבקה בו בא"ס ב"ה בכל לב ונפש ומאד מעומקא דלבא שבחלל הימני שיהיה תוכו רצוף אהבה

---

6. ראה קהלת ט, יד; נדרים לב, ב. **7.** בפרקים ג וד'. **8.** דברים ו, ה. **9.** שיר השירים ג, י.

שיהיה גם מלא כולו, ככלי כשהוא ממולא במים, הרי כל חלל הכלי מלא במים, כך יהיה כל חלל הלב ממולא באהבת השם, **וְגָדוּשׁ** – לא רק שיהיה מלא, אלא גם גדוש ועובר על גדותיו, לא רק בחלל הימני שבלב, אלא, **עַד שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט גַּם לֶחָלָל הַשְּׂמָאלִי** – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית ושל היצר־הרע, וזאת כדי **לְאַכְּפָהּ אָחֳרָא יְסוֹד הַמַּיִם הָרָעִים שֶׁבָּהּ,** – לכפות את ה"סטרא אחרא", הצד האחר שלא מן הקדושה, שהיא יסוד ה"מים הרעים" שבנפש הבהמית, **שֶׁהִיא הַתַּאֲוָה שֶׁמִּקְלִפַּת נֹגַהּ,** – כמוסבר בפרק הראשון, שמיסוד המים שבנפש הבהמית, באה מדת התאוה לתענוגים גופניים, שהם "נוגה", **לְשַׁנּוֹתָהּ וּלְהָפְכָהּ מִתַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה לְאַהֲבַת ה',** – שבמקום שעד עתה התאוותה הנפש הבהמית לתענוגים גשמיים שמהעולם־הזה – תתאוה ותאהב מעתה אלקות וקדושה. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּכָל לְבָבְךָ"** – וחכמינו ז"ל דורשים[10], ממה שלא נאמר בכל **לבך** כי אם **לבבך**, בשתי "בית"ים, **"בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ".** – ביצר־הטוב וביצר־הרע, שלא רק היצר־הטוב יאהב את הקב"ה, אלא גם היצר־הרע. וזאת רוצה הנפש האלקית לבצע בגוף, שאהבתו להקב"ה תהיה במדריגה כזו, שתפעל גם על הנפש הבהמית, להפוך אותה, שבמקום לתענוגי העולם־הזה, תהיה לה אהבה להקב"ה: **וְהַיְנוּ, שֶׁיַּעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ לְמַדְרֵגַת אַהֲבָה רַבָּה** – דרגה גדולה מאד באהבה, **וְחִבָּה יְתֵרָה מִמַּדְרֵגַת אַהֲבָה עַזָּה כִּרְשָׁפֵי אֵשׁ,** – שנזכר לעיל.

ליקוטי אמרים

מלא וגדוש עד שתתפשט גם לחלל השמאלי לאכפיא לס"א יסוד המים הרעים שבה שהיא התאוה שמקליפת נוגה לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם הזה לאהבת ה' כמ"ש בכל לבבך בשני יצריך והיינו שיעלה ויבא ויגיע למדרגת אהבה רבה וחיבה יתרה ממדרגת אהבה עזה כרשפי אש

יום שבת קודש י"ד טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יד, והיא הנקראת בכתוב... עד עמ' 28, כמשל הזונה שבזה"ק.

וְהִיא – אהבה רבה זו, **הַנִּקְרֶאת בְּכָתוּב[11]: "אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים", לְהִתְעַנֵּג עַל ה' מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא;** – העולם־הבא הרי מבוסס על תענוג באלקות, **וְהָעֹנֶג הוּא בְּמֹחַ** – של **חָכְמָה וְשֵׂכֶל, הַמִּתְעַנֵּג בְּהַשְׂכָּלַת ה' וִידִיעָתוֹ, כְּפִי הַשָּׂגַת שִׂכְלוֹ וְחָכְמָתוֹ;** – כפי גודל ההשגה, כך גודל התענוג.

וְהוּא – האהבה בתענוגים, **בְּחִינַת הַמַּיִם וְזֶרַע אוֹר זָרוּעַ שֶׁבִּקְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, הַמְהַפֶּכֶת לְטוֹב אֶת בְּחִינַת הַמַּיִם שֶׁבְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית,** – מבחינת ה"מים" שבנפש הבהמית, **בָּאוּ תַּאֲוֹת תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה מִתְּחִלָּה;** – לפני שהנפש הבהמית נהפכה לאהוב את ה'. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר נ פֶּרֶק ג בְּשֵׁם הַזֹּהַר, שֶׁהָרַע נֶהְפַּךְ לִהְיוֹת טוֹב גָּמוּר כְּמוֹ יֵצֶר טוֹב מַמָּשׁ,** – וכיצד אפשרי הדבר? – **בַּהֲסִיר "הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים" מִמֶּנּוּ,** – על־ידי הסרת הבגדים הצואים של רוח התענוג של הנפש הבהמית, **שֶׁהֵם תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא מְלֻכָּשׁ בָּהֶם.** – הנפש הבהמית כשלעצמה היא רק "כוח המתאוה", כוח חזק של תאוה, שאפשר להטותו לאיזה צד שהוא. אלא, בהיות הנפש הבהמית מלובשת בגוף, נוטה כוח זה ומתאוה לתענוגות העולם־הזה. ותאוות העולם־הזה, בהן הוא משוקע, נעשות "לבושים" לכוח המתאוה. ועל־ידי פעולת הנפש האלקית על הנפש הבהמית, להפוך את תענוגי העולם־הזה לאהבת ה' – מתפשט כוח המתאוה של הנפש הבהמית, מלבושיו המלוכלכים, ומתלבש בלבושים טובים, לרצות, ובחזקה, דברים של קדושה ואלקות. הנפש האלקית רוצה, איפוא, שהאדם, על־ידי שכלו, יוליד יראה מהקב"ה ואהבה אליו, שתהיינה במדה כזו, שגם הנפש הבהמית, תיהפך לאהבת ה'. **וְכֵן** – כמו כן רוצה הנפש האלקית, שגם **שְׁאָר כָּל הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, שֶׁהֵן עִנְּפֵי הַיִּרְאָה וְהָאַהֲבָה, יִהְיוּ לַה' לְבַדּוֹ.** – כל האמור, מדובר שהמוח והלב יהיו ממולאים מהנפש האלקית. זאת ועוד, רוצה הנפש האלקית: **וְכָל כֹּחַ הַדִּבּוּר שֶׁבַּפֶּה, וְהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁבַּמֹּחַ, יִהְיוּ מְמֻלָּאִים מִן**

ליקוטי אמרים

והיא הנקראת בכתוב אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עולם הבא והענג הוא במוח חכמה ושכל המתענג בהשכלת ה' וידיעתו כפי השגת שכלו וחכמתו והוא בחי' המים וזרע אור זרוע שבקדושת נפש האלהית המהפכת לטוב את בחי' המים שבנפש הבהמית שמהם באו תאות תענוגי עוה"ז מתחלה וכמ"ש בע"ח שער נ' פרק ג' בשם הזהר שהרע נהפך להיות טוב גמור כמו יצר טוב ממש בהסיר הבגדים הצואים ממנו שהם תענוגי עוה"ז שהוא מלובש בהם וכן שאר כל המדות שבלב שהן ענפי היראה והאהבה יהיו לה' לבדו וכל כח הדבור שבפה והמחשבה שבמוח יהיו ממולאים מן לבושי המחשבה

---

10. ברכות נד, א. **11.** שיר השירים ז, ז. רבנו הזקן דן כאן במדריגות שונות באהבה. על מדריגות אלו ואחרות של אהבה, הוא דן להלן בהרחבה בפרקים טו, טז, יח, מ, מא, מו, מט.

ליקוטי אמרים

והדבור של נפש האלהית לבדה שהן מחשבת ה' ותורתו להיות שיחתו כל היום לא פסיק פומיה מגירסא וכח המעשיי שבידי' ושאר רמ"ח אבריו יהיה במעשה המצות לבד שהוא לבוש השלישי של נפש האלהית אך נפש הבהמית שמהקליפה רצונה להפך ממש לטובת האדם שיתגבר עליה וינצחנה כמשל הזונה שבזה"ק:

לְבוּשֵׁי הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּבּוּר שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבַדָּהּ, שֶׁהֵן – לבושי המחשבה, דיבור ומעשה, של הנפש האלקית, **מַחֲשֶׁבֶת ה' וְתוֹרָתוֹ,** – כלומר, לחשוב בגדולת ה' ובתורתו – "לבוש המחשבה", **לִהְיוֹת שִׂיחָתוֹ כָּל הַיּוֹם, לֹא פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגִּרְסָא.** – שפיו לא יחדל מלימוד תורה – "לבוש הדיבור", **וְכֹחַ הַמַּעֲשִׂיִּי שֶׁבְּיָדָיו וּשְׁאָר רְמ"ח אֵבָרָיו** – של הגוף, **יִהְיֶה בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לְבַד,** – כלומר, שכל כוח המעשה, בידיו ובשאר אבריו, ינוצל לקיום מצוות בלבד, **שֶׁהוּא** – כוח המעשה, **לְבוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית.** – זאת אומרת, שהנפש האלקית תמשול בגוף כולו. שהגוף עם כל אבריו, יהיו ממולאים אך ורק בשכל ובמדות של הנפש האלקית, ובלבושי המחשבה, דיבור ומעשה שלה. **אַךְ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְּלִפָּה, רְצוֹנָהּ לְהֵפֶךְ מַמָּשׁ,** – היא רוצה את ההיפך מן הנפש האלקית – שהיא תמשול בגוף ושהגוף יהיה ממולא רק ממנה. ברם רצונה זה של הקליפה, הוא: **לְטוֹבַת הָאָדָם שֶׁיִּתְגַּבֵּר עָלֶיהָ וִינַצְּחֶנָּה,** – את הקליפה. כלומר: הקליפה איננה רוצה כלל שהאדם יתפתה ממנה, להיפך היא רוצה שהאדם יתגבר עליה וינצח אותה, **כְּמְשַׁל הַזּוֹנָה שֶׁבַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[12]**:** – כמשל המובא ב"זוהר" במלך ששכר זונה שתנסה לפתות את בנו לדבר עבירה. כוונתו האמיתית של המלך היא, שבנו יוכיח את חכמתו וגבורתו ולא יתפתה מהזונה. ומובן, הרי, שגם הזונה עצמה רוצה שרצונו של המלך יתבצע, ושהבן יגלה את חכמתו וגבורתו ולא יתפתה ממנה. אלא, מאחר שתפקידה לפתות את בן המלך – הרי שעליה לעשות עבודתה באמונה.

כך גם הקליפה עצמה רוצה שהאדם יתגבר עליה ולא ירשה שהיא תמשול בו, וכל הנסיון הזה של פיתוי האדם – הוא רק לטובתו.

להבנת הדברים המובאים בפרק זה, על הפיכת הרע שבנפש הבהמית, לטוב ולקדושה – כדאי להוסיף דברי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש נשמתו עדן, ב"מאמר ההסתלקות", שזהו הסבר הדבר שהמשכן הוקם מקרשים של עצי שטים. "שטים" – מלשון "שטות", שלא על־פי שכל. ישנה "שטות" של "לעומת זה", שכנגד הקדושה, והיינו – מה שאדם שקוע בתאוות שהן למטה מן ההגיון, כמו שהגמרא אומרת[13] "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות". וישנה "שטות" של קדושה – ההתמסרות לעניני קדושה למעלה מכפי שהשכל מכתיב, כמו שהגמרא אומרת[14] "אהני' לי' שטותי' לסבא" (="שטותו" של הסבא הועילה לו). זוהי עבודת המשכן שעל כל יהודי לכונן בקרבו, כמו שכתוב[15] "ושכנתי בתוכם", וכמו שכ"ק רבינו התבטא במאמר יו"ד שבט, שעל־ידי המשכן שכל יהודי מקים בקרבו – הולך ומוקם המשכן והמקדש הכללי והשראת השכינה בכל העולם. כיצד נעשה הדברי? – על־ידי הפיכת ה"שטות" של הנפש הבהמית ל"שטות" של קדושה, להתמסר לעניני קדושה, למעלה מהבנת השכל.

בתורת החסידות מוסבר מאמר חכמינו ז"ל[16] "טוב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע" – כשהופכים את הנפש הבהמית והיצר־הרע ל"טוב" – הרי זה "טוב מאד", טוב זה הוא למעלה מהטוב של היצר־טוב.

---

12. זהר חלק ב קסג, א. **13.** סוטה ג, א. **14.** סוטה ג, א. כתובות יז, ב. **15.** שמות כה, ח. **16.** בראשית רבה ט, ט. קהלת רבה ג, טו.

המשך ביאור למס' חולין ליום חמישי עמ' ב

ומניחים בו את האפר. ובאפר זה היו מטהרים את הטמאים.
עוד התבאר בתורה (דברים כא א–ט), שכאשר נמצא הרוג בשדה
בארץ ישראל ולא נודע מי הכהו, יוצאים חמשה זקנים מבית דין
הגדול שבירושלים, ומודדים ממנו אל הערים שסביבות החלל.
לאחר שנמצאה העיר הקרובה אל החלל, חוזרים בית דין הגדול
למקומם שבירושלים, ובית דין של אותה העיר לוקחים עגלת
בקר, ומורידים אותה אל נחל איתן, ועורפים אותה בקופיץ
מהעורף, ובית דין של אותה העיר עם כל זקני העיר רוחצים את
ידיהם במקום עריפתה בנחל, ואומרים "ידינו לא שפכו את הדם
הזה" וגו' (דברים כא ז).
המשנה מבארת את אופן עשייתם של הפרה האדומה ושל
העגלה הערופה: האופן הכשר בפרה אדומה, דהיינו שחיטה, פסול
בעגלה, שעגלה נעשית דווקא על ידי עריפה. ואילו האופן הכשר
בעגלה, דהיינו עריפה, פסול בפרה, שפרה אדומה נעשית דווקא
על ידי שחיטה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דברי המשנה: תנו רבנן, פרה אדומה, דווקא בשחיטה כשרה, אבל בעריפה פסולה. ואילו עגלה, דווקא בעריפה כשרה, אבל בשחיטה פסולה. נמצאת – נמצא שהכשר בפרה דהיינו שחיטה, פסול בעגלה. ואילו הכשר בעגלה דהיינו עריפה, פסול בפרה.
מקשה הגמרא: ותהא פרה כשרה גם בעריפה, וילמד הדין מקל וחומר. ומה עגלה, שלא הוכשרה בשחיטה, כפי ששנינו בברייתא, ויתבאר בגמרא (להלן כד.) המקור לזה בכתוב, מכל מקום הוכשרה בעריפה, פרה שהוכשרה בשחיטה, אינו דין שהוכשרה – שתהא כשירה בעריפה.

יום ראשון

יום רביעי — ח טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, רביעי עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: פרק ז. אך נפש . . . 22 ובדחי רבנן.

הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ צִוָּה אֶת כָּל הַמְלַמְּדִים שֶׁלָּמְדוּ עִם נְכָדָיו הַקְּטַנִּים, אֲשֶׁר מִלְּבַד לִמּוּדִים הֲרְגִילִים, יִלְמְדוּ עִמָּהֶם פֵּרוּשׁ הַמִּלּוֹת (פֵּרוּשׁ הַפְּשׁוּט) שֶׁל סֵדֶר הַתְּפִלָּה. וּפַעַם בְּחֹדֶשׁ הָיוּ בָּאִים אֶל הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ לְהִבָּחֵן בָּזֶה.

יום שני

יום חמישי — ט טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, חמישי עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: אך מי . . . יב לנצח.

נוֹהֲגִין בְּנָפָשׁ ״עָלֵינוּ״ לוֹמַר: ״שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהֶבֶל וְלָרִיק״ – וְגַם בִּתְפִלַּת מוּסָף דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹמְרִים כֵּן – וּמְדַיְּקִים שֶׁלֹּא לוֹמַר ״וּמִתְפַּלְּלִים כוּ״״. הָרְקִיקָה הִיא אַחַר הָאֲמִירָה. טַעַם הָרְקִיקָה, כִּי מִדִּבּוּר מִתְהַוֶּה רַק, וְאֵין רוֹצִים לֵהָנוֹת מֵרַק זֶה.

יום שלישי

יום ששי — י טבת — ה׳תש״ג

תַּעֲנִית, סְלִיחוֹת, אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ.

שיעורים. חומש: ויגש, ששי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: אך החיות . . . בשר ודם.

מענה הצ״צ על יחידות: כתיב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו׳, און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועוז. וכשם דיעזוב רשע דרכו זהו דבר המוכרח, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר איך זאָג אזוי, איך האַלט אזוי, – כי כל ״איך״ ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.

מַעֲנֶה הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ עַל יְחִידוּת: כְּתִיב ״יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו גוֹ׳״. אָוֶן הוּא מִלְּשׁוֹן אוֹן בְּחוֹלָם, שֶׁפֵּרוּשׁוֹ כֹּחַ וָעֹז. וּכְשֵׁם דְּ״יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ״ זֶהוּ דָּבָר הַמֻּכְרָח, אֲשֶׁר בְּלֹא תְּשׁוּבָה אִי אֶפְשָׁר לָגֶשֶׁת אֶל הַקֹּדֶשׁ, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן צָרִיךְ הָאִישׁ אָוֶן, כְּלוֹמַר אִישׁ הֶחָזָק בְּדַעַת עַצְמוֹ, לַעֲזֹב מַחְשְׁבוֹתָיו; וְלֹא יֹאמַר ״אֲנִי אוֹמֵר כָּךְ״, ״אֲנִי סוֹבֵר כָּךְ״, כִּי כָּל ״אֲנִי״ וּמְצִיאוּת הוּא מְקוֹר הָרַע וְגוֹרֵם פֵּרוּד לְבָבוֹת.

יום רביעי

שבת — יא טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, שביעי עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: פרק ח. ועוד זאת . . . שעסקו בהן.

דעם מענשענס לעבען איז תלוי אין דעם אויר וואו ער געפינט זיך. אָהן אויר קען מען ניט לעבען, און אין וואָס פאר א אויר מען לעבט, אזא לעבען איז דאָס. ווען

מען לעבט אין א תורה ומצות אויר, איז דער לעבען א געזונטער. ווען מען לעבט אין כפירה–אויר, איז דאָס א קראַנקער לעבען, און מען איז כסדר אין געפאהר קראַנק צו ווערען מיט אָנשטעקענדע מחלות. די ערשטע אלגעמיינע רפואה איז צו מאכען ריין די לופט. די ארבעט פון טהרת האויר ליגט אויף די יודעי ספר און יודעי תורה. טהרת האויר איז דורך אותיות התורה. ווען מ'שטעהט אין סטאָר, אָדער ווען מען געהט אין גאַס, אָדער ווען מ'פאָהרט אין סאָבוויי און מען זאָגט אותיות שבתורה, מאַכט מען מיט דעם ריין דעם אויר. יעדער איינער פון די יודעי ספר און יודעי תורה מוז האָבען עפעס אויסגעלערנט בעל פה: חומש, תהלים, משניות, תניא, אזוי, אַז צו יעדער צייט און אין יעדען אָרט, זאָל ער קענען טראַכטען און זאָגען די הייליגע אותיות שבתורה.

חַיֵּי הָאָדָם תְּלוּיִים בַּאֲוִיר שֶׁסְּבִיבוֹ. בְּלִי אֲוִיר אִי אֶפְשָׁר לִחְיוֹת, וּלְפִי הָאֲוִיר בּוֹ נִמְצָאִים - כָּךְ הֵם הַחַיִּים. כַּאֲשֶׁר חַיִּים בַּאֲוִיר שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, הַחַיִּים בְּרִיאִים; כַּאֲשֶׁר חַיִּים בַּאֲוִיר שֶׁל כְּפִירָה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיִּים חוֹלָנִיִּים עִם סַכָּנָה תְּמִידִית לַחֲלוֹת בְּמַחֲלוֹת מִדַּבְּקוֹת. הַתְּרוּפָה הַכְּלָלִית הָרְאשׁוֹנִית הִיא לְטַהֵר אֶת הָאֲוִיר. פְּעֻלַּת טִהוּר הָאֲוִיר מֻטֶּלֶת עַל יוֹדְעֵי סֵפֶר וְיוֹדְעֵי תּוֹרָה. טָהֳרַת הָאֲוִיר הִיא עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה. כְּשֶׁנִּמְצָאִים בַּחֲנוּת, אוֹ כַּאֲשֶׁר הוֹלְכִים בָּרְחוֹב, אוֹ כַּאֲשֶׁר נוֹסְעִים בָּרַכֶּבֶת־הַתַּחְתִּית וְאוֹמְרִים אוֹתִיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה, מְטַהֲרִים בְּכָךְ אֶת הָאֲוִיר. כָּל אֶחָד מִיּוֹדְעֵי סֵפֶר וְיוֹדְעֵי תּוֹרָה חַיָּב שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מַשֶּׁהוּ שֶׁלָּמַד בְּעַל פֶּה: חֻמָּשׁ, תְּהִלִּים, מִשְׁנָיוֹת, תַּנְיָא, כָּךְ שֶׁבְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם, יוּכַל לַחֲשֹׁב וְלוֹמַר אֶת הָאוֹתִיּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה.

יום חמישי

יום ראשון — **יב טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: סו־סח.
תניא: פרק ט. והנה מקום . . . 26 שבמוחין.

בִּשְׁנַת תרמ"ח נִבְחַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרַשַׁ"ב] לְגַבַּאי דְּחֶבְרָה קַדִּישָׁא. וּכְפִי הַמִּנְהָג, הוֹבִילוּ אוֹתוֹ בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה בְּלִוְיַת עַם רָב לְבֵית הַכְּנֶסֶת. אָמַר אָז הַמַּאֲמָר "אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא בִּטְרוּנְיָא", וְסִיּוּם דְּבָרָיו: "גַּם הָאֲנָשִׁים בַּעֲלֵי מוֹחִין הַנִּמְצָאִים עַתָּה, צְרִיכִים לְהַנִּיחַ שֹׂכְלָם וְלֹא לֵילֵךְ אַחֲרֵי הַטַּעַם וְדַעַת, כִּי יְכוֹלִים לְהַטּוֹת עַל פִּי שֹׂכְלָם כוּ' עַד כִּי חַס-וְשָׁלוֹם מָרָה תִּהְיֶה בָּאַחֲרוֹנָה כוּ', וְזֶהוּ הָעִקָּר בַּזְּמַן הַזֶּה בְּעִקְּבוֹת דְּמְשִׁיחָא, שֶׁלֹּא לֵילֵךְ אַחַר הַשֵּׂכֶל וְטַעַם וָדַעַת, כִּי אִם לְקַיֵּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בִּתְמִימוּת וֶאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה בֵּאלֹקֵי יִשְׂרָאֵל".

יום שישי

יום שני — **יג טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שני עם פירש"י.
תהלים: סט־עא.
תניא: אך הנה . . . יד כרשפי אש.

כשמעמידים פנס – מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך – ליכטיגקייט ציהט צו.

כְּשֶׁמַּעֲמִידִים פָּנָס - מִתְקַבְּצִים הַחֲפֵצִים בָּאוֹר, כִּי אוֹר מַמְשִׁיךְ - אוֹר מוֹשֵׁךְ אֵלָיו.

שבת קודש יום שלישי **יד טבת** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שלישי עם פירש"י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והיא הנקראת . . . שבזה"ק.

הסבא משפאלע – דער שפאלער זיידע – הי' איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בביקורו בליאדי אצל רבינו הזקן – שנת תקס"ט או תק"ע – סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעש"ט "און ער האט מיר ארויפגעלייגט די הייליגע האַנט אויפ'ן האַרצען און פון יעמאלט אָן איז מיר ווארעם".

תנועת צדיק, ומכל שכן ראי' או שמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.

הַסָּבָא מִשְׁפָּאלֶע – דער שְׁפָּאלער זיידע – הָיָה אִישׁ נִלְהָב מְאֹד, בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז עַל שְׁאָר חֲבֵרָיו תַּלְמִידֵי הַמַּגִּיד. בְּבִקּוּרוֹ בְּלִיאַדִי אֵצֶל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן – שְׁנַת תקס"ט אוֹ תק"ע – סִפֵּר, אֲשֶׁר בִּהְיוֹתוֹ בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים רָאָה אֶת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב "וְהוּא הִנִּיחַ אֶת יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה עַל לִבִּי, וּמֵאָז חַם לִי".

תְּנוּעַת צַדִּיק, וּמִכָּל שֶׁכֵּן רְאִיָּה אוֹ שְׁמִיעַת קוֹל, צָרִיךְ לִפְעֹל שֶׁלֹּא יִשָּׁכַח לָעַד.

המשך ביאור למס' חולין ליום שישי עמ' א

בכתפידהם, ואז נפסלו בשְׁנַיִם, מאחר והיה צריך כח רב למלאכה זו. אכן במשכן שילה ובבית המקדש שבירושלים, שאין עבודתם בכתף, אינם נפסלים בְּשְׁנַיִם.

הגמרא מביאה ברייתא המקשה סתירה בין הפסוקים, ומבארת אותם. מביאה הברייתא את הפסוקים: **כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר** (שם ח כד) 'מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבֹא צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד'. **וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר** (שם ד מז) 'מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וגו' כָּל הַבָּא לַעֲבֹד' וגו'. מקשה הברייתא: **אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר** שרק מגיל שְׁלֹשִׁים הם כשרים לעבודה, **שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר** 'מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים', **וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר** שרק מגיל עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ הם כשרים לעבודה, **שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר** 'מִבֶּן שְׁלֹשִׁים'. ואם כן, **הָא כֵּיצַד** יש ליישב את הסתירה. עונה הברייתא: כוונת הכתוב 'מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה' היא **לְתַלְמוּד**, שמגיל עשרים וחמש נכנסים הלויים ללמוד את הלכות העבודה, דהיינו להוריד את המשכן ולהעמידו, להעמיד קרסיו וקרשיו, וכן ללמוד את מלאכת השירה על הקרבנות, בפה ובכלי. וְכוונת הכתוב 'מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה' וגו', היא **לַעֲבוֹדָה**, שמגיל שלשים כשרים הם לעבודה.

הברייתא מבארת איזה דבר נוסף אפשר ללמוד מדין זה. אומרת הברייתא: לאחר שהתבאר שהתורה נתנה שיעור של חמש שנים ללימוד עבודת הלויים, **מִכָּאן** יש ללמוד, **לְתַלְמִיד שֶׁלֹּא רָאָה סִימָן יָפֶה בְּמִשְׁנָתוֹ** – שהוא לומד ושוכח את לימודו, במשך חָמֵשׁ שָׁנִים, שמעתה **שׁוּב אֵינוֹ רוֹאֶה** סימן יפה במשנתו.

הברייתא מביאה דעה החולקת: **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**, אף אם לא ראה סימן יפה בלימודו כבר לאחר שָׁלֹשׁ שָׁנִים, שוב אינו רואה. **שֶׁנֶּאֱמַר** (דניאל א ה), לענין הילדים שציוה נבוכדנאצר להביא לפניו, 'וּלְגַדְּלָם שָׁנִים שָׁלֹשׁ', וזה היה כדי שיוכלו ללמוד, כמו שנאמר בפסוק הקודם (שם טו ד) 'וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים'.

הגמרא מבארת כיצד כל אחד מהתנאים יבאר את הפסוק השני. מבררת הגמרא: **וְאִידָּךְ** – תנא קמא, הסובר שצריך חמש שנות לימוד, כיצד יבאר את הפסוקים בדניאל, שמבואר שם שבלימוד שלש שנים די. עונה הגמרא: **שַׁאנִי לְשׁוֹן כַּשְׂדִּים, דְּקַלִּיל** – שקל ללומדו, ולפיכך די היה בשלש שנים. אבל בשאר דברים, צריך לימוד של חמש שנים. ממשיכה הגמרא לברר: **וְאִידָּךְ** – רבי יוסי, הסובר שמספיק שלש שנות לימוד, כיצד יבאר את הפסוקים שנאמרו בענין הלויים, שמבואר שם שצריך לימוד חמש שנים. עונה הגמרא: **שַׁאנִי הִלְכוֹת עֲבוֹדָה** [–עבודת המשכן], **דְּתַקִּיפִין** – שקשה ללומדם, שהיו צריכים ללמוד כיצד לפרק את המשכן, ולהעמידו, ולהעמיד את קרשיו וקרסיו, וכן ללמוד כיצד לשיר על הקרבן בפה ובכלי זמר. אבל בשאר דברים, די בלימוד של שלש שנים.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דיני כשרות הכהנים והלויים לעבודה: **תָּנוּ רַבָּנַן, כֹּהֵן, מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת**, שאז נחשב הוא 'גדול', **עַד שֶׁיַּזְקִין, כָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה, וּמוּמִין פּוֹסְלִין בּוֹ**. ואילו **בֶּן לֵוִי, מִבֶּן שְׁלֹשִׁים וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים כָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה, וְשָׁנִים פּוֹסְלִין בּוֹ. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** ששנים פוסלים בלויים, **בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר, אֲבָל בְּשִׁילֹה וּבְבֵית עוֹלָמִים** [–בבית המקדש שבירושלים], **אֵין הַלְוִיִּים נִפְסָלִין אֶלָּא בְּקוֹל**, דהיינו באופן שאינם יכולים לבשם את קולם שיהיה נשמע בקול אחד.

הגמרא מבארת את המקור שלויים נפסלין בקול מהפסוק: **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מַאי קְרָא** – מהיכן אנו למדים שבמשכן שילה ובבית המקדש שבירושלים, הלויים נפסלים בקול.

הפטור משבועת הפקדון בתביעת 'קנס'

יום ראשון ח' טבת ה'תשע"ט

הלכות שבועות פרק ח, הלכה ב: וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'חֲמִית שׁוֹרְךָ אֶת עַבְדִּי', וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְהָעֶבֶד שֶׁתָּבַע רַבּוֹ וְאָמַר לוֹ: 'הִפַּלְתָּ שִׁנִּי וְסִמִּיתָ עֵינִי', וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה - לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְנָס.

החיוב של בעל השור לשלם שלושים שקלים אם שורו המית עבד הוא 'קנס' ולא 'ממון', כי "המשלם יותר ממה שהזיק או שדמיו קצובים בתורה הוי קנס" (רדב"ז). ולכן, אם הכחיש ונשבע ואחר כך הודה ששורו המית ונשבע לשקר – פטור משבועת הפקדון (תשלום קרן וחומש וקרבן אשם גזילות), כי רק על כפירת 'ממון' מתחייבים בשבועת הפקדון (אם נשבע לשקר) ולא על כפירת 'קנס'.

והקשו אחרונים (שמחת יו"ט למהרי"ט אלגזי סי' לג, מנחת חינוך נו סקכ"ו): אמנם תשלום שלושים שקלים על המתת העבד הוא 'קנס', אבל בתשלום זה כלולים גם דמי העבד שהוא 'ממון' (אלא אם העבד מוכה שחין ואינו שווה כלום. וצ"ע אם יש עבד שאינו שווה כלום) ואם כן יש כאן גם כפירת 'ממון' המחייבת שבועת הפקדון!

וביאר מהרי"ט אלגזי (שם): מן הדין, בשור שנגח עבד ראוי היה לפטור לגמרי, אפילו מדמי שוויו, כי העבד יש לו דעת ואינו דומה לשור שנגח בהמה שחייב לשלם את שוויה, אלא גזירת הכתוב היא לשלם שלושים שקלים והתשלום כולו 'קנס'. וכן מסקנת הירושלמי (כתובות פ"ג ה"י) שכל שלושים השקלים הם 'קנס' אף שכלול בתוכם שווי העבד.

ועל דברי הרמב"ם, שעבד התובע את אדונו 'הפלת שיני וסימית עיני' והאדון כפר ונשבע, פטור משבועת הפקדון "מפני שהוא קנס" - הקשה ה'קצות החושן' (סי' צח סק"ח):

מדוע הוצרך הרמב"ם לבאר שהפטור הוא משום שזו כפירת 'קנס', הרי בכל תביעת עבד פטורים משבועת הפקדון, כי עבדים הוקשו לקרקעות הפטורים משבועת הפקדון (לעיל פ"ד ה"ג-ד)?

ותירץ: תביעת העבד היא 'הפלת שיני וסימית עיני' ומשמעה שראוי הוא לצאת לחירות והרי זו תביעת בן חורין ואין לפוטרו משבועת הפקדון. ולכן כתב הרמב"ם שהאדון שנשבע על שקר אינו חייב בשבועת הפקדון משום שזו כפירת 'קנס'.

מתי יכול המלך להעיד?

יום שני ט' טבת ה'תשע"ט

הלכות שבועות פרק י, הלכה א: הָיָה אֶחָד מֵעֵדָיו מֶלֶךְ, שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לְהָעִיד... וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת.

ולכאורה, דברי הרמב"ם כאן שהמלך אינו מעיד סותרים את דבריו בהלכות שגגות (פ"י ה"ז) שהמלך מביא קרבן אם כפר בעדותו ונשבע (תוספות יו"ט הוריות פ"ב מ"ה. תוס' יוה"כ יומא עד, א)!

וביאר ה'כסף משנה' (הל' שגגות שם): מובא בגמרא (סנהדרין יט, א) שמלך ממלכי ישראל "לא דן ולא דנים אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו", אבל מלך ממלכי בית דוד דן ומעיד.

וב'תוספות יוה"כ' (לר"מ חביב, יומא שם) תמה על דברי ה'כסף משנה':

הדין שהמלך אינו מעיד הוא מן התורה, כלשון רש"י (שבועות לא, א) "מדאורייתא לא חזי, דכתיב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך", ואם יעיד, והעדות היא בעמידה, "דרך בזיון הוא לו" ואין מקום לחלק בין מלכי ישראל למלכי בית דוד. והחילוק בגמרא (סנהדרין שם) הוא רק לענין דין, שמלכי בית דוד מצווים לדון (וכן דנים אותם) שנאמר "בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט", אבל לא לענין עדות!

ומבאר ה'מנחת חינוך' (מצוה קכג):

יש לחלק בין עדות רגילה (בדיני ממונות או בדבר שבערווה) שצריך עדות גמורה של שני עדים, לעדות של עד אחד כגון עד שמעיד על אדם שמת וסומכים עליו להתיר את אשת המת להינשא (הל' גירושין פי"ג הכ"ט), או עד אחד המעיד על טומאת סוטה שנאמן (הל' סוטה פ"א הי"ד).

ולענייננו: בעדות של עד אחד, יכול גם המלך להעיד כי יכול להעיד בביתו ואינו צריך לבוא לבית דין (כי עדות זו כשרה גם בעד מפי עד), ועל זה כתב הרמב"ם שאם כפר בעדותו ונשבע יביא קרבן. אבל בעדות הצריכה שני עדים, על שניהם להתייצב לפני בית דין, ובעדות זו אין המלך מעיד וכנ"ל. ויש לדייק זאת בלשון הרמב"ם אם "היה המלך אחד מעדיו - שאינו ראוי להעיד", הרי שמדובר בעדות של שני עדים, ובמקרה זה אין המלך מעיד.

הפקר לרגעים

יום שלישי י' טבת ה'תשע"ט

הלכות נדרים פרק ב, הלכה יח: הָאוֹמֵר: 'שָׂדֶה זוֹ מֻפְקֶרֶת לְיוֹם אֶחָד'... עַד שֶׁלֹּא זָכָה בָּהּ הוּא אוֹ אַחֵר, יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ; וּמִשֶּׁזָּכָה בָּהּ בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

בהלכה זו התחדש כי ניתן להפקיר חפץ לזמן מוגבל כאשר בסיומו הוא חוזר ממילא לרשות הבעלים. אך בשונה מהפקר רגיל שאין המפקיר יכול לחזור בו מרגע שהפקיר, בהפקר לזמן יכול לחזור בו (גם בתוך זמן ההפקר) כל עוד לא זכו בו, כי בהפקר לזמן אין החפץ יוצא מרשותו מרגע ההפקר אלא רק משיגיע ליד הזוכה.

ולפי זה יש להקשות על דברי הטור (או"ח סי' רמו, ג) שאם

השכיר בהמתו לנכרי קודם השבת והנכרי עובד בה בשבת, יפקיר את הבהמה למשך השבת כדי שלא יכשל באיסור שביתת בהמתו כאשר הגוי עובד בה. ולכאורה, כאשר מפקיר רק ליום השבת הרי הבהמה אינה יוצאת מבעלותו כל עוד לא זוכה בה אחר, ואם כן עדיין עובר על איסור שביתת בהמתו!

ומבאר ה'מחנה אפרים' (זכיה מהפקר, ב):

בהפקר לזמן אין הדבר יוצא מרשותו מיד, כי מאחר ושינה מדרך המפקירים אומדים את דעתו שלא התכוון שיצא החפץ מרשותו מיד, אך כאשר מפקיר לזמן כדי להינצל מאיסור, הרי לשם כך בוודאי גמר בדעתו שיצא מרשותו מיד.

ואדמו"ר הזקן מוסיף (או"ח סי תמה, קו"א סק"א): לדעת כמה ראשונים (המפרש, ותוס' נדרים מד, א), מדין תורה דינו של הפקר לזמן כהפקר גמור היוצא מרשותו מיד ברגע ההפקר, וחכמים תיקנו שלא יצא מרשותו מיד, אך לעניין שבת לא תיקנו וממילא נשאר הדין דאורייתא שההפקר חל מיד.

ומחדש אדמו"ר הזקן (שם סי' רמו, ס"ט): לא זו בלבד שאפשר להפקיר לזמן מוגבל (יום אחד וכדומה), אלא אפשר לקבוע שההפקר יחול רק בשעה שהגוי משתמש בבהמה ולכן אף אדם לא יוכל לזכות בה מן ההפקר, כי ברגע שהנכרי יניח אותה ולא יעשה בה מלאכה ממילא יתבטל ההפקר ותחזור לרשות הבעלים.

משקין היוצאים מהפירות - לענין נדר

יום רביעי י"א טבת ה'תשע"ט

הלכות נדרים פרק ה, הלכה יג: הָאוֹמֵר: 'פֵּרוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן עָלַי'... הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר - בְּמַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן.

הקשו אחרונים (קרן אורה נדרים נב,ב. נפש חיה יו"ד סי' לא. ועוד):

בהלכות מאכלות אסורות (פ"י הכ"ב) כתב הרמב"ם שמשקים היוצאים מפירות של איסור (טבל, חדש וכיו"ב) אסורים, אבל אין לוקים עליהם (ולדעת הכס"מ שם האיסור הוא רק מדרבנן), כי הלכה כרבי יהושע (חולין קכ, ב) שמשקים היוצאים מן הפירות חוץ מזיתים וענבים, אין לוקים עליהם משום ערלה. ומדוע לענין נדר, המשקים היוצאים מהפירות אסורים כמו הפירות עצמם?

וכתב ה'קרן אורה' (שם ד"ה ועתה נבוא) שכוונת הרמב"ם כאן היא כי האוסר עליו פירות בנדר, אמנם המשקים היוצאים מהם אסורים אך אין לוקים עליהם (ורק על שמן ויין היוצאים מזיתים וענבים לוקים).

ומה שכתב הרמב"ם בהלכה הבאה (הי"ג) שהנודר או נשבע שאינו אוכל או שאינו טועם – "משקין היוצאין מהן ספק, לפיכך אם שתה מהן אינו לוקה" ומשמע שאילולא הספק (הספק בנדרים שם לא נפשט) היה מתחייב במלקות – הרי זה מכיון שבאומרו 'שאיני טועם' יתכן וכוונתו לאסור גם את היוצא מהפרי, ואם כוונתו בפירוש גם ליוצא מהפרי ודאי נכלל בנדר ולוקים עליו.

ויש שפירשו (נפש חיה שם. מרחשת ח"א סי' ג ענף ב ד"ה אולם):

לדעת הרמב"ם, האוסר עליו פירות בנדר - המשקים היוצאים מהם כמותם ואף לוקה עליהם, כי פירות של איסור האסורים באכילה, אין לוקים על המשקים היוצאים מהם כי הם 'זיעה בעלמא' (פסחים כד, ב) ואינם בגדר 'אכילה', אבל כאן בנדר, כשאומר "פירות האלו קרבן עלי", דייק הרמב"ם ולא הזכיר לשון 'אכילה' כיון שהדיר את עצמו מכל הנאה מפירות אלו. ולכן אף שהמשקים היוצאים מהם הם 'זיעה בעלמא', הרי יש לו הנאה מהם וגם הנאה כל שהיא אסורה.

תוקפה של מתנה למראית עין

יום חמישי י"ב טבת ה'תשע"ט

הלכות נדרים פרק ז, הלכה טו: נָתַן לְאֶחָד מַתָּנָה וְאָמַר לוֹ: 'הֲרֵי הַסְּעוּדָה הַזּוֹ נְתוּנָה לְךָ מַתָּנָה, וְיָבוֹא פְּלוֹנִי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָתִי, וְיֹאכַל עִמָּנוּ' - הֲרֵי זֶה אָסוּר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אִם נָתַן לוֹ סְתָם, וְחָזַר וְאָמַר לוֹ: 'רְצוֹנְךָ שֶׁיָּבוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכַל עִמָּנוּ'? - אִם הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ, שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיָּבוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכַל - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

ויש לפרש טעמו של דין זה בשני אופנים:

א. החיסרון במתנה זו הוא מצד המקבל, משום שאינו יכול להשתמש במתנה לצורכו שהרי ניתנה לו כדי שיתנה לאחר. וכך נראה מדברי התוספות (ב"ב קלד, א) והרא"ש (שם סי' לח).

ב. החיסרון הוא מצד הנותן שלא התכוון באמת לתת מתנה למקבל אלא מטרת הנתינה היא כדי להתיר איסור, כדי שיוכל ליהנות מזה אדם שלא היה יכול ליהנות ישירות ממנו משום שאסור בהנאתו.

וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (נדרים פ"ה מ"ו): "שריבוי הסעודה וההכנה מעיד שלא נתנה במתנה אלא שיאכל אביו ממנה". וכן משמע מלשונו כאן ש'אם הוכיח סופו על תחילתו שלא נתן לו אלא על מנת שיבוא פלוני ויאכל אסור'.

ומכאן השלכה מעשית לגבי מכירת חמץ:

המוכר (או הנותן) חמץ לגוי בערב פסח ומתנה עמו בפירוש שיחזירנו לו לאחר הפסח – לדעת הרמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ד ה"ז, ובשו"ע או"ח סי' תמח ס"ג) המכירה אינה תקפה כלל ועובר על בל יראה, אך יש אומרים שמעיקר הדין המכירה חלה ורק מדרבנן החמירו שלא לעשות כן (הגהות מיימוניות הל' שבת פרק ו, ב).

והנה, לגבי דינים אחרים נפסק שמתנה על מנת להחזיר נחשבת מתנה גמורה, ולכן יכול אדם להקנות לחברו אתרוג בסוכות כדי לצאת בו ידי חובתו כאשר מתנה מראש שלאחר

מכן יחזיר לו אותו. מדוע אם כן לדעת הרמב"ם לגבי חמץ אין המכירה תקפה?

אלא שהרמב"ם לשיטתו כאן שכאשר מטרת המתנה אינה לצורך המקבל אלא להתיר איסור לנותן, אין היא חלה כלל. ולכן אם הנכרי חייב להחזיר אות החמץ לאחר הפסח, נמצא שמטרת המתנה היא להתיר את איסור בל יראה ליהודי, ולכן איננה תקפה כלל.

(שו"ת שארית יהודה או"ח יג)

כוח המחשבה

יום שישי י"ג טבת ה'תשע"ט

הלכות נדרים פרק יב, הלכה יח: נָדְרָה, וְהֵפֵר לָהּ הָאָב אוֹ הַבַּעַל, וְהִיא לֹא יָדְעָה שֶׁהֵפֵר, וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ אוֹ עַל שֶׁבּוּעָתָהּ בְּזָדוֹן... מַכִּין אוֹתָהּ מַכַּת מַרְדּוּת, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְאִסּוּר.

בהלכות שבועות (פ"ו הי"ח) פסק הרמב"ם שהנשבע שלא לאכול פת ואכלה, אם נשאל לחכם והתיר לו את השבועה, פטור מעונש כי החכם עוקר את השבועה למפרע ונמצא שלא עבר איסור.

ולכאורה הדברים סותרים לדבריו בהלכה זו שאשה שאכלה דבר שסברה שאסור עליה בנדר, אע"פ שהתברר שבעת האכילה כבר הותר הנדר, לוקה מכת מרדות 'מפני שנתכונה לאיסור', הרי שעצם הכוונה לאיסור מחייבת מלקות אע"פ שבפועל לא היה מעשה אסור, ומדוע לא יתחייב הנשאל על השבועה מטעם זה?

והביאור:

העובר על השבועה ולאחר מכן נשאל עליה לחכם, הרי הוא מתקן את האיסור שהרי הוא עצמו מביא לעקירת השבועה למפרע, ומאחר שתיקן את האיסור אינו מתחייב מלקות, אך כאן האשה מצידה לא עשתה דבר לתקן את האיסור, ולכן אע"פ שמתברר שהפעולה לא היתה אסורה, מכל־מקום לוקה מחמת המחשבה הרעה.

דיון דומה מצאנו בגמרא (מנחות סד, א) בפורש מצודה בשבת כדי לדוג דגים, וכשהעלה את המצודה מהים נמצא בה תינוק ונמצא שעשה מצוה של הצלת נפשות אך כוונתו היתה לאיסור. יש אומרים שחייב קרבן מחמת מחשבת האיסור, ויש אומרים שפטור כי בפועל נעשתה מצוה.

ולדעת הפוטרים שם, יש לחלק בין דין זה לאשה שנדרה שחייבת מלקות מדרבנן, כי לא רק שלא נעשתה עבירה אלא למעשה התקיימה מצוה (הצלת התינוק), אך כאשר התכוונה לדבר עבירה ועשתה דבר הרשות, חייבת מכת מרדות.

וכן מצאנו שיוסף הצדיק פייס את אחיו: "אתם חשבתם עלי רעה ואלוקים חשבה לטובה...". ופירש ה'אור החיים' כי מאחר ולא נתקיימה מחשבתם הרעה, הרי הם זכאים לגמרי גם בידי שמים. ולכאורה הדברים נסתרים מהלכה זו שאדם חייב על מחשבתו הרעה אף שלמעשה לא נעשה איסור? אך לפי האמור מובן, כי כאשר לפועל יצא דבר טוב בעקבות המעשה, הרי הוא זכאי לגמרי.

(שו"ת בית יצחק יו"ד ח"א סי' ח, ד"ח)

קיום והפרה בבת אחת

שבת קודש י"ד טבת ה'תשע"ט

הלכות נדרים פרק יג, הלכה כב: אָמַר לָהּ: 'קַיָּם וּמוּפָר, בְּבַת אַחַת' - הֲרֵי זֶה קַיָּם.

הגמרא (נדרים סט, ב) מדמה הלכה זו לדין המשנה "המקדש שתי אחיות בבת אחת – אפילו אחת מהן לא מקודשת" (קדושין נ, ב) כי כל שאינו יכול לחול בזה אחר זה אינו חל גם בבת אחת, והרי המקדש אישה ואחר כך יקדש את אחותה לא חלים קידושי האחות, וכך גם בקידושין בבת אחת אינם חלים כי כל אחת מונעת את קידושי אחותה.

ופירש הר"ן (נדרים שם): כשם שבקידושי אחיות אף אחת אינה מקודשת כך גם המקיים ומפר את נדר אשתו או בתו, גם ההקמה וגם ההפרה אינם חלים כי אין הפרה אחר הקמה ואין הקמה אחר הפרה, והאב או הבעל יכול להפר או להקים את הנדר כרצונו.

ולפי זה הקשה הר"ן על דברי הרמב"ם כאן שהמקיים ומפר בבת אחת "הרי זה קיים" – הרי כשם שההפרה אינה חלה כיון שההקמה סותרת אותה, כך גם לא תחול ההקמה כי ההפרה סותרת אותה!

ופירש ה'כסף משנה': כיון שאין כאן לא הקמה ולא הפרה ממילא יש כאן קיום, כי כאשר הבעל או האב שותק, הנדר קיים.

וה'דבר אברהם' (ח"א סי' טז, מלואים א) הביא את ביאורו של הגר"י מקוטנא:

מצד הדיבור אכן אין כאן לא הקמה ולא הפרה. אבל מצד מחשבת הלב שחשב הן לקיים והן להפר, צריכה לחול רק ההקמה, כי "המקיים בלבו הרי זה קיים" (לעיל הי"ט), ואילו ההפרה בלב אינה הפרה (לעיל ה"ז).

והגר"ח מבריסק ביאר:

ההפרה לאחר הקמה יכולה לחול במציאות, שהרי ישנו נדר, אך אינה יכולה לחול מצד הדין כי לאחר שהקים את הנדר אין לו רשות להפר. אבל הקמה לאחר הפרה אינה חלה כי במציאות אין נדר ואין מה להקים, אבל מצד הדין (אילו היה נדר במציאות) יתכן שההקמה תחול לאחר ההפרה. ומאחר שההפרה אינה חלה אחר ההקמה (מצד הדין) הרי "כל שאינו בזה אחר זה – אפילו בבת אחת אינו" אבל ההקמה היתה יכולה לחול אחר ההפרה (מצד הדין) ולכן כאשר הם 'בבת אחת', יש כאן נדר להקים (שהרי ההפרה לא היתה לפני ההקמה) וההפרה אינה סותרת את ההקמה, ולכן פסק הרמב"ם "קיים ומופר ליך בבת אחת הרי זה קיים" (חידושי רבינו חיים הלוי).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ח'-י"ד טבת תשע"ט

יום ראשון ח' טבת ה'תשע"ט

הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) שבועת הפקדון לפרטיה, הנשבע לכמה תובעים כאחד, הנשבע למורשה של התובע.

1 **א. הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בְּמָמוֹן שֶׁאִם הוֹדָה בּוֹ יִהְיֶה חַיָּב**
2 **לְשַׁלֵּם[2], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ[3] וְכָפַר[4]**
3 **- הֲרֵי זֶה הַנִּתְבָּע הוּא חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[5], אַף**
4 **עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן[6]. שֶׁבִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, אֶחָד**
5 **הַנִּשְׁבָּע מִפִּי עַצְמוֹ וְאֶחָד שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אַחֵר וְכָפַר, אַף**
6 **עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן - חַיָּב; שֶׁכְּפִירָתוֹ אַחַר**
7 **שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ - כַּעֲנִיַּת אָמֵן[7].**

2) בניגוד לתבעו בקנס, שאפילו הודה בו פטור הוא מלשלם. 3) שאמר: משביעך אני שתחזיר לי פקדוני שיש לי בידך. 4) הנתבע ואמר: אין לך בידי כלום. 5) תשלומי קרן, תוספת חומש, וקרבן אשם. 6) כי אילו ענה אמן, אין כאן חידוש, שהרי הוא כנשבע מפי עצמו. "שכל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו". 7) משנה בשבועות לו: "וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיוון שכפר בו חייב". ואף על פי שאינו מפורש בתורה שיהיה מושבע מפי אחרים חייב בשבועת הפיקדון, שלא כתוב בה אלא: "אשר יישבע עליו לשקר" שמשמעו מושבע מפי עצמו - למדים אנו גזירה שווה: "תחטא־תחטא" משבועת העדות, מה שם מושבע מפי אחרים חייב. שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" שמשמעה: מושבעת מפי אחרים, אף כאן: מושבע מפי אחרים חייב. ואפילו לא כפר בבית דין אלא בינו לבין התובע, שהרי לא הוזכר בית דין בשבועת הפיקדון. בניגוד לשבועת העדים, שאין העדים חייבים אלא כשישביעם בבית דין ויכפרו בבית דין. וזהו שהדגיש רבינו: "שבשבועת הפיקדון". וכשם שבשבועת העדות חייב המושבע מפי אחרים וכפר, אף על פי שלא ענה אמן, שהרי נאמר בה: "אם לא יגיד" וגו', שמשמעו כיוון שאינו מגיד עדותו, ואומר איני יודע לך עדות - חייב, אף הכופר בשבועת הפיקדון חייב, אף כשלא ענה אמן, שהושוו זה לזה בגזירה שווה "תחטא־תחטא". וכל זה כשכפר אחרי שהושבע, אבל אם קדם וכפר ואמר: אין לך בידי, ואחר כך השביעו התובע, ושתק הנתבע, ולא ענה אמן, פטור.

8 **ב. תְּבָעוֹ בְּמָמוֹן שֶׁאִם יוֹדֶה לוֹ וְיֹאמַר 'כֵּן הַדָּבָר' לֹא**
9 **יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם, כְּגוֹן שֶׁתְּבָעוֹ בִּקְנָס[8], שֶׁאֵין אָדָם**
10 **מְשַׁלֵּם קְנָס עַל פִּי עַצְמוֹ[9], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה**
11 **פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[10], וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת**
12 **בִּטּוּי[11].**

8) כגון שאמר לו: גנבת שורי וטבחתו או מכרתו ונמצאת חייב לי תשלומי חמישה, וזהו קנס, שמשלם - בתור עונש - יתר על מה שהזיק. 9) על פי הודאתו, אלא על פי עדים, שנאמר "אשר ירשיעון אלהים" - ולא המרשיע את עצמו. 10) שאין כאן כפירת ממון אלא כפירת דברים. 11) שהרי נשבע על שקר, ואינו חייב בשבועת בטוי עד שישבע מפי עצמו או מפי אחרים ויענה אמן, או דבר, שעניינו קבלת שבועה.

13 **ג. וְכֵן אִם תְּבָעוֹ בְּקַרְקַע[12] אוֹ בְּעֶבֶד[13] אוֹ בִּשְׁטָר[14],**
14 **וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וְחַיָּב**
15 **בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.**

12) שאמר לו: קרקע זו, שלי היא, ואתה גזלתיה ממני. 13) כנעני, שהושווה לקרקע. 14) שטר זה העומד לגביית חוב שבתוכו, שלי הוא.

16 **ד. וְלָמָּה נִפְטַר מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וַהֲרֵי זֶה אִלּוּ**
17 **הוֹדָה חַיָּב הָיָה וּמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁכָּפַר[15]? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר**
18 **בְּפִקָּדוֹן: אוֹ בִּתְשׂוּמֶת יָד[16] אוֹ בְּגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת**
19 **עֲמִיתוֹ אוֹ מָצָא אֲבֵדָה - הַכֹּל מִטַּלְטְלִין[17], שֶׁאִם יוֹדֶה**
20 **בָּהֶן יוֹצִיא מָמוֹן מִתַּחַת יָדוֹ; וְיָצְאוּ[18] קַרְקָעוֹת, שֶׁאֵין**
21 **מִטַּלְטְלִין[19] וַהֲרֵי הֵן לִפְנֵי בַּעֲלֵיהֶן וּבְחֶזְקָתָן[20]; וְיָצְאוּ**
22 **עֲבָדִים, שֶׁהֵקְּשׁוּ[21] לְקַרְקָעוֹת[22]; וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאֵין**
23 **גּוּפָן מָמוֹן[23].**

15) שאין זה קנס אלא ממון חבירו שעליו להחזירו. 16) ששם בידו ממון להתעסק בו או במלווה. 17) מיד ליד וממקום למקום והם: נכסי דניידי. 18) יתמעטו מכאן. 19) שאינם ניידים, והם: הנקראים נכסי דלא ניידי. 20) ברשותן, שאין קרקע נגזלת. "שהקרקע בחזקת בעליה קיימת". 21) שהושוו. 22) שנאמר "והתנחלתם אותם (העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" - הרי הם כאחוזה. 23) אלא גורמים לממון, שאינם עומדים אלא לראיה.

24 **ה. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אַחַר שֶׁתְּבָעוֹ בַּעַל הַמָּמוֹן אוֹ**
25 **הַנִּשְׁבָּע מֵעַצְמוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְּבָעוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן**
26 **שֶׁקָּדַם וְאָמַר: לָמָּה אַתָּה הוֹלֵךְ אַחֲרַי? כְּלוּם יֵשׁ לְךָ**
27 **בְּיָדִי מָמוֹן? שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי מָמוֹן - הֲרֵי זֶה**
28 **חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, הוֹאִיל וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְאַף עַל**
29 **פִּי שֶׁלֹּא תְּבָעוֹ זֶה[24].**

24) שנאמר "וכיחש בעמיתו" - כל הוא משמע, באיזה אופן שהוא מכחש ונשבע.

30 **ו. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע לְבַעַל הַמָּמוֹן עַצְמוֹ אוֹ לְשָׁלוּחוֹ**
31 **הַבָּא בְּהַרְשָׁאָתוֹ[25]; שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ[26].**

25) שהורשה ממנו בכתב לגבות את ממונו מידי הנתבע - ולא לעניין ההשבעה בלבד - ואז הריהו כבעל דבר עצמו. אבל אם לא נשתלח אלא להשביעו בלבד, אין לו דין כבעל

דבר עצמו, ופטור הנתבע על שבועתו, כי התורה אמרה: "וכיחש בעמיתו" הקפידה שתהא השבועה בפני התובע או מורשו לגבות ממונו והוא הדין כשלא נתן לו כתב הרשאה, אלא מינהו שליח בפני שני עדים לגבות ממונו, הרי הוא משביעו כבעל דבר עצמו. 26) אלא, שאם לא הורשה לגבות את ממונו מהנתבע, אלא להשביעו בלבד, אין אני קורא בו: וכיחש בעמיתו, שמשמעו שיישבע לשקר בפני עמיתו שהוא בעל דינו או בפני שלוחו שהורשה לכך.

1 **ז. וְאֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעוֹ בְּלָשׁוֹן**
2 **שֶׁהוּא מַכִּירָה[27].**

27) שנאמר בשבועת העדות: "ושמעה קול אלה" - בכל לשון שהיא שומעת ומכירה, ושבועת הפיקדון נלמדת בגזירה שווה: "תחטא־תחטא" שבשתיהן נאמר: "כי תחטא".

3 **ח. הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן בְּמֵזִיד, אַף עַל פִּי**
4 **שֶׁנִּשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר, וְהִתְרוּ בוֹ עֵדִים בִּשְׁעַת שְׁבוּעָתוֹ -**
5 **אֵינוֹ לוֹקֶה, אֶלָּא מֵבִיא אֲשָׁמוֹ בִּלְבַד. שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב**
6 **מוֹצִיאוֹ מִכְּלַל חַיָּבֵי מַלְקוּת, וְחִיְּבוֹ אָשָׁם בֵּין בְּזָדוֹן[28]**
7 **בֵּין בִּשְׁגָגָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

28) והתרו בו שהוא ראוי למלקות.

8 **ט. כָּפַר וְנִשְׁבַּע[29] אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ פְּעָמִים, אוֹ**
9 **שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים וְהוּא כּוֹפֵר**
10 **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין בְּבֵית דִּין[30] בֵּין שֶׁלֹּא בְּבֵית**
11 **דִּין - הֲרֵי זֶה חַיָּב קָרְבַּן אָשָׁם עַל כָּל שְׁבוּעָה**
12 **וּשְׁבוּעָה[31]. שֶׁאִלּוּ הוֹדָה אַחַר שֶׁכָּפַר - הָיָה חַיָּב**
13 **לְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בְּבֵית דִּין[32], וְנִמְצָא פּוֹטֵר**
14 **עַצְמוֹ בְּכָל כְּפִירָה וּכְפִירָה מִן הַתַּשְׁלוּמִין, לְפִיכָךְ**
15 **חַיָּב עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה.**

29) מפי עצמו. 30) שכפר בבית דין. 31) שנשבע לשקר וכפר ממון. 32) אין כפירתו בבית דין פוטרתו מלשלם כשיודה אחריה, בניגוד לשבועת העדות, שאם השביע התובע את העדים בבית דין וכפרו וחזר והשביעם ארבע וחמש פעמים אינם חייבים אלא אחת, מפני שאחר שכפרו בבית־דין אם חזרו והודו אין עדותם מועילה כלום (משהגידו, שוב אינם חוזרים ומגידים).

16 **י. הָיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: תֵּן לָנוּ**
17 **פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ, שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי -**
18 **אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא קָרְבַּן אֶחָד[33]. שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי,**
19 **לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[34].**

33) הואיל וכלל את כולם כאחד, אין זו אלא שבועה אחת. 34) הואיל ופרט את כל אחד מהם לעצמו, יש כאן חמש שבועות נפרדות, אף על פי שהשתמש באות וא"ו המחברת לא התכוון לכללם יחד אלא לפרטם אחד לאחד, וכל שכן אם אמר: לא לך, לא לך, וכו' בלי וא"ו המחברת, שחייב חמישה שהרי פרט כל אחד לעצמו.

20 **יא. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: תֵּן לִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד[35] גָּזֵל**
21 **וַאֲבֵדָה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי - אֵינוֹ**
22 **חַיָּב אֶלָּא אַחַת[36]. וַאֲפִלּוּ הָיָה לוֹ פְּרוּטָה אַחַת מְכֻלָּן**
23 **- הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין וְחַיָּב[37].**

35) הלוואה ששמתי בידך וברשותך לעשות בה מה שתרצה. 36) שאין כאן אלא שבועה אחת לכולם. 37) הואיל ונשבע על כולם כאחד, בדין הוא שאפילו אין בכל אחד מהם שווה פרוטה, שיצטרפו לפרוטה ויתחייב, כי על תביעה בפחות מפרוטה אינו חייב קרבן.

24 **יב. שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן תְּשׁוּמֶת יָד גָּזֵל**
25 **וַאֲבֵדָה - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[38].**

38) הואיל ופרט את כל המינים, נשבע על כל אחד לעצמו, ומובן, שבדין זה לא יצטרפו כולם לפרוטה, שהרי נשבע על כל מין בפני עצמו, וכל מין שאין בו שווה פרוטה יהיה פטור על שבועתו.

26 **יג. תֵּן לִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכֻסְּמִין שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ,**
27 **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. שְׁבוּעָה**
28 **שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִין וְכֻסְּמִין - חַיָּב עַל כָּל**
29 **אַחַת וְאַחַת[39].**

39) ואף על פי שהכוסמין מין חטים הם לעניין חלה, בכל זאת חייב על כל אחת ואחת, הואיל ושני שמות נפרדים הם.

30 **יד. הָיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: תֵּן לָנוּ**
31 **פִּקָּדוֹן גָּזֵל וַאֲבֵדָה וּתְשׁוּמֶת יָד שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ[40];**
32 **וְאָמַר לְאֶחָד מֵהֶן: שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן**
33 **וְגָזֵל וַאֲבֵדָה וּתְשׁוּמֶת יָד, וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ**
34 **- הֲרֵי זֶה חַיָּב עַל כָּל טַעֲנָה[41] וְטַעֲנָה לְכָל אֶחָד**
35 **וְאֶחָד[42], וְנִמְצָא זֶה חַיָּב עֶשְׂרִים אָשָׁם[43].**

40) נמצאו ביחד עשרים טענות. 41) תביעה. 42) שבשבועתו: "ולא לך" התכוון על כל הפרטים שהזכיר בשבועתו לראשון. 43) ומובן שחייב גם קרן ותוספת חומש על כל תביעה.

36 **טו. טָעַן שֶׁאָבַד הַפִּקָּדוֹן[44] אוֹ כָּפַר[45] בּוֹ וְנִשְׁבַּע,**
37 **וַאֲחַר כָּךְ הוֹדָה[46], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר**
38 **וְהוֹדָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן הָרִאשׁוֹן, וְחֹמֶשׁ אֶחָד עַל כָּל**
39 **שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה[47]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַחֲמִשָּׁתָיו[48] - הַתּוֹרָה**
40 **רִבְּתָה חֲמִשִּׁין הַרְבֵּה עַל קֶרֶן אֶחָד. כֵּיצַד? הָיָה הַקֶּרֶן**
41 **אַרְבָּעָה, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה[49], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד**
42 **וְנִשְׁבַּע וְחָזַר וְהוֹדָה[50], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע**
43 **וְהוֹדָה - מְשַׁלֵּם שִׁבְעָה[51]. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

44) והוא שומר חינם שפטור על אבידה. 45) שאין לו בידו כלום. 46) הרי נתחייב קרן ותוספת חומש וקרבן אשם. 47) מחוץ לקרבן אשם, שחייב על כל שבועה ושבועה. 48) ולא נאמר: וחמישיתו. 49) נתחייב חמישה, שהחומש הוא מלבר (מבחוץ) על ארבעה רבעים שבקרן מוסיף חומש מן החוץ. 50) נתחייב שישה. 51) אבל אינו משלם חומש על חומש. אם לא כשישלם את

הקרן ויכפור פעם שנייה בחומש ונשבע עליו נעשה החומש כקרן ומוסיף עליו חומש אחר.

טז. פָּחוֹת מִפְּרוּטָה - אֵינוֹ מָמוֹן. לְפִיכָךְ, הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה אוֹ בְּפָחוֹת מִשֶּׁוֶה פְּרוּטָה, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[52].

52) שהרי נשבע לשקר.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) שבועת הפקדון על דבר שיש בו חיוב ממון ותשלומי קנס, החייב ממון לשני שותפים ונשבע וכפר לאחד מהם.

א. הַגּוֹנֵב שׁוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּטְבָחוֹ[2] אוֹ מְכָרוֹ[3], תְּבָעוֹ בַּעַל הַשּׁוֹר וְאָמַר לוֹ: גָּנַבְתָּ שׁוֹרִי וְטָבַחְתָּ אוֹ מָכַרְתָּ, וְהוּא אוֹמֵר: גָּנַבְתִּי[4] אֲבָל לֹא טָבַחְתִּי וְלֹא מָכַרְתִּי, וְנִשְׁבַּע[5] - חֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[6]; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר - לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, מִפְּנֵי[7] שֶׁהוּא קְנָס, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[8], וְנִמְצָא זֶה כְּמוֹ שֶׁלֹּא כָּפַר מָמוֹן, וּלְפִיכָךְ פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן. וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[9], שֶׁחֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר שֶׁלֹּא טָבַח, וְהוּא טָבַח.

2) ושחטו. 3) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, ככתוב בתורה (שמות כא, לז). 4) ובנוגע לתשלומי כפל - ראה בסמוך אות ו. 5) לשקר, ואחר־כך הודה. 6) משנה בשבועות לו: 7) בדפוס רומי ר"מ, וכן בוינציה של"ד: "ומפני", כאילו יש כאן שני טעמים: א. שאין כאן חיוב תשלומי חמשה, הואיל והודה על הגניבה ונפטר מן הכפל, כדין מודה בקנס, שהוא פטור, ממילא נפטר על המכירה, שאין עוד תשלומי חמשה אלא תשלומי ארבעה (הכפל בכלל תשלומי חמשה), והתורה אמרה: תשלומי חמשה, ולא ארבעה, וכמבואר בבבא קמא עה: ב. שתשלומי חמשה עצמם - הם קנס וכו' (משנה למלך). אבל כבר החליט ה"מעשה רוקח" שזוהי נוסחה מוטעת, וצ"ל: "מפני" בלא וא"ו. וכן בכת"י התימנים. והכל טעם אחד, שתשלומי חמשה הם קנס. ומדובר כאן, שתבעו ואמר: גנבת שורי והעמדתיך בדין ונתחייבת לשלם לי כפל, ואח"כ טבחת או מכרת, נמצא שאפילו יודה עכשיו שגנב, חייב הוא לשלם כפל, כדין כל ממון, ויש כאן תשלומי חמשה כדין, ובכל זאת פטור משבועת הפקדון, משום טעם קנס (אור שמח). 8) פ"א, ה"ה, שכלל הוא: כל המשלם יותר ממה שהזיק, או שדמיו קצובים בתורה - הרי זה קנס. וראה לעיל פ"ז, ה"ב ובביאורנו. 9) שבועות מט: כדעת רב. וחיובי שבועת ביטוי מפורשים לעיל פ"א, ה"ג.

ב. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת עַבְדִּי[10], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע; וְהָעֶבֶד[11] שֶׁתָּבַע רַבּוֹ וְאָמַר: הִפַּלְתָּ שִׁנִּי וְסִמִּיתָ עֵינִי[12], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[13]; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה - לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְנָס[14]. אֲבָל חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[15]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

10) וחייב לשלם שלשים שקלים (שמות כא, לב) מדין קנס, שאפילו אינו שוה העבד אלא דינר - נותן לו שלושים שקלים (רש"י לכתובות מא). 11) כל עבד המוזכר בהלכה זו - הכוונה לעבד כנעני. 12) וחייב להוציאו לחרות (שמות כא, כו־כז) וגם זהו מדין קנס, שבגלל אבר אחד שחיסרו, מוציאו לחירות, והלא הוא כבהמתו? (רש"י לשבועות לו:). 13) משנה בשבועות לו: 14) ואין אדם משלם קנס ע"פ עצמו (לעיל פ"ז, ה"ב). 15) שהרי נשבע לשקר.

ג. הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְנָס, שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ[16] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[17], וְיֵשׁ בּוֹ מָמוֹן[18], שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, וְכָפַר בְּכָל דָּבָר[19] וְנִשְׁבַּע - חֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן. כֵּיצַד? תְּבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: אָנַסְתָּ[20] אוֹ פִּתִּיתָ[21] בִּתִּי, וְהוּא אָמַר: לֹא אָנַסְתִּי וְלֹא פִּתִּיתִי, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס[22] עַל פִּי עַצְמוֹ, אִלּוּ הוֹדָה הָיָה מְשַׁלֵּם בֹּשֶׁת וּפְגָם עַל פִּי עַצְמוֹ[23]. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: גָּנַבְתָּ שׁוֹרִי[24], וְהוּא אוֹמֵר לֹא גָּנַבְתִּי, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כֶּפֶל בְּהוֹדָאָתוֹ[25], מְשַׁלֵּם הוּא אֶת הַקֶּרֶן בְּהוֹדָאָתוֹ[26].

16) ע"פ הודאת עצמו. 17) לעיל פ"ז, ה"ב. 18) חלק מהתביעה יש לו דין ממון ואינו קנס. 19) בכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: הדבר. 20) שבאת עליה בעל־כרחה. 21) לרצונה. ו"המפתה משלם שלשה דברים: קנס (חמשים שקלים של כסף), ובושת ופגם (רואים אותה כמה היא שוה בעולה וכמה היתה שוה בתולה, ורואים כמה פחתה וישלם - לשון רבינו הל' נערה פ"ב, ה"ו), והאונס - ארבעה: קנס ובושת צער ופגם" (שם ה"ב). 22) אלו החמישים שקלים, הקצובים לה מן התורה ושוים בכל אדם, בין "גדולה שבכהונה ובין קטנה שבישראל" כלשון המשנה בערכין יד:. 23) שיש להם דין ממון, "הכל לפי המבייש והמתבייש", כלשון המשנה שם, והרי הם כשאר מזיק את חברו המשלם לו בושת ופגם, ואפילו אם יודה יתחייב לשלם, ובודאי כשתבע את חברו ואמר לו: אנסת או פתית וכו' לא התכוין לקנס בלבד אלא גם לבושת ופגם, כי אין אדם מניח מלתבוע דבר שאם יודה בו הנתבע - יתחייב לשלם, ויתבע דבר שאפילו יודה בו בעל־דינו יפטר (משנה בשבועות לו: ובגמרא שם לח:). 24) והגונב שור משלם את הכפל. 25) שתשלומי כפל - מדין קנס הם, ומודה בקנס פטור. 26) נמצא שכפר לו ממון, וחייב בשבועת הפקדון (משנה שם).

ד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עָשִׂיתָ בִּי חַבּוּרָה[27], וְהוּא אוֹמֵר לֹא עָשִׂיתִי; הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת שׁוֹרִי[28], וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הֵמִית, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[29]; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם.

27) והחובל בחברו חייב לשלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, כלשון המשנה בבא קמא פ"ח, מ"א. וכולם - דין ממון להם. 28) וחייב אתה לשלם לי דמי שורי. ובשור מועד ידובר כאן. שחייב לשלם נזק שלם מתורת ממון, כי אילו שור תם שהמית, בעליו משלמים רק חצי נזק בתורת קנס (כתובות מא.), וכלשון רבינו בהלכות נזקי ממון פ"ב, ה"ח "זה הכלל, כל המשלם מה שהזיקו הרי זה ממון, וכל המשלם יתר או פחות, כגון תשלומי כפל או חצי נזק, הרי היתר על הקרן או הפחות - קנס". 29) משנה בשבועות לו:

ה. נָתַן שׁוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, וּמֵת הַשּׁוֹר[30], תְּבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ? אָמַר לוֹ: לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הִפְקַדְתָּ וְנִגְנַב אוֹ אָבַד[31], וְנִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה וְאָמַר הַדָּבָר כְּשֶׁהָיָה[32] - לֹא הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם מָמוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חִנָּם[33]. אֲבָל חַיָּב הוּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[34], שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[35].

30) שלא בפשיעתו, והרי השומר פטור עליו. 31) ושומר חינם פטור על גניבה ואבידה. 32) שמת השור. 33) משנה שם מט. 34) שם עמוד ב. וכן בבא מציעא לו. 35) כגון שנגנב השור אצל השומר, וטען שמת, והשביעו, שגם בזה אילו הודה ואמר כשהיה, היה פטור מלשלם, מפני שהוא שומר חנם, לפיכך פטור משבועת הפקדון (שם במשנה).

ו. הִשְׁאִיל שׁוֹרוֹ לַחֲבֵרוֹ, וּתְבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁשָּׁאַלְתָּ מִמֶּנִּי? וַהֲרֵי הַשּׁוֹר מֵת[36], וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: נִגְנַב אוֹ אָבַד, וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי לֹא פָּטַר עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין בִּכְפִירָתוֹ, וּמִכָּל מָקוֹם[37] חַיָּב הוּא לְשַׁלֵּם, בֵּין מֵת אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד אוֹ נִשְׁבָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹאֵל[38], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[39]. אֲבָל חַיָּב הוּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[40].

36) כלומר, האמת היא, שהשור מת ושואל חייב עליו, כמבואר בסמוך. 37) בכל האופנים שהם. 38) ושואל חייב גם על האונסין. 39) הל' שכירות פ"א, ה"ב "שכך כתוב בשואל (שמות כב, יג): ונשבר או מת, בעליו אין עמו שלם ישלם". 40) כגון שנגנב השור, ואמר השואל שמת, ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון, שהמשנה מחובה לחובה - פטור (משנה שם).

ז. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵינוֹ פּוֹטֵר עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין אֶלָּא בִּכְפִירָה זוֹ וְנִשְׁבַּע, בֵּין מִפִּי עַצְמוֹ[41] בֵּין שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ וְכָפַר[42] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[43], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן וְלֹא הוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו[44].

41) שלא השביעו התובע אלא קפץ ונשבע מפי עצמו לשקר. 42) שאמר לו: אין לך בידי כלום, ואפילו כפר שלא בפני בית־דין. 43) משנה בשבועות לו: וכדעת החכמים. 44) "שכפירתו אחר שהשביעו התובע, כעניית אמן" לעיל פ"ז, ה"א וראה בביאורנו שם.

ח. הַגּוֹנֵב שׁוֹר חֲבֵרוֹ, וּתְבָעוֹ[45] וְאָמַר לוֹ: שׁוֹרִי גָּנַבְתָּ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גָּנַבְתִּי. מַה טִּיבוֹ[46] אֶצְלְךָ? אַתָּה הִפְקַדְתּוֹ אֶצְלִי, וְנִשְׁבַּע[47] - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה שֶׁגְּנָבוֹ - הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם דְּמֵי הַשּׁוֹר מִכָּל מָקוֹם[48], וְעַכְשָׁו שֶׁאָמַר פִּקָּדוֹן הוּא - הֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ בִּכְפִירָה זוֹ מִן הַגְּנֵבָה וּמִן הָאֲבֵדָה, שֶׁאִם נִגְנַב הַשּׁוֹר אוֹ אָבַד אַחַר הוֹדָאָה זוֹ - הָיָה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[49].

45) בעליו. 46) שייכותו. 47) לא שחייב להשבע מן התורה, שלא מצינו שיתחייב אדם שבועה מן התורה, אלא כשהוא שומר ורוצה לפטור עצמו מחיוב תשלומין, אבל זה שאינו שומר ורוצה לפטור עצמו בטענה שהוא שומר, אינו חייב להשבע, אלא כשנשבע מרצונו ידובר כאן, וכל בכל שבועות הפקדון שבפרקים אלו (תוספות יו"ט לשבועות פ"ה, מ"ב). 48) אפילו כשאירע אונס, ומת השור או נשבה, שגנב חייב באונסין. 49) כדין שומר חנם שפטור על גניבה ואבידה וכל־שכן על האונס (בבא קמא קה:).

ט. וְכֵן אִם טָעַן שֶׁשְּׁכָרוֹ[50] וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִן הַשְּׁכִירָה וּמִן הַמִּיתָה[51]. וְכֵן אִם טָעַן וְאָמַר: הִשְׁאַלְתּוֹ לִי, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[52]; שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִן הַמִּיתָה בִּשְׁעַת הַמְּלָאכָה[53], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת הַשְּׁאֵלָה[54].

50) למלאכתו, ושוכר חייב על גניבה ואבידה ופטור על האונסין. 51) כמו ששנינו (שבועות פ"ח, מ"א) "ארבעה שומרים הם: שומר חנם, והשואל, נושא שכר (שומר בשכר) והשוכר, שומר חנם נשבע על הכל (שלא פשע, ונפטר), והשואל משלם את הכל (חוץ ממתה מחמת מלאכה), נושא שכר והשוכר נשבעים על השבורה ועל השבוייה... (מקרי אונס) ומשלמים את האבידה ואת הגניבה". 52) הכל בבבא קמא שם. 53) שאם תמות מחמת מלאכתו בה, משבועה ואילך יפטר בדברי שקר אלו, בעוד שלמעשה הוא עצמו גנבו, והגנב חייב בכל האונסין עד שיחזירנו (ע"פ רש"י שם). 54) פ"א, ה"א, ובכת"י התימנים: "בהל' שאלה". וכן אמרו (בבא מציעא צו:) מתה מחמת מלאכה - השואל פטור עליה, שיכול לומר למשאיל "לא להעמידה בכילה (רשת שפורשים כעין חופה מעל המיטה להגן מפני הזבובים) שאלתיה".

י. לְפִיכָךְ[55], אִם אָמַר: לֹא גָּנַבְתִּי, אֲבָל אַתָּה הִפְקַדְתּוֹ אֶצְלִי אוֹ שְׁכַרְתַּנִי לְשָׁמְרוֹ אוֹ הִשְׁאַלְתָּהוּ לִי, וַהֲרֵי שׁוֹרְךָ לְפָנֶיךָ קָחֵהוּ, וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בִּקְרֶן, וְלֹא פָּטַר עַצְמוֹ בִּכְפִירָה זוֹ מִכְּלוּם[56].

55) הואיל וכל הטעם שחייב בשבועת הפקדון הוא מפני "שסוף שבועה זו לבוא לידי כפירת ממון" (לשון רש"י שם). 56) אלא שיקר לומר שלא גנבו, מפני הבזיון, ואין זו אלא כפירת דברים.

יא. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי וַעֲדַיִן לֹא נָתַתִּי דָּמָיו, אִם תִּרְצֶה קַח דָּמָיו אוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בִּשְׂכַר מְלָאכָה שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ, אִם תִּרְצֶה שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ אוֹ קָחֵנוּ וָלֵךְ; תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁהוּא שֶׁלְּךָ, עַכְשָׁו שֶׁיָּדַעְתִּי קָחֵנוּ וָלֵךְ; אוֹ שֶׁאָמַר: אַחַר פָּרַתִּי רָץ, וַהֲרֵי הוּא לְפָנֶיךָ; וְנִשְׁבַּע עַל כָּל טַעֲנָה מֵאֵלּוּ - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[57], שֶׁהֲרֵי לֹא פָּטַר עַצְמוֹ מִכֻּלּוּם. וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.

57) בבא קמא קה: שנאמר "וכחש בה (ויקרא ה, כב) - פרט למודה בעיקר" כלומר, שאינו כופר בעיקר התביעה.

יב. מִי שֶׁהָיָה חַיָּב מָמוֹן לִשְׁנֵי שֵׁתָּפִין, וּתְבָעוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[58], שֶׁהֲרֵי כָּפַר מָמוֹן[59]. תְּבָעוּהוּ שְׁנֵיהֶם, וְהוֹדָה בַּכֹּל[60] לְאֶחָד מֵהֶם וְאָמַר: לֹא לָוִיתִי אֶלָּא מִזֶּה לְבַדּוֹ, וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[61], שֶׁהֲרֵי לֹא פָּטַר עַצְמוֹ מִכֻּלּוּם, אֲבָל חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי.

58) שבועות לז. 59) ואעפ"י שמודה לשותף השני בחלקו המגיע לו, כמבואר שם. אולם בירושלמי שבועות פ"ה, ה"א אמרו: וכחש בעמיתו - פרט למכחש באחד מן השותפים. ומפרש הטעם שם, לפי ששנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול את שלו אין שומעים לו, שהנפקד יכול לומר לא נתחייבתי אלא לשניכם כאחד, נמצא שאין הודאתו מחייבתו לשלם, וממילא אין בשבועתו משום כפירת ממון, וכן הובא ירושלמי זה ברי"ף לשבועות פ"ה. וכבר כתב רבינו אפרים. הובא בראש ובר"ן שם, שדברי ירושלמי אלה נדחים מסוגיית הבבלי בשבועות לז. שמתוכה משמע שהכופר לאחד מן השותפים ונשבע לשקר, חייב בשבועת הפקדון, וכנראה שזוהי דעת רבינו. 60) בכל סכום התביעה. 61) שבועות שם, וכחש בה - פרט למודה לאחד מן השותפים, וכאמור.

יג. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה עָלָיו מִלְוָה בִּשְׁטָר[62], וְכָפַר בָּהּ[63] וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי בַּשְּׁטָר נִשְׁתַּעְבֵּד הַקַּרְקַע[64], וְנִמְצָא זֶה כְּכוֹפֵר בְּקַרְקַע[65]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[66], שֶׁהַכּוֹפֵר בְּקַרְקַע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[67], וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר[68].

62) שיש למלוה שטר חוב על הלוה. 63) בהלואה זו שיש עליה שטר. 64) שלא הלוה למלוה, ואפילו מכר הלוה הקרקעות לאחרים, הרי הם מושבעים למלוה, ויכול לטרפם מידי הלקוחות בשטר זה, שהוא קודם להם. 65) כאילו התובע תובעו קרקעו, וזה כופר בה. 66) לעיל פ"ז, ה"ב־ג. 67) וכן בשבועות לז: "אין מביאים קרבן על כפירת שעבוד קרקעות". וב"תורה תמימה" ויקרא ה, כב, מסביר: אם יש למלוה שטר חוב על הלוה, לא מפיו של הלוה אנו חיים בהודאתו וגם בכפירתו, שהשטר מעיד עליו, ואין כאן שבועה שיש עמה כפירת ממון, אלא כפירת דברים בלבד, ולפיכך פטור מן הקרבן. 68) הוצרך רבינו לכפול כל פעם שחייב משום שבועת ביטוי, כי הדבר כשלעצמו הוא תמוה ומוזר ביותר, שבזמן שכפר ממון וחייב בשבועת הפקדון הוא נפטר בקרבן אשם, ובזמן שהוא פטור משבועת הפקדון וחייב רק משום ביטוי בלבד, אתה מחמיר עליו ומחייבו מלקות כדין שבועת ביטוי במזיד (ראה לעיל פ"א, ה"ג) והרי זה מופלא ומחוסר הגיון? לפיכך משמיענו שבכל חלקי הפטור משבועת הפקדון בין שנפטר משום קנס ובין שנפטר משום קרקע, בין שנפטר משום חוסר שוה פרוטה (לעיל פ"ז הט"ז), ובין כשאומר לא לויתי אלא מזה לבדו (לעיל הי"ב), בכל המקרים חייב לפחות משום שבועת ביטוי, ע"פ דברי הש"ס בשבועות מט: (רדב"ז).

יד. הָיְתָה עָלָיו מִלְוָה בְּעֵדִים בִּלְבַד[69], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ בִּכְפִירָתוֹ מִלְּשַׁלֵּם עַתָּה[70]. וְאַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא הוֹעִילָה לוֹ כְּפִירָתוֹ - הֲרֵי הוֹעִילָה בְּעִתָּהּ, וְשָׁמָּא לֹא יָבוֹאוּ הָעֵדִים[71] אוֹ יָבוֹאוּ וְלֹא תִתְקַיֵּם עֵדוּתָן[72] אוֹ יִפָּסְלוּ[73], וּלְפִיכָךְ חַיָּב[74].

69) ואין לו עליה שטר. 70) כשהעדים עדיין לא באו. 71) שימותו (שבועות לז:) או ילכו למדינת הים. 72) שיוכחשו, ולא ימצאו דבריהם מכוונים זה לזה. 73) ע"י קרבה שביניהם, או ע"י עבירה הפוסלתם לעדות, או שיזומו. 74) שפטר עצמו בכפירתו מלשלם.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) שבועת העדות, השבעת עדי קנס, העדים שנשבעו לכמה תובעים כאחד, נשבעו שיודעים להעיד ונמצאו שאינם יודעים.

א. הַתּוֹבֵעַ עֵדָיו לְהָעִיד לוֹ עֵדוּת שֶׁיִּתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע בְּעֵדוּתָן לְבַדָּהּ[2] לִתֵּן לְתוֹבֵעַ זֶה מָמוֹן[3] הַמִּטַּלְטֵל[4], וְכָפְרוּ בְּעֵדוּתָן וְנִשְׁבְּעוּ[5], בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ בְּבֵית דִּין בֵּין שֶׁנִّשְׁבְּעוּ חוּץ לְבֵית דִּין[6] - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁהֲרֵי הִפְסִידוּהוּ מָמוֹן בִּכְפִירָתָם[7]. וְכֵן אִם הִשְׁבִּיעָם הַתּוֹבֵעַ[8] וְכָפְרוּ בּוֹ[9], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁבְּעוּ הֵן וְלֹא עָנוּ אָמֵן אַחַר שְׁבוּעָתוֹ[10], כֵּיוָן שֶׁכָּפְרוּ[11] - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[12]. וְהוּא[13] שֶׁשִּׁבִּיעֵם בְּבֵית דִּין[14].

2) פרט למשביע עדי קנס, שאין הנתבע מתחייב ב"עדותם לבדה" אלא עדותם עם כפירתו היא המחייבת אותו, שהרי אם יודה בקנס לא תועיל עדותם לחייבו לשלם, כמבואר להלן ה"ד. וכן נתכוין רבינו להוציא המשביע שתי כתי עדים, שאם כפרה הראשונה, היא פטורה משבועת העדות, שהיא סומכת על עדות הכת השניה, ואפשר להוציא ממון בעדות הכת השניה, כמבואר בדברי רבינו לקמן פ"י, הט"ו.

3) פרט לשטרות שאין גופם ממון, ראה לעיל פ"ז, ה"ד. 4) פרט לקרקעות ועבדים, וכמבואר בסמוך ה"ג. 5) מפי עצמם, שאמרו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות (משנה, שבועות לא:). 6) שם. והוא, שכפירתם תהיה בבית־דין, כמבואר בסמוך ה"ב. 7) שאילו העידו לו, היה הנתבע מתחייב לשלם לו. 8) שאמר להם: משביע אני עליכם, שתבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני ממון כך וכך. 9) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. 10) כי העונה אמן אחר השבעת אחרים, כמוציא שבועה מפיו, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. 11) בבית־דין. 12) בקרבן שבועת העדות, כמפורש לעיל פ"א, הי"ב. וכן משמעות הכתוב: ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה - כלומר, ששמעה שבועה מפי אחרים - אם לא יגיד ונשא עוונו, אפילו לא ענה אמן, אלא כפר ואמר: איני יודע לך עדות, ואין לי מה להגיד לך - חייב ('קרית ספר'). 13) ובלבד. 14) אמנם הנשבע מפי עצמו או שענה אמן על השבועה, אינו צריך להשבע בבית־דין, וכמבואר במשנה שבועות ל, א. אבל אלו שהושבעו מפי התובע ולא ענו אמן, אין קבלת שבועתם נקבעת אלא בשעת כפירתם, ומכיוון שהכפירה היא בבית־דין (שם), אף ההשבעה צריכה להיות בבית־דין, כי איך אפשר לומר שההשבעה תהיה בחוץ וקבלתה בבית־דין (רדב"ז כאן, ולקמן בה"י). וראה לקמן פ"י הי"ז, ובביאורנו שם בשם ה'נודע ביהודה'.

1 **ב. אֵין הָעֵדִים חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ**
2 **בְּעֵדוּתָן בְּבֵית דִּין. בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ[15] אוֹ הִשְׁבִּיעָן בְּבֵית**
3 **דִּין, בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ הִשְׁבִּיעָן חוּץ לְבֵית דִּין[16],**
4 **וְהַכְּפִירָה[17] בְּבֵית דִּין בִּלְבַד[18]. שֶׁנֶּאֱמַר: אִם לֹא יַגִּיד**
5 **וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ - מָקוֹם שֶׁיַּגִּיד[19] וְיוֹעִיל הוּא שֶׁאִם לֹא**
6 **יַגִּיד שָׁם יִתְחַיֵּב[20].**

15) מפי עצמם. 16) וענו אמן אחר שבועתו. 17) בכת"י התימנים: הכפירה. 18) משנה, שבועות ל, א. וכדעת החכמים. 19) עדותו, ואין עדות מתקבלת אלא בבית־דין. 20) שבועות לב, א. וראה לקמן פ"י, הט"ז.

7 **ג. תְּבָעָן בְּעֵדוּת שֶׁאֵינָהּ מְחַיֶּבֶת מָמוֹן[21] אוֹ בְּעֵדוּת**
8 **קַרְקָעוֹת[22] אוֹ עֲבָדִים אוֹ שְׁטָרוֹת, וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ -**
9 **פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל**
10 **כְּפִירַת עֵדוּת מָמוֹן שֶׁדּוֹמֶה לְפִקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל**
11 **וַאֲבֵדָה שֶׁפְּרָטָן הַכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה[23], שֶׁהֵן מִטַּלְטְלִין**
12 **שֶׁגּוּפָן מָמוֹן[24], וּכְשֶׁיַּעִידוּ לָזֶה - יִתֵּן[25] זֶה.**

21) כגון שתבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי. ראה לקמן פ"י ה"ג, וכן אמרו (שם לג:) "מנין שאין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממון, נאמר כאן "אואין" (או ראה או ידע), ונאמר להלן (בשבועת הפקדון) אואין (או בתשומת יד, או בגזל, או עשק), מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון (כמפורש בפסוק) אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון". 22) המכוונת להחזיר קרקע לתובע. 23) ויקרא ה, כא. שהיא פרשת שבועת הפקדון, ושבועת העדות נלמדת ב'גזירה־שוה' משבועת הפקדון, נאמר כאן "כי תחטא", ונאמר להלן (בפקדון) "כי תחטא" להשוות זה לזה, וכמבואר במס' שבועות לה, א. 24) פרט לשטרות, אע"פ שמטלטלים מיד ליד - אין גופם ממון, וכמבואר לעיל פ"ז ה"ד, ועבדים - הושוו לקרקעות, כמבואר שם ובביאורנו. 25) הנתבע. "וקרקעות הרי הם לפני בעליהם ובחזקתם" כלשון רבינו לעיל שם (שבועות לז:) כדעת רבי יוחנן, שהמשביע עדי קרקע - פטור. ורבי עקיבא היה דורש (שם לד.) "והיה כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה) - יש מאלה שהוא חייב, ויש מאלה שהוא פטור. הא כיצד? תבעו ממון - חייב, תבעו דבר אחר - פטור", ואפילו עדות המחייבת ממון, כגון עדי קרקע - פטור, כמבואר במסקנת הסוגיא שם ('קרית ספר').

13 **ד. וְכֵן הַמַּשְׁבִּיעַ עֵדֵי קְנָס[26] וְכָפְרוּ - פְּטוּרִין**
14 **מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת. מִפְּנֵי שֶׁאִם קָדַם הַנִּתְבָּע וְהוֹדָה**
15 **בַּקְּנָס - יִפָּטֵר מִלְּשַׁלֵּם וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּאוּ הָעֵדִים אַחַר**
16 **כֵּן וְהֵעִידוּ[27], נִמְצְאוּ הָעֵדִים לֹא חִיְּבוּ זֶה בְּעֵדוּתָן**
17 **לְבַדָּהּ, אֶלָּא עֵדוּתָן עִם כְּפִירַת הַנִּתְבָּע הִיא הַמְחַיֶּבֶת**
18 **אוֹתָן[28]; וְהוֹאִיל וְאִם הוֹדָה - לֹא תּוֹעִיל עֵדוּתָן[29], אִם**
19 **כָּפְרוּ בָהּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין[30].**

26) שיעידו לו שפלוני טבח או מכר את שורו שגנבו ממנו, שחייב קנס על הטביחה והמכירה, כמבואר לעיל פ"ח ה"א, או שתעידו לי, שפלוני הוציא שם רע על בתי, ואמר: לא מצאתי לבתך בתולים, וחייב לשלם מאה שקלים קנס, ראה שבועות לג, ב. 27) כי הלכה היא (בבא־קמא עה.) מודה בקנס ואח"כ באו עדים - פטור. 28) ובכת"י התימנים: אותו. והכוונה לנתבע. 29) בעוד שבדיני ממון, אם הודה בעצמו חייב לשלם, שהודאת בעל־דין כמאה עדים. 30) שבועות לד, א. כרבי יוחנן על פי רבי עקיבא, הדורש: "תבעו דבר אחר - פטור" (ראה לעיל אות כב) שהכוונה לעדי קנס. וראה שם לג, א שזוהי בעיה שלא נפשטה, וממילא אינם מביאים קרבן מספק.

20 **ה. מַשְׁבִּיעֲכֶם אֲנִי שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד**
21 **פְּלוֹנִי תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[31] וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[32],**
22 **וְכָפְרוּ - חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת מִפְּנֵי הַקֶּרֶן שֶׁהוּא**
23 **מָמוֹן[33], לֹא מִפְּנֵי הַכֶּפֶל שֶׁהוּא קְנָס. וְכֵן אִם**
24 **הִשְׁבִּיעָם שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁאָנַס פְּלוֹנִי אוֹ פִּתָּה בִּתּוֹ[34],**
25 **וְכָפְרוּ - חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת מִפְּנֵי הַבּשֶׁת**
26 **וְהַפְּגָם[35], שֶׁאִם הוֹדָה בָּהֶם הַנִּתְבָּע מְשַׁלֵּם, לֹא מִפְּנֵי**
27 **הַקֶּנָס[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[37].**

31) שגנב ממני איזה חפץ, והגנב משלם את הכפל, ככתוב (שמות כב, ג). 32) שגנב ממני שור, וטבחו או מכרו, נמצא חייב לי חמשה בקר תחת השור, ובשה - ארבעה, ככתוב (שם כא, לז). 33) ואפילו היה הנתבע מודה בו - היה חייב, נמצא שהיה מתחייב בעדותם לבדה. 34) והרי הוא חייב לתת לו בושת ופגם, נוסף על הקנס של חמשים שקלים. 35) שיש להם תורת ממון (ראה לעיל פ"ה ה"ג, ובביאורנו), נמצא שהיה הנתבע מתחייב בעדותם לבדה. 36) חמשים שקלים הקצובים מן התורה לכל בת מישראל, בין בת מלכים בין בת הדיוטות - נוסף על בושת ופגם,

כמבואר בביאורנו לעיל פ"ח, ה"ב. 37) משנה, שבועות לג, א. וכמבואר בגמרא שם. והשווה לעיל פ"ח, ה"ב.

ו. אֵין הָעֵדִים חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת עַד שֶׁיִּכְּפְרוּ וְיִשָּׁבְעוּ אַחַר תְּבִיעַת בַּעַל דִּין עַצְמוֹ אוֹ שְׁלוּחוֹ[38]; אֲבָל אִם קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ קֹדֶם שֶׁיִּתְבָּעֵם - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת.

38) שהוא מורשה לקבל את הכסף מידי הנתבע, אחרי שהעדים יעידו עדותם. ראה לעיל פ"ז, ה"ו. ובשבועות לג, ב: "בבא בהרשאה", אבל שליח להשביע העדים ואינו מורשה לקבלת הכסף מידי הנתבע אינו יכול להשביע את העדים, וכן הם דברי רבינו בפירוש המשנה (שבועות פ"ד, מ"ז) "לפי שמעיקרי הדין ג"כ, שהעדים כשמשביעים המורשה וכפרו חייבים" ('מעשה רוקח'). והטעם, מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

ז. כֵּיצַד? רָאוּ הַתּוֹבֵעַ הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן, אָמְרוּ לוֹ: לָמָּה אַתָּה בָּא אַחֲרֵינוּ? שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת[39]; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תְּבָעָן הַתּוֹבֵעַ, אֶלָּא הֵם קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ בִּתְבִיעַת עַצְמָן[40]. וְכֵן אִם הִשְׁבִּיעָם הַנִּתְבָּע: שֶׁאִם תֵּדְעוּ לָזֶה שֶׁתּוֹבֵעַ אוֹתִי[41] עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לוֹ, וְכָפְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם הַתּוֹבֵעַ[42]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הִשְׁבִּיעָם שֶׁיָּבוֹאוּ וְיָעִידוּ שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי בְּיַד פְּלוֹנִי מָמוֹן, וְכָפְרוּ - שֶׁהֵן פְּטוּרִין; שֶׁאֵין זֶה הַתּוֹבֵעַ בַּעַל דִּין עַצְמוֹ[43]. וְכֵן אִם קָדְמָה שְׁבוּעָה לָעֵדוּת[44] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד[45] - שֶׁקָּדְמָה עֵדוּת לִשְׁבוּעָה, לֹא שֶׁקָּדְמָה שְׁבוּעָה לְעֵדוּת.

39) שבועות לא, ב. 40) והתורה אמרה (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו", "לו־לא יגיד" שמשמעו הוא תובעם תחילה להגיד, והם מסרבים להגיד אלא כופרים ('קרית ספר'). וראה להלן אות לט. 41) ובכת"י התימנים: אותי. 42) שבועות לה, א. שנאמר: "אם לוא יגיד" (מלא, לדרוש בו, לו־לא) אם לו (לתובע) לא יגיד - ונשא עוונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור. ולשון רבינו בפירושו למשנה שם: "אמר יתברך אם לוא יגיד . . . בוי"ו ואל"ף, ולמדנו מפי השמועה שזה לעורר על שני הענינים הקנין והשלילה . . . אם לו לא יגיד ונשא עוונו . . . אבל לנתבע אם לא יגיד לפטור אותו - פטור". מפרש רבינו לשון המשנה שם: "שאם אתם יודעים לו עדות" הכוונה לנתבע ולטובתו. 43) שבועות לג, ב. והרי הדברים קל־וחומר, אם הנתבע שהוא שייך לעדות זו, אינו יכול לחייבם, זה - שאין לו כל שייכות לתביעה, אינו דין שאינו מחייבם (רדב"ז). 44) לידיעת העדות. 45) שהיה עד באותה שעה, ולא שיהיה אח"כ (שבועות לה. וברש"י).

ח. כֵּיצַד? מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּשֶׁתֵּדְעוּ לִי עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, וְאָמְרוּ אָמֵן, וְיָדְעוּ לוֹ עֵדוּת אַחַר כֵּן, וּתְבָעָם לְהָעִיד וְכָפְרוּ בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת[46].

46) שם.

ט. אֵין הָעֵדִים חַיָּבִים בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת עַד שֶׁיְּיַחֵד[47] אוֹתָם הַתּוֹבֵעַ וְיַשְׁבִּיעֵם אוֹ יִשְׁבְּעוּ[48]. כֵּיצַד? עָמַד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאָמַר: מַשְׁבִּיעַ אֲנִי כָּל מִי שֶׁיֵּדַע לִי עֵדוּת שֶׁיָּבוֹא וְיָעִיד לִי, וְעָנוּ כֻּלָּם אָמֵן, וְעֵדָיו בִּכְלָלָם, וְאַחַר כָּךְ תָּבַע עֵדָיו וְכָפְרוּ בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִחֵד עֵדָיו בִּשְׁבוּעָה בִּפְנֵי עַצְמָן[49]. אֲבָל אִם אָמַר: מַשְׁבִּיעַ אֲנִי כָּל הָעוֹמְדִים כָּאן שֶׁאִם יֵדְעוּ לִי עֵדוּת שֶׁיָּבוֹאוּ וְיָעִידוּ לִי, וְהָיוּ עֵדָיו בִּכְלָלָם, וְכָפְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁהֲרֵי יְחַדָּם בִּכְלַל אֲחֵרִים[50].

47) יקצה ויתכוין להם. 48) מפי עצמם. 49) שם לה, א. והתורה אמרה: "והוא עד", משמע עד ידוע ומיוחד. וכתב הר"ן שם: משום שזה העומד בבית הכנסת ואומר: משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות וכו', מהסתם אינו משביע את כולם, שהרי יודע הוא, שיש ביניהם מי שאינו יודע לו עדות, נמצא שהוא כולל את המושבעים בתוך הבלתי מושבעים, ואין כאן יחוד. 50) הואיל ופירש שמשביע את כולם, חלה שבועה על כולם, ויש כאן יחוד עדים לכל הנמצאים בבית ללא שיור. ומכאן אתה למד, שיכול אדם להשביע את חבירו מספק, אם יודע לו עדות, כשם שאתה אומר שהשבועה חלה על כל העומדים, אע"פ שאינו יודע אם יודעים לו עדות אם לא (ר"ן שם).

י. וְכֵן אִם אָמַר לָעֵדִים: בּוֹאוּ וְהָעִידוּ לִי שֶׁיֵּשׁ לִי מָנֶה בְּיַד פְּלוֹנִי, וְאַחַר כָּךְ עָמַד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְהִשְׁבִּיעַ כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת יָבוֹא וְיָעִיד, וְלֹא בָּאוּ וְלֹא הֵעִידוּ - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין, שֶׁהֲרֵי תְּבָעָן תְּחִלָּה[51]. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ אָז[52] בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיִהְיֶה שָׁם בֵּית דִּין[53]. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ בִּפְנֵי בֵּית דִּין: אִם עָנוּ אָמֵן - חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת[54] כְּשֶׁיִּכְּפְרוּ בְּעֵדוּתָן בְּבֵית דִּין[55]; וְאִם לֹא עָנוּ אָמֵן - אֵינָן חַיָּבִין[56].

51) וייחד אותם, וזה עדיף מהמשביע את כל העומדים בבית־הכנסת שבהלכה הקודמת, שלא ייחדם מעולם בפני עצמם, ואילו כאן ייחדם בשעת תביעתו (רדב"ז). 52) בשעת ההשבעה. 53) הואיל ולא נשבעו מפי עצמם, ולא ענו אמן אחרי השבועה, צריך שישביעם בבית־דין ויכפרו לפני בית־דין, כמבואר לעיל ה"א. שאי־אפשר שהשבועה תהיה בחוץ, וקבלתה (זוהי כפירתם) תהיה בפני בית־דין. 54) שהעונה אמן כמוציא שבועה מפיו, והשבועה מפי עצמם מועילה אפילו מחוץ לבית־דין (משנה שם ל.). 55) שהכפירה בבית־דין בלבד, כמבואר לעיל ה"ב. 56) אפילו כשכפרו בבית־דין, הואיל ולא הושבעו בבית־דין. כיון שאין כאן קבלת שבועה אלא ע"י כפירתם, אינו בדין שהשבועה תהיה בחוץ וקבלתה בפני בית־דין. ולדעת הראב"ד אין ההקפדה אלא שהכפירה תהיה בבית־דין, אבל השבועה אינה מחוייבת בבית־דין, אפילו כשלא ענו אמן. השווה לקמן פ"י, הי"ז.

יא. אֶחָד הַמַּשְׁבִּיעַ עֵדָיו בִּשְׁבוּעָה[57], אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶן:

1 **מְצַוֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם בִּשְׁבוּעָה, אוֹסֶרְכֶם אֲנִי בִּשְׁבוּעָה -**
2 **הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[58]. וְהוּא שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם בַּשֵּׁם[59] אוֹ בְּכִנּוּי**
3 **מִן הַכִּנּוּיִים[60], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61].**

57) שאומר: משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני וכו'. 58) משנה, שם לה, א. 59) בהזכרת השם מן השמות המיוחדים, כגון ה', אלקים, שדי, צבאות, כלשון רבינו בפירושו למשנה שם. 60) כגון "חנון" או "רחום" או במי ששמו "ארך אפים". 61) לעיל פ"ב, ה"ב. ושם ה"ד מוסיף רבינו: "אמר שבועה ולא הזכיר שם . . . הרי זה אסור בדבר שנשבע עליו, אבל אינו לוקה ולא מביא קרבן . . . עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדים או כינוי".

4 **יב. וְאֵין הָעֵדִים חַיָּבִין עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם בְּלָשׁוֹן שֶׁהֵם**
5 **מַכִּירִין אוֹתָהּ[62].**

62) סוטה לג, א. "שנאמר (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה", (ולא נאמר: והשביעוה באלה, רש"י) - בכל לשון שהיא שומעת". וראה לעיל פ"ז, ה"ז.

6 **יג. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין הָעֵדִים חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת**
7 **אֶלָּא עַל פִּי עֲשָׂרָה דְּבָרִים, וְאֵלּוּ הֵן: שֶׁיִּתְבָּעֵם**
8 **הַתּוֹבֵעַ[63]. וְשֶׁתְּהֶיֶה עֵדוּת מָמוֹן[64]. וְשֶׁיְּהֶיֶה מָמוֹן**
9 **הַמְּטַלְטֵל[65]. וְשֶׁיִּתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע לְשַׁלֵּם בְּעֵדוּתָן לְבַד[66]**
10 **אִם הֵעִידוּ. וְשֶׁיְּכַפְּרוּ אַחַר שֶׁתְּבָעָן הַתּוֹבֵעַ[67].**
11 **וְשֶׁיְּכַפְּרוּ בְּבֵית דִּין. וְשֶׁתְּהֶיֶה שָׁם שְׁבוּעָה בַּשֵּׁם אוֹ**
12 **בְּכִנּוּי. וְשֶׁתִּקְדַּם יְדִיעַת הָעֵדוּת לַשְּׁבוּעָה[68]. וְשֶׁיַּיְחֵד**
13 **עֵדָיו בְּעֵת הַשְּׁבוּעָה אוֹ בְּעֵת הַתְּבִיעָה[69]. וְשֶׁתְּהֶיֶה**
14 **הַשְּׁבוּעָה בְּלָשׁוֹן שֶׁהֵן מַכִּירִין אוֹתָהּ.**

נקודות משיחות קודש

"הנה למדת, שאין העדים חייבים בשבועת העדות אלא על־פי עשרה דברים... שתהיה השבועה בלשון שהן מכירים אותה".

על־פי פנימיות העניינים, יש לבאר הלכה זו כך: נאמר על עם ישראל "אתם עדי", כי תפקידם של ישראל הוא להיות עדות על שם הוי'.

כל עניין העדות שייך רק על דבר הנעלם מעין כל, ובענייננו מציאות אלוקות בעולם הזה. עדות זו נפעלת על־ידי־זה שיש כאן בעולם מציאות שהיא בדוגמת המציאות שלמעלה - "נעשה אדם" - אתם קרויים אדם. והנה כאשר הגויים רואים שאף שישראל הם "המעט מכל העמים", ולמרות זאת נשארים חיים וקיימים ועומדים בתוקף על ענייני היהדות, תורה ומצוותיה - הרי זו ההוכחה הטובה ביותר על מציאותו של הקב"ה, ועדות זו היא על־פי עשרה דברים המרמזים על עשרת הדברות שבכוחן יכולים ישראל לקיים את תפקידם ולהיות עדים. והנה העניין העשירי הוא "שתהיה בלשון שהן מכירים אותה", כי לימוד התורה בבבלי וירושלמי וספרא וספרי, אינו בגדר "לשון שהן מכירים אותה" אצל כל ישראל מפני ריבוי השקו"ט מדרשות חלוקות וכו' ובפרט שצריך לשם כך דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך, ורק אחר־כך יודע מהם הדרך הנכוחה בדברים האסורים והמותרים כו'. אבל בספר 'משנה תורה' ישנה המעלה שהוא בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ובלא פירוק.. כו'. ונמצא שישנה מעלה מיוחדת בלימוד הרמב"ם ביחס לתפקידם של ישראל - "אתם עדי", שכן ספר זה הוא בלשון "שהן מכירים אותה".

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן ד')

63) פרט להשביעם אחר שיעידו אם יש לפלוני ביד פלוני ממון, שאין זה התובע בעל־דין עצמו, לעיל ה"ז. 64) פרט אם תבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי, לקמן פ"י ה"ג. 65) פרט לקרקעות ועבדים. ושטרות שאין גופם ממון, לעיל ה"ג. 66) ובכת"י התימנים: לבדה, פרט לעדי קנס, שעדותם עם כפירת הנתבע היא המחייבתו, לעיל ה"ד. 67) פרט אם קדמו ונשבעו קודם שיתבעם, לעיל ה"ו־ז. 68) לעיל ה"ז. 69) אע"פ שלא ייחדם בעת השבועה, לעיל ה"י, "שהרי תבעם תחילה".

15 **יד. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ פָּטוּר - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת**
16 **הָעֵדוּת, אֲבָל חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[70]. וְהוּא שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ**
17 **שֶׁעָנָה אָמֵן[71] אִם הִשְׁבִּיעוֹ אַחֵר, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל**
18 **שֶׁקֶר[72]. אֲבָל הַמְחֻיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, אַף עַל פִּי**
19 **שֶׁהוּא נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻזִּיד - אֵינוֹ**
20 **חַיָּב[73] מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[74], אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת**
21 **הָעֵדוּת בִּלְבַד[75]. שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב הוֹצִיא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת**
22 **מִכְּלַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְחַיֵּב[76] הַמֻּזִּיד בָּהּ כַּשּׁוֹגֵג**
23 **בְּקָרְבָּן[77] אֲבָל לֹא בְּמַלְקוּת[78]; שֶׁנֶּאֱמַר: לְאַחַת[79]**
24 **מֵאֵלֶּה - בְּמִין אֶחָד מִמִּינֵי שְׁבוּעוֹת אַתָּה מְחַיֵּב**
25 **הַנִּשְׁבָּע, וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ בִּשְׁנֵי מִינִין עַד שֶׁיִּהְיֶה חַיָּב**
26 **בְּדִין שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּבְדִין שְׁבוּעַת בִּטּוּי[80].**

70) שבועות מט, ב. לענין הפטורים משבועת השומרים שחייבים בשבועת ביטוי, והוא־הדין לפטורים משבועת העדות (כסף־משנה). והשווה לעיל פ"ז, ה"ב־ג. ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל מקום שאמרנו פטור משבועת העדות אבל חייב בשבועת ביטוי, הוא שנשבע" וכו'. 71) שהוא כמוציא שבועה מפיו. 72) אבל אם הושבעו מפי אחרים וכפרו ולא ענו אמן, אינם חייבם בשבועת ביטוי, שהרי לא נשבעו כלל, וראה לקמן פ"י בסוף הי"ז. 73) מלקות. 74) שאם נשבע לשקר במזיד – לוקה. לעיל פ"א, ה"ג. 75) קרבן עולה ויורד. 76) בשבועת העדות. 77) שבועות לא, ב: "בכולם נאמר ונעלם, וכאן (בשבועת העדות) לא נאמר ונעלם - לחייב על המזיד כשוגג". 78) משום שבועת ביטוי במזיד, נוסף על קרבנו משום שבועת העדות. 79) ולא נאמר "באחת מאלה". 80) באחד (שבועות כה:). והרי זה כמו שאמרו (כתובות לב:) "כדי רשעתו - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי

אתה מחייבו משום שתי רשעיות" ('תורה תמימה' ויקרא ה, ה). ורש"י בשבועות לז, א - מסביר, שאין לחייב מלקות בשבועת העדות, שאין בה התראה ודאית, כי מי יודע שהם יודעים לו עדות, ויוכל להתרות בהם. וב'תוספות' שם נמקו: משום שאי־אפשר לידע אם הם מזידים, שיכולים לומר שכחנו. וכן ברא"ש שם פ"ד, אות יט.

טו. מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד[81] גָּזֵל וַאֲבֵדָה, שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת[82] - אֵינָן חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת[83]. שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד גָּזֵל וַאֲבֵדָה - חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[84].

81) הלואה. 82) בכל אלה שהזכרת. 83) קרבן אחד, שאין זו אלא שבועה אחת הכוללת את כל התביעות כאחד. 84) משנה, שבועות לג, א. הואיל ופרטו כל תביעה בפני עצמה, הרי הם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל תביעה ותביעה, השווה לעיל פ"ז, הי"ב.

טז. מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכֻסְּמִין[85], שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת - אֵינָם חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת[86]. שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְךָ עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכֻסְּמִין - חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[87].

85) מפורשת לעיל פ"ד, ה"ז. 86) משנה, שם. בהלכה הקודמת מדובר על מין אחד ותביעות חלוקות, ובנידון שלפנינו ידובר על תביעה אחת, פקדון או תשומת יד, ויש בה מינים נפרדים. 87) שם, הואיל וביטאו בשפתיהם כל מין בפני עצמו, הריהם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל מין ומין. וראה לעיל פ"ז, הי"ג.

יז. וְכֵן אִם תָּבְעוּ אוֹתָן רַבִּים לְהָעִיד לָהֶם, וְאָמְרוּ: שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לָכֶם עֵדוּת - אֵינָן חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת[88]. לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ - חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת הַפִּקָּדוֹן[89].

88) אין כאן אלא שבועה אחת כוללת ומכוונת לכולם כאחד. 89) לעיל פ"ז, הי"ד. וכל־שכן כשאמרו לא לך, לא לך, בלי וי"ו המחברת, כמבואר שם בביאורנו. ומקור דברי רבינו ב'תורת כהנים' פרשת ויקרא, על הפסוק: כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה). וראה בשבועות לח, א: "תני רבי חייא, הרי כאן חמש עשרה חטאות" שהכוונה לשבועת העדות, שיש בה קרבן חטאת ('תוספות' שם), ותבעו אותם חמשה אנשים.

יח. הַנִּשְׁבָּע לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, וְאֵין כָּאן לֹא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְלֹא שְׁבוּעַת בִּטּוּי. מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבוּעַת בִּטּוּי אֵינָהּ אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לָאו וְהֵן[90], וְאִם יֹאמַר: שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת[91] - אֵין זֶה שְׁבוּעַת בִּטּוּי אֶלָּא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת[92]; הוֹאִיל וְלָאו זֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ[93] אֵינָהּ שְׁבוּעַת בִּטּוּי, כָּךְ הֵן שֶׁבָּהּ, שֶׁהוּא הַנִּשְׁבָּע שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת[94], אֵינוֹ שְׁבוּעַת בִּטּוּי[95].

90) ככתוב (ויקרא ה, ד) "להרע או להטיב", דבר והיפוכו, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א, ובביאורנו שם אות ב. 91) ונמצא שהוא יודע. 92) שהתורה לא חייבתו משום שבועת ביטוי להתחייב בה חוץ לבית־דין אלא משום שבועת העדות, ואינה אלא כשכפר בבית־דין וראוי להעיד, ובדבר שיש בו ממון (שבועות כה: וברש"י). 93) השלילה שבשבועה זו, שנשבע שאינו יודע לו עדות. 94) ונמצא שאינו יודע. 95) ונמצא פטור מכלום.

יט. דָּבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁהַנִּשְׁבָּע לַחֲבֵרוֹ שֶׁהֵעִיד לוֹ וְהוּא לֹא הֵעִיד, אוֹ שֶׁלֹּא הֵעִיד לוֹ וְהוּא הֵעִיד - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[96], וְאֵין כָּאן שְׁבוּעַת עֵדוּת כְּלָל[97].

96) שבועות שם, שהרי ישנה בהן ולאו, ואע"פ שאינה בלהבא (= בעתיד), שהרי אינו יכול להשבע שלא יעיד לו עדות, אם ידע שזוהי שבועת שוא, וכמבואר לעיל פ"ה, הט"ו - אין אנו מקפידים בשבועת ביטוי שתהא גם בלהבא, כמבואר שם ה"א. וכדעת רב בשבועות שם. 97) שאינה אלא בלהבא: משביעני עליכם שתבואו ותעידוני.

יום שני ט' טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) שבועת העדות על דבר שאין בו חיוב ממון, על דבר שיש בו הפסד ממון וחיוב מיתה, עד אחד מתי יתחייב בשבועת העדות.

א. הָיוּ עֵדָיו אוֹ אֶחָד מֵהֶן פָּסוּל[2] אוֹ קָרוֹב[3], וַאֲפִלּוּ מִפְּסוּלֵי עֵדוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[4], אוֹ שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ אֶחָד מֵעֵדָיו, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהָעִיד[5], אוֹ שֶׁהָיוּ עַד מִפִּי עֵד[6], וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ (הוֹדוּ) הֵעִידוּ - לֹא הָיוּ מְחַיְּבִין בְּעֵדוּתָן מָמוֹן[7].

2) לעדות. כגון גזלן שהוא פסול מן התורה להעיד, וכן כל מי שעבר עבירה, שחייבים עליה מלקות מן התורה, נקרא רשע ופסול להעיד. 3) לתובע, או לנתבע, וקרוב פסול לעדות. שנאמר "לא יומתו אבות על בנים" - בעדות בנים. והוא הדין לשאר קרובים. 4) מדברי חכמים. שעבר עבירה, שהחיוב שבה הוא רק מדרבנן, כגון שאכל בשר עוף בחלב או חילל יום טוב שני של גלויות. וכן המשחקים בקובייא או מפריחי יונים שאין להם אומנות אחרת אלא זו, הרי הם גזלנים מדבריהם ופסולים להעיד, שנקראים עדי חמס. 5) מן התורה, שנאמר "שום תשים עליך מלך" - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך ביזיון הוא לו. וכן נראה מדברי רבינו בהלכות מלכים פרק ג, הלכה ז, שכתב: "מלכי בית דוד, דנים אותם ומעידים עליהם" ואילו: "הם מעידים" לא כתב, כי כאמור, אינם ראויים להעיד. 6) שהם לא ראו בעצמם, אלא שמעו

עדות זו מפי עדים אחרים, וממילא אינם כשרים להעיד. 7) והתורה אמרה: "אם לא יגיד ונשא עוונו" - בראויים להגדה הכתוב מדבר. ואף על פי שפסולי עדות מדבריהם, כשרים מן התורה להעיד, - הואיל וסוף־סוף אם יעידו לא נקבל עדותם, אין אלו ראויים להגדה.

ב. מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי שֶׁאָמַר אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁיִּתֵּן לִי מָאתַיִם זוּז וְלֹא נָתַן, וְכָפְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִם הֵעִידוּ בְּדָבָר זֶה - לֹא יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מָמוֹן בַּאֲמִירָתוֹ[8]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

8) שהיה יכול לומר חוזרני בי, וכתב התוספות יום טוב שם: "ואפילו הוא עני אין המבטיח חייב ליתן לו, אלא מטעם נדר, ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום צד, שאין בית דין יורדים לנכסיו אם אינו רוצה לקיים נדרו" וכו'.

ג. תְּבָעָן לְהָעִיד לוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן אוֹ לֵוִי אוֹ שֶׁאֵינוֹ בֶּן גְּרוּשָׁה[9] אוֹ בֶּן חֲלוּצָה[10], וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת מָמוֹן[11].

9) וכשר לכהונה, כי הנולד מגרושה לכהן הוא חלל ופסול לכהונה. 10) שלא חלצה אמו ליבמה, והחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים וזרעה מכהן חללים מדבריהם. 11) ואין חייבים על שבועת העדות אלא כשיש בה כפירת ממון.

ד. תְּבָעָן שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁחָבַל בּוֹ בְּנוֹ[12], וְשֶׁהִדְלִיק פְּלוֹנִי גְּדִישׁוֹ בְּשַׁבָּת[13], וְשֶׁאָנַס פְּלוֹנִי אוֹ פִּתָּה בִּתּוֹ הַמְאֹרָסָה[14], וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִם הֵעִידוּ עֵדוּת זוֹ - יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִיתַת בֵּית דִּין, וְאֵינוֹ חַיָּב תַּשְׁלוּמִין[15], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת נַעֲרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[16].

12) עשה בו חבורה וחייב הבן מיתת חנק. 13) וחייב סקילה משום מבעיר בשבת, שהיא מלאכה גמורה. 14) והבא על נערה המאורסה חייב סקילה. 15) דמי חבלה, או הבערת הגדיש, או קנס ובושת ופגם באונס או מפתה, שהלכה היא: "אין אדם מת ומשלם". 16) שחבל בו חברו בשבת, שחייב סקילה משום חובל חבורה בשבת. וסובר רבינו, שמה ששנינו שם במשנה: "שאנס פלוני את בתו" (של פלוני) הכוונה לבת מאורסה, שהבא עליה בסקילה, אולם בפירושו למשנה שם מפרש אחרת, שאנס פלוני את בתו של פלוני, ואינו יכול להשביעם בשביל זולתו, שאין הוא התובע, והרי זה כמשביעם להעיד "שיש לפלוני ביד פלוני ממון, שהם פטורים, שאין זה התובע, בעל דין עצמו".

ה. הָיָה עֵד אֶחָד וְכָפַר וְהִשְׁבִּיעוֹ - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁאֵין עֵדוּת עֵד אֶחָד מְחַיֶּבֶת מָמוֹן[17].

17) אלא שבועה בלבד. ואף על פי שעדות זו גורמת לו ממון, שאם לא יישבע הנתבע יתחייב לשלם לתובע (ורוב בני אדם אינם נשבעים לשקר - והיה משלם.) - דבר שגורם לממון אינו כממון, שהרי אפשר שיישבע הנתבע ולא ישלם.

ו. תָּבַע אֶת שְׁנֵי עֵדָיו שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁזָּנְתָה אִשְׁתּוֹ, וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הֵעִידוּ - הָיוּ מַפְסִידִין לָהּ כְּתֻבָּתָהּ[18] וְיִפָּטֵר זֶה שֶׁתְּבָעָן, וַהֲרֵי כָּפְרוּ בְּעֵדוּת מָמוֹן.

18) שהאשה שזנתה תחת בעלה אין לה כתובה.

ז. תָּבַע עֵדֵי קִנּוּי[19] אוֹ עֵדֵי סְתִירָה[20] וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הֵעִידוּ - אֵין חִיּוּב מָמוֹן כָּאן, אֶלָּא לְהַשְׁקוֹתָהּ בִּלְבַד. וְאַף עַל פִּי שֶׁעֵדוּת זוֹ גוֹרֶמֶת לָהּ שֶׁתַּפְסִיד כְּתֻבָּתָהּ אִם לֹא תִּשְׁתֶּה[21] - דָּבָר שֶׁגּוֹרֵם לְמָמוֹן אֵינוֹ כְּמָמוֹן, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁתֶּה[22] וְלֹא תִּשְׁבֹּר[23] כְּתֻבָּתָהּ.

19) שהתרה לאשתו בפניהם שאל תיסתר עם איש פלוני. קינוי - מלשון הכתוב "וקנא את אשתו" ואין קינוי אלא לשון התראה. 20) שראוה נסתרת עם אותו פלוני, שאסר לה להסתתר עמו, והרי היא אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים וייבדק הדבר. 21) שאם אמרה איני טמאה ואיני שותה אין כופים אותה לשתות אלא תצא בלא כתובה. 22) ותימצא טהורה. 23) תפסיד.

ח. הֲרֵי שֶׁקִּנֵּא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתְּרָה בְּעֵדִים, וְזָנְתָה בְּעֵד אֶחָד אַחַר הַקִּנּוּי וְהַסְּתִירָה, וְהִשְׁבִּיעַ עֵד זֶה שֶׁיָּבוֹא וְיָעִיד, וְכָפַר - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵד אֶחָד, אִלּוּ הֵעִיד עֵדוּת זוֹ - הָיְתָה יוֹצְאָה בְּלֹא כְּתֻבָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת סוֹטָה.

ט. וְכֵן כָּל עֵד אֶחָד שֶׁמְּחַיֵּב מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ, אִם כָּפַר וְנִשְׁבַּע אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוּ בְּבֵית דִּין וְכָפַר - חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת.

י. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַתּוֹבֵעַ וְהַנִּתְבָּע חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבוּעָה[24], שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָם, וְהִשְׁבִּיעַ לְעֵד אֶחָד שֶׁיָּבוֹא וְיָעִיד לוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיַד זֶה מָנֶה[25], וְכָפַר - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הֵעִיד - הָיָה הַנִּתְבָּע הַזֶּה מְשַׁלֵּם מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[27].

24) להישבע לשקר, או שהיו פסולים לעדות משום עבירה, הרי הם חשודים על השבועה. 25) מאה זוז. 26) פרק ב, הלכה ד "תקנת חכמים היא, שכל המחוייב שבועה ... אם היה חשוד, הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען, היו שניהם חשודים חזרה שבועה למחוייב לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול להישבע משלם". 27) מעשה, באחד שחטף לשון כסף מחבירו בפני עד אחד, ואמר: כן, חטפתי אבל שלי חטפתי, ואמר ר' אבא: הרי זה מחוייב להישבע ואינו יכול להישבע ומשלם. נמצא המשביע עד אחד כזה שיבוא ויעיד, שראה פלוני חוטף, הרי זה עד המחייב ממון בעדותו, ויתחייב משום שבועת העדות.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁבִּיעָה עֵד אֶחָד שֶׁיָּעִיד לָהּ בְּמִיתַת

בַּעְלָהּ, וְכָפַר - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הֵעִיד - הָיְתָה נִשֵּׂאת וְנוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ[28].

28) מיורשי בעלה. כי הלכה היא, כל אשה המותרת להינשא אחרי מות בעלה הראשון נוטלת כתובתה מיורשיו, ואפילו כשנישאת על פי עד אחד היודע במיתת בעלה.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[29]? כְּשֶׁהָיָה לָהּ לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ מִן הַמִּטַּלְטְלִין[30]; אֲבָל אִם אֵין לָהּ לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ אֶלָּא מִן הַקַּרְקַע[31] - חֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת[32]. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁנַיִם[33]. שֶׁהַמַּשְׁבִּיעַ עֵדֵי קַרְקַע - פְּטוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

29) שהעד הכופר במיתת בעלה, הפסידה כתובתה וחייב בשבועת העדות. 30) כגון, שתפסה מטלטלין בחיי בעלה ומחזיקה בהם. ואילו העיד לה זה, הייתה מעכבתם בכתובתה. ואם לא תפסתם בחיי הבעל, אין מטלטלי היתומים משועבדים לכתובתה - מדין התלמוד, ואין תפיסתה מועילה לה. 31) המשועבדת לכתובתה. 32) שאין דין שבועת העדות נוהג בעדות קרקע. 33) אפילו כשיהיו שני עדים.

יג. הִשְׁבִּיעַ עֵדָיו בְּבֵית דִּין וְכָפְרוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת, כְּגוֹן שֶׁהִתְחִיל הַשֵּׁנִי לִכְפֹּר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶם חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא חַטָּאתוֹ[34] עַל שְׁבוּעָתוֹ. כָּפַר הָרִאשׁוֹן, וְשָׁהָה הָעֵד הַשֵּׁנִי יוֹתֵר מִכְּדֵי דִּבּוּר וְאַחַר כָּךְ כָּפַר - הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְהַשֵּׁנִי פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה זֶה הַשֵּׁנִי - לֹא הָיְתָה עֵדוּתוֹ מְחַיֶּבֶת מָמוֹן[35].

34) קרבן חטאת, והוא קרבן עולה ויורד. 35) ואף על פי שעד אחד מחייב את הנתבע שבועה, ושמא לא יישבע וישלם, כבר הורה רבינו שדבר הגורם לממון אינו כממון.

יד. הוֹדָה אֶחָד וְכָפַר אֶחָד - הַכּוֹפֵר חַיָּב, בֵּין שֶׁכָּפַר בַּתְּחִלָּה בֵּין שֶׁכָּפַר בַּסּוֹף[36]. כָּפְרוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, וְקָדַם הָאֶחָד וְהוֹדָה בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר - חֲרֵי זֶה פָּטוּר[37], וְהָעוֹמֵד בִּכְפִירָתוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת[38].

36) שאילו היה מודה היה מחייב הנתבע לשלם, נמצא הפסידו ממון בכפירתו. ואפילו כפר לאחר כדי דיבורו של העד הראשון, חייב. שהרי אילו הודה הייתה עדותו מחייבת ממון. 37) ואפילו בתוך כדי דיבורו של חבירו. 38) ואפילו יודה לאחר כפירתו לא ייפטר אלא קודם שנשבע, אבל לאחר שבועתו אם יודה לאחר כדי דיבור - חייב.

טו. הִשְׁבִּיעַ שְׁתֵּי כִּתֵּי[39] עֵדִים וּשְׁתֵּיהֶן רְאוּיוֹת לְהָעִיד[40], וְכָפְרָה כַּת רִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ כָּפְרָה כַּת שְׁנִיָּה - הָרִאשׁוֹנָה פְּטוּרָה מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְמוּכִין עַל עֵדוּת שְׁנִיָּה, וְאֶפְשָׁר לְהוֹצִיא הַמָּמוֹן בְּעֵדוּת הַכַּת הָאַחֶרֶת, וְנִמְצָא זֶה הַנִּתְבָּע אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם בְּעֵדוּת אֵלּוּ שֶׁכָּפְרוּ לְבַדָּהּ. הָיְתָה הַכַּת הַשְּׁנִיָּה קְרוֹבִין לַתּוֹבֵעַ אוֹ לַנִּתְבָּע בִּנְשׂוֹתֵיהֶן[41], וַחֲרֵי הֵן גּוֹסְסוֹת[42] - אַף הָרִאשׁוֹנָה חַיֶּבֶת; שֶׁחֲרֵי הַשְּׁנִיָּה בְּעֵת כְּפִירַת הָרִאשׁוֹנָה לֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְהָעִיד, וְאַף עַל פִּי שֶׁבִּמְהֵרָה יִהְיוּ רְאוּיִין כְּשֶׁיָּמוּתוּ אֵלּוּ הַגּוֹסְסוֹת[43]. וְאִם כָּפְרָה הַשְּׁנִיָּה אַחֲרֵי שֶׁמֵּתוּ נְשׂוֹתֵיהֶן - חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת[44].

39) זוגות. 40) שאינם קרובים ולא פסולים לעדות. 41) שהיו נשותיהם אחיות זו לזו. 42) חולות אנושות ונוטות למות. ועניין גוסס, שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה. 43) ורוב גוססים למיתה, ובייחוד כששתיהן גוססות, ואפילו רק אחת מהן תמות תיפסק קריבותם ויוכשרו להעיד, בכל זאת, הגוסס - דינו כחי לכל דבר. וראוי להעיר, שרש"י שם מפרש, שהעדים היו קרובים זה לזה בנשותיהם, ואילו רבינו מפרש, שהיו קרובים לתובע ולנתבע בנשותיהם. כיוון רבינו לומר, ששני העדים היו קרובים, אחד לתובע ואחד לנתבע, ולפיכך אומרת הסוגייה שם, ששתיהן גוססות, כי אם רק אחת תמות יוכשר עד אחד, ועדיין יישאר העד השני קרוב, ואין עד אחד מחייב ממון, אבל כששתיהן ימותו גם מצד התובע וגם מצד הנתבע, יתרחקו שניהם ויוכשרו להעיד. 44) ומדובר שכשראו העדות היו רחוקים, באופן שהייתה התחלת העדות (בשעת ראיה) וסופה (בשעת ההגדה) בכשרות, וכמבואר בבבא בתרא קכח. "כל שתחילתו או סופו בפסלות - פסול, תחילתו וסופו בכשרות - כשר".

טז. הַתּוֹבֵעַ אֶת הָעֵדִים לְהָעִיד לוֹ וְכָפְרוּ[45], וְהִשְׁבִּיעָן[46] וְעָנוּ אָמֵן[47], וְהִשְׁבִּיעָן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים וְהֵן עוֹנִין אַחַר כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה חוּץ לְבֵית דִּין, וּכְשֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין הוֹדוּ וְהֵעִידוּ - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48]. וְאִם בָּאוּ לְבֵית דִּין וְעָמְדוּ בִּכְפִירָתָן - חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁחוּץ לְבֵית דִּין[49].

45) שאמרו לו: אין אנו יודעים לך עדות. 46) משביעני עליכם אם אמת מה שאמרתם. 47) שזוהי קבלת שבועה, אבל אם שתקו אחר השבועה, אין כאן קבלת שבועה. 48) "הכפירה בבית דין בלבד, שנאמר, אם לא יגיד ... מקום שיגיד ויועיל הוא, שאם לא יגיד שם יתחייב". 49) שהכפירה מכוונת כלפי כל השבועות שקדמו לה.

יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[50]? בְּשֶׁעָנוּ אָמֵן; אֲבָל אִם לֹא עָנוּ אָמֵן אֶלָּא כָּפְרוּ עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה[51], הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁבוּעָה מִפִּיהֶם וְלֹא עָנוּ אָמֵן[52] - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים, עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם בְּבֵית דִּין וְיִכְפְּרוּ בּוֹ שָׁם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[53].

50) שהשבעתם חוץ לבית דין מחייבתם קרבן. 51) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. 52) שהוא כמוציא שבועה מפיו. 53) והראב"ד חולק ואומר: "טעות גדולה

נכנסה בו" שלא מצאנו בכל המשנה שתהא שבועת העדות דווקא בבית דין, ולא נחלקו רבי מאיר וחכמים אלא בכפירת העדות אם צריכה להיות בבית דין בלבד אבל השבועה הכול מודים, שהיא מחייבת אפילו חוץ לבית דין. וב"נודע ביהודה" ליורה דעה סימן סו מסביר את דעת רבינו בזה, היות ושבועה בעל כורחו אינה חלה, ואף שאין הנשבע צריך לענות אמן, בכל זאת עליו להוכיח, שהוא מקבל השבועה. הוכחה זו מתבטאת בהשיבו: איני יודע לך עדות. ואם השביעו חוץ לבית דין וכפר בבית דין ואמר איני יודע לך עדות, מה היא הראיה, שעל השבועה הוא משיב, שמא לא קיבל שבועתו כלל, ואף אם השיבו כך חוץ לבית דין, תשובה שמחוץ לבית דין אינה כלום, שהרי הכפירה אינה אלא בבית דין, לפיכך צריך שגם ההשבעה תהיה בבית דין, ואז אם יכפור בבית דין תתפרש כפירתו כקבלת השבועה מרצון. כל זה כשלא ענה אמן, אבל אם ענה אמן, הרי זה כנשבע מעצמו, שאם ידע עדות שיעיד לו, וכשבא וכפר לפני בית דין - במקום ההגדה - עובר על שבועתו שמחוץ לבית דין.

1 **יח. הִשְׁבִּיעָן בְּבֵית דִּין וְכָפְרוּ[54], וְחָזַר וְהִשְׁבִּיעָן**
2 **אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים וְהֵן כּוֹפְרִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת,**
3 **בֵּין חוּץ לְבֵית דִּין בֵּין בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וַאֲפִלּוּ עָנוּ אָמֵן**
4 **אוֹ נִשְׁבְּעוּ מִפִּי עַצְמָן פַּעַם אַחַר פַּעַם - אֵינָן חַיָּבִין**
5 **מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אֶלָּא אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁאַחַר**
6 **שֶׁכָּפְרוּ בְּבֵית דִּין, אִם חָזְרוּ וְהוֹדוּ - אֵין עֵדוּתָן**
7 **מוֹעֶלֶת כְּלוּם[55].**

54) בבית דין. 55) מכיוון שהגידו (אין אנו יודעים לך) בבית דין, שוב אינם חוזרים ומגידים, וממילא נשארו כל השבועות שאחר הכפירה לבטלה, כמבואר בסמוך. אבל כשכפרו חוץ לבית דין, עדיין הם ראויים להעיד ולהגיד בבית דין שיודעים לו עדות, כי ההגדה שמחוץ לבית דין אינה מועילה כלום.

8 **יט. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אַחַר**
9 **שֶׁכָּפְרוּ בְּבֵית דִּין - הֵן עַל כְּפִירַת עֵדוּת שֶׁאֵינָהּ**
10 **מְחַיֶּבֶת מָמוֹן[56], שֶׁהֵן פְּטוּרִין עָלֶיהָ מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת**
11 **וְחַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[57], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

56) שאפילו העידו לו, לא הייתה עדותם מתקבלת. 57) שהרי נשבעו לשקר.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מצות־עשה שישבע המחוייב בשבועה – בשם ה', שבועת הדיינים מהי, שבועה שתקנוה חכמי התלמוד ומה בינה לשבועת הדיינים, האיומים על הנשבע שבועת הדיינים.

12 **א. כְּשֵׁם שֶׁשְּׁבוּעַת שָׁוְא וָשֶׁקֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[2], כָּךְ**
13 **מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיִּשָּׁבַע מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין[3]**
14 **בַּשֵּׁם[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ - זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[5].**
15 **שֶׁהַשְּׁבוּעָה בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ - מְדַרְכֵי הָעֲבוֹדָה**
16 **הִיא, וְהִדּוּר וְקִדּוּשׁ גָּדוֹל הוּא לְהִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ[6].**

2) ראה לעיל פ"א, ה"ד־ח. 3) ראה להלן ה"ה־ו. 4) בהזכרת שם שמים או בכינויו, כמבואר להלן ה"ח־ט. 5) תמורה ג: וכן אמרו (שבועות לה:) "הואיל ואמרה תורה השבע ואל תשבע", ומפרש רש"י שם: השבע - שבועת ה' תהיה בין שניהם, אל תשבע - ולא תשבעו בשמי לשקר. 6) השווה ספר המצוות לרבינו, עשה ז "שצונו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי בזה תהיה הגדולה והכבוד והעילוי. והוא אמרו יתברך: ובשמו תשבע". וראה בהשגת הרמב"ן שם. ולדעת ה"קנאת סופרים" שם, לא נתכוין רבינו אלא אם רצה להשבע (ולא לשלם), שהוא חייב להשבע בשמו, ואם נשבע שלא בשמו עבר על מצות־עשה של "ובשמו תשבע". אבל אם רצה לשלם ולא נשבע, ודאי שלא עבר על מצות־עשה, כי אין השבועה מצוה חיובית.

17 **ב. וְאָסוּר לְהִשָּׁבַע בְּדָבָר אַחֵר עִם שְׁמוֹ. וְכָל הַמְשַׁתֵּף**
18 **דָּבָר אַחֵר עִם שֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁבוּעָה -**
19 **נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם[7]. שֶׁאֵין שָׁם[8] מִי שֶׁרָאוּי לַחֲלֹק לוֹ**
20 **כָּבוֹד שֶׁנִּשְׁבָּעִין בִּשְׁמוֹ אֶלָּא הָאֶחָד בָּרוּךְ הוּא[9].**

7) סנהדרין סג. "שנאמר (שמות כב, יט) בלתי לה' לבדו". 8) שימוש לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם. ורבינו העתיקו מערבית לעברית (ר' שמואל אבן תיבון בפתיחתו למורה־נבוכים). והשוה הל' יסודי התורה פ"א, ה"א. 9) אמנם מצינו במלכים־ב ד, ל "ותאמר אם הנער חי ה' וחי נפשך אם אעזבך". לא נשבעה זו בחיי הנביא - לשתף שמו עם שם ה', אלא בנפש הנביא, שהיא מקור הנבואה, כאילו אמרה חי ה' אשר נתן לך נפש נבואה - אם אעזבך (רדב"ז). וב"תורה תמימה" לשמות כב, יט, מוסיף להביא ממלכים־ב ב, ד, שאלישע אמר לאליהו "חי ה' וחי נפשך". ומפרש, שכפילות הלשון: חי חי, מורה על פירוד השיתוף. כי אילו אמר: חי ה' ונפשך אם אעזבך, היה זה משתף שם שמים ודבר אחר, אבל כשפרט חי ה' וחי נפשך, הרי הן שתי שבועות נפרדות זו מזו, כסברת התלמוד קדושין מו. בהבחנת הלשון בסגנון כזה. ומותר להשבע בחיי הנביא, כשכוונתו להקב"ה ששלחו, כלשון רבינו בספר המצוות עשה ז: "ועל זה הצד תשבע אומתנו בשם משה רבינו (ראה ביצה לח. "משה! שפיר קאמרת" - ומפרש רש"י: ביקרת משה נשתבע) כאילו הנשבע נשבע באדון או במי ששלחו". וראה לקמן פי"ב, ה"ג.

21 **ג. וּמֻתָּר לְאָדָם לְהִשָּׁבַע עַל הַמִּצְוָה לַעֲשׂוֹתָהּ[10], כְּדֵי**
22 **לְזָרֵז אֶת עַצְמוֹ[11], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻשְׁבָּע עָלֶיהָ**
23 **מֵהַר סִינַי[12]; שֶׁנֶּאֱמַר: נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר**
24 **מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ[13].**

10) ואין זה כמזכיר שם שמים לבטלה. 11) לקיימה. 12) ואין שבועה חלה על שבועה, ראה לעיל פ"ה, הי"א והי"ח. 13) נדרים ח. הרי שאפילו כשרים שנמנעים משבועה, נשבעים הם בכך, שהרי דוד היה נוהג כן (ר"ן). ורש"י בחגיגה י. אומר: מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה.

ד. שְׁבוּעָה זוֹ שֶׁמַּשְׁבִּיעִין הַדַּיָּנִים לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, הִיא הַנִּקְרֶאת שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין[14]. בֵּין שֶׁהָיָה חַיָּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ מִן הַתּוֹרָה, בֵּין שֶׁהָיָה חַיָּב בָּהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[15].

14) כלשון המשנה (שבועות פ"ו, מ"א). פרט לשבועת ביטוי ועדות ופקדון, שלא חייבוהו הדיינים להשבע, אלא מעצמו הוא נשבע (תפארת ישראל, שם). 15) מדברי חכמים, חוץ משבועת היסת, אעפ"י שהדיינים מחייבים אותו להשבע, אינה נקראת שבועת הדיינים, כמבואר בסמוך ה"ז.

ה. שְׁלֹשָׁה מִינֵי שְׁבוּעוֹת הֵן שֶׁחַיָּבִין בָּהֶן מִן הַתּוֹרָה, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁטָּעָנוּ[16] חֲבֵרוֹ מִטַּלְטְלִין[17], וְהוֹדָה בְּמִקְצָתָן וְכָפַר בְּמִקְצָתָן[18]. וּמִי שֶׁכָּפַר בְּכָל הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁטָּעָנוּ, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד עָלָיו וּמַכְחִישׁוֹ[19]. הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת עַל יְדֵי טַעֲנַת וַדַּאי[20] וּכְפִירָה. וְכֵן שׁוֹמֵר שֶׁטּוֹעֵן שֶׁאָבַד דָּבָר שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְלוֹ אוֹ נִגְנַב אוֹ מֵת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע מִסָּפֵק[21], שֶׁאֵין בַּעַל הַפִּקָּדוֹן יוֹדֵעַ אִם אֱמֶת טוֹעֵן זֶה הַשּׁוֹמֵר אוֹ שֶׁקֶר. וְהוּא נִשְׁבָּע מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם[22].

16) שתבעו. 17) נכסי דניידי, הנדים ומטלטלים ממקום למקום. פרט לקרקעות, שאין נשבעים עליהם מן התורה, שנאמר (שמות כב, ט) "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" - פרט לקרקעות שאינם מטלטלים כמו כלים (בבא מציעא נז: והל' טוען ונטען פ"ה, ה"א). אבל נשבע עליהם שבועת היסת, שהיא תקנת חכמי התלמוד, כמבואר בהל' טוען ונטען שם. והשוה לעיל פ"ז, ה"ד. 18) הרי זה משלם מה שהודה ונשבע על השאר, שנאמר בפרשת שבועת השומרים (שמות כב, ח) "אשר יאמר כי הוא זה" הרי שמודה במקצת וכופר בשאר (בבא קמא קו: ושבועות לט:), אבל כפר בכל - פטור משבועת התורה ואינו נשבע אלא שבועת היסת (שבועות מ:). 19) כלל הוא: "כל מקום ששנים (שני עדים) מחייבים אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה" (שם מ.). 20) של התובע. 21) על טענת ספק. של התובע. 22) וסימן לכל שלש שבועות אלו: ש' מ' ע'. שומר, מודה במקצת, עד אחד מכחישו (מעשה רוקח).

ו. כָּל שְׁבוּעָה שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ הַדַּיָּנִין חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה מִינֵי שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ[23] - הֲרֵי הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[24], וְגַם הִיא הַנִּקְרֶאת שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין[25]. וְגַם שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם שְׁנֵי מִינֵי שְׁבוּעוֹת הֵן: יֵשׁ מֵהֶן שְׁבוּעוֹת עַל יְדֵי טַעֲנַת וַדַּאי וּכְפִירָה, כְּגוֹן שְׁבוּעַת שָׁכִיר[26] וּפוֹגֵם שְׁטָרוֹ[27] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְיֵשׁ מֵהֶן שְׁבוּעוֹת בְּטַעֲנַת סָפֵק[28], כְּגוֹן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין[29] וְהָאֲרִיסִין[30] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וּבְדִינֵי מָמוֹנוֹת[31] יִתְבָּאֵר חִיּוּב כָּל אַחַת וְאַחַת מֵאֵלּוּ הַשְּׁבוּעוֹת וְדִינֵיהֶם.

23) כגון כל הנשבעים ונוטלים המנויים במשנה, שבועות פ"ז, מ"א. 24) וחילוקי דינים הרבה ישנם בין חייב שבועת התורה, לחייב שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. 25) ונקראת גם שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. 26) פעל שכיר התובע את השוכר לשלם לו שכר עבודתו, הלה אומר נתתי והשכיר אומר לא נטלתי, הרי זה נשבע ונוטל שכרו (שבועות פ"ז, מ"א). 27) שמודה המלוה בעל השטר, שנפרע מקצתו, נמצא שהסכום הנקוב בשטר, נפגם ונסחר, והלוה טוען שכבר פרע הכל, נשבע המלוה על השאר ונוטל (שם מ"ז, ובכתובות פז:). 28) שאין התובע טוען טענת ודאי אלא טענת שמא. 29) שאחד תובע את חברו, שמא עכבת משלי. 30) שקיבל שדה מחברו לזרעה ויחלקו בתבואתה, האריס ובעל השדה כפי המוסכם ביניהם למחצה או לשליש ורביע. ואלה הואיל וטורחים בנכסים מורים היתר לעצמם, לפיכך הטילו החכמים שבועה עליהם (שם מ"ח, ובגמרא שם דף מח:). 31) בספר משפטים, הל' טוען ונטען והל' שאלה ופקדון.

ז. וְיֵשׁ שָׁם שְׁבוּעָה אַחֶרֶת, וְהִיא תַּקָּנַת חַכְמֵי הַגְּמָרָא[32], וְהִיא הַנִּקְרֶאת שְׁבוּעַת הֶסֵּת[33]. וְאַף עַל פִּי שֶׁבֵּית דִּין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ [הַיּוֹם] - אֵינָהּ נִקְרֶאת שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין[34].

32) ובדפוסים קדומים: חכמי התלמוד. וניתקנה בימי האמוראים, בימי רב נחמן (שבועות מ:). ובקידושין מג: אמרו: וכיום שתקנו חכמים שבועת היסת. 33) לשון שימה, ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל־א כו, יט) "אם ה' הסיתך בי" (לשון רש"י לשבועות מ:). ושבועה זו תקנוה חכמים לכל נתבע הכופר בכל, ואומר לתובע אין לך בידי כלום, שמן התורה פטור הוא מלהשבע, אמרו חכמים ישבע "חזקה אין אדם תובע אלא־אם־כן יש לו עליו", לפיכך ישבע זה להפיס דעתו של התובע ויפטר (שבועות מ:). ובבבא מציעא ה. מפרש רש"י: היסת - שהשיאוהו חכמים לכך להסיתו ולהודות, ראה ברש"י לרי"ף שם. וגאון פירש: היסט בטי"ת, לשון כבידות, שהכבידו עליו להשבע (הערוך ערך היסת). 34) ודינה קל משבועת הדיינים, כמפורש בסמוך הי"ג והי"ט.

ח. וּשְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין, בֵּין שֶׁהָיְתָה שֶׁל תּוֹרָה אוֹ שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, בֵּין עַל טַעֲנַת וַדַּאי בֵּין עַל טַעֲנַת סָפֵק, כָּךְ הִיא: הַנִّשְׁבָּע אוֹחֵז סֵפֶר תּוֹרָה בִּזְרוֹעוֹ[35], וְהוּא עוֹמֵד[36] וְנִשְׁבָּע בַּשֵּׁם[37] אוֹ בְּכִנּוּי[38], בִּשְׁבוּעָה אוֹ בְּאָלָה[39], מִפִּיו אוֹ מִפִּי הַדַּיָּנִין. וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי[40], שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[41].

35) שבועות לח: שהשבועה צריכה "נקיטת חפץ". ולמדוה מאברהם שהשביע את אליעזר והתפיסו בברית מילה, כלשון הכתוב (בראשית כד, ב) "שים נא ידך תחת ירכי" ומפרש רש"י שם: "שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפלין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה חביבה עליו ונטלה". וראה בתוספות שבועות לח: דיבור־המתחיל האי דיינא. 36) (שם). 37) המיוחד. 38) שם לואי לתארי הקב"ה, כגון חנון או רחום. 39) בקללה, כמפורש בסמוך. ומקורו

בשבועות לו. וראה לעיל פ"ב, ה"ב. 40) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, הובאה דעתו ברמב"ן לשבועות ראש פרק ו וכן בר"ן שם. ובכת"י תימן, תיבות "והורו רבותי" אינן, אלא: ואין משביעין. 41) ראה להלן הי"ד ובביאורנו שם, טעם דעתם בזה.

1 **ט. כֵּיצַד מִפִּיו? כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר: הֲרֵינִי נִשְׁבַּע בַּה'**
2 **אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, אוֹ בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ**
3 **רַחוּם, שֶׁאֵינִי חַיָּב לָזֶה כְּלוּם. וְכֵן אִם אָמַר: הֲרֵי**
4 **הוּא[42] אָרוּר לַה', אוֹ אָרוּר לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, אִם יֵשׁ**
5 **לָזֶה אֶצְלִי כְּלוּם.**

42) הנשבע אומר כן על עצמו.

6 **י. וְכֵיצַד מִפִּי הַדַּיָּנִין? כְּגוֹן שֶׁאָמְרוּ לוֹ: מַשְׁבִּיעִין**
7 **אָנוּ אוֹתְךָ בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן,**
8 **שֶׁאֵין לָזֶה בְּיָדְךָ כְּלוּם, וְהוּא עוֹנֶה אָמֵן[43]. אוֹ**
9 **שֶׁאָמְרוּ: הֲרֵי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי אָרוּר לַה' אֱלֹהֵי**
10 **יִשְׂרָאֵל, אוֹ לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, אִם יֵשׁ לְפְלוֹנִי אֶצְלוֹ**
11 **מָמוֹן וְלֹא יוֹדֶה לוֹ, וְהוּא עוֹנֶה אָמֵן. זוֹ הִיא שְׁבוּעַת**
12 **הַדַּיָּנִין[44].**

43) שכל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה מפיו, כמפורש לעיל פ"ב, ה"א. וכן שנינו במשנה שבועות לו: "משביעך אני ואמר אמן - חייב". 44) מדין התלמוד. אבל כבר תקנו הגאונים, שאין משביעים עכשיו לא בשם ולא בכינוי, כדי שלא יחרב העולם ע"י החוטאים (הנשבעים לשקר) שרבו, ותקנו להחרים בעשרה בארור, ומחרימים עליו בשופרות ובכיבוי נרות... לאיים עליו, שאם יחטא - לעצמו יחטא (הראב"ד, ומעין זה ברש"י לשבועות לח:).

13 **יא. הַדַּיָּנִין שֶׁהִשְׁבִּיעוּ בְּלֹא נְקִיטַת חֵפֶץ[45] בְּיָדוֹ - הֲרֵי**
14 **אֵלּוּ טוֹעִים, וְחוֹזֵר וְנִשְׁבָּע וְסֵפֶר תּוֹרָה בְּיָדוֹ[46]. וְאִם**
15 **אָחַז תְּפִלִּין בְּיָדוֹ וְהִשְׁבִּיעוּהוּ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִשְׁבָּע;**
16 **שֶׁהֲרֵי אָחַז תּוֹרָה בְּיָדוֹ, וּכְמוֹ סֵפֶר הֵן[47]. הִשְׁבִּיעוּהוּ[48]**
17 **מְיֻשָּׁב - אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִשְׁבָּע.**

45) קדוש, ראה לעיל ה"ח ובביאורנו שם. 46) נעשו כמי שטועה בדבר משנה, שחוזר, ומה שעשה כאילו לא עשה (שבועות שם). ואע"ג שלא נזכר דין זה במשנה, - הואיל ורב השמיע דין זה, הרי זה חשוב כדבר משנה (רש"י שם). 47) ונאמר בהם (שמות יג, ט) "למען תהיה תורת ה' בפיך". 48) בדפוס רומי, מתחילה כאן ההלכה הבאה. הואיל ותלמיד חכם נשבע מיושב אפילו לכתחילה, שורת הדים שתהא כשרה בדיעבד אצל כל אדם. כשם שאמרו בשבועות שם, שתלמיד חכם נשבע לכתחילה בנקיטת תפילין, ושאר כל אדם שנשבעו בנקיטת תפילין אינם חוזרים ונשבעים (בית־יוסף לחו"מ סימן פז).

18 **יב. תַּלְמִיד חָכָם[49] - לְכַתְּחִלָּה מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ**
19 **מְיֻשָּׁב[50] וּתְפִלִּין בְּיָדוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל סֵפֶר תּוֹרָה,**
20 **אֶלָּא תְּפִלִּין בְּכַפּוֹ חֵפֶץ הוּא[51]. וְנִשְׁבָּע בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ,**
21 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[52].**

49) ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. 50) מפני כבודו. 51) שבועות שם. 52) לעיל ה"ח.

22 **יג. אֵין בֵּין שְׁבוּעַת הֶסֵּת לִשְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אֶלָּא**
23 **נְקִיטַת חֵפֶץ, שֶׁאֵין הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת אוֹחֵז סֵפֶר**
24 **תּוֹרָה[53]; אֶלָּא מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בַּשֵּׁם אוֹ בְּכִנּוּי,**
25 **בִּשְׁבוּעָה אוֹ בְּאָלָה, מִפִּיו אוֹ מִפִּי בֵּית דִּין, כְּמוֹ**
26 **שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין. וּכְבָר נָהֲגוּ הַכֹּל לִהְיוֹת סֵפֶר תּוֹרָה**
27 **בְּיַד חַזָּן[54] הַכְּנֶסֶת אוֹ שֶׁאָר הָעָם בְּעֵת שֶׁמַּשְׁבִּיעִין**
28 **שְׁבוּעַת הֶסֵּת, כְּדֵי לְאַיֵּם עָלָיו[55].**

53) דעת הגאונים הובאה בר"ן לשבועות ראש פ"ו, וכן בתוספות רי"ד לכתובות פח. 54) שמש. 55) להטיל אימה, שישבע אמת. וכתב הר"ן בשבועות שם, שבמדרש רבה (ויקרא פרשה ו) משמע, שכשמשביעים האדם בספר־תורה מביאים לפניו נודות נפוחים, לומר, אתמול היתה הגויה הזאת מליאה גידים ועצמות, עכשיו היא ריקה מכלום. כך המשביע את חברו לשקר, סוף שיצא ריקם מכל ממונו. וכן אמרו בשם גאון (הובאו דבריו בערוך ערך היסת), שמאיימים עליו בדברים אחרים, כגון מיטה של מתים, ונרות דולקים ושופרות, ומתירים הנאדות, או מבקעים אותם. ומכבים הנרות בשעת שבועה. ומסתבר שאין עושין כן בתלמיד חכם, אלא לכתחילה בתפילין, ולא יותר. והשוה דברי התוספות בגיטין לה. דיבור־המתחיל לא שנו. ומובן, שכל זה אינו אלא בשבועת הדיינים, אבל בשבועת היסת אין מחמירים בה כל כך, אלא מביאים ספר־תורה בלבד, כמבואר בהערוך שם, ובחידושי הרב יוסף הלוי אבן מגאש לשבועות מז: הובאו דבריו בתשובות הרמב"ם הוצ' ליפסיאה סימן קמב.

29 **יד. הַדַּיָּנִין שֶׁהִשְׁבִּיעוּ אֶת הַנִּשְׁבָּע בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא**
30 **מַכִּיר - הֲרֵי זוֹ כְּמִצְוָתָהּ[56]. וְכֵן הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[57]. אֲבָל**
31 **רַבּוֹתֵינוּ הוֹרוּ[58], שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִים אֶלָּא בִּלְשׁוֹן**
32 **הַקֹּדֶשׁ[59]. וְאֵין רָאוּי לִסְמֹךְ עַל הוֹרָאָה זוֹ[60]. וְאַף עַל**
33 **פִּי שֶׁנָּהֲגוּ בְּכָל בָּתֵּי דִינִין לְהִשָּׁבֵעַ[61] בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[62],**
34 **צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ אֶת הַנִּשְׁבָּע[63] עַד שֶׁיְּהֵא מַכִּיר לְשׁוֹן**
35 **הַשְּׁבוּעָה[64]. שֶׁשְּׁבוּעַת הַדַּיָּנִין הִיא שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן**
36 **בְּעַצְמָהּ[65]. וְאַף שְׁבוּעַת הֶסֵּת[66] נָהֲגוּ כָּל הָעָם**
37 **לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[67].**

56) כדינה, ואפילו לכתחילה (לחם משנה). 57) שבועות לח: "שבועת הדיינים, אף היא בלשונה נאמרה" ופירשו שם לט. שהכוונה, שהיא נאמרת בכל לשון, כשבועת הפקדון הנאמרת בכל לשון, וכמבואר בסוטה לג. (רב האי גאון, בספרו משפטי שבועות). וכן דעת רבינו אלפס בשבועות שם. 58) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, כמבואר בעיטור סוף ערך חב, וראה לעיל בביאורנו אות לח. 59) שמפרש מה שאמרו בשבועות לח: "בלשונה נאמרה" הכוונה ללשון הקודש שהיא לשונה של תורה. 60) שבפירוש אמרו בתוספתא סוטה פ"ז, מ"א "שבועת העדים והדיינים נאמרה בכל לשון ששומעים" (ר"ן לשבועות שם). והרמב"ן שם אומר: "וכאן טעה הרב הלוי

ז"ל" וכו'. 61) בכת"י התימנים: להשביע. 62) כדי לאיים עליו, שהלשון מצד עצמה יש בה קדושה, ואימת לשון הקודש על עם הארץ (רדב"ז). וגם יש בזה עלבון בית־הדין אם ישביעוהו בלשון אחרת (כסף משנה). 63) לבאר לו בלשון שהוא שומע. 64) ותכנה, שידע על מה הוא נשבע. 65) וכדברי רבינו להלן ה"כ "דבר ברור... שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסת בשקר, שיהא חייב משום שבועת הפקדון", שהרי הוא מתכוין לכפור כסף חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח). וכבר פסק רבינו לעיל פ"ז, ה"ז, שאינו חייב בשבועת הפקדון עד שישביעו בלשון שהוא מכירה. 66) שאינה חמורה כשבועת הדיינים. 67) כמבואר לעיל אות נט.

1 **טו. כָּל מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין שֶׁהִיא עַל יְדֵי**
2 **טַעֲנַת וַדַּאי[68] וּכְפִירָה[69], בֵּין שֶׁהָיְתָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין**
3 **שֶׁהָיְתָה מִדִּבְרֵיהֶם[70] - מְאַיְּמִין[71] עָלָיו, כְּמוֹ**
4 **שֶׁיִּתְבָּאֵר[72]. וְכָל מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב בָּהּ בְּטַעֲנַת סָפֵק, בֵּין מִן**
5 **הַתּוֹרָה[73] בֵּין מִדִּבְרֵיהֶם[74] - אֵינוֹ צָרִיךְ אִיּוּם[75].**

68) שהתובע טוען טענת ברי. 69) של הנתבע. 70) ראה לעיל ה"ו. 71) מטילים עליו אימה, שישבע אמת. או שיפרוש מפחד עונש השבועה, ולא יטול את מה שהוא תובע. 72) בסמוך הט"ז. ומקורו בשבועות לט. שהאיום האמור שם מוסב גם על שבועת הדיינים שהיא מדרבנן. 73) היא שבועת השומר שנשבע על טענת המפקיד, שאינו יודע אם דברי השומר אמת הם, כמבואר לעיל ה"ה. 74) כגון שבועת השותפים והאריסים המבוארת לעיל ה"ו. 75) ראה להלן הי"ט דברי רבינו בזה. ומקור לדעת רבינו, שאין שבועה על טענת ספק צריכה איום, מבואר להלן בביאורנו אות פח.

6 **טז. וְכֵיצַד מְאַיְּמִין עַל הַנִּשְׁבָּע? אוֹמְרִין לוֹ: הֱוֵי**
7 **יוֹדֵעַ, שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזְדַּעְזַע[76] בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר**
8 **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה[77]: לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה'**
9 **אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא. וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן**
10 **'וְנִקֵּה'[78], וְכָאן נֶאֱמַר 'לֹא יְנַקֶּה'[79]. כָּל עֲבֵרוֹת**
11 **שֶׁבַּתּוֹרָה - נִפְרָעִין[80] מִמְּנוּ[81]; וְכָאן - מִמֶּנּוּ**
12 **וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, שֶׁמְּחַפִּין[82] עַל זֶה[83]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא**
13 **גּוֹרֵם לְהִפָּרַע מִשּׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל[84]; שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל**
14 **עֲרֵבִין[85] זֶה בָּזֶה[86]. שֶׁנֶּאֱמַר: אָלָה[87] וְכַחֵשׁ וְרָצֹחַ**
15 **וְגוֹנֹב; וְכָתוּב אַחֲרָיו: עַל כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ, וְאֻמְלַל**
16 **כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ[88]. כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - תּוֹלִין[89] לוֹ**
17 **שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת[90], אִם יֵשׁ לוֹ זְכוּת; וְכָאן -**
18 **נִפְרָעִין מִיָּד. שֶׁנֶּאֱמַר: הוֹצֵאתִיהָ[91] נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת**
19 **וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר.**
20 **הוֹצֵאתִיהָ - מִיָּד[92]; וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב - זֶה הַגּוֹנֵב**
21 **דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וְאֵין לוֹ מָמוֹן עַל חֲבֵרוֹ וְטוֹעֲנוֹ בְּחִנָּם**
22 **וּמַשְׁבִּיעוֹ[93]; אֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר -**
23 **כְּמַשְׁמָעוֹ[94]; וְכִלַּתּוּ וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו - דְּבָרִים**
24 **שֶׁאֵין אֵשׁ וּמַיִם מְכַלִּין אוֹתָן[95], שְׁבוּעַת שֶׁקֶר מְכַלָּה**
25 **אוֹתָן[96].**

76) נרתע ונפחד. 77) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. ובשבועות לט. מקור כל הלכה זו כתוב "שאמר הקב"ה בסיני, לא תשא" וכו'. וברבינו חננאל שם, הנוסח: "שאמר הקב"ה למשה בסיני". 78) "ונקה ולא ינקה" (שמות לד, ז) - דרשו חכמינו (שם) "מנקה (מוחל) הוא לשבים (החוזרים בתשובה לפניו), ואינו מנקה לשאינם שבים. 79) "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (שמות כ, ז). 80) עונשים אותו כגמולו. 81) בלבד, ולא ממשפחתו כשאין בידה למחות בו, אבל כשיש בידה למחות ולא מיחתה בו - נפרעים גם ממנה (שם עמ' ב). 82) מכסים ומגינים עליו. 83) והכתוב אומר (קהלת ה, ה) "אל תתן את פיך (שבועת שקר) לחטיא את בשרך", ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר (ישעיה נח, ז) "ומבשרך לא תתעלם" (שבועות שם). 84) כינוי בלשון נקיה לישראל, בשעה שרוצים להביע קללה עליהם, ראה סוכה כט. 85) אחראים. 86) שנאמר (ויקרא כו, לז) "וכשלו איש באחיו" - דרשו חכמינו (שם) איש בעוון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה. בשאר עבירות - כשיש בידם למחות ולא מיחו, ובעוון שבועת־שוא - אפילו כשאין בידם למחות (שם). 87) נשבעים לשקר. 88) ונאמר (ירמיה כג, י) "כי מפני אלה אבלה (נחרבה) הארץ", הרי שעל עוון "אלה" בלבד, נפרעים מכולם (שם). 89) מחכים ואינם נפרעים. 90) רמז לדבר (איוב לג, כט) "הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר" (עיון יעקב, שם). 91) את האלה הרשומה במגילה שראה הנביא. 92) שכבר נאמר שם: "זאת האלה היוצאת", וחזר לכתבה כאן לסמכה אל "ובאה אל בית הגנב". וגם אל "בית הגנב" משמעו - אל הגנב גופו, ולא לדורותיו אחריו (מהרש"א שם). 93) מכאן הוציא רבינו, שאין מאיימין בשבועת טענת ספק (לעיל הט"ו), שהרי פסוק זה אינו מדבר אלא בטוען טענת ודאי, להשביע את חברו בחנם. ראיה לדבר, שהרי בשבועת שוא נפרעים ממנו מיד, ואילו בסוטה שנשבעה שלא נטמאה, שנינו במשנה (סוטה פ"ג מ"ד) אם יש לה זכות תולה לה עד שלש שנים, הרי שאין נפרעים ממנה מיד על שבועתה לשקר. מפני שבסוטה אין הבעל משביעה בטענת ודאי שאינו יודע אם נטמאה, שאם יאמר לפנינו שנטמאה שוב אין המים בודקים אותה כלל, ולפיכך אין איום בהשבעתה, אבל אדם המשביע את חברו בטענת ודאי ונשבע לשקר, יש כאן איום וחילול השם, ונפרעים ממנו מיד (אור שמח). 94) כפשוטו. 95) אלו אבנים. ועצים - אין המים מכלים אותם. 96) בשבועות לט.

26 **יז. וְעִנְיַן הָאִיּוּם הַזֶּה כֻּלּוֹ - בְּלָשׁוֹן שֶׁהֵן מַכִּירִין**
27 **אוֹמְרִים לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיָּבִינוּ בַּדְּבָרִים וְיַחֲזֹר הַחוֹטֵא**
28 **לְמוּטָב. אָמַר: אֵינִי נִשְׁבָּע - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ[97], וְנוֹתֵן**
29 **מַה שֶׁטָּעָנוֹ חֲבֵרוֹ. וְכֵן אִם אָמַר הַטּוֹעֵן: אֵינִי**
30 **מַשְׁבִּיעוֹ, וּפְטָרוֹ[98] - הוֹלְכִין לָהֶן[99].**

97) מלהשבע, ואין משהים אותו, שלא יחזור בו (רש"י), על פי גירסת הגמרא שם: פוטרים אותו מיד. 98) מלשלם. 99) ואין משהים אותם, שמא יחזור בו הטוען. אעפ"י,

שמצד הדין אינו יכול לחזור, אחרי שויתר ומחל, כמבואר בהלכות מכירה פ"ה, הי"א.

יח. אָמַר[100]: הֲרֵינִי נִשְׁבָּע, וַחֲבֵרוֹ תּוֹבֵעַ[101] - הָעוֹמְדִים שָׁם אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים[102] וְגוֹמֵר. וְאוֹמְרִין לוֹ: לֹא עַל דַּעְתְּךָ[103] אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ, אֶלָּא עַל דַּעְתֵּנוּ[104] וְעַל דַּעַת בֵּית דִּין[105].

100) הנתבע. 101) שישבע או ישלם. 102) כי אם נשבע לשקר, נענש גם המשביע, שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ובא לידי חילול השם. ואם נשבע באמת, נענש המשביע, שגרם להוציא שם שמים לבטלה, שלא דקדק יפה בחשבונו (רדב"ז). וכן אמרו בשבועות שם (עמ' ב) "שבועת ה' תהיה בין שניהם - מלמד שחלה שבועה על שניהם". וזהו שדקדק רבינו "וחברו תובע", כלומר, אעפ"י שרואה שחברו מוכן להשבע, אינו מתפשר עמו, - שלא לגרום לחברו להשבע לשקר על ידו, אלא תובע שישבע, לפיכך אף הוא נקרא רשע (סמ"ע לחושן משפט פז, ס"ק סא). 103) על מחשבת לבך. 104) בשבועות לט. הנוסח: "אלא על דעת המקום ועל דעת בית־דין". 105) משום שלפעמים הוא יכול להשבע ברמאות שלא נכיר בה אלא הוא בלבד, כמו שקרה אצל רבא, שחייב את הנתבע להשבע שכבר פרע את חובו למלוה, הלך הנתבע והביא מקל והטמין בו את הכסף הנידון, ובשעת השבועה ביקש מהמלוה שיחזיק לו מקלו, ונשבע שפרעו (על דעתו, שמסר המקל עם הכסף ליד המלוה). התרגז המלוה ושבר את המקל מרוב רוגז, ונתפזר הכסף ונודעה תרמיתו (נדרים כה.) ועובדה זו מכונה בתלמוד בשם "מקל רבא", ראה שבועות כט. ועוד. ובכדי שלא יפטור עצמו ברמאות כזאת, אנו משביעים אותו על דעתנו, על מחשבת לבנו, ולא כפי שיעלה על לבו הנוכל (שבועות לט. וברש"י), והשווה לעיל פ"ב, הט"ז ובביאורנו שם.

יט. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְאַיְּמִין אִיּוּם זֶה בִּשְׁבוּעַת טַעֲנַת סָפֵק, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[106], וְלֹא בִּשְׁבוּעַת הֶסֵּת[107] - צְרִיכִין הַדַּיָּנִין לִפְצֹר[108] בְּבַעֲלֵי דִינִין, אוּלַי יַחְזְרוּ בָּהֶן[109] עַד שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שָׁם שְׁבוּעָה כְּלָל[110].

106) לעיל הט"ו. 107) מפורשת לעיל ה"ז. והטעם, כי כל האיום מכוון להטיל אימה על הנתבע שיודה וישלם, או יפרוש מלהשבע וישלם בעל־כרחו לתובע - בשבועת התורה (ראה לעיל ה"ה) וכן בשבועה מדרבנן - שנשבע ונוטל, אם לא ישבע לא יטול. אבל בכופר הכל - שפטור מן התורה להשבע ואינו חייב אלא שבועת היסת ויפטר, אפילו אם יפרוש ולא ישבע, לא נוכל לחייבו לשלם, כי אין יורדים לנכסי מי שנתחייב רק מדרבנן, כמו בגזל של דבריהם שאין אנו מוציאים מידי הגזלן ע"י דיינים, ואם כן יפסיד התובע, לכן אין מאיימים עליו לחסמו בידים שלא ישבע ולא ישלם (אור שמח). וראה בסמ"ע לחו"מ פז, אות סז. 108) להרבות בבקשה. 109) יודו זה לזה או יתפשרו ביניהם. 110) ועל זה סמכו בכל בתי־דין לפשר ביניהם, אעפ"י שיודעים להיכן הדין נוטה (רדב"ז). כי אפילו אם ישבע באמת, עבירה היא, שמא יחשדו בו שנשבע לשקר ונמצא שם שמים מתחלל (תורה תמימה לדברים, ו, יג). רמז לזה דברי הפסוק (קהלת ט, ב) "הכל כאשר לכל... הנשבע, כאשר שבועה ירא", שלכאורה יש כאן כפילות לשון, אלא כוונת הכתוב: הנשבע - זה הנשבע באמת. כאשר ירא - זה שאינו נשבע כל עיקר כי ירא מלהשבע אמת, שמא יבוא לידי שבועת שקר, ועושה הכל כדי להתפשר עם בעל דינו. וכן הדגיש הר"ן במתק לשונו (שבועות ראש פ"ז): שהשכיר (הפועל) יעזוב ממונו בידי השוכר, שיש אנשים הפורשים משבועה ואפילו שבועת אמת לא ישבעו. - כי כן דרכם של ישראל להפסיד ממון עצמם ולעשות כל טצדקאות שלא להשבע כלל (חתם סופר חו"מ סימן צ). ובמדרש רבה פרשת מטות, אמרו: "אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת... מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות, וכולן נחרבו על שבועת אמת".

כ. דָּבָר בָּרוּר וְגָלוּי, שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אוֹ שְׁבוּעַת הֶסֵּת בְּשֶׁקֶר - שֶׁיְּהֵא[111] חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[112], שֶׁכְּבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפָּטֶיהָ[113]. וְאֵינוֹ לוֹקֶה וְאַף עַל פִּי[114] שֶׁהוּא מֻזְהָר[115]. וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנִּשְׁבַּע עָלָיו בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ, שֶׁהוּא רְבִיעַ הַקֶּרֶן, עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא[116] וְחֻמְשׁוֹ חֲמִשָּׁה[117]. וּמֵבִיא קָרְבַּן אָשָׁם, אִם יֵשׁ שָׁם בֵּית[118] (דִּין), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[119].

111) ובכת"י התימנים: שהוא חייב. 112) שהרי זה כופר ממון חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח־ט). 113) לעיל שם, וגם בפרק ז. 114) ובכת"י התימנים: אעפ"י. 115) מפורש לעיל פ"ז, ה"ח ובביאורנו שם. 116) הקרן. 117) יחידות, דינרים או שקלים, וזהו הנקרא: חומש מלבר (מבחוץ) בבא מציעא נד. אבל חומש מלגו (מבפנים) הוא פחות מזה והוא חמישית הקרן. השווה הל' תרומות פ"י, הכ"ו, והל' מעשר שני פ"ה, ה"א. 118) בית - בית המקדש שמקריבים בו קרבנות. ונוקדו בית. ותיבת: דין, יש למחקה (לחם משנה). 119) לעיל פ"א, ה"ט. וכל זה מדין התלמוד, אבל אחרי שתיקנו הגאונים שאין נשבעים בשם או בכינוי - אין ממילא לא חומש ולא אשם (ראב"ד).

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) חומר עוון הנשבע לשוא או לשקר, הנשבע בשמים או בנביא, בתורה ובשאר כתבי הקודש, קטנים שנשבעו ויודעים בטיב השבועה, הזכרת שם שמים לבטלה במזיד ובטעות, שאין ממהרים להתיר שבועה אלא מפני צורך גדול.

א. אַף עַל פִּי שֶׁלּוֹקֶה הַנִּשְׁבָּע לַשָּׁוְא אוֹ לַשֶּׁקֶר[2], וְכֵן הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אוֹ שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן מֵבִיא קָרְבָּן[3] - אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן עֲוֹן הַשְּׁבוּעָה כֻּלּוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יְנַקֶּה ה' - אֵין לָזֶה נְקָיוֹן מִדִּין שָׁמַיִם עַד שֶׁיִּתְפָּרַע[4] מִמֶּנּוּ עַל הַשֵּׁם הַגָּדוֹל שֶׁחִלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'[5]. לְפִיכָךְ[6] צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר מֵעָוֹן זֶה יוֹתֵר מִכָּל הָעֲבֵרוֹת[7].

2) ראה לעיל פ"א, ה"ג, ז. 3) אבל אינו לוקה, כמבואר שם ה"ח ובביאורנו. 4) בכת"י תימן: שיפרע. ינקם. 5) ובהתחלת הפסוק נאמר: "ולא תשבעו בשמי לשקר" - הרי שהנשבע לשקר הוא מחלל השם. והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י: "כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה . . . להכעיס הרי זה מחלל את השם, ולפיכך נאמר בשבועת שקר: וחללת את שם אלקיך אני ה'". 6) הואיל ואפילו לקה או הביא קרבן אינו מתכפר לו בלי יסורים נוספים. 7) ולדעת הראב"ד, כל שלקה נתכפר לו העוון לגמרי, שהרי בשבועות כא, א - אמרו: "כי לא ינקה ה' – בית־דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית־דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו". ורבינו סובר, שכל זה אינו ענין אלא לעונש שבועה בתור חטא שבועת שקר. אבל על עוון חטא חילול השם, אין בית־דין של מטה יכול לנקותו אלא הקב"ה בעצמו נפרע ממנו (רדב"ז). וכן כתב ב'ספר הבתים' הובא ב'כסף משנה', שרבינו מפרש מה שאמרו: בית־דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו - להכשירו לעדות בלבד, אבל עוון חילול השם שבשבועה אינו מנוקה. ובשבועות לט, א - אמרו: על כל עבירות מנקה הוא לשבים, ועל שבועת שקר אינו מנקה אפילו לשבים, בלא פרעון, וכפירוש רש"י שם. וראה לעיל פי"א הט"ז, ובביאורנו שם. וב"יד איתן' מביא ראיה לדברי רבינו, ממדרש תנחומא פרשת מטות אות א, האומר: "והמועל בשבועות כופר בו בהקב"ה, ואין לו מחילה בעולם, שנאמר כי לא ינקה ה'".

1 **ב. עָוֹן זֶה מִן הַחֲמוּרוֹת הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
2 **תְּשׁוּבָה[8]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ לֹא כָּרֵת וְלֹא מִיתַת**
3 **בֵּית דִּין, יֵשׁ בּוֹ חִלּוּל הַשֵּׁם הַמְקֻדָּשׁ, שֶׁהוּא גָּדוֹל**
4 **מִכָּל הָעֲוֹנוֹת[9].**

8) פ"א, ה"ב: "ושבועת שוא ושקר אע"פ שאין בהם כרת, הרי הן מן החמורות. ושאר מצוות לא־תעשה ומצוות־עשה שאין בהן כרת - הן הקלות". 9) כמבואר שם ה"ד: "אע"פ שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים . . . ובאו עליו יסורים, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות . . . שנאמר (ישעיה כב, יד): ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותון".

5 **ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבַשֶּׁמֶשׁ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן,**
6 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְמִי שֶׁבְּרָאָם - אֵין זוֹ**
7 **שְׁבוּעָה[10]. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע בְּנָבִיא מִן הַנְּבִיאִים אוֹ בִּכְתָבָ[11]**
8 **מִכִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ[12], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְמִי**
9 **שֶׁשָּׁלַח נָבִיא זֶה אוֹ לְמִי שֶׁצִּוָּה בִּכְתָב זֶה - אֵין זוֹ**
10 **שְׁבוּעָה[13]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֵלּוּ שְׁבוּעוֹת - מְאַיְּמִין[14]**
11 **עֲלֵיהֶן[15], וּמְלַמְּדִין אֶת הָעָם שֶׁלֹּא יְנַהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ**
12 **בְּכָךְ, וּמַרְאִין בְּעֵינֵיהֶם שֶׁזּוֹ שְׁבוּעָה[16], וּפוֹתְחִין לָהֶם**
13 **פֶּתַח[17] וּמַתִּירִין לָהֶם[18].**

10) שבועות לה, א. ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה, אלא שאינו חייב עליה קרבן ומלקות, כלשון המשנה שם: "הרי אלו פטורים". ורבינו סובר שלשון "פטורים" הוא לאו דוקא. וכדברי רבא שם עמ' ב, הסובר בפשיטות שאין זו שבועה, הואיל ואין בהם שום קדושה, שאם לא כן, הנשבע באדם - למי שבראו התכוין, ותהא זו שבועה הצריכה שאלה לחכם (רדב"ז). 11) בספר. 12) מחוץ ל'תורה', כמבואר בהלכה הבאה. 13) ואינו חייב לקיימה מדין תורה. ולמד רבינו דין זה מדין הנשבע בשמים ובארץ (כסף־משנה). 14) מייראים ומטילים אימה. 15) על הנשבעים. 16) ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה מן התורה, ועובר עליה משום "לא יחל דברו" עד שישאל לחכם ויתירה לו. 17) פתח חרטה, כמבואר לעיל פ"ו ה"י, כגון הנשבע בנביא, שלא יהנה ישראל מנכסיו, אומרים לו "למחר יצטרך זה ותהיה עובר על: וחי אחיך עמך, אם אמר אילו הייתי יודע זה לא הייתי נשבע - מתירים לו" (שם). 18) כמו שאמרו במשנה (נדרים כ.) "פותחים להם פתח . . . ומלמדים אותם כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". והשווה לקמן הל' נדרים פ"ב, הי"ב.

14 **ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[19] בִּשְׁאָר כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ;**
15 **אֲבָל הַנִּשְׁבָּע בַּתּוֹרָה[20]: אִם נִשְׁבַּע בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ[21]**
16 **- דַּעְתּוֹ עַל הַהַזְכָּרוֹת[22]; וְאִם נִשְׁבַּע בָּהּ סְתָם - דַּעְתּוֹ**
17 **עַל הַגְּוִיל[23], וְאֵין כָּאן שְׁבוּעָה[24]. נְטָלָהּ בְּיָדוֹ וְנִשְׁבַּע**
18 **בָּהּ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ, וְאָסוּר[25].**

19) שאין זו שבועה. 20) שהיה ספר תורה מונח לפניו, ואמר: הנני נשבע בספר זה שאעשה או שלא אעשה דבר פלוני. 21) שבפירוש הדגיש ואמר: במה שכתוב בה. 22) שמות הקב"ה, שהנשבע בהם חייב, כמבואר לעיל פ"ב, ה"ב. 23) הוא הקלף, שהתורה כתובה בו. 24) שלא נשבע בשם ה' (נדרים יד: ובר"ן שם). ולדעת הראב"ד, אין לחלק בין שאר כתבי הקודש לנשבע בתורה, שכולם קדושים הם והנשבע בהם ומשקר, כמשקר במי שציווה עליהם. ולדבריו כל הסוגיא בנדרים יד, ב עוסקת בנודר בתורה (ראה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז), ולא בנשבע. ודין נדר חלוק הוא מדין שבועה, ורבינו סובר שהסוגיא עוסקת בין בנודר ובין בנשבע, שהרי בפירוש אמרו שם: "דעתו על האזכרות שבה". וזה יתכן רק בנשבע, שאינו חייב עד שיזכיר השם. ואמנם בתוספתא לשבועות פ"ב ה"ח, כל הדין הזה שנוי שם לענין שבועה, באופן שדין זה משותף הוא לשבועה ולנדר. ולפיכך הביאו רבינו גם בהל' נדרים שם (כסף־משנה). וסובר רבינו, שכל זה לא נאמר אלא בספר תורה בלבד, כמשמעות לשון הסוגיא בנדרים שם: "הנודר בתורה". אבל בשאר כתבי הקודש אפילו נשבע ב"מה שכתוב בהם" אין דעתו על האזכרות. כי האזכרות האמורות בתורה נאמרו בסיני מפי הקב"ה, ויש בהן קדושה יתירה, שהרי הכותב ספר תורה צריך לכתוב האזכרות לשם קדושת השם, ולפיכך כשנשבע בתורה, במה שכתוב בה, דעתו על הקדוש בה ביותר. אבל בשאר כתבי הקודש, אין האזכרות מקודשות כל כך, ואין דעתו מכוונת להשבע דוקא באזכרותיהם. אמנם, אם ישבע בפירוש באזכרותיהם, הרי זו שבועה, שהרי יש בה קדושה, ולפיכך מצילים כל כתבי הקודש בשבת מפני הדליקה משום כבוד קדושת האזכרות (רדב"ז). 25) נדרים, שם. "שכל נקיטת חפץ מורה לשון

חומר שבועה לשאת ידיו קודש" ('נמוקי יוסף' שם). וכתב ה'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' ריב, ראיתי חכמים בעיניהם נשבעים בתורה לשוא ולשקר ומתנצלים שהם לא נתכוונו אלא על הגויל ואין זו שבועה, והם גורמים להשניא לומדי התורה בעיני עמי הארץ, לומר שהם מתירים מה שרוצים, וקורא אני עליהם: חכמים הם להרע. ולפיכך מזהיר הט"ז שם ס"ק ב, שכל מי שנתחייב שבועה, לא ישבע בתורה אלא־אם־כן מניח ידו עליה, ואז דינו כנוטלה בידו האמור כאן. וראה בש"ך שם סי' רלז, ס"ק יא.

1 **ה. וְהַנִּשְׁבָּע בַּתּוֹרָה סְתָם[26]: אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא[27]**
2 **- אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לֶחָכָם[28]; וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא -**
3 **צָרִיךְ שְׁאֵלָה לֶחָכָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהַג קַלּוּת רֹאשׁ**
4 **בִּשְׁבוּעוֹת[29].**

26) ולא נטלה בידו, שדעתו על הגויל ואין זו שבועה. 27) שיודע לחלק בין נשבע סתם ל"נטלה בידו". 28) שאין זו שבועה כלל. 29) שאינו יודע להבחין בין נשבע סתם לנשבע ונטלה בידו (נדרים יד. וב'נמוקי יוסף'). והשווה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז, ופ"ב הי"ב.

5 **ו. עֶבֶד שֶׁנִּשְׁבַּע - אֵין רַבּוֹ צָרִיךְ לְכָפּוֹתוֹ[30], וַהֲרֵי הוּא**
6 **אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע כְּקֹדֶם שֶׁנִּשְׁבַּע[31]. לְפִי שֶׁאֵין גּוּפוֹ קָנוּי**
7 **לוֹ[32] כְּדֵי שֶׁתָּחוּל עָלָיו שְׁבוּעָתוֹ, וְנֶאֱמַר בַּשְּׁבוּעוֹת:**
8 **לֶאֱסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ - מִי שֶׁנַּפְשׁוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, יָצָא עֶבֶד**
9 **שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים[33]. וְנִמְצָא זֶה כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע עַל**
10 **נִכְסֵי אַחֵר[34].**

30) לכוף אותו לבטל שבועתו. 31) שאין השבועה חלה עליו כלל. בניגוד לנזירות, שאם קיבל העבד להיות נזיר, יכול רבו לכופו לשתות יין ולהטמא למתים, ואם לא כפהו חייב לנהוג נזירות, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ב, הי"ז. 32) לעצמו. 33) נזיר סב, ב. וגירסת רבינו שם: "אין צריך לכפותו לשבועה, ואינו יכול לכפותו לנדרים" כדברי ה'תוספות יו"ט' נזיר פ"ט, מ"א. וה'אור שמח' ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם. 34) לאסרם עליו, שאין אדם יכול לאסור נכסי אחר על אחר, כמבואר בנדרים מז, א. והראב"ד סובר, שאין זה אלא כשנשבע העבד שיתענה, מתוך שגופו יחלש לעבודת רבו אין שבועתו חלה, ככתוב (ויקרא ה, ג) "כי תשבע . . . להרע או להיטיב" - דרשו חכמינו (נזיר שם) "מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים (לרבו) שאין הרשות בידו", ושבועה זו היא להרע לרבו. אבל כשנשבע על דבר שלא יחליש גופו ויוכל לעבוד את רבו - השבועה חלה ('אור שמח' בהבנת דברי הראב"ד). אולם רבינו סובר שאין שבועת העבד חלה כלל אפילו בדברים שאין בהם עינוי נפש ואינם מעכבים אותו ממלאכתו, מכיון שהשבועה היא "איסור גברא", שהאדם אוסר נפשו על החפץ אין זה אלא נשבע על בחירתו ורצונו, וכיון שאין הוא ברשות עצמו, ורצונו קנוי לרבו, שיכול הוא לכופו למקום שירצה, הרי זה כנשבע על עבד אחר שיעשה או לא יעשה, ואין שבועתו חלה כלל ('אור שמח'. וכבר רמז על זה ה'תוספות יו"ט' שם). וראה לקמן הל' נזירות פ"ב הי"ח, ובביאורנו שם.

11 **ז. קְטַנִּים[35] שֶׁנִּשְׁבְּעוּ וְהֵן יוֹדְעִין טַעַם הַשְּׁבוּעָה[36],**
12 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן חַיָּבִין[37] - כּוֹפִין אוֹתָן לַעֲמֹד**
13 **בְּדִבְרֵיהֶן, כְּדֵי לְחַנְּכָן[38] וּלְאַיֵּם עֲלֵיהֶם[39] כְּדֵי שֶׁלֹּא**
14 **יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּשְׁבוּעוֹת. וְאִם הָיָה הַדָּבָר**
15 **שֶׁנִּשְׁבְּעוּ עָלָיו דָּבָר שֶׁאֵין הַקָּטָן יָכוֹל לַעֲמֹד בּוֹ אֶלָּא**
16 **אִם כֵּן נִזָּק, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיָּצוּם אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר**
17 **זְמַן מְרֻבֶּה - מַכֶּה אוֹתוֹ אָבִיו אוֹ רַבּוֹ וְגוֹעֵר בּוֹ,**
18 **וּמַרְאִין לוֹ שֶׁהַתַּר[40] שְׁבוּעָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָגִיל**
19 **לְהָקֵל רֹאשׁ בִּשְׁבוּעוֹת[41].**

35) בן, פחות משלש־עשרה שנה. ובת, פחותה משתים־עשרה שנה, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א וה"י. 36) ערך השבועה ומושגה. 37) לקיים שבועתם, שעדיין אינם בני עונשים. 38) שלא יחללו שבועתם לכשיגדלו. 39) על חומר עוון שבועת שקר ועונשה. 40) ובכת"י התימנים: שהותרה. 41) כל זה מדברי הגאונים (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פי"א, ה"א.

20 **ח. צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בַּקְּטַנִּים הַרְבֵּה וּלְלַמֵּד לְשׁוֹנָם דִּבְרֵי**
21 **אֱמֶת בְּלֹא שְׁבוּעָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְגִילִים לְהִשָּׁבֵעַ**
22 **תָּמִיד כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. וְזֶה הַדָּבָר כְּמוֹ חוֹבָה**
23 **עַל אֲבוֹתֵיהֶם וְעַל מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת[42].**

42) גם זה מדברי הגאונים (רדב"ז). וכתב מהר"ץ חיות בהגהותיו לסוכה מו, ב - שמקור דברי רבינו מדברי התלמוד בסוכה שם: אל יאמר אדם לתינוק: אתן לך משהו ולא יתן לו, משום שמלמדו לדבר שקר, שנאמר (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר".

24 **ט. הַשּׁוֹמֵעַ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִפִּי חֲבֵרוֹ לַשָּׁוְא, אוֹ**
25 **שֶׁנִּשְׁבַּע לְפָנָיו[43] לַשֶּׁקֶר, אוֹ שֶׁבֵּרֵךְ בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ**
26 **צְרִיכָה, שֶׁהוּא עוֹבֵר מִשּׁוּם נוֹשֵׂא שֵׁם ה' לַשָּׁוְא[44],**
27 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בְּרָכוֹת[45] - הֲרֵי זֶה חַיָּב**
28 **לְנַדּוֹתוֹ[46]. וְאִם לֹא נִדָּהוּ - הוּא בְּעַצְמוֹ יְהֵא בְּנִדּוּי[47].**
29 **וְצָרִיךְ לְהַתִּיר אוֹתוֹ מִיָּד[48], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מִכְשׁוֹל**
30 **לַאֲחֵרִים[49], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ[50] שֶׁנִּדּוּהוּ[51]. וְאִם תֹּאמַר**
31 **יוֹדִיעוּ[52] - נִמְצְאוּ כָּל הָעוֹלָם בְּנִדּוּי, שֶׁהֲרֵי לִמְּדוּ**
32 **לְשׁוֹנָם הַעֲוָה[53] וּשְׁבוּעָה תָּמִיד.**

43) והזכיר שם שמים, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. 44) ברכות לג, א. 45) פ"א, הט"ו. אלו שני הפרטים שמונה רבינו כאן, הם פירוש להתחלת דבריו: "השומע הזכרת השם מפי חבירו לשוא", שנאמר בצורה מופשטת וכוללת. ועל הזכרת שם שמים לבטלה שלא בדרך שבועה או ברכה שאינה צריכה, ידובר להלן הי"א (נמוקי הגרי"ב). 46) אומר לו: "פלוני זה בשמתא" (לשון רבינו בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב). נידוי - לשון ריחוק והבדלה, שאין יושבים בארבע אמותיו ואין מצרפים אותו לכל דבר שצריך עשרה, כמבואר שם ה"ד. 47) נדרים ז, ב הרי זה ראוי להנדות, אבל אינו בנידוי מאליו, שאין השומע ושותק חמור מהמזכיר עצמו, שאינו בנידוי עד שינדוהו אחרים (ר"ן שם). ובתמורה ד, א - אמרו: אזהרה למוציא שם שמים לבטלה,

מניין? שנאמר (דברים ו, יג) "את ה' אלקיך תירא". 48) אומר לו: "שרוי לך ומחול לך" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג). 49) שלא יתרחקו ממנו כדין. 50) בדפוסים קדומים: שאינם יודעים. 51) ולשון רבינו בהל' תלמוד תורה שם הי"ג: "אין בין נידוי להפרה כלום, אלא מנדים ומתירים ברגע אחד כשיחזור המנודה למוטב". ומקורו בנדרים ז, ב. 52) וישאר זה בנידויו, עד שישוב בתשובה ויבקש התרה, הל' תלמוד תורה שם ה"ו. 53) מלשון הכתוב (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר, העוה נלאו". העוה - לעקם ולסלף.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[54] בְּשֶׁהָיָה הַנִּשְׁבָּע הַזֶּה אוֹ הַמְּבָרֵךְ לְבַטָּלָה מְזִיד; אֲבָל אִם הָיָה שׁוֹגֵג וְלֹא יָדַע שֶׁזֶּה אָסוּר - אֵינוֹ חַיָּב לְנַדּוֹתוֹ. וַאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁאָסוּר לְנַדּוֹתוֹ, שֶׁלֹּא עָנַשׁ הַכָּתוּב שׁוֹגֵג[55]; אֶלָּא מַזְהִירוֹ[56] וּמַתְּרֶה בּוֹ שֶׁלֹּא יַחֲזֹר.

54) שחייב השומע לנדותו. 55) אלא מזיד, ככתוב (ויקרא כ, ג) "ואני אתן את פני באיש ההוא" - דרשו חכמים ('תורת כהנים' שם) "ההוא - לא אנוס, ולא שוגג ולא מוטה". והרי נידוי עונש חמור הוא כמיתה, כמאמרם (מועד קטן יז.) שמתא - שם מיתה. 56) השומע.

יא. וְלֹא שְׁבוּעָה לַשָּׁוְא בִּלְבַד הִיא שֶׁאֲסוּרָה, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְהַזְכִּיר שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִין[57] לְבַטָּלָה - אָסוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע. שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב מְצַוֶּה וְאוֹמֵר: לְיִרְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא, וּבִכְלַל יִרְאָתוֹ שֶׁלֹּא יַזְכִּירוּ לְבַטָּלָה[58]. לְפִיכָךְ, אִם טָעָה הַלָּשׁוֹן וְהוֹצִיא שֵׁם לְבַטָּלָה - יְמַהֵר מִיָּד וִישַׁבַּח וִיפָאֵר וִיהַדֵּר לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְכֹּר לְבַטָּלָה. כֵּיצַד? אָמַר ה' - אוֹמֵר: בָּרוּךְ הוּא לְעוֹלָם וָעֶד, אוֹ גָּדוֹל הוּא וּמְהֻלָּל מְאֹד, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[59], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לְבַטָּלָה.

57) שאינם נמחקים, והמוחקם - לוקה. ושבעה שמות הם: הנכתב יו"ד ה"א או הנכתב אל"ף דל"ת, א-ל, אלקים, אלו-ה, אהיה, שדי, צבאות (הל' יסודי התורה פ"ו ה"ב, ע"פ הוצ' 'רמב"ם לעם'). 58) ראה תמורה ג, ב. 59) 'ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א: "צריך לומר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שלא להזכיר שם שמים לבטלה". והשווה הל' ברכות פ"ד ה"י, ובביאורנו שם.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהִשָּׁאֵל עַל הַשְּׁבוּעָה[60], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61], וְאֵין בָּזֶה דִּפּוּי[62], וּמִי שֶׁלִּבּוֹ נוֹקְפוֹ[63] בְּדָבָר זֶה - אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁמֶץ מִינוּת[64], אַף עַל פִּי כֵן רָאוּי לְהִזָּהֵר בְּדָבָר זֶה, וְאֵין נִזְקָקִין[65] לְהַתִּיר אֶלָּא מִפְּנֵי דְּבַר מִצְוָה[66] אוֹ מִפְּנֵי צֹרֶךְ גָּדוֹל[67]. וְטוֹבָה גְּדוֹלָה הִיא לָאָדָם שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע כְּלָל[68], וְאִם עָבַר וְנִשְׁבַּע - שֶׁיִּצְטַעֵר וְיַעֲמֹד בִּשְׁבוּעָתוֹ[69]; שֶׁנֶּאֱמַר: נִשְׁבַּע לְהָרַע[70] וְלֹא יָמֵר, וְכָתוּב אַחֲרָיו: עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם[71].

60) ע"י החכם, שחוקר את הנשבע, כדי למצוא לו פתח חרטה או היתר לשבועתו. 61) לעיל פ"ו, ה"א. 62) ספק ופגם. 63) מכהו, שחושש ומהסס. 64) חשש אפיקורסות, שאינו מודה בקבלת משה רבינו מסיני שיש היתר לשבועה ע"י חכם, כמבואר לעיל, שם, ה"ב. 65) נענים. 66) כגון שנשבע שלא יהנה בפלוני, והוצרכו בני עירו ללמוד או למול את בניהם, ולא נמצא אלא נשבע זה בלבד (שם ה"ט). 67) שנשבע לגרש את אשתו (שם ה"י). 68) שאינו יכול להזהר, ועלול לבוא לידי שבועת שקר. וכן מצינו בגיטין לה, א: "מעשה באדם אחד שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה, והנחיתו בכד של קמח ואפאתו בפת (שלא מדעת) ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה: הבי לי דינרי. ואמרה לו: יהנה סם המות באחד מבניה של אותה אשה אם נהניתי מדינרך כלום. אמרו, לא היו ימים מועטים עד שמת אחד מבניה, וכששמעו חכמים בדבר אמרו: מה מי שנשבע באמת (קרוב לאמת) כך, הנשבע על שקר על־אחת־כמה־וכמה" (כסף־משנה). 69) כמו שמצינו ברבי יהושע בן לוי, שבדקו אחריו אם נשבע פעם בחייו, ונשאל על שבועתו להתירה (כתובות עז:). 70) לעצמו. 71) וכתב הראב"ד: דוקא בשבועה, אין נזקקים להתירה לו. אבל הנודר נדר, מצוה להתירו, שהרי אמרו (נדרים כב.) "הנודר כאילו בנה במה, והמקיימו כאילו מקריב עליה קרבן". וגם רבינו הביא דין זה לקמן בהל' נדרים פי"ג הכ"ה, והדגיש שם: "ואם עבר ונדר, מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו". וכנראה, שאיסור נדרים קל הוא בעיני האדם, ויש לחוש שלא יעמוד בו, בניגוד לשבועה שהיא חמורה מאד, שנאמר בה (שמות כ, ז) "כי לא ינקה ה'" וכמבואר לעיל פי"א הט"ז, וגם יש בה עוון חילול השם, כמבואר לעיל ה"ב, ואין לחוש שלא יעמוד בה, ולפיכך מוטב שיקיימה ואל ישאל עליה.

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִּשְׁמַיָּא

יום שלישי י' טבת ה'תשע"ט

הִלְכוֹת נְדָרִים

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁיִּשְׁמֹר מוֹצָא שְׂפָתָיו וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁנָּדַר. ב) שֶׁלֹּא יַחֵל דְּבָרוֹ. ג) שֶׁיָּפֵר הַנֶּדֶר אוֹ הַשְּׁבוּעָה. זֶהוּ דִּין הֲפָרַת נְדָרִים הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) הנדר כולל שני מושגים: נדרי איסור ונדרי הקדש; בדבר הנדור או בדבר האסור, כינויי נדרים כנדרים, לשונות שונות בקבלת נדר.

א. הַנֶּדֶר נֶחֱלָק לִשְׁתֵּי מַחֲלוֹקוֹת: הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן הוּא שֶׁיֵּאָסֵר עַל עַצְמוֹ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים לוֹ[2], כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר: פֵּרוֹת מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִין עָלַי כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ לְעוֹלָם, אוֹ מִין פְּלוֹנִי מִפֵּרוֹת הָעוֹלָם אוֹ פֵּרוֹת אֵלּוּ

1 אֲסוּרִין עָלַי[3]. בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁיֵּאָסֵר[4] - הֲרֵי זֶה נֶאֱסָר בָּהֶן,
2 וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם שְׁבוּעָה כְּלָל וְלֹא הִזְכָּרַת שֵׁם[5]
3 וְלֹא כִּנּוּי[6]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: לֶאֱסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ
4 - שֶׁיֵּאָסֵר עַל עַצְמוֹ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים[7]. וְכֵן אִם אָמַר:
5 הֲרֵי הֵן עָלַי אִסָּר - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין. וְחֵלֶק זֶה הוּא
6 שֶׁאֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ נִדְרֵי אִסָּר[8].

2) כי אין הנדר בא לאסור דבר שאסרתו תורה. וכל שכן, שאינו חל להתיר את מה שאסרתו תורה. 3) אפילו לעולם. אבל אם אמר ייאסרו עלי כל פירות העולם לעולם, אין הנדר חל כלל, שאי אפשר לו לחיות בלא פירות. והרי זה נדר שוא. 4) בין בלשון הקודש בין בלשון לועזית. 5) שם שמים. 6) תארי ה' שמכנים אותו בהם, כגון רחום וחנון. 7) וכן אמרו בספרי במדבר פרשת מטות "לאסור אסר - לאסור את המותר". 8) על שם הכתוב "איש כי ידור נדר ... לאסר אסר על נפשו". וכתב רבינו במורה נבוכים חלק ג פרק מ"ח: "כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות ולחסום תאוות המאכל והמשתה. אמרו: נדרים סייג לפרישות".

7 ב. וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הוּא שֶׁיְּחַיֵּב עַצְמוֹ בְּקָרְבָּן שֶׁאֵינוֹ
8 חַיָּב בּוֹ, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר: הֲרֵי עָלַי לְהָבִיא עוֹלָה, אוֹ
9 הֲרֵי עָלַי לְהָבִיא שְׁלָמִים[9] אוֹ מִנְחָה, הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ
10 עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים. וְהָאוֹמֵר [הֲרֵי] עָלַי - הוּא הַנִּקְרָא
11 נֶדֶר, וְהָאוֹמֵר הֲרֵי זוֹ - הוּא הַנִּקְרָא נְדָבָה. וְהַנְּדָבָה
12 וְהַנֶּדֶר מִמִּין אֶחָד הוּא, אֶלָּא שֶׁהַנְּדָרִים חַיָּבִין
13 בְּאַחֲרָיוּתָן[10], וּנְדָבוֹת אֵין חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן[11]. וְעַל זֶה
14 נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּנְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ[12] וְגוֹמֵר.
15 וְחֵלֶק זֶה הוּא שֶׁאֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[13].

9) שכל אלה אינם באים על חטא, אלא דרך נדר או נדבה. 10) אם מתו או נגנבו לאחר שהפרישם, חייב להביא אחרים במקומם כדי לקיים את נדרו. 11) אחר שהפרישם לקרבן. וכן אמרו במגילה ח. "ונרצה לו לכפר עליו - את ש"עליו" חייב באחריותו (עד שיתכפר, כלומר שייזרק הדם על המזבח, וכל שלא נזרק דמו, אין נדרו נרצה לו) ואת שאינו "עליו" (שהוא נדבה) אינו חייב באחריותו". 12) זהו ההבדל ביניהם. והם מין אחד, ש"חייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו". 13) שנדר או שנדב אותם לטובת ההקדש. בעוד, שבחלק הראשון - נדרי איסר, אין להקדש שום חלק בהם, כי לא התכוון אלא לאסרם על עצמו בלבד.

16 ג. וְדִינֵי הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן וְעִנְיָנוֹ - הֵם שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִים
17 בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ; אֲבָל דִּינֵי נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ וּמִשְׁפְּטֵיהֶם -
18 כֻּלָּם יִתְבָּאֲרוּ בִּמְקוֹמָם בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת.

19 ד. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה שֶׁיְּקַיֵּם אָדָם שְׁבוּעָתוֹ אוֹ
20 נִדְרוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה מִנִּדְרֵי אִסָּר בֵּין שֶׁהָיָה מִנִּדְרֵי
21 הֶקְדֵּשׁ. שֶׁנֶּאֱמַר: מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר
22 נָדַרְתָּ[14]; וְנֶאֱמַר: כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה[15].

14) הרי מצוות עשה לנדרי הקדש ולנדרי איסור ולכל מה שיקבל אדם על נפשו. וכן אמרו במסכת ראש השנה ו. "מוצא שפתיך - זו מצות עשה". 15) כלומר, הוכפלה המצוה בפסוק זה, אבל אינן נמנות אלא למצוה אחת.

23 ה. הָאוֹסֵר עַל עַצְמוֹ מִין מִמִּינֵי מַאֲכָל, כְּגוֹן שֶׁאָמַר:
24 תְּאֵנִים אֲסוּרִין עָלַי, אוֹ תְּאֵנִים שֶׁל מְדִינָה פְּלוֹנִית
25 אֲסוּרִים עָלַי, אוֹ תְּאֵנִים אֵלּוּ[16] אֲסוּרִין עָלַי, וְכֵיוָצֵא
26 בְּאֵלּוּ, וְאָכַל מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה,
27 שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[17]. שֶׁאֵין לִנְדָרִים שִׁעוּר[18],
28 שֶׁכָּל הַנּוֹדֵר מִדָּבָר[19] - הֲרֵי זֶה כִּמְפָרֵשׁ כָּל שֶׁהוּא[20].
29 אָמַר: אֲכִילָה מִפֵּרוֹת מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִין עָלַי, אוֹ
30 אֲכִילָה מִפֵּרוֹת אֵלּוּ - אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת[21].

16) המונחות לפניו. 17) וזה חילל דברו. 18) לומר שלא יתחייב בהם עד שיאכל כשיעור, כדין כל האיסורים שאין לוקים עליהם עד שיאכל כזית. 19) ולא הזכיר בו לשון אכילה. 20) כאילו פירש אכילת כל שהוא ממין פלוני אסורה עלי. 21) הואיל והזכיר שם אכילה. וכלל הוא: אין אכילה פחותה מכזית.

31 ו. אָסַר עַל עַצְמוֹ אֲכִילָה מִן הַתְּאֵנִים וַאֲכִילָה מִן
32 הָעֲנָבִים, בֵּין בְּנֶדֶר אֶחָד[22] בֵּין בִּשְׁנֵי נְדָרִים[23] - הֲרֵי
33 אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לִכְזַיִת[24]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

22) שאמר אכילת תאנים וענבים אסורה עלי. 23) שאסר על עצמו תחילה אכילת תאנים, ואחר כך אסר על עצמו אכילת ענבים. 24) שאם אכל משתיהן כזית אחד הרי זה לוקה. "שני קונמות מצטרפין". ורבינו מפרש מה שאמרו שם: "שאני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות", שזה חוזר על נדר שאמר: אכילה מזו עלי, ואכילה מזו עלי, שבשבועות אין מצטרפות, הואיל וגילה בהן הכתוב חילוק קרבנות חטאת על כל אכילה ואכילה, שאם אכל מזו ומזו חייב שני חטאות, שנאמר: "והיה כי יאשם לאחת מאלה" - לחייבו על כל אחת ואחת. אבל באיסור נדר, שאין בו גילוי זה לחלקם לעניין קרבן ואם אכל מזו ומזו אינו חייב אלא קרבן מעילה אחד, בדין הוא שיצטרפו כאחד לעניין מלקות, שהרי שניהם אסורים עליו משום איסור נדר, והוא שם אחד, וכשאכל מהם כזית עבר על נדרו ולוקה. והשווה דברי רבינו בהלכות מעילה פרק ד הלכה י: "וכל הדברים הנאסרים עליו מנדר כזה מצטרפין, ואם נהנה מכולם בשווה פרוטה מעל".

34 ז. הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי קָרְבָּן[25], אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵי
35 הֵם כְּקָרְבָּן, אוֹ שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: כָּל מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ
36 עָלַי קָרְבָּן, אוֹ כְּקָרְבָּן, אוֹ הֲרֵי הֵן עָלַי קָרְבָּן[26] - הֲרֵי
37 אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו; מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּדֹּר אָדָם קָרְבָּן
38 וְיַעֲשֶׂה בְּהֵמָה שֶׁהִיתָה חֹל קָרְבָּן וְתֵאָסֵר[27].

25) כוונתו שהפירות ייאסרו עליו כקרבן, שאסור באכילה, ובייחוד לפני זריקת דמו, ואף על פי שלא אמר "כקרבן" - בכ"ף הדמיון, אין אנו מקפידים על כך. 26) ונתכוון לאסור על עצמו לאכול משל חבירו. 27) נמצא שהתפיס זה בדבר הנדור ולפיכך נדרו חל. וכן אמרו שם "איש כי

ידור נדר - עד שידור בדבר הנדור" וזהו נדר הבא על ידי התפסה, בניגוד לעיקר הנדר, שאוסר את הדבר עצמו עליו ללא התפסה בדבר אחר.

ח. אֲבָל הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי אוֹ מִין פְּלוֹנִי עָלַי אוֹ מַה שֶּׁאֹכַל עִם פְּלוֹנִי עָלַי כִּבְשַׂר חֲזִיר אוֹ כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אוֹ כִּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, וְאֵין כָּאן נֶדֶר; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשֶׂה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּשַׂר חֲזִיר כִּבְשַׂר חֲזִיר[28].

28) כי איסור חזיר והדומים לו אינם נאסרים מחמת אמירת פיו, אלא מאליהם על פי גזירת הכתוב, ואינם נקראים "דבר הנדור" אלא "דבר האסור" והתורה אמרה: איש כי ידור נדר לה' - עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור.

ט. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמֻּשָּׁשִׁים דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים כִּדְבָרִים הָאֲסוּרִים[29]: אִם אוֹתוֹ דָּבָר הָאָסוּר יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנֶדֶר[30] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנֶדֶר[31] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

29) שמתפיס זה בזה. 30) כגון קרבן שהוא קדוש על ידי אמירת פיו. 31) שהוא אסור מאליו, כגון חזיר וכדומה.

י. הַחַטָּאת[32] וְהָאָשָׁם[33], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[34] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, אֶפְשָׁר לְנוֹדֵר לְהָבִיא אוֹתָם מֻחֲמַת נִדְרוֹ. שֶׁהַנּוֹדֵר בְּנָזִיר[35] - מֵבִיא חַטָּאת[36], וְאִם נִטְמָא[37] - מֵבִיא אָשָׁם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כְּחַטָּאת אוֹ כְּאָשָׁם, אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵי הֵן חַטָּאת אוֹ הֲרֵי הֵן אָשָׁם - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[38]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים אוֹ מִנְחָה אוֹ תּוֹדָה - שֶׁהֵן אֲסוּרִין[39], שֶׁכָּל אֵלּוּ בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[40].

32) קרבן חטאת שמביאו העובר בשגגה על אחת ממצוות לא תעשה שיש בה מעשה, שחייבים עליה במזיד כרת. 33) על חמש עבירות מביאים קרבן אשם, על שפחה חרופה, ועל הגזל ועל המעילה וכו'. 34) אלא מחמת חובה שנתחייב בהם. 35) שנדר להיות נזיר. 36) כשישלים ימי נזירותו מביא כבשה לחטאת. 37) טומאת מת. 38) שנדר בדבר הנדור. וכן אמרו "מרבה אני חטאת ואשם, שהוא מתפיס בנדר". 39) הפירות שהתפיסם בקרבנות אלו. 40) שמתחילתם אינם באים אלא דרך נדר או נדבה.

יא. אֲבָל הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כְּחַלַּת אַהֲרֹן[41] אוֹ כִּתְרוּמָתוֹ[42] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין[43]; שֶׁאֵין שָׁם דֶּרֶךְ לְהָבִיא אֵלּוּ בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[44].

41) כחלה שמפרישים מעיסה ליתנה לכהן. והזכיר אהרן, על שם שהיה ראשון לכהנים. 42) תרומה גדולה או תרומת מעשר הניתנת לכהן. 43) אף על פי שהחלה והתרומה אסורות באכילה לזרים. 44) אלא חובה הן על כל אדם להפרישן מתבואתו ואם לא יפרישן הרי כל תבואתו טבל ואסורה לו. ולדעת הרא"ש אין חלה ותרומה נקראות "דבר הנדור" מפני שגם קודם ההפרשה היו אסורות עליו משום טבל, ואמירת פיו לא אסרתן, אלא התירה השיריים לאכול בהורידו מהם איסור טבל.

יב. הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי כְּנוֹתָר[45], כְּפִגּוּל[46], כְּבָשָׂר טָמֵא[47] שֶׁל קָדָשִׁים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; שֶׁהֲרֵי עֲשָׂאָן כִּבְשַׂר קָרְבָּן מִכָּל מָקוֹם[48].

45) כבשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ואסור עוד להיאכל. 46) שחשב הכהן בשעת העבודה לאכול את הבשר חוץ לזמנו או חוץ למקום אכילתו ונאסר הבשר באכילה. 47) שאסור באכילה. 48) אף על פי שכל אלו "דבר האסור" הם, אולם הנודר התכוון בעיקר קדושת הקרבן שנעשה נותר ופיגול, והקרבן "דבר הנדור" הוא.

יג. הָאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי כְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה[49] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[50], הוֹאִיל וּקְדֻשָּׁתוֹ בִּידֵי אָדָם. הֲרֵי הֵן עָלַי כִּבְכוֹר[51] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתוֹ בִּידֵי אָדָם[52], וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַתְפִּיסוֹ בְּנֶדֶר[53], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ[54].

49) שאדם מקדישו לשמים. 50) ואף על פי שהעשירי קדוש מאליו? העברת מניין הוא צריך. ואם היו עשרה טלאים ונטל אחד מהם בלא מניין אינו קדוש. ולפיכך הרי זה נקרא: דבר הנדור. 51) בכור בהמה, שהוא קדוש, וניתן לכהנים. 52) אלא ממעי אמו הוא קדוש, ואפילו לא הקדישוהו בעליו הרי הוא קדוש מאליו, ואין זה דבר הנדור אלא "דבר האסור". 53) כאן נתכוון רבינו לומר שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, שלא תאמר, הרי גם בכור ישנו בנדר, אם יקדישו לקדושת עולה יתקדש קדושת עולה. 54) מכאן למדו שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, אלא בקדושתו הוא נשאר, נמצא בכור "דבר האסור" ולא דבר הנדור.

יד. אָמַר: הֲרֵי הֵן עָלַי כְּחֶרְמֵי שָׁמַיִם[55] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; שֶׁחֶרְמֵי שָׁמַיִם לְבֶדֶק הַבַּיִת[56]. הֲרֵי הֵן עָלַי כִּתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[57], כַּתְּמִידִים[58], כַּדִּירִים[59], כָּעֵצִים[60], כָּאֲשִׁים[61], כַּמִּזְבֵּחַ[62] אוֹ כְּאֶחָד מִמְּשַׁמְּשֵׁי[63] הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵי הֵן עָלַי כַּיָּעִים[64], כַּמִּזְרָקוֹת[65], כַּמִּזְלָגוֹת[66] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי כַּהֵיכָל[67], כִּירוּשָׁלַיִם[68] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר שֵׁם קָרְבָּן; שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ עִנְיָנָם כְּאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי קָרְבָּן[69].

55) כהקדשות שאדם מקדיש, ואומר: הרי זה חרם (הקדש) לשמים. 56) לתיקון בית המקדש. 57) ככסף השקלים הניתן בלשכת המקדש לצרכי קניית קרבנות צבור. 58) כקרבן התמיד, שהיו מקריבים במקדש בכל יום בבוקר ובערב. והוא דבר הנדור, שנקנה בכסף השקלים שנודבים לבית המקדש. 59) כדיר בהמות של קרבן או כדיר העצים שבמקדש. דיר - רפת לצאן. 60) כשני גזירי עצים, שהיה הכהן עורך על גבי אש המערכה שעל המזבח. 61) כקרבנות הנקרבים על אש המזבח. 62) כקרבנות שעל גבי המזבח. 63) כלים שמשרתים בהם למזבח.

64) כלים שגורפים לתוכם דשן המזבח ואפרו. 65) כלים שמקבלים בהם דם הקרבנות לזריקה. 66) שהופכים בהם אברי הקרבנות כשהם נקטרים על המזבח למהר שריפתם. וכל הכלים נזכרים בתורה. 67) כקרבנות שדמם נזרק בהיכל המקדש. 68) כקרבנות הנאכלים בירושלים. 69) וכולם באים מדבר הנדור, מתרומת הלשכה, או מחרמי בדק הבית, שנודרים או נודבים למקדש.

טו. הָיָה לְפָנָיו בְּשַׂר קֹדֶשׁ, אֲפִלּוּ הָיָה בְּשַׂר שְׁלָמִים אַחַר זְרִיקַת דָּמִים שֶׁהוּא מֵתָּר לְזָרִים[70], וְאָמַר: הֲרֵי הֵן עָלַי כְּבָשָׂר זֶה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; שֶׁלֹּא הִתְפִּיס אֶלָּא בְּעִקָּרוֹ[71] שֶׁהָיָה אָסוּר[72]. אֲבָל אִם הָיָה בְּשַׂר בְּכוֹר: אִם לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים[73] - הֲרֵי זֶה אָסוּר; וְאִם לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים - הֲרֵי זֶה מֵתָּר.

70) שנאכל לישראלים. 71) ביסודו, בתחילתו. 72) לפני זריקת הדם, בעיא שלא נפשטה וספק תורה - להחמיר. והר"ן לשבועות פרק ג כותב: שרבינו סובר, הואיל ורבא ורבינא הוכיחו שב"עיקרו הוא מתפיס" והם אמוראים אחרונים, הלכה כמותם, ואף על פי שסוגיית הש"ס שם דחתה את הוכחותיהם אין אנו סומכים על דיחויים להשאיר את הבעייה בספק. 73) שאסור אז באכילה אפילו לכהנים.

טז. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאַנְשֵׁיהֶם עִלְּגִים[74] וּמַפְסִידִין אֶת הַלָּשׁוֹן וּמְכַנִּין עַל דָּבָר בְּדָבָר אַחֵר - הוֹלְכִין שָׁם אַחַר הַכִּנּוּי. כֵּיצַד? כָּל כִּנּוּיֵי[75] קָרְבָּן - כְּקָרְבָּן. הָאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי קוֹנָם[76], קוֹנָח, קוֹנָז - הֲרֵי אֵלּוּ כִּנּוּיִין לְקָרְבָּן[77]. חֵרֶק, חֵרֶף, חֵרֶף - הֲרֵי אֵלּוּ כִּנּוּיִין לְחֵרֶם[78]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן כְּלַל הָעָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[79] וּבְאוֹתוֹ זְמַן.

74) מדברים לשון מעורבת משפות וניבים שונים. 75) שמות לוואי. 76) שכוונתו לומר פירות אלו יהיו אסורים עלי כקרבן. 77) ונדרו חל. כאילו אמר: הרי הם עלי קרבן. 78) חרם - הקדש שאדם מקדיש לבדק הבית. 79) שאם העם מדבר בלשון אותו מקום, שהיא לשון משובשת ויש במשמעותה לשון קרבן הרי זה כאילו נדר בקרבן, שכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם", ואפילו מי שהוא בקי בלשון הקודש ונדר באחד מהכינויים האלו - נדרו נדר, כיוון שהיא לשון כלל העם.

יז. וּכְשֵׁם שֶׁאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּכִנּוּיִין, כָּךְ אִם הִקְדִּישׁ[80] בְּכִנּוּיִין - הֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ[81]. וְכִנּוּיֵי הַכִּנּוּיִין - מֻתָּרִין, בֵּין בִּנְדְרֵי אִסָּר בֵּין בִּנְדְרֵי הֶקְדֵּשׁ.

80) קרבן לה', או שאר נכסיו לבדק הבית. 81) הטעם שתקנו חכמים כינויים כדי שלא יאמר: "לה' קרבן" ולפעמים יבטא ה' ולא יאמר קרבן ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, הרי שגם בהקדש עצמו תיקנו כינויים. ובירושלמי אמרו: "זאת אומרת אדם מקדיש לשמים בלשון קונם".

יח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ לֹא יְהֵא חֵלִין[82], אוֹ לֹא יְהֵא כָּשֵׁר, אוֹ לֹא יְהֵא דְּכִי[83], אוֹ לֹא יְהֵא טָהוֹר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: כָּל מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ יְהֵא חֵלִין[84]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: כָּל מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ טָמֵא[85] אוֹ נוֹתָר אוֹ פִּגּוּל - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

82) אלא קרבן. 83) טהור ומותר באכילה. 84) משנה בנדרים י: אלא שלשון המשנה שם "האומר לחולין שאוכל לך" ומפרש הר"ן, קרא: לחולין, בלמ"ד פתוחה, שפירושה: לא חולין. 85) אף על פי שלא הזכיר: "קדשים טמאים" וייתכן, שנתכוון לתרומה טמאה, שהיא "דבר האסור" ואין נדרו חל - הואיל ואפשר לומר שלקדשים טמאים נתכוון אנו אומרים: "סתם נדרים להחמיר".

יט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: לֹא חֵלִין לֹא אֹכַל לָךְ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: מַה שֶּׁאֹכַל לָךְ לֹא יְהֵא חֵלִין אֶלָּא קָרְבָּן[86]. וְכֵן אִם אָמַר: הַקָּרְבָּן שֶׁאֹכַל לָךְ, קָרְבָּן[87] שֶׁאֹכַל לָךְ, כְּקָרְבָּן שֶׁאֹכַל לָךְ - הֲרֵי זֶה אָסוּר[88]. אֲבָל הָאוֹמֵר: הַקָּרְבָּן לֹא אֹכַל לָךְ[89], אוֹ כְּקָרְבָּן לֹא אֹכַל לָךְ, אוֹ לְקָרְבָּן לֹא אֹכַל לָךְ, אוֹ קָרְבָּן לֹא אֹכַל לָךְ[90], אוֹ לֹא קָרְבָּן לֹא אֹכַל[91] לָךְ - כָּל אֵלּוּ מֻתָּרִים. שֶׁאֵין מַשְׁמַע דְּבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא שֶׁנִּשְׁבַּע בְּקָרְבָּן שֶׁלֹּא יֹאכַל לָזֶה[92], וְהַנִּשְׁבָּע בְּקָרְבָּן - אֵינוֹ כְּלוּם[93]. אוֹ שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא יֹאכַל לוֹ קָרְבָּן.

86) ולפיכך לא אוכל לך. שכל האומר: דבר זה אינו מותר, מובן מאליו שהוא אסור. 87) אף על פי שלא אמר בכ"ף הדמיון אין בזה קפידא, כי כוונתו לאסור על עצמו אכילתו אצל חבירו כקרבן, שהוא דבר הנידר. 88) אבל אם יאמר: הא קרבן שאוכל לך, מותר, שמשמעו שנשבע בקרבן, שלא יאכל והנשבע בקרבן אינו כלום. 89) משמעו שאוסר עליו מה שלא יאכל אצלו, אבל מה שיאכל אצלו לא יהא קרבן, ואפילו אם נאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכוונתו הייתה להישבע בקרבן שלא יאכל אצלו אין זה כלום. 90) גם זה משמעו לאסור רק את מה שלא יאכל, אבל מה שיאכל יהיה מותר, אם לא שהייתה כוונתו להישבע בקרבן שלא יאכל ואין שבועה זו כלום. 91) אף על פי שאפשר לדקדק מתוך דבריו: שמה שיאכל אצלו יהיה קרבן, אין אנו אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן". 92) אצל זה. וכן אמרו "שלא נדר זה אלא בחיי קרבן". 93) שאין שבועה אלא בשם ה' או באחד מן הכינויים. ואפילו אם נשבע סתם הרי זה אסור, ואינו לוקה. אבל הנשבע בחיי קרבן אינו כלום.

כ. חֵלִין שֶׁאֹכַל לָךְ, הַחֵלִין שֶׁאֹכַל לָךְ, כְּחֵלִין שֶׁאֹכַל לָךְ; חֵלִין שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ, הַחֵלִין שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ, כְּחֵלִין שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ[94] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

94) ואף על פי שאפשר לשמוע מדבריו: מה שאוכל לך יהיה קרבן, אין אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן".

כא. אֲבָל הָאוֹמֵר: לֹא טָמֵא שֶׁאֹכַל לָךְ, לֹא נוֹתָר שֶׁאֹכַל לָךְ, לֹא פִּגּוּל שֶׁאֹכַל לָךְ - אָסוּר; שֶׁמַּשְׁמָעוֹ שֶׁל דָּבָר: דָּבָר שֶׁאֹכַל הוּא שֶׁיִּהְיֶה פִּגּוּל אוֹ טָמֵא, לְפִיכָךְ לֹא אֹכַל לָךְ[95].

95) שכן שנינו במשנה "טמא נותר ופיגול - אסור" ומשמעה: בין אם אמר: טמא שאוכל לך, בין אם אמר: לא טמא שאוכל לך, כי הואיל ואין אדם מוציא דבריו לבטלה, למה יאמר: לא טמא מה שאוכל לך, הרי אפילו אם לא יאמר, לא יהיה מאכל חברו טמא מאליו, לכך אנו מתקנים ומוסיפים בדבריו, שכוונתו לומר: לא ("אוכל עמך") מפני שטמא הוא מה שאוכל אצלך.

כב. בַּהֵיכָל שֶׁאֹכַל לָךְ, הֵיכָל שֶׁאֹכַל לָךְ, לֹא הֵיכָל שֶׁאֹכַל לָךְ - אָסוּר[96]. הֵיכָל שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ, כַּהֵיכָל שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ, לֹא הֵיכָל שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ - מֻתָּר; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בַּהֵיכָל שֶׁלֹּא יֹאכַל לָךְ[97]. וְכֵן כֹּל בַּיּוֹצֵא בָּזֶה[98].

96) שכוונתו לאסור על עצמו אכילתו כקרבנות ההיכל. 97) מכיוון שמסיים בלשון שלילה הרי זו לשון שבועה, והנשבע בהיכל אינו כלום. 98) כגון עצים ואישים מזבח וירושלים.

כג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מֵדָר אֲנִי מִמְּךָ[99] - מַשְׁמַע דָּבָר זֶה שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִמּוֹ[100]. מֵפְרָשׁ אֲנִי מִמְּךָ - מַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׁא וְיִתֵּן עִמּוֹ[101]. מְרֻחָק אֲנִי מִמְּךָ - מַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא יֵשֵׁב בְּאַרְבַּע אַמּוֹתָיו[102]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: מְנֻדֶּה אֲנִי לָךְ[103], אוֹ מְשֻׁמָּתְנָא[104] מִמְּךָ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: נָדֵר אֲנִי מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ, אוֹ מֵפְרָשׁ אֲנִי מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ, אוֹ מְרֻחָק אֲנִי מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל[105]. וְאִם אָכַל כְּזַיִת מִכָּל נְכָסָיו[106] - לוֹקֶה מִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[107].

99) ולא גמר דיבורו: שלא אוכל לך. 100) אבל מותר לו לאכול משלו, שאין במשמעות לשון זו איסור אכילה אלא הדיבור בלבד. 101) בעסקי מסחר וממכר. 102) כלומר, אסור בדיבור, ובמשא ומתן כל אחד כדינו, אבל לא באכילה. 103) הרי זה לא ישב בארבע אמותיו, שמשמע מנודה כמו מרוחק, אבל מותר לאכול משלו. 104) שמתא - לשון נידוי וריחוק הוא. 105) ואף על פי שלא הזכיר לשון איסור בדיבורו, וגם לא התפיס נדרו ב"קרבן", בכל זאת הרי זה כנדר, כי הלכה היא: "ידות נדרים - כנדרים" כלומר, נדר שלא פירש כל דיבורו, אלא התחיל במקצת ומתוכו ניכר שדעתו לידור - כבית יד הכלי, שאינו עיקר הכלי והאוחז ביד מטלטל כל הכלי עמו, הרי זה כאילו גמר כל דיבור נדרו. 106) של חבירו. 107) ומובן, שבנדר זה מותר לדבר עמו, שהרי הדגיש שאינו אוסר עצמו אלא באכילה בלבד.

כד. אָמַר לוֹ: מְנֻדֶּה אֲנִי לְךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ - אֵינוֹ אוֹכֵל לוֹ[108], וְאִם אָכַל - אֵינוֹ לוֹקֶה[109]. אָמַר לוֹ: נָדֵינָא[110] מִמְּךָ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת.

108) משלו, שהרי פירש כוונת התרחקותו לא לעניין ישיבה בארבע אמותיו אלא לעניין אכילתו ממנו. וסובר רבינו שבזה גם החכמים מודים לרבי עקיבא, שאסור באכילה, וכל מחלוקתם אינה אלא כשאמר מנודה אני לך ולא הוסיף: שאיני אוכל לך, שרבי עקיבא אוסר באכילה. וחכמים סוברים, שלא התכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ופסק רבינו כחכמים. 109) כשם שרבי עקיבא היה מסופק בלשון "מנודה אני לך" אם כוונתו לנדר ממש, או שלא נתכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ולפיכך אמר אסור באכילה ואינו לוקה מספק, הוא הדין לחכמים כשאמר: מנודה ... שלא אוכל לך, אינו אסור לאכול משלו אלא מספק, ואינו לוקה, כי שמא לא נתכוון אלא להתרחק מלאכול בארבע אמותיו. 110) לשון נע ונד. שמשמעו מתנודד אני ומובדל ממך מליהנות לך, ואפילו לא הזכיר: שלא אוכל לך, הרי זה אסור בהנאתו, שאין להסתפק בו, שנתכוון שלא לישב בארבע אמותיו, כדין מנודה, שאין אדם רגיל להזכיר על עצמו לשון נידוי, שגנאי הוא לו.

כה. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵי עָלַי כִּנְדָרֵי רְשָׁעִים[111] אִם אֹכַל לָךְ, שֶׁמִּנְּדָרֵיהֶם נָזִיר וְקָרְבָּן וּשְׁבוּעָה[112], וְאָכַל - חַיָּב בְּכֻלָּן[113]. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי כִּנְדִבוֹת כְּשֵׁרִים[114], שֶׁמִּנְּדִבוֹתָם נָזִיר[115] וְקָרְבָּן[116] - הֲרֵי זֶה חַיָּב[117].

111) שרגילים לידור ולהישבע בשעת כעסם, ונקראו רשעים על פי מאמרם: "כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע, שנאמר וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", כלומר, שהם רשעים לעניין זה, אבל רשעים גמורים אין להם עסק בנזירות ובקרבנות. 112) כל זה מדברי הנודר, שפירש ואמר מה טיבם של נדרי רשעים, שנודרים בנזירות וגם נודרים להביא קרבנות למקדש וגם רגילים הם להישבע בשעת ריתחה, ושבועה נקראת אף היא נדר. 113) להיות נזיר, ולהביא קרבן עולה לקיים נדרו, וחייב מלקות משום שבועת ביטוי שהרי נשבע לא לאכול אצל חבירו ואכל. 114) שאינם נודרים (שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו") אלא נודבים קרבן שבידם, ומביאים אותו לפתח העזרה ושם מקדישים אותו, שלא יבואו לידי מכשול מעילה. 115) כשרואים יצרם תוקף אותם, הם נוזרים נזירות. 116) קרבן נדבה. 117) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן, שאין הכשרים נשבעים כלל, משום שיש בה הזכרת שם שמים ויש בחילולה מכשול גדול לו ולכל העולם.

כו. אָמַר: הֲרֵי עָלַי כִּנְדָרֵי רְשָׁעִים אוֹ כִּנְדִבוֹת כְּשֵׁרִים שֶׁאֹכַל לָךְ[118] אוֹ אִם אֹכַל לָךְ - הֲרֵי זֶה אָסוּר[119], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ[120]. אָמַר: כִּנְדָרֵי כְּשֵׁרִים - לֹא נִתְחַיֵּב בִּכְלוּם; שֶׁאֵין הַכְּשֵׁרִים נוֹדְרִים בְּדֶרֶךְ אִסּוּר וְכַעַס[121]. אָמַר: כִּנְדָרֵי רְשָׁעִים הֲרֵינִי, וְהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו - חַיָּב בִּנְזִירוּת[122]. כִּנְדָרֵי רְשָׁעִים עָלַי - חַיָּב קָרְבָּן[123]. כִּנְדָרֵי רְשָׁעִים שֶׁלֹּא אֹכַל מִמֶּנּוּ[124] - חַיָּב בִּשְׁבוּעָה[125].

118) כלומר, מה שאוכל לך יהיה אסור עלי כקרבן נדרי רשעים או נדבות הכשרים. 119) לאכול אצל חבירו. 120) ואמר: קרבן מה שאוכל לך. וזהו ידות נדרים, שהם

כנדרים. שאף על פי שלא פירש דבריו, הואיל ומתוכם ניכר, שדעתו לידור הרי זה נדר גמור. 121) אלא נודבים מתוך ישוב הדעת ונדיבות נפשם. וגם יראים הם לידור שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו". והוא הדין אם אמר כנדבת רשעים עלי לא אמר כלום, לפי שאין הרשעים נודבים ואם הם נודבים אינם רשעים לאותו דבר. 122) אף על פי שלא פירש ואמר: "שמנדריהם נזיר", הואיל ונזיר עובר לפניו יש כאן יד מוכיחה שלנזירות נתכוון. והוא הדין כשיאמר: הריני כנדרי רשעים שלא אשתה, הרי זה נזיר, שיש כאן יד מוכיחה לנזירות. 123) אפילו כשלא הייתה בהמה רבוצה לפניו, כי יד מוכיחה היא לקרבן. 124) מהכיכר הזה. 125) משום שבועת בטוי, ואם אכלו ילקה. אבל אם יאמר: כנדבות כשרים שלא אוכל ממנו, לא אמר כלום, שאין הכשרים נשבעים כלל.

1 **כז. הַנּוֹדֵר בַּתּוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כָּזוֹ**
2 **- לֹא אָמַר כְּלוּם[126], וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם[127],**
3 **אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה עַם הָאָרֶץ[128], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת**
4 **רֹאשׁ בִּנְדָרִים.**

126) מפני שלא התכוון אלא לקדושת התורה, והיא "דבר האסור" ואין הנדר נתפס אלא בדבר הנדור. 127) להתירו. 128) שאינו מבחין בין נודר בתורה לנודר במה שכתוב בה ויבוא להקל גם בזה.

5 **כח. נָדַר בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁהֲרֵי**
6 **כָּתוּב בָּהּ אִסָּר וָנֶדֶר[129]. נְטָלָהּ בְּיָדוֹ וְנָדַר בָּהּ - הֲרֵי**
7 **זֶה כְּמִי שֶׁנָּדַר בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ[130].**

129) והוזכרו בה קרבנות, שהם דבר הנדור. 130) הואיל ואוחזה דרך כבוד, ורואה ויודע מה שבתוכה, אין דעתו אלא לאזכרות וקרבנות שבה.

8 **כט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: נַשְׁכִּים וְנִשְׁנֶה פֶּרֶק - עָלָיו**
9 **לְהַשְׁכִּים[131] וְלִקְרוֹת; שֶׁזֶּה כְּמוֹ נֶדֶר[132] הוּא, וְאַף עַל**
10 **פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן נֶדֶר[133].**

131) על האומר להשכים תחילה, שנאמר "ויאמר אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד" הרי שהקדים הקב"ה והמתין ליחזקאל. 132) שהרי קיבל עליו לעשות מצוה, וזה מחייבו, אלא שאין זה נדר גמור לעבור עליו ב"בל יחל דברו". 133) שהוא: "יאסר דבר זה עלי", שהנודר בא לאסור הדבר על עצמו, אבל לא להתחייב לעשות דבר זה או לא לעשותו, שזה שייך יותר ל"שבועה" שהנשבע אוסר עצמו על הדבר שנשבע עליו. וכלשון התלמוד: נדר - איסור חפץ על האדם, שבועה - איסור האדם מן החפץ.

11 **ל. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הֲרֵי אַתְּ עָלַי כְּאִמִּי[134] אוֹ**
12 **כַּאֲחוֹתִי, אוֹ כְּעָרְלָה[135] אוֹ כְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם[136] - הֲרֵי זֶה**
13 **כְּאוֹמֵר עַל הַפֵּרוֹת: הֲרֵי אֵלּוּ כִּבְשַׂר חֲזִיר; כְּשֵׁם**
14 **שֶׁהוּא מֻתָּר לְאָכְלָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[137], כָּךְ מֻתָּר**
15 **בְּאִשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: הֲרֵינִי מֻדָּר מִמֵּךְ**
16 **הֲנָיָה[138], אוֹ הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁךְ אֲסוּרָה עָלַי[139] - הֲרֵי זוֹ**
17 **אֲסוּרָה עָלָיו[140], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[141].**

134) אסורה עלי כאמי, שהיא אסורה עלי משום ערווה. 135) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, שאסורים באכילה ובהנאה. 136) מין ממיני תבואה שנזרע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה ובהנאה. 137) שאין אדם מתפיס בנדר בדבר האסור אלא בדבר הנדור. 138) לא ליהנות לך כל הנאה שהיא. 139) שלא התפיס הנאתה בדבר הנדור, אלא אסר אותה עליו, כאדם האוסר על עצמו דברים המותרים לו. 140) ואף על פי שהוא משועבד לה מן התורה, שלא לגרוע עונתה. 141) "שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו" וממילא היא נאסרת לו.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) דין הדירוהו אחרים או שנדר על דעת אחרים, המקדים תנאי לנדריו שבעתיד, שיבוטלו מאליהם, דיני הפקר והשוואתו לנדר.

18 **א. אֶחָד הַנּוֹדֵר מִפִּי עַצְמוֹ[2] אוֹ שֶׁהִדִּירוּהוּ חֲבֵרוֹ[3] וְאָמַר**
19 **אָמֵן[4], אוֹ דָּבָר שֶׁעִנְיָנוֹ כְּעִנְיַן אָמֵן[5], שֶׁהוּא קַבָּלַת**
20 **דְּבָרִים.**

2) שאוסר על עצמו דבר המותר. 3) שאמר לו: יאסר עליך דבר פלוני. 4) ובזה הוא מביע הסכמתו לקבלת הנדר, כמו ששנינו (נזיר פ"ד, מ"א) "הריני נזיר, ואת, ואמרה: אמן, מיפר את שלה". וכן אמרו (שבועות כט:): "כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו". 5) שאמר: הן, או מקבל אני נדר זה, כמו ששנינו בתוספתא (נזיר פ"ג, מ"ד) "האומר לחברו, הריני נזיר ואתה, אם אמר הן שניהם אסורים" (ביאור הגר"א ליו"ד רט, ס"ק ב) והשווה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"א. אבל אם חברו מדירו ליהנות מנכסיו אינו צריך שיקבל חבירו את דבריו, שיכול לאסור את שלו על חברו בעל-כרחו (יו"ד רט).

21 **ב. וְאֵין הַנּוֹדֵר נֶאֱסָר בַּדָּבָר שֶׁאָסַר עַל עַצְמוֹ עַד**
22 **שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו וְיִהְיֶה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
23 **בִּשְׁבוּעוֹת[6]. אֲבָל הַמִּתְכַּוֵּן לִנְדֹּר בְּנָזִיר[7] וְנָדַר בְּקָרְבָּן[8],**
24 **בְּקָרְבָּן וְנָדַר בְּנָזִיר, בִּשְׁבוּעָה[9] וְנָדַר, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִנְדֹּר**
25 **וְנִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר תְּאֵנִים וְאָמַר עֲנָבִים - הֲרֵי**
26 **זֶה מֻתָּר בִּשְׁנֵיהֶם וְאֵין כָּאן נֶדֶר[10].**

6) פ"ב, ה"י-יב, שנאמר בשבועה: "לבטא בשפתים", וגם בנדרים נאמר (במדבר ל, ז): "או מבטא שפתיה" אין הנדר חל עד שיבטאו בשפתיו. 7) להיות נזיר. 8) להביא קרבן. 9) שנתכוין להשבע. 10) שלשון "מבטא" משמעה: בוטא מה שיש בלבו (קרית ספר). וכן שנינו בתוספתא נדרים פ"ה, מ"ה "נתכוין לידור בעולה ונדר בחרם , בחרם ונדר בנזיר, בנזיר ונדר בקרבן וכו' מותר בכולם" (לפי גירסת ה"חסדי דוד" שם). וראה במשנה נדרים פו:.

27 **ג. הַנּוֹדֵר עַל דַּעַת אֲחֵרִים[11] - הֲרֵי זֶה כְּנִשְׁבַּע עַל**

דַּעַת אֲחֵרִים[12]. וְכֵן הַנּוֹדֵר וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[13], אוֹ שֶׁמִּחוּ בּוֹ[14] בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר וְקִבֵּל[15] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[16]. וְדִין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בִּנְדָרִים כְּדִינָן בִּשְׁבוּעוֹת[17].

11) שאומר הנני נודר נדר זה על דעתכם. 12) שאמר: "שבועה שלא אוכל היום, ועל דעתכם אני נשבע, אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי, שלא נשבע זה על דעתו... וכיון שהיה פיו ולבן של אחרים שוים... חייב, שלבם של אלו במקום לבו קם" (לשון רבינו לעיל הל' שבועות פ"ב, הט"ו). 13) "כדי שיאמר תלמיד לרבו, שלום עליך רבי" (שם, הי"ז, וראה בביאורנו שם). 14) אחרים, ואמרו לו: חזור בך מנדרך. 15) שאמר: הן, או חזרתי בי. 16) ונעקר הנדר מעיקרו, "שזה דומה לטועה" (לשון רבינו שם). וכן אמרו (בבא בתרא קכט:) "והילכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי". וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, הי"ח ובביאורנו שם. 17) שהרי הכתוב משוה אותם, שנאמר (במדבר ל, ג) "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה" (סוף משנה).

ד. מִי שֶׁהִתְנָה קֹדֶם שֶׁיִּדֹּר וְאָמַר: כָּל נֶדֶר שֶׁאֶדֹּר מִכָּאן[18] וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים הֲרֵינִי חוֹזֵר בָּהֶן אוֹ הֲרֵי הֵן בְּטֵלִים וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְאַחַר כָּךְ נָדַר: אִם הָיָה זוֹכֵר הַתְּנַאי בְּשָׁעָה שֶׁנָּדַר - הֲרֵי נִדְרוֹ קַיָּם, שֶׁהֲרֵי בִּטֵּל הַתְּנַאי בְּנֶדֶר זֶה[19]; וְאִם לֹא זָכַר הַתְּנַאי אֶלָּא אַחַר שֶׁנָּדַר, אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל הַתְּנַאי בְּלִבּוֹ[20] וְקִיְּמוֹ[21] - הֲרֵי הַנֶּדֶר בָּטֵל. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיא עַתָּה הַחֲזָרָה בְּפִיו, כְּבָר הִקְדִּים הַחֲזָרָה[22] לַנֶּדֶר וְהוֹצִיאָהּ בְּפִיו מִקֹּדֶם[23]. וְיֵשׁ שֶׁמּוֹרֶה לְהַחְמִיר וְאוֹמֵר: וְהוּא שֶׁיִּזְכֹּר הַתְּנַאי אַחַר שֶׁנָּדַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[24].

18) מהיום. 19) שאילו רצה בקיומו למה הוא נודר, הרי נדרו סותר את תנאו (נדרים כג:). 20) בלבד, ולא הוציאו בשפתיו בשעת זכירתו (כס"מ). 21) במחשבתו, שרוצה הוא בקיום התנאי, וממילא יתבטל הנדר. ודפוסי רומי ווינציאה: וקיים התנאי. 22) היא התנאי, שהתנה קודם שידור. 23) נמצא בשעה שנדר נדר בטעות, ששכח את תנאו, ואין זה פיו ולבו שוים בשעת נדרו, והתורה אמרה: "לא יחל דברו" אינו מיחל נדרו שכבר נדר, אבל מיחל הוא נדרו, קודם שידרנו, הואיל ועדיין לא חל (קרית ספר). 24) אבל לאחר כדי דיבור, הואיל והנדר כבר חל, אינו מן הדין שיעקר ע"י זכירת התנאי. זו היא דעת הר"י בתוספות נדרים כג: שדוקא אם הוא זוכר את התנאי בשעת נדרו אין הנדר חל, הואיל והוא נודר על דעתו הראשונה, אבל אם אינו זוכר התנאי בשעת נדרו, מסתמא דעתו לקיים הנדר. ולדבריו זוהי דעת רבא שם, המקפיד על זכירת התנאי בשעת נדרו, אלא שמספיקה הזכירה תוך כדי דיבור, שהרי אפילו אם חזר בו - בתוך כדי דיבור - מנדרו, בטל נדרו, כמבואר לעיל ה"ג (לחם משנה).

ה. מִי שֶׁהִקְדִּים אֶת הַתְּנַאי לְשָׁנָה[25] אוֹ לְעֶשֶׂר, וְאַחַר כָּךְ נָדַר, וְנִזְכַּר בְּשָׁעָה שֶׁנָּדַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּנַאי, וְשָׁכַח עַל אֵי זֶה דָּבָר הִתְנָהּ[26] וְכֵיצַד הָיָה הַתְּנַאי[27]: אִם אָמַר: עַל דַּעַת רִאשׁוֹנָה אֲנִי עוֹשֶׂה[28] - אֵין נִדְרוֹ נֶדֶר[29], שֶׁהֲרֵי בִּטְּלוֹ; וְאִם לֹא אָמַר: עַל דַּעַת רִאשׁוֹנָה אֲנִי עוֹשֶׂה - כְּבָר בִּטֵּל הַתְּנַאי וְקַיָּם הַנֶּדֶר, שֶׁהֲרֵי זָכַר בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר שֶׁיֵּשׁ שָׁם תְּנַאי וְאַף עַל פִּי כֵן נָדַר[30].

25) שאמר: כל נדר שאדור מכאן ועד שנה, הרי הוא בטל. 26) אם על אכילת פת או שתיית יין. 27) אם על דברים שבינו לעצמו או על דברים שבינו לבין אחרים, אבל זוכר הוא, שהתנה על דבר מיוחד, ולא באופן סתמי וכולל (ר"ן לנדרים כג:). 28) שאם אהיה זכור על מה שהתניתי, אלך אחר התנאי. 29) אם נזכר אחר כך, שלדבר זה התנה (ר"ן ורא"ש שם). 30) נמצא שעקר תנאו, שאילו רצה בקיומו - לא היה לו לידור סתם (שם).

ו. יֵשׁ מֵהַגְּאוֹנִים שֶׁאוֹמְרִים: אֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[31] נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּנְדָרִים בִּלְבַד, לֹא בִּשְׁבוּעוֹת[32]. וְיֵשׁ מִי שֶׁמּוֹרֶה, שֶׁדִּין הַנְּדָרִים וְהַשְּׁבוּעוֹת בְּעִנְיָנוֹת אֵלּוּ אֶחָד הֵם, וְכִי יֵשׁ לוֹ לְהַקְדִּים תְּנַאי לִשְׁבוּעָתוֹ[33] כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בִּנְדָרִים[34].

31) בהקדמת תנאי לביטול הנדר. 32) שאיסור שבועה חמור מאד, כמבואר לעיל הל' שבועות פי"ב, ה"ב, וסומכים דבריהם על הירושלמי (נדרים פ"ג, ה"א): "תניי בנדרים, ואין תניי בשבועות". 33) לביטול שבועתו. 34) וכדבריו נוטה גם דעת רבינו, שהרי לקמן פ"ג, ה"א הוא מונה הדברים שבין נדרים לשבועות, ולא מנה הבדל זה ביניהם (רדב"ז). וכתב הר"ן בנדרים כג: דוקא בשבועות ובנדרים שנשבע ונדר לעצמו מועיל תנאי, אבל מי שהשביעו או הדירו חברו אין תנאו זה מועיל לו כלום, שעל דעת חברו הוא נשבע ונודר, וכאילו ביטל תנאו הקודם. וכן נפסק בשו"ע יו"ד ריא, ד. הלכה זו משמשת מקור למנהג אמירת "כל נדרי" בלילי יום הכיפורים, להתנות על הנדרים של השנה הבאה, שאם ידור בכעסו וישכח את תנאו זה, יהיו נדריו ושבועותיו בטלים. וכן אמרה משנתנו (נדרים כג:) "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור, יהא בטל". ומפני שביום הכיפורים מתאסף הקהל לבית הכנסת, נהגו לאמרו ביום זה, וגם מצינו ביחזקאל מ, א, שקורא את יום הכיפורים ראש־השנה, שנאמר שם: "בראש השנה בעשור לחודש" (רא"ש ותוספות שם). אולם דעת רוב הגאונים שלא לומר "כל נדרי" כלל, לא ביום הכיפורים ולא בשאר ימי השנה, וב"אוצר הגאונים" לנדרים עמ' 42 מביא תשובת הגאונים: "רוב הגאונים מוחין לומר כל נדרי, לפי שאין בו שום תקנה, רק רע, זולתי נוסחת רב האיי גאון ז"ל" וכו'. ואמנם רבינו ב"סדר התפילות" שבסוף "ספר אהבה" אינו מביא נוסח "כל נדרי" ואינו מזכירו כלל. וגם הרמ"א ביו"ד סימן ריא סעיף א, אומר: שאין אנו סומכים על זה להתיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול.

ז. סְתָם נְדָרִים - לְהַחְמִיר[35], וּפֵרוּשָׁן - יֵשׁ בּוֹ לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי כְּבָשָׂר מָלִיחַ[36] וּכְיַיִן נֶסֶךְ - אוֹמְרִין לוֹ: וּמֶה הָיָה

17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29

בִּלְבָבְךָ? אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: כְּבָשָׂר מָלִיחַ שֶׁל קָרְבָּן[37] וּכְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ עַל הַמִּזְבֵּחַ הָיָה בְּלִבִּי - הֲרֵי זֶה אָסוּר[38]; וְאִם אָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[39] וְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ[40] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[41]. וְאִם נָדַר סְתָם[42] - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

35) סתם נודר דעתו לאסור על עצמו, כי אחרת היה לו לשתוק. 36) מלוח. 37) שנאמר בו (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". 38) שהרי התפיס בדבר הנדור (משנה בנדרים יח:). 39) קרבן, שמקריבים לעבודה־זרה ואסור בהנאה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ז, ה"ב. 40) שאסור אף הוא בהנאה. 41) שלא התפיס זה אלא בדבר האסור (שם במשנה) וראה לעיל פ"א, ה"ח־ט. ואפילו פירש דבריו לאחר זמן מרובה, הרי זה מותר ((רדב"ז). 42) ששאלנוהו ואמר: איני יודע למה נתכוונתי.

ח. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי חֵרֶם: אִם כַּחֵרֶם שֶׁל בֵּדֶק הַבַּיִת[43] - אָסוּר[44]; וְאִם כְּחֶרְמֵי הַכֹּהֲנִים[45] - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מָמוֹן שֶׁלָּהֶם וְאֵין בָּהּ אִסּוּר[46]; וְאִם סָתַם - אָסוּר[47].

43) הקדש, שאדם מקדיש לצרכי תיקון בנין בית־המקדש והחזקתו, ואסור ליהנות ממנו. 44) שהתפיס בדבר הנדור. 45) הקדש הניתן במתנה לכהנים, ככתוב (במדבר יח, יד): "כל חרם בישראל לך יהיה". 46) ואעפ"י שאסורים בהנאה עד שיבואו לידי כהנים - סתם חרמי כהנים משמעם, שכבר באו לידי כהן (רא"ש לנדרים יח:). 47) משנה שם.

ט. הֲרֵי הֵן עָלַי כְּמַעֲשֵׂר: אִם כְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרְבָּן שֶׁהִקְדִּישׁוֹ בְּיָדוֹ[48], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[49]; וְאִם כְּמַעֲשַׂר דָּגָן[50] - מֻתָּר[51]; וְאִם סְתָם - אָסוּר[52].

48) כשיצא העשירי, העביר עליו שבטו, ככתוב בויקרא כז, לב. 49) לעיל פ"א, הי"ג, והרי זה דבר הנדור, כמבואר בביאורנו שם. 50) הניתן ללוי. 51) שאפילו לרבי מאיר הסובר מעשר ראשון אסור באכילה לזרים, אין זה דבר הנדור, שגם עד שלא הפרישו, איסורו בתוך התבואה אלא שמחוסר הפרשה, נמצא מעשר זה הוא "דבר האסור מאליו" (ריטב"א לנדרים יח:). 52) משנה בנדרים שם.

י. הֲרֵי הֵן עָלַי כִּתְרוּמָה: אִם לִתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[53] נִתְכַּוֵּן - הֲרֵי זֶה אָסוּר[54]; וְאִם לִתְרוּמַת הַגֹּרֶן[55] נִתְכַּוֵּן - מֻתָּר[56]; וְאִם סְתָם - אָסוּר[57]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

53) לשקלים, שקונים מהם קרבנות למזבח, והם נתרמים ונפרשים מכסף הלשכה הניתן לתוך קופות מיוחדות, כמבואר, לעיל פ"א, הי"ד ובביאורנו שם. 54) שהתפיס בדבר הנדור, הוא הכסף, שכל ישראל שוקלים ונותנים בכל שנה לקרבנות המקדש. 55) שמפרישים מהגורן ונותנים לכהן. 56) שהיא דבר האסור, כמבואר לעיל פ"א, הי"א ובביאורנו שם. 57) משנה בנדרים שם.

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[58]? בְּמָקוֹם שֶׁמִּשְׁמַע כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ שָׁם שְׁנֵי עִנְיָנוֹת[59]; אֲבָל מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן שֶׁאֵין קוֹרְאִים חֵרֶם סְתָם אֶלָּא לְחֶרְמֵי בֵּדֶק הַבַּיִת בִּלְבַד[60], וְאָמַר שָׁם: הֲרֵי הֵן עָלַי חֵרֶם - הֲרֵי זֶה אָסוּר[61]. וְכֵן אִם הָיָה דַּרְכָּן שֶׁאֵין קוֹרְאִים חֵרֶם סְתָם אֶלָּא לְחֶרְמֵי כֹּהֲנִים[62] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[64]. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בִּנְדָרִים אֶלָּא אַחַר לְשׁוֹן אַנְשֵׁי אוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ זְמַן[65].

58) שאם פירש ואמר לזה נתכוונתי, שומעים לו. 59) שני תכנים. 60) כגון בגליל, שאין הכהנים גרים שם ואינם מצויים בה, ומי שמחרים שם מנכסיו אין כוונתו אלא לבדק הבית, שהוא דבר הנדור. 61) אפילו אם יאמר לחרמי כהנים נתכוונתי (כסף משנה). 62) כגון ביהודה, שהכהנים מצויים שם לרוב, וקוראים לחרמי כהנים - חרם סתם. 63) אם נדר בחרם סתם (משנה שם יח:) וראה בר"ן שם יט: דיבור־המתחיל הא מכירים. 64) כגון תרומה, שאם נדר בה בגליל, הרי זה מותר, שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה, שהם רחוקים מירושלים, וסתם "תרומה" שם, הכוונה לתרומת הגורן, כמפורש במשנה שם. 65) השווה לקמן פ"ט, ה"א.

יב. הַנּוֹדֵר בְּחֵרֶם[66], וְאָמַר[67]: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא חֶרְמוֹ שֶׁל יָם, שֶׁהִיא הַמִּכְמֶרֶת[68]; נָדַר בְּקָרְבָּן, וְאָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא בְּקָרְבְּנוֹת מְלָכִים[69]; אָמַר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵי עַצְמִי עָלֶיךָ קָרְבָּן[70], וְאָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא לְאָסְרוֹ בָּעֶצֶם שֶׁהִנַּחְתִּי[71] לִי לִהְיוֹת נוֹדֵר בּוֹ דֶּרֶךְ שְׂחוֹק; נָדַר שֶׁלֹּא תֵהָנֶה לוֹ אִשְׁתּוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא אִשְׁתִּי רִאשׁוֹנָה שֶׁגֵּרַשְׁתִּיהָ; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים, שֶׁמִּשְׁמָעָן לְכָל הָעָם אִסּוּר, וְהוּא אוֹמֵר לֹא נִתְכַּוַּנְתִּי אֶלָּא לְכָךְ וּלְכָךְ: אִם הָיָה הַנּוֹדֵר תַּלְמִיד חָכָם[72] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵין צָרִיךְ שְׁאֵלָה לֶחָכָם[73]; וְאִם הָיָה עַם הָאָרֶץ[74] - מַרְאִין בְּעֵינָיו שֶׁזֶּה נֶדֶר וְשֶׁהוּא אָסוּר, וּפוֹתְחִים לוֹ פֶּתַח[75] מִמָּקוֹם אַחֵר[76] וּמַתִּירִין לוֹ. וּבֵין שֶׁהָיָה תַּלְמִיד חָכָם אוֹ עַם הָאָרֶץ - גּוֹעֲרִין בָּהֶן[77], וּמְלַמְּדִין אוֹתָן שֶׁלֹּא יִנְהַגוּ מִנְהָג זֶה בִּנְדָרִים[78], וְלֹא יִהְיוּ נוֹדְרִין דֶּרֶךְ שְׂחוֹק וְהִתּוּל.

66) שאמר: ככר זה חרם עלי. 67) לאחר זמן. 68) רשת שפורשים אותה לדוג דגים. כלשון הכתוב (חבקוק א, טו) "יגרהו בחרמו ויאספהו במכמרתו". 69) דורונות שמקריבים לפני מלכים. 70) שמשמעו: שאוסר את גופו על חברו כקרבן. 71) שהצנעתי בתיבתי והתכוונתי לאסור עצם זה על חברי. 72) שהוא נאמן שלכך נתכוין. 73) להתיר לו נדרו. 74) שאינו נאמן, שכך הייתה כוונתו, לפירוש זר כזה, שהוא רחוק ממשמעות לשון נדרו (ר"ן לנדרים יח:). וגם חוששים בו, שלא יהא רגיל בנדרים ויכשל בהם (רש"י שם כ.). 75) חרטה. 76) מראים לו שהנדר קיים, ומה שהוא מתנצל, שנתכוין לדבר אחר, אין שומעים לו אלא מתירים לו מטעם אחר ע"י פתח חרטה, כמו שמתירים שאר נדרים גמורים, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה, ולקמן פ"ד ה"ה (משנה בנדרים כ. וכפירוש המשנה לרבינו שם). 77) בתוכחה. 78) שם

במשנה "כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". וסובר רבינו, שזה מוסב אפילו לתלמיד חכם.

יג. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הֲרֵי אַתְּ עָלַי כְּאִמִּי, אוֹ הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כְּבְשַׂר חֲזִיר, שֶׁאֵין כָּאן נֶדֶר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[79]: אִם הָיָה הָאוֹמֵר תַּלְמִיד חָכָם - אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם[80]; וְאִם הָיָה עַם הָאָרֶץ - צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם, וּמַרְאִין בְּעֵינָיו שֶׁאִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה וְשֶׁאוֹתָן הַפֵּרוֹת אֲסוּרִין[81], וּפוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר, וּמַתִּירִין לוֹ נִדְרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים[82].

79) לעיל פ"א, ה"ל. 80) שהרי נדר ב"דבר האסור" ואין נדרו חל כלל, כמבואר שם ה"ח־ט. 81) לו, מחמת נדר זה, כי אין עם־הארץ מבחין בין נדר לנדר, ואם נתיר לו נדרו זה בלא פתח, יבוא להקל לעצמו בנדרים אחרים, שאין להם היתר אלא ע"י שאלה לחכם (נדרים יד.). וסובר רבינו, שחילוק זה בין תלמיד חכם לעם־הארץ, נוהג גם באוסר עליו פירותיו כבשר חזיר, וכן משמע מסתימת לשון המשנה שם יג:. שאלה לחכם - נתפרש לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"א. 82) שם יג: והשווה לעיל הל' שבועות פ"א. הכ"ז. ולקמן פ"ג, הי"ב.

יד. הַהֶפְקֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶדֶר[83] - הֲרֵי הוּא כְּמוֹ נֶדֶר שֶׁאָסוּר לוֹ לַחֲזֹר בּוֹ[84]. וּמַה הוּא הַהֶפְקֵר? הוּא שֶׁיֹּאמַר אָדָם: נְכָסִים אֵלּוּ הֶפְקֵר לַכֹּל[85]. בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת. וְכֵיצַד דִּין הַהֶפְקֵר? כָּל הַקּוֹדֵם וְזָכָה בּוֹ - קָנָהוּ לְעַצְמוֹ וְנַעֲשָׂה שֶׁלּוֹ. וַאֲפִלּוּ זֶה שֶׁהִפְקִיר - דִּינוֹ בּוֹ כְּדִין כָּל אָדָם[86]: אִם קָדַם וְזָכָה בּוֹ - קָנָהוּ[87].

83) שיעבור עליו משום "בל יחל דברו", וגם אינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים כאחד, בעוד שנדר הוא אפילו לעניין בלבד, ראה נדרים צ. (סמ"ע לשו"ע חו"מ רעג ס"ק ג). 84) נדרים מג: ובירושלמי (פאה פ"ו, ה"א) דרשו: נאמר בתורה (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה" - מה תלמוד־לומר ונטשתה? לומר לך, יש נטישה אחרת שהיא כזו, מה זו (שמיטה) בין לעניים לעשירים, אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים, ומכאן שהפקר דינו כשמיטה (קרית ספר) וראה ב"קצות החושן" חו"מ רעג, ס"ק א. 85) בין עניים לבין עשירים. 86) ואין אומרים מכיון שהוציאו מרשותו יהיה לו דין הקדש ויאסר בו. 87) ככל הזוכה מן ההפקר, ואם הפקיר את כרמו וחזר וזכה בו בתורת הפקר, הרי הוא פטור מן המעשרות (נדרים מד:) וכמבואר בהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז.

טו. הַמַּפְקִיר לַעֲנִיִּים אֲבָל לֹא לַעֲשִׁירִים - אֵינוֹ הֶפְקֵר, עַד שֶׁיַּפְקִיר לַכֹּל כַּשְּׁמִטָּה[88]. וְהַמַּפְקִיר עֲבָדָיו הַגְּדוֹלִים - קָנוּ עַצְמָן[89]; וְהַקְּטַנִּים[90] - כָּל הַקּוֹדֵם וְהֶחֱזִיק בָּהֶן וָזָכָה, כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין[91].

88) שפירות שנת השמיטה הם הפקר לכל, גם לעניים וגם לעשירים (פאה פ"ו, מ"א). וראה בירושלמי המובא לעיל אות פג. 89) שהרי יש להם דעת, והם קודמים לכל אדם לזכות בעצמם מן ההפקר (גיטין לט. וברש"י). וכתב הרדב"ז: אבל אין העבד מותר בבת ישראל, עד שיגיע גט שחרור לידו, וכופים את רבו לכתוב לו גט שחרור, וכן מבואר בהל' עבדים פ"ח, הי"ג ע"פ הסוגיא בגיטין לח:. 90) שאין להם יד לזכות בעצמם. 91) גיטין לט. כדעת אבא שאול.

טז. הַמַּפְקִיר אֶת הַקַּרְקַע - כָּל הַקּוֹדֵם וְהֶחֱזִיק[92] בָּהֶן זָכָה. דִּין תּוֹרָה, אֲפִלּוּ הִפְקִיר בִּפְנֵי אֶחָד[93] - הֲרֵי זֶה הֶפְקֵר, וְנִפְטָר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת[94], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[95]; אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אֵינוֹ הֶפְקֵר עַד שֶׁיַּפְקִיר בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד זוֹכֶה אִם רָצָה וְהַשְּׁנַיִם מְעִידִים[96]. וְהָאוֹמֵר: הֲרֵי זֶה הֶפְקֵר וָזֶה - הֲרֵי הַשֵּׁנִי סְפֵק הֶפְקֵר[97]. וְאִם אָמַר: וְזֶה כְּמוֹ זֶה, אוֹ שֶׁאָמַר: וְגַם זֶה - הֲרֵי הִתְפִּיס הַשֵּׁנִי[98], וְיִהְיֶה הֶפְקֵר וַדַּאי[99].

92) שנעל בה דלת או גדר בה גדר, כמפורש במשנה בבא בתרא מב. ובעירובין כה. ובכת"י התימנים: והחזיק בה. 93) ולדעת הרא"ש בנדרים מה. אפילו הפקירו בינו לבין עצמו, הרי זה הפקר. 94) שאפילו זכה בה המפקיר, אינו חייב להפריש מעשרות מפירות אלו. 95) בהל' תרומה פ"ב, הי"א, ובהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז. ובירושלמי נדרים פ"ד, ה"ו אמרו: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד, כט), ממה שיש לך ואין לו - אתה חייב ליתן לו. יצא הפקר, שידך וידו שוים בו". 96) שאם לא יהיו אלא שנים, כשיזכה בה אחד מהם, מי מעיד עליו שפלוני הפקירה (נדרים מה. וברש"י). 97) שם ז. בעיה שלא נפשטה, אם יש "יד" להפקר אם לא, כי זה שלא אמר בפה מלא על השני, שיהיה הפקר, אין זה אלא כמו "בית יד" לכלי (ראה לעיל פ"א, הכ"ג ובביאורנו, והשווה הל' אישות פ"ד ה"ב). ובהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ב "המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: "וזו", הרי שניה צדקה, אעפ"י שלא פירש". ומקור הספק בהפקר, אם הוא כצדקה (שסתם מפקיר כוונתו לטובת העניים, תוספות שם), או אין לדומתם, שהצדקה רק לעניים, ואילו הפקר בין לעניים בין לעשירים. 98) בראשון, שהרי פירש בפה מלא, ואין זה "יד". 99) נדרים שם.

יז. הַמַּפְקִיר אֶת שֶׁדֵּהוּ וְלֹא זָכָה בָּהּ אָדָם: כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[100]; אַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[101]; אֶלָּא אִם כֵּן קָדַם וְזָכָה בָּהּ[102] - הֲרֵי הוּא כְּזוֹכֶה מִן הַהֶפְקֵר, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר[103].

100) לומר: אני חוזר בי ממה שהפקרתי, ושוב אין אדם יכול לזכות בה, וחייב במעשרות שדהו כאילו לא הפקירה מעולם. ודבר זה תקנת חכמים היא, מפני הרמאים, שרגילים להפקיר שדותיהם ולחזור ולזכות בהם, כדי לפטרן מן המעשר, ונמצא שלא היה הפקרם אלא הערמה בלבד,

לפיכך הוצרכו לומר, שאין זה הפקר כלפי הבעלים עד עבור שלשה ימים, ובינתיים יכולים אחרים לזכות בו, ואם נתכוין להערים הרי יפסיד שדהו, כשאחרים יזכו בהם תוך שלשה ימים לפני שחזר מהפקירו, כי ביחס לאחרים הרי זה הפקר אפילו בתוך שלשה ימים מיד לאחר הפקירו (נדרים נד. וברא"ש שם). ולפי זה, אם הפקיר שאר נכסים, שאין בהם חשש הפקעת מעשרות, אינו יכול לחזור בו מיד כשהפקירם, אלא יכול לזכות בהם בתורת הפקר כשאר כל אדם ולא מטעם חזרה (רדב"ז לעיל הי"ד). 101) אפילו אם לא זכה בו אחר. 102) לא בתורת חזרה. ובכתב־יד התימנים: "אינו מחזר, אלא אם קדם וזכה בה". 103) שניהם שוים בו, שזוכים מן ההפקר ואינו חייב עוד במעשרות, כי משהופקר, הופקעו הפירות מדין מעשרות, אפילו כשזכו בהם הבעלים (נדרים מג: וכפירוש ה"כסף משנה").

1 **יח. הָאוֹמֵר: שָׁדֶה זוֹ מֻפְקֶרֶת לְיוֹם אֶחָד, לְשַׁבָּת**
2 **אַחַת[104], לְחֹדֶשׁ אֶחָד, לְשָׁנָה אַחַת, לְשִׁבּוּעַ[105] אֶחָד:**
3 **עַד שֶׁלֹּא זָכָה בָּהּ הוּא אוֹ אַחֵר[106] - יָכוֹל לַחֲזֹר**
4 **בּוֹ[107]; וּמִשֶּׁזָּכָה בָּהּ, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר - אֵינוֹ יָכוֹל**
5 **לַחֲזֹר בּוֹ[108]. וּמִפְּנֵי מָה יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר כָּאן עַד שֶׁיִּזְכּוּ**
6 **בָּהּ? מִפְּנֵי שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, שֶׁאֵין אָדָם**
7 **מַפְקִיר לִזְמַן קָצוּב[109].**

104) שבוע ימים. 105) שמיטה, והיא מחזור של שבע שנים, ואחר הזמן הזה אם לא יזכה בה אדם, תהיה שלי כבתחילה (נדרים מד. וברא"ש). 106) בתורת הפקר. 107) אפילו לאחר שלשה ימים, הואיל ולא הפקירו הפקר עולם, גילה דעתו שאינו רוצה שיצא מרשותו עד שיזכה בה אדם, כי מצפה הוא שמא לא יזכה בה אדם בתוך זמן זה ותחזור אליו (רא"ש שם). 108) אפילו בתוך שלשה ימים, ואין כאן חשש "מפני הרמאים", כי אילו היה בדעתו לזכות בה מיד, למה לו להפקירה לזמן קצוב, יפקירה לגמרי, כיון שבדעתו לזכות בה לאלתר, אלא ודאי לאותו זמן שהפקירה, גמר והפקירה בלא הערמה (ר"ן שם). 109) נמצא, שזה הפקר גרוע, ויכול לחזור בו, כלעיל אות קו. אמנם אם זכו בה אחרים הרי זו שלהם כבהפקר גמור, שכן מצינו בשנת השמיטה שהיא הפקר, אעפ"י שאינה אלא לשנה אחת (קרית ספר, וכן בסמ"ע לחו"מ רעג, ס"ק יד).

8 **יט. דָּבָר הַמֻּפְקָר שֶׁבָּא אֶחָד וּשְׁמָרוֹ, וְהָיָה מַבִּיט בּוֹ**
9 **שֶׁלֹּא יִטְּלֶנּוּ אָדָם - לֹא קָנָהוּ בַּהַבָּטָה[110], אֶלָּא עַד**
10 **שֶׁיִּגְבְּיֵהוּ אִם הָיָה מִטַּלְטְלִין[111], אוֹ יַחֲזִיק בְּקַרְקַע[112],**
11 **כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹנִין הַלָּקוּחוֹת[113].**

110) בבא מציעא קיח. 111) ובכ"י התימנים: מיטלטל. שהמטלטלין נקנים בהגבהה. 112) כדין קרקע הנקנית בחזקה. 113) מידי המוכרים, כשיש דעת אחרת מקנה, כל־שכן בהפקר שאן בו דעת אחרת מקנה, ודאי שהזוכה צריך לקנות בקנין גמור (קרית ספר). ודין קנין הלקוחות בהל' מכירה פ"א, ה"ג ופ"ג ה"א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) ארבעה דברים שבין נדר לשבועת ביטוי; השוני בין מהות נדר למהות שבועה.

12 **א. אַרְבָּעָה דְּבָרִים יֵשׁ בֵּין נְדָרִים לִשְׁבוּעַת בִּטּוּי[2]:**
13 **שֶׁבִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה[3],**
14 **וּבִנְדָרִים יָחוּל נֶדֶר עַל נֶדֶר[4]. הַמַּתְפִּיס בִּשְׁבוּעָה[5] -**
15 **פָּטוּר, וּבִנְדָרִים - חַיָּב[6]. אֵין שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה אֶלָּא**
16 **עַל דִּבְרֵי הָרְשׁוּת[7], וּנְדָרִים חָלוֹת עַל דִּבְרֵי מִצְוָה**
17 **כְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת[8]. שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ**
18 **בּוֹ מַמָּשׁ וְעַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ[9], וּנְדָרִים אֵינָן**
19 **חָלִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ[10].**

נקודות משיחות קודש

"אין שבועה חלה על שבועה, ובנדרים יחול נדר על נדר..".

ובהמשך מביא הטעם מפני מה נדרים חלים על דבר מצוה, ושבועה לא חלה, כי בשבועה האדם אוסר את עצמו על הדבר שנשבע עליו, אבל הנודר אוסר את הדבר הנדור על עצמו, ומכיון שעל המצוה כבר מושבע הוא מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה, לכן אין שבועה חלה על דבר מצוה. אבל האוסר בנדר, אוסר את הדבר עצמו, ואותו הדבר אינו מושבע מהר סיני, ולכן חל על דבר מצוה.

ומכאן למדים על העילוי שיש לשבועה על הנדר, ולאידך על המעלה שיש לנדר על השבועה. השבועה קשורה עם הקב"ה ולא רק בדברים שעליהם מושבע הוא בהר סיני אלא שכל שבועה שנשבע אדם מדעת עצמו היא בשם או כינוי של הקב"ה, ומכאן שיש בשבועה כוחות מיוחדים ונעלים ביותר. ולאידך, יש מעלה בנדר שעל־ידו מודגשת הבעלות של יהודי על ה'חפצא' עד כדי כך שגם לאחר שנדר ואסר את החפץ, חוזר ונודר עוד פעם - "נדר חל על נדר" כיון ש"אותו הדבר אינו מושבע מהר סיני" ויכול לפעול בו ללא הגבלות.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן ה)

2) שנשבע על דבר שעבר, שנעשה או לא נעשה, או על דבר שעתיד להיות, שיעשה ושלא יעשה, והחליף, כמפורש לעיל הל' שבועות פ"א, ה"א־ג. 3) שאם נשבע שלא יאכל ככר זו, וחזר ונשבע שלא יאכלנה ואכלה - אינו חייב אלא אחת, כמבואר בהל' שבועות פ"ד, ה"ט. 4) מפורש בסמוך ה"ב. 5) ששמע את חבירו נשבע, ואמר ואני כמותך, הואיל ולא הוציא שבועה מפיו - הרי זה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב, ה"ח. 6) מבואר בסמוך ה"ג. 7) אבל אם נשבע שלא יעשה סוכת מצוה, או שלא יניח תפילין - פטור משבועת ביטוי, שאין נשבעים לבטל את המצוה, כמבואר בהל' שבועות פ"ח, הי"ד־טז. 8) מבואר בסמוך ה"ו. 9) כגון שינה או דיבור שאין בהם ממש. 10) מבואר להלן ה"י.

20 **ב. כֵּיצַד יָחוּל נֶדֶר עַל נֶדֶר? הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי**

קָרְבָּן[11] אִם אָכַלְתִּי[12] כִּכָּר זוֹ, הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן[13] אִם אֹכְלֶנָּה, וַאֲכָלָהּ - חַיָּב[14] עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[15].

11) להביא קרבן למקדש. 12) כמו: אם אוכל, במובן העתיד. 13) וחזר ונדר. 14) להביא שני קרבנות, שהרי נדר שתי פעמים, ועל כל דיבור חייב להביא קרבן (משנה, נדרים יז.). והוא־הדין אם לא יתלה נדרו באכילת ככר, אלא שאמר: הרי עלי קרבן, וחזר ואמר: הרי עלי קרבן, חייב קרבן על כל דיבור ודיבור, שהנדר חל על נדר. אלא, משום שבשבועה, אין אתה יכול למצוא שבועה אחר שבועה, אלא כשתלה שבועתו באיזה דבר, כגון שנשבע שלא יאכל ככר זו, וחזר ונשבע שלא יאכלנה, שאין שבועתו השניה חלה, לפיכך תפס רבינו את נוסח הנדר, כשתלאו בדבר אחר (רדב"ז). וכן הדבר מפורש בנדרים יז. לפי גירסת הר"ן שם. והטעם, שאין שבועה חלה על שבועה, מפני שאין נשבעים לקיים את המצוה, כי מאחר שנשבע בראשונה שלא לאכול הככר, הרי מושבע ועומד עליה שלא לאכלה, ואיך תחול עליו השבועה השניה, הלא אין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה, שנאמר: להרע או להטיב, וזה כבר נתחייב שלא לאכול (רא"ש לנדרים שם, והשווה לעיל הל' שבועות פ"ה, הט"ז). אבל נדר חל על נדר, שכן אמרה תורה (במדבר ו, ב) "נזיר להזיר" - מלמד שהנזירות חלה על הנזירות (נדרים יח.), ונזירות נדר הוא, שנאמר (שם) "לנדור נדר, נזיר להזיר". וראה בסמוך ה"ח. 15) כגון אמר: הריני נזיר - הריני נזיר, חייב למנות נזירות שתי פעמים, כמפורש במשנה, נדרים שם. אבל אם יאמר ככר זו אסורה עלי, וחזר ואמר: ככר זו אסורה עלי - ואכלה, אינו לוקה אלא אחת, שאין איסור חל על איסור (לחם־משנה).

ג. כֵּיצַד הַמַּתְפִּיס בִּנְדָרִים[16] חַיָּב? שָׁמַע חֲבֵרוֹ שֶׁנָּדַר, וְאָמַר 'וַאֲנִי כְּמוֹתְךָ' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[17] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּמַה שֶׁנֶּאֱסַר בּוֹ חֲבֵרוֹ. שָׁמַע הַשְּׁלִישִׁי זֶה[18] שֶׁאָמַר 'וַאֲנִי', וְאָמַר 'וַאֲנִי', אֲפִלּוּ הָיוּ מֵאָה וְכָל אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר 'וַאֲנִי' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי כֻּלָּן[19] אֲסוּרִין.

16) גורם שיתפס הנדר. 17) שהוא, כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי (הל' שבועות פ"ב, הי"ז). 18) השני. 19) נזיר כ, ב. כא, א. אבל המתפיס בשבועה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב ה"ח, ע"פ הסוגיה בשבועות כ, א.

ד. וְכֵן הָאוֹמֵר: הַבָּשָׂר הַזֶּה עָלַי אָסוּר[20], וְחָזַר וְאָמַר אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה יָמִים: וְהַפַּת הַזֹּאת כַּבָּשָׂר הַזֶּה - הֲרֵי הַפַּת נִתְפְּשָׂה[21] וְנֶאֱסְרָה[22]. חָזַר וְאָמַר: וּדְבַשׁ זֶה כַּפַּת הַזֹּאת, וְיַיִן זֶה כִּדְבַשׁ זֶה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - כֻּלָּן אֲסוּרִין[23].

20) שהוא עיקר הנדר, וכמפורש בדברי רבינו לעיל פ"א, ה"א. 21) באיסור נדר. 22) כבשר הנדור על־ידו תחילה. וכאן אין צורך שהתפסת הפת תהיה בתוך כדי דיבור של איסור הבשר, מכיון שהבשר הנדור מונח לפניו, ואומר על הפת: הרי זו כזה, הרי הדבר מוכח וניכר שלהתפיס הפת באיסור נדר נתכוין, מה־שאין־כן כשאמר לחבירו: ואני כמותך, אם אמר זה לאחר כדי דיבור, אין אנו יודעים למה נתכוין, כי אולי רצה לומר אני כמוך לגבורה או בחכמה ('מעשה רוקח'). 23) שהמתפיס בנדר נדר (שבועות כ. וכפסק הרי"ף שם). והטעם שיש לחלק בין נדר לשבועה, כי בנדר הוא אוסר החפץ על עצמו, נמצא שהאיסור רובץ על החפץ, וכשאומר על חפץ אחר: הרי זה כזה, הרי הוא מתפיס את החפץ השני באיסור החפץ הראשון. אבל הנשבע לא לאכול ככר זו, אין על הככר שום איסור עצמי, אלא הנשבע אוסר עצמו על הדבר, וזהו 'איסור גברא', ולפיכך כשאומר על ככר שני הרי זה כזה אין בדבריו כלום, ואפילו כשבא חבירו ואמר: אני כמוך, אין מקום לומר להתפיס אדם זה בנשבע זה, שהאומר זה כזה אינו מסתבר אלא בדבר שחל עליו תואר, קדושה או איסור - וזה יתכן באיסור חפץ, אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני - אין שום תואר חל עליו שיוכל חבירו להתפיס ולומר אני כמוך (ר"ן שם).

ה. הֲרֵי שֶׁמֵּת אָבִיו אוֹ רַבּוֹ הַיּוֹם, וְנָדַר שֶׁיָּצוּם אוֹתוֹ הַיּוֹם[24], וְצָם, וּלְאַחַר שָׁנִים אָמַר: הֲרֵי יוֹם זֶה[25] עָלַיּוֹ כַּיּוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ אָבִיו אוֹ רַבּוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל בּוֹ כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי הִתְפִּיס יוֹם זֶה וַאֲסָרוֹ כַּיּוֹם הָאָסוּר לוֹ[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ[27].

24) כי כן דרך להצטער באותו יום, ולפיכך קיבל בנדר לצום בו (רא"ש לנדרים יב.). 25) סתם יום, משאר ימי השנה. 26) ולא לאחרים, שאסרו עליו בנדר, נמצא שנדר זה ביום הנדור, והמתפיס בנדר אסור (שבועות כ.). אבל אם יאמר: הרי יום זה עלי כיום הכיפורים שאסור באכילה גם לאחרים מדין תורה - אין כאן נדר כלל, שהרי התפיס בדבר האסור, והרי זה כאומר הרי עלי כבשר חזיר שלא אמר כלום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ח־ט, שנאמר "איש כי ידור נדר" עד שידור בדבר הנדור (רדב"ז). 27) כיום שראה ירושלים בחורבנה, שדרך הוא לידור לצום באותו יום (שבועות כ.). אלא ששם נאמר: "שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין, כיום שמת בו אביו" וכו' אולם ב"ירושלמי" נדרים פ"א ה"א, הנוסח: "ככר זה עלי כיום שמת בו אבא" וכו' משמע שאסר עצמו שלא לאכול כלל באותו יום.

ו. כֵּיצַד חָלִים הַנְּדָרִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה כְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת? הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַמַּצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח[28] אֲסוּרָה עָלַיּוֹ, הֲרֵי יְשִׁיבַת הַסֻּכָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת[29] אֲסוּרָה עָלַיּוֹ, וַהֲרֵי הַתְּפִלִּין אֲסוּרוֹת בִּנְטִילָה עָלַיּוֹ[30] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַיּוֹ, וְאִם אָכַל[31] אוֹ יָשַׁב[32] אוֹ נָטַל[33] - לוֹקֶה[34]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[35]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמִי שֶׁאָמַר: הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן[36] אִם אֹכַל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח - שֶׁהוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן[37]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

28) בשני לילות הראשונים של חג הפסח (= בחוץ־לארץ שעושים שני ימים־טובים מפני הספק) שאכילת כזית מצה בהם היא מצוה, ראה לעיל הל' שבועות פ"א ה"ו, ובביאורנו. 29) שהישיבה בה מצוה כל שבעת הימים,

ז. וּמִפְּנֵי מָה נְדָרִים חָלִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה, וּשְׁבוּעוֹת אֵין חָלוֹת עַל דִּבְרֵי מִצְוָה?[38] שֶׁהַנִּשְׁבָּע אוֹסֵר עַצְמוֹ עַל דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו[39], וְהַנּוֹדֵר אוֹסֵר הַדָּבָר הַנָּדוּר עַל עַצְמוֹ[40]. נִמְצָא הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל מִצְוָה - אוֹסֵר עַצְמוֹ, וּכְבָר עַצְמוֹ מֻשְׁבָּע מֵהַר סִינַי[41], וְאֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה[42]; וְהָאוֹסֵר דָּבָר זֶה בְּנֶדֶר - זֶה הַדָּבָר הוּא שֶׁנֶּאֱסָר[43], וְאוֹתוֹ הַדָּבָר אֵינוֹ מֻשְׁבָּע מֵהַר סִינַי[44].

38) שאם נשבע שלא יעשה סוכה, או לבטל איזו מצוה שהיא, הרי זה פטור משבועת ביטוי, ועושה המצוה שנשבע לבטלה, ראה לעיל הל' שבועות פ"ה הי"ד־טו. 39) שכך היא לשון שבועה: שבועה שלא אוכל דבר פלוני. 40) שאומר: פירות אלו אסורים עלי, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. ובלשון התלמוד (נדרים ב:) נדרים - נאסר החפץ עליו, שבועות - אוסר נפשו מן החפץ. 41) ואין בכוחו להפקיע את עצמו מחיוב המצוה (נדרים טז: וברא"ש שם). 42) כמפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, הט"ז: "שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות . . . שנאמר להרע או להטיב". 43) נדרים טז, ב. ואין מאכילים לאדם דבר האסור לו (רא"ש שם). שאם יקיים המצוה, הרי היא מצוה הבאה בעבירה. והרי זה דומה, למי שחייב לאכול מצה בלילי פסח, ולא מצא אלא מצה של טבל או של הקדש, שאסור לאכלה (פירוש המשנה לרבינו שם). 44) שאין הסוכה מצווה לעשות מצוה ('תוספות' שבועות כה.). וכדאי להעיר, שאין כל זה אלא כשנדר לבטל מצוה ב'שב ואל תעשה', אבל אם נדר לבטל מצוה ב'קום ועשה', כגון שנדר לאכול בשר חזיר - אין כאן נדר כלל, ואין לומר "יבוא עשה וידחה לא־תעשה" ש'עשה' זה ("מוצא שפתיך תשמור", או: "ככל היוצא מפיו יעשה") הוא הביאו בפיו על עצמו (רדב"ז, וכן ביו"ד סי' רטו, ס"ה).

ח. כְּשֶׁאַתָּה מִתְבּוֹנֵן[45] בַּכָּתוּב תִּמְצָא שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִין כֵּן כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ חֲכָמִים מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[46]. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי: לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב - בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת[47], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48], שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה הַיּוֹם אוֹ שֶׁיָּצוּם[49] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וּבַנְּדָרִים הוּא אוֹמֵר: כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה, וְלֹא חָלַק בֵּין דִּבְרֵי מִצְוָה לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת.

45) מסתכל ומעיין. 46) מפי הקבלה, שקיבלו זה מזה עד למשה מסיני. 47) שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. 48) לעיל הל' שבועות פ"ה הט"ז, ע"פ הסוגיה בשבועות כז, א. 49) שכל זה ברשותו ובהיתר.

ט. הַנּוֹדֵר שֶׁיָּצוּם בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב[50] - חַיָּב לָצוּם[51]; שֶׁהַנְּדָרִים חָלִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה[52], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[53]. וְכֵן הַנּוֹדֵר שֶׁיָּצוּם יוֹם רִאשׁוֹן אוֹ יוֹם שְׁלִישִׁי כָּל יָמָיו, וּפָגַע בּוֹ יוֹם זֶה[54] וַהֲרֵי הוּא יוֹם טוֹב אוֹ עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים[55] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לָצוּם. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ[56]. פָּגַע בּוֹ חֲנֻכָּה וּפוּרִים[57] - יִדְּחֶה נִדְרוֹ מִפְּנֵי הַיָּמִים הָאֵלּוּ; הוֹאִיל וְאִסּוּר הַצּוֹם בָּהֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[58] - הֲרֵי הֵן צְרִיכִין חִזּוּק, וְיִדָּחֶה נִדְרוֹ[59] מִפְּנֵי גְּזֵרַת חֲכָמִים[60].

50) שמצוה לענגם, ואסורים בתענית מן התורה, כמבואר בתוספתא תענית פ"ב ה"ז, וכפי שסובר הרשב"א בתשובותיו סי' תריד בדעת רבינו. 51) כדי לקיים את נדרו. 52) כשהנדר הוא ב'שב ואל תעשה'. 53) לעיל ה"ו, וכן מבואר במשנה נדרים סו, א. "פותחים בשבתות ובימים־טובים . . . שהנדר שהותר מכללו (מקצתו), הותר כולו", הרי שהנדר חל גם על שבתות וימים־טובים, ואם נדר בפירוש לצום בהם - חייב לצום. ודוקא כשאמר אכילת יום שבת אסורה עלי, שזוהי לשון נדר גמור, אבל כשיאמר: הריני בתענית היום, אין זה נדר, שהרי לא אסר הדבר הנדור על עצמו (ראה לעיל ה"ז), אלא קבלת תענית בלבד, ואסור לו לצום בימים אלו (כסף־משנה, וכן ביו"ד סי' רטז, סעיף ג). 54) יום ראשון או שלישי. 55) שמצוה לאכול בו, וכמו שדרשו חז"ל (ראש השנה ט.) "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש (ויקרא כג, לב) וכי בתשעה מתענים והלא בעשירי מתענים, אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי . . . כאילו התענה תשיעי ועשירי" ואסור להתענות בו, כמבואר בפסחים סח, ב. ובשו"ע או"ח סי' תרד. 56) שנזכר בתורה יחד עם שאר המועדים, ככתוב (במדבר י, י) "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם" - הרי שסמכו הכתוב למועדים, להשוותו עמהם, לענין איסור תענית, בדרך אסמכתא. אבל יתכן, שאינו אסור בתענית מן התורה, אלא שאיסורו יש לו סמך מפורש בתורה יותר מערב יום הכיפורים (כסף־משנה). וכן נראה מדברי ה'תוספות' תענית יב, א. 57) שאסורים בתענית, חנוכה - בשבת כא, ב. פורים - "יום משתה ושמחה" כתוב בו (אסתר ט, יז). 58) ובכת"י התימנים: מדבריהם. כלומר, מדברי חכמים. 59) וכן אמרו בתענית יב, א - על כל הימים־טובים שכתובים ב"מגילת תענית", שלא להתענות בהם: "אם גזירתנו קודמת לנדרו (שנדר לצום בהם) תבטל גזירתנו (שלא להתענות) את נדרו". 60) שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, בניגוד לשבת וראש־חודש, שיש להם עיקר בתורה ואינם צריכים חיזוק, וכיוצא בזה אמרו (תענית יז:) "דברי תורה אין צריכים חיזוק, דברי סופרים צריכים חיזוק" שלא יבואו לזלזל בהם. ואע"פ שאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ב'קום ועשה', ואיך נאמר לנודר זה לאכול בחנוכה ובפורים, לבטל את נדרו ב'קום

ועשה'? - במקום שיש פנים וטעם יכולים הם לעקור, כמבואר ב'תוספות' נזיר מג, ב (כסף־משנה) והשווה יבמות פח, א. וב'תוספות' שם דיבור־המתחיל "מתוך". ולפי זה, אם נדר לבטל איסורים דרבנן, כגון לשתות סתם יינם, או לתת לחבירו ריבית דרבנן - ידחה נדרו מפני גזירת חכמים, שלא יבואו לזלזל בה (רדב"ז).

1 **י. כֵּיצַד אֵין הַנְּדָרִים חָלִים אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
2 **מַמָּשׁ? הָאוֹמֵר: דִּבּוּרִי עָלֶיךָ קָרְבָּן[61] - אֵינוֹ אָסוּר**
3 **מִלְּדַבֵּר עִמּוֹ; שֶׁהַדִּבּוּר אֵין בּוֹ מַמָּשׁ[62]. וְכֵן אִם אָמַר**
4 **לוֹ: דִּבּוּרִי אָסוּר עָלֶיךָ - אֵין זֶה כְּאוֹמֵר: פֵּרוֹתַי**
5 **אֲסוּרִין עָלֶיךָ אוֹ פֵּרוֹתַי קָרְבָּן עָלֶיךָ, שֶׁהֵן אֲסוּרִין**
6 **עָלָיו[63]. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי[64] מְדַבֵּר**
7 **עִמָּךְ, אוֹ שֶׁאֵינִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ, אוֹ שֶׁאֵינִי מְהַלֵּךְ עִמָּךְ;**
8 **אוֹ שֶׁאָמַר: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי יָשֵׁן, שֶׁאֵינִי מְדַבֵּר, שֶׁאֵינִי**
9 **מְהַלֵּךְ; אוֹ שֶׁאָמַר לְאִשְׁתּוֹ: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי מְשַׁמְּשֵׁךְ[65] -**
10 **אֵין הַנֶּדֶר חָל בְּכָל אֵלּוּ[66], וַהֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר: דִּבּוּרִי**
11 **וְהִלּוּכִי וַעֲשַׂיָּתִי וְשִׁמּוּשִׁי קָרְבָּן, שֶׁהֵן דְּבָרִים שֶׁאֵין**
12 **בָּהֶן מַמָּשׁ[67].**

61) יהיה אסור עליך כקרבן. 62) נדרים יג, ב. וכבר נתבאר לעיל ה"ז, שהנודר אוסר הדבר הנדור על עצמו, ודבר שאין בו ממש אינו יכול לאסרו (רא"ש שם).
63) כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. 64) לדעת ה'כסף משנה', יש לגרוס כאן: שאני, כלומר: מה שאני מדבר או עושה, יהיה אסור עלי כקרבן, שהרי בנדר אינו אוסר עצמו על הדבר, אלא האיסור מכוון אל הדבר ביחס אליו, וכן גורס הר"ן במשנה נדרים יד, ב. 65) חיי אישות. 66) נדרים טו, א.
67) אבל השבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש, משום שבשבועה הוא אוסר עצמו שלא יעשה כן, ועצמו יש בו ממש (נדרים יג: ובר"ן). וכן פסק רבינו בהל' שבועות פ"א, ה"ב: "או שדיבר פלוני עם פלוני" וראה שם פ"ה, ה"כ.

13 **יא. אֲבָל הָאוֹמֵר: יֵאָסֵר פִּי לְדִבּוּרוֹ, וְיָדַי לְמַעֲשֵׂיהֶן,**
14 **וְרַגְלַי לְהִלּוּכָן, וְעֵינַי לִשְׁנָתָן - הֲרֵי הַנֶּדֶר חָל**
15 **עֲלֵיהֶן[68]. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קָרְבָּן פִּי מִלְּדַבֵּר**
16 **עִמָּךְ, וְיָדַי מִלַּעֲשׂוֹת עִמָּךְ, וְרַגְלַי מִלְּהַלֵּךְ עִמָּךְ - הֲרֵי**
17 **זֶה אָסוּר[69]. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן אִם אֲדַבֵּר**
18 **עִם פְּלוֹנִי אוֹ אִם לֹא אֲדַבֵּר עִמּוֹ, וְעָבַר עַל דְּבָרוֹ -**
19 **חַיָּב בְּקָרְבָּן[70]. וְכֵן אִם נָדַר דִּבְרִתִּי[71] וְלֹא דִּבַּרְתִּי[72]**
20 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. שֶׁאֵין אֵלּוּ נְדָרֵי אִסָּר שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִין**
21 **מִשְׁפְּטֵיהֶם[73], אֶלָּא נְדָרֵי הֶקְדֵּשׁ[74].**

68) שהפה יש בו ממש, וכן כל אלה (נדרים יג: סו).
69) נעשה כאומר: יאסר פי לדיבורו, הואיל ויכול להתפרש שהתכוין לאסור פיו, אומרים: סתם נדרים להחמיר (ר"ן שם, וכן ב'בית יוסף' יו"ד סי' ריג). 70) אע"פ שתלאו בדבר שאין בו ממש, הרי חייב עצמו בהבאת קרבן, והוא ישנו בעולם, השווה הל' ערכין פ"ו, הל"א. 71) אם דיברתי ביום פלוני - עלי להביא קרבן. 72) אם לא דיברתי. 73) בהלכות אלו, שאינם חלים אלא על דבר שיש בו ממש. 74) שהאדם מתחייב בהם ע"י נדרו, ואין תנאי "דיני איסור" נוהגים בהם.

22 **יב. הַנּוֹדֵר בִּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ וַאֲסָרָן, אַף עַל**
23 **פִּי שֶׁאֵין הַנֶּדֶר חָל עֲלֵיהֶם[75] - אֵין מוֹרִים לוֹ שֶׁיִּנְהַג**
24 **בָּהֶן הֶתֵּר, הוֹאִיל וְאָסַר עַצְמוֹ בָּהֶן וּבְדַעְתּוֹ[76] שֶׁהַנֶּדֶר**
25 **חָל עֲלֵיהֶן; אֶלָּא פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר[77]**
26 **וּמַתִּירִין לוֹ נִדְרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
27 **יִנְהַגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים[78].**

75) כמבואר לעיל. 76) במחשבתו. 77) מבואר לעיל פ"ב, הי"ב. 78) נדרים טו, א. כדברי רבינא, האומר שאפילו בנדרים שאין בהם ממש, הרי הוא ב"בל יחל" מדברי חכמים. וכך הם דברי רבינו בפירושו למשנה, נדרים פ"ב, מ"א: "שאלו הדברים אע"פ שהם בלתי חלים, אחר שבני אדם מחשבים אותם נדרים, הרי הם אסורים מטעם לא יחל דברו". והשווה לקמן פ"ד, ה"ד.

יום רביעי י"א טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) סוגי הנדרים שאינם מחייבים את הנודר לעמוד בהם, היתר נדרים ע"י חכם או שלשה הדיוטות, המתפיס בנודר ותלותו בו, חוסר זהירות האדם בתנאי הגורם לאיסור נדרו.

28 **א. נִדְרֵי אֱנָסִין[2] וְנִדְרֵי שְׁגָגוֹת[3] וְנִדְרֵי הֲבָאי[4] - הֲרֵי**
29 **אֵלּוּ מֻתָּרִים[5], כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת[6]. הֲרֵי**
30 **שֶׁהִדִּירוּהוּ הָאֲנָסִין[7] וְהַמּוֹכְסִין[8] וְאָמְרוּ לוֹ: נְדֹר לָנוּ**
31 **שֶׁהַבָּשָׂר אָסוּר עָלֶיךָ אִם יֵשׁ עִמְּךָ דָּבָר שֶׁחַיָּב בְּמֶכֶס,**
32 **וְנָדַר וְאָמַר: הֲרֵי הַפַּת וְהַבָּשָׂר וְהַיַּיִן אֲסוּרִין עָלַי -**
33 **הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּכֹּל[9], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹסִיף עַל מַה**
34 **שֶׁבִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם בִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּדֹּר שֶׁלֹּא**
35 **תֵּהָנֶה אִשְׁתּוֹ לוֹ[10], וְנָדַר שֶׁלֹּא תֵּהָנֶה לוֹ אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו**
36 **וְאֶחָיו - כֻּלָּן מֻתָּרִין[11]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[12].**

2) שנדר מתוך אונס והכרח. 3) כגון שאמר: תיאסר אשתי מליהנות לי, שגנבה את כיסי או שהכתה את בני, ונודע שלא גנבה ושלא הכתה. 4) גוזמה ושפת יתר, כגון שאמר: ייאסרו עלי פירות אלו אם לא ראיתי בדרך הזה חיילות הרבה כיוצאי מצרים. או אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, שזה לא נתכוון אלא לספר את גובה החומה או רוב העם, דרך גוזמה והפלגה. 5) ואינם צריכים שאלה לחכם. 6) אלא שבשבועות כתב רבינו: הרי זה פטור, משמע שאיסור יש בדבר, אלא שהוא פטור מקרבן, כי אין שבועה בלא הזכרת שם שמים, ואסור להוציא שם שמים לבטלה, אבל בנדרים אין בהם איסור, הואיל ולא גמר בליבו לשם נדר. 7) חמסן ובעל זרוע המשתמש באלימות. 8) לוקח מכס (מס) שלא ברשות המלך, או שלוקח ברשות, אבל מוסיף לעצמו על המס הקצוב. 9) אף על פי שיש עמו דברים החייבים במכס כי האנוס אין פיו וליבו שווים ואין נדרו נדר. 10) ממנו.
11) ליהנות לו. 12) כגון שאומר: נדר זה עלי, אם אין

פירות אלו פירות תרומה - והם אינם אוכלים דבר אסור, או שהם מבית המלך ופטורים ממכס.

ב. וּבְכָל הַנְּדָרִים הָאֵלּוּ[13] צָרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן בְּלִבּוֹ לְדָבָר הַמֻּתָּר[14]. כְּגוֹן שֶׁיָּשִׂים בְּלִבּוֹ שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִין עָלָיו אוֹתוֹ הַיּוֹם בִּלְבַד אוֹ אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְסוֹמֵךְ עַל דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא אָנוּס[15] וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, וְנִמְצָא בְּשָׁעָה שֶׁיִּדֹּר לָהֶן אֵין פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת[16].

13) שנודר מחמת אונס. 14) אבל בנדרי שגגות אין אתה יכול לומר שיתכוון בליבו וכו' שהרי שוגג הוא ואין לבו עמו. 15) כלומר, אף על פי שדברים שבלב אינם דברים, הואיל ואנוס הוא הרי זה סומך עליהם. 16) שאינו חייב עד שיהא פיו וליבו שווים ולפיכך נשבעים לחרמים ולמוכסים. וכתב הרמ"א שאם יש לחוש שייוודע ביטול נדרו לגויים, אסור, מפני חילול השם. ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אף על פי שהיה בדרך אונס. וראוי להעיר שיש נדרי אונסים מסוג אחר לגמרי, כגון שהדיר ראובן את חבירו מנכסיו אם לא יאכל אצלו ביום פלוני, וחלה חבירו או שעיכבו נהר ולא יכול היה לבוא, הרי זה מותר, כי אנוס התורה פטרתו.

ג. וְכֵן נִדְרֵי זֵרוּזִין[17] - מֻתָּרִין[18]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִדִּיר חֲבֵרוֹ[19] שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ[20], וְנָדַר זֶה[21] שֶׁלֹּא יֹאכַל, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַטְרִיחַ עָלָיו, בֵּין אָכַל[22] בֵּין לֹא אָכַל[23] - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[24]. וְכֵן הַמּוֹכֵר שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא יִמְכֹּר חֵפֶץ זֶה אֶלָּא בְּסֶלַע[25], וְהַלּוֹקֵחַ נָדַר שֶׁלֹּא יִקָּחֶנּוּ אֶלָּא בְּשֶׁקֶל[26], וְרָצוּ[27] בִּשְׁלִשָׁה דִינָרִין - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ, וְלֹא נָדַר אֶלָּא כְּדֵי לְזָרֵז אֶת חֲבֵרוֹ[29], וְלֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ[30].

17) שלא נדר אלא לזרז את חבירו, שלא יעמוד בדעתו. 18) ואינם צריכים שאלת חכם. 19) שאסר עליו הנאתו ממנו. 20) שהזמינו לאכול אצלו, והלה מסרב, עמד המזמין והדירו אם לא יאכל אצלו. 21) המוזמן. 22) וחילל המוזמן את נדרו. 23) בניגוד לדעת המזמין מדירו. 24) שאין זה נדר. 25) שהוא ארבעה דינרי כסף. 26) חצי סלע, שהוא שני דינרים, שהמוכר אמר: קרבן דמי המקח עלי אם אני מוכרו בפחות מסלע והלוקח אמר: קרבן המקח עלי אם אני אקחנו ביתר משקל. 27) נתרצו והסכימו. 28) לפי שמתחילה לא התכוונו להעמיד את דבריהם בדווקא, וכן דרך המוכרים והלוקחים [=קונים]. 29) שיסכים לשלושה דינרים. 30) נמצא שאין פיו וליבו שווים ואינו נדר. וכאן אין צורך שיתכוון בליבו לדבר אחר, כבנדרי אונסין לעיל, שהרי לא נתכוון לנדר כלל, בעוד שבנדרי אונסין נדר לדעת האנס, ויש כאן נדר, לפיכך צריך שיתכוון בליבו לדבר המותר. ובירושלמי אמרו: במה דברים אמורים כשאין מעמידים אבל כשמעמידים (שאומרים שתחילת נדרם היה בדווקא ובלב שלם) צריכים היתר חכם. וזהו שדייק רבינו: "שכל אחד מהם לא גמר בליבו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מה שרגילים בני אדם לומר בין ליהודים, בין לגויים: אמונה שלא אעשה או שאעשה אף על פי שהם נדרי זרוזין, צריכים התרת חכם.

ד. וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ אַרְבָּעָה מִינֵי נְדָרִים אֵלּוּ, שֶׁהֵן מֻתָּרִים, שֶׁאָסוּר לוֹ לָאָדָם לִהְיוֹת נוֹדֵר בָּהֶן עַל מְנָת לְבַטְּלָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֵלִּין[31].

31) וגדולה מזו שנינו: "מניין לנדרים שהם מותרים לך מן השמים ובני אדם נוהגים בהם איסור, שלא תהא נודר ומבטל, תלמוד לומר, לא יחל דברו - שלא יעשה דבריו חולין".

ה. מִי שֶׁנָּדַר וְנִחַם[32] עַל נִדְרוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל[33] לְחָכָם וּמַתִּירוֹ[34]. וְדִין הֶתֵּר נְדָרִים כְּדִין הֶתֵּר שְׁבוּעוֹת: שֶׁאֵין מַתִּיר אֶלָּא חָכָם מֻבְהָק[35], אוֹ שְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת[36] בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם. וּבַלָּשׁוֹן שֶׁמַּתִּירִין הַשְּׁבוּעָה מַתִּירִין הַנֶּדֶר[37]. וְכֵן שְׁאָר הָעִנְיָנוֹת שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בִּשְׁבוּעוֹת - כֻּלָּן בִּנְדָרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵן בִּשְׁבוּעוֹת[38].

32) מתחרט. 33) נבדק ונחקר על ידי החכם על פרטי הנדר, כדי שהחכם ימצא לו פתח חרטה, נמצא שהחכם החוקר הוא השואל והנודר הוא הנשאל. 34) "כי כך למדו ממשה רבינו ... שזה הכתוב לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש ... אבל אם ניחם וחזר, חכם מתיר לו". 35) מומחה ובקי בהלכות נדרים, אבל אין צריך שיהיה מוסמך מבית דין הגדול שבירושלים. 36) שאינם מלומדים, אבל בעלי שכל, שאם יסבירו להם עניין היתר נדרים יבינוהו כל צרכו. 37) שאומרים לו: שרוי לך, או מותר לך או מחול לך. אבל אם אמרו לו: מופר לך או נעקר נדרך, אין זה כלום. 38) שהתורה עצמה הקישה (השוותה) אותם בפסוק אחד, שנאמר "איש כי ידור נדר לה' או הישבע שבועה ... לא יחל דברו".

ו. וְאֵין מַתִּירִין הַנֶּדֶר עַד שֶׁיָּחוּל[39], כַּשְּׁבוּעָה[40].

39) כגון שהיה עומד בניסן ונדר לאסור על עצמו אכילת בשר מראש חודש אייר, וניחם, אינו נשאל עד שייכנס אייר, שנאמר "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה", אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה, אזי הוא אינו מוחל ואחרים (החכם) מוחלים לו. 40) שאין נשאלים עליה עד שתחול.

ז. וּכְשֵׁם שֶׁנִּשְׁאָלִים עַל נִדְרֵי הָאֹסֶר[41] וּמַתִּירִין אוֹתוֹ, כָּךְ נִשְׁאָלִים עַל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[42] וּמַתִּירִין אוֹתוֹ[43]. בֵּין נִדְרֵי קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת[44] בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[45]. וְאֵין נִשְׁאָלִין עַל הַתְּמוּרָה[46].

41) שאדם אוסר פירותיו על עצמו. 42) שהקדיש לגבוה, ונאסר בהנאה על הכל. 43) נדרים עה. "יש שאלה בהקדש", מכיוון שהחכם מוצא לו פתח חרטה ועוקר את נדרו מעיקרו. נמצא שהקדשו טעות, והקדש טעות אינו הקדש. והוא הדין לכל דבר המתקדש במוצא שפתיו כגון תרומה ומעשר, מועילה בו שאלה לבטלו ולהפקיעו

מקדושתו. שאין נשאלים אלא על נדרי איסור, "אבל נדרי הקדש מצוה לקיימם, ולא יישאל עליהם אלא מדוחק, שנאמר, נדרי לה' אשלם". 44) דברים שאינם ראויים למזבח אלא מוקדשים לטובת תיקון בית המקדש והחזקתו כגון בהמה טמאה או בעלת מום וכדומה. 45) בעלי חיים טהורים הראויים להיקרב על המזבח והוקדשו לעלות קרבן עליו. על הכל מועילה שאלה להתיר קדושתו. כמו שדרשו בנדרים לומר שיש שאלה בהקדש כבנדרים. ולפי זה אם הקדיש בהמה להקריבה בפנים (בעזרה) ושחטה בחוץ ונתחייב כרת, ואחר כך נשאל על הקדישו הרי זה פטור, כאילו לא הקדישה מעולם. 46) שיאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו הרי זו תחת זו, והיא מתקדשת. ובירושלמי אמרו: הכל מודים שאין נשאל על תמורתו. והטעם, כי תמורה בטעות גם כן תמורה, כמו שדרשו "יהיה קדש" - לרבות שוגג כמזיד, וכיוון שתמורה בשוגג היא תמורה, נמצא שאפילו המיר בטעות תמורתו תמורה, ומעתה גם השאלה אינה מועילה בה, שכל יסודה אינה אלא לעשות הקדשתו טעות, והרי תמורה בטעות נשארת תמורה.

1 **ח. וּכְשֵׁם שֶׁהָאָב אוֹ הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִשָּׁה, כָּךְ מֵפֵר**
2 **נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁוֹת[47] הַדּוֹמִין לְנִדְרֵי הָאִשָּׁה.**

47) שהרי בפרשת נדרים העוסקת בהפרת נדר האשה על ידי האב או הבעל, נאמר: "זה הדבר" כמו שנאמר ב"שחוטי חוץ" - לומר שגם בנדרי הקדש מועילה שאלה, מעתה גם הפרת האב והבעל מועילה, שהרי ההפרה מפורשת בתורה יותר מ"היתר חכם" שאינו אלא מפי הקבלה.

3 **ט. מִי שֶׁנָּדַר, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי', וְשָׁמַע**
4 **שְׁלִישִׁי וְאָמַר 'וַאֲנִי'[48], וְנִשְׁאַל הָרִאשׁוֹן עַל נִדְרוֹ**
5 **וְהֵתַּר - הֵתִּרוּ כֻּלָּן.[49] נִשְׁאַל הָאַחֲרוֹן וְהֵתַּר - הָאַחֲרוֹן**
6 **מֻתָּר, וְכֻלָּן אֲסוּרִין[50]. נִשְׁאַל הַשֵּׁנִי וְהֵתַּר - הַשֵּׁנִי וְשֶׁל**
7 **אַחֲרָיו מֻתָּרִין, וְהָרִאשׁוֹן אָסוּר[51].**

48) שגם אני רוצה בנדר זה כמותו וכל זה בתוך כדי דיבור של קודמו. 49) הואיל וכולם תלו את נדריהם זה בזה, נמצא כשהותר הראשון - הותרו כולם. 50) שהם לא תלו את נדריהם בו. 51) שכל אחד התפיס נדרו בחבירו, נמצא מהשני ולמטה מותר - ממנו ולמעלה אסור.

8 **י. וְכֵן הַמַּתְפִּיס דְּבָרִים הַרְבֵּה בַּנֶּדֶר, כְּגוֹן שֶׁנָּדַר עַל**
9 **הַפַּת וְהִתְפִּיס הַבָּשָׂר[52], וְנִשְׁאַל עַל הַפַּת וְהֵתַּר בָּהּ -**
10 **הֻתַּר הַבָּשָׂר[53]. נִשְׁאַל עַל הַבָּשָׂר וְהֻתַּר בּוֹ - לֹא הֻתַּר**
11 **הַפַּת.**

52) אפילו לאחר כדי דיבור. 53) מאחר שהפת הותרה, נמצא שהתפסת הבשר בפת, הייתה בדבר המותר ולא בדבר הנדור.

12 **יא. הַנִּשְׁבָּע אוֹ הַנּוֹדֵר שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְכֻלְּכֶם[54], וְנִשְׁאַל**
13 **עַל נִדְרוֹ אוֹ עַל שְׁבוּעָתוֹ עַל אֶחָד מֵהֶם וְהִתִּירוּ[55] -**
14 **הֵתִּרוּ כֻּלָּם[56]; שֶׁהַנֶּדֶר שֶׁהֻתַּר מִכֻּלָּלוֹ - הֻתַּר כֻּלּוֹ.**
15 **אָמַר שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לָזֶה וְלָזֶה וְלָזֶה: הֻתַּר הָרִאשׁוֹן -**
16 **הֵתִּרוּ כֻּלָּן[57]; הֻתַּר אַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן מֻתָּר, וְכֻלָּן**
17 **אֲסוּרִין. שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לָזֶה לָזֶה לָזֶה[58] - צְרִיכִין פֶּתַח**
18 **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[59]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

54) לכל אנשי החבורה. 55) החכם. 56) כיוון שלא נדר מתחילה אלא על דעת שיתקיים כולו, נמצאת התרת מקצתו - פתח התרה לכולם. ובירושלמי אמרו: "ככל היוצא מפיו יעשה - מכאן, לנדר שבטל מקצתו בטל כולו", שאם אין הנדר ככל היוצא מפיו אינו חל לחצאין. 57) הואיל והשתמש בוא"ו החיבור נתכוון לכללם כאחד ולתלות זה בזה, כל אחד בחבירו הקודם לו. 58) כאן לא התבטא בוא"ו החיבור, נמצא שנדר באופן פרטי לכל אחד ואחד, ולא תלה אותם זה בזה. 59) שהרי כל אחד מהם הודר על ידו בפני עצמו.

19 **יב. נָדַר בְּנָזִיר[60] וּבְקָרְבָּן[61] וּבִשְׁבוּעָה[62], אוֹ שֶׁנָּדַר וְאֵין**
20 **יָדוּעַ בְּאֵי זֶה מֵהֶן נָדַר - פֶּתַח אֶחָד לְכֻלָּן[63].**

60) להיות נזיר. 61) שאמר קרבן דבר פלוני עלי. 62) שבועה שלא אוכל בשר ביום פלוני. 63) הואיל והכל נדר אחד הוא, נדר שהותר מקצתו - הותר כולו. ואפילו לא מצא פתח חרטה אלא לנדרו שהוציא בשפתו לאחרונה - הותרו כולם, שהכל נדר אחד הוא.

21 **יג. הַנּוֹדֵר מֵאַנְשֵׁי הָעִיר[64] וְנִשְׁאַל לְחָכָם שֶׁבָּעִיר[65],**
22 **אוֹ שֶׁנָּדַר מִיִּשְׂרָאֵל[66] וַהֲרֵי הוּא נִשְׁאָל לְחָכָם**
23 **שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[67] - הֲרֵי נִדְרוֹ מֻתָּר.**

64) שאסר על עצמו הנאה מבני עירו. 65) אף על פי שלכתחילה אסור לו להישאל לו, שהרי הוא נהנה מהתרת החכם, שהוא מבני עירו. 66) מכל ישראל שבעולם. 67) כאן מותר לו להישאל אפילו לכתחילה, שהרי אי אפשר לו בחכם אחר, שאסר עליו הנאת כל ישראל, אבל בנודר מאנשי העיר, אפשר לו להישאל לחכם שבעיר אחרת.

24 **יד. הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַי הַיּוֹם אִם אֵלֵךְ**
25 **לְמָחָר לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלָם הַיּוֹם,**
26 **גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֵלֵךְ לְמָחָר לְאוֹתוֹ מָקוֹם. וְאִם עָבַר וַאֲכָלָן**
27 **הַיּוֹם, וְהָלַךְ לְמָחָר - לוֹקֶה[68]; וְאִם לֹא הָלַךְ - אֵינוֹ**
28 **לוֹקֶה[69].**

68) על אכילתו משום: לא יחל דברו. 69) אף על פי שעבר על איסור חכמים באכילתו אתמול.

29 **טו. אָמַר: הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין לְמָחָר אִם אֵלֵךְ הַיּוֹם**
30 **לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֵילֵךְ הַיּוֹם לְאוֹתוֹ**
31 **הַמָּקוֹם, וְיֵאָסְרוּ עָלָיו אוֹתָן הַפֵּרוֹת לְמָחָר. וְכֵן כֹּל**
32 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[70]. מִפְּנֵי שֶׁאָדָם זָהִיר בִּדְבָר הָאָסוּר שֶׁלֹּא**
33 **לַעֲשׂוֹתוֹ[71], וְאֵינוֹ זָהִיר בַּתְּנַאי שֶׁגּוֹרֵם לֶאֱסֹר דָּבָר**
34 **הַמֻּתָּר[72].**

70) כגון שאמר: תיאסר עלי שינה למחר אם אישן היום. 71) ולפיכך אין לחוש, שמא יאכל הפירות למחר, שלא ירצה לעבור על נדרו, שהוא איסור אכילתם. 72) ולפיכך בדין הקודם יש לחוש שמא ילך למחר, ונמצא שאכל פירותיו באיסור.

טז. הַנּוֹדֵר לָצוּם עֲשָׂרָה יָמִים[73] בְּאֵי זֶה יוֹם שֶׁיִּרְצֶה, וְהָיָה מִתְעַנֶּה בְּיוֹם אֶחָד מֵהֶם, וְהֶצְרֵךְ לִדְבַר מִצְוָה[74] אוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹד אָדָם גָּדוֹל[75] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל וּפוֹרֵעַ יוֹם אַחֵר[76], שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע הַיָּמִים בִּתְחִלַּת הַנֶּדֶר. נָדַר שֶׁיָּצוּם הַיּוֹם, וְשָׁכַח וְאָכַל - מַשְׁלִים לָצוּם[77]. נָדַר שֶׁיָּצוּם יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם[78], וּכְשֶׁהִתְחִיל לָצוּם שָׁכַח וְאָכַל - אָבַד תַּעֲנִיתוֹ, וְחַיָּב לָצוּם יוֹם אַחֵר[79].

73) בלתי רצופים. 74) לאכול בסעודת מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת. 75) שמפציר בו לאכול עמו. 76) "לווה אדם תעניתו ופורע" ואפילו כשנדר לצום. 77) באותו יום. ולא יאכל עוד בו ביום, על סמך שיתענה יום אחר, כיוון שפרט בנדרו יום זה. 78) ולא קבע איזה יום. 79) כדי לקיים את נדרו. אבל באותו היום מותר לו לאכול עוד.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) ההבדלים בין האוסר פירות אלו על חברו, לאוסר פירותיו על חבירו ולא הדגיש אלו, יחסי נדר בין בן לאביו ותוצאותיו, תערובת הדבר הנדור בדבר המותר וביטולה, חליפי פירות נדורים או גידוליהם.

א. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵינִי עָלֶיךָ חֵרֶם[2], אוֹ הֲרֵי אַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיָתִי - נֶאֱסַר עַל שִׁמְעוֹן שֶׁיֵּהָנֶה בִּרְאוּבֵן[3]. וְאִם עָבַר וְנֶהֱנָה - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר שִׁמְעוֹן כְּלוּם[4]. וּמֻתָּר לִרְאוּבֵן לֵהָנוֹת בְּשִׁמְעוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא אָסַר עַצְמוֹ בַּהֲנָיָתוֹ[5].

2) שנכסי יהיו עליך כחרם של בדק הבית, שאסור ליהנות ממנו (ראה לעיל פ"א, הי"ד. פ"ב, ה"ח). 3) משנה בנדרים מז: שאדם יכול לאסור את נכסיו על אחרים. 4) ולא אמן, ולא "דבר שהוא כענין אמן שהוא קבלת דברים" (ראה לעיל פ"כ, ה"א) ולפיכך אינו עובר ב"לא יחל דברו". וכן משמע מרש"י ביצה לט: שכל שלא דיבר מאומה, אינו עובר משום "לא יחל", אבל אסור לו להינות מנכסיו שעשאם המדיר עליו כהקדש (אור שמח). אמנם אם המדיר עצמו יהנה את המודר, ילקה המדיר משום "לא יחל דברו", כמבואר לקמן פ"י, הי"ב (לחם משנה). 5) אין אומרים דעתו של ראובן היתה להיות מובדל משמעון, לא להנותו ולא ליהנות ממנו (רדב"ז).

ב. אָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵי אַתָּה עָלַי חֵרֶם[6], אוֹ הֲרֵינִי אָסוּר בַּהֲנָיָתְךָ - הֲרֵי נֶאֱסַר רְאוּבֵן מִלֵּהָנוֹת בְּשִׁמְעוֹן. וְאִם נֶהֱנָה - לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי חִלֵּל דְּבָרוֹ. וְשִׁמְעוֹן מֻתָּר בַּהֲנָיַת רְאוּבֵן. אָמַר לוֹ: הֲרֵינִי עָלֶיךָ חֵרֶם וְאַתָּה עָלַי, אוֹ הֲרֵינִי אָסוּר בַּהֲנָיָתְךָ וְאַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיָתִי - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין זֶה בָּזֶה[7]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

6) שנכסיך יאסרו עלי כחרם. 7) משנה בנדרים מז: ומובן שאינו לוקה אלא הנודר בלבד ולא לחברו הנאסר. וראה לקמן פ"ז ה"א־ג.

ג. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵי פֵּרוֹת פְּלוֹנִי אֲסוּרִין עָלֶיךָ, אוֹ הֲרֵי אַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיַת פְּלוֹנִי - אֵין זֶה כְּלוּם; שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר חֲבֵרוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[8], אֶלָּא אִם כֵּן עָנָה שִׁמְעוֹן אָמֵן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[9].

8) נדרים מז. וכן אמרו לענין איסור עבודה־זרה, נאמר בתורה (דברים ז, כה) "פסילי אלהיהם" - אינם נאסרים עד שיפסלום בעליהם (קרית ספר). 9) לעיל פ"ב, ה"א.

ד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כִּכְּרִי זוֹ אֲסוּרָה עָלֶיךָ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה[10] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו[11]. מֵת וְנָפְלָה לוֹ בִּירֻשָּׁה[12], אוֹ שֶׁנִּתְּנָהּ לוֹ אַחֵר בְּמַתָּנָה[13] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ אֶלָּא כִּכְּרִי[14], וַהֲרֵי אֵינָהּ עַתָּה שֶׁלּוֹ[15].

10) ואינה עוד שלו. 11) ואין אומרים לא נתכוין זה, אלא לאסרה כשיזמינו לאכול עמו, שעדיין היא שלו, אבל לא כשיתננה לו במתנה, שלאחר שנתנה אינה עוד ברשותו, מאחר שאמר: אסורה עליך, עשאה עליו כהקדש (נדרים לד:). 12) כגון שהיה המודר קרובו וראוי ליורשו. 13) שנתנה המדיר תחילה במתנה לאיש אחר, ואותו אחר נתנה למודר זה. 14) כל עוד שהיא שלי. 15) מאחר שמת, אין הככר שלו (נדרים לו.). אלא ששם (לד:) הגירסא היא: "ככר עליך". ורבינו סובר, שאפילו אמר: "ככרי זו עליך" ומת, הרי זו מותרת (ראה לקמן פ"ח, ה"א). ויתכן, שהיה גורס שם: "ככרי זו עליך" כי מאחר שהדגיש ככרי, אעפ"י שהוסיף: זו, אין כוונתו, אלא כל זמן שהיא ברשותו (רדב"ז).

ה. אָמַר לוֹ: פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ, וְלֹא אָמַר לוֹ פֵּרוֹתַי, אַף עַל פִּי שֶׁמְּכָרָן[16] אוֹ שֶׁמֵּת וְנָפְלוּ לְאַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו. שֶׁהָאוֹסֵר דָּבָר שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ עַל חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מֵרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי הוּא בְּאִסּוּרוֹ עוֹמֵד[17]; אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר נְכָסַי אוֹ בֵּיתִי אוֹ פֵּרוֹתַי וְכַיּוֹצֵא בִּלְשׁוֹנוֹת אֵלּוּ, שֶׁהֲרֵי לֹא אֲסָרָן[18] אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ.

16) לאחר, ואותו לוקח רוצה לתתם למודר זה. 17) נדרים מב: מז. הואיל וחל עליהם איסור, שוב אינו נפקע (ר"ן שם). 18) שמתחילה לא אסרם אלא כל עוד יהיו שלו. והשווה לקמן פ"ח, הי"א.

ו. הָאוֹמֵר לִבְנוֹ: הֲרֵי אַתְּ אָסוּר בַּהֲנָיָתִי, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע[19] שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ[20], אִם מֵת - יִירָשֶׁנּוּ[21]; שֶׁזֶּה כְּאוֹמֵר: נְכָסַי עָלֶיךָ אֲסוּרִין. אָסַר עָלָיו הֲנָיָתוֹ, וּפֵרַשׁ: בֵּין בְּחַיַּי בֵּין בְּמוֹתִי, אִם מֵת - לֹא יִירָשֶׁנּוּ[22]; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: נְכָסִים אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ[23].

19) האב. 20) ונאסר הבן בהנייתו, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ד. ולדעת הרדב"ז שם, הכוונה כשקיבל הבן את השבועה באמירת אמן וכדומה, ולדעת ה"כסף משנה" אפילו כשלא קיבל עליו את השבעת אביו, חלה עליו השבועה לענין שצריך להזהר שלא ליהנות לו, אלא שאינו לוקה עד שיקבל. 21) משנה בבא קמא קח:

שהירושה באה ממילא, ואין זו כאילו נתנה לו אביו (קרית ספר). 22) משנה שם, אעפ"י שהוא זוכה בהם, אסורים הם עליו בהנאה (ר"ן לנדרים מז.) וכמבואר בסמוך ה"ח. 23) נדרים מז. שיכול לאסרם אפילו כשיצאו מרשותו. וכמבואר בהלכה הקודמת.

ז. אָסַר בְּנוֹ בַּהֲנָיָתוֹ[24], וְאָמַר: אִם יִהְיֶה בֶּן בְּנִי זֶה תַּלְמִיד חָכָם, יִקָּנֶה בְּנִי זֶה נְכָסַי כְּדֵי לְהַקְנוֹתָן לִבְנוֹ[25] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[26], וְיִהְיֶה הַבֵּן אָסוּר בִּנְכָסֵי הָאָב, וּבֶן הַבֵּן מֻתָּר בָּהֶן אִם יִהְיֶה תַּלְמִיד חָכָם כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה[27].

24) ופירש: בין בחיי בין במותי. 25) ואם לא היה תלמיד חכם, הרי הוא רוצה ליתן את נכסיו לבנו השני, אחיו של בנו הנאסר והגון ממנו, וממילא לא ישאר לבן הבן כלום (נדרים מח: ובר"ן שם). 26) כלומר בן הבן זוכה בהם, ואסור לאביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים (כסף משנה). 27) כל זה לענין זכיה וקנין, אבל ענין היתר הנאה, אפילו אם בן הבן לא יהיה תלמיד חכם, מותר לו ליהנות מהנכסים, כמבואר בסמוך ה"ח. וכן דעת הראב"ד. ולא הוצרך רבינו אלא ללמדנו שכל האומר לחברו: קנה אותה על־מנת להקנות לאחר, קנה השני בהקנאת הראשון, אעפ"י שהראשון לא קנה כלום לעצמו, ולפיכך יזכה בן הבן כשיהיה תלמיד חכם, אף־על־פי שהבן עצמו לא קנה עכשיו לעצמו בקנין זה.

ח. זֶה הַבֵּן הָאָסוּר בִּירֻשַּׁת אָבִיו, אִם נָתַן יֶרֻשַּׁת אָבִיו לְאָחִיו[28] אוֹ לְבָנָיו[29] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[30]. וְכֵן אִם פִּרְעָם[31] בְּחוֹבוֹ אוֹ בִּכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָן שֶׁאֵלּוּ נִכְסֵי אָבִי שֶׁאֲסָרָן עָלַי[32]. שֶׁהַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ חֲבֵרוֹ - מֻתָּר לוֹ[33] לִפְרֹעַ אֶת חוֹבוֹ[34], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[35].

28) בן אביו. 29) שהם נכדי אביו (כפירוש המשנה לרבינו). 30) שגוף הנכסים שלו הם, אלא שאסור לו ליהנות מהם (משנה בבבא קמא קט.) ואעפ"י שיש לו טובת הנאה בזה שהוא מהנה אותם, וגם הם עתידים להחזיק לו טובה בעד נתינתו, נמצא שהוא נהנה מנתינתו? הואיל והוא מודיעם, שממון זה אסור לו ומפני כך הוא נותנו להם, וגם הם יש להם שייכות משפחתית לממון זה, נמצא שאין לו בנתינתו זו טובת הנאה מרובה (כס"מ). 31) בדפוס רומי ובכת"י התימנים: פרעה. 32) וממילא אין לו טובת הנאה בנתינתו, שהרי הוא מוכרח ליתנה, כנ"ל. וכן אמרו שם בבבא קמא קט. לענין גזל אביו. וגם חובה עליו להודיעם, כדי שלא יחזרו אחיו ובניו ליתנם לו במתנה או ההנותו בהם, שאלו הנכסים נאסרו עליו אפילו כשבאו לידו על ידי אחר (רדב"ז). 33) לנשבע עצמו. 34) עבור חברו. 35) לקמן פ"ו, ה"ד "שהרי לא הגיע ליד ראובן (המודר) כלום, אלא מנע ממנו התביעה, ומניעת התביעה אינה בכלל איסור הנייה" והואיל ואביו עצמו שהדירו מנכסיו היה יכול לפרוע בעדו את חובו, קם הבן במקומו לפרוע חוב עצמו ולהבריח הארי (הנושה) מעליו (רדב"ז).

ט. מִי שֶׁנֶּאֱסַר[36] עָלָיו מִין מִמִּינֵי מַאֲכָל בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, וְנִתְבַּשֵּׁל עִם מִינִים אֲחֵרִים אוֹ נִתְעָרֵב עִמָּהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּמִּינִים הַמֻּתָּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם הַמִּין הָאָסוּר[37]. וְאִם נֶאֱסַר בְּפֵרוֹת אֵלּוּ[38] וְנִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים: אִם יֵשׁ בָּהֶן טַעַם דָּבָר הָאָסוּר - אֲסוּרִין, וְאִם לָאו[39] - מֻתָּרִין[40].

36) שאסר על עצמו, ובסמ"ג לא־תעשה רמב, מעתיק דברי רבינו: מי שאסר עליו. 37) משנה בנדרים נב. שלא אסר על עצמו אלא אותו מין כמו שהוא בעינו, ולא ע"י תערובת. 38) שאמר פירות אלו (המונחים לפניו) אסורים עלי. 39) כגון שטעמם איש אחר, ומצא שאין בהם טעם הדבר האסור, או שהיו בהם ששים נגד הדבר האסור. 40) כדין כל דבר איסור המתערב בהיתר ואין בו טעם האיסור, הרי זה מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ו.

י. כֵּיצַד? נֶאֱסַר בְּבָשָׂר[41] אוֹ בְּיַיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל מָרָק וִירָקוֹת שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ עִם הַבָּשָׂר וְעִם הַיַּיִן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם הַבָּשָׂר[42] אוֹ טַעַם הַיַּיִן, וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בַּאֲכִילַת בָּשָׂר בִּפְנֵי עַצְמוֹ אוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

41) שאמר קרבן עלי בשר, ולא אמר: בשר זה. 42) שלא אסר עצמו אלא במה שנקרא בשר, ולא בדבר שבלע טעמו (משנה שם וברא"ש).

יא. נֶאֱסַר בְּבָשָׂר זֶה אוֹ בְּיַיִן זֶה, וְנִתְבַּשֵּׁל עִם הַיָּרָק: אִם יֵשׁ בַּיְּרָקוֹת טַעַם בָּשָׂר אוֹ טַעַם הַיַּיִן - אֲסוּרִין, וְאִם לָאו - מֻתָּרִין. שֶׁזֶּה הַבָּשָׂר וְזֶה הַיַּיִן נַעֲשָׂה כְּמוֹ בְּשַׂר נְבֵלוֹת[43] וּשְׁקָצִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[44]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[45]. לְפִיכָךְ[46], הָאוֹמֵר: בָּשָׂר זֶה אָסוּר עָלַי - הֲרֵי זֶה אָסוּר בּוֹ וּבַמָּרָק שֶׁבּוֹ[47] וּבַתַּבְלִין[48] שֶׁבּוֹ.

43) מפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ה. 44) הואיל ואמר בשר זה (המונח לפניו), עשאו על עצמו חתיכת איסור, וכל דבר איסור אוסר בנתינת טעם. אבל כשלא אמר: זה, לא אסר עליו אלא דבר הנקרא בשר או יין (שם). 45) כגון שאסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני, כמבואר ביו"ד רטז, סעיף יא. 46) הואיל ונעשה כחתיכת איסור שטעמה אוסר בתערובת. 47) ובכת"י התימנים: שלו. 48) מיני בושם, שנותנים בתבשיל לתוספת טעם או ריח. ומקור הדברים במשנה שם: "הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה". ומפרש רבינו בפירוש המשנה שם: קיפה - היא התבלין.

יב. נִתְעָרֵב יַיִן זֶה שֶׁאֲסָרוֹ עַל עַצְמוֹ בְּיַיִן אַחֵר, אֲפִלּוּ טִפָּה בְּחָבִית - נֶאֱסַר הַכֹּל. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהִשָּׁאֵל עַל נִדְרוֹ[49], נַעֲשָׂה כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[50] שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל בְּמִינוֹ[51], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[52].

49) מצוה עליו להשאל "כדי שלא יהא מכשול לפניו", כלשון רבינו לקמן פי"ג, הכ"ח. 50) "שהרי יש דרך שיותר בה", וזהו שדקדק רבינו וכתב: "יין זה שאסרו על עצמו", ולא כתב: "נאסר ביין זה", שאם אסר אחד על חברו

יין זה, אין זה דבר שיש לו מתירים, שהרי הנאסר אין בידו להשאל על הדרת המדיר, ולמדיר אין היין אסור, ואפילו לשיטת רבינו לקמן פ"ו, הי"ב, שאם ההנה המדיר את המודר, חייב המדיר מלקות, - יין זה שנתערב לא נאסר על המודר, שהרי נתבטל ביין היתר, ומכיון שהמודר מותר בו, גם המדיר אינו לוקה אם יהנה אותו, ולפיכך הוכרח רבינו להדגיש כאן: "שאסרו על עצמו" ובנודר ידובר כאן ולא במודר (אור שמח). 51) "אפילו אחד בכמה אלפים". 52) פט"ו, ה"י, יב. ומקור כל הלכה זו בירושלמי נדרים פ"ו, ה"ד ומעין זה בבבלי נדרים נט.

1 **יג. הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן עָלַי[53], אוֹ קָרְבָּן הֵן**
2 **לְפִי[54], אוֹ קָרְבָּן הֵן עַל פִּי - הֲרֵי זֶה אָסוּר**
3 **בְּחִלּוּפֵיהֶן[55] וּבְגִדּוּלֵיהֶם[56], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּמַּשְׁקִין**
4 **הַיּוֹצְאִין מֵהֶן[57].**

53) אסורים עלי כקרבן. 54) אעפ"י שמשמעו רק אכילה ולא שאר הנאות. 55) אם הוחלפו בפירות אחרים או במעות, אסור לנודר ליהנות מהם. 56) אם נטעם, הגדל מהם אסור. כי הואיל ופירט הפירות וייחדם עשאם עליו כהקדש שאוסר חילופיו וגידוליו (משנה בנדרים נז. ובר"ן שם). אבל אילו היה נודר סתם מן התאנים או מן הענבים, ולא היה מייחד "פירות אלו" לא עשאם הקדש, שלא נתכוין אלא לאסור עצמו מאכילת אותו מין ולא בחילופיו וגידוליו (ר"ן שם). 57) שהם יוצאים מעצם הפרי, ועדיפים מחליפין וגידולים שאינם עצם אותם הפירות. וכן אמרו (נדרים נב:) "הא עדיפא להשמיענו" וכו', הרי שחילופיהם יש בהם יותר חידוש ממשקין היוצאים מהם (לחם משנה, ובר"ן שם).

5 **יד. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁאֵינִי אוֹכֵל אוֹתָם אוֹ שֶׁאֵינִי**
6 **טוֹעֵם אוֹתָם: אִם הָיָה דָּבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה[58] כְּשֶׁיִּזְרַע,**
7 **כְּגוֹן חִטָּה וּשְׂעוֹרָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן**
8 **וּבְגִדּוּלֵיהֶן[59]; וְאִם הָיָה הַדָּבָר[60] שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה**
9 **בָּאָרֶץ כְּשֶׁיִּזְרַע[61], כְּגוֹן בְּצָלִים וְשׁוּמִין - אֲפִלּוּ גִדּוּלֵי**
10 **גִדּוּלִין[62] אֲסוּרִין[63]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[64], מַשְׁקִין**
11 **הַיּוֹצְאִין מֵהֶן[65] - סָפֵק[66]. לְפִיכָךְ, אִם שָׁתָה מֵהֶן -**
12 **אֵינוֹ לוֹקֶה[67].**

58) נפסד ונאבד. 59) שלא אסר עצמו אלא בפירות אלו, ובחילופיהם ובגידוליהם אין טעם אותם הפירות שאסרם עליו (משנה שם נז. ובר"ן). 60) בכת"י התימנים: דבר. 61) שאין הזריעה כלה ונרקבת, אלא גוף הזרע רבה וגדל. 62) שזרע את הגידולים הראשונים ויצאו גידולים שניים. 63) שהרי מעורב בהם גוף האיסור, הוא הזרע הראשון שאינו כלה בארץ (משנה שם). וכל זה מוסב גם על האמור בהלכה הקודמת: "הרי זה אסור בחילופיהם ובגידוליהם" שמשמעו: דוקא גידולים, אבל גידולי גידולים מותרים כדין חליפי חליפים שמותרים, אין זה אלא בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידוליו אסורים (ר"ן שם). 64) בין זרעו כלה, בין אינו כלה. 65) מאלו פירות שאמר עליהם: קרבן שאיני אוכל אותם, או שאיני טועם אותם. 66) אם הם אסורים או לא, כי יתכן שלא התכוין אלא לאסור עליו טעימת הפירות עצמם ולא המשקין היוצאים מהם, שהם ככנוסים ומופקדים בתוך הפירות ואינם כגוף הפרי (שם נדרים נב: בעיא שלא נפשטה) וספק תורה - להחמיר. 67) שאין לוקים על הספק. וכל זה כשלא אמר אלא: קרבן ענבים שאני טועם, אבל אמר: קרבן זיתים וענבים אלו, אסור בהם וביוצא מהם, כמפורש במשנה שם וכמבואר שם בגמרא, שכל שאמר: פירות אלו, עשאם עליו כחתיכת איסור שאסור בה וברוטבה ובטעמה (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ט, הי"ד.

13 **טו. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: מַעֲשֵׂה יָדֵיךְ עָלַי קָרְבָּן[68],**
14 **אוֹ קָרְבָּן הֵן לְפִי, אוֹ קָרְבָּן הֵן עַל פִּי - אָסוּר**
15 **בְּחִלּוּפֵיהֶן[69] וּבְגִדּוּלֵיהֶן[70]. שֶׁאֵינִי טוֹעֵם, שֶׁאֵינִי**
16 **אוֹכֵל: אִם הָיוּ פֵּרוֹת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ דָּבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה**
17 **- מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן; וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁאֵין**
18 **זַרְעוֹ כָּלֶה - אֲפִלּוּ גִדּוּלֵי גִדּוּלִין אֲסוּרִין. וְלָמָּה לֹא**
19 **יִבְטַל הָעִקָּר הָאָסוּר בַּגִּדּוּלִין שֶׁרַבּוּ עָלָיו? שֶׁהֲרֵי הֵן**
20 **דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[71], שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל בְּרֹב, כְּמוֹ**
21 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[72].**

68) שאסר עצמו כל מה שהיא עושה ומכינה לו. 69) אם נתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה - חילופיהם אסורים. 70) אם נטעה עץ, הגידולין אסורים עליו (משנה בנדרים נז וברא"ש שם). ומכאן, שכל המייחד ואוסר פירות חברו על עצמו, הרי זה כאילו אמר: פירות אלו קרבן עלי, שהרי באומר לאשתו: מעשה ידיך עלי, לא אמר: אלו, ודינו כאילו אמר: אלו (ר"ן שם). 71) ע"י שאלת חכם, כמבואר לעיל הי"ב. 72) בהלכה הנ"ל (נדרים נט.) והראב"ד שואל: למה יהיו הגידולים אסורים הלא הלכה היא: "זה וזה גורממותר" (איסור והיתר הגורמים לייצור דבר אחר, אותו דבר מותר) ראה הל' ע"ז, פ"ז הי"ד, וכן בהל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ג, כ"ד, והרי הקרקע שהוא של היתר גורם אף הוא לגידול הבצל? ודעת רבינו, הואיל ונדרים יש להם מתירים, אין אומרים בהם: זה וזה גורם מותר, שלא יהיה זה עדיף מנתערב באלף שאינו בטל, כמבואר לעיל בביאורנו אות מז (רדב"ז). ולדעת הכסף־משנה, איסור נדר דומה להקדש, ויתכן, שבהקדש אפילו זה וזה גורם אסור, שאיסורו חמור ביותר.

22 **טז. הָאוֹסֵר פֵּרוֹתָיו עַל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה**
23 **- הֲרֵי גִדּוּלֵיהֶן וְחִלּוּפֵיהֶן סָפֵק[73]. לְפִיכָךְ חֲבֵרוֹ אָסוּר**
24 **בְּגִדּוּלֵי פֵּרוֹת אֵלּוּ וּבְחִלּוּפֵיהֶן[74], וְאִם עָבַר וְנֶהֱנָה -**
25 **נֶהֱנָה[75].**

73) בעיה שלא נפשטה בנדרים מז. וטעם הספק, כי הואיל והחילופין והגידולין עדיין לא באו לעולם בשעת הנדר, יתכן שאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חברו, כשם שאין אדם אוסר פירות חברו על חברו (כי יש כאן שתי מגרעות, שהפירות אינם ברשותו, וחברו אינו ברשותו), ודוקא כשאסר הפירות על עצמו, הואיל ואדם אוסר פירות חברו על עצמו, יכול לאסור גם דבר שלא בא לעולם על עצמו. ושמא אין לחלק ביניהם. 74) הואיל וזה ספק

תורה, הולכים בו להחמיר. 75) ואינו לוקה, שאין לוקים על הספק (כסף משנה).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מה בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו הנאת מאכל, דיני נידר בפירות השנה השביעית, נדר שלא ידבר עם חבירו, מהו בכתיבה.

א. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲנָאָה הַמְּבִיאָה לִידֵי מַאֲכָלְךָ[2] אֲסוּרָה עָלַי, אוֹ הֲנָאָה הַמְּבִיאָה לִידֵי מַאֲכָלֵי אֲסוּרָה עָלֶיךָ - הֲרֵי זֶה הַנֶּאֱסָר לֹא יִשְׁאַל מִן הָאָסוּר לוֹ[3] נָפָה[4] וּכְבָרָה[5] וְרֵחַיִם וְתַנּוּר וְכָל דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ; אֲבָל מַשְׁאִילוֹ נְזָמִים וְטַבָּעוֹת וְכֵלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ[6]. וְאָסוּר לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ שַׂק לְהָבִיא בּוֹ פֵּרוֹת, וַחֲמוֹר לְהָבִיא עָלָיו פֵּרוֹת[7].

2) כגון כלים שמתקנים בהם את המאכל, או דבר שאפשר לקנות בו מאכל. ובר"ן ורא"ש לנדרים לג, א - הנוסח: הנאה המביאה לידי מאכל עלי. 3) מזה שאסור לו ליהנות ממנו, ובכת"י התימנים: האוסר לו. 4) נפה - לקמח להוציא ממנו הסובין, וכברה - לתבואה, שכוברים בה גרגרי תבואה. ונקבי הכברה גדולים מנקבי הנפה (ע"פ פירוש המשנה לרבינו, שבועות פ"ה, מ"ט). 5) ואין צריך לומר, שלא ישאל קדירה שמבשלים בה או שפוד שצולים בו בשר, שהם קרובים למאכל יותר מנפה וכברה שאינם אלא גורם לגורם (משנה, נדרים לב: ובר"ן שם). 6) שם, שאין בכל אלה הנאה המביאה לידי מאכל, וראה בסמוך ה"ב. וכן מותר לו לשאול ממנו חיטים ללעוס וליתנם על מכתו, שאין זו הנאה המביאה לידי מאכל (ר"ן שם). 7) שגם זוהי הנאה המביאה לידי מאכל, הואיל והיא מקרבת המאכל אליו (שם לג. ובר"ן).

ב. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן שֶׁאֵין מַשְׁאִילִין כֵּלִים אֶלָּא בִּשָּׂכָר - אָסוּר לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ[8] אַף כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ[9]. הֲרֵי שֶׁהָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין נוֹטְלִין שָׂכָר, וְשָׁאַל מִמֶּנּוּ כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ כְּדֵי לְהֵרָאוֹת[10] בָּהֶן בִּפְנֵי אֲחֵרִים עַד שֶׁיֵּהָנֶה מֵהֶם[11], אוֹ שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ[12] כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּהָנֶה בּוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִסָּפֵק[13]. לְפִיכָךְ, אִם עָבַר - אֵינוֹ לוֹקֶה[14].

8) בחינם. 9) משנה, שם. שהרי בדמי השכירות שמחל לו, יקח הנודר מאכל, נמצא נהנה ממנו הנאה המביאה לידי מאכל. 10) להתנאות ולהתקשט בהם. 11) כגון ששאל ממנו טבעת ויתקשט בה בלכתו לבית המשתה, ויתנו לו מנה יפה משום כבודו. 12) באדמתו, לקצר דרכו לילך לבית המשתה. 13) שם, בעיה שלא נפשטה, כי יתכן, שאין זה אלא גורם רחוק המביא לידי הנאת מאכל. 14) שאין לוקים על הספק, אבל איסור תורה יש בזה, שספק נדרים - להחמיר. ויש להעיר, שגם באומר: הנאה המביאה לידי מאכל אסורה עליך, שבהלכה הקודמת, אין הנאסר לוקה, אפילו כשיעבור ויהנה, שהרי לא אמר הנאסר כלום, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א. ואינו לוקה אלא כשאמר לחבירו: הנאה המביאה לידי מאכלך, אסורה עלי (לחם־משנה).

ג. אֵין בֵּין מֵדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ לְמֵדָּר מִמֶּנּוּ הֲנָיַת מַאֲכָל, אֶלָּא דְּרִיסַת הָרֶגֶל[15] וְכֵלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ בְּמָקוֹם שֶׁמַּשְׁאִילִין אוֹתָם שָׁם בְּחִנָּם[16].

15) לעבור דרך חצרו, שהראשון - אסור, ואילו השני מותר, וכגון שנכנס לחצרו לקצר הדרך, שהולך בה לרגל עסקיו, אבל כשהולך לבית המשתה - אסור, שהרי זה גורם להנאת המאכל, וכמבואר בהלכה קודמת (רדב"ז). 16) משנה, נדרים לב, ב.

ד. רְאוּבֵן שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו הֲנָיַת שִׁמְעוֹן, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - מֻתָּר לוֹ שֶׁיִּתֵּן שִׁמְעוֹן עַל יָדוֹ[17] מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁרְאוּבֵן חַיָּב בָּהּ[18], וְכֵן פּוֹרֵעַ חוֹב שֶׁעָלָיו[19]; שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעַ לְיַד רְאוּבֵן כְּלוּם, אֶלָּא מָנַע מִמֶּנּוּ הַתְּבִיעָה, וּמְנִיעַת הַתְּבִיעָה אֵינָהּ בִּכְלַל אִסּוּר הֲנָיָה[20]. לְפִיכָךְ[21] מֻתָּר לוֹ לָזוּן אֶת אִשְׁתּוֹ[22] וְאֶת בָּנָיו וַעֲבָדָיו, אֲפִלּוּ הַכְּנַעֲנִים[23], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתָם[24]. אֲבָל לֹא יָזוּן אֶת בְּהֶמְתּוֹ, בֵּין טְמֵאָה[25] בֵּין טְהוֹרָה; שֶׁכֹּל שֶׁמּוֹסִיף בִּבְשָׂרָהּ - הִיא הֲנָיָה שֶׁהִגִּיעַ[26] לְיַד רְאוּבֵן[27].

17) בשבילו. 18) שכל אחד מישראל חייב ליתן בכל שנה לבית־המקדש לצורך קרבנות ציבור, כמבואר בהל' שקלים פ"א, ה"א. 19) שהנודר חייב למי שהוא. 20) משנה, שם לג, א. ובגמרא שם הסבירו: אין זה אלא "מבריח ארי". והרי זה דומה לאחד שהלך למדינת הים, ועמד אחד ופירנס את אשתו, אין לו על הבעל כלום, והניח את מעותיו על קרן הצבי, כמבואר בהל' אישות פי"ב, הי"ט. ואע"פ שבסופו של דבר נהנה הנודר, שלא יצטרך לשלם את חובו או את שקלו, אין זה אלא גורם בלבד ('תפארת ישראל', שם). וב"ירושלמי' (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו: שאפילו הפורע חובו של חבירו, שיש למלוה משכון עליו, פטור הלווה מלשלם לו, שיכול הלווה לומר, אפשר ופייסתי את המלוה, והיה מחזיר לי את משכוני בלא מעות. ומכאן שגם המדיר יכול לפרוע את חובו של המודר או הנודר, אפילו כשיש למלוה משכון עליו, וכן נראה מדברי רבינו (רדב"ז). וראה בשו"ע יו"ד סי' רכא, ס"ב. 21) הואיל ויכול לפרוע את חובו ואין זה מהנה. 22) של המודר ממנו. 23) שאין כל־כך מצוה בפרנסתם. 24) אין זה מהנה באופן ישיר אלא גורם להנאה (משנה, נדרים לח. ובר"ן שם). 25) אפילו טמאה שאין לו בה היתר אכילה, ונמצא שאינו נהנה בפיטומה. 26) ובכת"י התימנים: שהגיעה. 27) שיכול למכרה לגויים, וע"י פיטומה מתייקר מחירה. ונמצא שהגיעה הנאה ממש ליד ראובן (משנה שם, והשווה לקמן פ"ז, ה"א).

ה. הָיָה שִׁמְעוֹן כֹּהֵן - הֲרֵי הוּא מֻתָּר לְהַקְרִיב קָרְבְּנוֹת רְאוּבֵן[28]; שֶׁהַכֹּהֲנִים שְׁלוּחֵי שָׁמַיִם הֵם[29], וְאֵינָם שְׁלוּחֵי בַּעַל הַקָּרְבָּן[30]. וּמַשִּׂיא שִׁמְעוֹן בִּתּוֹ הַבּוֹגֶרֶת[31] לִרְאוּבֵן מִדַּעְתָּהּ[32]. אֲבָל אִם הָיְתָה נַעֲרָה,

1 **שֶׁהֲרֵי עֲדַיִן הִיא בִּרְשׁוּתוֹ[33] - אָסוּר; שֶׁזֶּה כְּמוֹסֵר לוֹ**
2 **שִׁפְחָה לְשַׁמְּשׁוֹ[34].**

28) אפילו חטאות ואשמות, שאין מקריבים אותם אלא מדעת בעלים, כמבואר בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה. 29) שציוה הקב"ה על הכהנים להקריב את קרבנות ישראל. 30) כי אילו היו שלוחיהם, הרי מהנה הכהן את המודר, שעושה לו שליחותו (משנה, נדרים לה: ובגמרא שם). ואע"פ שבעיה היא ולא נפשטה שם, כבר הוחלט בקידושין כג, ב - שהכהנים הם שלוחי שמים, כי אילו היו שלוחי הבעלים, איך יתכן שהבעלים עצמם אינם יכולים להקריב קרבנם (כי זרים הם ועבודתם פסולה) ושלוחיהם יכולים? והלא כלל הוא: דבר שאין אני יכול לעשותו בעצמי, איני יכול לבצעו ע"י שליח. 31) הבת שמלאו לה שתים־עשרה שנה ויום אחד, והביאה שתי שערות במקומות הידועים להבאת שיער - נקראת נערה עד ששה חדשים גמורים, ומגמר ששה חדשים ומעלה - תיקרא בוגרת (הל' אישות פ"ב, ה"א־ב). 32) שאז אין לאביה רשות בה, ומכיון שאינו יכול לקדשה אז אלא מדעתה, נמצא שאין האב המהנה. ויש מפרשים: מדעתה - ולא מדעת ראובן החתן, שאם עשאו ראובן שליח לדבר עם בתו על עסקי נישואין, נמצא שמעון מהנהו ואסור (נדרים לח: ובר"ן). 33) ואינה יכולה להתקדש אלא מדעת אביה, כמבואר בהל' אישות פ"ג, הי"א, יג. 34) לשון הגמרא שם.

3 **ו. וְתוֹרֵם שִׁמְעוֹן תְּרוּמַת רְאוּבֵן[35] וּמַפְרִישׁ לוֹ**
4 **מַעְשְׂרוֹתָיו מִדַּעְתּוֹ[36]. כֵּיצַד מִדַּעְתּוֹ? כְּגוֹן שֶׁאָמַר**
5 **רְאוּבֵן: כָּל הָרוּצָה לִתְרֹם - יָבוֹא וְיִתְרֹם[37]. אֲבָל לֹא**
6 **יֹאמַר לְשִׁמְעוֹן לִתְרֹם לוֹ, שֶׁהֲרֵי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שָׁלִיחַ,**
7 **וְזֶה[38] הֲנָיָה לוֹ[39].**

35) משל ראובן. 36) של ראובן המודר. כי שלא לדעת ראובן אין התרומה מועילה כלל, שנאמר בתרומה (במדבר יח, כח) "כן תרימו גם אתם" - מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם (בבא־מציעא כב.). 37) ובזה גילה דעתו שמרוצה הוא שיתרמו לו, וההרמה היא מדעתו, והואיל וגם אחרים יכולים לתרום לו, אין זה שלוחו, נמצא שדעת יש כאן, שליחות אין כאן (גמרא שם, וברש"י ורא"ש). 38) בכת"י התימנים: וזו. 39) ששמעון עושה את שליחותו, וראובן אסור בהנאתו (שם).

8 **ז. וּמְלַמְּדוֹ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[40], שֶׁהֲרֵי אָסוּר לִטֹּל**
9 **עָלֶיהָ שָׂכָר; אֲבָל לֹא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, שֶׁנּוֹטְלִין עָלֶיהָ**
10 **שָׂכָר[41]. וְאִם אֵין דַּרְכָּן שָׁם לִטֹּל שָׂכָר עַל תּוֹרָה**
11 **שֶׁבִּכְתָב[42] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[43]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[44], מֻתָּר**
12 **לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ[45].**

40) מדרש (= 'ספרא' ו'ספרי' שהוא מדרש הפסוקים) הלכות (=הלכה למשה מסיני) והגדות (=דברי חכמים שהסמיכום על הפסוקים). 41) נדרים לז, א. שנאמר (דברים ד, יד) "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם", הרי שנצטווה משה ללמד תורה לישראל, ונאמר (שם, ה) "ראה למדתי אתכם . . . כאשר צוני ה'" - מה אני בחינם, אף אתם בחינם, ומכיון שאסור ליטול עליה שכר, נמצא שאין זה מהנהו, ואינו אלא עושה מצוה בלבד. ורבינו בפירוש המשנה שם, כותב: "ואני תמה מאנשים גדולים, שעיוורה אותם התאוה והכחישו האמת ופסקו דין לעצמם, ליטול שכר מן הדינים והתלמוד, ונתלו בהבלי שוא". והשווה פירושו לאבות פ"ד, מ"ה. וכן בהל' תלמוד תורה פ"ג ה"י, ובפירושנו שם. 42) שמותר ליטול עליה שכר, שאינו נוטל אלא שכר פיסוק טעמים, לנגן המקראות כהלכתם, ופיסוק טעמים אינו מן התורה אלא תיקון חכמים (נדרים שם, כדעת רבי יוחנן) ואם שמעון ילמדו חינם, נמצא מהנהו. 43) שמחמירים על עצמם לא ליטול על המקרא, כדי שלא יבואו ליטול אף מן המדרש. 44) שם. 45) בין שנוטלים שכר על המקרא, בין שלא נוטלים.

13 **ח. חָלָה רְאוּבֵן - נִכְנַס שִׁמְעוֹן לְבַקְּרוֹ[46]. וּבְמָקוֹם**
14 **שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר מִי שֶׁיֵּשֵׁב עִם הַחוֹלֶה לִצְוָוֹת[47] לוֹ - לֹא**
15 **יֵשֵׁב[48] שִׁמְעוֹן, אֶלָּא מְבַקְּרוֹ וְעוֹמֵד[49]. וּמֻתָּר לוֹ**
16 **לְרַפֹּאתוֹ בְּיָדוֹ, שֶׁזּוֹ מִצְוָה הִיא[50].**

נקודות משיחות קודש

"חלה ראובן, נכנס שמעון לבקרו... לא ישב שמעון אלא מבקרו ועומד, ומותר לו לרפאותו בידו שזו מצוה היא".

וצריך להבין, במה שכתב הרמב"ם בהלכה שלפנ"ז "ומלמדו תורה שבעל־פה, שהרי אסור ליטול עליה שכר, אבל לא תורה שבכתב שנוטלין עליה שכר.." וא"כ גם רפואה שנוטלין עליה שכר אסור לו לעשות עבורו, כיון שמהנהו בכך שאינו צריך לשלם, ואף שהיא מצוה לרפאותו - אסור, כמו שאסרו ללמדו תורה שבכתב.

ועוד צריך להבין שם מה שכתב "ובין כך ובין כך מותר ללמד את בנו של ראובן, שהרי אינו מודר הנאה משמעון". ולכאורה, החיוב ללמד את בנו תורה מונח על ראובן, ועל־ידי ששמעון מלמד את בנו הרי הוא מהנה אותו, ואמאי מותר.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן ו')

46) שבנו אינו מודר הנאה משמעון זה. ואע"פ שמצוה על האב ללמד את בנו, וזה מוציאו מידי חובתו, אין זו הנאה, ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", וגם אפשר שהיה מוצא אחר שהיה מלמדו חינם (משנה, שם לה: ובפירוש רבי עובדיה מברטנורה, שם). והשווה להלן פ"ז, ה"א. וראוי להעיר, שבמשנה שם, הנוסח: "אבל מלמד הוא את בניו ואת בנותיו מקרא". וראה בהל' תלמוד תורה פ"א, הי"ג. 47) שמצוה הוא עושה, כמו שדרשו (בבא קמא ק.) "והודעת להם את הדרך ילכו בה - זה ביקור חולים", וכן אמרו (נדרים מ.) "מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו, אמר לו: רבי! החייתני, יצא רבי עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים, כאילו שופך דמים". ואע"פ שראובן נהנה מזה, אין זו אלא גרם הנאה הבאה ממילא (נדרים לט. ובר"ן). 48) לשבת עמו בחבורה, כי מצות ביקור - די לה בעמידה. אלא שיש

מקומות שהחמירו על עצמם, שלא ליטול שכר אפילו על ישיבה (שם ובר"ן). 49) ישיבה ממושכת, שהיא לצוותא. 50) כלומר, יושב ועומד מיד (רדב"ז), מכיון שאסור לקבל על זה שכר, אין זה מהנהו, כי מצוה הוא מקיים.

ט. חָלְתָה[51] בְּהֵמַת רְאוּבֵן - לֹא יַרְפֵּא אוֹתָהּ שִׁמְעוֹן[52]; אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: עֲשֵׂה לָהּ כַּךְ וְכַךְ[53]. וְרוֹחֵץ עִמּוֹ בְּאַמְבָּטִי גְּדוֹלָה, אֲבָל לֹא בִּקְטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁמְּהַנֵּהוּ בְּשָׁעָה שֶׁמַּגְבִּיהַּ עָלָיו הַמַּיִם[54]. וְיָשֵׁן עִמּוֹ בַּמִּטָּה בִּימוֹת הַחַמָּה[55], אֲבָל לֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַמְּמוֹ[56]. וּמֵסֵב עִמּוֹ עַל הַמִּטָּה[57], וְאוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד[58], אֲבָל לֹא מִקְּעָרָה אַחַת וְלֹא מֵאֲבוּס[59] שֶׁלִּפְנֵי הַפּוֹעֲלִים; שֶׁמָּא יַנִּיחַ שִׁמְעוֹן חֲתִיכָה אַחַת טוֹבָה וְלֹא יֹאכַל אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל אוֹתָהּ רְאוּבֵן, אוֹ יְקָרֵב אוֹתָהּ לְפָנָיו, וְנִמְצָא מְהַנֵּהוּ. וְכֵן בַּפֵּרוֹת שֶׁבָּאֲבוּס[60]. אֲבָל אִם אָכַל שִׁמְעוֹן מִקְּעָרָה שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁכְּשֶׁיַּחֲזִירֶנָּה לְבַעַל הַבַּיִת יַחֲזוֹר בַּעַל הַבַּיִת וְיַנִּיחֶנָּה לִפְנֵי רְאוּבֵן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[61], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הִנִּיחַ נֶתַח טוֹב בִּשְׁבִילוֹ[62].

51) שם מא, ב. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: . . . "חיוב הרופא מן התורה לרפאות חולי ישראל, וזה נכלל בפירוש מה שאמר הפסוק (דברים כב, ב) והשבותו לו, לרפאות את גופו, שהוא כשרואה אותו מסוכן ויכול להצילו או בגופו או בממונו או בחכמתו". וכן אמרו (סנהדרין עג.) "והשבותו לו - זו אבידת גופו". וב"ירושלמי" (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו, אפילו כשיש שם רופא אחר, מותר לראובן לרפאותו "שלא מכל אדם זוכה להתרפאות". וכן נפסקה הלכה ביו"ד סי' רכא, ס"ד. 52) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד: "כך וכך". 53) שאין זו מצוה, כי לא ציוותה תורה לרפא בהמת חבירו (נדרים מא: וברא"ש). 54) כיון שאינו נותן הרפואה בידו, אין זו אלא אמירה בלבד ומותרת, וההנאה ממילא באה. ובלשון התלמוד שם: "אומר לו סם פלוני יפה לה, סם פלוני רע לה". ומובן, שאם אין ראובן יודע לעשות הרפואה, והבהמה תמות, ואין שם מי שיודע לעשותה זולת שמעון - מותר לו לרפאותה בידים, ש"צער בעלי־חיים מן התורה הוא" (רדב"ז). וגם כי מצוה להחזיר לו אבידתו (ראה לקמן פ"ז, ה, א) ואין לך השבה גדולה מזו (ר"ן שם). 55) מתוך שהיא קטנה, כשהוא נכנס עולים המים למעלה, ונמצא חבירו נהנה (משנה שם). 56) שאינו נהנה בחימומו. 57) ככתוב (קהלת ד, יא): "אם ישכבו שנים וחם להם" (שם ובר"ן). 58) ואין חוששים שמא יישן אצלו (שם וברא"ש). 59) ואין חוששים שמא יתן לו מנתו, כיון שהדירו - מן הסתם שונאים זה את זה (רא"ש שם). 60) כלי גדול כאבוס של בהמה, ונותנים אותו לפני הפועלים, שמתוך שהם עמלים אוכלים הרבה ואובסים אותם (ר"ן שם). 61) יש לחוש שמא יניח שמעון פרי משובח, ולא יאכלנו - כדי שיאכלנו ראובן, וכנראה שהאבוס היה מיוחד לפירות. וכן דברי רבינו בפירושו למשנה שם: מן הסלים (אבוס) שממלאים בהם פירות לאכילת כל הפועלים. 62) נדרים שם: "מן התמחוי החוזר לבעל הבית". מנהגם היה, שאחר שאכל שמעון כדי שבעו, היה מחזיר את הקערה אצל בעל הבית (המזמין לסעודה), והלה מוסיף עליה ונותן לפני ראובן.

י. וּמֻתָּר רְאוּבֵן לִשְׁתּוֹת כּוֹס שֶׁל תַּנְחוּמִין[63] מִיָּדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן מִשֶּׁל רְאוּבֵן, וְכֵן כּוֹס שֶׁל בֵּית הַמֶּרְחָץ[64], שֶׁאֵין בָּזֶה הֲנָיָה[65].

63) שבעל הבית יוסיף עליה משלו, ואין כל צורך ששמעון יניח חתיכה לטובת ראובן (רדב"ז). וב"ירושלמי" נדרים פ"ד ה"ד, אמרו: "מן התמחוי החוזר - תמחוי שיש בו לאכול ולשבוע ולהותיר", כלומר, שאינם יכולים לאכול כל מה שבתוכו, והמותר חוזר לבעל הבית, ולפיכך אין לחוש ששמעון יהנה את ראובן (ראב"ד, וכן ביו"ד סי' רכא, ס"ה). 64) שהיו רגילים לשתות יין בבית האבל, וגם האבל היה שותה עמהם ומתנחם, כמבואר בכתובות ח, ב. והיין הוא משל ראובן, אלא ששמעון משמשו, ואין זו הנאה מרובה (נדרים לח:). 65) מים חמים, שהיו שותים לאחר רחיצתם שם, כמבואר בשבת מא, א: "רחץ בחמין ולא שתה מהם, דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים".

יא. וְאָסוּר רְאוּבֵן בְּגַחֲלָתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן, וּמֻתָּר בְּשַׁלְהֶבֶת שֶׁלּוֹ[66].

66) שהמשקה הוא משל ראובן, ושמעון אינו אלא משמשו, ומשום "דרכי שלום" התירו לו הנאה מועטת כזו. ואלה הכוסות נקראות בגמרא שם "כוס של שלום".

יב. הָיָה לְשִׁמְעוֹן מֶרְחָץ אוֹ בֵּית הַבַּד[67] מֻשְׁכָּרִים בָּעִיר[68], אִם הָיָה לְשִׁמְעוֹן בָּהֶן תְּפִיסַת יָד[69], כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחַ[70] מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא לְעַצְמוֹ וְלֹא שְׁכָרוֹ[71], אֲפִלּוּ הִנִּיחַ בַּמֶּרְחָץ אַמְבָּטִי אַחַת וּבְבֵית הַבַּד עֵקֶל[72] אֶחָד - אָסוּר לִרְאוּבֵן לְהִכָּנֵס לְאוֹתָהּ מֶרְחָץ וְלִדְרֹךְ בַּגַּת[73]; וְאִם לֹא הִנִּיחַ לְעַצְמוֹ כְּלוּם, אֶלָּא שָׂכַר[74] הַכֹּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[75].

67) להדליק נרו בשלהבת גחלתו, כי שלהבת אין בה ממש (ביצה לט.) והשווה הל' ע"ז פ"ז, ה"י. וב'תוספתא' נדרים פ"ב, מ"ז: "המודר הנאה מחבירו ומת (המודר), מביא לו ארון ותכריכין חלילים ומקוננות, שאין הנאה למתים, ומעידו עדות ממון ועדות נפשות". כי בכל אלה אינו אלא עושה מצוה, כי אסור לכבוש עדותו, ואפילו כשרוצה עכשיו לראות את המעשה כדי להעיד - מותר, כמבואר ביו"ד סי' רכא ס"ד, ובש"ך שם ס"ק ל. 68) בית שבו עוצרים שמן מזיתים, ונקרא כך על שם הבד הגדול (קורת עץ כבדה) בו כובשים את הזיתים. "והשיקו היקבים תירוש ויצהר" (יואל ב, כד) מתורגם: "ויטופון נעויא חמרא ובדיא משחא". 69) לפני שראובן נדר הנאה מנכסי שמעון. 70) איזו זכות או חלק נוסף על דמי שכירותו. 71) השאיר. 72) ולא השכירו. בספרות הקדומה, רגילים לכתוב: שכור במקום השכיר, השווה הל' דיעות פ"ז, ה"ח: "ראובן שאמר לשמעון, שכור לי בית זה". 73) כלי העשוי מחבלים שצוברים הזיתים לתוכו כשסוחטים אותם (ע"פ פירוש

המשנה לרבינו, מעשרות פ"א, מ"ז). 74) הוא בית הבד הנזכר. 75) השכיר.

יג. וְאָסוּר לִרְאוּבֵן[76] לֶאֱכֹל מִפֵּרוֹת שְׂדֵה שִׁמְעוֹן, וַאֲפִלּוּ בַּשְּׁבִיעִית[77] שֶׁהַכֹּל הֶפְקֵר[78]; שֶׁהֲרֵי לִפְנֵי שְׁבִיעִית נָדַר[79]. אֲבָל אִם נָדַר בַּשְּׁבִיעִית - אוֹכֵל מִן הַפֵּרוֹת הַנּוֹטוֹת חוּץ לַשָּׂדֶה[80], אֲבָל לֹא יִכָּנֵס לַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַקַּרְקַע הֶפְקֵר; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁהֶה שָׁם אַחַר שֶׁיֹּאכַל[81], וְלֹא הִפְקִירָה אוֹתָהּ תּוֹרָה אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהַפֵּרוֹת בְּתוֹכָהּ[82].

76) שאין ראובן נהנה משמעון, אלא מהשוכר ששכרו ממנו (משנה בנדרים מו.). ודוקא כשנדר ראובן אחרי ששמעון השכיר, אבל כל שקדם הנדר לשכירות, אין האיסור מסתלק ע"י שכירות אלא ע"י מכירה ממש, ראה לקמן פ"ח, הי"א (ר"ן שם). 77) המודר הנאה משמעון. 78) בשנת השמיטה. 79) ככתוב (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה, ואכלו אביוני עמך". 80) משנה, נדרים מב, א. והאוסר דבר שהוא שלו על חבירו, אע"פ שיצא מרשותו, הרי הוא באיסורו עומד, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה. 81) שהפקר הם, ואינו יכול לאסרם עליו. 82) והוא אסור בדריסת הרגל, שהרי מודר הנאה הוא ממנו, וכמבואר לעיל ה"ג.

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[83] כְּשֶׁאָמַר לוֹ[84]: הֲנַיַּת הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ[85]; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הֲנַיַּת נְכָסַי[86] אֲסוּרִין עָלֶיךָ, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע רְאוּבֵן אוֹ שֶׁנָּדַר מִנִּכְסֵי שִׁמְעוֹן[87] - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעָה שְׁבִיעִית אוֹכֵל מִפֵּרוֹת שָׂדֵהוּ[88], שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ מֵרְשׁוּת שִׁמְעוֹן. אֲבָל לֹא יִכָּנֵס לְשָׂדֵהוּ[89], מִן הַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ[90].

83) ללקטם לאכילה, ושלא לצורך אכילה אינה הפקר, נמצא זה נהנה מנכסיו באיסור (שם מב:). 84) שאם נדר לפני שביעית, אינו אוכל פירות שדהו אפילו בשביעית. 85) המדיר למודר. 86) שמשמעו: אסורים עליך לעולם, ואדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו, ולפיכך אסור המודר לאכול מן הפירות אפילו בשביעית שהכל הפקר. 87) שמשמעו: כל זמן שהם שלי. 88) כוונתו רק כשהנכסים הם של שמעון. 89) שם. והשווה לעיל פ"ה, ה"ה. 90) שהקרקע אינה הפקר אלא לאכילת הפירות, ושמא ישהה בה אחר אכילתו ואסור, נמצא זה אינו אוכל אלא מן הפירות הנוטים חוץ לשדה.

טו. נֶאֱסְרָה עַל רְאוּבֵן הֲנַיַּת מַאֲכַל שִׁמְעוֹן בִּלְבַד[91], אִם לִפְנֵי שְׁבִיעִית נֶאֱסְרָה, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - הֲרֵי זֶה יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ[92], אֲבָל אֵינוֹ אוֹכֵל מִפֵּרוֹתָיו[93]; וְאִם בַּשְּׁבִיעִית נֶאֱסְרָה - יוֹרֵד[94] וְאוֹכֵל מִפֵּרוֹתָיו[95]; שֶׁאֵין פֵּרוֹת אֵלּוּ שֶׁל שִׁמְעוֹן, אֶלָּא שֶׁל הֶפְקֵר הֵן[96].

91) בהלכה הקודמת. 92) ולא איסור הנאה כללית. 93) שמותר הוא בדריסת הרגל, כמבואר לעיל ה"ג. 94) אפילו כשהגיעה שביעית, וכמבואר לעיל הי"ג. 95) לתוך השדה. שבכל השדה, שהרי מותר לו להכנס לתוך שדהו. 96) ואין אדם יכול לאסור על חבירו דבר שאינו שלו (משנה, שם מב.).

טז. וְאָסוּר לִרְאוּבֵן[97] לְהַשְׁאִיל[98] לְשִׁמְעוֹן, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ וַהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָאָתוֹ. וְכֵן אָסוּר לְהַלְוֹתוֹ[99], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִלְוֶה מִמֶּנּוּ. וְלֹא יִמְכֹּר[100] לוֹ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח מִמֶּנּוּ[101].

97) שהוא מודר הנאה משמעון. 98) כלי. 99) ממון. 100) אפילו כשהמקח הוא דבר חריף ויש לו קופצים הרבה לקנותו, וכשהוא מוכרו במחיר הרגיל נמצא הלוקח נהנה ולא המוכר. 101) ואז המודר נהנה כשהוא לוקחו בשוויו, ואסור (נדרים מג. ובר"ן שם) וראה לקמן פ"ז, ה"ז.

יז. נִזְדַּמְּנָה[102] לוֹ מְלָאכָה עִמּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ קוֹצְרִים כְּאֶחָד - עוֹשֶׂה בְּרָחוֹק מִמֶּנּוּ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְסַיְּעֶנּוּ[103]. הַמַּדִּיר אֶת בְּנוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְנֶאֱסַר בַּהֲנָיַת אָבִיו - הֲרֵי הָאָב מֵתֵר לְמַלֹּאת לוֹ חָבִית שֶׁל מַיִם, וּלְהַדְלִיק לוֹ אֶת הַגֵּר, וְלִצְלוֹת לוֹ דָּג קָטָן; שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לַהֲנָאָה גְּדוֹלָה, וּדְבָרִים אֵלּוּ לְגַבֵּי הַבֵּן אֵינָן חֲשׁוּבִין[104].

102) בכת"י התימנים אין כאן התחלת ההלכה, והיא מחוברת להלכה שלמעלה הימנה, והיא מסתיימת במלים: "שמא יסייענו", ואח"כ מתחילה הלכה חדשה: המדיר את בנו וכו'. 103) משנה, נדרים מא, ב: "ולא יעשה עמו באומן". ומפרש רבינו שם: שלא יקצור עמו באותה שורה שהוא קוצר, שגורם לו למהר מלאכתו כשמוצא המקום פנוי ע"י חבירו הקוצר קרוב לו. וכן ברע"ב שם. אומן - שורה, כלשון המשנה פאה פ"ד, מ"ה: "ונותנים פאה מכל אומן ואומן". ומפרש ה'גור אריה' (הובא ב'תוספות יו"ט' שם). "לפי שהשורה משוכה בשוה, וזו אומנות נקראת אומן". 104) כי הם הנאה מועטת (נדרים לח:) "המדיר בנו לתלמוד תורה" וכו'. והראב"ד מפרש אחרת: שהאב הדיר את תשמיש בנו על עצמו, כדי שלא יתבטל הבן מתלמוד תורה, ואעפ"כ מותר הבן לשמשו שימושים קטנים אלה, שאין בהם ביטול תורה. והרדב"ז הסכים לשני הפירושים, שמצד הדין שניהם נכונים. אולם בשו"ע יו"ד סי' רכג ס"א הביא רק את פירושו של הראב"ד וסתם כמותו, ואילו את פירוש רבינו לא הזכיר כלל, משמע שסובר שאסור לאב להנהותו במאומה, כמבואר בט"ז שם ס"ק א. ודעת רש"י בנדרים שם, כדעת רבינו. וראה ב"ירושלמי' ביכורים פ"ג, ה"ו.

יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ[105] - הֲרֵי זֶה מֵתֵר לוֹ לִכְתֹּב בִּכְתָב[106], וּלְדַבֵּר עִם אַחֵר וְהוּא שׁוֹמֵעַ הָעִנְיָן שֶׁיִּרְצֶה לְהַשְׁמִיעוֹ. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[107].

105) כגון שאמר: קרבן פי מלדבר עמך, כי אם נדר: דיבורי עליך קרבן - אין זה נדר, שהדיבור אין בו ממש, כמבואר לעיל פ"ג, ה"י־יא, וכן מבאר הש"ך ביו"ד סי' רכא ס"י ב'נקודת הכסף' שם. 106) על גבי הקיר וכדומה. אבל

לכתוב אליו ממש - אסור ('באר הגולה' ליו"ד שם, אות סב). אבל בכת"י התימנים, הנוסח: "מותר לכתוב לו בכתב". ואמנם כן הנוסח בשו"ע שם ס"י. 107) רב דוסא ורב האי, הובאו ב'אוצר הגאונים' נדרים עמ' 9 בשם "האשכול" - אלבק עמ' 137. וכתב הרדב"ז: ראיתי קצת בני אדם, שמדברים עם הכותל, ואומרים אתה הכותל תשמע, כדי שישמע (המודר הנאה ממנו) ואין ראוי לעשות כן, כי לא התירו אלא אם מדבר עם אחר השומע ומבין, ואפשר שיגיעו על ידו הדברים לחבירו המודר, אז אפילו כשהמודר עצמו שומעם - מותר, אבל כשמדבר עם הכותל, הדבר נראה שמדבר עם חבירו ממש ואסור.

יום חמישי י"ב טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) שנים שהדירו הנאתם זה על זה, במה הם אסורים ובמה הם מותרים, דין המודר הנאה מאומה כולה, המדיר כהנים מנכסיו מה הם בתרומתו, המדיר את חתנו בהנאה ורוצה לתת מעות לבתו, מה תקנתה?

1 **א. שְׁנַיִם שֶׁנֶּאֶסְרָה הֲנָאַת כָּל אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ,**
2 **בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - הֲרֵי אֵלּוּ מַתְּרִין לְהַחֲזִיר**
3 **אֲבֵדָה זֶה לָזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה[2]. וּבְמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן[3]**
4 **שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר הַמַּחֲזִיר אֶת הָאֲבֵדָה - יִפֹּל הַשָּׂכָר**
5 **לְהֶקְדֵּשׁ[4]; שֶׁאִם יִטֹּל שָׂכָר - נִמְצָא נֶהֱנֶה[5], וְאִם לֹא**
6 **יִטֹּל - נִמְצָא מְהַנֶּה.**

2) ואינו מהנהו כלום "שהתורה מכריחתו עליה". 3) מנהגם. 4) ואין אומרים יוליך הנאה לים המלח, לפי שאסרו על עצמם הנאתם כהקדש, לפיכך כל הנאה הבאה לידם זה מזה, הקדש היא. 5) "לפי שבזה המנהג יצא מדין התורה (שאסור לו ליטול שכר על השבת אבידה) וכאילו החזירה כדי לקבל ממנו (שכר), ונמצא זה שנשבע שלא יהנהו מהנה אותו". ולדעת הר"ן בנדרים לג. מותר למחזיר לקבל שכרו מצד הדין, כגון שהיה בטל ממלאכתו מחמת השבתה, כמבואר במסכת בבא מציעא ל: ואילו היה מחזיר רוצה ליטול שכרו, הרי זה מותר, למרות שהוא מודר הנאה ממנו, כי שכר טרחתו וביטולו ממלאכתו הוא נוטל. אלא, אם הוא אדם חשוב ואינו רוצה ליטול שכרו ומשאירו אצל בעל האבידה הרי זה אסור, שבעל האבידה מודר הנאה מהמחזיר, ולפיכך תיפול ההנאה להקדש.

7 **ב. וּמַתְּרִין בִּדְבָרִים שֶׁהֵם בְּשִׁתָּפוּת כָּל יִשְׂרָאֵל[6], כְּגוֹן**
8 **הַר הַבַּיִת[7] (וְהַלְּשָׁכוֹת[8]) וְהָעֲזָרוֹת[9] וְהַבְּאֵר שֶׁבְּאֶמְצַע**
9 **הַדֶּרֶךְ[10]. וַאֲסוּרִין בִּדְבָרִים שֶׁהֵם בְּשִׁתָּפוּת כָּל אַנְשֵׁי**
10 **הָעִיר[11], כְּגוֹן הָרְחָבָה[12] שֶׁבָּעִיר וְהַמֶּרְחָץ וּבֵית הַכְּנֶסֶת**
11 **וְהַתֵּבָה[13] וְהַסְּפָרִים[14].**

6) הואיל ויד כל ישראל שווה בהם, הרי הם כהפקר ולא כדבר שהוא של שותפים. 7) ההר שעליו בנוי המקדש, והיה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. 8) חדרי המקדש ותאיו. 9) חצרות המקדש, כלשון הכתוב: "ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה". ונקראת כך, לפי ששם מתפללים לה' והוא עוזרם. 10) מבבל לירושלים, שעולי רגל היו שותים ממנה. ורבינו בפירושו שם כותב: "אף על פי שהיציאה והבניין שלהם ממון כל ישראל, ולכל אחד מהם יש בהם זכות, אין זה כי אם זכות מעטה מאוד". 11) שהם דרים בה, מפני שאין לאנשי עיר אחרת חלק בהם, ויכולים למכרם שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, הרי הם כשותפים האוסרים זה על זה. 12) השוק. 13) שנותנים עליה ספר תורה לקרות. 14) שקונים בני העיר ללמוד בהם.

12 **ג. וְכֵיצַד יַעֲשׂוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מַתְּרִין בִּדְבָרִים אֵלּוּ[15]?**
13 **כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם כּוֹתֵב חֶלְקוֹ לַנָּשִׁיא אוֹ**
14 **לְאֶחָד מִשְּׁאָר הָעָם, וּמְזַכֶּה לוֹ בְּחֶלְקוֹ עַל יְדֵי אַחֵר[16];**
15 **וְנִמְצָא כָּל אֶחָד מֵהֶם, כְּשֶׁיִּכָּנֵס לַמֶּרְחָץ שֶׁהוּא לְכָל**
16 **אַנְשֵׁי הָעִיר אוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת - אֵינוֹ נִכְנָס לִרְשׁוּת**
17 **חֲבֵרוֹ, אֶלָּא לִרְשׁוּת אֲחֵרִים, שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶם**
18 **נִסְתַּלֵּק מֵחֶלְקוֹ שֶׁבְּמָקוֹם זֶה וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה.**

15) ולא יצטרכו לעקור לעיר אחרת. 16) שאומר לו זכה בשטר מתנה זה לטובת הנשיא או פלוני כדיני זכייה והקנאה המבוארים בהלכות זכייה ומתנה פרק ד, הלכה ב. שזכים לאדם שלא בפניו ואותו "אחר" נעשה כשלוחו של הנשיא הזוכה.

19 **ד. הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁתָּפִין בְּחָצֵר[17]: אִם יֵשׁ בָּהּ דַּיִּן**
20 **חֲלֻקָּה[18] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְהִכָּנֵס לָהּ, עַד שֶׁיַּחֲלֹקוּ**
21 **וְיִכָּנֵס כָּל אֶחָד לְחֶלְקוֹ[19]; וְאִם אֵין בָּהּ דַּיִּן חֲלֻקָּה[20]**
22 **- כָּל אֶחָד וְאֶחָד נִכְנָס לְבֵיתוֹ, וְהוּא אוֹמֵר: בְּתוֹךְ**
23 **שֶׁלִּי אֲנִי נִכְנָס[21]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[22], שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים**
24 **לְהַעֲמִיד רֵחַיִם וְתַנּוּר וּלְגַדֵּל תַּרְנְגוֹלִין בְּחָצֵר זוֹ[23].**

17) שיש לכל אחד מהם בית בחצר, והחצר שלפני הבתים, שניהם שותפים בה. 18) כדי חלוקה, שיש לכל בית ארבע אמות לפניו ברוחב הפתח, והנשאר מן החצר יש בה ארבע אמות על ארבע אמות לכל שותף, ואז כופים עליהם, שיחלוקו. 19) כיוון שאפשר לחלקה, ומתחילה עומדת חצר זו לחלוקה, נמצא, כשקנאוה לא היה בדעתם, שכל אחד ישתמש בה בכל שטחה, ומתוך שלא הוברר עדיין חלקו של כל אחד מהם, אסורים הם להיכנס לחצר, כי שמא הוא נכנס לחלק חבירו, ומודר הנאה אסור בדריסת הרגל. 20) שאין בה השיעור האמור לעיל, ואין אחד יכול לכוף את חבירו לחלוק, "שכל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות אינה קרוייה חצר". 21) כדעת ר' אליעזר בן יעקב, האומר: יש ברירה. כלומר, הואיל ואי אפשר לאחד מן השותפים לעכב את חבירו מלהשתמש בה לעולם, ולא לכוף אותו לחלוק, מתחילה על מנת כן קנאוה, שתהא החצר קנוייה לגמרי לכל אחד מהם, בשעת תשמישו, וכשמשתמש בה, אומרים אנו, שהוברר הדבר למפרע שמתחילתו הייתה קנוייה לו לשעה זו, נמצא, שבשעה שנכנס לתוכה, בשלו הוא נכנס. 22) בין שיש בה כדי חלוקה, בין שאין בה. 23) כי בכל אלה יכולים שותפים (שלא נדרו הנאה זה מזה) לעכב זה על זה. אלא שרגילים

הם לוותר, וויתור אסור במודר הנאה, שדריסת הרגל אסורה לו, וכל שיכול לעכבו ואינו מעכבו נמצא מהנהו.

1 **ה. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ שֻׁתָּפִין בְּחָצֵר, וְנָדַר אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא**
2 **יֵהָנֶה בּוֹ[24] הַשֵּׁנִי - כּוֹפִין אֶת הַנּוֹדֵר לִמְכֹּר חֶלְקוֹ[25].**
3 **נָדַר שֶׁלֹּא יֵהָנֶה הוּא בַּשֵּׁנִי[26] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס**
4 **לְבֵיתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ[27] הוּא נִכְנָס. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל**
5 **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בֶּחָצֵר[28], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[29].**

24) ממנו. 25) הואיל ונתן מכשול לשני אם ישתמש בחצר, הדין נותן לכופו למכרו, שלא ייכשל חברו על ידו. אבל את הנאסר אין לכוף, כי אנוס הוא באיסורו. 26) מן השני. 27) שאין בה כדי חלוקה. 28) להעמיד ריחיים ותנור וכדומה. 29) אבל אין לכופו למכור את חלקו, כי לא נתן מכשול אלא לעצמו, והוא אומר: אהיה נזהר יפה שלא להיכשל.

6 **ו. הָיָה אֶחָד מִן הַשּׁוּק אָסוּר בַּהֲנָאַת אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם**
7 **- הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לֶחָצֵר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ:**
8 **לְתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרְךָ אֲנִי נִכְנָס, אֵינִי נִכְנָס לְתוֹךְ שֶׁלְּךָ[30].**

30) שאפילו אחד מן השוק, שאינו שותף ואינו מפסיד כלום, אם נאסור עליו הכניסה לחצר, בכל זאת מותר לו להיכנס, כרבי אליעזר בן יעקב ומטעם "יש ברירה", כמבואר לעיל. וכל זה בחצר שאין בה כדי חלוקה. אבל כשיש בה כדי חלוקה אסור לו להיכנס עד שיחלוקו. ואין לומר, ייאסרו אלו להיכנס אפילו לאחר חלוקה, הואיל ולא הוברר בשעת הנדר חלקו של כל אחד מהם, אין אתה יודע אפילו לאחר חלוקה, אם זהו חלקו המגיעו משעה ראשונה, ועלינו לחוש, שמא כל אחד מהם נכנס לחלק חברו ועובר על נדרו? כי הדבר ברור, שעל מנת כן נשתתפו מתחילה, שלא יוכל אחד מהם לאסרה על חברו, שיישאר האיסור אפילו לאחר חלוקה, שאם כן יוצא, שהוא אוסר נכסי חברו על חברו, ואינו בדין.

9 **ז. מִי שֶׁאָסַר הֲנָיַת אֻמָּה מִן הָאֻמּוֹת עַל עַצְמוֹ - הֲרֵי**
10 **זֶה מֻתָּר לִקַּח מֵהֶן בְּיוֹתֵר[31] וְלִמְכֹּר לָהֶן בְּפָחוֹת[32].**
11 **אָסַר הֲנָיָתוֹ עֲלֵיהֶם, אִם שׁוֹמְעִין לוֹ שֶׁיִּקַּח מֵהֶן**
12 **בְּפָחוֹת[33] וְיִמְכֹּר בְּיוֹתֵר - מֻתָּר[34]. וְאֵין גּוֹזְרִין כָּאן[35]**
13 **שֶׁלֹּא יִמְכֹּר[36] גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח[37], שֶׁהֲרֵי לֹא נָדַר מֵאִישׁ**
14 **אֶחָד כְּדֵי שֶׁנִּגְזֹר עָלָיו, [אֶלָּא] מֵאֻמָּה כֻּלָּהּ, שֶׁאִם אִי**
15 **אֶפְשָׁר לוֹ לִשָּׂא וְלִתֵּן עִם זֶה - יִשָּׂא וְיִתֵּן עִם אַחֵר[38].**
16 **לְפִיכָךְ[39], אִם אָסַר הֲנָיָתָן עָלָיו - הֲרֵי זֶה מַשְׁאִילָן[40]**
17 **וּמַלְוֶה אוֹתָן, אֲבָל לֹא יִשְׁאַל מֵהֶם וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶן[41].**

31) מהמחיר הרגיל. 32) מהמחיר המקובל, כדי שלא ייהנה מהם. וכל זה כשנדר שלא יהנה מאנשי אותה אומה, אבל אם נדר שלא ליהנות מנכסיהם, אפילו לקח שווה מאה במאתיים אסור לו ליהנות ממקחו, שנדרו חל על נכסיהם. 33) כדי שלא ייהנו ממנו. 34) ומדובר כאן במקח ממוצע (לא חריף ולא גרוע), שיש במכירתו הנאה למוכר וללוקח כשהוא נמכר שווה בשווה, כי במקח חריף אפילו כשימכור בשוויו אין בו הנאה ללוקח אלא למוכר בלבד, ואם כן זה שאסר הנייתו עליהם יכול למכור אפילו שווה בשווה, כי הם לא ייהנו בזה אלא הוא בלבד. 35) כשאסר הנייתם עליו. 36) בפחות. 37) בפחות, ונמצא נהנה, כשם שגזרו על כל מודר הנאה מחברו שלא ימכור לו בשום פנים, שמא יקח ממנו בפחות ונמצא נהנה. 38) שיעור דברי רבינו כך הם: "שהרי לא נדר מאיש אחד, כדי שנגזור עליו. שאם אי אפשר לו לישא וליתן עם זה ישא ויתן עם אחר - אלא מאומה כולה". וכוונת הדברים, שמאיש זה לאיש אחר אין טורח, ואפשר לגזור שלא ימכור לזה (המדיר) אלא לאחר, אבל לאסור עליו אומה שלימה ולהטריחו לישא וליתן עם אומה אחרת משום גזירה לא החמירו עליו. 39) הואיל ולא גזרו כאן. 40) כלים, שאין הוא נהנה אלא מהנה, בניגוד למודר הנאה מאיש אחד, שגזרו עליו לא להשאיל, שמא ישאל ממנו. 41) ממון, שאסור לו ליהנות מהם, וכן אמרו בנדרים לא. כשאסר הניית ישראל עליו מותר לו למכור להם דבר חריף אפילו שווה בשווה, שאין כאן הנאה למוכר אלא ללוקח, ולא גזרו למכור שמא ייקח.

18 **ח. אָסַר הֲנָיָתוֹ עֲלֵיהֶן וַהֲנָיָתָן עָלָיו - לֹא יִשָּׂא וְיִתֵּן**
19 **עִמָּהֶם, וְכֵן לֹא יִשְׁאוּ הֵן וְיִתְּנוּ עִמּוֹ[42]. וְלֹא יַשְׁאִיל**
20 **לָהֶן, וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶם, וְלֹא יַלְוֶה אוֹתָן.**

42) שבכל צד שהוא, נמצא אחד מהם נהנה, ובמקח ממוצע הנמכר בשווה, יש בו הנאה למוכר וללוקח גם יחד.

21 **ט. אָסַר עַל עַצְמוֹ הֲנָיַת בְּנֵי הָעִיר - אָסוּר לְהִשָּׁאֵל**
22 **עַל נִדְרוֹ לְחָכָם מִבְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר[43] (הַהִיא). וְאִם**
23 **נִשְׁאַל וְהִתִּיר לוֹ - הֲרֵי נִדְרוֹ מֻתָּר[44], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.**

43) שהרי הוא נהנה מהתרתו. 44) שאף על פי שנהנה מהחכם, לא בשביל זה נתבטלה התרתו. ולדעת ה"לחם משנה" נדרו מותר - אף על פי שהוא נהנה מחכם עירו - כי אין זה גרוע מתורה שבעל פה, שמותר לו למדיר ללמדה למודר מפני שאין נוטלין עליה שכר, ואף על פי שהמודר נהנה מהלימוד, מצוות לאו ליהנות ניתנו. גם כאן, הואיל ואין החכם רשאי ליטול שכר על התרתו, כדין תורה שבעל־פה, אין זו הנאה למודר.

24 **י. מִי שֶׁאָסַר הֲנָיַת הַבְּרִיּוֹת[45] עָלָיו - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
25 **לֵהָנוֹת בְּלֶקֶט[46] שִׁכְחָה[47] וּפֵאָה[48], וּמַעֲשַׂר עָנִי[49]**
26 **הַמִּתְחַלֵּק בַּגְּרָנוֹת, אֲבָל לֹא בְּתוֹךְ הַבַּיִת[50].**

45) מה ששייך לבריות. 46) שבלים הנופלות בשעת הקצירה והוא שייך לעניים. 47) עומר תבואה ששכחו בעל השדה בשדהו, בשעת הקציר, ואסור לו לשוב לקחתו, אלא משאירו לעניים. 48) שאדם חייב להניח תבואה בסוף שדהו לעניים. 49) החלק העשירי שבתבואה, שחייב אדם ליתנו לעניים בשנה השלישית והשישית למחזור השמיטה. שמניחו בגורן וכל הרוצה ליטול בא ונוטלו, והואיל וכל אלה הפקר הם, מותר לו ליהנות מהם, שאינם של הבריות. 50) כלומר, מעשר עני המתחלק בתוך הבית, לאחר שהכניס תבואתו לאוצר ולא הפריש ממנה מעשר עני בגורן, לפי שנאנס או שלא מצא עניים ליתן להם. ובמעשר זה נאמרה "נתינה" "ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו

בשעריך" ויש בו טובת הנאה לבעלים, שמחלקו לעני שירצה, ולפיכך אין זה כהפקר גמור, בניגוד למעשר עני המתחלק בגורן, שלא נאמרה בו "לשון נתינה" אלא: "והנחת בשעריך" וכל הרוצה בא ונוטלו ואין בו לבעלים שום טובת הנאה.

יא. מִי שֶׁאָסַר הֲנָיָתוֹ עַל הַכֹּהֲנִים וְעַל הַלְוִיִּם - הֲרֵי אֵלּוּ בָּאִין[51] וְנוֹטְלִין מַתְּנוֹתֵיהֶם[52] עַל כָּרְחוֹ[53]. וְאִם אָמַר: כֹּהֲנִים אֵלּוּ וּלְוִיִּם אֵלּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[54], וְיִתֵּן תְּרוּמוֹתָיו וּמַעֲשְׂרוֹתָיו לְכֹהֲנִים וּלְוִיִּם אֲחֵרִים. וְהוּא הַדִּין בְּמַתְּנוֹת עֲנִיִּים[55] עִם הָעֲנִיִּים.

51) שולחים אחרים ליטול בשבילם, כי הם בעצמם אסורים להיכנס לביתו או לשדהו. 52) תרומה לכהן ומעשר ראשון ללוי. 53) אף על פי שטובת הנאה שיש לבעלים בהם, נחשבת כממון, בכל זאת הואיל ואסר כל הכהנים בתרומתו, עשאה כעפר, שהרי תרומה אסורה באכילה לזרים, ומה יעשה בה, נמצא שהפקירה לגמרי ואין לו בה שום טובת הנאה. והמעשר אף על פי שמותר באכילה לזרים, נתינתו ללוי הוא, והפקירו גם כן. 54) הואיל ויכול ליתנם לכהנים ולויים אחרים, יש לו בהם טובת הנאה, שנותנם לכל מי שירצה, ואינם כהפקר, ויכול לאסרם עליהם. ואף על פי שבהלכות אישות פרק ה הלכה ו פסק רבינו, ישראל שקידש אשה בתרומה אינה מקודשת, שאין לו בה אלא טובת הנאה, ו"טובת הנאה אינה ממון"? אך באיסור נדרים, שהוא איסור הנאה, אפילו טובת הנאה, נחשבת כממון. שהרי אפילו ויתור אסור במורד הנאה. 55) כגון לקט שכחה ופאה, שאסרום בעלים על העניים, דינם כתרומה ומעשר, שבהלכה זו, שאם אמר על מתנות עניים המתחלקות בתוך ביתו: הרי הן אסורות "לעניים אלו" יתנן לעניים אחרים. ועל המתנות המתחלקות בגורן אף "עניים אלו" יכולים ליטלן על כורחו, שלא נאמרה בהן נתינה אלא "תעזוב" והפקר גמור הן, שאין לבעליהן בהן שום טובת הנאה.

יב. מִי שֶׁהִיְתָה הֲנָיָתוֹ אֲסוּרָה עַל חֲבֵרוֹ וְאֵין לַחֲבֵרוֹ מַה יֹּאכַל - הוֹלֵךְ אֵצֶל הַחֶנְוָנִי וְאוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי אָסוּר בַּהֲנָיָתִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֶעֱשֶׂה[56]. אִם הָלַךְ הַחֶנְוָנִי וְנָתַן לוֹ וּבָא וְנָטַל מִזֶּה[57] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[58].

56) אבל אסור לו לומר בפירוש, תן לו ואני אפרע, שאם כן נעשה החנווני שלוחו, ושלוחו של אדם כמותו. 57) המדיר, שנתן לחנווני מרצונו, אבל אינו יכול לכופו לשלם לו, שהרי לא אמר לחנווני: תן לו ואני אפרע. 58) ואין המדיר עובר על נדרו, שאינו אלא פורע חובו של המודר ומותר.

יג. הָיָה בֵּיתוֹ[59] לִבְנוֹת, גְּדֵרוֹ לִגְדֹּר, שָׂדֵהוּ לִקְצֹר, וְהָלַךְ אֵצֶל פּוֹעֲלִים וְאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי אָסוּר בַּהֲנָיָתִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֶעֱשֶׂה, וְהָלְכוּ הֵן וְעָשׂוּ עִמּוֹ, וּבָאוּ לָזֶה וְנָתַן לָהֶן שְׂכָרָן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[60]; שֶׁנִּמְצָא זֶה שֶׁפָּרַע לוֹ חוֹבוֹ, וּכְבָר בֵּאֲרוּנוּ שֶׁזֶּה מֻתָּר לִפְרֹעַ לוֹ חוֹבוֹ[61].

59) של המודר. 60) אף על פי שאין זה לצרכי מזונות אלא לצרכי בניין בלבד. וייתכן, שמשום כך כתב רבינו כאן: והלך אצל פועלים, שמשמעו בדיעבד, ולא לכתחילה, בעוד שבהלכה הקודמת כתב: הולך אצל חנווני, שמשמעו לכתחילה, כי זהו ההבדל בין צרכי חיי נפש, לצרכי בניין. 61) "שמניעת התביעה אינה בכלל הנייה".

יד. הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - נוֹתֵן לְאַחֵר מִשּׁוּם מַתָּנָה, וְהַלָּה מֻתָּר בָּהּ[62]. וְאִם אֵין עִמָּהֶם אַחֵר - מַנִּיחַ עַל הַסֶּלַע[63] וְאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן מֻפְקָרִין לְכָל מִי שֶׁיַּחְפֹּץ, וְהַלָּה נוֹטֵל וְאוֹכֵל[64].

62) אף על פי שיש כאן קצת הערמה, שהדברים מוכיחים שלא נתנו לאחר, אלא כדי שייהנה בו המודר, הואיל ואין למודר מה לאכול התירו לו גם זה, אבל בהלכה הקודמת, שיש תקנה אחרת, לא התירו ליתן לאחר לשם מתנה, שנראית כהערמה. 63) אבן, או גוש אבן הבולט מעל הקרקע. 64) שאינו נהנה מהמדיר אלא משל הפקר.

טו. נָתַן לְאֶחָד מַתָּנָה וְאָמַר לוֹ: הֲרֵי סְעֻדָּה זוֹ נְתוּנָה לְךָ מַתָּנָה, וְיָבוֹא פְּלוֹנִי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָתִי וְיֹאכַל עִמָּנוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר[65]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא [אֲפִלּוּ] אִם נָתַן לוֹ סְתָם, וְחָזַר וְאָמַר לוֹ: רְצוֹנְךָ[66] שֶׁיָּבוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכַל עִמָּנוּ? אִם הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיָּבוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכַל - אָסוּר. כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה סְעֻדָּה גְּדוֹלָה[67], וְהוּא רוֹצֶה שֶׁיָּבוֹא אָבִיו אוֹ רַבּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[68] לְאֲכֹל מִסְּעֻדָּתוֹ; שֶׁהֲרֵי סְעֻדָּתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁלֹּא גָּמַר לְהַקְנוֹת לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[69].

65) שהדברים מוכיחים, שלא נתן לו מתנה גמורה, אלא רוצה הוא להערים, כדי שפלוני המודר ייהנה עמו מסעודתו. 66) התסכים. 67) סעודת נישואין וכדומה. 68) שהדבר ידוע, שאין אדם מכין סעודה לנישואי בנו ונותנה לאחר. 69) וכלשון האחרונה של רבא. ולדעת ה"כסף משנה" לא נתכוון רבינו אלא כשאמר לו כך סמוך לנתינתו, אבל אם שהה קצת ולאחר שעה אמר לו כן, הרי זה מותר.

טז. כָּל מַתָּנָה שֶׁאִם הִקְדִּישָׁהּ[70] לֹא תִּהְיֶה מֻקְדֶּשֶׁת[71] - אֵינָהּ מַתָּנָה. וְכָל הַנּוֹתֵן לָזֶה מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַקְנוֹתָהּ לְאַחֵר[72] - הֲרֵי זֶה הָאַחֵר קָנָה בְּעֵת שֶׁיַּקְנֶה לוֹ הָרִאשׁוֹן[73]. וְאִם לֹא הִקְנָה לוֹ הָרִאשׁוֹן לְאוֹתוֹ אַחֵר - לֹא קָנָה לֹא הָרִאשׁוֹן וְלֹא הַשֵּׁנִי[74].

70) לשמים, לצרכי הקדש. 71) הואיל ואם הקדישה המקבל בעודה בידו אינה מקודשת אין לה דין מתנה גם לשאר עניינים. ואסור למודר ליהנות על ידי מקבל זה, כי אין זו אלא הערמה והתחכמות, כמו ששנינו שם: "מעשה באחד, שהיה אביו מודר הימנו הנאה והיה (המדיר) משיא את בנו, ואמר לחבירו: חצר וסעודה נתונים לך במתנה ואינם לפניך אלא כדי שיבוא אבא ויאכל עמנו בסעודה, אמר, [=החבר], אם שלי הם הרי הם מוקדשים לשמים. אמר לו [=הבן המדיר], לא נתתי לך את שלי, שתקדישם

לשמים. אמר לו [=החבר]: לא נתת לי את שלך, אלא שתהא אתה ואביך אוכלים ושותים ומתרצים זה לזה ויהא עוון התלוי בראשו? אמרו חכמים, כל מתנה שאינה, שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה". ואף על פי, שהלכה היא: מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה: שם, כל עוד שלא החזירה הרי זו מתנה גמורה לכל מה שירצה, אבל כאן, אין בידו להקנותה לשום אדם, שלא נתנה לו, אלא כדי שיאכל אביו. 72) לאחר זמן. 73) אף על פי שהראשון לא קנאה לעצמו מעולם שהנותן לא נתנה לראשון לעצמו, כי אם להקנותה לשני לאחר זמן. - ואין זה כאומר לחבירו: זכה בדבר זה לפלוני, שזכה בה פלוני, ששם כל הזכייה אינה בשביל עצמו, כי אם בשביל חברו, מקבל המתנה, אבל כאן קנה הראשון, כדי שיקנה לשני לאחר זמן. ושם בגמרא הוכיחו, שקניין על מנת להקנות מועיל, מדין "קניין סודר", שהרי הקונה שדה מחברו בקניין חליפין, נותן הוא סודר (מטפחת) למקנה, ועם קבלת הסודר, מקנה בעל השדה את שדהו לקונה, אף על פי, שסודר זה יקבלו הקונה בחזרה מידי המקנה לאחר ההקנאה, נמצא שכל קניין הסודר לא היה אלא על מנת להקנות השדה לקונה, ומכאן שכל קונה על מנת להקנות לאחר, קנה השני כשהראשון יקנה לו. 74) הדבר ברור, שכל הנותן מתנה על תנאי, אם לא נתקיים התנאי בטלה המתנה.

1 **יז. מִי שֶׁנֶּאֱסְרָה הֲנָיָתוֹ עַל בַּעַל בִּתּוֹ, וְהוּא רוֹצֶה**
2 **לָתֵת לְבִתּוֹ מָעוֹת כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נֶהֱנֵית בָּהֶן וּמוֹצִיאָה**
3 **אוֹתָן בַּחֲפָצֶיהָ[75] - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן לָהּ וְאוֹמֵר לָהּ: הֲרֵי**
4 **הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִין לָךְ בְּמַתָּנָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא**
5 **לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, אֶלָּא יִהְיוּ לְמַה שֶּׁאַתְּ נוֹתֶנֶת לְפִיךְ**
6 **אוֹ לְמַה שֶּׁתִּלְבְּשִׁי וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[76]. וַאֲפִלּוּ אָמַר לָהּ:**
7 **עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, אֶלָּא מַה שֶּׁתִּרְצִי**
8 **עֲשִׂי בָּהֶן[77] - לֹא קָנָה הַבַּעַל, וּמַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה**
9 **בָּהֶן[78]. אֲבָל אִם נָתַן לָהּ מַתָּנָה וְאָמַר לָהּ: עַל מְנָת**
10 **שֶׁאֵין לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, וְלֹא פֵּרֵשׁ שֶׁתִּהְיֶה הַמַּתָּנָה**
11 **הַזֹּאת לְךָ וּלְכָךְ אוֹ לְמַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה בָּהֶן - הֲרֵי**
12 **קָנָה אוֹתָהּ הַבַּעַל לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ[79]; וְדָבָר זֶה אָסוּר,**
13 **שֶׁהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָיַת חוֹתְנוֹ[80].**

75) והרי יש לבעל זכות בהן. שכל הנותן מתנה לאשת איש, תילקח בה קרקע והבעל אוכל הפירות (הרווחים), נמצא זה נהנה מחותנו שהדירו הנאה והרי זה כאילו נתן המעות באופן ישיר לבעל, ואסור. 76) שלא הקנה המעות לאשה אלא לאותו דבר בלבד, ומתוך שאין זו מתנה לכל דבר, אין לבעל חלק בה. 77) ולא פירש לה, לאיזה דבר הקנה לה המעות. 78) שם, כשמואל, האומר: אפילו אמר: מה שתרצי עשי לא קנה אותן הבעל. וסובר רבינו ששמואל מצריך לומר לה את זה נוסף על מאמרו: על מנת שאין לבעלך רשות בהן, שמכיוון שמדגיש: "אלא מה שתרצי עשי" כוונתו לומר, שלא יהיו שלך אלא לאותו דבר שתרצי לעשות בהן בכל שעה ושעה, ואין ההקנאה חלה אלא באותה שעה שתרצה לעשות בהן איזה דבר, ולאותו דבר בלבד. נמצא, שאין לבעל קניין בהן, שהרי אף בתו לא קנתה אותן לכל דבר. 79) שיד אשה כיד בעלה. 80) ובכל זאת קנה אותן הבעל. ואף על פי שאסור לו ליהנות מהן, אם ירצה ליתנן צדקה לעניים, או לעשות בהן צרכי רבים מותר, שמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכן בכל דבר שאין לאדם בו היתר הנאה.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נדר התלוי בדבר מסויים ולא נתקיים הדבר, נדר שהותר מקצתו מה דינו בכולו, שהולכים אחר כוונת הנודר ולא אחר משמעות הדיבור, ההבדל בין האומר: לביתך איני נכנס, לאומר: לבית זה איני נכנס, דברים המותרים בלא שאלה לחכם.

14 **א. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע, וּפֵרֵשׁ בִּשְׁעַת נִדְרוֹ דָּבָר שֶׁנָּדַר**
15 **אוֹ נִשְׁבַּע בִּגְלָלוֹ[2] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁתָּלָה[3] נִדְרוֹ אוֹ**
16 **שְׁבוּעָתוֹ בְּאוֹתוֹ דָּבָר, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם אוֹתוֹ דָּבָר**
17 **שֶׁנִּשְׁבַּע בִּגְלָלוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[4].**

2) הסיבה שבגללה נדר מה שנדר. 3) התנה. 4) אפילו בלא שאלה לחכם. שהרי זה כתנאי גמור, ואם לא נתקיים התנאי בטל הדבר, וכמבואר בירושלמי נדרים פ"ט, ה"ג.

18 **ב. כֵּיצַד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע: שֶׁאֵינִי נוֹשֵׂא אִשָּׁה פְּלוֹנִית**
19 **שֶׁאָבִיהָ רַע, שֶׁאֵינִי נִכְנָס לְבַיִת זֶה שֶׁכֶּלֶב רַע בְּתוֹכוֹ;**
20 **מֵתוּ אוֹ שֶׁעָשָׂה הָאָב תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[5]. שֶׁזֶּה**
21 **כְּמִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע וְאָמַר: שֶׁלֹּא אֶשָּׂא פְּלוֹנִית וְלֹא**
22 **אֶכָּנֵס לְבַיִת זֶה אֶלָּא אִם נִסְתַּלֵּק הַהֶזֵּק[6]. וְכֵן כֹּל**
23 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[7].**

5) אעפ"י שהמיתה היא סיבה ש"נולדה" לאחר נדרו ואין ה"נולד" יכול לבטל הנדר, ללא שאלה לחכם, כמבואר בסמוך ה"ה, - כאן, שתלה נדרו בסיבה ידועה, הרי זה עדיף מנולד, כמו שמפרש רבינו והולך. 6) משנה בנדרים סה. ובגמרא שם כדעת רב הונא, וכשנסתלק ההיזק - אין מקום עוד לנדרו. 7) כמו שאמרו בירושלמי שם, "באומר קונם שאיני נהנה לאיש פלוני כל הזמן שהוא לבוש שחורים, לבש לבנים מותר בו".

24 **ג. אֲבָל הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע, שֶׁאֵינִי נוֹשֵׂא פְּלוֹנִית**
25 **הַכְּעוּרָה, וְנִמְצֵאת נָאָה[8]; שְׁחוֹרָה, וְנִמְצֵאת לְבָנָה;**
26 **קְצָרָה[9], וְנִמְצֵאת אֲרֻכָּה[10]; קוֹנָם[11] שֶׁאֵין אִשְׁתִּי**
27 **נֶהֱנֵית לִי[12], שֶׁגָּנְבָה אֶת כִּיסִי וְשֶׁהִכְּתָה אֶת בְּנִי,**
28 **וְנוֹדַע שֶׁלֹּא גָנְבָה וְשֶׁלֹּא הִכְּתָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר,**
29 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֶדֶר טָעוּת, וְהוּא בִּכְלַל נִדְרֵי שְׁגָגוֹת**
30 **שֶׁהֵן מֻתָּרִין[13]. וְאֵין זֶה כְּתוֹלֶה נִדְרוֹ בְּדָבָר וְלֹא**
31 **נִתְקַיֵּם הַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי הַסִּבָּה שֶׁבִּגְלָלָהּ נָדַר לֹא**
32 **הָיְתָה מְצוּיָה[14] וְטָעוּת הָיָה[15].**

8) יפה. כלומר, לא שייפוה וקשטוה, אלא מתחילה היתה נאה ויפה, ונמצא שנדר בטעות. 9) נמוכת קומה. 10) גבוהה (משנה בנדרים סו.). 11) קרבן. קונם - הוא כינוי לקרבן, כמבואר לעיל פ"א, הט"ז. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי, תיבה זו איננה. 12) הנאתה ממני תהא

אסורה עליה כקרבן. 13) משנה שם כה: וכמבואר לעיל פ"ד, ה"א. 14) מתחילה בשעת נדרו. 15) כלומר, בשני המקרים שבשתי ההלכות שלפנינו, הוא מותר בלא שאלה לחכם. אלא, שבדין האמור בהלכה ב הקודמת הוא מותר מחמת שהוא תולה נדרו בדבר, וההיתר בהלכה שלפנינו הוא מטעם "נדר טעות" שהוא בכלל נדרי שגגות (כסף־משנה ע"פ סוגיית הגמרא שם סה:). ולדעת ה"אור שמח", הנוסח בדברי רבינו כך הוא: "שהן מותרין, שהרי הסיבה שבגללה נדר לא היתה מצויה, וטעות היה", והתיבות: "ואין זה כתולה נדרו" וכו אינן שייכות כלל כאן, ומקומן בסמוך סוף ה"ה אחרי התיבות: "כמו שביארנו". וראה בביאורנו שם.

1 **ד. וְלֹא עוֹד[16], אֶלָּא מִי שֶׁרָאָה אֲנָשִׁים מְרַחוֹק**
2 **אוֹכְלִים תְּאֵנִים שֶׁלּוֹ, וְאָמַר לָהֶן: הֲרֵי הֵן עֲלֵיכֶם**
3 **קָרְבָּן[17] - כֵּיוָן שֶׁקָּרַב אֲלֵיהֶם וְהִבִּיט וַהֲרֵי הֵן אָבִיו**
4 **וְאֶחָיו, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ הַסִּבָּה**
5 **שֶׁהִדִּירָן בִּגְלָלָהּ, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ. שֶׁהַדָּבָר**
6 **מוֹכִיחַ, שֶׁלֹּא אָסַר עֲלֵיהֶם אֶלָּא שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁהֵן**
7 **זָרִים[18]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

16) לא רק כשפירש בשפתיו ונמצא שטעה הרי זה מותר, אלא אפילו כשלא פירש כלל. 17) אסורים בהנאה כקרבן. 18) נמצא שהוא מוטעה בעיקר נדרו, שמעולם לא היתה דעתו עליהם, ובטל מאליו (משנה שם כה:).

8 **ה. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע, וְנוֹלַד[19] לוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה**
9 **בְּלִבּוֹ בִּשְׁעַת הַשְּׁבוּעָה אוֹ בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר - הֲרֵי זֶה**
10 **אָסוּר עַד שֶׁיִּשָּׁאֵל לְחָכָם וַיַּתִּיר אֶת נִדְרוֹ. כֵּיצַד? אָסַר**
11 **אֶת עַצְמוֹ בַּהֲנָיַת פְּלוֹנִי אוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לִמְקוֹם פְּלוֹנִי,**
12 **וְנַעֲשָׂה אוֹתוֹ הָאִישׁ סוֹפֵר[20] וְאוֹתוֹ מָקוֹם בֵּית הַכְּנֶסֶת,**
13 **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נַעֲשָׂה**
14 **סוֹפֵר וּבְמָקוֹם זֶה יֵעָשֶׂה בֵּית הַכְּנֶסֶת, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר**
15 **אוֹ נִשְׁבָּע - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת וּלְהִכָּנֵס עַד שֶׁיַּתִּיר**
16 **נִדְרוֹ[21], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[23].**

19) ונתחדש. 20) תלמיד חכם, והכל צריכים לו, או לבלר (כתבן) והכל צריכים לו, לפי שהוא כותב שטרות העיר (משנה שם סד. וברא"ש ותוספות שם). 21) שיבא לפני חכם מובהק או לפני שלשה הדיוטות ויאמר: אני נדרתי כך וכך ונחמתי, ואילו הייתי יודע שיארע לי כך וכך, לא הייתי נודר. ואילו היתה דעתי בעת הנדר כמו עתה, לא הייתי נודר, והואיל ונהפכה דעתו מתירים לו. 22) לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה והי"ב. כאן יש - לדעת ה"אור שמח" - לגרוס: "ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא נתקיים הדבר" (ראה לעיל ה"ג). כלומר, אעפ"י שאומר: אילו הייתי יודע לא הייתי נודר, אין זה מותר, שאין זה כתולה נדרו בדבר, שזה לא תלה כלום בשעת נדרו, שגם עכשיו "עדיין לא ניחם, אלא רצונו שלא יהנה לו, ושלא יעשה זה סופר" (לשון רבינו שם). וראה בביאורנו שם. 23) כגון שהיה המודר משיא את בנו, ואמר המדיר "אילו הייתי יודע, שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר" (משנה בנדרים סד.).

17 **ו. כָּל נֶדֶר שֶׁהֵתַּר מִקְצָתוֹ - הֵתַּר כֻּלּוֹ[24]. וְהוּא הַדִּין**
18 **בִּשְׁבוּעָה. כֵּיצַד? רָאָה אֲנָשִׁים מֵרָחוֹק אוֹכְלִין**
19 **פֵּרוֹתָיו, וְאָמַר: הֲרֵי הֵן עֲלֵיכֶם קָרְבָּן, וּכְשֶׁהִגִּיעַ**
20 **אֲלֵיהֶם וְהִנֵּה הֵם אָבִיו וַאֲנָשִׁים זָרִים - הוֹאִיל וְאָבִיו**
21 **מֻתָּר[25], כֻּלָּן מֻתָּרִין[26]. וַאֲפִלּוּ אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ**
22 **כֵּן, הָיִיתִי אוֹמֵר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אֲסוּרִין וְאָבִי מֻתָּר -**
23 **הֲרֵי כֻּלָּן מֻתָּרִין[27]. אֲבָל אִם אוֹמֵר כְּשֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶן:**
24 **אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאָבִי בֵּינֵיכֶם, הָיִיתִי אוֹמֵר: כֻּלְּכֶם**
25 **אֲסוּרִין חוּץ מֵאָבִי - הֲרֵי כֻּלָּן אֲסוּרִין[28] חוּץ מֵאָבִיו;**
26 **שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא הִתִּיר מִקְצָת הַנֶּדֶר, אֶלָּא כְּמוֹ**
27 **שֶׁנָּדַר הָיָה נוֹדֵר[29] וּמַתְנֶה עַל אָבִיו[30].**

24) שנאמר (במדבר ל, ג) "ככל היוצא מפיו יעשה" כולו ולא מקצתו, מכאן לנדר שבטל מקצתו - בטל כולו (ירושלמי נדרים פ"א, ה"א) והשווה לעיל פ"ד, הי"א. 25) שהדבר מוכיח, שלא אסר עליו, כמבואר לעיל ה"ד. 26) שלא נדר מתחילה, אלא על דעת שיתקיים כולו, והתרת מקצתו משמשת פתח היתר לכולו (משנה בנדרים סו. וברא"ש שם). והר"ן (שם כה:) מפרש: כיון שאילו היה יודע שאביו ביניהם היה מוציאו מן הכלל, הרי זה מוטעה בעיקר הנדר, וכל שיש בעיקר הנדר טעות - אין פיו ולבו שוים ובטל מאליו. 27) נדרים כה: הואיל ומתחילה אסרם עליהם בלשון: כולכם, ועכשיו החליף דבריו הורע כוח הנדר, וכאילו נעקר והותר מקצתו, ולפיכך הותר כולו (רא"ש ותוספות שם). 28) שם, וכדעת רבה. 29) כיון שבשעת הנדר אמר: כולכם אסורים, ועכשיו בשעת החזרה הוא גם כן מעמיד דבריו הראשונים - ביחס לאחרים, אעפ"י שמוציא את אביו מן הכלל, אין זה נדר שהותר מקצתו, לפי שאביו לא נכנס מעולם במשמעות הנדר (ר"ן שם). 30) וכבר אמרנו, שאביו לא נכלל מעולם במשמעות הנדר, כמבואר לעיל ה"ד, נמצא שאין כאן נדר שהותר מקצתו. והוא־הדין אם מתחילה אמר: פירותי אלה יהיו אסורים לזה ולזה ולא הכירם, בגלל ריחוקם ממנו, וכשנתקרב וראה את אביו ביניהם, חזר ואמר: אילו הייתי יודע... הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא, הותרו כולם, מאחר שהחליף דבריו שמשעת האיסור, לדבריו שבשעת החזרה, הורע כח הנדר ונעקר, ומתוך דהותר מקצתו הותר כולו (כסף־משנה בשם הטור).

28 **ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: הַיַּיִן קָרְבָּן עָלַי מִפְּנֵי שֶׁהַיַּיִן רַע לִבְנֵי**
29 **מֵעַיִם, וְאָמְרוּ לוֹ: הֲרֵי הַמְיַשֵּׁן יָפֶה לִבְנֵי מֵעַיִם; אִם**
30 **אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר, וַאֲפִלּוּ אָמַר:**
31 **אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: הֶחָדָשׁ אָסוּר וְהַיָּשָׁן**
32 **מֻתָּר - מֻתָּר בְּיָשָׁן וּבְחָדָשׁ[31]. אֲבָל אִם אָמַר: אִלּוּ**
33 **הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: כָּל הַיֵּינוֹת אֲסוּרִין עָלַי**
34 **חוּץ מִן הַמְיַשֵּׁן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּמְיַשֵּׁן[32]. וְכֵן כֹּל**
35 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[33].**

31) שהרי החליף דבריו, ועקר מקצת נדרו, וממילא הותר כולו. 32) הואיל והעמיד דבריו כבתחילה לא הורע נדרו, שאין זה אלא מתנה על המיושן, שלא היה בכלל בשעת

נדרו, אילו ידע שהוא יפה למעיים (נדרים סו. וכפירוש הגמרא שם כו: לענין בצל, וממנו למד רבינו לענין יין).
33) כמו שאמרו שם סו. "קונם בצל שאני טועם, שהבצל רע ללב, אמרו לו: והלא הכופרי (בצל כפרי) יפה ללב ?! הותר בכופרי, ולא בכופרי בלבד הותר אלא בכל הבצלים", וכפי שהוסבר בגמרא שם כו.

1 ח. כָּל הַנּוֹדֵר אוֹ נִשְׁבָּע - רוֹאִין דְּבָרִים שֶׁבִּגְלָלָן
2 נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר, וּלְמִדִּין מֵהֶן לְאֵי זֶה נִתְכַּוֵּן, וְהוֹלְכִין
3 אַחַר הָעִנְיָן[34], לֹא אַחַר כָּל מַשְׁמַע הַדִּבּוּר[35]. כֵּיצַד?
4 הָיָה טָעוּן מַשָּׂא שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתִּים, וְהִזִּיעַ[36]
5 וְהָיָה רֵיחוֹ קָשֶׁה[37], וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו
6 צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים לְעוֹלָם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי
7 צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים וּלְכַסּוֹתָן[38], וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא
8 לְהַפְשִׁילָן[39] לַאֲחוֹרָיו[40]. הָיָה לָבוּשׁ בִּגְדֵי צֶמֶר
9 וְנִצְטַעֵר בִּלְבִישָׁתָן[41], וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו
10 צֶמֶר לְעוֹלָם - אָסוּר לִלְבֹּשׁ, וּמֻתָּר לִטְעֹן עָלָיו, וּמֻתָּר
11 לְהִתְכַּסּוֹת בְּגִדֵּי[42] צֶמֶר; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְבֶגֶד
12 צֶמֶר[43]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

34) כוונת הנדר. 35) ההבנה המילולית שבדיבור.
36) מכובד המשא. 37) או שהיה ריחו קשה, שהצמר והפשתים ריחם קשה (משנה בנדרים נה: וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם). 38) להתכסות בהם. 39) לתלותם.
40) וכל־שכן לטענם לפניו, אלא שדרכם של אלו להפשילם לאחוריו (תוספות יו"ט שם). שבענין שנצטער נדר, ולפיכך מותר לו להתכסות, ואסור לו לטענם (רש"י שם).
41) מחמת ריחם או מחמת כובדם (ריטב"א ורא"ש שם).
42) צמר שנגזז ועדיין לא נטוה. 43) שלא נדר אלא ממלבוש שנצטער בו (ברייתא שם, וברש"י). ונראה מדברי רבינו, שהנודר מן הצמר סתם, אסור גם בלבישה וגם בטעינה (ר"ן וכסף־משנה).

13 ט. הָיוּ מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ שֶׁיִּשָּׂא קְרוֹבָתוֹ[44] וְהוּא מְמָאֵן,
14 וּפָצְרוּ[45] בּוֹ וְנָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא תֵהָנֶה בּוֹ לְעוֹלָם;
15 וְכֵן הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא תֵהָנֶה
16 בּוֹ לְעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת לֵהָנוֹת לוֹ; שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ
17 אֶלָּא לְשֵׁם אִישׁוּת[46].

44) ובמשנה נדרים סג: הנוסח: "בת אחותו". ומפרש רבינו שם: לפי שהוא נהוג, ועוד הוא מצוה וחייב אדם להשתדל בזה, כמו שאמרו "ומבשרך לא תתעלם" (ישעיה נח, ז) - זה הנושא בת אחותו, וראה יבמות סב: 45) בקשו הרבה.
46) נישואין (נדרים סג:).

18 י. וְכֵן הַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ שֶׁיִּסְעַד אֶצְלוֹ וּמֵאֵן, וְנִשְׁבַּע אוֹ
19 נָדַר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלֹא יִשְׁתֶּה לוֹ טִפַּת צוֹנֵן - הֲרֵי
20 זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלִשְׁתּוֹת לוֹ צוֹנֵן; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן
21 זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עִמּוֹ בִּסְעֻדָּה זוֹ[47]. וְכֵן
22 כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

47) שתיה מרובה, אבל טיפת צונן מותר לו. וכן מותר לו לאכול ולשתות בביתו בסעודה אחרת, כמו שאמרו בתוספתא (נדרים פ"ד, מ"ח) "תוך המשתה אסור, לאחר המשתה מותר" (נדרים שם ובר"ן).

23 יא. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קוֹנָם[48] לְבֵיתְךָ אֲנִי נִכְנָס וְשָׁדְךָ
24 אֲנִי לוֹקֵחַ, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, וּמֵת[49] אוֹ מְכָרָן
25 לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לַבַּיִת וְלִקַּח הַשָּׂדֶה מִן
26 הַיּוֹרֵשׁ אוֹ מִן הַלּוֹקֵחַ; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא כָּל זְמַן
27 שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: לַבַּיִת הַזֶּה אֵינִי נִכְנָס
28 וְשָׂדֶה זוֹ אֵינִי לוֹקֵחַ, וּמֵת אוֹ מְכָרָן לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה
29 אָסוּר[50].

48) מפורש לעיל ה"ג. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי ר"מ תיבת "קונם" איננה. אלא: "לביתך איני נכנס, ושדך איני לוקח". וראה בביאורנו לעיל אות י. 49) בעל הבית והשדה. 50) כיון שאמר "בית זה", עשאו עליו כחתיכת איסור (משנה נדרים מו. ובר"ן שם עמ' ב) והשווה לעיל פ"ה, ה"ד־ה.

30 יב. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הַשְׁאִילֵנִי פָּרָתְךָ, אָמַר לוֹ: אֵינָהּ
31 פְּנוּיָה, נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר וְאָמַר: קוֹנָם[51] שָׁדִי אֵינִי חוֹרֵשׁ
32 בָּהּ[52] לְעוֹלָם[53]; אִם הָיָה דַּרְכּוֹ לַחֲרֹשׁ בְּיָדוֹ[54] - הוּא
33 אָסוּר, וְכָל אָדָם מֻתָּרִין לַחֲרֹשׁ לוֹ בָּהּ[55]; וְאִם אֵין
34 דַּרְכּוֹ לַחֲרֹשׁ בְּיָדוֹ - הוּא וְכָל אָדָם אֲסוּרִין[56]. וְכֵן כֹּל
35 כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

51) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים - תיבה זו איננה.
52) בפרה זו. 53) נתעצב השואל כנגד המשאיל, ואמר כך מתוך כעס, שלא רצה זה להשאילו (משנה בנדרים מג. וברש"י). 54) בעצמו, שהוא איש כפרי, איכר. 55) שלא נתכוין אלא לאסור חרישתו הוא. 56) כיון שאין דרכו לחרוש בידו, לא נתכוין אלא שלא ליהנות מחרישתה לא על ידו ולא ע"י פועליו (שם).

36 יג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה אוֹ שֶׁיִּקְנֶה בַּיִת
37 אוֹ שֶׁיֵּצֵא בְּשַׁיָּרֶא[57] אוֹ יִפְרֹשׁ[58] בַּיָּם - אֵין מְחַיְּבִין
38 אוֹתוֹ לִשָּׂא אִשָּׁה אוֹ לִקְנוֹת אוֹ לָצֵאת מִיָּד, אֶלָּא עַד
39 שֶׁיִּמְצָא דָּבָר הֶהָגוּן[59] לוֹ. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה שֶׁכָּל
40 מִי שֶׁיִּתְבַּע אוֹתָהּ תִּנָּשֵׂא לוֹ, וְקָפְצוּ עָלֶיהָ בְּנֵי אָדָם
41 שֶׁאֵינָן הֲגוּנִין לָהּ, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא נִתְכַּוְּנָה זוֹ
42 אֶלָּא לְכָל מִי שֶׁיִּתְבַּע אוֹתָהּ מִן הַהֲגוּנִין לָהּ. וְכֵן כֹּל
43 כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

57) קבוצת אנשים העוברים יחד בדרך, או במדבר.
58) יפליג מיבשה לים. 59) בבא קמא פ. ושם הנוסח: מי שנדר ליקח בית ולישא אשה בארץ ישראל וכו' וכנראה שזו טעות סופר, שכן בתוספתא שם פ"ח, מ"ד, שהיא מקור ברייתא זו, לא נזכרה ארץ ישראל לענין זה (מעשה רוקח). וכן בשו"ע יו"ד ריט, סעיף א, לא הודגש כאן: ארץ ישראל.

44 יד. הַמַּדִּיר אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר לוֹ: שֶׁתָּבוֹא
45 וְתִטֹּל לְבָנֶיךָ כֹּר אֶחָד חִטִּים אוֹ שְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן[60]
46 - הֲרֵי זֶה[61] יָכוֹל לְהַתִּיר נִדְרוֹ בְּלֹא שְׁאֵלָה לְחָכָם,

וְיֹאמַר לוֹ: כְּלוּם נִתְכַּוַּנְתָּ אֶלָּא לְכַבְּדֵנִי[62], כְּבוֹדִי שֶׁלֹּא אֶטֹּל[63], וּכְבָר הִגִּיעַ אֵלַי כָּבוֹד שֶׁנָּדַרְתָּ בִּשְׁבִילִי[64]. וְכֵן הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע: שֶׁאֵין אַתָּה נֶהֱנֶה לִי אִם אֵין אַתָּה נוֹתֵן לִבְנִי כּוֹר שֶׁל חִטִּים וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהַתִּיר נִדְרוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁאֵלַת חָכָם, וְיֹאמַר: הֲרֵינִי כְּאִלּוּ נִתְקַבַּלְתִּי[65] וְהִגִּיעוּ לְיָדִי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

60) שאמר לו: קונם שאני נהנה לך, אם אי אתה נוטל לבנך וכו' כלשון המשנה בנדרים סג: ובגמרא שם כ. ולפי זה, המדיר, הוא הנודר על עצמו. 61) חברו, שנדרש ליטול ממנו. 62) בפני הבריות, שיראו שאני חשוב בעיניך, שאתה רוצה ליתן לי מתנה. 63) שאתכבד יותר, כשיראו שאיני רוצה לקבל. 64) וכל זה כשאין המדיר מפרש את כוונתו, אלא נדר סתם. אבל אם המדיר חולק ואומר: לא כי אלא לכבודי נתכוונתי, שאתכבד כשתקבל ממני מתנה, הרי זה אסור ללא היתר חכם (ר"ן ע"פ הירושלמי בנדרים פ"ח, ה"ז. וכן בש"ך ליו"ד רלב, ס"ק מו). 65) קבלתי, ולשון משנה היא (בנדרים סג: ובתוספות יו"ט שם). וכתב הרדב"ז: מכאן יש ללמוד, שמי שנשבע לחברו לפרוע לו חובו ביום פלוני ולא השיגה ידו, אין תקנה להאריך לו זמן הפרעון, אלא יאמר לו המלוה: הריני כאילו נתקבלתי.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) שהולכים בנדרים אחר לשון בני אדם למקומותיהם, הדברים שדרך השליח להמלך עליהם, הבדלים בין הנודר מן החיטה לנודר מן החיטים, מקומות ואנשים שונים הנכללים בתוך הנדר ושאינם נכללים בו.

א. בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתוֹ לָשׁוֹן[2] וּבְאוֹתוֹ זְמַן[3] שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע בּוֹ. כֵּיצַד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמְּבֻשָּׁל: אִם דֶּרֶךְ אוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁקּוֹרְאִין מְבֻשָּׁל אֲפִלּוּ לְצָלִי וּלְשָׁלוּק[4] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּכֹּל; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת מְבֻשָּׁל אֶלָּא לְבָשָׂר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּמַיִם וּבִתְבָלִין[5] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּצָלִי[6] וּבְשָׁלוּק[7]. וְכֵן הַמְּעֻשָּׁן[8] וְהַמְּבֻשָּׁל בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא[9] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[10] - הוֹלְכִין בּוֹ אַחַר הַלָּשׁוֹן שֶׁל בְּנֵי הָעִיר[11].

2) ובכת"י התימנים: ובאותה לשון. באותה שפה שנדר בה. 3) כי בשינויי הזמנים, יתכן שאפילו באותה עיר תשתנה משמעות הלשון ממשמעה הקודם. 4) שנתבשל יותר מבישולו הראוי (רע"ב לנדרים פ"ו, מ"א. וכן ברא"ש לנדרים שם). אבל הר"ן והרשב"א הוכיחו, שבנדרים נקרא שלוק - כל שלא נתבשל כל צרכו, כי בלשון בני אדם גם תבשיל שנתבשל יותר מדי, נקרא: מבושל. 5) מפורש לעיל פ"ה, הי"א. 6) שאינו מבושל במים כי־אם צלוי על האש. 7) שאינו נקרא מבושל (נדרים מט.). ושם הביאו, שבלשון תורה גם צלוי נקרא מבושל, שכן כתוב (דברי הימים־ב לה, יג) "ויבשלו הפסח באש כמשפט". וידוע, שאין הפסח נאכל אלא צלי. ורבי עקיבא איגר ז"ל מראה שם, פסוק מפורש בתורה (דברים טז, ו־ז) "תזבח את הפסח בערב . . . ובשלת ואכלת". 8) ולא נתבשל כלל. 9) שאין חומם מתולדות האש, השווה הל' שבת פ"ט, ה"ג. 10) כגון שאר מעיינות רותחים. 11) וב"ירושלמי" נדרים פ"ו ה"א, נסתפקו בנודר מן המבושל, אם מותר במעושן ומטוגן ומבושל בחמי טבריה, ונשארו בספק. וכנראה, שזה במקום שאין לשון בני אדם מוסכמת בזה, ומספק הולכים בו להחמיר, כמבואר בסמוך ה"ד (כסף־משנה).

ב. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמָּלִיחַ[12], אִם דַּרְכָּם לִקְרוֹת מָלִיחַ לְכָל הַמְּלוּחִין - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל הַמְּלוּחִין; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת מָלִיחַ אֶלָּא לְדָג מָלִיחַ בִּלְבַד - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּדָג מָלִיחַ[13].

12) מיני מזון המתובלים הרבה במלח וחריפים מאד, כמו שאמרו (קידושין סו.): "אף אנו נאכל מלוחים זכר לאבותינו". 13) שבנדרים, הלך אחר לשון בני אדם. וראה בסמוך אות טו.

ג. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַכָּבוּשׁ[14], אִם דַּרְכָּם לִקְרוֹת כָּבוּשׁ לְכָל הַכְּבוּשִׁים[15] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּכֹּל; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת כָּבוּשׁ אֶלָּא לְיֶרֶק כָּבוּשׁ בִּלְבַד - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּכָבוּשׁ שֶׁל יֶרֶק[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[17].

14) מזון מתוקן בתוך ציר (שמן, חומץ וכדומה) לשם שימורו ימים רבים. 15) כל דברי מאכל למיניהם שנכבשו בחומץ וכדומה. 16) במשנה, נדרים נא, ב - שנינו: "מן הכבוש אין אסור אלא מן הכבוש של ירק, כבוש שאני טועם אסור בכל הכבושים" וכו'. ומפרש רבינו שם, שעיקר ההפרש הוא: בין השם הידוע, לשאינו ידוע, שאם אמר הכבוש בה"א הידיעה, כוונתו לכבוש הידוע, והוא של ירק. ואם אמר בלא ה"א הידיעה, הרי זה מורה על כל הכבושים, וזהו כלל ידוע בכל הלשונות. אבל גם שם מסכם רבינו: "ואל תפשע (תטעה) בעיקר הידוע: בנדרים הלך אחר לשון בני אדם". כלומר, אם יארע מקום, שאין מדקדקים בלשונם בין ה"א הידיעה לשם שאינו ידוע, בכל אלה עלינו ללכת אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותו זמן (ע"פ 'תוספות יו"ט' שם). 17) כגון הנודר מן השלוק, שאם אין דרכם לקרות שלוק אלא לבשר שלוק, אינו אסור אלא בבשר שלוק בלבד, כמפורש במשנה שם.

ד. הָיוּ מִקְצָת בְּנֵי הַמָּקוֹם קוֹרִין לוֹ כָּךְ וּמִקְצָתָם אֵין קוֹרִין - אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, אֶלָּא הֲרֵי זֶה סְפֵק נְדָרִים[18], וְכָל סְפֵק נְדָרִים - לְהַחְמִיר, וְאִם עָבַר - אֵינוֹ לוֹקֶה[19].

18) מבואר בסמוך ה"ה. 19) משום: לא יחל דברו, שאין לוקים על הספק, השווה לעיל פ"ה הי"ד.

ה. כֵּיצַד? נָדַר מִן הַשֶּׁמֶן בְּמָקוֹם שֶׁמִּסְתַּפְּקִין[20] בְּשֶׁמֶן זַיִת וּבְשֶׁמֶן שֶׁמְּשִׁמִּין[21], וְרֹב אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אֵין קוֹרִין שֶׁמֶן סְתָם אֶלָּא לְשֶׁמֶן זַיִת, וְקוֹרִין לְשֶׁמֶן שֶׁמְּשִׁמִּין שֶׁמֶן שֶׁמְּשִׁמִּין, וּמִעוּטָם קוֹרִין אַף לְשֶׁמֶן שֶׁמְּשִׁמִּין

שֶׁמֶן סְתָם - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁנֵיהֶם[22], וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל שֶׁמֶן שֶׁמִּשְׁמִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[23].

20) משתמשים. 21) סַסְמֶה ביוונית, והוא צמח עשבוני, שמזרעיו מפיקים שמן למזון ולמאור. 22) נדרים נג, א. כיון שמיעוטם קוראים אף לשמן שומשמין שמן סתם, יש להסתפק שמא אליו נתכוין (ר"ן שם). ושם אמרו: "הנודר מן השמן בארץ ישראל (שאינו מצוי בה אלא שמן זית) - מותר בשמן שומשמין ואסור בשמן זית, ובבבל (שאין מצוי בה אלא שמן שומשמין) - אסור בשמן שומשמין ומותר בשמן זית". 23) ראה לקמן הי"ד.

ו. כָּל דָּבָר שֶׁדֶּרֶךְ שָׁלִיחַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם לְהִמָּלֵךְ[24] עָלָיו - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַמִּין שֶׁנֶּאֱמַר לַשָּׁלִיחַ סְתָם. כֵּיצַד? מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן, אִם יִשְׁלַח אָדָם שָׁלִיחַ לִקְנוֹת לוֹ בָּשָׂר סְתָם, אָמַר לוֹ: לֹא מָצָאתִי אֶלָּא דָּגִים[25]; אִם נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר בְּמָקוֹם זֶה מִן הַבָּשָׂר - נֶאֱסַר אַף בִּבְשַׂר דָּגִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[26]. וּבְכָל מָקוֹם, הַנּוֹדֵר מִן הַבָּשָׂר - אָסוּר בִּבְשַׂר עוֹפוֹת[27] וּבִקְרָבַיִם, וּמֵתָּר בַּחֲגָבִים[28]. וְאִם מַרְאִין הַדְּבָרִים בְּעֵת שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא בִּבְשַׂר בְּהֵמָה בִּלְבַד [אוֹ לִבְשַׂר עוֹף וּבְהֵמָה בִּלְבַד][29] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּבְשַׂר דָּגִים וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁהַשָּׁלִיחַ נִמְלָךְ עֲלֵיהֶן[30].

24) לשאול ולהתייעץ עם שולחו. 25) ושואלו אם רוצה הוא לקנות לו דגים במקום בשר, אבל אינו אומר לו לא מצאתי אלא ירקות, מכאן אתה שומע, שהדגים בכלל מין בשר הם (נדרים נד: וכדעת רבי עקיבא). 26) כגון אם אמר: ירק המתבשל בקדירה עלי, הרי זה אסור בדלועין, שאף הם מתבשלים בקדירה, והשליח נמלך עליהם כשאומרים לו: להביא ירק המתבשל בקדירה (ראה לקמן ה"י). 27) שהם בכלל בשר, והשליח נמלך עליהם בתחילת שליחותו, ששואל את השולח: איזה בשר אתה רוצה, בשר בהמה או בשר עוף? ואילו דגים אינו נמלך עליהם אלא בסוף שליחותו, כשהלך ולא מצא בשר הוא חוזר ושואל, שמא אקנה לך דגים? הרי שהעופות בכלל בשר הם יותר מדגים (כסף־משנה ע"פ הסוגיא בנדרים שם). 28) שאינם מין בשר, וגם השליח אינו נמלך עליהם (שם). 29) ולא לדגים, כגון שכאבו לו עיניו, וידוע שהדגים קשים לכואבי עינים (נדרים שם, וכן במעילה כ:). 30) הואיל ובין כה אסור לו לאכול דגים מחמת כאב עיניו, ודאי לא נתכוין בנדרו לאסור עליו בשר דגים, שממילא לא יאכלם (שם וברר"ן).

ז. הַנּוֹדֵר מִן הַמְּבֻשָּׁל - מֻתָּר בְּבֵיצָה שֶׁלֹּא נִתְבַּשְּׁלָה עַד שֶׁקָּפְתָה[31] אֶלָּא נִתְגַּלְגְּלָה בִּלְבַד[32]. הַנּוֹדֵר מִמַּעֲשֵׂה קְדֵרָה - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִדְּבָרִים שֶׁמַּרְתִּיחִין אוֹתָן בְּקְדֵרָה[33], כְּגוֹן רִיפוֹת[34] וּלְבִיבוֹת[35] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן[36]. אֲסַר עַצְמוֹ מִכָּל הַיּוֹרֵד לְקְדֵרָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל הַמִּתְבַּשְּׁלִין בִּקְדֵרָה[37].

31) הוקפאה ונקרשה. 32) הוחמה במים ולא הוקרשה כלל, ועושין אותה לרפואה ואין אוכלין עמה פת (כסף־משנה). ועל שם שבהתחלת בישול הביצה או צלייתה, מתערב החלמון עם החלבון, נקרא בישולה: גלגול, כלשון המשנה (שבת פ"ג, מ"ג): "אין נותנים ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל", ומפרש רבינו שם: "תתגלגל - תתערב, הענין שתתבשל קצת בישול". ומקור הלכה זו, במשנה נדרים מט, א: "ומותר בביצה טורמוטא", ומפרש רבינו שם: "מבושלת במים חמים, ומשמרים אותה שימור גדול שלא תקפה, וקוראים אותה הרופאים נמרשת". אבל מבושלת הרבה עד שנקרשה אפילו קצת, אסור בה הנודר, וכן אמרו ב'ירושלמי' (נדרים פ"ו, ה"א) "אסור בביצה מגולגלת, שכן דרך החולה לאכול בה פתו". וכנראה שבנקרשה קצת, מדובר שם (כסף־משנה). 33) שאינם צריכים בישול רב אלא ברתיחתם נגמר בישולם (ב"ח ל'טור' יו"ד סי' ריז). 34) מיני חיטה כתושים לגריסים, ככתוב (שמואל־ב יז, יט): "ותשטח עליו הרפות". 35) עוגה מטוגנת עשויה מקמח, ככתוב (שם, יג, ו) "ותלבב לעיני שתי לבבות". ומפרש רש"י שם: סולת מורבכת במים רותחים תחילה ואח"כ בשמן. 36) דברי קמח שאין מבשלים אותם זמן רב, אלא חולטים אותם במים רותחים וזהו גמר בישולם, כמבואר ב'ירושלמי' נדרים פ"ו ה"ב. 37) אפילו צריכים בישול רב (משנה בנדרים מט.). ולדעת ה'טור' יו"ד סי' ריז - הכוונה, אפילו לדברים שמבשלים אותם קצת בקדירה, ואח"כ מטגנים אותם באלפס, שאע"פ שלא נגמר בישולם בקדירה, הואיל וירדו תחילה לקדירה ונתבשלו בה - הרי הם אסורים.

ח. הַנּוֹדֵר מִן הַדָּגִים - מֻתָּר בְּצִיר[38] וּבְמֻרְיָס[39] שֶׁל דָּגִים. הַנּוֹדֵר מִן הֶחָלָב - מֻתָּר בְּקוֹם, וְהוּא הַמַּיִם הַמֻּבְדָּלִין מִן הֶחָלָב[40]. נָדַר מִן הַקּוֹם - מֻתָּר בְּחָלָב. נָדַר מִן הַגְּבִינָה - אָסוּר בָּהּ בֵּין מְלוּחָה בֵּין תְּפֵלָה[41].

38) שומן דגים, וקרבי דגים מעורבים בו (ר"ן לנדרים נא:). ורבינו מפרש שם: "המים היוצאים מן הדגים המלוחים". 39) שומן דגים שאין בו קרבי דגים (ר"ן שם). וה'ערוך' ערך אמן, פירש: שמנונית היוצאת מדגים הכבושים במלח. ומכיון שאין עיקר הדג מעורב בהם - מותר (משנה, נדרים נא:). 40) משנה, שם. שאין זה בכלל חלב. והראב"ד מפרש: קום - חלב הקפוי, כלומר לבן. אבל רבינו סובר שחלב קפוי - נקרא חלב בלשון בני אדם, והנודר מן החלב אסור בו, שעדיין אין שם גבינה עליו (רדב"ז). 41) משנה, שם. תפלה - בלתי מלוחה, ככתוב (איוב ו, ו) "היאכל תפל מבלי מלח". ואין אומרים רוב גבינות מלוחות הן ולא נתכוין אלא למלוחה (ר"ן שם).

ט. הַנּוֹדֵר מִן הַחִטִּים - אָסוּר בָּהֶן בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִין[42]. חִטָּה חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם[43] - אָסוּר בָּהֶן בֵּין קֶמַח בֵּין פַּת[44]. חִטָּה שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - אָסוּר בְּאָפוּי[45] וּמֻתָּר לָכֹס[46]. חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - מֻתָּר בְּאָפוּי[47] וְאָסוּר לָכֹס. חִטָּה חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - אָסוּר בֵּין בְּאָפוּי בֵּין לָכֹס[48]. וְהַנּוֹדֵר מִן הַדָּגָן אוֹ מִן הַתְּבוּאָה - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בַּחֲמֵשֶׁת הַמִּינִין[49].

42) כי אפילו נתבשלו, אינן נעשות גוף אחד (כמו באפוי)

אלא נשארות פרודות זו מזו ובכלל 'חיטים' הן. אבל כשנדר מן החיטה, שמשמעה גוף אחיד, הרי זה מותר בהן בין חיין בין מבושלין, שהגרגרים נשארו פרודות ואינם בכלל חיטה ('מרכבת המשנה', וראה בסמוך אות מד). 43) שאמר בפירוש שהוא נודר משתיהן. 44) חיטה בלבד, משמעה רק פת אפויה, וחיטים משמען: חיין וגם קמח, ומתוך שנדר משתיהן, נאסר בכל (משנה, נדרים נג, ב. ובריטב"א שם). 45) ובכת"י התימנים: אסור בה אפויה. שלשון חיטה משמעה: יחיד, ובוודאי לא נתכוין לגרגיר אחד, אלא לפת אפויה שהיא גוף אחד (שם, וברש"י ור"ן). 46) לאכול חיטים חיין או קמח. לכוס - ללעוס, כמו ששנינו (ברכות לז.) "הכוסס את החיטה". וכל דבר הנאכל שלא כדרכו, כגון חיטים חיין או קמח, נקרא: כסיסה (רש"י שם לו:). 47) שלשון חיטים: משמעה חיטים חלוקות שאדם כוסס כמו שהן, אבל לא פת אפויה, שהיא גוש אחד ואינה נכססת אלא נאכלת (נדרים נג: וברי"ן). וכבר אמרנו, שגם אכילת קמח אינה אלא כסיסה. 48) כי חיטה משמעה פת אפויה, וחיטים - משמען כסיסת החיטים או הקמח, נמצא שנדר משניהם (שם בגמרא). 49) והם: חיטים, שעורים, כוסמת, שבולת שועל ושיפון (משנה, נדרים נה.).

1 **י. הַנּוֹדֵר מִן הַיָּרָק - מֻתָּר בִּדְלוּעִין[50]. הַנּוֹדֵר**
2 **בִּכְרֵישִׁין[51] - מֻתָּר בְּקַקְפָּלוּטוֹת[52]. הַנּוֹדֵר מִן הַכְּרוּב -**
3 **אָסוּר בַּמַּיִם שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ הַכְּרוּב[53]; שֶׁהֲרֵי מֵי**
4 **שְׁלָקוֹת[54] - כִּשְׁלָקוֹת[55]. נָדַר מִמֵּי הַשְּׁלָקוֹת - מֻתָּר**
5 **בַּשְּׁלָקוֹת עַצְמָן[56]. הַנּוֹדֵר מִן הָרִטֶּב - מֻתָּר בַּתְּבָלִין[57]**
6 **שֶׁבּוֹ; מִן הַתְּבָלִין - מֻתָּר בָּרִטֶּב[58]. הַנּוֹדֵר מִן**
7 **הַגְּרִיסִין[59] - אָסוּר בְּמִקְפָּה[60] שֶׁל גְּרִיסִין[61].**

50) ריבוי מדלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח מקשה, ואינה נאכלת אלא מבושלת, ולפיכך אינה בכלל "ירק", שהוא נאכל חי (משנה, נדרים נד.). אבל אם נדר מירק המתבשל בקדירה, גם הדלעת בכלל, שכן היא דבר שהשליח נמלך עליו ואומר: לא מצאתי ירק אלא דלועין (גמרא שם, וראה לעיל ה"ו). 51) משנה, שם נג, א. והוא מין ירק הדומה לבצל, ונקרא בערבית כראתי, כפירוש המשנה לרבינו, שביעית פ"ז, מ"א, ובלועזית: לאוך, כדברי ה'ערוך', והוא הכרתי המוזכר במשנה (ברכות פ"א, מ"ב). "ואת החציר ואת הבצלים" (במדבר יא, ה) מתרגם אונקלוס "וכרתי ובוצלי". 52) מין חציר הנעשה בארץ ישראל, כלשון רבינו בפירושו למעשר שני פ"ב, מ"א. והוא ג"כ ממיני הכריש והבצל, כלשון רבינו בפירושו למשנה נדרים פ"ו, מ"ט: "קפלוטות - שם הכרתין שבארץ ישראל". "ואת החציר" (במדבר יא, ה) מתרגם ה'ירושלמי': קפלוטיא, כי השם קפלוט ביוונית: ראש, והוא כינוי לכרישין שיש להם ראש (ה'ערוך' השלם). 53) משנה, נדרים נג, ב: "מן הכרוב, אסור באספרגוס". ולדעת רבינו שם: אספרגוס - "המים ששולקים (מבשלים) בהם הירקות איזה ירק שיהיה". 54) ירקות שנתבשלו (רש"י ברכות לח:). 55) וכן אמרו (ברכות לט.) "מי כל השלקות כשלקות". והשווה הל' ברכות פ"ח, ה"ד: "שמי השלקות כשלקות". 56) משנה, נדרים שם. 57) מיני בושם הבאים לתבל את הקדירה וליתן טעם ברוטב. 58) ברייתא, נדרים נב, ב: "מן הרוטב - מותר בקיפה, מן הקיפה - מותר ברוטב". ומפרש רבינו: קיפא - היא תבלין, כפירושו למשנה שם נב, א. והשווה לעיל פ"ה הי"א, ובפירושנו שם. 59) פולים טחונים. 60) תבשיל מעובה וסמיך. 61) משנה, נדרים נג, ב: אע"פ שנתנם במקפה, עדיין שם גריסים עליהם (רא"ש שם).

8 **יא. הַנּוֹדֵר מִן פֵּרוֹת הָאָרֶץ - אָסוּר בְּכָל פֵּרוֹת הָאָרֶץ,**
9 **וּמֻתָּר בִּכְמֻהִין וּפִטְרִיּוֹת[62]. וְאִם אָמַר: כָּל גְּדוּלֵי**
10 **קַרְקַע עָלַי - אָסוּר אַף בִּכְמֻהִין וּפִטְרִיּוֹת; אַף עַל פִּי**
11 **שֶׁאֵינָן יוֹנְקִין מִן הַקַּרְקַע[63], גְּדֵלִין הֵן בַּקַּרְקַע[64].**

62) שאינם יונקים מן הארץ אלא מן האויר (נדרים נה:). כמהין ופטריות הן ממשפחה אחת, אלא שהכמהין גדלים תוך הקרקע, ואחר חפירתה נראים, והפטריות גדלות על הארץ (מוסף ה'ערוך'). ו'רבינו יונה' בפירושו לברכות מ, ב - אומר: כמהים - נקראים אותם שמצויים תחת הקרקע ונבראים משומן הארץ . . . ופטריות - הן מין אחר שגדלין לפעמים בעצים, ונקראין בלע"ז פונגו"ש. 63) ואין להם שרשים בה. 64) מלחלוחית הארץ הם גדלים אע"פ שאינם נוגעים בקרקע (נדרים שם, וברא"ש). וכתוב ב'הגהות מיימוניות' בשם 'רבינו תם', הנודר ואומר: קונם כל פירות שבעולם עלי, אין נדרו חל, הואיל ואי־אפשר שלא יעבור עליו, הרי זה נדר שוא, כמבואר בנדרים טו, א. וראה ב'תוספות' שם בשם ר"י. אמנם אם יאמר: קונם כל פירות שבעולם עלי, אם אעשה דבר זה, נדרו חל - שהרי אפשר שלא יעבור על תנאו, ולא יצטרך לאיסור נדרו.

12 **יב. הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת הַשָּׁנָה - אָסוּר בְּכָל פֵּרוֹת הַשָּׁנָה[65],**
13 **וּמֻתָּר בִּגְדִיִּים וּבִטְלָאִים וּבְחָלָב וּבְבֵיצִים וּבְגוֹזָלוֹת[66].**
14 **וְאִם אָמַר: כָּל גְּדוּלֵי שָׁנָה עָלַי - אָסוּר בְּכֻלָּם[67].**
15 **הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת הַקַּיִץ - אֵין אָסוּר אֶלָּא בַּתְּאֵנִים[68].**

65) בין של אילן, בין פרי האדמה, עד תשרי של השנה הבאה (נדרים נה: וב'נמוקי יוסף' שם). 66) יונים, שאין אלה נקראים פירות (ריטב"א שם). 67) גמרא שם, ודוקא שאסרם עליו עד זמן ידוע שהוא יכול לעמוד בו, אבל אסרם עליו לעולם - אין זה נדר, שאי־אפשר לו לקיימו (ר"ן שם). וראה הערתנו לעיל אות סב. 68) הנקצצות ביד, בניגוד לענבים הנקצצות בסכין, כי לשון "קיץ" משמעה דבר הנלקט ביד (נדרים סא: וברא"ש).

16 **יג. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הִזְהִיר בָּעִקָּר**
17 **הַגָּדוֹל, שֶׁהוּא: בִּנְדָרִים הֵלֵךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם[69]**
18 **שֶׁבָּאוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן וּבְאוֹתוֹ זְמַן. וְעַל פִּי**
19 **עִקָּר זֶה תּוֹרֶה וְתֹאמַר: זֶה הַנּוֹדֵר אָסוּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי,**
20 **וּמֻתָּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי.**

69) שם נא, ב. ולא נשנו כל אלו, אלא אם אין שם מנהג ולא לשון קבוע, תסמוך על מה ששנו חכמים (רדב"ז). והשווה לעיל ה"א ובביאורנו שם.

21 **יד. הַנּוֹדֵר מִן הָעֲנָבִים - מֻתָּר בְּיַיִן[70], וַאֲפִלּוּ**

הֶחָדָשׁ[71]. מִן הַזֵּיתִים - מֵתָּר בְּשֶׁמֶן[72]. מִן הַתְּמָרִים - מֵתָּר בִּדְבַשׁ תְּמָרִים[73]. מִן הַסִּתְוָנִיּוֹת[74] - מֵתָּר בְּחֹמֶץ סִתְוָנִיּוֹת[75]. מִן הַיַּיִן - מֵתָּר בְּיֵין תַּפּוּחִים[76]. מִן הַשֶּׁמֶן - מֵתָּר בְּשֶׁמֶן שֶׁמְּשָׁמִין[77]. מִן הַדְּבַשׁ - מֵתָּר בִּדְבַשׁ תְּמָרִים[78]. מִן הַחֹמֶץ - מֵתָּר בְּחֹמֶץ סִתְוָנִיּוֹת[79]. מִן הַיָּרָק - מֵתָּר בְּיַרְקוֹת[80] שָׂדֶה. מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ שֵׁם לְוַי[81] הֵם, וְהוּא לֹא נָדַר אֶלָּא מִשֵּׁם שֶׁאֵינוֹ לְוַי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

70) משנה, נדרים נב, ב. 71) שטעמו כטעם הענבים, אין אנו הולכים אחר הטעם אלא אחר השם, והרי זה שם אחר לגמרי, כדעת רבא בעבודה זרה סו, א. (ש"ך ליו"ד סי' רטז, ס"ק כז, ובביאור הגר"א שם ס"ק כח). והשווה הל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ד. 72) נדרים, שם. 73) משנה, שם נג, א. 74) ענבים רעים הנשארים בגפנים בימות הסתיו, ועושים מהם חומץ. 75) שלא נתכוין זה לחומץ היוצא מהם (שם). 76) שסתם יין, משמע יין ענבים (שם). 77) שסתם שמן, משמעו שמן זית (שם). וראה לעיל ה"ה, ובביאורנו אות כא. 78) שסתם דבש אינו אלא דבש דבורים (שם). 79) שלא נתכוין אלא ליין טוב שהחמיץ (שם וב'תוספות'). 80) וסתם ירק, משמעו ירק גינה, ולא ירק שדה העולה מאליו בלא זריעה (שם). 81) הרוצה לומר "ירקות שדה", צריך לחבר שם לירק, ולומר: ירקות שדה, וכן כולם (רא"ש שם). לוי - חיבור, כמו: "הפעם ילוה אישי" (בראשית כט, לד).

טו. הַנּוֹדֵר מִן הַכְּסוּת - מֵתָּר בְּשַׂק[82] וּבִירִיעָה[83] וּבַחֲמִילָה[84]. מִן הַבַּיִת - אָסוּר בַּעֲלִיָּה, שֶׁהָעֲלִיָּה בִּכְלַל הַבַּיִת. נָדַר מִן הָעֲלִיָּה - מֵתָּר בְּבַיִת[85]. מִן הַדַּרְגֵּשׁ[86] - מֵתָּר בְּמִטָּה; מִן הַמִּטָּה - אָסוּר בְּדַרְגֵּשׁ, שֶׁהוּא כְּמוֹ מִטָּה קְטַנָּה.

82) ארוג משיער. 83) בגד גס ועבה שאינו תפור (משנה, נדרים נה: וכפירוש רבינו שם). ויש מפרשים: יריעת עזים של שוכני אהלים ('נמוקי יוסף' שם). 84) מסך עב מאד להגן ממטר, וכל אלו אינם ראויים לבגד (שם). ויש מפרשים, שאין היתר זה מועיל אלא להתכסות בהם על הכתפים, שאין זה דרך מלבוש, אבל אם עשה מהם בגד - אסור ללבשו אע"פ שהוא ממין גס ('נמוקי יוסף'). 85) שאין הבית בכלל העליה (משנה, שם נו.). 86) מיטה קטנה שנותנים אותה לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (שם, וכפירוש רבינו). ויש מפרשים: מיטה קטנה העשויה לקשט הבית ('תפארת ישראל', שם). "וישבת על מטה כבודה" (יחזקאל כג, מא) מתורגם: ורמית דרגשין.

טז. הַנּוֹדֵר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבַיִת זֶה - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִן הָאֲגַף[87] וְלִכְפָנִים[88]. נָדַר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְעִיר זוֹ - מֵתָּר לְהִכָּנֵס לִתְחוּמָהּ[89], וְאָסוּר לְהִכָּנֵס לְעִבּוּרָהּ[90].

87) מקום נקישת הדלת במפתן, מגזרת: "יגיפו הדלתות" (נחמיה ז, ג). 88) משנה, שם נו, ב. אבל מן סגירת הדלת ולחוץ על עובי המפתן - מותר (רש"י שם). 89) בבתים שבאלפיים אמה לכל רוח העיר סביבותיה, וכן הכתוב אומר (במדבר לה, ה): "ומדותם מחוץ לעיר . . . אלפים באמה" הרי שתחומה נחשב חוץ לעיר (שם, ובגמרא). 90) הבתים היוצאים מחוץ לעיר בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים סביבותיה לכל רוח, כאשה מעוברת שכריסה בולט, ועיבורה של עיר נחשב כעיר (משנה שם, וכפירוש הרע"ב). והשווה הל' שבת פכ"ח, ה"א, וכן בעירובין נג, א.

יז. הַנּוֹדֵר הֲנָיָה מִבְּנֵי הָעִיר, וּבָא אָדָם וְנִשְׁתָּהָה שָׁם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ; פָּחוֹת מִכָּאן - מֵתָּר[91]. נָדַר מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר: כֹּל שֶׁשָּׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אָסוּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ[92]; פָּחוֹת מִכֵּן - מֵתָּר[93].

91) בבא־בתרא ה, א. שאינו נחשב עדיין כבן העיר. והשווה הל' שכנים פ"ו, ה"ה: "וכל הדר בעיר שנים־עשר חודש או שקנה בה בית דירה, נותן עם בני העיר בכל הדברים הצריכים" וכו'. 92) שם. אע"פ שאינו נחשב עדיין בן העיר, נחשב כיושב העיר בתקופה זו. ואם נדר ממי שדר בעיר זו - דעת המבי"ט (הובאה בש"ך ליו"ד סי' ריז ס"ק לז) שבזמנינו אינה נקראת דירה במקום אחד פחות משלשה חדשים. 93) בבא־בתרא שם. וכן בסנהדרין קיב, א.

יח. הַנּוֹדֵר מִן הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמַּעְיָן פְּלוֹנִי - אָסוּר בְּכָל הַנְּהָרוֹת הַיּוֹנְקוֹת מִמֶּנּוּ[94], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַנִּמְשָׁכוֹת[95]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמָם, וְאֵין קוֹרִין אוֹתָן אֶלָּא נְהַר פְּלוֹנִי וּבְאֵר פְּלוֹנִי, וְאֵין מְלַוִּין[96] אוֹתָן לְשֵׁם הַמַּעְיָן הַנָּדוּר[97] - הוֹאִיל וְהוּא עִקָּרָן[98], אָסוּר בַּכֹּל[99]. אֲבָל אִם נָדַר מִנָּהָר פְּלוֹנִי אוֹ מִמַּעְיַן[100] פְּלוֹנִי - אֵין אָסוּר אֶלָּא בְּכָל הַנְּהָרוֹת הַנִּקְרָאוֹת עַל שְׁמוֹ[101].

94) שהם גבוהים מהמעיין. 95) ממנו ולמטה, שאנו רואים כי מהמעיין הם יורדים (ב"ח ליו"ד סי' ריז). 96) מחברים. 97) שיקרא שמו עליהם לכל הפחות כשם לוי. 98) מקור נביעתם. 99) בכורות נה, א. האומר: מים הבאים מנהר פרת אסורים עלי, הרי זה אסור בכל מימות שבעולם, ש"כל הנהרות למטה משלושה נהרות (חדקל, פישון וגיחון), ושלשה נהרות למטה מפרת". 100) ולא נדר מהמים הבאים ממנו. 101) שם, כי אין דעתו אלא אחר שם שהוא רגיל לקרוא לאותו מקום (רש"י).

יט. הַנּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם[102] - מֵתָּר בְּיוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה[103]. מִיּוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה - אָסוּר בְּיוֹרְדֵי הַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְפָרְשִׁים[104] בְּאֶמְצַע הַיָּם הַגָּדוֹל; שֶׁיּוֹרְדֵי הַיָּם בִּכְלַל יוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה[105]. נָדַר מֵרוֹאֵי חַמָּה - אָסוּר בְּסוּמִין[106]; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא מִמִּי שֶׁהַחַמָּה רוֹאָה אוֹתוֹ[107]. נָדַר מִשְּׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ - אָסוּר בְּקֵרְחִים[108] וּבַעֲלֵי שֵׂיבוֹת[109], וּמֵתָּר בְּנָשִׁים וּבְקְטַנִּים[110]. וְאִם דַּרְכָּן לִקְרוֹת שְׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ לַכֹּל - אָסוּר בַּכֹּל[111].

102) שלא יהנה מהם. 103) שאין יושבי היבשה בכלל יורדי הים. 104) ובכת"י התימנים: מפורשים. כלומר מופלגים מהיבשה. 105) שסופם לעלות ליבשה (משנה,

נדרים ל.). וב"ירושלמי" שם פ"ג ה"ו, העלו: הנודר מיורדי הים לאחר שלשים יום (כלומר, שלא יחול הנדר אלא לאחר שלשים יום), וקודם שלשים יום נעשו יושבי יבשה, הרי זה אסור בהם, שאין אנו הולכים אחרי זמן תחולת הנדר אלא אחרי שעת אמירתו, ואז היו יורדי הים, וכדעת רבי עקיבא, בין להקל בין להחמיר. והשווה לקמן פי"ג, הי"ז. 106) עוורים, ואע"פ שאינם רואים את החמה. 107) הואיל ולא אמר: מן הרואים, ולא הותר זה אלא בדגים ועוברים במעי אמם, שאין החמה זורחת עליהם (נדרים ל:). 108) שהרי לא אמר: מבעלי שיער. 109) אע"פ ששערם לבן, כבר היו שחורי ראש. 110) "שאין נקראים שחורי ראש אלא אנשים" (משנה, שם). לפי שהאנשים פעמים מגלים ראשם ופעמים מכסים אותו, ואי אפשר לתאר אותם, לא כמכוסי ראש ולא כמגולי ראש, לפיכך נקראים: שחורי ראש, שרובם של אנשים ראשם שחור, אבל נשים שאסור להן לגלות ראשן, ולעולם ראשן מכוסה, אדם קוראן: מכוסי ראש. והקטנים ראשם מגולה תמיד, ואדם מתאר אותם כ"מגולי ראש" (ר"ן שם). 111) שכבר אמרנו (לעיל ה"א) "בנדרים, הלך אחר לשון בני אדם".

כ. נָדַר מִשּׁוּבְתִּי שַׁבָּת[112] - אָסוּר בִּיְשׁוּרָאֵל וּבְכוּתִיִּים[113]. נָדַר מֵעוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם - אָסוּר בִּיְשׁוּרָאֵל וּמֻתָּר בְּכוּתִיִּים; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁמִּצְוָה עָלָיו לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם[114]. וְהַנּוֹדֵר מִבְּנֵי נֹחַ - מֻתָּר בִּיְשׁוּרָאֵל; שֶׁאֵין נִקְרָאִים בְּנֵי נֹחַ אֶלָּא שְׁאָר הָאֻמּוֹת[115].

112) מאותם ששומרים את השבת מחללה. 113) הם הגויים שהביא מלך אשור מכותה, והושיבם בערי שומרון ונתגיירו בארץ, גירות אמת, ואח"כ חזרו והשתחוו לאלילם שבהר גריזים, ככתוב במלכים־ב, יז, כד־לד. וראה חולין ו, א. והואיל והכותים מצווים על השבת כישראל ומקיימים אותה, הרי הם כישראל (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). 114) והכותים אע"פ שמצווים לעלות לירושלים בשעת הרגל, אינם מקיימים מצוה זו, ששונאים הם את ירושלים ובחרו בהר גריזים (שם, ובפירוש המשנה לרבינו). וב"מרכבת המשנה" מפרש, שדעת רבינו לומר, שאין הכותים מצווים כלל לעלות לרגל ירושלימה, הואיל ואין להם חלק בארץ, כמבואר בהל' מעשר שני פי"א, הי"ז. וכבר אמר רבי אמי (פסחים ח:) "כל מי שאין לו קרקע, אינו עולה לרגל". נמצאו דברי רבינו כפשוטם, שאין הכותים מצווים כלל לעלות לירושלים. 115) אע"פ שכל האומות לרבות ישראל יצאו מנח לאחר המבול, אחר שנתקדש אברהם להקב"ה, נקראו ישראל בניו: "זרע אברהם", ויצאו מכלל בני נח (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). וכן הכתוב (ישעיה מא, ח) אומר: "ואתה ישראל עבדי . . . זרע אברהם אהבי".

כא. נָדַר מִזֶּרַע אַבְרָהָם - מֻתָּר בִּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי עֵשָׂו, וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בִּיְשׁוּרָאֵל[116]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע[117]; וַהֲרֵי יִצְחָק אָמַר לְיַעֲקֹב: וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם[118].

116) בני יעקב. 117) ולא בישמעאל (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). 118) נתכוין רבינו להוכיח, שעשו אע"פ שהוא בן יצחק, אינו נחשב "זרע אברהם", שהרי יצחק אמר ליעקב: ויתן־לך את "ברכת אברהם", ובאברהם נאמר (בראשית כב, יח) "והתברכו בזרעך", הרי שאותו זרע על יעקב בלבד נאמר (ראה רש"י שם, כח, ד). ורבינו בפירושו למשנה (נדרים פ"ג, מי"א) מוסיף: שהרי אמר הקב"ה לאברהם (בראשית טו, יג) "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" וזה לא היה אלא זרע יעקב. והשווה הל' מלכים פ"י ה"ז: "ויצא עשו (ממצות מילה), שהרי יצחק אמר ליעקב ויתן־לך את ברכת אברהם לך ולזרעך - מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה" וכו'.

כב. נָדַר מִן הָעֲרֵלִים - אָסוּר בְּמוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[119], וּמֻתָּר בְּעֲרֵלֵי יִשְׂרָאֵל. נָדַר מִן הַמּוּלִים - אָסוּר בְּעֲרֵלֵי יִשְׂרָאֵל[120], וּמֻתָּר בְּמוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[121]. שֶׁאֵין הָעָרְלָה קְרוּיָה אֶלָּא לְשֵׁם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים[122]; וְאֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁל זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה עַל הַמִּילָה, וְלֹא לְמִי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה עָלֶיהָ[123].

119) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: אומות העולם. 120) כגון שמתו אחיו מחמת מילה, ואסור למול את האח הנולד, מפני הסכנה. 121) כגון הישמעאלים, שהם מלים את עצמם. 122) וכן נאמר (שמואל־א יז, כו): "והיה הפלשתי הערל הזה". 123) משנה, נדרים לא, ב. ורבינו בפירושו שם מדגיש: "שרוצה־לומר במולים: במי שמאמין בברית מילה. וערלים: מי שאינו מאמין בברית מילה".

כג. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל - אָסוּר בְּגֵרִים[124]; מִן הַגֵּרִים - מֻתָּר בְּיִשְׂרָאֵל[125]. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל - אָסוּר בְּכֹהֲנִים וּלְוִיִּם; מִן הַכֹּהֲנִים וּמִן הַלְוִיִּם - מֻתָּר בְּיִשְׂרָאֵל[126]. הַנּוֹדֵר מִן הַכֹּהֲנִים - מֻתָּר בַּלְוִיִּם; מֵהַלְוִיִּם - מֻתָּר בְּכֹהֲנִים[127]. הַנּוֹדֵר מִבָּנָיו - מֻתָּר בִּבְנֵי בָנָיו[128]. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן דִּין הַנּוֹדֵר וְהַנִּשְׁבָּע אֶחָד הוּא[129].

124) אבל הנודר "מזרע אברהם" מותר בגרים, כי אע"פ שהם "בני אברהם", ואומרים בתפילה: "אלקי אבותינו" - אינם נקראים "זרע אברהם" כי־אם ישראל בלבד ('נמוקי יוסף' בשם הריטב"א, נדרים לא.). 125) תוספתא נדרים פ"ב מ"ד, שהגרים בכלל ישראל, ואין ישראל בכלל גרים. 126) שאין ישראל בכלל כהנים ולויים (שם). 127) שם, אע"פ שמצינו בהרבה מקומות בכתוב, שהכהנים נקראו לויים, ככתוב (יחזקאל מד, טו): "והכהנים הלוים בני צדוק" (ראה חולין כד:) - בלשון בני אדם, אין הכהנים נקראים לויים, ולא לויים כהנים, כי חלוקים הם לענין המתנות, קריאת התורה וטומאת מת (רדב"ז). 128) בבא־בתרא קמג, ב. 129) השווה לעיל פ"ד ה"ה, ובביאורנו.

יום שישי י"ג טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נדרים התלויים בזמנים שונים עד מתי נמשך זמן האיסור,

תלה נדרו במאורעות זמניים, שאין קבע לאירועם, עונת הגשמים בלשון הנודר.

א. הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע שֶׁאֵינִי טוֹעֵם הַיּוֹם - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ[2]. שֶׁאֵינִי טוֹעֵם יוֹם אֶחָד - אָסוּר מֵעֵת לְעֵת מִשְּׁעַת נִדְרוֹ[3]. לְפִיכָךְ[4], הַנּוֹדֵר שֶׁאֲנִי טוֹעֵם הַיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵתָּר[5] מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ - לֹא יֹאכַל[6] מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ עַד שִׁישָׁאֵל[7] לְחָכָם; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשָּׁבַע פַּעַם אַחֶרֶת יוֹם אֶחָד וְיֹאכַל מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ[8], שֶׁהֲרֵי אֵין כָּל הָעָם יוֹדְעִים הֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין זֶה לָזֶה.

2) שאז נגמר היום. 3) ואם עמד בשעת הנדר בחצי היום אסור לו לטעום למחר עד חצי היום. 4) הואיל ואם נדר "יום אחד" אסור מעת לעת. 5) מדין תורה. 6) מדברי חכמים. 7) להתיר לו נדרו. 8) בעוד שאסור לו לאכול מצד הדין יום שלם מעת לעת.

ב. נָדַר שֶׁאֲנִי טוֹעֵם יוֹם[9] - הֲרֵי סָפֵק[10], וְאָסוּר מֵעֵת לְעֵת כְּאוֹמֵר יוֹם אֶחָד, וְאִם אָכַל אַחַר שֶׁחָשֵׁכָה - אֵינוֹ לוֹקֶה[11]. שֶׁאֲנִי טוֹעֵם שַׁבָּת זוֹ[12] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁאָר יְמֵי הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת[13], וַהֲרֵי הוּא מֵתָּר מֵאֶחָד בַּשַּׁבָּת[14]. שֶׁאֲנִי טוֹעֵם שַׁבָּת אַחַת[15] - הֲרֵי זֶה אָסוּר שִׁבְעָה יָמִים מֵעֵת לְעֵת. אָמַר שַׁבָּת סְתָם וְלֹא פֵּרֵשׁ לֹא אַחַת וְלֹא זוֹ - הֲרֵי סָפֵק, וְאָסוּר שִׁבְעָה יָמִים מֵעֵת לְעֵת, וְאִם אָכַל אַחַר שַׁבָּת - אֵינוֹ לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

9) ולא אמר "היום". 10) אם דינו "כהיום" ואינו אסור אלא עד שתחשך או דינו כ"יום אחד" ואסור מעת לעת. 11) בעייא שלא נפשטה, ובאיסור נדר שהוא איסור תורה - הולכים להחמיר, אבל אינו לוקה, שאין לוקים על הספק. 12) שבוע זה. 13) שלאחריהם, שהוא גמר ימי השבוע. וכתב הרדב"ז: אין הדברים אמורים, אלא כגון שעמד בשעת נדרו בימי החול, אבל היה עומד בשבת ונדר שלא ישתה יין בשבת זו אינו אסור אלא באותו יום שבת בלבד שאין העומד ביום השבת קורא שבת זו לשבוע הבא. 14) אף על פי שלא עברו עדיין שבעה ימים מעת לעת. 15) טעימת שבת אחת תיאסר עלי, וכגון שלא אסר עצמו אלא ממין אחד, כגון יין וכדומה, כי אם אסר עצמו טעימת כל המינים שבעולם, אין נדרו חל, שאי אפשר לו להתקיים שבעה ימים ללא טעימה כל שהיא, והרי זה נדר שווא שאינו חל.

ג. שֶׁאֲנִי שׁוֹתֶה חֹדֶשׁ זֶה - אָסוּר בִּשְׁאָר יְמֵי הַחֹדֶשׁ[16], אֲבָל בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ יִהְיֶה מֵתָּר[17], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה[18] חֹדֶשׁ חָסֵר[19]. שֶׁאֲנִי טוֹעֵם חֹדֶשׁ אֶחָד - אָסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרִים מֵעֵת לְעֵת. נָדַר חֹדֶשׁ סְתָם - אָסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם מֵעֵת לְעֵת מִסָּפֵק.

16) של החודש השוטף. 17) שהוא נמנה עם ימי החודש הבא. 18) החודש הבא. 19) בן עשרים ותשעה יום. נמצא שהחודש שהוא עומד בו בשעת נדרו הוא מלא. שכן דרך רוב החדשים אחד מלא ואחד חסר, ועושים בחודש חסר הבא שני ימים ראש חודש, שלמעשה היום הראשון הוא למלאות החודש שעבר, בכל זאת מותר לנודר לשתות בו, הואיל ובלשון בני אדם נקרא יום זה ראש חודש - ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם. אולם לפי פירוש זה, יותר היה נוח אילו היה כתוב: "אף על פי שהיה החודש מלא" ולפיכך פירש ה"אור שמח" בדרך אחרת, שלפעמים יקרה, שהמולד החדש של הירח יחול בלילה שלאחר ראש חודש, וזה נקרא "מולד זקן" ודבר זה ייתכן רק כאשר החודש שעבר, היה חסר, שאז החודש הבא אין לו אלא יום אחד ראש חודש, והייתי אומר, שהנודר לא לשתות יין בחודש חסר זה, יהיה אסור לשתות גם ביום ראש חודש הבא, שהוא כולו שייך ללבנה הישנה, שלפני המולד, אולם מפני שבנדרים הלך אחר לשון בני אדם והם קוראים לו: ראש חודש, לפיכך מותר לו מראש חודש ומעלה.

ד. שֶׁאֲנִי אוֹכֵל בָּשָׂר שָׁנָה זוֹ, אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר מִן הַשָּׁנָה אֶלָּא יוֹם אֶחָד[20] - אֵין אָסוּר אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם, וּבְיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה מֵתָּר. וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לִנְדָרִים הוּא יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי[21]. שֶׁאֲנִי אוֹכֵל שָׁנָה אַחַת - הֲרֵי זֶה אָסוּר שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם[22]. וְאִם נִתְעַבְּרָה[23] הַשָּׁנָה - אָסוּר בָּהּ וּבְעִבּוּרָהּ[24]. שֶׁאֲנִי אוֹכֵל שָׁנָה[25] - הֲרֵי זֶה אָסוּר שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם מִסָּפֵק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

20) כגון שעמד בכ"ט באלול. 21) שדרך בני אדם לקרוא תשרי ראש השנה. 22) עד שנה אחרת באותו יום שנדר. 23) שהוסיפו לה אדר שני. 24) נמצא זה אסור בבשר שלושה עשר חודש. ואין אומרים לא הייתה דעתו אלא על שנה פשוטה שהיא י"ב חודש, כי בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ובין פשוטה ובין מעוברת נקראת שנה. 25) ולא פירש, לא אחת ולא זו.

ה. שֶׁאֲנִי שׁוֹתֶה יַיִן שָׁבוּעַ זֶה[26] - אָסוּר בִּשְׁאָר שְׁנֵי הַשָּׁבוּעַ וּבִשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה[27], וְאֵינוֹ מֵתָּר אֶלָּא מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. שֶׁאֲנִי שׁוֹתֶה יַיִן שָׁבוּעַ אֶחָד - אָסוּר שֶׁבַע שָׁנִים גְּמוּרוֹת מִיּוֹם לְיוֹם. אָמַר: יוֹבֵל זֶה[28] - אָסוּר בִּשְׁאָר שְׁנֵי הַיּוֹבֵל וּבִשְׁנַת חֲמִשִּׁים עַצְמָהּ[29].

26) מחזור של שמיטה, שהוא שבע שנים. 27) שהיא שייכת לשבוע העבר. כשם שיום השבת הוא סוף השבוע, כך שנת השמיטה היא סוף מחזור השמיטה שעברה. 28) שהוא מחזור של חמישים שנה. 29) ששנת החמישים נמנית ליובל שעבר ולא לשבוע הבא.

ו. שֶׁאֲנִי שׁוֹתֶה יַיִן עַד רֹאשׁ אֲדָר, אִם הָיְתָה שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא מְעֻבֶּרֶת כְּשֶׁנָּדַר - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר רִאשׁוֹן[30]. וְאִם נָדַר עַד סוֹף אֲדָר - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד סוֹף אֲדָר שֵׁנִי[31]. וְאִם יָדַע שֶׁהַשָּׁנָה מְעֻבֶּרֶת וְנָדַר עַד רֹאשׁ אֲדָר - אָסוּר עַד רֹאשׁ אֲדָר שֵׁנִי[32].

30) שלא נתכוון אלא לאדר הסמוך לשבט. 31) כי נתכוון

עד סוף כל הנקרא אדר וזהו סוף אדר שני. 32) כדעת רבי מאיר שם האומר: "אדר שני - כותב אדר סתם".

ז. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַפֶּסַח, בֵּין שֶׁאָמַר 'עַד הַפֶּסַח' - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ בִּלְבַד[33]. וְאִם אָמַר: עַד שֶׁיִּהְיֶה הַפֶּסַח[34] - הֲרֵי אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא הַפֶּסַח. אָמַר: עַד הַקָּצִיר אוֹ עַד הַבָּצִיר, אוֹ שֶׁאָמַר: עַד שֶׁיִּהְיֶה הַבָּצִיר אוֹ הַקָּצִיר - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ.

33) לפני הפסח. 34) משמעו: כל זמן שהוא הווה.

ח. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ[35] וְנָדַר עָדָיו[36] - אֵין אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ; וְאִם נָדַר עַד שֶׁיִּהְיֶה - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא. וְכֹל שֶׁאֵין לוֹ זְמַן קָבוּעַ[37], כְּגוֹן זְמַן הַקָּצִיר וְהַבָּצִיר, בֵּין שֶׁנָּדַר עָדָיו בֵּין שֶׁנָּדַר עַד שֶׁיִּהְיֶה - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ[38].

35) שיש להמשכו זמן קבוע, כגון פסח שקבעה בו התורה שבעה ימים. 36) עד הגיע זמנו. 37) שאין להמשכו זמן קבוע כגון קציר או בציר שאין זמן קבוע למשך ימי הקציר והבציר, שלפעמים ימי הקציר מעטים ופעמים מרובים לפי ברכת השנים. 38) שאין בדעת הנודר להכניס את עצמו באיסור זמן בלתי ידוע לו ובוודאי כוונתו עד שיגיע ולא יותר.

ט. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַקַּיִץ[39] - הֲרֵי אָסוּר עַד שֶׁיִּתְחִילוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁנָּדַר בּוֹ לְהַכְנִיס כַּלְכָּלוֹת[40] תְּאֵנִים[41]. עַד הַקָּצִיר - עַד שֶׁיַּתְחִילוּ הָעָם לִקְצֹר קָצִיר חִטִּים, אֲבָל לֹא קָצִיר שְׂעוֹרִים[42]. פֵּרֵשׁ וְאָמַר: עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַקַּיִץ - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיִּכָּפְלוּ[43] הָעָם רֹב הַמַּחְצָלָאוֹת שֶׁבַּמֶּקְצָה[44] שֶׁמִּיַּבְּשִׁין עֲלֵיהֶם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים לַעֲשׂוֹתָם גְּרוֹגְרוֹת[45] וְצִמּוּקִים[46]. הַכֹּל לְפִי מְקוֹם נִדְרוֹ שֶׁל נוֹדֵר.

39) זמן לקיטת תאנים, ונקרא קיץ, לפי שקוצרים אותן ביד. 40) סלים. 41) ואפילו אמר: עד שיהיה הקיץ, אינו אסור אלא עד שיתחילו להכניסם מן השדה. 42) אף על פי שקציר שעורים הוא קודם לקציר חיטים, אינו נקרא קציר סתם אלא קציר חיטים, לרוב חשיבותו. 43) יקפלו. 44) מקום מיוחד בחצר שמאחורי הבית לשמור בו פירות. 45) תאנים יבשות. 46) ענבים מיובשות. ואחרי שמכניסים הפירות מקפלים המחצלות לשמרן לשנה הבאה.

י. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּדַר בַּבִּקְעָה וְאָסַר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַקַּיִץ, וְעָלָה לְהַר[47] - אֵינוֹ מִסְתַּכֵּל בַּקַּיִץ שֶׁל מָקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ עַתָּה אִם הִגִּיעַ אִם לֹא הִגִּיעַ, אֶלָּא בַּקַּיִץ שֶׁל מָקוֹם שֶׁנָּדַר בּוֹ, וְעָלָיו הוּא סוֹמֵךְ[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[49].

47) בזמן קציצת תאנים. והדבר ידוע, שהקיץ בבקעה מקדים להגיע. 48) "הנודר עד הקיץ בגליל וירד לעמקים אף על פי שהגיע הקיץ בעמקים אסור עד שיגיע הקיץ בגליל". והוא הדין להיפך ולהקל. 49) שאם במקום נדרו הורגלו לקרוא לקציר שעורים "קציר סתם" ונדר עד הקציר אינו אסור אלא עד שיתחילו לקצור קציר שעורים.

יא. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַגֶּשֶׁם - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד זְמַן הַגְּשָׁמִים, שֶׁהוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו[50]. הִגִּיעַ זְמַן הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, בֵּין יָרְדוּ גְּשָׁמִים בֵּין לֹא יָרְדוּ. וְאִם יָרְדוּ גְּשָׁמִים מִשִּׁבְעָה עָשָׂר בְּמַרְחֶשְׁוָן[51] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[52]. וְאִם אָמַר: עַד הַגְּשָׁמִים[53] - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיָּרְדוּ הַגְּשָׁמִים. וְהוּא שֶׁיָּרְדוּ מִזְּמַן רְבִיעָה שְׁנִיָּה[54], שֶׁהוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמִקּוֹמוֹת הַסְּמוּכִין לָהּ מִשְּׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בְּמַרְחֶשְׁוָן וְאֵילֵךְ[55]. וְאִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: עַד שֶׁיִּפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַפֶּסַח בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[56] וּבַמְּקוֹמוֹת שֶׁהֵם כְּמוֹתָהּ[57].

50) בשנה מאוחרת, אבל בשנה בכירה עונת הגשמים מתחילה בי"ז מרחשון, כמבואר בסמוך. וזה שנדר עד הגשם - משמעו, עד שיגיע זמן ירידת הגשמים ואפילו שלא ירדו בפועל וכוונתו לזמן המאוחר ביותר שהוא הרביעה השלישית שזמנה ראש חודש כסלו. 51) שזוהי עונת הגשמים בשנה בכירה. 52) הואיל וכבר ירדו בפועל אינם גרועים מהגיע זמן רביעה שלישית ולא ירדו, שמותר. 53) כוונתו לירידת גשמים ממש וגם שירדו מרביעה שנייה ואילך, שלשון "גשמים" משמעה רבים, ומיעוט רבים - שניים. 54) שלושה זמני רביעה הם: "הבכירה (בשנה מוקדמת) - בשבעה עשר במרחשון; הבינונית - בשלושה ועשרים בו; האפילה (המאוחרת) בראש חודש כסלו. רביעה - על שם שהמטר משכיב העפר ומרביצו. תרגום רובץ: רובע. 55) אבל אם ירדו גשמים בי"ז במרחשון עדיין אסור, הואיל ואמר: "עד הגשמים" כוונתו לרביעה שנייה כנ"ל. ובכל זאת אם לא ירדו גשמים והגיע זמן הרביעה השלישית שהא ראש חודש כסלו, הרי זה מותר, כי אין לאסרו עד שיעבור הפסח אלא אם אמר בפירוש: עד "שיפסקו הגשמים". 56) שאז פסקו הגשמים כליל. 57) שצריכים לגשמים כמו ארץ ישראל, הנודר בהם ופירש כנ"ל, הרי זה אסור עד שיעבור הפסח, למעט מצרים ובבל, שאינם צריכים למים כל כך, הנודר בהם יהיה מותר קודם לכן בהתאם לזמן פסיקתם. וכבר נתבאר לעיל הלכה ט ש"הכל לפי מקום נדרו של הנודר". וראוי להעיר, שאף על פי שלעניין נדר פוסק רבינו כרבי יוסי, שזמן רביעה ראשונה הוא בי"ז מרחשון, ולדבריו, אין שואלים את הגשמים (תפילת: "ותן טל ומטר") אלא מי"ז במרחשון.

יב. מִי שֶׁהִדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ בְּמַרְחֶשְׁוָן וְאָמַר לָהּ: שֶׁאֵין אַתְּ נֶהֱנֵית לִי[58] מִכָּאן[59] וְעַד הַפֶּסַח אִם תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ מֵהַיּוֹם וְעַד סֻכּוֹת - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לֵהָנוֹת לוֹ מִיָּד[60], גְּזֵרָה שֶׁמָּא תֵּלֵךְ[61]. וְאִם הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח וַהֲרֵי הוּא מְהַנֶּה אוֹתָהּ לִפְנֵי הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[62]. עָבַר הַפֶּסַח[63], אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ הַתְּנָאִי[64] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִנְהֹג חֵלִין בְּנִדְרוֹ[65] וּלְהַנִּיחָהּ שֶׁתֵּלֵךְ וְתִהֶנֶה[66],

אֶלָּא נוֹהֵג בָּהּ אִסּוּר עַד הֶחָג כְּמוֹ שֶׁנָּדַר[67], וְאַף עַל פִּי שֶׁתְּלָה הַנֶּדֶר בְּאִסּוּר זְמַן שֶׁעָבַר[68]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם הָלְכָה אַחַר הַפֶּסַח[69] - אֵינָהּ אֲסוּרָה מִלֵּהָנוֹת לוֹ[70].

58) משלי. 59) מעכשיו. 60) אף על פי שעדיין לא הלכה. 61) ונמצא בעלה עובר למפרע משום: לא יחל. 62) בעלה לוקה שהרי הדירה ועובר על נדרו אם מהנה אותה, אבל היא אינה לוקה שהרי לא נדרה כלל. 63) אחרי שהלכה לפני הפסח והינה אותה. 64) העונש שהטיל עליה שלא להנהותה לפני הפסח. 65) שהדירה לא לילך לבית אביה עד הסוכות. 66) מאחר שחילל נדרו והנהה לפני הפסח, נאסר עליו לא להניחה לילך לבית אביה עד החג, ועליו לפסוק לה כפיה שנייה, שלא יהנה אותה גם אחרי הפסח, כדי שלא תלך ויעבור על "לא יחל", כי אמצעי אחר אין בידו למנעה מהליכתה, אלא איסור הנאתו עליה, ובנדר זה, שהוא נודר עליה, יצא ידי חובתו שלא לעבור עוד על לא יחל. 67) שלא תלך. 68) איסור הנאה לפני הפסח, אין זה פוטר את נדרו, ועדיין עליו לנהוג איסור בנדרו. 69) ולא הנהה קודם הפסח, נמצא שלא עבר על נדרו, ולא חילל את תנאו. 70) אף על פי שעדיין אסורה לילך עד החג מחמת נדרו, אין מחמירים עליו לכפותה שנית שלא תיהנה לו, הואיל ולא עבר על הכפייה הראשונה, ולא הנהה לפני הפסח.

יג. אָמַר לָהּ[71]: שֶׁאֵין אַתְּ נֶהֱנֵית לִי עַד הֶחָג[72] אִם תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ עַד הַפֶּסַח - אֲסוּרָה לֵהָנוֹת מִיָּד[73]. וְאִם הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח וְנִמְצָא מְהַנֶּה אוֹתָהּ[74] - חֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וַאֲסוּרָה בַּהֲנָיָתוֹ עַד הֶחָג[75]. וּמֻתֶּרֶת לֵילֵךְ לְבֵית אָבִיהָ מִשֶּׁהִגִּיעַ הַפֶּסַח[76].

71) לפני הפסח. 72) הסוכות. 73) גזירה שמא תלך לפני הפסח ונמצא עובר למפרע משום לא יחל. 74) בידיו ובהסכמתו. 75) שהרי עברה על תנאי. 76) אף על פי שעברה על תנאו והלכה לפני הפסח, אינה אסורה לילך אחרי הפסח, כי לא הדירה לילך אלא עד הפסח, ומשהגיע הפסח עבר זמן נדרו ואיננו ואין מקום למנעה לילך, שלא ינהוג חולין בנדרו בעוד שבהלכה הקודמת הדירה שלא לילך עד חג הסוכות, ואסור לו לנהוג חולין בנדרו להניחה לילך לבית אביה עד הסוכות, אף על פי שזמן תנאו הלך ונגמר.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) קטן שנדר ויודע למי נדר מאימתי נדרו קיים, עד מתי האב מפיר נדרי בתו, נערה מאורסה מי מפיר נדריה, שומרת יבם ויתומה בחיי האב מי מפיר נדריהן, דרך תלמידי חכמים בהפרת נדרי בנותיהם.

א. קָטָן בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וּקְטַנָּה בַּת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ נָדְרוּ, בֵּין נִדְרֵי אִסָּר[2] בֵּין נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[3] - בּוֹדְקִין[4] אוֹתָן וְשׁוֹאֲלִין אוֹתָן. אִם יוֹדְעִין לְשֵׁם מִי נָדְרוּ[5] וּלְשֵׁם מִי הִקְדִּישׁוּ וְנִשְׁבְּעוּ - נִדְרֵיהֶן קַיָּמִים וְהֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ[6]; וְאִם לֹא יָדְעוּ - אֵין בְּנִדְרֵיהֶם וּבְדִבְרֵיהֶם כְּלוּם[7]. וּצְרִיכִין בְּדִיקָה כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ[8], שֶׁהוּא שְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לִקְטַנָּה, וּשְׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְקָטָן.

נקודות משיחות קודש

"קטן בן שתים־עשרה שנה ויום אחד, וקטנה בת אחת־עשרה שנה ויום אחד, שנשבעו או נדרו בודקין ושואלין אותן... כו'".

ובהמשך כתב, שאם נבדקו בתחילת שנה זו ונמצאו יודעין ונתקיים נדרן, צריכין להבדק אם נדרו שוב באותה שנה.

והקשה ה'כסף משנה' מניין לרמב"ם דין זה, והלא בגמרא (נדה מה:) משמע שרק "היכא דבדקינא ולא ידעה להפלות" בודקין אותה שוב, אבל אם ידעה אין צריך לבדוק שוב. ומתרץ שגירסת הרמב"ם בגמרא היתה "היכא דבדקינא וידעה" וכן תירץ הרדב"ז, אבל מפירוש המשניות רואים שהגירסא שהיתה לפני הרמב"ם היא אכן "ולא ידעה", ואם־כן 'הדרא קושיא לדוכתה' מהיכן לקח הרמב"ם שקטן וקטנה צריכין בדיקה אם יודעים לשם מי נדרו בכל פעם שידרו בתוך שנה זו.

בשנים האחרונות נדפסה 'מהדורא בתרא' של פירוש המשניות לרמב"ם, ושם אכן נדפסה הגירסא "ומצאנום מבינים" המעידה על כך שהרמב"ם סבר לבסוף כגירסת הגמרא "...ולא ידעה להפלות".

ובכל זאת צריך להבין: מזה שב'מהדורא קמא' נקט הרמב"ם בגירסא "ולא ידעה להפלות" והיא הגירסא שהתפרסמה בתפוצות ישראל, מובן שיש מקום גם לגירסא זו, וא"כ צריך להבין מדוע חזר בו ב'מהדורא בתרא'.

ויבואר בהקדים עוד שינוי שבין שתי המהדורות, בנוסח הנפוץ שב'מהדורא קמא' כתב על בן שתים־עשרה ובת אחת־עשרה "זו היא עונת נדרים הרמוז אליה בכל מקום, כלומר שעונת הנדרים מתחילה בשנה שלפני הגדלות ואז נדריהן נבדקין. משא"כ ב'מהדורא בתרא' כתב שעונת הנדרים היא לזכר מגיל שלוש־עשרה והלאה ולנקבה מגיל שתים־עשרה, ועל־פי־זה יש לומר ששתי הגירסאות שב'מהדורא קמא' ו'בתרא' תלויות בשתי השיטות - מהי עונת נדרים.

לפי שיטת הרמב"ם, אין חזקה בדעת ה"קטן" כי חזקה פירושה שהדבר מוחזק שכך ישאר, אבל אצל הקטן אין דעת שכלית שאחת מתכונותיה היא שהוא בר דעת בכך שמסקנתו השכלית אינה משתנה, וכפי שרואים במוחש שאת דעתו של הקטן אפשר לשנות בנקל, ולכן פסק "ואין אומרים הואיל ונמצאו יודעין בתחילת שנה אין צריכין בדיקה, אלא בודקין אותן כל השנה כולה". והחילוק שבין שתי הגירסאות "ולא ידעה להפלות" או "וידעה להפלות" תלוי בשתי השיטות - מהי עונת הנדרים.

הגירסא בגמרא "סד"א .. דבדקינא... ולא ידעה להפלות" מתאימה לשיטה שעונת נדרים הוא "שנת י"ב לקטנה, ושנת י"ג לקטן" כי לפי שיטה זו יש חידוש יותר גדול בדין זה מקודמו: "בודקין אותן כל השנה" אע"פ ש"נמצאו יודעין בתחילת השנה". משא"כ לשיטה שעונת נדרים הוא אחר שתים־עשרה לנקבה וי"ג לזכר (כמסקנת הרמב"ם), הרי שאין מקום לקס"ד שאם "בדקינא ולא ידעה להפלות" שוב לא יצטרכו לבדוק, ומכיון שזוהי עונת נדרים (ל'מהדורא בתרא') מוכרח הרמב"ם לנקוט הגירסא הלא נפוצה "סד"א.. דבדיקנא... וידעה להפלות".

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן ז')

2) שאסרו על עצמם לאכול דברים המותרים להם, כלשון הכתוב (במדבר ל, ג) "לאסר אסר על נפשו" וכמבואר לעיל פ"א, ה"א. 3) שחייבו עצמם בקרבן שאינם חייבים בו, כגון שאמר הקטן הרי עלי להביא קרבן עולה, וכמבואר לעיל (שם ה"ב). 4) חוקרים. 5) שהנודר צריך לידור לשם שמים, ככתוב (במדבר שם): "איש כי ידור נדר לה'". ובספרי זוטא פ' מטות ל, ד אמרו: "מעשה בתינוק אחד, שבא לפני ר' עקיבא. אמר לו: רבי! הקדשתי קרדומי. אמר לו: בני, שמא לחמה וללבנה הקדשת, אמר לו: רבי! אל תתיגע, לא הקדשתי אלא למי שברא את אלה, אמר לי: צא בני, נדריך נדרים". 6) משנה במס' נדה מה: ואע"פ שאין הבן נעשה גדול עד שיהיו לו י"ג שנה ויום אחד, ואין הבת נקראת גדולה עד שתהיה בת שתים־עשרה שנה ויום אחד, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א? לענין נדרים גילתה תורה, שאם הגיעו לגיל זה סמוך להתבגרותם הרי הם כגדולים ונדרם קיים, שנאמר (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר". קיבלו חכמינו: שאם יודע להפלות (לפרש) לשם מי נדר נדרו קיים, אע"פ שעדיין אינו גדול לשאר מצוות שבתורה, וכמבואר בסמוך ה"ד (נזיר סב. ותמורה ב:). 7) שהרי קטנים הם (נדה שם). 8) כמבואר בסמוך ה"ב.

1 **ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּדְרוּ אוֹ הִקְדִּישׁוּ בִּתְחִלַּת שָׁנָה זוֹ[9],**
2 **וְשָׁאֲלוּ אוֹתָן[10] וְנִמְצְאוּ יוֹדְעִין, וְנִתְקַיֵּם נִדְרָן, וְנָדְרוּ**
3 **נֶדֶר אַחֵר, אֲפִלּוּ בְּסוֹף שָׁנָה זוֹ - צְרִיכִין בְּדִיקָה וְאַחַר**
4 **כָּךְ יִתְקַיֵּם. וְאֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְנִמְצְאוּ יוֹדְעִין**
5 **בִּתְחִלַּת הַשָּׁנָה - אֵין צְרִיכִין בְּדִיקָה; אֶלָּא בּוֹדְקִין**
6 **אוֹתָן אֶת כָּל הַשָּׁנָה הַזּוֹ כֻּלָּהּ[11].**

9) שתים־עשרה לקטן, ואחת־עשרה לקטנה. 10) אם ידעו לשם מי נדרו. 11) נדה שם, בקשר לשינוי במשנה "ובודקים כל שתים־עשרה", הסבירו בגמ': שאפילו נבדקה בתחילת השנה צריכה בדיקה עד סוף השנה. וגירסת רבינו שם: "היכא דבדקנא שלשים וידעה להפלות", ולא כגירסת הספרים שלפנינו "ולא ידעה להפלות" (רדב"ז).

7 **ג. קֹדֶם הַזְּמַן הַזֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: יוֹדְעִין אָנוּ**
8 **לְשֵׁם מִי נָדַרְנוּ וּלְשֵׁם מִי הִקְדַּשְׁנוּ - אֵין נִדְרֵיהֶן נֶדֶר**
9 **וְאֵין הֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ[12]. וְאַחַר הַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁנִּמְצָא הַבֵּן**
10 **בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַבַּת בַּת שְׁתֵּים**
11 **עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָנוּ**
12 **יוֹדְעִין לְשֵׁם מִי נָדַרְנוּ וּלְשֵׁם מִי הִקְדַּשְׁנוּ - דִּבְרֵיהֶן**
13 **קַיָּמִין[13], וְהֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ וְנִדְרֵיהֶן נְדָרִים[14]. וְאַף עַל**
14 **פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[15]. וְזוֹ הִיא[16] עוֹנַת נְדָרִים**
15 **הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם[17].**

12) שהרי קטנים הם (משנה נדה שם). ולעיל הל' שבועות פי"ב, ה"ז כתב רבינו: "קטנים שנשבעו ויודעים טעם השבועה, אע"פ שאינם חייבים כופים אותם לעמוד בדבריהם, כדי לחנכם ולאיים עליהם כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועה". וכן הדין בנדרים, כמבואר בשו"ע יו"ד רלג סעיף א. 13) שכבר גדולים הם ואינם נחשבים כשוטים (שאין נדרם נדר) כי סופם לבוא לכלל דעת, ואין שוטה אלא המקרע כסותו והלן בבית הקברות וכו' (משנה נדה שם, וברש"י). 14) נמצאת הבת ממהרת להתבגר מהבן, וכן דרשו בגמרא שם: "ויבן ה' את הצלע - מלמד, שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש". ורבינו בפירוש המשנה שם מוסיף: "ושני הנקבה לעונת נדרים פחותות משני הזכר, להיות חייהן קצרים מחיי האיש ברוב". 15) "למטה בגוף, במקומות הידועים להבאת שיער" (לשון רבינו בהל' אישות, פ"ב, ה"א). ויש להעיר שדעת הרע"ב במשנה שם, שאין נדריהם קיימים אלא כשהביאו שתי שערות, וכמשמעות לשון הגמרא שם: "אם לא הביא שתי שערות, קטן הוא" וכן היא דעת רבינו בפירושו למשנה שם, האומר: "אם יביאו שתי שערות, עדיין קטנים הם". ונראה, שלא נתכוון רבינו שם אלא לעניין עונש, שאין הנודר לוקה על חילול נדרו עד שיביא שתי שערות, וכמבואר בדבריו שם, אבל לעניין תחולת נדרו הרי הוא קיים, אע"פ שלא הביא שתי שערות (מרכבת המשנה). ורבינו נמשך בזה אחרי בעל הלכות־גדולות בהלכות מיאון. 16) מוסב גם על קטן בן שתיים־עשרה, וקטנה בת אחת־עשרה, הנזכרים לעיל ה"א. 17) בגיטין סה. ויבמות קה: ורש"י פירש שם: "עונת נדרים, שנה אחת לפני נערותה נדריה נבדקים" וכו'. משמע מדבריו, שאין המונח "עונת נדרים" אמור, אלא כשלא הגיעה לשנות גדלותה. אבל משהגיעה לשנת י"ב נדרה קיים כשאר הגדולות, ולא מטעם "עונת נדרים" מיוחדת.

16 **ד. הוֹאִיל[18] וְהִגִּיעוּ לִשְׁנֵי הַגְּדוֹלִים - נִדְרֵיהֶן קַיָּמִין,**
17 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ סִימָנִין וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ**
18 **גְּדוֹלִים לְכָל דָּבָר. וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁהַמֻּפְלָא[19]**
19 **הַסָּמוּךְ לְאִישׁ[20] הֶקְדֵּשׁ וְנִדְרוֹ נֶדֶר[22]. אַף עַל**
20 **פִּי שֶׁנִּדְרֵיהֶן קַיָּמִין, אִם חִלְּלוּ נִדְרָן אוֹ נִשְׁבְּעוּ**
21 **וְהֶחֱלִיפוּ - אֵינָן לוֹקִין, עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ וְיָבִיאוּ שְׁתֵּי**
22 **שְׂעָרוֹת[23].**

18) בדפוס רומי, ר"מ וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת הלכה. אלא מחובר עם דברי ההלכה הקודמת, המתחילה במילים: וזו היא עונת נדרים וכו'. 19) מי שהגיע לפרק זמן הראוי להפלות ולפרש לשם מי נודרים, מלשון הכתוב (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר". וזה במלאות י"ג לבן וי"ב לבת, אע"פ שאינו יודע עדיין להפלות. 20) סמוך

לכלל גדול, שעדין לא הביא שתי שערות. 21) בדפוס ר"מ: הקדשו הקדש. 22) נדה מו. "איש כי יפליא - מה תלמוד לומר איש? לרבות בן י"ג שנה, שאע"פ שאינו יודע להפליא, נדריו קיימים". ורש"י שם מפרש: מופלא - יודע לפרוש לשם מי נדר, סמוך לאיש - שהוא סמוך לבוא לכלל גדול, שנה אחת קודם זמן שהוא ראוי להביא שערות, בתינוקות - כל שנת י"ב, ובתינוק - כל שנת י"ג. והשוה לקמן הל' ערכין פ"א, הט"ו. 23) כי אינם נעשים גדולים לענין עונשים עד שיגדלו ויביאו שתי שערות, וכמבואר בנדה מו:.

1 **ה. הִקְדִּישׁוּ וּבָא הַגָּדוֹל וְנֶהֱנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ שֶׁהִקְדִּישׁוּ**
2 **- לוֹקֶה[24], מִשּׁוּם שֶׁנִּדְרֵיהֶם נְדָרִים מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ**
3 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[25].**

24) שם, כדין כל הנהנה מן ההקדש בזדון שלוקה ומשלם מה שפגם, כמבואר בהל' מעילה פ"א ה"ג, ואזהרתו מ"לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" (דברים יב, יז) - קיבלו חכמינו שזוהי אזהרה לנהנה מן הקדשים, כמבואר שם. 25) בהלכה הקודמת, שהמופלא הסמוך לאיש הקדישו הקדש מדין תורה. וראה נזיר כט:.

4 **ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם**
5 **אֶחָד נְדָרֶיהָ קַיָּמִין? בְּשֶׁלֹּא הָיְתָה בִּרְשׁוּת הָאָב[26] אוֹ**
6 **בִּרְשׁוּת הַבַּעַל; אֲבָל אִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת הָאָב, אֲפִלּוּ**
7 **הִגְדִּילָה וַהֲרֵי הִיא נַעֲרָה[27] - אָבִיהָ מֵפֵר[28] כָּל נְדָרֶיהָ**
8 **וְכָל שְׁבוּעוֹת שֶׁתִּשָּׁבַע בְּיוֹם שָׁמְעוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל**
9 **נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ וְגוֹמֵר, כִּי הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ וְגוֹמֵר.**

26) כגון שבגרה או שנשאת ונתגרשה, כמפורש לקמן הכ"ה. 27) מפורש בסמוך. 28) משהביאה שתי שערות והיא בת שתים־עשרה שנה, תקרא נערה עד ששה חדשים גמורים, ומתחילת יום תשלום הששה חדשים ומעלה, תיקרא בוגרת (הל' אישות פ"ב, ה"ב).

10 **ז. וְעַד מָתַי אָבִיהָ מֵפֵר? עַד שֶׁתִּבְגַּר[29]. בָּגְרָה - אֵינוֹ**
11 **מֵפֵר לָהּ[30], וַהֲרֵי כָּל נְדָרֶיהָ וּשְׁבוּעוֹתֶיהָ כְּנֵדֶר אַלְמָנָה**
12 **וּגְרוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ**
13 **וְגוֹמֵר.**

29) משנה בנדרים ע. ככתוב (במדבר ל, יז) "בנעוריה בית אביה" בנעוריה - ולא בבגרותה (רש"י שם). 30) יקום עליה.

14 **ח. וּמֵאֵימָתַי מֵפֵר הַבַּעַל נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ וּשְׁבוּעוֹתֶיהָ?**
15 **מִשֶּׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה[31]. וְהוּא מֵפֵר לְעוֹלָם עַד שֶׁיִּגְרְשֶׁנָּה**
16 **וְיַגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ[32]. הָיְתָה מְגֹרֶשֶׁת מִסָּפֵק[33] - לֹא יָפֵר**
17 **לָהּ[34]. נָתַן לָהּ גֵּט עַל תְּנַאי[35] אוֹ לְאַחַר זְמַן[36] - לֹא**
18 **יָפֵר בַּיָּמִים שֶׁבֵּינָתַיִם[37]. וְכֵן מִי שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ**
19 **וְנִשֵּׂאת וַהֲרֵי בַּעְלָהּ קַיָּם[38] וְכֵיוֹצֵא בָּהּ[39] - אֵין הַבַּעַל**
20 **הָרִאשׁוֹן וְלֹא הָאַחֲרוֹן מֵפִרִין נְדָרֶיהָ[40]. הָיְתָה מֵחַיָּבֵי**
21 **לָאוִין[41], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מֵחַיָּבֵי[42] עֲשֵׂה, וְהֵפֵר נְדָרֶיהָ**
22 **- הֲרֵי אֵלּוּ מוּפָרִין[43].**

31) שיביאנה לתוך ביתו, ויתייחד עמה, ויחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה (הל' אישות פ"י, ה"א). וכן שנינו במשנה (נדרים עג:) "אין הבעל מיפר עד שתיכנס לרשותו", כמפורש בתורה (במדבר ל, יא־יג) "ואם בית אישה נדרה... אישה הפרם". 32) שאם שלחו בידי שליח ועדיין לא הגיע הגט לידה, יכול עוד בעלה להפר לה (ש"ך ליו"ד רלד ס"ק ו). 33) כגון שזרק לה גט ברשות הרבים, ספק קרוב לו ספק קרוב לה. כמבואר בהל' גירושין פ"ה, הי"ג. 34) ממשמעות הברייתא בגיטין עד. כדעת החכמים שם, האומרים: "מגורשת ואינה מגורשת". והרדב"ז מנמק: כיון שנתן לה גט, לא איכפת לו אם תתגנה ואינו יכול להפר, כשם שאינו יכול להפר כל נדר שאין בו עינוי נפש, כמבואר לקמן פי"ב, ה"א. 35) כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת, ועדיין לא נתקיים. ראה הל' גירושין פ"ח, ה"א. 36) שאמר לה: הרי זה גיטך, ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום. 37) שבין נתינת הגט לתחולתו הסופית (גיטין עד.). 38) שבעלה הראשון בא חי לפנינו ודינה לצאת מזה ומזה, כמבואר בהל' גירושין פ"י, ה"ה. 39) כגון שנשאת לאחר, ונמצא גיטה מבעלה הראשון בטל (שם ה"ז). 40) משנה ביבמות פז: ובגמרא שם צ: פירשו הטעם, שכל עיקר הפרת נדרים ע"י הבעל אינו אלא כדי שלא תתגנה על בעלה, ובמקרה זה תתגנה ותתגנה. 41) כגון גרושה לכהן, ושאר חברותיה המנויות בהל' אישות פ"א, ה"ז. 42) כגון בעולה לכהן גדול, או מצרי ואדומי דור ראשון ודור שני (שם ה"ח) ובכל אלה הקידושין תופסין, בניגוד לחייבי כריתות שאין קידושין תופסין בהן ואינן נקראות אשתו, ראה הל' אישות פ"ד, הי"ב, וי"ד. 43) תוספתא יבמות פ"ב, ה"ג. וכן אמרו ב"ספרי זוטא" מטות יד "אישה יקימנו ואישה יפרנו, מה תלמוד לומר? לרבות אלמנה לכהן גדול, גרושה... לכהן הדיוט" וכו'. והשווה דברי התוספות ביבמות פט: דיבור־המתחיל כיון דלא ירתי, בסוף הדיבור שם. אבל ב"שניות" אע"פ שאין איסורן אלא מדברי סופרים (הל' אישות פ"א, ה"ו) אמרו בתוספתא שם: "אינן כאשתו לכל דבר, אין לה כתובה... ואין (בעלה) זכאי לא במציאתה.... ולא בהפרת נדריה". והטעם, כי חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, ולפיכך ה"שניות" אין להן דין אישות כלל, ואפילו היפר לה בדיעבד, אין נדרה מופר, כדין חייבי כריתות.

23 **ט. נַעֲרָה מְאֹרָסָה[44] - אֵין מֵפֵר נְדָרֶיהָ אֶלָּא הָאָב עִם**
24 **הַבַּעַל[45] כְּאֶחָד. וְאִם הֵפֵר הָאֶחָד לְבַדּוֹ - אֵינוֹ**
25 **מוּפָר[46]. הֵפֵר הַבַּעַל לְבַדּוֹ, וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ קֹדֶם**
26 **שֶׁיָּפֵר הָאָב - אֵינָהּ לוֹקָה[47].**

44) שנתקדשה ועדיין לא נכנסה לחופה. 45) הארוס. 46) משנה בנדרים סז. ובגמרא שם סח. אמרו: "בין איש לאשתו בין אב לבתו (במדבר ל, יז) - מכאן לנערה מאורסה שאביה ובעלה מפירים נדריה" ומפרש הרא"ש שם: משמע להם, שבאשה אחת הכתוב מדבר, שרשות האב והבעל שולטים עליה, ושניהם כאחד מפירים, ששניהם שותפים בה, ובנערה הכתוב מדבר, כמודגש בסוף הפסוק: "בנעוריה בית אביה". והשווה פירוש המשנה לרבינו שם. 47) שם סח. שהבעל מקליש הנדר, ומסיר חצי האיסור מכל הנדר,

ולא נשאר הנדר חמור כבתחילה. וכן מסקנת הסוגיא שם סט. על־פי בית הלל, וכתב הר"ן שם סח. הוא־הדין אם היפר האב לבדו ועברה על נדרה, אינה לוקה.

י. מֵת הָאָרוּס - חָזְרָה לִרְשׁוּת אָבִיהָ. וְכֹל שֶׁתִּדּוֹר[48] - הָאָב מֵפֵר כְּשֶׁהָיָה קֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס[49]. מֵת הָאָב אַחַר שֶׁנִּתְאָרְסָה, וְנָדְרָה אַחַר מוֹתוֹ - אֵין הַבַּעַל מֵפֵר[50]; שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה[51].

48) לאחר מות הארוס. 49) כמבואר לעיל ה"ו. והוא־הדין אפילו נדרה קודם שמת הארוס ושמע הארוס ושתק, ומת בו ביום, נתרוקנה רשות לאב ויכול להפר לבדו, כמבואר להלן הט"ז. והטעם מבואר בנדרים ע. שנאמר (במדבר ל, ז) "ואם היו תהיה לאיש" שתי הוויות (קידושין) במשמע, השווה קודמי הויה שניה, לראשונה, כשם שלפני האירוסין הראשונים האב מיפר לבדו, אף קודמי האירוסין השניים, כשמת הארוס הראשון, האב מיפר לבדו, ואפילו נדרים שנראו לארוס הראשון, כמבואר שם. 50) "שאין הארוס מיפר אלא בשותפות" = האב (להלן הי"ח). ובנדרים ע. אמרו: "מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל", שנאמר: בנעוריה בית אביה, כל זמן שהיא נערה - לא תצא מרשות אביה, ואפילו מת האב ולא נשאר לה אלא בית אביה (ר"ן שם). 51) ובכת"י התימנים: "אחר מותו, אין הבעל מיפר נדרי רשתו עד שתיכנס לחופה" וראה להלן ה"כ, שאין הבעל מיפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת.

יא. נַעֲרָה אֲרוּסָה[52] שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא שָׁמַע אֲרוּסָהּ, וְנִתְגָּרְשָׁה בּוֹ בַּיּוֹם, וְנִתְאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם[53], אֲפִלּוּ לְמֵאָה - אָבִיהָ וּבַעְלָהּ הָאַחֲרוֹן מְפֵרִין נְדָרֶיהָ שֶׁנָּדְרָה בִּפְנֵי אָרוּס רִאשׁוֹן; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָצָאתָה לִרְשׁוּת עַצְמָהּ שָׁעָה אַחַת, שֶׁעֲדַיִן הִיא בִּרְשׁוּת הָאָב, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נַעֲרָה[54].

52) ואילו לא נתארסה, אביה לבדה היה מיפר לה ביום שמעו, כמבואר לעיל אות מז. 53) כי אם נתארסה למחר, אין האב יכול להפר למחרת יום שמעו. וראה לקמן פי"ב, הי"ז. 54) וגם לא נישאה לאחר (נדרים עב.). וכל זה כשלא שמע הארוס הראשון את נדרה, אבל שמע ארוסה ונתגרשה, אין האב יכול להפר אפילו בשותפתו הארוס האחרון. כי אם גירשה הארוס אחר ששמע ולא היפר לה, הרי הוא כאילו הקים לה נדרה, ומשהקים לה ארוסה אין הפרת אביה מועילה כלום, וכמבואר להלן הי"ז. ואם לא גירשה הארוס הראשון אלא מת, אפילו שמע את נדרה לפני מותו ושתק, יכול אביה לבדו להפר לה, כמבואר להלן הט"ז. ואם נתארסה בו ביום, אביה וארוסה האחרון מפירים נדרה, כמבואר בנדרים עא. שנאמר "ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה" אפילו נדרים שנראו לארוס ראשון, יכולים אביה וארוסה האחרון להפר לה (כסף־משנה).

יב. אֲבָל הָאִשָּׁה הַנְּשׂוּאָה שֶׁנָּדְרָה וְלֹא הֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ, וְגֵרְשָׁהּ בּוֹ בַּיּוֹם, וְהֶחֱזִירָהּ בּוֹ בַּיּוֹם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[55]; שֶׁהֲרֵי יָצָאתָה לִרְשׁוּת עַצְמָהּ אַחַר שֶׁנָּדְרָה[56]. אַף עַל פִּי שֶׁנָּדְרָה בִּרְשׁוּתוֹ וְהִיא עַתָּה בִּרְשׁוּתוֹ, הוֹאִיל וְיָצְאָתָה לִרְשׁוּת עַצְמָהּ בֵּינָתַיִם - נִתְקַיְּמוּ נְדָרֶיהָ[57].

55) ואפילו אם תאמר גירושין כשתיקה הם (ראה להלן הי"ז) - מכיון שיצאה לרשות עצמה שעה אחת, אינו יכול להפר. 56) וגם אביה אינו יכול להפר, שמשנישאה בפעם הראשונה יצאה מרשותו (משנה בנדרים פט. וכפי שהוסברה בגמרא שם עב.). 57) ואין הבעל מיפר נדריה שקדמו לנישואיו (כסף־משנה).

יג. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה, וְלֹא שָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא בַּעְלָהּ, וְנִתְגָּרְשָׁה וְנִתְאָרְסָה לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה יָמִים, כְּשֶׁיִּשְׁמַע הָאָב וְהַבַּעַל הָאַחֲרוֹן - מְפֵרִין נְדָרֶיהָ שֶׁנָּדְרָה בִּפְנֵי אָרוּס הָרִאשׁוֹן, הוֹאִיל וְלֹא שָׁמַע אוֹתָם הָאָרוּס הָרִאשׁוֹן[58].

58) אין הגירושין נידונים כהיקם הנדר, שהרי לא ידע שיש לו להפר, והואיל וגם אביה לא שמע, יכולים להפר לה כשישמעו אפילו לאחר כמה ימים, כדברי הש"ס נדרים עב. אם לא שמע: "אפילו לאחר מאה ימים נמי" (אור שמח, וכבר קדמו בביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק מה), אבל אם שמע האב כשנדרה, לא יוכל להפר לה לאחר כמה ימים. שאין הפרה אלא ביום שמיעה, וכמבואר לקמן פי"ב, הט"ו.

יד. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ לְבַדּוֹ וְהֵפֵר לָהּ[59], וּמֵת הָאָרוּס קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע[60], וְנִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם[61], אֲפִלּוּ לְמֵאָה - אָבִיהָ וַאֲרוּסָהּ הָאַחֲרוֹן מְפֵרִין נְדָרֶיהָ[62] שֶׁנָּדְרָה בִּפְנֵי אָרוּס רִאשׁוֹן, שֶׁמֵּת קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע[63].

59) החליש את הנדר כולו, כמבואר בביאורנו לעיל ה"ט, ואפילו חלקו של הארוס נגרע ע"י כך. 60) נמצא שחלקו של הארוס קלוש מאד, עד שאינו ראוי להורישו לאביה, שהרי לא שמע כלל על הנדר. 61) כי אם תתארס למחר, לא יוכל האב להפר עם הארוס האחרון, שאין הבעל מיפר אלא ביום שמוע האב, וכמבואר לקמן פי"ב, הי"ז. 62) נדרים עא. אבל האב לבדו אינו יכול להפר, אפילו אם לא נתארסה כלל. ואין אומרים בזה: "מת הבעל נתרוקנה רשות לאב", כי הואיל וקדם האב והפר בחיי הבעל, נחלשה זכות הבעל ואינה חשובה להורישו לאב, כמבואר שם סט. על־פי בית־הלל. אבל כשישנו ארוס שני, הרי הוא ממלא מקום הארוס הראשון, וכאילו הראשון קיים (ר"ן שם עא. וכן ברדב"ז). 63) ואין צורך לומר אם מת הארוס לאחר ששמע ושתק, שלא נחלש כל־כך חלק הארוס וכדאי הוא להורישו לאב ולארוס האחרון שיפרוהו (לחם־משנה לעיל הי"א).

טו. שָׁמַע אָרוּס רִאשׁוֹן וְהֵפֵר וָמֵת[64], וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הָאָב, וְנִתְאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם[65] - אָבִיהָ עִם הָאָרוּס הָאַחֲרוֹן[66] מְפֵרִין נְדָרֶיהָ.

64) נתבטלה הפרת הבעל, כיון שלא נגמרה כל ההפרה בימיו. 65) כי אם נתארסה למחר, אין האב ששמע הנדר היום יכול להפר לה מחר, כי אין הפרה אלא ביום שמיעה,

אבל אילו לא שמע אביה עד למחר, אזי אפילו התארסה למחר, אביה עם הארוס האחרון מפירים נדריה (רדב"ז). 66) אבל האב לבדו אינו יכול להפר נדריה, כמבואר להלן הי"ט בדברי רבינו. ומקורו בדברי בית־הלל (נדרים עא.) שאמרו: "אין יכול להפר". וסובר רבינו שאינו יכול להפר לבדו. שאחרי שהופר ע"י הבעל, הוקלש הנדר, ואין האב יכול לירשו, שמרוב קלישותו לא תפסה בו זכיה. אבל עם ארוס שני הוא מיפר, שרואים את השני כממלא מקום הראשון וכאילו הוא חי, כאמור לעיל אות נט. וכן נראה מדברי ביאור הגר"א יו"ד רלד ס"ק ל.

טז. שָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא שָׁמַע הָאָרוּס, וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם הָאָרוּס, אוֹ שֶׁשָּׁמַע גַּם הָאָרוּס וְהֵפֵר[67] אוֹ שֶׁשָּׁתַק[68] וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם[69] - נִתְרוֹקְנָה[70] רְשׁוּת לָאָב[71], וְהָאָב יָכוֹל לְהָפֵר[72]. שָׁמַע הָאָרוּס וְקִיֵּם[73] וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁשָּׁמַע וְשָׁתַק וּמֵת בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו[74] - אֵין הָאָב יָכוֹל לְהָפֵר[75].

67) בו ביום. 68) לא היפר ולא קיים. 69) ולא הספיק לגלות דעתו עד שמת. ויתכן, אילו היה קיים היה מפר לה באותו יום, אלא שמיתתו גרמה לו. 70) בכת"י התימנים: חזרה. נתרוקנה = כאדם המריק שקו ונותן לחברו כל מה שבתוכו, כן הבעל נשאר ריק והוריש לאב כל זכות שהיתה לו בה (רא"ש לנדרים סח.). 71) ברייתא נדרים סח. 72) אפילו לבדו, הואיל ושמע לפני שמת הארוס (ביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק לא). אבל בהלכה הקודמת, כשלא שמע האב לאחר מות הארוס אינו יכול להפר לבדו, הואיל ולא היה נדר זה ראוי להפרה בחיי הארוס, אין בו כדי להוריש זכותו לאב (ע"פ הרא"ש, שם סח:). 73) אישר. 74) גילה דעתו שאינו רוצה בהפרתו, ונוח לו בנדרה, שהרי אי־אפשר להפר אלא ביום שמעו, ומכיון שעבר היום ולא היפר - זהו קיומו. 75) שהרי קיימו הארוס, ואין הפרת האב מועילה במקום הקמת הארוס (נדרים סח:). ואפילו היפר האב אתמול ביום שמעו, אין הפרתו מועילה, לאחר שהתבררה הקמת הארוס ע"י שתיקתו עד סוף היום.

יז. גֵּרְשָׁהּ הָאָרוּס אַחַר שֶׁשָּׁמַע - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הַגֵּרוּשִׁין כִּשְׁתִיקָה וְיָפֵר הָאָב עִם הַבַּעַל הָאַחֲרוֹן שֶׁיֵּאָרֵס בּוֹ בַּיּוֹם[76], אוֹ הַגֵּרוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁקִּיֵּם אָרוּס רִאשׁוֹן[77], שֶׁכְּבָר נִתְקַיְּמוּ הַנְּדָרִים[78].

76) או לבדו, כשלא תתארס בו ביום, שהרי נתרוקנה רשות האב (לחם־משנה). 77) מכיון שיודע הארוס שלא יוכל להפר לה אחר הגירושין, ולא היפר קודם הגירושין, הרי זה כאילו קיים (נדרים עא: ובר"ן). 78) ואין הפרת האב מועילה במקום קיום הארוס, ומתוך שבעיה זו לא נפשטה בגמרא שם, הרי זה ספק תורה והולכים בו להחמיר, ואפילו החזירה הארוס בו ביום אין האב יכול להפר עמו, מכח ספק זה, כמבואר בגמרא שם. וכל זה כששמע ואח"כ גירשה, אבל גירשה ואח"כ שמע, מבואר דינה לעיל הי"ג.

יח. שָׁמַע[79] הָאָב וְהֵפֵר לָהּ וּמֵת הָאָב, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הַבַּעַל, אֲפִלּוּ שָׁמַע הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁיָּמוּת הָאָב[80] - לֹא נִתְרוֹקְנָה רְשׁוּת לַבַּעַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר לְעוֹלָם אַחַר מוֹת הָאָב; שֶׁאֵין הָאָרוּס מֵפֵר אֶלָּא בְּשֶׁתָּפוּת[81].

79) בהיותה ארוסה. 80) ולא הספיק להפר, אע"פ שהיה ראוי להפר באותה שעה. 81) עם האב ובחייו (שם סח:). ומכיון שמת האב בטלה הפרתו, ולא נתרוקנה רשות לבעל, שנאמר: "בנעוריה בית אביה" - בית אביה, אע"פ שאביה אינו קיים (שם ע.). אבל משנכנסה לחופה, בעלה מיפר נדריה שתדור אחר כך, ואפילו היא נערה, כמבואר לעיל ה"ח, שהנישואין מוציאים מרשות האב.

יט. שָׁמַע אָרוּס וְהֵפֵר לָהּ וּמֵת, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הָאָב[82]; אוֹ שֶׁשָּׁמַע הָאָב וְהֵפֵר[83] לָהּ, וּמֵת הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע[84] - אֵין הָאָב לְבַדּוֹ יָכוֹל לְהָפֵר נְדָרִים אֵלּוּ, שֶׁנִּרְאוּ לְאָרוּס רִאשׁוֹן[85], אֶלָּא בְּשֶׁתָּפוּת אָרוּס הָאַחֲרוֹן[86], אִם נִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם[87], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[88].

82) מבואר לעיל הט"ו. 83) ועם הפרתו החליש את הנדר, ואפילו חלקו של הבעל נגרע על ידי כך. 84) ואין צורך לומר אם שמע ואח"כ מת, שבוודאי יכול הוא להורישו לארוס השני, וכמבואר לעיל אות ס. 85) נדרים עא. כיון שנחלשו עם הפרת האב, אין בהם כדי להתפיסם ולהורישם לאב, ולפיכך אין אומרים כאן: "נתרוקנה רשות לאב". 86) שם. הארוס האחרון נידון כממלא מקום הראשון. וכמבואר לעיל הי"ד. 87) כי אם נתארסה למחר, לא יוכל אביה להצטרף עם הארוס להפר, שצריכה להיות כל ההפרה ביום שמיעה אחיד, ואיך תצטרף הפרת הארוס היום עם הפרת האב אתמול, ראה לקמן פי"ב, הי"ז, ואפילו שמע האב אתמול ושתק, לא יוכל להפר היום, שאין הפרה אלא ביום שמיעה (רדב"ז). 88) לעיל הי"ד והט"ו.

כ. נָדְרָה וְהֵפֵר לָהּ אָבִיהָ לְבַדּוֹ, וְלֹא שָׁמַע הָאָרוּס עַד שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּתוֹ[89] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר; שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר נְדָרֵי אֲרוּסָתוֹ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת, אֶלָּא קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ הוּא שֶׁמֵּפֵר בְּשֶׁתָּפוּת הָאָב[90]. לְפִיכָךְ[91] הָיָה דֶּרֶךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, עַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא בִּתּוֹ מֵרְשׁוּתוֹ אוֹמֵר לָהּ: כָּל נְדָרִים[92] שֶׁנָּדַרְתְּ בְּתוֹךְ בֵּיתִי הֲרֵי הֵן מוּפָרִין.

89) לחופה ונשאת לו. 90) ומשנשאת כבר יצאה מרשות אביה, ואינו מיפר לה אלא מה שתידור מנישואין ואילך, כמבואר לעיל ה"ח. 91) הואיל ולא תועיל לה הפרה לאחר נשואיה, משיצאה מרשות אביה. 92) אפילו אלה שלא שמעתי עליהם כלל, וכמבואר בסמוך הכ"א.

כא. וְכֵן[93] הַבַּעַל[94], עַד שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ אוֹמֵר לָהּ[95]: כָּל נְדָרִים שֶׁנָּדַרְתְּ מִשֶּׁאֵרַסְתִּיךְ עַד שֶׁלֹּא תִּכָּנְסִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי הֲרֵי הֵן מוּפָרִין[96]. שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁמַע אוֹתָם[97].

93) בכת"י התימנים אין כאן התחלת הלכה, והכל מחובר להלכה הקודמת, ובצדק, שהרי בלי הפרת הבעל אין תקנה לנדריה. 94) כשהוא ת"ח. 95) דרכו לומר. א"כ מה

שכתב רבינו: "דרך תלמידי חכמים" מוסב גם על אביה וגם על בעלה. 96) משנה נדרים עב: 97) וכן האב, כמבואר בסוגיית הגמרא שם. גם ממה שאמרו שם עג. "אם תמצא לומר בכל מיפר בלא שמיעה" וכו' משמע שכך היא ההלכה, כשיטת הגאונים, שכל מקום שאמרו: אם תמצא לומר וכו' סימן שכך ההלכה, (רדב"ז). וראה לקמן פי"ב הי"ג, שהראוי לשמוע (פרט לחרש) אין השמיעה מעכבת בו.

1 **כב. הָלַךְ הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל[98] אוֹ שֶׁהָלְכוּ שְׁלוּחֵי**
2 **הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל - עֲדַיִן אָבִיהָ וּבַעְלָהּ מְפֵרִין**
3 **נְדָרֶיהָ[99]. מָסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל[100] אוֹ שֶׁמָּסְרוּ**
4 **שְׁלוּחֵי הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל - אֵין הָאָב יָכוֹל לְהָפֵר,**
5 **שֶׁהֲרֵי יָצָאת מִרְשׁוּתוֹ[101], וְלֹא הַבַּעַל יָכוֹל לְהָפֵר[102],**
6 **שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר בַּקּוֹדְמִין[103], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[104].**

98) שבאו להביאה לבית בעלה. 99) שכל עוד שהאב או שלוחיו עמה, עדיין לא יצאה מרשותו (נדרים פט.). 100) ולא הלך עמה. 101) כשמסרה לשלוחיו, ושוב אין לו זכות בה (שם). ואם נדרה בדרך, בעלה לבדו מיפר לה (רדב"ז). והשווה הל' אישות פכ"ב, ה"ב. 102) נדריה שנדרה לפני מסירתה. 103) מה שנדרה קודם נישואיה. 104) לעיל ה"כ. וכן אם נדרה עכשיו וגירשה והחזירה אין לה הפרה, כמבואר לעיל הי"ב. וראה כתובות מט. "הרי שמסר האב לשלוחי הבעל... ונתארמלה בדרך או נתגרשה... כיון שיצאתה שעה אחת מרשות אביה, שוב אינו יכול להפר" כלומר, לא נתרוקנה רשות לאב, וכפירוש התוספות שם.

7 **כג. שׁוֹמֶרֶת יָבָם[105], אֲפִלּוּ עָשָׂה בָּהּ יְבָמָהּ מַאֲמָר[106],**
8 **וַאֲפִלּוּ יָבָם אֶחָד לִיבָמָה אַחַת[107] - אֵינוֹ מֵפֵר נִדְרֵי**
9 **יְבִמְתּוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ[108].**

105) אשה שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה לאחיו להתייבם. 106) "מדברי סופרים, שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש אותה בפני שני עדים בפרוטה... וזהו הנקרא מאמר" (לשון רבינו בהל' יבום פ"ב, ה"א). 107) שאין שם אחים אחרים אלא יבם זה, וכן אין שם נשים אחרות להתייבם אלא זו, באופן שהיא זקוקה בהחלט ליבם זה. 108) משנה נדרים עד. וכדעת רבי עקיבא "שאין היבמה גמורה ליבם (שזר הבא עליה יתחייב מיתה) כשם שהארוסה גמורה לאישה" (שהבא על ארוסת רעהו, חייב מיתה), ואין אני קורא בה: "ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר את נדרה", שאין זה אישה. ואשר למאמר - מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

10 **כד. הָיְתָה יְבִמְתּוֹ נַעֲרָה מְאֹרָסָה לְאָחִיו[109] וְאָבִיהָ קַיָּם**
11 **- אֵין הַיָּבָם וְאָבִיהָ מְפֵרִים נִדְרֶיהָ כְּאַחַת[110], אֶלָּא**
12 **הָאָב לְבַדּוֹ הוּא שֶׁמֵּפֵר כָּל שֶׁתִּדַּר[111]. וַאֲפִלּוּ עָשָׂה בָּהּ**
13 **הַיָּבָם מַאֲמָר - אֵינָהּ כְּנַעֲרָה מְאֹרָסָה; שֶׁאֵין הַמַּאֲמָר**
14 **קוֹנֶה בַּיְּבָמָה קִנְיָן גָּמוּר[112], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[113].**

109) המת, שלא הספיק לכנסה לחופה. 110) כדין נערה המאורסה. 111) שהרי מת הארוס וחזרה לרשות אביה לגמרי, וכמבואר לעיל ה"י. ואע"פ שהיבם קיים, מתוך שלא קנאה עדיין קנין גמור, הרי זה כמי שאינו, ונתרוקנה רשות לאביה. תדע, שבמשנה שם לא הזכירו שלא יכול אביה להפר לה (כסף־משנה). וראה בר"ן שם עה. דיבור־המתחיל כשם, שנסתפק בזה. וכל זה כשהיתה מאורסה לאחיו, אבל היתה נשואה לאחיו ומת, שכבר יצאה לגמרי מרשות אביה, אינה חוזרת לרשותו לעולם ואפילו היא נערה, כמבואר בסמוך הכ"ה. 112) ליורשה או להפר נדריה, או לפטרה אח"כ בגט חליצה, שאין קנין ביבמה מן התורה אלא בביאה. 113) בהל' יבום פ"ב ה"א. וראה ברש"י ליבמות נב. "שהרי אין קידושין תופסין באשת אח, והתורה לא היתירתה לו ליעשות כאשה נכרית אלא כסדר המצוות, וביאה כתבה בה רחמנא".

15 **כה. נַעֲרָה שֶׁהִשִּׁיאָהּ אָבִיהָ[114] וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ**
16 **נִתְגָּרְשָׁה מִן הַנִּשּׂוּאִין - הֲרֵי זוֹ כִּיתוֹמָה בְּחַיֵּי**
17 **הָאָב[115], וְאֵין אָבִיהָ מֵפֵר נִדְרֶיהָ וְאַף עַל פִּי**
18 **שֶׁעֲדַיִן הִיא נַעֲרָה[116].**

114) יצאה מרשות אביה לגמרי. 115) ואינה חוזרת לרשות אביה להפרת נדריה. 116) משנה בנדרים פט: ובגמרא שם. והשווה הל' אישות פ"ג הי"ב: "וכן אם השיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה... אין לאביה רשות בה לעולם.

19 **כו. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה, וְלֹא שָׁמְעוּ נִדְרֶיהָ אָבִיהָ**
20 **וּבַעְלָהּ עַד שֶׁבָּגְרָה[117] אוֹ עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית יְתוֹמָה בְּחַיֵּי**
21 **הָאָב[118] - הֲרֵי נִדְרֶיהָ[119] קַיָּמִים; וְאֵין הַבַּעַל[120] יָכוֹל**
22 **לְהָפֵר, שֶׁהֲרֵי יָצָאת מִרְשׁוּת אָבִיהָ[121] שֶׁהוּא מֵפֵר עִמּוֹ**
23 **בִּשֻּׁתָּפוּת[122], וַעֲדַיִן לֹא נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל[123].**

117) ובגרות מוציאה מרשות אביה, כמבואר לעיל ה"ז. 118) שנשאת לו או לאחר ונתגרשה ושוב נתקדשה, והרי היא עכשיו ארוסה. 119) שנדרה בהיותה נערה, ועכשיו בגרה, או נדרה לפני שנעשתה יתומה בחיי אביה. 120) ארוסה האחרון. 121) עם התבגרותה או נישואיה. 122) ואין כח ביד הארוס להפר לבדו. 123) בשעה שנדרה. ואפילו כשנכנסה עכשיו לרשות הבעל, אין הבעל מיפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת, כמבואר לעיל ה"כ (משנה נדרים פט: וכפירוש רבינו שם). וכן אמרו שם עמ' א במשנה הקודמת: "נדרה בו ביום ונתגרשה בו ביום החזירה בו ביום, אינו יכול להפר" והעמידו בגמרא שם עב. שמשנה זו מדברת בגרושה מן הנישואין, ויצאה מרשות אביה ושוב נתארסה אין הארוס יכול להפר, שאינו מיפר אלא בשותפות האב (ביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק לה).

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) סוג הנדרים שהאב מפיר וטיב הנדרים שהבעל מפיר, ההבדל בין נדרי עינוי נפש לדברים שבינו לבינה, הפרת נדרים שעדיין לא חלו ולא נאסרה בהם, שתיקת האב או הבעל כדי לצערה, יום ידיעת הנדר כיום שמיעתו.

24 **א. כָּל הַנְּדָרִים[2] וְהַשְּׁבוּעוֹת הָאָב מֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ;**

שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ[3]. אֲבָל הַבַּעַל אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר אֶלָּא כָּל נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ[4], אוֹ שֶׁהֵן בִּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ[5], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבְּעָה אוֹ נָדְרָה שֶׁלֹּא תִּכְחֹל[6] אוֹ שֶׁלֹּא תִּתְקַשֵּׁט[7]; שֶׁנֶּאֱמַר: בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ[8].

2) ואפילו אין בהם עינוי נפש, ואינם דברים שבין האב לבתו. 3) "אשר אסרה על נפשה, לא יקום". ולא חילק הכתוב בין נדר לנדר, כדרך שהדגיש בהפרת נדרי האשה ע"י בעלה שנאמר בה (שם, יד): "כל נדר . . . לענות נפש, איש יקימנו ואישה יפרנו". וראה בביאורנו להלן אות ז.
4) כגון נדרה שלא תאכל היום או לא תשתה יין וכדומה.
5) דברים הגורמים איבה בינו לבינה (רא"ש לנדרים עט:).
6) את עיניה בצבע כחול, ככתוב (יחזקאל כג, מ) "כחלת עיניך ועדית עדי". 7) ובעלה מקפיד שלא תיראה מנוולת.
8) "מלמד שהבעל מיפר נדרים שבינו לבינה" (נדרים עט:). וראוי להעיר, שב'ספרי' פ' מטות אות קנה, וכן ב'ירושלמי' נדרים פי"א ה"א, דרשו: "בין איש לאשתו בין אב לבתו - מה הבעל אינו מיפר אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש ונדרים שבינו לבינה, אף האב אינו מיפר אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש ונדרים שבינו לבינה". ולכאורה זה סותר את דעת רבינו, שהאב יכול להפר את כל נדרי בתו ללא הגבלה, ורבינו בתשובתו לחכמי לוני"ל השיב: שדרש זה אינו אלא לפי רבי שמעון, ש"סתם 'ספרי' רבי שמעון" (סנהדרין פו.) והם דברי יחיד, ואם התלמוד היה סובר כך, היה מזכיר זה, ולא מצינו בשום מקום באחד משני התלמודים ולא בתוספתא שיזכירו חילוק זה אלא בהפרת הבעל ולא בהפרת האב. ומרן ה'כסף משנה' מציין, שדבר זה נכתב שלא בהשגחה, שהרי בפירוש אמרו ב'ירושלמי' (הנ"ל) שאין האב מיפר אלא נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבינה. וב'מרכבת המשנה' מצדיק את רבינו, שדרשת ה'ספרי', וכן הירושלמי הנ"ל מכוונת על נערה מאורסה, שאביה וארוסה מפירים נדריה, ולענין זה הקישם הכתוב, שכל נדר שאין הארוס יכול להפר, אף אביה לא יכול להפר. אבל רבינו מדבר בנערה שאינה ארוסה והיא ברשות אביה לגמרי, ולפיכך הוא מיפר כל נדריה. אולם דעת הרא"ש (נדרים עט.) וכן הר"ן (שם סח.) שהאב והבעל שוים בזה, שאינם מפירים אלא נדרי עינוי נפש ובינו לבינה, וראה בביאור הגר"א ליו"ד סי' רלד ס"ק קי-קיא.

ב. וּמַה בֵּין נְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ לִדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ? שֶׁהַנְּדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ - מֵפֵר אֶל עַצְמוֹ וְאֶל אֲחֵרִים[9]; וְשֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ - לְעַצְמוֹ מֵפֵר, וְלַאֲחֵרִים אֵינוֹ מֵפֵר[10].

9) שאפילו גירשה בעלה ונשאת לאחרים, נדרה מופר. ובכת"י התימנים: "מיפר לעצמו ולאחרים". 10) נדרים עט, ב. וכמבואר להלן.

ג. כֵּיצַד? נָדְרָה שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר[11] - מֵפֵר לָהּ, וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לֶאֱכֹל עִם כָּל אָדָם לְעוֹלָם[12]. אֲסָרָהּ עָלֶיהָ תַּשְׁמִישׁ[13] כָּל אָדָם שֶׁבָּעוֹלָם - יָפֵר חֶלְקוֹ[14], וְתִהְיֶה מְשֻׁמַּשְׁתּוֹ, וּכְשֶׁיָּמוּת אוֹ יְגָרְשֶׁנָּה - הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בְּתַשְׁמִישׁ כָּל אָדָם[15]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[16].

11) הרי זה נדר שיש בו עינוי נפש. 12) אפילו לאחר שתתגרש או תתאלמן מבעלה זה. 13) חיי אישות, והרי זה דבר שבינו לבינה. 14) ראה להלן ה"ט.
15) שבדברים שבינו לבינה אינו מיפר לאחרים, נמצאת אשה זו אסורה להנשא אם לא יתיר לה חכם את נדרה. בנדרים פא, ב - בעיה שלא נפשטה, אם חיי אישות הם דברים שבינו לבינה או עינוי נפש, ומספק הולכים בה להחמיר (רדב"ז לקמן הי"ז). וראוי להעיר שבנדרים עט, ב - סיכמו, שאפילו בדברים שבינו לבינה, אם הפר לה בעלה וגירשה ואח"כ החזירה - הרי נדרה מופר, שוודאי דעתו להפר לה כל זמן שתהיה אשתו, וכן נראה מדברי רבינו להלן ה"י, שכתב: "צריך להפר שמא יגרשנה ותהיה אסורה לחזור לו", משמע מזה אם יפר לה מתחילה תהיה מותרת לו אפילו כשיגרשנה ויחזירה (מעשה־רוקח). 16) כגון נדרה שלא תכחול או לא תלבש רקמה.

ד. אֶחָד עִנּוּי גָּדוֹל[17] וְאֶחָד עִנּוּי קָטָן[18], וְאֶחָד עִנּוּי שֶׁהוּא לִזְמַן מְרֻבֶּה אוֹ לְפִי שָׁעָה[19] - הַכֹּל מֵפֵר הַבַּעַל.

17) כגון רחיצה או שתיה. 18) כגון כיחול וקישוט, כמבואר בסמוך ה"ה. 19) כמו שאמרו בנדרים פ, ב - שאמרה: "הנאת רחיצה עלי לעולם, אם ארחץ היום", הרי שאפילו מניעת רחיצת יום אחד נחשבת אצלה ניוול, ולפיכך בעלה יכול להפר, ומכאן שאין הבדל בין יום אחד לזמן מרובה, והוא־הדין לעינוי לפי שעה (לחם־משנה).

ה. כֵּיצַד? נָדְרָה אוֹ נִשְׁבְּעָה שֶׁלֹּא תִּרְחַץ הַיּוֹם, אוֹ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה יַיִן הַיּוֹם, אוֹ שֶׁלֹּא תֹּאכַל הַיּוֹם דְּבַשׁ[20]; וְכֵן אִם נָדְרָה שֶׁלֹּא תִּכְחֹל הַיּוֹם אוֹ שֶׁלֹּא תִּלְבַּשׁ רִקְמָה[21] הַיּוֹם - מֵפֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲפִלּוּ נָדְרָה מִמַּאֲכָל רַע[22] אוֹ מִמִּין שֶׁלֹּא טָעֲמָה אוֹתוֹ מִיָּמֶיהָ - הֲרֵי זֶה יָפֵר[23].

20) כל אלה נחשבים עינוי גדול. 21) אריג צבעוני, ככתוב (יחזקאל טז, י) "ואלבישך רקמה". ואלה השנים הם בכלל דברים שבינו לבינה, כמבואר לעיל ה"א (לחם־משנה). 22) שהוא רע ומזיק לבריאותה, והוא טוב ובריא לאחרים, והיא משתוקקת לאכלו, אבל דבר שהוא רע בעיניה ואינה רוצה בו - אין זה עינוי נפש (ט"ז ליו"ד סי' רלד ס"ק נא). ובשו"ע שם סעיף סא, כתוב: שהוא רע לה.
23) תוספתא נדרים פ"ז מ"ג, שלפעמים אין לה בביתה אלא מין זה בלבד, ולא תוכל לאכלו ותצטער ('חסדי דוד', שם). נמצאו שני נדרים אלו יש בהם עינוי נפש, וכן סתם השו"ע ביו"ד סי' רלד סעיף סא.

ו. נָדְרָה מִשְּׁתֵי כִּכָּרוֹת, בְּאַחַת יֵשׁ לָהּ עִנּוּי[24] וּבְאַחַת אֵין לָהּ עִנּוּי[25] - מֵפֵר לְזוֹ שֶׁמִּתְעַנָּה בָּהּ, וְאֵינוֹ מֵפֵר לְזוֹ שֶׁאֵין לָהּ עִנּוּי.

24) כגון שאחת היתה פת נקיה, ואם לא תאכל ממנה

תתענה, ואחת היתה פת סובין שאפילו אם לא תאכלנה לא תתענה, או שאין לה פת אחרת לאכול כי־אם שתי ככרות אלו, ואם תאכל אחת מהן תשבע, ולא תתענה עוד במניעת אכילת השניה (נדרים פב: ובראב"ש). 25) מכיון שאין בשניה עינוי, אין הפרת הבעל מועילה לה, וגם אין נדרה מופר לה בהפרת הראשונה (שם, כרבי יוחנן), ואין אומרים נדר שהופר מקצתו הופר כולו, כדרך שאומרים בהתרה (לעיל פ"ח, ה"ח), כי התרת החכם עושה את הנדר טעות מתחילתו, והואיל והותר מקצתו הותר כולו, שלא היה בדעתו בשעת נדרו אלא שיהא כל הנדר קיים, אבל הפרת הבעל אינה אלא מכאן ולהבא, מה שהופר הופר, והשאר באיסורו עומד (רא"ש שם). והשווה לקמן פי"ג, ה"י.

1 **ז. נָדְרָה שֶׁלֹּא תֹּאכַל תְּאֵנִים שֶׁל מְדִינָה זוֹ - יָפֵר**
2 **מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ; שֶׁעֵסֶק גָּדוֹל הוּא לוֹ**
3 **לְהִטַּפֵּל[26] וּלְהָבִיא לָהּ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת[27]. לְפִיכָךְ[28], אִם**
4 **מֵת אוֹ גֵּרְשָׁהּ, אוֹ שֶׁהֵבִיא לָהּ אִישׁ אַחֵר מִפֵּרוֹת**
5 **אוֹתָהּ מְדִינָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיהָ; שֶׁאֵינוֹ מֵפֵר**
6 **לַאֲחֵרִים בִּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ[29].**

26) לטרוח. 27) אבל אין זה עינוי נפש, שהרי יכולה לאכול מפירות מדינה אחרת (משנה, נדרים עט: וכרבי יוסי שם). 28) הואיל ואין זה עינוי נפש אלא דבר שבינו לבינה. 29) כמבואר לעיל ה"ב. וכסתימת הסוגיא בנדרים פב, ב - לפי רבי יוסי: "אינו יכול להפר משום עינוי נפש, אבל מפר נדרים שבינו לבינה".

7 **ח. וְכֵן אִם נָדְרָה שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת לַבְּרִיּוֹת[30], אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁאֵין הַבַּעַל בַּכְּלָל[31] - יֵשׁ לוֹ לְהָפֵר מִשּׁוּם דְּבָרִים**
9 **שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ[32], שֶׁלֹּא יִהְיֶה זָקוּק לְהַאֲכִילָהּ מִשֶּׁלּוֹ**
10 **בִּלְבַד. וְכֵן אִם אָסְרָה הֲנָאָתָהּ עַל אֻמָּה[33] (כֻּלָּהּ), כְּגוֹן**
11 **[כָּל] הַיְּהוּדִים אוֹ כָּל הַיִּשְׁמְעֵאלִים - הֲרֵי זֶה יָפֵר.**

30) מן הבריות. 31) הבריות, שלא נתכוונה לאסור הנאתה ממנו, ואפילו לא יפר לה - הרי זו מותרת ליהנות ממנו. 32) משנה, נדרים פג, ב. ושם כתוב: "אינו יכול להפר", וסובר רבינו אינו מיפר משום עינוי נפש, אבל מיפר הוא משום בינו לבינה (כסף־משנה). ואם לא יפר לה, אזי כשתתגרש תהיה אסורה מליהנות גם לו, ולא תוכל להתפרנס אלא מן ההפקר, כמבואר בגמרא שם לפי רב נחמן, והשווה לעיל פ"ז ה"י. 33) הלשון אינו מדוקדק, וכאילו היה כתוב: הנאתה מאומה כולה (כסף־משנה). אבל אילו לא נדרה אלא הנאתה מאדם אחד בלבד, אין זה אפילו בכלל דברים שבינו לבינה ואינו יכול להפר כלל, לפי רבי יוסי, שרבינו פוסק כמותו, בניגוד לשמואל האומר (נדרים פב.): "הנאת פלוני עלי - מיפר", משום עינוי נפש, שמא תצטרך אליו. וראה בר"ן שם דיבור־המתחיל אלא רישא (לחם־משנה).

12 **ט. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ: הֲנָאַת תַּשְׁמִישִׁי אֲסוּרָה**
13 **עָלֶיךָ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָפֵר[34]. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה?**
14 **לְאוֹסֵר פֵּרוֹת חֲבֵרוֹ עַל בַּעַל הַפֵּרוֹת[35]. וְכֵן הוּא**
15 **שֶׁאוֹמֵר לָהּ: הֲנָאַת תַּשְׁמִישִׁי אֲסוּרָה עָלַיִךְ - לֹא אָמַר**
16 **כְּלוּם; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשֻׁעְבָּד[36] לָהּ בִּשְׁאֵר[37] כְּסוּת**
17 **וְעוֹנָה[38], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[39]. אֲבָל אִם**
18 **אָמְרָה לוֹ: הֲנָאַת תַּשְׁמִישְׁךָ אֲסוּרָה עָלַי - צָרִיךְ**
19 **לְהָפֵר. וְאִם לֹא הֵפֵר - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְשַׁמְּשָׁהּ; שֶׁאֵין**
20 **מַאֲכִילִין אֶת הָאָדָם דָּבָר הָאָסוּר לוֹ[40].**

34) שמשועבדת היא לו להנאתו (נדרים טו: וברש"י שם). 35) שאין הנדר חל, כי אין אדם אוסר חבירו בדבר שאינו שלו, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ג. 36) מתחייב. 37) מזונותיה. 38) חיי אישות. 39) פי"ב, ה"ב. וכן בנדרים, שם. 40) שם טו, ב. כי יש לה הרשות לאסור הנאת תשמישה על עצמה. והשווה הל' אישות פי"ד ה"ו, ולעיל פ"א, ה"ל. ומדובר כאן: שאמרה לו: יאסר גופך עלי מתשמיש, כי "הנאת תשמישך" היא דבר שאין בו ממש ואין הנדר חל עליו, כמבואר לעיל פ"ג, ה"י. וראה בר"ן לנדרים טו, ב דיבור־המתחיל והא מן.

21 **י. אָמְרָה: יִקְדְּשׁוּ יָדַי לְעוֹשֵׂיהֶן[41], אוֹ שֶׁנָּדְרָה שֶׁלֹּא**
22 **יֵהָנֶה בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ - אֵינוֹ נֶאֱסָר בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, מִפְּנֵי**
23 **שֶׁיָּדֶיהָ מְשֻׁעְבָּדִין לוֹ[42]. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ[43]:**
24 **הַשִּׁחְרוּר וְהֶחָמֵץ וְהַהֶקְדֵּשׁ[44] מַפְקִיעִין הַשִּׁעְבּוּד,**
25 **חֲכָמִים עָשׂוּ חִזּוּק לְשִׁעְבּוּד הַבַּעַל[45] שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה**
26 **לְהַפְקִיעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם[46]. אֲבָל צָרִיךְ הוּא**
27 **לְהָפֵר, שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה[47] וְתִהְיֶה אֲסוּרָה לַחֲזֹר לוֹ[48].**

41) להקדוש־ברוך־הוא שבראן, ונתכוונה להקדיש את מעשי ידיה להקדש, וממילא אסור לבעלה ליהנות מהם. 42) למעשה ידיה, שהבעל זוכה בו, כמבואר בהל' אישות פי"ב ה"ד, ונמצאת זו כאומרת: יאסרו פירות בעלי על בעלי. 43) כתובות נט, ב. ונדרים פו, ב. 44) כגון לווה ששיעבד שורו למלוה לגבות חובו ממנו, והקדישו למזבח - הרי זה קדוש, והמלוה גובה חובו ממקום אחר, וכן אם שיעבד ישראל חמצו לנכרי בעל חובו והגיע הפסח, איסור חמץ בפסח מפקיעו משעבוד הנכרי ונאסר בהנאה, הואיל והחמץ נשאר ברשותו של ישראל ולא ביערו בפסח, וכן שחרור: שיעבד הלווה את עבדו הכנעני למלוה תמורת חובו, וחזר הלווה ושחררו, הרי עבדו משוחרר והמלוה גובה חובו ממקום אחר. 45) על מעשה ידי אשתו. 46) מדברי חכמים, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ט (כתובות נט:). 47) ואז יחול נדרה, שמשגירשה אינה משועבדת לו למעשה ידיה. 48) לפי שנאסר במעשה ידיה, ואי־אפשר לו להזהר שלא תטחן ושלא תאפה לו או תעשה לו מלאכה אחרת שהאשה חייבת לעשות לבעלה (משנה, נדרים פה. ובר"ן שם). ואע"פ שאין אדם אוסר דבר שלא בא עדיין לעולם, בכל זאת יכולה האשה לאסור הנאת מעשה ידיה לבעלה, אע"פ שעדיין לא עשתה כלום. כי איסור נדר הוא קדוש כדבר המתקדש קדושת מזבח, שאין לו פדיון, כי גם הנדר אין לו פדיון ואינו ניתר למי שנאסר עליו, ולפיכך הוא חל גם על דבר שלא בא עדיין לעולם (כתובות נט:), וכמבואר בסמוך בסוף אות זו. אלא, שכל עוד שהיא עם בעלה, תיקנו חכמים שלא יחול הנדר, כדי לחזק את שעבוד הבעל, אבל

משנתגרשה שעה אחת - נאסרו מעשי ידיה עליו, שהרי נפקע שעבודו (כסף־משנה ע"פ סוגיית הגמרא בכתובות שם). וראה הל' מעשה הקרבנות פט"ו ה"ח, שאם הקדיש דבר לקדושת מזבח, ההקדש חל אע"פ שהדבר לא בא עדיין לעולם, שאם "היתה לו בהמה מעוברת, ואמר: אם תלד זכר הרי הוא עולה . . . ילדה זכר יקרב עולה" אע"פ שעובר נחשב דבר שלא בא לעולם, כמבואר מלשונו בהל' מכירה פכ"ב, ה"י: "ואפילו עובר, הרי הוא כמי שלא בא לעולם, והמזכה לעובר - לא קנה" ('מעשה רוקח'). ולענין הקדש דמים, אם הוא חל על דבר שלא בא לעולם, ראה לקמן הל' ערכין פ"ו, הכ"ו, כח.

1 **יא. נִשְׁבְּעָה אוֹ נָדְרָה שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בָּהּ[49] לֹא אָבִי בַּעְלָהּ**
2 **וְלֹא אֶחָיו וּשְׁאָר קְרוֹבָיו - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[50]. וְכֵן**
3 **אִם נָדְרָה: שֶׁלֹּא אֶתֵּן מַיִם לִפְנֵי בְּהֶמְתְּךָ[51] וְתֵּכֶן לִפְנֵי**
4 **בְּקָרְךָ[52] וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁאֵין בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ,**
5 **וְאֵינָם מִדְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ, וְאֵינָם מִמְּלָאכוֹת**
6 **שֶׁהִיא חַיֶּבֶת בָּהֶן[53] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר.**

49) ממנה, או ממעשה ידיה. 50) משנה, נדרים פה, א.
51) אע"פ שהיא חייבת ליתן לה תבן, כמבואר בהל' אישות פכ"א ה"ה, אינה חייבת ליתן לה מים, שסתם השקאת בהמה היא בנהר או במעיין, ואין דרך הנשים לצאת חוץ לביתן (כסף־משנה). 52) שאינה חייבת בו, כמבואר בהל' אישות, שם. והטעם, מפורש בביאורנו שם, שהבהמה מיוחדת לו לרכיבה, ולכן חייבת ליתן לה תבן, כשאר צרכי הגוף של בעלה, אבל בקרו העומד לחרישה, שאינה לצורך גופו של הבעל - אינה חייבת ליתן לו תבן. וראה ברש"י לכתובות סא: דיבור־המתחיל: בהמתו. וראוי להעיר, שבברייתא בנדרים פא, ב - שהיא מקור דברי רבינו, הנוסח: "שלא אתן תבן לפני בהמתך, ומים לפני בקרך", אלא שרבינו גורס שם: "שלא אתן מים לפני בהמתך, ותבן לפני בקרך". ונמשך בזה אחר גירסת הרי"ף בכתובות פ"ה, שלפיה, אין האשה חייבת ליתן תבן לבקרו אלא לבהמתו בלבד ('בית יוסף' ליו"ד סוף סי' רלד). 53) כי על מלאכה שהיא חייבת בה, אין נדרה חל, הואיל והיא משועבדת לו, אם לא שהיא עשירה ביותר והכניסה לו שפחות רבות, שאינה חייבת בה (ראה הל' אישות פכ"א ה"ו) ואז נדרה חל, כמבואר בר"ן לנדרים פא, ב.

7 **יב. יֵשׁ לַבַּעַל וְלָאָב לְהָפֵר נְדָרִים שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלוּ**
8 **וְלֹא נֶאֱסְרָה בָּהֶן[54]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמְרָה: הַיַּיִן אָסוּר**
9 **עָלַי אִם אֵלֵךְ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה מֵפֵר, אַף עַל**
10 **פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הָלְכָה וְלֹא נֶאֱסְרָה[55]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
11 **בָּזֶה[56].**

54) נדרים פט, ב - כחכמים, ולא כרבי נתן שם. ושם דף צ, א - הביאו סמך לכך מהפסוק (איוב ה, יב) "מפיר מחשבות ערומים", הרי שיש הפרה אפילו למחשבה בלבד טרם שהמעשה חל. 55) אבל לענין התרת הנדר ע"י חכם, אין מתיר לו עד שיחול הנדר, כמבואר בהל' שבועות פ"ו, הי"ד.
56) כגון שאמרה: תיאסר עלי הנאת בעלי, אם אעשה איזה שירות לאביו או לאבי, הרי זה מיפר אע"פ שלא עשתה ולא נאסרה (משנה, שם פט:). והשווה לקמן פי"ג, הי"ד־יח.

12 **יג. הָאָב אוֹ הַבַּעַל שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין[57] - אֵינָם מְפֵרִין.**
13 **אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר נְדָרִים שֶׁלֹּא שְׁמָעָן[58], הָרָאוּי**
14 **לִשְׁמֹעַ אֵין הַשְּׁמוּעָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ[59].**

57) שהם חרשים שמדברים ואינם שומעים. 58) שאומר: כל נדרים שנדרה אשתי (אפילו לא שמעתים), יהיו מופרים. וכמבואר לעיל פי"א, הכ"א. והוא־הדין שהאב מיפר בלא שמיעה, כמבואר שם ה"כ. 59) אבל זה שהוא חרש ואינו ראוי לשמוע - אינו מיפר, וכן אמרו (נדרים עג.) "ושמע אישה - פרט לאשת חרש". וב'ספרי' פרשת מטות, אמרו: "ושמע אביה - להוציא את החרש". והשווה הל' יבום פ"ד הי"ג, והל' מעשה הקרבנות פי"ז, ה"ו.

15 **יד. הַשּׁוֹטֶה אֵינוֹ מֵפֵר[60], בֵּין אָב בֵּין בַּעַל. הַקָּטָן אֵין**
16 **לוֹ אִישׁוּת[61], לְפִיכָךְ אֵינוֹ מֵפֵר. וְהַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי**
17 **שְׁתֵּי נָשָׁיו כְּאַחַת[62]. וְכֵן הָאָב מֵפֵר נִדְרֵי שְׁתֵּי בְּנוֹתָיו**
18 **כְּאַחַת[63].**

60) כיון שאין לו דעת, אין מעשיו כלום (רדב"ז). וכן הוסכם בר"ש לנדרים עג, א - שאין השוטה מיפר. ובהל' עדות פ"ט ה"ט, כותב רבינו: "השוטה פסול לעדות מן התורה, לפי שאינו בן מצוות. ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים . . . בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד" וכו'. 61) לא תיקנו לו חכמים נישואין, הואיל וסופו לבוא לידי נישואין גמורים, כשיגדל (הל' אישות פי"א, ה"ו), וכמבואר ביבמות קיב, ב. אבל משום קטנותו כשלעצמה, היה יכול להפר, כיון שמופלא הסמוך לאיש נדריו נבדקים (ראה לעיל פי"א, ה"ד) הוא־הדין שהיה ראוי להפר נדרי אשתו, ויבם קטן שקונה את יבמתו מן התורה (ראה קידושין יט. ובהל' יבום פ"ה הי"ח, ובביאורנו שם), ודאי שמיפר מן התורה ('אור שמח'). ונערה נשואה לקטן, אביה מיפר נדריה (רדב"ז). והוא־הדין לאשת שוטה והיא נערה, אביה מפר נדריה, שגם לשוטה אין אישות, כמבואר ביבמות שם. 62) שאומר לשתיהן: מופר לכן. 63) נדרים עג, א. אע"פ שנאמר בהם: "אותה": ואם הניא אביה "אותה" - ביום שמוע אישה יניא "אותה" (במדבר ל, ו, ט), אין אומרים "אותה" לבדה - ולא אותה וחברתה, אלא "אותה" לאו דוקא, ואפילו שתיהן כאחת. וכן מפורש בתוספתא נדרים פ"ו, מ"א: "או שהיו לו חמש נשים, ונדרו כולן ואמר מופר, כולן מופרים". ודעת הרמב"ן הובאה בר"ן לנדרים עג, א - שאין הבעל יכול להפר שתי נשיו כאחת, "ואותה" דוקא הוא, ולא אותה וחברתה. וראה בהל' סוטה פ"ד ה"ב: "אין משקים שתי סוטות כאחת, שנאמר: והעמיד אותה הכהן", אלא ששם עיקר הטעם מפני "שלבה גס בחברתה", ומפני צוות חברתה לא תפחד ולא תודה, כמבואר בנדרים שם (לחם־משנה).

19 **טו. הֲפָרַת נְדָרִים - כָּל הַיּוֹם, וְאֵינָהּ מֵעֵת לְעֵת[64].**
20 **כֵּיצַד? נָדְרָה בִּתְחִלַּת לֵיל שֵׁנִי - הֲרֵי מֵפֵר כָּל אוֹתָהּ**
21 **הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם שֵׁנִי[65]. נָדְרָה בְּיוֹם שֵׁנִי בִּתְחִלַּת הַיּוֹם**

- מֵפֵר כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם[66]. נָדְרָה בְּסוֹף הַיּוֹם עִם[67] חֲשֵׁכָה: אִם הֵפֵר לָהּ עַד שֶׁלֹּא תֶחְשַׁךְ - מוּפָר; וְאִם לֹא הֵפֵר לָהּ עַד שֶׁחָשְׁכָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[68].

64) משעת שמיעה ביום זה עד למחר באותה שעה, שהן עשרים וארבע שעות. 65) שהיום הולך אחר הלילה שלפניו, ככתוב (בראשית א, ה) "ויהי ערב ויהי בוקר, יום אחד". 66) אבל לא בלילה שלאחריו. 67) סמוך לחשיכה. 68) שהלילה שלאחריו נחשב ליום הבא, ואין זה "ביום שמעו" (משנה, נדרים עו:).

טז. וּמַהוּ זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה 'מִיּוֹם אֶל יוֹם'?[69] מְלַמֵּד, שֶׁמֵּפֵר בַּלַּיְלָה[70] אִם נָדְרָה בַּלַּיְלָה וְכֵן מֵפֵר כָּל הַיּוֹם[71], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72]. נָדְרָה וְשָׁהֲתָה כַּמָּה יָמִים וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הָאָב אוֹ הַבַּעַל - הֲרֵי זֶה מֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, וּכְאִלּוּ נָדְרָה בְּעֵת שֶׁשָּׁמָעָהּ[73]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, לֹא בְּיוֹם נָדְרָהּ בִּלְבַד[74].

69) שמשמעו לכאורה "מעת לעת", שיעור שיש בין תחילת יום אחד לתחילת יום אחר, דהיינו עשרים וארבע שעות (ר"ן שם). 70) שמשמעו יום שלם אפילו בלילה, ולא כמשמעות הפשוטה של "ביום שמעו" ביום ולא בלילה (גמרא שם). 71) שאפילו נדרה בתחילת הלילה, יכול הוא להפר עד סוף היום שלאחריו. 72) בהלכה הקודמת. וראה לקמן פי"ג ה"ח, ובביאורנו שם. 73) טעות סופר, וצריך להיות: ששמע. וכן הוא בכת"י התימנים: ששמע. 74) וכן אמרו ב'ספרי' פ' מטות, קנג: "הואיל והבעל מיפר והאב מיפר, מה הבעל עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר, אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר".

יז. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ וְהֵפֵר, וּלְאַחַר יָמִים שָׁמַע הָאָרוּס וְהֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - אֵין זֶה מוּפָר. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְגוֹמֵר. וְאִם הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ, וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְגוֹמֵר. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאַחַר שֶׁהֵפֵר הָאָב וְשָׁמַע הָאָרוּס - הֲרֵי זֶה מֵפֵר בְּיוֹם שְׁמוֹעַ הָאָב[75]. וְהוּא הַדִּין אִם שָׁמַע אָרוּס וְהֵפֵר, וְאַחַר כַּמָּה יָמִים שָׁמַע הָאָב וְהֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - שֶׁאֵינוֹ מוּפָר. וּמִנַּיִן שֶׁבְּנַעֲרָה מְאֹרָסָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר?[76] שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לְמַטָּה: וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה וְגוֹמֵר, וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ וְגוֹמַר[77]. מִכְּלָל[78] שֶׁאִישָׁהּ הָאָמוּר לְמַעְלָה אָרוּס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[79].

75) סובר רבינו ש"ביום שמעו" האמור בארוס - הכוונה ליום שמיעת האב, כלומר, ששמיעת הארוס היתה ביום שמוע האב (לחם־משנה). 76) אולי משמעות הכתוב: "ואם היו תהיה לאיש" לנשואה גמורה. 77) ופסוק זה בנשואה מדבר, שבעלה לבד מיפר לה. 78) מכאן אתה למד. 79) וכך דרשוהו חכמינו בנדרים סז, א. וב'ירושלמי' נדרים פ"י ה"א. והשווה לעיל פי"א ה"א, ובביאורנו שם. ובסמ"ג מצות ל"ת רמב, מביא ראיה לדברי רבינו, שאין הארוס והאב מפירים אלא כששמעו שניהם ביום אחד, מדברי הש"ס נדרים עב, א: "כשלא שמע הארוס (הראשון) ושמע האב ובו ביום מצי (יכול) הארוס (השני) מיפר, מכאן ואילך לא מצי מיפר", הרי ששמיעת שניהם צריכה להיות באותו יום. אלא שגירסת הש"ס שלפנינו היא: "ושמע האב דבו ביום מצי מיפר" וכו', וזה מוסב על האב כשהוא מיפר לבדו, ולא כשהארוס השני מיפר עמו. ואמנם הרמב"ן חולק על דברי רבינו, ולדעתו אפילו לא שמעו שניהם ביום אחד, כל אחד מיפר ביום שמעו. וראה בשו"ע יו"ד סי' רלד ס"ה, שהביא דעת רבינו כדעה סתמית, ודעת הרמב"ן בשם: "יש אומרים".

יח. שָׁמַע הָאָב אוֹ הַבַּעַל וְשָׁתַק כְּדֵי לְצַעֲרָהּ[80], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ לְקַיֵּם נִדְרָהּ, הוֹאִיל וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא הֵפֵר וְלֹא בִּטֵּל[81] - נִתְקַיְּמוּ נְדָרֶיהָ[82]. נָדְרָה וְהֵפֵר לָהּ הָאָב אוֹ הַבַּעַל, וְהִיא לֹא יָדְעָה שֶׁהֵפֵר וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ אוֹ עַל שְׁבוּעָתָהּ בְּזָדוֹן - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה[83]. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְאִסּוּר, הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה הַהֶתֵּר[84] - פְּטוּרָה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וַה' יִסְלַח לָהּ, כִּי הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ[85]. וּמַכִּין אוֹתָהּ מַכַּת מַרְדּוּת[86], מִפְּנֵי שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְאִסּוּר.

נקודות משיחות קודש

"נדרה והפר לה האב או הבעל והיא לא ידעה שהיפר ועברה על נדרה או על שבועתה בזדון, הרי זו פטורה... ומכין אותה מכת מרדות מפני שנתכוונה לאיסור".

מצד גודל אהבתו של הקב"ה (האב) לכנסת ישראל (בתו), בוודאי ש"הניא אביה אותה", וגם כאשר יהודי נכשל בעניין לא רצוי ואפילו בזדון - "ה' יסלח לה" ו"הרי זו פטורה". ומה שמכין אותה מכת מרדות, היא א: לפי עיני הדיין. ב. כפי צורך השעה, ולכן כאשר הדיין יודע ש"ה' יסלח לה" היינו סליחה גמורה ומלאה, הרי אע"פ שנפסק ש"מכין אותה מכת מרדות" בוודאי יראה לדיין שדי בדבר הכי קטן. ועל־אחת־כמה־וכמה שיעשה הדיין חשבון שנמצאים בחושך כפול ומכופל של זמן הגלות ואעפ"כ עוסקים בענייני תורה ומצוות, ואם ח"ו נכשל הרי זה רק מצד דוחק השעה וכו'. ובפרט על־פי פסק־דין הרמב"ם שרצונו הפנימי של כל יהודי "לעשות כל המצוות" ורק "יצרו הוא שתקפו", ומה יעשה הבן ולא יחטא.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן ח')

80) שתהא סבורה, שדעתו לקיים נדרה, והוא אינו מתכוון לכך, אלא שיפר לה לאחר מכאן (נדרים עח: ובר"ן). 81) שלא כפה אותה לעשות הדבר שאסרה אותו עליה, כמפורש להלן פי"ג, ה"ה. 82) מסקנת הסוגיה שם עט, א. וכתב הר"ן שם: שתק על־מנת לקיים לאלתר, שוב אינו יכול להפר, ואפילו בו ביום. 83) ממלקות. 84) לפני שעברה. 85) 'ספרי' פ' מטות על פסוק זה, ומסיים שם: "והרי דברים קל־וחומר, ומה אם נדרים המופרים צריכים סליחה, קל־וחומר לנדרים שאינם מופרים". ובנזיר כג, א - אמרו:

"כשהיה מגיע רבי עקיבא אצל פסוק זה, היה בוכה. ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו בשר טלה - טעון כפירה וסליחה, המתכוין לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו בשר חזיר – על־אחת־כמה־וכמה". 86) מכות מדרבנן, כדי להוכיחה שלא תהא מזידה (משנה, נזיר שם וברש"י). ומכת מרדות האמורה בכל מקום, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה (רע"ב שם). מרדות - רידוי בתוכחה, שלא ירגיל בזה ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו (רש"י לחולין קמא.).

1 **יט. נָדְרָה וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ קֹדֶם שֶׁיָּפֵר לָהּ אָבִיהָ אוֹ**
2 **בַּעְלָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע בּוֹ בַּיּוֹם וְהֵפֵר לָהּ - הֲרֵי**
3 **זוֹ חַיֶּבֶת עַל דָּבָר שֶׁעָבְרָה בּוֹ[87]; אִם מַלְקוּת[88] -**
4 **מַלְקוּת, וְאִם קָרְבָּן[89] - קָרְבָּן.**

87) שבהפרת הבעל לא נעקר הנדר מעיקרו אלא הותר מכאן ולהבא, נמצאת זו עברה על נדרה באיסור (נזיר כא: וכמסקנת הסוגיה שם כב.) והשווה לקמן פי"ג הט"ו. 88) שעברה על נדרה, הרי זו לוקה משום: "לא יחל דברו". כמפורש לעיל פ"א, ה"ה. 89) כגון שנשבעה שבועת ביטוי, שלא תאכל מין פלוני ואכלתו - הרי זו חייבת קרבן, כמבואר בהל' שבועות פ"א, ה"ג. או שנדרה להיות נזירה ונטמאה, שצריכה להביא קרבנות נזיר טמא ('קרית ספר'). ולדעת ה'אור שמח' הכוונה, כשאכלה בשוגג מהככר שנדרה ממנה, הרי זו חייבת קרבן מעילה, כדברי רבינו בהל' מעילה פ"ד, ה"ט: "יש מעילה בנדרים".

5 **כ. שָׁמַע נִדְרָהּ וְשָׁתַק מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לָאָב**
6 **אוֹ לַבַּעַל לְהָפֵר[90], אוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְהָפֵר אֲבָל**
7 **לֹא יָדַע שֶׁנֶּדֶר זֶה צָרִיךְ הֲפָרָה[91], וּלְאַחַר זְמַן[92] יָדַע**
8 **- הֲרֵי זֶה יָפֵר. וּשְׁעַת יְדִיעָתוֹ כְּאִלּוּ הִיא שְׁעַת הַנֶּדֶר**
9 **אוֹ שְׁעַת שְׁמוּעָתוֹ[93], וְיָפֵר כָּל הַיּוֹם.**

90) שום נדר, לא של עינוי נפש ולא של בינו לבינה. 91) שהוא נדר גמור וזקוק להפרתו. 92) אפילו לאחר כמה ימים לנדרה. 93) משנה, נדרים פז, ב. אבל אם הפיר ביום שמעו, ולא ידע שנדר זה צריך הפרה, אין הפרתו הפרה. שמקצת ידיעה אינה ידיעה, ומתוך שלא ידע שזה נדר, נמצאת הפרתו קודמת לנדר ואינה כלום (רדב"ז).

10 **כא. נָדְרָה אִשְׁתּוֹ, וְסָבוּר שֶׁהִיא בִּתּוֹ[94], וְהֵפֵר לָהּ עַל**
11 **דַּעַת שֶׁהִיא בִּתּוֹ; וְכֵן אִם נָדְרָה בְּנָזִיר[95], וְסָבוּר**
12 **שֶׁנָּדְרָה בְּקָרְבָּן[96], וְהֵפֵר לָהּ עַל דַּעַת שֶׁנָּדְרָה קָרְבָּן;**
13 **אָסְרָה עַצְמָהּ בִּתְאֵנִים, וְסָבוּר [שֶׁאָסְרָה עַצְמָהּ]**
14 **בַּעֲנָבִים, וְהֵפֵר לָהּ עַל דַּעַת שֶׁנָּדְרָה לֶאֱסֹר [עַצְמָהּ]**
15 **בַּעֲנָבִים - צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהָפֵר כְּשֶׁיֵּדַע הַנֶּדֶר וְהַנּוֹדֶרֶת**
16 **לְשֵׁם הַנּוֹדֶרֶת הַזֹּאת וּלְשֵׁם הַנֶּדֶר הַזֶּה[97]. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
17 **הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ[98] - לַנּוֹדֶרֶת[99] עַצְמָהּ. וְאוֹמֵר: וְשָׁמַע**
18 **אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ - עַד שֶׁיֵּדַע אֵי זֶה נֶדֶר נָדְרָה. וְיֵשׁ**
19 **לוֹ לְהָפֵר אוֹתוֹ כָּל יוֹם הַיְדִיעָה[100].**

94) שאמרו לו: בתו נדרה. 95) להיות נזירה. 96) שאסרה על עצמה יין זה, ואמרה שיהיה עליה כקרבן (ר"ן לנדרים פו:). 97) משנה, נדרים פו, ב. ומובן, שאם הודיעוהו תוך כדי דיבור להפרתו, והעמידוהו על טעותו ורצה בהפרתו הקודמת, אינו צריך לחזור ולהפר, ש'תוך כדי דיבור' כדיבור דומה, כמבואר בסוגיה שם פז, א. (לחם־משנה). והשווה הל' אבל פ"ח, ה"ח. 98) בכ"י התימנים, תיבה זו אינה. וכן בפסוק. 99) נדרים פו, ב. וב'ספרי' פ' מטות דרשו: "והחריש לה אביה" - שיהא מתכוון לה, שאם נדרה בתו ואמר כסבור הייתי שאשתי - הרי זה יחזור ויפר". 100) שיום ידיעתו כיום שמועתו, כאמור לעיל ה"כ.

יום ש"ק י"ד טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) כיצד מפירים נדר וכיצד מבטלים אותו, ההבדל שבין ביטול נדר להפרתו, הפרת נדרים בשבת, שליחות בהפרת נדרים, נדר שהופר מקצתו אם הופר כולו, שהולכים בהפרה אחר זמן קבלת הנדר ולא אחר שעת תחולתו, הקמת הנדר בלב ודין הפרתו בלב בלבד, הנודר נדר מתי הוא נחשב לזריז ומשובח.

20 **א. מֵפֵר אָדָם אוֹ מְקַיֵּם[2] דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אוֹ בִּתּוֹ בְּכָל**
21 **לָשׁוֹן[3], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מַכֶּרֶת; שֶׁאֵין הָאִשָּׁה**
22 **צְרִיכָה לִשְׁמֹעַ הַהֲפָרָה אוֹ הַקִּיּוּם[4].**

2) מביע הסכמתו. 3) שאפילו לא ידעה שהפירו לה את נדרה ועברה על נדרה "הואיל ונעשה ההיתר פטורה" ומעתה אין הקפדה באיזו לשון הפר. 4) שאפילו קיימו בלב הרי זה קיום. והואיל ומועיל קיום במחשבה בלבד, אין להקפיד על לשון הקיום.

23 **ב. וְכֵיצַד מֵפֵר? אוֹמֵר: מוּפָר, אוֹ בָּטֵל, אוֹ אֵין נֶדֶר**
24 **זֶה כְּלוּם[5], וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים שֶׁעִנְיָנָם עֲקִירַת הַנֶּדֶר**
25 **מֵעִקָּרוֹ. בֵּין בְּפָנֶיהָ בֵּין לְאַחֲרֶיהָ[6]. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ:**
26 **אִי אֶפְשִׁי[7] שֶׁתִּדְּרִי[8], אוֹ אֵין כָּאן נֶדֶר - הֲרֵי זֶה לֹא**
27 **הֵפֵר[9]. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ אוֹ לְבִתּוֹ: מָחוּל לִיךְ, אוֹ**
28 **מֻתָּר לִיךְ, אוֹ שָׁרוּי לִיךְ[10], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה - לֹא**
29 **אָמַר כְּלוּם; שֶׁאֵין הָאָב וְהַבַּעַל מַתִּיר[11] כְּמוֹ הֶחָכָם,**
30 **אֶלָּא עוֹקֵר הַנֶּדֶר מִתְּחִלָּתוֹ וּמְפֵרוֹ[12].**

5) שנינו: "אין זה נדר לא אמר כלום". ולכאורה זה סותר את דברי רבינו הסובר שהנדר מופר בלשון זו, אלא, שיש הבדל בין "אין זה נדר", שמשמעו, אין כאן נדר, ולפיכך לא אמר כלום, שהרי יש כאן נדר, - ל"אין נדר זה כלום" שמשמעו, שהוא נדר, אלא שאינו כלום לפי שהוא מבטלו. 6) בכתב יד התימנים: "בין בפניה בין שלא בפניה". 7) איני רוצה. 8) עתיד במקום עבר, וכוונתו לנדרים שכבר נדרה. 9) שאין זו לשון הפרה ברורה. 10) לשונות של התרת נדר על ידי חכם. 11) הנדר על ידי טעם ונימוק. 12) בלא טעם. דברי רבינו אלה תמוהים מאוד, שמשמעם, כאילו החכם אינו מתיר את הנדר אלא מכאן ולהבא ואילו הבעל עוקר את הנדר מתחילתו, בעוד שלהלכה אין הבעל מפר אלא מכאן ולהבא, ואילו החכם עוקר את הנדר מעיקרו כמבואר במסכת כתובות עד: קידש אשה על מנת שאין

עליה נדרים והלכה אצל חכם והתירה - מקודשת, על מנת שאין בה מומים והיו בה מומים והלכה אצל רופא וריפאה אינה מקודשת, "מה בין חכם לרופא? חכם עוקר את הנדר מעיקרו, ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא". הרי שהחכם מתיר ועוקר את הנדר מיסודו, וב"קרית ספר" מגדיר, שיש חילוק בין התרת החכם להפרת הבעל, כי הראשון [=החכם] מתיר הנדר ועדיין יש על הנודר קצת עונש, כי היתר חכם אינו מפורש בתורה, אלא פורח באוויר נשען על רמז מועט, ואילו הבעל והאב מוסמכים להפר את הנדר ברשות התורה, שכתבה מפורש: "ואם הפר יפר" "ואישה יפרנו" וכו' ולא נשאר שום עונש על הנודרת, וזוהי כוונת רבינו, שהבעל עוקר את הנדר (מכאן ולהבא) שלא נשאר בו שום רושם, ועונש. בניגוד לחכם, שאינו אלא מתיר את הנדר, אבל לא מבטלו כליל ללא עונש. ומרן ה"כסף משנה" מתרץ: שהחכם אינו יכול להתיר אלא על ידי פתח חרטה, ששואל את הנודר, אילו היית יודע בשעת נדרך, שתצטער כל כך, או שיארע לך כך וכך, כלום היית נודר, ואחרי שהנודר מצהיר, שלא נדר על מנת כך, נמצא שלא חל עליו הנדר כלל, והחכם אינו עוקר את הנדר אלא מתירו, מורה הוראה, שלאור חרטת הנודר אין כאן נדר כלל, ולא חל עליו מעולם. אבל הפרת הבעל אינה על ידי חרטה, אלא הבעל עוקרו לרצונו: למרות שהוא חל מתחילה, זכאי הבעל לבטלו (מכאן ולהבא) בתוקף סמכותו כבעל, נמצא שהפרה, פירושה: עקירה - אחרי תחולת הנדר - ללא הנמקה ושמיעת חרטה מאשתו הנודרת.

1 **ג. וְכֵיצַד מְקַיֵּם? כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר לָהּ: קַיָּם לִיכִי[13], אוֹ**
2 **יָפֶה נָדַרְתְּ, אוֹ אֵין כְּמוֹתֵךְ, אוֹ אִלּוּ לֹא נָדַרְתְּ הָיִיתִי**
3 **מַדִּירֵךְ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁרָצָה בְּנֶדֶר**
4 **זֶה.**

13) לָך.

5 **ד. הַמְבַטֵּל נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ אוֹ בִּתּוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר**
6 **כְּלוּם[14], וְנִתְבַּטְּלוּ כָּל הַנְּדָרִים.**

14) בניגוד למפר, שצריך להוציא בשפתיו ואם הפר בליבו אינו מופר.

7 **ה. וּמַהוּ הַבִּטּוּל? שֶׁיְּכַף אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאָסְרָה**
8 **אוֹתוֹ[15]. אֲבָל הַהֶפְרָה אֵינוֹ כּוֹפֶה אוֹתָהּ, אֶלָּא מֵפֵר**
9 **לָהּ[16] וּמַנִּיחָהּ, אִם רָצְתָה - עוֹשָׂה, וְאִם רָצְתָה - אֵינָהּ**
10 **עוֹשָׂה.**

15) שנותן לה לאכול דבר שנדרה ממנו, ואינו אומר לה כלום. 16) שאומר לה: מופר לך.

11 **ו. כֵּיצַד? נָדְרָה אוֹ נִשְׁבְּעָה שֶׁלֹּא תֹּאכַל אוֹ שֶׁלֹּא**
12 **תִּשְׁתֶּה, וְאָמַר לָהּ: מוּפָר לָךְ[17] - הֲרֵי זֶה הֵפֵר, וּמֻתֶּרֶת**
13 **לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת. נָטַל וְנָתַן לָהּ, וְאָמַר לָהּ: טְלִי**
14 **וְאִכְלִי, טְלִי וּשְׁתִי - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת וְשׁוֹתָה, וְהַנֶּדֶר**
15 **בָּטֵל מֵאֵלָיו[18].**

17) או שאמר לה: בטל, או אין נדר זה כלום. 18) אף על פי שלא אמר לה שום לשון הפרה.

16 **ז. הַמֵּפֵר נִדְרֵי בִּתּוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ - צָרִיךְ לְהוֹצִיא**
17 **בִּשְׂפָתָיו[19]. וְאִם הֵפֵר בְּלִבּוֹ - אֵינוֹ מוּפָר[20]. אֲבָל**
18 **הַמְבַטֵּל - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, אֶלָּא מְבַטֵּל**
19 **בְּלִבּוֹ בִּלְבַד, וְכוֹפֶה אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת[21]. בֵּין עָשְׂתָה**
20 **בֵּין לֹא עָשְׂתָה - בָּטֵל הַנֶּדֶר[22].**

19) לומר לה: מופר לך. 20) כיוון, שאם שתק ביום שמעו הרי זה קיום הנדר, הרי בהכרח כשרוצה להפר צריך להוציא הפרתו בשפתיו, כדי שהדיבור יוציאו מכלל שתיקה. 21) שמניח לפניה לאכול דבר שנדרה ממנו. ומעשה זה מוציאו מידי שתיקה, כהפרה בדיבור. 22) נמצא ביטול נדר לחוד, והפרתו לחוד. וזה מיוסד על דברי הברייתא בנדרים עז: "אומר לה טלי ואכלי, טלי ושתי והנדר בטל מאליו - אמר ר' יוחנן וצריך שיבטל בליבו" הרי שהביטול הוא בלב, בעוד שההפרה אינה אלא בשפתיו. ולדעת הראב"ד אין שום הבדל בין ביטול להפרה, ואין שום דרך לכוף את האשה, אלא מיפר את הנדר דרך ביטול והפרה שהם אחד. וכשאמרו: "אומר לה טלי ואכלי ... והנדר בטל מאליו" אין זה אלא כשהוא מפר בשבת, שלא יפר לה כדרך שהוא מפר לה בחול, אלא משנה בלשונו ומבטלו בליבו דרך הפרה, ולמעשה אין שום הבדל בין ביטול להפרה, כי שניהם אחד הוא. ובפירוש אמרו "חומר בנשים מבעבדים שהוא כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו" להפר נזירותה. אולם המעיין בדברי רבינו, יראה שלא נתכוון לומר לכופה ממש לאכול, שהרי בפירוש כתב: "וכופה אותה לעשות בין עשתה בין לא עשתה בטל הנדר" הרי שאין כפייה זו אלא בדיבור. כי עצם מעשה הכפייה המתבטא בהנחת אוכל לפניה או באמירתו: טלי ואכלי, הרי זה מגלה את רצונו בהפרת הנדר, ואין לך הפרה מפורשת יותר מזו.

21 **ח. מְפֵרִין נְדָרִים בְּשַׁבָּת, בֵּין לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת[23] בֵּין שֶׁלֹּא**
22 **לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת[24]. וְלֹא יֹאמַר לָהּ בְּשַׁבָּת 'מוּפָר לִיךְ', כְּדֶרֶךְ**
23 **שֶׁאוֹמֵר בְּחוֹל[25], אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְאוֹמֵר לָהּ:**
24 **טְלִי אִכְלִי, טְלִי וּשְׁתִי[26], וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.**

23) כגון שנדרה מאכילה או מתכשיטין. 24) שאם לא יפר לה היום ביום שמעו שוב לא יוכל להפר לה למוצאי שבת. אבל אין נשאלים לחכם בשבת אלא אם היו הנדרים לצורך שבת. 25) כי צריך לשנות בשבת מדרכו בחול. 26) והוא הדין אם אמר לה לשון זה בחול, שהנדר בטל, כי אחרת, לא הייתה מועילה אמירתו אפילו בשבת, אלא שבחול הוא רגיל לומר: מופר לך, ובשבת משנה.

25 **ט. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ אוֹ לְבִתּוֹ: כָּל הַנְּדָרִים שֶׁתִּדְּרִי**
26 **מִכָּאן[27] וְעַד שֶׁאָבוֹא מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי הֲרֵי הֵן קַיָּמִין אוֹ**
27 **הֲרֵי הֵן מוּפָרִין - לֹא אָמַר כְּלוּם[28]. עָשָׂה שָׁלִיחַ**
28 **לְהָפֵר לָהּ[29] אוֹ לְקַיֵּם לָהּ - אֵינוֹ כְּלוּם; שֶׁנֶּאֱמַר:**
29 **אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ[30]. וְכֵן הָאָב - בְּעַצְמוֹ**
30 **וְלֹא בְּשְׁלוּחוֹ[31].**

27) מאותה שעה שאצא מכאן. 28) כי נדרים שעדיין לא באו לעולם, אינו יכול לקיימם, שהרי קיומו הוא בטעות, כי אולי יהיו לה נדרים כאלה, שלא ירצה בקיומם. והוא הדין

שאין בידו להפרם (ואין אומרים קל וחומר: אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור, שכבר חלו, לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור). שנאמר "אישה יקימנו ואישה יפרנו" - את שבא לכלל היקם בא לכלל היפר, לא בא לכלל היקם (שלא חל עדיין) לא בא לכלל היפר. 29) נדרים שכבר נדרה, ואמר לו: "אם תראה שלא כראוי לי נדרה, הפר לה". 30) אף על פי שבכל התורה, שלוחו של אדם כמותו, כאן גילה הכתוב באמרו פעם שנית "ואישה יפרנו", שדווקא הבעל ולא השליח. 31) "כי הניא אביה אותה" אביה ולא השליח.

1 **י. אָסְרָה עַצְמָהּ בִּתְאֵנִים וַעֲנָבִים, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין**
2 **בִּשְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁאָסְרָה עַצְמָהּ בְּכָל הַמִּין בֵּין שֶׁאָמְרָה**
3 **תְּאֵנִים וַעֲנָבִים אֵלּוּ, וְקִיְּם לַתְּאֵנִים וְהֵפֵר לָעֲנָבִים, אוֹ**
4 **שֶׁקִּיֵּם לָעֲנָבִים וְהֵפֵר לַתְּאֵנִים - מַה שֶּׁקִּיֵּם קַיָּם, וּמַה**
5 **שֶׁהֵפֵר מוּפָר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאֵין אוֹמְרִין**
6 **בַּהֲפָרָה: נֶדֶר שֶׁהוּפַר מִקְצָתוֹ - הוּפַר כֻּלּוֹ, כְּדֶרֶךְ**
7 **שֶׁאוֹמְרִין בְּהַתָּרָה[32].**

32) כי כשהחכם מתיר הנדר, נעשה הנדר טעות מעיקרו, והואיל והותר מקצתו, הותר ממילא כולו, שלא היה בדעתו אלא שיהא הנדר כולו קיים, אבל הפרת הבעל אינה אלא מכאן ולהבא, מה שהופר - הופר, והשאר עומד באיסורו.

8 **יא. מִי שֶׁנָּדְרָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמַע וְהִתְפִּיס עַצְמוֹ[33] בְּנִדְרָהּ**
9 **- אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, שֶׁהֲרֵי קִיֵּם לָהּ[34]. נָדַר הוּא**
10 **וְהִתְפִּיסָה עַצְמָהּ בְּנִדְרוֹ[35] - מֵפֵר אֶת שֶׁלָּהּ[36], וְשֶׁלּוֹ**
11 **קַיָּם[37].**

33) שאמר: גם אני כמותך. 34) גילה רצונו שמסכים לנדרה ואין זה גרוע מקיום בליבו שנקרא קיום. 35) שאמרה בתוך כדי דיבור לנדרו: "ואני". 36) שהרי לא גילה דעתו שרוצה לקיים נדרה. 37) שאין נדרו תלוי בנדרה.

12 **יב. כֵּיצַד? שָׁמַע אִשְׁתּוֹ אוֹ בִּתּוֹ אוֹמְרִין 'הֲרֵינִי**
13 **נְזִירָה', וְאָמַר 'וַאֲנִי'[38] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, וּשְׁנֵיהֶם**
14 **נְזִירִים. אָמַר הוּא 'הֲרֵינִי נָזִיר', וְשָׁמְעָה הִיא וְאָמְרָה**
15 **'וַאֲנִי' - מֵפֵר לָהּ[39], וְשֶׁלּוֹ קַיָּם[40]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

38) כיוון שאמר: "ואני" הרי זה כקיום, ובכל זאת אם ישאל לחכם על הקמתו, חוזר ומפר לה. 39) שנאמר "לנדור נדר נזיר להזיר לה' - מקיש נזירות לנדרים, מה נדרים האב מפר נדרי בתו ובעל מפר נדרי אשתו, אף נזירות האב מפר נזירות בתו ובעל מפר נזירות אשתו. 40) עד שישאל לחכם ויתירנו.

16 **יג. נָדַר לְעַצְמוֹ, וְהִדִּירָהּ כְּמוֹתוֹ[41], וְגָמַר בְּלִבּוֹ[42]**
17 **לְהַדִּירָהּ, וְאָמְרָה אָמֵן[43] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[44].**
18 **וְאִם נָדַר, וְהִדִּירָהּ דֶּרֶךְ שְׁאֵלָה לִיֵּדַע מַה בִּלְבָּהּ, כְּמוֹ**
19 **שֶׁאָמַר לָהּ: הֲתִרְצִי בְּנֶדֶר זֶה לִהְיוֹת כְּמוֹתִי אוֹ לֹא?**
20 **וְאָמְרָה אָמֵן - הֲרֵי זֶה מֵפֵר לָהּ[45].**

41) שאמר: הריני נזיר ואת כמוני. 42) על דרך הוודאות וההחלט. 43) בזה הביעה הסכמתה לקבלת הנדר. אבל אם לא אמרה אמן אינו יכול להדירה בעל כורחה. 44) מפני שתלה נדרו בנדרה, ואם יפר חלק האשה גם חלקו יופר, ונמצא עובר על "לא יחל דברו". 45) כאן לא תלה נדרו בנדרה ואפילו יופר נדרה לא תבטל נדרו. ולא עבר על "לא יחל דברו".

21 **יד. כֵּיצַד? אָמַר לָהּ: הֲרֵינִי נָזִיר וָאַתְּ, כְּלוֹמַר, וְאַתְּ**
22 **נְזִירָה כְּמוֹתִי, וְאָמְרָה אָמֵן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[46]. אָמַר**
23 **לָהּ: הֲרֵינִי נָזִיר, וּמַה תֹּאמְרִי, הַאַתְּ נְזִירָה כְּמוֹתִי?**
24 **וְאָמְרָה אָמֵן - הֲרֵי זֶה יָפֵר[47]. וְאִם הֵפֵר לָהּ[48] - שֶׁלּוֹ**
25 **בָּטֵל; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁתָּלָה נִדְרוֹ בְּנִדְרָהּ. אָמְרָה לוֹ:**
26 **הֲרֵינִי נְזִירָה וְאַתָּה, וְאָמַר אָמֵן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[49].**
27 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

46) שאם יפר את נדרה נמצא גם חלקו בטל "ואינו רשאי לגרום דבר להיות נדרו מבוטל". 47) שלא תלה נדרו בנדרה, שאפילו לא תקבל נזירות יישאר הוא נזיר על כל פנים. 48) דבר זה חוזר אל דברי תחילת ההלכה שאמר: הריני נזיר ואת נזירה כמותי, שלפיכך לא יפר, מפני שאם יפר יהיה גם חלקו בטל, שהרי תלה נדרו בנדרה, ואם נדרה בטל הרי בהכרח גם נדרו בטל הואיל ושניהם תלויים זה בזה, אמנם לכתחילה אסור לו להפר חלקה ולגרום לעצמו לעבור על "לא יחל דברו", אבל אם עבר והפר הרי ממילא חלקו מופר. 49) שהרי קיים לה.

28 **טו. הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אַחֵר וְהִתְפִּיס עַצְמוֹ**
29 **בְּנִדְרָהּ[50] וְאָמַר 'וַאֲנִי', וְשָׁמַע אָבִיהָ אוֹ בַּעְלָהּ וְהֵפֵר**
30 **לָהּ - שֶׁלָּהּ מוּפָר, וְזֶה שֶׁהִתְפִּיס עַצְמוֹ חַיָּב[51].**

50) בתוך כדי דיבורה. 51) בנזירות, שם כא: בעייא שנפשטה, שאין הבעל עוקר את הנדר מעיקרו אלא מכאן ולהבא, ולפיכך זה שהתפיס עצמו בנדרה בחיובו עומד. אבל החכם כשמתיר הנדר עוקרו מעיקרו וכשהותר הראשון הותרו ממילא כל הנתפסים בו.

31 **טז. הָאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ בַּעַל וְאֵינָהּ בִּרְשׁוּת אָב,**
32 **וְאָמְרָה: הֲרֵי הַבָּשָׂר אָסוּר עָלַי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם,**
33 **וְנִשָּׂאת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁחָל**
34 **הַנֶּדֶר הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַבַּעַל - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר;**
35 **שֶׁבְּשִׁעַת הַנֶּדֶר לֹא הָיְתָה בִּרְשׁוּתוֹ. וְעַל זֶה נֶאֱמַר:**
36 **וְנֶדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְגוֹמֵר[52]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְאֹרֶסֶת**
37 **לוֹ בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר[53]; שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר בַּקּוֹדְמִין[54], כְּמוֹ**
38 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

52) כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה, שאם לא נישאת אחרי כן אין צורך לומר: "יקום עליה", כי מי יפר לה, אלא וודאי כשנשאת לאחר שנדרה הכתוב מדבר. 53) שאין הבעל מיפר לבדו עד שתיכנס לרשותו. 54) מה שנדרה קודם נישואיה.

39 **יז. נָדְרָה תַּחַת בַּעְלָהּ שֶׁיִּהְיֶה הַבָּשָׂר אָסוּר עָלֶיהָ**
40 **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אוֹ שֶׁתִּהְיֶה נְזִירָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים**
41 **יוֹם, וְהֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ, וָמֵת אוֹ גֵּרְשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים**

יום, אַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיָה לַנֶּדֶר לָחוּל הֲרֵי הִיא גְּרוּשָׁה אוֹ אַלְמָנָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁכְּבָר הֵפֵר לָהּ נֶדֶר זֶה[55].

55) שהכל הולך אחרי שעת אמירת הנדר ולא אחר שעת תחולתו.

יח. אַלְמָנָה אוֹ גְּרוּשָׁה שֶׁאָמְרָה: הֲרֵינִי אֲסוּרָה בְּיַיִן כְּשֶׁאֶנָּשֵׂא[56], וְנִשֵּׂאת - אֵין הַבַּעַל יָכוֹל לְהָפֵר[57]. אָמְרָה וְהִיא תַּחַת בַּעְלָהּ: הֲרֵינִי אֲסוּרָה בְּבָשָׂר כְּשֶׁאֶתְגָּרֵשׁ[58] - הֲרֵי הַבַּעַל מֵפֵר, וּכְשֶׁתִּתְגָּרֵשׁ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת[59].

56) אעפ"י שאי אפשר שיחול הנדר אלא בשעת נישואיה, ואז הרי בעלה יוכל להפר לה. 57) שאפילו במקרה זה אנו הולכים אחרי שעת ביטוי הנדר וקבלתו ואז הייתה אלמנה. 58) אף על פי שאי אפשר לנדר לחול אלא בשעה שתתגרש, ואז הרי היא פנוייה. 59) כדעת רבי עקיבא שהולכים אחרי שעת האמירה בין להקל ובין להחמיר.

יט. הַמְקַיֵּם בְּלִבּוֹ[60] - הֲרֵי זֶה קַיָּם[61]. וְהַמֵּפֵר בְּלִבּוֹ - אֵינוֹ מוּפָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[62]. לְפִיכָךְ, אִם הֵפֵר בְּלִבּוֹ - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְקַיֵּם; וְאִם קִיֵּם בְּלִבּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהָפֵר[63], אֶלָּא אִם חָזַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר; כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כֹּחַ דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ גָּדוֹל מִכֹּחַ הַמּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו[64].

60) שלא הוציאו בשפתיו. 61) וזה נלמד משתיקה ביום שמעו, שהיא מקיימת הנדר. הואיל ועבר היום ולא הפר, גילה דעתו שהוא רוצה בקיום הנדר, הרי שאנו הולכים בזה אחר דעתו, מעתה, אם קיים בליבו, הרי גילה דעתו במפורש, שרוצה לקיימו, ואין זה גרוע מעבר יום השמיעה, שאינו יכול להפר. 62) שצריך להוציא בשפתיו, שהדיבור יוציאו מידי שתיקתו, שאם לא כן שתיקתו מקיימתו. 63) הרי הוא כאילו קיימו בשפתיו, שאינו חוזר ומפר, אם לא שישאל על הקמתו. 64) שאפילו קיים בשפתיו וחזר בו תוך כדי דיבורו והפר הרי זה מופר, שהרי זה כטועה.

כ. הַמְקַיֵּם נִדְרֵי בִּתּוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ וְנִחַם[65] - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם וּמַתִּיר לוֹ הֶקָּמָתוֹ, וְחוֹזֵר וּמֵפֵר לָהּ בּוֹ בַּיּוֹם[66]. אֲבָל אִם הֵפֵר לָהּ וְנִחַם, אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁאֵל לְחָכָם כְּדֵי שֶׁיַּחֲזֹר וִיקַיֵּם.

65) ומתחרט על הקמתו. 66) ביום שאלתו, שהוא אצלו כיום השמיעה.

כא. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה וְקִיֵּם לָהּ אָבִיהָ לְבַדּוֹ אוֹ בַּעְלָהּ לְבַדּוֹ וְהֵפֵר לָהּ הָאַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַל לְחָכָם וְהִתִּיר לוֹ הֶקָּמָתוֹ - אֵינוֹ חוֹזֵר[67] וּמֵפֵר לָהּ עִם הָאַחֵר שֶׁכְּבָר הֵפֵר לָהּ[68]; שֶׁאֵין לָהֶם לְהָפֵר אֶלָּא שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[69].

67) המקיים. 68) ואפילו אם יפר הראשון עמו פעם שנית אינו מועיל. 69) שלא יפסיק בין אחד לחברו דבר המעכב את ההפרה כגון הקמתו של זה, שקודם שנשאל לא היה ראוי להפר.

כב. אָמַר לְבִתּוֹ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ: קַיָּם לִיךְ, קַיָּם לִיךְ, וְנִשְׁאַל עַל הֶקָּמָה הָרִאשׁוֹנָה - הֲרֵי הַשְּׁנִיָּה חָלָה עָלָיו[70]. אָמַר לָהּ: קַיָּם לִיךְ וּמוּפָר לִיךְ, וְלֹא תָּחוּל הֶקָּמָה אֶלָּא אִם כֵּן חָלָה הַפָּרָה - הֲרֵי זֶה מוּפָר; שֶׁאֵין הַהֶקָּמָה מוֹעִיל אַחַר הַהַפָּרָה[71]. אָמַר לָהּ 'קַיָּם וּמוּפָר לִיךְ' בְּבַת אַחַת[72] - הֲרֵי זֶה קַיָּם[73]. אָמַר לָהּ: קַיָּם לִיךְ הַיּוֹם[74] - הֲרֵי זֶה קַיָּם לְעוֹלָם[75]. אָמַר לָהּ: מוּפָר לִיךְ לְמָחָר - אֵינוֹ מוּפָר; שֶׁהֲרֵי קִיְּמוֹ הַיּוֹם, וּלְמָחָר אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[76]. אָמַר לָהּ: קַיָּם לִיךְ שָׁעָה אַחַת, וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא הֵפֵר - הֲרֵי זֶה קַיָּם; וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָמַר לָהּ: הֲרֵי מוּפָר לִיךְ לְאַחַר שָׁעָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹצִיא הַפָּרָה מִפִּיו. אָמַר לָהּ: קַיָּם לִיכִי שָׁעָה אַחַת, וּכְשֶׁעָבְרָה הַשָּׁעָה אָמַר לָהּ: מוּפָר לִיךְ - הֲרֵי זֶה סָפֵק[77]; וּלְפִיכָךְ אֲסוּרָה בְּנִדְרָהּ, וְאִם עָבְרָה עַל נִדְרָהּ - אֵינָהּ לוֹקָה[78].

70) אף על פי שבשעה שקיים לה שנית לא היה לה מקום לחול, שהרי מקויים ועומד הוא מהקמתו הראשונה, בכל זאת תלוייה ועומדת, וכשמוצאת מקום לחול (כשנשאל על הראשונה) היא חלה. 71) נמצא שבזה גילה דעתו שרוצה יותר בהפרה מבהקמה. 72) הוא הדין אפילו אם לא אמר: "בבת אחת" אלא: "קיים ומופר ליך" כל שלא הפסיק בתיבת: ליך, בין הקמה להפרה, הרי זה כבבת אחת. 73) על פי הכלל: "כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו". וכיוון שאם אמר: קיים ליך וחזר ואמר: מופר ליך, אין ההפרה חלה, הוא הדין כשאמר קיים ומופר ליך כאחד אין ההפרה חלה, ואפילו אם תרצה לומר ששתיהן אינן חלות, ממילא נשאר הנדר קיים, ששתיקתו מקיימתו (כסף משנה). והוסיף ה"אור שמח" להסביר, כיוון שלא אמר כלום, נמצאת שנשארה רק מחשבתו, והלכה היא: קיים בליבו - הרי זה קיום, הפר בליבו - אין זה מופר, וכשיש התנגשות במחשבה בין הקמה להפרה, הרי זה "כבת אחת". 74) אף על פי שיש לדקדק מדבריו: היום יהיה קיים, ולמחר יהיה מופר, ותתחיל ההפרה מהיום. 75) שסוף־סוף לא הוציא ההפרה בשפתיו, ונשאר מקויים. 76) בזה שאמר: מופר ליך למחר, גילה דעתו, שקיימו להיום, וקיום במחשבה הרי הוא קיום, ומחר אינו זמן הפרה. 77) אם קיום לשעה הוא קיום לעולם, או אולי, מכיוון שכל היום ראוי להקמה ולהפרה, כל היום ברשותו הוא לקיים ולהפר. ולא אמרו: "קיים אינו יכול להפר" אלא כשקיים סתם, אבל לא כשפירש ואמר: "קיים ליך שעה אחת". 78) משום: לא יחל דברו, שאין לוקין על הספק.

כג. מִי שֶׁנָּדַר נְדָרִים כְּדֵי לְכוֹנֵן[79] דֵּעוֹתָיו וּלְתַקֵּן מַעֲשָׂיו - הֲרֵי זֶה זָרִיז וּמְשֻׁבָּח. כֵּיצַד? כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה זוֹלֵל, וְאָסַר עָלָיו הַבָּשָׂר שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם; אוֹ מִי שֶׁהָיָה שׁוֹגֶה[80] בְּיַיִן, וְאָסַר הַיַּיִן עַל עַצְמוֹ זְמַן מְרֻבֶּה[81], אוֹ אָסַר הַשִּׁכְרוּת לְעוֹלָם[82]; וְכֵן מִי שֶׁהָיָה

רוֹדֵף שַׁלְמוֹנִים[83] וְנִבְהָל לַהוֹן[84], וְאָסַר עַל עַצְמוֹ הַמַּתָּנוֹת אוֹ הֲנָיַת אַנְשֵׁי מְדִינָה זוֹ[85]; וְכֵן מִי שֶׁהָיָה מִתְגָּאֶה בְּיָפְיוֹ, וְנָדַר בְּנָזִיר[86]; וְכֵיוֹצֵא בִּנְדָרִים אֵלּוּ[87] - כֻּלָּן דֶּרֶךְ עֲבוֹדָה לַשֵּׁם הֵם. וּבִנְדָרִים אֵלּוּ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן אָמְרוּ חֲכָמִים: נְדָרִים - סְיָג[88] לַפְּרִישׁוּת[89].

נקודות משיחות קודש

"מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו, הרי זה זריז ומשובח ... כו'".

ובשני מקומות אחרים מצינו התייחסות שונה של הרמב"ם לעניין הנדרים: בהלכה שלאח"ז כתב: "... לא ירבה אדם בנדרי איסור ולא ירגיל עצמו בהם אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר", ובהל' דעות כתב: "ציוו חכמים שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו התורה בלבד ... אמרו חכמים לא דייך מה שאסרה תורה שאתה אוסר עליך דברים אחרים". אלה שלושת הלשונות - שלושה דרכים בעבודת ה' הם. א. פרישות מדברים המותרים על־ידי נדר. ב. פרישות בלא נדר. ג. לא לפרוש מדברים המותרים. ושלושתם עוסקים בדרגות שונות שבעבודת ה'.

המצוי בדרגה נמוכה שנמשך אחרי מותרות יורד למטה יותר על־ידם וזקוק לנדר כדי לפרוש מדברים אלו, וממילא עבודת ה' שלו היא על־ידי נדר. למעלה ממנו, ישנו אדם שאינו נמשך אחרי מותרות וממילא אינו זקוק לנדר, אבל מאחר שעדיין לא הגיע לדרגה הנעלית בעבודת ה', הרי הוא מפריש את עצמו מדברים המותרים, ולכן הזכירו הרמב"ם בהלכה נפרדת בפני עצמה. אבל למעלה מזה ישנה דרגה נעלית בעבודת ה' שאינו חושש עוד שהדבר המותר יגרום אצלו ירידה, ותפקידו לברר ולזכך גם את הדברים המותרים, שהרי אין חשש שיפילוהו, ועליו אמרו "לא דייך מה שאסרה תורה כו'".

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן ט')

79) להכשיר מידותיו ולבססן. וגירסת ה"כסף משנה": לכוון דעותיו. 80) להוט ונמשך אחריו עד כדי שכחת עצמו. 81) פרט לשבתות וימים טובים. שהוא מצווה לקדש ולהבדיל על היין מדברי סופרים. 82) כי שלושה הקב"ה אוהבם: "מי שאינו כועס, ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד על מידותיו". 83) תשלומים בלתי כשרים, כגון שוחד. 84) אץ להעשיר. 85) כדי שלא להיכשל בשוחד. 86) להיות נזיר, כמו שאמר שמעון הצדיק "מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד, פעם אחת בא אדם מן הדרום, וראיתיו, שהוא יפה עיניים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך הנאה, אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי הלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי ופחז עלי יצרי וביקש לטרדני מן העולם (להביאני לידי מעשים לא טובים) אמרתי לו: רשע! למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך במי שעתיד להיות רימה ותולעה, העבודה (בשבועה) שאגלחך לשמים ... אמרתי לו: בני, כמוך ירבו נוזרי נזירות בישראל, עליך הכתוב אומר: איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה'.. 87) כגון שירא שלא יתקפו יצרו ויתרשל בקיום מצוות עשה. 88) גדר וחיזוק. 89) "רצונו לומר, השמירה מהטומאות, כמו שאמרו במסכת חגיגה בגדי עם הארץ מדרס לפרושים" וכתב רבינו במורה נבוכים חלק ג, סוף פרק מ"ח "... כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות. ולחסום תאוות המאכל והמשתה ... ומפני שהנשים ממהרות לכעוס לקלות הפעלותן וחולשת נפשן, אילו היה עניין שבעותיהן ברשותן היה בזה צער גדול בבית ומחלוקת ... בהיות זה המין מן המזון מותר לאיש ואסור לאשה וזה אסור על הבת ומותר לאם, ומפני זה סמך העניין לבעל הבית בכל מה שיש בו נזק או תועלת (שיוכל להפר להם), הלא תראה שמי שהיא ברשות עצמה ... דינה כדין האנשים..

כד. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן עֲבוֹדָה (לַשֵּׁם) - לֹא יַרְבֶּה אָדָם בִּנְדָרֵי אִסּוּר וְלֹא יַרְגִּיל עַצְמוֹ בָּהֶם[90], אֶלָּא יִפְרֹשׁ מִדְּבָרִים שֶׁרָאוּי לִפְרֹשׁ מֵהֶן בְּלֹא נֶדֶר.

90) שמא ייכשל ולא יוכל לעמוד בהם. וכן אמרו "לעולם אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות".

כה. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הַנּוֹדֵר - כְּאִלּוּ בָּנָה בָּמָה[91]. וְאִם עָבַר וְנָדַר - מִצְוָה לְהִשָּׁאֵל[92] עַל נִדְרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מִכְשׁוֹל לְפָנָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּנְדְרֵי אִסָּר[93]; אֲבָל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[94] - מִצְוָה לְקַיְּמָן, וְלֹא יִשָּׁאֵל עֲלֵיהֶן אֶלָּא מִדַּחַק[95]; שֶׁנֶּאֱמַר: נִדְרַי לַה' אֲשַׁלֵּם[96].

נקודות משיחות קודש

מהלכות אלו אפשר ללמוד הוראה בעבודת ה'.

בנדרים מתבטא כוחו הגדול של יהודי לפעול קדושה, חיבור והתקשרות עם הקב"ה בדברי החולין, בדומה לקדושת קרבן.

וההוראה מזה: לפעמים קורה שיהודי מתיירא מהתחייבות ללמוד תורה ולקיים מצוות, וחושש שאין לו כח לזה או שחסר לו ממון לכך וכו'.

על כך באה ההוראה מעניין הנדרים והנזירות שעל־ידי דיבור בלבד יכול יהודי לפעול קדושה בענייני חולין. ועד"ז בנזירות כשיהודי לוקח על עצמו התחייבות ומקיים אותה לכבודו של הקב"ה, אפילו כשמדובר בעניין קל ופשוט כמו שלא לגלח שערות ראשו, אומר הקב"ה שכיון שכוונתו לשם שמים, הרי שמתווספת אצלו קדושה מיוחדת על־ידי־זה. ובדרך ממילא יש בזה תועלת לאדם עצמו, כי הזכות לגרום נחת רוח לקב"ה ולעשות רצונו, הוא הכבוד הכי גדול לאדם.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן י"ב)

91) בשעת איסור הבמות, שאף על פי שציוותה להקריב קרבנות בפנים (במקדש) הזהירתו שלא יוסיף לבנות במה ולהקריב בחוץ. וגם הנודר רוצה לאסור על עצמו דברים אסורים נוסף על מה שאסרתו תורה. ומשום שהנודר רגיל להתפיס בקרבן, אומרים לו שאין קרבנו רצוי והריהו כבונה במה ומקריב בחוץ. וכן אמרו בירושלמי: "לא דייך מה שאסרה לך התורה אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים". 92) על ידי חכם שיתירו. 93) שאוסר על עצמו דברים המותרים. 94) שנודר לטובת ההקדש או לצדקה, ובמדרש בראשית רבה פרשה ע אמרו: וידר יעקב נדר לאמור - לאמור לדורות, שיהיו נודרים בעת צרתם. 95) בקושי, כשרואה שאינו יכול לקיימם. 96) ובשולחן ערוך יורה דעה סימן רג, סעיף ד פסק: "צריך להיזהר שלא ידור שום דבר ואפילו צדקה אין טוב לידור, אלא אם ישנו בידו, יתן מיד, ואם לאו לא ידור עד שיהיה לו, ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם יאמר: "בלא נדר".

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת נְדָרִים בְּסִיעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת נְזִירוּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: א) שֶׁיְּגַדֵּל הַנָּזִיר פֶּרַע. ב) שֶׁלֹּא יְגַלַּח שְׂעָרוֹ כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ. ג) שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן וְלֹא תַּעֲרֹבֶת יַיִן וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֶׁלָּהֶם. ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים לַחִים. ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל צִמּוּקִים. ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל חַרְצַנִּים. ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל זַגִּין. ח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְאֹהֶל הַמֵּת. ט) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא לַמֵּתִים. י) שֶׁיְּגַלַּח עַל הַקָּרְבָּנוֹת כְּשֶׁיַּשְׁלִים נְזִירוּתוֹ אוֹ כְּשֶׁיִּטַּמֵּא. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) דברים האסורים על הנזיר ועונש העובר עליהם, ידות נזירות וכינויי נזירות כיצד, המתנה על מה שכתוב בתורה בקבלת הנזירות, דין האומר הרי ידי נזירה או ראשי נזיר.

1 **א. הַנְּזִירוּת הוּא נֶדֶר מִכְּלַל נְדָרֵי אִסָּר[2], שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי**
2 **יִדֹּר[3] נֶדֶר נָזִיר וְגוֹמֵר. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיְּגַדֵּל שְׂעַר**
3 **רֹאשׁוֹ[4], שֶׁנֶּאֱמַר: גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ. וְאִם גִּלַּח**
4 **בִּימֵי נִזְרוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[5], שֶׁנֶּאֱמַר: תַּעַר לֹא**
5 **יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ. וְכֵן אָסוּר לְהִטַּמֵּא לְמֵתִים[6] אוֹ לֶאֱכֹל**
6 **דְּבָרִים שֶׁאָסְרָן הַכָּתוּב עָלָיו מִגֶּפֶן הַיַּיִן[7] כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ.**

2) שאוסר על עצמו בדרך נדר דבר המותר, בניגוד לאומר: הרי עלי להביא קרבן, שאף הוא נקרא נדר, אבל לא "נדר איסור" אלא "נדר הקדש", כלשון רבינו לעיל הל' נדרים פ"א, ה"א־ב. ואע"פ שגם הנזיר מביא קרבנות במלאת ימי נזרו, עיקר הנזירות הוא נדר איסור, כמבואר בסמוך. 3) בכ"י התימנים: כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה', כנוסח הכתוב בתורה. 4) כל ימי נזרו. 5) ראה לקמן פ"ה, הי"א דיני איסור גילוחו. 6) לנגוע במת, או להכנס לאהל שהמת בו, ראה לקמן פ"ז דיני טומאת נזיר. 7) (שם, ד) והם מבוארים לקמן פ"ה, ה"א־י. והקדים רבינו מצות גידול שער נזיר וגילוחו, למצוות הטומאה והיוצא מן הגפן, בעוד שבתורה נכתבו תחילה דיני אכילת מיני הגפן, - מפני שבגילוח שיער נזיר יש מצות־עשה ולא־תעשה, בעוד שבאכילת מיני הגפן אין אלא מצות לא־תעשה בלבד, ובכל זאת, הקדים הכתוב איסור שתיית היין, כדי להסמיך פרשת נזיר לפרשת סוטה שלמעלה ממנה, כמאמרם ז"ל (סוטה ב.) "כל הרואה סוטה בקלקולה, יזיר עצמו מן היין" (ע"פ הרדב"ז).

7 **ב. עָבַר וְגִלַּח אוֹ נִטְמָא אוֹ אָכַל מִגֶּפֶן הַיַּיִן - הֲרֵי**
8 **זֶה לוֹקֶה שְׁתַּיִם[8]: אַחַת - מִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ,**
9 **שֶׁכּוֹלֵל כָּל הַנְּדָרִים[9]; וְאַחַת - מִשּׁוּם דָּבָר שֶׁעָבַר**
10 **עָלָיו מִדְּבָרִים שֶׁאֲסוּרִין אִסּוּר מְיֻחָד עַל הַנָּזִיר[10].**

8) שתי פעמים, שבכל אחת מהן שלשים ותשע מלקות. 9) ראה לעיל הל' נדרים פ"א, ה"ה. 10) שכל העובר עבירה שיש בה לאוין חלוקים, לוקה כמנין הלאוין שבה. ומובן, שאם גילח, ונטמא ושתה יין - לוקה ארבע (רדב"ז).

11 **ג. נָדַר בְּנָזִיר וְקִיֵּם נִדְרוֹ כְּמִצְוָתוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה**
12 **שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה: הָאַחַת - כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה,**
13 **וַהֲרֵי עָשָׂה; וְהַשְּׁנִיָּה - גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ, וַהֲרֵי**
14 **גִּדֵּל; וְהַשְּׁלִישִׁית - תִּגְלַחְתּוֹ עִם הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו[11],**
15 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹמֵר[12].**

11) במלאת ימי נזרו, ככתוב (במדבר ו, יג), והן תלויות זו בזו, כמבואר לקמן פ"ה, ה"א־ד. וכתב רבינו במורה־נבוכים ח"ג, פמ"ח: "וטעם הנזירות מבואר מאד, והוא הפרישות מן היין, אשר הפסיד מן הראשונים והאחרונים, רבים ועצומים כל הרוגיו, ו"גם אלה ביין שגו" (לשון הכתוב ישעיה כח, ז)... כי הנשמר ממנו נקרא קדוש, והושם במדריגת כהן גדול בקדושה, עד שלא יטמא אפילו לאביו ולאמו כמוהו, זאת הגדולה מפני שפירש מן היין". והשווה לקמן פ"י, הי"ד: "ושקלו הכתוב כנביא, שנאמר (עמוס ב, יא) ואקים מבניכם לנביאים, ומבחוריכם לנזירים". וכתב ה"אבן עזרא" (במדבר ו, ז) "ויש אומרים כי מלת נזיר מגזרת נזר (= כתר), והעד: "כי נזר אלקיו על ראשו". ודע, כי כל בני האדם עבדי תאות העולם, והמלך באמת, שיש לו נזר ועטרת מלכות בראשו, כל מי שהוא חפשי מן התאוות". 12) ראה לקמן פ"ח, ה"ג: "ואינו מגלח עד שיהיה פתח העזרה פתוח, שנאמר: פתח אהל מועד, לא שיגלח כנגד הפתח, שזה בזיון מקדש הוא".

16 **ד. הָאוֹמֵר: לֹא אֶפָּטֵר[13] מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁאֶהְיֶה נָזִיר**
17 **- הֲרֵי זֶה נָזִיר[14] מִיָּד, שֶׁמָּא יָמוּת עַתָּה[15]. וְאִם אֵחַר**
18 **נְזִירוּתוֹ[16] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ[17]. וְאֵין**
19 **לוֹקִין עַל לָאו זֶה[18].**

13) לא אצא. 14) חייב לקבל עליו נזירות (רא"ש לנדרים ג:). וכן לשון רבינו לקמן הל' ערכין פ"ו, הל"ג: "ואע"פ שעדיין לא נדר בנזיר, הואיל ואמר: שידור בנזיר, חייב להנזר". 15) ונמצא שלא קיים את נדרו, והשווה הל' תרומות פ"ט ה"א, ולקמן פ"ד ה"י. 16) קבלת נזירותו. 17) נדרים ג: 18) שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה

(הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב) ואיחור נזירותו אין בו מעשה. והוא־הדין אם קבע זמן לנזירותו ואיחר, ולא קיבל עליו נזירותו, אינו לוקה, כנ"ל (רדב"ז).

ה. אֵין אוֹמְרִין בִּנְזִירוּת: עַד שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו דָּבָר שֶׁמִּשְׁמָעוֹ אֵצֶל כָּל הָעָם כָּעִנְיָן שֶׁבְּלִבּוֹ; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ[19] וְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו דְּבָרִים שֶׁעִנְיָנָם[20] שֶׁיִּהְיֶה נָזִיר, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עִנְיָנוֹת רְחוֹקוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּמִשְׁמָעָן לְשׁוֹן נְזִירוּת - הֲרֵי הוּא נָזִיר[21].

19) לקבל עליו נזירות. 20) תכנם ומובנם. 21) נזיר ב: שמחשבת לבו מגלה (=משלימה) את משמעות דיבורו (תוספות שם).

ו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו וְאָמַר: אֶהְיֶה - הֲרֵי זֶה נָזִיר, הוֹאִיל וּבְלִבּוֹ הָיָה שֶׁיִּהְיֶה כְּמוֹ זֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ וְאָמַר אֶהְיֶה כְּמוֹ[22] זֶה. וְכֵן אִם אָחַז בִּשְׂעָרוֹ וְאָמַר: אֶהְיֶה נָאֶה[23], אוֹ אֶהֱא מְכַלְכֵּל[24], אוֹ אֶהֱא מְסַלְסֵל; אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי מְסַלְסֵל, אוֹ הֲרֵינִי מְכַלְכֵּל[25], אוֹ הֲרֵי עָלַי לְשַׁלֵּחַ פֶּרַע[26] - הֲרֵי זֶה נָזִיר[27]. וְהוּא שֶׁיִּגְמֹר בְּלִבּוֹ לְהַזִּיר[28].

22) נזיר שם. והשווה לקמן פ"ב, ה"ד. 23) ובכת"י התימנים: אהא נאוה. כלומר, אהיה נאה במצוה התלויה בשיער, כגון נזירות (תוספות שם). וכאן אפילו לא עבר נזיר לפניו - הרי זה נזיר (תוספות שם, דיבור־המתחיל הריני כזה). וכל אלו נקראו בגמרא שם ב. "ידות נזירות", שלא גמר דיבורו, והרי זה מועיל כאילו גמרו, כאדם האוחז בבית יד של כלי ומגביהו בכך, כאילו אחז בכלי עצמו (תוספות שם דיבור־המתחיל האומר). והשווה לעיל הל' נדרים פ"א, הכ"ג ובביאורנו. 24) מסדר שערות ראשי בצורה הראויה, ולשון משנה היא בנזיר שם, וכן בשבת עח: "כדי לעשות כלכל" (הערוך). ויש מפרשים: כלכול - לשון גידול שיער (תוספות לנדה נב:). ולדבריהם כך גירסת הגמרא בנזיר ג. "כלכול - לשון גידול שער הוא". 25) ומדובר, כשתפס שיער ראשו, אמר כך (פירוש המשנה לרבינו, נזיר שם). 26) לגדל שער, מלשון הכתוב (במדבר ו, ה) "גדל פרע שער ראשו", והנביא אומר (יחזקאל מד, כ) "ופרע לא ישלחו". 27) משנה נזיר ב. 28) נזיר ב: וכמבואר בהלכה הקודמת.

ז. אָמַר: הֲרֵי עָלַי צִפָּרִים[29], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ לְהַזִּיר - אֵינוֹ נָזִיר[30], הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁלֹּא הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו כְּלוּם[31].

29) שתי תורים או שני בני יונה, והן קרבן נזיר שנטמא, ככתוב במדבר ו, י. 30) משנה נזיר ב. וכדעת חכמים. 31) כי שמא נתכוין להביא ציפרים, כקרבן נדבה, וספק נזירות להקל (נזר ג:). וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ואמנם חייב להביא שתי תורים בלבד, ויקריב אותן נדבה".

ח. כָּל כִּנּוּיֵי[32] נְזִירוּת - כִּנְזִירוּת. כֵּיצַד? מְקוֹמוֹת הָעֲלֻגִּים שֶׁמְּשַׁנִּין אֶת הַדִּבּוּר[33] וְאָמַר שֶׁם: הֲרֵינִי נָזִיק, נָזִיחַ, פָּזִיחַ[34] - הֲרֵי זֶה נָזִיר[35].

32) שמות לואי. 33) "מפסידים את הלשון, ומכנים על דבר בדבר אחר" (הל' נדרים פ"א, הט"ז). 34) משנה נזיר ב. ומפרש רש"י: "לשון אומות הן, כשתמחוק רגל הקו"ף של נזיק, ודופן החי"ת של נזיח, וגגו של פ"א דפזיח, ודופן חי"ת שלו, עשיתו: נזיר. 35) ורבינו בפירוש המשנה, אומר: "שהעלגים מן האומות המשתתפין לישראל, היו משבשים לשון נזיר על צד שינוי לשונם, אח"כ נעתק זה אל ההמון ונפסד הלשון לפי דיבורם". והשווה הל' שבועות פ"ב, ה"ה והל' נדרים פ"א, הט"ז. ובביאורנו שם.

ט. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַחַרְצַנִּים[36] בִּלְבַד אוֹ מִן הַזַּגִּים[37] בִּלְבַד, אוֹ הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַתְּגַלַּחַת, אוֹ הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַטֻּמְאָה[38] בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה נָזִיר גָּמוּר, וְכָל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו[39], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ לְהַזִּיר אֶלָּא מִדָּבָר זֶה בִּלְבַד. הוֹאִיל וְדָבָר שֶׁנָּזַר מִמֶּנּוּ אָסוּר עַל הַנְּזִירִים, הֲרֵי זֶה נָזִיר גָּמוּר[40].

36) הגרעינים הפנימיים מהענבים שזורעים אותם. 37) והם הקליפה החיצונה של הענבים, לשון רבינו לקמן פ"ה, ה"ב. 38) שלא להטמא למתים. 39) וחייב להתנהג בכל דיני נזירות, כאילו אמר הריני נזיר סתם (משנה נזיר ג:). 40) שנאמר (במדבר ו, ג) "מיין ושכר יזיר" - אפילו לא נדר אלא מיין בלבד, הרי זה נזיר מכולם (גמרא שם).

י. אֲבָל הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַגְּרוֹגָרוֹת[41] אוֹ מִן הַדְּבֵלָה[42] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן[43] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בָּהֶן[44], וְאֵינוֹ נָזִיר[45].

41) תאנים מיובשות, ונזיר מותר בהן, שאינן פירות הגפן. 42) תאנים מיובשות דרוסות יחד עד שנעשו גוש אחד, ונזכרות במקרא, שמואל־א, ל, יב ועוד. 43) מפירות שאינם פרי הגפן, ומותרים לנזיר, ראה לקמן פ"ה, ה"א. 44) כאילו נדר מן הגרוגרות, שיהיו אסורים עליו כקרבן, שאף בגמר דבריו אדם נתפס. 45) שלא נדר כדרך הנוזרים, שאין נזירות מן הגרוגרות ומן הדבילה (משנה נזיר ט.). וכדעת רבי נתן שם בגמרא עמ' ב, ע"פ בית־הלל: נדור, ואינו נזיר. וגורס רבינו שם: "מתניתין כרבי נתן" (כסף־משנה).

יא. מָזְגוּ לוֹ כּוֹס שֶׁל יַיִן וְנָתְנוּ לוֹ לִשְׁתּוֹת, וְאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר מִמֶּנּוּ[46] - הֲרֵי זֶה נָזִיר גָּמוּר[47]. וְאִם הָיָה מַר נֶפֶשׁ אוֹ כּוֹעֵס אוֹ מִתְאַבֵּל, וְהָיוּ מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ שֶׁיִּשְׁתֶּה כְּדֵי לְשַׁכֵּחַ עֲמָלוֹ[48], וְאָמַר: הֲרֵי זֶה נָזִיר מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּאוֹתוֹ הַכּוֹס בִּלְבַד, וְאֵינוֹ נָזִיר; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה כּוֹס זֶה[49].

46) מן היין שבכוס. 47) וכל דקדוקי נזירות עליו (משנה נזיר יא.) ואין זה גרוע מהאומר: "הריני נזיר מהחרצנים בלבד" שהוא נזיר בכל, כמבואר לעיל ה"ט. 48) מצוקתו וחלאתו, מלשון הכתוב (משלי לא, ו־ז) "יין למרי נפש, ישתה וישכח רישו, ועמלו לא יזכר עוד". 49) שאסר עליו כוס זה כקרבן, ונתכוין לסלק את המפצירים בו לשתות, כי

אם לא יאמר: נזיר אני, ירא הוא שיביאו לו כוס אחר. וכל הקטע הזה אין לו מקור בתלמודים.

יב. וְכֵן שִׁכּוֹר שֶׁנָּתְנוּ לוֹ כּוֹס כְּדֵי לְרַוּוֹתוֹ[50], וְאָמַר: (הֲרֵי זֶה) [הֲרֵינִי] נָזִיר מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּאוֹתוֹ הַכּוֹס בִּלְבַד, וְאֵינוֹ חַיָּב בַּנְּזִירוּת; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא יְשַׁכְּרוּ אוֹתוֹ יוֹתֵר מִדַּאי[51]. וְאִם הִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט[52] - אֵין דְּבָרָיו כְּלוּם[53], וְאֵינוֹ חַיָּב עַל כָּל עֲבֵרָה שֶׁיַּעֲשֶׂה; שֶׁמִּשֶּׁהִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט אֵינוֹ בֶּן חִיּוּב[54].

נקודות משיחות קודש

"שיכור שנתנו לו כוס כדי להרוותו ... הרי זה אסור באותו הכוס בלבד... ואם הגיע לשכרותו של לוט... אינו בר חיוב".

ויש לדייק בלשון "אינו בר חיוב" הנוגע גם לשיכור האסור לבא למקדש, והגם ששם הטעם הוא שאין זה מן הכבוד שיכנס למקדש במצב של בלבול הדעת, מכל־מקום יש לדייק ש"אינו בר חיוב" הוא למעלה מהחיוב, על־דרך שמצינו בנדב ואביהוא שנכנסו שתויי יין למקדש, ומבואר בספרי חסידות שעבודתם היתה בכלות הנפש ממש, וכמרומז בעניין "שתויי יין" "המשמח אלקים ואנשים" וקאי על ספירת הבינה, ועניין "שתויי יין" הוא מצד הגילוי דספירת הבינה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, אלא שעבודה זו נאסרה כי העבודה הנדרשת היא במדידה והגבלה נשמה בגוף דווקא, כעבודתו של ר"ע ש"נכנס בשלום ויצא בשלום".

על־פי־זה יש לבאר מדוע ההגדרה של שיכור היא ש"אינו בר חיוב" שהוא למעליותא, כי עבודתו היא למעלה מהגבלה, ועל זה אין חיוב. על־דרך שמצינו בעניין תפילת ערבית רשות, שמפני גודל מעלתה אינה יכולה לבוא באופן של חיוב.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן י"ג)

50) להשקותו לרויה, שכן דרך בני אדם להפציר בשיכור שיוסיף לשתות. 51) ואילו אמר: כוס זה עלי כקרבן, הוא מתיירא, שמא יביאו לו כוס אחר (נזיר יא.). 52) אבדה לו דעתו לגמרי, ראה בראשית יט, לג. 53) אין נדרו נדר, ואפילו באותו כוס מותר. 54) עירובין סה. והשווה הל' מכירה פכ"ט, הי"ח "הגיע לשכרותו של לוט, והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה... הרי הוא כשוטה או כקטן פחות מבן שש".

יג. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֶהְיֶה שׁוֹתֶה יַיִן אוֹ מְטַמֵּא לְמֵתִים אוֹ מְגַלֵּחַ שְׂעָרִי[55] - הֲרֵי זֶה נָזִיר וְאָסוּר בְּכֻלָּם; מִפְּנֵי שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה[56], וְכָל הַמַּתְנֶה עַל הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה - תְּנָאוֹ בָּטֵל[57].

55) וקיבל עליו רק חלק מן הנזירות. 56) כשאמר הריני נזיר, נאסר בכולם, וכשהוא מטיל תנאי בדיני נזירותו, הרי זה מתנגד לדיני התורה, ואין בדבריו כלום (נזיא יא. ובתוספות שם). 57) שכל תנאי המועיל לבטל את המעשה, אנו למדים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כט־ל), ושם לא היה התנאי נגד הכתוב בתורה (תוספות כתובות נו. דיבור־המתחיל הרי זו). והשווה הל' אישות פ"ו, ה"ט־י.

יד. נָדַר בְּנָזִיר, וְאָמַר: לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן אוֹ בְּטֻמְאָה אוֹ בְּתִגְלַחַת, וְאִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ כֵּן לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר - הֲרֵי זֶה נָזִיר וְחַיָּב בְּכֻלָּם[58]; שֶׁהֲרֵי הוּא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאָסַר עַצְמוֹ בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה מִינִין, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[59], שֶׁאֲפִלּוּ לֹא נָדַר אֶלָּא מֵאֶחָד מֵהֶם - אָסוּר בְּכֻלָּן[60].

58) משנה נזיר יא. 59) לעיל ה"ט. 60) והראב"ד מעיר, שאם יבוא לפני חכם להשאל על נזירותו דרך חרטה זו, אין פתח (=חרטה) לנזרו גדול מזה, והרי זה מותר, כמבואר לקמן פ"ב, ה"א. ומה שאמרו במשנה: "הרי זה אסור" לא נתכוונו אלא כשהוא חושב להתיר לעצמו בלא שאלת חכם. ויתכן שגם רבינו יודה בזה (רדב"ז, ובמעשה רוקח).

טו. אָמַר: יוֹדֵעַ הָיִיתִי שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּכָל אֵלּוּ, אֲבָל הָיָה בְּדַעְתִּי[61] שֶׁמֻּתָּר לִי לִשְׁתּוֹת אֲנִי[62] הַיַּיִן מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי יָכוֹל לִחְיוֹת בְּלֹא יַיִן[63], אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי קוֹבֵר אֶת הַמֵּתִים[64] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נָזִיר[65]; מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ בִּכְלַל נִדְרֵי שְׁגָגוֹת[66], שֶׁאֵינָם צְרִיכִין שְׁאֵלָה לְחָכָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[67].

61) בדפוס רומי, ובכ"י תימן: בדעתי. 62) בדפ' ויניציאה, תיבה זו איננה. 63) ששותה יין לרפואתו. 64) וצריך להטמאות להם ולטפל בהם בשכרי, מחמת דוחקי, ולכך לא היה בדעתי לאסור עלי, שאין קוברים באותו מקום אלא הוא. 65) ומותר בכל (שם). 66) שהיה סבור. שהחכמים יתירו לשתות או להטמא. נדרי שגגות - כגון שאמר: ככר זה אסור עלי כקרבן אם אכלתי היום, ושכח שאכל היום, ראה לעיל הל' שבועות פ"ג, ה"ו, ובתוספות נזיר יא: דיבור־המתחיל נדרי שגגות. 67) לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"א. הראב"ד מעיר, שבגמרא שם (נזיר יא:) אמרו, שהם "נדרי אונסים", אלא שרבינו מפרש כרש"י שם, בלשון השני, שלמעשה הרי זה נדר בשגגה, וקראוהו "אונס" מפני שלבו אנסו (= הטעו), שסבר שיתירו לו חכמים לשתות, וכן אמרו (שבועות כו.) "לבך אנסך". והכוונה, שהיה שוגג בדבר (כסף־משנה). ויש לציין שבפירוש המשנה (שם) כותב רבינו: "מפני שהוא נדרי אונסין בלא ספק".

טז. הָאוֹמֵר: הֲרֵי יָדִי נְזִירָה, הֲרֵי רַגְלִי נְזִירָה - לֹא אָמַר כְּלוּם[68]. הֲרֵי רֹאשִׁי נָזִיר, כְּבֵדִי נְזִירָה - הֲרֵי זֶה נָזִיר. זֶה הַכְּלָל: כָּל אֵיבָר, שֶׁאִם יִנָּטֵל מִן הַחַי - יָמוּת, אִם אָמַר הֲרֵי הוּא נָזִיר - הֲרֵי זֶה נָזִיר[69].

68) נזיר כא: 69) שם, "זה הכלל, דבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה נזיר" ורבינו שינה וכתב: "שאם יבטל מן החי ימות", בהתאם לשיטתו בהל' שחיטה פ"ח, הט"ז, שהכבד

אם הוא חסר מתחילת בריאתה - הבהמה כשרה, אבל אם ניטל מהבהמה הרי היא טריפה (שם כא). ולפיכך דקדק לכתוב: "שאם ינטל מן החי ימות" לכלול את הכבד, שחסרונו - כשר, ונטילתו - טריפה (אור שמח). והשווה לקמן הל' ערכין פ"ב, ה"א.

יז. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, אִם נוֹלַד לוֹ בֵּן זָכָר - הֲרֵי זֶה נָזִיר; אֲבָל אִם נוֹלְדָה לוֹ בַּת אוֹ טֻמְטוּם[70] אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס[71] - אֵין זֶה נָזִיר[72]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי וָלָד, אֲפִלּוּ נוֹלַד לוֹ בַּת אוֹ טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - הֲרֵי זֶה נָזִיר[73]. הִפִּילָה אִשְׁתּוֹ - אֵינוֹ נָזִיר[74]. חָזְרָה וְנִתְעַבְּרָה וְיָלְדָה - הֲרֵי זֶה נָזִיר[75].

70) "שאין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום". 71) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות" (הל' אישות פ"ב, הכ"ד, כה), ושניהם יש להם דין ספק זכר ספק נקבה, כמבואר שם. 72) משנה נזיר יב: שבלשון בני אדם אינו נקרא בן אלא זכר, ולא בת וכל אלו (רע"ב שם). 73) שם, שגם הטומטום נקרא ולד. ואין אומרים, לולד חשוב נתכוון (גמרא שם יג.). 74) שמא לא היה ולד של קיימא, ולא נולד לתשעה חדשים גמורים, ואין זה ולד. וספק נזירות להקל (רש"י שם). 75) שם במשנה "חזרה וילדה, הרי זה נזיר". ופירשו התוספות, ילדה מהריון אחר. וכתב הרדב"ז: ואין צורך לומר אם חזרה וילדה מאותו הריון, שהרי זה נזיר, ומעשים בכל יום שאשה מפילה, ויולדת ולד של קיימא מאותו הריון, שטיפה אחת היא ונחלקת לשתים, וכמבואר בתוספות שם דיבור־המתחיל והפילה אשתו.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) קבלת נזירות באונס או בשוגג, דין המתפיס בנזירות, ספיקות שונים בקבלת נזירות, שהולכים בהם להקל, שהאיש מדיר את בנו הקטן בנזירות ולא האשה, דיני נשים ועבדים בנזירות, הפרתן וכפיית העבדים בביטול נזירותם, נזירות שלא בפני הבית ובחוץ־לארץ.

א. הַנּוֹדֵר בְּנָזִיר בְּשׁוֹגֵג[2] אוֹ בְּאֹנֶס[3] אוֹ שֶׁנָּדַר לְזָרֵז חֲבֵרוֹ[4] אוֹ דֶּרֶךְ הֲבָאי[5] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, בִּשְׁאָר[6] נְדָרִים[7]. וּמִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר וְנִחַם[8] עַל נִדְרוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם וּמַתִּיר לוֹ נְזִירוּתוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּתִּירִין שְׁאָר הַנְּדָרִים[9].

2) כגון שאמר: הריני נזיר אם אכלתי היום, ובשעת נדרו היה בטוח שלא אכל, ונזכר אח"כ שאכל היום (נדרים כה:), וראה לעיל הל' נדרים פ"ח ה"ג, ולעיל פ"א, הט"ו. 3) כגון שהדירוהו מוכסים, ואמרו לו: נדור לנו, שאתה נזיר, אם יש עמך דבר שחייב במכס, ונדר. ראה לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"א. 4) שלא יעמוד בדעתו, כגון שאמר לו הריני נזיר אם לא תבוא לסעוד אצלי. ראה שם, ה"ג. 5) גוזמה והפלגה, כגון שאמר: הריני נזיר, אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, "שלא נתכוין זה אלא לספר את גובה החומה". כדברי רבינו לעיל הל' שבועות פ"ג, ה"ה. 6) בכת"י התימנים: כשאר. 7) נזיר יא, ב. וכבר כתב רבינו לעיל פ"א ה"א: "הנזירות היא נדר מכלל נדרי איסור", ולפיכך דברים הנוהגים בשאר נדרים, נוהגים גם בנזירות (רדב"ז). וכן נתבאר לעיל פ"א ה"ה, שעיקר הנזירות תלוי בלב, וכיון ששגג או נאנס - ודאי לא גמר בלבו להנזר ('מעשה רוקח'). 8) מתחרט. 9) ראה הל' נדרים פ"ד, ה"ה. ובנדרים ג, א - אמרו, שהשווה הכתוב נזירות לנדרים, שנאמר (במדבר ו, ב) "לנדור נדר נזיר, להזיר לה'", כשם שבנדרים עובר ב"לא יחל", אף נזירות כן. ומכאן שכשם שבנדרים, אחרים (החכם) מוחלים לו, אף נזירות כן ('קרית ספר'). והדברים מפורשים במכות כב, א. ששאלו שם: "והרי נזיר?" כלומר, שישנו בשאלה לחכם.

ב. מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר, וְהָלַךְ לְהָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו[10] שֶׁנָּזַר עַל דַּעַת שֶׁיְּבִיאֵם בִּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ, מְצָאָן שֶׁנִּגְנְבוּ אוֹ נִגְנְבָה בְּהֵמָה מֵהֶן אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְנְבָה הַבְּהֵמָה נָזַר - הֲרֵי זֶה נָזִיר[11]; וְאִם אַחַר שֶׁנִּגְנְבָה אוֹ שֶׁאָבְדָה אוֹ שֶׁמֵּתָה נָזַר - אֵינוֹ נָזִיר, שֶׁזֶּה נָזַר בְּטָעוּת[12].

10) כבש לעולה, כבשה לחטאת, ואיל לשלמים, ככתוב בתורה במדבר ו, יד. 11) משנה, נזיר לב, א. ואין אומרים לו: אילו היית יודע שתיגנב בהמתך - כלום היית נודר, כי אין פותחים ב"נולד" = בדבר שנתחדש לאחר הנדר ואינו שכיח, כמבואר לעיל הל' נדרים פ"ח ה"ה, ובהל' שבועות פ"ו, הי"ב. כי הואיל ואין זה שכיח, "גמר בלבו בשעת נדרו שיהיה נזיר בכל ענין, אפילו אם תיגנב בהמתו, לפי שסבור בלבו שלא תיגנב" ('תוספות' נזיר שם, דיבור־המתחיל: מי שנדר). 12) שדעתו היתה לקבל נזירותו על אותה בהמה, ובשעה שנזר לא היתה ברשותו. (משנה, שם). והשווה הל' נדרים פ"ח, ה"ג: "מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות שהם מותרים". ולדעת ה'תוספות' בנזיר לב, ב - אינו נזיר, בתנאי שיתיר לו החכם. ורבינו סובר, שאינו נזיר כלל, ואינו צריך אפילו שאלה לחכם.

ג. הַמַּתְפִּיס בִּנְזִירוּת[13] - הֲרֵי זֶה נָזִיר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּדִין כָּל הַמַּתְפִּיס בְּנֶדֶר[14].

13) שהתפיס נזירותו בנזירות חבירו, כמפורש בסמוך בהלכה הבאה. 14) הל' נדרים פ"ג ה"ג, ש"המתפיס בנדרים - חייב".

ד. הָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו וְאָמַר: הֲרֵינִי כָּזֶה - הֲרֵי זֶה נָזִיר[15]. נָדַר חֲבֵרוֹ בְּנָזִיר, וְאָמַר הוּא: פִּי כְּפִיו מִיַּיִן[16], אוֹ שֶׁאָמַר: שְׂעָרִי כִּשְׂעָרוֹ מִלְּהִגָּזֵז - הֲרֵי זֶה נָזִיר[17]. וְכֵן אִם שָׁמַע[18] וְאָמַר 'וַאֲנִי' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, [וְשָׁמַע שְׁלִישִׁי בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר][19] שֶׁל שֵׁנִי וְאָמַר 'וַאֲנִי', וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה[20] - כֻּלָּן נְזִירִין[21].

15) נזיר ג, א. והשווה לעיל פ"א, ה"ו. 16) מלשתות יין. 17) שם כא, ב. אבל אמר: פי כפיו ושערי כשערו, לא אמר כלום, שהפה והשיער אינם דברים שהנשמה תלויה בהם (שם). וראה לעיל פ"א, הט"ז. 18) את חבירו אומר: הריני נזיר. 19) שהוא כדי שאילת שלום תלמיד לרב: שלום עליך רבי (לעיל הל' שבועות פ"ב, הי"ז). 20) כל אחד בתוך כדי דיבור של קודמו. 21) נזיר כא, א. שכל אחד התפיס בקודמו. ולפיכך אם נשאל הראשון על נדרו והותר

- הותרו כולם, ואם נשאל השני והותר, השני ושלאחריו מותרים, והראשון אסור (שם). והשווה לעיל הל' נדרים פ"ד ה"ט, ובביאורנו שם ה"ג.

ה. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וַחֲבֵרוֹ אָמַר 'וַאֲנִי'[22] - הֲרֵי חֲבֵרוֹ נָזִיר מִיָּד[23].

22) אע"פ שיש להסתפק בכוונת דבריו, ולומר שנתכוין להיות נזיר לכשיוולד גם לו בן. 23) נזיר יג, א. שכוונת חבירו על גוף דברי הראשון ועיקרם, שאמר: הריני נזיר, ובזה התפיס נזירותו. ואע"פ שזוהי בעיה בגמרא שם ולא נפשטה, מתוך שאמרו שם: "אם־תמצי־לומר על גופו משמע" נראה שכך היא ההלכה, כקבלת הגאונים בכל "אם־תמצי־לומר" שבבעיות הש"ס, שההלכה כ"אם־תמצי־לומר" (רדב"ז).

ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לְךָ בֵּן, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי' - אֵין זֶה נָזִיר; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה הָאַחֲרוֹן[24] אֶלָּא לוֹמַר: שֶׁאֲנִי אוֹהֵב שֶׁיִּהְיֶה לְךָ בֵּן כְּמוֹ זֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא בּוּשׁ מִמֶּנּוּ[25].

24) להיות נזיר. 25) שלא להביע לו בפניו את רגשי חיבתו אליו, כדרך שהביע זה הראשון (נזיר שם). "אם־תמצי־לומר: כל בפניו בוש הוא", וכו'. וכבר אמרנו שכל "אם־תמצי־לומר" הלכה היא (רדב"ז).

ז. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִפְלוֹנִי בֵּן[26], וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי' - הֲרֵי זֶה סָפֵק: שֶׁמָּא לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לִהְיוֹת נָזִיר כְּמוֹתוֹ[27], אוֹ לוֹמַר שֶׁאֲנִי אוֹהֵב אוֹתוֹ כְּמוֹתְךָ[28]. וּסְפֵק נְזִירוּת - לְהָקֵל[29].

26) ואותו פלוני לא היה במעמד זה. 27) שכל שלא בפניו אינו בוש ממנו, ולא נתכוין אלא לקבל עליו נזירות, והתפיסה בראשון. 28) כשם שאתה רוצה שיהיה לו בן, כך גם אני רוצה, אבל לא נתכוין לקבל עליו נזירות כלל (נזיר שם), בעיה שלא נפשטה. 29) טהרות פ"ד, מי"ב. שהרי הוא צריך להביא קרבנות במלאת ימי נזרו, ושמא אינו נזיר ונמצא שהכניס חולין לעזרה. ואפילו בדרך נדבה לא יוכל להביא, כי אין מביאים חטאת נדבה (ר"ן נדרים יט.).

ח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִים בַּדֶּרֶךְ וְרָאוּ אֶחָד בָּא כְּנֶגְדָּן, וְאָמַר אֶחָד מִן הַשְּׁנַיִם: זֶה הַהוֹלֵךְ כְּנֶגְדֵּנוּ שִׁמְעוֹן הוּא, וְאָמַר חֲבֵרוֹ: רְאוּבֵן הוּא, וְאָמַר זֶה[30]: הֲרֵינִי נָזִיר אִם יִהְיֶה רְאוּבֵן[31], וְאָמַר הָאַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר אִם יִהְיֶה שִׁמְעוֹן, הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם וַהֲרֵי הוּא רְאוּבֵן - הֲרֵי זֶה נָזִיר[32], וְאִם הָיָה שִׁמְעוֹן - הֲרֵי חֲבֵרוֹ נָזִיר, כְּמוֹ שֶׁנִּדְּרוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לֹא הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם, אֶלָּא חָזַר לַאֲחוֹרָיו וְנֶעְלַם מֵעֵינֵיהֶם, וְלֹא יָדְעוּ מִי הוּא - אֵין אֶחָד מֵהֶן נָזִיר[33].

30) שאמר: ראובן הוא. 31) שיתקיים כדברי. 32) משנה, נזיר לב, ב. וכדעת בית־הלל שם. 33) שם, הואיל ולא נתברר דברי מי נתקיימו, הרי זו ספק נזירות - ולהקל, וכרבי יהודה שם לד, א.

ט. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר אִם יִהְיֶה בִּכְרִי[34] זֶה מֵאָה כּוֹר[35], וְהָלַךְ לְמִדְּדוֹ וּמְצָאוֹ שֶׁנִּגְנַב אוֹ שֶׁאָבַד - אֵינוֹ נָזִיר[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁסְּפֵק נְזִירוּת - לְהָקֵל[37].

34) ערימת תבואה. 35) מידת תבואה, המכילה שלשים סאה, כמבואר לקמן הל' ערכין פ"ד, ה"א. 36) שלא גמר בדעתו להיות נזיר עד שיתברר הדבר כמו שאמר (נדרים יט. ובר"ן שם). 37) נזיר ח, א. וכרבי יהודה.

י. הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וְרָאוּ אֶת הַכּוּי[38] מֵרָחוֹק, וְאָמַר אֶחָד מֵהֶם: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה חַיָּה, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה בְּהֵמָה, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה חַיָּה, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה בְּהֵמָה, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה לֹא חַיָּה וְלֹא בְּהֵמָה, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה בְּהֵמָה וְחַיָּה - הֲרֵי כֻּלָּם[39] נְזִירִים; מִפְּנֵי שֶׁהַכּוּי יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שֶׁוֶּה בָּהֶן לְחַיָּה, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שֶׁוֶּה בָּהֶן לִבְהֵמָה, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שֶׁוֶּה לְחַיָּה וְלִבְהֵמָה[40], וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה לֹא לַבְּהֵמָה וְלֹא לַחַיָּה[41]. וְהוּא הַדִּין אִם רָאוּ אַנְדְּרוֹגִינוֹס וְנֶחְלְקוּ בּוֹ אִם הוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, וְנָדְרוּ עַל דֶּרֶךְ שֶׁנָּדְרוּ אֵלּוּ בַּכּוּי - הֲרֵי כֻּלָּם נְזִירִים; שֶׁהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה בָּהֶן לְאִישׁ, וּדְרָכִים שָׁוֶה בָּהֶן לְאִשָּׁה[42], וּדְרָכִים שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בָּהֶן לֹא לְאִישׁ וְלֹא לְאִשָּׁה, וּדְרָכִים שֶׁהֵן שָׁוִין לְאִישׁ וּלְאִשָּׁה[43].

38) "מין מורכב מן העז ומן הצבי . . . ולא הכריעו בו חכמים אם מין בהמה או חיה היא" (לשון רבינו בפירוש המשנה, ביכורים פ"ב, מ"ח). 39) ששה אנשים אלו. 40) כמבואר בסמוך הי"א. 41) נמצאו כולם אמרו אמת (משנה, נזיר לד. וכפירוש רבינו שם). 42) כמבואר בסמוך הי"א. 43) ולפיכך נתקיימו דברי כולם (תוספתא נזיר פ"ג, מי"א).

יא. וְכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ[44] - בְּעִנְיְנֵי הַמְּצוֹת[45], לֹא בְּטִבְעוֹ וְתוֹלַדְתּוֹ[46]. וְכֵן דַּרְכֵּי הַכּוּי - בְּעִנְיְנֵי הַמְּצוֹת, לֹא בְּטִבְעוֹ וְתוֹלַדְתּוֹ[47]. כֵּיצַד? דָּמוֹ טָעוּן כִּסּוּי, כְּחַיָּה[48]; וְחֶלְבּוֹ אָסוּר, כִּבְהֵמָה[49]; וַהֲרֵי הוּא כִּלְאַיִם עִם הַבְּהֵמָה וְכֵן עִם הַחַיָּה, כְּאִלּוּ אֵינוֹ חַיָּה וְלֹא בְּהֵמָה[50]; וְטָעוּן שְׁחִיטָה, כִּבְהֵמָה וְחַיָּה[51]. וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים אֲחֵרִים[52], וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[53]. וְכֵן אַנְדְּרוֹגִינוֹס: מַטְמֵא בְּלֵבֶן, כַּאֲנָשִׁים[54]; וּמְטַמֵּא בְּאָדָם, כְּנָשִׁים[55]; וְאֵינוֹ נִמְכָּר בְּעֶבֶד עִבְרִי, לֹא כַּאֲנָשִׁים וְלֹא כְּנָשִׁים[56]; וְהַהוֹרְגוֹ[57] - נֶהֱרָג עָלָיו, כַּאֲנָשִׁים וּכְנָשִׁים[58]. וְיֵשׁ בּוֹ דִּינִים אֲחֵרִים, וְכָל אֶחָד יִכָּתֵב בִּמְקוֹמוֹ[59].

44) של האנדרוגינוס. 45) במובן הדיני. 46) בכת"י התימנים, כל הפיסקה הזו בנוגע לכוי, אינה. 47) דם שחיטתו. 48) אבל דם שחיטת בהמה, פטור מכיסוי. 49) כחלב בהמה, אבל חלב חיה מותר. 50) ואסור

להרביעו לא על חיה ולא על בהמה אלא עם מינו. 51) הכל במסכת ביכורים פ"ב מ"ח־יא. 52) והן מפורשות במשנה, שם. 53) כגון בהל' יום טוב פ"ג, ה"א; הל' ביכורים פ"ט, ה"ה; הל' אבות הטומאה פ"א, ה"ו ועוד. 54) זבים ובעלי קרי. לובן - כינוי לזרע הזכר. 55) שדם זיבתן ונדתן טמא (בכורים פ"ד, מ"ב־ג). 56) שעבד עברי אינו נמכר אלא האיש, וזה ספק נקיבה הוא. והבת נמכרת כשהיא קטנה ע"י אביה, אבל אין האב מוכר את בנו לעבד (שם מ"ה, וברע"ב). 57) במזיד. 58) שם מ"ד. 59) הל' יבום פ"ו, ה"ח; הל' איסורי ביאה פכ"ב, הי"א; הל' עדות פ"ט, ה"ג ועוד.

1 **יב. וְכֵן אִם רָאוּ אֲנָשִׁים בָּאִים כְּנֶגְדָּם, מֵהֶם פִּקְחִים[60]**
2 **וּמֵהֶם סוּמִים[61], וְאָמַר אֶחָד: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵלּוּ**
3 **פִּקְחִין[62], וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין אֵלּוּ פִּקְחִין,**
4 **וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵי אֲנִי נָזִיר שֶׁאֵלּוּ סוּמִין, וְאָמַר אַחֵר:**
5 **הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין אֵלּוּ סוּמִין, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר**
6 **שֶׁאֵלּוּ פִּקְחִין וְסוּמִין, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין**
7 **אֵלּוּ לֹא פִּקְחִין וְלֹא סוּמִין[63] - הֲרֵי כֻּלָּם נְזִירִים[64].**
8 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

60) רואים, שעיניהם פקוחות (= פתוחות). 61) עוורים. 62) ודבריו אמת, שיש ביניהם פקחים. 63) כי הפקחים שבהם אינם סומים, והסומים שביניהם אינם פקחים, ונתקיימו דבריו. 64) הרדב"ז מציין את מקור ההלכה בתוספתא, ובתוספתא נזיר שלפנינו - איננה.

9 **יג. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים[65] וְנָדַר בְּנָזִיר - הֲרֵי**
10 **זֶה נָזִיר וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא**
11 **הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[66], כְּשְׁאָר הַנְּדָרִים[67]. וְהָאִישׁ מַדִּיר**
12 **אֶת בְּנוֹ קָטָן בְּנָזִיר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָא לְעוֹנַת**
13 **נְדָרִים[68], וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת אֶת בְּנָהּ בְּנָזִיר. וְדָבָר זֶה**
14 **הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה הוּא[69], וְאֵינוֹ נוֹהֵג בִּשְׁאָר נְדָרִים.**

65) שהוא בן שתים־עשרה שנה ויום אחד, ויודע לשם מי נדר, כמבואר לעיל הל' נדרים פי"א, ה"א־ד. 66) שאפילו מלאו לו שלש־עשרה שנה ויום אחד, אלא שלא הביא שתי שערות, עדיין לא נעשה גדול לשאר דברים. 67) שנדרו קיים, וכמו שמטעים רבינו שם: "ודבר זה מדברי תורה, שהמופלא הסמוך לאיש, הקדשו ונדרו נדר" ע"פ דברי הש"ס נדה מו, ב. וכרבי יוחנן וריש לקיש שם, ולפיכך מביא הקטן קרבנותיו, ואינם חולין בעזרה. 68) שהוא פחות מבן שתים־עשרה שנה ויום אחד. 69) שקיבל משה מסיני (משנה, נזיר כח: וכרבי יוחנן בגמרא שם). וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "מפי הקבלה - אין לו סמך בתורה ולא רמז, והוא מה שאמר (בגמרא שם) הלכה היא בנזיר". והשווה לקמן פ"ג הי"ב, ובהל' אבל פ"ג ה"ח, ועוד. וכתב ה'מעשה רוקח' אע"פ שמצינו, שחנה הדירה את שמואל בנה בנזירות, ככתוב (שמואל־א א, יא) "ומורה לא יעלה על ראשו" (ראה במשנה שם סו. ולקמן פ"ג, הט"ז) - על כרחנו לומר, שגם אביו אלקנה הסכים על ידה והדירו גם הוא. וראה ברד"ק לשמואל שם, שאף הוא עמד על זה. וב'אור המאיר' למורי רבי מאיר שפירא ז"ל סימן ל, פלפל בזה הרבה.

15 **יד. כֵּיצַד? הָאָב שֶׁאָמַר לִבְנוֹ הַקָּטָן: הֲרֵי אַתָּה נָזִיר,**
16 **אוֹ שֶׁאָמַר: בְּנִי פְּלוֹנִי נָזִיר, אוֹ הֲרֵי זֶה נָזִיר[70], וְשָׁתַק**
17 **הַבֵּן - הֲרֵי זֶה נָזִיר. וְחַיָּב הָאָב לִנְהֹג בּוֹ כָּל דִּקְדּוּקֵי**
18 **נְזִירוּת, וְאִם נִטְמָא - מֵבִיא[71] קָרְבַּן טֻמְאָה[72],**
19 **וּכְשֶׁיַּשְׁלִים נְזִירוּתוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה, כִּשְׁאָר**
20 **הַנְּזִירִים הַגְּדוֹלִים.**

70) וב'תוספות' נזיר כח, ב - דיבור־המתחיל האיש מדיר, הוסיפו: או שיצוה לבנו שיאמר הריני נזיר. 71) האב בשביל בנו. 72) כדין נזיר גדול, וכמבואר לקמן פ"ו, ה"ג. ומביא שתי תורים, אחת לעולה ואחת לחטאת, והכהן מולק ואוכל מחטאתו ואין בזה משום נבילה (נזיר כט.).

21 **טו. לֹא רָצָה הַבֵּן וּמִחָה בְּדָבָר זֶה אוֹ שֶׁמִּחוּ קְרוֹבָיו,**
22 **אוֹ שֶׁגִּלַּח שְׂעָרוֹ אוֹ שֶׁגִּלְּחוּהוּ קְרוֹבָיו, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה**
23 **מַעֲשֶׂה שֶׁגִּלָּה דַּעְתּוֹ[73] שֶׁלֹּא רָצָה הוּא אוֹ קְרוֹבָיו**
24 **בִּנְזִירוּת זוֹ - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נָזִיר[74]. וְעַד מָתַי יֵשׁ לוֹ**
25 **לְהַדִּירוֹ? עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיַעֲשֶׂה אִישׁ[75].**

73) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: שגילה דעתם. 74) משנה, שם כח, ב. וראה לקמן פ"ט, הי"ב. וכתבו ה'תוספות' שם, דוקא כשמיחו מיד כששמעו, אבל אם בתחילה לא מיחו, ואחר שהתחילה הנזירות מיחו, אין בכך כלום. וכן פירש רבינו שם: "וכל זמן שחלה עליו הנזירות והתנהג בה, אינו יכול לא הוא ולא קרוביו לבטלה". ובתוספתא שם פ"ג, מ"ט שנינו: "הדירו כשהוא קטן וגלח, או שהביא שתי שערות, בטלה הימנו נזירות אביו". ונראה, ששתי שערות מבטלות הנזירות, אף לאחר שהתחיל כבר למנות ימי נזירותו ('תוספות' שם). וראה ב'תוספות יו"ט' לסוטה פ"ג, מ"ה. והרא"ש בפירושו לנזיר כח, ב - מסתפק אם שתה הבן יין או שנטמא למתים, אם מחאתו מחאה, כי אין אלו דומים לגילוח, שהוא מעשה בגופו. וב'אור שמח' מכריע, שאם שתה הבן בעצמו מרצונו הרי זו מחאה, אבל השקוהו קרוביו או טימאוהו אין זו מחאה, שהמגלח את הנזיר לוקה (לקמן פ"ה, הי"א), ולפיכך מחאתם מחאה. אבל המשקה את הנזיר והמטמאו, אינו לוקה (שם, ה"כ) ולפיכך אין מחאתם מחאה. 75) שיהיה בן שלש־עשרה שנה ויום, ויביא שתי שערות, כי עד אז עדיין קטן הוא לכל המצוות שבתורה (נזיר כט:) כדעת רבי.

26 **טז. הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֵין לָהֶן נְזִירוּת[76];**
27 **שֶׁנֶּאֱמַר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[77].**

נקודות משיחות קודש

"הגויים אין להם נזירות, שנאמר דבר אל בני ישראל".

וצריך להבין מדוע לא פירט שמותרים ביין ובתגלחת, ויובן בהקדים שמצינו גדר של שבועה ונדר גם קודם מתן־תורה כמו שבועת אבימלך, שלכאורה צ"ע מאיזה טעם התחייב לקיים שבועתו, והרי אין דין שבועה בכלל ז' מצוות בני נח.. ויש לומר על־פי מה שפירש ה'חזקוני' שבני דור

המבול נענשו על שלא שקיימו מצוות שחייבים בני אדם לשמרן מכח סברת הדעת אע"פ שלא נצטוו. וכן כתב רבינו ניסים גאון (בהקדמתו למסכת ברכות) "כל המצוות שהן תלויין בסברא ובאובנתא דלבא, כבר הכל מתחייבים בהן למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ, עליו ועל זרעו אחריו לדורי דורים". ועפ"ז יש לומר, שגם שמירת מוצא שפתיו נכלל בדברים שחייבים בהם, מכח "סברת הדעת" אף שאינם בכלל שבע מצוות בני נח.

עפ"ז יש לומר, שלא בכל מקרה יהיה הגוי מותר ביין ותגלחת, ותלוי באיזה אופן קיבל עליו את הנזירות, אם אמר "הריני נזיר כישראל" הרי בזה לא חל עליו דין נזיר כלל, כיון שנתמעט מדין נזירות התורה, והרי זה כנשבע על דבר שאי־אפשר לו לקיים שאין כאן שבועה, ובמילא מותר ביין ובתגלחת. אבל אם אמר "הריני נזיר מן התגלחת" או "מן היין", חייב לשמור מוצא שפתיו לא מדין נזיר אלא "מכח סברת הדעת". ולכן לא פירט הרמב"ם שמותר ביין ובתגלחת, כי ישנם מקרים שבהם יהיה חייב מצד שמירת מוצא שפתיו.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ח עמוד 30)

76) נזיר סא, א. 77) אף־על־פי שמקבלים מהם נדרים ונדבות כישראל, וקרבנם קרב, אין נזירות חלה עליהם, ומותרים לשתות יין, ואין מביאין קרבנות נזירות (נזיר שם). וטעם הדבר, כי קרבנות נדריו - הם מצוה שבממונו, וכשמקדיש ממונו נתקדש, אבל הנזירות היא מצוה שבגופו, ולא נצטוו הגויים על מצוה זו (תורה תמימה, לפסוק זה). ובגמרא שם מפרש, שבנזיר נאמר: "לאביו ולאמו לא יטמא" - מי שיש לו טומאה. יצאו אלו, שאין להם טומאה, שאם נגעו במת לא נטמאו, וכן הכתוב אומר (במדבר יט, כ) "ואיש אשר יטמא . . . ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל". יצאו אלו, שאין להם קהל.

1 **יז. נָשִׁים וַעֲבָדִים - יֵשׁ לָהֶן נְזִירוּת[78]. וְהָאָב אוֹ**
2 **הַבַּעַל מֵפֵר נְזִירוּת הָאִשָּׁה, אִם רָצָה, כְּשְׁאָר**
3 **הַנְּדָרִים[79]. אֲבָל הָעֶבֶד - יֵשׁ לְרַבּוֹ[80] לָכֹף אוֹתוֹ[81]**
4 **לִשְׁתּוֹת וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים. וְאִם לֹא כָּפָה אוֹתוֹ - נוֹהֵג**
5 **נְזִירוּת[82].**

78) שבפירוש נאמר (שם ו, ב) "איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר", ועבדים — אע"פ שאין נפשם קנויה להם, יש להם נזירות, שנאמר (שם) "ואמרת אליהם" - לרבות את העבדים. 79) נזיר סב, ב. וראה לעיל הל' נדרים פי"א, ה"ו־ח. 80) יכול. 81) למחות בידו כל זמן שירצה, בניגוד לאשה שאינו יכול לכופה, מכיון שנדרה בנזיר ולא היפר לה, שוב אינו יכול להפר (משנה, נזיר סא. וברש"י). 82) כאמור לעיל אות עז "ואמרת אליהם" - לרבות את העבדים, כשאין רבו מוחה בידו. וראה לעיל הל' נדרים פי"ג ה"ה־ו, ובביאורנו.

6 **יח. נָדַר הָעֶבֶד שְׁאָר נְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ[83] אוֹ**
7 **שֶׁמְּעַכְּבִין אֶת הַמְּלָאכָה, אוֹ שֶׁהֶעֱרִיךְ[84] - אֵין רַבּוֹ**
8 **צָרִיךְ לְכָפוֹ[85], מִפְּנֵי שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ קְנוּיָה[86] לוֹ וְלֹא יָחוּל**
9 **עָלָיו נֶדֶר[87]. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאוֹסֵר פֵּרוֹת אֲחֵרִים**
10 **עֲלֵיהֶם[88]. אֲבָל אִם אֵין שָׁם עִנּוּי[89] וְלֹא דָּבָר שֶׁמְּעַכֵּב**
11 **מְלָאכָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְכֶפוֹ[90]. נָדַר עַבְדּוֹ בִּנְזִירוּת,**
12 **וְאָמַר לוֹ: מוּפָר לָךְ - יָצָא לְחֵרוּת[91], וְחַיָּב לְהַשְׁלִים**
13 **נְזִירוּתוֹ[92]; שֶׁהָעֶבֶד כּוֹפִין אוֹתוֹ וְאֵין מְפֵרִין לוֹ, וְאִם**
14 **הֵפֵר - יָצָא לְחֵרוּת[93].**

83) ומכחישים את גופו. 84) שאמר: ערכי עלי, או ערך פלוני עלי, שנותן להקדש כפי שני הנערך, ראה לקמן הל' ערכין פ"א, ה"ב. 85) לבטל נדרו. 86) והתורה אמרה (שם, ל, ג) "לאסור אסר על נפשו" יצא זה שאין נפשו קנויה לו אלא משועבד הוא לרבו (נזיר סב:). 87) וגם הערכים הם נדר, כמבואר לקמן הל' ערכים פ"א, ה"א. 88) שאין האיסור חל, כמבואר בנדרים פה, ב. 89) הגוף והנפש. 90) לבטל נדרו, שהרי אין רבו מפסיד כלום, ונדרו חל. ובנזיר שם, אומר אביי, הטעם שאין העבד יכול לידור נדר שיש בו עינוי נפש, שנאמר (ויקרא ה, ד) "נפש כי תשבע . . . להרע או להטיב", מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים שאין הרשות בידו". ובנדר שיש בו עינוי נפש, גופו נכחש, וגורם רעה לרבו. וראה לעיל הל' שבועות פי"ב, ה"ו: "עבד שנשבע, אין רבו צריך לכפותו והרי הוא אחר שנשבע כקודם שנשבע", ושבועה אפילו אין בה עינוי נפש אינה חלה עליו, וכבמבואר בביאורנו שם, שהשבועה היא איסור נפשו על החפץ ו"אין נפשו של עבד קנויה לו" וכלשון רבינו כאן, אבל הנדרים הם איסור החפץ על עצמו, וכשאין בהם עינוי נפש חלים עליו ('תוספות יו"ט' נזיר פ"ט, מ"א). 91) משנה, נזיר סב, ב: "היפר לעבדו יצא לחירות" וכו'. והטעם, כיון שלא כפה אותו כדרך העבדים אלא היפר לו כמנהג בני חורין, גילה דעתו שאין לו רשות עליו, הואיל ונהג בו מנהג בתו ואשתו, וכדברי רבינו בהל' עבדים פ"ח, הי"ז: "אמר לו רבו מופר לך - יצא לחירות, שכיון שלא כפה אותו במקום שיש לכפותו, גילה דעתו שהפקיע שעבודו". והראב"ד חולק וגורס במשנה: "היפר לעבדו ויצא לחירות, משלים נזירותו". הוא שונה ויצא בוא"ו. וגירסת משנתנו כגירסת רבינו "יצא לחירות" בלי וא"ו. 92) נזיר, שם. 93) ואין זה גרוע מעבד שאמר לו רבו לקרוא שלשה פסוקים בתורה בפני ציבור שיצא לחירות, וכופים את רבו לכתוב לו שטר שחרור, כמבואר בהל' עבדים שם, ע"פ דברי הש"ס בגיטין מ, א.

15 **יט. עֶבֶד שֶׁנָּדַר בִּנְזִירוּת וּבָרַח אוֹ שֶׁהָלַךְ מֵרַבּוֹ[94] -**
16 **הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן, כְּדֵי שֶׁיִּצְטַעֵר וְיַחֲזֹר**
17 **לִרְשׁוּת רַבּוֹ[95]. נָזַר וְהִשְׁלִים נְזִירוּתוֹ וּגְלַח[96], וְלֹא**
18 **יְדָעוֹ[97] רַבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יָצָא לְחֵרוּת[98] - הֲרֵי זֶה יָצָא**
19 **יְדֵי נִדְרוֹ[99]; אֲבָל אִם נָדַר וְלֹא גִּלַּח וְיָצָא לְחֵרוּת -**
20 **לֹא יָצָא יְדֵי נִדְרוֹ[100]. נִטְמָא וְאַחַר כָּךְ יָצָא לְחֵרוּת -**
21 **מוּנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנִּטְמָא[101].**

94) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: שהלך רבו. וכן נראה מפירוש הרדב"ז. 95) שעדיין לא יצא לחירות בבריחתו, כשם שלא יצא לחירות בהליכת רבו. ומטעם זה הביאו רבינו כאן, כדי להשוות בריחת העבד להליכת רבו, לומר,

הואיל ולא יצא לחירות, קונסים את העבד, שלא ישתה כדי שיצטער ויחזור לרבו ויכופהו לשתות. וכל זה משום תקנת רבו (נזיר סב: וברש"י). ואע"פ שרבי יוסי חולק על זה, פסק רבינו כרבי מאיר, משום שסוגיית הש"ס שם פירשה את דברי רבי מאיר באחרונה, אחרי רבי יוסי, ודאי מפני שהלכה כמותו (רדב"ז). וב'מעשה רוקח' מתרץ, הואיל וזהו קנס לעבד, שישוב לרבו, עלינו לומר הלכה כרבי מאיר בגזירתו, כדברי רב נחמן בכתובות ס, ב. 96) כדין כל נזיר במלאת ימי נזרו. 97) צ"ל: ולא ידע, וכן בדפוסים קדומים. 98) אע"פ שאילו ידע, יתכן שהיה כופהו ונתבטלה נזירותו. 99) הואיל ונגמרה נזירותו, ורבו לא הספיק לכופו (תוספתא נזיר פ"ו, מ"ה). 100) תוספתא שם, הואיל ולא נשלמה נזירותו, שמחוסרת גילוח, לא יצא ידי נזרו וחייב לנהוג נזירות אחרת. וטעם הדבר, שכל נזירות שנוהג העבד שלא מדעת רבו, נחשבת "נזירות ספק", שמא ישמע רבו ויכופו ויבטל נזירותו, ולפיכך כשלא השלים נזירותו ויצא לחירות, אין המנין שמנה בעודו עבד, עולה לו, כי שמא אם היה עדיין עבד היה רבו כופהו ומבטל כל המנין, ואין מנין הספק עולה לו לנזירות ודאי שחלה עליו לאחר שנשתחרר ('מרכבת המשנה'). 101) תוספתא, שם. ופירוש הדברים, אע"פ שיצא לחרות, אינו מביא קרבנות טומאה כדין כל נזיר טהור שנטמא, וגם אינו צריך להתחיל את מנין נזירותו מיום השמיני לטהרתו - כדין נזיר טהור שנטמא - שבו הוא מביא את קרבנותיו, אלא ביום השביעי לטומאתו כשיטבול מתחיל למנות נזירותו. כי הואיל ונהג נזירותו בלא ידיעת רבו, לא היה מניינו ודאי, כי שמא ישמע רבו ויכופו ובטלה נזירותו, וכשנטמא פקעה נזירותו, ואינה ראויה לקרבן, והרי זה דומה לנדר בנזיר והוא טמא מת, שיום שביעי שלו עולה לו ממנין נזירות ואינו מביא קרבן טומאה, כמבואר לקמן פ"ו, ה"ז־ח. וב'ירושלמי' נזיר פ"ט ה"א, אמרו: "נטמא ואחר־כך יצא לחירות, מביא קרבן טומאה". אולם רבינו פוסק כתוספתא הנ"ל ('מרכבת המשנה').

1 **כ. נְזִירוּת נוֹהֶגֶת בִּפְנֵי הַבַּיִת[102] וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[103].**
2 **לְפִיכָךְ, מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר בַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי זֶה נָזִיר**
3 **לְעוֹלָם[104], שֶׁאֵין לָנוּ בַּיִת כְּדֵי שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹתָיו**
4 **בִּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ.**

102) בזמן שבית־המקדש קיים. 103) שהרי היא נדר כשאר נדרי איסור הנוהגים גם שלא בפני הבית. וכן שנינו במשנה (נזיר לב:) "כשעלו נזירים מן הגולה ומצאו ביהמ"ק חרב . . . אמרו, כל שנזר עד שלא חרב ביהמ"ק - נזיר (= וחייב לנהוג בנזירות), ומשחרב ביהמ"ק אינו נזיר", שיכול לומר אילו הייתי יודע שהבית חרב, לא הייתי נודר (רש"י ו'תוספות' שם), ומכאן אתה למד, שאילו ידע שחרב הבית ונדר - הרי זה נזיר (רדב"ז). 104) ויתכן שאם הכביד שערו "מקל בתער משנים־עשר חודש עד שנים־עשר חודש", כדין 'נזיר עולם', המבואר לקמן פ"ג, הי"ב.

5 **כא. אֵין הַנְּזִירוּת נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[105]. וּמִי**
6 **שֶׁנָּזַר בְּחוּצָה לָאָרֶץ - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וּמְחַיְּבִין אוֹתוֹ**
7 **לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִהְיוֹת נָזִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**
8 **כְּמִנְיַן הַיָּמִים שֶׁנָּזַר[106]. לְפִיכָךְ[107], מִי שֶׁנָּדַר בַּזְּמַן הַזֶּה**
9 **בְּחוּצָה לָאָרֶץ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**
10 **וְלִהְיוֹת נוֹהֵג שָׁם נְזִירוּת עַד שֶׁיָּמוּת אוֹ עַד שֶׁיִּבָּנֶה**
11 **הַמִּקְדָּשׁ וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בִּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ[108].**

105) שהרי גזרו טומאה על ארץ העמים (נזיר נד. והל' טומאת מת פי"א, ה"א), נמצא שאינו יכול למנות שם נזירות בטהרה, והרי זה כאילו נדר והוא בבית הקברות, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. 106) שאם נדר להיות נזיר מאה יום, הרי זה מונה מאה יום בעלותו לארץ ישראל, למרות שהשלים כבר את נזירותו בחוץ לארץ (משנה בנזיר יט: וכבית הלל). וראה בגמרא שם כ, א - שקונסים אותו "בתחילת נזירות". כלומר, מתחיל וחוזר ומונה כל ימי נזירותו כפי שקיבל בתחילה. ושם במשנה מסופר: "מעשה בהילני המלכה, שהלך בנה למלחמה, ואמרה אם יבוא בני מן המלחמה בשלום, אהא נזירה שבע שנים, ובא בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים, ובסוף שבע שנים עלתה לארץ והורוה בית־הלל שתהיה נזירה עוד שבע שנים אחרות" וכו'. וכל זה מדברי חכמים, אבל מן התורה נזירות שבחוץ לארץ היא נזירות גמורה, שהרי טומאת ארץ העמים אינה אלא מדרבנן, ומן התורה טהור גמור הוא, ועלה לו מניינו. וכן נראה מדברי רבינו בסמוך הכ"ב, שחייב לנהוג נזירות בחוץ־לארץ מצד הדין. וכן הקנס אינו אלא חיובו לעלות לארץ ישראל ולחזור ולמנות שם (כסף־משנה). 107) הואיל ואסור לו לשהות בחוץ־לארץ מפני טומאתה. 108) והראב"ד שואל, והלא בזמן הזה כולנו טמאים טומאת מת, ואין לנו אפר פרה להטהר, ואין הפרש בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, למה נכוף אותו לעלות לארץ ישראל. ולדבריו אסור להזיר בכל מקום, אולם דעת רבינו, הואיל וגזרו טומאה על ארץ העמים, נמצא כל שעה שהוא נמצא שם, הוא מוסיף טומאה על טומאתו, ולפיכך כופים אותו לעלות לא"י, שלא יוסיף טומאה בכל שעה (רדב"ז). והוסיף ה'כסף משנה' שבארץ ישראל אין שום איסור להזיר כיום, שאע"פ שכולנו טמאים טומאת מת, אם אחר שנזר יזהר מלהטמא, מה איסור יש בזה!

12 **כב. וְכָל זְמַן שֶׁהוּא בְּחוּצָה לָאָרֶץ הֲרֵי זֶה אָסוּר**
13 **לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים וּלְגַלֵּחַ, וְכָל דִּקְדּוּקֵי**
14 **נְזִירוּת עָלָיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָמִים אֵלּוּ עוֹלִין**
15 **לוֹ[109]. וְאִם עָבַר וְשָׁתָה אוֹ גִּלַּח אוֹ נָגַע בְּמֵת וְכַיּוֹצֵא**
16 **בְּנְגִיעָה[110] - לוֹקֶה[111].**

109) כדין נדר בנזיר והוא טמא מת, שחלה עליו נזירות, אע"פ שימי טומאתו אינם עולים לו, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ז. 110) שנשא את המת או האהיל עליו, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ה. 111) כי אע"פ שכולנו טמאי מתים, אין זה "מחולל ועומד", אלא הרי זה כנטמא למת ופירש, וחזר ונגע, שלוקה על כל נגיעה, כמבואר לקמן פ"ה, הי"ז.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ח'-י"ד טבת תשע"ט

יום ראשון ח' טבת ה'תשע"ט

הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יתבאר בו כי המקדש לא היה במישור, וכמה גובה קרקע ההיכל יותר ממקומות אחרים שם.

א. הַמִּקְדָּשׁ כֻּלּוֹ לֹא הָיָה בְּמִישׁוֹר, אֶלָּא בְּמַעֲלֵה הָהָר. כְּשֶׁאָדָם נִכְנָס מִשַּׁעַר מִזְרְחִי שֶׁל הַר הַבַּיִת, מְהַלֵּךְ עַד סוֹף הַחֵיל בְּשָׁוֶה, וְעוֹלֶה מִן הַחֵיל לְעֶזְרַת־הַנָּשִׁים בִּשְׁתַּיִם־עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת. רוּם[2] כָּל מַעֲלָה חֲצִי אַמָּה, וְשִׁלְחָהּ[3] חֲצִי אַמָּה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"המקדש כולו לא היה במישור אלא במעלה ההר כו'".

וממשיך לפרט את העליות מהחיל לעזרת הנשים, וממנה לעזרת ישראל, ומשם אל האולם והמזבח. ולכאורה, לשם מה הקדים שהמקדש היה במעלה ההר, והלא זה מובן מהפירוט הנ"ל שהבא למקדש עולה מעזרת נשים לעזרת ישראל וכו'.

ואין לומר שכוונת הרמב"ם ב"מעלה ההר" לומר שהוא בדווקא, ובית המקדש במעלה ההר היא לעיכובא, כי צריך ביאור מהיכן המקור לכך, ובפרט שהרי "הדברים שהם עיקר בבית... קודש וקודש הקדשים...אולם ועזרה הם בדוגמת המשכן, והמשכן היה במישור דווקא ולא במעלה ההר.

לכן צריך לומר, שאין בכוונתו לפסוק הלכה, שהמקדש צריך להיות במעלה ההר, אלא שכך היא המציאות בפועל. ומה שפתח בהקדמה זו, יש לומר בפשטות, שמדבר בתחילה בכללות הענין ואח"כ הפרטים שבו כדי להקל על הלומד, כמו שבריבוי מקומות מקדים את המספר הכללי - לתועלת הזכרון.

ובפנימיות העניינים, ישנה הוראה בקשר למקדש הפרטי, שהכניסה צריכה להיות באופן שמעלה ומרומם את עצמו ואת חלקו בעולם, עד שהעולם כולו נהיה דירה לו יתברך. ואף שאינו דין לעיכובא, מכל־מקום כך היא המציאות שהמקדש היה במעלה ההר, והנכנס בו מהלך כו' ועולה כו'.

וההסברה בזה: מלשון הרמב"ם משמע שסדר ביאת המקדש היא באופן של עליה אחר עליה, וכך הוא גם בסדר העבודה הרוחנית שיהיה באופן של מהלך ועולה, מהלך ועולה. וגם לאחר ההגעה למקום הכי גבוה, הרי זה רק בנוגע למצב בהווה, ובוודאי שלגבי העילוי שיבוא בעתיד נחשבת דרגתו עכשיו לחסרון, ולכן זקוק תחילה לשלימות בבניית ותיקון המקדש וכליו (בדרגה נעלית יותר) ואח"כ תהיה ביאת המקדש בשלימות הדרושה בעילוי אחר עילוי עד אין סוף.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן טו)

2) גובה. מדות פ"ב משנה ג. 3) משך רוחב המעלה, דהיינו מקום דריסת הרגל חצי אמה, וארכה בכל רוחב ההר לצפון ולדרום (רש"י יומא טז.), ולשון שלחה כדתניא (בבא קמא ב:) ושלח (את בעירה – שמות כב, ד) זה הרגל, וכן הוא אומר (ישעיה לב, כ) משלחי הרגל (תויו"ט מדות שם).

ב. וּמְהַלֵּךְ[4] כָּל עֶזְרַת־הַנָּשִׁים בְּשָׁוֶה, וְעוֹלֶה מִמֶּנָּה לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא תְּחִלַּת הָעֲזָרָה בַּחֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת. רוּם כָּל מַעֲלָה חֲצִי אַמָּה, וְשִׁלְחָהּ חֲצִי אַמָּה.

4) מדות שם משנה ה.

ג. וּמְהַלֵּךְ[5] כָּל עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל בְּשָׁוֶה, וְעוֹלֶה מִמֶּנּוּ לְעֶזְרַת הַכֹּהֲנִים בְּמַעֲלָה גְּבוֹהָה אַמָּה. וְעָלֶיהָ דּוּכָן[6], יֵשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת. רוּם כָּל מַעֲלָה חֲצִי אַמָּה, וְשִׁלְחָהּ חֲצִי אַמָּה. נִמְצֵאת עֶזְרַת־הַכֹּהֲנִים גְּבוֹהָה עַל שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה.

5) שם משנה ו. 6) אצטבא. ועליו היו הלוים עומדים בשעה שאומרים שירה (להלן הלכה ו).

ד. וּמְהַלֵּךְ[7] כָּל עֶזְרַת־הַכֹּהֲנִים וְהַמִּזְבֵּחַ וּבֵין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ בְּשָׁוֶה. וְעוֹלֶה מִשָּׁם לָאוּלָם בִּשְׁתַּיִם־עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת. רוּם כָּל מַעֲלָה חֲצִי אַמָּה, וְשִׁלְחָהּ חֲצִי אַמָּה[8]. וְהָאוּלָם וְהַהֵיכָל כֻּלּוֹ בְּשָׁוֶה.

7) מדות פ"ג משנה ו. 8) במשנה שם: "ושלחה אמה", אבל בספרים אחרים כלשון רבינו (עיין שינויי נוסחאות שם. וכן הוא ביומא טז. ועיין כסף־משנה).

ה. נִמְצָא גַּבֵּהּ קַרְקַע הַהֵיכָל עַל קַרְקַע שַׁעַר הַמִּזְרָח שֶׁל הַר הַבַּיִת שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים אַמּוֹת[9]. וְגַבֵּהּ שַׁעַר הַר הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה[10]. לְפִיכָךְ הָעוֹמֵד כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח אֵינוֹ רוֹאֶה פֶּתַח הַהֵיכָל[11]. וּמִפְּנֵי זֶה[12] עָשׂוּ כֹּתֶל שֶׁעַל־גַּבֵּי שַׁעַר זֶה נָמוּךְ, כְּדֵי שֶׁיִּהְא כֹּהֵן הָעוֹמֵד בְּהַר הַמִּשְׁחָה[13] רוֹאֶה[14] פֶּתַח הַהֵיכָל[15] בְּשָׁעָה שֶׁמַּזֶּה מִדַּם הַפָּרָה[16] נֹכַח הַהֵיכָל[17].

9) הא כיצד? עזרת נשים גבוהה מהר הבית בשש אמות (למעלה הלכה א), עזרת ישראל גבוהה מעזרת נשים בשבע אמות וחצי (למעלה הלכה ב), עזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל בשתי אמות וחצי (למעלה הלכה ג) והאולם גבוה מעזרת הכהנים בשש אמות (למעלה הלכה ד) הרי ביחד

עשרים ושתים אמות. 10) מדות פ"ב משנה ג. 11) שהרצפה שלו גבוהה בשתי אמות יותר. 12) שם משנה ד. 13) הר הזיתים שבמזרח בית־המקדש, ופני הכהן למערב. 14) ממעל לכותל הר־הבית. 15) כמו שכתוב (במדבר יט, ד) והזה אל נכח פני אהל מועד וגו'. 16) פרה אדומה. 17) בפרה פ"ג משנה ט שנינו: "כנגד בית קדשי הקדשים", וגם רבינו כתב כן בפ"ג מהלכות פרה הלכה ב. ובתוספות חדשים בפרה שם כתב ששניהם אמת, וצריך שיראה את קדש־הקדשים מבעד להיכל.

1 **ו. וּלְשָׁכוֹת[18] הָיוּ שָׁם תַּחַת עֲזָרַת יִשְׂרָאֵל פְּתוּחוֹת**
2 **לְעֲזָרַת־הַנָּשִׁים, שֶׁשָּׁם הַלְוִיִּים נוֹתְנִין הַכִּנּוֹרוֹת**
3 **וְהַנְּבָלִים וְהַמְצִלְתַּיִם וְכָל כְּלֵי הַשִּׁיר. וְעַל הַדּוּכָן[19]**
4 **הָעוֹלֶה מֵעֲזָרַת יִשְׂרָאֵל לְעֲזָרַת־הַכֹּהֲנִים הָיוּ הַלְוִיִּים**
5 **עוֹמְדִים בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמְרִים שִׁירָה עַל הַקָּרְבָּן[20].**

18) שם משנה ו. 19) ערכין יג: והנה, יש מקומות בתלמוד שהדוכן נקרא מקום שהכהנים עומדים לברך את העם (חגיגה טז. ר"ה לא: ועוד), ופעמים שנקרא כן המקום שהלויים עומדים בשיר על הקרבן (יומא כ: ושם נג. וערכין יג: ועוד). והנראה, כי הדוכן הוא איצטבא שעומדים עליה, ועיקרה הונח על מקום שהלויים עומדים עליו בכלי שיר, והושאל גם למקום שהכהנים עומדים עליו לברך את העם. ושוב הושאל שם זה לקרוא לנשיאות כפים בשם דוכן (הר המוריה). 20) "ומתי אומר שירה? על כל עולות הציבור החובה, ועל שלמי עצרת בעת ניסוך היין" (פ"ג מהלכות כלי המקדש הלכה ב).

6 **ז. הַלְשָׁכוֹת[21] הַבְּנוּיוֹת בַּקֹּדֶשׁ וּפְתוּחוֹת לַחֹל: אִם הָיוּ**
7 **גַּגּוֹתֵיהֶן שָׁוִין עִם קַרְקַע הָעֲזָרָה - תּוֹכָן חֹל וְגַגּוֹתֵיהֶן**
8 **קֹדֶשׁ; וְאִם אֵינָן שָׁוִין - אַף גַּגּוֹתֵיהֶן חֹל, שֶׁהַגַּגּוֹת**
9 **וְהָעֲלִיּוֹת לֹא נִתְקַדְּשׁוּ[22]. לְפִיכָךְ[23] גַּגִּים אֵלּוּ אֵין**
10 **אוֹכְלִין שָׁם קָדְשֵׁי־קָדָשִׁים[24], וְלֹא שׁוֹחֲטִין קָדָשִׁים**
11 **קַלִּים[25].**

21) פסחים פה: פו. 22) בקדושת העזרה. וראה בהר המוריה. 23) פסחים שם. 24) שנאכל רק בעזרה. 25) כל העולות והחטאות והאשמות ושני כבשי שלמים של עצרת, נקראים "קדשי קדשים". ו"שלמים של יחיד והבכור והמעשר והפסח, נקראים קדשים קלים" (פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יז).

12 **ח. הָיוּ[26] בְּנוּיוֹת לַחֹל וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ[27] - תּוֹכָן קֹדֶשׁ**
13 **לַאֲכִילַת קָדְשֵׁי־קָדָשִׁים[28], אֲבָל אֵין שׁוֹחֲטִין שָׁם**
14 **קָדָשִׁים קַלִּים, וְהַנִּכְנָס לְשָׁם בְּטֻמְאָה - פָּטוּר[29].**
15 **וְגַגּוֹתֵיהֶן חֹל לְכָל דָּבָר[30].**

26) זבחים נו. 27) לעזרה. 28) שריבתה התורה חצרות הרבה לאכילת קדשי קדשים, אף־על־פי שאין דינם כעזרה ממש (זבחים שם). 29) אבל אסור (בזבחים שם). 30) שאפילו לכתחילה מותר הטמא להיות שם.

16 **ט. הַמְּחִלּוֹת[31] הַפְּתוּחוֹת לָעֲזָרָה - קֹדֶשׁ[32], וְהַפְּתוּחוֹת**
17 **לְהַר הַבַּיִת - חֹל[33]. הַחַלּוֹנוֹת[34] וָעָבִי הַחוֹמָה -**
18 **כְּלִפְנִים[35], בֵּין לַאֲכִילַת קָדְשֵׁי־קָדָשִׁים בֵּין לְטֻמְאָה.**

31) המערות — פסחים פו. 32) בקדושת העזרה. 33) אין עליו קדושת עזרה. 34) שם פה: 35) כתב הראב"ד בהשגות: "בששוים לקרקע העזרה, ומשכחת להו בבר שורא". וכן הוא בגמרא פסחים שם. ורבינו השמיט כאן דברים אלו, כנראה, משום שסמך על מה שכתב למעלה הלכה ז בלשכות (כסף־משנה). אולם, הגר"א בביאורו לאו"ח סימן נה ס"ק כו, כתב שרבינו לא גרס כל סוגיא זו בפסחים שם.

19 **י. בֵּית־דִּין[36] שֶׁרָצוּ[37] לְהוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם אוֹ**
20 **לְהוֹסִיף עַל הָעֲזָרָה - מוֹסִיפִין. וְיֵשׁ לָהֶם לִמְשֹׁךְ**
21 **הָעֲזָרָה עַד הַמָּקוֹם שֶׁיִּרְצוּ מֵהַר הַבַּיִת[38], וְלִמְשֹׁךְ**
22 **חוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם עַד מָקוֹם שֶׁיִּרְצוּ[39].**

36) של שבעים ואחד (להלן הלכה יא). 37) כתבו בתוספות (זבחים לג. ד"ה וליעבד) שאין מוסיפין על העזרות אלא־אם־כן מצאו פסוק שצריכים להוסיף, שהרי נאמר (דברי הימים־א כח, יט): "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" ומכאן למדו בכמה מקומות בתלמוד (זבחים שם, וסוכה נא:) שאין להוסיף כלום על העזרה. יש להעיר כי רבינו לא הזכיר כלל את האיסור הזה של הוספה על ההיכל והעזרות (יריעות שלמה). 38) כאן הגביל רבינו על עד הר הבית, ורמז לזה ממה שנאמר (בראשית כב, יד): "בהר ה' יראה", שעל ההר אין רשות להוסיף (אור שמח). 39) בלי שום הגבלה. וראה למעלה בהוספה על העזרה.

23 **יא. אֵין מוֹסִיפִין[40] עַל הָעִיר[41] אוֹ עַל הָעֲזָרוֹת אֶלָּא**
24 **עַל־פִּי הַמֶּלֶךְ, וְעַל־פִּי נָבִיא, וּבְאוּרִים וְתֻמִּים, וְעַל־**
25 **פִּי סַנְהֶדְרִין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד זְקֵנִים. שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּכֹל**
26 **אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ, וְכֵן תַּעֲשׂוּ"[42] - לְדוֹרוֹת.**
27 **וּמִשֶּׁה רַבֵּנוּ מֶלֶךְ הָיָה[43].**

40) שבועות יד. במשנה. 41) ירושלים. 42) ללמדך שאף לדורות אין להוסיף אלא על־ידי אלו (שם יט: טו.). 43) נוסף לזה שהיה נביא, זבחים קא.

28 **יב. וְכֵיצַד[44] מוֹסִיפִין עַל הָעִיר?[45] עוֹשִׂין בֵּית־דִּין**
29 **שְׁתֵּי תּוֹדוֹת[46], וְלוֹקְחִין לֶחֶם חָמֵץ שֶׁבָּהֶם[47], וְהוֹלְכִים**
30 **בֵּית־דִּין אַחַר שְׁתֵּי הַתּוֹדוֹת[48], וּשְׁתֵּי הַתּוֹדוֹת זוֹ אַחַר**
31 **זוֹ[49], וְעוֹמְדִין בְּכִנּוֹרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְצִלְצָל[50] עַל כָּל**
32 **פִּנָּה וּפִנָּה וְעַל כָּל אֶבֶן (וָאֶבֶן)[51] [גְּדוֹלָה]**
33 **שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וְאוֹמֵר: "אֲרוֹמִמְךָ ה' כִּי דִלִּיתָנִי**
34 **וְגוֹ'"[52], עַד שֶׁמַּגִּיעִין לְסוֹף הַמָּקוֹם שֶׁמְּקַדְּשִׁין אוֹתוֹ,**
35 **וְעוֹמְדִין שָׁם. וְאוֹכְלִים שָׁם לֶחֶם תּוֹדָה אַחַת מִשְּׁתֵּי**
36 **הַתּוֹדוֹת, וְהַשְּׁנִיָּה נִשְׂרֶפֶת[53]. וְעַל־פִּי הַנָּבִיא שׁוֹרְפִין**
37 **אֶת זוֹ וְאוֹכְלִין אֶת זוֹ.**

44) שבועות יד. במשנה. 45) ירושלים. 46) במשנה שם. 47) כלומר, מה שאמרנו "שתי תודות", אין הכוונה אלא ללחם החמץ שבהן (שם טו. בגמרא), היינו שני לחמי

החמץ המורמים לכהן משתי קרבנות תודה. ראה בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה כא (תפארת ישראל שם). 48) שם טו: בגמרא בפירוש דברי המשנה. 49) גמרא שם. כלומר, שני כהנים היו נושאים אותן זה אחר זה (ראה רש"י שם). ובמשנה שם לפי הספרים שלפנינו: "וכל ישראל אחריהם", אבל בכמה נוסחאות נשמטו הדברים הנ"ל. 50) כלי שיר. ברייתא שם. 51) בברייתא שם: "כל אבן גדולה". 52) הוא מזמור שיר חנוכת הבית. והנה בברייתא שם אמרו: "ת"ר שיר של תודה בכינורות ובנבלים וכו' אומר ארוממך" וכו', ופירש"י שיר של תודה היו אומרים שם בכינורות, ומהו שיר של תודה מזמור לתודה. ורבינו השמיט מזמור לתודה, מפני שמפרש שמה שאמרו בסוף "ואומר ארוממך", זהו פירוש למה שאמרו בתחילה "שיר של תודה" (משנה־למלך). ובברייתא שם אמרו שאומרים גם שיר של פגעים, היינו יושב בסתר עליון וגו', אבל כל זה אינו אלא בבית שני, שהיו מצירים להם בשעת הבנין, וכן הוא בתוספות שם ד"ה עד (משנה־למלך).
53) במשנה שם: הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת", אבל לפי מסקנת הגמרא (שם טו: טז.) שאין טעם בדבר אלא על־פי נביא נאכלת ועל־פי נביא נשרפת, פנימית וחיצונה לאו דוקא, אלא כמו שיאמר נביא (כסף־משנה).

1 **יג. וְכֵן אִם הוֹסִיפוּ עַל הָעֲזָרָה[54], מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ**
2 **בִּשְׁיָרֵי הַמִּנְחָה. מַה יְּרוּשָׁלַיִם הַתּוֹדָה שֶׁנֶּאֱכֶלֶת בָּהּ**
3 **מְקַדַּשְׁתָּהּ, אַף הָעֲזָרָה שְׁיָרֵי הַמִּנְחוֹת שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין**
4 **אֶלָּא בָּהּ הֵן שֶׁמְּקַדְּשִׁין אוֹתָהּ בָּהֶן. וְאוֹכְלִין אוֹתָן**
5 **בְּסוֹף הַמָּקוֹם שֶׁקִּדְּשׁוּ[55].**

54) מימרא של רמי בר חמא שם טו. 55) נראה מדברי רבינו שאין המקום מתקדש אלא על־ידי האכילה. וכן נראה ממה שכתב בהלכה הקודמת "עד שמגיעין לסוף המקום שמקדישין אותו ועומדין שם ואוכלים שם לחם תודה". וכדעת רבו הר"י מיגש (מובאת ברשב"א שם).

6 **יד. כָּל מָקוֹם שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בְּכָל אֵלּוּ וְכַסֵּדֶר הַזֶּה -**
7 **אֵין קִדּוּשׁ גָּמוּר[56]. וְזֶה שֶׁעָשָׂה עֶזְרָא[57] שְׁתֵּי תּוֹדוֹת -**
8 **זִכָּרוֹן הוּא שֶׁעָשָׂה[58], לֹא בְּמַעֲשָׂיו נִתְקַדֵּשׁ הַמָּקוֹם,**
9 **שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם לֹא מֶלֶךְ וְלֹא אוּרִים וְתֻמִּים[59]. וּבַמֶּה**
10 **נִתְקַדְּשָׁה? בִּקְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁקִּדְּשָׁהּ שְׁלֹמֹה, שֶׁהוּא**
11 **קִדֵּשׁ הָעֲזָרָה וִירוּשָׁלַיִם לִשְׁעָתָן, וְקִדְּשָׁן לֶעָתִיד**
12 **לָבוֹא[60].**

56) משמע שקצת קדושה יש, ובמהרי"ט (ח"ג סימן לג) כתב שאם נתקדש שלא במלך ואורים־ותומים אף־על־פי־כן יש בה קדושה מדרבנן. [וכן נראה מלשון המשנה (שם יד:) "וכל שלא נעשית בכל אלו, הנכנס לשם אין חייב עליה" – משמע שחיוב אין שם, אבל איסור יש]. 57) נחמיה יב, לא. 58) שם טז. בגמרא לדעת רב הונא. 59) ש"אורים ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקודש" (למעלה פ"ד הלכה א). 60) שם.

13 **טו. לְפִיכָךְ[61] מַקְרִיבִין הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן אַף־עַל־פִּי**
14 **שֶׁאֵין שָׁם בַּיִת בָּנוּי[62]; וְאוֹכְלִין קָדְשֵׁי־קָדָשִׁים בְּכָל**
15 **הָעֲזָרָה אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא חֲרֵבָה וְאֵינָהּ מֻקֶּפֶת**
16 **בִּמְחִצָּה; וְאוֹכְלִין קָדָשִׁים קַלִּים וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי בְּכָל**
17 **יְרוּשָׁלַיִם אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם חוֹמוֹת; שֶׁהַקְּדֻשָּׁה**
18 **[הַ]רִאשׁוֹנָה[63] קִדְּשָׁהּ לִשְׁעָתָהּ וְקִדְּשָׁהּ לֶעָתִיד לָבוֹא.**

61) מגילה י. בברייתא. 62) (אבל מזבח – צריך. ראה למעלה פ"ב הלכה ד, ובפ"ב מהלכות מעשר שני הלכה א).
63) שנתקדשה בימי שלמה.

19 **טז. וְלָמָּה אֲנִי אוֹמֵר בַּמִּקְדָּשׁ וִירוּשָׁלַיִם קְדֻשָּׁה**
20 **רִאשׁוֹנָה קָדְשָׁה לֶעָתִיד לָבוֹא, וּבִקְדֻשַּׁת שְׁאָר אֶרֶץ־**
21 **יִשְׂרָאֵל, לְעִנְיַן שְׁבִיעִית וּמַעַשְׂרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, לֹא**
22 **קָדְשָׁה לֶעָתִיד לָבוֹא?[64] לְפִי שֶׁקִּדֻּשַּׁת הַמִּקְדָּשׁ**
23 **וִירוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי הַשְּׁכִינָה, וּשְׁכִינָה אֵינָהּ בְּטֵלָה[65];**
24 **וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וַהֲשִׁמּוֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם", וְאָמְרוּ**
25 **חֲכָמִים[66]: אַף־עַל־פִּי שֶׁשְּׁמוּמִין[67], בִּקְדֻשָּׁתָן הֵן**
26 **עוֹמְדִים; אֲבָל חִיּוּב הָאָרֶץ בִּשְׁבִיעִית וּבְמַעַשְׂרוֹת**
27 **אֵינוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּבּוּשׁ רַבִּים[68], וְכֵיוָן שֶׁנִּלְקְחָה**
28 **הָאָרֶץ מִידֵיהֶם בָּטֵל הַכִּבּוּשׁ וְנִפְטְרָה מִן הַתּוֹרָה**
29 **מִמַּעַשְׂרוֹת וּמִשְּׁבִיעִית, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מִן אֶרֶץ־**
30 **יִשְׂרָאֵל[69]. וְכֵיוָן שֶׁעָלָה עֶזְרָא וְקִדְּשָׁהּ, לֹא קִדְּשָׁהּ**
31 **בִּכִּבּוּשׁ, אֶלָּא בַּחֲזָקָה שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ[70], וּלְפִיכָךְ כָּל**
32 **מָקוֹם שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי בָבֶל וְנִתְקַדֵּשׁ בִּקְדֻשַּׁת עֶזְרָא**
33 **הַשְּׁנִיָּה - הוּא מְקֻדָּשׁ הַיּוֹם, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּלְקְחָה**
34 **הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ[71], וְחַיָּב בִּשְׁבִיעִית וּבְמַעַשְׂרוֹת עַל הַדֶּרֶךְ**
35 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמָה[72].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קידשה לעתיד־לבוא ... לענין שביעית ומעשרות.. לא קידשה לעתיד־לבוא.."

וממשיך "וכיון שעלה עזרא, לא קידשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בו עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השניה הוא מקודש היום כו'".
ויש להקשות, כיון שקדושה שקידש עזרא היתה לשעתה ולעתיד־לבוא, כלומר שהיה בכוחו לקדש את ארץ ישראל בקדושה לעולם, מדוע קידש רק חלקים מסויימים ולא קידש את כולה.
והביאור בזה: עליית עזרא היתה על־ידי רשותו של כורש להחזיק בארץ, ולכן לא יכול היה עזרא לעשות פעולות נוספות בחזקת וקידוש הארץ יותר מכפי המוכרח ללא רשותו של כורש, מה גם שידע שלעתיד־לבוא יקדשו הכל.
גם צריך להבין, מהי המעלה בקדושת עזרא בכיבוש וחזקה על קדושת יהושע על־ידי "כיבוש רבים", הרי גם בזמן יהושע היתה חזקה לאחר הכיבוש, וכקושיית ה'כסף משנה' כאן "מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש".

ויש לומר: קנין תלוי בכוונה לקנות, וגדולה מזה מצינו שאם החזיק בנכסי הגר ואח"כ עשה קנין אחר, בטלה החזקה. ולכן, כיון שכבר קנו בכיבוש, הרי מה שהחזיקו אח"כ לא היה לשם קנין, וממילא איננו קנין של חזקה. וההוראה מגודל מעלתה של חזקה, שממנה לומדים לכל פעולה ופעולה של יהודי בענייני קדושה, שאם יש בה תוקף של "חזקה" יש בה ענין נצחי לעד ולעולמי עולמים, ואין אף אחד בעולם שיכול לבטלה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן טז)

64) פ"א מהלכות תרומות הלכה ה. 65) וכן מפורש בדברי הימים־ב ז, טז "והקדשתי את הבית הזה וכו' עד עולם". ושם ל, ח "למקדשו אשר הקדיש לעולם" (אור שמח). ובשבועות טז: "מקדש שקדושתו קדושת עולם" (מהר"י קורקוס בשם בעה"ת, ועיין שם בתוספות ד"ה קדושתו). וראה להלן פ"ז הלכה ז. 66) מגילה כח. במשנה. 67) בדפוס רומי: "ששוממין", וכן הוא במשנה שם. 68) (ראה למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה ה, ובהוספה שם). 69) ש"ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שכיבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל, וזהו הנקרא כיבוש רבים" (הלכות תרומות שם הלכה ב). 70) כלומר, צירפו את כל החזקות של כל אחד ואחד לחזקה כללית, עבור כלל ישראל, ובזה קדשוה. 71) [לפי שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר – פ"א מהלכות תרומות הלכה י. ועיין שם בהלכה ה ובהערה נוספת שם]. 72) (פרק א הלכה כו, שתרומות ומעשרות בזמן הזה אינן אלא מדרבנן, כיון שלא באו כולם לארץ ישראל. ומכיון שלא הוסיף רבינו גם "ובהלכות שמיטה ויובל", נראה שדעתו ששביעית הארץ מן התורה אף בזמן הזה, וכדעת הכסף־משנה בשיטת רבינו בפ"י מהלכות שמיטה הלכה ט. וכן נראה מדבריו בספר המצוות, עשה קלה (ראה "ספר המצוות לעם" שם הערה נוספת תקצו) ובפירוש רבינו לתלמוד מסכת שבת סח. – הוא הקטע "מפירוש קדמון למס' שבת" שבספר "מספרות הגאונים" הוצאת הר"ש אסף ירושלים תרצ"ג עמ' 192, וראה ב"חידושי הרמב"ם לתלמוד" (ההולך ונדפס) עמ' מז הערה 7).

יום שני ט' טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבואר בו כי מצות־עשה לירא מן המקדש, ומה היא היראה הזאת, ושאסור לישב בו, והחיוב לירא ממנו גם לאחרי חורבנו.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְיִרְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ[2], שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **"וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ". וְלֹא מִן הַמִּקְדָּשׁ אַתָּה יָרֵא[3], אֶלָּא**
3 **מִמִּי שֶׁצִּוָּה עַל יִרְאָתוֹ.**

2) יבמות ו, א. ו'ספרא' קדושים פ"ז ה"ז. 3) שם ו, ב. ופירשו שם ה'תוספות' ד"ה יכול, שהכוונה שלא ישתחוה לו לשם אלהות.

4 **ב. וְאֵי זוֹ[4] הִיא יִרְאָתוֹ? לֹא יִכָּנֵס אָדָם לְהַר הַבַּיִת**
בְּמַקְלוֹ[5] אוֹ בְּמִנְעָל שֶׁבְּרַגְלָיו אוֹ בַּאֲפֻנְדָּתוֹ[6] אוֹ בְּאָבָק 5
שֶׁעַל רַגְלָיו אוֹ בְּמָעוֹת הַצְּרוּרִין לוֹ בְּסִדִינוֹ[7]. וְאֵין 6
צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאָסוּר לָרֹק בְּכָל הַר הַבַּיִת[8], אֶלָּא אִם 7
נִזְדַּמֵּן לוֹ רֹק - מַבְלִיעוֹ בִּכְסוּתוֹ[9]. וְלֹא יַעֲשֶׂה הַר 8
הַבַּיִת דֶּרֶךְ שֶׁיִּכָּנֵס מִפֶּתַח זוֹ וְיֵצֵא מִפֶּתַח שֶׁכְּנֶגְדָּהּ 9
כְּדֵי לְקַצֵּר הַדֶּרֶךְ[10], אֶלָּא יַקִּיפוּ מִבַּחוּץ. וְלֹא יִכָּנֵס לוֹ 10
אֶלָּא לִדְבַר מִצְוָה[11]. 11

4) 'ספרא' שם ה"ט, יבמות שם, וברכות נד, א. 5) המטה אשר בידו (פירוש המשנה, ברכות פ"ט ד"ה לא יקל). 6) "בגד שילבש האדם על בשרו להזיע בו ולא יטנף בגדיו החמודות בזיעה, ואין מנהג אדם לצאת בו לבדו עד שילבש עליו בגד אחר" (פירוש המשנה, שם). 7) ברכות סב, ב. וכתבו ה'תוספות' (ב"מ כו. ד"ה בהר) שלא אסרו אלא אם המעות בפרהסיא, אבל אם הן בצנעא – מותר. 8) בברכות שם: "ורקיקה מקל־וחומר ממנעל, ומה מנעל שאין בו דרך בזיון, אמרה תורה של נעלך מעל רגליך, רקיקה שהיא דרך בזיון - לא כל־שכן". 9) למד כן ממה שאמרו בברכות כד, ב - לענין עומד בתפלה וצריך לרוק ('הר המוריה'). 10) שם נד, א - במשנה. 11) כן הוא במגילה כח, ב - לענין בית הכנסת, שאין נכנסים בו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, וכל־שכן בבית המקדש (כסף־משנה).

12 **ג. וְכָל הַנִּכְנָסִין[12] לְהַר הַבַּיִת - נִכְנָסִין דֶּרֶךְ יָמִין,**
13 **וּמַקִּיפִין, וְיוֹצְאִין דֶּרֶךְ שְׂמֹאל[13]; חוּץ מִמִּי שֶׁאִרְעוֹ**
14 **דָּבָר[14], שֶׁהוּא מַקִּיף עַל הַשְּׂמֹאל[15]. לְפִיכָךְ הָיוּ**
15 **שׁוֹאֲלִין לוֹ: "מַה לְּךָ מַקִּיף עַל הַשְּׂמֹאל?[16]" "שֶׁאֲנִי**
16 **אָבֵל"[17]. "הַשּׁוֹכֵן בַּבַּיִת הַזֶּה יְנַחֲמֶךָ"[18]. "שֶׁאֲנִי**
17 **מְנֻדֶּה"[19]. "הַשּׁוֹכֵן בַּבַּיִת הַזֶּה יִתֵּן בִּלְבָבְךָ[20] וְתִשְׁמַע**
18 **לְדִבְרֵי חֲבֵרֶיךָ וִיקָרְבוּךָ"[21].**

12) מדות פ"ב מ"ב. 13) "כגון מי שנכנס אל שער שושן הבירה (שבמזרח) אינו הולך לצד שער חולדה (שבדרום) אלא לצד שער טדי (שבצפון), וכן תקיש לכל הנכנס אל שאר השערים" ('פירוש המשנה' מדות, שם). (ומתוך שרבינו העתיק הלכה זו כאן, נראה שהוא סובר שאף זה ממדת היראה והכבוד שיכנס דרך ימין). 14) שהוא אבל או מנודה, כדלהלן. 15) שאם נכנס מן המזרח, פונה אל הדרום. 16) מכאן שגם איטר מקיף בימין של כל העולם, שאם לא כן, מה שאלה היא זו? שמא איטר הוא ('מגן אברהם' סי' תרנא ס"ק כא). 17) אם היה עונה שהוא אבל. 18) כן אומרים לו השומעים. 19) אם היה עונה שהוא מנודה. 20) כן עונים לו. 21) כדעת רבי יוסי במשנה, שם.

19 **ד. כֹּל שֶׁהִשְׁלִים[22] עֲבוֹדָה וְנִסְתַּלֵּק לוֹ, אֵינוֹ יוֹצֵא**
20 **וַאֲחוֹרָיו לַהֵיכָל, אֶלָּא מְהַלֵּךְ אֲחוֹרַנִּית מְעַט מְעַט,**
21 **וּמְהַלֵּךְ בְּנַחַת עַל צִדּוֹ[23], עַד שֶׁיֵּצֵא מִן הָעֲזָרָה. וְכֵן**
22 **אַנְשֵׁי מִשְׁמָר וְאַנְשֵׁי מַעֲמָד[24] וּלְוִיִּם מִדּוּכָנָן כָּךְ הֵם**
23 **יוֹצְאִין מִן הַמִּקְדָּשׁ, כְּמִי שֶׁפּוֹסֵעַ אַחַר תְּפִלָּה**
24 **לַאֲחוֹרָיו[25]. כָּל זֶה לְיִרְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ.**

22) יומא נג א. 23) כן הוא ביומא, שם: "מצדד פניו והולך". 24) "אי־אפשר שיהיה קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, וקרבנות הציבור הם קרבן של כל ישראל, ואי־אפשר שיהיו ישראל כולן עומדין בעזרה בשעת הקרבן, לפיכך תיקנו נביאים הראשונים שיבחרו מישראל כשרים ויראי חטא, ויהיו שלוחי כל ישראל לעמוד על הקרבנות, והם הנקראים אנשי מעמד" (פ"ו מהל' כלי המקדש ה"א). 25) כמפורש ביומא נג, ב. ובפ"ה מהל' תפלה ה"י. ונראה שגם בתפילה מותר לו ללכת על צדו כמו במקדש ('הר המוריה').

1 **ה. לֹא יָקֵל[26] אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ[27] כְּנֶגֶד שַׁעַר מִזְרָחִי**
2 **שֶׁל עֲזָרָה, שֶׁהוּא שַׁעַר נִיקָנוֹר[28], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכֻוָּן**
3 **כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ־הַקָּדָשִׁים. וְכָל הַנִּכְנָס לָעֲזָרָה, יְהַלֵּךְ**
4 **בְּנַחַת[29] בַּמָּקוֹם שֶׁמֻּתָּר לוֹ לְהִכָּנֵס לְשָׁם, וְיִרְאֶה**
5 **עַצְמוֹ שֶׁהוּא עוֹמֵד לִפְנֵי ה', כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיוּ**
6 **עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים". וּמְהַלֵּךְ בְּאֵימָה וּבִירְאָה**
7 **וּרְעָדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ".**

26) ברכות נד, א - במשנה. 27) היינו שלא ינהג קלות ראש, ענינו שלא ירבה בשחוק ודברי שעשועים (פירוש המשניות לרבינו, שם). 28) רש"י שם פירש, דהיינו שער המזרחי של הר הבית. 29) כתב הראב"ד בהשגותיו: פירוש שלא ילך דרך הדיוטות. וראה בפ"ה מהל' דעות ה"ח ('הר המוריה'). (ויתכן כי למד כן מפשטות דברי הכתוב קהלת ד, יז "שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלקים", וראה בברכות כג.).

8 **ו. וְאָסוּר לְכָל אָדָם[30] לֵישֵׁב בְּכָל הָעֲזָרָה. וְאֵין יְשִׁיבָה**
9 **בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית־דָּוִד בִּלְבַד[31], שֶׁנֶּאֱמַר:**
10 **"וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה'". וְהַסַּנְהֶדְרִין[32]**
11 **שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית, לֹא הָיוּ יוֹשְׁבִין אֶלָּא**
12 **בְּחֶצְיָהּ שֶׁל חֹל.**

30) יומא כה, א. ושם נסמן. ולא נתבאר אם איסור זה מן התורה או מדרבנן (משנה־למלך). (וב'ספר המצוות' עשה כא, נראה שהוא מן התורה. וראה ב'ספר המצוות לעם' שם עמוד סה הערה פד, וראה להלן ה"ז). 31) שחלק להם המקום כבוד, להראות שמלכותם שלימה (רש"י בסוטה מ:). 32) יומא, שם.

13 **ז. אַף־עַל־פִּי שֶׁהַמִּקְדָּשׁ הַיּוֹם חָרֵב בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ, חַיָּב**
14 **אָדָם בְּמוֹרָאוֹ[33] כְּמוֹ שֶׁהָיָה נוֹהֵג בּוֹ בְּבִנְיָנוֹ: לֹא יִכָּנֵס**
15 **אֶלָּא לַמָּקוֹם שֶׁמֻּתָּר לְהִכָּנֵס לְשָׁם[34], וְלֹא יֵשֵׁב**
16 **בָּעֲזָרָה[35], וְלֹא יָקֵל רֹאשׁוֹ כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח.**
17 **שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ" - מַה**
18 **שְּׁמִירַת שַׁבָּת לְעוֹלָם, אַף מוֹרָא מִקְדָּשׁ לְעוֹלָם,**
19 **שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁחָרַב בִּקְדֻשָּׁתוֹ עוֹמֵד.**

33) ב'ספרא' קדושים פ"ז ה"ח, וביבמות ו, ב - בברייתא: "בזמן שאין בית המקדש קיים, מנא לן? – תלמוד־לומר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, מה שמירה האמורה בשבת – לעולם, אף מורא האמורה במקדש, לעולם". וכן בברכות סב, ב - הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק בבבת עינו, שנאמר (מלכים־א ט, ג) "והיו עיני ולבי שם כל הימים". וראה למעלה פ"ו הט"ז. 34) אם הוא טהור. אולם כהיום כולנו טמאי מתים ואין לנו אפר פרה להטהר, והנכנס שם חייב כרת. 35) (שאיסור ישיבה בעזרה הוא מטעם מורא ('ספר המצוות' שם) ומורא מקדש הוא לעולם, כדלהלן).

20 **ח. בִּזְמַן[36] שֶׁהַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי אָסוּר לוֹ לְאָדָם לְהָקֵל אֶת**
21 **רֹאשׁוֹ מִן הַצּוֹפִים[37], שֶׁהוּא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, וְלִפְנִים.**
22 **וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רוֹאֶה אֶת הַמִּקְדָּשׁ[38], וְלֹא יִהְיֶה גָּדֵר**
23 **מַפְסִיק בֵּינוֹ וּבֵין הַמִּקְדָּשׁ.**

36) ברכות סא ,ב. 37) "מקום שיכולים לראות משם הר הבית, ומשם והלאה אין יכולים לראותו" (רש"י שם). 38) ומה שאמרנו למעלה (ה"ז) שאף־על־פי שחרב המקדש אסור להקל ראש, אין זה אלא כנגד שער המזרח בלבד, אבל להקל ראש מן הצופים ולפנים לא אסרו אלא בזמן שהמקדש בנוי ('הר המוריה', וראה ב'מאירי' ברכות, שם).

24 **ט. אָסוּר לְאָדָם לְעוֹלָם[39] שֶׁיִּפָּנֶה[40] אוֹ שֶׁיִּישַׁן בֵּין**
25 **מִזְרָח לְמַעֲרָב[41]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין קוֹבְעִין**
26 **בֵּית־הַכִּסֵּא בֵּין מִזְרָח לְמַעֲרָב בְּכָל מָקוֹם[42], מִפְּנֵי**
27 **שֶׁהַהֵיכָל בְּמַעֲרָב. לְפִיכָךְ לֹא יִפָּנֶה לְמַעֲרָב וְלֹא**
28 **לְמִזְרָח, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַמַּעֲרָב, אֶלָּא בֵּין צָפוֹן**
29 **לְדָרוֹם נִפְנִים וִישֵׁנִים. וְכָל הַמַּטִּיל מַיִם[43] מִן הַצּוֹפִים**
30 **וְלִפְנִים, לֹא יֵשֵׁב וּפָנָיו כְּלַפֵּי הַקֹּדֶשׁ, אֶלָּא לְצָפוֹן אוֹ**
31 **לְדָרוֹם, אוֹ יְסַלֵּק הַקֹּדֶשׁ לִצְדָדִין.**

39) אפילו בזמן שהמקדש חרב. וכדעת תנא־קמא ורבי עקיבא בברכות שם. וראה להלן. ואף־על־פי שקלות ראש לא נאסר. 40) לצרכיו הגדולים. 41) ברכות ה, ב. וסובר רבינו שאפילו האדם לבדו אסור לישן בין מזרח למערב. ואילו ה'תוספות' (שם ד"ה כל) כתבו שדוקא כשיישן עם אשתו שהדבר גנאי לשכב אצל אשתו מפני התשמיש. 42) אפילו בחוץ לארץ. ואף־על־פי שקלות ראש לא נאסרה חוץ למקדש אלא בזמן שהמקדש קיים (למעלה ה"ח) – לעשות צרכיו שהוא גנאי יותר גדול, אסרו בכל מקום ואפילו בשעה שאין לנו מקדש ('הר המוריה'). 43) 'ירושלמי' ברכות פ"ט ה"ה.

32 **י. וְאָסוּר לְאָדָם[44] שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּיִת תַּבְנִית הֵיכָל[45];**
33 **אַכְסַדְרָה תַּבְנִית אוּלָם[46]; חָצֵר כְּנֶגֶד הָעֲזָרָה[47]; שֻׁלְחָן**
34 **בְּצוּרַת שֻׁלְחָן; וּמְנוֹרָה בְּצוּרַת מְנוֹרָה[48]. אֲבָל עוֹשֶׂה**
35 **הוּא מְנוֹרָה שֶׁל חֲמִשָּׁה קָנִים אוֹ שֶׁל שְׁמוֹנָה קָנִים[49],**
36 **אוֹ מְנוֹרָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל מַתֶּכֶת[50] אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ**
37 **שִׁבְעָה קָנִים.**

44) עבודה זרה מג, א. ואפשר שאינו אסור אלא מדרבנן, כל שלא התכוון לקדש ('קרית ספר'). 45) כשיעור גבהו ארכו ורחבו (שו"ע יו"ד סי' קמא ס"ח). 46) אף־על־פי שאכסדרא אינה אלא שלשה דפנות, ואילו באולם היו ארבע דפנות – כיון שפתח האולם היה רחב וגבוה מאד ולא היו

לו דלתות, היה דומה לאכסדרה (׳תוספות׳ מנחות כח: ד"ה אכסדרא). 47) כלומר, כתבנית העזרה, וכן בגמרא שם. 48) אף־על־פי שהיא בלא גביעים וכפתורים ופרחים, כיון שאינם מעכבים בה כשבאה משאר מתכות, כמפורש למעלה פ"ג ה"ד (שו"ע יו"ד שם). 49) שמנורה של מקדש היתה בת שבעה קנים. 50) מפני שמנורת המקדש אין עושין אותה אלא של מתכת (למעלה פ"א הי"ח).

1 **יא. שָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת[51] הָיוּ בַּמִּדְבָּר: מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וְהוּא**
2 **אַרְבַּע מַחֲנוֹת[52]; וּמַחֲנֵה לְוִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: "וְסָבִיב**
3 **לַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ"; וּמַחֲנֵה שְׁכִינָה, וְהוּא מִפֶּתַח חָצַר**
4 **אֹהֶל־מוֹעֵד וְלִפְנִים. וּכְנֶגְדָּן לְדוֹרוֹת: מִפֶּתַח יְרוּשָׁלַיִם**
5 **עַד הַר הַבַּיִת - כְּמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וּמִפֶּתַח הַר הַבַּיִת עַד**
6 **פֶּתַח הָעֲזָרָה, שֶׁהוּא שַׁעַר נִיקָנוֹר - כְּמַחֲנֵה לְוִיָּה,**
7 **וּמִפֶּתַח הָעֲזָרָה וְלִפְנִים - מַחֲנֵה שְׁכִינָה. וְהַחֵיל**
8 **וְעֶזְרַת־הַנָּשִׁים מַעֲלָה יְתֵרָה בְּבֵית עוֹלָמִים.**

51) תוספתא, כלים בבא־קמא פ"א (הוצאת צוק"מ עמוד 570 10), וזבחים קטז, ב. 52) מחנה יהודה, מחנה ראובן, מחנה אפרים ומחנה דן (במדבר כ).

9 **יב. כָּל[53] אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל מְקֻדֶּשֶׁת מִכָּל הָאֲרָצוֹת[54]. וּמַה**
10 **הִיא קְדֻשָּׁתָהּ? שֶׁמְּבִיאִין מִמֶּנָּה הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם**
11 **וְהַבִּכּוּרִים[55], מַה שֶּׁאֵין מְבִיאִין כֵּן מִשְּׁאָר אֲרָצוֹת[56].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו'"

וממשיך בהלכה הבאה "עשר קדושות הן בארץ ישראל, וזו למעלה מזו". וצריך להבין, מדוע לא כללם ביחד וכתב אחד עשר מעלות לארץ ישראל.

והביאור בזה: מלבד היות עשר מספר שלם, המורה על שלימות, הרי שיש להוסיף את הפירוש הפנימי בלשון הרמב"ם "ארץ ישראל מקודשת **מכל הארצות"**, היינו שקדושתה המיוחדת של ארץ ישראל נלקחת מכל הארצות, היינו מעבודת הבירורים בחוץ לארץ, ולכן עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות".

(על־פי ׳יין מלכות׳ ספר עבודה סימן יח)

53) (מה שכתב רבינו "כל ארץ ישראל", נראה שכיוון למה שאמרו במנחות פג, ב - במשנה "כל הארצות היו כשירות", וכפירש"י שם "כל הארצות שבארץ ישראל" (וראה בפירוש המשניות, שם). אלא שלדעת רש"י זה כולל יהודה ועבר הירדן והגליל, ואילו לדעת רבינו אין מביאים ביכורים מעבר הירדן אלא מדרבנן, כמבואר בפ"ב מהל' ביכורים ה"א. ובדבר הבאת העומר מעבר הירדן, ראה בר"ן לנדרים כב. וברש"י לסנהדרין יב:). 54) כלים פ"א מ"ו. 55) (במשנה, כלים שם "והביכורים ושתי הלחם", משום שבדיעבד אם הביא ביכורים קודם שתי הלחם הם כשרים (׳תוספות אנשי שם׳, שם) ורבינו שינה מלשון המשנה משום שלכתחילה אין להביא ביכורים קודם שתי הלחם, כמפורש במשנה מנחות סח:). 56) שהרי "אמר ה' בעומר (ויקרא כג, י) וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר, ואמר בשתי הלחם (שם שם, יז) ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, ואמר בביכורים (דברים כו, ב) ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך" (פירוש המשניות, כלים שם).

12 **יג. עֶשֶׂר קְדֻשׁוֹת[57] הֵן בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל[58], וְזוּ לְמַעְלָה**
13 **מִזּוּ: עֲיָרוֹת הַמֻּקָּפוֹת חוֹמָה[59] מְקֻדָּשׁוֹת מִשְּׁאָר**
14 **הָאָרֶץ: שֶׁמְּשַׁלְּחִין מִתּוֹכָן אֶת הַמְּצֹרָעִים[60]; וְאֵין**
15 **קוֹבְרִין בְּתוֹכָן[61] מֵת עַד שֶׁיִּרְצוּ שִׁבְעָה טוּבֵי הָעִיר[62]**
16 **אוֹ כָּל אַנְשֵׁי הָעִיר[63]; וְאִם יָצָא הַמֵּת חוּץ לָעִיר, אֵין**
17 **מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ אַף־עַל־פִּי שֶׁרָצוּ כֻּלָּן**
18 **לְהַחֲזִירוֹ. רָצוּ בְּנֵי הָעִיר[64] לְהוֹצִיא הַקֶּבֶר מִן**
19 **הַמְּדִינָה[65] - מְפַנִּין אוֹתוֹ. וְכָל הַקְּבָרוֹת מְפַנִּין, חוּץ**
20 **מִקֶּבֶר נָבִיא אוֹ מֶלֶךְ. קֶבֶר שֶׁהִקִּיפַתּוּ הָעִיר, בֵּין**
21 **מֵאַרְבַּע רוּחוֹתָיו בֵּין מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ: אִם**
22 **הָיְתָה בֵּינוֹ וּבֵין הָעִיר יָתֵר מֵחֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָאן**
23 **וַחֲמִשִּׁים לְכָאן - אֵין מְפַנִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּרְצוּ כֻּלָּן,**
24 **פָּחוֹת מִכָּאן - מְפַנִּין אוֹתוֹ.**

57) כלים, שם. 58) כן כתבו ׳מלאכת שלמה׳ (שם) והרע"ב (שם בסוף הפרק) בשם הגאונים, שמה שאמרו במשנה שם: עשר קדושות, היינו עשר קדושות בארץ ישראל, ואילו ארץ ישראל עצמה אינה בכלל. 59) לדעת הר"ש והרע"ב שם, היינו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, כמו בבתי ערי חומה (ערכין לב.). וראה ב׳תוספות׳ ערכין לב, ב - ד"ה קדשן. 60) "שנאמר (במדבר ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, זה המחנה האמור כאן הוא מחנה שכינה, שהוא מפתח עזרת ישראל ולפנים, שומע אני שהמצורע והזב וטמא מת שלשתן במקום אחד, ת"ל במצורע: בדד ישב מחוץ למחנה מושבו, זה מחנה ישראל שהוא מפתח ירושלים ולפנים, מה מצורע שטומאתו חמורה - חמור שילוחו משילוח חבירו, אף כל שטומאתו חמורה - חמור שילוחו משילוח חבירו. לפיכך משלחין את המצורע חוץ לג' מחנות שהוא חוץ לירושלים, מפני שהוא מטמא בביאה, מה שאין הזב מטמא" (פ"ג מהל' ביאת מקדש ה"ב). ועיירות המוקפות חומה, למדו בגזירה־שוה "מושבו" שנאמר במצורע (ויקרא יג, מו) "מחוץ למחנה מושבו", מ"מושב" שנאמר בבתי ערי חומה (שם כה, כט) "בית מושב עיר חומה" (׳תוספות׳ ערכין, שם). 61) שם במשנה: "ומסבבין לתוכן מת עד שירצו", ונראה שנוסחות רבינו שם: "ומשכיבין לתוכן וכו'", היינו שמניחין אותו במשכבו ואין קוברין אותו בעיר עד שירצו בני המדינה (כסף־משנה). 62) שבעה חשובים שעל פיהם מתנהגת העיר. 63) כן כתב גם בפירוש המשניות, שם. 64) תוספתא בבא־בתרא פ"א, ירושלמי נזיר פ"ט ה"ד, ומסכת שמחות פי"ד. 65) מדברי רבינו נראה שאין המדובר אלא בעיירות המוקפות חומה, אבל במקורות הנ"ל נראה, שאף בערים אחרות הדברים אמורים (׳הר המוריה׳).

25 **יד. יְרוּשָׁלַיִם מְקֻדֶּשֶׁת[66] מִשְּׁאָר הָעֲיָרוֹת הַמֻּקָּפוֹת**
26 **חוֹמָה, שֶׁאוֹכְלִין קָדָשִׁים קַלִּים וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לִפְנִים**

מֵחוֹמָתָהּ[67]. וְאֵלּוּ דְּבָרִים[68] שֶׁנֶּאֱמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם[69]: אֵין מְלִינִין בָּהּ אֶת הַמֵּת[70]; וְאֵין מַעֲבִירִין[71] בְּתוֹכָהּ עַצְמוֹת אָדָם[72]; וְאֵין מַשְׁכִּירִין בְּתוֹכָהּ בָּתִּים[73]; וְאֵין נוֹתְנִין בְּתוֹכָהּ מָקוֹם לְגֵר תּוֹשָׁב[74]; וְאֵין מְקַיְּמִין בָּהּ קְבָרוֹת, חוּץ מִקִּבְרֵי בֵּית־דָּוִד וְקֶבֶר חֻלְדָּה, שֶׁהָיוּ בָּהּ[75] מִימוֹת נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים[76]; וְאֵין נוֹטְעִים בָּהּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים; וְאֵינָהּ נִזְרַעַת וְאֵינָהּ נֶחֱרֶשֶׁת[77], שֶׁמָּא תִּסָּרַח[78]; וְאֵין מְקַיְּמִין בָּהּ אִילָנוֹת, חוּץ מִגִּנַּת וְרָדִים[79] שֶׁהָיְתָה שָׁם מִימוֹת נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים; וְאֵין מְקַיְּמִין בָּהּ אַשְׁפָּה, מִפְּנֵי הַשְּׁרָצִים[80]; וְאֵין מוֹצִיאִין הֵימֶנָּה זִיזִין[81] וּגְזוּזְטְרָאוֹת לִרְשׁוּת־הָרַבִּים, מִפְּנֵי אֹהֶל הַטֻּמְאָה[82]; וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ כִּבְשׁוֹנוֹת[83], מִפְּנֵי הֶעָשָׁן[84]; וְאֵין מְגַדְּלִין בָּהּ תַּרְנְגוֹלוֹת, מִפְּנֵי הַקֳּדָשִׁים[85]; וְכֵן לֹא יְגַדְּלוּ הַכֹּהֲנִים תַּרְנְגוֹלִים בְּכָל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי הַטְּהָרוֹת[86]; וְאֵין הַבַּיִת נֶחְלָט בָּהּ[87]; וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בִּנְגָעִים; וְאֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת; וְאֵינָהּ מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים[88].

66) כלים, שם מ"ח. 67) ראה למעלה פ"ו הט"ו. 68) בבא־קמא פב, ב. ותוספתא נגעים פ"ו (הוצאת צוק"מ עמוד 625 8), ו'אבות דרבי נתן' פרק לה. 69) יש אומרים שבזמן הזה שכולנו טמאי מת ועיר הקודש בידי גוים, לא נאמרו הדברים דלהלן בירושלים (רדב"ז סי' תרלג). 70) בבא־קמא שם. שאף־על־פי שבמקום אחר מותר להלין המת לכבודו (פ"ד מהל' אבל ה"ח) – בירושלים אסור (ראה ב'שיטה מקובצת' שם). ויש אומרים שהחומרא בירושלים היא בזה שבמקום אחר איסור הלנה הוא כל הלילה (פ"ת ביו"ד סי' שנז ס"ק א בשם רדב"ז), ואילו בירושלים אסור להלין אחר השקיעה (ראה ב"זמנים" להגרמי"ל זק"ש עמוד מז). 71) תוספתא נגעים, ו'אבות דרבי נתן' שם. 72) אף־על־פי שקוברו מחוץ לעיר. 73) יומא יב, א. מפני שאינה שלהם, שירושלים לא נתחלקה לשבטים (שם). 74) תוספתא ו'אבות דרבי נתן' שם. "אי זהו גר תושב, זה עכו"ם שקיבל עליו שלא יעבוד עכו"ם עם שאר המצות שנצטוו בני נח ולא מל ולא טבל, הרי זה מקבלין אותו והוא מחסידי אומות העולם. ולמה נקרא שמו תושב, לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (פי"ד מהל' איסורי ביאה ה"ז), וב'ספרי' פ' כי־תצא (דברים כג, טז) למדו כן מן הפסוק "אשר ינצל אליך מעם אדוניו" – "לרבות גר תושב". "באחד שעריך" – "בשעריך, ולא בירושלים". 75) כלומר: לכתחילה אין לקבור בירושלים אף מלך ונביא, אלא שקברי בית דוד וקבר חולדה לא היו בתחילה בתוך העיר אלא שהקיפו העיר אחר שנקברו, ומפני כבודם לא פגע ולא נגע אדם בהם מעולם (מהרי"ט בתשובה סי' לז). 76) "הם נביאי בית ראשון" (פירוש המשניות, סוטה ט, יב). 77) היינו להפוך הזרעים, והוא בכלל זורע כדאיתא בשבת ע"ג ('יריעות שלמה'). 78) בבא־קמא שם. שדרך גינות לזבלן ויש סרחון (רש"י שם). 79) כך שמה, והיא היתה צריכה לקטורת, והיינו כיפת הירדן (רש"י שם). 80) בבא־קמא שם. שדרכם ליגדל באשפה, ומתים שם ומטמאים הקדשים שבירושלים. 81) קורות יוצאין מן הכותל. 82) שמא יהא כזית מן המת מוטל בארץ, והגזוזטראות מאהילות עליו ועל האנשים העוברים תחתיהם ונמצאת מרבה את הטומאה. 83) משרפות סיד לקדירות. 84) שם. שמשחיר את החומה וגנאי הוא (רש"י). 85) שהתרנגולים מנקרים באשפה, ומביאין בשר שרצים בפיהם ומטמאין את הקדשים. 86) בבא־קמא עט, ב - במשנה. 87) כדין בית ערי חומה, אלא גאולה תהא לו אם ירצה לגאול, ואם יגיע יובל יוצא ביובל כבתי ערי חצרים. 88) זה מוסב על ארבעת הדברים האחרונים, שבכל אחד מהם נאמר בתורה מיעוט למעט ירושלים: בבתי ערי חומה, נאמר (ויקרא כה, ל) "וקם הבית וגו' לקונה", ובירושלים זה לא שייך, לפי שלא נתחלקה לשבטים. בנגעים נאמר (שם יד, לד) "בבית ארץ אחוזתכם", ואין ירושלים בכלל זה מהטעם הנ"ל. בעיר הנדחת נאמר (דברים יג, יג) "באחת עריך", וירושלים אינה "עריך" כנ"ל, ובעגלה ערופה נאמר (שם כא, א) "באדמה אשר וגו' נותן לך לרשתה", וירושלים אינה בכלל כנ"ל.

טו. הַר הַבַּיִת מְקֻדָּשׁ[89] מִמֶּנָּה, שֶׁאֵין זָבִין[90] וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת נִכְנָסִין לְשָׁם[91]. וּמֵתָר לְהַכְנִיס הַמֵּת עַצְמוֹ[92] לְהַר הַבַּיִת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר טְמֵא־מֵת שֶׁהוּא נִכְנָס לְשָׁם.

89) כלים, שם מ"ח. 90) "הזוב האמור בתורה, הוא שכבת זרע הבא מחוליי החללים שהיא מתקבצת בהן, וכשיוצא הזוב אינו יוצא בקושי כשכבת זרע, ואין ביציאתו תאוה ולא הנאה אלא נגרר ויוצא כמו בצק של שעורים כהה כלובן ביצה מוזרת: אבל שכבת זרע לבנה קשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת" (פ"ב מהל' מחוסרי כפרה ה"א). 91) משלחין זבין וזבות נדות ויולדות חוץ לשני מחנות שהוא חוץ להר הבית (פ"ג מהל' ביאת המקדש ה"ג), וזהו איסור מן התורה. 92) פסחים סז, א. ולמדו זאת ממה שנאמר (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" – "עמו במחיצתו", במחנה לויה.

טז. הַחֵיל[93] מְקֻדָּשׁ מִמֶּנּוּ, שֶׁאֵין עַכּוּ"ם וּטְמֵא־מֵת וּבוֹעֵל נִדָּה[94] נִכְנָסִים לְשָׁם[95].

93) כלים, שם. ומהו החיל? ראה למעלה פ"ה ה"ג. 94) מפורש בפסחים סח, א - שבועל נדה כטמא מת לענין שילוח מחנות. 95) זהו איסור מדרבנן (ראב"ד).

יז. עֶזְרַת־הַנָּשִׁים[96] מְקֻדֶּשֶׁת מִן הַחֵיל, שֶׁאֵין טְבוּל־יוֹם[97] נִכְנָס לְשָׁם[98]. וְאִסּוּר זֶה מִדִּבְרֵיהֶם, אֲבָל מִן הַתּוֹרָה מֻתָּר לְטְבוּל־יוֹם לְהִכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה. וּטְמֵא־מֵת שֶׁנִּכְנַס לְעֶזְרַת־הַנָּשִׁים, אֵינוֹ חַיָּב חַטָּאת[99].

96) כלים, שם. 97) טמא שטבל, ועדיין לא העריב שמשו. 98) "הרחקנו מעזרת נשים טבול יום ולא נרחיק מחוסר כיפורים, לפי שטבול יום אסור בתרומה, ומחוסר כיפורים מותר בתרומה, וזה כולו על השורש הנזכר, כל שטומאתו חמורה מטומאת חבירו, חמור שילוחו משילוח חבירו"

(פירוש המשנה, כלים שם). 99) שאינו אסור מן התורה אלא במחנה שכינה, ואילו עזרת נשים היא מחנה לויה (למעלה הי"א).

יח. עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל[100] מְקֻדֶּשֶׁת מֵעֶזְרַת נָשִׁים, שֶׁאֵין מְחֻסַּר־כִּפּוּרִים[101] נִכְנָס לְשָׁם. וְטָמֵא שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם, חַיָּב כָּרֵת[102].

100) כלים, שם. והוא מקום דריסת רגלי ישראל, אחת־עשרה אמה (למעלה פ"ה הי"ב). 101) שעדיין לא הביא קרבנותיו. 102) ואף מחוסר כיפורים בכלל זה, שכן מפורש במשנה שם שמחוסר כיפורים שנכנס לעזרה חייב חטאת. ובמנחות כז, ב - מפורש שבמזיד חייב כרת.

יט. עֶזְרַת־הַכֹּהֲנִים[103] מְקֻדֶּשֶׁת מִמֶּנָּה, שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לְשָׁם אֶלָּא בִּשְׁעַת צָרְכֵיהֶם: לִסְמִיכָה[104] וּלְכַפָּרָה[105] וְלִשְׁחִיטָה[106] וְלִתְנוּפָה[107].

103) כלים, שם. וראה למעלה פ"ה שם, שהוא מקום דריסת רגלי הכהנים, אחת־עשרה אמה. 104) שהיו בבעלים. 105) (במשנה שם לא נזכרו אלא סמיכה ושחיטה, ורבינו הוסיף כפרה, דהיינו וידוי שהוא בעת הסמיכה (פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הי"ד) ומצאנו וידוי הנקרא כפרה ביומא מ, ב: "וכלה מכפר את הקודש – בכפרת דברים הכתוב מדבר", וראה ב'הר המוריה'). 106) שכשרה בזר (פ"ה מהל' מעשה הקרבנות ה"א). 107) שהיא בבעלים (פ"ט שם ה"ו).

כ. בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ[108] מְקֻדָּשׁ מִמָּנָּה, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי־מוּמִין וּפְרוּעֵי־רֹאשׁ וּקְרוּעֵי־בְגָדִים[109] נִכְנָסִין לְשָׁם.

108) כלים, שם מ"ט. 109) במשנה שם, לא נזכרו קרועי בגדים. וטעמו של רבינו משום שכתוב "ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו", הוקשו קרועי בגדים לפרועי ראש, וכן כתב רבינו להלן פ"א מהל' ביאת מקדש הי"ד, וראה ב'כסף משנה' בשם ר"י קורקוס. והוא־הדין לשתויי יין, כמפורש בתחלת הל' ביאת מקדש (הגרע"א), ועי' להלן שם (הלכה יד) שדעת רבינו שזהו איסור מן התורה, ושהראב"ד חלק עליו בזה.

כא. הַהֵיכָל מְקֻדָּשׁ מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, שֶׁאֵין נִכְנָס לְשָׁם אֶלָּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם[110].

110) כלים, שם. מפשטות דברי רבינו נראה שצריך קידוש ידים ורגלים כמו לעבודה, ראה להלן פ"ה מהל' ביאת מקדש.

כב. בֵּית קֹדֶשׁ־הַקָּדָשִׁים מְקֻדָּשׁ מִמֶּנּוּ[111], שֶׁאֵין נִכְנָס לְשָׁם אֶלָּא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה[112].

111) כלים, שם. 112) "אמר (ויקרא טז, ב) ואל יבא בכל עת אל הקודש וכו' בזאת יבא אהרן וגו', והוא יכנס בזה המקום ביום צום כיפור ד' פעמים. הראשונה בקטורת, ויקטיר שם בקודש הקדשים כמו שאמרו במס' יומא, והפעם השנית בדם הפר, והפעם השלישית בדם השעיר, והפעם הרביעית יכנס להוציא את הכף ואת המתחה מקודש הקדשים" (פירוש המשניות, שם).

כג. מָקוֹם שֶׁהָיָה בָּעֲלִיָּה[113] מְכֻוָּן עַל קֹדֶשׁ־הַקָּדָשִׁים אֵין נִכְנָסִין לוֹ אֶלָּא פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ[114] לֵידַע מַה הוּא צָרִיךְ לְחַזֵּק בִּדְקוֹ. בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנָסִין הַכַּנָּאִים לִבְנוֹת וּלְתַקֵּן בַּהֵיכָל[115] אוֹ לְהוֹצִיא מִשָּׁם אֶת הַטֻּמְאָה, מִצְוָה שֶׁיִּהְיוּ הַנִּכְנָסִין כֹּהֲנִים תְּמִימִים. לֹא מָצְאוּ תְּמִימִים - יִכָּנְסוּ בַּעֲלֵי־מוּמִין. וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֲנִים - יִכָּנְסוּ לְוִיִּם. לֹא מָצְאוּ לְוִיִּם - יִכָּנְסוּ יִשְׂרָאֵל. מִצְוָה בִּטְהוֹרִים. לֹא מָצְאוּ טְהוֹרִים - יִכָּנְסוּ טְמֵאִים. טָמֵא וּבַעַל־מוּם - יִכָּנֵס בַּעַל־מוּם, וְאַל יִכָּנֵס טָמֵא, שֶׁהַטֻּמְאָה דְּחוּיָה בְּצִבּוּר[116]. וְכָל הַנִּכְנָסִין לַהֵיכָל[117] לְתַקֵּן, יִכָּנְסוּ בִּתֵּבוֹת. אִם אֵין שָׁם תֵּבוֹת אוֹ אִי אֶפְשָׁר לָהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ בִּתֵּבוֹת, יִכָּנְסוּ דֶּרֶךְ פִּתְחִים.

113) פסחים פו, א. 114) פעם אחת בשבע שנים. כדיעה הראשונה בברייתא שם, שנאמרה בסתם. ולא כדעת ה"יש אומרים' שם החולקים על זה. וראה ב'תוספות יום־טוב' מדות פ"ד מ"ה. 115) עירובין קה, א. וראה למעלה פ"ד הי"ג לענין קדשי הקדשים. 116) בכת"י קדמון, הנוסח בדברי רבינו "טמא ובעל מום, יכנס טמא ואל יכנס בעל מום, שהטומאה דחויה בציבור" ('מעשה רוקח'). וכן העתיק ב'קרית ספר'. וכן הביא ה'כסף משנה' בשם יש מי שהגיה, ולזה הסכים ה'משנה למלך'. ולפי"ז פסק רבינו כדברי רב חייא בר אשי אמר רב, בעירובין שם. ומה שאמר שם "דקא אישתרי בעבודת ציבור", איך הכוונה שהותרה הטומאה בציבור, שהרי הלכה היא כמאן־דאמר טומאה דחיוה היא בציבור ולא הותרה (פ"ד מהל' ביאת המקדש הט"ו), אלא הכוונה שכיון שיש היתר, אף־על־פי שהוא מטעם דיחוי, הוא קל יותר מבעל מום שאין לו היתר כניסה. ובכת"י אוקספורד בגמרא שם, הנוסחא "דהא חזי לעבודת ציבור" ('דקדוקי סופרים' שם), ולפי"ז מתפרשים הדברים היטב כדברי רבינו, שמדובר למי שסובר טומאה דחויה היא בציבור. וה'כסף משנה' קיים את הנוסחא שלפנינו בדברי רבינו, ולפי"ז פסק רבינו כדעת רבי אלעזר בעירובין שם, שבעל מום יכנס משום שהוא מותר באכילת קדשים, ולא כרב שאומר טמא יכנס מפני שהותר בציבור, שהרי טומאה דחויה ולא הותרה. 117) במדות פ"ד מ"ה, מדובר רק על קדשי הקדשים ולא על ההיכל. אבל כדברי רבינו נראה כדלהלן: הרי בתוספתא כלים (בבא־קמא פ"א) אמרו: "הכל נכנסים לתקן וכו' מצוה שיכנסו בתיבות וכו'" ואותה ברייתא נשנתה בעירובין שם (אמנם רק בראשיתה), ושם: "הכל נכנסין בהיכל לבנות לתקן וכו'" ('הר המוריה').

יום שלישי י' טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יתבאר בו כי שמירת בית המקדש מצות־עשה היא, וכיצד היו שומרים אותו, ומי היו שומריו, ואם אירע קרי לאחד מהשומרים, ושמעמידים ממונה על כל השומרים.

א. שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ מִצְוַת עֲשֵׂה[2], וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין

1 שָׁם פַּחַד מֵאוֹיְבִים וְלֹא מִלְּסְטִים, שֶׁאֵין שְׁמִירָתוֹ
2 אֶלָּא כָּבוֹד לוֹ. אֵינוֹ דּוֹמֶה פַּלְטְרִין[3] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו
3 שׁוֹמְרִין לְפַלְטְרִין שֶׁאֵין עָלָיו שׁוֹמְרִין.

2) "והוא אמרו יתעלה לאהרן: ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות, כלומר, אתם תהיו לפני תמיד". 3) ארמון. בספר המצוות שם בשם מכילתא, והוא בספרי זוטא, "גדולה למקדש שיש עליו שומרים, לא דומה פלטרין שיש עליו שומרין, לפלטרין שאין עליו שומרין".

4 ב. וּשְׁמִירָה זוֹ מִצְוָתָהּ כָּל הַלַּיְלָה[4]. וְהַשּׁוֹמְרִים הֵם
5 הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי
6 אֹהֶל הָעֵדֻת"[5] - כְּלוֹמַר, אַתֶּם תִּהְיוּ שׁוֹמְרִים לוֹ. וַהֲרֵי
7 נֶאֱמַר: "וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד", וְנֶאֱמַר:
8 "וְהַחֹנִים קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה מֹשֶׁה
9 וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ"[6].

4) אבל לפי דעת הפירוש המיוחס להראב"ד לתמיד כז. שמרו גם בלילה. 5) זה נאמר במשכן, וממנו למדו למקדש. 6) העתקת הפסוק אינה מדוייקת.

10 ג. וְאִם בִּטְלוּ שְׁמִירָה, עָבְרוּ בְּלֹא־תַעֲשֶׂה[7], שֶׁנֶּאֱמַר:
11 "וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ", וּלְשׁוֹן שְׁמִירָה
12 אַזְהָרָה הִיא. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁשְּׁמִירָתוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה,
13 וּבִטּוּל שְׁמִירָתוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה.

7) בספר המצוות שם: "ובמכילתא אמרו בלשון הזה ושמרו את משמרת אהל מועד אין לי אלא בעשה, בלא תעשה מניין, תלמוד לומר ושמרתם את משמרת הקדש". [ואולי למדו כן מסוף הפסוק שם: "ולא יהיה עוד קצף", והשמר דלאו לאו].

14 ד. מִצְוַת שְׁמִירָתוֹ, שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים מִבִּפְנִים
15 וְהַלְוִיִּם מִבַּחוּץ. וְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים עֵדָה שׁוֹמְרִין אוֹתוֹ
16 בְּכָל לַיְלָה תָּמִיד בְּאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים מָקוֹם: הַכֹּהֲנִים
17 בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת[8], וְהַלְוִיִּם בְּאֶחָד וְעֶשְׂרִים מָקוֹם.

8) תמיד כו. מפני שנאמר בהם בתורה (במדבר ג, לח) שלוש פעמים שמירה: "שומרים", "משמרת", "למשמרת" (תמיד שם).

18 ה. וְהֵיכָן הָיוּ שׁוֹמְרִים? כֹּהֲנִים הָיוּ שׁוֹמְרִים בְּבֵית
19 אַבְטִינָס[9] וּבְבֵית הַנִּיצוֹץ[10] וּבְבֵית הַמּוֹקֵד[11]. בֵּית
20 אַבְטִינָס וּבֵית הַנִּיצוֹץ הָיוּ עֲלִיּוֹת בְּנוּיוֹת בְּצַד שַׁעֲרֵי
21 הָעֲזָרָה, וְהָרוּבִין[12] הָיוּ שׁוֹמְרִים שָׁם. בֵּית הַמּוֹקֵד
22 כִּפָּה[13] וּבֵית גָּדוֹל הָיָה מֵקֶף רְבִדִין[14] שֶׁל אֶבֶן, וְזִקְנֵי
23 בֵּית־אָב[15] שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיוּ יְשֵׁנִים שָׁם[16], וּמַפְתְּחוֹת
24 הָעֲזָרָה[17] בְּיָדָם[18].

9) היא הלשכה שעושים בה הקטורת, ונקראת "בית אבטינס" על שם האומנים מפטמי הקטורת שהם ממשפחת אבטינס. 10) היא כעין אכסדרה פתוחה מרוח אחת לפנים משער הניצוץ לצד העזרה שנכנסים מהשער לתוכו וניצוצי חמה מנצצין בה והייתה אשה (=אש שלה) מרובה לכן נקראת הלשכה בית הניצוץ (הרא"ש שם). 11) על שם המדורה שדולקת שם תמיד נקראת בית המוקד, ובמדורה זו היה מתחמם מי שטבל (פירוש המשניות מדות פרק א משנה ו). [ואילו בשבת פרק א משנה יא פירש רבינו שלקחו ממנה אש למזבח, אבל חזר בו רבינו בפירושו לתלמוד שם]. 12) בחורי כהונה, וקוראים להם רובין מפני שלא הגיעו עוד לעבודה, ולדעת רבינו (מהלכות כלי המקדש הלכה ט"ו) "כשיגדל הכהן ויעשה איש הרי הוא כשר לעבודה אבל לא היו מניחים אותו לעבוד במקדש עד שיהיה בן כ שנה". 13) גגו עגול. 14) שורות של אבנים כעין אצטבאות בולטות מכותלי החומה מבפנים לתוך בית המוקד ועל גבה שורה אחרת יוצאת מהכותל קצרה משורה שתחתיה וכן שורה על גבי שורה עד למעלה כעין מדריגות סביב. 15) שמואל הנביא ודוד המלך חלקו כל הכהנים לעשרים וארבעה משמרות וכל משמר היה עובד שבוע אחד, והמשמר נחלק לבתי אבות, בית אב לכל יום. 16) ובמקום חול היו ישנים, שהרי אין ישיבה בעזרה. 17) ששערי העזרה היו נעולים בלילה. 18) כלומר, ברשותם, שהיו ממונים עליהם. אבל היו מונחים במקום מיוחד, כמו ששנינו (מדות פרק א משנה ט) "ומקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש ושלשלת שהמפתחות היו תלויות בה".

25 ו. לֹא הָיוּ הַכֹּהֲנִים הַשּׁוֹמְרִים יְשֵׁנִים[19] בְּבִגְדֵי־
26 כְהֻנָּה[20], אֶלָּא מְקַפְּלִין אוֹתָן וּמַנִּיחִין אוֹתָן כְּנֶגֶד
27 רָאשֵׁיהֶן, וְלוֹבְשִׁין בִּגְדֵי עַצְמָן[21]. וִישֵׁנִים עַל הָאָרֶץ,
28 כְּדֶרֶךְ כָּל שׁוֹמְרֵי חַצְרוֹת הַמְּלָכִים שֶׁלֹּא יִישְׁנוּ עַל
29 הַמִּטּוֹת.

19) הכהנים השומרים לא היו נעורים כל הלילה רק אחד או שניים היו ערים והשאר היו ישנים ומתחלפים משעה לשעה. 20) יומא סט. "לפי שבגדי כהונה יש בהם שעטנז אינו מותר ליהנות בהם אלא בשעת עבודה בלבד ובגדי כהן הדיוט יש בהם שעטנז רצוני לומר האבנט". ויש מפרשים משום שלא ייהנה מקדשים. ומה שאמרו בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהם (פרק ח מהלכות כלי המקדש הלכה יא) - אינו אלא בדרך לבישה אבל שלא דרך לבישה אסור. 21) בגדי חול שלהם.

30 ז. אֵרַע קְרִי[22] לְאֶחָד מֵהֶן, הוֹלֵךְ בַּמִּסְבָּה[23] שֶׁתַּחַת
31 הַקַּרְקַע[24], שֶׁהַמְּחִלּוֹת הַפְּתוּחוֹת לְהַר הַבַּיִת לֹא
32 נִתְקַדְּשׁוּ, וְטוֹבֵל[25], וְחוֹזֵר וְיוֹשֵׁב אֵצֶל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים[26]
33 עַד שֶׁנִּפְתָּחִין הַשְּׁעָרִים בַּבֹּקֶר יוֹצֵא וְהוֹלֵךְ לוֹ[27].

22) טומאת קרי (תמיד שם). 23) הוא גשר שיורד בה למערה. 24) של המקדש, שבעל קרי אסור להיכנס לעזרה. 25) בעל־קרי אינו צריך ספירת ימים לטהרתו אלא מיד כשפורש מהטומאה רשאי לטבול. 26) שבבית המוקד. ואף שגם אותו החלק של בית המוקד שהיה בחול (ראה למעלה הלכה ה) הוא מהר הבית, שהוא מחנה לויה, וטבול יום אסור מדרבנן במחנה לויה - כיוון שנטמא בפנים והשערים עדיין סגורים הקילו לו. ויש אומרים שאין טבול יום אסור אלא בעזרת נשים בלבד, אבל בהר הבית מותר.

ולפי זה מה שאמרו "יוצא והולך לו" הוא משום שלא יחשדוהו שעומד לעבוד עבודה. 27) "לפי שהוא טבול יום ואין מותר לו לבוא בעזרה עד שיעריב שמשו".

ח. וְהֵיכָן הָיוּ הַלְוִיִּם שׁוֹמְרִים? עַל חֲמִשָּׁה שַׁעֲרֵי הַר הַבַּיִת, וְעַל אַרְבַּע פִּנּוֹתָיו מִתּוֹכוֹ, וְעַל אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה מִבַּחוּץ, שֶׁאָסוּר לֵישֵׁב בָּעֲזָרָה, וְעַל חֲמִשָּׁה שַׁעֲרֵי הָעֲזָרָה חוּץ לָעֲזָרָה, שֶׁהֲרֵי הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים עַל שַׁעַר הַמּוֹקֵד וְעַל שַׁעַר הַנִּיצוֹץ[28], הֲרֵי שְׁמוֹנָה־עָשָׂר מָקוֹם.

28) בתמיד כז. אמרו: "וחמשה שערים היו בעזרה? ורמינהו ז' שערים היו בעזרה וכו' ומתרץ אביי תרי מנייהו לא צריכי [שניים מהם אין צריכים] שימור", מכיוון שהכהנים שומרים שם, וזוהי כוונת רבינו "שהרי הכהנים שומרים".

ט. וְעוֹד שׁוֹמְרִים בְּלִשְׁכַּת הַקָּרְבָּן[29], וּבְלִשְׁכַּת הַפָּרֹכֶת[30], וַאֲחוֹרֵי בֵּית־הַכַּפֹּרֶת[31].

29) היא לשכת הטלאים שהייתה במערבית דרומית בבית המוקד הגדול. 30) ששם אורגים הפרוכת (הרא"ש). 31) אחורי קדשי קדשים ששם הכפורת.

י. וּמַעֲמִידִין מְמֻנֶּה אֶחָד עַל כָּל מִשְׁמְרוֹת הַשּׁוֹמְרִים, וְאִישׁ הַר הַבַּיִת[32] הָיָה נִקְרָא. וְהָיָה מְחַזֵּר עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר כָּל הַלַּיְלָה, וַאֲבוּקוֹת דְּלוּקוֹת לְפָנָיו. וְכָל מִשְׁמָר שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד וְאוֹמֵר לוֹ "אִישׁ הַר הַבַּיִת[33], שָׁלוֹם עָלֶיךָ!" נִכָּר שֶׁהוּא יָשֵׁן, חוֹבְטוֹ בְּמַקְלוֹ[34], וּרְשׁוּת הָיָה לוֹ לִשְׂרֹף אֶת כְּסוּתוֹ[35]. עַד שֶׁהָיוּ אוֹמְרִין בִּירוּשָׁלַיִם: מַה קּוֹל בָּעֲזָרָה? קוֹל בֶּן לֵוִי לוּקֶה[36] וּבְגָדָיו נִשְׂרָפִין, שֶׁיָּשֵׁן עַל מִשְׁמַרְתּוֹ.

32) היינו שר הר הבית. 33) כלומר, אינו עומד ואומר לו לאיש הר הבית. 34) ואף שאין נכנסין במקל לעזרה (למעלה פרק ז הלכה ב) - לצורך מצוה מותר. 35) ואין בזה משום בל תשחית, שהפקר בית־דין הפקר (הרא"ש). 36) משמע שרק בן לוי לוקה.

יא. בַּשַּׁחַר, קֹדֶם שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר סָמוּךְ לוֹ[37], יָבוֹא הַמְמֻנֶּה שֶׁל מִקְדָּשׁ[38] וְיִדְפֹּק עַל הַכֹּהֲנִים שֶׁבְּבֵית הַמּוֹקֵד, וְהֵן פּוֹתְחִין לוֹ. נָטַל אֶת הַמַּפְתֵּחַ וּפָתַח אֶת הַשַּׁעַר הַקָּטָן[39] שֶׁבֵּין בֵּית הַמּוֹקֵד וּבֵין הָעֲזָרָה וְנִכְנַס מִבֵּית הַמּוֹקֵד לָעֲזָרָה. וְנִכְנְסוּ אַחֲרָיו הַכֹּהֲנִים, וּשְׁתֵּי אֲבוּקוֹת שֶׁל אוֹר בְּיָדָם. וְנֶחֱלְקוּ לִשְׁתֵּי כִתּוֹת: כַּת הוֹלֶכֶת לַמִּזְרָח, וְכַת הוֹלֶכֶת לַמַּעֲרָב. וְהָיוּ בוֹדְקִין וְהוֹלְכִין אֶת כָּל הָעֲזָרָה[40], עַד שֶׁיַּגִּיעוּ שְׁתֵּי הַכִּתּוֹת לִמְקוֹם בֵּית עוֹשֵׁי חֲבִתִּין[41]. הִגִּיעוּ[42] אֵלּוּ וָאֵלּוּ, אוֹמְרִין: שָׁלוֹם! הַכֹּל שָׁלוֹם? וְהֵעֵמִידוּ עוֹשֵׁי חֲבִתִּין לַעֲשׂוֹת חֲבִתִּין[43].

37) בתמיד כו. אמרו: "וכי באיזה שעה בא הממונה, לא כל העתים שוות, פעמים שהוא בא מקרות הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו". וכתב רבינו בפירוש המשניות שם שהוא קרוב לעלות השחר, וכן הוא בפרק ב מהלכות תמידין ומוספין הלכה יא לעניין תרומת הדשן. 38) "הממונה שעל הפייסות". 39) שבתוך השער הגדול שבו נכנסים מבית המוקד לעזרה. 40) לראות אם כל הכלים עומדים במקומם. 41) היא הלשכה שמשמאל השער המזרחי. 42) נפגשו שתי הכתות הנ"ל. 43) כלומר, להחם חמין לרבוכה (למנחת כהן גדול הנעשית במחבת, שנאמר "מורבכת תביאנה") ולהקטירה אחרי הקטרת איברי התמיד.

יב. כַּסִּדֶּר הַזֶּה עוֹשִׂין בְּכָל לַיְלָה וָלַיְלָה[44], חוּץ מִלֵּילֵי שַׁבָּת שֶׁאֵין בְּיָדָם אוּר[45], אֶלָּא בּוֹדְקִין בַּנֵּרוֹת הַדּוֹלְקִין שָׁם מֵעֶרֶב־שַׁבָּת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בסדר הזה עושין בכל לילה חוץ מלילי שבת, שאין בידם אור אלא בודקין בנרות הדלוקין שם מערב שבת".

והקשה ב'כסף משנה', והלא "אין שבות במקדש", ומדוע שלא יטלטלו את הנרות הדלוקים שם מבעוד יום. ותירץ, שאני הכא דאפשר בעניין אחר. והקשה ב'לחם משנה' משני מקומות ברמב"ם שסובר ש"אין שבות במקדש" גם במקום ש"אפשר בעניין אחר".

האחד: מכה"ג שהיה זקן או חולה, מלבנין עשישיות של ברזל באש מבערב, ולמחר מטילין אותם במים כדי שתפוג צינתן, ויורד וטובל או מערבין מים חמין במי המקוה עד שתפוג צינתן (עבודת יוה"כ פ"ב). ומכאן ראיה שגם כשאפשר להטיל מים חמים למקוה מבלי לעבור על איסור שבות, בכל זאת הרשות בידו לעבור על איסור שבות ולטלטל עשישיות מלובנות שהם מוקצה.

והשני: מכהן שהיה מתנמנם, שמותר להעירו באצבע צרידה על ידי השמעת קול, הגם שבוודאי אפשר להעירו באופן אחר, כגון טלטולו וכד'.

ויש לומר: מה שהתירו שבות במקדש, הוא רק בעבודות המקדש אבל לא בעניין שכל כולו כבוד המקדש, ומכיון שכל פרק ח' בהלכות אלו עוסק בכבוד המקדש, כמו שמתחיל בהלכה א' מפרק זה "שאין שמירתו אלא כבוד לו", הרי שגם עניין בדיקת המקדש לאור הנרות שבכל בוקר, היא עניין של כבוד המקדש, ולכן לא התירו בו שבות במקום שאפשר בעניין אחר.

(על־פי לקוטי־שיחות חכ"א עמוד 238)

~ נקודות משיחות קודש ~

"בסדר הזה עושין בכל לילה חוץ מלילי שבת כו'".

וצריך להבין, מדוע סידר הרמב"ם דין זה בהלכה בפני עצמה, ולא סידרה עם הלכה י"א, שהרי לכאורה הלכה י"ב היא פרט בהלכה י"א שלפני זה.

ויש לומר, לאור האמור לעיל שבהלכה זו יש חידוש נוסף וגדר חדש בשמירת המקדש, כי בלילי שבת קיימו את

הפעולות הקשורות בכבוד המקדש בעילוי גדול יותר, ומבלי לעבור על איסור שבות.

(על־פי לקוטי־שיחות חכ"א עמוד 243)

44) שאף בשבת עושים כן, ש"זה סדר תמיד לעבודת בית אלקינו בין בחול ובין בשבת". 45) אף על פי שאין שבות במקדש, וטלטול נר בשבת אינו אלא משום שבות - כיוון שאפשר בנרות הדלוקים מערב שבת, לא התירו שבות במקדש.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת בֵּית־הַבְּחִירָה

יום רביעי י"א טבת ה'תשע"ט

הִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ

1 יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה,
2 וּשְׁמֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לַעֲשׂוֹת
3 שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כָּמוֹהוּ. ג) שֶׁלֹּא
4 לָסוּךְ מִמֶּנּוּ. ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כְּמַתְכֹּנֶת הַקְּטֹרֶת. ה)
5 שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר עַל מִזְבַּח הַזָּהָב חוּץ מִן הַקְּטֹרֶת. ו)
6 לָשֵׂאת הָאָרוֹן עַל הַכָּתֵף. ז) שֶׁלֹּא יָסוּרוּ הַבַּדִּים
7 מִמֶּנּוּ. ח) שֶׁיַּעֲבֹד הַלֵּוִי בַּמִּקְדָּשׁ. ט) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה
8 אֶחָד בִּמְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ בַּמִּקְדָּשׁ. י) לְקַדֵּשׁ הַכֹּהֵן
9 לַעֲבוֹדָה. יא) שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁוּוֹת בָּרְגָלִים.
10 יב) לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי כְּהֻנָּה לַעֲבוֹדָה. יג) שֶׁלֹּא יִקָּרַע
11 הַמְּעִיל. יד) שֶׁלֹּא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד.
12 וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

13 פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שמצות־עשה לעשות שמן המשחה, ואיך עשאו משה רבנו ע"ה במדבר, ודין העושה שמן המשחה כמעשהו וכמשקלו.

14 א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[2] שֶׁיִּהְיֶה מוּכָן
15 לַדְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין מְשִׁיחָה בּוֹ[3], שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ
16 שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ.

2) ראה ב"ספר המצוות לעם", עשה לה, והערה קנז, ומה שצויין שם. 3) בו נמשח המשכן וכל כליו, ולדורות מושחין בו כהנים גדולים ומשוח מלחמה ומלכי בית דוד (להלן הלכה ז). ובתוספתא בבא קמא פ"ז (הוצ' צוק"מ עמ' 358 22): "אין השמן מקבל כלום (כלומר, אינו מתערב עם משקין אחרים) לפיכך מושחין בו את המלכים".

17 ב. וְכָכָה עָשָׂהוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בַּמִּדְבָּר[4]: לָקַח מִן הַמֹּר[5]
18 וְהַקִּנָּמוֹן וְהַקִּדָּה, מִכָּל אֶחָד מִשְׁלָשְׁתָּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת
19 שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, וּמִקִּנָּה הַבֹּשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם.
20 וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְקִנְמָן בֶּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים
21 וּמָאתָיִם - שֶׁשּׁוֹקְלִים אוֹתוֹ בִּשְׁתֵּי פְּעָמִים[6], חֲמִשִּׁים
22 וּמָאתַיִם בְּכָל פַּעַם. וְשָׁחַק כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְבַדּוֹ[7],
23 וְעֵרֵב הַכֹּל[8], וְשָׁרָה אוֹתָן בְּמַיִם[9] זַכִּין וּמְתוּקִין[10] עַד
24 שֶׁיָּצָא כָּל כֹּחָן בַּמַּיִם, וְנָתַן עַל הַמַּיִם שֶׁמֶן זַיִת הֵין,
25 וְהוּא שְׁנֵים עָשָׂר לוג, כָּל לוג אַרְבַּע רְבִיעִיּוֹת[11], וּבִשֵּׁל
26 הַכֹּל עַל הָאֵשׁ עַד שֶׁאָבְדוּ הַמַּיִם וְנִשְׁאַר הַשֶּׁמֶן,
27 וְהִנִּיחוּ בִּכְלִי לְדוֹרוֹת.

4) כמפורש בשמות שם, כג־כה. 5) הוא "מר דרור" שבפסוק שם. וראה להלן הלכה ג מה הוא מור, ומה הוא קנמון וקידה, וקנה בושם. 6) כריתות ה. ושם אמרו שצריך שתי הכרעות, ורבינו לא הזכיר זאת, ובפירוש המשניות נראה שאין צריך להכריע (הר המוריה). 7) נראה שלמד כן ממה שנאמר (שמות שם, לד) "בד בבד", ונראה שגרס בגמרא שם "שלא יניח משקל במשקל וישחוק" (הר המוריה) [ואף־על־פי שזה נאמר בקטורת — הרי למדו שמן המשחה מקטורת בגזירה־שוה "ובמתכונתו — במתכונתה" (שם), והוא־הדין לענין זה]. 8) אף זה נלמד מקטורת שנאמר בה (שם, לה) "ממולח", ותירגם אונקלוס "מערב". 9) ברייתא בהוריות יא: כדברי רבי יוסי. 10) לא נודע מקור דברים אלו. 11) (ראה בפ"א מהלכות עירובין הלכה יג).

28 ג. הַמֹּר הוּא הַדָּם הַצָּרוּר בְּחַיָּה שֶׁבְּהֹדוּ[12] הַיָּדוּעַ
29 לַכֹּל, שֶׁמִּתְבַּשְּׂמִין בָּהּ בְּנֵי אָדָם בְּכָל מָקוֹם. וְהַקִּנָּמוֹן
30 הוּא הָעֵץ שֶׁבָּא מֵאֵיֵי הֹדוּ, שֶׁרֵיחוֹ טוֹב וּמִתְגַּמְּרִים[13]
31 בּוֹ בְּנֵי אָדָם. וְהַקִּדָּה הִיא הַקִּשְׁטָ[14]. וּקְנֵה בֹּשֶׂם הֵם
32 הַקָּנִים הַדַּקִּים כַּתֶּבֶן הָאֲדֻמִּים הַבָּאִים מֵאֵיֵי הֹדוּ
33 וְרֵיחָן טוֹב, וְהֵם מִמִּינֵי הַבְּשָׂמִים שֶׁנּוֹתְנִין אוֹתָם
34 הָרוֹפְאִים בַּצֶּרִי[15].

12) כן פירש הגאון (ר' אברהם בן־עזרא בשמות שם בשמו) והוא המוסק שבברכות מג. והראב"ד השיג עליו, וכתב: "אין דעתי מקבלת שיכנסו במעשה הקדש דם שום חיה בעולם, כל־שכן דם חיה טמאה", והרמב"ן עה"ת (שמות שם כד) כתב "זו אינה קושיא, כי הלחות ההוא הנאסף בה מרוב הדם ויזוב ממנה בחייה, אין בו לא טומאה ולא מיאוס". 13) ומתבשמים. 14) צריך עיון: הרי אונקלוס תרגם קדה "קציעתא", ורבינו מנה להלן פ"ב הלכה ג קציעה לחוד וקושט לחוד (כסף־משנה). ואולי קציעה אינה קציעתא (הר המוריה, עיין שם). 15) במיני רפואה, ראה ירמיה ח, כב.

35 ד. הָעוֹשֶׂה שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה כַּמַּעֲשֶׂה הַזֶּה וְכַמִּשְׁקָל
36 הַזֶּה וְלֹא הוֹסִיף וְלֹא גָרַע[16]: בְּמִזִּיד - חַיָּב כָּרֵת,
37 בְּשׁוֹגֵג - מֵבִיא חַטָּאת[17] קְבוּעָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר
38 יִרְקַח כָּמֹהוּ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו[18]. וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה[19] אוֹתוֹ
39 לְהִמָּשַׁח בּוֹ; אֲבָל אִם עָשָׂהוּ לְהִתְלַמֵּד אוֹ לִתְּנוֹ
40 לַאֲחֵרִים - פָּטוּר.

16) בכריתות שם: "אמר רבא, שמן שפטמו לחציין פטור", אבל "הוסיף" לא ידענו משם, ואולי למדה רבינו מן הסברא, שכשם שלמדו שם מן הפסוק "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו" לפטור העושה לחצאין, כן יש ללמוד משם

לפטור העושה בהוספה יתר על מתכונתו. 17) כריתות ב. 18) נוסף ע"פ דפוסים חדשים. 19) שם.

ה. הַסָּף מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה כַּזַּיִת[20]: בְּמִזִּיד - חַיָּב כָּרֵת, וּבְשׁוֹגֵג - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו. וְאֵין חַיָּבִין[21] אֶלָּא עַל סִיכַת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה; שֶׁנֶּאֱמַר: מִמֶּנּוּ - מִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי. וּמֵעוֹלָם לֹא נַעֲשָׂה שֶׁמֶן אַחֵר חוּץ מִמַּה שֶּׁעָשָׂה מֹשֶׁה.

20) כדעת רבי יהודה שם ו: וראה להלן הלכה י. 21) שם ה.

ו. אֶחָד הַסָּף אֶת עַצְמוֹ וְאֶחָד הַסָּף אֶת אֲחֵרִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זָר. הַסָּף כֵּלִים[22] וּבְהֵמָה וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהֵם כְּמוֹתָהּ[23] אוֹ שֶׁסָּף מֵתִים[24] בּוֹ - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָּךְ.

22) שם ו: 23) כבהמה, שנאמר "שבו לכם פה עם החמור", ודרשו חכמים (קידושין סח.) "עם הדומה לחמור". 24) שאינם נקראים עוד "אדם" אלא "מתים" (כריתות שם).

ז. אֵין מוֹשְׁחִין מִמֶּנּוּ לְדוֹרוֹת[25] אֶלָּא כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים[26] וּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה[27] וּמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד[28]. אֲפִלּוּ כֹּהֵן בֶּן כֹּהֵן[29] מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַכֹּהֵן[30] הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו וְגוֹמֵר.

25) אבל בזמן מרע"ה משחו ממנו גם את בגדי הכהונה ואת המשכן וכל כליו כמבואר בתורה. 26) שם ה: 27) הוריות יב. 28) ומלכי ישראל אינם נמשחים אלא בשמן אפרסמון. 29) כריתות שם. והיינו כהן גדול בן כהן גדול. 30) שאף־על־פי שאין מושחין מלך בן מלך, משום שנאמר הוא ובניו בקרב ישראל (להלן הלכה יא), והרי גם כהן גדול, בנו יורשו (להלן פ"ד הלכה כ) – גילתה התורה שכהן גדול בן כהן גדול צריך משיחה.

ח. בְּבֵית שֵׁנִי, שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[31], הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל מִתְרַבֶּה בִּלְבִישַׁת בְּגָדִים[32] בִּלְבַד, שֶׁהָיָה לוֹבֵשׁ בִּגְדֵי כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה[33].

31) ראה למעלה פ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה א. 32) מגילה ט: 33) "שנאמר אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבוש את הבגדים, כשם שמתרבה בשמן המשחה, כך מתרבה בבגדים" (להלן פ"ד הלכה יב), "כיצד מרבין אותו בבגדים, לובש שמונה בגדים ופושטן, וחוזר ולובשן למחר שבעת ימים יום אחר יום" (שם הלכה יג).

ט. כֵּיצַד מוֹשְׁחִין אֶת הַכֹּהֵן?[34] צָק אֶת הַשֶּׁמֶן עַל רֹאשׁוֹ וְסָךְ מִמֶּנּוּ עַל גַּבֵּי עֵינָיו[35] כְּמִין כִּי יְוָנִית, כָּזֶה כ; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּצֹק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ[36] לְקַדְּשׁוֹ. וּמַלְכֵי בֵּית דָּוִד מוֹשְׁחִין אוֹתָן כְּמִין נֵזֶר עַל רֹאשׁוֹ[37]. וְלֹא יִמְשַׁח בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרוֹת, וְלֹא יַרְבֶּה בַּשֶּׁמֶן[38].

34) כברייתא ראשונה בכריתות שם, שיציקה קודמת למשיחה. 35) בגמרא שם משמע שסיכה זו אינה מאותו שמן שעל ראשו, אלא נתינה חדשה מן הפך. וכן יש לפרש בדברי רבינו. ו"ממנו" שכתב, אין כוונתו לשמן שבראש אלא לשמן שבפך. 36) כלומר, יציקה בתחילה ומשיחה אחריה (גמרא שם). 37) כריתות שם. 38) שכל שסך במקום שאינו צריך או מרבה בשמן ללא צורך, הרי הוא דומה לשאר אדם שסך בו כמבואר להלן הלכה י (כסף־משנה).

י. הַנּוֹתֵן[39] מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל גַּבֵּי מֶלֶךְ אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁכְּבָר נִמְשְׁחוּ - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זָר, וְאֵין אֵלּוּ זָרִים אֶצְלוֹ. אֲבָל הַסָּף[40] מִמֶּנּוּ אֲפִלּוּ לְמֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל - חַיָּב; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָּךְ - כָּל אָדָם בַּמַּשְׁמָע. וְכֹהֵן גָּדוֹל[41] שֶׁנָּטַל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה מֵרֹאשׁוֹ וְסָךְ בְּמֵעָיו - חַיָּב כָּרֵת. וְהוּא שֶׁיְּסוּךְ מִמֶּנּוּ בִּכְזַיִת[42].

39) שם ו: כרבי יהודה. אבל שם נאמר כן על סך, וראה להלן בדברי רבינו שבסיכה חייבים גם על מלך וכהן גדול. 40) נלמד ממה שנאמר להלן, שכהן גדול שנטל שמן המשחה מראשו וסך במעיו – חייב כרת, ראה בכסף־משנה. 41) כריתות שם. 42) אף־על־פי שבגמרא שם נראה שבסיכה חייבים על כל שהוא, ורק בנתינה צריך כזית – סובר רבינו שכיון שבברייתא שם נאמר מפורש "כמה יסוך ויהא חייב – רבי יהודה אומר כזית", ולא אמרו "כמה יתן", על־כרחנו שלמדו סיכה מנתינה: מה נתינה בכזית, אף סיכה בכזית, ועיין ראב"ד וכסף־משנה.

יא. אֵין מוֹשְׁחִין אֶת הַמֶּלֶךְ אֶלָּא עַל גַּבֵּי הַמַּעְיָן[43]. וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ, שֶׁהַמַّלְכוּת יֵרָשָׁה לַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם; שֶׁנֶּאֱמַר: הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל. וְאִם הָיְתָה שָׁם מַחֲלֹקֶת - מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ, כְּדֵי לְסַלֵּק הַמַּחֲלֹקֶת וּלְהוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁזֶּהוּ מֶלֶךְ[44] לְבַדּוֹ. כְּמוֹ שֶׁמָּשְׁחוּ שְׁלֹמֹה מִפְּנֵי מַחֲלֹקֶת אֲדוֹנִיָּהוּ[45], וְיוֹאָשׁ מִפְּנֵי עֲתַלְיָה[46], וִיהוֹאָחָז מִפְּנֵי יְהוֹיָקִים אָחִיו[47]. וְזֶה שֶׁמָּשַׁח אֱלִישָׁע לְיֵהוּא[48] - לֹא בְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה מְשָׁחוֹ, אֶלָּא בְּשֶׁמֶן אַפַּרְסְמוֹן[49]. וְדָבָר זֶה מָסֹרֶת בְּיַד הַחֲכָמִים.

43) שם ה: בברייתא: כדי שתימשך מלכותן. ולמדו כן ממה שנאמר (מ"א א, לג־לד) "והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו שם". 44) שם. ולמדו כן ממה שנאמר "הוא ובניו בקרב ישראל" – "בזמן ששלום בישראל", כלומר, רק אז עוברת המלכות בירושה בלי משיחה. 45) מלכים שם, לט. 46) מלכים־ב יא, יב. ולא היתה משיחה זו בשמן המשחה, שהרי יאשיהו אביו גנזו, אלא בשמן אפרסמון (כריתות שם). 47) שם כג, ל. 48) שם ט, א. ואין זה שייך לכאן, שהרי הוא לא היה בן מלך, אלא להלכה ז,

שאין מושחין אלא למלכי בית דוד, ועל זה כתב וזה שמשח וכו' וכן הוא בגמרא שם. 49) ואף־על־פי שגם אצל יהואחז לא היה שמן המשחה אלא שמן אפרסמון (ראה למעלה) – שם אילו היה שמן המשחה היו מושחים אותו בו, ואילו בזמנו של יהוא היה עוד שמן המשחה, ואף־על־פי־כן לא משחוהו בו אלא בשמן אפרסמון, מפני שלא היה ממלכי בית דוד.

יב. כָּל כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ[50] שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר לֹא נִתְקַדְּשׁוּ אֶלָּא בִּמְשִׁיחָתָן בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם. וְדָבָר זֶה אֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת[51], אֶלָּא הַכֵּלִים כֻּלָּן כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ בִּמְלַאכְתָּן נִתְקַדְּשׁוּ; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָם בַּקֹּדֶשׁ - בַּשֵּׁרוּת הֵם מִתְקַדְּשִׁין.

50) שבועות טו. בברייתא. 51) שנאמר "וימשחם ויקדש אותם" – אותם במשיחה, ולא לדורות במשיחה אלא בעבודה (שם).

יג. הַכַּפּוֹת וְהַקְּעָרוֹת שֶׁמְּקַבְּלִין בָּהֶם הַמְּנָחוֹת, וְכֵן הַמִּזְרָקוֹת שֶׁמְּקַבְּלִין בָּהֶן הַדָּם, וּשְׁאָר כְּלֵי הַשָּׁרֵת - כֻּלָּן שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב הָיוּ; וּמֵתֶר לַעֲשׂוֹתָן מִשְּׁאָר מִינֵי מַתָּכוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[52]. וְכֻלָּן מִתְקַדְּשִׁין בִּמְלַאכְתָּן[53]. וְאִם נִשְׁבְּרוּ - מַתִּיךְ אוֹתָם[54] וְעוֹשֶׂה אוֹתָן כְּלֵי אַחֵר, וְאֵין קְדֻשָּׁתָן מִסְתַּלֶּקֶת מֵהֶן לְעוֹלָם[55].

52) למעלה פ"א מהלכות בית הבחירה הלכות יח־יט. 53) אף־על־פי שכבר כתב רבינו למעלה בהלכה הקודמת, שהכלים מתקדשים במלאכתם – חזר רבינו וכתבו כאן, להשמיענו שגם המזרקות שהם כלי לח ונמשחו מבפנים ומבחוץ (להלן הלכה יט), כדי לקדשם מבפנים ומבחוץ – מתקדשים בעבודתם מבפנים ומבחוץ, אף־על־פי שעבודתם אינה אלא מבפנים (יריעות שלמה). 54) ראה להלן הלכה יד. 55) כן מפורש להלן פ"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה כא: "נטמא כשיצא פוחתו עד שיטהר ומכניסו בפנים וחוזר ומרדדו עד שיסתם הפחת ויחזור כתבנית הכלים" (והוא מזבחים צד: צה.) הרי שקדושתו אינה מסתלקת (אור שמח).

יד. כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּקְּבוּ אוֹ שֶׁנִּסְדְּקוּ - אֵין סוֹתְמִין אוֹתָן, אֶלָּא מַתִּיכִין אוֹתָן וְעוֹשִׂין אוֹתָן חֲדָשִׁים[56].

56) [בזבחים פח. בברייתא: "כלי קודש שניקבו אין מתיכין אותן, ואין מתיכין לתוכן אבר (=עופרת). נפגמו, אין מתקנין אותן". ונראה שלפני רבינו היתה שם הנוסחא: "כלי קודש שניקבו מתיכין אותן", והיינו להתיכם מחדש].

טו. סַכִּין שֶׁנִּשְׁמַט מִן הַנֶּצֶב[57] אוֹ שֶׁנִּפְגַּם - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ וְאֵין מַשְׁחִיזִין אוֹתוֹ; אֶלָּא גּוֹנְזִין אוֹתוֹ בְּצַד הַהֵיכָל[58] בֵּין הַקֹּדֶשׁ וְהָאוּלָם לְדָרוֹם, וְעוֹשִׂין אֲחֵרִים. שֶׁאֵין עֲנִיּוּת בִּמְקוֹם עֲשִׁירוּת[59].

57) זבחים שם. 58) כן מפורש במדות פ"ד משנה ז: "בית החליפות (ליד ההיכל) ששם גונזים את הסכינים" (אור שמח). 59) זבחים שם: וראה להלן פ"ח הלכות ד־ה.

טז. שְׁתֵּי מִדּוֹת שֶׁל יָבֵשׁ[60] הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ: עִשָּׂרוֹן וַחֲצִי עִשָּׂרוֹן. הָעִשָּׂרוֹן - לַמְּנָחוֹת[61], וַחֲצִי הָעִשָּׂרוֹן - לְחַלֵּק בּוֹ מִנְחַת כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁבְּכָל יוֹם[62].

60) מנחות פז. במשנה. 61) ש"כל המנחות הקריבות לגבי המזבח, אין כל אחת מהן פחותה מעשרון" (פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה). 62) היא הנקראת מנחת חביתין (שם הלכה ד). "וכיצד עשיית חביתי כהן גדול, מביא עשרון שלם ומקדישו וחוצהו בחצי עשרון שבמקדש" (שם פי"ג הלכה ב).

יז. וְשֶׁבַע מִדּוֹת[63] שֶׁל לַח הָיוּ שָׁם: הִין[64], וַחֲצִי הַהִין, וּשְׁלִישִׁית הַהִין, וּרְבִיעִית[65] הַהִין; וְלוֹג, וַחֲצִי לוֹג, וּרְבִיעִית. וּלְמָה הָיוּ חֲצִי הַהִין וּשְׁלִישִׁית הַהִין וּרְבִיעִית הַהִין? לִמְדִידַת הַנְּסָכִים שֶׁל זְבָחִים[66]. וְלוֹג - לִמְדִידַת שֶׁמֶן הַמְּנָחוֹת[67]. וַחֲצִי לוֹג - לִמְדִידַת שֶׁמֶן לְכָל גֵּר מִגֵּרוֹת הַמְּנוֹרָה[68]. וּרְבִיעִית - לְחַלֵּק בָּהּ הַשֶּׁמֶן לַחֲבִתִּין[69].

63) שם: במשנה. 64) "הוא שנים עשר לוג" (שם פ"ב הלכה ז). 65) "מחזקת מן המים או מן היין משקל י"ז דינרין וחצי דינר בקירוב" (פ"א מהלכות עירובין הלכה יב). 66) כמו שנאמר (במדבר כח, יד) "ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין". 67) שלכולן לוג שמן (מנחות פח. פט. ופי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז). 68) שם פח: 69) שם. שהרי היו שם שלשה לוגין שמן לשתים עשרה חלות, רביעית לכל חלה (פי"ג שם הלכה ג).

יח. וְאֵין לָנוּ דָּבָר לִמְדֹד בּוֹ הִין, וְלָמָּה הָיָה שָׁם?[70] הוֹאִיל וְהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ מִימֵי מֹשֶׁה, שֶׁמָּדַד בּוֹ שֶׁמֶן[71] לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. וּבַחֲצִי לוֹג[72] שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ מוֹדְדִין מַיִם לְמֵי סוֹטָה וְשֶׁמֶן לְתוֹדָה. וּבָרְבִיעִית שֶׁהָיְתָה שָׁם הָיוּ מוֹדְדִין שֶׁמֶן לֶחֶם הַנָּזִיר וּמַיִם לְטָהֲרַת מְצֹרָע. וְלֹא מִפְּנֵי מַעֲשִׂים אֵלּוּ נִתְקַדְּשׁוּ[73], אֶלָּא מִפְּנֵי הַמְּלָאכוֹת שֶׁל מִקְדָּשׁ שֶׁאָמַרְנוּ.

70) כיון שאין לנו דבר למדוד בו. 71) למעלה הלכה ב, וכן מפורש במנחות פז: פח. 72) משנה שם פח. 73) שם.

יט. כָּל הַמִּדּוֹת[74] הָאֵלּוּ קֹדֶשׁ וּמִכְּלֵי הַשָּׁרֵת, אֶלָּא שֶׁמִּדּוֹת הַלַּח נִמְשְׁחוּ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ, וּכְלֵי הַיָּבֵשׁ לֹא נִמְשְׁחוּ אֶלָּא בִּפְנִים. לְפִיכָךְ, בְּרוּצֵי[75] מִדּוֹת הַלַּח - קֹדֶשׁ[76], וּבְרוּצֵי מִדּוֹת הַיָּבֵשׁ - חֹל[77].

74) שם צ. במשנה. 75) מה שנופל מן הכלי אחר שנתמלא (רש"י שם). 76) "ובירוצי היין והשמן קודש, לפי שהוא יורד על גב הכלי, וכלי הלח נמשחו מבפנים ומבחוץ, ולמה יתקדשו הבירוצין אף־על־פי שאין כוונת המודד אלא למה שבכלי בלבד, כדי שלא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול" (שם פ"ב הלכה ט). 77) "בירוצי המדות של סולת חול, שאין גב העשרון קודש" (שם).

יום חמישי י"ב טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר בו רבינו כי הקטורת נעשית בכל שנה, וממה עושים אותה.

א. הַקְּטֹרֶת נַעֲשֵׂית בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה[2], וַעֲשִׂיתָהּ[3] מִצְוַת עֲשֵׂה[4], שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַתָּה[5] קַח לְךָ סַמִּים וְגוֹמֵר. וְנִתְפָּרְשׁוּ בַּתּוֹרָה אַרְבָּעָה מִסַּמְמָנֶיהָ, וָהֵן: נָטָף[6], וּשְׁחֵלֶת[7], וְחֶלְבְּנָה[8], וּלְבוֹנָה. וּשְׁאָר סַמְמָנֶיהָ הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[9].

2) מפני שצריך להביאה מתרומה חדשה (שקלים פ"ד מ"ה, ופ"ד מהל' שקלים הי"ב). 3) צ"ל: ועשייתה. 4) ב'ספר המצוות' (עשה כח) כתב: "שנצטוו הכהנים ליתן את הקטורת בכל יום, פעמים על מזבח הזהב". וכן כתב שם כלל י (עיי"ש עמוד מ הערה ב) ש"אין מונים אמרו קח לך סמים, אלא מונים הקטרת הקטורת בכל יום". וכן כתב גם בפ"ג מהל' תמידין ש"מצות־עשה להקטיר הקטורת". 5) העתקת הפסוק אינה מדוייקת. 6) "הוא עצי הקטף שיוצא מהן הצרי" (להלן ה"ד). 7) "היא הצפורן שנותנין אותה בני האדם במוגמרות" (שם). 8) הוא "כמו דבש שחור וריחו קשה" (שם). 9) כריתות ו, ב.

ב. אַחַד עָשָׂר סַמְמָנִים[10] נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְהֵם שֶׁעוֹשִׂין אוֹתָן בְּמִשְׁקָל מְכֻוָּן[11]. וּמוֹסִיפִין עִמָּהֶן בְּלֹא מִשְׁקָל מֶלַח[12] סְדֹמִית[13] וְכִפַּת הַיַּרְדֵּן[14] וְעֵשֶׂב אֶחָד שֶׁמַּעֲלֶה עָשָׁן[15]. וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִים אוֹתוֹ אֶלָּא אֲנָשִׁים יְדוּעִים[16], וְהוּא הָיָה הֲלָכָה בְּיָדָם אִישׁ מִפִּי אִישׁ.

10) שם. 11) ראה להלן ה"ג. 12) אף־על־פי שיש אומרים שקטורת אינה צריכה מלח (מנחות כ. ועי' לחם־משנה בפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א) – זה אינו אלא בשעת ההקטרה, אבל בשעת העשיה הכל מודים שצריכה מלח (ראה משנה־למלך). ויש ללמוד כן ממה שנאמר (שמות ל, לה) "ממולח טהור קודש" – שיהא ממולח (רמב"ן שם, וראה להלן ה"ה שלמדו ממילה זו גם שצריך לערב). ולדעת ה'תוספות' (כריתות ו. ד"ה מלח) הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן. אבל לא נראה כן מדברי רבינו, ראה משנה־למלך. 13) מן הפסוק "ממולח טהור קודש" שלמעלה, אין ללמוד שצריך דוקא מלח סדומית, ובוודאי זהו מהלכה למשה מסיני, וראה להלן. ובדין מליחת הקרבנות הצריכו מלח סדומית לכתחילה, ולמדו כן (מנחות כא.) מן הפסוק "ולא תשבית מלח" – "הבא מלח שאינה שובתת", ועי' 'משנה למלך' בפ"ה מהל' איסורי מזבח, שם. ומה שאמרו (כריתות ו. ולהלן ה"ג) "מלח סדומית רובע הקב", אין זה אלא במדה, אבל במשקל לא היה מכוון (כסף־משנה). 14) ב'שיטה מקובצת' (כריתות שם) פירש שהוא עשב הגדל על שפת הירדן, וכפת הוא מלשון "כיף" (= חוץ, שפה), ולא ידענו מהיכן הוציאו חכמים כי צריך כפת הירדן לקטורת. ולדעת ה'תוספות' (כריתות שם) אף כפת הירדן באה כדי לשרות בה את הצפורן. אבל מדברי רבינו אין נראה כן, ראה משנה־למלך. ואולי למדו כן מהלכה למשה מסיני. 15) לענין קטורת של יום הכיפורים, למדו חכמים (יומא נג.) שהיא צריכה מעלה עשן, משום שנאמר שם "כי בענן אראה על הכפורת". ומן הפסוק השני הנאמר שם "וכסה ענן הקטורת", למדו שם גם לשאר ימות השנה, ועי' משנה־למלך. 16) יומא לח, א.

ג. וְזֶהוּ מִשְׁקַל אַחַד עָשָׂר סַמְמָנֶיהָ: נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה וּלְבוֹנָה - מִכָּל אֶחָד מִשְׁקַל שִׁבְעִים מָנֶה. וְהַמָּנֶה מֵאָה דִינָרִין. וּמֹר וּקְצִיעָה וְשִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכּוֹם - מִכָּל אֶחָד שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה. קִשְׁטְ - שְׁנֵים עָשָׂר מָנֶה. קִנָּמוֹן - תִּשְׁעָה מָנִים. קְלוּפָה - שְׁלֹשָׁה מָנִים. מִשְׁקַל הַכֹּל: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנֶה[17]. שְׁחוּקִין הַכֹּל הָדֵק. מוֹסִיפִין לָהּ רֹבַע הַקַּב מֶלַח סְדוֹמִית, וְכִפַּת הַיַּרְדֵּן וּמַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא. וּמַקְטִיר מִמָּנָּה בְּכָל יוֹם עַל מִזְבַּח הַזָּהָב[18] מָנֶה. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה מָנֶה - כְּנֶגֶד יְמוֹת הַחַמָּה[19]; וְהַשְּׁלֹשָׁה מָנִים הַנִּשְׁאָרִים שׁוֹחֵק אוֹתָם עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים דַּקָּה מִן הַדַּקָּה[20], עַד שֶׁמּוֹצִיא מִמָּנָּה מְלֹא חָפְנָיו לְהַקְטִיר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים; וְהַשְּׁאָר הוּא מוֹתַר הַקְּטֹרֶת שֶׁאָמַרְנוּ בִּשְׁקָלִים[21].

17) "מנין משקלם לא מצינו במקרא, אלא שהיא הלכה למשה מסיני. ושמעתי דאסמכוה אקרא (שיר השירים ד, יג) "שלחיך פרדס רמונים", שלחיך בגימטריא הכי הוי (= שס"ח), ומדרש לא ראיתי" (יראים סי' רעט). בתוספות הרא"ש לכריתות ו, א (הובא ב'שיטה מקובצת' שם) כתב, וזה לשונו: הכי גמירי לה, ודורשי רשומות אסמכוה אקרא דשלחיך פרדס רמונים, דנדרש במדרש על קטורת הסמים, וכמנין שלחיך היו מפטמין (שס"ח) מנה וארבע סממנין משקל שבעים שבעים הם ר"פ, וד' משקלם ט"ז, וט"ז הם ד"ס מנין (הרי: "פרדס"). (ואמנם בפסוק שלאחריו מונה כמה מסממני הקטורת: "נרד וכרכום קנה וקנמון עם כל עצי לבונה מור ואהלות". אלא שהחשבון הנ"ל עודנו לקוי בחסר, שהרי לא ניתן שום רמז על משקלם של קושט, קנמון וקלופה. ויתכן כי משקלם (העולה ביחד עשרים וארבעה מנים) רמוז במלה "רמונים" שמנינה, במספר קטן, עולה עשרים וארבעה). 18) שמות ל, א־ח. 19) "ולא היו עושין כנגד ימות הלבנה, לפי שהיה חסר בשנה מעוברת" (הרא"ש שם). 20) דקה ביותר. 21) כלומר, בהל' שקלים פ"ד הי' ב. וראה בפירושי הרא"ש והרע"ב לשקלים פ"ד מ"ה, שכתבו שגם אחד־עשר המנים שנשארו בשנה פשוטה, שאינה אלא שנ"ד ימים, נכנסו למותר הקטורת.

ד. נָטָף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא עֲצֵי הַקְּטָף שֶׁיּוֹצֵא מֵהֶן הַצָּרִי[22]. וְהַשְּׁחֵלֶת הִיא הַצִּפֹּרֶן[23] שֶׁנּוֹתְנִין אוֹתָהּ בְּנֵי הָאָדָם בַּמֻּגְמָרוֹת[24]. וְהַחֶלְבְּנָה - כְּמוֹ דְּבַשׁ שָׁחוֹר, וְרֵיחוֹ קָשֶׁה[25], וְהוּא שֹׁרֶשׁ אִילָנוֹת בְּעָרֵי יָוָן. וְזֶהוּ שְׁמוֹת הַסַּמָּנִים בִּלְשׁוֹן עַרְבִּי: עוּד בַּלַּסָּאן, וְאַצְפַאר טִיב, וּמַיְעָה, וְלֻכְאן, וּמוּסְקִי, וְקַצִּיעָה, וְסֻנְבֶּל

אַלְנְטוּרִין, וְזַעְפָּרָן, וְקֶשְׁטְ, וְעוּד[26], וְקִשֶּׁר סַלִּיבָה[27]. וְעַנְבַּר[28].

22) בכריתות, שם: "תנו רבנן, פיטום הקטורת הצרי וכו' רבי שמעון אומר, הצרי אינו אלא שרף (הנוטף) מעצי הקטף". ופירש הרמב"ן (שמות ל, לד) לדעת רבינו כי "רבי שמעון בא לחלוק ולומר שאין הצרי מסמני הקטורת כי הוא אינו אלא שרף, ובקטורת אין השרף נכנס בו אלא הקטף עצמו". (למד כן מלשון נטף שהוא מבנין קל, ומוסב על האילן, וכן תרגם אונקלוס: "נטף – נטופא", כמו ששנינו בפאה פ"ז מ"א "כזית הנטופה" (=זית הנוטף שמן) ואילו הצרי היה נקרא נטף, מבנין נפעל, ועי' כסף־משנה). ופסק רבינו כרבי שמעון, ולפיכך כתב שהוא העץ. 23) כן תרגם אונקלוס "שחלת – טופרא", היינו צפורן. 24) בבשמים. 25) כריתות ו, ב. במימרא של רבי חנא בר בזנא בשם רבי שמעון חסידא. 26) (בפירוש המשניות, כתב רבינו: "עוד הירדי", וצ"ל: "עוד הינדי" = עץ הודו, והוא קינמון. וכן הוא למעלה פ"א ה"ג). 27) היא קלופה (פירוש המשניות, שם). 28) היא כיפת הירדן (שם).

ה. כֵּיצַד מְפַטְּמִין[29] אֶת הַקְּטֹרֶת? מֵבִיא תִּשְׁעָה קַבִּין בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה[30] וְשָׁף בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן[31], וְאַחַר כָּךְ שׁוֹרֶה אֶת הַצִּפֹּרֶן בְּאֶחָד וְעֶשְׂרִים קַב[32] שֶׁל יֵין קַפְרִיסִין[33] אוֹ יַיִן לָבָן יָשָׁן חָזָק בְּיוֹתֵר[34], וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֵק[35] כָּל אֶחָד מִן הַסַּמָּנִים בִּפְנֵי עַצְמוֹ[36] הָדֵק, וּכְשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר: הָדֵק הֵיטֵב[37], הָדֵק הֵיטֵב, כָּל זְמַן שֶׁשּׁוֹחֵק, וּמְעָרֵב הַכֹּל[38].

29) כריתות שם. כלומר, כיצד כותשין ומתקנין (רש"י שם). 30) סבון הבא מאותו מקום (רש"י שם). 31) מפני ששחורה היא שפין אותה (= משפשפין אותה) כדי שתהא נאה (גמרא רש"י שם). 32) כריתות, שם. 33) יין שבא מאי קפריסין. ויש מפרשים, יין הבא מקליפת אילן ששמו צלף הנקראת קפריסין, ראה ברכות לו, א (רש"י שם). 34) בגמרא שם אמרו שצריך להביא יין קפריסין. ורק אם אין לו יין קפריסין, מביא חמר חוורין עתיק (= יין ישן), וצ"ע ('הר המוריה'). 35) שנאמר (שמות ל, לו) "ושחקת ממנה הדק". 36) שנאמר (שם, לד) "בד בבד יהיה", וראה למעלה פ"א ה"ב. 37) שהקול יפה לבשמים (כריתות שם), וב'כלבו' (סי' לח) הטעים בזה שהאותיות הללו יוצאות מן הגרון ומוציאות הבל. 38) שנאמר (שם, לה) "ממולח", ותירגם אונקלוס "מערב". וראה למעלה ה"ב שיש ללמוד מזה גם שישים עליה מלח.

ו. וְכָל מַעֲשֶׂיהָ בַּקֹּדֶשׁ[39] בְּתוֹךְ הָעֲזָרָה וּמִשֶּׁל הֶקְדֵּשׁ[40]. וְהַמְּפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת מִן הַחֲלִילִין אוֹ בִּכְלִי שֶׁל חֲלִילִין - פְּסוּלָה[41].

39) שנאמר (שם, לב): "קודש היא, קודש תהיה לכם (צ"ל: "קודש הוא, קודש יהיה לכם") מכאן שכל מעשיה לא יהיו אלא בקודש" (כריתות ו.), היינו משום שנאמר פעמיים קודש, והרי שנה עליו הכתוב לעכב (כסף־משנה). ואף־על־פי שפסוק זה לא נאמר בקטורת אלא בשמן המשחה – למדו קטורת משמן המשחה, ראה למעלה פ"א ה"ב, ועי' משנה־למלך. 40) כלומר, בכלי שרת. וכמסקנת הגמרא בשבועות יא, א. וכן הוא ב'ירושלמי' שקלים פ"ד ה"ג. ועי' ב'תוספות' שם ד"ה מכל מקום, וב'שיטה מקובצת' ערכין י, ב - אות יב. 41) כדעת רבי יוסי בר חנינא ב'ירושלמי' שקלים, שם.

ז. פַּעֲמַיִם בַּשָּׁנָה הָיוּ מַחֲזִירִין אוֹתוֹ[42] לַמַּכְתֶּשֶׁת[43]. בִּימוֹת הַחַמָּה הָיוּ מְפַזְּרִים אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַפֵּשׁ; וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים צוֹבְרִין אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָפוּג רֵיחָהּ[44].

42) צ"ל: "אותה". 43) כריתות ו, ב. ושוחקין אותה שם שנית (כסף־משנה). 44) אין זה קשור למה שלמעלה, אלא דבר בפני עצמו הוא, שחוץ ממה שהיו שוחקים אותה, היו מפזרים אותה בימות החמה, ובימות הגשמים צוברים אותה (כסף־משנה).

ח. נָתַן לְתוֹכָהּ דְּבַשׁ כָּל שֶׁהוּא - פְּסוּלָה[45]. חִסֵּר אֶחָד מִסַּמְמָנֶיהָ[46] - חַיָּב מִיתָה[47], שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית קְטֹרֶת זָרָה[48]. פִּטְּמָהּ[49] מְעַט מְעַט בְּמַתְכֹּנְתָּהּ[50] - כְּשֵׁרָה. אֲפִלּוּ פִּטֵּם[51] פְּרָס בְּשַׁחֲרִית וּפְרָס בֵּין הָעַרְבַּיִם.

45) כריתות שם, ו'ירושלמי' יומא פ"ד ה"ה. והיינו משום שנאמר (ויקרא ב, יא) "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'" (רש"י שם, וברייתא דבר קפרא המובאת בסידורי התפלה, וראה בכסף־משנה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"א). 46) כלומר, אחד מאחד־עשר הסממנים המנויים למעלה. אבל אלה שבאו לתקן את הקטורת אינם בכלל זה ('בית יוסף' או"ח סי' קלג, וראה במשנה־למלך כאן ה"ג). 47) כריתות, שם. 48) גם להלן פ"ה מהל' עבודת יום הכיפורים, כתב רבינו: "הקטיר קטורת של קודש הקדשים כזית בהיכל, חייב מיתה". ונראה שלמדו כן מקטורת חסירה ביום הכיפורים, כמו שלמדו ביומא נג, א - לענין מעלה עשן ('חזון איש' להלן בהלכות יום הכיפורים). (אבל יש להבין: למה לא הביא רבינו כאן גם אם חיסר בה מעלה עשן, כמו שכתב בהל' יום הכיפורים שם הכ"ה, ועוד למה כתב להלן בסמוך הי"א שהמקטיר קטורת זרה במזבח הזהב שבהיכל – לוקה, ולא כתב שחייב מיתה, וראה בשו"ת "בית זבול" לחותני הגרי"מ חרל"פ ח"א סי' כה. וב'בית יוסף' שם כתב: "מיחייב מיתה משום מקטיר קטורת זרה, כדאשכחן בבני אהרן (ויקרא י, א־ב) שנתחייבו מיתה מפני שהקטירו קטורת באש זרה"). 49) כריתות ה, א. ו, ב. 50) לפי חשבון משקלה הכללי, עשה מעט ממנה. 51) חצי מנה (שם).

ט. הָעוֹשֶׂה קְטֹרֶת מֵאַחַד עָשָׂר סַמְמָנִין[52] אֵלּוּ לְפִי מִשְׁקָלוֹת אֵלּוּ[53] כְּדֵי לְהָרִיחַ בָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵרִיחַ - חַיָּב כָּרֵת[54] עַל עֲשִׂיָּתָהּ, אִם עָשָׂה מֵזִיד; וּבְשׁוֹגֵג מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[55]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה הַמִּשְׁקָל כֻּלּוֹ אֶלָּא חֶצְיוֹ[56] אוֹ שְׁלִישׁוֹ[57], הוֹאִיל וְעָשָׂה לְפִי מִשְׁקָלוֹת אֵלּוּ - חַיָּב כָּרֵת. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמַתְכֹּנְתָּהּ

לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם, אִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כָּמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו.

52) אבל אם חיסר אחד מסממניה, אינו חייב על עשייתה, כן מפורש בתוספתא מכות פ"ג ('אור שמח'). 53) אף־על־פי שלא עשה אלא שיעור הקטרה אחת דהיינו חצי מנה, שכשרה, כמבואר למעלה ה"ח ('הר המוריה'). 54) כריתות ב, א. ו, א. וכן מפורש בתורה (שמות ל, לח) "איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו" הרי שכיון שעשה להריח בה אע"פ שלא הריח בה – חייב (כסף־משנה). 55) "שאינו משתנה בשינוי עניני האדם, אלא מקריב כשבה או שעירה בין שיהיה עשיר או עני, וזו היא הנקראת חטאת קבועה" (פירוש המשניות כריתות פ"א מ"א, וראה בפ"א מהל' שגגות ה"ד). 56) חצי משלוש מאות וששים ושמונה מנים, דהיינו מאה ושמונים וארבע, כריתות ו, ב: "קטורת שפיטמה לחצאין חייב, דכתיב והקטורת אשר תעשה, כל שתעשה, והא אפשר דעבדה פרס בשחרית ופרס בין הערבים". ומכיון שאמרו שאפשר פרס בשחרית וכו', על־כרחנו שחציו לאו דווקא, אלא כל שראוי להקטיר (משנה־למלך). 57) דלא כרש"י שם ד"ה לשליש.

י. עֲשָׂאָהּ לְהִתְלַמֵּד בָּהּ[58] אוֹ לְמָסְרָהּ לַצִּבּוּר - פָּטוּר[59]. הֵרִיחַ בָּהּ וְלֹא עֲשָׂאָהּ - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, אֶלָּא דִּינוֹ כְּדִין כָּל הַנֶּהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ[60]. לֹא חִיְּבָה תּוֹרָה כָּרֵת אֶלָּא לָעוֹשֶׂה בְּמַתְכֹּנְתָּהּ לְהָרִיחַ בָּהּ.

58) שם ה, א. ו, א. 59) שנאמר "לא תעשו לכם" – "לכם (=להנאתכם) הוא דאסור, אבל למוסרו לציבור (או ללמוד בו) פטור" (שם ה.). 60) שחייב קרבן מעילה. והיינו בשעה שעולה תמרתה, אבל לאחר שתעלה תמרתה, אין מועלין בה (פ"ה מהל' מעילה הט"ז).

יא. מִזְבַּח הַזָּהָב שֶׁבַּהֵיכָל[61] - עָלָיו מַקְטִירִין הַקְּטֹרֶת בְּכָל יוֹם, וְאֵין מַקְרִיבִין עָלָיו דָּבָר אַחֵר. וְאִם הִקְטִיר עָלָיו קְטֹרֶת אַחֶרֶת שֶׁאֵינָהּ כָּזוֹ[62], אוֹ שֶׁהִקְטִיר עָלָיו קְטֹרֶת כָּזוֹ שֶׁהִתְנַדֵּב אוֹתָהּ יָחִיד אוֹ רַבִּים[63], אוֹ הִקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן, אוֹ הִסִּיךְ נֶסֶךְ - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעוֹלָה וּמִנְחָה וְגוֹמֵר.

61) מפורש בתורה כמו שכתב רבינו בסוף הלכה זו. 62) כגון חיסר אחד מסממניה (למעלה ה"ה). 63) מנחות נ, א. נ, ב. והיינו כשלא מסרה לצבור (כסף־משנה ו'תוספות' שם ד"ה יכול). ויתכן גם כי מאחר שהביאוה נדבה ולא חובה, היא קטורת זרה ('אבן האזל').

יב. בְּעֵת שֶׁמּוֹלִיכִין[64] אֶת הָאָרוֹן[65] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - אֵין מוֹלִיכִין אוֹתוֹ לֹא עַל הַבְּהֵמָה וְלֹא עַל הָעֲגָלוֹת, אֶלָּא מִצְוָה לְנָטְלוֹ עַל הַכָּתֵף. וּלְפִי שֶׁשָּׁכַח דָּוִד[66] וּנְשָׂאוֹ עַל הָעֲגָלָה, נִפְרַץ פֶּרֶץ בְּעֻזָּא. אֶלָּא מִצְוָה לְנָשְׂאוֹ עַל הַכָּתֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשְׂאוּ.

64) הכהנים ('ספר המצוות' עשה לד). 65) (אף־על־פי שמן הפסוק שהביא בסוף הלכה זו, יש ללמוד גם לשולחן ולמנורה ולמזבח הזהב, שהרי כולם משא בני קהת (במדבר ד), ועליהם הוא אומר (שם ז, ט) "ולבני קהת לא נתן (= עגלות) כי עבודת הקודש עליהם, בכתף ישאו", וכן פירש רש"י בסוטה לה, א - ד"ה לא נתן, כי "עבודת הקודש" הנ"ל כוללת כל הכלים האלה – דעת רבינו כי אין להוכיח כי מצוה זו של נשיאה בכתף היא גם לדורות אלא בארון, שמפורש בו בדברי הימים (א טו, טו) "וישאו בני הלוים את ארון האלקים כאשר צוה משה כדבר ה' בכתפם במוטות עליהם". אבל בכל יתר הכלים הנ"ל, שאין לנו הוכחה מפורשת לדורות, אין מצותם אלא לשעה. וראה ב'ספר המצוות לעם', עמוד עא והערה נוספת קנג, ועי' ב'מנחת חינוך' מצוה שעט). 66) סוטה, שם.

יג. כְּשֶׁנּוֹשְׂאִים אוֹתוֹ עַל הַכָּתֵף - נוֹשְׂאִין פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים[67], וַאֲחוֹרֵיהֶם לַחוּץ וּפְנֵיהֶם לְפְנִים. וְנִזְהָרִים[68] שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ הַבַּדִּים מִן הַטַּבָּעוֹת. שֶׁהַמֵּסִיר אֶחָד מִן הַבַּדִּים[69] מִן הַטַּבָּעוֹת - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים, לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ.

67) כדי שלא ליתן אחור לארון (במדבר רבה פ"ה). וכן נראה בעבודה זרה כד, ב ('מאירי'). 68) יומא עב, א. 69) בגמרא שם: "והמסיר בדי ארון". ודעת רבינו כי אין הכוונה לשני הבדים דווקא אלא אפילו לאחד מהם. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה צו.

יום שישי י"ג טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יתבאר בו כי כל זרע לוי מובדל לעבודת המקדש, ודין בן לוי שקבל עליו כל מצות לויה חוץ מדבר אחד.

א. זֶרַע לֵוִי כֻּלּוֹ מֻבְדָּל לַעֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: בָּעֵת הַהִיא הִבְדִּיל יְיָ אֶת שֵׁבֶט הַלֵּוִי. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִהְיוֹת הַלְּוִיִּם פְּנוּיִין וּמוּכָנִין לַעֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ, בֵּין רָצוּ בֵּין שֶׁלֹּא רָצוּ[2]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד. וּבֶן לֵוִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל מִצְוֹת לְוִיָּה[3] חוּץ מִדָּבָר אֶחָד - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיְּקַבֵּל אֶת כֻּלָּן.

2) בספרי (לבמדבר יח, כג) "לפי שהוא אומר חלף עבודתם שומע אני רצה יעבוד לא רצה לא יעבוד [שכיוון שנאמר "חלף עבודתם" הרי זו כמצוות עשה שמתן שכרה בצידה, שאין כופין עליה], תלמוד לומר ועבד הלוי הוא בעל כורחו". 3) לשורר, לשמור ולהיות שוער.

ב. עֲבוֹדָה שֶׁלָּהֶן הִיא שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹמְרִין אֶת הַמִּקְדָּשׁ. וְיִהְיוּ מֵהֶן שׁוֹעֲרִין לִפְתֹּחַ שַׁעֲרֵי הַמִּקְדָּשׁ וּלְהָגִיף[4] דַּלְתוֹתָיו[5], וְיִהְיוּ מֵהֶן מְשׁוֹרְרִין לְשׁוֹרֵר עַל הַקָּרְבָּן בְּכָל יוֹם. שֶׁנֶּאֱמַר: וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהָיו כְּכָל אֶחָיו הַלְּוִיִּם. אֵי זֶהוּ שֵׁרוּת שֶׁהוּא בְּשֵׁם יְיָ[6]? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ שִׁירָה. וּמָתַי אוֹמֵר שִׁירָה? עַל כָּל עוֹלוֹת הַצִּבּוּר הַחוֹבָה[7] וְעַל שַׁלְמֵי עֲצֶרֶת[8] בְּעֵת נִסּוּךְ הַיַּיִן[9]. אֲבָל

עוֹלוֹת נְדָבָה שֶׁמַּקְרִיבִין הַצִּבּוּר[10] לְקַיִץ לַמִּזְבֵּחַ[11], וְכֵן הַנְּסָכִין הַבָּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן[12] - אֵין אוֹמְרִין עֲלֵיהֶן שִׁירָה[13].

4) לסגור. 5) ומה שאמרו (סוכה נו:) "מגיפי דלתות שבמקדש היו נוטלין שכרן מלחם הפנים", הרי שכהנים מגיפים הדלתות (שהרי רק הכהנים מותרים לאכול לחם הפנים) - הכוונה לשלושת המקומות שהיו הכהנים שומרים שם מגיפים הם [=הכהנים] את הדלתות, אבל במקומות אחרים היו הלויים מגיפים את הדלתות. 6) שמזכירין בו שם שמים. 7) שנאמר (במדבר י, י) "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם", עולותיכם משמע של כל ישראל, דהיינו עולות ציבור חובה. 8) שנאמר "על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם" - מה עולה קדשי־קדשים אף שלמים קדשי־קדשים, והם כבשי עצרת שהם שלמי צבור. 9) "שאין אומרים שירה אלא על היין, שנאמר (שופטים ט) ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלקים ואנשים, אם אנשים משמח אלקים במה משמח? מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין". 10) "ממותר תרומות הלשכה". 11) כשהוא בטל מנדרים ונדבות לוקחין עולות ומקריבין למזבח. 12) ואפילו של צבור "כגון שהביאו קרבן ציבור ולא הביא נסכים עמו והביאום למחר, דאמר מר מנחתם ונסכיהם אפילו למחר". אבל נסכים של יחיד אין טעונים שירה אפילו אם באים עם הקרבן. 13) על עולת נדבת צבור אין אומרים - "מה שלמים קבוע להם זמן אף עולה קבוע לה זמן לאפוקי נדבת ציבור שאין קבוע לה זמן" ועל נסכים הבאים בפני עצמן אין אומרים, שאין אומרים אלא על אכילה ושתיה. ובעיא שלא נפשטה היא ופסקה רבינו לקולא.

ג. לֵוִי הָאוֹנֵן[14] - מֻתָּר לַעֲבֹד וּלְשׁוֹרֵר[15]. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵים עָשָׂר לְוִיִּם[16] עוֹמְדִים עַל הַדּוּכָן בְּכָל יוֹם לוֹמַר שִׁירָה עַל הַקָּרְבָּן, וּמוֹסִיפִין עַד לְעוֹלָם[17]. וְאֵין אוֹמְרִין שִׁירָה אֶלָּא בַּפֶּה בְּלֹא כְּלִי; שֶׁעִקַּר הַשִּׁירָה, שֶׁהִיא עֲבוֹדָתָהּ, בַּפֶּה. וַאֲחֵרִים הָיוּ עוֹמְדִים שָׁם מְנַגְּנִין בִּכְלֵי שִׁיר. מֵהֶן לְוִיִּם, וּמֵהֶן יִשְׂרְאֵלִים מְיֻחָסִין הַמַּשִּׁיאִין לַכְּהֻנָּה[18]. שֶׁאֵין עוֹלֶה עַל הַדּוּכָן אֶלָּא מְיֻחָס. וְאֵין אֵלּוּ הַמְּשׁוֹרְרִים עַל פִּי הַכֵּלִים עוֹלִין לְמִנְיַן הַשְּׁנֵים עָשָׂר.

14) "זה שמת לו מת מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהן ביום המיתה בלבד הוא הנקרא אונן דין תורה ולילה הוא אונן מדברי סופרים". 15) כן הוא בספרא פרשת שמיני (פרק ב הלכה ט) לעניין שיר ואם שיר שצריך שמחה מותר, - כל שכן עבודה אחרת שמותרת. 16) במשנה, כנגד תשעה כינורות ושני נבלים וצלצל אחד, שנאמר (דברי הימים־א כה, ט) "הוא ואחיו ובניו שנים עשר". [ואף על פי שהם לא שרו אלא בפה ולא בכלי, כמפורש להלן, - העמידו מספר הלויים המשוררים בפה כנגד מספר המנגנים בכלים. 17) [כיוון שמספרם גם כנגד תשעה כינורות והרי על כינורות מוסיפין עד לעולם]. 18) שכהנים היו נושאין בנותיהן.

ד. וּבַמֶּה הֵם מְנַגְּנִין? בִּנְבָלִים וַחֲלִילִים וְכִנּוֹרוֹת וַחֲצוֹצְרוֹת[19] וְהַצִּלְצָל[20]. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵי נְבָלִים, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שִׁשָּׁה. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵי חֲלִילִים, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שְׁנֵים עָשָׂר[21]. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל עֶשְׂרִים וּמֵאָה[22]. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִתִּשְׁעָה כִּנּוֹרוֹת, וּמוֹסִיפִין עַד לְעוֹלָם. וְהַצִּלְצָל אֶחָד בִּלְבַד.

19) מיני כלי שיר. 20) הם שתי חתיכות רחבות של מתכות ומכים זו על זו. 21) וזהו כנגד שנים עשר יום שהחליל מכה לפני המזבח. 22) שם יג: שנאמר (דברי הימים־ב ה, יב) "ועמהם כהנים למאה ועשרים מחצררים בחצוצרות", שיותר ממאה ועשרים מערבב הקול.

ה. בִּימֵי הַמּוֹעֲדוֹת כֻּלָּם וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים הָיוּ הַכֹּהֲנִים תּוֹקְעִים[23] בַּחֲצוֹצְרוֹת בִּשְׁעַת הַקָּרְבָּן וְהַלְוִיִּם אוֹמְרִין שִׁירָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת. הַחֲצוֹצְרָה הָיְתָה נַעֲשֵׂית מִן עֶשֶׂת שֶׁל כֶּסֶף[24]. עָשָׂה אוֹתָהּ מִן הַגְּרוּטָאוֹת שֶׁל כֶּסֶף[25] - כְּשֵׁרָה[26]; מִשְּׁאָר מִינֵי מַתָּכוֹת - פְּסוּלָה. וְהַחֲלִילִין שֶׁהָיוּ מְנַגְּנִין בָּהֶן הָיָה אַבּוּב[27] שֶׁלָּהֶן[28] שֶׁל קָנֶה, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹלוֹ עָרֵב. וְלֹא הָיָה מְחַלֵּק אֶלָּא בְּאַבּוּב יְחִידִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחַלֵּק יָפֶה[29].

23) כמפורש בתורה (במדבר י, ח) "ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות והיו לכם לחקת עולם לדורותיכם", 24) מנחות כח. שנאמר (במדבר י, ב) "שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אותם", דהיינו מן העשת של מעשה הקשת הקורנס. ורק חצוצרות של כהנים היו מן הכסף, אבל בחצוצרות של לויים לא כתב כן רבינו לפי שאינם אלא מדרבנן. 25) שברי כסף. 26) שנאמר במנורה "מקשה היא" - "היא [מקשה] ולא חצוצרות". 27) ואבוב הוא הקנה של החליל. 28) כלומר, של החלילים. 29) כשהיה מגיע לסיום הנעימה, היה אחד מהחלילין מאריך לאחר שתיקת האחרים, שלא היו מסיימים כולם בבת אחת, אלא אחד היה מסיים לבסוף וזהו נוי גדול.

ו. בִּשְׁנֵים עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה הֶחָלִיל מַכֶּה[30] לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: בִּשְׁחִיטַת פֶּסַח רִאשׁוֹן[31], וּבִשְׁחִיטַת פֶּסַח שֵׁנִי[32], וּבְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל עֲצֶרֶת[33], וּבִשְׁמֹנָה יְמֵי הֶחָג[34]. וְחָלִיל זֶה[35] דּוֹחֶה שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָלִיל שֶׁל קָרְבָּן, וְחָלִיל שֶׁל קָרְבָּן עֲבוֹדָה הִיא וְדוֹחָה אֶת הַשַׁّבָּת.

30) שהיו נקבים בחליל, ומכה באצבעו על הנקב להנעים את הקול. 31) בארבעה עשר לחודש ניסן. 32) ש"מי שהיה טמא בשעת שחיטת הפסח שאין שוחטין עליו, או שהיה בדרך רחוקה או נאנס באונס אחר, או ששגג ולא הקריב בראשון, הרי זה מביא פסח בי"ד לחודש השני". 33) חג השבועות. וכן הוא בגמרא שם. וייתכן כי בא למעט ימי ההשלמה שלאחר העצרת, שאין בהם חליל. 34) חג

הסוכות. 35) כתב רש"י (בסוכה נ:), שחליל לאו דווקא, והוא הדין שהנבלים והכינורות דוחים את השבת. ורק חליל זה דוחה את השבת, אבל חליל של בית השואבה אינו דוחה.

ז. אין בֶּן לֵוִי נִכְנָס לָעֲזָרָה לַעֲבוֹדָתוֹ עַד שֶׁיִּלְמְדוּהוּ חָמֵשׁ שָׁנִים תְּחִלָּה. שֶׁנֶּאֱמַר: זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה. הָא כֵּיצַד[36]? חָמֵשׁ לִלְמֹד, וְאֵינוֹ נִכְנָס לָעֲבוֹדָה עַד שֶׁיִּגְדִּיל וְיִהְיֶה אִישׁ[37]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ.

36) אי אפשר שלשים שכבר נאמר חמש ועשרים, ואי אפשר לומר חמש ועשרים שכבר נאמר שלשים (גמרא שם). 37) ולמעלה דקדק וכתב "אין בן לוי נכנס לעזרה לעבודתו עד שילמדוהו חמש שנים תחילה וכו'", ולא כתב שאינו נכנס לעבודה עד שיהא בן שלשים, שכל עיקר הלימוד משני הפסוקים הנ"ל אינו ללמד על הגיל, אלא על הלימוד חמש שנים, ולפי זה בכל גיל שהוא, אם למד חמש שנים כשר הוא לעבודה לכשהגדיל. ומה שאמרו בחולין כד. שבן לוי כשר מבן שלשים, אינו אלא באהל מועד, אבל בבית עולמים שאינו נפסל אחרי חמישים שנה אינו פסול גם לפני כן.

ח. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה בַּלְוִיִּם: וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה - אֵינוֹ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִין הַמִּקְדָּשׁ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְאֵינוֹ מִצְוָה נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת. אֲבָל לְדוֹרוֹת - אֵין הַלֵּוִי נִפְסָל בְּשָׁנִים[38] וְלֹא בְּמוּמִין[39] אֶלָּא בְּקוֹל; שֶׁיִּתְקַלְקֵל קוֹלוֹ[40] מֵרֹב הַזִּקְנָה[41] - יִפָּסֵל לַעֲבוֹדָתוֹ בַּמִּקְדָּשׁ. וְיִרָאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ נִפְסָל אֶלָּא לוֹמַר שִׁירָה, אֲבָל יִהְיֶה מִן הַשּׁוֹעֲרִים[42].

38) שנאמר (במדבר ד, מז) "מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה, כל הבא לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא באהל מועד" - "לא אמרתי (מבן שלשים ועד בן חמשים דווקא) אלא בזמן שהעבודה בכתף (ולא בבית עולמים)". 39) [כן כתב גם בפירוש המשנה בחולין שם. אבל זה צריך עיון, שהרי במומין אינם נפסלים גם באהל מועד שבמדבר]. 40) חולין שם. שנאמר (דברי הימים־ב ה, יג) "ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד". הרי שצריכים לבשם את קולם, שיהא נראה כקול אחד ואם נתקלקל אינו כקול אחד עם האחרים. 41) והוא הדין אם נתקלקל מסיבה אחרת. 42) שהרי גם בזמן שהיו ישראל במדבר, שהלוי נפסל בשנים, כשר הוא לנעילת שערים, כמפורש בספרי שם. ולשורר בכלי שיר, כשר בוודאי, שלא גרע חלקו מישראלים מיוחסים, ראה למעלה הלכה ג.

ט. שְׁמוּאֵל הָרוֹאֶה[43] וְדָוִד הַמֶּלֶךְ חִלְּקוּ[44] הַלְּוִיִּם לְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים מִשְׁמָרוֹת, וְעוֹבֵד מִשְׁמָר בְּכָל שַׁבָּת. וְכָל אַנְשֵׁי מִשְׁמָר מְחַלֵּק אוֹתָם רֹאשׁ הַמִּשְׁמָר לְבָתֵּי אָבוֹת, וְכָל יוֹם מִימֵי הַשַּׁבָּת עוֹבְדִים בּוֹ אֲנָשִׁים יְדוּעִים[45]. וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת מְחַלְּקִין אֵלּוּ הָעוֹבְדִים בְּיוֹם שֶׁלָּהֶן אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ[46]. וְכָל הַלְּוִיִּם מֻזְהָרִין עַל עֲבוֹדַת הַמִّזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא יָמֻתוּ. לֹא יִקְרָבוּ - לַעֲבוֹדָה, אֲבָל לִגַּע - מֻתָּרִין[47].

43) הנביא. "כי לנביא היום ייקרא לפנים הרואה". 44) תוספתא תענית פרק ג על פי הפסוק בדברי הימים (א ט, כב) "המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם". 45) כלומר, "ראש משמר היה מסיים (=מסמן) היום שיעבוד בו בית אב זה וכן לכל בית אב - יומו". 46) כלומר, ראש בית אב מסיים לכל אנשי בית אב שביומו לפלוני עבודה זו לפלוני עבודה זו. ובכהנים לא מצאנו אלא שראש המשמר מחלק משמרו לבתי אבות, אבל לא מצאנו שראש בית אב מחלק עבודת הכהנים בכל יום אלא על ידי פייסות (=גורלות) היו מחלקים, לפי שבכהנים לא היו כולם זוכים לעבודה לפיכך הוצרכו לפייסות, אבל בלויים לא הוצרכו לכך לפי שהייתה עבודה לכל אחד ואחד מהם. 47) ספרי זוטא פרשת קרח (הובא בילקוט שמעוני שם ובספר המצוות לא תעשה עב בשם מכילתא). וכן הוא בפרק י"א מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה יא, שהיו אומרים להם היזהרו אל תגעו בשלחן שלא תטמאוהו, ולפי דעת רבינו הדברים אמורים לזרים. הרי שבלי החשש של טומאה היו מותרין ליגע.

י. וּכְשֵׁם שֶׁהַלְּוִיִּם מֻזְהָרִין שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדַת הַכֹּהֲנִים, כָּךְ הַכֹּהֲנִים מֻזְהָרִין שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדַת הַלְּוִיִּם; שֶׁנֶּאֱמַר: גַּם הֵם גַּם אַתֶּם. וְכֵן הַלְּוִיִּם עַצְמָם מֻזְהָרִים שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶחָד מְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ, שֶׁלֹּא יְסַיַּע הַמְּשׁוֹרֵר לַשּׁוֹעֵר וְלֹא הַשּׁוֹעֵר לַמְּשׁוֹרֵר; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְאֶל מַשָּׂאוֹ.

יא. לְוִיִּם שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת הַכֹּהֲנִים אוֹ שֶׁסִּיַּע לֵוִי בִּמְלֶאכָה שֶׁאֵינָהּ מְלַאכְתּוֹ - חַיָּבִין מִיתָה[48] בִּידֵי שָׁמַיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יָמֻתוּ. אֲבָל כֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לֵוִי - אֵינוֹ בְּמִיתָה, אֶלָּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה[49].

48) ערכין שם וכאביי. ואף שלפנינו בגמרא שם מפורש שמסייע אינו עובר אלא על גזירת חכמים, נראה שנוסחא אחרת הייתה שם לפני רבינו. והמדובר כשחברו לא היה יכול לעשות בלי סיועו שאם לא כן אין לחייבו, שהרי "מסייע אין בו ממש". 49) הראב"ד השיגו וכתב עליו: "והלא כבר נאמר ולא ימותו גם הם גם אתם ובספרי נמי הרי דריש ליה לעונש ואזהרה". אבל רבינו סמך על המכילתא (ספרי זוטא) שהביא בספר המצוות (לאווין עב). וזו לשון הספרי זוטא שם (הובא בילקוט שמעוני שם): במה דברים אמורים בעבודת המשכן, אבל בעבודת בית האלקים הלויים על הכהנים במיתה, ואין הכהנים על הלויים אף בלא תעשה", ונראה שרבינו גרס: "ואין הכהנים על הלויים אלא בלא תעשה".

יום ש"ק י"ד טבת ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יתבאר בו כי הכהנים הובדלו מכל שבט לוי לעבודת המקדש, ושצריך להקדימם לכל דבר שבקדושה, ולכבדם.

1 **א. הַכֹּהֲנִים הֻבְדְּלוּ מִכְּלַל הַלְּוִיִּם לַעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת,**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּבְדֵּל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים.**
3 **וּמִצְוַת עֲשֵׂה הִיא לְהַבְדִּיל הַכֹּהֲנִים וּלְקַדְּשָׁם וְלַהֲכִינָם**
4 **לְקָרְבָּן[2], שֶׁנֶּאֱמַר: וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא**
5 **מַקְרִיב.**

2) [יתכן כי הכוונה למה שאמרו במדות פ"ה משנה ד: "לשכת הגזית – סנהדרין גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה וכו' שלא נמצא בו פסול לובש לבנים וכו', ויום־טוב היו עושין שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן הכהן, וכך היו אומרים: ברוך המקום ברוך־הוא שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן, וברוך־הוא שבחר באהרן ובבניו לעמוד לשרת לפני ה' בבית קדשי־הקדשים". וזוהי המצוה על הסנהדרין "לקדש הכהנים ולהכינם לקרבן", כלומר, לחקור ולדרוש ולברר ולהכשירם לעבודת הקרבנות, ועיין ביריעות שלמה).

6 **ב. וְצָרִיךְ כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לִנְהֹג בָּהֶן כָּבוֹד הַרְבֵּה[3]**
7 **וּלְהַקְדִּים אוֹתָם לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה: לִכְּתֹחַ בַּתּוֹרָה**
8 **רִאשׁוֹן[4], וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן[5], וְלִטֹּל מָנָה יָפָה רִאשׁוֹן[6].**

3) גיטין נט: 4) כן הביא גם בספר המצוות (עשה לב). אבל לפנינו בגמרא שם "לפתוח ראשון". ועיין פירש"י שם. 5) ברכת המוציא וברכת המזון (רש"י בגיטין שם). 6) שאם בא לחלוק עם ישראל, עושה ישראל שני חלקין שווין, וכהן בורר איזה שירצה (רש"י שם). "וזה כולו כשאין שם חכם גדול ממנו, אבל אם היה ממזר תלמיד־חכם, וכהן גדול עם־הארץ – ממזר תלמיד־חכם קודם" (פירוש המשניות שם פרק ה).

9 **ג. מִשֶּׁה רַבֵּנוּ חִלֵּק הַכֹּהֲנִים[7] לִשְׁמוֹנֶה מִשְׁמָרוֹת,**
10 **אַרְבָּעָה מֵאֶלְעָזָר וְאַרְבָּעָה מֵאִיתָמָר. וְכֵן הָיוּ עַד**
11 **שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא. וּבִימֵי שְׁמוּאֵל חִלְּקָם הוּא וְדָוִד**
12 **הַמֶּלֶךְ לְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים מִשְׁמָר[8], וְעַל כָּל מִשְׁמָר**
13 **וּמִשְׁמָר רֹאשׁ אֶחָד מִמֶּנָּה[9]. וְעוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם**
14 **לַעֲבוֹדָה[10] מִשְׁמָר לְכָל שַׁבָּת, וּמִיּוֹם הַשַּׁבָּת לְיוֹם**
15 **הַשַּׁבָּת הֵן מִתְחַלְּפִין, מִשְׁמָר יוֹצֵא וְהָאַחֵר שֶׁהוּא**
16 **אַחֲרָיו נִכְנָס, עַד שֶׁיִּגְמְרוּ. וְחוֹזְרִין חֲלִילָה.**

7) תענית כז. 8) היינו ששמואל חלקם לשש עשרה משמרות, ודוד העמידן על עשרים וארבע (גמרא שם). 9) הוריות יג. 10) תענית כו. במשנה.

17 **ד. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִהְיוֹת כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁוִים**
18 **בָּרְגָלִים[11]. וְכֹל שֶׁיָּבוֹא מִן הַכֹּהֲנִים בָּרֶגֶל וְרָצָה לַעֲבֹד**
19 **- עוֹבֵד וְחוֹלֵק עִמָּהֶם, וְאֵין אוֹמְרִין לוֹ: לֵךְ עַד**
20 **שֶׁיַּגִּיעַ מִשְׁמָרְךָ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי[12] מֵאַחַד**
21 **שְׁעָרֶיךָ[13] וְגוֹמֵר.**

11) סוכה נה: במשנה. ובספר המצוות (עשה לו) כתב רבינו: "שנצטוינו שיהיו הכהנים עובדים במשמרות, היינו בכל שבוע תעבוד משמרת, ולא תהיה יד הכל מעורבת אלא ברגלים בלבד". הרי שעיקר המצוה היא לעבוד בכל השנה במשמרות, ולא כמו שכתב כאן שעיקר המצוה היא לעבוד ברגלים ביחד, ועיין "ספר המצוות לעם" עמוד עב הערה קסג. 12) כלומר, הכהן (רש"י שם), ראה להלן הלכה ו. 13) וגומר: "ובא בכל אות נפשו וגו' ושרת", וממה שנאמר "מאחד שעריך" למדו (סוכה שם) שהמדובר ברגלים, ראה להלן הלכה ו.

22 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[14] בְּקָרְבְּנוֹת הָרְגָלִים[15],**
23 **וּבְחִלּוּק לֶחֶם הַפָּנִים[16], וּבְחִלּוּק שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁל**
24 **עֲצֶרֶת; אֲבָל נְדָרִים וּנְדָבוֹת וּתְמִידִין - אֵין מַקְרִיבִין**
25 **אוֹתָן אֶלָּא מִשְׁמָר שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ[17] וַאֲפִלּוּ בְּרֶגֶל.**
26 **שֶׁנֶּאֱמַר: חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ, לְבַד מִמְּכָרָיו עַל**
27 **הָאָבוֹת. כְּלוֹמַר: חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכְלוּ בְּקָרְבְּנוֹת**
28 **הַצִּבּוּר[18], וְאֵין חֵלֶק כְּחֵלֶק בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים, שֶׁכְּבָר**
29 **חִלְּקוּ אוֹתָם הָאָבוֹת וּקְבָעוּם כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר**
30 **בְּשַׁבָּתוֹ.**

14) משנה שם. 15) ולא פר העלם דבר של ציבור, שעירי עבודה־זרה ועולות לקיץ המזבח (שם נו.) שכולם אינן חובות הרגל. 16) בשבת שבתוך הרגל. ואף־על־פי שאינו מחובת הרגל (וראה להלן שעבודת לחם הפנים באמת אינה אלא במשמר הקבוע) – למדו כן (שם) מפסוק מיוחד "חלק כחלק יאכלו", שישנה אכילה (ולא הקרבה) שאף היא לכל המשמרות, והיינו חילוק לחם הפנים, שאין בו אלא אכילה, שהרי העבודות שבו כבר נעשו בשבת הקודמת. 17) משנה שם. 18) [כלומר, כל מה שאמרנו למעלה ("וכי יבוא הלוי מאחד שעריך – ושרת", שבקרבנות הרגלים כולם שוים, וכמו כן בחילוק לחם הפנים, אף־על־פי שאינו מחובת הרגלים, כיון שאינו אלא אכילה כולם שוים) – כל זה אינו אלא "בקרבנות הציבור", היינו בדברים שנשארו לציבור ולא חלקו אותם האבות, היינו חובת הרגל וחילוק לחם הפנים, אבל בדברים שכבר חלקו האבות, כלומר דברים שאינם מחובת הרגל, - אינם אלא למשמר הקבוע באותו שבת, ועיין הר המוריה).

31 **ו. וְכֵן עֲבוֹדַת לֶחֶם הַפָּנִים[19] - בַּמִּשְׁמָר שֶׁזְּמַנּוֹ**
32 **קָבוּעַ[20]; אֲבָל עֲבוֹדַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם[21] - בְּכָל**
33 **הַמִּשְׁמָרוֹת[22]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בָּרְגָלִים?[23]**
34 **שֶׁנֶּאֱמַר: מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל יִשְׂרָאֵל - בְּשָׁעָה שֶׁכָּל**
35 **יִשְׂרָאֵל בָּאִין בְּשַׁעַר אֶחָד. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא**
36 **בְּכֹהֲנִים? שֶׁנֶּאֱמַר: חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ, וְאֵין שָׁם**
37 **מַתָּנוֹת בַּמִּקְדָּשׁ לְהַאֲכֵל אֶלָּא לַכֹּהֲנִים בִּלְבַד[24].**

19) תוספתא סוכה פרק ד (הוצאת צוק"מ עמוד 200 7). 20) שאינו מחובת הרגל. 21) תוספתא שם. 22) "שהן

באות חובת הרגל" (תוספתא שם). 23) סוכה נה: 24) בספרי פרשת שופטים (לדברים יח, ו) למדו כן ממה שנאמר "ושרת" – "בראוי לשרות, יצאו לויים שאינן ראויין לשירות". ועיין כסף־משנה.

1 **ז. וְכֵן כֹּהֵן[25] שֶׁהָיָה לוֹ קָרְבָּן - הֲרֵי זֶה בָּא לַמִּקְדָּשׁ**
2 **וּמַקְרִיבוֹ בְּכָל יוֹם שֶׁיִּרְצֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָא בְּכָל אַוַּת**
3 **נַפְשׁוֹ וְשֹׁרֵת. וַאֲפִלּוּ חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ הוּא מַקְרִיב[26]**
4 **וּמְכַפֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ, וְהָעוֹר שֶׁל קָרְבָּנוֹ וַאֲכִילָתוֹ**
5 **שֶׁלּוֹ. וְאִם רָצָה לִתֵּן אֶת קָרְבָּנוֹ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה[27]**
6 **לְהַקְרִיבוֹ - נוֹתֵן, וְעוֹר הַקָּרְבָּן וַעֲבוֹדָתוֹ לְאוֹתוֹ הַכֹּהֵן**
7 **בִּלְבַד שֶׁנְּתָנָן לוֹ.**

25) בבא קמא קט: 26) מנחות עד. 27) פירוש, אף אם אינו מאותו המשמר (אור שמח).

8 **ח. הָיָה הַכֹּהֵן בַּעַל הַקָּרְבָּן[28] בַּעַל מוּם - נוֹתֵן קָרְבָּנוֹ**
9 **לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר, וְהָעוֹר שֶׁלָּהֶם[29]. הָיָה זָקֵן אוֹ חוֹלֶה**
10 **שֶׁיָּכוֹל לַעֲבֹד עַל יְדֵי הַדְּחָק[30] - נוֹתֵן קָרְבָּנוֹ לְכָל כֹּהֵן**
11 **שֶׁיִּרְצֶה, וְהָעוֹר וְהָעֲבוֹדָה לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר. וְאִם אֵינוֹ**
12 **יָכוֹל לַעֲבֹד כְּלָל - הֲרֵי הַקָּרְבָּן כֻּלּוֹ לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר.**

28) בבא קמא שם. 29) בברייתא שלפנינו שם: "ועבודתה ועורה שלו". אבל רש"י שם מביא כנוסחת רבינו: "עבודתה ועורה לאנשי משמר" (עיין כסף־משנה). וכן הוא בירושלמי יבמות פי"א הלכה ו. וראה להלן פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יז, שכהן בעל מום חולק בקדשים ואוכל, וקל־וחומר כאן כשהקרבן שלו, שבוודאי חולק ואוכל. והוא־הדין שיש לו חלק בעורות, שכל שיש לו חלק בבשר, יש לו חלק בעורות (שם הלכה כא). 30) שם קי. על מה שאמרו בברייתא: "ואם היה זקן או חולה, נותנה לכל כהן שירצה, ועבודתה ועורה לאנשי משמר" – שאלו: "האי זקן או חולה היכי דמי, אי דמצי עביד עבודה, עבודתה ועורה נמי תהוי דידיה (כמבואר למעלה הלכה ז, וראה בירושלמי יבמות שם). ואי דלא מצי עביד עבודה, שליח היכי משוי? אמר רב פפא, שיכול לעשות על־ידי הדחק. עבודה, דכי עביד על־ידי הדחק, עבודה היא ומשוי שליח (=כל כהן שירצה, כנ"ל). אכילה, דכי אכיל על־ידי הדחק, אכילה גסה היא, ואכילה גסה לאו כולם היא, משום הכי, עבודתה ועורה לאנשי משמר".

13 **ט. הָיָה טָמֵא בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר וְכָל הַכֹּהֲנִים טְמֵאִים[31]**
14 **- נוֹתְנוֹ לְבַעֲלֵי מוּמִין טְהוֹרִים שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר,**
15 **וְעוֹרוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר הַטְּמֵאִים[32].**

31) כלומר, כל הכהנים שבכל המשמרות, כמו שכתב להלן בפ"ד מהלכות ביאת המקדש הלכה יד, שטומאה דחויה היא בציבור, ואם ישנם כהנים טהורים במשמר אחר, מחזרים אחריהם. 32) בבבא קמא שם אמרו: "אם היה כהן טמא בקרבן ציבור, נותנה לכל מי שירצה, ועבודתה ועורה לאנשי משמר. היכי דמי, אי דאיכא טהורים, טמאים מי מצו עבדי. ואי דליכא טהורים, עבודתה ועורה לאנשי משמר, הא טמאים נינהו ולא מצו אכלי. אמר רבא, אימא: לבעלי מומין טהורין שבאותו משמר". ורבינו היפך הדברים, ומכאן השיגו הראב"ד (ועיין כסף־משנה). ובעל אור־שמח תיקן דברי רבינו כדלהלן: "נותנו לאנשי משמר הטמאים ועורו ועבודתו לבעלי מומין טהורים שבאותו משמר". ועדיין ישנה סתירה בין דברי הגמרא לדברי רבינו, שבגמרא שם מפורש שנותנה לכל מי שירצה, ורבינו כתב "נותנו לאנשי משמר". ונראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בדברי הגמרא הנ"ל, וכן אמנם מסתבר, שהרי הקרבן הזה אינו שלו, אלא של ציבור (אלא שזכה בו על ידי הפייס, ראה בתוספות רי"ד), ולפיכך אינו בידו לתתו לכל מי שירצה, אלא נותנו לאנשי משמר, וראה באור־שמח שם.

16 **י. הָיָה הַקָּרְבָּן שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל[33] וְהָיָה אוֹנֵן - נוֹתְנוֹ**
17 **לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה, וְעוֹרוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר.**
18 **כֵּיוָן שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל הָאוֹנֵן רָאוּי לַעֲבוֹדָה[34], כְּמוֹ**
19 **שֶׁיִּתְבָּאֵר[35], הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְקָרְבָּנוֹ.**

33) בבא קמא שם. 34) אבל אינו ראוי לאכילה, ולפיכך יש לו זכות בעבודה ולא באכילה. 35) להלן פ"ב מהלכות ביאת המקדש הלכה ו.

20 **יא. כָּל רֹאשׁ מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר מְחַלֵּק מִשְׁמָרוֹ לְבָתֵּי**
21 **אָבוֹת[36], עַד שֶׁיִּהְיֶה כָּל בֵּית אָב וַאֲנָשָׁיו עוֹבֵד בְּיוֹם**
22 **אֶחָד מִימוֹת הַשַּׁבָּת, וְהָאַחֵר בְּיוֹם שֶׁל אַחֲרָיו,**
23 **וְהָאַחֵר בְּיוֹם שֶׁל אַחֲרָיו. וּלְכָל בֵּית אָב וָאָב רֹאשׁ**
24 **אֶחָד מְמֻנֶּה עָלָיו[37].**

36) תוספתא תענית פ"ב (הוצאת צוק"מ עמ' 216 16) וירושלמי שם פ"ד הלכה ב. 37) יומא לט. במשנה והוריות יג.

25 **יב. וּמְמַנִּין כֹּהֵן גָּדוֹל[38], הוּא רֹאשׁ לְכָל הַכֹּהֲנִים.**
26 **וּמוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וּמַלְבִּישִׁין[39] אוֹתוֹ**
27 **בִּגְדֵי כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה[40]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו**
28 **אֲשֶׁר יוּצַק וְגוֹמֵר. וְאִם אֵין שָׁם שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה -**
29 **מְרַבִּין אוֹתוֹ בִּבְגְדֵי כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה בִּלְבַד[41]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
30 **אֲשֶׁר יוּצַק עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת יָדוֹ**
31 **לִלְבֹּשׁ אֶת הַבְּגָדִים - כְּשֵׁם שֶׁמִּתְרַבֶּה בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,**
32 **כָּךְ מִתְרַבֶּה בַּבְּגָדִים.**

38) עיין בירושלמי יומא פ"א הלכה א שהוא מתמנה בפה, ועיין תוספתא יומא יב: ד"ה כהן גדול, וראה להלן הלכה טו, שאין מעמידים אותו אלא בב"ד של ע"א. 39) כסדר הכתוב: "אשר יוצק על ראשו וגו' ללבוש את הבגדים", הרי המשיחה קודמת ללבישה. וזהו רק לדורות, אבל בעת המילואים של אהרן הכהן היתה הלבישה לפני המשיחה, שכן נאמר (ויקרא ח, ח־יב) "וישם עליו את החושן וגו' וישם את המצנפת וגו' ויצוק משמן המשחה על ראש אהרן", וכן כתב הרמב"ן (שמות כט, ד) וכן מפורש בספרא פ' צו (פרשת המילואים הלכה י) "שלאחר שמלביש, היה מושחן". לפי שכל הכלים שהיו בימי משה משחיתן מקדשתן, והיו צריכים למשוח גם את הבגדים, ולא משחו אותם בפני־עצמן אלא משחום על גבי הכהן הגדול. וכן

כתב הראב"ד בפירושו לספרא שם: כשמן הטוב וכו' שיורד על פי מדותיו, כלומר, שמה שהיה יורד השמן על פי מדותיו נתקדשו הבגדים, נמצא שמשיחת הבגדים היתה ביחד עם משיחת אהרן (יריעות שלמה). 40) "הארבעה של כל כהן (=כתונת, מכנסים, מצנפת ואבנט), ומעיל ואפוד, וחושן וציץ" (להלן פ"ח הלכה ב). 41) ראה גם למעלה פ"א הלכה ח.

יג. כֵּיצַד[42] מְרַבִּין אוֹתוֹ בַּבְּגָדִים? לוֹבֵשׁ שְׁמוֹנָה בְּגָדִים וּפוֹשְׁטָן וְחוֹזֵר וְלוֹבְשָׁן לְמָחָר שִׁבְעַת יָמִים יוֹם אַחַר יוֹם; שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשָׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו. וּכְשֵׁם שֶׁרִבּוּי בְּגָדִים שִׁבְעָה, כָּךְ מְשִׁיחָה בַּשֶּׁמֶן שִׁבְעָה, יוֹם אַחַר יוֹם. וְאִם עָבַד[43] קֹדֶם שֶׁיִּתְרַבֶּה בַּבְּגָדִים כָּל שִׁבְעָה אוֹ קֹדֶם שֶׁיִּמְשַׁח כָּל שִׁבְעָה - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה; הוֹאִיל וְנִתְרַבָּה אוֹ נִמְשַׁח פַּעַם אַחַת - נַעֲשָׂה כֹּהֵן גָּדוֹל לְכָל דָּבָר[44].

42) יומא ה. 43) (לכתחילה אינו עובד, לפי שלכתחילה אינו חשוב כהן גדול עד שיהיו ריבוי שבעה ומשיחה שבעה, ואם כן הרי הוא כמיותר בגדים (להלן פ"י הלכה ה), אלא שבדיעבד הרי הוא ככהן גדול ועבודתו כשרה, ועיין ראב"ד). 44) כן הוא ביומא שם, וכן הוא בספרא פ' אמור (פרשה ב הלכה ב): "נתרבה יום אחד ונמשח יום אחד, ואפילו שעה אחת מניין? תלמוד לומר אשר יוצק על ראשו שמן המשחה, אפילו שעה אחת. ומילא ידו ללבוש את הבגדים - אפילו שעה אחת".

יד. אֵין[45] בֵּין כֹּהֵן מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה לִמְרֻבֶּה בְּבְגָדִים אֶלָּא פַּר שֶׁמֵּבִיא כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ אִם שָׁגַג בְּאֶחָד מִן הַמִּצְוֹת שֶׁחַיָּב עֲלֵיהֶן חַטָּאת, שֶׁנֶּאֱמַר: אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא וְגוֹמֵר; אֲבָל לִשְׁאָר הַדְּבָרִים שָׁוִים הֵם.

45) מגילה ט: במשנה.

טו. אֵין מַעֲמִידִין כֹּהֵן גָּדוֹל אֶלָּא בֵּית דִּין שֶׁל אֶחָד וְשִׁבְעִים[46]. וְאֵין מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ אֶלָּא בַּיּוֹם[47], שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ. וְכֵן אִם נִתְרַבָּה בַּבְּגָדִים בְּלִבַּד - אֵין מְרַבִּין אוֹתוֹ אֶלָּא בַּיּוֹם[48]. וְאֵין מְמַנִּין שְׁנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים כְּאַחַת[49].

46) תוספתא סנהדרין פ"ג (הוצאת צוקרמנדל עמ' 418 17). 47) ספרא פ' צו (פרשה ג הלכה ד). 48) שהרי הוקשו משיחה וריבוי, ראה למעלה הלכה יב (כסף־משנה). ועוד אפשר ללמוד ממה שנאמר "שבעת ימים ילבשם" (קרית ספר). 49) [בספרא פ' צו (שם) למדו כן ממה שנאמר "ביום המשח אותו" – "אותו – אין מושחים שני כהנים גדולים כאחד". וכן הוא בירושלמי יומא פ"א הלכה א. הרי לא אמרו אלא "אין מושחין" ולא דיברו על ריבוי בגדים. ורבינו שכתב "ואין ממנין", נראה שכלל גם ריבוי בגדים בדין זה, היינו משום שהוקש ריבוי בגדים למשיחה כמבואר למעלה. ועוד שבירושלמי שם מפרש רבי יוחנן הטעם משום איבה, ואם כן אין חילוק בין ריבוי למשיחה, וראה להלן הלכה יט].

טז. מְמַנִּין כֹּהֵן אֶחָד יִהְיֶה לְכֹהֵן גָּדוֹל כְּמוֹ הַמִּשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ[50]. וְהוּא הַנִּקְרָא סְגָן[51], וְהוּא הַנִּקְרָא מְמֻנֶּה[52]. וְיִהְיֶה עוֹמֵד לִימִין כֹּהֵן גָּדוֹל תָּמִיד[53], וְזֶה כָּבוֹד הוּא לוֹ. וְכָל הַכֹּהֲנִים מִתַּחַת יַד הַסְּגָן.

50) כן הוא במלכים־ב (כג, ד) "ויצו המלך את חלקיהו הכהן הגדול ואת כהני המשנה". ושם כה, יח: "את שריה כהן הראש, ואת צפניהו כהן משנה" (אור שמח). 51) במקרא לא נמצא אלא "סגנים" (בלשון רבים). ואם כן ביחיד, אפשר לנקד או סגן על משקל מלך המלכים, או סגן על משקל דבר דברים. 52) כן הוא בסנדרין יט. "היינו סגן, היינו ממונה". 53) משנה יומא לט. סנהדרין שם ומנחות צד.

יז. וְעוֹד מְמַנִּין[54] קָתִיקוֹלִין[55] לִהְיוֹת לִסְגָן כְּמוֹ הַסְּגָן לְכֹהֵן גָּדוֹל. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנַיִם[56]. וּמְמַנִּים אֲמַרְכָּלִין[57], אֵין פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה[58], וּמַפְּתְּחוֹת[59] הָעֲזָרָה בְּיָדָם[60]. רָצָה הָאֶחָד לִפְתֹּחַ - אֵינוֹ יָכוֹל עַד שֶׁיִּתְכַּנְּסוּ כָּל הָאֲמַרְכָּלִין וְיִפְתְּחוּ[61].

54) ירושלמי שקלים פ"ה הלכה ב. 55) בלשון יוון שר כללי (תפארת ישראל שקלים שם אות יט). 56) ירושלמי שם. "והביאו אסמכתא שלא יהיו ממונים על ממון הקהל פחות משנים, מפסוק והם יקחו את הזהב, ומיעוט כל לשון רבים - שנים" (פירוש המשניות שקלים שם). 57) שקלים פ"ה משנה ב. ובהוריות יג. "מאי אמרכל? אמר רב חסדא: אמר כלא" (=שממונה על כולם ואין משיבין על דבריו – רש"י). וכן הוא בתוספתא שקלים פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 177 8). "ותרגום: ונשיא נשיאי הלוי (במדבר ג, לב) ואמרכלא דממנא על רברבי לוואי" (פירוש המשניות שקלים שם). 58) שקלים שם. 59) בתוספתא שקלים שם: "אמרכל מה היו עושין, שבע מפתחות העזרה בידן". וכן כתב רבינו למעלה פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה ד, ששבעה שערים היו לעזרה. 60) ומה ששנינו בתמיד פ"א משנה א, שהמפתחות היו בידי זקני בית אב, וכן כתב רבינו למעלה פ"ח מהלכות בית הבחירה הלכה ה – יתכן כי זקני בית אב הם האמרכלים (מעשה רוקח, ועיין משנה־למלך). ואף־על־פי־כן לא היו פותחים אלא ברשות הממונה על נעילת שערים (להלן פ"ז הלכה ג). וראה בהר המוריה. 61) תוספתא שקלים שם.

יח. וּמְמַנִּין גִּזְבָּרִין מִתַּחַת יְדֵי הָאֲמַרְכָּלִין, וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁלֹשָׁה[62] גִּזְבָּרִין. וְהַגִּזְבָּרִין הֵם שֶׁגּוֹבִין כָּל הַהֶקְדֵּשׁוֹת, וּפוֹדִין אֶת הַנִּפְדֶּה מֵהֶן[63], וּמוֹצִיאִין אוֹתָן בִּדְבָרִים הָרְאוּיִין לָהֶן לְהוֹצִיאָן[64].

62) משנה שקלים שם. 63) תוספתא שקלים שם. 64) ברמב"ם כתב־יד על קלף: "לדברים הראוין להוצאה" (תוספת ראשונים בשקלים שם).

יט. כֹּהֵן הַגָּדוֹל הַמָּשׁוּחַ קוֹדֵם[65] לִמְרֻבֶּה בְּגָדִים[66]. וּמְרֻבֶּה בְּגָדִים הָעוֹמֵד לְשָׁרֵת קוֹדֵם לְמָשׁוּחַ שֶׁעָבַר מֵחֲמַת קֶרִי[67]. וְהָעוֹבֵר מֵחֲמַת קֶרִי קוֹדֵם לְעוֹבֵר

מֵחֲמַת מוּם[68]. וְהָעוֹבֵר מֵחֲמַת מוּם קוֹדֵם לְכֹהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה[69]. וּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה קוֹדֵם לְסְגָן[70]. וּסְגָן קוֹדֵם לְקַתִּיקוֹל[71]. וְקַתִּיקוֹל קוֹדֵם לַאֲמַרְכָּל. וַאֲמַרְכָּל קוֹדֵם לְגִזְבָּר. וְגִזְבָּר קוֹדֵם לְרֹאשׁ מִשְׁמָר. וְרֹאשׁ הַמִּשְׁמָר קוֹדֵם לְרֹאשׁ בֵּית אָב. וְרֹאשׁ בֵּית אָב קוֹדֵם לְכֹהֵן הֶדְיוֹט מִשְּׁאָר הַכֹּהֲנִים. נִמְצְאוּ הַכֹּהֲנִים תָּמִיד שְׁמֹנֶה מַעֲלוֹת[72] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ.

65) הוריות יג. בברייתא, והיינו להקדים את המשוח ולהחיותו, אם זקוק לכך, או לפדותו מבית השביה לפני שנזקקים להחיות ולפדות את המרובה־בגדים (גמרא שם): 66) [וצריך עיון, הרי "אין ממנין שני כהנים גדולים כאחת" (למעלה הלכה טו). ועוד, שבבית ראשון, שהיה שמן המשחה, לא היו מרבים בבגדים, ובבית שני לא היה שמן המשחה כלל. ועיין תוספות בהוריות שם ובנזיר מ. ד"ה וכן משוח. ונראה שדעת רבינו, שאף־על־פי שאין מושחין שני כהנים גדולים כאחד, וגם אין מרבים שני כהנים גדולים בבגדים כאחד (ראה למעלה הלכה טו) — אין איסור למשוח האחד והשני לרבות בבגדים, שהרי כל טעמו של איסור זה הוא משום איבה, כמפורש בירושלמי (יומא פ"א הלכה א, וראה למעלה שם), וכל זה אינו אלא כששניהם שווים: שניהם משוחים או שניהם מרובים בבגדים, אבל כשאחד משוח ואחד מרובה בבגדים, שאינם שווים, שהרי משוח קודם למרובה בבגדים — כשיש צורך בכך, כגון שחלה הכהן הגדול או נזדקן, אין איבה כלל. וכמו שאמרו בעבודה זרה נח. "כלום מתקנא אלא חכם בחכם וגיבור בגיבור ועשיר בעשיר". וכן אמרו ביומא עג. (לפי נוסחת כ"י מינכן) "כי אית ליה איבה בדכוותיה (=בדומה לו), בדזטור מיניה (=בקטן ממנו) לית ליה" (ואף־על־פי שלהלכה פוסקים כרבנן שם, שגם בדזוטר יש איבה, ושלפיכך כהן משוח שעבר אינו משמש ככהן גדול (שם יג.) — יתכן שגם כהן גדול המרובה בבגדים אינו משמש בפועל ככהן גדול. וכן יש לדייק קצת מלשון רבינו שכתב להלן "ומרובה בגדים העומד לשרת"). ולעולם המדובר כשיש שמן המשחה, אלא שכיון שאסור למשוח השני, כמבואר למעלה, הרי זה כאילו אין לנו שמן המשחה, ומותר לרבותו בבגדי כהונה. ועיין ריטב"א למכות יא.). 67) שאינו ראוי עתה לעבודה (נזיר מז:). 68) שעובר מחמת קרי, ראוי לעבודה לאחר שיטהר, והעובר מחמת מום אינו ראוי לעבודה כלל (נזיר שם). וגם העובר מחמת מום עובר, אינו כשר עד שיתרפא, וזה טובל וטהור לאחר שהעריב שמשו (תוספות שם). 69) שדינו ככהן הדיוט (להלן הלכה כא). 70) לפי שמשוח מלחמה תלויים בו רבים, שהרי עושה מלחמה עבורם, ולפיכך מצוה להחיותו קודם לסגן (נזיר שם). 71) כן כתב רבינו בפירוש המשניות (בשקלים פ"ה משנה ב). אבל זה אינו בהוריות שם, ולמדו רבינו ממה שאמרו בירושלמי שקלים פ"ה הלכה ב, שאמרכל נותן לקתליקון, וקתליקון נותן לכהן גדול, הרי שקתליקון קודם לאמרכל. והוא בין הסגן לאמרכל, עיין כסף־משנה. 72) [היינו: כהן הדיוט, ראש בית אב, ראש משמר, גזבר, אמרכל, קתיקול, סגן (שהם תמיד) וכהן גדול שאף הוא תמיד. אבל משוח מלחמה אינו אלא בעת מלחמה, עבר מחמת קריו ועבר מחמת מום אינם אלא במקרה. ואף מינוי שני כהנים גדולים כאחד: האחד במשיחה והאחד בריבוי בגדים (ראה למעלה) אינו אלא מקרה, כשהוצרכו לכך, ורק בשעה שיש שמן המשחה. אבל אם אין שמן המשחה, אין לרבות שני כהנים גדולים בבגדים, משום איבה, כמבואר למעלה, וראה בכסף־משנה, באור־שמח ובהר־המוריה).

כ. כְּשֶׁיְּמוּת הַמֶּלֶךְ אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹ אֶחָד מִשְּׁאָר הַמְּמֻנִּים - מַעֲמִידִין תַּחְתָּיו בְּנוֹ[73] אוֹ הָרָאוּי לִירָשׁוֹ. וְכָל הַקּוֹדֵם לְנַחֲלָה[74] - קוֹדֵם לִשְׁרָרוּת הַמֵּת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מְמֻלָּא מְקוֹמוֹ[75] בְּחָכְמָה[76], אוֹ בְּיִרְאָה[77] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹתוֹ בְּחָכְמָה[78]. שֶׁנֶּאֱמַר בַּמֶּלֶךְ: הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל - מְלַמֵּד שֶׁהַמַּלְכוּת יְרֵשָׁה. וְהוּא הַדִּין לְכָל שְׁרָרָה שֶׁבְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַזּוֹכֶה לָהּ - זוֹכֶה לְעַצְמוֹ וּלְזַרְעוֹ.

73) בספרי פ' שופטים (לדברים יז, כ) "הוא ובניו, שאם הוא מת, בנו עומד תחתיו וכו', מניין לכל פרנסי ישראל שבניהן עומדים תחתיהם? תלמוד־לומר בקרב ישראל, כל שהם בקרב ישראל - בנו עומד תחתיו". 74) בספרא פ' שמיני (פרק א הלכה ב) "ובנים לא היו להם, שאילו היה להם בנים, היו קודמין לאלעזר ואיתמר, שכל הקודם בנחלה הוא קודם בכבוד". וכן הוא בתוספתא שקלים פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 177 9) "בן קודם, אח קודם, כל הקודם בנחלה - קודם בשררה". 75) כן הוא בספרא פ' צו (פרק ה הלכה ב) "מבניו יעשה אותה, מלמד שהבן קודם לכל שבעולם, יכול אף־על־פי שאינו ממלא מקום אביו? תלמוד־לומר אשר ימלא את ידו, בזמן שימלא את מקומו של אביו - הוא קודם לכל אדם, ואם אינו ממלא מקום אביו - יבוא אחר וישמש תחתיו". 76) בפ"א מהלכות מלכים הלכה ז, כתב רבינו: "והוא שיהיה הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה". וצריך לומר, שכן היא כוונת רבינו גם כאן: בחכמה וביראה, ש"כל מי שאין בו יראת שמים, אף־על־פי שחכמתו מרובה, אין ממנין אותו למינוי מן המינויין שבישראל" (לשון רבינו שם). 77) כן הוא בתוספתא (שקלים שם): "ובלבד שינהוג כמנהג אבותיו". 78) כתובות קג: ובהלכות מלכים שם כתב רבינו: "היה ממלא (מקום אביו) ביראה, אף־על־פי שאינו ממלא בחכמה, מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו".

כא. מְשׁוּחַ מִלְחָמָה - אֵין בְּנוֹ מִתְמַנֶּה תַּחְתָּיו[79] לְעוֹלָם, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּשְׁאָר הַכֹּהֲנִים[80]: אִם נִמְשַׁח לְמִלְחָמָה - נִמְשַׁח, וְאִם לֹא נִמְשַׁח - לֹא נִמְשַׁח. וּכְשֶׁכֹּהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה מְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ - מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבָּעָה כֵּלִים, כְּשְׁאָר כֹּהֲנִים. מַעֲלִין מִשְׁרָרָה לִשְׁרָרָה גְּדוֹלָה מִמֶּנָּה, וְאֵין מוֹרִידִין[81] אוֹתוֹ לִשְׁרָרָה שֶׁהִיא לְמַטָּה מִמֶּנָּה; שֶׁמַּעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין. וְאֵין מוֹרִידִין לְעוֹלָם מִשְׁרָרָה שֶׁבְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אֶלָּא אִם סָרַח[82].

79) יומא עב: עג. וספרא שם (הלכה א). יש מסבירים הלכה

זו, שרק מינוי של שררות כגון כהן גדול או מלך וכו' עובר בירושה, אבל משוח מלחמה שאינו מינוי של שררה, אלא מינוי של קדושה – אינו עובר בירושה (שו"ת חתם־סופר חלק או"ח סימן יב). 80) יומא עג. 81) ברכות כח. ועוד. 82) שם כז: במעשה של רבן גמליאל שהורידוהו מנשיאותו. וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ"ב הלכה א, שנשיא שחטא מלקין אותו ואין מחזירין אותו לנשיאותו, וראה בפי"ז מהלכות סנהדרין הלכה ט.

כב. וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ מַלְקוּת - מַלְקִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה[83], כִּשְׁאָר מְחֻיָּבֵי מַלְקוּת, וְחוֹזֵר לִגְדֻלָּתוֹ[84].

83) שאם תאמר להלקותו בבית־דין של עשרים ושלשה נמצאת עלייתו ירידתו, שמצד אחד אתה רוצה להעלותו ולכבדו ולדונו בפני בית־דין גדול יותר, ומצד שני אתה מורידהו ומבזהו בפני רבים (ירושלמי שם). וראה בפ"ה מהלכות סנהדרין הלכה א. 84) שנאמר (ויקרא כא, יב) "כי נזר שמן משחת אלקיו עליו, אני ה'" – "כביכול, מה אני בקדושתי (לעולם), אף אהרן בקדושתו" (ירושלמי שם).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ח'־י"ד טבת תשע"ט

יום ראשון ח' טבת ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רמח. רמט.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּכַפּוֹר בַּחוֹבוֹת שֶׁאָנוּ חַיָּבִים וּבַפִּקְדּוֹנוֹת שֶׁהֻפְקְדוּ אֶצְלֵנוּ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ" (ויקרא יט, יא), וְנִתְבָּאֵר שֶׁבִּמְמוֹן הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (קדושים שם): "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר" (שם ה, כב) לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תְכַחֲשׁוּ". וּכְבָר יָדַעְתָּ שֶׁהַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן פָּסוּל לְעֵדוּת אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע, לְפִי שֶׁעָבַר עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תְכַחֲשׁוּ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ שָׁם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִשְּׁבוּעַת שֶׁקֶר שֶׁאָנוּ נִשְׁבָּעִים אוֹתָהּ לִכְפּוֹר חוֹב הַקָּבוּעַ עָלֵינוּ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־תִשָּׁקְרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ" (שם יט, יא), כְּגוֹן אִם כָּפַר בְּפִקָּדוֹן — הֲרֵי עָבַר עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְכַחֲשׁוּ"; וְאִם נִשְׁבַּע עַל כְּפִירָתוֹ — עָבַר עַל אָמְרוֹ: "לֹא־תִשָּׁקְרוּ". וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים שם): "וְלֹא־תִשָּׁקְרוּ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר" לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תִשָּׁקְרוּ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִשְּׁבוּעוֹת (טו:). וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת שֶׁקֶר עַל כְּפִירַת מָמוֹן — עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין: מִשּׁוּם "לֹא־תִשְׁבְּעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר" (שם, יב) וּמִשּׁוּם "לֹא־תִשָּׁקְרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ".

יום שני ט' טבת ה'תשע"ט

מצות עשה ז.

הַמִּצְוָה הַשְּׁבִיעִית — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ יִתְעַלֶּה בִּזְמַן שֶׁנִּצְטָרֵךְ לְכָךְ לְקַיֵּם אֵיזֶה דָּבָר אוֹ לְשָׁלְלוֹ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה רוֹמְמוּת לוֹ יִתְעַלֶּה וְכָבוֹד וּגְדֻלָּה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ" (דברים י, כ). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שבועות לה:): "אָמְרָה תּוֹרָה 'הִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ', וְאָמְרָה תּוֹרָה 'אַל־תִּשָּׁבַע'", כְּלוֹמַר: כְּמוֹ שֶׁהִשְׁבּוּעָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מְזֻהָרִים עָלֶיהָ וְהִיא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כָּךְ הַשְּׁבוּעָה בְּעֵת הַצֹּרֶךְ מִצְוַיִם עָלֶיהָ וְהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה. לְפִיכָךְ אָסוּר לְהִשָּׁבַע בְּשׁוּם דָּבָר מִכָּל־הַנִּבְרָאִים, כְּגוֹן: הַמַּלְאָכִים וְהַכּוֹכָבִים אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר זֹאת בְּנֹסַח שֶׁל הַשְּׁמָטַת הַנָּשׂוּא, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר "בַּאֲמִתּוּת הַשֶּׁמֶשׁ", וְכַיּוֹצֵא בָּהּ "בַּאֲמִתּוּת אֱלוֹקֵי הַשֶּׁמֶשׁ". וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ נִשְׁבַּעַת אַמָּתְנוּ בְּשֵׁם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כְּדֵי לְהִתְכַּבֵּד בִּשְׁמוֹ כְּאִלּוּ אוֹמֵר הַנִּשְׁבָּע "בֵּאלֹקֵי מֹשֶׁה", "בְּמִי שֶׁשָּׁלַח אֶת־מֹשֶׁה" (ובסגנון זה מותר להתבטא אך אין זו שבועה). אֲבָל כְּשֶׁאֵין הַנִּשְׁבָּע מְכַוֵּן לְכָךְ וְנִשְׁבַּע בְּאַחַד הַנִּבְרָאִים מִתּוֹךְ אֱמוּנָה שֶׁיֵּשׁ לְאוֹתוֹ הַדָּבָר אֲמִתּוּת בְּעַצְמוֹ עַד שֶׁיִּשָּׁבַע בּוֹ — הֲרֵי זֶה עָבַר וְשִׁתֵּף דָּבָר אַחֵר עִם שֵׁם שָׁמַיִם. וְעַל זֶה בָּא בַּקַּבָּלָה (סוכה מה:): "כָּל־הַמְשַׁתֵּף שֵׁם שָׁמַיִם עִם דָּבָר אַחֵר — נֶעֱקָר מִן־הָעוֹלָם". וּלְעִנְיָן זֶה נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ", כְּלוֹמַר: לוֹ בִּלְבַד תַּאֲמִין וּתְיַחֵס אֶת־הָאֲמִתּוּת, שֶׁרָאוּי לְהִשָּׁבַע בָּהּ. וּכְבָר אָמְרוּ בְּרֵישׁ תְּמוּרָה (ג:) מִנַּיִן שֶׁנִּשְׁבָּעִין לְקַיֵּם אֶת־הַמִּצְוָה? שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ.

יום שלישי י' טבת ה'תשע"ט

מצות עשה צד.

הַמִּצְוָה הַצ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְקַיֵּם כֹּל מַה־שֶּׁהִטַּלְנוּ (שקבלנו) עַל עַצְמֵנוּ בְּדִבּוּר — שְׁבוּעָה וָנֶדֶר וּצְדָקָה וְקָרְבָּן (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו) וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה — וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ" (דברים כג, כד). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר חִלְּקוּ אֶת־הַמִּלּוֹת שֶׁל פָּסוּק זֶה וּפֵרְשׁוּ כָּל־מִלָּה מִמֶּנּוּ בְּעִנְיָן (לעצמו), מִכָּל־מָקוֹם הַכַּוָּנָה הַיּוֹצֵאת מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְכִּירוּ

לְךָ, הִיא: שֶׁקִּיּוּם כֹּל מַה־שֶּׁיְּבַטֵּא הָאָדָם הַמַּטִּיל עַל עַצְמוֹ אֵיזֶה דָּבָר הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהָעֲבָרָה עַל כָּךְ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וּנְבָאֵר אֶת־זֶה כְּשֶׁנַּזְכִּיר מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (לא תעשה קנז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא): "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ — מִצְוַת עֲשֵׂה". וְאַתָּה יוֹדֵעַ, שֶׁאֵין שׁוּם עִנְיָן יוֹצֵא מִמִּלַּת "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ" לְבַדָּהּ (לא למדנו שום ענין מיוחד מ"מוצא שפתיך"), אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא מַה שֶּׁהִזְכַּרְתִּי לְךָ בַּהֲבָנַת פְּשָׁטֵי דִּקְרָא (פירוש הפסוק), שֶׁחַיָּב לַעֲשׂוֹת כֹּל מַה־שֶּׁהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו. וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כְּכָל־הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה" (במדבר ל, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּשְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים וּבְסוֹף מְנָחוֹת וְגַם בְּמַסֶּכֶת קִנִּים (פרק ג משנה ו). כְּלוֹמַר: שֶׁנִּתְבָּאֵר הַדִּין שֶׁיֵּשׁ לְדַקְדֵּק, שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם אֶת־הַדָּבָר שֶׁהִטִּיל עַל עַצְמוֹ, וְאֵיךְ יִפְטוֹר עַצְמוֹ, אִם יֵשׁ לוֹ סָפֵק בְּמַה־שֶּׁאָמַר.

יום רביעי י"א טבת ה'תשע"ט

מצות עשה צד.

הַמִּצְוָה הַצ"ד נדפסה ביום הקודם.

יום חמישי י"ב טבת ה'תשע"ט

מצות לא תעשה קנז.

הַמִּצְוָה הַקנ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹר עַל מַה שֶּׁחִיַּבְנוּ עַצְמֵנוּ בְּדִבּוּר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּלִי שְׁבוּעָה — וְאֵלּוּ הֵם הַנְּדָרִים, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר אָדָם: אִם יִקְרֶה כָּךְ וָכָךְ, אוֹ אִם אֶעֱשֶׂה כָּךְ — פֵּרוֹת הָעוֹלָם אֲסוּרִין עָלַי אוֹ פֵּרוֹת עִיר זוֹ; אוֹ אֵיזֶה מַאֲכָל מְסֻיָּם, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: יֵאָסֵר עָלַי הַיַּיִן אוֹ יֵאָסֵר עָלַי הֶחָלָב אוֹ הַדָּגִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן אִם אָמַר: הֲנָאַת אִשְׁתִּי אֲסוּרָה עָלַי וְכָל־הַדּוֹמֶה לָזֶה מִן־הַחִיּוּבִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ דֻּגְמוֹתֵיהֶם בִּנְדָרִים — הֲרֵי זֶה חַיָּב לְקַיֵּם אוֹתוֹ הַנֵּדֶר. וּבָאָה הָאַזְהָרָה מִלַּעֲבוֹר עַל אוֹתוֹ הַדִּבּוּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה" (במדבר ל, ג), וּבָא הַפֵּרוּשׁ (בספרי שם): "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ" — לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֻלִּין, כְּלוֹמַר שֶׁיְּחַיֵּב עַצְמוֹ דָּבָר וְלֹא יְקַיְּמֶנּוּ. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא שְׁבוּעוֹת (כה:), אָמְרוּ: קוֹנָמוֹת ("קונם עלי" — לשון נדר) — עוֹבֵר בְּ"לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". וּבְסִפְרֵי (במדבר שם) אָמְרוּ: "לֹא יַחֵל — מַגִּיד שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל 'בַּל יַחֵל' וְעַל 'בַּל תְּאַחֵר'", כְּלוֹמַר: שֶׁאִם נָדַר קָרְבָּן וְלֹא הִקְרִיבוֹ וְעָבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים — הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם "לֹא תְאַחֵר" וּמִשּׁוּם לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֻלִּין. וְכֵן כָּל־הַדּוֹמֶה לְקָרְבָּן, כְּגוֹן שֶׁנָּדַר לְבֶדֶק הַבַּיִת אוֹ לִצְדָקָה אוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהָעוֹבֵר וְעוֹשֶׂה מַה־שֶּׁאָסַר עַל עַצְמוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים.

יום שישי י"ג טבת ה'תשע"ט

מצות עשה צה.

הַמִּצְוָה הַצ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּהֲפָרַת נְדָרִים, כְּלוֹמַר: שֶׁהוֹרַנוּ שֶׁנִּתַּן לָנוּ לָדוּן בְּאוֹתָם הַדִּינִים: אַךְ אֵין הָעִנְיָן, שֶׁעַל כָּל־פָּנִים חוֹבָה שֶׁנְּפַר. וְהָבֵן שֶׁזֶּה בְּדִיּוּק הָעִנְיָן בְּכָל־פַּעַם שֶׁתִּשְׁמָעֵנִי מוֹנֶה דִּין מִן הַדִּינִין (מצוות מסוימות כמו טומאה, שומרים ועוד), שֶׁאֵין זֶה בְּהֶכְרֵחַ צִוּוּי לַעֲשׂוֹת דָּבָר מְסֻיָּם, אֶלָּא הַמִּצְוָה הִיא שֶׁאָנוּ מְצֻוִּים לָדוּן בָּעִנְיָן הַהוּא כַּדִּין הַזֶּה. וְאָמְנָם שֶׁהַבַּעַל וְהָאָב מְפֻרָּים, הֲרֵי פֵּרְשׁוֹ הַכָּתוּב וְקָבַע אֶת־מִשְׁפָּטָיו. וּבַקַּבָּלָה נִמְסַר שֶׁגַּם הֶחָכָם יַתִּיר הַנֵּדֶר לַכֹּל וְכֵן הַשְּׁבוּעָה, וְהָרֶמֶז עַל כָּךְ הוּא אָמְרוֹ: "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ" (שם שם) — "הוּא אֵינוֹ מוֹחֵל אֲבָל אֲחֵרִים מוֹחֲלִין לוֹ". וּבִכְלָל אֵין רְאָיָה עַל כָּךְ מִן הַכָּתוּב, וּכְבָר אָמְרוּ (חגיגה י.): "הֻתַּר נְדָרִים (מה שאמרו חכמים שהחכם מתיר הנדר) פּוֹרְחִין בָּאֲוִיר (אין יותר מאשר מעט רמז במקרא על־כך) וְאֵין לָהֶם עַל מַה־שֶּׁיִּסְמְכוּ", אֶלָּא הַקַּבָּלָה הָאֲמִתִּית בִּלְבַד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּמַּסֶּכְתָּא הַמְיֻחֶדֶת לְכָךְ, כְּלוֹמַר: מַסֶּכֶת נְדָרִים.

יום ש"ק י"ד טבת ה'תשע"ט

מצות עשה צה. צב.

מצות לא תעשה רט.

הַמִּצְוָה הַצ"ה נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַצ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוָּה הַנָּזִיר לְגַדֵּל שִׂעָרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ" (במדבר ו, ה), וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "קָדוֹשׁ יִהְיֶה — גִּדּוּל בִּקְדֻשָּׁה, גַּדֵּל פֶּרַע — מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִנַּיִן בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: תַּעַר לֹא־יַעֲבֹר עַל־רֹאשׁוֹ". וְשָׁם נֶאֱמַר: "הָא מַה שִּׁיַּרְתִּי מִצְוַת עֲשֵׂה (כלומר, כיון שהכל בכלל לאו, מה נשאר כלומר: לצורך מה דרשנו במיוחד מהפסוקים לעבור עליו בעשה?), הַחוֹפֵף (ראשו) בַּאֲדָמָה (המשירה שער), וְהַנּוֹתֵן סַמָּנִין". כְּלוֹמַר: שֶׁהַנָּזִיר, אִם נָתַן עַל רֹאשׁוֹ סַם הַמַּשִּׁיר אֶת־הַשֵּׂעָר, לֹא יְהֵא עוֹבֵר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶעֱבִיר (כלי, שהוא) כְּעֵין תַּעַר; אֲבָל יְהֵא עוֹבֵר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוֹ: "גַּדֵּל פֶּרַע" — וְזֶה לֹא גִּדֵּל; וַהֲרֵי לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה — עֲשֵׂה הוּא, לְפִי הַכְּלָלִים אֲצָלֵנוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּמְקוֹמָם בְּמַסֶּכֶת נְזִירוּת (לט.).

הַמִּצְוָה הָר"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַנָּזִיר מִלְּגַלֵּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל־רֹאשׁוֹ" (שם). וְגַם הַמְּגַלֵּחַ רֹאשׁ הַנָּזִיר — לוֹקֶה, לְפִי שֶׁמְּגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ. וּמִשֶּׁיְּגַלֵּחַ שַׂעֲרָה אַחַת — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי הַנָּזִיר בַּמַּסֶּכְתָּא שֶׁחִבְּרָה לְכָךְ.

ירמיה פרק־ו יג־כב

יג כִּי מִקְּטַנָּם וְעַד־גְּדוֹלָם כֻּלּוֹ בוֹצֵעַ בֶּצַע וּמִנָּבִיא וְעַד־כֹּהֵן כֻּלּוֹ עֹשֶׂה שָׁקֶר: יד וַיְרַפְּאוּ אֶת־שֶׁבֶר עַמִּי
עַל־נְקֻלָּה לֵאמֹר שָׁלוֹם | שָׁלוֹם וְאֵין שָׁלוֹם: טו הֹבִישׁוּ כִּי תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַּם־בּוֹשׁ לֹא־יֵבוֹשׁוּ גַּם־הַכְּלִים
לֹא יָדָעוּ לָכֵן יִפְּלוּ בַנֹּפְלִים בְּעֵת־פְּקֻדָתִים יִכָּשְׁלוּ אָמַר יְהוָה: טז כֹּה אָמַר יְהוָה עִמְדוּ עַל־דְּרָכִים וּרְאוּ
וְשַׁאֲלוּ | לִנְתִיבוֹת עוֹלָם אֵי־זֶה דֶּרֶךְ הַטּוֹב וּלְכוּ־בָהּ וּמִצְאוּ מַרְגּוֹעַ לְנַפְשְׁכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא נֵלֵךְ: יז וַהֲקִמֹתִי
עֲלֵיכֶם צֹפִים הַקְשִׁיבוּ לְקוֹל שוֹפָר וַיֹּאמְרוּ לֹא נַקְשִׁיב: יח לָכֵן שִׁמְעוּ הַגּוֹיִם וּדְעִי עֵדָה אֶת־אֲשֶׁר־בָּם:
יט שִׁמְעִי הָאָרֶץ הִנֵּה אָנֹכִי מֵבִיא רָעָה אֶל־הָעָם הַזֶּה פְּרִי מַחְשְׁבוֹתָם כִּי עַל־דְּבָרַי לֹא הִקְשִׁיבוּ וְתוֹרָתִי
וַיִּמְאָסוּ־בָהּ: כ לָמָּה־זֶּה לִי לְבוֹנָה מִשְּׁבָא תָּבוֹא וְקָנֶה הַטּוֹב מֵאֶרֶץ מֶרְחָק עֹלֹתֵיכֶם לֹא לְרָצוֹן וְזִבְחֵיכֶם
לֹא־עָרְבוּ לִי: כא לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶל־הָעָם הַזֶּה מִכְשֹׁלִים וְכָשְׁלוּ בָם אָבוֹת וּבָנִים יַחְדָּו
שָׁכֵן וְרֵעוּ (יאבדו) וְאָבֵדוּ: כב כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה עַם בָּא מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְגוֹי גָּדוֹל יֵעוֹר מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ:

רש"י

(יג) בוצע בצע. אונס ממון: **(יד) על נקלה.** קל הוא לנביאי השקר להוציא מפיהם ולומר שלום יהיה לכם ובדבר הזה מרפאין בדיבורם את השבר העתיד לבא עליהן: **(טו) הובישו.** עליהון למיבהת: **גם בוש לא יבושו.** אינם מתביישין ממעשיהם הרעים. **הכלים.** כמו להכלים: **(טז) מרגוע.** מנוחה: **(יז) והקימותי עליכם צופים.** הוא שמעמידין אנשים על המגדלים עת החירום איש צופה ורואה אם גייס בא לעיר תוקע בשופר ומזהיר את העם להחלץ ולבא על החומה אף אני העמדתי נביאים המשמיעים אתכם את הפורענו' הבאה להזדרז ולתקן דרכיכם שתנצלו והוא כשופר תקיעות הצופה הקשיבו לקול השופר הזה והחלצו: **והקימותי.** פירוש העמדתי להם כבר וכן ת"י ואקימית, צופים גיט"ש בלעז: **(יח) את אשר בם.** את הרעה אשר בידם: **(יט) פרי מחשבותם.** שכר מחשבותם: **ותורתי וימאסו בה.** הרי זה דוגמת עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה (שמות ט"ו) שהיה לו לומר היה לי לישועה אף כאן היה לו לומר ותורתי מאסו בה ודרך המקראות לדבר כן: **(כ) למה זה לי לבונה.** אשר אתם מקריבים לפני אשר משבא באה: **לא ערבו.** לא נעמו:

מצודת דוד

(יג) בוצע בצע. גוזלים הון מאחרים: **ומנביא.** מנביא הבעל עד כהני הבמות: **(יד) וירפאו.** הם מרפאים את שבר עמי ורעתם העתידה לבוא ר"ל הם מוציאים מלבם דאגת הרעה הבאה: **על נקלה.** עם אמירה נקלה ומבוזה לאמר שלום תהיה ולא תבא הרעה ובזה המה מרפאים שברם אבל לא יהיה שלום והמה מכחשים: **(טו) הובישו.** ר"ל עכ"פ היה להם שאלו לחכמים והם יורו לכם דרך הטוב: **ויאמרו.** והם השיבו לא נלך לשאול כי דרכם ישרה בעיניהם: **(יז) צופים.** בזמן המלחמה הדרך להעמיד צופים לראות אם השונא בא וכשרואה שהם באים תוקע בשופר להזהיר את העם ואמר למשל לומר הנה העמדתי נביאים להזהירם על התשובה כי הצרה קרובה: **לא נקשיב.** לא נשמע לאזהרת הנביא:

מצודת ציון

(יג) בוצע בצע. גוזלים הון וכן עוכר ביתו בוצע בצע (משלי טו): **(יד) על.** הוא כמו עם: **נקלה.** מלשון קלון ובזיון: **(טו) הובישו.** מל' בושה: **תועבה.** דבר אסור וגנאי: **הכלים.** מל' כלימה: **פקדתים.** ענין זכרון: **(טז) לנתיבות.** ענין שביל ודרך: **מרגוע.** מנוחה והשקט כמו וזאת המרגעה (ישעיה כח): **(יז) צופים.** מביטים במקום גבוה: **הקשיבו.** ענין האזנה: **(כ) לבונה.** מין בושם: **משבא.** שם מדינה: **וקנה.** הוא קנמון מסממני הקטורת: **ערבו.** ענין נעימות ומתיקות כמו ושנתי ערבה לי (לקמן לא): **(כא) שכן.** זהו הדר עמו בבית: **(כב) יעור.** מלשון התעוררות: **מירכתי.** מסוף וכן ולירכתי המשכן ימה (שמות כו):

(יח) שמעו הגוים. אתם עמים שמעו מה שאני מתרה בכם: **ודעי עדה.** כל עדה דעי את הרעה אשר בידם: **(יט) שמעי הארץ.** אתם יושבי הארץ שמעו מה שאני מתרה בהם: **פרי מחשבותם.** גמול מחשבותם: **כי על דברי.** כי אל דברי אשר ביד הנביאים לא הקשיבו וגם אל תורתי שנתתי ביד משה לא הקשיבו וימאסו בה: **(כ) למה זה לי.** מה נחת רוח יש לי בהקטרת הלבונה אשר תבוא משבא, ובהקטרת קנה הטוב הבא מארץ מרחק: **לא לרצון.** אינם לי לרצון: **לא ערבו לי.** לא נעמו לי: **(כא) מכשולים.** דברים המכשילים: **ורעו.** חבירו הרגיל אצלו: **ואבדו.** כולם יאבדו יחד כי בבוא המכשול אל הבית כולם יכשלו בו ויאבדו: **(כב) מארץ צפון.** הוא בבל: **יעור.** יהיה נעור לבוא מסוף הארץ ר"ל ממרחק:

רות פרק א טז־כב

טז וַתֹּאמֶר רוּת אַל־תִּפְגְּעִי־בִי לְעָזְבֵךְ לָשׁוּב מֵאַחֲרָיִךְ כִּי אֶל־אֲשֶׁר תֵּלְכִי אֵלֵךְ וּבַאֲשֶׁר תָּלִינִי אָלִין עַמֵּךְ
עַמִּי וֵאלֹהַיִךְ אֱלֹהָי: יז בַּאֲשֶׁר תָּמוּתִי אָמוּת וְשָׁם אֶקָּבֵר כֹּה יַעֲשֶׂה יְהוָה לִי וְכֹה יֹסִיף כִּי הַמָּוֶת יַפְרִיד
בֵּינִי וּבֵינֵךְ: יח וַתֵּרֶא כִּי־מִתְאַמֶּצֶת הִיא לָלֶכֶת אִתָּהּ וַתֶּחְדַּל לְדַבֵּר אֵלֶיהָ: יט וַתֵּלַכְנָה שְׁתֵיהֶם עַד־בֹּאָנָה
בֵּית לָחֶם וַיְהִי כְּבֹאָנָה בֵּית לֶחֶם וַתֵּהֹם כָּל־הָעִיר עֲלֵיהֶן וַתֹּאמַרְנָה הֲזֹאת נָעֳמִי: כ וַתֹּאמֶר אֲלֵיהֶן
אַל־תִּקְרֶאנָה לִי נָעֳמִי קְרֶאן לִי מָרָא כִּי־הֵמַר שַׁדַּי לִי מְאֹד: כא אֲנִי מְלֵאָה הָלַכְתִּי וְרֵיקָם הֱשִׁיבַנִי יְהוָה
לָמָּה תִקְרֶאנָה לִי נָעֳמִי וַיהוָה עָנָה בִי וְשַׁדַּי הֵרַע לִי: כב וַתָּשָׁב נָעֳמִי וְרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה כַלָּתָהּ עִמָּהּ
הַשָّבָה מִשְּׂדֵי מוֹאָב וְהֵמָּה בָּאוּ בֵּית לֶחֶם בִּתְחִלַּת קְצִיר שְׂעֹרִים:

רות פרק־ב א־ז

א וּלְנָעֳמִי (מידע) מוֹדָע לְאִישָׁהּ אִישׁ גִּבּוֹר חַיִל מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וּשְׁמוֹ בֹּעַז: ב וַתֹּאמֶר רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה
אֶל־נָעֳמִי אֵלְכָה־נָּא הַשָּׂדֶה וַאֲלַקֳטָה בַשִּׁבֳּלִים אַחַר אֲשֶׁר אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו וַתֹּאמֶר לָהּ לְכִי בִתִּי: ג וַתֵּלֶךְ
וַתָּבוֹא וַתְּלַקֵּט בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי הַקֹּצְרִים וַיֶּקֶר מִקְרֶהָ חֶלְקַת הַשָּׂדֶה לְבֹעַז אֲשֶׁר מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ:
ד וְהִנֵּה־בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים יְהוָה עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ יְהוָה: ה וַיֹּאמֶר בֹּעַז לְנַעֲרוֹ
הַנִּצָּב עַל־הַקּוֹצְרִים לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת: ו וַיַּעַן הַנַּעַר הַנִּצָּב עַל־הַקּוֹצְרִים וַיֹּאמַר נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא
הַשָּׁבָה עִם־נָעֳמִי מִשְּׂדֵה מוֹאָב: ז וַתֹּאמֶר אֲלַקֳטָה־נָּא וְאָסַפְתִּי בָעֳמָרִים אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים וַתָּבוֹא וַתַּעֲמֹד
מֵאָז הַבֹּקֶר וְעַד־עַתָּה זֶה שִׁבְתָּהּ הַבַּיִת מְעָט:

רש"י

(טז) אל תפגעי בי. אל תפצרי בי: כי אל אשר תלכי אלך. מכאן אמרו רבותינו ז"ל גר שבא להתגייר מודיעים לו מקצת עונשים שאם בא לחזור בו יחזור שמתוך דברים של רות אתה למד שאמרה לה נעמי אסור לנו לצאת חוץ לתחום בשבת א"ל באשר תלכי אלך, אסור לנו להתייחד נקבה עם זכר שאינה אישה אמרה לה באשר תליני אלין, עמנו מובדלים משאר עמים בשש מאות ושלש עשרה מצוות עמך עמי, אסור לנו ע"א אלהיך אלהי, ארבע מיתות נמסרו לבית דין באשר תמותי אמות, שני קברים נמסרו לבית דין אחד לנסקלין ונשרפין ואחד לנהרגין ונחנקין אמרה לה ושם אקבר: (יז) כה יעשה ה' לי. כאשר התחיל להרע שיצאה בי ידו להמית אישי ולירד מנכסי: וכה יוסיף. אם יפריד ביני וביניך כי אם המות: (יח) ותחדל לדבר אליה. מכאן אמרו אין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו: (יט) ותלכנה שתיהם. אמר רבי אבהו בא וראה כמה חביבים הגרים לפני הקב"ה כיון שנתנה דעתה להתגייר השוה אותה הכתוב לנעמי: ותהם כל העיר. נעשית הומיה כל העיר כולם נתקבצו לקבור אשתו של בועז שמתה בו ביום: הזאת נעמי. ה"א נקודה חטף מפני שהיא בתמיה, הזאת נעמי שרגילה לצאת בצבים ובפרדים חזיתם מה עלתה לה על אשר יצאתה לחוצה לארץ: (כא) מלאה הלכתי. בעושר ובנים, ד"א שהיתה מעוברת: ענה בי. העיד עלי שהרשעתי לפניו, ד"א ענה בי מדת הדין כמו וענה גאון ישראל: (כב) בתחלת קציר שעורים. בקצירת העומר הכתוב מדבר:

(א) מודע. קרוב בן אחיו של אלימלך היה. אמרו רבותינו ז"ל אלימלך ושלמון אבי בועז ופלוני אלמוני הגואל ואבי נעמי כולם בני נחשון בן עמינדב היו ולא הועילו להם זכות אבותם בצאתם מהארץ לחוצה לארץ: (ב) אלכה נא השדה. לאחד משדות אנשי העיר אחרי אחד מהם אשר אמצא חן בעיניו שלא יגער בי: ואלקטה בשבלים אחר אשר אמצא חן בעיניו. אחר מי אשר אמצא חן בעיניו: (ג) ותבא ותלקט בשדה. מצינו במדרש רות עד לא אזלת אתת שהוא אומר ותבא ואחר ותלקט אלא שהיתה מסמנת הדרכים קודם שנכנסה לשדה והלכה ובאה וחזרה לעיר כדי לעשות סימנים וציונים שלא תטעה בשבילין ותדע לשוב: ויקר מקרה לבא בחלקת השדה אשר לבועז: (ה) למי הנערה הזאת. וכי דרכו של בועז לשאול בנשים אלא דברי צניעות וחכמה ראה בה שתי שבלים לקטה שלשה אינה לקטה והיתה מלקטת עומדות מעומד ושוכבות מיושב כדי שלא תשחה: (ו) השבה עם נעמי. הטעם למעלה תחת השי"ן לפי שהוא לשון עבר ואינה לשון פועלת: (ז) ותאמר. בלבה: אלקטה נא. לקט השבלים: ואספתי בעמרים. שכחה של עמרים:

יב נָתַן אֶת הַכֶּסֶף לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר, וָמֵת — אֵין הַיּוֹרְשִׁים יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם שם, י): "אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה". נָתַן הַכֶּסֶף לִיהוֹרֵיב וְאָשָׁם לִידַעְיָה — יָצָא. אָשָׁם לִיהוֹרֵיב וְכֶסֶף לִידַעְיָה, אִם קַיָּם הָאָשָׁם — יַקְרִיבוּהוּ בְּנֵי יְדַעְיָה; וְאִם לֹא — יַחֲזֹר וְיָבִיא אָשָׁם אַחֵר. שֶׁהַמֵּבִיא גְּזֵלוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ — יָצָא. הֵבִיא אֲשָׁמוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא גְּזֵלוֹ — לֹא יָצָא. נָתַן אֶת הַקֶּרֶן, וְלֹא נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ — אֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב.

פרק עשירי

א הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל אֶת בָּנָיו, וְהִנִּיחַ לִפְנֵיהֶם — פְּטוּרִין מִלְּשַׁלֵּם. וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרָיוּת — חַיָּבִין לְשַׁלֵּם.

פירוש ברטנורא

יב לאנשי משמר ומת. קודם שיביא קרבן. אין יורשי הגזלן יכולים להוציא מיד הכהנים מאחר שזכו בהן כבר: **ליהוריב.** היא משמרה ראשונה של עשרים וארבע משמרות כהונה שבמקדש. ושל ידעיה אחריה: **נתן.** הגזלן את הכסף ליהוריב במשמרתו. ואחר כך נתן האשם לידעיה במשמרתו, יצא. כדמפרש ואזיל, שהמביא גזלו עד שלא הביא קרבן אשמו, יצא. וזה המשמר זכה בשלו, וזה בשלו. אבל נתן אשם ליהוריב, שהביא אשמו תחלה, ואח"כ הביא גזלו ונתן למשמר שלאחריו, אם האשם קיים שלא הקריבוהו בני יהוריב, יקריבוהו בני ידעיה ויהא גזלו ואשמו לידעיה. ואם אין אשמו קיים, לא יצא באשם שנתן ליהוריב, כיון שלא נתן גזלו. ויחזור ויביא אשם אחר: **נתן הקרן.** לכהנים: **אין החומש מעכב.** מלהקריב את האשם. אם לא נתן עדיין ולבסוף נתן:

יא הגוזל ומאכיל. והניח לפניהם. או שהניח לפניהם הגזילה קיימת: **פטורים מלשלם.** אם אכלוה אחר מיתת אביהם וליתא בעינה, פטורים מלשלם, דהא אינהו לא גזול מידי, ומטלטלי לא משעבדי לבעל חוב. ואם לא אכלוה והיא בעינה, חייבים להחזיר: **אם היה דבר שיש בו אחריות.** כלומר ואם הניח להם אביהם דבר שיש בו אחריות שהם קרקעות, חייבים לשלם אף על פי שאכלוה כבר. הכי מתרצה מתניתין בגמרא. ולענין פסק הלכה, הגוזל ומאכיל את בניו, בין שאכלו לפני יאוש בין שאכלו לאחר יאוש, חייבים לשלם מממון שהניח להם אביהם, בין מנכסים שיש להם אחריות בין מנכסים שאין להם אחריות, דהאידנא מטלטלי משעבדי לבעל חוב. ואם לא הניח הגוזל כלום, אם אכלו הבנים הגזילה לפני יאוש, חייבים לשלם משלהם. ואם לאחר יאוש

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה יב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה ללמד בגוזל את הגר ונשבע לו ומת. וכבר הזכרנו במקומות אחדים, שהכהנים היו מחולקים לעשרים וארבעה משמרות, וכל משמר היה עובד במקדש שבוע אחד לפי הסדר (עיין תענית ב, ו). מכאן מה שבארנו במשנה הקודמת, שהגזלן משלם קרן וחומש לכהנים שבאותו משמר.

נָתַן – הגוזל את הגר, **אֶת הַכֶּסֶף** – היינו הקרן והחומש, **לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר** – לכהנים העובדים בבית המקדש באותו שבוע, **וָמֵת** – הגזלן, קודם שנתן להם את האשם להקריבו, **אֵין הַיּוֹרְשִׁים** – של הגזלן – **יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָם** – של הכהנים את הכסף, **שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה"** – ומבואר בגמרא, שממשנתנו נמצאנו למדים, שהכסף מכפר מחצה, וכיון שהיתה תועלת לגזלן בנתינת הכסף לכהנים, לפיכך אין היורשים יכולים להוציאו מידם (עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"). **נָתַן הַכֶּסֶף לִיהוֹרֵיב** – נתן הגזלן את הכסף ליהויריב, שהוא המשמר הראשון של הכהנים; והיה שם מיוחד לכל משמר ומשמר (עיין דברי הימים א כד, ז), **וְאָשָׁם לִידַעְיָה** – ואחר כך נתן את קרבן האשם לידעיה, שהוא המשמר השני, **יָצָא** – ידי כפרתו, כמבואר הטעם לקמן, שהמביא גזילו קודם שהביא אשמו יצא, וכל משמר זכה בשלו. אבל אם נתן **אָשָׁם לִיהוֹרֵיב וְכֶסֶף לִידַעְיָה** – כלומר שהקדים והביא את קרבן האשם למשמר הראשון, ואחר כך נתן את הכסף למשמר השני, **אִם קַיָּם הָאָשָׁם** – שלא הקריבוהו בני יהויריב קודם שנתן את הכסף, **יַקְרִיבוּהוּ בְּנֵי יְדַעְיָה** – ויהא הכסף והאשם לידעיה; **וְאִם לֹא** – שכבר הקריבו בני יהויריב את האשם קודם שנתן את הכסף לבני ידעיה, **יַחֲזֹר וְיָבִיא אָשָׁם אַחֵר** – שלא יצא באשם שנתן ליהויריב, הלכך יחזור ויביא קרבן אשם אחר, **שֶׁהַמֵּבִיא גְּזֵלוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ** – שאם הביא לכהנים את הכסף שגזל קודם שהביא את קרבן האשם, **יָצָא** – ידי כפרתו; **הֵבִיא אֲשָׁמוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא גְּזֵלוֹ** – אבל אם הביא את קרבן האשם קודם שהביא את הגזילה, **לֹא יָצָא** – שנאמר: "האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו", ומשמע ממה שכתוב "אשר יכפר" (לשון עתיד), שבשעה שהשיב לכהן את "האשם" היינו הגזילה, עדיין לא כיפר (גמרא). **נָתַן** – הגזלן, **אֶת הַקֶּרֶן** – לכהנים, והוא הדין לנגזל, **וְלֹא נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ** – והוא בא להקריב את האשם קודם שנתן את החומש, **אֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב** – הקרבת האשם, אבל הוא חייב ליתנו לאחר מכן, שאף על פי שאין החומש מעכב את הכפרה, מכל מקום חייב הגזלן לשלמו לאחר הכפרה (רמב"ם הל' גזילה ח, יג; ועיין "תוספות יום טוב").

באור משנה א

משנתנו דנה בגזלן שהאכיל את בניו מן הגזילה או שהורישה להם, אם חייבים הם לשלם. כן דנה המשנה בבני אדם שחזקתם גזלנים, והיא באה ללמד, שאסור ליהנות מממונם, שחזקתו שהוא מן הגזל.

הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל אֶת בָּנָיו – מן הגזילה, **וְהִנִּיחַ לִפְנֵיהֶם** – או שהניח את הגזילה לבניו, ואכלוה אחר מיתת אביהם, הואיל ואין הגזילה בעין, **פְּטוּרִין** – הבנים, **מִלְּשַׁלֵּם** – דמיה, שהם לא גזלוה, ואינה אצלם אלא כחוב של אביהם, ואין המיטלטלים שהניח משתעבדים לבעל חוב. **וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרָיוּת** – בגמרא מבואר: ואם הניח להם אביהם דבר שיש בו אחריות, היינו קרקעות, אף על פי שאכלו כבר את הגזילה, **חַיָּבִין לְשַׁלֵּם** – שכבר נשתעבדו נכסי אביהם מחיים (רש"י). בגמרא מבארים, שמדובר במשנתנו בכגון שאכלו היורשים את הגזילה לאחר שנתייאשו הבעלים ממנה, אבל אם אכלוה לפני יאוש, חייבים הם לשלם אפילו מן המיטלטלים. ברם, אם הגזילה קיימת בידם, אפילו נתייאשו הבעלים, חייבים הם להחזירה; ואף על פי שאם מכרה הגזלן ונתייאשו הבעלים, אין הלוקח חייב להחזירה, לפי שקנאה ביאוש ושינוי רשות, מכל מקום היורשים חייבים להחזירה, שרשות יורש אינה כרשות לוקח (לדעת רבא, שהלכה כמותו). וביאוש בלבד, בלי שינוי רשות, אין קונים את הגזילה. ולענין פסק הלכה כותב הרמב"ם, שלאחר תקנת הגאונים שיהא בעל חוב גובה אף מן המיטלטלים של יורשים, ואפילו במילווה על פה – היורשים חייבים לשלם, בין אכלו בין לא אכלו, בין נתייאשו הבעלים בין לא נתייאשו, בין מן הקרקע בין מן המיטלטלים שהניח אביהם (הל' גזילה ה, ו). בגמרא מובא עוד, שרבי פירש לרבי שמעון בנו: "ואם היה דבר שיש בו אחריות" – אם היה מה שגזל אביהם דבר שיש בו אחריות, כגון קרקע, או אפילו פרה וחורש בה, חמור ומחמר אחריו, הואיל והגזילה ניכרת לרבים, והכול מעידים שהיא של הנגזל, חייבים הם להחזירה, מפני כבוד אביהם. ברם, כפי שבארנו לעיל את המשנה (לדעת רבא), חייבים היורשים להחזיר מן הדין (ולא רק משום כבוד אביהם), ואפילו כשאינו ניכר לרבים שהדבר גזול (המאירי). **אֵין פּוֹרְטִין** – סלע או דינר בפרוטות, **לֹא מִתֵּבַת הַמּוֹכְסִין** – ליטול פרוטות מקופתן של גובי המכס, **וְלֹא מִכִּיס שֶׁל גַּבָּאִין** – גובי

אֵין פּוֹרְטִין לֹא מִתֵּבַת הַמּוֹכְסִין, וְלֹא מִכִּיס שֶׁל גַּבָּאִין, וְאֵין נוֹטְלִין מֵהֶם צְדָקָה. אֲבָל נוֹטֵל הוּא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ אוֹ מִן הַשּׁוּק.

ב נָטְלוּ מוֹכְסִין אֶת חֲמוֹרוֹ וְנָתְנוּ לוֹ חֲמוֹר אַחֵר, גָּזְלוּ לִסְטִים אֶת כְּסוּתוֹ וְנָתְנוּ לוֹ כְּסוּת אַחֶרֶת — הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעָלִים מִתְיָאֲשִׁין מֵהֶן. הַמַּצִּיל מִן הַנָּהָר, אוֹ מִן הַגַּיִם, אוֹ מִן הַלִּסְטִים; אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים — הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. וְכֵן נְחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים, אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים — הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה: נֶאֱמֶנֶת אִשָּׁה אוֹ קָטָן לוֹמַר: מִכָּאן יָצָא נְחִיל זֶה. וּמְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ לְהַצִּיל אֶת נְחִילוֹ, וְאִם הִזִּיק — מְשַׁלֵּם מַה אִשָּׁה אוֹ קָטָן לוֹמַר: מִכָּאן יָצָא נְחִיל זֶה. וּמְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ לְהַצִּיל אֶת נְחִילוֹ, וְאִם הִזִּיק — מְשַׁלֵּם מַה

פירוש ברטנורא

אבלו, אין חייבים לשלם משלהם אא"כ הניח להם אביהם: **אין פורטין.** אין מחליפים סלעים בפרוטות: **מתיבת המוכסין.** ליטול פרוטות מתיבתן שנותנים בה מעות המכס: **ולא מכיס של גבאים.** גבאי המלך שגובה כסף גולגולת וארנונא. לפי שהן של גזל. ודוקא במוכס נכרי או מוכס ישראל שאין לו קצבה, שלוקח כמו שהוא רוצה. אבל מוכס ישראל שהעמידו אפילו מלך נכרי ולוקח דבר קצוב בחוק המלכות, אינו בחזקת גזלן ופורטין מתיבתו. ולא עוד אלא שאסור להבריח מן המכס שלו, דדינא דמלכותא דינא: **מתוך ביתו.** של מוכס שהוא בחזקת גזלן: **או מן השוק.** אם יש לו מעות בביתו או בשוק שאינם בתיבת המכס. ואם חייב אדם פרוטות למוכס מן המכס בחצי דינר ואין לו פרוטות. נותן לו דינר כסף ומקבל ממנו פרוטות בשוה חציו ואע"פ שנותן לו מתיבת המכס, מפני שהוא כמציל מידו:

ב הרי אלו שלו. דמסתמא נתיאשו הבעלים מיד, וקנאהו היאך ביאוש ושינוי רשות: **אם נתיאשו הבעלים.** דשמעינהו דאייאש, דאמרי ווי לחסרון כיס. אבל סתמא לא. ורישא דנטלו לסטים את כסותו דמשמע דמסתמא מתייאשו, מיירי בלסטים ישראל, דכיון דדייני ישראל אמרי הבא עדים הבא ראיה, מכי נטלו לו לסטים מייאש. וסיפא בלסטים נכרים, שדייני נכרים דנין בגאוה ובזרוע ובאומדן דעת בלא עדים ולא ראיה, והנגזל מהם לא מייאש. ומשום הכי אי שמעינהו דאייאוש אין, אבל סתמא לא: **נחיל של דבורים.** קיבוץ שנקבצים עם המלך שלהם: **לא יקוץ את השוכה.** נתישבו דבורים [שלו] על שוכת

משניות מבוארות – קהתי

המס, לפי שמעותיהם בחזקת שהן גזל. בגמרא מבואר, שמדובר כאן במוכס שאין לו קצבה, כלומר שממונה הוא מטעם המלכות ליטול מכס אלא שאין לו תעריף ונוטל מכס כרצונו; או שמדובר במוכס העומד מאליו, שלא מטעם המלכות, ותובע מסים שלא על פי החוק; וכן מדובר בגובה מסים, שנוטל יותר ממה שקצוב על פי דין המלכות; הלכך קבעו חכמים, שחזקת כל ממונם מן הגזל, ואסור לפרוט כספים מקופתם, שאסור ליהנות מן הגזילה; **וְאֵין נוֹטְלִין מֵהֶם צְדָקָה** – מהטעם דלעיל; ועוד, שעל ידי כך מחזקים ידי עוברי עבירה, שיהיו סבורים שהצדקה מכפרת על גזילתם **(המאירי)** . ברם, "מכס שפסק המלך, ואמר שיקח שליש או רביע או דבר קצוב, והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך, אינו בחזקת גזלן, לפי שדין המלכות דין הוא" **(רמב"ם הל' גזילה ה, יא).** **אֲבָל נוֹטֵל הוּא** – מותר ליטול לצדקה או לפרוט, **מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ** – מן המעות שיש למוכס או לגבאי בביתו, שהן מעות שלו שאינן מגזל אלא משאר עסקיו, **אוֹ מִן הַשּׁוּק** – אם יש לו שם מעות, שכל שאין המוכס נוטל מתיבת המכס, או הגבאי מכיס המסים, מותר, לפי שדרכם היה שלא ליתן המעות של המכס או של המס במקום אחר, מפני אימת המלכות **(רבנו יהונתן בשיטה מקובצת).** בגמרא מובאת ברייתא, שאם היה חייב פרוטות למוכס בחצי דינר ואין לו פרוטות, נותן לו דינר כסף ומקבל ממנו עודף חצי דינר בפרוטות, אפילו מתיבת המוכסין, מפני שהוא כמציל מידו.

יום שני

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, כיצד מותר ליהנות מנכסי המוכסים והליסטים.

נָטְלוּ מוֹכְסִין אֶת חֲמוֹרוֹ וְנָתְנוּ לוֹ חֲמוֹר אַחֵר, וכן אם **גָּזְלוּ לִסְטִים אֶת כְּסוּתוֹ וְנָתְנוּ לוֹ כְּסוּת אַחֶרֶת** – אף על פי שהחמור והכסות שקיבל מידי המוכס או מן הליסטים גזולים הם, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעָלִים מִתְיָאֲשִׁין מֵהֶן** – שבוודאי כבר נתייאשו הבעלים של החמור והכסות, וכיון שנתנום לו תמורת חמורו וכסותו, הרי זה כמכירה, ונמצא שקנאם ביאוש ובשינוי רשות **(רש"י; רמב"ם; המאירי; ברטנורא; ועיין "כסף משנה" על הרמב"ם הל' גזילה ה, י).** ומכל מקום אם הוא חסיד ומחמיר על עצמו, ואינו רוצה לעכב בידו ממון שאינו שלו, יהא נוטלם מידם על כל פנים ויחזירם לבעלים הראשונים (ברייתא בגמרא). **הַמַּצִּיל מִן הַנָּהָר** – שעלה ושטף נכסי חברו, **אוֹ מִן הַגַּיִם** – חיל המלחמה, **אוֹ מִן הַלִּסְטִים** – ששדדו את חברו: **אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים** – כלומר שידעו לו שנתייאשו הבעלים מלהציל את נכסיהם, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – שבכגון זה קנאם ביאוש. אבל אם לא ידע שנתייאשו, חייב להחזיר. בגמרא מבדילים בין המציל מיד ליסטים ישראל, לבין המציל מיד ליסטים נכרי, שהמציל מיד ליסטים ישראל, אף על פי שלא ידע שנתייאשו הבעלים, הרי אלו שלו, לפי שמן הסתם הבעלים מתייאשים; ברם אם ידע שהבעלים לא נתייאשו, חייב להחזיר. אבל המציל מיד ליסטים נכרי, חייב להחזיר, שבסתם אין הבעלים מתייאשים; אך אם ידע בודאי שנתייאשו, הרי אלו שלו. מכאן מפרשים, שמה ששנינו בסיפא: או מן הליסטים, היינו דווקא בליסטים נכרי, שהרי בארנו: אם נתייאשו הבעלים – שידעו לו שנתייאשו הבעלים, ואילו מה ששנינו ברישא: גזלו ליסטים את כסותו, היינו בליסטים ישראל, שהרי מבואר שם הטעם: מפני שהבעלים מתייאשין מהם – כלומר שמן הסתם הבעלים מתייאשים **(רש"י; ברטנורא).** ומה הטעם שבליסטים נכרי אין אומרים: מן הסתם הבעלים מתייאשים? מפני שהבעלים יודעים, שדייני נכרים מחזירים מיד הגזלן באומדן הדעת, אף אם אין להם עדים וראיות ברורות, הלכך אינם מתייאשים, אבל בליסטים ישראל, הואיל ודייני ישראל אין מוציאים ממון אלא בעדות וראיות ברורות, מן הסתם מתייאשים מהם הבעלים **(גמרא; רמב"ם; ברטנורא).** **וְכֵן נְחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים** – עדת דבורים שיצאה מכוורת חברו, ונכנסה לרשותו **("תפארת ישראל"),** **אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים** – אם ידוע לו שנתייאשו הבעלים מלהחזירם, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – משנתנו באה להשמיע, שאף על פי שאין בהם קנין לאדם אלא מדרבנן, מכל מקום דווקא אם נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו; אבל כל זמן שאינו ידוע אם נתייאשו הבעלים, אינם שלו (גמרא). **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה: נֶאֱמֶנֶת אִשָּׁה אוֹ קָטָן לוֹמַר: מִכָּאן יָצָא נְחִיל זֶה** – ומי שהנחיל ברשותו, חייב להחזירו לבעליו. בגמרא מבואר, כגון שהיו הבעלים מרדפים אחר הנחיל, ואשה וקטן היו מסיחים לפי תומם ואומרים: מכאן יצא נחיל זה. ואף על פי שאין אשה וקטן כשרים לעדות ממון, הואיל וקנין נחיל של דבורים אינו אלא מדרבנן, האמינו אותם בו. **וּמְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ לְהַצִּיל אֶת נְחִילוֹ** – מי שיצא נחיל של דבורים מרשותו ונכנס לתוך שדה חברו, רשאי בעל הנחיל לילך בתוך שדה חברו עד שיציל את נחילו. **וְאִם הִזִּיק** – בהליכתו להציל את נחילו, **מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק** – לבעל השדה. **אֲבָל לֹא יָקֵץ אֶת סוֹכוֹ** – את ענף אילנו של חברו שישבו עליו הדבורים, כדי להעבירו לרשותו (סוכו

שֶׁהִוִּיק; אֲבָל לֹא יָקֵץ אֶת סוֹכוֹ, עַל מְנָת לִתֵּן אֶת הַדָּמִים. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אַף קוֹצֵץ וְנוֹתֵן אֶת הַדָּמִים.

ג הַמַּכִּיר כֵּלָיו וּסְפָרָיו בְּיַד אַחֵר, וְיָצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה בָּעִיר — יִשְׁבַּע לוֹ הַלּוֹקֵחַ כַּמָּה נָתַן, וְיִטֹּל; וְאִם לָאו — לֹא כָּל הֵימֶנּוּ, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: מִכָּרָן לְאַחֵר וּלְקָחָן זֶה הֵימֶנּוּ.

ד זֶה בָּא בְּחָבִיתוֹ שֶׁל יַיִן, וְזֶה בָּא בְּכַדּוֹ שֶׁל דְּבַשׁ; נִסְדְּקָה חָבִית שֶׁל דְּבַשׁ, וְשָׁפַךְ זֶה אֶת יֵינוֹ וְהִצִּיל אֶת הַדְּבַשׁ לְתוֹכוֹ — אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ. וְאִם אָמַר: אַצִּיל אֶת שֶׁלְּךָ, וְאַתָּה נוֹתֵן לִי דְּמֵי שֶׁלִּי — חַיָּב לִתֵּן לוֹ. שָׁטַף נָהָר חֲמוֹרוֹ וַחֲמוֹר חֲבֵרוֹ; שֶׁלּוֹ יָפֶה מָנֶה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ מָאתַיִם; הִנִּיחַ זֶה אֶת שֶׁלּוֹ, וְהִצִּיל אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ — אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ; וְאִם אָמַר לוֹ: אֲנִי אַצִּיל אֶת שֶׁלְּךָ, וְאַתָּה נוֹתֵן לִי אֶת שֶׁלִּי — חַיָּב לִתֵּן לוֹ.

פירוש ברטנורא

חבירו, וירא ליטלן אחד אחד שלא יברחו, לא יקוץ את השוכה כולה ואפילו על מנת ליתן את הדמים: **רבי ישמעאל בו'**. ואין הלכה כר' ישמעאל:

ג המכיר כליו וספריו וכו'. מתניתין באדם שאינו עשוי למכור כליו, דכיון דיצא לו שם גניבה בעיר. ואיכא סהדי שאלו הכלים והספרים שלו היו, לא חיישינן דלמא איהו וגבינהו: **ישבע לוקח כמה נתן ויטול**. ויחזיר לו כליו. ולפני יאוש קמיירי:

ד אין לו אלא שכרו. שכר כלי ושכר פעולה: **שטף נהר חמורו**. צריכא למיתני תרי בבי דמתניתין. דאי תנא רישא הוה אמינא התם הוא דכי פריש יהיב ליה דמי כולה משום דבידים קא פסיד, ששפך את יינו בידים בשבילו, אבל סיפא דממילא, אימא אין לו אלא שכרו, ואי אשמועינן סיפא, הכא הוא דבסתמא אין לו אלא שכרו משום דממילא, אבל התם דבידים, אימא אפילו בסתמא יהיב ליה דמי כולה. צריכא:

משניות מבוארות – קהתי

מלשון הכתוב: "ויכרתו גם כל העם איש שוכה" – שופטים ט, מט). **עַל מְנָת לִתֵּן אֶת הַדָּמִים** – אפילו על מנת לשלם דמי הענף. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אַף קוֹצֵץ** – סוכו של חברו, **וְנוֹתֵן אֶת הַדָּמִים** – בגמרא מובאת ברייתא, שלדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, תנאי בית דין הוא, שיהא אדם יורד לתוך שדה של חברו וקוצץ סוכו של חברו להציל את נחילו, ונוטל (הניזק) דמי סוכו מתוך נחילו של חברו, שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. ואין הלכה כרבי ישמעאל **(רמב"ם)**.

באור משנה ג

הַמַּכִּיר כֵּלָיו וּסְפָרָיו בְּיַד אַחֵר – מצא ראובן את כליו או את ספריו ביד שמעון, והביא עדים שהם שלו, וטוען ראובן שנגנבו ממנו, והוא מחזר אחריהם כל הזמן, היינו שלא התייאש מהם, ושמעון אומר, שקנה אותם בשוק, **וְיָצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה בָּעִיר** – אם קודם שמצאם אצל שמעון יצא קול שנגנבו ממנו כלים וספרים, **יִשְׁבַּע לוֹ הַלּוֹקֵחַ** – יישבע שמעון, הטוען שלקח את הכלים והספרים בשוק, **כַּמָּה נָתַן** – כמה שילם בעדם, **וְיִטֹּל** – מראובן את הסכום ששילם, ומחזיר לו את הכלים והספרים. בגמרא מבואר, שאף על פי שמן הדין היה ראוי ראובן ליטלם בלא החזרת דמיו, שהרי שמעון לקחם מהגנב לפני יאוש, ונמצא שלא קנאם, מכל מקום עשו בו "תקנת השוק". כלומר שתיקנו חכמים, כדי שלא יימנע אדם מלישא וליתן בשוק, שכל הלוקח דבר בשוק בפרהסיא ולא ידע שנגנב, אף על פי שנודע לו אחר כך שהוא מן הגניבה, אינו מחזיר את הדבר לבעלים אלא בדמים. כן מבואר, שמדובר במשנתנו בכגון שראובן הוא בעל הבית שאינו עשוי למכור כליו, הלכך הואיל ויצא לו שם גניבה בעיר ויש לו עדים שהכלים הללו שלו הם, אין חוששים שמא מכרם ראובן. **וְאִם לָאו** – שלא יצא קול שנגנבו ממנו כלים וספרים, **לֹא כָּל הֵימֶנּוּ** – לא הכל תלוי בו, כלומר אין ראובן נאמן לומר שהכלים והספרים שלו, **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: מִכָּרָן לְאַחֵר** – ראובן מכרם לאחר מתוך הדחק, **וּלְקָחָן זֶה הֵימֶנּוּ** – ושמעון לקחם ממנו, ועכשיו מעוניין ראובן לקנותם בחזרה.

יום שלישי

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד, שהמציל ממון חברו ועל ידי כך הוא מפסיד את שלו, אינו נוטל את הפסדו אלא את שכרו בלבד.

זֶה בָּא בְּחָבִיתוֹ שֶׁל יַיִן, וְזֶה בָּא בְּכַדּוֹ שֶׁל דְּבַשׁ – היו שניים מהלכים בדרך, אחד נושא חבית של יין ואחד כד של דבש, והדבש יקר מן היין; **נִסְדְּקָה חָבִית שֶׁל דְּבַשׁ** – כלומר הכד של דבש, שכן "כד וחבית היינו הך" (עיין לעיל ג, א). **וְשָׁפַךְ זֶה** – בעל היין – **אֶת יֵינוֹ וְהִצִּיל אֶת הַדְּבַשׁ לְתוֹכוֹ** – שעירה את הדבש לתוך חביתו. והוא תובע מבעל הדבש את דמי היין שהפסיד, **אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ** – אינו חייב לשלם לו אלא שכר הכלי ושכר פעולתו בלבד **(רש"י)**, ולא דמי היין ששפך, שהרי לא ביקש ממנו שישפוך את יינו. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהדבש מנטף מעט מעט דרך הסדק, ואינו נשפך כולו. אבל אם נסדק הכד באופן שאילו לא היה מציל את הדבש היה כולו נשפך לארץ ונפסד, דינו כהפקר, וכל מה שהציל בעל היין זכה בו מן ההפקר, כמו ששנינו (לעיל משנה ב): "המציל מן הנהר וכו', אם נתייאשו הבעלים, הרי אלו שלו". **וְאִם אָמַר** – בעל היין, כלומר שהתנה עם בעל הדבש ואמר לו: **אַצִּיל אֶת שֶׁלְּךָ, וְאַתָּה נוֹתֵן לִי דְּמֵי שֶׁלִּי** – אשפוך את ייני ואציל את דבשך בתנאי שתשלם לי דמי היין, **חַיָּב לִתֵּן לוֹ** – דמי יינו, כפי שהתנה עמו. **שָׁטַף נָהָר חֲמוֹרוֹ וַחֲמוֹר חֲבֵרוֹ** – כגון חמורו של ראובן וחמורו של שמעון; **שֶׁלּוֹ** – של ראובן, **יָפֶה מָנֶה** – שווה מאה זוז, **וְשֶׁל חֲבֵרוֹ** – של שמעון, **מָאתַיִם** – שווה מאתיים זוז; **הִנִּיחַ זֶה אֶת שֶׁלּוֹ** – עזב ראובן את חמורו, **וְהִצִּיל אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ** – את חמורו של שמעון, **אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ** – אין שמעון חייב לשלם לראובן אלא שכר פעולתו בלבד, ולא בעד הפסד חמורו. **וְאִם אָמַר לוֹ** – ראובן לשמעון: **אֲנִי אַצִּיל אֶת שֶׁלְּךָ, וְאַתָּה נוֹתֵן לִי אֶת שֶׁלִּי** – אציל את חמורך בתנאי שתשלם לי דמי חמורי, **חַיָּב לִתֵּן לוֹ** – דמי חמורו. בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה שתי דוגמאות, כדי להשמיענו רבותא בכל אחת מהן: ברישא, שאף על פי שבעל היין שפך את יינו בידיים בשביל להציל את דבשו של חברו, מכל מקום אם לא התנה עמו בפירוש שישלם לו דמי יינו, אין לו אלא שכרו; בסיפא, שאף על פי שחמורו של ראובן מאליו נטבע, מכל מקום אם התנה בפירוש, ששמעון ישלם לו דמי חמורו, חייב שמעון ליתן לו. ולא רק כשהתנה בפני שמעון, אלא הוא הדין אם שמעון לא היה שם והתנה כך בפני בית דין, שחייב שמעון ליתן לו דמי חמורו **(עיין "תוספות יום טוב")**.

באור משנה ה

משנתנו דנה במי שגזל שדה וגזלוה אחרים ממנו או ששטפה נהר, כיצד משיב את הגזילה. ויש להקדים, ששונה גזילת קרקע מגזילת מיטלטלים, שכן הקרקע אינה נגזלת, ולעולם ברשות בעליה היא עומדת, ואם מכרה הגזלן לאחר, נוטלים

ה הַגּוֹזֵל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וּנְטָלוּהָ מְסִיקִין: אִם מַכַּת מְדִינָה הִיא – אוֹמֵר לוֹ: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ! וְאִם מֵחֲמַת הַגַּזְלָן – חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת. שְׁטָפָהּ נָהָר – אוֹמֵר לוֹ: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ!

ו הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁלָּוָה הֵימֶנּוּ, אוֹ שֶׁהִפְקִיד לוֹ; בַּיְּשׁוּב – לֹא יַחֲזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר; עַל מְנָת לָצֵאת בַּמִּדְבָּר – יַחֲזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר.

ז הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: גְּזַלְתִּיךָ, הִלְוִיתַנִי, הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֶחֱזַרְתִּי לְךָ, אִם לֹא הֶחֱזַרְתִּי לְךָ – חַיָּב לְשַׁלֵּם. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ אִם גְּזַלְתִּיךָ, אִם הִלְוִיתַנִי, אִם הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי – פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם.

פירוש ברטנורא

ה נטלוה מסיקין. אנסים גזלוה מן הגזלן. תרגום צלצל, סקאה. שהארבה גזלן הוא, שאוכל בשדות אחרים: **אם מכת מדינה היא.** שאנסו קרקע של אחרים עם זו:

ו על מנת לצאת במדבר. לא שיאמר לו בפירוש על מנת שתצא במדבר ותפרעני, דהא מלתא דפשיטא היא. אלא כגון שאמר לו חבירו להוי האי פקדון גבך. דאנא למדבר נפיקנא. ואמר ליה אידך ואנא נמי למדבר בעינא למיפק, והשתא אי בעי לאהדורינהו במדבר מהדר להו:

ז האומר לחבירו גזלתיך וכו'. וכגון שחבירו טוענו ברי גזלתני, והוא אומר אמת, גזלתיך אבל איני יודע אם החזרתי לך, חייב לשלם. אבל אם חבירו טוען שמא גזלתני או הלוויתיך, והוא אומר אמת גזלתיך או הלוויתני ואיני יודע אם החזרתי לך, פטור מדיני אדם. ואם בא לצאת ידי שמים, ישלם לו: **איני יודע אם גזלתיך וכו' פטור מלשלם.** ומיהו ישבע שאינו יודע שחייב לו, דלא עדיף שמא מברי, דהא אי נמי הוה טוען ליה אין לך בידי כלום, הוה משבעינן ליה שבועת היסת:

משניות מבוארות – קהתי

אותה הבעלים מיד הלוקח בלא דמים, והלוקח תובע דמיו מהגזלן שמכרה לו (עיין רמב"ם הל' גזילה ח, יד; טור חושן משפט שנ"א).

הַגּוֹזֵל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וּנְטָלוּהָ מְסִיקִין – מציקים, אנסים, בכוח המלכות: **אִם מַכַּת מְדִינָה הִיא** – כגון שנטלו את שדותיהם של כל אנשי העיר, **אוֹמֵר לוֹ** – הגזלן לבעל השדה: **הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ!** – שאף אם היתה השדה ברשותך, היו נוטלים אותה. **וְאִם מֵחֲמַת הַגַּזְלָן** – ואם נטלו המסיקין את השדה מפני שהיתה בידי הגזלן, **חַיָּב** – הגזלן, **לְהַעֲמִיד לוֹ** – לבעל השדה, **שָׂדֶה אַחֶרֶת** – בגמרא מדייקים ממה שנקטה המשנה "ואם מחמת הגזלן" ולא נקטה "ואם לאו", שדין אחר באה היא להשמיענו, שאם אנסוהו פקידי המלכות להראות להם כל שדותיו, והראה להם את השדה הגזולה בכלל שדותיו, ונטלוה, חייב להעמיד לו שדה אחרת כמותה. **שְׁטָפָהּ נָהָר** – עלה נהר והציף שדהו שבידי הגזלן, **אוֹמֵר לוֹ** – הגזלן: **הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ!** – שהקרקע בחזקת בעליה עומדת, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, ואין אחריות הפסדה מחמת אונסים על הגזלן, אלא אם כן הפסידה בידים (**עיין רמב"ם הל' גזילה ט, א**).

יום רביעי
באור משנה ו

משנתנו באה ללמד, שהגוזל דבר מחברו במקום יישוב, ואחר כך נזדמן עמו במדבר ורוצה להחזיר לו שם את הגזילה, יכול הנגזל לומר, שאינו מסכים לקבלה במדבר אלא ביישוב, ונמצאת הגזילה ברשותו של הגזלן ובאחריותו, עד שיחזירנה לו ביישוב. וכן הדין בהלואה ובפיקדון כפי שנלמד במשנה.

הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁלָּוָה הֵימֶנּוּ, אוֹ שֶׁהִפְקִיד לוֹ; בַּיְּשׁוּב – מי שגזל דבר מחברו או לוה ממנו כסף או קבל ממנו פיקדון במקום יישוב, **לֹא יַחֲזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר** – כלומר שאם הוא רוצה להחזיר לחברו את הגזילה או את ההלואה או את הפיקדון במדבר, ואין הוא רוצה לקבל ממנו מפני פחד הדרך או מפני טורח המשא, אינו יכול לכופו לכך, שכן הרשות ביד חברו לומר לו: הואיל ולקחת ממני ביישוב, רצוני שתחזיר לי ביישוב ולא במדבר. **עַל מְנָת לָצֵאת בַּמִּדְבָּר** – אבל אם קיבל מחברו הלואה או פיקדון על מנת לצאת במדבר; בגמרא מבואר, לא רק אם התנה עמו בפירוש שיפרענו במדבר, אלא אפילו כגון שאמר ראובן לשמעון: הילך פיקדון זה, שאני יוצא למדבר, ואמר לו שמעון: אף אני יוצא למדבר, הרי גילה בזה דעתו שאם ירצה להחזיר לו במדבר יחזירנו, הלכך **יַחֲזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר** – ואינו יכול לעכב על ידו.

באור משנה ז

משנה זו דנה במי שחברו תובעו שיחזיר לו גזילתו או חובו או פיקדונו, והוא טוען שאינו יודע אם הוא חייב לו. ובאה המשנה ללמדנו, שיש הבדל בין מי שמודה לחברו שגזל אותו או קיבל ממנו הלואה או פיקדון, אלא שיש לו ספק אם החזיר לו או לא החזיר לו, ובין מי שטוען שאינו יודע אם בכלל גזל אותו או לוה ממנו או קיבל ממנו פיקדון.

הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: גְּזַלְתִּיךָ, הִלְוִיתַנִי, הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי – הריני מודה בתביעתך שגזלתי אותך, או שקיבלתי ממך הלואה או פיקדון, **וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֶחֱזַרְתִּי לְךָ, אִם לֹא הֶחֱזַרְתִּי לְךָ** – אבל מסופקני אם לא החזרתי לך את הגזילה, או את החוב, או את הפיקדון, **חַיָּב לְשַׁלֵּם** – שהואיל והתובע טוען טענת ברי שהנתבע חייב לו, ואף הנתבע מודה שהיה חייב לו, אלא שספק לו אם החזיר, לפיכך אין הספק מוציא מידי ודאי, וחייב לשלם לו. ברם, אם חברו לא תבעו והוא הודה מעצמו שגזל אותו, או שלוה ממנו, או שקיבל ממנו פיקדון, אלא שאינו יודע אם החזיר לו או לא החזיר לו, מן הדין פטור הוא מלשלם, אבל כדי לצאת ידי שמים חייב הוא לשלם. **אֲבָל אִם אָמַר לוֹ** – הנתבע לתובע: **אֵינִי יוֹדֵעַ אִם גְּזַלְתִּיךָ, אִם הִלְוִיתַנִי, אִם הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי** – שמסופק הוא בכלל בתביעתו, **פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם** – ברם, חייב הוא בשבועה מדרבנן, שאמת בפיו שאינו יודע, שאלמלא כן הרי כל נתבע יוכל לפטור עצמו בטענת "איני יודע". ואף בכגון זה אינו פטור מלשלם אלא מדיני אדם, אבל כדי לצאת ידי שמים, חייב הוא לשלם.

בגמרא נחלקו אמוראים: האומר לחברו: מנה לי בידך (אתה חייב לי מאה זוז), והלה אומר: איני יודע – רב הונא ורב יהודה אומרים: חייב, שכן ברי ושמא ברי עדיף; ר' נחמן ור' יוחנן אומרים: פטור, שכן מעמידים ממון בחזקת בעליו. והלכה כר' נחמן ור' יוחנן. מכאן מפרשים משנתנו כדעת ר' נחמן ור' יוחנן, שמדובר בה בכגון שראובן בא בטענת ברי לשמעון: גזלתני, או הלויתיך או הפקדתי אצלך, ולפיכך שנינו בסיפא, שאם שמעון אמר לראובן: איני יודע אם גזלתיך, אם הלויתני, אם הפקדת אצלי – פטור מלשלם, שאנו אומרים: העמד ממון בחזקת בעליו. ואמנם כדי לצאת ידי שמים, חייב לשלם, כמו שבארנו לעיל. אבל ברישא, כששמעון אומר: גזלתיך, הלויתני, הפקדת אצלי, ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא החזרתי לך – חייב לשלם, שהרי הודה שהוא חייב, ואין הממון בחזקתו, אלא שספק אם החזיר, לפיכך אין לומר כאן: העמד ממון בחזקת בעליו.

אבל רב הונא ורב יהודה מפרשים משנתנו בכגון שראובן לא תבע כלל את שמעון, אלא שבא שמעון ואמר לו: גזלתיך, הלויתני, הפקדת אצלי, ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא החזרתי לך, שבכגון זה מן הדין פטור הוא מלשלם, ובאה המשנה להשמיענו שכדי לצאת ידי שמים חייב לשלם. אבל אם אמר לו: איני יודע אם גזלתיך וכו', פטור מלשלם אף כדי לצאת ידי שמים.

ח הַגּוֹנֵב טָלֶה מִן הָעֵדֶר וְהֶחֱזִירוֹ, וּמֵת אוֹ נִגְנַב — חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. לֹא יָדְעוּ הַבְּעָלִים לֹא בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בַּחֲזִירָתוֹ, וּמָנוּ אֶת הַצֹּאן וּשְׁלֵמָה הִיא — פָּטוּר.

ט אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים צֶמֶר וְחָלָב וּגְדָיִים, וְלֹא מִשּׁוֹמְרֵי פֵּרוֹת עֵצִים וּפֵרוֹת; אֲבָל לוֹקְחִין מִן הַנָּשִׁים כְּלֵי צֶמֶר בִּיהוּדָה, וּכְלֵי פִּשְׁתָּן בַּגָּלִיל, וַעֲגָלִים בַּשָּׁרוֹן. וְכֻלָּן שֶׁאָמְרוּ: לְהַטְמִין — אָסוּר. וְלוֹקְחִין בֵּיצִים וְתַרְנְגוֹלִים מִכָּל מָקוֹם.

פירוש ברטנורא

ח חייב באחריותו. דמכי גנבה קם ליה ברשותיה, והשבה דעבד לאו השבה היא: **ואם לא ידעו בו וכו'.** מתניתין הכי מתרצא, חייב באחריותו בין מנו בין לא מנו. אימתי בזמן שלא ידעו בו הבעלים בגניבתו ובחזרתו. אבל ידעו הבעלים בגנבתו ומנו את הצאן והיא שלימה, פטור מלשלם. והכי פירושה, מת או נגנב הטלה לאחר שהחזירו הגנב, חייב באחריותו, בין שמנו הבעלים הצאן והיא שלימה בין שלא מנו הצאן. אימתי בזמן שלא ידעו הבעלים בגניבת הטלה, שכל צאן שהיא רגילה לצאת חוץ, צריך ליזהר בה ביותר, וזו הואיל ולא ידעו הבעלים בגניבתה ושהיתה למודה לצאת ולא נזהרו בה, חייב הגנב לשלם, שבגרמתו נאבדה הצאן. אבל אם ידעו הבעלים בגניבת הטלה, ואח"כ מנו הצאן ונמצאת שלימה שהוחזר הטלה הגנוב, א"כ כבר ידעו שיש צאן אחת שלמודה לצאת חוץ, והיה להם להזהר בה, ואם לא נזהרו אינהו דאפסוה, ופטור הגנב מלשלם:

ט אין לוקחין מן הרועים. דאיכא למימר שמא גנבו מצאנו של בעל הבית המסור להם: **צמר ביהודה ופשתן בגליל.** מלאכת הנשים היא, והם עצמן עושות ומוכרות. ולדעת בעליהן הוא: **ועגלים הרועים בשרון.** שם מקום שמגדלין בו עגלים. ושלהן הן:

משניות מבוארות – קהתי

יום חמישי

באור משנה ח

משנתנו דנה במי שגזל והחזיר את הגזילה ואחר כך אירע אונס באותה גזילה.

הַגּוֹנֵב טָלֶה מִן הָעֵדֶר – ונודע לבעלים שנגנב, **וְהֶחֱזִירוֹ** – הגנב לעדר בלי ידיעת הבעלים, **וּמֵת אוֹ נִגְנַב** – הטלה לאחר מכן, **חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ** – שהואיל ולא ידעו הבעלים על החזרת הטלה, אין זו השבה, ועדיין הוא ברשות הגנב, הלכך הוא חייב באחריותו. **לֹא יָדְעוּ הַבְּעָלִים לֹא בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בַּחֲזִירָתוֹ** – של הטלה, **וּמָנוּ אֶת הַצֹּאן** – לאחר שהחזיר את הטלה, **וּשְׁלֵמָה הִיא** – ומצאו את העדר שלם במניינו, ואחר כך מת הטלה או נגנב, **פָּטוּר** – שהואיל ולא ידעו הבעלים בגניבתו, ואף מנו את הצאן ומצאו את העדר שלם, השבתו השבה גמורה. ברם, אם ידעו הבעלים בגניבתו, אף על פי שמנו את הצאן לאחר החזרתו, כל זמן שלא הודיע הגנב לבעלים על החזרת הטלה, הריהו חייב באחריותו. כך מפרש רב (בגמרא) את משנתנו (וכן מפרש המאירי); ואמנם פירושו הוא כפשוטה של המשנה, אבל אין הלכה כמותו, אלא כרב חסדא הסובר, שאם ידעו הבעלים בגניבת הטלה, אף על פי שלא ידעו בחזירתו, מכל מקום אם מנו את הצאן ושלמה היא, פטור הגנב מלשלם, אם מת הטלה אחר כך או נגנב. אבל אם לא ידעו הבעלים בגניבתו, אף על פי שמנו את הצאן לאחר חזירתו, כל זמן שלא הודיע לבעלים על גניבתו וחזירתו, הריהו חייב באחריותו; וטעמו הוא, שהואיל והטלה למד לצאת מחוץ לדרך הרגילה של העדר, לפיכך צריך שמירה יתירה, וכיון שלא ידעו הבעלים בגניבתו לא דאגו לשמירתו היתירה, ונמצא שהגנב גרם לכך שהטלה מת או נגנב, הלכך חייב לשלם. ברם, אם ידעו הבעלים בגניבתו, אף על פי שלא הודיע להם על החזרתו, הואיל ומנו את הצאן ומצאו שהטלה הוחזר, הרי כבר ידעו שטלה אחד למוד לצאת, והיה להם לשמור את הצאן שמירה יתירה, ואם לא נזהרו ומת הטלה או נגנב, הרי הם שהפסידו, ופטור הגנב מלשלם. מכאן נדחקים רוב המפרשים לבאר את משנתנו כדעת רב חסדא (בדרך של "חיסורי מחסרא"): הגונב טלה מן העדר והחזירו, ומת או נגנב, חייב באחריותו – בין שמנו הבעלים את הצאן בין שלא מנו, ודווקא אם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו; אבל אם ידעו הבעלים בגניבתו, ומנו את הצאן ושלמה היא, פטור (**רמב"ם; ברטנורא; "תפארת ישראל"**).

בסיכום שתי הדעות שהוזכרו:

רב סובר: לדעת – צריך דעת (אם ידעו הבעלים בגניבתו, אין הגנב פטור מאחריות אונסים עד שיודיעם על החזרתו), שלא לדעת – מנין פוטר (אם לא ידעו בגניבתו, מנין הבעלים פוטר את הגנב).

רב חסדא סובר: לדעת – מנין פוטר. שלא לדעת – צריך דעת (אם לא ידעו הבעלים על הגניבה אין המנין פוטר, אלא צריך להודיע לבעלים כשהוא מחזיר, כדי שידעו לשומרה יפה, כמו שכבר בארנו לעיל).

ויש עוד שתי דעות בגמרא:

שמואל סובר: בין לדעת בין שלא לדעת – מנין פוטר (**בין שידעו הבעלים בגניבתו בין שלא ידעו, אם מנו את הצאן והיא שלמה, פטור**). ופירוש המשנה לדעתו: הגונב טלה מן העדר – **ונודע לבעלים שנגנב,** והחזירו – **בלי ידיעת הבעלים,** ומת או נגנב, חייב באחריותו. **וכן אם** לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, **חייב באחריותו. ברם, אם** מנו את הצאן **לאחר החזרת הטלה** ושלמה היא, **בין ידעו בין לא ידעו** פטור (כלומר שהפיסקה האחרונה – "ומנו את הצאן" וכו' – מוסבה על כל המשנה).

רבי יוחנן סובר: לדעת – מנין פוטר (**אם ידעו הבעלים בגניבתו, ומנו את הצאן לאחר החזרת הטלה, פטור**), שלא לדעת – אפילו מנין לא צריך (**אלא מיד כשהחזיר הגניבה למקומה, נפטר**). **וכך מפרש הוא את המשנה:** הגונב טלה מן העדר – **ונודע להם על גניבתו,** והחזירו – **בלי ידיעת הבעלים,** ומת או נגנב **אחר כך,** חייב באחריותו. לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, **אף על פי שלא מנו את הצאן, או אפילו ידעו הבעלים בגניבתו** ומנו את הצאן ושלמה היא, פטור. (כלומר שהפיסקה האחרונה מוסבה על הרישא בלבד).

לענין פסק הלכה כבר הזכרנו שהלכה כרב חסדא. אבל דווקא בגונב בעל חיים, אבל בגונב שאר דברים הלכה כרבי יוחנן; וכן כותב הרמב"ם: "הגונב טלע מכים חברו או כלי מביתו והחזיר דבר הגנוב למקומו, אם ידעו הבעלים בגניבתו ולא ידעו בחזירתו, עדיין הגנב חייב באחריותו עד שימנה את מעותיו. מנה את כיסו ומצאו שלם המנין – פטור. ואם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, אפילו מנין אינו צריך. אלא כיון שהחזירו למקומו נפטר מאחריותו. במה דברים אמורים? בדבר שאין בו רוח חיים, אבל הגונב טלה מעדר חברו, וידעו בו הבעלים, והחזירו לעדר שלא מדעת הבעלים, ומת או נגנב – חייב באחריותו. ואם מנו את הצאן והיא שלמה – פטור. ואם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, אף על פי שמנו את הצאן והיא שלמה – חייב באחריותו, עד שיודיע את הבעלים, כדי שישמרו את הטלה הגנוב, שהרי למדו דרך אחרת חוץ מדרך שאר הצאן שבעדר זה" (**הל' גניבה ד, י-יב**).

באור משנה ט

משנה זו באה לפרט כמה דברים שאסור לקנותם משום חשש, שמא גנובים הם.

אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים צֶמֶר וְחָלָב וּגְדָיִים – לפי שיש חשש שמא גנבו אותם מצאנו של בעל הבית המסורה בידם. **וְלֹא מִשּׁוֹמְרֵי פֵּרוֹת** – וכן אין קונים משומרי גנים ופרדסים, **עֵצִים וּפֵרוֹת** – מאותו חשש שמא גנובים הם בידם. **אֲבָל לוֹקְחִין מִן הַנָּשִׁים כְּלֵי צֶמֶר בִּיהוּדָה, וּכְלֵי פִּשְׁתָּן בַּגָּלִיל, וַעֲגָלִים בַּשָּׁרוֹן** – שכן ביהודה היו הנשים עושות בגדי צמר, ובגליל – בגדי פשתן, ומוכרות אותם לדעת בעליהן, וכן בשרון היו הנשים מגדלות עגלים ומוכרות אותם לדעת בעליהן. **וְכֻלָּן שֶׁאָמְרוּ: לְהַטְמִין** – וכל אותן הנשים שמוכרות כלי צמר ביהודה או כלי פשתן בגליל, או עגלים בשרון, אם אמרו ללקוחות שיסתירו מה שקנו, **אָסוּר** – לקנות מהן, שחזקתו שהוא גנוב. **וְלוֹקְחִין בֵּיצִים וְתַרְנְגוֹלִים מִכָּל מָקוֹם** – ומותר לקנות ביצים ותרנגולים בכל מקום מכל אדם, ואין חוששים שמא גנבום. ברם, אף באלו, אם אמר המוכר להטמין, אסור לקנות (**רמב"ם הל' גניבה ו, ד**).

י מוֹכִין שֶׁהַכּוֹבֵס מוֹצִיא – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; וְשֶׁהַסּוֹרֵק מוֹצִיא – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. הַכּוֹבֵס נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חוּטִין וְהֵן שֶׁלּוֹ; יָתֵר מִכֵּן – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם הָיָה הַשָּׁחוֹר עַל גַּבֵּי הַלָּבָן – נוֹטֵל אֶת הַכֹּל וְהֵן שֶׁלּוֹ. הַחַיָּט שֶׁשִּׁייֵר מִן הַחוּט כְּדֵי לִתְפּוֹר בּוֹ, וּמַטְלִית שֶׁהִיא שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. מַה שֶּׁהֶחָרָשׁ מוֹצִיא בַּמַּעֲצָד – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; וּבַכַּשִּׁיל – שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת – אַף הַנִּסֹּרֶת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת.

סליק מסכת בבא קמא

מסכת בבא מציעא

פרק ראשון

א שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית, זֶה אוֹמֵר: אֲנִי מְצָאתִיהָ, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי מְצָאתִיהָ; זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר:

פירוש ברטנורא

י מוכין שהכובס מוציא. מלבן הצמר מוציא מן הצמר דבר מועט ע"י שטיפה: **הרי אלו שלו.** שאין הבעל [בית] מקפיד. ואם הקפיד לא הוי קפידא: **ושהסורק מוציא.** הסורק את הצמר והמנפצו, מה שמוציא הוי דבר חשוב ורגילים להקפיד: **הכובס נוטל שלשה חוטים.** דרך בגדי צמר להניח בסוף אריגתן ג' חוטין ממין אחר. והכובס נוטלן ומשוה הבגד ומיפהו. ואם חוטין שחורין הם ארוגים בבגד לבן, רשאי הכובס ליטול הכל, לפי שהשחור בלבן מגנה אותו ביותר: **החייט ששייר מן החוט כדי לתפור בו.** שהוא כמלוא אורך המחט: **ומטלית שהיא שלש על שלש.** גרסינן. חייט שהשוה את תפירתו וקוצע ממנה מטלית קטנה שלש אצבעות על שלש אצבעות, חייב להחזיר לבעל הבגד: **מעצד.** כלי שמחליק בו הנגר את פני הלוח. ושפאין שהוא מוציא דקין הן: **כשיל.** קרדום. ומפיל שפאין גסין: **אצל בעל הבית.** כשכיר יום: **אף הנסורת.** דק דק היוצא מתחת המקדח שהם דקים מאד. של בעל הבית:

מסכת בבא מציעא

א א שנים אוחזין בטלית. בגמרא מוקי למתניתין כגון שאחד מהם תופס בחוטין שבשפת הבגד מצד זה, והאחד תופס בחוטין שבשפת הבגד מצד זה. אבל אם הם אדוקים בבגד עצמו, זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקים בשוה, ובשבועה: **זה אומר כולה שלי.** אני קניתיה ולי מכרה המוכר ולא לך. והמוכר מכר לאחד מהם ולקח המעות משניהם, מאחד מדעתו ומאחד בעל כרחו, ואינו יודע מהי מדעתו ומהי בעל כרחיה. דאילו ידע והיה אומר לזה מכרתי, היה כאן עד אחד, והיה שכנגדו חייב שבועה דאורייתא להכחיש העד. עכשיו שאינו יודע, שניהם נשבעים

משניות מבוארות – קהתי

יום ששי

באור משנה י

משנה זו עוסקת בבעלי אומנות, שנשארים בידם דברים קטנים משל בעל הבית, והיא באה ללמד, אלו דברים הם שלהם ואין בהם חשש גזילה, ואלו דברים חייבים להחזיר.

מוֹכִין שֶׁהַכּוֹבֵס מוֹצִיא – נימים היוצאות מן הצמר בשעת כביסתו וליבונו, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – של הכובס, שאין בעל הצמר מקפיד עליהן; **וְשֶׁהַסּוֹרֵק מוֹצִיא** – אבל המוכין שהסורק מוציא בשעת סריקת הצמר, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – שהואיל והוא מוציא הרבה, בעל הבית מקפיד עליהן. **הַכּוֹבֵס נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חוּטִין** – הארוגים בשפת הבגד, **וְהֵן שֶׁלּוֹ** – שדרך אורגי בגד צמר לארוג שלושה חוטים ממין אחר בסוף הבגד, והכובס נוטלם ומשווה את הבגד ומייפהו (**רש"י**), והוא דבר מועט ואין בעל הבית מקפיד עליו; **יָתֵר מִכֵּן** – אבל אם הכובס נטל יותר משלושה חוטים, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – כל החוטים של הבעל הבית (**טור סימן שנ"ח**). **אִם הָיָה הַשָּׁחוֹר עַל גַּבֵּי הַלָּבָן** – חוטים שחורים שהיו ארוגים בשפת הבגד הלבן, **נוֹטֵל, אֶת הַכֹּל** – כל החוטים השחורים, לפי שהם מכערים את הבגד, **וְהֵן שֶׁלּוֹ** – והחוטים הם של הכובס, שבעל הבית מוותר עליהם. **הַחַיָּט שֶׁשִּׁייֵר מִן הַחוּט** – שנתן לו בעל הבית, **כְּדֵי לִתְפּוֹר בּוֹ** – היינו ששייר חוט שיש באורכו כדי לתפור בו, ומבואר בגמרא: כמלוא אורך כפול של המחט, **וּמַטְלִית שֶׁהִיא שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** – ששייר מן האריג שנתן לו בעל הבית חתיכה כשיעור שלוש אצבעות על שלוש אצבעות, שלא היה צורך בה למלאכת הבגד, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – ואם שייר פחות מהשיעורים האמורים, בזמן שאין בעל הבית מקפיד, הרי זה שלו; אבל אם בעל הבית מקפיד, הרי זה של בעל הבית (ברייתא בגמרא). ברם, הרמב"ם כותב סתם: "פחות מכאן שלו". **מַה שֶּׁהֶחָרָשׁ מוֹצִיא בַּמַּעֲצָד** – הקיסמים הדקים שהנגר מוציא בשעה שהוא מחליק את הקרשים במעצד, **הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ** – של הנגר, לפי שאין בעל הקרשים מקפיד עליהם; **וּבַכַּשִּׁיל** – אבל הקיסמים שהנגר מוציא בכשיל, שהוא כעין קרדום, הרי הם **שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – שקיסמים גסים הם ובעל הבית מקפיד עליהם. **וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת** – בביתו של בעל הבית, **אַף הַנִּסֹּרֶת** – גרגרי העץ הזעירים הנושרים בשעת הנסירה, **שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – שהואיל והכל בתוך רשותו, הרי הוא מקפיד על כך. הרמב"ם כותב (על פי התוספתא והגמרא): "ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן הולכים בהם אחר מנהג המדינה" (**הל' גניבה ו, ח**).

מסכת בבא מציעא

באור משנה א

אם בא אדם ומערער על חפץ שביד חברו, והוא טוען: שלי הוא, הדין הוא שמעמידים ממון בחזקת בעלים, והמוציא מחברו עליו הראיה. ומה הדין בשניים שאוחזים בחפץ, דהיינו ששניהם מוחזקים בו, וכל אחד מהם טוען שהחפץ הוא שלו? על כך דנה משנתנו.

שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית – היינו בגד עליון, שהיו מתעטפים בו, **זֶה אוֹמֵר: אֲנִי מְצָאתִיהָ, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי מְצָאתִיהָ** – כל אחד מהם טוען, שהוא הגביה את הטלית תחילה, וחברו בא ותפס בטלית לאחר שכבר היתה בידו, והרי המציאה היא שלו; ואפשר שאף אחד מהם אינו משקר, כגון שהגביהו שניהם את המציאה בבת אחת, אלא שכל אחד חושב שהוא הגביהה קודם; וכגון שזוהי מציאה שאין חייבים להחזירה (כמבואר להלן פרק ב); **זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי** – בגמרא מבארים, שפיסקא זו מדברת במקח וממכר, היינו שכל אחד טוען: אני קניתי את הטלית מיד פלוני, וכגון שהמוכר מכרה לאחד מהם ולקח מעות משניהם, מאחד מדעתו ומאחד בעל כורחו, ואינו זוכר ממי קיבל מדעתו וממי בעל כורחו (שאילו היה אומר: לזה מכרתי, הרי יש כאן עד אחד, והיה שכנגדו חייב שבועה מן התורה להכחיש העד); **ברם, יש מפרשים (שלא כשיטת הגמרא), שהמשנה כולה עוסקת במציאה, אלא שהפיסקה הראשונה** – "זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה" – **היא כלל, ואחר כך באים פרטים: אם** זה אומר כולה שלי וכו' זה ישבע וכו', **ואם** זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי וכו' זה ישבע וכו' (**"תפארת ישראל"**

כֻּלָּהּ שֶׁלִּי— זֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וְזֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וַיַּחֲלֹקוּ. זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: חֶצְיָהּ שֶׁלִּי — יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וְהָאוֹמֵר: חֶצְיָהּ שֶׁלִּי, יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מִשְּׁלִשָׁה חֲלָקִים, וְהָאוֹמֵר: חֶצְיָהּ שֶׁלִּי, יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵרְבִיעַ; זֶה נוֹטֵל שְׁלִשָׁה חֲלָקִים וְזֶה נוֹטֵל רְבִיעַ.

ב הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד מַנְהִיג, זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי — זֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וְזֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וַיַּחֲלֹקוּ. בִּזְמַן שֶׁהֵם מוֹדִים אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים — חוֹלְקִים בְּלֹא שְׁבוּעָה.

פירוש ברטנורא

שבועה זו האמורה במתניתין. ובדין הוא שיהיו חולקים בלא שבועה, אלא שתקנו חכמים שלא יטול שום אחד מהם אלא בשבועה, כדי שלא יהא כל אחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי היא. ואיצטריך תנא לאשמועינן בזה אומר אני מצאתיה דהיינו במציאה, ובזה אומר כולה שלי דהיינו מקח וממכר. אי תנא מציאה, הוה אמינא מציאה הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דמורה התירא לאחוז בה שלא כדין, דאמר חבראי לאו מידי חסר בה איזיל ואתפוס ואפלוג בהדיה, אבל מקח וממכר דאי לא הוה צריך לה לא הוה מהדר אבתרה למזבנה, וזה שבא לחלוק עמו וליתן חצי דמיה שלא כדין מחסרו וליכא למימר דמורי התירא, אימא לא רמו רבנן שבועה עליה. ואי אשמועינן במקח וממכר, הוה אמינא מקח וממכר הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דמורי התירא ואמר חבראי דמי קא יהיב ואנא דמי קא יהיבנא, השתא דצריכה לדידי אשקליה אנא, וחבראי לטרח וליזיל ולזבן אחריתי, אבל מציאה דליכא למימר הכי, אימא לא. צריכא: **ישבע שאין לו בה פחות מחציה.** ואינו נשבע שכולה שלו כדקא טעין מעיקרא, דהא לא יהבי ליה כולה. ואי משתבע שחציה שלו כדקא יהבי ליה, הוה מרע ליה לדבוריה קמא דאמר כולה שלי. הלכך ישבע שאין לו בה פחות מחציה, דמשמע הכי, כולה שלי כדקא אמינא מעיקרא, ולדבריכם שאין אתם מאמינים לי בכולה, שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחציה:

ב היו שנים רוכבים על גבי בהמה. הא קמשמע לן דרוכב קני, ואע"פ שאינו מנהיג שלא זזה הבהמה ממקומה: **או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג.** בזמן שרוכב מנענע ברגליו כי היכי דתיזיל הבהמה מחמתיה, הוא דשוים רוכב ומנהיג. ואם לא היה אלא רוכב בלבד, מנהיג קנה, רוכב לא קנה. ואם הודו או

משניות מבוארות – קהתי

בשם ר' מנשה אילייר; המאירי; זֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ – שלכל הפחות חצי הטלית שלו, **וְזֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וַיַּחֲלֹקוּ** – הטלית ביניהם; ואם אי אפשר לחלקה מבלי להפסידה, ימכרוה ויחלקו דמיה. בענין לשון השבועה – "שאין לו בה פחות מחציה" – מבואר בגמרא, שאינו נשבע כפי טענתו שכולה שלו, לפי שאין משביעים את האדם על מה שאין שבועתו מועילה לו, והרי כאן אין שבועתו מועילה לו אלא לקבל חציה, הלכך אינו יכול להישבע אלא על חציה; ואף להישבע בפירוש שחציה שלו אינו יכול, שהרי הוא טוען שכולה שלו, הלכך יישבע בלשון שלילה, שאין לו בה פחות מחציה, שמשמע: שבועה שיש לו בה, ואין לו בה פחות מחציה **(עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב").** ואמנם מן הדין הוא שיהיו חולקים בלא שבועה, שהרי שניהם מוחזקים בטלית, אלא שתקנת חכמים היא, שיחלוקו בשבועה כדי שלא יהא כל אחד הולך ותוקף בטליתו של חברו ואומר שלי היא **(גמרא בבא מציעא, ה, ב).** כן מבואר בגמרא, שמדובר במשנתנו כגון שזה אוחז בחוטים שבשפת הטלית מכאן וזה בחוטים שבשפת הטלית מכאן, אבל אם היו מוחזקים בטלית עצמה, זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקים בשבועה בשווה **(גמרא ז, א).** נמצא שאם היה זה תופס חציה מכאן וזה חציה מכאן עד שלא נשאר באמצע כלום, זוכה כל אחד בחציה בלא שבועה **(המאירי). זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: חֶצְיָהּ שֶׁלִּי** – אם אחד טוען: "כולה שלי", שאני בלבד הגבהתי תחילה את הטלית, ואתה באת ותפסת בה לאחר שכבר זכיתי בה, וחברו טוען: "חציה שלי", ששנינו הגבהנוה כאחד, וכל אחד מאתנו זכה בחציה, **הָאוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מִשְּׁלִשָׁה חֲלָקִים** – משלושת רבעי הטלית, שהרי על חציה האחד חברו מודה לו, ואין הם דנים אלא על חציה האחר, הלכך חולקים אותו חצי שמתדיינים עליו, וכיון שהוא נשבע, הריהו נשבע על כל מה שהוא נוטל, שאם לא יישבע אלא על רביע בלבד, יש חשש שמא יהא מתכוון לאותו חלק שמודה לו חברו **("נימוקי יוסף"), וְהָאוֹמֵר: חֶצְיָהּ שֶׁלִּי, יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵרְבִיעַ** – היינו מחצית ממה שטוען; ולאחר שנשבעו, **זֶה נוֹטֵל שְׁלִשָׁה חֲלָקִים** – שלושת רבעי טלית, **וְזֶה נוֹטֵל רְבִיעַ** – רבע הטלית **(עיין תוספות ו"נימוקי יוסף", שמבארים הטעם מפני מה האומר "חציה שלי" אינו נאמן ב"מיגו", מתוך שיכול היה לומר "כולה שלי"; ומובאים דבריהם ב"תוספות יום טוב").**

בגמרא מבואר, שמשנתנו דנה גם במציאה וגם במקח וממכר (כמו שהבאנו בבאור המשנה), מפני שיש בכל אחד מהם סברא מיוחדת לחייב את המתדיינים שבועה, ולא היינו למדים זה מזה: במציאה – אדם מורה היתר לעצמו לתפוס בה שלא כדין, שאומר הוא בלבו: חברי אינו מפסיד בה כלום, שהרי זו מציאה, אתפוס בה גם אני ואחלוק עמו; מה שאין כן במקח וממכר, שלא יורה אדם לעצמו היתר בדרך זו לחלוק עם חברו בטלית שהלה קנה לו, שאם חברו טרח והלך לקנות טלית ודאי הוא צריך לה, ואם עכשיו יבוא לחלוק עמו נמצא מחסרו שלא כדין, אלא ודאי שניהם קנוה. מצד שני: במקח וממכר – אדם מורה היתר לעצמו ואומר: חברי שילם ואני שילמתי, כשם שהוא צריך לטלית אף אני צריך לה, והרי אדם קרוב לעצמו, אטלנה אני, וחברי יטרח נא וילך ויקנה טלית אחרת, מה שאין כן במציאה, שאינו יכול לומר כך, הלכך באה המשנה להשמיענו, שבין במציאה ובין במקח וממכר, הואיל ויכול אדם להורות היתר לעצמו לתפוס בטלית שלא כדין, לפיכך אינם חולקים אלא בשבועה.

שבת קודש

באור משנה ב

משנה זו מוסיפה ללמדנו בשניים שהיו מוחזקים בבהמה, אם על ידי רכיבה או על ידי נהיגה, וכל אחד טוען שהבהמה כולה שלו.

הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה – אחת, וכגון שהיתה של הפקר **(המאירי), אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד רוֹכֵב** – עליה, **וְאֶחָד מַנְהִיג** – מוליך אותה, **זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי** – שאני רכבתי עליה תחילה, ואתה באת אחר כך ורכבת עמי או הנהגת אותה, **וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי** – שאף הוא טוען כן כנגד חברו, **זֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וְזֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וַיַּחֲלֹקוּ** – כמבואר בדין הטלית במשנה הקודמת. בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שלעניין מציאה בהמה נקנית ברכיבה בלבד, אפילו בלא הנהגה, כגון שהבהמה לא זזה ממקומה; ויש סוברים, שאף לענין מציאה, כמו לענין קנייה מחברו, אין הבהמה נקנית ברכיבה בלבד, אלא אם כן הנהיגה ברגליו, היינו שנענע ברגליו כדי שתלך הבהמה. ברם, לפי הרב מברטנורא משמע, שאם שניהם רכובים, שניהם קונים אף בלא הנהגה, אבל אם אחד רוכב ואחד מנהיג, דווקא בזמן שהרוכב מנענע ברגליו, הרוכב והמנהיג שווים לענין קנין הבהמה, אבל אם לא היה הרכוב אלא יושב עליה בלבד, לא קנה את הבהמה אלא המנהיג בלבד **(עיין "תוספות יום טוב").** **בִּזְמַן שֶׁהֵם מוֹדִים** – שניהם מודים שזכו במציאה כאחד, **אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים** – שהגביהו שניהם את הטלית כאחד או שרכבו שניהם על הבהמה כאחד, **חוֹלְקִים בְּלֹא**

ג הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְרָאָה אֶת הַמְּצִיאָה, וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ: תְּנֶהָ לִי, נְטָלָהּ וְאָמַר: אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ — זָכָה בָּהּ. אִם מִשֶּׁנְּתָנָהּ לוֹ אָמַר: אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ תְּחִלָּה — לֹא אָמַר כְּלוּם.

פירוש ברטנורא

באו עדים אפילו לאחר שנפסק הדין עליהם שיחלוקו בשבועה, חולקים שלא בשבועה:

ג אמר לחבירו תנה לי וכו'. אבל אמר זכה לי בה, קנה הרוכב, ואין המגביה יכול לומר אני זכיתי בה: **לא אמר כלום.** שקנאה זה שמשכה מיד חברו, וכל זמן שהיתה ביד המגביה הפקר היתה:

משניות מבוארות – קהתי

שְׁבוּעָה – במפרשים מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאפילו הודו או הביאו עדים לאחר שנפסק הדין עליהם שיחלקו בשבועה, חולקים בלא שבועה (**רמב"ם; ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב"**).

באור משנה ג

הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְרָאָה אֶת הַמְּצִיאָה – מונחת על הארץ, וקשה היתה לו הטירחה לרדת ולהגביהה, **וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ** – שהיה מהלך ברגליו: **תְּנֶהָ לִי** – הגבה את המציאה ותננה לי; **נְטָלָהּ** – חברו, **וְאָמַר** – לאחר שהגביהה: **אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ** – לעצמי ושלי היא, **זָכָה בָּהּ** – בגמרא מבואר, שאפילו הודה שהגביהה בשביל הרוכב, אלא שנמלך אחר כך לזכות בה לעצמו, ואמר: אני זכיתי בה מעכשיו, אף על פי שההלכה היא שהמגביה מציאה לחברו קנה חברו, מכל מקום הואיל ולא אמר לו: "הגבה מציאה זו וזכה בה בשבילי", אלא אמר לו: "תנה לי", נמצא שגילה דעתו שאינו רוצה לזכות בה אלא משיתננה לידו, הלכך כשנמלך חברו, קודם שנתנה לו, לזכות בה לעצמו, זכה בה. אבל אם אמר הרוכב לחברו: "זכה לי בה", אפילו הגביהה סתם, קנה הרוכב, ואינו יכול לחזור בו ולזכות בה לעצמו. ברם, אם אמר חברו: לא הגבהתיה מלכתחילה אלא לעצמי, הרי הוא זכה בה, **אִם מִשֶּׁנְּתָנָהּ לוֹ** – אם לאחר שנתן את המציאה לידי הרוכב, **אָמַר** – חברו שהגביהה: **אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ תְּחִלָּה** – בשעה שהגבהתיה התכוונתי לזכות בה לעצמי, ולא נתתיה לך אלא להראותה לך בלבד, **לֹא אָמַר כְּלוּם** – אין כל ערך לדבריו, שהואיל ולא אמר קודם שנתנה ליד הרוכב, שהגביהה לעצמו, הרי היתה בידו כהפקר, ומשנטלה הרוכב מידו קנאה במשיכה.

המשך ביאור למס' חולין ליום ראשון עמ' א

קָנֶה פָּגוּם – שאופן זה הרי הוא כדבר המבואר בברייתא לקמן (כח.) שאם היה חצי הקנה חתוך שלא על ידי שחיטה, והוסיף ושחט שם כל שהוא והשלימו לרוב, שחיטתו כשרה הואיל וגמרה בכשרות, אף על פי שאותו הרוב שיוצאת בו החיות לא נחתך כולו על ידי שחיטה. וסובר רבי יוסי ברבי יהודה שאף כאן יהיה כדין הזה, שכיון שנגמרה השחיטה בכשרות שחיטתו כשרה. וְרַבָּנָן סוברים שיש לחלק בין הנדון שלנו לחצי קנה פגום, משום דְּהָתָם כל החתך הוא בְּמָקוֹם שְׁחִיטָה, ולכן שחיטתו כשרה, ואילו הָכָא בהגרמה, בשעה שמסתלקת חיותה רוב החתך הוא לָאו בְּמָקוֹם שְׁחִיטָה, ולפיכך יש לפוסלה. אֲבָל באופן שבתחילה שָׁחַט בכשרות שֵׁנִי שְׁלִישׁ, וְאחר כך הֲגָרִים שְׁלִישׁ, דִּכְרֵי הַכֹּל שחיטתו כְּשֵׁרָה, דְּהָא תְּנַן, רוּבוֹ שֶׁל כל אֶחָד מן הסימנים כְּמוֹהוּ – אם שחט רובו של סימן הרי זה כאילו שחט כולו. ואף כאן כיון ששחט את רוב הסימן במקום הכשר, נסתיימה כבר השחיטה בכשרות קודם שהגרים.

משא ומתן בדברי רב הונא: מַתְקִיף לָהּ רַב חִסְדָּא על ראייתו של רב הונא, מַאן לֵימָא לָן – מי יאמר לנו דְּהָהוּא רוּבָא דְּהָתָם – שאותה משנה לקמן שהכשירה בשחיטת רוב הסימן, לָאו רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לָהּ, דְּלֵמָא – שמא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לָהּ, אבל רבנן חולקים גם על המשנה ההיא ומצריכים אכן שישחוט את כל הסימן. וכן בהגרים שליש אחר השחיטה, יסברו ששחיטתו פסולה. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף לרב חסדא, אָמוּ כָּל רוּבֵי דְּעָלְמָא – וכי כל המקומות ששנינו שיש ללכת אחר הרוב, דווקא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לְהוּ, וחכמים חולקים בכולם. אָמַר לֵיהּ רב חסדא, אֲנָא, מה שהקשיתי שמא רבי יוסי ברבי יהודה לבדו שנה את הדין שרובו ככולו ואילו חכמים חולקים עליו, רוּבָא דְּשְׁחִיטָה קָאַמְינָא – ברוב שבדיני שחיטה אמרתי, דְּשְׁמַעְנָא לְהוּ דְּפַלְגֵי – שהרי שמענו במשנתינו שנחלקו בענין זה, שלחכמים לא כשר אלא אם נשאר כדי רוחב חוט בכל היקף הטבעת, ולא די כשנשאר רוב היקף.

הגמרא דנה בשני אופני שחיטה שנעשו בחלקם שלא במקום הכשר לשחיטה: הֲגָרִים שְׁלִישׁ, ובאמצע השחיטה פנה למקום הכשר וְשָׁחַט שְׁלִישׁ כראוי, ולבסוף שוב יצא ממקום שחיטה והֲגָרִים שְׁלִישׁ. נחלקו בזה אמוראים, רַב הוּנָא אָמַר רַב, בהמה זו כְּשֵׁרָה, ורַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בהמה זו טְרֵפָה. ומבארת הגמרא את טעמיהם, רַב הוּנָא אָמַר רַב כְּשֵׁרָה, כִּי נַפְקָא חַיּוּתָא – כאשר יוצאת חיות הבהמה, כִּשְׁחִיטָה קָא נַפְקָא – על ידי שחיטה היא יוצאת, שחיות הבהמה מסתלקת בשחיטת רוב הסימן, ובגמר שחיטת רוב הסימן שהיא בשליש השני, עומד הסכין במקום הכשר לשחיטה. רַב יְהוּדָה אָמַר רַב טְרֵפָה, כְּעִינָן רוּבָא כִּשְׁחִיטָה – צריך שרוב הסימן ישחט בכשרות, וְלֵיכָּא – אין את זה כאן, שהרי רק שליש נשחט בכשרות.

הגמרא דנה באופן נוסף: שָׁחַט שְׁלִישׁ ראשון כראוי, וְהֲגָרִים בשְׁלִישׁ האמצעי, וחזר וְשָׁחַט שְׁלִישׁ האחרון כראוי, רַב יְהוּדָה אָמַר רַב כְּשֵׁרָה. מפני שהרוב נשחט בכשרות. אָתוּ שַׁיְילוּהָ – באו ושאלו את ההלכה באופן זה לְרַב הוּנָא, אָמַר לְהוּ טְרֵפָה. שָׁמַע רַב יְהוּדָה את תשובת רב הונא, אִיקְּפַד – הקפיד עליו וְאָמַר, טָרֵיפְנָא וּמַכְשַׁר וּמַכְשַׁרְנָא טָרֵיף – את אשר הטרפתי הוא מכשיר ואת אשר הכשרתי הוא מטריף.

אָמַר רַב הוּנָא כששמע שהקפיד עליו רב יהודה, שַׁפִּיר קָא מִיקְּפַד – נכון הוא מקפיד, לפי שהוראתו היא הנכונה משני טעמים, חֲדָא – האחת, דְּאִיהוּ שָׁמִיעַ לֵיהּ מִינַּיהּ דְּרַב וַאֲנָא לֹא שְׁמִיעַ לִי – הוא שמע הוראה זו [שחט שליש הגרים שליש ושחט שליש, כשרה] מרב, ואני לא שמעתי, שמסברתי אמרתי שהיא טריפה, והוראת רב עדיפה מסברתי, וְעוֹד, הָאִיכָּא רוּבָא – הרי באופן זה נחתך רוב הסימן כִּשְׁחִיטָה כראוי, ומסתבר שתהיה כשרה.

אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לרב הונא, לֹא תֶּחֱדַר בָּךְ – אל תחזור בך ממה שהורית לפסול כשהגרים בשליש האמצעי,

רש"י

כשבת המלך — משמע: בתחילת מלכותו, והדר כתיב "בשנת שלש". **כשנתיישבה דעתו** — שמתחלה היה דואג שיצאו ישראל מתחת ידו, כשיגמרו שבעים שנה לגלות בבל, ועכשיו נתיישבה [דעתו].

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף יא ע"א: מקשה הגמרא: **וְהָא הֲוָה** גם **סַנְחֵרִיב** שמלך בכיפה, **דִּכְתִיב** כשעלה סנחריב לכבוש את ירושלים בימי חזקיהו המלך, שאמר שליחו בשמו (ישעיה לו כ) **'מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצִּילוּ אֶת אַרְצָם מִיָּדִי** כִּי יַצִּיל ה' אֶת יְרוּשָׁלִַם מִיָּדִי'. הרי ששלט בכל הארצות. מתרצת הגמרא: **הָא אִיכָּא יְרוּשָׁלַיִם דְּלֹא כְּבָשָׁהּ,** כמבואר שם שנגף ה' את חילותיו ומתו מאה שמונים וחמשה אלף איש בלילה אחד, ואף הוא עצמו מת ביד בניו.

מקשה הגמרא: **וְהָא אִיכָּא** גם **דָּרְיָוֶשׁ** שמלך בכיפה, **דִּכְתִיב** אחר שה' הציל את דניאל מגוב האריות (דניאל ו כו) **'דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא כְּתַב לְכָל עַמְמַיָּא אֻמַּיָּא וְלִשָׁנַיָּא דִּי דָיְרִין בְּכָל אַרְעָא שְׁלָמְכוֹן יִסְגֵּא'** - דריוש המלך כתב אגרות לכל אומות העולם לספר את הנס, וציום לירא מה'. הרי ששלט בכל הארצות. מתרצת הגמרא: אף ששלט על ארצות רבות, אבל **הָא אִיכָּא שֶׁבַע** מדינות **דְּלֹא מָלַךְ עֲלַיְיהוּ, דִּכְתִיב** (שם ו ב) **'שְׁפַר קֳדָם דָּרְיָוֶשׁ וַהֲקִים עַל מַלְכוּתָא לַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא מְאָה וְעֶשְׂרִין'** - הוטב הדבר לפני דריוש והעמיד מאה ועשרים שרים, שיהיה כל אחד ממונה על מדינה אחת ממלכותו. הרי שמלך על מאה ועשרים מדינות. ואילו אצל אחשורוש כתוב, שמלך על מאה עשרים ושבע מדינות, נמצא שהיו שבע מדינות שדריוש לא מלך עליהם.

מקשה הגמרא: **וְהָא אִיכָּא** גם **כּוֹרֶשׁ** שמלך בכיפה, **דִּכְתִיב** (עזרא א ב) **'כֹּה אָמַר כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כֹּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי ה',** ומדוע לא מנאוהו. מתרצת הגמרא: **הָתָם אִשְׁתַּבּוּחֵי הוּא דְּקָא מִשְׁתַּבַּח בְּנַפְשֵׁיהּ** - הוא התגאה שמולך על כל העולם, אבל באמת לא מלך על כל העולם.

הגמרא חוזרת לבאר את פסוקי המגילה: **'בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת הַמֶּלֶךְ',** משמע שמיד כשישב על כסא המלוכה עשה משתה. **וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ** - בפסוק אחריו **'בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ** עָשָׂה מִשְׁתֶּה', הרי שהמשתה היה רק בשנה השלישית. וכיצד יתיישבו הפסוקים.

מבארת הגמרא: **אָמַר רָבָא,** אכן המשתה היה בשנה השלישית, **וּמַאי** שכתוב **'כְּשֶׁבֶת'** היינו **לְאַחַר שֶׁנִּתְיַישְׁבָה דַּעְתּוֹ,** שבתחילת מלכותו דאג שלאחר שבעים שנה לגלות בבל, יצאו ישראל מידו, אבל בשנה השלישית למלכותו שאז מלאו שבעים שנה לגלות בבל [לפי חשבונו, וכמו שיבואר להלן] ולא נגאלו, חשב ששוב לא יגאלו ולא יבנה בית המקדש, ונתיישבה דעתו, ועשה משתה, והשתמש בכלי המקדש.

הגמרא מבארת את חשבון שבעים השנים שחישב אחשורוש: **אָמַר** אחשורוש, **בֵּלְשַׁצַּר** שנענש, הוא משום ש**חִשֵּׁב** שבעים שנה, **וְטָעָה** בחשבון, שסבר שמלאו שבעים שנה שבע שנים קודם לכן, ולכך נענש על שימושו בכלי הקודש, אבל **אֲנָא** [-אחשורוש] **חֲשִׁיבְנָא וְלֹא טָעִינָא** - חישבתי שעברו שבעים שנה ולא טעיתי, ולא יגאלו עוד, ולא אענש על השימוש בכלי הקודש.

נבוכדנצר מלך בבל בא לארץ ישראל ונלחם במלכי יהודה שבאותה תקופה והגלם עם ישראל לבבל. ובכל פעם גלו חלק מישראל. כמבואר להלן.

בשנה הרביעית למלכות יהויקים מלך יהודה שהיתה שנה שניה למלכות נבוכדנצר בבבל, עלה נבוכדנצר לארץ ישראל וכבש את יהויקים תחתיו, והגלהו עם מקצת כלי המקדש, ומיד אחר כך החזירו לירושלים שימלוך תחתיו ויכנע לו. אחר שלש שנים מרד יהויקים בנבוכדנצר, וחזר למלכותו לשלש שנים נוספות, עד ששלח נבוכדנצר גדודי כשדים שהגלו את יהויקים לבבל.

בזמן ההוא המליך נבוכדנצר את יהויכין בן יהויקים למלך, ולאחר שלשה חדשים הגלה גם אותו לבבל. בגלות זו הגלה עשרת אלפי איש מחשובי העם והחכמים והגיבורים, וכן הגלה אוצרות המקדש ואוצרות המלכות, והשאיר בארץ את פשוטי העם החלשים, והמליך עליהם את צדקיהו.

אחר אחת עשרה שנה הגלה גם אותו והענישו, והחריב את ירושלים והמקדש על ידי השר נבוזראדן, והגלה את העם הנשאר, חוץ ממעט עניים שהניח בארץ ישראל שיעבדו את השדות והכרמים. וכן לקח לבבל את כל כלי המקדש שנשארו, ואת הנחושת של העמודים והמכונות.

וְהִלְכְתָא, השוחט מִשִּׁיפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה – מהמקום שהולך ונעשה צר בכובע ולמטה כלפי הגוף, שחיטתו כְּשֵׁרָה, וְהֵיינוּ – וזהו כדעת האומרים דְּשַׁיֵּיר בְּחִיטֵּי כשרה, שמקום החיטי הוא המקום שמשיפוי כובע ולמטה.

רַב נַחְמָן אַכְשֵׁר – הכשיר למקום שחיטה, מִשִּׁיפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה. אָמַר לֵיהּ רַב חָנָן בַּר רַב קְטִינָא לְרַב נַחְמָן, כְּמַאן – כדעת מי אתה סובר להכשיר ממקום זה, הרי אין זה לא כְּרַבָּנַן וְלֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, שהרי לא הכשירו אלא בשוחט בטבעת הגדולה, ונחלקו אם הגרים לאחר ששחט רוב בתוך הטבעת, ומבואר שלדעתם אין השחיטה כשרה אלא בתוך הטבעת הגדולה, ולא בכובע שלמעלה ממנה. אָמַר לֵיהּ רב נחמן, אֲנָא לֹא חִילֵּק יָדַעְנָא – איני יודע מדעת רבנן שהצריכו לחלק את כל הטבעת ולשייר קצת מהטבעת כלפי הראש על פני כולה, וְלֹא בִּילֵּק יָדַעְנָא – ואף איני יודע מדעת רבי יוסי ברבי יהודה שהכשיר אף באופן שמבלק הסימנים, דהיינו שמחריב הסימן, ששוחט קצת בתוך הטבעת והשאר מחוץ לטבעת, אלא אֲנָא שְׁמַעְתָּא יָדַעְנָא – יודע אני שמועת האמוראים המכשירים אף יותר מכך, וכמו דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרֵי לַהּ אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרֵי לַהּ אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִשִּׁיפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה כְּשֵׁרָה.

מימרא נוספת בדין זה: וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מוּגְרֶמֶת דְּרַבָּנַן – אותה שחיטה הפסולה משום 'הגרמה' לדעת רבנן, דהיינו שלאחר ששחט רוב הטבעת הגדולה הגרים אל מחוץ לטבעת, כְּשֵׁרָה היא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, שלדעתו לאחר ששחט את רוב הסימן אין לאסור משום הגרמה, וּדְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה – ואותה שחיטה הפסולה משום 'הגרמה' לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, דהיינו ששחט רובה או כולה למעלה מהטבעת הגדולה, כְּשֵׁרָה היא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס, שלדעתו אף מעל הטבעת הגדולה מקום שחיטה היא, וכמו שנתבאר לעיל.

הגמרא דנה בדברי רבי יהושע בן לוי. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא הוא דבר זה, ומה בא רבי יהושע בן לוי לחדש בכך. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – היה מקום לומר שרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס שהעיד בברייתא לעיל (יח:) על מוגרמת שהיא כשרה, אַדְּרַבָּנַן קָאֵי – עולה הוא על אותה מוגרמת שפסלו רבנן, דהיינו שהגרים לאחר ששחט רוב בתוך הטבעת הגדולה, ועל אופן זה העיד רבי חנינא שכשרה היא, אך באופן שהגרים לפני ששחט את הרוב בתוך הטבעת, או באופן ששוחט מעל הטבעת הגדולה אינו מכשיר, קָא מַשְׁמַע לָן רבי יהושע בן לוי שאף על אותה מוגרמת הפסולה לדעת רבי יוסי ברבי יהודה עולה רבי חנינא והעיד עליה להכשירה, שלדעתו מקום השחיטה היא עד שיפוי הכובע.

שואלת הגמרא: וְאֵימָא הָכִי נַמִּי – ומנין באמת שלא זו היתה כוונת רבי חנינא, אולי נאמר שאכן דיבר על אותה המוגרמת לדעת רבנן שכשירה היא לדעתו, אך לעולם אינו מכשיר את השחיטה מעל הטבעת הגדולה. משיבה הגמרא: אִם כֵּן, 'הֵעִיד עָלֶיהָ' מִיבְּעֵי לֵיהּ – לא היתה צריכה הברייתא לומר 'העיד על מוגרמת שהיא כשרה, אלא היתה צריכה לומר 'העיד עליה', שהרי לפני כן הוזכרה בברייתא דעת רבנן שהמוגרמת פסולה, ועל זה עולה רבי חנינא. וממה שהאריכה הברייתא לומר 'העיד על מוגרמת שהיא כשרה' בהכרח הכוונה לומר שאף על המוגרמת של רבי יוסי ברבי יהודה חולק רבי חנינא ומכשיר.

פוסקת הגמרא: וְהִלְכְתָא כְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס המכשיר את השחיטה עד שיפוי כובע, משום דְּקָאֵי רַב נַחְמָן כְּוָותֵיהּ – שאף רב נחמן פוסק כמותו, וכמו שהובא לעיל.

עתה דנה הגמרא בביאור מחלוקת רבנן ורבי יוסי: שנינו במשנה (יח.) שלדעת תנא קמא אפילו שחט רוב הקנה בטבעת העליונה ורק במיעוטו הגרים חוץ למקום שחיטה הרי זו הגרמה הפוסלת, ולרבי יוסי ברבי יהודה כל ששחט רוב הקנה במקום הראוי לשחיטה, שחיטתו כשרה. אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב אַסִּי, מַחְלוֹקֶת רבנן ורבי יוסי נאמרה דווקא בְּאופן שֶׁבתחילה שָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ של הקנה בתוך הטבעת הגדולה שהיא סוף המקום הכשר לשחיטה, ואחר שחיטת רוב הקנה, יצא ממקום השחיטה וְהַגְּרִים שְׁלִישׁ מחוץ לטבעת לצד הראש, דְּרַבָּנַן סָבְרִי, כּוּלָּהּ שְׁחִיטָה בְּעִינָן – כל השחיטה צריכים שתהיה בְּטַבַּעַת גְּדוֹלָה, וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, רוּבוֹ של הסימן נחשב כְּכוּלּוֹ, וכיון ששחט את רוב הקנה כדין, נחשב כבר כאילו גמר את השחיטה, ומה שהמשיך בשחיטה מחוץ לטבעת, הרי זה כאילו חותך בבשר בהמה שחוטה. אֲבָל הַגְּרִים שְׁלִישׁ בתחילת השחיטה, וְשָׁחַט אחר כך שְׁנֵי שְׁלִישׁ במקום הראוי, דִּבְרֵי הַכֹּל פְּסוּלָה. משום דְּכִי נַפְקָא חַיּוּתָא – בשעה שיוצא החיות של הבהמה, שהוא בעת חיתוך רוב הסימן, בְּעִינָן רוּבָא כְּשְׁחִיטָה – צריך שיהיה נחתך כל אותו הרוב על ידי שחיטה כשרה, וְלֵיכָּא – ואין רוב בכשרות. שבאשר השליש הראשון נחתך שלא במקום הראוי לשחיטה ואחר כך משלים במקום שחיטה, נמצא שבשעה שנשחט רוב הסימן, דהיינו ששחט מעט במקום הכשר והשלים שחיטת רוב הקנה, מסתלקת חיות הבהמה על ידי שחיטה שרובה היה במקום פסול. ולא מועיל מה שממשיך עוד לשחוט שיהא רוב במקום כשר, כיון שכבר נסתלקה חיותה בפסול. ולדברי הכל שחיטתו פסולה.

רב חסדא חולק על דברי רב הונא, ומבקש להעמיד מחלוקתם באופן הפוך: אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לרב הונא, אַדְּרַבָּה, לֵימָא מַר אִיפְּכָא – יאמר הרב להיפך, מַחְלוֹקֶת רבנן ורבי יוסי, נאמרה דווקא בְּשֶׁהַגְּרִים שְׁלִישׁ בתחילת השחיטה, וְשָׁחַט אחר כך שְׁנֵי שְׁלִישׁ במקום כשר, דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, מִידֵּי דַּהֲוָה אַחֲצִי קָנֶה פָּגוּם – שאופן זה הרי הוא כדבר המבואר בברייתא לקמן (כח.) שאם היה חצי הקנה חתוך שלא על ידי שחיטה, והוסיף ושחט שם כל שהוא והשלימו לרוב, שחיטתו כשרה הואיל וגמרה בכשרות, אף על פי שאותו הרוב שיוצאת בו החיות לא נחתך כולו על ידי שחיטה. וסובר רבי יוסי ברבי יהודה שאף כאן יהיה כדין הזה, שכיון שנגמרה השחיטה בכשרות שחיטתו כשרה. וְרַבָּנַן סוברים שיש לחלק בין הנידון שלנו לחצי קנה פגום, משום דהָתָם כל החתך הוא בְּמָקוֹם שְׁחִיטָה, ולכן שחיטתו כשרה, ואילו הָכָא בהגרמה, בשעה שמסתלקת חיותה רוב החתך הוא לָאו בְּמָקוֹם שְׁחִיטָה, ולפיכך יש לפוסלה. אֲבָל באופן שבתחילה שָׁחַט בכשרות שְׁנֵי שְׁלִישׁ, ואחר כך הַגְּרִים שְׁלִישׁ, דִּבְרֵי הַכֹּל שחיטתו כְּשֵׁרָה, דְּהָא תְּנַן, רוּבוֹ שֶׁל כל אֶחָד מן הסימנים כְּמוֹהוּ – אם שחט רובו של סימן הרי זה כאילו שחט כולו. ואף כאן כיון ששחט את רוב הסימן במקום הכשר, נסתיימה כבר השחיטה בכשרות קודם שהגרים.

רב יוסף דוחה את ראיית רב חסדא, ומתרץ את דברי רב הונא: אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף לרב חסדא, מַאן נַיְמָא לָן – מי יאמר לנו דְּהַהוּא רוּבָא דְּהָתָם – שאותה משנה לקמן שהכשירה בשחיטת רוב הסימן, לָאו רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לְהּ – שנה אותה, דִּלְמָא – שמא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לָהּ, אבל רבנן חולקים גם על המשנה ההיא ומצריכים אכן שישחוט את כל הסימן. וכן בהגרים שליש אחר השחיטה, יסברו ששחיטתו פסולה.

משא ומתן בדברי רב יוסף: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, אָטוּ כָּל רוּבֵי דְּעָלְמָא – וכי כל המקומות ששנינו שיש ללכת אחר הרוב, דווקא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לְהוּ, וחכמים חולקים בכולם. אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, אֲנָא, מה שהקשיתי שמא רבי יוסי ברבי יהודה לבדו שנה את הדין שרובו ככולו ואילו חכמים חולקים עליו, רוּבָא דְּשְׁחִיטָה קָאַמִינָא – ברוב שבדיני שחיטה אמרתי, דְּשַׁמַּעְנָא לְהוּ דְּפַלִּיגֵי – שהרי שמענו במשנתינו שנחלקו בענין זה, שלחכמים לא כשר אלא אם נשאר כדי רוחב חוט בכל היקף הטבעת, ולא די כשנשאר רוב היקף.

הגמרא מביאה שיש שלמדו מחלוקת זו של רב הונא ורב חסדא בנוסח אחר: לִישְׁנָא אַחֲרִינָא אָמְרֵי לְהּ שכך נאמרה מחלוקת האמוראים כיצד יש להעמיד את מחלוקת רבנן ורבי יוסי ברבי יהודה, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב אַסִּי, מַחְלוֹקֶת רבנן ורבי יוסי נאמרה דווקא באופן שֶׁהַגְּרִים שְׁלִישׁ בתחילת השחיטה, וְשָׁחַט אחר כך שְׁנֵי שְׁלִישׁ במקום כשר, דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה סָבַר, מִידֵּי דַּהֲוָה אַחֲצִי

המשך בעמוד קפו

רש"י

והלכתא משיפוי כובע ולמטה כשרה — קודם שיתחיל הכובע לשפע ולעלות — כשרה, משם ולהלן טרפה. **והיינו דשייר בחיטי כשרה. לא כרבנן ולא כרבי יוסי** — דאפילו רבי יוסי לא מכשר אלא היכא דהואי רובא דשחיטה בתוך הטבעת, אבל כולה למעלה מטבעת הגדולה מודה דפסולה. והא כולה למעלה מן הטבעת היא! **לא חילק ידענא ולא כילק ידענא** — לא כרבנן שמעתי דמיירי במחלק טבעת לשנים, ולא כרבי יוסי שמעתי דמיירי במבלק הסימנין, *דקרנייר בלעז, לשון "מבולקה" (נחום ב). כך שמעתי. אבל ראיתי ב"חלק" (סנהדרין צח,ב): עתידים ישראל דאבלי שני משיח. ופרכינן: פשיטא, אלא מאן אכיל להו, אטו חילק ובילק אכלי ליה? ולפי הדברים לישנא בעלמא הוא. **שמעתא** — דאמוראי ידענא, דמכשרי למעלה מן הטבעת ובלבד שיהא משיפוי כובע ולמטה. והני אמוראי סמכי אדרבי חנינא בן אנטיגנוס, שחלק על רבנן ורבי יוסי ומכשר מוגרמת דידהו. **מוגרמת דרבנן** — שהגרים מיעוט הקנה לאחר ששחט רובה. **מוגרמת דרבי יוסי** — ששחט רובה למעלה מן הטבעת או כולה. **מהו דתימא רבי חנינא** — דמכשיר. **אמוגרמת דרבנן קאי** — אבל היכא דכולה למעלה מן טבעת — פסולה, קא משמע לן. **אם כן העיד עליה מיבעיא ליה** — דמשמע דאסתמא דלעיל מיניה קאי, דקתני: מוגרמת פסולה, ורבנן היא — העיד עליה רבי חנינא כו'. ומדמהדר ונקט "על מוגרמת", שמע מינה: אתרוייהו מוגרמת דלעיל מיניה קאי, והכי קאמר: לא מיבעיא מוגרמת דרבנן דרובה בטבעת כשרה, אלא אף מוגרמת דרבי יוסי דכולה למעלה מן הטבעת כשרה. **דקאי רב נחמן כוותיה** — דאכשר משיפוי כובע ולמטה, כדאמרן. **מחלוקת** — דרבנן ורבי יוסי. **בששחט** — תחלה בתוך הטבעת שני שליש הגרגרת, דהיינו מלא החוט של רובה, אחר כך הגרים שליש האחרון. **כולה שחיטה בעינן בטבעת הגדולה** — כלומר, במקום הראוי לשחיטה, וכל שכן למטה הימנה. **רובו ככולו** — וגמרה לה שחיטה ברובה, ומכאן ואילך מחתך בבשר שחוטה בעלמא הוא. **אבל הגרים שליש** — תחלה, שהתחיל לשחוט למעלה מן הטבעת ושחט רוב אחרון במקום שחיטה. **פסולה** — אפילו לרבי יוסי, דיציאת חיותא של בהמה ברוב סימן הוא, וכשנחתך רוב הסימן לא נחתך אותו הרוב בשחיטה. **בעינן רובא בשחיטה** — כלומר, ההוא רובא דמפיק חיותא ביה בעינן בשחיטה. **מידי דהוה אחצי קנה פגום** — דאמר לקמן (חולין כט,א): הרי שהיה חצי קנה פגום מאליו, והוסיף עליו כל שהוא וגמרו — שחיטתו כשרה, ואף על גב דכי נפקא חיותא לאו רובא בשחיטה. והאי הגרמה דמיעוטא נמי כפגימה בעלמא הוא, וכי מוסיף עליה ושחט רובא לא מיפסלא. ומיהו, הכא בתוספת כל שהו לא סגי ליה, דלא מצטרפא הגרמה לאכשורי לשחיטה, הואיל ולאו מקום שחיטה הוא. **ורבנן** — התם דהוא פגם במקום שחיטה הוא, וכיון דאין טרפות בקנה עד שתפסק רובא כדאמרינן ב"אלו טרפות" (חולין מד,א), הויין לה כמי שלא נפגמה. ואף על גב דכי נפקא ליה חיותא לאו כוליה רובא בשחיטה נפק, מיהו במקום שחיטה מידהא נפקא כוליה חיותא. אבל הגרמה — לאו שחיטה הוא, ולאו מקום שחיטה הוא, וכי נפקא חיותא ברוב הראשון של סימן — בפסולא נפק, דשלא במקום שחיטה הואי פלגא דמיפק חיותא. **דהא תנן** — בפרק שני (חולין כז,א). **רובו של אחד כמוהו** — ואם לא שחט אלא רוב הסימן והלך לו — כשרה, אלמא רובא ככולה. ולענין הגרמה נמי, הא אתכשר ברובו. ומתניתין דקתני מלא החוט על פני כולה — למעוטי הגרים שליש תחלה קאתי, ולא למעוטי היכא דהגרמה בסוף. **אנא רובא דשחיטה קאמינא** — כל תנא דאזיל בשחיטה בתר רובא קאמינא, דרבי יוסי ברבי יהודה היא ולאו רבנן, דהא שמעינן להו דפליגי בה ואמרי דלא אזלינן בשחיטה בתר רובא. **מיפק חיותא** — שליש אמצעי ברוב סימן הוא. הכי גרסינן: **רב יהודה אמר רב טרפה בעינן רובא בשחיטה** — ולא גרסינן "כי נפקא חיותא בעינן רובא בשחיטה", דהא רב יהודה לאו במיפק חיותא תלי טעמא, דקאמר בסיפא: שחט שליש והגרים שליש ושחט שליש בשרה, הואיל ורובא בשחיטה, ואף על גב דרובא קמא דהוא מיפק חיותא לאו בשחיטה הוא. **אתו שיילוה לרב הונא אמר להו טרפה** — מסברא דנפשיה אמרה, ולאו משמיה דרב. מדלא קאמר להו "הכי קאמר רב טרפה", ורב יהודה אמרה משמיה דרב.

דאם

וְהִלְכְתָא: מִשִּׁיפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה - כְּשֵׁרָה, וְהֵיְינוּ דְּשַׁיֵּיר בְּחִיטֵּי. רַב נַחְמָן אַכְּשַׁר מִשִּׁיפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה. אֲמַר לֵיהּ רַב חָנָן בַּר רַב קְטִינָא לְרַב נַחְמָן: כְּמַאן? לָא כְּרַבָּנַן וְלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה! אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא לָא חִילֵּק יָדַעְנָא וְלָא כִּילֵּק יָדַעְנָא, אֲנָא שְׁמַעְתָּא יָדַעְנָא, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִשִּׁיפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה - כְּשֵׁרָה. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מוּגְרֶמֶת דְּרַבָּנַן - כְּשֵׁרָה לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, וּדְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה - כְּשֵׁרָה לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס. פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אַדְּרַבָּנַן קָאֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. - וְאֵימָא הָכִי נַמִּי! - אִם כֵּן, "הֵעִיד עָלֶיהָ" מִיבָּעֵי לֵיהּ. וְהִלְכְתָא כְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס, דְּקָאֵי רַב נַחְמָן כְּוָוֹתֵיהּ. אֲמַר רַב הוּנָא אֲמַר רַב אַסִּי: מַחֲלוֹקֶת בְּשֶׁשָּׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ וְהַגְּרִים שְׁלִישׁ, דְּרַבָּנַן סָבְרִי: כּוּלָּהּ שְׁחִיטָה בְּעֵינַן בְּטַבַּעַת גְּדוֹלָה, וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: רוּבּוֹ כְּכוּלּוֹ, אֲבָל הַגְּרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ - דִּבְרֵי הַכֹּל פְּסוּלָה, דְּכִי נַפְקָא חִיּוּתָא בָּעֵינַן רוּבָא בִּשְׁחִיטָה וְלֵיכָּא. אֲמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: אַדְּרַבָּה, לֵימָא מָר אִיפְּכָא: מַחֲלוֹקֶת בְּשֶׁהִגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ, דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: מִידֵּי דַּהֲוָה אַחֲצִי קָנֶה פָּגוּם, וְרַבָּנַן: הָתָם מְקוֹם שְׁחִיטָה, הָכָא לָאו מְקוֹם שְׁחִיטָה. אֲבָל שָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ וְהִגְרִים שְׁלִישׁ - דִּבְרֵי הַכֹּל כְּשֵׁרָה, דְּהָא תְּנַן: רוּבּוֹ שֶׁל אֶחָד כְּמוֹהוּ! אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: מַאן נַיְמָא לָן דְּהַהוּא רוּבָא דְּהָתָם לָאו רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לֵהּ? דִּלְמָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לֵהּ! אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אִטּוּ כָּל רוּבֵּי דְּעָלְמָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לְהוּ? אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא רוּבָא דִּשְׁחִיטָה קָאָמִינָא, דִּשְׁמַעְנָא לְהוּ דִּפְלִיגִי. לִישְׁנָא אַחֲרִינָא אָמְרִי לֵהּ, אֲמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב אַסִּי: מַחֲלוֹקֶת שֶׁהִגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ, דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: מִידֵּי דַּהֲוָה אַחֲצִי קָנֶה פָּגוּם, וְרַבָּנַן: הָתָם מְקוֹם שְׁחִיטָה, הָכָא לָאו מְקוֹם שְׁחִיטָה. אֲבָל שָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ וְהִגְרִים שְׁלִישׁ - דִּבְרֵי הַכֹּל כְּשֵׁרָה, דְּהָא תְּנַן: רוּבּוֹ שֶׁל אֶחָד כְּמוֹהוּ. מַתְקִיף לָהּ רַב חִסְדָּא: מַאן לֵימָא לָן דְּהַהוּא רוּבָא דְּהָתָם לָאו רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לֵהּ? דִּלְמָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לֵהּ! אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: אִטּוּ כָּל רוּבֵּי דְּעָלְמָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לְהוּ? אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא רוּבָא דִּשְׁחִיטָה קָאָמִינָא, דִּשְׁמַעְנָא לְהוּ דִּפְלִיגִי. הִגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ וְהִגְרִים שְׁלִישׁ - רַב הוּנָא אָמַר רַב: כְּשֵׁרָה, רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: טְרֵפָה. רַב הוּנָא אָמַר רַב כְּשֵׁרָה, כִּי נַפְקָא חִיּוּתָא - בִּשְׁחִיטָה קָא נַפְקָא; רַב יְהוּדָה אָמַר רַב טְרֵפָה, בְּעֵינַן רוּבָא בִּשְׁחִיטָה וְלֵיכָּא. שָׁחַט שְׁלִישׁ וְהִגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ - רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כְּשֵׁרָה. אָתוּ שַׁיְילוּהּ לְרַב הוּנָא, אֲמַר לְהוּ: טְרֵפָה. שְׁמַע רַב יְהוּדָה אִיקְּפַד, אֲמַר: טְרֵיפְנָא וּמַכְשַׁרְנָא, וּמַכְשַׁרְנָא טְרֵיף! אֲמַר רַב הוּנָא: שַׁפִּיר קָא מִיקְּפַד; חֲדָא, אִיהוּ שְׁמִיעַ לֵיהּ מִינֵּיהּ דְּרַב וַאֲנָא לָא שְׁמִיעַ לִי; וְעוֹד, הָאִיכָּא רוּבָא בִּשְׁחִיטָה. אֲמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: לָא הֲוֵי הָדֵר בָּךְ,

דאם

"רב פפא אמר". ועוד, דלקמן גריס בקונטרס: "מר בר רב אשי אמר פגע בחיטי כשרה, שייר בחיטי טרפה". ועל כרחך ההוא "פגע" היינו פגע ולא נגע, דשייר בחיטי היינו פגע ונגע. אם כן תפשוט מינה דהאי "פגע" דהכא היינו פגע ולא נגע! דאף על גב דפליגי, דמר סבר טרפה ומר סבר כשרה, בלשון מיהא לא פליגי, דכי היכי דהאי פגע ולא נגע האי נמי פגע ולא נגע! ונראה לי: דפגע ולא נגע היינו ששחט למעלה מן החיטי. והשתא מייתי דרב פפא לפשוט הבעיא, דהא דקאמר משמיה דרבא שייר בחיטי כשרה, דהיינו פגע ונגע, אם כן הא דקאמר רב פפי משמיה דרבא: פגע בחיטי טרפה — פגע ולא נגע הוא, ששחט למעלה מחיטי. ובדמר בר רב אשי גרסינן: פגע בחיטי טרפה, שייר בחיטי כשרה. אך קשה קצת, דלשון "מר בר רב אשי אמר" משמע שבא לחלוק על רבינא שלפניו! ושמא, לפי שבא להוסיף פגע בחיטי שלא הזכיר רבינא, קאמר הכי. **אמר** רב הונא אמר רב אסי — היינו רב אסי חברו של רב כהנא, שהיו גדולים, דלסבריה דרב לא היו צריכין [סנהדרין לז,ב]. אבל רבי אסי לאו היינו רב אסי, דקטן מרב הונא הידה, כדאמרינן ב"הניזקין" (גיטין נט,ב): רבי אמי ורב אסי כהני חשיבי דארעא דישראל מיכף כייפי ליה לרב הונא.

דילמא רבי יוסי ברבי יהודה היא — תימה, דלא משני: רובו של אחד היינו וושטו, ומאי אחד — מיוחד שבסימנים, כרב אדא בר אהבה דלקמן בפרק שני (כח,א)! ושמא רבנן דרבי יוסי ברבי יהודה פליגי בוושט כמו בקנה.

הגרים שליש ושחט שליש כו' רב הונא אמר רב כשרה — והא דפסיל רב הונא לעיל הגרים שליש ושחט שני שליש — התם משמיה דרב אסי, והכא משמיה דרב. שחט

תוספות

שחט במקום נקב מהו — תימה: פשיטא דכשרה, מידי דהוה אחצי קנה פגום וגמרו! ויש לומר: דלא נקטיה אלא משום דבעי למיבעי אחריתי. **שחט** ופגע בו נקב מהו אמר ליה טרפה — ולא דמי לשחט שליש והגרים שליש ושחט שליש, דכשרה לרב יהודה גופיה. דדהם שלא במקום שחיטה, אבל שחט במקום נקב עדיף טפי, לפי שהוא במקום שחיטה מהגרים שליש ושחט שליש.

הרב רבינו יצחק בן אשר. **השוחט** מן הצדדין — מצינן למימר דוקא דיעבד, ואפילו החזיר סימנין, גזירה אטו לא החזיר. ובקונטרס לא פירש כן.

מסתברא כמאן דאמר אף מחזיר — תימה: דלא הוה ליה למימר "מסתברא", דהא תיובתא גמורה היא ממתניתין למאן דאמר מחזיר דוקא! ויש לומר: דלכתחלה פליגי, אבל לכולי עלמא בדיעבד כשרה בכל ענין. ולהכי קאמר "מסתברא", ד"המולק מן הערוף" משמע כדין מליקה לכתחלה שהיא מן הערוף. לא

דְּאִם כֵּן מַפְסֶדְתִּ לֵהּ לְקַמְּיֵיתָא; הָתָם מַאי טַעְמָא קָא מַכְשַׁרְתִּ? דְּכִי נַפְקָא חִיּוּתָא - בְּהֶכְשֵׁירָה קָא נַפְקָא, הָכָא נַמִי כִּי נַפְקָא חִיּוּתָא - בְּהַגְרָמָה קָא נַפְקָא. אִיקְּלַע רַב נַחְמָן לְסוּרָא, בְּעוּ מִינֵּיהּ: שָׁחַט שְׁלִישׁ וְהִגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, מַהוּ? אֲמַר לְהוּ: לָאו הַיְינוּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר מַנְיוּמִי, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר מַנְיוּמִי: שְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּמַסְרֵק - כְּשֵׁרָה? - וְדִלְמָא בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה! - בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה מַאי לְמֵימְרָא? - מַהוּ דְּתֵימָא בָּעֵינַן שְׁחִיטָה מְפוֹרַעַת וְלֵיכָּא, קָא מַשְׁמַע לָן. (סימן בכ"ד) יְתֵיב רַבִּי אַבָּא אַחוֹרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא וְיָתֵיב רַב כָּהֲנָא קַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה, וְיָתֵיב וְקָאָמַר: שָׁחַט שְׁלִישׁ וְהִגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. הִגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ וְהִגְרִים שְׁלִישׁ, מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. שָׁחַט בִּמְקוֹם נֶקֶב, מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. שָׁחַט וּפָגַע בּוֹ נֶקֶב, מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. אֲזַל רַבִּי אַבָּא אֲמָרָהּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, אֲזַל רַבִּי אֶלְעָזָר אֲמָרָהּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אֲמַר לֵיהּ: מַאי שְׁנָא? אָמַר לֵיהּ: שָׁחַט בִּמְקוֹם נֶקֶב - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁשָּׁחַט גּוֹי וְגָמַר יִשְׂרָאֵל; שָׁחַט וּפָגַע בּוֹ נֶקֶב - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁשָּׁחַט יִשְׂרָאֵל וְגָמַר גּוֹי. קָרֵי עָלֵיהּ: "גּוֹי, גּוֹי". אֲמַר רָבָא: שַׁפִּיר קָרֵי עָלֵיהּ "גּוֹי גּוֹי"; בִּשְׁלָמָא הָתָם, מִדְּהַוָּה לֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁחַט רוּבָא וְלָא שָׁחַט, כִּי נַפְקָא חִיּוּתָא - בִּידָא דְּגוֹי קָא נַפְקָא. אֶלָּא הָכָא, מִכְּדֵי מִשְׁחַט שָׁחֵיט, מַה לִּי בִּמְקוֹם נֶקֶב, מַה לִּי פָּגַע בּוֹ נֶקֶב? **משנה** הַשּׁוֹחֵט מִן הַצַּדָּדִין - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, הַמּוֹלֵק מִן הַצַּדָּדִין - מְלִיקָתוֹ פְּסוּלָה. הַשּׁוֹחֵט מִן הָעוֹרֶף - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, הַמּוֹלֵק מִן הָעוֹרֶף - מְלִיקָתוֹ כְּשֵׁרָה. הַשּׁוֹחֵט מִן הַצַּוָּאר - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, הַמּוֹלֵק מִן הַצַּוָּאר - מְלִיקָתוֹ פְּסוּלָה; שֶׁכָּל הָעוֹרֶף כָּשֵׁר לִמְלִיקָה, וְכָל הַצַّוָּאר כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה. נִמְצָא כָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה - פָּסוּל בִּמְלִיקָה, כָּשֵׁר בִּמְלִיקָה - פָּסוּל בִּשְׁחִיטָה. **גמרא** מַאי עוֹרֶף? אִילֵימָא עוֹרֶף מַמָּשׁ, מַאי אַרְיָא שׁוֹחֵט? אֲפִילּוּ מוֹלֵק נַמִי, "מִמּוּל עָרְפּוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא - וְלֹא עָרְפּוֹ! אֶלָּא מַאי עוֹרֶף? מִמּוּל עוֹרֶף, כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא: כָּל הָעוֹרֶף כָּשֵׁר לִמְלִיקָה. מְנָהֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "מִמּוּל עָרְפּוֹ" - מוּל הָרוֹאֶה אֶת הָעוֹרֶף, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְהוּא יֹשֵׁב מִמֻּלִי", וְאוֹמֵר: "כִּי פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים". מַאי וְאוֹמֵר? וְכִי תֵּימָא: עוֹרֶף גּוּפֵיהּ לָא יָדְעִינַן הֵיכָא, דְּנֵדַע מוּל דִּידֵיהּ הֵיכָא - תָּא שְׁמַע: "כִּי פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים", מִכְּלָל דְּעוֹרֶף לַהֲדֵי פָּנִים. אָמְרִי בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא: מִצְוַת מְלִיקָה, מַחֲזִיר סִימָנִים לְאַחוֹרֵי הָעוֹרֶף וּמוֹלֵק. אִיבָּא דְּאָמְרִי: אַף מַחֲזִיר, וְאִיבָּא דְּאָמְרִי: מַחֲזִיר דַּוְקָא. וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר אַף מַחֲזִיר, מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי: הַשּׁוֹחֵט מִן הָעוֹרֶף - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, הַמּוֹלֵק מִן הָעוֹרֶף - מְלִיקָתוֹ כְּשֵׁרָה;

דאם כן מפסדת לקמייתא — דאמרת משמיה דרב: הגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש כשרה — אלמא לאו ברובא דשחיטה תליא, אלא דניפוק חיותא בשחיטה, דהיינו שליש האמצע. **הכא נמי** — במיפק חיותא בעי למיתלי, ובהגרמה נפקא. וכל הנך "הגרים" דקאמרי רב הונא ורב יהודה הכא, לאו בהגרמה דרבנן ורבי יוסי קאמרי, ולא אפלוגתייהו קיימי, דאם כן קשיא דרב הונא אדרב הונא, דאפילו בהגרים שליש ושחט שני שלישי טריף רב הונא לעיל לדברי הכל, וכל שכן בהגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש. אלא ההיא אפלוגתא דרבנן ורבי יוסי קיימא, ורב הונא משמיה דרב אסי קאמר לה. והא אמוגרמת דשיפוי כובע קיימי, כרבי חנינא, ורב הונא משמיה דרב קאמר לה. **לאו היינו דרבי אלעזר בו'** — דשחיטה זו יש לה שינים כמסרק. **ודלמא במקום שחיטה** — הוא דקא מכשר לה, בהגרמה חוץ למקום שחיטה לא מכשר רבי אלעזר בר מניומי. **מפורעת** — מגולה ונכרת, כמו (במדבר ה): "ופרע את ראש האשה". **ויתיב וקאמר בו'** — רב בהנא קא בעי לה מרב יהודה. **שחיטתו כשרה** — משום דרובא בשחיטה. ורב יהודה לאו במיפק חיותא תלי טעמא, כדאמר לעיל. **שחט במקום נקב** — שהיה חצי קנה פגום בצדו החיצון. **שחט ופגע בו נקב** — שהיה חצי קנה פגום בצדו הפנימי לצד המפרקת. **שחט במקום נקב** — נעשה כמי ששחט גוי חצי קנה וגמר ישראל, דקא נפקא חיותא בידא דישראל, ובפלגא קמייתא לא מיטרפא, דפסוקת הגרגרת שיעוריה ברובא. **שחט ופגע בו נקב נעשה כמי ששחט ישראל וגמר גוי** — דפסול, דהא לא עביד ישראל שיעור שחיטה ברישא. **קרי עליה** — רבי יוחנן על רבי אלעזר. **גוי גוי** — לא שהיה קורא לו גוי, אלא ליגלג עליו: "גוי גוי". כלומר, בשחיטת גוי אתה תולה טעמך, וכל היום אתה יכול לומר גוי גוי, ואין הטעמים דומים כדמפרש רבא. **בשלמא** — שחט ישראל וגמר גוי פסולה. **מדהוה ליה לישראל למשחט רובא** — שהיה הקנה שלם לפניו. **ולא שחט** — אלא חציו, לאו מידי עבד, דחיותא בחצי קנה לא נפקא, והוה ליה כקנה שלם. וכי אתא גוי בתריה דמי כמאן דעביד כולה, דהא חיותא בידיה

ואי

נפקא. **אלא הכא** — דשחט ופגע בנקב. **מכדי משחט שחיט** — כל הנמצא בה, וטרפות בחצי קנה לא הוי, והויא לה תחילה בקנה שלמה, והרי שחוט לפנינו, מה לי במקום נקב כו'. **משנה** **השוחט מן הצדדין** — לצד הצואר. **שחיטתו כשרה** — ואפילו לכתחלה נמי, ואיידי דבעי למתני המולק מן הצדדין — תנא נמי "השוחט" בדיעבד. **המולק מן הצדדין מליקתו פסולה** — דבמליקה כתיב "ממול ערפו", דהיינו מאחוריו. **השוחט מן העורף** — ממול העורף מוקי לה בגמרא, כלומר, מאחורי הצואר. **שחיטתו פסולה** — ובגמרא מוקמינן לה בשלא החזיר הסימנין אחורי העורף, אלא חתך המפרקת עד שהגיע לסימנין, וקודם שהגיע לסימנין נטרפה בשבירת המפרקת. ואף על גב דבמליקה כשרה — התם הוא דכולה מתחילה ועד סוף הוי מן המליקה, והוי כשאר שוחט, שנוקב את הווטש מעט מעט עד שגומרת שחיטתה. אבל שוחט מן העורף, כיון דשחיטה לאו הכי גמירי — לא הוי שבירת המפרקת מן השחיטה, ואיטרפא לה. והשוחט מן הצדדין דקתני רישא — אפילו בדלא אהדר, דהא מישחטי סימנין שפיר קודם חתיכת מפרקת. **המולק מן העורף** — וחתך בשר ומפרקת עד שהגיע לסימנין. **מליקתו כשרה** — דזו היא מצות מליקתו לכתחלה, וכדתניא לקמן (חולין כא,א) בברייתא: חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר עד שמגיע לוושט או לקנה כו'. ואיידי דתנא השוחט מן העורף פסולה, דאפילו בדיעבד — תנא נמי "המולק" בדיעבד. **השוחט מן הצואר** — תחת הגרון קרי צואר, והיא דרך רוב השחיטות. **וכל העורף** — כל מול העורף. **גמרא** **אי נימא עורף ממש** — מה שיש מן העורף אחורי הפרצוף קרי עורף, כדיליף לקמן בסמוך: להדי פנים, כנגד פנים. **כדקתני סיפא** — וכל העורף כשר למליקה. ואי בעורף ממש, מאי "כל העורף"? והרי דבר מועט הוא! אלא שמע מינה מול עורף קאמר, שהוא ארוך. **והוא יושב ממולי** — אלמא, כל היכא דכתיב "מול" — לאו עליו ממש הוא, אלא בראייתו, דהא לאו עליו ממש היו יושבים, אלא בראייתו שהיה בלק רואה אותם. **עורף ולא פנים** — מדכתיב "עורף ולא פנים", ולא כתיב "כי פנו אלי עורף ולא צואר" דהיינו גרון, שמע מינה: עורף דקרא לאו בנגד הגרון הוא, אלא כנגד הפנים, ומול הרואה את העורף הוי כנגד הגרון. **מאי ואומר** — הא נפקא ליה שפיר מ"והוא יושב ממולי". ומהאי קרא בתרא לא משתמע דמול עורף דקרא לאו עורף ממש הוא, דהאי קרא לא משמע לן אלא מקום עורף היכא. ומשני: **הכי קאמר וכי תימא** — כלומר, אם תאמר: השתא דאמרת דקרא היינו רואה את העורף, אבתי לא ידעינן עורף מאי ניהו, דנדע מול דידיה היכא. **מחזיר סימנין כו'** — וחותך הסימנין לבדן. ולקמיה מותיב לה ממתניתין. **אף מחזיר** — מצותו למלוק שדרה ומפרקת כולה תחלה עד שמגיע לסימנין, ואם החזיר הסימנין ומלקן לבדן — אף זו היא מצותה. **ואיכא דאמרי דוקא מחזיר** — ואם לא החזיר, אלא חתך השדרה — פסולה. **ומסתברא כמאן דאמר** — דבני רבי חייא אף מחזיר אמרו, דאי דוקא מחזיר אמרו הויא מתניתין תיובתייהו, דקתני: השוחט מן העורף כו'.

ואי

דְּאִם כֵּן – שתחזור בר, מַפְסֵדְתְּ לָהּ לְקַמַּיְיתָא – הרי אתה מקלקל בכך את ההוראה הראשונה שאמרת בשם רב, שהגרים בשליש הראשון והאחרון ושחט שליש האמצעי שחיטתו כשירה, שהרי הָתָם מַאי טַעְמָא קָא מַכְשַׁרְתְּ [–הכשרת], דְּכִי נַפְקָא חַיּוּתָא בְּהֶכְשֵׁרָה קָא נַפְקָא – שכאשר יצאה חיותה, בשעת השלמת חיתוך רוב הסימן, יצאה על ידי שחיטה כשירה, ואף על פי שלא נשחטה רובה בכשרות, הָכָא נַמִּי כִּי נַפְקָא חַיּוּתָא, בחיתוך הרוב, בְּהַגְרָמָה קָא נַפְקָא [–יצאה] ופסולה. ואם תכשיר כאן, הרי זה מורה שאין הולכים אחר שעת השלמת חיתוך הרוב, אלא אחר רוב מעשה השחיטה, ואם כן כשרק השליש האמצעי נשחט בכשרות תפסל, שהרוב נעשה שלא בכשרות.

דברי אמוראים נוספים בנידון זה: אִיקְּלַע [–נזדמן] רַב נַחְמָן לְסוּרָא, בָּעוּ מִינֵּיהּ, שָׁחַט שְׁלִישׁ וְהַגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, מַהוּ. אָמַר לְהוּ, לָאו הֵיכִינוּ [–האם אין אלו דבריו] דְּרִבִּי אֱלִעֶזֶר בַּר מַנְיוּמִי, דְּאָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר בַּר מַנְיוּמִי, שְׁחִיטָה הֶעָשׂוּיָה כְּמַסְרֵק – שעשויה באלכסון הלוך ושוב, והחתך נראה כשיני מסרק, שהם בולטות וביניהם רווחים שקועים, כְּשֵׁרָה. והבינה הגמרא שכוונתן לשחיטה שתחילתה בתוך הטבעת והגרים מחוצה לה ושוב חזר לתוכה, והרי שהכשיר בשחט והגרים ושחט. דוחה הגמרא: וְדִלְמָא הכשיר דווקא כשכל החתך הוא בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה, דהיינו בתוך הטבעות בלא הגרמה כלל, ולא כאשר הגרים בשליש האמצעי. משיבה הגמרא: אם בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה, מַאי לְמִימְרָא [–מה החידוש בכך] שלא תיפסל השחיטה מפני שעשויה כשיני מסרק. הגמרא מקיימת את הדחיה: מַהוּ דְּתִימָא בְּעִינָן שְׁחִיטָה מִפּוֹרַעַת [–גלויה וניכרת לעין] וְלֵיכָּא – וכאשר היא עשויה כמסרק אינה כן, קָא מַשְׁמַע לָן רבי אלעזר שאף על פי כן כשירה. אמנם מדובר כשכולה במקום הראוי, ואין להוכיח שכשירה בהגרים בשליש האמצעי.

דברי רב יהודה ורבי יוחנן ועוד אמוראים: (סִימָן בכ"ד) יָתִיב [–ישב] רַבִּי אַבָּא, אֲחוֹרֵיהּ [–אחוריו] דְּרַב כַּהֲנָא, וְיָתִיב רַב כַּהֲנָא קַמֵּיהּ [–לפניו] דְּרַב יְהוּדָה רַבְּהוּ, וְיָתִיב וְקָאָמַר רב כהנא ושאל מרבי יהודה שאלות אלו. שָׁחַט שְׁלִישׁ וְהַגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, מַהוּ. אָמַר לֵיהּ רב יהודה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. כשיטתו לעיל (ע"א). הַגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ וְהַגְרִים שְׁלִישׁ, מַהוּ. אָמַר לֵיהּ, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. וכשיטתו שם. שָׁחַט בִּמְקוֹם נֶקֶב, כגון שהיה חצי הקנה פגום בצדו החיצון [הפונה לאויר העולם], והמשיך השוחט וחתך משם והשלים החתך לרוב הקנה, מַהוּ. אָמַר לֵיהּ, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. שָׁחַט וּפָגַע בּוֹ נֶקֶב, כגון שהיה חצי הקנה פגום בצדו הפנימי [הפונה למפרקת], והתחיל לשחוט מצדו החיצון השלם עד שהגיע לנקב, מַהוּ. אָמַר לֵיהּ, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. לאחר זמן אָזַל [–הלך] רַבִּי אַבָּא, אֲמָרָהּ [את תשובות רב יהודה] קַמֵּיהּ [–לפני] דְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר, אָזַל רַבִּי אֱלִעֶזֶר אֲמָרָהּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן, מַאי שְׁנָא אם שחט ואחר כך פגע בנקב שהכשרתיך, משחט במקום נקב שהכשיר. אָמַר לֵיהּ רבי אלעזר, שָׁחַט בִּמְקוֹם נֶקֶב, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁשָּׁחַט עוֹבֵד כּוֹכָבִים חצי קנה וְגָמַר יִשְׂרָאֵל את השחיטה ששחיטתו כשירה, כיון שיציאת החיות נעשתה בידי ישראל, והוא הדין כאן שהיה חצי קנה פגום והשלים השחיטה מהנקב והלאה, שיציאת החיות נעשתה על ידי שחיטתו וכשירה. אבל כאשר שָׁחַט וּפָגַע בּוֹ נֶקֶב, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁשָּׁחַט יִשְׂרָאֵל חצי הקנה וְגָמַר עוֹבֵד כּוֹכָבִים את השחיטה, שהבהמה פסולה, כיון שהישראל לא שחט כשיעור שחיטה, ונגמרה השחיטה בפסול. והוא הדין כאן שהיה נקב באמצע הקנה אחר שחיטת חציו, נמצא שלא הושלמה השחיטה על ידי השוחט. משששמע רבי יוחנן תשובת רבי אלעזר, קָרֵי עֲלֵיהּ – קרא עליו, כלומר חזר על דבריו בליגלוג, עוֹבֵד כּוֹכָבִים, עוֹבֵד כּוֹכָבִים, כאומר לו, על הכל אתה תולה טעמך בשחיטת עובד כוכבים, וכל היום אתה יכול לחזור על תיבות אלו, שאין נכון הדימוי לשחיטתו.

דברי רבא בזה: אָמַר רָבָא, שַׁפִּיר קָרֵי עֲלֵיהּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים עוֹבֵד כּוֹכָבִים, דִּבְשַׁלְמָא הָתָם כששחט ישראל וגמר עובד כוכבים, פסולה, מִדַּהֲוָה לֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁחַט רוּבָא של קנה, שזהו שיעור שחיטה, וְלֹא שָׁחַט כשיעור, נמצא שלא עשה כלום, שהרי אין החיות מסתלקת בשחיטת חצי הקנה ועדיין הוא כשלם, כִּי נַפְקָא חַיּוּתָא, בְּיָדָא דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים קָא נַפְקָא, שכשבא העובד כוכבים והוסיף לחתוך אחריו, נחשב כאילו עשה את כל השחיטה כיון שעל ידו נסתלקה חיות הבהמה. אֶלָּא הָכָא כששחט ופגע בנקב, מִכְּדֵי [–הרי] מִשְׁחַט שָׁחִיט כל מה שהיה שלם בקנה, והוא הוציא את חיות הבהמה, כיון שפגם בחצי הקנה אינו מטריף וכשבא לשחוט היה נחשב הקנה כשלם, מַה לִּי אם התחיל השחיטה בִּמְקוֹם נֶקֶב, מַה לִּי אם התחיל מן הצד השלם ואחר כך פָּגַע בּוֹ נֶקֶב, בשניהם הוא סילק את חיות הבהמה, ושחיטתו כשירה.

משנה

המשנה מבארת חילוקים בין שחיטה למליקה: הַשּׁוֹחֵט את הסימנים מִן הַצְּדָדִין של הצואר, ולא מהצואר עצמו כדרך השוחטים, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. הַמּוֹלֵק קרבנות העוף שדינן במליקה, מִן הַצְּדָדִין, מְלִיקָתוֹ פְּסוּלָה. שנאמר במליקה (ויקרא ה ח) 'ממול ערפו', מאחורי דווקא. הַשּׁוֹחֵט מִן הָעוֹרֶף – מתחת לעורף, כלומר מאחורי הצואר, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, שנטרפת הבהמה בשבירת המפרקת קודם שנשחטים הסימנים. הַמּוֹלֵק מִן הָעוֹרֶף, שחתך את הבשר והמפרקת וכך הגיע לסימנים, מְלִיקָתוֹ כְּשֵׁרָה לבתחילה, שכך מצות מליקה. הַשּׁוֹחֵט מִן הַצַּוָּאר תחת הגרון בדרך שחיטה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. הַמּוֹלֵק מִן הַצַּוָּאר, מְלִיקָתוֹ פְּסוּלָה, שאין זה 'ממול ערפו', שהוא דווקא מאחוריו. שֶׁכָּל הָעוֹרֶף כָּשֵׁר לִמְלִיקָה, וְכָל הַצַּוָּאר כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה. נִמְצָא המקום שכָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה פָּסוּל בִּמְלִיקָה, והכָּשֵׁר בִּמְלִיקָה פָּסוּל בִּשְׁחִיטָה.

גמרא

שנינו במשנה: 'השוחט מן העורף'. מבררת הגמרא: מַאי עוֹרֶף, אִילֵּימָא עוֹרֶף מַמָּשׁ, החלק האחורי העליון של הראש שכנגד הפנים, מַאי אַרְיָא – למה דווקא הַשּׁוֹחֵט בעורף פסול, אֲפִילּוּ מוֹלֵק שם נַמִּי פסול, שהרי במליקה 'מִמּוּל עָרְפּוֹ' אָמַר רַחֲמָנָא (ויקרא שם), וְלֹא בְּעָרְפּוֹ. אֶלָּא מַאי עוֹרֶף, מִמּוּל עוֹרֶף, המקום שאחורי הצואר, שהוא ממול [–כנגד] העורף, כִּדְקָתָנֵי בְּסֵיפָא, 'כָּל הָעוֹרֶף כָּשֵׁר לִמְלִיקָה', ואם הכוונה לעורף ממש, דהיינו מאחורי הראש נגד הפנים, מהי הלשון 'כל העורף', הרי אין זה אלא מקום מועט, ומוכח שהכוונה ל'מול העורף', שהוא מקום ארוך וכולו כשר למליקה.

מקור למקום המליקה: מְנָהֲנֵי מִילֵּי שהמליקה היא אחורי הצואר. דְּתָנוּ רַבָּנַן, נאמר (ויקרא ה ח) 'וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ', מוּל הָרוֹאֶה אֶת הָעוֹרֶף – כנגד הערף במקום שרואה את הערף שהוא החלק האחורי שכנגד הצואר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כב ה), 'וְהוּא יֹשֵׁב מִמֻּלִּי', הרי ש'מול' הוא כנגד במקום סמוך הרואה את המקום ההוא. וְאוֹמֵר פסוק נוסף (ירמיה ב כז) 'כִּי פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים', וממה שלא נאמר 'עורף ולא צואר' הרי ש'עורף' הוא הצד האחורי של הפנים, ואם כן ממול הערף הכוונה למקום הרואה את הערף והיינו כנגד הגרון.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: מַאי וְאוֹמֵר – מדוע צריכה הברייתא להביא את הפסוק 'והוא יושב ממולי' ואין די בפסוק הראשון. ועוד, שמהפסוק השני לא משמע שמול הערף אינו בערף ממש, שאינו מבאר אלא היכן מקום הערף. מבארת הגמרא: כוונת הברייתא לומר, וְכִי תִּימָא שאמנם מהפסוק 'עורף ולא פנים' אנו למדים ש'מול ערפו' הכוונה למקום הרואה את הערף, אבל עוֹרֶף גּוּפֵיהּ לֹא יָדַעְנָן הֵיכָא הוא, דְּנֵדַע מוּל דִּידֵיהּ הֵיכָא – שנדע היכן המקום שנקרא 'מול' הערף, תָּא שְׁמַע – בוא ולמד דבר זה מהפסוק 'כִּי פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים', מִכְּלָל דְּעוֹרֶף הוא לַהֲדֵי פָּנִים – מאחורי הראש במקום שכנגד הפנים, ואם כן ממול הערף הוא כנגד הצואר במקום שרואה את הערף.

המשך בעמוד ל

וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – ואם יעלה על דעתך לומר שבני רבי חייא התירו במליקה כשמַחֲזִיר את הסימנים לאחורי העורף וחותכם קודם השדרה ועצם המפרקת **דַּוְקָא,** והמשנה שאומרת 'המולק מן העורף מליקתו כשרה' מדובר כשהחזיר סימנים לאחורי העורף, אם כן **מַאי אִירְיָא** – מדוע נקטה המשנה שדווקא **הַמּוֹלֵק** מן העורף מליקתו כשרה, **אֲפִילּוּ הַשּׁוֹחֵט** מן העורף **נַמִּי** שחיטתו כשרה, שהרי החזיר את הסימנים ושחטם, ולא נטרפה קודם שחיטה, וכמו שהשוחט מן הצדדין שחיטתו כשרה, כך היה לתנא לומר שהשוחט מן העורף שחיטתו כשרה. **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ** שבני רבי חייא אמרו **אַף מַחֲזִיר,** ואם לא החזיר את הסימנים וחתך את השדרה והמפרקת תחילה כל שכן שמליקתו כשרה, **וּמַתְנִיתִין** שאמרה המולק מן העורף מליקתו כשרה, מדובר **בִּדְלָא אַהְדַּר** – כשלא החזיר את הסימנים, ולכן רק מליקה כשרה, אבל השוחט מן העורף שחיטתו פסולה כיון שלא החזיר את הסימנים.

לשתי השיטות לעיל בדברי בני רבי חייא אם החזיר את הסימנים לאחוריו ומלק, מליקתו כשרה, ורבי ינאי דוחה את דברי בני רבי חייא: **אָמַר רַבִּי יַנַּאי, יְקַבְּלוּ הָרוֹבִין** – הנערים, כלומר בני רבי חייא, **אֶת תְּשׁוּבָתָן** – פירכא לדבריהם, מסוף המשנה. **דְּקָתָנֵי** במשנתינו, **נִמְצָא שֶׁהַכָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה פָּסוּל בִּמְלִיקָה, וְהַכָּשֵׁר בִּמְלִיקָה פָּסוּל בִּשְׁחִיטָה,** והרי כבר נכתב במשנה שהעורף כשר למליקה ופסול לשחיטה, והצואר כשר לשחיטה ופסול למליקה, אלא בהכרח המשנה באה למעט דין נוסף שכשר בזה ופסול בזה, ואם כן קשה **לְמַעוּטֵי מַאי** – איזה דין באה המשנה למעט בזה. אלא **לָאו לְמַעוּטֵי מַחֲזִיר סִימָנִין לַאֲחוֹרֵי הָעוֹרֶף, דְּלָא** כשר במליקה, אע"פ שכשר בשחיטה.

רבה בר בר חנה מיישב את דברי בני רבי חייא: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, לָא** – המשנה לא באה למעט מחזיר סימנים, אלא היא באה **לְמַעוּטֵי שֵׁן וְצִפּוֹרֶן,** שרק במליקה אפשר למלוק עם הציפורן וכך היא מצותה, אבל שחיטה בציפורן פסולה. וזה כוונת המשנה 'כשר במליקה' כגון על ידי ציפורן המחוברת, 'פסול בשחיטה'. דוחה הגמרא: **שֵׁן וְצִפּוֹרֶן בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ** במשנה לעיל (טז:) 'חוץ ממגל קציר והשיניים והציפורן', ששחיטה פסולה בשן וציפורן, והגמרא לעיל (יח.) העמידה שפסול ציפורן הוא משום מחובר, ומה צריך להשמעינו כאן דין זה פעם נוספת.

רבי ירמיה מיישב את דברי בני רבי חייא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה,** המשנה שחוזרה ואמרה 'כשר בשחיטה פסול במליקה', באה **לְמַעוּטֵי מוֹלִיךְ וּמֵבִיא,** שרק בשחיטה צריך לשחוט בהולכה והבאה, אבל במליקה צריך למלוק עם הציפורן דווקא בכוח בלא הולכה והבאה, ואם הוליך והביא את צפרנו, מליקתו פסולה.

הגמרא דנה בדברים אלו. שואלת הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בִּמְלִיקָה פָּסוּל,** יש לתרץ את דברי בני רבי חייא כדברי רבי ירמיה, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שגם במליקה אם הוליך והביא **כָּשֵׁר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר,** שחוזרת הקושיא מדוע המשנה חוזרת ושנתה 'נמצא כשר בשחיטה פסול במליקה כשר במליקה פסול בשחיטה'. מתרצת הגמרא: **בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא סָבְרִי לֵהּ כְּמַאן דְּאָמַר מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בִּמְלִיקָה פָּסוּל,** והמשנה באה למעט מוליך ומביא.

רב כהנא מבאר כיצד מצות מליקה, בכח, או בהולכה והבאה: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, מִצְוַת מְלִיקָה** מתקיימת על ידי שקוֹצֵץ בצפרנו **וְיוֹרֵד** בכח בלא הולכה והבאה, וחותך את המפרקת והסימנים, **וְזוֹ הִיא מִצְוָתָהּ. סָבַר רַבִּי אָבִין לְמֵימַר** [–לומר], ממה שרב כהנא אמר 'וזו היא מצותה' משמע שאם קוֹצֵץ **וְיוֹרֵד אִין** – אכן יהיה כשר, אבל **מוֹלִיךְ וּמֵבִיא לָא** כשר במליקה. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה** לרבי אבין, אם המליקה כשרה על ידי דריסת הציפורן בבח, **כָּל שֶׁכֵּן דְּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא בִּמְלִיקָה כָּשֵׁר,** כיון שמה שאפשר לעשות במליקה כשחיטה עדיף, חוץ ממה שהתורה מיעטה בפירוש כגון שלא למלוק בצואר, או על ידי סכין. **וּמַאי** הלשון בדברי רב כהנא 'זו **הִיא מִצְוָתָהּ' שמשמע שרק כך היא מצותה, אֵימָא** [–אמור] שמליקה על ידי דריסה בכח **אַף זוֹ הִיא מִצְוָתָהּ,** אבל אם מוליך ומביא כל שכן שהמליקה כשרה.

הגמרא מבארת הלכה נוספת במליקה: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל** מקום בצואר **הַכָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה,** המקום **שֶׁכְּנֶגְדּוֹ** מאחוריו **בְּעוֹרֶף, כָּשֵׁר בִּמְלִיקָה.** מקשה הגמרא: הרי דין זה שנינו בפירוש במשנה שכל המקום שכנגד העורף כשר למליקה, ועל כרחך יש לומר ששמואל אמר את דינו כדי שנדייק מדבריו **הָא** כל מקום **שֶׁפָּסוּל בִּשְׁחִיטָה, פָּסוּל** גם **בִּמְלִיקָה,** ואם כן קשה **לְמַעוּטֵי מַאי,** איזה מקום בא שמואל לחדש שפסול במליקה כמו בשחיטה. **אִילֵימָא** – אם נאמר ששמואל בא **לְמַעוּטֵי עִיקּוּר סִימָנִין** – שאם נעקר אחד מהסימנים מהלחי ומהבשר קודם שנגמרה השחיטה ששחיטתו פסולה, ובא שמואל לומר שהוא הדין במליקה. יש להקשות, **וְהָא תָּנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל** – והרי רמי בר יחזקאל שנה ברייתא, שאין פסול של **עִיקּוּר סִימָנִין** נוהג **בְּעוֹף** כלל, ואפילו לשחיטה, וכל שכן שמליקה כשרה, ואם כן אין לומר ששמואל בא לפסול את שניהם כשנעקרו הסימנים.

רב פפא מתרץ את דברי שמואל: **אָמַר רַב פָּפָא,** שמואל בא **לְמַעוּטֵי רֹאשׁוֹ** – שכמו ששחט בראש שחיטתו פסולה, כך גם מלק בראש מליקתו פסולה. שואלת הגמרא על דברי רב פפא, מלק **בְּרֹאשׁוֹ פְּשִׁיטָא** שפסול, שהרי 'וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ **מִמּוּל עָרְפּוֹ' אָמַר רַחֲמָנָא** – אמרה התורה (ויקרא ה ח), כלומר שהמליקה צריכה להיות דווקא מאחורי הצואר במקום שרואה את העורף, **וְלֹא בְּרֹאשׁוֹ.**

הגמרא מבארת את דברי רב פפא: **מַאי** הכוונה **רֹאשׁוֹ** שאמר רב פפא, **שִׁיפּוּי רֹאשׁוֹ.** ומבארת הגמרא: **כְּגוֹן דְּנָקַט מִשִּׁיפּוּי רֹאשׁוֹ** – שהתחיל למלוק בעורף היכן שמתחיל הראש לשפע כלפי הצואר, **וְהַגְרִים** – והטה את צפרנו, **וְאָזַל** – והלך, כלומר המשיך למלוק **עַד דְּמָטָא תְּתָאֵי** – עד שהגיע לסימנים שכנגד מקום השחיטה, וגמר רוב המליקה שם במקום הכשר. ועל זה בא שמואל לומר שכשם שאם יגרים וישחוט יהיה פסול בשחיטה אף על פי שרוב השחיטה היה במקום כשר, וְסובר **כְּדְרַב הוּנָא אָמַר רַב אַסִּי, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב אַסִּי, הִגְרִים שְׁלִישׁ** – שחט שליש במקום שאינו ראוי לשחיטה, ואחר כך הטה את הסכין **וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ** במקום הכשר לשחיטה, שחיטתו **פְּסוּלָה,** כך גם אם מלק שליש בראשו שלא במקום מליקה, ואחר כך השלים שני שליש המליקה במקום הכשר למליקה, מליקתו פסולה.

הגמרא דנה בדברי הברייתא ששנה רמי בר יחזקאל שאין עיקור סימנים בעוף: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, הָא דְּתָנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל שאין** פסול של **עִיקּוּר סִימָנִין** נוהג **בְּעוֹף, לָא אֲמָרָן** דין זה **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה,** ורק מדרבנן תיקנו לעוף שחיטה כבהמה, ולכן שייך לומר שכך היתה תקנתם בעוף שאין פוסל בה עיקור סימנים,

---

לאחר ש"כלו כל הקיצין", וגם עשו תשובה... הרי בוודאי שתיכף ומיד צריך להיות קיום בקשת בני־ישראל "פדה אלוקים את ישראל מכל צרותיו".

משיחת שבת פרשת ויחי ה'תנש"א

רש"י

ואי סלקא דעתך מחזיר דוקא — ומתניתין דקתני מליקה כשרה בשהחזיר קמיירי, דאי לא החזיר פסולה, שוחט אמאי פסולה? מאי שנא עורף מצדדין? אלא לאו שמע מינה: אף מחזיר קאמרי, ומתניתין בדלא אהדר, ולא הויא מתניתין לא תיובתייהו ולא סייעתייהו. **יקבלו הרובין את תשובתן** — הנערים, בני רבי חייא. **למעוטי מאי** — אי משום דעורף פסול בשחיטה וכשר למליקה, וצואר כשר לשחיטה ופסול במליקה, היה! **לאו למעוטי חזרת סימנים** — דכשר בשחיטה ופסול במליקה? ואיידי דתנא כשר בשחיטה ופסול במליקה, תנא נמי כשר במליקה פסול בשחיטה. **לא למעוטי שן וצפורן** — ומשום סיפא נקט לה, כשר במליקה פסול בשחיטה — למעוטי שן מחוברת וצפורן מחוברת דפסולה בשחיטה. והכי קאמר: כשר במליקה, כגון צפורן מחוברת, פסול בשחיטה. וכיון דאשמועינן צפורן — הוא הדין לשן, דטעמא משום מחובר הוא. ואיידי דתנא סיפא תנא נמי רישא. **שן וצפורן בהדיא תנא להו** — לעיל (חולין טו,ב) במתניתין: חוץ ממגל קציר והמגירה והשינים והצפורן, ואוקמינן במחוברת. ואית דמפרשי: דמרישא ממעט שן תלושה וצפורן תלושה, דכשר בשחיטה ופסול במליקה. ולא היא, דאם כן למה הוזכר שן וצפורן? לימא הכי: למעוטי תלוש דפסול במליקה! אלא תלוש לאו מילתא היא דנימא כשר בשחיטה ופסול במליקה, דהא בתלוש לא מיקריא מליקה, ואפילו מליקה פסולה לא מיקריא, דהא פירש לן קרא דמליקה בעצמו של כהן היתה, ובכלי לא מיקריא מליקה, דלא אשכחן בכלי דמיקריא מליקה. ומנא תימרא דמליקה בעצמו של כהן? דתניא בשחיטת קדשים בפרק "קדשי קדשים" (זבחים סה,א): "והקריבו הכהן אל המזבח", וכי תעלה על דעתך שזר קרב גבי מזבח? אלא מגיד שלא תהא מליקה אלא בעצמו של כהן. ולהדהוא לישנא פרכינן: שן וצפורן בהדיא קתני להו בתורת כהנים כדפרישית. והא נמי ליתא, דלא פרכינן "בהדיא קתני לה" אלא אם כן שנויה במשנה, דרוב ברייתות שבתורת כהנים ושבתוספתא שנאום חכמים במשנתינו, ולא פרכינן הכי אלא היכא דסתם במתניתין תרי זמני, או בחד מסכתא או בתרתי. **למעוטי מוליך ומביא** — דכשר בשחיטה ופסול במליקה. ומשום רישא נקט לה, ואיידי דתנא רישא תנא סיפא. **הניחא למאן דאמר כו'** — פלוגתא דרב הונא ורבה היא לקמן בשמעתין [עמוד ב]. **סברי לה כמאן דאמר פסול** — ומוקמינן למתניתין למעוטי מוליך ומביא. **קוצץ ויורד** — בלא הולכה והובאה. **כל שכן כו'** — דכל כמה דלא ממעט קרא בהדיא כדממעט סכין וצואר, כי עביד מליקה בשחיטה טפי עדיף. **אמר שמואל כל הכשר כו'** — שמואל לאו בהלכות שחיטה איירי, דאם כן איכא למפרך טובא. דאי סבר מוליך ומביא במליקה פסול — הא איכא מוליך ומביא, דכשר בשחיטה ופסול במליקה, ואיכא תלוש. ואי קסבר מוליך ומביא במליקה כשר, וכל שכן קוצץ ויורד כדאמרינן — קשיא סיפא דדייקינן: הא פסול פסול, והא איכא קוצץ ויורד, דפסול בשחיטה וכשר במליקה! אלא שמואל בהכשר מקום שחיטה קא מיירי, כל מקום הראוי בצואר לשחיטה ראוי למליקה לעומתו מאחוריו במול עורף. ופרכינן: **הא פסול פסול** — דעל כרחין שמואל משום הך דיוקא נקט לה, דאי משום היא גופה, לאשמועינן דכל מול הערף כשר למליקה — הא בהדיא תני לה במתניתין. אלא שמואל פסול אתא לאשמועינן, ולמעוטי מאי דכיון דפסול בשחיטה יהא פסול במליקה? למעוטי למעלה מן הצואר דפסול במליקה לא אצטריך, דהיינו עורף ממש, ובהדיא כתיב "ממול ערפו" ולא ערפו. **אילימא למעוטי סימנים שנעקרו** — דכיון דאין אותו צואר כשר לשחיטה — אין ערוף כנגדו כשר למליקה. **והא תני רמי** — דאפילו לשחיטה כשר. **ראשו פשיטא** — קרא בהדיא כתיב. **שיפוי ראשו** — משהתחיל הראש לשפע. (ואי) [והוא] נמי שיפע מליקתו. **והגרים ואזל עד דמטא תתאי** — לסימנים נגד מקום שחיטה וגמר מליקתו שם. דאי עבד רובא בשיפוי הראש, דהיינו עורף ממש — לא איצטריכא ליה לשמואל, דהא מול בהדיא כתיב. אלא מיעוטא הוא דעבד התם, ואשמועינן שמואל דכי היכי דמיפסלא שחיטה משום התחלת אותו מקום וכדרב הונא כו' אף על גב דרובא במקום שחיטה, מיפסלא נמי מליקה. **למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה** — אלא מדברי סופרים. רבי אלעזר אמרה בפרק "השוחט" (חולין כח,א).

וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מַחֲזִיר דַּוְקָא, מַאי אִירְיָא מוֹלֵק? אֲפִילּוּ שׁוֹחֵט נַמִּי! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ אַף מַחֲזִיר, וּמַתְנִיתִין בְּדִלָּא אַהֲדַר. אָמַר רַבִּי יַנַּאי: יְקַבְּלוּ הָרוֹבִין אֶת תְּשׁוּבָתָן, דְּקָתָנֵי: נִמְצָא, כָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה - פָּסוּל בְּמְלִיקָה, כָּשֵׁר בְּמְלִיקָה - פָּסוּל בִּשְׁחִיטָה; לְמַעוּטֵי מַאי? לָאו לְמַעוּטֵי מַחֲזִיר סִימָנִין לַאֲחוֹרֵי הָעוֹרֶף, דְּלָא? אֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: לָא, לְמַעוּטֵי שֵׁן וְצִפּוֹרֶן. - שֵׁן וְצִפּוֹרֶן בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ! אֶלָּא אֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה: לְמַעוּטֵי מוֹלִיךְ וּמֵבִיא. - הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בְּמְלִיקָה פָּסוּל, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: כָּשֵׁר, מַאי אִיכָּא לְמִימַר? - בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא סָבְרִי לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר: מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בְּמְלִיקָה פָּסוּל. אָמַר רַב כָּהֲנָא: מִצְוַת מְלִיקָה קוֹצֵץ וְיוֹרֵד, וְזוֹ הִיא מִצְוָתָהּ. סָבַר רַבִּי אָבִין לְמֵימַר: קוֹצֵץ וְיוֹרֵד - אִין, מוֹלִיךְ וּמֵבִיא - לָא. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה: כָּל שֶׁכֵּן דְּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא בְּמְלִיקָה כָּשֵׁר. וּמַאי "זוֹ הִיא מִצְוָתָהּ"? אֵימָא: אַף זוֹ הִיא מִצְוָתָהּ. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַכָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה, כְּנֶגְדּוֹ בָּעוֹרֶף כָּשֵׁר בְּמְלִיקָה. הָא פָּסוּל בִּשְׁחִיטָה - פָּסוּל בְּמְלִיקָה, לְמַעוּטֵי מַאי? אִילֵימָא לְמַעוּטֵי עִיקּוּר סִימָנִין, וְהָא תָּנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל: אֵין עִיקּוּר סִימָנִין בְּעוֹף! אֲמַר רַב פַּפָּא: לְמַעוּטֵי רֹאשׁוֹ. - רֹאשׁוֹ פְּשִׁיטָא, "מִמּוּל עָרְפּוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא - וְלֹא בְּרֹאשׁוֹ! - מַאי רֹאשׁוֹ? שִׁיפּוּי רֹאשׁוֹ, כְּגוֹן דְּנִקְטַע מִשִּׁיפּוּי רֹאשׁוֹ וְהָגְרִים וַאֲזַל עַד דְּמִטָּא תַּתָּאי. וְכִדְרַב הוּנָא אָמַר רַב אַסִּי, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב אַסִּי: הָגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ - פְּסוּלָה. אֲמַר לֵיהּ רַב אֲחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, הָא דְּתָנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל: אֵין עִיקּוּר סִימָנִין בְּעוֹף, לָא אֲמָרָן אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה,

אבל

תוספות

לא למעוטי שן וצפורן — מה שהקשה בקונטרס לאותן שמפרשים דאיירי בתלושים — לא שייך למפרך "תנינא" מברייתא אלא אם כן שנוייה במשנה — נראה דלא קשה, דהא נמי שמעינן ממתניתין בזבחים בפרק "חטאת העוף" (סה,א) דתנן: מלק בסכין מטמא בגדים אבית הבליעה, אלמא תלוש פסול במליקה. ומיהו קשה קושיא אחרת שהקשה, דהוה ליה למימר: למעוטי תלוש, והוי כל תלוש בכלל. ואם תאמר: ולפירושו דאיירי במחוברין, היאך שן כשרה במליקה? הא בעי ימין, דמלק בשמאל פסול, כדתנן בפרק "חטאת העוף" (שם)! ויש לומר: דלא נקט שן שיהא שן כשרה למליקה, אלא כלומר דלא מיפסל מטעם מחובר כמו בשחיטה. ועוד יש לומר: דשמאל גרע משן, כדאשכחן לענין חליצה, דאמרינן בפרק "מצות חליצה" (יבמות קה,א) דגידמת חולצת בשיניה, ובירושלמי משמע דחליצה בעי ימין, דאמרינן בירושלמי: כיצד היא עושה? מתירתו בימין ותופסתו בשמאל וגוררתו בימין, כדי שתהא חליצה בימין והתרה בימין. ושמא אין כל כך ראיה, דדלמא ליכא עיכובא בימין, אלא לכתחלה בעי ימין, והוא הדין אם חלצה בשמאל דחליצתה כשירה. והא דלא קאמר: למעוטי דורס דכשר למליקה ופסול לשחיטה — משום דבהדיא קתני לה גבי שחיטה בפרק שני (חולין ל,ב) דפסולה, דתנן: אם התיז את הראש בבת אחת פסולה. ואי אשמעינן דכשר במליקה, אם כן הוה ליה למתני אפכא: פסול בשחיטה כשר במליקה, דהוה משמע שפשוט לנו בשחיטה. **אילימא** למעוטי עיקור סימנים — לפירוש הקונטרס [לעיל ט,א] דבעיקור סימנין הוי טרפה תימה: אמאי אצטריך לאשמועינן דכי היכי דעיקור פסול בשחיטה פסול נמי במליקה? מאין היה לנו להכשיר במליקה יותר מבשחיטה? והלא מלק ונמצא טרפה פסול לכולי עלמא, אלא דפליגי בזבחים בפרק (קדשי קדשים) ["חטאת העוף"] (סט,א) אי מליקה מטהרת מטומאת נבלת עוף טהור או לאו! וכן תימה לרבא בר קיסי דקאמר: לא אמר רמי בר יחזקאל אין עיקור סימנים לעוף אלא במליקה ולא בשחיטה, מאי שנא דנקט עיקור מכל שאר טריפות? וכן תימה, דקאמר בסמוך: [אלא] למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה אין עיקור (אבל למאן דאמר יש שחיטה לעוף מן התורה יש עיקור), היאך תלוי זה בזה? מכל מקום הוא אסור משום טרפה, דמה לי טרפה זו ומה לי טרפה אחרת? דכיון שנטרף העוף — שוב אין מועיל לו נחירה אלא להוציא מידי נבילה, למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה, כדמוכח בריש "השוחט" (חולין כח,א)! אבל לדברי הלכות גדולות אתיא כולה סוגיא שפיר, דלא הוי טרפה על ידי שחיטת סימנין. ולהכי קאמר: אילימא למעוטי עיקור סימנין, כי היכי דהלכתא גמירי לה דאין השחיטה מועלת שם, אף על פי שאינו נטרף בכך — כמו כן במליקה שוב אינו נמלק אף על פי שאינו טרפה, והא תני רמי בר יחזקאל כו'. ופליג אההיא דנשמטה הגרגרת, כדפירש בקונטרס [עמוד ב ד"ה ההוא]. אבל אהך דתני לוי [חולין כו,א]: כל טרפות שמנו חכמים בבהמה כנגדו בעוף — לא פליג, דאפילו בבהמה אינה טרפה בכך, אבל לפירוש הקונטרס פליג נמי אלוי. וניחא השתא דרבא בר קיסי וכולה סוגיא.

לא אמרן אלא למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה — אין להקשות: לדידיה, היכי משכחת נבלת עוף טהור דמטמא בגדים אבית הבליעה? דנחי דלא בעי שחיטה, נחירה מיהא בעי בסימנין. כדמוכח לקמן בריש פרק שני (חולין כח,א) דקאמר: מלק בסכין מטמא בגדים אבית הבליעה, ואי אמרת אין שחיטה לעוף מן התורה, כיון דתבר שדרה ומפרקת הויא טרפה — תיהני לה סכין לטהרה מידי נבלה. אלמא סימנין דוקא מטהרין, ובשדרה ומפרקת חשיב טרפה, והשתא (משכחת נבלת עוף טהור בשחתך שדרה ומפרקת ורוב בשר קודם שהגיע לסימן) תיהני ליה סכין לטהורי מידי נבילה. והא דנקט ב"התבלת" (מנחות מה,א) גבי "נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים" דאצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל ואשתרי מליקה בייהו אשתרי נמי נבלה — לאו דוקא, דנבלה לא הוי, כדמוכח לקמן במו שהבאתי מפרק שני (חולין כח,א). אלא כלומר טרפה, וקרא נקט נבלה אגב טרפה.

מפני

מפני שהוא מחליד — פירש בקונטרס: לאחר שנפרקו פרקי העצם כשנעץ הסכין תחת העצם, לפי שאין העצם מתפשט לכאן ולכאן כדרך שאר בית השחיטה כשחותכין אותו, אלא עומד במקומו, וכשחותך הסכין תחת העצם הויא חלדה. (ולפיכך) [ולפירושו] לא איירי בסכין רחבה. ונראה דחשיב חלדה לפי ששוחט הסימנין ממטה למעלה, ואפילו בסכין רחבה. ובזבחים פרק "חטאת העוף" (סח,ב) פירש בקונטרס דמחליד לפי שנועץ ראשו של סכין, משום שאינו רוצה לחתוך רוב בשר קודם הסימנים. וכאן אי אפשר לומר כן, דקרי ליה מחליד אף על גב דסלקא דעתין שחותך רוב בשר.

ותיקשי לך עולת העוף דבעיא שני סימנין — בין לרבנן בין לרבי אלעזר פריך, כדפירש בקונטרס.

כי

אֲבָל לְמַאן דְּאָמַר: יֵשׁ שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, יֵשׁ עִיקּוּר. אָמַר לֵיהּ: אַדְּרַבָּה, אִיפְּכָא מִסְתַּבְּרָא! לְמַאן דְּאָמַר: יֵשׁ שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, אִיפָּא לְמֵימַר דְּהָכִי אַגְמְרִיהּ, דְּאֵין עִיקּוּר; וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר כִּבְהֵמָה, לְעִנְיַן עִיקּוּר לָא לֵיהֲוֵי כִּבְהֵמָה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִדְּבְרֵי סוֹפְרִים, מֵהֵיכָא גְּמִירִי לַהּ? מִבְּהֵמָה, כּוּלָּהּ מִילְּתָא כִּבְהֵמָה! אָמַר רַבִינָא, אָמַר לִי רַבִּין בַּר קִיסִי, הָא דְּתָנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל: אֵין עִיקּוּר סִימָנִין בְּעוֹף - לָא אֲמָרָן אֶלָּא בְּמְלִיקָה, אֲבָל בְּשְׁחִיטָה יֵשׁ עִיקּוּר. - וְהָאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַכָּשֵׁר בַּשְּׁחִיטָה, כְּגֻנְדּוֹ בָּעוֹרֶף כָּשֵׁר בְּמְלִיקָה; הָא פָּסוּל - פָּסוּל! - הַהוּא פְּלִיגָא. אָמַר זְעֵירִי: נִשְׁבְּרָה מַפְרֶקֶת וְרוֹב בָּשָׂר עִמָּהּ - נְבֵלָה. אָמַר רַב חִסְדָּא, אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא: מָלַק בְּסַכִּין - מְטַמֵּא בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה; וְאִי אָמְרַתְּ טְרֵפָה הָוְיָא, מְלִיקָתָהּ זוֹ הִיא שְׁחִיטָתָהּ - תְּהַנֵּי לָהּ סַכִּין לְטַהֲרָהּ מִידֵי נְבֵלָה! אָמְרִי: הָתָם מִשּׁוּם דְּלָאו שְׁחִיטָה הִיא כְּלָל. מַאי טַעְמָא? רַב הוּנָא אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיד, רָבָא אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹרֵס. מַאן דְּאָמַר: מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיד, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹרֵס? - קָסָבַר: מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בִּמְלִיקָה - כָּשֵׁר. וּמַאן דְּאָמַר: מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹרֵס, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיד? - אָמַר לְךָ: חֲלָדָה הֵיכִי דָּמֵי? כְּחוּלְדָּה הַדָּרָה בְּעִיקָּרֵי בָּתִּים דְּמִכַּסְיָא, הָכָא - הָא מִיגַּלְיָא. אֲמַר רָבָא: אִי קַשְׁיָא לִי הָא קַשְׁיָא לִי, וְכִי מֵתָה עוֹמֶד וּמוֹלֵק? אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְתִקְשֵׁי לָךְ עוֹלַת הָעוֹף דְּבָעְיָא שְׁנֵי סִימָנִין, וְכִי מֵתָה עוֹמֶד וּמוֹלֵק? אֲמַר לֵיהּ: הָתָם, כְּדֵי לְקַיֵּים בָּהּ מִצְוַת הַבְדָּלָה. - אִי הָכִי, עוֹר נַמִי! - כָּל הַמְעֻכָּב בִּשְׁחִיטָה מְעֻכָּב בְּהַבְדָּלָה, וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְעֻכָּב בִּשְׁחִיטָה אֵינוֹ מְעֻכָּב בְּהַבְדָּלָה. - וְהָא מִיעוּט סִימָנִין לְרַבָּנַן, דְּלָא מְעַכְּבִי בִּשְׁחִיטָה וּמְעַכְּבִי בְּהַבְדָּלָה! - אֶלָּא אֵימָא: כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בִּשְׁחִיטָה יֵשְׁנוֹ בְּהַבְדָּלָה, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בִּשְׁחִיטָה אֵינוֹ בְּהַבְדָּלָה.

מכל

אבל למאן דאמר יש שחיטה לעוף מן התורה — מתורה שנמסרה למשה על פה, דהיינו הלכה למשה מסיני. ורבי אמרה, דפליג אדרבי אלעזר בפרק "השוחט" (חולין כח,א) דתניא, רבי אומר: "וזבחת כאשר צויתיך" — מלמד שנצטווה משה על הלכות שחיטה בעל פה, ואף על פי שלא כתבו בתורה, על הוושט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה. אלמא יש שחיטה לעוף. אדרבה אפכא מסתברא למאן דאמר [יש] שחיטת העוף מן התורה איכא למימר דהכי אגמריה דאין עיקור. **ואפילו למאן דאמר** — דיליף ליה התם בהיקישא מ"זאת תורת הבהמה והעוף", וגמר לעוף מבהמה, מצינן למימר דכיון דהוזכרה שחיטת העוף בסיני, דהא היקישא בסיני נאמרה, אגמריה רחמנא למשה על פה לענין עיקור לא ליהוי כבהמה. **אלא למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה אלא מדברי סופרים מהיכן גמר לה** — כלומר, אהיכא סמכי (דאנן) [רבנן] דתקון ליה שחיטה — מבהמה גמרו, הילכך כולה מלתא כבהמה תקון. **רבין בר קיסי** — שם חכם. **לא אמרן אלא במליקה** — דכיון דדרסה וחלדה לא פסלי בה, עיקור סימנים נמי לא פסלי בה. אבל בשחיטה כו'. **כל הכשר כו'** — כל הצואר הכשר לשחיטה כשר למליקה מאחוריו. **הא פסול פסול** — ואי צואר שנעקרו סימנין פסול לשחיטה, היכי מתכשר במליקה? **ההוא** — דרבי ירמיה פליגא אדרבין בר קיסי, דרבי ירמיה סבר דאף לשחיטה אין עיקור. ולית הילכתא במתניתא דרמי בר יחזקאל, דהא תניא בפירקין דלקמן (חולין כח,א): שחט את הוושט ואחר כך נשמטה הגרגרת — כשרה, נשמטה הגרגרת ואחר כך שחט את הוושט — פסולה. שחט את הוושט ונמצאת הגרגרת שמוטה, ואין ידוע אם קודם שחיטה נשמטה או לאחר שחיטה, זה היה מעשה, ואמרו: כל ספק בשחיטה פסולה. אלמא יש עיקור בעוף, דהא בעוף קמיירי, מדקתני: שחט את הוושט ואחר כך נשמטה הגרגרת כשרה, דעוף הכשרו בסימן אחד. ואי קשיא לך מתניתא אמתניתא, דהא דרמי בר יחזקאל מתניתא היא — תריץ: הא כמאן דאמר יש שחיטה בעוף מן התורה. וכיון דלא איפסיק הילכתא קיימא לן בשל תורה הלך אחר המחמיר. **ורוב בשר** — שעל המפרקת מאחורי הצואר נפסקה עמו. **נבלה** — ומטמאה מיד אף על פי שהיא מפרכסת, דמתה ממש היא, ושחיטה דלאחר מכאן לא מטהרה לה מידי נבלה. **מלק** — עוף קדשים בסכין — נבלה היא, והאוכל נבלת עוף טהור מטמא בגדים שהוא לבוש בשעה שבולעה, ולא בגדים שקודם לכן ולא בגדים שלבש אחר שהיא במעיו. ואין לה טומאת מגע לגמרי, אלא טומאת בליעה זו לבדה. וכולה ילפינן לה בתורת כהנים מ"נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה" (ויקרא כב), וכתיב נמי (שם יז): "והנפש אשר תאכל נבלה וטרפה באזרח ובגר וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב וטהר", ובעוף משתעי קרא, דתניא (חולין ק,א) [נדה מב,ב]: יכול תהא נבלת בהמה מטמאה אבית הבליעה? כגון תחב לו חבירו בבית בליעתו והוא לא נגע בה, שלא נטמא במגעה, וטומאת בית הסתרים לא מטמיא טומאת מגע. ובטומאת משא נמי אינו טמא, שלא זז עד שבלעה. תלמוד לומר: "לא יאכל לטמאה בה" "בה" משמע מיעוטא — מי שאין לה טומאה אלא אבילתה, כדכתיב: "לא יאכל", וכתיב "בה", כלומר, בזו בבליעה ולא באחרת, יצאת נבלת בהמה שמטמאה במגע, כדכתיב (ויקרא יא): "והנוגע בנבלתה" וגו'. הלכך על כרחך בעוף משתעי. יכול נבלת העוף תטמא מן הכתוב מהאי קרא, ונבלת בהמה מקל וחומר: מה העוף שאינו מטמא במגע ובמשא — מטמא בבית הבליעה, בהמה שמטמאה כו'? תלמוד לומר: "בה" — בה אתה מיטמא בבית הבליעה, ואי אתה מיטמא בנבלת בהמה בבית הבליעה. ואם כן למה נאמר בבהמה "והאוכל מנבלתה" (שם)? ליתן שיעור לנוגע ולנושא כשיעור אכילה, דהיינו כזית. וכולה מילתא מפרש התם, דאין לה טומאה לנבלת עוף טהור אלא זו בלבד. **ואי אמרת** — נשברה מפרקת ורוב בשר עמה טרפה בעלמא הוה ולא נבלה, והא מליקת סכין, כיון דלאו מליקה היא — הוה כשובר מפרקתו, כשמגיע לסימנין וחותכן בסכין הרי זו כשוחט את הטרפה, וקיימא לן ב"העור והרוטב" (חולין קכח,ב): טרפה ששחטה אינה מטמאה! ואף על גב דבשל מוקדשים אמרינן התם (חולין קכג,ב) דמטמאה, והאי עוף נמי דקדשים היא — ההיא מדרבנן היא, ובהמה, אבל טומאת בית הבליעה דעוף דמדאורייתא היא לית לה, דהתם אמרינן דטומאה מדרבנן בעלמא הוא. **מליקתה זו היא שחיטתה** — דהא בסכין היה, וכשר לשחיטה. **תהני לה סכין** — כשמולק הסימן בסכין לטהרה מידי נבלה. ואי קשיא: לותביה ממתניתין, דקתני במתניתין: השוחט מן העורף שחיטתו פסולה! טעמא משום שבירת מפרקת היא, ואיכא למימר דטרפה היא ולא נבלה. **שהוא מחליד** — לאחר שנתפרקו פרקי העצם נגעץ הסכין תחת העצם, לפי שאין העצם מתפשט לכאן ולכאן כדרך שאר בית השחיטה כשחותכין אותו, אלא עומד במקומו, וכשחותך הסכין תחת העצם הויא לה חלדה. **מפני שהוא דורס** — ממש, ולא מוליך ומביא, כדאמרן לעיל (חולין כ,א): קוצץ ויורד וזו היא מצותה. **מוליך ומביא במליקה כשר** — וההיא דמלק בסכין סתמא קתני, לא שנא קוצץ ויורד ולא שנא מוליך ומביא. **בעיקרי בתים** — *קרו"ט בלעז. **הא מיגליא** — דאף על פי שאין העצם מתפשט כל כך לגלות בית השחיטה, מיהו הסכין נראה ומגולה כל זמן חתיכתו. **אי קשיא** — בהא מילתא דזעירי. **הא קשיא לי** — כיון דאמרת נבלה — אלמא מתה היא, הא דאמר רחמנא מליקה כשרה בקדשים, ובענין חתיכת סימנין כדלקמן (חולין כא,א). **וכי** — לאחר שהיא כמתה בשבירת העצם ורוב בשר, למה עומד ומולק שוב הסימנין? אי אמרת בשלמא טרפה בעלמא הואי אי נשברה בלא מליקה, אבל חיותא מיהא אית בה — משום הכי הויא מליקת סימנין מליקה. וטרפה ליכא למימר, שזה דרך הכשרה, דאם לא שהה והניחה לאחר שעשה בה מעשה אין כאן טרפות. וכן בכל השוחטין, משנקב הוושט יש כאן מעשה טרפה, וכי גמר שחיטתו מיתכשרא אם לא שהה שיעור שהייה. אלא לזעירי דחשיב לה מתה, מה הוא עומד ומולק? **ותקשי לך עולת העוף** — דאמרינן לקמן בשמעתין דבעיא שני סימנים. **וכי מתה עומד ומולק** — דהא ודאי עוף בחד סימן מתה, ואמאי מעכב שני? **התם** — לאו משום מליקה הוא, אלא לקיים מצות הבדלה, כדילפינן לקמן בשמעתין מ"ומלק והקטיר", מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו — אף מליקה הראש בעצמו והגוף בעצמו. **אי הכי עור נמי** — לבדיל, ויחתוך כל הראש! אלמה תניא לקמן (חולין כא,ב): שנים לרבנן ורוב שנים לרבי אלעזר בר רבי שמעון, אבל עור ליכא למאן דאמר. **כל המעכב בשחיטה** — עור אינו מעכב בשחיטה, שאילו קודם שחיטה ניטל כל העור — כשרה. אבל סימנין — שחיטה תלה בהו רחמנא, ולכתחלה כולהו בעי, כדתנן לקמן ב"השוחט" (חולין כז,א) הלכך גבי הבדלה מעכבי. **והא מיעוט סימנים** — לרבנן דפליגי לקמן בשמעתין אדרבי אלעזר בר רבי שמעון, ואמרי דלא תסגי ברוב שנים אלא אם כן גמר כולן, ואף על גב דלא מעכבי בשחיטה.

מכל

אֲבָל לְמַאן דְּאָמַר יֵשׁ שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, ולמדים הלכות שחיטה בעוף מהלכה למשה מסיני, על כרחך שיֵּשׁ פסול עִיקּוּר סימנים בעוף.

אָמַר לֵיהּ רב אשי, אַדְּרַבָּה, אִיפְּכָא מִסְתַּבְּרָא, לְמַאן דְּאָמַר יֵשׁ שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, אִיכָּא לְמֵימַר דְּהָכִי אַגְמְרֵיהּ – יש לומר שכך נמסרה ההלכה למשה מסיני, דְּאֵין עִיקּוּר סימנים נוהג בעוף, ורק שאר ההלכות נוהגות בעוף, וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר להלן (כז:) כִּבְהֵמָה, שהלימוד לשחיטה בעוף הוא מהפסוק 'זאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף' (ויקרא יא מו), שהתורה הקישה עוף לבהמה לענין שחיטה, בכל אופן יש לומר שלְעִנְיַן פסול עִיקּוּר נמסר למשה מסיני שעוף לֹא לֶיחֱוֵי כִּבְהֵמָה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מֵהֵיכָא גְּמִירֵי לַהּ – מהיכן למדו חכמים את הלכות שחיטה בעוף, כלומר על איזה דין הסמיכו חכמים את תקנתם שהצריכו שחיטה בעוף, על כרחך שהם למדו מִבְּהֵמָה, שמאחר ומצינו שחיטה בבהמה, לכך תיקנו שחיטה גם בעוף, אם כן כּוּלָּהּ מִילְּתָא – את כל הלכות שחיטה בעוף תיקנו רבנן כִּבְהֵמָה, וגם לגבי עיקור סימנים הרי היא כבהמה שפוסל בה, ומנין לנו לחלק.

דעה נוספת אודות עיקור סימנים בעוף: אָמַר רַבִּינָא, אָמַר לִי רָבִין בַּר קִיסִי, הָא דְּתָנֵי רַמִּי בַּר יְחֶזְקֵאל, אֵין פסול עִיקּוּר סִימָנִין בְּעוֹף, לֹא אֲמָרָן אֶלָּא בְּמִלִּיקָה, שבמו שדרסה וחלדה אין פוסלים בה, כך גם עיקור סימנים אינו פוסל בה, אֲבָל בִּשְׁחִיטָה יֵשׁ עִיקּוּר סימנים אפילו בעוף. שואלת הגמרא: וְהָא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל הצואר הַכָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה, כְּנֶגְדּוֹ בְּעוֹרְף כָּשֵׁר בְּמִלִּיקָה, ומשמע שהָא צואר הַפָּסוּל לשחיטה, כנגדו בעורף פָּסוּל למליקה, ואם צואר שנעקרו ממנו הסימנים פסול לשחיטה, יש לפסלו גם ממליקה, ומדוע אמר רבין בר קיסי שעיקור סימנים פסול בשחיטה וכשר במליקה. אומרת הגמרא: הַהוּא פְּלִינְגָא – רבי ירמיה חולק על רבין בר קיסי, וסובר שלפי הברייתא ששנה רמי בר יחזקאל, גם בשחיטת עוף אין פסול עיקור סימנים.

הגמרא מביאה דין בהלכות שחיטה: אָמַר זְעִירִי, בהמה שנִּשְׁבְּרָה המַּפְרֶקֶת שלה, דהיינו עצם הצואר, וְרוֹב הַכָּשֵׁר שאחורי הצואר נפסק עֲמָהּ – עם המפרקת, הרי היא נְבֵלָה מיד, ואף שהבהמה עדיין מפרכסת. ואף אם ישחוט את הבהמה בעודה מפרכסת, אין השחיטה מטהרתה מידי נבילה.

הגמרא מוכיחה כדברי זעירי מדיני מליקה: אָמַר רַב חִסְדָּא, אַף אָנָן נַמִּי תָּנִינָא כדבריו, שהרי שנינו לגבי מליקה שצריך למלקה בציפורנו של הכהן, ואם מָלַק בְּסַכִּין שלא כדינו, מליקה זו פסולה והעוף נעשה נבילה וּמְטַמֵּא בְּגָדִים אַבִּית הַבְּלִיעָה – מטמא את האדם ואת הבגדים שעליו בשעה שהעוף בבית הבליעה של האדם, דהיינו כאשר אוכל את העוף, וכדין נבילת עוף שאינה מטמאה את האדם בנגיעה אלא באכילה. וְאִי אָמְרַתְּ שבהמה שנפסקה מפרקתה עם רוב הבשר, רק טְרֵפָה הֲוָיָא ולא נבילה, ושלא כדברי זעירי, אם כן באופן שמלק את העוף בסכין, אף שאין המליקה כדינה מכל מקום מְלִיקָתָהּ זוֹ הֵיא שְׁחִיטָתָהּ – נחשבת המליקה כשחיטה, שהרי סוף סוף חתך את סימני הבהמה כדין, ואף שנטרפה הבהמה קודם השחיטה, שהרי קודם שחתך את סימני הבהמה חתך את המפרקת עם רוב הבשר שמצד אחורי הצואר, מכל מקום תְּהֵנֵי לַהּ – תועיל המליקה בסַכִּין לְטַהֲרָהּ מִידֵי נְבֵלָה, שהרי נשחט העוף בחייו, וכדין כל טריפה ששוחטה שאינה מטמאה משום נבילה, לפי שהשחיטה מפקיעה את איסור הנבילה ממנה. ובהכרח לומר כדברי זעירי, שכיון שנשברה מפרקתה עם רוב הבשר הרי היא נבילה, ושוב לא תועיל השחיטה לטהרה. וקשה על זעירי מדוע הוצרך לחדש זאת.

דוחה הגמרא: אָמְרֵי בני הישיבה, אין להוכיח ממשנה זו לדינו של זעירי, שאפשר לומר שהָתָם – שם במשנה, אין הטעם לפי שהיתה נבילה קודם השחיטה אלא מִשּׁוּם דְּלָאו שְׁחִיטָה הִיא כְּלָל כשהיא נעשית בסכין מאחורי הצואר, ולכך אף אם אין נחשבת הבהמה בשבירת המפרקת עם הבשר אלא כטריפה, מכל מקום שחיטה זו אינה חשובה כשחיטה המטהרתה מידי נבילה. וּמַאי טַעְמָא אינה שחיטה כלל, רַב הוּנָא אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיד – לפי שבשחיטה מצד זה נמצאת הסכין מכוסה בשעת חתיכת סימני הבהמה, לפי שהמפרקת אינה מתרחבת בשעה שחותכה כמו שהבשר והעור מתרחבים כששוחט כדינו בצואר הבהמה, ונמצא שהמפרקת מכסה את הסכין, והלכה למשה מסיני בדיני שחיטה, ש'חלדה' דהיינו שחיטה מכוסה, פסולה. ואילו רָבָא אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹרֵס – שהרי כאן מדובר שעושה מליקה כדינה אלא שעושה אותה בסכין ולא בציפורן, והמליקה נעשית באופן שתוחב הציפורן וחותך הסימנים, וכאן שמולק בסכין, כמו כן הוא תוחב הסכין על סימני הבהמה ושוחט, והלכה למשה מסיני בדיני שחיטה, ש'דרסה' דהיינו שאם תוחב הסכין בבח על הסימנים ואינו מוליך ומביא את הסכין, השחיטה פסולה.

הגמרא מבארת מחלוקת זו: מַאן דְּאָמַר – רב הונא שביאר שהטעם מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיד, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹרֵס, קָסָבַר שאף מוֹלִיךְ וּמֵבִיא את ציפורנו בְּמִלִּיקָה, כָּשֵׁר, ואם כן כשנאמר במשנה שמלק בסכין, אין הכרח לומר שמלק בתחיבה בבח, ואפשר לומר שאכן הוליך והביא את הסכין על אחורי הצואר עד שחתך את הסימנים, שהרי המשנה כתבה סתם שמלק בסכין, והיינו בכל אופני המליקה ואף באופן שהוליך והביא, ובהכרח הטעם שאינה שחיטה לפי שהוא מחליד. וּמַאן דְּאָמַר – רבא שביאר שהטעם מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹרֵס, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיד, אָמַר לָךְ רבא, 'חֲלָדָה' האמורה בהלכות שחיטה שהיא פסולה, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן היא, כְּחוּלְדָּה הַדְּרָה בְּעִיקְּרֵי [–בחורי] הַבָּתִּים, דִּמְכַסְּיָא לגמרי, אבל הָכָא, אף שאין מקום השחיטה מתרחב ואי אפשר לראות את מקום השחיטה, מכל מקום הָא מִינַּיְיהוּ – הסכין עצמו גלוי ונראה הוא כל זמן השחיטה, ולכך אין לפסול את השחיטה מטעם זה.

הגמרא שבה לדון בדברי זעירי: אָמַר רָבָא, אִי קַשְׁיָא לִי על דברי זעירי, הָא קַשְׁיָא לִי, שלדבריו כאשר מולק עוף, נמצא שקודם שמולק את הסימנים נעשית הבהמה נבילה מאחר שחותך את מפרקתה עם רוב הבשר, ויש להקשות, וְכִי מֵתָה עוֹמֶדֶת וּמוֹלֵק – וכי אפשר לומר שציותה התורה למולק העוף לאחר שכבר נהיה נבילה, וכי מה צורך יש בדבר זה.

אביי מקשה על דברי רבא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, וְלדבריך תִּקְשֵׁי לָךְ על מליקת עוֹלַת הָעוֹף דְּכָעֵיָא [–שצריך] למלוק בה את שְׁנֵי הַסִּימָנִין, הקנה והושט, ואף אם לא נאמר כדברי זעירי שנעשית נבילה בחתיכת המפרקת, מכל מקום הרי לאחר שכבר נחתך בה הסימן הראשון ודאי חשוב העוף כמת, ומדוע ציותה התורה למולק אף את הסימן השני, וְכִי מֵתָה עוֹמֶדֶת וּמוֹלֵק.

אָמַר לֵיהּ רבא, הָתָם – בעולת העוף הטעם שצריך למולק סימן נוסף הוא כְּדֵי לְקַיֵּים בָּהּ מִצְוַת הַבְדָּלָה האמורה בעולת העוף, שמלבד מצות המליקה שהיא כדי להוציא את חיותו של העוף, צריך להבדיל בין הראש והגוף ולהקטיר את הראש לחוד ואת הגוף לחוד, וכמו שיתבאר להלן (כא.), ולכך הצריכה התורה למולק את שני הסימנים אף שכבר נחשב כמת לאחר מליקת הסימן הראשון, אך בחטאת העוף שאין דין זה של הבדלה, ולכך לא הצריכה התורה שימולוק אלא סימן אחד, בהכרח שמליקת סימן זה אינה אלא להוציא את חיותו של העוף, ואם כבר נעשית נבילה לאחר חתיכת המפרקת עם רוב הבשר, יש להקשות 'וכי מתה עומד ומולק'.

הגמרא דנה בדברי רבא. מקשה הגמרא: אִי הָכִי עוֹר הצואר נַמִּי יצטרך לחותכו בשביל מצוות הבדלה, ומדוע די במליקת שני סימני השחיטה בלבד, וכמבואר להלן (כא:). מתרצת הגמרא: כָּל דבר הַמְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה – שאם לא ישחטוהו בכשרות אין השחיטה כשירה, דבר זה מְעַכֵּב אף בְּמצות הַבְדָּלָה, וְכָל דבר שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה, אֵינוֹ מְעַכֵּב בְּהַבְדָּלָה, ועור צואר העוף שאינו מעכב בשחיטה, שאף אם ינטל כולו לפני השחיטה כשירה היא, אין צריך בעולת העוף להבדילו, אך הסימנים המעכבים בשחיטה, שהרי אם יחתכו הסימנים קודם השחיטה הרי היא טריפה, ולכתחילה יש

המשך בעמוד כט

הגמרא שבה לקושייתו של רבא: **מִכָּל מָקוֹם כַּשְׁיָא** על דברי זעירי, שאם אכן נעשית נבילה לאחר שבירת המפרקת עם רוב בשר, מה התועלת במליקת הסימן בחטאת העוף לאחר שכבר נעשית נבילה כשחתך מפרקתה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, אִימָּא** – נאמר בהכרח מכח קושיא זו, **שֶׁכֵּן הוּא עוֹשֶׂה** – שכך הוא אופן המליקה, **חוֹתֵךְ** את חוט **הַשִּׁדְרָה וְאֶת הַמִּפְרֶקֶת בְּלֹא רוֹב בָּשָׂר** של העורף, וכיון שאינו חותך את רוב הבשר אינה נבילה עדיין, ואחר כך חותך את הסימן יחד עם רוב הבשר. וכן **כִּי סָלִיק** [–עלה] **רַבִּי זֵירָא** לארץ ישראל, **אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי אַמִּי דְּיָתִיב וְקָאָמַר לֵהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא** – מצאו לרבי אמי שישב בבית המדרש ואומר את דינו של זעירי, **אָמַר** לֵיהּ רבי זירא, **וְכִי מֵתָה עוֹמֵד וּמוֹלֵק**, ובקושיית רבא לעיל, ורבי אמי **אֶשְׁתּוֹמֵם כְּשָׁעָה חֲדָא** – שתק שעה אחת וחשב תירוץ על קושיא זו, **וְאָמַר** לֵיהּ לרבי זירא, **אִימָּא כָּךְ הוּא עוֹשֶׂה, חוֹתֵךְ שִׁדְרָה וּמִפְרֶקֶת בְּלֹא רוֹב בָּשָׂר**, וכדברי רבא.

הגמרא מביאה ברייתא האומרת כן: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, כֵּיצַד מוֹלְקִין חַטַּאת הָעוֹף, חוֹתֵךְ שִׁדְרָה וּמִפְרֶקֶת בְּלֹא רוֹב בָּשָׂר, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַוֵּשֶׁט אוֹ לַקָּנֶה, הִגִּיעַ לַוֵּשֶׁט אוֹ לַקָּנֶה, חוֹתֵךְ סִימָן אֶחָד אוֹ רוּבוֹ**, ולא את הסימן השני, **וְרוֹב בָּשָׂר** של העורף חותך יחד **עִמּוֹ** – עם הסימן שחותך, **וּבְעוֹלָה** – בעולת העוף, לאחר שחותך את חוט השדרה והמפרקת, חותך **שְׁנַיִם** – את שני הסימנים שהם הושט והקנה, **אוֹ רוֹב שְׁנַיִם**, שרוב הסימן ככולו.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: **מַנִּי** – בדעת מי מהתנאים סוברת הברייתא האומרת שמולק שנים או רוב שנים, **אִי** כדעת **רַבָּנָן, הָא אָמְרֵי** בברייתא להלן שמולק **שְׁנַיִם דַּוְקָא, וְלֹא רוֹב שנים, וְאִי** כדעת **רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, הָאָמַר** בברייתא להלן שמולק **רוֹב שְׁנַיִם** דווקא, ואינו רשאי למלוק את כל שני הסימנים, לפי שצריך שבשעה שמזה את דם עולת העוף יהא הראש מחובר לגוף על ידי מיעוט הסימנים שאינו חותכם. מתרצת הגמרא: **אִימָּא** שכוונת הברייתא כך היא, **שְׁנַיִם לְרַבָּנָן, וְרוֹב שְׁנַיִם לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**, ואין הברייתא פוסקת כדעת אחד מהם אלא מביאה את דעת שניהם. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הָא וְהָא** – גם מה שנאמר בברייתא 'שנים' וגם מה שנאמר בה 'רוב שנים' כדעת **רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וּמַאי 'שְׁנַיִם', שֶׁדּוֹמִין לִשְׁנַיִם** – שחותך רוב הניכר של שני הסימנים, שדומה בכך כאילו חתך את כל הסימן, ו'רוב שנים' היינו שחותך רוב מצומצם של שני הסימנים, שהוא מעט יותר ממחצה.

לעיל (כ:) הובא דינו של זעירי שבשבירת המפרקת עם רוב הבשר נעשית הבהמה נבילה מיד. הגמרא מביאה דין האדם שנשברה מפרקתו עם רוב הבשר: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל**, אדם **שֶׁנִּשְׁבְּרָה הַמִּפְרֶקֶת** – עצם הצואר שלו, **וְרוֹב הַבָּשָׂר** של העורף **עִמָּהּ** – עם המפרקת, הרי האדם **מְטַמֵּא** מיד **בְּאֹהֶל** – שכל אדם או כלי הנמצא יחד עמו באותו אהל טמא בטומאת מת, ואף שאדם זה עדיין מפרכס. **וְאִם תֹּאמַר** להוכיח **מֵאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה דְּעֵלִי** הכהן שנאמר בו שמת כאשר נשברה מפרקתו, וכפי שיובא להלן, והרי שם **מַפְרֶקֶת בְּלֹא רוֹב בָּשָׂר הֲוַאי** – היתה, ומכל מקום מת, ומדוע אמר שמואל שאינו חשוב כמת עד שיפסק אף רוב הבשר. יש לדחות הוכחה זו, משום **שׁוְקָנָה שַׁאנִי** – עלי מת בשבירת המפרקת לבד משום שהיה זקן, ואדם זקן אכן מת בשבירת המפרקת לבד, ומה שאמר שמואל שצריך שיפסק אף רוב הבשר עמו הכוונה באדם שאינו זקן. וכן מבואר בפסוק שמת בכך מחמת שהיה זקן, **דִּכְתִיב** (שמואל א' ד' יח) 'וַיְהִי כְּהַזְכִּירוֹ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים שנשבה על ידי הפלשתים, וַיִּפֹּל עלי הכהן מֵעַל הַכִּסֵּא אֲחֹרַנִּית בְּעֹד יַד הַשַּׁעַר וַתִּשָּׁבֵר מַפְרַקְתּוֹ וַיָּמֹת כִּי זָקֵן הָאִישׁ וְכָבֵד' וְגוֹ', ומבואר שמחמת זקנותו מת בשבירת המפרקת לבד.

אופן נוסף שנחשב בו האדם כמת: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, קָרְעוּ** אדם לחבירו **כְּרֶגֶ** – לשנים, כדרך שקורעים את הדג, **מְטַמֵּא** מיד את כל אשר נמצא **בְּאֹהֶל**, בטומאת מת, ואף שהוא עדיין מפרכס, משום שנחשב כמת מיד. **אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק**, ודין זה אמור דווקא כשקרעו **מִגַּבּוֹ**, אך אם קרעו מכריסו אינו מטמא כל זמן שהוא מפרכס.

אופנים נוספים שנעשית בהם הבהמה נבילה: **אָמַר שְׁמוּאֵל, עֲשָׂאָהּ** לבהמה **גִּיסְטְרָא** – שחתכה לרחבה, הן אם חתך את כל צוארה, או שחתך את כל גב הבהמה מהשדרה ועד החלל, מיד נעשית הבהמה **נְבֵלָה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, נִיטֶּל הַיְדֵךְ** של הבהמה ממקום חיבורו, **וְחָלַל שֶׁלָּהּ** (**נִיכָּר**), מיד נעשית **נְבֵלָה**. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** [–מהו] **חָלַל שֶׁלָּהּ** (**נִיכָּר**). **אָמַר רָבָא, כָּל שֶׁהַבְּהֵמָה רְבוּצָה וְנִרְאֵית חֲסֵרָה** מחמת חסרון הירך, אך אם ניטל רק העצם של הירך עם קצת מהבשר, והעור וחצי או שליש מהבשר מכסה את מקום החסרון ואינו ניכר בשעה שהיא רובצת, אינה נעשית נבילה אלא טריפה.

אגב שהובא לעיל דין שבירת המפרקת ורוב הבשר, מביאה הגמרא דברי המשנה לגבי אם הותזו ראשיהן של שרצים: **תְּנַן הָתָם** במסכת אהלות (פ"א מ"ו), **הוּתְּזוּ רָאשֵׁיהֶן** של השמונה שרצים, **אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מִפְרְכְּסִין** עדיין, הרי הם **טְמֵאִים** מיד, לפי שהם מתים, ומה שהם מפרכסים אינו אלא **כִּזְנַב הַלִּטְאָה שֶׁמִּפְרְכֶסֶת** אף זמן רב לאחר שנחתכה מגוף הלטאה.

הגמרא מבארת את דברי המשנה. מבררת הגמרא: **מַאי הוּתְּזוּ** – מהו שיעור הבדלת הראש מן הגוף, הקרוי התזה. **רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, הוּתְּזוּ מַמָּשׁ**, שנחתכו הסימנים לגמרי, ונבדלו ראשיהן מגופן לגמרי. **רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי מַנִּי**, 'הותזו' היינו שהותזו הסימנים **כְּמִצּוֹת הַבְדָּלַת** ראשה של **עוֹלַת הָעוֹף** מגופה, אך לא הובדלו ראשיהן ממש. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי אַסִּי**, מה שאמרת בשם רבי מני 'כהבדלת עולת העוף' האם הכוונה **כְּהַבְדָּלַת עוֹלַת הָעוֹף לְרַבָּנָן**, הסוברים שצריך לחתוך את כל שני הסימנים, ואם זוהי הכוונה נמצא שאף לדעתו צריך שיבדיל את שני הסימנים כדעת ריש לקיש, **וְלֹא פְּלִיגִתּוּ** – ואינך חולק על ריש לקיש בכך. **אוֹ דִּלְמָא** – שמא כוונתך **כְּהַבְדָּלַת עוֹלַת הָעוֹף לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שדי שיחתוך רוב שני הסימנים, **וּפְלִיגִתּוּ** – וחולק הנך בזה על דעת ריש לקיש שהותזו היינו שנחתכו כל שני הסימנים. **אָמַר לֵיהּ** רבי אסי, הכוונה היא **כְּהַבְדָּלַת עוֹלַת הָעוֹף לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וּפְלִיגִינָן** – ואכן חולק רבי מני על דעת ריש לקיש. **אִיבָּא דְּאָמְרֵי** – יש ששנו את מחלוקתם של ריש לקיש ורבי מני בלשון אחר שבו מבוארת דעתם יותר, **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, הוּתְּזוּ מַמָּשׁ** – שנחתכו כל שני הסימנים לגמרי. **רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי מַנִּי, כְּהַבְדָּלַת עוֹלַת הָעוֹף לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**, שדי שיחתוך **בְּרוֹב שְׁנַיִם** – ברוב שני הסימנים, ולביאור זה אמר רבי אסי בפירוש בדברי רבי מני שחולק הוא על ריש לקיש ולדעתו די ברוב שני הסימנים, ולא הוצרך רבי ירמיה לשואלו על כך.

הגמרא מביאה את מחלוקתם של רבנן ורבי אלעזר ברבי שמעון. מבררת הגמרא: **מַאי רַבָּנָן וּמַאי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא**, לגבי מה שנאמר בקרבן עולה ויורד שעני מביא שני עופות אחד חטאת ואחד עולה, ונאמר שם אחר הקרבת החטאת (ויקרא ה ז–י) **'וְאֶת** [העוף] **הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עוֹלָה כַּמִּשְׁפָּט'**. ומה שנאמר 'כמשפט' היינו שצריך להקריב את העולה **כַּמִּשְׁפָּט** המבואר **בְּחַטַּאת בְּהֵמָה** בתחילת הפרשה (שם ה ו), שהרי עולת העוף באה תחת חטאת בהמה, שהרי אם היה עשיר היה מביא חטאת בהמה, וכיון שהוא עני הרי הוא מביא תחת החטאת שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת, ולכן נוהגים בעולת העוף דיני החטאת וכפי שיתבאר להלן.

שואלת הברייתא: **אַתָּה אוֹמֵר** שהכוונה **כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת בְּהֵמָה, אוֹ אֵינוֹ** כן כוונת הפסוק, **אֶלָּא** לומר שעולת העוף דינה **כַּמִּשְׁפַּט** המבואר **בְּחַטַּאת הָעוֹף**, שכשם שחטאת העוף אסור להבדילה אלא מולק בה סימן אחד בלבד, אף עולת העוף לא יהיה צריך לעשות בה הבדלה, ומן הסברא נראה יותר שכן היא כוונת הפסוק, שכל הקרבנות שהם תחת החטאת בהמה יהיו שוים בדיניהם. משיבה הברייתא: **כְּשֶׁהוּא** – הפסוק **אוֹמֵר** לגבי עולת העוף הבאה בנדבה (ויקרא א טו) **'וְהִקְרִיבוֹ'** בלשון יחיד, ולא נאמר 'והקריב' סתם, ומשמע שכוונת הפסוק למעט שיש בעולת העוף שינוי מחטאת העוף, הרי **שֶׁחָלַק הַכָּתוּב בֵּין חַטַּאת הָעוֹף לְעוֹלַת הָעוֹף, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים 'כַּמִּשְׁפָּט'**, בהכרח לומר שאין הכוונה למשפט חטאת העוף שחלקו הפסוק ממנו, אלא **כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת בְּהֵמָה**. ויש ללמוד מחטאת בהמה לעולת העוף, **שֶׁמָּה חַטַּאת בְּהֵמָה אֵינָהּ בָּאָה**

רש"י

מכל מקום קשיא — וכי מתה עומד ומולק? **בלא רוב** — רוחב הבשר של מפרקת, דאבתי לאו מתה היא. דהא זעירי מפרקת ורוב בשר קאמר. **להא שמעתא** — דזעירי. **אמר ליה** — הואיל ומתה, חשוב כל מליקות דאמר רחמנא דבעי לחתוך סימנים, וכי מתה עומד ומולק? **אשתומם** — שתק והיה מחשב מה יענה. בחטאת העוף כתיב "ולא יבדיל" גבי שמיעת הקול ב"ויקרא", הילכך בחד סימן סגי, דעוף הכשרו בסימן אחד. **ורוב בשר עמו** — לאחר מליקת הסימן. **ובעולה** — דבעי הבדלה כדלקמן, שנים או רוב שנים. פלוגתא דרבי אלעזר בר רבי שמעון ורבנן לקמן בשמעתין. **האמר רוב שנים** — דוקא ולא יותר, כדקתני לקמן (חולין כב,א) דבעינן שיהא אוחז בראש ובגוף כשהוא מזה. **שדומים לשנים** — דלכתחלה בעינן שיחתוך רוב להדיא, שיהא נראה לעינים שהוא רוב, או רוב שנים ואפילו רוב מצומצם. **נשברה מפרקת** — באדם. **ואם תאמר** — הא עלי מפרקת בלא רוב בשר הוה, וקרי ליה מת "ותשבר מפרקתו וימת". **מטמא באהל** — ואפילו מפרכס. **עשאה גיסטרא** — שחתכה לרחבה, או בצוארה כולו, או בשדרה עד החלל. כל דבר החלוק לשנים קרי "גיסטרא". **ניטל הירך** — ממקום חיבורו בבוקא דאטמא. **וחלל שלה** — כלומר, לא שניטל העצם עם קצת הבשר הפנימי, ונשאר בשר העליון והעור עד חצי הירך או שלישיתו וחופה את המכה. דהתם טרפה הוא דהויא, כדתנן (חולין עו,א): בהמה שנחתכו רגליה, דהיינו אחרונים, מן הארכובה ולמעלה — טרפה. אבל כשנטל כל הבשר עד שנראית גופה של מקום החתך כעין חלל, *קיבדור"א בלעז. **נבלה** — ואפילו בחייה מטמאה. **כל שרכוצה ונראית חסרה** — דרך הבהמה לרבוץ על יריכה ומתכסת יריכה ברביצתה, ואם נראית חסרונה כשהיא רבוצה. **הותזו ראשיהן** — בשמנה שרצים קמיירי בסדר טהרות. **טמאים** — דכיון דעשויין גיסטרא אף על פי שלא הובדלו לגמרי כדמפרש ואזיל, הרי הם כמתים. **כזנב הלטאה שמפרכסת** — כלומר, דאף על פי שמפרכסת אין זה חיות, שהרי זנב הלטאה חותך אותה לגמרי והיא מפרכסת. חיתוך הזנב מפרכס. **כהבדלת עולת העוף לרבנן** — דבעו כל הסימנין. **ולא פליגיתו** — את וריש לקיש, דהיינו נמי הותזו ממש. **איכא דאמרי** — דבהדיא אמר רב אסי למילתיה: כהבדלת רבי אלעזר ברבי שמעון, ולא בעי רבי ירמיה מיניה. **ואת השני וגו'** — בעולת העוף של חובה כתיב, גבי שמיעת הקול כשהוא מביא בדלות. בפרשה עליונה כשהוא מביא בעשירות דיבר בחטאת בהמה. **כמשפט** — משמע שקצוב המשפט במקום אחר, ואהיכא קאי? אחטאת בהמה דלעיל קאי, שהרי עולה זו באה חליפין לה, הלכך לה אקשה וליף מיניה, כדמפרש לקמיה: דאינה באה אלא מן החולין כו'. **או אינו אלא כמשפט חטאת העוף** — שלא תיטען הבדלה במליקתה, כדכתיב (ויקרא ה) בחטאת העוף: "ממולו ערפו ולא יבדיל". **כשהוא אומר והקריבו** — בעולת העוף של נדבה ב"ויקרא" [ויקרא א]: "והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו" וגומר. מדלא כתיב "הקריב" אלא "והקריבו" משמע: חלוקה הקרבתו של זה מהקרבת אחרים, גילה לך הכתוב שלא תלמד מליקת עולה ממליקת חטאת.

מִכֹּל מָקוֹם קַשְׁיָא! אֲמַר רָבָא, אֲמַר: וְכֵן הוּא עוֹשֶׂה, חוֹתֵךְ שִׁדְרָה וּמַפְרֶקֶת בְּלֹא רוֹב בָּשָׂר. כִּי סָלֵיק רַבִּי זֵירָא, אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי אַמִּי דְּיָתֵיב וְקָאָמַר לָהּ לְהָא שְׁמַעֲתָא, אֲמַר לֵיהּ: וְכִי מֵתָה עוֹמֶד וּמוֹלֵק? אֶשְׁתּוֹמֵם כְּשָׁעָה חֲדָא, אֲמַר לֵיהּ: אִימָא, כָּךְ הוּא עוֹשֶׂה, חוֹתֵךְ שִׁדְרָה וּמַפְרֶקֶת בְּלֹא רוֹב בָּשָׂר. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: כֵּיצַד מוֹלְקִין חַטַּאת הָעוֹף? חוֹתֵךְ שִׁדְרָה וּמַפְרֶקֶת בְּלֹא רוֹב בָּשָׂר עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַוּוֹשֶׁט אוֹ לַקַּנֶּה; הַגִּיעַ לַוּוֹשֶׁט אוֹ לַקַּנֶּה - חוֹתֵךְ סִימָן אֶחָד אוֹ רוּבוֹ וְרוֹב בָּשָׂר עִמּוֹ, וּבְעוֹלָה - שְׁנַיִם אוֹ רוֹב שְׁנַיִם. מַנִּי? אִי רַבָּנַן - הָא אָמְרִי: שְׁנַיִם דַּוְקָא! אִי בְּרִבִּי אֶלְעָזָר בְּרִבִּי שִׁמְעוֹן - הָאָמַר: רוֹב שְׁנַיִם! - אֵימָא: שְׁנַיִם - לְרַבָּנַן, רוֹב שְׁנַיִם - לְרִבִּי אֶלְעָזָר בְּרִבִּי שִׁמְעוֹן. וְאִיבָּעְיָא לֵיהּ: אֵימָא: הָא וְהָא רִבִּי אֶלְעָזָר בְּרִבִּי שִׁמְעוֹן, וּמַאי שְׁנַיִם - שֶׁדּוֹמִין לִשְׁנַיִם. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: נִשְׁבְּרָה מַפְרֶקֶת וְרוֹב בָּשָׂר עִמָּהּ - מְטַמֵּא בְּאֹהֶל; וְאִם תֹּאמַר: אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה דְּעֵלֵי מַפְרֶקֶת בְּלֹא רוֹב בָּשָׂר הֲוָאי! זְקֵנָה שָׁאנֵי, דִּכְתִיב: "וַיְהִי כְּהַזְכִּירוֹ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיִּפֹּל מֵעַל הַכִּסֵּא אֲחֹרַנִּית בְּעֹד יַד הַשַּׁעַר וַתִּשָּׁבֶר מַפְרַקְתּוֹ וַיָּמֹת כִּי זָקֵן הָאִישׁ וְכָבֵד" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: קָרְעוֹ כְּדֶג - מְטַמֵּא בְּאֹהֶל. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק: וּמִגַּבּוֹ. אָמַר שְׁמוּאֵל: עֲשָׂאָהּ גִּיסְטְרָא - נְבֵלָה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: נִיטַל הַיָּרֵךְ וְחָלַל שֶׁלָּהּ נִיכָּר - נְבֵלָה. הֵיכִי דָּמֵי חָלָל שֶׁלָּהּ נִיכָּר? אָמַר רָבָא: כָּל שֶׁרְבוּצָה וְנִרְאֵית חֲסֵרָה. תְּנַן הָתָם: הוּתְּזוּ רָאשֵׁיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁמְּפַרְכְּסִין - טְמֵאִים, כְּזָנָב הַלְּטָאָה שֶׁמְּפַרְכֶּסֶת. מַאי הוּתְּזוּ? רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: הוּתְּזוּ מַמָּשׁ, רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי מָנִי: כְּהַבְדָּלַת עוֹלַת הָעוֹף. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי אַסִּי: כְּהַבְדָּלַת עוֹלַת הָעוֹף לְרַבָּנַן וְלָא פָּלִגִיתוּ, אוֹ דִּלְמָא כְּהַבְדָּלַת עוֹלַת הָעוֹף לְרִבִּי אֶלְעָזָר בְּרִבִּי שִׁמְעוֹן, וּפְלִגִיתוּ? אָמַר לֵיהּ: כְּהַבְדָּלַת עוֹלַת הָעוֹף לְרִבִּי אֶלְעָזָר בְּרִבִּי שִׁמְעוֹן? דְּתַנְיָא: "וְאֶת הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט" - כְּמִשְׁפָּט חַטַּאת בְּהֵמָה. אַתָּה אוֹמֵר: כְּמִשְׁפָּט חַטַּאת בְּהֵמָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כְּמִשְׁפָּט חַטַּאת הָעוֹף! כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהִקְרִיבוֹ" - חִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין חַטַּאת הָעוֹף לְעוֹלַת הָעוֹף; וּמַה אֲנִי מְקַיֵּים "כַּמִּשְׁפָּט" - כַּמִּשְׁפָּט חַטַּאת בְּהֵמָה, מַה חַטַּאת בְּהֵמָה אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא

תוספות

כי סליק רבי זירא אשכחיה לרבי אמי דקאמר להא שמעתא — פירוש: דזעירי. ורבי אמי גרסינן ולא גרסינן אסי, דרבי אסי הוא דאמר לקמן גבי הותזו ראשיהן דהיינו כהבדלת עולת העוף.

הותזו ראשיהן — גבי בהמה חיה ועוף מיתניא במסכת אהלות, ולא גבי שרצים כדפירש בקונטרס.

הותזו ממש — נראה דפליגי אזעירי דלעיל, דסגי ליה במפרקת ורוב בשר לחוד.

כשהוא אומר והקריבו חילק הכתוב כו' — פירוש: להצריך הבדלה בעולת העוף. ואם תאמר: דבפרק "קדשי קדשים" (זבחים סה,א) דריש ליה למילתא אחריתי, דקאמר: לפי שנאמר "מן התורים או מן בני היונה" יכול לא יפחות? משני פרידים? תלמוד לומר "והקריבו"! ויש לומר: דהכא מדסמך "והקריבו" ל"ומלק" דרשינן, דחלוקה מליקת עולת העוף ממליקת חטאת עוף לענין הבדלה. **כמשפט** חטאת בהמה — הקשה בקונטרס: למה ליה להאי תנא למימר כמשפט חטאת בהמה? לוקמיה בחטאת העוף דסליק מיניה דבאה מן החולין, וכולהו איתנהו בה, וחילוק ד"והקריבו" למילתיה אתא, דקאמר: חלוקה עולה מחטאת לענין הבדלה כדקאמר רבי ישמעאל ורבי אלעזר ברבי שמעון! ותירץ: דבחטאת העוף לא כתיב בה חולין בהדיא, אלא בבהמה כתיב כדלקמן, ובהיקשא יליף מדאיקרי חטאת, ודבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש גבי קדשים. והדין עמו דחשיב כ"משפט" היקש ולא כתוב בהדיא, דהא "כאשר יורם" "וכן יעשה לפר" "כאשר עשה לפר החטאת" חשיב ליה היקש פרק "איזהו מקומן" (זבחים מט,ב). וקשיא לפירושו: דאם כן מחטאת בהמה גופיה היכי יליף? הא כמשפט חטאת בהמה דקאמר, על כרחך לאו אפרו של אהרן קאי, דמה ענינו לכאן? אלא אחטאת בהמה דלעיל קאי כדפירש בקונטרס, שהרי עולה זו באה חליפים לה. וחטאת בהמה מפרו של אהרן יליף, מדאיקרי חטאת, והיינו נמי למד מן הלמד, ואמאי חשיב חטאת העוף למד בהיקש יותר מן בהמה? ועוד דבפרק שני דביצה (כ,א) דריש "ויקרב את העולה ויעשה כמשפט" — לימד על עולת חובה שטעונה סמיכה כעולת נדבה. והשתא, למה לי "כמשפט"? תיפוק ליה מדאיקרי עולה! ועוד, דבפרק קמא דזבחים (ח,א) לא ילפינן חטאת נזיר מחטאת חלב, ולא גמרי מהדדי מדאיקרי חטאת, כיון דאיכא למיפרך. והכא נמי חטאת העוף היכי יליף מפרו של אהרן? דאיכא למיפרך: שכן טעונה כלי בשחיטה וארבע מתנות על ארבע קרנות, ושכן כפרתו מרובה, ונכנס דמה לפני ולפנים! דהכי פריך פרק קמא דשבועות (ט,א). ועוד קשה: דחטאת בהמה גופיה היכי ילפינן מפרו של אהרן? דאי במה מצינו — איכא למיפרך: שכן כפרתו מרובה ונכנס דמה לפני ולפנים בדפרישית, ואי מהיקשא ד"זאת התורה" — מהתם נמי תיפוק ליה עולת העוף, ולמה לי "כמשפט"? ונראה לפרש: דמיתורא דרשינן דגבי פרו של אהרן לא הוה צריך למכתב "את פר החטאת אשר לו", אלא: "את פר החטאת" ותו לא. דפרו של אהרן ידענן שפיר דאינו בא אלא מן החולין כיון דנשרף, מידי דהוה אעולות דאין באין אלא מן החולין, כדאמרינן בסיפרי בפרשת "ראה" משום דמעשר טעון אכילה, ועולה אינה נאכלת, אלא כתיב (ויקרא ט) "החטאת אשר לו" ללמד על כל חטאת, אפילו על חטאת העוף שיהא משלו ולא משל מעשר. ומיהו קשה: למה לי "כמשפט" לענין חולין בעולת העוף? תיפוק לי מדרשא דסיפרי דהא אינה נאכלת! ויש לומר: דסלקא דעתך דאתא "והקריבו" לחלק אף לענין חולין. ואם תאמר: אם כן, מאי פריך לקמן (כב,א): מ"ביום צותו" נפקא? דלמא הייתי מחלק מ"והקריבו"! ויש לומר: ד"ביום צותו" כתיב על "זאת התורה לעולה", ומשמע כל עולה, אפילו עולת העוף. ואם תאמר: כי היכי דילפינן הכא הבדלה בעולת העוף חובה מ"והקריבו" אף על גב דכתיב בעולת עוף נדבה, אמאי לא ילפינן נמי בפרק שני דביצה (כ,א) עולת חובה מנדבה

מנדבה לענין סמיכה? ויש לומר: דסמיכה מילתא אחריתי היא. אבל הכא שניהן צריכין מליקה, ואינו אלא גילוי מילתא בעלמא, דמגלה לנו הכשר מליקת העוף, והבדלה הויא כמו גמר מליקה. ובהקישא ד"זאת התורה" לא ילפינן לענין סמיכה, דלא ילפינן בהקישא אלא לענין דבר שיכול לנהוג בכל הנזכרים בפסוק, וסמיכה ליכא בבכור ומעשר, כדתנן בפרק "שתי מדות" (מנחות צב.ב): "קרבנו" ולא הבכור, "קרבנו" ולא המעשר. (ובזבחים (ז,ב)) מ"להקריב את קרבניהם" דרשינן: זה בכור ומעשר ופסח. פה חטאת העוף ממול עורף — פירש בקונטרס: דהא סברא דמן החולין נפקא ליה לרבי ישמעאל בעולת חובה בהקישא ד"זאת התורה" דאיתקש כולהו להדדי, וילפינן כולהו מחטאת, והכי גמרינן בשילהי "התודה" (מנחות פב.א), ומשמע ליה בין עולת העוף בין עולת בהמה. ותנא קמא לא משמע ליה מההוא היקישא אלא קרבנות בהמה דומיא דאשם ושלמים. וקשה, דבסמוך פריך: מ"ביום צותו" נפקא — אלמא עולת העוף נמי בכללו! ונראה, דטעמייהו דרבנן דקסברי דלא מתוקמא הקישא ד"זאת התורה" לחולין — משום דלא שייך בכל הקרבנות, דאיכא קרבנות נדבה דלא אתו מחולין. כדאשכחן נמי לרבי אליעזר בסוף "התודה" (שם פב.ב) דגמר פסח דורות חולין מפסח מצרים אף על

אֶלָּא מִן הַחוּלִּין, וּבִיּוֹם, וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית - אַף עוֹלַת הָעוֹף אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחוּלִּין, וּבִיּוֹם, וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית. אִי מַה לְּהַלָּן בְּרוֹב שְׁנַיִם, אַף כָּאן בְּרוֹב שְׁנַיִם! תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמָלַק... וְהִקְטִיר", מַה הַקְּטָרָה - הָרִאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ, אַף מְלִיקָה - הָרִאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: "כַּמִּשְׁפָּט" - כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף, מַה חַטַּאת הָעוֹף מִמּוּל עוֹרֶף - אַף עוֹלַת הָעוֹף מִמּוּל עוֹרֶף. אִי מַה לְּהַלָּן מוֹלֵק וְאֵינוֹ מַבְדִּיל בְּסִימָן אֶחָד, אַף כָּאן מוֹלֵק וְאֵינוֹ מַבְדִּיל בְּסִימָן אֶחָד! תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהִקְרִיבוֹ". רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "כַּמִּשְׁפָּט" - כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף, מַה לְּהַלָּן

אוחז

אלא מן החולין — ולא ממעות מעשר שני. ולקמן (חולין כב.א) יליף לה בחטאת גופה מנלן. **וביום** — שאין חטאת קרבה אלא ביום, כדכתיב בפרשת יום הכפורים (ויקרא טז): "כי ביום הזה יכפר עליכם" וגו'. **ובידו הימנית** — שאין עבודותיו כשרות אלא בימין, דכתיב בה (שם ד): "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו", וקיימא לן במנחות בפרק קמא (י,א): כל מקום שנאמר אצבע וכהונה אינו אלא ימין. ואי קשיא: למה ליה להאי תנא למימר במשפט חטאת בהמה? לוקמיה אחטאת העוף דסליק מיניה, ולילף להא מילתא: מה חטאת העוף מן החולין כו', דהא כולהו נמי איתנהו בה, וחלוק ד"והקריבו" למלתיה אתא, כדאמר: חלוקה עולה מחטאת לענין הבדלה! לאו פירכא היא, דהא חטאת העוף לא כתיבא ביה חולין בהדיא, אלא בבהמה כתיב כדלקמן, ובהיקש ילפא מדאיקרי "חטאת", ודבר הלמד בהיקש אינו חוזר ולומד בהיקש בקדשים, דקיימא לן (זבחים מט.ב): בכל התורה למידין למד מלמד חוץ מקדשים. **אי מה** — בהמה כשרה ברוב שנים, אף עולת העוף ברוב שנים. **תלמוד לומר** — בעולת נדבה: "ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו". וכי אפשר לומר כן, מאחר שהוא מקטיר הוא מוצה? אלא מולקו כדרך

גב דפסח כתיב בהדיא הקישא, כדדרשינן (זבחים ז,ב): "להקריב את קרבניהם" — זה הבכור מעשר ופסח. ושמע מינה דהיינו טעמא בדפרישית לעיל, משום דאיכא קרבנות נדבה דלא אתו מחולין. ורבי ישמעאל סבר דגמרינן הקישא לחולין, כיון דמכל מקום כל קרבנות חובה או נדר אתו מחולין. ואיצ"ל מבדיל בסימן אחד — פירש הקונטרס: דכיון דכתיב "לא יבדיל", ועוף הכשרו בסימן אחד — כל כמה דעביד טפי מהכשרו הבדלה הוא. וכל הסימן הוי מצוה בעוף לכתחלה, הילכך במליקה כי מליק כל הסימן לאו הבדלה הוא, אבל סימן השני אפילו מצוה לכתחלה ליכא. וקשה לפירושו: דלקמן בריש פרק שני (כז,א) אמרינן בהדיא, דהא דקתני "השוחט" דיעבד — אאחד בעוף! ונראה לפרש: כיון דדיעבד לא בעי שחיטה בסימן שני — שייך בו הבדלה. אבל במיעוט הנשאר בסימן ראשון לא חיישינן, כיון דבעי שחיטת רוב אותו הסימן. ואם תאמר: דהכא משמע דלרבי אלעזר ברבי שמעון אינו מולק בחטאת העוף אלא סימן אחד והשני מניח מחובר, דליף מיניה עולת העוף שאין חותך אלא רוב שנים. ובזבחים פרק "קדשים" (סה.ב) תניא, אמר רבי אלעזר ברבי שמעון: שמעתי שמבדילין בחטאת העוף, והאי דכתיב "לא יבדיל" מפרש התם הייינו דאין צריך להבדיל! ואין לפרש, דהא דקאמר דכשהוא אוחז הראש בגוף מזה — הייינו אם ירצה, והא דקאמר: אי מה להלן בסימן אחד — הייינו נמי אם ירצה לא יחתוך אלא סימן אחד. דהא אברייתא דלעיל דקתני: "שנים או רוב שנים", מפרש: שנים לרבנן או רוב שנים לרבי אלעזר ברבי שמעון, ולוקמה כולה כרבי אלעזר ברבי שמעון, ואי בעי שנים ואי בעי רוב שנים. ובפרק "העור והרוטב" (חולין קכג,א) נמי, גבי טלית שנקרע רובה שוב אינו חיבור וטהורה, ומוקי לה בטלית טבולת יום, דכיון דלא חס עליה ולא טבלה ליכא למיגזר דלמא חייס ולא קרע רובה. ופריך: אלא מעתה עולת העוף לרבי אלעזר ברבי שמעון לגזור, דלמא לא אתי למעבד רובא! והשתא, בשלמא אי אמרת שאסור לחתוך כל הסימנים — פריך שפיר, דלא סגי ברוב מצומצם עד שיפסוק רוב הנראה לעינים, פן יחוש לצמצם לפי שירא שלא יחתוך כל השניים. אלא אי שרי לחתוך כל השנים, למה יש לגזור שם בכלל דלמא חייס? ונראה לפרש: דדוקא רבי שמעון בן אליקים הוא דאית ליה האי סברא אליבא דרבי אלעזר ברבי שמעון, דאית ליה בזבחים (סה.ב) ד"לא יבדיל" הייינו דאין צריך להבדיל כל השנים, ויכול להבדיל כל השנים אפילו קודם הזאה. והסוגיא דלעיל וד"העור והרוטב" לא אתיא כותיה, אלא כרב חסדא ורבא ואביי דהתם. ומוקמינן "לא יבדיל" לרבי אלעזר ברבי שמעון קודם הזאה, ואם הבדיל פסיל ליה. ולא מפרש ליה קרא אין צריך להבדיל אחר הזאה, אלא מוקמי לה קודם הזאה. והכי איתא התם: הבדיל בחטאת העוף ולא הבדיל בעולה — פסולה. וקאמר בגמרא: מתניתין דלא כרבי אלעזר ברבי שמעון, דתנן, אמר רבי אלעזר ברבי שמעון: שמעתי שמבדילין בחטאת העוף. מאי בינייהו? אמר רב חסדא: מיצוי חטאת העוף מעכב איכא בינייהו, דמצות חטאת העוף מולק מזה (בו) ומוצה, ובעולה מולק ומוצה ואינו מזה, כדתנן התם. השתא קא סברי רבנן: מיצוי חטאת העוף מעכב, וכשהזה עדיין לא נגמרה כל מצותו, הלכך כשהבדיל סימן שני לאחר הזאה לא חשיב מחתך בשר בעלמא, ופסול, שעשה מעשה עולה בחטאת, שיש כאן הבדלה ומיצוי כמו גבי עולה. ורבי אלעזר ברבי שמעון סבר: מיצוי חטאת העוף לא מעכב, וכבר נגמר כל מצותו, וכשמבדיל אחר הזאה אינו אלא מחתך בשר בעלמא. ורבא מפרש התם: שהייה בסימן שני בעולת העוף מעכב איכא בינייהו, דלרבנן לא מעכב ולרבי אלעזר ברבי שמעון מעכב, דאי אפשר לעשות הזאה בין סימן ראשון לסימן שני שלא ישהה. ואביי מפרש התם: רוב בשר עם סימן העוף מעכב איכא בינייהו, דלרבנן לא מעכב, ולכך זימנין לא חתיך

הקטרתו, מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו כו'. כך שנויה בתורת כהנים. והתם מפרש: מנין להקטרה שהראש בעצמו והגוף בעצמו? כשהוא אומר לאחר הקטרה זו: "ושסע אותו בכנפיו והקטיר אותו" — הרי הקטרת הגוף אמורה, הא מה אני מקיים הקטרה ראשונה — בהקטרת הראש. אלמא שתי הקטרות הן, והשסוע מבדיל ביניהן. **אף מליקת עולת העוף הראש בעצמו וכו'** — והיינו שנים. ואפילו מחובר בעור הבדלה חשיבא, כדאמרן לעיל (חולין כ.ב) דבמליקה כתב רחמנא הך הבדלה, ומליקה כשחיטה, וכל שישנו בשחיטה ישנו בהבדלה, ועור שאין שחיטה נזכרת בו — בהבדלה נמי לא מעכב. ולקמן (חולין כב.א) פריך: כיון דנפקא ליה הבדלה בעולה מהכא, למה לי "והקריבו" לחלק בין חטאת לעולה? הא הכא בהדיא כתיב דיבדיל והכא בהדיא כתיב דלא יבדיל! **רבי ישמעאל אומר כמשפט חטאת העוף** — דסליק מיניה. ולהכי אתקש, משום דבחטאת כתיב (ויקרא ה): "ממול ערפו", ובמליקת עולת נדבה לא כתיב אלא: "ומלק את ראשו והקטיר" (שם א), ואין מליקה כתיב בעולה אלא בשל נדבה, וזו למידה מזו. ולקמן פריך: תנא קמא הא מנא ליה? והך סברא דמן החולין וביום ובידו הימנית נפקא ליה לרבי ישמעאל בעולת חובה בהיקשא ד"וזאת התורה לעולה ולמנחה" וגו', דאיתקש כולהו להדדי וילפי כולהו מחטאת. והכי גמרי ליה בשילהי "התודה" (מנחות פב.ב), ומשתמע ליה בין עולת בהמה בין עולת העוף. ותנא קמא לא משמע ליה מההיא היקשא אלא קרבנות בהמה, דומיא דשלמים ואשם. ואינו מבדיל בסימן אחד — שמחובר בסימן אחד. דכיון דכתיב "ולא יבדיל", ועוף הכשרו בסימן אחד, כל מה דעביד טפי מהכשר — הבדלה היא. וכל הסימן הוי מצות שחיטה בעוף לכתחלה, הלכך במליקה כי מליק לכולו סימן — לאו הבדלה היא, אבל בסימן שני אפילו מצוה לכתחלה ליכא, כדתניא לקמן (חולין כז.ב): לחייבו בשני סימנין אי אשר, שכבר הוקש לדגים. **תלמוד לומר והקריבו** — משמע שצתן לה הכתוב הקרבה לעצמה, וחלוקה מדין הקרבת חטאת. ומאחר שכתוב אחד הקישן וכתוב אחד חלקן, מסתבר כי אקשינהו — למול עורף אקשינהו, וכי פלגינהו — מהבדלה פלגינהו. דרבי ישמעאל נמי א"ומלק והקטיר" דתנא קמא סמיך, ונפקא ליה מיניה הראש בעצמו והגוף בעצמו. והא דנקט טעמיה מ"והקריבו" — משום דמ"ומלק והקטיר" לחודיה בלא "והקריבו" לא מצי יליף, כדאמר לקמן (חולין כב.א) אליבא דתנא קמא. דהא על כרחך סבירא ליה לרבי ישמעאל שנים דוקא כרבנן. דכיון דמוקי היקשא ד"במשפט" אמול עורף, וחילוקא ד"והקריבו" אהבדלה — ליכא למימר מסימן אחד פליגה ואוקמיה ארוב שנים, דהא לא שנים כתיב בקרא ולא רוב שנים כתיב בקרא, אלא הבדלה כתיבא — "ולא יבדיל", וכי כתיב "והקריבו" בעולה לחלק וליתן לה הקרבה אחרת — להטעינה הבדלה בא, וכל שישנו בשחיטה צריך להבדילה, ומיעוט שני סימנין דישנו בשחיטה ישנו בהבדלה. דבשלמא לרבי אלעזר ברבי שמעון דגמר מול עורף מגזירה שוה כדלקמן, לא מיבעי ליה היקישא ד"כמשפט" אמול עורף. וכמשפט חטאת בהמה לא ניחא ליה למימר, משום דמעוט סליק גמרה מהיקשא, דכמשפט אחיזת חיבור ראש וגוף במיעוט סימנים כדלקמן, וחילוקא — לרוב שנים, דלא מתכשר בסימן אחד. אלא לרבי ישמעאל דמפיק היקשא למול עורף, והבדלה לגמרי משמע, אחיזת ראש וגוף במיעוט סימנים מנא תיתי? אלא כרבנן סבירא ליה.

אוחז

רוב בשר עם סימן הראשון דקודם הזאה, וכשמבדיל אחר הזאה — יש כאן מעשה עולה בחטאת. ואפילו חתך רוב בשר סימן הראשון — גזרינן אטו היכא דלא חתך ופסול. ורבי אלעזר בן רבי שמעון סבר דרוב בשר מעכב, ולכך לא פסול — דאין כאן מעשה עולה, דכיון דחתך רוב בשר עם סימן הראשון, כשמבדיל אחר ההזאה — מתה עומד ומבדיל, וכי האי גוונא בעולה לאו הבדלה היא. ואביי לטעמיה, דסבירא ליה דמתה אינו עומד ומבדיל. דהא פריך לעיל: ותקשי לך עולת העוף דבעי שני סימנין, וכי מתה עומד ומולק? ולית ליה טעמא כדי לקיים מצות הבדלה. והדר קאמר: אמרוה קמיה רבי ירמיה, פירוש: הנך טעמי דרב חסדא ורבא ואביי. אמר להו: לא שמיע להו הא דאמר רבי שמעון בן אליקים כו' מאי "לא יבדיל" — אין צריך להבדיל,

ואפילו

אֶלָּא מִן הַחוּלִּין – ממעות חולין ולא ממעות מעשר שני, וכמו שידרשו להלן (כב.) מהפסוק, וְכֵן אינה קריבה אלא בַּיּוֹם ולא בלילה, וכמו שנאמר לגבי פר החטאת הקרב ביום הכפורים (ויקרא טז ל) 'כִּי 'בַיּוֹם' הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם', וְכן אין עבודותיה כשירות אלא בְּיָדוֹ הַיְמָנִית של העובד, וכמו שידרשו להלן (כב.), אַף עוֹלַת הָעוֹף אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחוּלִּין, וּבַיּוֹם, וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית. אִי – ואם תאמר, מאחר שלמדים דיני עולת העוף מחטאת בהמה, יש גם ללמוד שמַּה לְּהַלָּן – בחטאת בהמה, מצותה בְּשחיטת רוֹב שְׁנַיִם – שני סימני הבהמה, הקנה והושט, ואינו צריך לגמור ולשחוט את כל שני הסימנים, אַף כָּאן – בעולת העוף, תהא מצותה בְּרוֹב שְׁנַיִם, ולא יהא הכהן צריך לגמור ולמלוק את כל שני הסימנים. לכך תַּלְמוּד לוֹמַר לגבי עולת העוף הבאה בנדבה (ויקרא א טו) 'וּמָלַק אֶת ראשו' וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה', ולכאורה אם הדברים כפשוטם, שימלוק את ראש העוף ויקטירו על המזבח, יש להקשות וכי מאחר שכבר הקטיר את הכל איך נאמר בהמשך הפסוק 'וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ', והלא כבר הוקטר על המזבח, אלא בהכרח לומר שכוונת הפסוק לומר שתהא המליקה כהקטרה, מָה הַקְּטָרָה, מצותה היא להקטיר את הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ, וְאת הַגּוּף בְּעַצְמוֹ, שהרי נאמרו בפסוק שתי הקטרות, כאן נאמרה הקטרת הראש, ואילו בפסוק שלאחריו (שם א יז) נאמר 'וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה', הרי שהראש קרב בפני עצמו והגוף קרב בפני עצמו, אַף מצות מְלִיקָה כך היא, שיהא הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ, וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ, והיינו שיחתוך את כל שני הסימנים עד שיהא הראש מופרד מהגוף לגמרי. אלו הם דברי תנא קמא.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל חולק וואוֹמֵר, מה שנאמר בעולת העוף 'כַּמִּשְׁפָּט' אין הכוונה למשפט חטאת בהמה, כפי שדרש תנא קמא, אלא הכוונה כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף, ולכך הקישם הפסוק, לומר מַה – כשם שחַטַּאת הָעוֹף צריך למלוק את העוף מִמּוּל הָעוֹרֶף – מאחורי הצואר, אַף עוֹלַת הָעוֹף מקום מליקתה הוא מִמּוּל הָעוֹרֶף. וואִי – אם תאמר, מאחר ולמדים דיני עולת העוף מחטאת העוף, יש גם ללמוד שמַּה לְּהַלָּן – בחטאת העוף מוֹלֵק הוא רק סימן אחד מסימני השחיטה, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל בין גוף העוף לראשו בְּסִימָן אֶחָד – בסימן השני, אלא מניחו מחובר, שהרי בחטאת העוף נאמר (שם ה ח) 'וְלא יַבְדִּיל', אַף כָּאן – בעולת העוף יהא מוֹלֵק סימן אחד וְאֵינוֹ מַבְדִּיל בְּסִימָן אֶחָד. לכך תַּלְמוּד לוֹמַר לגבי עולת העוף הבאה בנדבה (שם א טו) 'וְהִקְרִיבוֹ' ולא נאמר 'והקריב', לומר שאופן הקרבת עולת העוף שונה מהקרבת חטאת העוף, ומאחר שנתבאר בחטאת העוף שאין להבדיל בה, בהכרח לומר שעולת העוף שונה בדבר זה וצריך שיבדיל בה, ומולק את שני הסימנים.

רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מה שנאמר בעולת העוף 'כַּמִּשְׁפָּט', אין הכוונה כמשפט חטאת בהמה, כפי שדרש תנא קמא, אלא כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף, וכוונת הפסוק להקיש עולת העוף לחטאת העוף ולומר שמַּה לְּהַלָּן – בחטאת העוף

המשך מעמוד כד

ליל ויום ג' פ' ויחי, עשרה בטבת וש"פ ויחי, י"ד טבת ה'תשנ"ב

דורנו, שאנו עתה ממש בו, "בית רבינו שבבבל"[177]), וכן הבתים הפרטיים דכאו"א מבנ"י שנעשו ממש בתים של תורה תפלה וגמ"ח, ו"כספם[178] וזהבם אתם"[179] - לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, ולבית המקדש השלישי.

וכאו"א מראה באצבעו ואומר זה: הנה משיח צדקנו, הנה כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, "הנה[180] אלקינו זה[181] גו' זה הוי'", והנה השולחן הערוך ומוכן לסעודה דלויתן ושור הבר ויין המשומר[182], שבסיומה אומר דוד מלכא משיחא "אני אברך ולי נאה לברך"[183].

ומתחיל מהסעודה דמוצאי שבת קודש (נוסף על המשך הסעודה (יין ומזונות) בהתוועדות דיום השבת שהוא מעין ודוגמת "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[184]), "סעודתא דדוד מלכא משיחא"[185], ובפרט שביום ראשון יום חמש עשרה בחודש "קיימא סיהרא (דחודש טבת) באשלמותא", שבודאי תערך ברוב פאר והדר, ועוד והוא העיקר, שתערך ביחד עם דוד מלכא משיחא בראשנו, כיון שעוד לפנ"ז (ביום הש"ק) באים "עם[186] עננ שמיא"[187] לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש ולקדש הקדשים.

---

177) ראה בארוכה קונטרס בענין בית רבינו שבבבל (התוועדויות תשנ"ב ח"א ע' 416 ואילך).

178) ישעי' ס, ט.

179) ורביבוי הכי גדול - במכ"ש וק"ו מה"רכוש גדול" שביצי"מ, ביזת מצרים וביזת הים, לאחרי השעבוד במשך ר"י שנה (כמנין "רדו"), ועאכו"כ לאחרי האריכות דגלות זה האחרון במשך יותר מאלף ותשע מאות שנה!

180) ישעי' כה, ט. וראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג.

181) "זה" בגימטריא י"ב - שבזה מודגש שהאמירה "הנה אלקינו זה" תהי' אצל כל י"ב השבטים, כל בנ"י.

182) להעיר מהשייכות דיין המשומר לפרשתנו - שבברכת יהודה (עליו נאמר (מט, יו"ד ובפרש"י) "לא יסור שבט מיהודה גו' עד כי יבוא שילה", "מלך המשיח שהמלוכה שלו") כתיב (שם, יא־יב) "אסרי לגפן גו' כבס ביין גו' חכלילי עינים מיין גו'", "ואונקלוס תרגם במלך המשיח" (פרש"י), ובתרגום יונתן: "חכלילי עינים", "מה יאין עינוי דמלכא משיחא", "וא"כ יש לפרש מיין היינו מכוס של ברכה דלעת"ל על יין המשומר בענביו" (אוה"ת פרשתנו שעא, ב. שעו, א).

183) פסחים קיט, ב.

184) תמיד בסופה.

185) סידור האריז"ל במקומו. ועוד.

186) דניאל ז, יג.

187) שהרי "אין תחומין למעלה מעשרה" (עירובין מג, א).

הכהן **אוֹחֵז בְּרֹאשׁ וּבַגּוּף** של העוף בתוך כף ידו **וּמַזֶּה** את הדם, **אַף כָּאן** – בעולת העוף הכהן **אוֹחֵז בְּרֹאשׁ וּבַגּוּף** של עולת העוף בתוך כף ידו **וּמַזֶּה** את הדם.

מבררת הגמרא: **מַאי קָאָמַר** – מה היא כוונת לימוד זה, שהרי לא מצאנו בחטאת העוף שנאמר בה שיש לאחוז את ראש החטאת ואת הגוף בתוך כף ידו בשעת ההזאה. מבארת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך היא כוונת רבי אלעזר ברבי שמעון בדרשתו, **מַה לְהַלָּן** – בחטאת העוף **כְּשֶׁהוּא אָחוּז הָרֹאשׁ בַּגּוּף** הוא **מַזֶּה** את הדם, והיינו שאינו מולק בחטאת העוף אלא סימן אחד ונמצא שהראש אחוז ומחובר בגוף העוף בשעת ההזאה, **אַף כָּאן** – בעולת העוף **כְּשֶׁהוּא אָחוּז הָרֹאשׁ בַּגּוּף** הוא **מַזֶּה** את הדם, ואינו מולק את שני הסימנים לגמרי, אלא מולק רק את רוב הסימנים, ומיעוט הסימנים שלא נמלק מחבר בין ראש העוף לגופו.

המשך דברי הברייתא: **וְאִי** – אם תאמר, מאחר שהוקשה עולת העוף לחטאת העוף, יש ללמוד משם לגמרי ולומר **מַה לְהַלָּן** – בחטאת העוף מצותה **בְּמַלִּיקַת סִימָן אֶחָד** בלבד, **אַף כָּאן** – בעולת העוף תהא מצותה **בְּמַלִּיקַת סִימָן אֶחָד**, ולא יהא צריך למלוק אף רוב שני סימנים. לכך **תַּלְמוּד לוֹמַר** לגבי עולת העוף הבאה בנדבה (ויקרא א טו) **'וְהִקְרִיבוֹ'** ולא נאמר 'והקריב', לומר שאופן הקרבת עולת העוף שונה מהקרבת חטאת העוף, והיינו שצריך לעשות בה הבדלה ולמלוק את שני הסימנים, שלא כחטאת העוף שאינו מבדיל בה.

ומבואר שלדעת תנא קמא יש למלוק את כל שני הסימנים וכמו שדורש מ'ומלק והקטיר', ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון אינו מולק אלא רוב שני סימנים כדי שיהא הראש אחוז בגוף העוף.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא. מקשה הגמרא: **וְתַנָּא קַמָּא** הדורש שצריך למלוק את שני הסימנים מ'ומלק והקטיר', **וְכִי מֵאַחַר דְּנַפְקָא לָן** – שדורש כן **מִ'וּמָלַק וְהִקְטִיר'**, אם כן מה שדורש בתחילה מ'וְהִקְרִיבוֹ' שאין דין עולת העוף כחטאת העוף, **לָמָּה לִי** – מדוע צריך פסוק זה לדרשה, הלא יש לדרוש כן מ'ומלק והקטיר'.

מתרצת הגמרא: **אִי לָאו** 'וְהִקְרִיבוֹ', **הֲוָה אֲמִינָא** – הייתי אומר **שֵׁמֵאי** – מהי כוונת הפסוק **'כַּמִּשְׁפָּט'**, היינו **כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף**, שכשם שחטאת העוף אינו מבדיל בה את הראש לגמרי במליקת שני הסימנים, אף עולת העוף אינו מבדיל בה את שני הסימנים, **וְאִי** – אם תאמר שאין לדרוש כן **מִשּׁוּם** שנאמר **'וּמָלַק וְהִקְטִיר'** ויש לדרוש שכן יבדיל משום שהוקשה המליקה להקטרה, וכפי שנדרש לעיל, **הֲוָה אֲמִינָא** – היה אפשר לומר שיש לדרוש היקש זה לדין אחר, לומר **מָה הַהַקְטָרָה** של עולת העוף נעשית **בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, אַף הַמְּלִיקָה** צריך שתיעשה **בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ**, דהיינו למעלה מ'חוט הסיקרא' ולא כמליקת חטאת העוף הנעשית למטה מחוט הסיקרא. ולכך נאמר 'והקריבו' לומר שבהכרח דין עולת העוף חלוק מחטאת העוף, **וְהַשְּׁתָּא** – עתה לאחר **דְּכָתַב רַחֲמָנָא 'וְהִקְרִיבוֹ'**, ללמד שחלוקה תורת עולת העוף מחטאת העוף, בהכרח אין לומר ש'כמשפט' היינו כחטאת העוף שאינו מבדיל בה, אלא 'כמשפט' היינו כמשפט חטאת בהמה, ועתה **דְּרוֹשׁ בֵּיהּ נַמִּי הָא** – יש לדרוש מההיקש 'ומלק והקטיר' אף דבר זה שהוקשה המליקה להקטרה לגמרי, לומר שצריך להבדיל בה את כל שני הסימנים בהקטרה שהראש בעצמו והגוף בעצמו.

שנינו בברייתא לעיל (כא.–:) שמה שנאמר 'כמשפט' היינו כמשפט חטאת בהמה, לומר שעולת העוף אינה באה אלא ממעות חולין.

שואלת הגמרא: **חַטַּאת בְּהֵמָה דְּאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן** מעות **הַחוּלִּין** ולא ממעות מעשר שני, **מְנָלָן** דין זה. **אָמַר רַב חִסְדָּא, דְּאָמַר קְרָא** לגבי קרבנות יום הכפורים (ויקרא טז ו) **'וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ'**, ויש לדרוש ממה שנאמר 'אשר לו' שהכהן גדול צריך להביאו **מִמְּעוֹת שֶׁלּוֹ וְלֹא מִמְּעוֹת תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה שֶׁל צִבּוּר, וְלֹא מִמְּעוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂר** שני שברשותו. ואף לדעת רבי יהודה הסובר (קידושין נב:) שמעשר שני ממון הדיוט הוא, מכל מקום מיעט הפסוק שצריך שיהא הפר ממעות חולין ולא ממעות אלו. ומפר החטאת של יום הכפורים לומדים לכל החטאות שאינן באות אלא מן החולין.

עוד שנינו בברייתא, שהוקשה עולת העוף לחטאת בהמה שאינה באה אלא ביום. מקשה הגמרא: דין זה **שֶׁבַּיּוֹם** ולא בלילה, אין צריך ללמוד כן לעולת העוף מחטאת הבהמה, שהרי **מִ'בְּיוֹם צַוּוֹתוֹ** אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם' (ויקרא ז לח), האמור על כל הקרבנות, **נַפְקָא** – יש ללמוד דין זה אף בעולת העוף. מתרצת הגמרא: אכן **כְּדֵי נַסְבָּה** – בחינם נכתב בברייתא דין זה שנלמד מהיקש, שהרי אין צורך לכך, וההיקש של 'במשפט' נאמר לשאר הדברים המבוארים בברייתא, שאינה באה אלא מן החולין ושעבודתה בימין.

עוד שנינו בברייתא, שהוקשה עולת העוף לחטאת בהמה, שכל מעשיה בימין. מקשה הגמרא: שתהא עולת העוף קריבה בְּיָדוֹ הַיְמָנִית דווקא, הרי **מִדְּרָבָה בַּר בַּר חָנָה נַפְקָא** – יש ללמוד כן אף לעולת העוף ואין צריכים להיקש, **דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל מָקוֹם** בתורה **שֶׁנֶּאֱמַר** בעשייתו **'אֶצְבַּע' אוֹ 'כְּהוּנָּה', אֵינָהּ אֶלָּא יָמִין** – כוונת הפסוק בדווקא על יד ימין, שאין העבודה כשירה אלא בה, והרי בהקרבת עולת העוף נאמר (ויקרא א טו) 'וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן', ו'כהונה' אינה אלא בימין, ומדוע נצרך ההיקש 'במשפט' ללמד דבר זה. מתרצת הגמרא: **וְאִידָּךְ** – התנא של הברייתא שדרש כן מ'במשפט', סבר ש'**כְּהוּנָּה' כְּעֵין 'אֶצְבַּע'** – אין לדרוש מ'כהונה' לבד שהיא בימין, אלא אם נאמר בה אף 'אצבע', ואילו **'אֶצְבַּע' לֹא כְּעֵין 'כְּהוּנָּה'** – בכל מקום שנאמר 'אצבע' אף אם לא נאמר בו 'כהונה' יש לדרוש שצריך שיהא בימין, וכדעת רבי שמעון הסובר כן (מנחות י.). ולכך בעולת העוף שנאמר בה 'כהונה' בלבד, אין די בכך לדרוש שתהא בימין, ולכך צריך לדרוש כן מ'במשפט'.

שנינו בברייתא לעיל שלדעת רבי ישמעאל 'במשפט' היינו במשפט חטאת העוף, לומר שצריך למלוק ממול הרואה את העורף, דהיינו אחורי הצואר. שואלת הגמרא: **וְתַנָּא קַמָּא וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאינם דורשים 'במשפט' לדבר זה, שהרי תנא קמא דורש ש'במשפט' היינו במשפט חטאת בהמה, ואף לרבי אלעזר ברבי שמעון ש'כמשפט' היינו כחטאת העוף, מכל מקום דורש היקש זה לדין אחר ולא למצות המליקה ממול העורף, אם כן, דין זה שצריך למלוק עולת העוף **מִמּוּל הָעוֹרֶף מְנָא לְהוּ** – מנין להם. עונה הגמרא: **גְּמִרֵי** – לומדים הם **מְלִיקָה מִמְּלִיקָה** – מליקת עולת העוף ממליקת חטאת העוף, בלימוד 'במה מצינו', שמאחר ונאמר גם בחטאת העוף וגם בעולת העוף מליקה, ונתפרש בחטאת העוף שהמליקה היא ממול העורף, יש ללמוד 'מה מצינו' במליקת חטאת העוף שהיא ממול העורף, אף כל מליקה אינה אלא ממול עורף.

משנה

אגב המשנה לעיל, ממשיך התנא לבאר חילוקי דינים בענייני קרבנות, הכשרים בזה ופסולים בזה. מכל העופות לא הכשירה התורה לקרבן אלא תורים ובני יונה. המשנה מבארת אימתי הם כשרים ואימתי הם פסולים: **הַכָּשֵׁר בְּתוֹרִין**, כשהם גדולים, **פָּסוּל בִּבְנֵי יוֹנָה**, דהיינו שבני יונה כשרים לקרבן דווקא כאשר הם קטנים. ואילו **הַכָּשֵׁר בִּבְנֵי יוֹנָה**, כשהם קטנים, **פָּסוּל בְּתוֹרִין**, דהיינו שתורים כשרים לקרבן דווקא כאשר הם גדולים. מוסיפה המשנה לבאר: **תְּחִלַּת הַצִּיחוּב**, כלומר כאשר הם מתחילים להביא נוצה צהובה יפה סביב לצוארם, **בָּזֶה וּבָזֶה** – בין בתורים ובין בבני יונה, **פָּסוּל** לקרבן. שבזמן זה הם יצאו מכלל קטנים, ולכלל גדולים לא הגיעו. ונמצא שהם פסולים לבני יונה משום גודלם, ולתורים משום קָטנם.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת אימתי תורים ובני יונה כשרים: **תָּנוּ רַבָּנַן, תּוֹרִין**, כשהם **גְּדוֹלִים כְּשֵׁרִים** לקרבן, אך כאשר הם **קְטַנִּים, פְּסוּלִים** לקרבן. ואילו **בְּנֵי יוֹנָה**, כשהם **קְטַנִּים כְּשֵׁרִים**, אך כשהם **גְּדוֹלִים, פְּסוּלִין. נִמְצָא**, שה**כָּשֵׁר בְּתוֹרִין** [–גדולים], **פָּסוּל בִּבְנֵי יוֹנָה**. ואילו **הַכָּשֵׁר בִּבְנֵי יוֹנָה** [–קטנים], **פָּסוּל בְּתוֹרִין**.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את המקור לדין זה בכתוב: **תָּנוּ רַבָּנַן**, כאשר נאמר בתורה **'תּוֹרִים'**, הכוונה דווקא **גְּדוֹלִים, וְלֹא קְטַנִּים**. ואילולי שהיה כתוב בפסוק 'תורים' ללמדנו שדווקא גדולים כשרים, היה מקום להכשיר בדיעבד אף קטנים, משום שֶׁיָּכוֹל הייתי לומר, **וַהֲלֹא** דִּין **הוּא** – והרי יש ללמוד מקל וחומר להכשיר בדיעבד אף קטנים,

אוחז בראש ובגוף ומזה — לאחר מליקה הויא הזאה, כדכתיב בחטאת העוף גבי שמיעת קול (ויקרא ה): "והזה מדם החטאת" וגו'. **מאי קאמר** — דהא "אוחז בראש ובגוף" משמע שצריך לאוחזן שניהן בתוך כף ידו, ולא סגי ליה לאחוז בראש או בגוף, ומנא ליה הא בחטאת? **כשהוא אחוז הראש בגוף** — שמחוברר הראש בגוף בשעת הזאה, דהא כתיב "ולא יבדיל". **אף כאן כו'** — דעל כרחך היקישא להכי אתא, דהא מול עורף מגזרה שוה נפקא ליה לקמן, וכמשפט חטאת בהמה לא אמרינן, דהא מעוף סליק. **והקריבו** — דבעי הבדלה במקצת. **והקריבו למה לי** — לחלק, דלא נימא כמשפט חטאת העוף בסימן אחד? דהא אתקש מליקה להקטרה! **הוה אמינא כמשפט חטאת העוף** — דסליק מיניה. **ואי משום ומלק והקטיר** — ההוא הוה מפקינן ליה לדרשא אחרינא, דמיניה נפקא לן מליקת עולת העוף דלמעלה מחוט הסיקרא היא, בראש המזבח. דאילו מליקת חטאת העוף למטה, כדילפינן לה בזבחים (סד,ב): "על קיר המזבח" — זה קיר התחתון כו', בפרק "קדשי קדשים". וכיון דמיבעי לן למילתא אחריתא, לא אלים למעקר היקישא ד"במשפט" מההוא דסליק מיניה, דאיכא למדרש היקישא דמליקה והקטרה לענין ראש המזבח, והיקישא ד"כמשפט" לענין אחיזת ראש וגוף. **השתא דכתיב והקריבו** — על כרחך עקריה מיניה דחילוק לגמרי משמע ליה לתנא קמא, דלא תיגמר מיניה כלל, ואוקמיה אחטאת בהמה. ומהשתא דריש מ"ומלק והקטיר" דלגמרי איתקש הקטרה למליקה, בין לענין ראשו של מזבח בין לענין הראש בעצמו והגוף בעצמו. **משלו ולא משל ציבור** — מתרומת הלשכה. **משלו ולא משל מעשר** — דתרי "אשר לו" כתובים בפרשה. ואפילו לרבי יהודה דאמר מעשר ממון הדיוט הוא, להכי אתא "אשר לו" לממעטיה. וביום ובידו הימנית נמי בפר יום הכפורים כתיב: "כי ביום הזה יכפר", וכתיב ביה אצבע וכהונה: "והזה באצבעו אל פני" וגו'. **מביום צוותו נפקא** — למה ליה למילפא מחטאת בהמה? הא בכולהו קרבנות כתיב: "ביום צוותו להקריב", דמשמע ביום ולא בלילה, וכל הקרבנות במשמעו! **כל מקום שנאמר אצבע וכהונה** — ומוקמינן בפרק קמא דמנחות (י,א) או אצבע או כהונה. וגמר ממצורע עני דכתיב ביה: "וטבל הכהן אצבעו הימנית", ומיניה ילפינן לכל היכא דכתיב כהן או אצבע שתהא עבודה בימין. ובעולת נדבה כתיב כהן — "והקריב הכהן". **ואידך** — הא דאוקמינן במנחות או אצבע או כהונה — הני מילי לרבנן, אבל לרבי שמעון אוקימנא התם דכהונה ביא אצבע, דאף על גב דכתיב כהונה, אי לא כתיב בה אצבע — לא גמרינן בה ימין, ותנא קמא דלעיל כרבי שמעון סבירא ליה. **ותנא קמא** — דאמר: כמשפט חטאת בהמה. **ורבי אלעזר ברבי שמעון** — דאמר: כמשפט חטאת העוף, ומפיק היקישא לאחיזת ראש וגוף. **מול עורף** — בעולה מנא להו? תרתי לא מצי גמרינן מיניה, דאי מצטרכא לן היקישא למול עורף — תו לא ילפת מיניה אחיזת ראש וגוף. דחילוקא ד"והקריבו" לגמרי ממעט להבדלה בעולה מדין חטאת, דהכי משמע: חלק הכתוב בעולה ממליקת חטאת והטעינה הבדלה, וכל שישנו בשחיטה ישנו בהבדלה. **גמרי מליקה ממליקה** — ב"מה מצינו", מה מליקה האמורה בחטאת פירש לך בה הכתוב מול עורף — אף כל מליקה אינה אלא ממול עורף. משנה **כתורין** — לשון משנה. הכי גרסינן במתניתין: תחלת הציידוב שבזה ושבזה פסול — תחלת הציידוב, כשמתחילין להביא נוצה יפה צהובה סביב לצואר — פסולין בזה ובזה. כך מפרש בגמרא, דבבני יונה פסולין משום גודלן, ובתורין מפני קוטנן, דיצאו מכלל קטנים ולכלל גדולים לא באו. גמרא **תורין גדולים ולא קטנים** — אתורים דקרא קאי. **גדולים ולא קטנים** — לקמיה מפרש מאי משמע. **שיכול והלא דין הוא** — אי לאו דכתיב תורים הוה ילפינן מדינא דקטנים כשרים.

ומה

אוֹחֵז בָּרֹאשׁ וּבַגּוּף וּמִזֶּה - אַף כָּאן אוֹחֵז בָּרֹאשׁ וּבַגּוּף וּמִזֶּה. מַאי קָאָמַר? - הָכִי קָאָמַר: מַה לְּהַלָּן כְּשֶׁהוּא אָחוּז הָרֹאשׁ בַּגּוּף מִזֶּה, אַף כָּאן כְּשֶׁהוּא אָחוּז הָרֹאשׁ בַּגּוּף מִזֶּה. אִי מַה לְּהַלָּן בְּסִימָן אֶחָד - אַף כָּאן בְּסִימָן אֶחָד! תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהִקְרִיבוֹ". וְתַנָּא קַמָּא, וְכִי מֵאַחַר דְּנָפְקָא לָן מִ"מָּלַק וְהִקְטִיר", "וְהִקְרִיבוֹ" לָמָּה לִי? - אִי לָאו "וְהִקְרִיבוֹ", הֲוָה אָמִינָא: מַאי "כְּמִשְׁפָּט" - כְּמִשְׁפָּט חַטַּאת הָעוֹף, וְאִי מִשּׁוּם "וּמָלַק וְהִקְטִיר", הֲוָה אָמִינָא: מַה הַקְטָרָה בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ - אַף מְלִיקָה בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ; הָשְׁתָּא דִּכְתִיב "וְהִקְרִיבוֹ" - דְּרוֹשׁ בֵּיהּ נַמִּי הָא. חַטַּאת בְּהֵמָה דְּאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחוּלִּין, מְנָלָן? אָמַר רַב חִסְדָּא, דְּאָמַר קְרָא: "וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ" - מִשֶּׁלּוֹ, וְלֹא מִשֶּׁל צִבּוּר, וְלֹא מִשֶּׁל מַעֲשֵׂר. "בַּיּוֹם", מִ"בְּיוֹם צוֹתוֹ" נָפְקָא! - כְּדֵי נָסְבָהּ. יָדוֹ הַיְמָנִית, מִדְּרַבָּה בַּר בַּר חַנָּה נָפְקָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֶצְבַּע אוֹ כְּהוּנָּה - אֵינָהּ אֶלָּא יָמִין! - וְאִידָךְ: כְּהוּנָּה בָּעֵיָא אֶצְבַּע, אֶצְבַּע לָא בָּעֵיָא כְּהוּנָּה. וְתַנָּא קַמָּא וְרַבִּי אֱלָעָזָר בְּרִבִּי שִׁמְעוֹן, מִמּוּל הָעוֹרֶף מְנָא לְהוּ? - גְּמְרֵי מְלִיקָה מִמְּלִיקָה.

משנה כָּשֵׁר בְּתוֹרִין - פָּסוּל בִּבְנֵי יוֹנָה, כָּשֵׁר בִּבְנֵי יוֹנָה - פָּסוּל בְּתוֹרִין. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: תּוֹרִין - גְּדוֹלִים כְּשֵׁרִים, קְטַנִּים פְּסוּלִים; בְּנֵי יוֹנָה - קְטַנִּים כְּשֵׁרִים, גְּדוֹלִים - פְּסוּלִין; נִמְצָא כָּשֵׁר בְּתוֹרִין - פָּסוּל בִּבְנֵי יוֹנָה, כָּשֵׁר בִּבְנֵי יוֹנָה - פָּסוּל בְּתוֹרִין. תָּנוּ רַבָּנַן: תּוֹרִים - גְּדוֹלִים וְלֹא קְטַנִּים. שֶׁיָּכוֹל, וְהַלָּא דִּין הוּא:

ומה

ואפילו קודם הזאה פליגי. ואם תאמר: לרב חסדא ולרבא ואביי, אמאי מוקמי מתניתין דלא כרבי אלעזר בן רבי שמעון? הא לכאורה מתניתין קודם הזאה איירי, דומיא דרישא דקתני: חטאת העוף ביצד הוא עושה — מולק ראשו ממול ערפו ואינו מבדיל ומזה כו'! ויש לומר: דמשמע ליה דמתניתין פוסל בכל ענין, אפילו לאחר הזאה, משום דקאמר רבי אלעזר בן רבי שמעון: שמעתי שמבדילין, ומשמע דקאי אמתניתין ובא לחלוק עליה. ורבינו תם פירש, דהא דקאמר רבי שמעון בן אליקים: מאי "לא יבדיל" דקרא — אינו צריך להבדיל, היינו בשעת מצוי, דלדם הוא צריך, וכשמבדיל כל שכן שמוציא דם. ובשעת הזאה דוקא קאמר קרא לא יבדיל כלל, אבל אשעת מיצוי קאמר קרא לא יבדיל — אין צריך להבדיל, ושבקינן לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה. ותרווייהו משתמעי מיניה, דמדאפקיה בלשון לאו קדריש דבשעת הזאה לא יבדיל. ולאסור אף בשעת מיצוי לא אתא קרא, דמ"והקריבו" נפקא, דחילק הכתוב בין חטאת העוף לעולת העוף, ולכך יש לומר דאתא קרא למימר נמי דבשעת מיצוי אם יריצה לא יבדיל. והא דקאמר: לא שמיע להו דרבי שמעון בן אליקים, דמשמע שבא לחלוק על רב חסדא ורבא ואביי — היינו משום דלרבי שמעון בן אליקים אין לחוש כשמבדיל אחר הזאה שעושה מעשה עולה בחטאת, דמצות חטאת נמי כך היא, דקרא אין צריך להבדיל קאמר. ואם תאמר: ולרב הונא דאמר משמיה דרב במעילה בפרק "חטאת העוף" (ח,ב) דמיצוי חטאת העוף לא מעכב, אמאי פסלי רבנן כשמבדיל אחר הזאה? והא אין כאן מעשה עולה, דמחתך בשר בעלמא הוא כדפרישית לעיל! ולמאי דפירשתי ניחא, דדלמא רב הונא סבר כרבי שמעון כרבי אלעזר, דפירש קודם הזאה ופליגי קודם הזאה. אבל לפירוש רבינו תם קשה, דאפילו לרבי שמעון ברבי אלעזר לא פליג אלא לאחר הזאה! וליכא למימר דלרבנן דמתניתין דזבחים (סד,ב) מיצוי חטאת העוף מעכב, דרב הונא סבר כרבי אלעזר ברבי שמעון, דהא מהדר התלמוד במעילה לאוקמי כל סתמא דמתניתין כוותיה. ויש לומר: דיעמיד מתניתין דקתני: הבדיל פסול — קודם הזאה, ואתי אפילו

ומה

כרבי אלעזר ברבי שמעון. וסוגיא דזבחים דקאמר: מתניתין דלא כרבי אלעזר ברבי שמעון, אתי כרב אדא בר אהבה, דקאמר במעילה דדם מיצוי חטאת העוף מעכב. ואיכא רבנן דפליגי עליה דרבי אלעזר ברבי שמעון אפילו לרב הונא. דמדקאמר: שמעתי שמבדילין משמע דפליגי רבנן עליה, וסברי דמיצוי מעכב. אבל סתם מתניתין דזבחים אתי שפיר כוותיה כדפרשנו. **תלמוד** לומר והקריבו — מה שפירש בקונטרס דאיפכא ליכא למימר, דרבי ישמעאל אקרא ד"ומלק והקטיר" סמיך — אין נראה. דמ"ומלק והקטיר" ליכא לאוכוחי מיניה דלא נימא איפכא, דהא איצטריך לראשו של מזבח. אלא מסברא בעלמא אית ליה לרבי ישמעאל דלמול עורף אקשינהו: תדע, דלתנא קמא ורבי אלעזר לא בעו קרא למול עורף, אלא ילפינן ב"מה מצינו" מליקה ממליקה. **ואידך** כהונה בעי אצבע — בסוף "התודה" (מנחות פג,א) משני: ידו הימנית כדי נסבה. ובסוף "דם חטאת" (זבחים צח,א) משני תרווייהו כי הכא. ונראה, דלמאן דאמר דבר הלמד בגזרה שוה אינו חוזר ומלמד בהיקש, צריך לומר דכדי נסבה, דאצבע חטאת גופיה יליף בגזרה שוה ממצורע דהיינו ימין, בפרק קמא דזבחים (יג,א) ובפרק קמא דמנחות (י,א), ואם כן הייכי מצי למילף עולת העוף מחטאת מהיקישא ד"כמשפט". **נמצא** כשר בתורין כו' — אברייתא דהכא לא שייך למידק: האי "נמצא" למעוטי מאי, כדדייק לעיל אמתניתין ד"נמצא כשר בשחיטה פסול במליקה". דהך ברייתא אמתניתין קיימא, לפרושי דתורין גדולים כשרים כו', והדר מסיים: נמצא כמו שאמרה משנתינו. אבל לעיל לא צריך למתני כלל "נמצא", דכבר אשמועינן רישא דשחיטה מן הצואר ומליקה מן הערף ואם שינה בזה ובזה פסול.

שיכול והלא דין הוא — בשום דוכתא לא גרסינן תרווייהו, ד"שיכול" משמע דאי לאו האי קרא לא הוה אמינא הכי, אבל "והלא דין הוא" משמע דבלאו האי קרא היה לו לומר כן. **שיכול** ומה בני יונה כו' — פירוש: אי לאו קרא דתורים הייתי מכשיר אפילו קטנים מקל וחומר. ואם תאמר: ואי לא כתיב קרא דתורים לא הוה ידעינן תורין בלל דכשרים לקרבן! ויש לומר דהכי פירושו: שיכול, אי לאו דאקיש רחמנא תורים לבני יונה, דמינה ילפינן בסמוך דתורין קטנים לא, אלא היה כתוב תורים רחוק מבני יונה, דהשתא היה משמע תורים בין גדולים בין קטנים. ואפילו בלא קל וחומר הוה ידעינן, אלא דניחא ליה למנקט למילף בקל וחומר. אי נמי, דהוה מצי למכתב "בני יונה ותורים", דהשתא לא הוה מקיש תורים לבני יונה, דאיכא למימר דקאי נמי "בני" אתורים, ומכל מקום גדולים כשרים מדלא כתוב בהדיא "בני יונה ובני תורים", והוה אמינא מקל וחומר דכולם כשרים — תלמוד לומר "תורים", דמשמע גדולים דוקא, כדמפרש לקמן, דומיא דבני יונה.

ומה

ומה בני יונה שלא הוכשרו בגדולים — כדמפרש בסמוך, דלא לישתמיט קרא דליכתוב "מן היונים". **ומה** תורים שלא הוכשרו בקטנים — תימה: כיון דאכתי לא קיימא לן דבני יונה הוי קטנים דוקא, אם כן מנא ליה דתורים לא הוכשרו בקטנים? דהיא גופה לא ידעינן אלא מדומיא דבני יונה! ויש לומר, דהכי קאמר: דאי מצית למילף מדוכתא אחרינא דתורים משמע גדולים, הוה אמינא מקל וחומר דבני יונה אפילו גדולים. ובקונטרס פירש דלא בעי אלא לעיבוב מנלן, דהוה לן למילף מקל וחומר דלא מעכבא, אבל לעולם לשון "תורים" משמע גדולים. וקשה לפירושו: דאי משמע גדולים, היכי בעי למדרש בקל וחומר לאפוקי קרא ממשמעותיה ולמימר דלא מעכב? **לא** לשתמיט קרא כו' — על כרחיה לאו משום דאיכא הרבה מקראות קא דריש. דאפילו לא היה כתוב אלא בחד דוכתא תורים ובני יונה הוי מצי למדרש, מדכתיב בהאי "בני יונה" ובהאי לא כתיב "בני", דלמה יש לו לפסוק לייתר לשונו ולכתוב "בני" בחנם? והא דנקט דלא לשתמיט — לרבותא בעלמא נקטיה. **יעלעו** דם — צלע מתרגמינן "עילעא", והיינו "משיעלעו" — דשמיט גדפא ואתי דם מצלעות. ומנחם פתר במחברת "יעלעו דם" ענין בליעה, כמו (עובדיה א): "ושתו ולעו". **והביא** תחלת הציחוב שבזה ושבזה מהו ספיקא הוי ונפיק — ואם תאמר: כיון דממה נפשך האחד פסול, היאך יכול להקריב? ויש לומר: דמיבעיא ליה כגון דאם עבר כהן והקריב. אי נמי, כיון שהביאן ליד הכהן יצא ידי נדרו, מאחר דמכל מקום האחד מהן ראוי להקריב. ויש מפרשים: דבבמה איירי, דמשמע בירושלמי דמסכת מגילה שכל עופות כשרין בבמה, ואפילו תרנגולים ואפילו חיה, ולא מיעט אלא טמאין. וליתא, דהתם מיירי בבמה לבני נח, דבהדיא יליף לה בסוף זבחים (קטו,ב) מ"ויבן נח מזבח ויקח מכל הבהמה הטהורה" וגומר, אבל בשאר במות איכא למאן דאמר דאין שום עוף קרב בבמה, ואפילו תורים ובני יונה. ועוד דקאמר בירושלמי דעולה אינה צריכה הפשט ונתוח, ובסוף זבחים (קכ,א) חשיב דשוותה במה גדולה לבמה קטנה לענין הפשט ונתוח. אלא ודאי בירושלמי איירי בבמת בני נח. **איצטריך** קרא למעוטי ספיקא — תימה: דגבי קפץ אחד מן המנויין לתוכו דריש פרק קמא דבבא מציעא (ו,ב) דכולן פטורין, דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק. וגבי ספק קדמה בה הכתוב בטהרה לשער לבן ספק שער לבן קדם, דרשינן בסוף נזיר (סה,ב) דטהור, מדפתח בה הכתוב בטהרה תחלה, דכתיב: "לטהרו או לטמאו"! ומיהו מהכא לא קשיא, דהכא הכי פירושו: איצטריך קרא למעוטי ספיקא — שלא מיעט אותם ודאי אלא מספק, דקאמר ספקא הוי, ונפיק כשהביא מזה ומזה. אבל התם כולם פטורין ודאי ולא מספק, וכן ספק קדמה בהרת לשער לבן ודאי טהור. אבל גבי כוי בפרק בתרא דיומא (עד,א) מכח פירכא מדאיצטריך קרא לרבויי ספקא, קאמר דכוי בריה הויא ולא ספקא. והשתא מנא ליה? דלמא לעולם ספקא הוי, ואצטריך לרבויי מ"כל חלבו" לאסור ודאי חלבו, ולא מספק! וכן בפרק "שתי מדות" (מנחות צא,ב) גבי פלגס דבסמוך [כג,א]! ויש לומר: דכל ספקא דאי אפשר להתברר, כמו גבי בהרת ומעשר, דלפעמים שהוא כך ולפעמים שהוא בענין אחר — שייך למעוטי מקרא שפיר מטעם שהם ספק. אבל הכא אפשר לברר ספקא זו, דכל תחלת הציחוב שוין, וקמי שמיא גליא אם הם קטנים או גדולים, וכן בכוי ופלגס כולן שוין, הלכך לא אתא קרא למעוטי מטעם שהם ספק, שאינו ספקא קמי שמיא. וכן בסוף "על אלו מומין" בבכורות (מא,ב), גבי הא דתניא: כשהוא אומר למטה "הזכר" שאין תלמוד לומר, אלא להוציא טומטום ואנדרוגינוס. ופריך: מני? אילימא תנא קמא — ספק הוא, איצטריך קרא למעוטי ספקא? התם נמי פריך מאנדרוגינוס, שכולן שוין, או כולן זכרים או כולן נקבות, וקמי שמיא גליא. ואם תאמר: והא רב סבר דאנדרוגינוס ספק, כדאמרינן בסוף "המפלת" (נדה כח,א) מדמטמא בלובן ובאודם. ובסוף "הערל" (יבמות פג,א) פסיק כרבי יוסי דלא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה, ובריה בפני עצמה דקאמר רבי יוסי בברייתא — לאו דוקא. ואפילו הכי ממעט ליה רב לענין ביאת המקדש מדכתיב (במדבר ה) "מזכר ועד נקבה תשלחו" — זכר ודאי נקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינוס, והיכי אתא קרא למעוטי ספקא? ויש לומר: דבהדיא דרב תרי מיעוטי כתיבי, דהוה מצי למכתב "מזכר ועד אדם", או "מנקבה ועד אדם", ואתי חד מיניהו לאנדרוגינוס וחד לטומטום, ואם אנדרוגינוס הוא זכר — אתי מזכר למעוטי מטעם שהוא משונה, ואם הוא נקבה — אתיא מנקבה למעוטי מטעמא שהיא משונה. והא דפריך בבכורות גבי הא דממעט אנדרוגינוס מ"זכר" "הזכר" יתירא דכתיב גבי עולה, מני? אי תנא קמא ספקא הוא, אתי קרא למעוטי ספקא? התם פריך שפיר, דאם בא למעוטי אפילו הוא זכר משום דמשונה הוא משאר זכרים, אם כן מדממעט ליה מ"הזכר" שמע מינה דזכר הוא ולא ספק, אלמא לא אתי כתנא קמא דאמר ספק הוא. ואם תאמר: והרי טומטום, דיש מהן זכר ויש מהן נקבה, ואי אפשר לברר, וקאמר רב חסדא בסוף "על אלו מומין" (בכורות מב,א): סמי מכאן טומטום, משמע דטעמא משום דספקא הוא ולא איצטריך קרא למעוטי! ויש לומר: דקסבר רב חסדא דלא אתא קרא למעוטי מטעם ספק, כיון דאם הוא זכר הרי הוא כשאר זכרים, ולכך אין להעמיד המיעוט אטומטום, כיון שיש להעמידו אאנדרוגינוס. והכי פירושו: התם מחלוקת באנדרוגינוס, דלרבנן אינו בכור, אבל טומטום דברי הכל קדוש מספק, ד"הזכרים תקדיש" דכתיב גבי בכור איכא לאוקומי למעוטי אנדרוגינוס ולא טומטום, כדפירשנו. ולכך פריך: אלא מעתה בערכין יערך, דלא

ומה בני יונה שלא הוכשרו בגדולים — דהא "בני" קטנים משמע. ועיבובא דגדולים פסולין לקמן יליף. **תלמוד לומר תורים** — לקמיה מפרש מאי תלמודא. **מאי תלמודא** — כלומר, מאיזה מקרא אנו לומדים? נדי נמי ד"בני" משמע קטנים, מיהו עיבובא מנלן דלא מרבינן גדולים מקל וחומר? **לא לישתמיט קרא** — אי סלקא דעתך גדולים נמי כשרים, מכל הנך קראי דמשתעו בקינים, כגון האי דנדבה, ובשמיעת קול וביולדת ובזב ובזבה ובמצורע — לא לשתמיט חד קרא דנכתוב "מן בני התורים או מן היונה", ומדכתיב בכולהו "בני" שמע מינה לעכב. **ואימא בני היונה דכתיב בהו בני** — לעיבובא, ודאי גדולים פסולין. אבל תורים — בין גדולים בין קטנים משמע, הלכך, אי בעי גדולים לייתי, אי בעי קטנים לייתי? **מה בני יונה** — אינם כשרים בהכשר תורים. **אף תורים** — אינם כשרין בהכשר בני יונה. **יכול יהו כל התורים כשרים** — משיצאו מכלל קטנות. **ויהיו כל בני יונה כשרים** — כל זמן שלא באו לכלל גדולים. **תחלת הציחוב** — כשמתחילין לצהב כנפים שסביבות צוארם — פסולים בזה ובזה, דיצאו מכלל קטנים ונפסלו מבני יונה, ולכלל גדולים לא באו שיוכשרו בתורים. **משיזהיבו** — שיהא כנפי גופן גדולים ואדומים ומזהיבים כזהב. **משיצהיבו** — משיתחילו לצהב. **מאימתי בני יונה כשרים** — דביום שנולדו מאוסים הן, ומאימתי כשרים? **משיעלעו** — כדמפרש לקמיה. **הוא תני לה** — שונה היה המשנה מפי רבו: "משיעלעו". והוא אמר לה — מפרש המשנה מדעתו, ד"משיעלעו" לשון "אפרוחיו יעלעו דם" — משיהא להם דם מצוי בבשר, דכי שמיט גדפא מיניה אתי מיניה דמא. **מן התורים או מן בני היונה** — מאיזה מהן שארצה, והביא משניהן, תחלת הציחוב מהו? יצא ידי נדרו או לא? הא דתנן: תחלת הציחוב פסול בשניהם — משום ספיקא הוא, שמא גדולים שמא קטנים, הלכך, הנודר תורים לא יצא — שמא קטנים הם, והנודר בני יונה לא יצא — שמא גדולים הם. אבל זה שנדר איזה שירצה והביא שניהם יצא ממה נפשך: אם גדולים הם — יצא משום תורים, ואם קטנים הם — יצא משום בני יונה. **או דלמא** — לא גדולים נינהו ולא קטנים הוו, אלא בריה בעלמא הוו, דיצאו מכלל קטנים ולכלל גדולים לא באו. **אמר רבא תא שמע** — מדאיצטריך קרא למעוטינהו. **אי אמרת בשלמא** — אשמועינן קרא דבריה נינהו, ואפילו היכא דליכא למיחש לספיקא, כגון בבעיא דידן, דפסול — שפיר אתא קרא. **אלא אי אמרת ספיקא נינהו** — וקרא לא פסלינהו אלא היכא דמיחייב תורין בהדיא או בני יונה בהדיא. **איצטריך קרא למעוטי** — מי איכא ספיקא קמי קודשא בריך הוא? אי פשיטא לך דגדולים נינהו — אייתינהו בתורים, ואי פשיטא לך דקטנים נינהו — אייתינהו בבני יונה! וכיון דלא פשיטא לן לא הא ולא הא, מהיכא תיסק אדעתין לאכשורינהו?

מה בְּנֵי יוֹנָה שֶׁלֹּא הוּכְשְׁרוּ בַּגְּדוֹלִים - הוּכְשְׁרוּ בַּקְּטַנִּים, תּוֹרִים שֶׁהוּכְשְׁרוּ בַּגְּדוֹלִים - אֵינוֹ דִּין שֶׁהוּכְשְׁרוּ בַּקְּטַנִּים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תּוֹרִים" - גְּדוֹלִים וְלֹא קְטַנִּים. "בְּנֵי יוֹנָה" - קְטַנִּים וְלֹא גְּדוֹלִים. שֶׁיָּכוֹל, וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמַה תּוֹרִים שֶׁלֹּא הוּכְשְׁרוּ בַּקְּטַנִּים - הוּכְשְׁרוּ בַּגְּדוֹלִים, בְּנֵי יוֹנָה שֶׁהוּכְשְׁרוּ בַּקְּטַנִּים - אֵינוֹ דִּין שֶׁהוּכְשְׁרוּ בַּגְּדוֹלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּנֵי יוֹנָה" - קְטַנִּים וְלֹא גְּדוֹלִים. מַאי תַּלְמוּדָא? אֲמַר רָבָא: לָא לִישְׁתַּמִּיט קְרָא וְלִכְתּוֹב "מִן בְּנֵי הַתּוֹרִים אוֹ מִן הַיּוֹנָה". אֵימָא: בְּנֵי יוֹנָה דִּכְתֵב בְּהוּ רַחֲמָנָא "בְּנֵי" - קְטַנִּים אִין, גְּדוֹלִים לָא; תּוֹרִים - אִי בָּעֵי גְּדוֹלִים לֵיתֵי, אִי בָּעֵי קְטַנִּים לֵיתֵי! - דּוּמְיָא דִּבְנֵי יוֹנָה, מָה בְּנֵי יוֹנָה - קְטַנִּים אִין, גְּדוֹלִים לָא, אַף תּוֹרִים - גְּדוֹלִים אִין, קְטַנִּים לָא. תָּנוּ רַבָּנַן: יָכוֹל יִהוּ כָּל הַתּוֹרִים וְכָל בְּנֵי הַיּוֹנָה כְּשֵׁרִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הַתּוֹרִים" - וְלֹא כָּל הַתּוֹרִים, "מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה" - וְלֹא כָּל בְּנֵי יוֹנָה, פְּרָט לְתְחִילַת הַצִּיחוּב שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה שֶׁפָּסוּל. מֵאֵימָתַי הַתּוֹרִים כְּשֵׁרִים - מִשֶּׁיַּזְהִיבוּ, מֵאֵימָתַי בְּנֵי יוֹנָה פְּסוּלִין - מִשֶּׁיַּצְהִיבוּ. תָּנֵי יַעֲקֹב קָרְחָה: מֵאֵימָתַי בְּנֵי יוֹנָה כְּשֵׁרִים? מִשֶּׁיַּעְלְעוּ. הוּא תָּנֵי לָהּ, וְהוּא אָמַר לָהּ: "אֶפְרֹחָו יְעַלְעוּ דָם". אֵימַת? אֲמַר אַבָּיֵי: מִכִּי שָׁמֵיט גַּדְפָא מִינֵּיהּ וְאָתֵי דְּמָא. בָּעֵי רַבִּי זֵירָא: הָאוֹמֵר "הֲרֵי עָלַי עוֹלָה מִן הַתּוֹרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה", וְהֵבִיא תְּחִלַּת הַצִּיחוּב שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה, מַהוּ? סְפֵיקָא הָוֵי וְנָפֵיק, אוֹ דִּילְמָא בְּרִיָּה הָוֵי וְלָא נָפֵיק? אֲמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע: פְּרָט לְתְחִילַת הַצִּיחוּב שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה שֶׁפָּסוּל; אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא בְּרִיָּה הָוֵי - שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ סְפֵיקָא הָוֵי, אֵיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי סְפֵיקָא?

כי

גדולים הם. אבל זה שנדר איזה שירצה והביא שניהם יצא ממה נפשך: אם גדולים הם — יצא משום תורים, ואם קטנים הם — יצא משום בני יונה. **או דלמא** — לא גדולים נינהו ולא קטנים הוו, אלא בריה בעלמא הוו, דיצאו מכלל קטנים ולכלל גדולים לא באו. **אמר רבא תא שמע** — מדאיצטריך קרא למעוטינהו. **אי אמרת בשלמא** — אשמועינן קרא דבריה נינהו, ואפילו היכא דליכא למיחש לספיקא, כגון בבעיא דידן, דפסול — שפיר אתא קרא. **אלא אי אמרת ספיקא נינהו** — וקרא לא פסלינהו אלא היכא דמיחייב תורין בהדיא או בני יונה בהדיא. **איצטריך קרא למעוטי** — מי איכא ספיקא קמי קודשא בריך הוא? אי פשיטא לך דגדולים נינהו — אייתינהו בתורים, ואי פשיטא לך דקטנים נינהו — אייתינהו בבני יונה! וכיון דלא פשיטא לן לא הא ולא הא, מהיכא תיסק אדעתין לאכשורינהו?

למעוטי

וּמַה בְּנֵי יוֹנָה, שֶׁלֹּא הוּכְשְׁרוּ בִּגְדוֹלִים, שהרי משמעות הכתוב 'בני יונה' היינו קטנים דווקא [ואף בדיעבד אינם כשרים, כפי שתדרוש הגמרא להלן], ומכל מקום **הוּכְשְׁרוּ בִּקְטַנִּים** אף לכתחילה, **תּוֹרִים שֶׁהוּכְשְׁרוּ בִּגְדוֹלִים** לכתחילה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁהוּכְשְׁרוּ בִּקְטַנִּים** על כל פנים בדיעבד. ולפיכך היינו מכשירים בדיעבד אף תורים קטנים. **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב (ויקרא א יד) **'תּוֹרִים',** שמשמעותו דווקא **גְּדוֹלִים, וְלֹא קְטַנִּים.**

ממשיכה הברייתא לבאר לענין בני יונה: כאשר נאמר בתורה (שם) **'בְּנֵי יוֹנָה',** הכוונה דווקא **קְטַנִּים, וְלֹא גְּדוֹלִים. שֶׁיָּכוֹל הייתי לומר, וַהֲלֹא דִּין הוּא** – והרי יש ללמוד מדין קל וחומר להכשיר בדיעבד אף גדולים, **וּמַה תּוֹרִים, שֶׁלֹּא הוּכְשְׁרוּ בִּקְטַנִּים,** שהרי משמעות הכתוב 'תורים' היינו גדולים, מכל מקום **הוּכְשְׁרוּ בִּגְדוֹלִים, בְּנֵי יוֹנָה שֶׁהוּכְשְׁרוּ בִּקְטַנִּים** לכתחילה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁהוּכְשְׁרוּ בִּגְדוֹלִים** בדיעבד. ולפיכך היינו מכשירים בדיעבד אף בני יונה גדולים. **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב, **'בְּנֵי יוֹנָה',** שמשמעותו דווקא **קְטַנִּים, וְלֹא גְּדוֹלִים.**

הגמרא מבארת את אופן הלימוד מהפסוק. מבררת הגמרא: **מַאי תַּלְמוּדָא** – מאיזה פסוק אנו למדים כן. כלומר, אמנם אכן משמעות הפסוק 'בני יונה' משמע דווקא קטנים, אך מה ההכרח לומר שדבר זה הוא לעבב, שבני יונה גדולים פסולים אף בדיעבד. עונה הגמרא: **אָמַר רָבָא,** דבר זה נלמד מכך שבכל המקומות שהזכירה התורה 'תורים או בני יונה', כתבה התורה 'בני' רק לגבי בני יונה, ולא לגבי תורים. ואילו בני יונה גדולים, [או תורים קטנים] היו כשרים, **לֹא לִישְׁתַּמִּיט קְרָא וְלִכְתּוֹב** – לא יתכן שהפסוק היה נשמט מלכתוב לכל הפחות במקום אחד להיפך, **'מִן בְּנֵי הַתּוֹרִים אוֹ מִן הַיּוֹנָה',** והיינו למדים מכך שתורים קטנים וכן בני יונה גדולים כשרים. ומכך שבכל מקום כתבה התורה 'בני' לענין יונה, ולא לענין תורים, מוכח שבני יונה כשרים דווקא בקטנים.

מקשה הגמרא: **אִימָּא** – שמא נאמר, שדווקא לענין **בְּנֵי יוֹנָה, דְּכָתַב בְּהוּ רַחֲמָנָא 'בְּנֵי',** שמשמע לעבב, לגביהם נלמד **שקְּטַנִּים אֵין** – כן, כלומר כשרים, אבל **גְּדוֹלִים לֹא** כשרים לקרבן. אולם לענין **תּוֹרִים** שלא כתבה התורה לגביהם שום לימוד לעבב שדווקא גדולים כשרים, יהיה הדין **שאִי בָּעֵי** – אם ירצה להביא **גְּדוֹלִים, לַייֵתֵי** – שיביא, וכן **אִי בָּעֵי** – אם ירצה להביא **קְטַנִּים, לַייֵתֵי** – שיביא. מתרצת הגמרא: הטעם שתורים קטנים פסולים, הוא משום שיש לדרוש 'תורים' **דּוּמְיָא דְּ'בְּנֵי יוֹנָה'** – צריכים אנו לדמות את דין שניהם, מאחר והתורה הסמיכה את התורים לבני היונה בפסוק. ולפיכך יש לדרוש, **מַה** – כשם **שבְּנֵי יוֹנָה, קְטַנִּים אֵין** – כן, כלומר כשרים לקרבן, אבל **גְּדוֹלִים לֹא** כשרים, **אַף תּוֹרִים, גְּדוֹלִים אֵין** – כן, כלומר כשרים לקרבן, אבל **קְטַנִּים לֹא** כשרים. שיש ללמוד, שכמו שהתורה לא הכשירה בני יונה בהכשר התורים [דהיינו גדולים], כך לא הכשירה תורים בהכשר בני היונה [דהיינו קטנים].

במשנה לעיל (ע"א) שנינו 'תחילת הציהוב בזה ובזה פסול'. הגמרא מביאה ברייתא המבארת דין זה. תחילה מבארת הברייתא את המקור לדין זה בכתוב: **תָּנוּ רַבָּנָן, יָכוֹל הייתי לומר שיְהוּ כָּל הַתּוֹרִים** משעה שיצאו מכלל קטנים, **וְכָל בְּנֵי הַיּוֹנָה** כל זמן שלא באו לכלל גדולים, **כְּשֵׁרִים** לקרבן. **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) **'וְהִקְרִיב מִן הַתּוֹרִים'** וגו', שמשמע דווקא חלק מן התורים כשרים, **וְלֹא כָּל הַתּוֹרִים.** וכן נאמר לענין בני יונה (שם) **'אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה',** שמשמע דווקא חלק מן בני היונה כשרים, **וְלֹא כָּל בְּנֵי הַיּוֹנָה.** ומזה יש ללמוד **פְּרָט** – למעט אופן שהגיעו **לְתְחִילַת הַצִּיהוּב** – כאשר הם מתחילים להביא נוצה צהובה יפה סביב לצוארם, **שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה** – בין בתורים ובין בבני יונה, **שֶׁפָּסוּל** לקרבן. שבזמן זה הם יצאו מכלל קטנים, ולכלל גדולים לא הגיעו. ונמצא שהם פסולים לבני יונה משום גודלם, ולתורים משום קטנם.

כעת הברייתא מבארת אימתי תורים ובני יונה כשרים לקרבן, ואימתי הם פסולים. מבררת הברייתא: **מֵאֵימָתַי הַתּוֹרִים כְּשֵׁרִים,** ועונה, **מִשֶּׁיַּזְהִיבוּ** – משעה שיהיו כנפי גופן גדולים ואדומים, וצבעם כצבע הזהב.

מוסיפה הברייתא לברר: **מֵאֵימָתַי בְּנֵי יוֹנָה פְּסוּלִין, מִשֶּׁיַּצְהִיבוּ** – כלומר משיתחילו להצהיב.

התבאר בסוגיא, שבני יונה פסולים לקרבן משעה שיצהיבו. כעת הגמרא מביאה ברייתא המבארת מאימתי הם כשרים לקרבן: **תָּנֵי יַעֲקֹב קָרְחָה, מֵאֵימָתַי בְּנֵי יוֹנָה כְּשֵׁרִים,** שהרי ביום שנולדו מאוסים הם ואינם כשרים לקרבן. עונה הברייתא: **מִשֶּׁיַּעֲלִיעוּ.** מבארת הגמרא: **הוּא** [–יעקב קרחה] **תָּנֵי לָהּ** – שנה את המשנה מפי רבו, **וְהוּא אָמַר לָהּ** – פירש אותה מדעתו, שכוונת הברייתא 'משיעלעו', הוא מלשון הפסוק (איוב לט ל) **'וְאֶפְרֹחָיו יְעַלְּעוּ דָם',** והיינו משעה שיהא דם מצוי בבשרם. מבררת הגמרא: **אֵימַת** – אימתי הוא זמן זה. עונה הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, מִכִּי שָׁמִיט נַדְפָּא מִינֵּיהּ** – משעה שאם תישמט ממנו אחת מכנפיו, **וְאָתֵי דָּמָא** – יצא במקומה דם.

התבאר בסוגיא, שתורים ובני יונה פסולים בתחילת הציהוב. רבי זירא דן בגדר פסול זה: **בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, הָאוֹמֵר 'הֲרֵי עָלַי** להביא קרבן **עוֹלָה, מִן הַתּוֹרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה'** כלומר מאיזה מהם שארצה, **וְהֵבִיא תְּחִלַּת הַצִּיהוּב שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה,** כלומר שהביא גם תורים וגם בני יונה כשהם בתחילת הציהוב, **מַהוּ,** האם יצא ידי חובת נדרו או לא. ומבאר רבי זירא את צדדי הספק, האם מה ששנינו במשנה לעיל (ע"א) שתחילת הציהוב בזה ובזה פסול, הוא משום **דִּסְפֵיקָא הָוֵי** – שבזמן זה של תחילת הציהוב, הם ספק גדולים ספק קטנים, ולכן מספק הם פסולים לקרבן [בתורים, שמא קטנים הם. ובבני יונה, שמא גדולים הם]. ולענין הנודר, אם נדר להביא תורים לא יצא, שמא קטנים הם, וכן הנודר בני יונה לא יצא, שמא גדולים הם. אבל כאן שנדר להביא מאיזה שירצה, יכול להביאם בתחילת הציהוב **וְנָפִיק** – ויוצא הוא בכך ידי חובתו ממה נפשך, שאם קטנים הם, יוצא הוא על ידי בני היונה, ואם גדולים הם, יוצא הוא על ידי התורים. **אוֹ דִּילְמָא** שהטעם שתחילת הציהוב פסול בשניהם, הוא משום **דִּבְרִיָּה הָוֵי** – בזמן זה של תחילת הציהוב, אינו נחשב לא לגדול ולא לקטן, אלא בריה בפני עצמה הוא, שיצא מכלל קטן, ועדיין לא הגיע לכלל גדול. ופסול לקרבן הוא בודאי, שאינו לא גדול [הכשר בתורים] ולא קטן [הכשר בבני יונה]. **וּלענין** הנודר, **לֹא נָפִיק** – אינו יוצא ידי חובתו במה שהביא את שניהם בתחילת הציהוב, משום שהם אינם כשרים לא בתורת תורים, ולא בתורת בני יונה.

רבא מביא ראיה לפשוט את הספק של רבי זירא: **אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא לעיל, שדורשים מהפסוק (ויקרא א יד) 'מן התורים' ולא כל התורים, וכן לענין בני היונה, ולמדנו מכך **פְּרָט לִתְחִילַת הַצִּיהוּב שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה שֶׁפָּסוּל.** ומכך שהוצרכנו ללמוד מפסוק מיוחד לפסול בתחילת הציהוב, יש להוכיח שתחילת הציהוב הוא בריה בפני עצמה. שהרי **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר אם נאמר שהפסוק בא ללמדנו שתחילת הציהוב **בְּרִיָּה הָוֵי, שַׁפִּיר** – מובן מדוע צריך פסוק מיוחד ללמדנו שהם פסולים. שהרי הוצרך הכתוב ללמדנו זאת, כיון שיש בזה חידוש, כגון בנידון כאן שנדר להביא מן התורים או מן בני היונה, שמלמדנו הכתוב בזה, שאינו יוצא ידי חובתו באופן זה [אף שהיה מקום לומר שיוצא ידי חובה בודאי ממה נפשך, כפי שהתבאר לעיל].

אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ סְפֵיקָא הָוֵי – אך אם תאמר שטעם הפסול בתחילת הציהוב הוא משום שהם ספק גדולים ספק קטנים, ובנידון כאן הוא יוצא ידי חובתו על ידי שהביא משניהם בתחילת הציהוב [ממה נפשך, כמבואר לעיל], ואין הפסוק בא למעט אלא באופן שנדר להביא רק תורים, או רק בני יונה, שבכל אחד מהאופנים הללו אינו יכול להביא תחילת הציהוב, משום שהם ספק גדולים ספק קטנים, **אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי סְפֵיקָא** – וכי הוצרך הפסוק ללמדנו מה הדין בספק גדולים ספק קטנים, והלא כלפי שמים לא שייך ספק, ואם הם ודאי גדולים, יביאם בתורת תורים, ואם הם ודאי קטנים, יביאם בתורת בני יונה. ומכיון שאין הדבר פשוט לא לכאן ולא לכאן, מדוע היה מקום להכשירם, והלא הפסול הוא משום שיש לנו ספק שמא לא יצא נדרו, אולם כלפי שמים ודאי יוצא ממה נפשך [לצד שהוא ספק]. אלא מכך שהוצרכנו ללמוד מפסוק מיוחד לפסול בתחילת הציהוב, יש להוכיח שתחילת הציהוב הוא בריה בפני עצמה.

דוחה הגמרא את ראיית רבא: באמת יתכן שתחילת הציהוב אינו בריה בפני עצמה, אלא פסולו הוא משום ספק, ואין הפסוק נצרך למעטו. **וכי אִיצְטְרִיךְ קְרָא** – מה שהוצרך הפסוק ללמדנו, הוא **לְמַעוּטֵי** עוף **שנִרְבָּע** לאדם, וכן עוף **שנֶעֱבָד** לעבודה זרה, כגון שבעליו השתחוה לו, שפסולים הם לקרבן, כמו בבהמה. ומה שהזכירה הברייתא שהפסוק ממעט תחילת הציהוב, אינו אלא 'אסמכתא'.

הגמרא מבארת את הטעם שהוצרכנו ללמוד מפסוק מיוחד לפסול נרבע ונעבד בעוף. מבארת הגמרא: שאילולי הדרשה כאן למעט נרבע ונעבד בעוף, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר, שאינם פסולים לקרבן. והטעם, **הוֹאִיל וּכְתִיב** לענין מומים הפוסלים בקרבן (ויקרא כב כה) **'כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם** לא יֵרָצוּ לָכֶם', והיינו שבין 'השחתה' ובין 'מום' פוסלים בקרבן. **וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה לשון 'הַשְׁחָתָה', **אֵינוֹ** מדבר **אֶלָּא** על **דְּבַר עֶרְוָה, וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.** מבארת הברייתא מנין למדים כן, **דְּבַר עֶרְוָה** קרוי 'השחתה', **דִּכְתִיב** בענין דור המבול (בראשית ו יב) **'כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ'**, ודור המבול השחיתו על ידי שחטאו בדבר ערוה, כמו שנאמר (בראשית ו ב) 'וַיִּקְּחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ', שהיו נזקקים לנשי ריעיהם ולכל בהמה וחיה. **וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** אף היא קרויה 'השחתה', **דִּכְתִיב** (דברים ד טז) **'פֶּן תַּשְׁחִיתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל'**. נמצא שהלשון 'השחתה' האמורה לענין הקרבנות, הכוונה להשחתה של דבר ערוה ועבודת כוכבים.

הגמרא מבארת כיצד היינו אומרים שאין לפסול נרבע ונעבד בעופות, על פי הברייתא של רבי ישמעאל. מבארת הגמרא: מאחר והוקשו מומים לדבר ערוה ועבודת כוכבים על ידי שהוסמכו בכתוב, היה מקום לדרוש כך, **כָּל** קרבן **שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ**, והיינו בהמות, אף **דְּבַר עֶרְוָה** [–רובע ונרבע] **וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** [–נעבד] **פּוֹסְלִין בּוֹ. וְכָל** קרבן **שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ**, והיינו עופות, כפי שיתבאר להלן, **אֵין דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים פּוֹסְלִין בּוֹ. וְהָנֵי** – אותם **הָעוֹפוֹת, הוֹאִיל וְלֵא פָּסִיל בְּהוּ מוּמָא** – אין מום פוסל בהם, **דְּאָמַר מַר**, דיני **תַּמּוּת** – שצריך הקרבן להיות תמים ומום פוסל בו, **וְזִכְרוּת** – שיש חילוק בין זכרים לנקבות, שייבים רק **בְּבְהֵמָה, וְאֵין** דיני **תַּמּוּת וְזִכְרוּת בְּעוֹפוֹת,** אלא אף בעל מום ונקבה כשרים לקרבן. ומאחר ואין מום פוסל בעוף, **אִימָא** – הייתי אומר **שדְּבַר עֶרְוָה** [–נרבע] **וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** [–נעבד] **נַמִּי לֵא לִיפְסוֹל בְּהוּ** – גם לא יפסל לקרבן עופות. **קָא מַשְׁמַע לָן** התנא, שדורשים מהפסוק 'מן התורים' ו'מן בני היונה' שלא כולם כשרים, ולמעט נרבע ונעבד לקרבן. ומאחר והתבאר שהפסוק בא למעט נרבע ונעבד ולא תחילת הציהוב, אין לפשוט מברייתא זו את הספק האם תחילת הציהוב הוא ספק גדול ספק קטן או בריה בפני עצמה.

הגמרא מביאה ספק נוסף של רבי זירא, בענין דומה לספק הקודם. מבואר במשנה (פרה פ"א מ"ג), שבכל מקום שהוזכר בתורה לענין קרבן 'כבש', הכוונה בתוך שנתו. וכאשר מוזכר 'איל', הכוונה בן שנתיים, כלומר לאחר שנכנס לשנתו השניה, ועד עולם. אולם דווקא כשנכנס חודש שלם [דהיינו שלשים ואחד יום] לתוך שנתו השניה נקרא 'איל', אך בתוך החודש השלשה עשר, אינו כשר לא בתורת כבש ולא בתורת איל. ומבואר במשנה שם שרבי טרפון היה קורהו 'פלגס'.

בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי להביא **עוֹלַת בְּהֵמָה, מִן הָאַיִל אוֹ מִן הַכֶּבֶשׂ**, כלומר מאיזה שארצה, **וְהֵבִיא פַּלְגָּם** – ממין צאן שנמצא בתוך החודש השלשה עשר שלו, **מַהוּ**, האם יצא ידי חובת נדרו או לא. ולהלן יתבארו צדדי הספק.

רבי זירא מבאר לדעת מי שייך להסתפק: **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, לֵא תִּבְעֵי לָךְ** – אין להסתפק, ופשוט הדבר שאינו יוצא ידי חובתו, **דְּאָמַר** רבי יוחנן, 'פלגס' **בְּרִיָּה** בפני עצמו **הָוֵי. דִּתְנַן** (פרה פ"א מ"ג) [מין צאן] בן שלשה עשר חדש, אינו כשר לא לאיל ולא לכבש וכו', ואם **הִקְרִיבוֹ, מֵבִיא עָלָיו נִסְכֵּי אַיִל**, והיינו מנחת שני עשרונים סולת, ושלישית ההין יין לנסכים, כדין איל, **וְאֵין עוֹלֶה לוֹ מִזְּבְחוֹ** – אם התחייב להביא כבש לבד או איל לבד, אינו יוצא ידי חובתו על ידי הקרבת הפלגס. ובמשנה לא מבואר מה הטעם שאינו יוצא ידי חובתו, האם משום שהוא ספק כבש ספק איל, או משום שהוא בריה בפני עצמו. ולהלן יתבאר שנחלקו בזה רבי יוחנן ובר פדא.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הטעם שמביא עליו נסכי איל, הוא משום שנאמר לענין נסכי איל (במדבר טו ו) **'אוֹ לְאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה'** וגו', ומתיבת 'אוֹ' אנו דורשים **לְרַבּוֹת אֶת הַפַּלְגָּם**, שמביאים עליו נסכי איל. ומדברי רבי יוחנן מוכח, שהטעם שאמר התנא שאינו עולה לו מזבחו, הוא משום ש'פלגס' בריה בפני עצמו הוא [ואף על פי כן ריבהו הפסוק לנסכי איל], שהלא אם היה הוא ספק כבש ספק איל, לא היה צריך פסוק מיוחד להשמיענו שמביא עליו נסכי איל, שמאחר והוא ספק, פשוט הדבר שצריך להביא עליו נסכי איל, ולהתנות שאם הוא כבש, יביא השאר כנדבה. ואם כן לדעת רבי יוחנן [שפלגס הוא בריה בפני עצמו], אין מקום לספק של רבי זירא, ובודאי שאינו יוצא ידי חובתו על ידי פלגס.

רבי זירא מבאר שספיקו הוא רק לדעת בר פדא: **כִּי תִּבְעֵי לָךְ** – כל הספק הוא **אַלִּיבָּא דְּבַר פַּדָּא,**

אגרות קודש

ב"ה, ח' טבת, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

...נבהלתי למ"ש אודות המאורע... מהנכון הי' שיסדר בשביל הנ"ל ענין של תשובה אבל להשמר משני הקצוות שע"י סדר זה לא יקל בעיניו הדבר אבל לאידך גיסא שיהי' לפי כחו, ניט איבערציהען די סטרונע, ולהסביר לו שאין מחמירים כפי הצורך מפני שהעוסק בתורה אסור לו להחליש גופו כיון שעי"ז יחליש ג"כ הלימוד וההתמדה וכמבואר בקיצור נמרץ באגה"ת ובכמה ספרים...

המחכה לבשו"ט.

רש"י

למעוטי נרבע ונעבד — ואף על גב דתנא קתני: פרט לתחלת הציחוב — אסמכתא בעלמא הוא, ולעולם פסוליידהו משום ספיקא. רובע ליכא למימר בעופות, דאין לך עוף רובע. **הואיל וכתיב** — גבי קרבנות. **כי משחתם בהם מום בם** — לא יצרו לבם, דבין השחתה בין מום פוסלים בהם. ותנא דבי רבי ישמעאל וכו'. **דבר ערוה** — רובע ונרבע. **עבודה זרה** — נעבד, שהשתחוה לבהמתו. **כי השחית כל בשר** — בדור המבול כתיב, ודור המבול בערוה קלקלו, כדכתיב (בראשית ו): "ויקחו להם נשים" וגו', שהיו נזקקין לנשי ריעיהן ולכל בהמה וחיה. בבהמה — כתיב: "תמים זכר", אבל עוף לא כתיב ביה לא תמים ולא זכר, הלכך לא פסלי בהו מומין קטנים כגון דוקין שבעין, אלא מומין גדולים כגון מחוסר אבר, משום "הקריבהו נא לפחתך". **מן האיל או מן הכבש** — מאיזה שארצה. **פלגם** — כבש בן שנה בתוך שנתו קרוי "כבש", ואיל משעברו שלשה עשר חדשים שנכנס חדש שלם בתוך שנה שניה קרוי "איל" עד עולם, "פלגם" — בתוך חדש ראשון של שנה שניה. **הקריבו** — משנה היא במסכת פרה (פרק א משנה ג), ובפלגם קא מיירי. **ואין עולה לו מזבחו** — אם היה מחוייב איל לבדו או כבש לבדו. וטעמא לא מפרש תנא אי משום ספיקא אי משום בריה. **ואמר רבי יוחנן** — מנא לן דמביא עליו נסכי איל של שני עשרונים. ושלישית ההין יין? דכתיב בפרשת נסכים ב"שלח לך אנשים": "או לאיל האחד" וגו', "או" — לרבות את הפלגם בנסכים הללו. ומדאיצטריך קרא לרבויי, שמע מינה קסבר רבי יוחנן דתנא קמא דאמר: אין עולה לו מזבחו — משום דבריה הוא, ולענין נסכים רחמנא רבייה. דאי ספיקא הוא — לא מרבייה קרא, דיכון דשמא איל הוא — פשיטא דבעי אתויי נסכי איל, ואתנויי דאי איל הוא — ליהוי דידיה, ואי כבש הוא — יהא היתר נדבה, שהרי מתנדבין נסכים בלא קרבן, כדאמרינן במנחות בפרק בתרא (קז,א). ואף על גב דתני: אין מתנדבין לוג אחד ולא שנים וחמשה, אלא שלשה כדי שיהו קרויין נסכי כבש, או ארבעה שיהו קרויין נסכי איל, או ששה הראוין לפר — הכא כי האי גוונא בהדי אחריני קרבי.

מייתי

כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי נִרְבַּע וְנֶעֱבַד; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם"; וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הַשְׁחָתָה - אֵינוֹ אֶלָּא דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה; דְּבַר עֶרְוָה - דִּכְתִיב: "כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ", עֲבוֹדָה זָרָה - דִּכְתִיב: "פֶּן תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל"; כָּל שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ - דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה פּוֹסְלִין בּוֹ, וְכָל שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ - אֵין דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה פּוֹסְלִין בּוֹ. וְהֲנֵי עוֹפוֹת, הוֹאִיל וְלָא פָּסֵיל בְּהוּ מוּמָא, דְּאָמַר מָר: תַּמּוּת וְזַכְרוּת בִּבְהֵמָה וְאֵין תַּמּוּת וְזַכְרוּת בְּעוֹפוֹת, אֵימָא: דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה נַמִּי לָא לִיפְסוֹל בְּהוּ, קָא מַשְׁמַע לָן. בָּעֵי רַבִּי זֵירָא: הָאוֹמֵר "הֲרֵי עָלַי עוֹלַת בְּהֵמָה מִן הָאַיִל אוֹ מִן הַכֶּבֶשׂ", וְהֵבִיא פַּלְגָּם, מַהוּ? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן לָא תִּבְעֵי לָךְ, דְּאָמַר בְּרֵיָה הָוֵי, דְּתָנַן: הִקְרִיבוֹ - מֵבִיא עָלָיו נִסְכֵּי אַיִל וְאֵין עוֹלָה לוֹ מִזִּבְחוֹ; וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "אוֹ לָאַיִל" - לְרַבּוֹת אֶת הַפַּלְגָּם. כִּי תִּבְעֵי לָךְ - אַלִּיבָּא דְּבַר פַּדָּא, דאמר:

תוספות

נוקי "הזכר" אלא למעט אנדרוגינוס ולא טומטום! אלמה תניא: "הזכר" — ולא טומטום ואנדרוגינוס? ומשני: סמי מכאן טומטום. אף על גב דבערכין איכא תרין מיעוטי, "הזכר" ו"אם נקבה", צריכין תרווייהו לאנדרוגינוס, דאי כתיב "הזכר" למעוטי דהוה אמינא דלא גרע מנקבה ויהיה בערך אשה. ואם תאמר: מאי פריך לרב חסדא מ"אם זכר" ו"אם נקבה" דתיבש גבי שלמים? דאיכא תרי מיעוטי, דז"אם" מיעוט הוא, כדאמרינן בפרק "המפלת" (נדה כח,ב): "אם נקבה" על כרחך למעוטי טומטום! ויש לפרש: דהתם גרסינן "זכר או נקבה", דכתיב ב"ויקרא" גבי שלמי צאן, דהכי דרשינן להו בתורת כהנים הנהו מיעוטי דכתיב בשלמים, ובפרק שני דבכורות (טו,ב) ובתמורה (יז,ב), אבל "אם זכר" "אם נקבה" דכתיב גבי שלמי בקר דריש ליה בתורת כהנים ובפרק שני דבכורות (טו,ב) ובתמורה פרק "אלו קדשים" (יז,ב): לרבות ולד בעלי מומין ותמורת בעלי מומין. והשתא פריך שפיר לרב חסדא, דבההוא קרא לא כתיב אלא חד מיעוטא, דהוי "או" למעט, כמו "או כשב" — פרט לכלאים. ואם תאמר, דלעיל אמרינן: היכא דספק מחמת שאינו שוה איצטריך קרא למעוטי. ובפרק קמא דחגיגה (ד,א) קאמר: "זכורך" — להוציא טומטום. ופריך: איצטריך קרא למעוטי ספיקא? אף על גב דאין כולם שוין! התם פריך משום דבלאו האי קרא הייתי פוטרו מן הראייה, משום דאינו יכול לסמוך. אף על גב דסמיכה לא מיעכבא, מכל מקום לכתחלה צריך, כדאשכחן בפסחים בפרק "האשה" (פח,ב) גבי חמשה שנתערבו עורות פסחיהם ונמצא יבלת באחד מהן, דפטורין מלעשות פסח שני משום סמיכה. ואף על גב דגבי בהמה שנמצאת מירושלים למגדל עדר אמרינן: זכרים עולות, נקבות זבחי שלמים, ומקריב אותן בלא סמיכה לפי שאין מכירין מי הם בעלים — שאני התם דקדושות כבר, ואין להם תקנה בענין אחר. וספק מצורע דמייתי אשמו ולוגו — התם תיקון גברא שאני. ואם תאמר: דאשכחן קרא בשביל שלא נטעה, אף על גב (דגבי) דקמי שמיא גליא, בסוף "אלו טרפות" (חולין סו,ב), דפריך: מכדי אנן א"קשקשת" סמכינן, "סנפיר" דכתב רחמנא למה ליה? ומשני: אי כתב רחמנא "קשקשת" ולא "סנפיר", הוה אמינא: מאי "קשקשת" — סנפיר, ואפילו דג טמא נמי, השתא דכתב רחמנא "סנפיר" — עד דאיכא סנפיר וקשקשת! ויש לומר: דלשון "קשקשת" משמע דבר שאינו שוה וחלק, דבר שהיד מסכסכת בו, וסנפיר כך הוא, ונופל בו לשון "קשקשת". **כי** איצטריך קרא למעוטי נרבע ונעבד — תימה: דסותר סתמא דתלמודא דרשא דברייתא כדי לדחות ראייתו, ומוקי ליה קרא לדרשא אחרת! ויש לומר: דקים ליה דאצטריך קרא להאי דרשא. דהא רבי עקיבא אית ליה דרשא ד"משחתם" בפרק בתרא דבכורות (נז,א), דקסבר: מעשר בהמה חל על רובע ונרבע כמו שחל על בעלי מומין. ומשמע בפרק "המזבח מקדש" (זבחים פה,ב) דאית ליה נרבע בעופות, דקאמר: רבי עקיבא מכשיר בעלי מומין, ולא קאמר: ובנרבע הואיל וכשר בעופות. ומנא ליה? אלא על כרחך מהאי קרא. ואם תאמר: אם כן, תפשוט דספיקא הוי, דאי בריה הוי — אצטריך קרא למעוטי, ואם כן מנלן דיש נרבע בעופות? ונראה לי: דמעיקרא סלקא דעתין ודאי דאיצטריך קרא למעוטי אי הוה בריה. אבל השתא דמסיק דאצטריך קרא לנרבע ונעבד, סבירא ליה דלבריה לא אצטריך קרא למעוטי, דממילא אימעיט מבתורים דומיא דבני יונה: מה בני יונה דוקא קטנים — אף תורים דוקא גדולים, למעוטי תחלת הציחוב שבזה ושבזה, דלא הוי לא קטנים ולא גדולים. ודרשא דברייתא אסמכתא בעלמא היא. ומורי הרב רבינו אהרן מריגנשפור"ק תירץ, דאינו סותר השתא דרשא דברייתא. דתרי מיעוטי כתיב: "מן התורים" "או מן בני היונה", חד — למעוטי נרבע ונעבד, ולאפוקי מדרשא ד"משחתם", ואידך — למעוטי תחלת הציחוב. וקמי שמיא ודאי גליא אי קטנים הוו אי גדולים הוו, ואי קטנים הוו — ממעטינהו מן התורים, ואי גדולים הוו — ממעטינהו מבני היונה, ואנן הוא דלא ידעינן מהי ממעטינהו. והשתא, אי בריה הוו — אתי נמי שפיר, כמו שפירש לפי המסקנא, דחד למעוטי בריה וחד למעוטי נרבע ונעבד. ומעיקרא סלקא דעתין דאצטריך תרוייהו לבריה, דאי לא הוה כתיב אלא חד מיעוטא — לא הוה ממעטי להו אלא או מגדולים או מקטנים, ואם הביא משניהם הוה נפיק ממה נפשך. אבל קצת קשה על פירושו, דאי אתא קרא לאשמועינן שהם או גדולים או קטנים, אף על גב דקמי שמיא גליא, אם כן מאי פריך בסוף "על אלו מומין" שהבאתי לעיל: מני? אילימא תנא קמא — ספק הוא, איצטריך קרא למעוטי ספיקא? נימא דקרא מיעט לאנדרוגינוס, או משום שהוא זכר משונה או משום דאשמעינן שהוא נקבה, ואנן הוא דלא ידעינן הוי ספק! אלא משמע: אם קמי שמיא גליא שהוא נקבה לא היה לו להשמיענו. והא דאיכא תרי מיעוטי, איכא לממר דאתא חד לנרבע וחד לנעבד. ויותר נראה דנרבע ונעבד נפקי מחד מיעוטא, אלא אצטריך חד מיעוטא לתורים וחד לבני יונה. ולמאי דסלקא דעתין נמי מעיקרא דאתא למעוטי בריה, אצטריך תרי מיעוטי, חד למעוטי תורים וחד לבני יונה. **כי** משחתם בהם מום בם — כאן משמע דלכולי עלמא אית להו הך דרשא ד"משחתם". דאי פליג אדרשא זו ההוא תנא דדרש "מן הבהמה" להוציא את הרובע, אם כן לידוק בבריה הוי, למאן דלא דריש דרשא ד"משחתם"! אלא ודאי כולהו דרשי להו, ואפילו הכי איצטריך "מן הבהמה" ו"מן הבקר" להוציא רובע ונרבע. ולא הוי דרשינן מ"משחתם" דהא בהא תליא, אלא משום דאשכחן כבר בקדשים ששוים בהן דבר ערוה ועבודה זרה ומום. ונפקא מינה דרשא ד"משחתם" למעשר בהמה, דחל על רובע ונרבע כמו שחל על בעל מום (ולרבי ישמעאל) [ולרבי שמעון] נפקא מינה גם לפרה. ואם תאמר: בריש "כל האסורין" (תמורה כח,ב) אמרינן דתנא ד"משחתם" פרט לזקן וחולה ומוהם! ויש לומר: דתנא ד"משחתם" ודאי משמע ליה לתלמודא דמפיק רובע ונרבע מ"משחתם" לחודיה, אבל שאר תנאי דנפקי מ"מן הבהמה" אית להו דרשא ד"משחתם" כדפרישית. וכן משמע בפרק בתרא דבכורות (נז,א) דפליגי התם כמה תנאי גבי מעשר בהמה, גבי טומטום ואנדרוגינוס ובמחוסר זמן ויוצא דופן, אבל בנרבע ורובע ומוקצה ונעבד לא אשכחן שום פלוגתא, ומשמע דכולהו מודו דמתעשרין כדדרשינן התם מ"משחתם" ומיהו מהכא איכא למדדחי, דאפילו מאן דלית ליה דרשא ד"משחתם" איצטריך "מן התורים" למעוטי נרבע, דסלקא דעתך: כיון דעופות ליתנהו ברובע — ליתנהו נמי בנרבע. דכדהאי גונא אמר בפרק "המזבח מקדש" (זבחים פה,ב).

תמות וזכרות בבהמה — בתורת כהנים דריש לה מדכתיב "תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים" — תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות. ומחוסר אבר דפסול בעוף, נפקא ליה מדכתיב "מן העוף" — ולא כל העוף, בפרק קמא דקדושין (כד,ב), ולא כמו שפירש כאן בקונטרס משום "הקריבהו נא לפחתך". ואם תאמר: למה לי קרא לפסול מחוסר אבר? והא אפילו לבני נח נמי אסור, דליבא מידי דלישראל שרי ולבני נח אסור! ויש לומר: משום דאמרינן בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נט,א) דכל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני — לישראל נאמרה ולא לבני נח, ולכך הוצרך לשנותה — כדי לאסור לזה ולזה. ואם תאמר: למה לי קרא דאין תמות וזכרות בעופות? מדאצטריך "מן העוף" לאסור מחוסר אבר ידעינן דאין מום פוסל בעוף, דאי פוסל למה לי "מן העוף"? ויש לומר: דאי לאו קרא דאין תמות וזכרות בעופות הוה אמינא דמום פוסל בעוף, ו"מן העוף" אתא לאסור אפילו הנך מומין דשרו בבהמה, דקרא ד"מן העוף" לאסור אתא ולא להתיר. ואין להקשות נמי: מדאיצטריך "מן התורים" לנרבע ונעבד שמעינן שפיר דאין מום פוסל בעופות. דאיכא למימר: דאיצטריך "מן התורים" משום דסלקא דעתין כיון דעופות ליתנהו ברובע — ליתנהו נמי בנרבע, כדפרישית לעיל. **כי** תבעי לך אליבא דבר פדא — בפרק "שתי מדות" (מנחות צא,ב) איתותב בר פדא מהאי קרא ד"או לאיל" דמ(ד)רבה פלגם, דלא אתא קרא לרבויי ספיקא.

דאמר

דאמר מייתי ומתני — הקשה רבינו יצחק בן אשר: בשלמא נסכים, יכול להביא שיעור נסכי איל ולהתנות שאם הוא כבש שיהא המותר לנדבה, כרבי עקיבא דאמר בפרק "כל התדיר" (זבחים צא,ב): המתנדב יין מנסכו לספלים. ואפילו לרבי טרפון דאמר: לאישים, משמע דלא פליגי אלא באומר "הרי עלי יין" סתם, ולא פירש לנסכים, אבל אם פירש — מודה דאזיל לספלים. אבל במנחה היכי מתניי? הא אין בלילתן שוה, דשל כבש בלילתו רבה שלש לוגין לעשרון, ושל איל בלילתו עבה שני לוגין לעשרון, ותנן פרק קמא דמנחות (יא,א): ריבה שמנה או שחיסר — פסולה! ותנן נמי [מנחות פט,ב]: אין מערבין מנחת כבשים בשל אילים ופרים! וכי תימא, דמייתי שיעור מנחת כבש בבלי אחד ושיעור מנחת איל בבלי אחד, ומתנה שהאחד מהן יהיה נדבה — אי אפשר לעשות כן, דמנחת נדבה נקמצת ומנחת נסכים כולה כליל, כדתניא בהדיא בפרק "אלו מנחות" (מנחות עד,ב)! ותירץ רבינו יצחק בן אשר: דודאי כשמתנדב מנחה סתם — אז היא נקמצת, אבל אם מפרש מנחת נסכים הויא כולה כליל, ואמרינן [זבחים פד,א]: מתנדב אדם מנחת נסכים בכל יום. והשתא יכול להתנות שפיר. **אי** שיאור דרבי מאיר לרבי יהודה מצה מעלייתא היא — ואם תאמר: והא בפרק "אלו עוברין" (פסחים מג,א) תניא: שיאור ישרף ונותנו לפני כלבו, ומפרש התם דהיינו שיאור דרבי מאיר לרבי יהודה, משמע דאסור באכילה! ויש לומר: דמדרבנן בעלמא אסור, דמדשרי ליתנו לפני כלבו שמע מינה דהוי מצה מעלייתא. **ואי** דרבי מאיר לרבי מאיר מדלקי עליה חמץ הוא — ואם תאמר: ודילמא שאני לענין פסח, דרבייה קרא בפרק "אלו עוברין" (שם מג,א) מדכתיב "כלי"! וכי תימא, נילף חמץ דתודה מחמץ דפסח — דלמא מחמץ גמור דחייב כרת גמרינן, אבל האי דלא חשיב חמץ גמור לענין פסח לא חשיב חמץ לענין תודה! מיהו מצינו לפרש דהכי קאמר: דפשיטא דלא יצא משום מצה, דלענין מצה ילפינן תודה מפסח. אבל קשה: דבריש "כל המנחות באות מצה" (מנחות נג,א) קאמר: ואימא לא תאפה חמץ אלא שיאור. וקאמר: שיאור דמאן כו', ואי דרבי מאיר לרבי מאיר, מדלקי עליה חמץ הוא! ומאי קושיא? גבי פסח הוא דחשיב חמץ, דרבייה קרא! ונראה, דיש שום יתור (כתוב) בתודה ובמנחות דחמץ נוקשה חשיב חמץ גבייהו. והא דמשמע התם דלכולי עלמא אין מחמיצין בחמץ נוקשה גבי תודה, דקאמר: אין מחמיצין בתפוחים, והתם משמע דחמץ נוקשה הוי (גבי תודה) — היינו לכתחלה, דכשבא לחמץ שתי הלחם וחלות תודה מצוה לעשות בחמץ גמור. **ותהא** פרה כשרה בעריפה מקל וחומר — והוא הדין דהוה מצי למפרך הכי אצל חולין וקדשים. אבל נקט פרה ועגלה ששניהם ענין אחד, דשניהם קדשים הנשחטים בחוץ, ודמו אהדדי ליפסל בעול וכמה דברים. ואם תאמר: למה לי הנך מיעוטי למעוטי פרה מעריפה ועגלה משחיטה? נימא: כיון דאיכא למעבד קל וחומר הכי ואיכא למעבד קל וחומר איפכא, כדעביד בסמוך — כל חד וחד תיקום אדוכתיה, כדאמרינן בפרק שני דזבחים (יז,ב) גבי: ותותר אנינות אצל כהן הדיוט בקרבן צבור מקל וחומר! ויש לומר: דהתם כל קל וחומר סותר את חבירו לגמרי, שבתחלה אומר: ותותר אנינות אצל כהן הדיוט בקרבן ציבור, מקל וחומר דכהן גדול שהותר אנינות אפילו בקרבן יחיד, ואחר כך עושה קל וחומר להפך, דלא תותר אנינות אצל כהן גדול בקרבן יחיד מקל וחומר, וכן אחריני. דהתם להכי קאמר: כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, כל חד וחד תיקום אדוכתיה. אבל הכא גבי פרה ועגלה, שבא ליתן את האמור של זה בזה, ולא הוי קל וחומר אלא כמו "מה מצינו" — לא שייך למימר הכי, דאי לאו מיעוט הייתי לומד זה מזה ב"מה מצינו". ואי הוה עביד קל וחומר לא תותר פרה בשחיטה — אז הוי כהדיא דזבחים. וכן תהא אשה יוצאה בחליצה מקל וחומר, או יבמה בגט מקל וחומר הוי כמו "מה מצינו". ואם תאמר: מה לעגלה שכן אינה מטהרת, וכמה חומרות יש בזה מה שאין בזה! ויש לומר: דלא עביד קל וחומר מכח עגלה ופרה, אלא מכח שחיטה ועריפה: ומה שחיטה שאינה מכשרת בעגלה מכשרת בפרה כו'. אבל קשה, דאם כן קל וחומר גמור הוא, ולא "מה מצינו", דשחיטה מעריפה ליכא למילף ב"מה מצינו" אלא מקל וחומר, אם כן נימא: כל חד וחד תיקום בדוכתיה! ויש לומר: דבכל מקום דעבד קל וחומר הכי והכי, בגון הכא, ולקמן (כה,א) גבי אויר כלי חרס, וגבי כהנים ולוים, ובפרק שני דבבא קמא (כה,ב) גבי: ותהא שן ורגל חייבין ברשות הרבים מקל וחומר, והדר קאמר: לא תהא שן ורגל חייבין ברשות הניזק אלא חצי נזק — צריך לומר דיש שום סברא, או קולא או חומרא, לעשות קל וחומר אחד יותר מאחר, וכיון שהיינו עושין קל וחומר אחד אצטריך קרא למעוטי, מעתה היינו עושין קל וחומר להפך.

פרה שהיא כשרה בשחיטה — אין ללמוד בענין זה מקל וחומר שתהא פרה כשרה במליקה, מקל וחומר מעוף שלא הוכשר בשחיטה הוכשר במליקה. דהא לקמן בריש "השוחט" (חולין כז,ב) דרשינן: ראשו של זה ממול עורף ולא ראשו של אחר. ואין ללמוד בעוף שיוכשר בשחיטה, מקל וחומר דבהמה שלא הוכשר במליקה. דלמאן דיליף רוב שנים מהלכה — אין דנין קל וחומר ובנין אב מהלכה, כדתנן בגזיר בפרק "כהן גדול" (נו,ב). ונראה לי, דכיון דאיכא מיעוטי בפרה ובעגלה לענין שחיטה ועריפה — תו לא מצי למילף עוף מבהמה ובהמה מעוף לענין שחיטה ומליקה, דאיכא למימר: עריפה תוכיח, שאינה כשרה בפרה וכשרה בעגלה, ואפילו הכי אין שחיטה כשרה בה, אף אני אביא מליקה, וכן איפכא.

אמר

מייתי ומתני — דסבירא ליה ספק הוא, והכא קא מבעיא לן אליבא דבר פדא במאי מסתפק ומאי מתני. ר"או לאיל" דריש ליה לדרשא אחרינא במנחות בפרק "שתי מדות" (צא,ב), וקא מיבעיא לן הכא מאי מתני: מי פשיטא ליה לבר פדא דלאו בריה הוא, אלא ספק איל ספק כבש הוא, וכי מתני — איל וכבש הוא דמתני: אי איל הוא — ליהוי כוליה דידיה, ואי כבש הוא — עשרון טולת רביעית היין ליהוי דידיה, ואינך לנדבה. אבל בבריה לא צריך לאתנויי ולמימר: אי בריה הוא ואינו ראוי לנסכים — ליהוי כולהו לנדבה. וגבי בעיין דלעיל, ביון דודאי לאו בריה הוא יוצא ידי נדרו ממה נפשך, דהא או כבש או איל הוא, והוא נדר באיזה שירצה. **או דלמא בבריה נמי** — מספקא ליה לבר פדא דלמא בריה הוא. וגבי נסכים מייתי ומתני דאי בריה הוא ליהוי כולהו נדבה. וגבי בעיין נמי לא נפיק, דדלמא לאו איל ולאו כבש הוא. תודה טעונה ארבעים חלות, שלשים של מצה ועשר של חמץ. **מן החמץ או מן המצה** — עשר חלות מאיזה מין שארצה. ולקמן בעי: היכי מייתי עשר חלות לחודייהו? **שיאור** — שיצא מכלל מצה ולכלל חמץ לא בא. רבי מאיר ורבי יהודה פליגי ב"אלו עוברין" (פסחים מח,ב). לרבי מאיר הוי שיאור בהכספת פנים, ואפילו אין שם סדק. ואם נסדק אפילו כקרני חגבים מיקרי "סידוק" וחייב כרת. ושיאור בהכספת פנים אמרינן בריש "אלו עוברין" (שם מח,ב) דרבי מאיר חייב מלקות. ורבי יהודה אית ליה תרי קולי: חדא, דהכסיפו פניו — אפילו שיאור לא מיקרי, וכקרני חגבים הוא דמקרי שיאור. ועוד קולא אחריתי, דבהא דקרי ליה רבי יהודה שיאור לא מחייב עליה מלקות. **שיאור דמאן אי שיאור דרבי מאיר** — דהכסיפו פניו. **לרבי יהודה** — כלומר, וקא מיבעיא לן אליבא דרבי יהודה אי נפיק בהאי שיאור אי לא — הא ודאי לרבי יהודה מצה מעליא הוא, ונפיק משום מצה. **אי שיאור דרבי יהודה** — דקרני חגבים, ומיבעי לך אליבא דרבי מאיר — הא ודאי לרבי מאיר יצא ידי נדרו, ונפיק משום חמץ. **ואי דרבי מאיר** — דהכסיפו פניו, וקא מיבעיא לך אליבא דרבי מאיר. **מדלקי עליה** — דאמרינן התם: האוכלו בארבעים. **חמץ הוא** — ואף על גב דכרת לא מחייב, משום דלאו חמץ הראוי לאכילה הוא, מיהו חמץ נוקשה מיקרי, מדקא מיחייב עליה מלקות, ולענין נדר יצא ידי נדרו, שהרי הביא חמץ. **אלא דרבי יהודה** — דקרני חגבים. ומבעיא לן אליבא דרבי יהודה דאמר: בשיאור דידיה ישרף — אלמא יש בו צד חמץ, וקאמר: האוכלו פטור — אלמא לאו ודאי חמץ הוא, והויא התראת ספק. **מאי ספק הוי** — ונפיק ממה נפשך, או דלמא בריה הויא ולא נפיק. הכי גרסינן: **והא אמר רב הונא האומר הרי עלי לחטי תודה מביא תודה ולחמה** — דאדם יודע דאין לחם בלא תודה, וכיון דאיחייב בכולהו, נהי נמי דלאו בריה הוא, היכי נפיק? **הא לא ידע אי חמץ אייתי דלוסיף עליה ולייתי מצה אי מצה היא דלייתי חמץ** — ועל כרחו יביא חלות כשרים ובהן יוצא ידי נדרו, שהרי הביא עשר שנדר וגם הוסיף עליהו. **לא צריכא דאמר הרי עלי עשר חלות** — לפטור תודתו של פלוני, דלא מיחייב עליה בכולהו ארבעים. **סוף סוף** — כיון דאמר "לפטור" — לא נפיק עד דפטר ליה לההוא פלוני מעשר חלות, והאי לא מצי פטר ליה בהאי שיאור, דלא ידע ההוא פלוני מאי אייתי האיך דלוסיף עליהו! **לא צריכא דלא אמר לפטור** — אלא: "הרי עלי עשר חלות לתודתו של פלוני". דכיון דאמר לתודתו של פלוני — לא איחייב ליה בתודה ולחמה, אלא בעשר. והא ודאי פשיטא לן דההוא פלוני לא מיפטר בהאי שיאור, ואיהו נמי לא מקבל עליה למפטריה, אלא לאתוויינהו בעלמא, וכסבור שיוכלו ליקרב עם המצה של חבירו. **מיפק גברא ידי נדרו נפיק** — ויפדו, ויפלו דמיהם לנדבה לתודה אחרת, או לא נפיק. תיקו. **ומה עגלה שלא הוכשרה בשחיטה** — כדיליף לקמן (חולין כד,א).

ושרט

דְּאָמַר – הסובר שאדם שהקריב פלגס, מַיְיתִי וּמַתְנִי – מביא נסכי איל [כמבואר במשנה (שם)], אך צריך הוא להתנות, שאם אינו איל, יהיה מותר הנסכים נדבה. ויש להסתפק מה הוא מתנה. מִי אַמְרִינָן – האם נאמר שרק בְּאַיִל וְכֶבֶשׂ הוא מַתְנֶה, שאם הוא איל, יהיו אלו נסכיו, ואם הוא כבש, יהיו נסכי הכבש [דהיינו עשרון סולת למנחה, ורביעית ההין יין] לשם נסכיו, והשאר נדבה. אבל בְּבְרִיָּה – באפשרות שפלגס הוא בריה בפני עצמו, הוא לֹא מַתְנֶה, משום שפשוט הדבר שאינו בריה בפני עצמו, אלא או כבש או איל. ולענין הנידון שהסתפקנו בו, הנודר להביא איל או כבש מאיזה שירצה, יוצא ידי חובתו על ידי שמביא פלגס, שמאחר והוא ספק כבש ספק איל, יוצא ממה נפשך.

אוֹ דִּלְמָא, בְּבְרִיָּה נַמִּי מַתְנֶה, דְּאָמַר – שבנוסף למה שמתנה אם זה כבש או איל, הוא מוסיף ואומר דְּאִי בְּרִיָּה הֲוָה – אם הפלגס נחשב בריה בפני עצמו, לֵיהֲוֵי כּוּלֵּיהּ – יהיו כל הנסכים שהבאתי, נְדָבָה. ולענין הנידון לעיל, אינו יוצא ידי חובתו בפלגס, מאחר ויש לחוש שמא אינו כבש ואינו איל.

מסיק רבי זירא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא מביאה ספק נוסף של רבי זירא, בענין דומה לספיקות הקודמים.

המביא קרבן תודה, יחד עם הקרבן צריך הוא להביא 'לחמי תודה', והם ארבעים לחמים, שלשים חלות מצות, ועשרה לחמי חמץ. ארבעה לחמים מתוכם [אחד מכל מין] ניתנים לכהן המקריב את הקרבן, והשאר נאכל לבעלים, כמבואר בפסוקים (ויקרא ז יב–יד). שלשה שלבים יש בעיסה, בתחילה היא 'מצה', וכאשר היא מחמיצה לגמרי היא 'חמץ' [והוא הנקרא בלשון המשנה (פסחים מח:) 'סידוק', משום שלאחר שהחמיצה העיסה לגמרי, נעשים בה סדקים]. וקודם לכן, כאשר התחילה להחמיץ ועדיין לא החמיצה לגמרי, נקראת היא 'שיאור'. ונחלקו התנאים (שם) בשיעור הדבר, לדעת רבי מאיר, 'כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו' [כאדם שמתוך פחד ורתת פניו מכסיפין], הוא נקרא 'שיאור', ואם נעשה כקרני חגבים [סדק לבאן וסדק לכאן] כבר נחשב הוא חמץ גמור. ולדעת רבי יהודה כשנעשה כקרני חגבים הוא נקרא 'שיאור', וחמץ גמור הוא רק כאשר 'נתערבו סדקין זה בזה'. ולכל הדעות, שיאור דינו להשרף, כמבואר במשנה (שם).

בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, הָאוֹמֵר 'הֲרֵי עָלַי להביא עשר לַחְמֵי תּוֹדָה, מִן הֶחָמֵץ אוֹ מִן הַמַּצָּה' כלומר מאיזה שארצה. וְהֵבִיא אותם כשהם 'שִׁיאוּר', שיצאו מכלל מצה, ולא הגיעו לכלל חמץ. מַהוּ, האם יצא ידי חובת נדרו או לא. ולהלן יתבארו צדדי הספק.

הגמרא מקדימה לבאר באיזה מצב של 'שיאור' הביא את הלחמים. מבררת הגמרא: שִׁיאוּר דְּמַאן – לפי איזו שיטה בענין 'שיאור' מדובר שהביא, אִי – אם הכוונה שִׁיאוּר דְּרַבִּי מֵאִיר דהיינו שהכסיפו פניו, והספק הוא לְדעת רַבִּי יְהוּדָה הסובר ש'שיאור' הוא כקרני חגבים, בזה אין להסתפק, שהרי לדעת רבי יהודה, עיסה כזו מַצָּה מְעַלְּיֵיתָא הִיא – מצה גמורה היא [שהרי רק הכסיפו פניה ועוד לא נעשית כקרני חגבים]. ואם כן פשוט הדבר שיצא ידי חובת נדרו בתורת לחמי מצה. וְאִי – אם הכוונה לשיאור דְּרַבִּי יְהוּדָה שהוא 'כקרני חגבים', והספק הוא לְדעת רַבִּי מֵאִיר הסובר ש'שיאור' הוא כשהכסיפו פניו, גם בזה אין להסתפק, שהרי לדעת רבי מאיר, שיאור כזה חָמֵץ הוּא [שהרי כבר נעשה כ'קרני חגבים', והוא מאוחר מ'הכסיפו פניו'], ואם כן פשוט הדבר שיצא ידי חובת נדרו, בתורת לחמי חמץ.

ממשיכה הגמרא לברר: וְאִי – אם הכוונה לשיאור דְּרַבִּי מֵאִיר, ש'הכסיפו פניו', והספק הוא לְדעת רַבִּי מֵאִיר, גם בזה אין להסתפק, שהרי מִדְּלָקֵי עֲלֵיהּ – מכך שלדעת רבי מאיר האוכל שיאור כזה בפסח לוקה, כמבואר בברייתא (פסחים מג.), מוכח שחָמֵץ הוּא נחשב. ואם כן פשוט הדבר שיצא ידי חובת נדרו, בתורת לחמי חמץ.

מסיקה הגמרא: אֶלָּא מדובר כאן בשיאור דְּרַבִּי יְהוּדָה [–בקרני חגבים], והספק הוא לְדעת רַבִּי יְהוּדָה, שמצד אחד סובר ששיאור ישרף, ואם כן מוכח שיש בו צד חמץ, אך מצד שני לדעת רבי יהודה אינו לוקה על אכילת שיאור, ומשמע שאינו ודאי חמץ. ובאופן זה יש להסתפק, כשנדר להביא לחמי תודה מן המצה או מן החמץ, והביא שיאור כזה, מַאי, האם יצא ידי חובת נדרו או לא. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, האם שיאור כזה לדעת רבי יהודה סְפֵיקָא הֲוָיָא – ספק מצה ספק חמץ הוא, וְנָפִיק – ויוצא ידי חובתו מִמַּה נַפְשָׁךְ, שהרי התחייב להביא מאיזה שירצה, והביא דבר שהוא או חמץ או מצה. אוֹ דִּלְמָא שבְּרִיָּה בפני עצמה הוּא, שאינו לא חמץ ולא מצה, וְלֹא נָפִיק.

הגמרא מקשה על עצם הספק: כיצד יתכן לומר שהמתחייב להביא עשרה לחמי תודה, יוצא ידי חובתו על ידי שמביא עשר חלות, וְהָאָמַר רַב הוּנָא, הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי להביא לַחְמֵי תּוֹדָה, מֵבִיא קרבן תּוֹדָה, וְלַחְמָהּ – ארבעים חלות שמביאים עם התודה, משום שאדם יודע שאין מביאים לחמי תודה בלא קרבן תודה, וכוונתו היתה בודאי גם לקרבן תודה. וְכֵיוָן דְּאִיחַיַּיב לֵיהּ בְּתוֹדָה וְלַחְמָהּ, כיצד יכול הוא לצאת ידי חובתו, אף אם יביא בתוכם עשר חלות מן השיאור, וְהָא לֹא יָדַע הַאי נַבְרָא [–הנודר] אִי חָמֵץ הוּא, דְּלֵיתֵי מַצָּה – האם השיאור שהביא הוא חמץ [ועולה לו בתורת עשרה לחמי חמץ], כדי שיביא את השאר מצה. אִי מַצָּה הוּא, דְּלֵיתֵי – שיביא את השאר חָמֵץ. וכיון שכן, על כרחו צריך הוא להביא ארבעים חלות כשירות ודאי, ובזה הלא יצא ידי חובת נדרו, שהרי הביא הוא ארבעים חלות, ובנוסף הביא גם את העשר חלות העשויות שיאור.

מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא אלא באופן דְּאָמַר 'הֲרֵי עָלַי להביא (חלה) [עֶשֶׂר חַלּוֹת], מן החמץ או מן המצה, בשביל לִפְטוֹר את החיוב להביא לחמים עם קרבן תּוֹדָתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי'. ובאופן זה, אינו מתחייב בקרבן תודה ולחמה, ואינו צריך לצאת ידי חובה על ידי אותן חלות. מקשה הגמרא: סוֹף סוֹף, הָא לֹא יָדַע הַאי נַבְרָא – בעל הקרבן, אִי – אם אותו שיאור שהביא עבורו הנודר, חָמֵץ הוּא, דְּלֵיתֵי – שיביא הוא עצמו [בעל הקרבן] את השאר מַצָּה, אִי מַצָּה הוּא, דְּלֵיתֵי – שיביא את השאר חָמֵץ. ומאחר שהנודר התחייב לפטור את פלוני מעשר חלות, ולא פטר אותו מכלום, שהרי מחמת הספק, יצטרך הוא להביא ארבעים חלות כשירות ודאי. ואם כן לא יצא הנודר ידי נדרו.

מסיקה הגמרא: לֹא צְרִיכָא אלא באופן דְּלֹא אָמַר 'לִפְטוֹר' את תודתו של פלוני, אלא רק אמר 'הרי עלי להביא עשר חלות לתודתו של פלוני'. שבאופן זה הוא עצמו לא התחייב בקרבן תודה ולחמה, אלא רק התחייב להביא עשר חלות לצרף לתודת פלוני, והביא שיאור כזה. ואותו פלוני ודאי אינו יוצא ידי חובתו על ידי חלות אלו, ואף הנודר לא התחייב לפטור את פלוני מחלות תודה, אלא רק להביאם בלבד, שסבור היה שיוכלו להיקרב יחד עם החלות של בעל הקרבן. ובאופן זה יש להסתפק לענין מֵיפַּק נַבְרָא – יציאת הנודר יְדֵי נִדְרוֹ, האם שיאור זה נחשב ספק חמץ ספק מצה, וְנָפִיק – יוצא הוא ידי חובת נדרו, שהרי הביא דבר שהוא או חמץ או מצה. אוֹ ששיאור זה נחשב בריה בפני עצמו, וְלֹא נָפִיק.

מסיק רבי זירא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

משנה

אגב המשניות לעיל, ממשיך התנא לבאר דינים נוספים הכשרים באחד ופסולים בשני.

התבאר בתורה (במדבר יט), שאדם שנטמא בטומאת מת, נטמא שבעת ימים, וטהרתו היא על ידי שאיש טהור מזה עליו מאפר הפרה האדומה הנתון במים חיים, ביום השלישי וביום השביעי. וביום השביעי לאחר ההזאה, טובל במקוה, ולאחר הערב שמש הוא נטהר. ועשיית האפר היתה על ידי שהיו לוקחים פרה אדומה תמימה, ושוחטים אותה בהר המשחה, ולאחר מכן שורפים אותה על גבי המערכה ששם נשחטה. והיו לוקחים כלי ובו מים חיים,

המשך בעמוד ע

מתרצת הגמרא: אין לומר שתהא פרה כשירה בעריפה מקל וחומר, שהרי **אָמַר קְרָא** (במדבר יט ג) לענין פרה אדומה 'וְשָׁחַט אֹתָהּ' וגו'. וכתוב בפרשה 'חוּקָּה', 'זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה' (שם יט ב), ומאחר ונאמר 'חוקה' בפרשה, יש ללמוד שמה שנאמר כאן 'ושחט', זהו לעבב, שדווקא **בִּשְׁחִיטָה, אֵין** – כן, היא כשירה, אבל **בַּעֲרִיפָה, לֹא.** התבאר בגמרא, שאין לדרוש קל וחומר במקום שנאמר 'חוקה'. הגמרא מקשה על כך. מקשה הגמרא: **וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בֵּיהּ 'חוּקָּה', לֹא דַּרְשִׁינָן קַל וָחוֹמֶר** לומר שאין זה בדווקא, **וְהָא** לְגַבֵּי הגרלת שני השעירים **בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים,** שנאמר (ויקרא טז ח) 'וְנָתַן אַהֲרֹן עַל שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גּוֹרָלוֹת, גּוֹרָל אֶחָד לַה' וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל', **דִּכְתִיב בֵּיהּ 'חוּקָּה',** 'וְהָיְתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' וגו' (שם טז לד), **וְתַנְיָא,** נאמר בתורה (שם טז ט) 'וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַה' וְעָשָׂהוּ חַטָּאת', ומכך שנאמר 'הַגּוֹרָל לַה' וְעָשָׂהוּ חַטָּאת', למדנו שדווקא **הַגּוֹרָל עוֹשֶׂה** את השעיר **לְחַטָּאת,** על ידי שנופל עליו בהגרלת הכהן, **וְאֵין הַ"שֵּׁם" עוֹשֶׂה חַטָּאת,** שאם קרא הכהן שם 'חטאת' על אחד השעירים, אינו נקבע בכך, וצריך הכהן להגריל עליהם, ואם הגורל משנה את קביעות השם, הולכים אחר הגורל.

הברייתא מבארת מדוע צריך לימוד מיוחד לזה: **שֶׁיָּכוֹל הייתי** לומר [אילו לא נאמר 'ועשהו חטאת'], שאף קריאת השם קובעת, **וַהֲלֹא דִּין** [–קל וחומר] **הוּא, וּמַה בִּמְקוֹם שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ הַגּוֹרָל,** כגון קיני זבים ויולדות, שצריכים להביא שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת, ואם הגריל עליהם, כגון שכתב על אבן אחת 'עולה' ועל אבן שניה 'חטאת', והטיל עליהם הגורל, אינו קובע את שמם בכך, שלא מצינו שיהא הגורל קובע בשאר הקרבנות, ומכל מקום **קִדֵּשׁ הַ"שֵּׁם",** שעל ידי קריאת שם נקבעים זה לעולה וזה לחטאת, ואם שינה פסול, שנאמר (דברים כג כד) 'מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר, וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַה' אֱלֹקֶיךָ'. משום שעשה את החטאת למעלה, ואת העולה למטה. אם כן **מָקוֹם שֶׁקִּדֵּשׁ הַגּוֹרָל,** והיינו בשעירי יום הכיפורים, **אֵינוֹ דִּין שֶׁקִּדֵּשׁ הַ"שֵּׁם".** **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'הַגּוֹרָל לַה' וְעָשָׂהוּ חַטָּאת', ללמדנו שדווקא **הַגּוֹרָל עוֹשֶׂה** את השעיר **לְחַטָּאת, וְאֵין הַ"שֵּׁם" עוֹשֶׂה חַטָּאת.**

הגמרא מבארת את ההוכחה מהברייתא. מדייקת הגמרא: **מַעֲמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא** – דווקא משום שמיעטה התורה בפירוש 'וְעָשָׂהוּ חַטָּאת', אנו למדים שנקבעים דווקא על ידי גורל, **הָא לָאו הָכִי** – אבל אם לא היה לימוד מיוחד לזה, **דַּרְשִׁינַן קַל וָחוֹמֶר** לומר שנקבעים שמות השעירים אף על ידי קריאת שם. ואף על פי שנאמר בענין 'חוקה' לעבב, היינו מעמידים את העיכוב הזה לדבר אחר. ומאחר ודורשים קל וחומר אף במקום שכתוב 'חוקה', נכשיר אף פרה אדומה בעריפה, מקל וחומר.

הגמרא מתרצת באופן אחר. מתרצת הגמרא: הטעם שאין לדרוש קל וחומר להכשיר פרה אדומה בעריפה, הוא משום **שִׁמְּעָטָהּ רַחֲמָנָא לְגַבֵּי עֶגְלָה,** שאין להכשיר פרה אדומה בעריפה. שנאמר (שם כא ו) 'עֵגֶל הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַּנָּחַל', ומתיבת 'הערופה' משמע שדווקא **זֹאת** – העגלה, כשירה **בַּעֲרִיפָה, וְאֵין אַחֶרֶת** – פרה אדומה כשירה **בַּעֲרִיפָה.**

כעת הגמרא מקשה על הדין השני שהתבאר בסוגיא, שאין עגלה ערופה כשירה בשחיטה. מקשה הגמרא: **וּתְהֵא עֶגְלָה** ערופה **כְּשֵׁרָה גַּם בִּשְׁחִיטָה, מִקַּל וָחוֹמֶר. וּמַה פָּרָה** אדומה, **שֶׁלֹּא הוּכְשְׁרָה בַּעֲרִיפָה,** כפי שלמדנו לעיל מהפסוק, **כְּשֵׁרָה בִּשְׁחִיטָה,** אם כן **עֶגְלָה, שֶׁכְּשֵׁרָה בַּעֲרִיפָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁהוּכְשְׁרָה בִּשְׁחִיטָה.**

מתרצת הגמרא: אין לומר שתהא עגלה כשירה בשחיטה, שהרי **אָמַר קְרָא** (שם כא ד) 'וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל', ושנה בזה הכתוב לעבב ולמדנו שדווקא **בַּעֲרִיפָה אֵין** – כן, כלומר היא כשירה, אבל **בִּשְׁחִיטָה לֹא.**

משנה

במשניות לעיל שנינו כמה דינים הכשרים בזה ופסולים בזה ולהיפך. אגב זה ממשיך התנא לבאר דינים נוספים הכשרים באחד ופסולים בשני.

התבאר בתורה, שאין הלויים כשרים לעבודת המשכן אלא מגיל שלשים שנה ועד בן חמשים שנה, שנאמר (במדבר ד מו–מז) 'כָּל הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם, מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, כָּל הַבָּא לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא בְּאֹהֶל מוֹעֵד'.

עוד התבאר בתורה, שכהנים בעלי מומים פסולים לעבודה, שנאמר (ויקרא כא טז–יז) 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר, דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר, אִישׁ מִזַּרְעֲךָ לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם, לֹא יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהָיו'.

המשנה מבארת איזה פסול שייך רק בכהנים ואיזה פסול שייך רק בלויים: **הַכָּשֵׁר בַּכֹּהֲנִים,** דהיינו פחות מבן שלשים ויותר מבן חמשים, **פָּסוּל בַּלְוִיִּם,** שהלויים אינם כשרים לעבודה אלא מבן שלשים שנה ועד בן חמשים שנה. ואילו **הַכָּשֵׁר בַּלְוִיִּם,** דהיינו בעל מום, **פָּסוּל בַּכֹּהֲנִים,** שכהנים בעלי מומים פסולים לעבודה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת אלו דינים התבארו במשנה: **תָּנוּ רַבָּנָן, הַכֹּהֲנִים,** דווקא **בְּמוּמִין הם פְּסוּלִים** לעבודה, אבל **בִּשְׁנַיִם,** כלומר אם אינם מבני שלשים ועד בני חמשים, אף על פי כן **כְּשֵׁרִים** הם לעבודה. ואילו **הַלְוִיִּם** דינם להיפך, **שְׁבְּמוּמִין כְּשֵׁרִים,** ואילו **בִּשְׁנַיִם,** אם אינם מבני שלשים ועד בני חמשים, **פְּסוּלִים. נִמְצָא** שה**כָּשֵׁר בְּכֹהֲנִים, פָּסוּל בַּלְוִיִּם, וְהַכָּשֵׁר בַּלְוִיִּם, פָּסוּל בַּכֹּהֲנִים.**

הגמרא מבררת את מקור הדין. מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי.** עונה הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנָן,** נאמר בתורה (במדבר ח כה) 'זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם, מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, יָבוֹא לִצְבֹא צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד'. מקשה הברייתא: **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה בא הפסוק 'זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם' ללמדנו, שהרי תיבות אלו מיותרות בפסוק, מכיון שכל הפרשה עוסקת בדיני הלויים, והיה די שהפסוק יאמר 'מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה' וגו'. עונה הברייתא: הפסוק בא ללמדנו כך, **לְפִי** [–מכיון] **שֶׁנֶּאֱמַר** בפסוק שאחריו (שם כה) 'וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד', ובפסוק זה **לְמָדְנוּ לַלְוִיִּם שֶׁהַשָּׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶם.** ומעתה, **יָכוֹל** הייתי לומר שאף **הַמּוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם, וְדִין** [–קל וחומר] **הוּא, וּמַה כֹּהֲנִים, שֶׁאֵין הַשָּׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶן,** כפי שיתבאר להלן, **מוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶן,** כמפורש בכתוב, אם כן **לְוִיִּם, שֶׁהַשָּׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶם, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ** אף **מוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם. תַּלְמוּד לוֹמַר** 'זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם', ותיבת 'זאת' היא מיעוט, שדווקא **זֹאת** – פסול שָׁנִים, נאמר **לַלְוִיִּם, וְאֵין אַחֶרֶת** – פסול אחר, דהיינו מומים, נאמר **לַלְוִיִּם.** ומכך יש ללמוד, שאין מומים פוסלים בלויים.

כעת הברייתא מבארת איזה דבר פוסל בכהנים: **יָכוֹל** הייתי לומר **שֶׁיְּהוּ הַכֹּהֲנִים פְּסוּלִין בְּשָׁנִים,** שכהן שהוא פחות מבן שלשים או יותר מבן חמשים יהיה פסול לעבודה. **וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמַה לְוִיִּם, שֶׁאֵין מוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם, שָׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶם,** אם כן **כֹּהֲנִים, שֶׁהַמּוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ** אף **הַשָּׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶם. תַּלְמוּד לוֹמַר** 'זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם' וגו', ופסוק זה הוא מיותר, שהרי כל הפרשה מדברת על הלויים. אלא כוונת הכתוב היא למעט, 'זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם', **וְלֹא 'אֲשֶׁר לַכֹּהֲנִים',** ללמדנו שפסול שָׁנִים נאמר דווקא ללויים ולא לכהנים.

הברייתא מבארת אימתי נאמר פסול שנים בלויים: **יָכוֹל** הייתי לומר **שֶׁאַף בְּמִשְׁכַּן שִׁילֹה, וּבְבֵית עוֹלָמִים** [–בבית המקדש שבירושלים], ששם לא היתה עבודת הלויים בנשיאת משאות בכתפים, אלא היו משוררים ושוערים בלבד, יהיה הדין **כֵּן,** שיפסלו הלויים **בְּשָׁנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר** 'מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, כָּל הַבָּא לַעֲבֹד עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא' (במדבר ד מז), ובכך אומר הכתוב, **לֹא אָמַרְתִּי** שהלויים נפסלים **בְּשָׁנִים, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהָעֲבוֹדָה** היתה על ידי נשיאה **בְּכָתֵף,** והיינו בזמן שהמשכן היה במדבר, שעבודת הלויים היתה לשאת את המשכן וכליו

המשך בעמוד עג

רש"י

ושחט וחוקה — "ושחט אותה לפניו", וכתיב: "זאת חוקת התורה". **וכל היכא דכתיב חוקה** — לעיכובא, ואיכא לרבויי מלתא אחריתא בקל וחומר, מי לא דרשינן קל וחומר לרבויי, ועיכובא דחוקה למילי אחרנייתא? **הא גבי יום הכפורים** — דכתיב גורל: "ונתן אהרן על שני" וגו', וכתיב חוקה בסוף הפרשה, ואי לאו דכתיב מיעוטא בהדיא דלא מקדיש בלא גורל, הוה מרבינן בקל וחומר דקדיש על ידי קריאת שם בלא גורל! **דתניא** — "הגורל לה' ועשהו חטאת", דמשמע: הגורל עושהו חטאת בנפילתו עליו, ואין קריאת השם עושהו חטאת, שאם אמר: זה לשם וזה לעזאזל — אין נקבעים בכך. ומגריל עליהם, אם הגורל משנה את קביעות קריאת שם — הולכים אחר הגורל. **שיכול והלא דין הוא** — אי לא כתיב "הגורל ועשהו", אלא קרא קמא ד"ונתן אהרן על שני" וגו', הייתי יכול לומר: והלא דין הוא, דהואיל והגורל קובען — יהא אף קריאת השם קובען. **ומה במקום שלא קדש הגורל** — כגון קיני זבים ויולדות, דאחד לחטאת ואחד לעולה. שאם הגריל עליהם, שכתבו על אבן אחת חטאת ועל אבן אחת עולה והטילו עליהם בגורל — לא מצינו שיהא הגורל קובען, ואם רצה לשנותן הרשות בידו. **קידש השם** — דמאחר שפירש: זה לחטאת וזה לעולה, אם שינה — פסול, דכתיב (דברים כג): "מוצא שפתיך תשמור", אלמא שם קבע, ואם משנה נמצאת חטאת למעלה ועולה למטה. מקום שקדש כו'. **טעמא דכתיב הגורל ועשהו** — דאמעיט ליה להא מלתא בהדיא. **הא לאו הכי הוה מרבינן מקל וחומר** — ומוקמינן לחוקה למילי אחרנייתא. **הערופה** — משמע: זו ערופה, ואין אחרת ערופה. **וערפו העגלה** — שנה עליה הכתוב לעכב. **לוים בשנים פסולים** — פחות מבן שלשים ויותר מבן חמשים, כדכתיב: "זאת אשר ללוים" וגו', "זאת" משמע מיעוטא. ומה כהנים שאין השנים פוסלין בהם — כדליף לקמיה: "אשר ללוים" ולא אשר לכהנים. **זאת אשר ללוים** — כוליה יתירא הוא, דכולה פרשתא בלוים היא, והוה ליה למכתב: "מבן חמש ועשרים" כו'. **יכול אף בשילה ובית עולמים** — שאין עבודת לוים אלא שוערים ומשוררים, יהו נפסלין בשנים? **לתלמוד** — ללמוד הלכות עבודה. **שלא ראה סימן יפה** — לומד ושוכחו. **רבי יוסי אומר בשלשה שנים** — צריך שיהא רואה סימן יפה במשנתו. **דתקיפין** — להוריד המשכן לפרקן ולנטותו, להעמיד קרסיו וקרשיו, והשיר לקרבן, בפה ובכלי. **משביא שתי שערות** — אבל מקמי הכי לא, כדליף לקמן: "איש איש מזרעך" וגו'. **במה דברים אמורים** — שהשנים פוסלות בהן. ירושלים נקראת "בית עולמים", דמשנחרבה לא היתה אחריה היתר לשאר מקומות, אבל קדושת שילה היתה אחריה היתר לבמות, כל ימי נוב וגבעון.

ויהי

תוספות

אמר קרא ושחט וחוקה — אומר רבינו תם: דמשמע בפרק שני דזבחים (יח,א) דחוקה לא הוי עיכוב ממשמעו, אלא מגזרה שוה, דילפינן התם מגזרה שוה דלא רחוץ ידים חילל מגזירה שוה "חוקה" "חוקה" משתויי יין. **ומה** במקום שלא קדש הגורל כו' — ואם תאמר: קינים גופייהו מנא לן שלא קדש הגורל? אימא קל וחומר איפכא! ויש לומר: דאיכא שום מיעוט.

טעמא דכתב רחמנא ועשהו הא לאו הכי דרשינן קל וחומר — תימה: דבפרק "טרף בקלפי" (יומא מא,א) מוקי האי ברייתא כרבי יהודה, משום דסתם ספרי רבי יהודה היא. ורבי יהודה אית ליה בפרק "הוציאו לו" דלא כתיב חוקה אלא בדברים הנעשים בפנים בבגדי לבן, והגרלה בחוץ הויא! ואין לומר דשום תנא לא פליג אדרשא ד"ועשהו", ולא פליג עליה רבי נחמיה דאית ליה דכתיב חוקה אנעשה בחוץ, דהא אשכחן רבי שמעון בפרק "טרף בקלפי" (שם מ,א) דסבר דהגרלה לא מיעבבא! ויש לומר: דפריך משום דבפרק "טרף בקלפי" (שם לט,ב) דריש רבי ינאי מ"אשר עלה" "אשר עלה" תרי זמני לעכב. ופריך: אלמא דרשינן קל וחומר אף על גב דאיכא עיכובא, (לא אמרת) [אלמא אמרינן] נוקמה "אשר עלה" לדרשא אחריתי משום קל וחומר. והשר מקוצי תירץ: דהתם יליף מדכתיב "זאת" דלא כתיב חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי לבן בפנים. והשתא פריך הכא שפיר: דאי לא דרשינן קל וחומר, אמאי אצטריך "זאת" למעוטי דלא קאי חוקה בדברים הנעשים בחוץ? דהא על כרחך לא כתיב חוקה אלא בדברים הנעשים בפנים, דאי כתיב נמי בדברים הנעשים בחוץ אמאי אצטריך "ועשהו"? אלא ודאי אף על גב דכתיב חוקה דרשינן קל וחומר, ואפילו כתיב נמי בחוץ הוה דרשינן קל וחומר אי לאו דכתיב "ועשהו", ולכך אצטריך "בזאת". אבל מכל מקום הקשה הרב רבינו מנוח: דמאי פריך? והא לא כתיב חוקה אלא אעבודה, והגרלה לאו עבודה היא! וצריך עיון שם. **זאת** ללוים ולא אחרת ללוים — תימה: דבפרק "כיצד הרגל" (בבא קמא כד,א) דריש מ"וזאת תהיה טומאתו" למעוטי זבה מראיות. ופריך: ואימא למעוטי זב מימים! ומשני: קאי בראיות — ממעט ראיות, קאי בראיות — ממעט ימים? ואמאי לא קאמר: קאי בזב ממעט זב, קאי בזב וממעט זבה? דהכי מסתבר טפי, כדמשמע פשטיה דקרא "וזאת תהיה טומאתו" ולא אחרת, כדדרשינן הכא: זאת ללוים ולא אחרת ללוים! ויש לומר: דהכא נמי הוה דרשינן "זאת אשר ללוים" ולא לכהנים, אי לאו דדריש ליה מ"אשר ללוים". אי נמי, הכא דרשינן הכי משום דמזכיר ללוים בקרא. אבל התם, אי למעוטי זב קא אתי — הוה ליה למכתב "זאת" שהיא טומאת הזב להזכיר הזב בקרא. ורבינו יצחק תירץ: דזב וזבה שם אחד הוא, ולהכי לא שייך למימר: קאי בזב ממעט זב כו', דכך יש לי למעט זבה כמו זב. **יכול** אף בשילה ובית עולמים כן — משמע: דאי לאו מיעוט הוו גמרי מהדדי. וכן בריש עירובין (ב,א) דפריך: והא קרא במשכן כתיב! ומשני: אשכחן מקדש דאיקרי "משכן" ומשכן דאיקרי "מקדש". ותימה: דבפרק "ידיעות" (שבועות טז,ב) משמע דלא גמרינן מהדדי אי לאו דכתיב תרי קראי. דקאמר התם: לכתוב או

אֲמַר קְרָא: "וְשָׁחַט" וְ"חוּקָּה", בִּשְׁחִיטָה - אִין, בַּעֲרִיפָה - לָא. וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בֵּיהּ חוּקָּה לָא דָּרְשִׁינַן קַל וָחוֹמֶר? וְהָא גַּבֵּי יוֹם הַכִּפּוּרִים דִּכְתִיב בֵּיהּ חוּקָּה, וְתַנְיָא: "וְעָשָׂהוּ חַטָּאת" - הַגּוֹרָל עוֹשֶׂה חַטָּאת, וְאֵין הַשֵּׁם עוֹשֶׂה חַטָּאת. שֶׁיָּכוֹל, וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ הַגּוֹרָל - קִדֵּשׁ הַשֵּׁם, מָקוֹם שֶׁקִּדֵּשׁ הַגּוֹרָל - אֵינוֹ דִּין שֶׁקִּדֵּשׁ הַשֵּׁם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעָשָׂהוּ חַטָּאת" - הַגּוֹרָל עוֹשֶׂה חַטָּאת וְאֵין הַשֵּׁם עוֹשֶׂה חַטָּאת; טַעְמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא: "וְעָשָׂהוּ חַטָּאת", הָא לָאו הָכִי - דָּרְשִׁינַן קַל וָחוֹמֶר! - מִיעַט רַחֲמָנָא גַּבֵּי עֶגְלָה: "הָעֲרוּפָה" - זֹאת בַּעֲרִיפָה וְאֵין אַחֶרֶת בַּעֲרִיפָה. וּתְהֵא עֶגְלָה כְּשֵׁרָה בִּשְׁחִיטָה מִקַּל וָחוֹמֶר: וּמַה פָּרָה שֶׁלֹּא הוּכְשְׁרָה בַּעֲרִיפָה - כְּשֵׁרָה בִּשְׁחִיטָה, עֶגְלָה שֶׁכְּשֵׁרָה בַּעֲרִיפָה - אֵינוֹ דִּין שֶׁהוּכְשְׁרָה בִּשְׁחִיטָה? אֲמַר קְרָא: "וְעָרְפוּ הָעֶגְלָה" - בַּעֲרִיפָה אִין, בִּשְׁחִיטָה לָא. **משנה** כָּשֵׁר בַּכֹּהֲנִים - פָּסוּל בַּלְוִיִּם, כָּשֵׁר בַּלְוִיִּם - פָּסוּל בַּכֹּהֲנִים. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: כֹּהֲנִים - בְּמוּמִין פְּסוּלִים, בְּשָׁנִים כְּשֵׁרִים; לְוִיִּם - בְּמוּמִין כְּשֵׁרִים, בְּשָׁנִים פְּסוּלִים; נִמְצָא כָּשֵׁר בַּכֹּהֲנִים - פָּסוּל בַּלְוִיִּם, כָּשֵׁר בַּלְוִיִּם - פָּסוּל בַּכֹּהֲנִים. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב", לְמַדְנוּ לַלְוִיִּם שֶׁהַשָּׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶם, יָכוֹל מוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם? וְדִין הוּא: וּמַה כֹּהֲנִים שֶׁאֵין הַשָּׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶן - מוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶן, לְוִיִּם שֶׁהַשָּׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶם - אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ מוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם" - זֹאת לַלְוִיִּם, וְאֵין אַחֶרֶת לַלְוִיִּם. יָכוֹל יְהוּ הַכֹּהֲנִים פְּסוּלִין בְּשָׁנִים? וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמַה לְוִיִּם שֶׁאֵין מוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם - שָׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶם, כֹּהֲנִים שֶׁהַמּוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם - אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ שָׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לַלְוִיִּם" - וְלֹא אֲשֶׁר לַכֹּהֲנִים. יָכוֹל אַף בְּשִׁילֹה וּבְבֵית עוֹלָמִים כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבוֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא", לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהֲעֲבוֹדָה בְּכָתֵף. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "מִבֶּן חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "מִבֶּן שְׁלֹשִׁים"; אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שְׁלֹשִׁים - שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים - שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר שְׁלֹשִׁים, הָא כֵּיצַד? חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים לְתַלְמוּד, וּשְׁלֹשִׁים לַעֲבוֹדָה; מִכָּאן לְתַלְמִיד שֶׁלֹּא רָאָה סִימַן יָפֶה בְּמִשְׁנָתוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים - שׁוּב אֵינוֹ רוֹאֶה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְגַדְּלָם שָׁנִים שָׁלֹשׁ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים". - וְאֵידָךְ? שָׁאנֵי לְשׁוֹן כַּשְׂדִּים, דְּקַלִּיל. - וְאֵידָךְ? שָׁאנֵי הִלְכוֹת עֲבוֹדָה, דְּתִקְּפִין. תָּנוּ רַבָּנַן: כֹּהֵן, מַשְׁבִּיעַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת עַד שֶׁיִּזְקַן כָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה, וּמוּמִין פּוֹסְלִין בּוֹ. בֶּן לֵוִי, מִבֶּן שְׁלֹשִׁים וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים כָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה, וְשָׁנִים פּוֹסְלִין בּוֹ; בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר, אֲבָל בְּשִׁילֹה וּבְבֵית עוֹלָמִים - אֵין נִפְסָלִין אֶלָּא בְּקוֹל. אֲמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַאי קְרָא?

"ויהי

תוספות

נתמלא זקנו ראוי ליעשות שליח ציבור ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו — תימה: דבפרק "הקורא את המגילה" (מגילה כד,א) אמרינן: קטן קורא בתורה, ואינו פורס על שמע ולא יורד לפני התיבה ולא נושא את כפיו. משמע: הא הביא שתי שערות יורד לפני התיבה ונושא את כפיו! ויש לומר: דכשהביא שני שערות יכול לירד לפני התיבה, אבל ליעשות שליח ציבור קבוע, או להתפלל בתעניות ובמעמדות — אינו נעשה עד שיתמלא זקנו, כדאמרינן במסכת תענית (טו,א): אין מורידין לפני התיבה אלא זקן ורגיל. ואם תאמר: דבסוף "לולב הגזול" (סוכה מב,א) משמע דאפילו קטן נושא את כפיו. דאמרינן: קטן שיודע לישא את כפיו מחלקין לו תרומה בבית הגרנות. ובקונטרס פירש: לאו דוקא קטן, אלא מיירי כשהביא שתי שערות. ולא משמע הכי, אלא קטן ממש, דומיא דקטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה, והיודע לשחוט אוכלין משחיטתו, דמוקי לה בגדול עומד על גביו! ויש לומר: דהא דקטן נושא את כפיו — היינו עם הגדולים, כדאמרינן גבי שיר: בין רגלי הלוים היו עומדין וצערי הלוים היו נקראים, בפרק "אין בערכין" (ערכין יג,ב). אבל בפני עצמו אינו נושא את כפיו עד שיביא שתי שערות.

וגבו טהור — היינו דלא מיטמא מגבו. אבל אם נטמא מתוכו — נטמא נמי גבו, ומטמא אחרים. כדאמרינן בתורת כהנים: מרובה מדת דלטמא מליטמא, שכלי חרס מטמא אחרים מאחוריו ואינו מיטמא מאחוריו. ואמרינן נמי בפרק "על אלו מומין" (בכורות לח,א): כלי חרס נטמא תוכו — נטמא גבו. ונראה דגבו טהור אפילו נגע שרץ ביד שבו, דלא אמר יד להכניס בכלי חרס. והא דפריך בריש "העור והרוטב" (חולין קיח,א): ואימא יד להוציא, אבל להכניס לא! ומשני, יד יתירא כתיב: "תנור וכירים יותץ טמאים הם וטמאים יהיו לכם" לרבות את הידות — הכי קאמר: לרבות את הידות להוציא, ואייתר יד דורעים להכניס. אבל יד דתנור וכירים לא מכניס, כדמשמע בתוספתא דכלים, דאמר: אין טומאה לכלי חרס אלא מאוירו, ובהיסט (הזב) על גבי אבן מסמא, ולא חשיב שיש לו טומאה מידו. ועוד, דקרא דמטהר כלי חרס המוקף צמיד פתיל משמע אפילו יש לו ידים. **או** אינו אלא אם כן נגע — ואם תאמר: והא מדרבנן רחמנא "תוכו" ולא תוך תוכו, שמע מינה דמקבל טומאה מאוירו! ויש לומר: דאפילו לא מקבל טומאה מאוירו, כיון דמטמא אחרים מאוירו אצטריך שפיר לאוכלים הנתלים תוך תוכו דטהורין. ומיהו קשה: מדכתיב תוכו של זה ולא תוכו של אחר — שמע מינה דמטמאין מאוירן! ויש לומר, דהוה אמינא: אם אינו ענין ליטמא — תנהו ענין לטמא; תוכו של זה מטמא אחרים מאוירו, ולא תוכו של אחר. אי נמי, הוה אמינא: תוכו של זה מקבל טומאה במגע, ולא תוכו של אחר. ולא יקבלו טומאה שאר כלים אפילו במגע אלא מגבן. (ולי נראה דקרא קמא [הוי] מוקמינן שמקבל טומאה מאויר, ולא דרשינן "תוכו של זה ולא תוכו של אחר" אלא [בתר] (בתרא) דקיימא לן מקרא אחרינא שמקבל טומאה מאוירו) (גליון). **אלא** אם כן נגע — ו"תוכו" דכתב רחמנא על כרחך למעוטי גבו. ואם תאמר: והא מקרא דצמיד פתיל נפקא! ועוד הקשה הרב רבינו יהודה כהן: אם כלי חרס אינו מקבל טומאה מאויר, למה לי "הוא" דכתיב גבי צמיד פתיל, למימר: הא שאר כלים אפילו מוקפות צמיד פתיל טמאים? הא כיון דכלי חרס אינו מטמא מאוירו, תו ליכא למעבד קל וחומר שלא יהו שאר כלים מיטמאין מגבן אלא מתוכן ובנגיעה! ומיהו, לשיניה קמא שפירשנו לעיל, דהוה אמינא: אם אינו ענין ליטמא תנהו ענין לטמא — אתי שפיר, דאכתי איכא קל וחומר שלא יהו שאר כלים מיטמאין מגבן: ומה כלי חרס שמטמא אחרים מאויר אינו מקבל טומאה מגבו, שאר כלים לא כל שכן? אבל למה (דפריך) [דפרישית] דהוה אמינא: תוכו של זה מקבל טומאה במגע ולא תוכו של אחר, קשה! ויש לומר: דכל כמה דלא ידעינן דכלי חרס מיטמא מאוירו — לא מצינן למידרש מ"כל כלי פתוח" הא דדרשינן בסמוך: איזהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו, והשתא ודאי לא היינו יודעים היאך לדרוש הפסוק.

התורה העידה על כלי חרס ואפילו מלא חרדל — לפי מה שמפרש רבינו תם, דאין אוכל מקבל טומאה מדאורייתא פחות מכביצה — לא נקט חרדל דוקא, אלא כלומר, ואפילו מלא ביצים. ונקט חרדל משום דמדרבנן מקבל טומאה בכל שהוא. הקשה רבינו אפרים: מנלן דהיינו מטעם אויר? דלמא הוי מטעם שכלי חרס מצרף כשכולן נוגעין זה בזה, ונוגעין בכלי, אבל נתלים באויר לא! וכי תימא: אם כן צירוף דכתיב גבי קדשים למה לי, דדרשינן (פסחים יט,א) "כף אחת" — הפסוק עשה לכל מה שבכף אחת? איצטריך משום כלי שטף! ויש לומר: מדכתיב הכא "כל" משמע: אפילו נתלה באויר. ועוד, התם דרשינן צירוף מדכתיב "אחת", משמע שהכף מצרף ועשה לכל אחת, אבל הכא לא כתיב "אחת".

איזהו

רש"י

ויהי כאחד — אפילו זקנים במשמע. **קול אחד** — שצריכין לבשם את קולם שיהא נראה כקול אחד. **שירתת** — ידיו ורגליו רותתין מאין כח. **ולא הטיל מים** — קודם טבילה. **לכשיטיל מים טמא** — שמא נשאר בפי האמה צחצוח קרי, ויוצא עם מי רגלים. ושבבת זרע מטמאה בכל שהוא אפילו בבעין חרדל, כדתנן במסכת נדה (מ,א). **בילד ובבריא טהור** — דמעיקרא נפיק כוליה. **שליח ציבור** — לכל צרכיהם, לתקוע שופר ולנדות ולמנות פרנס. **משיביא שתי שערות** — אבל קטן לא, דכתיב: "איש מזרעך" כדלקמן. **לנצח שאני** — דמשמע: לעבוד עבודות כבודות הצריכות ניצוח. **והא האי קרא כלוים כתיב** — ואמרן בהו דאין נפסלים אלא בקול! **וזה אחד מהם והכהנים הלוים בני צדוק** — דעל כרחך צדוק כהן הוה, וקרי להו לבניו "לוים" על שם שמשבט לוי הם. ואני שמעתי לשון "לוים" — שמשים, כמו (במדבר יח): "וילוו עליך" וגו'. **איש ולא קטן** — דהכי משמע: איש הוא דבעי מומא לאיפסולי, ואשר יהיה בו מום לא יגש, הא קטן — אפילו תם לא יגש. **אבל אין אחיו הכהנים** — הוא דאין מניחין אותו, אבל רבנן לא פסלוהו. **איכא דאמרי הא רבי היא** — דאמר לעיל: אומר אני עד שיהיה בן עשרים. ואשמועינן הכא דרבי גופיה לא פסיל ליה בדיעבד ואפילו מדרבנן, אלא שאין אחיו הכהנים מניחין אותו לכתחלה. **ואיכא דאמרי לרבי פסול מדרבנן** — אפילו בדיעבד עד שיהא בן עשרים. **והא** — מתניתין דמכשיר ליה, אלא שאין אחיו הכהנים מניחין אותו — רבנן היא. ואשמועינן דאפילו רבנן מודו דלכתחלה לא, והא דמכשרו לעיל — בדיעבד. **אויר** — הגיע טומאה לאוירו ולא נגעה. **וגבו טהור** — אפילו נגעה טומאה בגבו אינו מקבל טומאה בכך. **אויר כל הכלים טהור** — כל זמן שלא נגעה בהן הטומאה, אף על פי שנתלית באוירו. **תוכו** — "וכל כלי חרס אשר יפול מהם" וגו'. **נאמר תוכו לטמא** — כשהכלי מטמא אוכלין שבתוכו, דכתיב (ויקרא יא): "כל אשר בתוכו יטמא". **ונאמר תוכו ליטמא** — כשהכלי מקבל טומאה מן השרץ, דכתיב: "כל אשר יפול מהם אל תוכו". **מה תוכו האמור לטמא אף על פי שלא נגע** — הכלי למה שבתוכו, הוא מטמא כל אוכלין ומשקין הנתונין באוירו, כדמפרש לקמיה. **אף תוכו האמור** — לענין הורדת טומאה לכלי. **אף על פי שלא נגעה** — טומאה בו. **העידה** — דכתיב "כל אשר בתוכו".

ואפילו

"וְיִהְיוּ כְּאֶחָד לַמְחַצְצְרִים וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד". "עַד שֶׁיַּזְקִין". עַד כַּמָּה? אָמַר רַבִּי אֶלְעָא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: עַד שֶׁיְּרֵתֵת. תְּנַן הָתָם: בַּעַל קְרִי שֶׁטָּבַל וְלֹא הִטִּיל מַיִם, לִכְשֶׁיַּטִּיל - טָמֵא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּחוֹלֶה וּבְזָקֵן - טָמֵא, בְּיֶלֶד וּבְבְרִיא - טָהוֹר. יֶלֶד עַד כַּמָּה? אָמַר רַבִּי אֶלְעָא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: כָּל שֶׁעוֹמֵד עַל רַגְלוֹ אַחַת וְחוֹלֵץ מִנְּעָלוֹ וְנוֹעֵל מִנְּעָלוֹ. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי חֲנִינָא, שֶׁהָיָה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְהָיָה עוֹמֵד עַל רַגְלוֹ אַחַת וְחוֹלֵץ מִנְּעָלוֹ וְנוֹעֵל מִנְּעָלוֹ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: חַמִּין וְשֶׁמֶן שֶׁסִּכְּתָנִי אִמִּי בְּיַלְדּוּתִי הֵן עָמְדוּ לִי בְּעֵת זִקְנוּתִי. תְּנוּ רַבָּנַן: נִתְמַלֵּא זְקָנוֹ - רָאוּי לֵיעָשׂוֹת שְׁלִיחַ צִיבּוּר, וְלֵירֵד לִפְנֵי הַתֵּיבָה, וְלִישָׂא אֶת כַּפָּיו. מֵאֵימָתַי כָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה? מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי: עַד שֶׁיְּהֵא בֶּן עֶשְׂרִים. אָמַר רַב חִסְדָּא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי? דִּכְתִיב: "וַיַּעֲמִידוּ הַלְּוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְנַצֵּחַ עַל מְלֶאכֶת בֵּית ה'". - וְאִידָךְ? לְנַצֵּחַ שָׁאנֵי. וְהָא הַאי קְרָא בְּלִוִּים כְּתִיב! - כִּדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת נִקְרְאוּ כֹּהֲנִים לְוִיִּם, וְזֶה אֶחָד מֵהֶן: "וְהַכֹּהֲנִים הַלְּוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק". תָּנוּ רַבָּנַן: "אִישׁ מִזַּרְעֲךָ לְדֹרֹתָם" - מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: קָטָן פָּסוּל לַעֲבוֹדָה, וַאֲפִילּוּ תָּם. מֵאֵימָתַי כָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה? מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, אֲבָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ לַעֲבוֹד עַד שֶׁיְּהֵא בֶּן עֶשְׂרִים. אִיכָּא דְּאָמְרִי: הָא - רַבִּי הִיא, וַאֲפִילּוּ פָּסוּל דְּרַבָּנַן לֵית לֵיהּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: רַבִּי אִית לֵיהּ פָּסוּל מִדְּרַבָּנַן, וְהָא - רַבָּנַן הִיא, וּלְכַתְּחִלָּה הוּא דְּלָא, אֲבָל דִּיעֲבַד - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה. **מִשְׁנָה** טָהוֹר בִּכְלֵי חֶרֶשׂ - טָמֵא בְּכָל הַכֵּלִים, טָהוֹר בְּכָל הַכֵּלִים - טָמֵא בִּכְלֵי חֶרֶשׂ. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: אֲוִיר כְּלֵי חֶרֶשׂ טָמֵא, וְגַבּוֹ טָהוֹר; אֲוִיר כָּל הַכֵּלִים טָהוֹר, וְגַבָּן טָמֵא; נִמְצָא טָהוֹר בִּכְלֵי חֶרֶשׂ - טָמֵא בְּכָל הַכֵּלִים, טָהוֹר בְּכָל הַכֵּלִים - טָמֵא בִּכְלֵי חֶרֶשׂ. מִנָּהֵנִי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "תּוֹכוֹ" - וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע. אַתָּה אוֹמֵר: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע? אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נָגַע! רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן אַבְטוֹלְמוֹס אוֹמֵר: נֶאֱמַר "תּוֹכוֹ" לְטַמֵּא, וְנֶאֱמַר "תּוֹכוֹ" לִיטַּמֵּא; מַה תּוֹכוֹ הָאָמוּר לְטַמֵּא - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע, אַף "תּוֹכוֹ" הָאָמוּר לִיטַּמֵּא - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע. וְהָתָם מְנָלַן? אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: הַתּוֹרָה הֵעִידָה עַל כְּלִי חֶרֶס

ואפילו

ועונה: שנאמר (דברי הימים ב׳ ה יג) ׳וַיְהִי כְּאֶחָד לַמְחַצְצְרִים וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד׳. והיינו שהם צריכים לבשם את קולם שיהיה נשמע בקול אחד. ומשמע שאם אינם יכולים לבשם את קולם, כגון זקן שהתקלקל קולו מחמת זיקנה, פסול.

הגמרא מבררת אימתי זיקנה פוסלת בכהנים. מבררת הגמרא: מה ששנינו בברייתא לעיל (ע״א) שהכהן כשר לעבודה עַד שֶׁיַּזְקִין, עַד כַּמָּה כשר הוא לעבודה ואינו נחשב לזקן. עונה הגמרא: אָמַר רַבִּי אִלְּעָא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, עַד שֶׁיְּרַתֵּת – שיהיו ידיו ורגליו רותתים מחוֹסר כח. ומזמן זה ואילך, נחשב הוא ׳זקן׳, ופסול לעבודה.

הגמרא מביאה דין נוסף של רבי אילעא בשם רבי חנינא בענין דומה: תְּנַן הָתָם (מקואות פ״ח מ״ד), בַּעַל קֶרִי שֶׁטָּבַל, וְלֹא הִטִּיל מַיִם קודם הטבילה, לְכִשֶּׁיָּטִיל מים לאחר מכן, טָמֵא, שמא נשאר בתוך פי האמה מעט קרי, והרי הוא יוצא עם המי רגלים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, דווקא בְּחוֹלֶה, וְכן בְּזָקֵן, שמחמת חולשתם אין הקרי יוצא כולו בתחילה, טָמֵא. אולם בְּיֶלֶד [–צעיר] וּבְבְרִיא – שהוא בריא, טָהוֹר, משום שאז הקרי יוצא בבת אחת כולו מתחילה. מבררת הגמרא: ׳יֶלֶד׳ לענין זה עַד כַּמָּה זמן הוא נחשב כך. עונה הגמרא: אָמַר רַבִּי אִלְּעָא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, כָּל שֶׁעוֹמֵד – שיש בכחו לעמוד עַל רַגְלוֹ אַחַת, וְחוֹלֵץ בתוך כך את מִנְעָלוֹ, או שעומד על רגלו אחת וְנוֹעֵל מִנְעָלוֹ.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי חֲנִינָא, שֶׁהָיָה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה, וְהָיָה עוֹמֵד עַל רַגְלוֹ אַחַת, וְחוֹלֵץ מִנְעָלוֹ, וְנוֹעֵל מִנְעָלוֹ. ועל כך אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, ׳חַמִּין [–מים חמים] וְשֶׁמֶן שֶׁסִּכַּתְנִי [–שסכה אותי בהם] אִמִּי בְּיַלְדוּתִי, הֵן עָמְדוּ לִי בְּעֵת זִקְנוּתִי׳.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדנה מאימתי הכהנים כשרים לעבודה, ובעניינים נוספים: תָּנוּ רַבָּנָן, מִי שִׁנְתְּמַלֵּא זְקָנוֹ, רָאוּי הוא לֵיעָשׂוֹת שְׁלִיחַ צִבּוּר לכל צרכי הציבור, לתקוע בשופר, ולהלקות למי שחייב מלקות, ולנדות מי שחייב נידוי, וכן להימנות פרנס על הציבור. וְכן ראוי הוא לֵירֵד לִפְנֵי הַתֵּיבָה להתפלל, וְלִישָׂא אֶת כַּפָּיו אם הוא כהן. וּמֵאֵימָתַי כהן כָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה, מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. רַבִּי חולק וְאוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי, שאין כהן עובד עַד שֶׁיָּהֵא בֶּן עֶשְׂרִים.

הגמרא מבארת את טעמו של רבי. מבררת הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי, ומבאר: דִּכְתִיב (עזרא ג ח) ׳וַיַּעֲמִידוּ [אֶת] הַלְוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְנַצֵּחַ עַל מְלֶאכֶת בֵּית ה׳״. והיינו שהעמידו רק את הכהנים שהיו מבן עשרים שנה ומעלה, לעבודת בית המקדש.

מקשה הגמרא: וְאִידָךְ – תנא קמא, הסובר שמשעה שהביא שתי שערות כשר הוא לעבודה, כיצד יבאר את הפסוק. מתרצת הגמרא: לְנַצֵּחַ שַׁאנִי – שונה הדבר לענין העבודות הכבדות שצריך בהם ניצוח, ולפיכך לא העמידו להם אלא מבן עשרים שנה ומעלה. אכן לענין שאר עבודות הכהונה, כשרים הם משעה שהביאו שתי שערות.

מקשה הגמרא: וְהָא הַאי קְרָא [׳ויעמידו׳ וגו׳] בַּלְוִיִּם כְּתִיב ולא בכהנים, והלוים אינם נפסלים בשנים, כמבואר לעיל (ע״א). מתרצת הגמרא: ניתן ליישב זאת כִּדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת בפסוק, נִקְרְאוּ הַכֹּהֲנִים ׳לְוִיִּם׳, וְזֶה אֶחָד מֵהֶן [–דוגמא אחת לדבר זה], ׳וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק׳ (יחזקאל מד טו), ובודאי כוונת הפסוק לכהנים, שהרי צדוק כהן היה, ואף על פי כן הכתוב קורא לבניו ׳לוים׳, מכיון שמשבט לוי הם. ואף כאן יש לפרש, שמה שאומר הכתוב ׳וַיַּעֲמִידוּ אֶת הַלְוִיִּם׳ וגו׳, הכוונה לכהנים.

התבאר בברייתא לעיל, שכהן כשר לעבוד רק משעה שיביא שתי שערות. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מקור הדין: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק (ויקרא כא יז) ׳אִישׁ מִזַּרְעֲךָ לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם לא יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהָיו׳, וכל מקום שנאמר ׳איש׳ הכוונה גדול, ומשמע בפסוק שדווקא ל׳איש׳ נאמר שהוא נפסל במום, אבל קטן, אף בלא מום פסול הוא לעבודה. מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שכהן קָטָן פָּסוּל לַעֲבוֹדָה, וַאֲפִילּוּ תֹּם [–שאין בו מום].

וּמֵאֵימָתַי הוא כָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה, מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. אֲבָל אֲחֵיו הַכֹּהֲנִים אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ לַעֲבוֹד עַד שֶׁיָּהֵא בֶּן עֶשְׂרִים.

התבאר בברייתא שכהן פחות מבן עשרים אינו פסול לעבודה אף מדרבנן, ורק לכתחילה אין מניחים אותו לעבוד. הגמרא מבארת כשיטת מי דיברה הברייתא. מבארת הגמרא: אִיכָּא דְּאָמְרֵי, שהָא [–ברייתא זו] כשיטת רַבִּי הִיא, שאמר בברייתא לעיל לענין כהן ׳עד שיהא בן עשרים׳, שהכונה שאין אחיו הכהנים מניחים אותו לעבוד. וְאִם כֵּן אֲפִילּוּ פָּסוּל דְּרַבָּנָן לֵית לֵיהּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, שרַבִּי אִית לֵיהּ פָּסוּל מִדְּרַבָּנָן בכהן שעבד פחות מבן עשרים, וְהָא – ברייתא זו כשיטת רַבָּנָן הִיא, שכשר הוא משהביא שתי שערות. וְאף לדעתם, לְכַתְּחִלָּה הוּא דְּלָא מניחים לו לעבוד פחות מבן עשרים, אֲבָל בְּדִיעֲבַד, עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה.

משנה

כלי שנגע בו אב הטומאה, כגון שרץ, הרי הוא נטמא, ונעשה ׳ראשון לטומאה׳. ואם לאחר מכן נכנס אוכל לתוך הכלי, או שנגע בו, נטמא האוכל ונעשה ׳שני לטומאה׳. אמנם יש חילוק בזה בין סוגי הכלים. כלי חרס, אין מקבל טומאה אלא מאוירו, והיינו רק אם נכנס השרץ לאויר הכלי, נטמא הכלי, ואף על פי שלא נגע בו השרץ. וכן מטמא אחרים מאוירו, אף על פי שלא נגע בהם. ושאר כל הכלים, מקבלים טומאה רק על ידי נגיעה, ואף מבחוץ. וכן מטמאים אחרים רק על ידי נגיעה.

אגב המשניות לעיל, ממשיך התנא לבאר דינים נוספים הכשרים באחד ופסולים בשני. המשנה שלפנינו מבארת את חילוקי הדינים בין כלי חרס לשאר הכלים, לענין קבלת הטומאה: אופן הַטָּהוֹר בִּכְלֵי חֶרֶשׂ, כגון שנגעה טומאה בגב הכלי, שאינו נטמא בכך, טָמֵא בְּכָל הַכֵּלִים, שאם נגעה טומאה בגב הכלי, נטמא הכלי. ואופן הַטָּהוֹר בְּכָל הַכֵּלִים, כגון שנכנסה טומאה לאויר הכלי, ולא נגעה בגוף הכלי, שאין שאר הכלים נטמאים בכך, טָמֵא בִּכְלֵי חֶרֶשׂ, שאם נכנסה טומאה לאויר כלי חרס, נטמא הכלי מאוירו, אף על פי שלא נגעה בו הטומאה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את חילוקי הדינים. תָּנוּ רַבָּנָן, אם נכנסה טומאה לְאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶשׂ, ולא נגעה בכלי, הכלי טָמֵא. וְנָגְעוּ – ואילו אם נגעה טומאה בגב הכלי חרס, הכלי טָהוֹר, שאין כלי חרס מקבל טומאה אלא מאוירו. ובשאר הכלים הדין להיפך, שאם נכנסה טומאה לְאֲוִיר כָּל הַכֵּלִים, ולא נגעה בכלי, הכלי טָהוֹר. וְנָגְעָה – אכן אם נגעה טומאה בגב שאר כל הכלים, הכלי טָמֵא. נִמְצָא שהאופן הַטָּהוֹר בִּכְלֵי חֶרֶשׂ, טָמֵא בְּכָל הַכֵּלִים. והאופן הַטָּהוֹר בְּכָל הַכֵּלִים, טָמֵא בִּכְלֵי חֶרֶשׂ.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מקור הדינים הללו. מבררת הגמרא: מְנָהֲנֵי מִילֵּי. עונה הגמרא: דינים אלו נלמדים מהמבואר בברייתא. דְּתָנוּ רַבָּנָן, לאחר שהתבאר בתורה (ויקרא יא א–לב) דיני השרצים וטומאתם, נאמר (ויקרא שם לג) ׳וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא׳ וגו׳. ומתיבת ׳תּוֹכוֹ׳ שנאמרה בתחילת הפסוק [׳אשר יפול מהם אל תוכו׳], יש ללמוד שאם נכנסה טומאה אל תוכו של הכלי, נטמא הכלי, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע הכלי בטומאה.

שואלת הברייתא: אַתָּה אוֹמֵר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע, אוֹ אֵינוֹ – שמא תאמר שאין הדין כן, ואין הכלי נטמא אֶלָּא אִם כֵּן נָגַע בטומאה. עונה הברייתא: רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן אַבְטוֹלְמוּס אוֹמֵר, נֶאֱמַר ׳תּוֹכוֹ׳ לְטַמֵּא – לענין שהכלי מטמא דבר אחר הנכנס אל תוכו [׳כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא׳], וְנֶאֱמַר ׳תּוֹכוֹ׳ לִיטַּמֵּא – לענין שהכלי נטמא מטומאה שנכנסה לתוכו [׳וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ׳]. ומגזירה שוה זו למדנו כך, מַה ׳תּוֹכוֹ׳ הָאֲמוּר לְטַמֵּא, מלמדנו שהכלי מטמא

המשך בעמוד לא

וַאֲפִילּוּ הוא **מָלֵא חַרְדָּל** [שהוא עשוי גרגרים קטנים]. ואף על פי שאין הגרגרים האמצעיים נוגעים בדפנות הכלי, הכל טמא מחמת אויר הכלי. ומכך מוכח, שאויר כלי חרס מטמא כל אשר בתוכו, אף על פי שלא נגע.

הגמרא מבארת מדוע לא נלמד שכלי חרס נטמא בנגיעה מגבו. מקשה הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ **רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרַבָּא, וְהָא כְּלִי חֶרֶס מִיטַּמֵּא מִגַּבּוֹ** – כשנגעה טומאה בגב הכלי, **מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה כָּל שאר הַכֵּלִים, שֶׁאֵין מִיטַּמְּאִין מֵאֲוִירָן,** אלא רק אם נגעה טומאה בגוף הכלי, כפי שיתבאר בגמרא להלן, **מִיטַּמְּאִין מִגַּבָּן.** אם כן **כְּלִי חֶרֶס שֶׁמִּיטַּמֵּא מֵאֲוִירוֹ** אף על פי שלא נגע, **אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטַּמֵּא מִגַּבּוֹ** על ידי נגיעה.

עונה רבא: **אָמַר קְרָא** (במדבר יט טו) **'וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא'.** ומבואר בפסוק, שכלי שנמצא באהל המת, והוא פתוח בלא 'צמיד פתיל' [–מכסה מחובר], הרי הוא טמא. ומכך שנאמר 'כְּלִי פָתוּחַ', מוכח שהפסוק מדבר על כלי חרס, שהרי **אֵיזֶהוּ כְּלִי שֶׁטּוּמְאָתוֹ קוֹדֶמֶת לְפִתְחוֹ,** כלומר באיזה כלים הרגילה התורה את הטומאה להשכים ולמהר ולבא דרך פיתחם, **הֲוֵי אוֹמֵר זֶה כְּלִי חֶרֶס,** שנאמר בו במקום אחר (ויקרא יא לג) 'אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ', והיינו שמקבלים טומאה מהאויר שלהם. **וְכִי** – ומבואר בפסוק שבאשר **אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו, הוּא דְּטָמֵא** באהל המת, **הָא יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו,** הכלי **טָהוֹר.** ומבואר מזה, שאין כלי חרס מקבל טומאה מגבו, אף במגע.

כעת מקשה הגמרא ששאר הכלים יקבלו טומאה מהאויר: **וְיִהְיוּ** שאר **כָּל הַכֵּלִים מִיטַּמְּאִין מֵאֲוִירָן,** אף על פי שלא נגעה בהם הטומאה, **מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה כְּלִי חֶרֶס, שֶׁאֵין מִיטַּמֵּא מִגַּבּוֹ** אף אם נגעה בו טומאה, אף על פי כן **מִיטַּמֵּא מֵאֲוִירוֹ,** אם כן **כָּל** שאר **הַכֵּלִים, שֶׁמִּיטַּמְּאִין מִגַּבָּן, אֵינוֹ דִּין שֶׁמִּיטַּמְּאִין מֵאֲוִירָן.**

עונה רבא: **אָמַר קְרָא** (ויקרא יא לג) 'אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ', ויש לדרוש שדווקא **תּוֹכוֹ שֶׁל זֶה** [–כלי חרס] מקבל טומאה מאויר, **וְלֹא תּוֹכוֹ שֶׁל כְּלִי אַחֵר.** ומכך נלמד ששאר כל הכלים אין מקבלים טומאה מהאויר, אלא על ידי נגיעה.

הגמרא מקשה על דברי רבא. מקשה רב אדא בר אהבה: כיצד ניתן ללמוד כן מתיבת 'תוכו' האמורה בפסוק, **וַהֲלֹא הָנֵי שְׁנֵי 'תּוֹכוֹ'** שנאמרו בפסוק, **הָא דְּרִשֵׁינְהוּ** לעיל (כד:), אחד ללמד שכלי חרס מטמא מאוירו, אף על פי שלא נגע, ואחד לגזירה שוה, שאף מקבל טומאה מאוירו, אף על פי שלא נגע. מתרצת הגמרא: **אַרְבָּעָה 'תּוֹכוֹ' כְּתִיבִי, 'תּוֹכוֹ', 'תּוֹךְ', 'תּוֹכוֹ', 'תּוֹךְ'.** כלומר, שהתיבה 'תוכו' נכתבה פעמיים בפסוק, ובכל אחת מהן יש לדרוש שתי דרשות, אחת מעצם משמעות התיבה, ואחת מכך שלא נאמר 'תוך'. **חַד** ['כל אשר בתוכו יטמא'], **לְגוּפֵיהּ,** ללמדנו את עצם הדין, שכלי חרס מטמא מאוירו. **וְחַד** ['וכל כלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו'] **לְגֵזֵרָה שָׁוָה,** ללמדנו שכלי חרס מקבל טומאה מאוירו אף על פי שלא נגע. **וְחַד** – מדרשה אחת [מכך שנאמר 'תוכו' ולא 'תוך'], יש לדרוש **'תּוֹכוֹ' שֶׁל זֶה וְלֹא תּוֹכוֹ שֶׁל אַחֵר,** ללמדנו ששאר כל הכלים אין מקבלים טומאה מהאויר, אלא רק על ידי מגע. **וְחַד, 'תּוֹכוֹ' וְלֹא 'תּוֹךְ תּוֹכוֹ',** והיינו שדווקא דבר הנמצא ב'תוכו' של כלי חרס, נטמא, אולם דבר הנמצא ב'תוך תוכו' של כלי חרס, אינו נטמא. כגון כלי חרס ובתוכו טומאה, ובתוך הכלי חרס נמצא כלי נוסף, ושפתו למעלה משפת הכלי חרס, ובתוכו אוכל או משקה. שבאופן זה אין האוכל נטמא מאויר הכלי חרס, משום שאינו ב'תוך' הכלי חרס, אלא ב'תוך תוכו'. **וַאֲפִילּוּ כְּלִי שֶׁטָּף** [מַצִּיל], כלומר, שלא רק אם הכלי הפנימי הוא של חרס, שבאופן זה בודאי שאין האוכל נטמא, מאחר וכלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו, והרי הוא חוצץ בפני הטומאה שבכלי החיצון. אלא אף אם הכלי הפנימי הוא 'כלי שטף', דהיינו משאר הכלים, המקבלים טומאה מגבם, אף הוא מציל על האוכל הנמצא בתוכו מלקבל טומאה. וזאת משום שהוא עצמו אינו מקבל טומאה מהכלי החיצון. שאם נדון מצד מה שהוא נוגע בכלי החיצון, הלא אין הכלי החיצון אלא 'ראשון' לטומאה [שהרי נטמא הוא מהשרץ], ואין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה. ואם נדון מצד מה שהוא נמצא באויר כלי חרס טמא, הלא אין כלי נטמא מאויר כלי חרס, אלא רק אוכלין ומשקין, כפי שדורשת הגמרא (פסחים כ.). ולפיכך בכל אופן שהוא, לא נטמא האוכל שבתוך הכלי הפנימי.

התבאר לעיל, שאין כל הכלים מקבלים טומאה מהאויר, אלא רק על ידי נגיעה. הגמרא מוסיפה להקשות על כך: **וְלֹא יְהוּ כָּל הַכֵּלִים מִיטַּמְּאִין מִגַּבָּן, אֶלָּא** רק **מִתּוֹכָן, וּבְנִגְעָה** – ודווקא על ידי שנגעה בהם הטומאה, **מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה כְּלִי חֶרֶס שֶׁמִּיטַּמֵּא מֵאֲוִירוֹ, אֵינוֹ מִיטַּמֵּא מִגַּבּוֹ, כָּל הַכֵּלִים שֶׁאֵין מִיטַּמְּאִין מֵאֲוִירָן, אֵינוֹ דִּין שֶׁאֵין מִיטַּמְּאִין מִגַּבָּן** אלא מתוכן. כלומר, אף על פי שלמדנו לעיל שאין שאר כל הכלים מקבלים טומאה אלא על ידי נגיעה, מכל מקום עדיין יש ללמוד מקל וחומר שלא יקבלו טומאה אלא מתוכן, אמנם רק על ידי נגיעה.

עונה רבא: **אָמַר קְרָא** (במדבר יט טו) **'וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא',** ומשמע שאם יש צמיד פתיל עליו, הרי הוא טהור. והתבאר בגמרא לעיל, שפסוק זה מדבר בכלי חרס. ויש לדייק, **הָאי** [–כלי חרס], **הוּא** – דווקא לגביו נאמר **דְּכִי אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו, טָמֵא, הָא יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו, טָהוֹר,** והיינו שאינו נטמא מגבו. **הָא כָּל הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁיֵּשׁ צָמִיד פָּתִיל עֲלֵיהֶם, בֵּין שֶׁאֵין צָמִיד פָּתִיל עֲלֵיהֶם, מִיטַּמְּאִין** מאהל המת, והיינו שהם נטמאים אף מגבם.

משנה

אגב המשניות לעיל, ממשיך התנא לבאר דינים נוספים הכשרים באחד ופסולים בשני. המשנה שלפנינו מבארת חילוק דין בין כלי עץ לכלי מתכות: אופן **הַטָּהוֹר בִּכְלֵי עֵץ,** דהיינו פשוטי כלי עץ, **טָמֵא בִּכְלֵי מַתֶּכֶת,** שפשוטי כלי מתכות טמאים. ואופן **הַטָּהוֹר בִּכְלֵי מַתֶּכֶת,** דהיינו גולמי כלי מתכות, **טָמֵא בִּכְלֵי עֵץ,** שגולמי כלי עץ טמאים.

גמרא

הברייתא מבארת את דברי המשנה: **תָּנוּ רַבָּנָן, גּוֹלְמֵי כְּלֵי עֵץ** – כלי עץ שנגמרה חקיקתם, וראויים הם לתשמישם, אך לא נגמרה מלאכתם לגמרי, **טְמֵאִין,** כלומר יש להם שם 'כלי', וראויים הם לקבל טומאה. ואילו **פְּשׁוּטֵיהֶן,** דהיינו כלי עץ שאין להם בית קיבול, **טְהוֹרִין,** כלומר אין להם שם 'כלי', ואינם ראויים לקבל טומאה, ואף אם נגמרה כל מלאכתם. אולם לענין כלי מתכות הדין להיפך, **שְׁגוֹלְמֵי כְּלֵי מַתֶּכֶת, טְהוֹרִין.** ואילו **פְּשׁוּטֵיהֶן, טְמֵאִין,** אם נגמרה כל מלאכתם. **נִמְצָא, שֶׁהַטָּהוֹר בִּכְלֵי עֵץ, טָמֵא בִּכְלֵי מַתֶּכֶת. וְהַטָּהוֹר בִּכְלֵי מַתֶּכֶת, טָמֵא בִּכְלֵי עֵץ.**

הברייתא מבארת מה הם גולמי כלי עץ: **וְאֵלּוּ הֵן גּוֹלְמֵי כְּלֵי עֵץ, כָּל** כלי שראוי לתשמישו, אלא **שֶׁעָתִיד לְשׁוּף** – לשייף אותו, בדבר המחליקו ומצחצחו, או שעתיד **לְשַׁבֵּץ** אותו במסמרות ומשבצות לנוי, כמו שעושים בארגז של נשים, או שעתיד **לְגָרֵר** – להחליק אותו ברהיטני, או שעתיד **לְכַרְכֵּב** – לחקוק בו חקיקות עגולות, כמו שעושים לכיסויי תיבות וספסלים, או שעתיד **לְהַטִּיחַ** אותו **בְּטוּנָם** – דג ששמן כן, והיו משפשפים בעורו כלי עץ להחליקם. וכן אם הכלי **מְחוּסַּר כַּנּ** – בסיס שעליו יושב הכלי, **אוֹ אוֹזֶן** – שפה לפיו, כמו שעושים לכלי ששותים בו יין, לנוי, **אוֹ אוֹזֶן** – בית יד, כמו שעושים לנפה ולקופָּה. בכל אלו, אף על פי שהכלי מחוסר מלאכות אלו, הרי הוא **טָמֵא,** כלומר ראוי לקבל טומאה. ואם העץ **מְחוּסַּר חֲטִיטָה** – שעדיין לא עשו ממנו כלי, הרי הוא **טָהוֹר,** כלומר אינו ראוי לקבל טומאה.

מקשה הגמרא: מה באה הברייתא לחדש בדין 'מְחוּסַּר חֲטִיטָה' שטהור, **פְּשִׁיטָא,** שמאחר ולא חקקו בו ואינו כלי, פשוט הדבר שאינו מקבל טומאה. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** אלא באופן **דְּחָקֵק קְפִיזָא בְּקַנָּא** – שחקק בית קיבול הראוי ל'קפיזא', שהם שלשה לוגין [דהיינו שלשת רבעי הקב], בעץ שבדעתו לחקוק בו בית קיבול המקבל 'קב'. והתנא בא לחדש, שבאופן זה אף על פי שהכלי ראוי למלאכה, מאחר והתחיל לחקוק בו על דעת לעשות בית קיבול ל'קב', ובדעתו להשלימו לכך, עדיין לא נגמרה מלאכתו של הכלי, ואינו ראוי לקבל טומאה.

כעת הברייתא מבארת מה הם גולמי כלי מתכות. מבארת הברייתא: **וְאֵלּוּ הֵן גּוֹלְמֵי כְּלֵי מַתֶּכֶת, כָּל כְּלֵי שֶׁעָתִיד**

רש"י

ואפילו מלא חרדל — שהכלי אינו נוגע בבולו אלא במה שסמוך לדפנות, והאמצעיים מיטמאין מן האויר. ואי אתה יכול לומר שזה מטמא את זה, שהרי אין כביצה בכל אחד. ועוד, אין אוכל מטמא אוכל. ועוד, אם כן זה שני וזה שלישי, והשלישי לא יעשה רביעי לטמא את האמצעיים. **ויהא כלי חרס מיטמא מגבו** — בנגיעה. מקל וחומר — דתוכו גלי לך קרא, מה שאין כן בשאר כלים.

וגבו בנגיעה ליתי בקל וחומר: מה כלי שטף שאין מיטמאין מאוירן בלא נגיעה, כדיליף לקמיה: תוכו של זה ולא תוכו של אחר. **מיטמאין מגבן** — בנגיעה, כדכתיב (ויקרא יא): "וכל אשר יפול עליו" וגו', "עליו" משמע דנגע, ולא שנא גבו ולא שנא אוירו. **כלי פתוח** — מדקפיד אפתיחה, שמע מינה בכלי חרס קאי. דאיזהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו — באיזה כלים הרגילה תורה את הטומאה להשכים ולמהר ולבא דרך פתחו. **הוי אומר זה כלי חרס** — דכתב לך בגויה בדוכתא אחריתי: "אל תוכו". **הא יש צמיד פתיל עליו** — שמצומדת מגופתו עליו לפיו יפה. **פתיל** = מגופו. **טהור** — ואף על פי שהוא באהל המת, דקרא באהל המת מישתעי, אלמא לא נטמא מגבו. **ומה כלי חרס שאין מיטמא מגבו** — כדאמרן. **הא דרשינהו** — חד לגופיה, וחד לגזירה שוה, דנאמר "תוכו" לטמא כו'. **ארבעה קראי כתיבי** — תרי "תוכו" ובכל חד הוה מצי למיכתב "תוך" וכתב "תוכו". **חד לגופיה** — "תוך" האמור לטמא — לגופיה אתא, שיטמא הכלי כל אוכלין ומשקין שבאוירו, אף על פי שלא נגע. **וחד לגזרה שוה** — ללמוד על הכלי שיקבל טומאה מן האויר אף על פי שלא נגע בו השרץ, כדאמרינן לעיל (חולין כד,ב): נאמר "תוכו" לטמא כו'. **תוכו ולא תוך תוכו ואפילו כלי שטף מציל** — אם היה כלי מונח בתוך כלי חרס, ופי הפנימי למעלה מפי החיצון כדמפרש בתורת כהנים, ואוכלים ומשקין בפנימי, וטומאה באויר החיצון — אין האוכלין טמאין, דלאו תוכו דכלי חרס נינהו, אלא תוך תוכו, ואפילו כלי שטף מציל. ולא מיבעיא פנימי אם גם הוא של חרס דמציל, דכיון דאינו מיטמא מגבו — לא נטמא, והרוצץ בפני הטומאה שבאויר החיצון. אלא אפילו כלי שטף, דמיטמא מגבו, ואיכא למימר: לא יחוץ בפני הטומאה — מציל על האוכלין שבתוכו, שהרי גם הוא לא נטמא, והרוצץ. דאי משום דנגע בחיצון — חיצון ראשון הוא, ואין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה. ואי משום דקאי באויר כלי חרס, וכתיב "וכל אשר בתוכו יטמא" — הני מילי אוכלין ומשקין, אבל כלים אין מיטמאין. דתניא בפסחים (כ,א): יכול יהו כל הכלים מיטמאין מאויר כלי חרס? תלמוד לומר: "כל אשר בתוכו יטמא" וסמיך ליה "מכל האוכל אשר יאכל", אוכל ומשקין מיטמאין מאויר כלי חרס, ואין כל הכלים מיטמאין מאויר כלי חרס. **כלי שטף** — כל שאר כלים שאינם כלי חרס מיקרו "כלי שטף", על שם שיש להם טהרה במקוה. **אלא מתוכן ובנגיעה** — עד שיפול לתוכן ויגע בהן. ונימא דהאי "אשר יפול עליו" — על שוליו ועל דופנותיו מתוכו קאמר. **מקל וחומר ומה כלי חרס שמיטמא מאוירו** — בלא נגיעה. **אין מיטמא מגבו** — אפילו בנגיעה כו'. **אמר קרא וכל כלי**

ואיזהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו הוי אומר זה כלי חרס — אבל אי לא כתיב "פתוח" על כרחך הוה מוקמינן ליה בכל הכלים, ולא הוה ידעינן מאי למידרש מ"הוא". [שייך לעיל] **ומה** כל הכלים שאין מיטמאין מאוירן כו' — ואם תאמר: מה לכל הכלים שכן נעשו אב הטומאה! ובסמוך נמי, דעבד קל וחומר איפכא שיהו כל הכלים מיטמאין מאוויר, איכא למיפרך: מה לכלי חרס שכן אין לו טהרה במקוה! ויש לומר: דלאו מכח כלי עביד קל וחומר, אלא מכח גב ואויר. ומיהו, למאי דפרישית לעיל [כג,ב דיבור המתחיל ותהא], דהאי קל וחומר הוי כמו "מה מצינו", דלא תקשה כל חד וחד תיקום אדוכתיה, קשה: דב"מה מצינו" ליבא למילף ליתן האמור של זה בזה, דאיכא למיפרך כדפרישית! ויש לומר, כדפרישית לעיל: שיש כאן שום סברא לעשות קל וחומר אחד יותר מאחר. ועוד, האי קל וחומר דהכא לא נקטיה כלל אלא לרווחא דמילתא, דבסתם כלים כתיב טומאת מגע אף מגבן — "וכל הכלי אשר יגע בו הזב יטמא", דמדהיכא נמעט כלי חרס? ולשאר כלים דילפינן טומאת אויר מקל וחומר — היינו מכח גב ואויר, ולהכי איצטריך תוכו של זה ולא תוכו של אחר. **ויהיו** כל הכלים מיטמאין מאוירן מקל וחומר — ואם תאמר: אם כן לא ליטמא מגבו, דהשתא מיתוקמא בבולהו קרא ד"כל כלי פתוח", דבבולם טומאה קודמת לפתחן! ויש לומר: דמכל מקום לא מוקמינן ליה אלא בכלי חרס, דכתיב ביה טומאת אויר בהדיא.

וחד לגזירה שוה — מופנית היא, דהוה מצי למכתב: "וכל אשר יפול מהם בו כל אשר בו".

ואפילו כלי שטף מציל — פירש בקונטרס: דלא מיבעיא כלי חרס דאין מיטמא מגבו, אלא אפילו כלי שטף דמיטמא מגבו מציל, שגם כלי שטף אינו מקבל טומאה מאויר כלי חרס, כדאמרינן בפסחים (ב,א). וקשה לפירושו: דאם כן, מה חידוש יש בכלי שטף יותר מבכלי חרס? ועוד, דאיכא חידוש יותר בכלי חרס מבכלי שטף, כגון אם שרץ באויר כלי חרס פנימי, ואוכלין בכלי חרס חיצון — דטהור אף על פי שהפנימי טמא. דהוי רבותא טפי מבכלי שטף, דאינו מקבל טומאה מאוירו! ונראה לפרש: דקרא אצטריך לכלי שטף, אף על גב דלאו מיניה הוא — מחריב ביה. אבל כלי חרס דמיניה הוא — בלאו קרא ידעינן דחוצץ ומחריב ביה. וכן מוכח בשמעתא קמייתא דזבחים (ג,ב) דפריך: ומי אמר רבא חטאת ששחטה על מי שמחוייב חטאת פסולה, על מי שמחוייב עולה כשרה — אלמא דמינה מחריב בה, דלא מינה לא מחריב בה? ותנן: אפילו כלי שטף מציל! ומשני: התם גלי קראי, דארבעה "תוכו" כתיבי.

להטיח בטונס — הקשה רבינו תם: דבפרק שני דסנהדרין (כ,ב) אמר: כלי עץ מאימתי מקבלים טומאה? העריסה והמטה מישופם בעור הדג! ותירץ: דשיפה דהתם היינו להסיר את הקסמים הגדולים שמוזקין לישב עליה, אבל שפייה דהכא אינה אלא לנוי בעלמא, להחליקו ולצחצחו.

ואַפילו מְלֵא חַרְדָּל. אֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא: וְיֵהָא כְּלִי חֶרֶס מִיטַּמֵּא מִגַּבּוֹ מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה כָּל הַכֵּלִים שֶׁאֵין מִיטַּמְּאִין מֵאֲוִירָן - מִיטַּמְּאִין מִגַּבָּן, כְּלִי חֶרֶס שֶׁמִּיטַּמֵּא מֵאֲוִירוֹ - אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטַּמֵּא מִגַּבּוֹ? - אֲמַר קְרָא: "וְכָל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו", אֵיזֶהוּ כְּלִי שֶׁטּוּמְאָתוֹ קוֹדֶמֶת לְפִתְחוֹ? הֲוֵי אוֹמֵר: זֶה כְּלִי חֶרֶס; וְכִי אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו הוּא דְּטָמֵא, הָא יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו - טָהוֹר. וְיִהְיוּ כָּל הַכֵּלִים מִיטַּמְּאִין מֵאֲוִירָן מִקַּל וָחוֹמֶר: וּמַה כְּלִי חֶרֶס שֶׁאֵין מִיטַּמֵּא מִגַּבּוֹ - מִיטַּמֵּא מֵאֲוִירוֹ, כָּל הַכֵּלִים שֶׁמִּיטַּמְּאִין מִגַּבָּן - אֵינוֹ דִּין שֶׁמִּיטַּמְּאִין מֵאֲוִירָן? - אֲמַר קְרָא: "תּוֹכוֹ" - תּוֹכוֹ שֶׁל זֶה וְלֹא תּוֹכוֹ שֶׁל אַחֵר. - וְהָנֵי "תּוֹכוֹ" הָא דְּרִשִׁינְהוּ! - אַרְבָּעָה "תּוֹכוֹ" כְּתִיבִי: "תּוֹכוֹ" "תּוֹךְ", "תּוֹכוֹ" "תּוֹךְ"; חַד - לְגוּפֵיהּ, וְחַד - לִגְזֵרָה שָׁוָה, וְחַד - תּוֹכוֹ שֶׁל זֶה וְלֹא תּוֹכוֹ שֶׁל אַחֵר, וְחַד - תּוֹכוֹ וְלֹא תּוֹךְ תּוֹכוֹ, וַאֲפִילּוּ כְּלִי שֶׁטֶף. וְלֹא יְהוּ כָּל הַכֵּלִים מִיטַּמְּאִין מִגַּבָּן, אֶלָּא מִתּוֹכָן וּבְנִגִּיעָה, מִקַּל וָחוֹמֶר: וּמַה כְּלִי חֶרֶס שֶׁמִּיטַּמֵּא מֵאֲוִירוֹ - אֵינוֹ מִיטַּמֵּא מִגַּבּוֹ, כָּל הַכֵּלִים שֶׁאֵין מִיטַּמְּאִין מֵאֲוִירָן - אֵינוֹ דִּין שֶׁאֵין מִיטַּמְּאִין מִגַּבָּן? - אֲמַר קְרָא: "וְכָל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא", הַאי הוּא דְּכִי אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו - טָמֵא, הָא יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו - טָהוֹר; הָא כָּל הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁיֵּשׁ צָמִיד פָּתִיל עֲלֵיהֶם, בֵּין שֶׁאֵין צָמִיד פָּתִיל עֲלֵיהֶם - מִיטַּמְּאִין. **מִשְׁנָה** טָהוֹר בִּכְלֵי עֵץ - טָמֵא בִּכְלֵי מַתְּכוֹת, טָהוֹר בִּכְלֵי מַתְּכוֹת - טָמֵא בִּכְלֵי עֵץ. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: גּוֹלְמֵי כְּלֵי עֵץ - טְמֵאִין, פְּשׁוּטֵיהֶן - טְהוֹרִין; גּוֹלְמֵי כְּלֵי מַתְּכוֹת - טְהוֹרִין, פְּשׁוּטֵיהֶן - טְמֵאִין; נִמְצָא טָהוֹר בִּכְלֵי עֵץ - טָמֵא בִּכְלֵי מַתְּכוֹת, טָהוֹר בִּכְלֵי מַתְּכוֹת - טָמֵא בִּכְלֵי עֵץ. וְאֵלּוּ הֵן גּוֹלְמֵי כְּלֵי עֵץ: כָּל שֶׁעָתִיד לְשׁוּף, לְשַׁבֵּץ, לְגָרֵר, לְכַרְכֵּב, לְהַטִּיחַ בְּטוּנְס, מְחוּפַּר כַּן אוֹ אוֹזֶן אוֹ אוֹזֶן - טָמֵא; מְחוּפַּר חֲטִיטָה - טָהוֹר. מְחוּפַּר חֲטִיטָה פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, דְּחַק קְפִיזָא בְּקָבָא. וְאֵלּוּ הֵן גּוֹלְמֵי כְּלֵי מַתְּכוֹת: כָּל שֶׁעָתִיד

לשוף

מאי

פתוח — דמדאדכר פתיחה בכלי חרס קאמר, וכתיב "הוא" למימרא דהאי הוא דתלייה רחמנא בצמיד פתיל, מכלל דאינך אפילו יש צמיד פתיל עליהן טמאין, אלמא מגבן נטמאו. **גולמי** — שלא נגמרה כל מלאכתן, כדמפרש ואזיל, אבל נגמרה חקיקתן וראויין הן לתשמישן. **פשוטיהן** — אפילו נגמרה מלאכתן. **טהורין** — דאיתקש עץ לשק, דכתיב (ויקרא יא): "מכל כלי עץ או בגד או עור או שק", מה שק מטלטל מלא וריקן — אף כל מטלטל מלא וריקן. **גולמי כלי מתכות טהורין** — ולקמן מפרש טעמא. **פשוטיהן טמאין** — אם נגמרה כל מלאכתן. דכלי מתכות לא איתקוש לשק, וטומאת כלי מתכות בתוב בפרשת מדין (במדבר לא): "אך את הזהב ואת הכסף" וגו'. **לשוף** — לשפשף בדבר המחליקן ומצחצחן, כמו שעושין בעשב שקורין *אשפריל"א. **לשבץ** — לשון משבצות, מרמצן, עשויין כמוזלגים קטנים, כמו "ומפקי ליה ברמצא דפרזלא" במסכת נדה (סב,א). כלומר, שמחוסרין לתקוע בהן מסמרות ומשבצות לנוי כמו שעושים בארגז הנשים. **לגרר** — ברהיטנא להחליק. **לכרכב** — שחוקק בהן חקיקות גדולות וכרכוב, כדרך שעושים בכיסוי תיבות וספסלים. **להטיח בטונס** — דג הוא, כמו ששנינו ב"אלו טרפות" (חולין סו,ב): אפונס ואטונס. ושפין בעורו כלי עץ להחליק, וכדאמר בסנהדרין (כ,ב): משישפשף בעור הדג. **או שמחוסר כן** — בסיס לישב עליו. **אוזן** — שפה לפיו, כמו שעושין לכלי ששותין בו יין לנוי. **אוזן** — **אנש"א בלעו, כמו שעושין לקופה ולנפה. **מחוסר חטיטה** — טהור, דלאו כלי הוא. **דחק קפיזא בקבא** — כלי שבדעתו לחוק עד שיחזיק קבא, חקק בו שלשה לוגין. ואף על פי שראוי למלאכה, הואיל ולשם קב התחיל בו ודעתו להשלימו — לא הוי גמר מלאכה.

לשוף

לשוף — בשופינא, 1*לימ"א בלעז. לשבץ — במשבצות זהב לנוי. לגרר — 2*גרוטושיי"ר. לשוף שייך בכלי ברזל, לגרר שייך בכלי זהב וכסף. לכרכר — בציורים שקורין 3*נייש"ל. להקיש בקורנס — שיש בו פחיתות ופושטן בקורנס. טהור — הואיל ולא נגמרה כל מלאכת נויו. ולקמן מפרש טעמא. מחוסר כסוי טמא — שאין הכיסוי ממלאכת הכלי, שהכסוי כלי אחר הוא, ובלא כסוי הוא בנויו. מאי שנא — גולמי כלי מתכות דטהורין, ומאי שנא של עץ דטמאין? הואיל ולכבוד עשויין — הנך דמתכת, הלכך לא חשיבי כלי למילתייהו עד שתגמר כל מלאכת כיבודן. הואיל ודמיהן יקרים — ועד דעבידי לנוי לא חזו למילתייהו, לימכר ביוקר כראוי להם. כלי עצם — דמידם יקרים ואין עשויין לכבוד, לרב נחמן הוו ככלי מתכות ולרבי יוחנן הוו ככלי עץ. דכלי עצם מקבלים טומאה — בתמיה, והיכא רמיזא? להכיא דבר הבא מן העזים — מקרניהם ומטלפיהם, דהא כלי עור בהדיא כתיב ברישא דקרא. מן הקרנים גרסינן — ולא גרסינן "ומן הקרנים". פרט לעופות — כגון צפרני 4*גריפו"ן שעושין מהם כלים. קטנים חייבין — במעשר, שדרכן לאוכלן בקוטנם קודם שיהו מרים. מתוקים גדולים חייבין — שנגמר פריים. קטנים פטורין — שאין דרך אכילתן כך. זה וזה לפטור — קטנים פטורים בין מרים ובין מתוקים. זה וזה לחיוב — גדולים בין מרים ובין מתוקים. ולקמן מפרש גדולים מרים למאי חזו. **משנה** התמד עד שלא החמיץ — הא נמי להכי תנייה הכא, משום דדמיא להנך דלעיל. אלא דעד השתא איירי בתרתי מילי, ודבר הנוהג בזו אינו נוהג בזו. ומהשתא מיירי בחדא מילתא ויש בה חלוק פרקים, ובזמן שדבר זה נוהג בה אין דבר זה נוהג בה, ויש זמן שזה נוהג בה ואין זה נוהג בה. יין הוזכר לענין קידת מעשר בירושלים: "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך" וגו', מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע בעירובין (כז,ב). ומים הוזכרו לענין לפסול את המקוה בשלשה לוגין מים שאובין, אם נפלו לתוכן קודם שהומשכו בו ארבעים סאה. ויין אינו פוסל את המקוה. תמד — מים הנתנים בחרצנים, ולכשהחמיץ ותוסס נעשה יין. והתמד עד שלא החמיץ — מים בעלמא הוא, ונוהג בו תורת פסול מקוה, ואינו נוהג בו תורת קידת מעשר. ולאחר שהחמיץ ינהוג בו קידת מעשר, ולא ינהוג בו פסול מקוה. וכן האחין השותפין כשחייבים כו' — האחין שהן שותפין בירושתן. כשחייבין בקלבון פטורים ממעשר בהמה — חלקו ולבסוף נשתתפו — חייבין בקלבון, כשמביאין שקליהן מביאין שני חצאי שקלים ונותנין שתי קלבונות. והקלבון הוא לשון הכרע, שחייבין להכריע שקליהן. ואם נתנו בין שניהם שקל שלם — נותנין שתי קלבונות, שהיה להן לשקול לחצאין. ופטורין ממעשר בהמה — כל הנולדים להם כל ימי שותפותם. שהשותפות פוטר ממעשר בהמה, בבכורות בפרק בתרא (נו,ב): "יהיה לך" — ולא של שותפות. והתם מוקי ליה להאי קרא במעשר, ואף על גב דבבכורות כתיב. וכשחייבין במעשר בהמה — כגון אם לא חלקו מעולם — חייבין במעשר בהמה, לעשר כל הנולדים להם כל ימי שותפותם. דאמר התם: יכול אפילו קנו בתפוסת הבית? תלמוד לומר "יהיה". ופטורין מן הקלבון לגמרי, ששוקלין בין שניהם שקל שלם. שממון אביהם בחזקתו עומד, ואביהם השוקל על בניו או על אחד מבני עירו ופוטרו בשלו — פטור מן הקלבון, דתנן בשקלים (פרק א משנה ז): השוקל על יד עני או על יד שכנו או על יד בן עירו — פטור. ובניו נמי, אין מצות שקליהם עליו, והוו ליה כשכנו ובן עירו. **גמרא** כדי מדתו — ולא יותר. שאם מצא יותר — הכל מודים שחייב לעשר, שהרי יש כאן יין. רבי יהודה מחייב — במעשר, דכוליה פירא היא. וחכמים פוטרים, הואיל ולא נוסף בו כלום. אף על פי שיש בו טעם יין אינו כלום.

בשהחמיץ

תוספות רש"י

מאי שנא הני כו' — אגולמייהו קאי. דפשוטייהו פשיטא, דכלי עץ הוא דאיתקש לשק. **מכלל** דכלי עצם מקבלי טומאה — מדאורייתא קא בעי לאתויי. דהאפשיטא שיש בהן טומאה, דמתניתין היא במסכת כלים (פ"ב מ"א) ומייתי לה בפרק קמא דשבת (טז,א): כלי עץ וכלי זכוכית וכלי עצם, פשוטיהן טהורין, ומקבליהן טמאין. **שאר** בהמה וחיה מנין תלמוד לומר וכל מעשה — ואם תאמר: דבפרק "במה אשה" (שבת סד,א) דריש דבר הבא מזנב הסוס ומזנב הפרה מ"בגד ועור", תיפוק ליה מ"וכל"!? ויש לומר: דאין לרבות מ"וכל" אלא עצמות שדומין זה לזה, של עזים ושל בהמה, אבל בשער לא דמו. ואם תאמר: והכא תיפוק ליה מהתם מבגד ועור! ויש לומר: דלא ידעינן אלא דומיא דבגד ועור. **זה** וזה לפטור — פירוש: מרים, בין גדולים ובין קטנים; גדולים — מפני שמרים ביותר, וקטנים — מפני שלא נגמרו. ואמרי לה זה וזה לחיוב, גדולים — מפני שנגמרו, קטנים — לפי שטובים יותר. ופירוש הקונטרס דחוק, דפירש: זה וזה לפטור — קטנים מרים ומתוקים, זה וזה לחיוב — גדולים מרים ומתוקים. והשתא לא הויא מענין אחד. ועוד, דכי בעי גדולים למאי חזו, הוי ליה לפרושי גדולים מרים, כיון דאיירי נמי במתוקים. **התמד** כו' — פירש בקונטרס: מים הנתנים בחרצנים. ונראה דמיירי במים הנתנים בשמרים. דומיא ד"המתמד ונתן מים במדה" דמייתי עלה בגמרא, דמיירי דנתנים בשמרים, כדמשמע בפרק "המוכר פירות" (בבא בתרא צז,א). ואינם שוים לגמרי כדמשמע בפרק "אלו עוברין" (פסחים מב,ב). **ופוסל** את המקוה — היינו מקוה חסר. אבל שלם אינו נפסל בשום ענין, כדפירשנו בפרק "המוכר את הבית" (בבא בתרא סו,ב דבור המתחיל מכלל). **המתמד** ונתן מים במדה — ואם תאמר: ולוקמיה ברמו תלתא ואתא ארבעה! ויש לומר: דלכולי עלמא חייב אפילו לא החמיץ. ואם תאמר: ומאי טעמא דרבנן דפטרי שמרים שיש בהם טעם יין, ואף על גב שלא החמיץ? והלא כל איסור שבתורה שלא במינו — בנותן טעם, וטבל חמור לענין שלא במינו! ועוד, שאפילו החמיץ פוטרין חכמים, למאן דאמר בהחמיץ מחלוקת. ואפילו בטבל ודאי איירי, כדמשמע בפרק "המוכר פירות" (בבא בתרא צז,א)! ויש לומר: דיין במים — אפילו בפחות מששים, אפילו רמא תלתא ואתא תלתא ופלגא — לא חשיב טעם גמור לרבנן בבשאר איסורין, דהכא לא הוי אלא קיוהא בעלמא. **אי** רבי יהודה אף על גב דלא החמיץ — אף על גב דרבי יהודה להחמיר איירי — להתחייב במעשר, והכא להקל הוא — דניקח בכסף מעשר ואין פוסל את המקוה, קסבר התלמוד דלא שנא. וקשיא לפירוש רבינו שמואל בן מאיר דב"המוכר פירות" (צו,ב) גבי פלוגתא דאחרים ורבנן ב"בורא פרי הגפן", דקאמר התלמוד דברמא תלתא ואתא תלתא לא פליגי, אלא ברמא תלתא ואתא תלתא ופלגא. ופריך ליה מהא דפליגי בכדי מדתו ולא יותר. ומשני: ביתר נמי פליגי, וכדי מדתו נקט להודיעך כחו דרבי יהודה. והשתא קשיא: דמאי משני? תקשי, אמאי לא מוקי נמי פלוגתייהו דרבנן ואחרים בכדי מדתו, כי היכי דפליגי רבי יהודה ורבנן? ותירץ שם רבינו שמואל בן מאיר, דרבי יהודה דמחייב בכדי מדתו — היינו לחומרא. ואי אפשר לומר כן, כדמשמע הכא! וצריך לפרש, דגמרא סבירא לה כרבנן דפטרי בכדי מדתו, ומוקי אחרים ורבנן כרבנן דרבי יהודה. אי נמי, משמע ליה דרבי יהודה מחייב מדאורייתא ברמא תלתא ואתא תלתא ופלגא, לכך מחמיר מדרבנן בכדי מדתו. ומתניתין ברמא תלתא ואתא תלתא ופלגא.

בשהחמיץ

לָשׁוּף, לְשַׁבֵּץ, לְגָרֵר, לְכַרְכֵּר, לְהַקִּישׁ בְּקוֹרְנָס, מְחוּסַּר כֵּסוּי אוֹ אוֹגֶן אוֹ אוֹזֶן - טָהוֹר, מְחוּסַּר כִּסּוּי - טָמֵא. מַאי שְׁנָא הָנֵי וּמַאי שְׁנָא הָנֵי? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: הוֹאִיל וּלְכָבוֹד עֲשׂוּיִין; רַב נַחְמָן אָמַר: הוֹאִיל וּדְמֵיהֶן יְקָרִים. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ כְּלֵי עֵצֶם. וְאֲזָדָא רַב נַחְמָן לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַב נַחְמָן: כְּלֵי עֵצֶם כִּכְלֵי מַתֶּכֶת דָּמוּ. - מִכְּלָל דִּכְלֵי עֵצֶם מְקַבְּלֵי טוּמְאָה? - אִין, דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים תִּתְחַטָּאוּ" - לְהָבִיא דָּבָר הַבָּא מִן הָעִזִּים מִן הַקְּרָנַיִם וּמִן הַטְּלָפַיִם; שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל מַעֲשֵׂה"; אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עִזִּים"? פְּרָט לְעוֹפוֹת. **מִשְׁנָה** הַחַיָּב בַּשְּׁקָדִים הַמָּרִים - פָּטוּר בַּמְּתוּקִים, הַחַיָּב בַּמְּתוּקִים - פָּטוּר בַּמָּרִים. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: שְׁקֵדִים הַמָּרִים - קְטַנִּים חַיָּבִין, גְּדוֹלִים פְּטוּרִין; מְתוּקִים - גְּדוֹלִים חַיָּבִין, קְטַנִּים פְּטוּרִין. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם אָבִיו: זֶה וְזֶה לִפְטוּר, וְאָמְרִי לָהּ: זֶה וְזֶה לְחִיּוּב. אָמַר רַבִּי אֶלְעָא: הוֹרָה רַבִּי חֲנִינָא בְּצִפּוֹרֵי כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר זֶה וְזֶה לִפְטוּר. וּלְמַאן דְּאָמַר זֶה וְזֶה לְחִיּוּב, גְּדוֹלִים לְמַאי חָזוּ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הוֹאִיל וְיָכוֹל לְמַתְּקָן עַל יְדֵי הָאוּר. **מִשְׁנָה** הַתָּמִד, עַד שֶׁלֹּא הֶחֱמִיץ - אֵינוֹ נִיקָּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, וּפוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה; מִשֶּׁהֶחֱמִיץ - נִיקָּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, וְאֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה. הָאַחִין הַשּׁוּתָפִין, כְּשֶׁחַיָּבִין בַּקַּלְבּוֹן - פְּטוּרִין מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה, כְּשֶׁחַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה - פְּטוּרִין מִן הַקַּלְבּוֹן. **גְּמָרָא** מַנִּי מַתְנִיתִין? לָא רַבִּי יְהוּדָה וְלָא רַבָּנַן! דְּתַנְיָא: הַמְתַמֵּד, וְנָתַן מַיִם בְּמִדָּה, וּמָצָא כְּדֵי מִדָּתוֹ - פָּטוּר, וְרַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב. מַנִּי? אִי רַבָּנַן - אַף עַל גַּב דְּהֶחֱמִיץ! אִי רַבִּי יְהוּדָה - אַף עַל גַּב דְּלָא הֶחֱמִיץ! אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ:

בשהחמיץ

לְשׁוּף אותו בדבר המחליקו, או לְשַׁבֵּץ בו משבצות זהב לנוי, או לְגָרֵד – להחליק אותו, או לְכַרְכֵּר – לחקוק בו ציורים לנוי, או לְהַקִּישׁ עליו בְּקוּרְנָם [–פטיש] כדי לפשט את הקמטים. או שהכלי מְחוּסַּר כַּן – בסיס, אוֹ אוֹזֶן – שפה לפיו, אוֹ אוֹזֶן – בית יד. בכל אלו, הכלי טָהוֹר, ואינו מקבל טומאה, מכיון שלא נגמרה מלאכת הנוי שלו. אולם אם הוא רק מְחוּסַּר כִּסּוּי, טָמֵא, כלומר, ראוי לקבל טומאה. שאף בלא הכיסוי הרי הכלי ביופיו, והכיסוי נחשב לכלי אחר.

הגמרא מבארת את טעם החילוק בין גולמי כלי עץ לגולמי כלי מתכות. מבררת הגמרא: מַאי שְׁנָא הָנֵי – גולמי כלי עץ, שטמאים, וּמַאי שְׁנָא הָנֵי – גולמי כלי מתכות, שטהורים. מבארת הגמרא: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הטעם שגולמי כלי מתכות טהורים הוֹאִיל וּלְכָבוֹד עֲשׂוּיִין, ולפיכך אינם נחשבים 'כלי' עד שתיגמר כל מלאכת נוים. וְרַב נַחְמָן אָמַר, הוֹאִיל וּדְמֵיהֶן יְקָרִים, וכל עוד אינם עשויים ביופים, אינם ראויים להימכר ביוקר כראוי להם, ואינם נחשבים 'כלי'.

מבררת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה ההבדל בין רבי יוחנן לרב נחמן. עונה הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ כְּלֵי עֵצֶם – כלים העשויים מעצמות של בהמות וחיות, שדמיהם יקרים, אולם אינם עשויים לכבוד. שלדעת רבי יוחנן גולמיהם טמאים. ולדעת רב נחמן, גולמיהם טהורים. וְאָזְדָא רַב נַחְמָן לְטַעְמֵיהּ – דין זה שאמר רב נחמן, לשיטתו אמרו, דְּאָמַר רַב נַחְמָן, כְּלֵי עֵצֶם, כִּכְלֵי מַתָּכוֹת דָּמוּ, וגולמיהם טהורים.

הגמרא מבארת את מקור הדין שכלי עצם מקבלים טומאה. מבררת הגמרא: מִכְּלָל – משמע מדברי רב נחמן, דִּכְלֵי עֵצֶם מְקַבְּלֵי טוּמְאָה, מהו המקור לזה מהכתוב. עונה הגמרא: אֵין – אכן כן הוא הדין. והמקור לכך, דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים וגו' תִּתְחַטָּאוּ' (במדבר לא כ). ומבאר: פסוק זה בא לְהָכִיא [–לרבות] דָּבָר הַבָּא – כלים העשויים מִן הָעִזִּים, דהיינו מִן הַקְּרָנַיִם, וְמִן הַטְּלָפַיִם [–ציפורני הפרסות], שאף הם מקבלים טומאה.

מבררת הברייתא: כלים העשויים מעצמות שֶׁאֵר בְּהֵמָה וְחַיָּה, חוץ מעיזים, מִנַּיִן שמקבלים טומאה. עונה הברייתא: תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים', ומתיבת 'וכל' מרבים שאר בהמה וחיה. מקשה הברייתא: אִם כֵּן שהתרבו שאר בהמה וחיה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'עִזִּים'. עונה הברייתא: פְּרָט לְעוֹפוֹת – למעט כלים העשויים מעצמות של עופות או מטלפידם, שאינם מקבלים טומאה. הרי שמבואר בברייתא שכלים העשויים מקרנים מקבלים טומאה, והיינו כלי עצם.

משנה

במשניות לעיל שנינו דינים הנוהגים בדבר מסוים ואינם נוהגים בדבר אחר. אגב זה ממשיך התנא לבאר דין נוסף: הַחַיָּב בַּ'שְׁקָדִים הַמָּרִים', דהיינו, השיעור שבו שקדים המרים [–שקדים שכאשר הם גדלים נעשים מרים] חייבים במעשר, והיינו כשהם קטנים שעדיין לא נעשו מרים, וראויים למאכל, הרי הוא פָּטוּר בַּ'שְׁקָדִים הַמְּתוּקִים', כיון שאין הדרך לאוכלם אלא כשיגדלו, שאז הם יהיו ראויים לאכילה. ומאידך, הַחַיָּב במעשרות בַּמְּתוּקִים, והיינו כשהם גדולים ונגמר פריים, הרי הוא פָּטוּר בַּמָּרִים, שכשהם גדולים אינם ראויים למאכל.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת בדין ששנינו במשנה: תָּנוּ רַבָּנָן, 'שְׁקָדִים הַמָּרִים', כשהם קְטַנִּים, חַיָּבִין במעשרות, לפי שהדרך לאוכלם כשהם קטנים, וזה נחשב כגמר פרי שלהם, ואילו גְּדוֹלִים, פְּטוּרִין ממעשרות, שאינם ראויים לאכילה. ולעומתם, מין הנקרא 'שקדים המתוקים', כשהם גְּדוֹלִים, חַיָּבִין, שנגמר פריים, ואילו קְטַנִּים, פְּטוּרִין, שלא נגמר הפרי. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם [–בשם] אֲבִיו, שכל זמן שהשקדים קטנים, אין חילוק בין המרים למתוקים, אלא זֶה וָזֶה דינם שוה לְפָטוּר ממעשרות, לפי ששקדים קטנים לא נגמר גידולם, ואפילו שקדים המרים קטנים שראויין למאכל פטורים, לפי שאינם נחשבים כפרי.

הגמרא מביאה שיש ששנו את הברייתא באופן אחר: וְאָמְרֵי לָהּ – ויש שאמרו, שכך אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי בשם אביו, שכאשר השקדים הם גדולים, אין חילוק בין שקדים המרים למתוקים, אלא זֶה וָזֶה דינם שוה לְחַיּוּב במעשרות, שאף השקדים המרים ראויים לאכילה על ידי בישול, וכאשר יתבאר בגמרא להלן.

הגמרא מביאה את פסק ההלכה בענין: אָמַר רַבִּי אִלְּעָא, הוֹרָה רַבִּי חֲנִינָא כשהיה בְּצִפּוֹרִי, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר ששקדים קטנים בין מרים ובין מתוקים זֶה וָזֶה דינם שוה לְפָטוּר ממעשרות.

הגמרא שבה לדון בטעמו של הסובר שגם שקדים המרים גדולים חייבים במעשר, שואלת הגמרא: וּלְמַאן דְּאָמַר – לפי הלשון השני, שסובר שזֶה וָזֶה – שקדים גדולים בין מרים ובין מתוקים, דינם שוה לְחַיּוּב במעשר, קשה, שקדים המרים גְּדוֹלִים, לְמַאי חָזוּ – למה הם ראויים, הרי אינם נאכלים מחמת מרירותם, ומדוע הם חייבים במעשרות. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הוֹאִיל וְיָכוֹל לְמַתְּקָן עַל יְדֵי הָאוּר – שיבשלם על ידי האש, ויהיו ראויים למאכל.

משנה

במשנה זו החל התנא למנות דברים, שבאותו הדבר יש זמנים שנוהג בו דין אחד ולא דין אחר, ויש זמנים שלהיפך: הַתֶּמֶד – מים שניתנו בחרצנים, עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ וגמרה תסיסתו, דינו במים, וְאֵינוֹ נִיקָּח – אי אפשר לקנות אותו בְּכֶסֶף שחיללו עליו מַעֲשֵׂר שני, שאין לוקחים מים בכסף מעשר. וְכֵן פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה, אם נפלו ממנו שלשה לוגין למקוה, לפני שמילאו בו ארבעים סאה מי גשמים, כדין מים שאובים שפוסלים בג' לוגין (מקואות פ"ז מ"ב). אולם מִשֶּׁהֶחְמִיץ התמד ונעשה יין, הוא נִיקָּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, וְאֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה, כדין יין.

אומרת המשנה דין נוסף: הָאַחִין הַשּׁוּתָּפִין בירושה שנפלה להם מאביהם, כְּשֶׁחַיָּבִין בַּקֶּלְבּוֹן, דהיינו באם חילקו את הירושה וחזרו ונשתתפו בה, שדינם כסתם שותפים, וכשתורמים מחצית השקל עבור עצמם ונצטרפו יחד לתת שקל שלם מכסף שותפותם, חייבים להוסיף קלבון עבור כל אחד, באופן זה של שותפות, האחים פְּטוּרִין מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה, שעדר השותפין פטור ממעשר. אולם כְּשֶׁחַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה, דהיינו כשעוד לא חילקו את הירושה, ונקראים הנכסים 'תפוסת הבית', נחשבים הנכסים כנכסי אביהם המת, ולא כעדר השותפין, באופן זה פְּטוּרִין האחין מִן הַקֶּלְבּוֹן, שאם תורמים יחדיו שקל שלם מן הירושה אין חייבים להוסיף קלבון, כאילו שאביהם קיים ופוטרן יחד בשקל שלם, שאינו מוסיף קלבון.

גמרא

הגמרא מבררת מי התנא ששנה את משנתינו, תמהה הגמרא: מַנִּי מַתְנִיתִין – כדעת מי שנויה משנתינו שתמד עד שהחמיץ דינו כמים, ומשהחמיץ דינו כיין, והרי לכאורה אינה לֹא כדעת רַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא כדעת רַבָּנָן ששנינו מחלוקתם במשנה, דְּתַנְיָא – (פ"ה מ"ו), הַמְּתַמֵּד – שנותן מים לחרצנים, שלא הופרש מהם מעשרות, וְנָתַן מַיִם בְּמִדָּה מסוימת, וּמְצָא כְּדֵי מִדָּתוֹ – כשסינן והוציא את החרצנים מהמים מצא שכמות המים שלפניו כאותה מידה שנתן, פָּטוּר מלעשר את הנמצא, שאף על פי שהמים קיבלו טעם ומראה של יין, כיון שלא נתווסף בכמות אין זה יין אלא מים, וְרַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב במעשר, שסובר שהולכים אחר הטעם והמראה, וכיון שיש להם טעם ומראה יין, חייבים במעשר.

מבררת הגמרא את הקושיא: מַנִּי – כדעת מי שנויה משנתינו, אי כְּרַבָּנָן, קשה שלדעתם היה צריך להיות שאַף עַל גַּב דְּהֶחְמִיץ התמד לא יהיה לו דין יין, שכן משמע מסתימות המשנה במעשרות, שלא חילקו חכמים בין החמיץ ללא החמיץ, ובמשנתינו מבואר שהתמד שהחמיץ דינו כיין. וְאִי כְּרַבִּי יְהוּדָה, קשה שהיה צריך להיות שאַף עַל גַּב דְּלֹא הֶחְמִיץ יש לו דין יין, שכן הוא לא חילק במשנה במעשרות, בין החמיץ ללא החמיץ, ובמשנתינו מבואר שעד שלא החמיץ דינו כמים. ונמצא שמשנתינו אינה לא כרבנן ולא כרבי יהודה.

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

נג. וְאִם הוּא בִּימֵי הַגְּזֵירָה שֶׁגָּזְרוּ שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ הַתְּפִלִּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה אֲפִלּוּ לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן לְשָׁמְרָן וְכָל־שֶׁכֵּן לְהָבִיאָן בְּיָדָיו שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁהוּא מַנִּיחַ תְּפִלִּין, מְכַסָּן בִּמְקוֹמָן[רלא] וְהוֹלֵךְ לוֹ[רלב] בֵּין שֶׁהֵם הַרְבֵּה בֵּין שֶׁהֵם מְעַט:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, סעיף נג

ביאורי הלכה

רלא] מכסן במקומן - יש שכתבו שאין לכסותן בדבר שאסור לטלטלו משום מוקצה[431].

רלב] והולך לו - לכאורה הוא־הדין למוצא תפילין בימות החול - כשיש סכנה אם יטלם עמו[432].

ציונים והוספות

431) פירוש רבינו ישמעאל בן חכמון ד"ה מכסן (מובא בקובץ שיטות קמא').

432) אלא שבימות החול ישנן יותר אפשרויות ליטול עמו התפילין בתוך כליו ללא סיכון, משא"כ כשצריך ללובשם או לילך עמהם בידיו ממש.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות נזקי גוף/שמירת גוף/שאלה ושכירות – לפי לוח "רב יומי"

יז והבית דין שיעמידו טובי העיר צריכים לידע בהם שיש בכל אחד מהם שבעה דברים חכמה בתורה ענוה יראה שנאת ממון אפילו שלהם אהבת האמת אהבת הבריות להם בעלי שם טוב במעשיהם.

וכל המעמיד דיין שאינו הגון הרי זה שהעמידו עובר בלא תעשה שנאמר לא תכירו פנים במשפט כלומר לא תכיר פני האיש לאמר פלוני עשיר הוא או קרובי אושיבנו בדין ואסור להעמיד עם הארץ על סמך שישאל כל דין לחכם.

וכל דיין שנתמנה בשביל כסף וזהב אסור לעמוד מפניו או לכבדו בשאר כבוד ולא עוד אלא שמצוה להקל בו ולזלזל בו שעליו דרשו חכמים אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשה לך שהם כעבודה זרה שמצוה לזלזל בה:

דיני נזקי גוף ונפש ודיניהם:

א מצות עשה לעשות אדם מעקה לגגו שנאמר ועשית מעקה לגגך והוא שיהיה בית דירה אבל בית הכנסת ובית המדרש ובית האוצר ובית הבקר והתבן פטורים שאין רגילות כלל להשתמש על גגיהם ולכן גגין שלנו פטורים.

וכל בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות [פטור] מפני שאינו ראוי לדירה ואין שם בית עליו:

ב גובה המעקה אין פחות מעשרה טפחים כדי שלא יפול הנופל מהגג וצריכה להיות המחיצה חזקה כדי שישען אדם עליה ולא תפול:

ג כל המניח גגו בלא מעקה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר ולא תשים דמים בביתך.

אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בו האדם וימות כגון שיש לו בור בחצרו בין יש בו מים בין אין בו חייב לעשות לו חוליא גבוה עשרה טפחים סביב או לעשות לו כיסוי כדי שלא יפול בו אדם וימות.

וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאוד ואם הניח ולא הסיר המכשולות המביאים לידי סכנה ביטל מצות עשה ועבר בלא תשים דמים כגון אם סולם רעוע עומד בביתו וחצרו.

*

וכן המגדל כלב רע ואפילו אינו נושך אלא שמנבח כי שמא תפיל אשה מיראתו וכל המגדל כלב רע הרי הוא עומד בארור כמו המגדל חזירים ואם הוא קשור בשלשלת של ברזל מותר שאז אין מורא ופחד לאדם ממנו ובעיר הסמוכה לספר וצריכה שימור מאויבים מותר לגדלו וקושרו ביום ומתירו בלילה וכלב שאינו רע שאינו מנבח על אדם מותר לגדלו בכל מקום ואין צריך לקשרו כלל ועכשיו נהגו להקל בגידול כלב שאינו קשור ביום ויש שלימדו עליהם זכות אם אינו נושך ונדחו דבריו לכן כל ירא שמים יזהר שיהא קשור בשלשלת של ברזל עד שעה שבני אדם הולכים לישן אפילו אינו נושך אלא מנבח:

ד הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכל העובר עליהם ואומר הריני מסכן עצמי ומה לאחרים עלי או איני מקפיד בכך חייב מכות מרדות ואלו הם לא יניח פיו על צנור המקלח מים וישתה שמא יבלע נימא של מים והיא עלוקה וכן לא ישתה מן הנהרות

והאגמים בפיו מטעם זה ולא בידו אחת מפני שממהר וזורק לפיו ואינו בודק אבל בשתי ידיו יכול לעכבם ולעיין בהם ובלילה אסור בכל ענין ואפילו על ידי סינון בכלי לא ישתה בלילה מן הנהרות והאגמים משום סכנת שברירי והיא מכת סנורים.

ואפילו ביום צריך לשפוך מעט מן המים קודם שישתה לפי שיש מים הרעים ששתו מהם השדים בנהר וזו רפואתם.

(ובליל שבת ובליל רביעי בשבת לא ישתה מים באפלה אף על פי שנשאבו מבעוד יום ונסתננו בכלי מפני סכנת רוח רעה ואם צמא מאד ישליך בהם איזה דבר ואחר כך ישתה).

ולעולם לא ישתה מים פושרין בכלי מתכות מפני שהם רעים לגוף אלא אם כן השליך בתוכה איזה דבר שדרך ליתנו במשקין כגון עשבים או תבלין או עיקרי בשמים וכיוצא בהם ואם (הרתיחו) (הם רותחין) מותר בכל ענין ובכלי חרס מותר בכל ענין:

*

ה מי שאכל או שתה או ישן או שימש מטתו או הקיז דם אחר שעשה אחת מהנה אין לו לעמוד מיד אלא ישהה מעט קודם שיעמוד והמקיז דם ומשמש מטתו קודם שיטעום מאומה אחר ההקזה דמו בראשו ואין להקיז כי אם בראשון בשבת וברביעי ובערב שבת אבל לא בשני ושלישי וחמישי:

ו אסור לעבור תחת קיר נטוי או על גשר רעוע או ליכנס לחורבה או לילך בשאר מקום סכנה (ולא יצא יחידי בלילה) ואסור לישן בבית יחידי (בלילה) וכל הישן בבית יחידי (בלילה) אחזתו לילית ואסור ללון בבית הקברות:

ז לא יתן תבשיל או שאר אוכלין ומשקין תחת המטה מפני שרוח רעה שורה עליהם אפילו אם מחופים בכלי ברזל.

ולא יאכל שום קלוף או בצל קלוף או ביצה קלופה שעבר עליהם הלילה מפני שרוח רעה שורה עליהם אפילו הם צרורים בבגד וחתומים ואם שייר בהם עיקרם והוא השער שבראש השום והבצל או מעט קליפתם מותרים. וכן לא ישתה משקין מזוגין שעבר עליהם הלילה אחר שנמזג במים והוא שלנו בכלי מתכות או כלי נתר (ואין צריך לומר מים עצמן שעבר עליהם הלילה בכלי המתכות):

ח לא יתן ככר לחם תחת השחי מפני הזיעה שכל זיעת האדם הם סם המות חוץ מזיעת הפנים סימן לדבר בזעת אפיך תאכל לחם ולא יתן מעות בפיו שמא יש עליהן מעט זיעה וגם יד הכל ממשמשת בהן ויש מהם חולים וזוהמתם דבקה בהן ומזקת לאדם כשנותנה לפיו.

ולא ינעוץ סכין בתוך אתרוג גדול או בתוך צנון שמא יפול אדם על חודה וימות או שמא ישב עליה ולא יתן מחט בתוך הלחם לכלב שמפסיד לו שמא ישתגע ויזיק לבריות אלא יתן לו סם המות ואין בו משום צער בעלי חיים כיון שמפסיד לו:

*

ט לא יעבור איש בין שתי נשים ולא אשה בין שני אנשים מפני שרוח רעה שורה וכן הכלב בין שני בני אדם או אדם אחד בין שני כלבים וכן הדקל של תמרים ויש אומרים אף החזיר ויש אומרים אף הנחש.

ולא ישב תחת מרזב היוצא מן הגג מפני שהמזיקים מצויים שם ולא יעבור על מי שופכין יחף אלא אם כן כבר צעדו ועברו עליהם ששים צעדים או שעברה עליהם זריחת החמה או שפיזר עליהם עפר או שרקק עליהם רוק שאם אין שם אחד מכל אלו רוח רעה שורה עליהם.

ולא יישן בחצר בצל לבנה של כותל החצר מפני שהשדים דרכם להלוך בלילה ובזמן שהלבנה זורחת מתייראין לילך במקום האור והולכין במקום הצל ואם הלבנה במערב והוא ישן בצל הכותל במזרחו אין לחוש.

לא יעמוד בפני הנר ערום שכל העומד בפני הנר ערום יהיה נכפה והסורק ראשו יבש נותן עורון לאור עיניו וכן השותה משקה המטפטף מן החבית וכן הנועל מנעליו בעוד שרגליו לחות ממי הרחיצה (בימיהם שהיו נועלים על רגלים יחפים וכן באנפלאות שלנו).

והשותה רתיחה העולה על גבי משקה קשה לרירין הבאין מן החוטם והמנפחה בפיו קשה לראש והדוחק אותה לצדדים קשה לעניות והשותה מים בקערה קשה לכליון עינים קערה כפויה על פי הכד קשה לעניות סובין בבית קשה לעניות פת תלויה באויר קשה לעניות אבל בשר ודגים אין לחוש הואיל ודרכם בכך פירורי פת בבית קשה לעניות (אם הם במקום דריסת הרגלים).

והרגיל לשפוך מים שהם חמין ביותר מדאי על בשרו קשה לצרעת וכן הדורך על קליפי ביצים וכן הלובש חלוק מכובס שלא עברו עליו שמונה ימים אחר שנתכבס שהכינים הראשונים חוזרים וחיים וקשין לצרעת וכן האוכל דג ובשר כאחת כמו שנתבאר ביו"ד סימן קט"ז:

*

י אסור לעמוד בפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת מפני שמלאך המות מרקד ובא לפניהם ויש לו רשות לחבל כי עולה ומסטין ויורד ונוטל נשמה וכן כשהולכות אחר המת לא יפגע אותן פנים אל פנים אלא ילך מאחריהן או לפניהן ובחזירתו ילך בדרך אחרת שלא יפגע אותן ואם פגע מה תקנתו ידלג ממקומו ד' אמות אם יש שם נהר יעברנו או אם יש שם דרך אחרת ילך בה ואם יש שם כותל יעמוד אחורי הכותל עד שיעברו ואם לאו יחזיר פניו ויאמר פסוק ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך כו' עד שיעברו כולן (ואם אין שם שבע נשים אין לחוש כל כך):

יא אסור לעבור בנחל שמימיו רודפים אם המים מגיעים למעלה ממתנים משום סכנה שלא ישטפוהו המים.

ואין לחתוך בשר על גבי היד שלא יחתוך היד ואין לחצוץ שינים בקרומית של קנה וכיוצא בו שכשדוחקין בו קיסמין ניתזין ומתפרשים ממנו ויכולין להזיק:

יב אסור להוציא מפיו דבר פורענות על אדם מישראל אפילו לומר אילו היה פלוני קיים היה בא לכאן כי ברית כרותה לשפתים ואין לאב ואם לעשות מורא לתינוק בדבר טמא כגון לומר חתול או כלב יקחוהו כי יש מזיקים

שלהם שמות כשמות הטמאים ההם ויוכלו להזיק לתינוק בגופו או בנשמתו שברית כרותה לשפתים וכן בכל כיוצא באלו צריך ליזהר מאד מהרגל הלשון:

יג שלום בעיר אל יהלך אדם בצדי הדרכים מפני שמלאך המות אין לו רשות לעבור ומחביא עצמו בצדי דרכים דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרך מפני שמלאך המות מהלך באמצע הדרכים הואיל ונתנו לו רשות לעבור ויש לברוח בתחלת הדבר ואם לא ברח בתחלתו לא יברח בסופו אלא יחביא עצמו במסתרים ולא יתראה בשוק מפני המזיקים כמ"ש ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר:

יד כשם שצריך להזהר בגופו שלא לאבדו ולא לקלקלו ולא להזיקו כך צריך להזהר במאודו שלא לאבדו ולא לקלקלו ולא להזיקו וכל המשבר כלים או קורע בגדים או הורס בנין או סותם מעין או מאבד מאכלות או משקין או ממאסם (או זורק מעות לאיבוד) וכן המקלקל שאר כל דבר הראוי ליהנות בו בני אדם עובר בלא תעשה שנאמר לא תשחית את עצה וגו' (ואם הזהירה תורה על של נכרים שנלחמים עמהם קל וחומר לשל ישראל או אפילו משל הפקר).

ואפילו כוונתו כדי להראות כעס וחימה להטיל אימה על בני ביתו שאינן נוהגין כשורה:

*

טו במה דברים אמורים כשעושה דרך השחתה וקלקול אבל על מנת לתקן מותר לקלקל אם אי אפשר לתקן אלא על ידי קלקול זה כגון אילן מאכל שמכחיש את הקרקע ומזיק לאילנות אחרים הטובים ממנו וכן אם צריך למקומו לבנות שם או שמאפיל על החלון מותר לקצצו וכן אם דמיו יקרים לבנין יותר מלמאכל וכן כל כיוצא באלו בקלקולי שאר דברים.

ואין צריך לומר אם מקלקלו על מנת לתקן גופו כגון ששורף כסא ושולחן להתחמם בהם אם אין לו עצים אחרים או שורף בגד לכסות דם באפר כדי שיוכל לשחטו ולאכלו אם אין לו עפר אחר כגון שהולך בספינה וכן כל כיוצא בזה:

טז כל אילן סרק מותר לקוצצו אפילו אינו צריך לו כלל וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו מותר לקצצו וכן כל כיוצא בהם בקלקולי שאר דברים.

ואילן זית שהוא עושה רובע הקב זיתים ודקל העושה קב תמרים אסור לקצצם וגם יש סכנה בקציצת אילן מאכל אלא על דרך שנתבאר למעלה:

דיני שמירת גוף ונפש ובל תשחית:

א השואל או השוכר בהמה או מטלטלין אינו רשאי לא להשאילם ולא להשכירם לאחר שלא מדעת בעלים אפילו ספרים שיש מצוה בשאלתם אין אומרים מן הסתם נוח לבעלים שתיעשה מצוה בממונם כי שמא אין רצונם שיהא פקדונם ביד אחר שאינו נאמן בעיניהם כזה אפילו הוא קל שבקלים והשני אדיר שבאדירים ואסור להעביר על רצון הבעלים. ואם דרכם להאמין תמיד להשני דבר [ח]שו[ב] כזה מותר.

ובלבד שלא ימעט בשמירתו כגון אם הוא שאול בידו רשאי להשאילו לו ולא להשכירו שהשואל חייב באונסין והשוכר פטור ואם הוא מושכר בידו רשאי להשאילו ולהשכירו אבל לא להפקידו שישמרנו בחנם שהשומר חנם פטור מגנבה ואבדה אם לא פשע בשמירתו והשוכר חייב:

*

ב וכל זה בבהמה ומטלטלין אבל השוכר בית מחבירו רשאי להשכירו לאחר ובלבד שלא יהיו בני ביתו מרובים מבני ביתו של השוכר וכן השואל רשאי להשאיל ואפילו להשכיר לזמן משך ימי שאילתו לפי שהקרקע בחזקת ורשות בעליה עומדת ואי אפשר להבריחה ולא שייך בה נאמנות כלל:

ג וכן בבהמה ומטלטלין אם הבעלים עצמן נשכרים עמהם במלאכתם רשאי להשכירם לאחר שלא מדעתם מן הדין אלא שיש להם עליו תרעומת כגון השוכר חמור או ספינה להוליך סחורה למקום פלוני ומכרה באמצע הדרך רשאי להשכירו שם לאחר הרוצה להוליך משוי כזה למקום פלוני אם הבעלים הולכים עמהם אלא שיש להם עליו תרעומת משום שינוי דעת שגרם להם לסבול דעת איש אחר שלא הורגלו בו עדיין.

ואם אין הבעלים הולכים עמהם אינו רשאי להשכירו לאחר שלא מדעתם עד שילך הוא בעצמו עמהם למקום פלוני שאז מותר אף על פי שהאחר מוליך סחורה אחרת רק ששוה במשקלה (ובנפח) לראשונה והוא הדין אם אחד מבני ביתו הולך עמהן כמו שנתבאר בהלכות מציאה ופקדון שכל המפקיד על דעת אשתו ובניו של הנפקד הוא מפקיד שיהיו נאמנים על הפקדון כמוהו ונמצא שעדיין פקדונם הוא ברשותו של זה הנאמן אצלם ולא מסרו ביד אחר ואין להם עליו אפילו תרעומת כלל:

ד ולכן השואל ספר מחבירו רשאי להניח לאחר לקרות בו ברשותו ואינו חושש שמא אין רצונם של הבעלים שיהיה פקדונם ביד אחר כיון שעדיין הוא בביתו וברשותו וגם אין לחוש כלל שמא המשאיל אינו רוצה להשאיל ולעשות חסד אלא לזה ולא לזה שכיון שאנו רואים שעשה חסד בממונו והשאיל ספרו ללמוד לזה מן הסתם אינו מקפיד בחסד זה שעשה גם על אחר שילמוד כל ימי משך שאילתו שהשאיל לראשון.

ובלבד שילמוד יחידי ולא עם אחר אפילו עם השואל כי לא השאיל אלא לאחד ולא לשנים ואין לנו לעשות חסד בממונו שלא מדעתו אפילו כל שהוא יותר ממה שראינו בעינינו שכבר עשה מדעתו:

דיני שאלה ושכירות וחסימה:

'תורה אור' פרשת ויחי – הפרשה החסידית

יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ

1 **"יְהוּדָה**[1] אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ" (בְּרֵאשִׁית מט, ח):

2 הִנֵּה יְהוּדָה נִקְרָא עַל שֵׁם "הַפַּעַם **אוֹדֶה**" (בְּרֵאשִׁית כט,
3 לה), וְהוּא בְּחִינַת הוֹדָיָה שֶׁבִּכְלָלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל:
4 "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ"; "וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים".
5 אֶלָּא שֶׁלְּמַטָּה, לְפִי שֶׁהוּא תַּחַת הַזְּמַן, נִקְרָא "הַפַּעַם
6 אוֹדֶה", שֶׁלֹּא כָּל הָעִתִּים שָׁוּוֹת. אֲבָל לְמַעְלָה בְּמָקוֹר
7 חוֹצֵב נִשְׁמוֹתֵיהֶם הוּא לְמַעְלָה מִן הַזְּמָן, וְשָׁם נִקְרָא
8 **יְהוּדָה**, כִּי הַיּוּ"ד מוֹרֶה עַל הַהֹוֶה, כְּמוֹ "כָּכָה **יַעֲשֶׂה** אִיּוֹב"
9 (אִיּוֹב א, ה). וְיִהְיֶה פֵּירוּשׁ הַמִּלָּה כְּמוֹ **יוֹדֶה** בְּתוֹסֶפֶת **ה'** –
10 **יְהוֹדֶה.** ((וּבְנִבְחֲמְיָה י"אן, יז) נִכְתַּב "יְהוֹדָה" – בְּסָגוֹל תַּחַת
11 הַדָּלֶ"ת).

12 וְעִנְיַן "**הַפַּעַם** אוֹדֶה", הַיְינוּ אַחַר לֵידָה וְהִתְגַּלּוּת
13 בְּחִינַת רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי, שֶׁהֵם הֵם הַגּוֹרְמִים לִבְחִינַת
14 הוֹדָיָה זוֹ. וְזֶהוּ "יוֹדוּךָ אַחֶיךָ".

15 וּבֵאוּר עִנְיָן זֶה:

16 הִנֵּה רְאוּבֵן הוּא עַל שֵׁם **רְאוּ־בֵן**[2] – בְּחִינַת רְאִיָּה.
17 וּבְחִינַת רְאִיָּה זוֹ הִיא הַגּוֹרֶמֶת הַמַּשְׁכַּת בְּחִינַת הָאַהֲבָה.
18 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְחֶזְקֵאל א, י): "פְּנֵי **אַרְיֵה** אֶל הַיָּמִין" – אַרְיֵה
19 אוֹתִיּוֹת רְאִיָּה. וְכֵן הָיָה "דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תֵּימָנָה" (בַּמִּדְבָּר
20 ב, י). כִּי עִנְיַן רְאִיָּה הוּא עִנְיַן הִתְקָרְבוּת דֶּרֶךְ חִיבָּה, כְּמוֹ
21 שֶׁכָּתוּב (הוֹשֵׁעַ ט, י): "כְּבִכּוּרָה בְתְאֵנָה בְּרֵאשִׁיתָהּ **רָאִיתִי**
22 **אֲבוֹתֵיכֶם**[3] כו'". וְזֶהוּ "כִּי **רָאָה** ה' וְגו', כִּי עַתָּה **יָאֲהַבְנִי**
23 אִישִׁי וְגו'" (בְּרֵאשִׁית כט, לב). וְעִנְיַן הַמְשָׁכָה זוֹ בִּכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל
24 הוּא בְּחִינַת "לְאִסְתַּכְּלָא בִּיקָרָא דְּמַלְכָּא", לְעוֹרֵר אֶת
25 הָאַהֲבָה עַד שֶׁתְּחַפֶּץ[4] לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ.

26 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נִתְּקְנוּ פְּסוּקֵי־דִזְמְרָה וְיוֹצֵר־אוֹר קוֹדֶם
27 קְרִיאַת־שְׁמַע, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא לְקִיּוּם "וְאָהַבְתָּ" בִּקְרִיאַת־שְׁמַע.
28 כִּי עִיקַּר הַכַּוָּנָה בְּסִפּוּר שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם הוּא, כִּי לֹא דַּי
29 בִּידִיעָה לְבַדָּהּ, לְפִי שֶׁהִיא בְּחִינַת הֶעְלֵם, וַאֲפִילוּ "גַּנָּבָא,
30 אַפּוּם מַחְתַּרְתָּא וְכו'"[5], וְלֹא יָבוֹא לְקִיּוּם "וְאָהַבְתָּ" כִּי אִם
31 כְּשֶׁיֵּצֵא מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי, וּמִבְּחִינַת יְדִיעָה לִבְחִינַת
32 רְאִיָּה מַמָּשׁ שֶׁהוּא בְּחִינַת גִּילּוּי – **לְאִסְתַּכְּלָא** דַּוְקָא.

33 וְהַיְינוּ עַל יְדֵי שֶׁיִּרְבֶּה לְסַפֵּר בִּשְׁבָחָיו יִתְבָּרֵךְ, וּלְהַעֲמִיק
34 דַּעְתּוֹ אֵיךְ שֶׁ"מַּלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" (תְּהִלִּים קמה, יג).

35 "אֶלֶף אֲלָפִים, וְרִבּוֹ רִבְבָן כו'"[6], וְהוּא לְבַדּוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא
36 יָחִיד וּמְיוּחָד כְּמוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, כְּמַאֲמָר: "**יָחִיד**
37 חֵי הָעוֹלָמִים מֶלֶךְ כו'". וַאֲמִתּוּת שֵׁם יָחִיד הוּא, שֶׁ"הוּא
38 לְבַדּוֹ הוּא". וְעִנְיַן "**אֶחָד**" הוּא, שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּחִינַת **א'** בְּחֵי"ת
39 **וְד'**, שֶׁהֵם ז' רְקִיעִים וְהָאָרֶץ כו', שֶׁיִּהְיוּ בְּטֵלִים לְיִחוּדוֹ
40 יִתְבָּרֵךְ. שֶׁהַחִיּוּת שֶׁל שָׁמַיִם וָאָרֶץ עוֹלֶה וְנִכְלָל בְּמְקוֹרוֹ,
41 וְכַךְ עוֹלֶה אֲפִילוּ הַחַיּוּת שֶׁל הָרוּחָנִיּוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דִּבְרֵי
42 הַיָּמִים א' כט, יא): "לְךָ ה' הַגְּדוּלָּה וְכו'"[7]. וְרַק "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד
43 **מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם** וָעֶד", שֶׁלְּהִיוֹת עוֹלָמוֹת נִפְרָדִים הֵם רַק
44 מִבְּחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

45 וּכְשֶׁיַּאֲרִיךְ בְּעִנְיָן זֶה בְּעוֹמֶק בֵּינָתוֹ, בִּבְחִינַת גִּילּוּי
46 בְּמוֹחוֹ וְלֹא בִּידִיעָה לְבַדָּהּ, אֲזַי מוֹלִיד מִזֶּה אַהֲבָה
47 בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ, לִהְיוֹת "נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי וְגו'" (תְּהִלִּים
48 פד, ג), וְיָבֹא לְקִיּוּם "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ" (דְּבָרִים ו, ה) מַמָּשׁ,
49 דְּהַיְינוּ לְדָבְקָה בּוֹ בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, וּכְמוֹ
50 שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עג, כה): "מִי לִי בַשָּׁמָיִם כו'". :

51 **וְהִנֵּה** כְּתִיב (דְּבָרִים שם): "בְּכָל לְבָבְךָ", וְאָמְרוּ רַז"ל: "בִּשְׁנֵי
52 יְצָרֶיךָ". דְּהַיְינוּ שֶׁתְּהֵא הָאַהֲבָה בִּבְחִינַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה. כִּי
53 הַתְּשׁוּבָה אֵינוֹ דַוְקָא בְּמִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ עֲבֵירוֹת חַס־וְשָׁלוֹם,
54 אֶלָּא אֲפִילוּ בְּכָל אָדָם.

55 כִּי עִנְיַן תְּשׁוּבָה הוּא, לְהָשִׁיב אֶת הַנְּשָׁמָה לִמְקוֹרָהּ
56 וְשָׁרְשָׁהּ, שֶׁהָיְתָה כְּלוּלָה בְּמַאֲצִילָהּ בָּרוּךְ־הוּא, וּ"צְרוּרָה
57 בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֵת ה'" (שְׁמוּאֵל א' כה, כט) מַמָּשׁ, וְיָרְדָה מִמְּקוֹם
58 כְּבוֹדָהּ וְנִתְלַבְּשָׁה בָּעוֹלָם־הַזֶּה הַגַּשְׁמִי. שֶׁאֲפִילוּ כָּל
59 הַשְּׂגוֹת הָרוּחָנִיִּים שֶׁמַּשֵּׂגֶת בְּהִתְלַבְּשׁוּתָהּ בְּתוֹךְ הַגּוּף, הֵם
60 נוֹפְלִים תַּחַת בְּחִינַת זְמַן וּמְקוֹם;

61 וְצָרִיךְ לְהָשִׁיבָהּ עַל יְדֵי "וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' **בַּצַּר** לָהֶם"
62 (תְּהִלִּים קז, ו. כח), כִּי צַר לוֹ הַמָּקוֹם, שֶׁהוּא בְּחִינַת מֵצַר וּגְבוּל.
63 וְעַל זֶה נֶאֱמַר (וַיִּקְרָא כה, לח וְעוֹד): "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
64 מֵאֶרֶץ **מִצְרַיִם**" – מִבְּחִינַת **מֵצַר** כו'. שֶׁעַל יְדֵי הַמְּרִירוּת
65 אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ עַל הַהִיפּוּךְ, תִּגְדַּל הָאַהֲבָה לַה' בְּיֶתֶר שְׂאֵת
66 לְהִתְכַּלֵּל בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כִּיתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא
67 מִן הַחֹשֶׁךְ[8].

68 וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל: "בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה כו'[9]",

---

1. (נֶאֱמַר שַׁבָּת פָּרָשַׁת וַיְחִי, י"ד טֵבֵת תקס"ו).
2. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה עא, ג. וְעוֹד).
3. ("כֵּן נִרְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בְּעִנְיָנִי, לְחַבְּבָם" רש"י).
4. ("אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ" שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ז).
5. (וְרַחֲמָנָא קָרְיָא).
6. ("אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ, וְרִבּוֹ רִבְבָן קָדְמוֹהִי יְקוּמוּן". דָּנִיֵּאל ז, י).
7. (וְעַיֵּין מִזֶּה עַל פָּסוּק "וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם").
8. ("כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ" קֹהֶלֶת ב, יג).

וּכְדְאִיתָא בַּזֹּהַר: "דְּמִשְׁכִּין לֵיהּ בְּחֵילָא יַתִּיר", לִהְיוֹת גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ עַל נַפְשׁוֹ, עַד שֶׁגַּם חִיּוּת הַגּוּף, וְנֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית, וְכֹחוֹתֶיהָם יִתְהַפְּכוּ וְיָשׁוּבוּ אֶל ה', וְ"אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא".

וְזֶהוּ (בְּרֵאשִׁית כט, לב): "כִּי רָאָה ה' **בְּעָנְיִי**" – פֵּירוּשׁ: שֶׁעַל יְדֵי עָנְיִי וּמְרוּדִי[10], הוּא מְרִירוּת הַנֶּפֶשׁ שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא, נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָא. וְכַמַּיִם הַפָּנִים כו'[11] – יִתְרוֹן הָאוֹר בִּבְחִינַת רְאִיָּה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, "כִּי [..] יֶאֱהָבֵנִי" בִּבְחִינַת "**אִישִׁי**".

דְּהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: בַּיּוֹם הַהוּא תִּקְרְאִי לִי **אִישִׁי**[12]. וּפֵירוּשׁ "אִישִׁי" – **אֵשׁ־שֶׁלִּי** מַמָּשׁ. וְהַיְינוּ הַתְּשׁוּקָה שֶׁמִּמַּטָּה־לְמַעְלָה, בְּחִינַת "וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ" (בְּרֵאשִׁית ג, טז), שֶׁהוּא הוּא הָאֵשׁ שֶׁלִּי, תִּהְיֶה בִּבְחִינַת הִתְכַּלְּלוּת בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, עַד שֶׁהוּא הוּא יִהְיֶה אִישִׁי – אֵשׁ שֶׁלִּי מַמָּשׁ. כִּי "וִימִינוֹ **תְּחַבְּקֵנִי**" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ו), בִּבְחִינַת חִבּוּק וְהִתְכַּלְּלוּת, לִהְיוֹת גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ עַל נַפְשִׁי בִּתְשׁוּקָה זוֹ. :

וְהִנֵּה זֶהוּ עִנְיָן **רְאוּבֵן**, שֶׁהוּא עִנְיָן בְּחִינַת פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁבִּקְרִיאַת־שְׁמַע, שֶׁהוּא בְּחִינַת רָצוֹא. וּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה שֶׁבִּקְרִיאַת־שְׁמַע הִיא בְּחִינַת **שִׁמְעוֹן** – "וְהָיָה אִם **שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ**" (דְּבָרִים יא, יג), שֶׁהִיא בְּחִינַת שׁוּב.

כִּי רְאִיָּה הִיא מִקָּרוֹב, וְהַיְינוּ בְּחִינַת אַהֲבָה שֶׁמֵּחֲמַת הַקֵּירוּב. אֲבָל שְׁמִיעָה הִיא מֵרָחוֹק, וְהִיא הַגּוֹרֶמֶת בְּחִינַת יִרְאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (חֲבַקּוּק ג, ב): "ה' שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ – יָרֵאתִי". כִּי הַיִּרְאָה הִיא בָּאָה מֵחֲמַת בְּחִינַת הָרִיחוּק הַנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת "שְׁמֹאל דּוֹחֶה". כִּי לְפִי שֶׁהוּא דּוֹחֶה וּמַשְׁפִּיל עַצְמוֹ לוֹמַר לְנַפְשׁוֹ, מִי הוּא אֲשֶׁר עָרַב לִבּוֹ לָגֶשֶׁת כו'[13], אֲזַי תִּפּוֹל עָלָיו יִרְאָה וָפַחַד בְּלִבּוֹ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת כ, יד): "וַיַּרְא הָעָם, **וַיָּנוּעוּ**, וַיַּעַמְדוּ מֵרָחוֹק", שֶׁבִּשְׁבִיל "וַיָּנוּעוּ" – שֶׁנָּפַל עֲלֵיהֶם אֵימָה וָפַחַד, וּלְפִיכָךְ "וַיַּעַמְדוּ **מֵרָחוֹק**" – בִּבְחִינַת שְׁמִיעָה. וּכְעִנְיָן "אִם רָץ לִבְּךָ שׁוּב לְ**אֶחָד**", שֶׁגַּם לְמַטָּה בִּבְחִינַת "שׁוּב" נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "אֶחָד". וְזֶהוּ "יִלְּוֶה אִישִׁי אֵלַי", שֶׁיּוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.

וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "אֱמֶת וַיַּצִּיב כו'": שֶׁמַּאֲרִיכִין לְאַשֵּׁר וּלְקַיֵּים אֶת "הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ וְעַל אֲבוֹתֵינוּ כו', עַל הָרִאשׁוֹנִים כו'", וּמַמְשִׁיכִים מִלְּמַעְלָה "אֱמֶת וַיַּצִּיב וְנָכוֹן וְכו' וְנֶחְמָד וְנָעִים כו'" לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בְּאוֹר תּוֹרָה. :

אַךְ הִנֵּה כָּל ג' בְּחִינוֹת הַנַּ"ל עֲדַיִין הֵם בִּבְחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין', שֶׁהֵם בְּחִינַת הַמְשָׁכוֹת מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לִבְחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין':

שָׁמַע ה'", בְּחִינַת שְׁמִיעָה מֵרָחוֹק, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת יִרְאָה מִלְּמַעְלָה.

(וּבָזֶה יוּבָן עִנְיָן "שָׁמַע" – "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" שֶׁהֵן חֶסֶד וּגְבוּרָה, וְהַשֵּׁמוֹת מ"ב וְע"ב. אֶלָּא שֶׁהוּא הִתְכַּלְּלוּת. כִּי שָׁמַע – חֶסֶד, אַהֲבָה, רְאוּבֵן; וְכָלוּל גַּם כֵּן מִגְּבוּרָה בְּחִינַת "רָאָה בְּעָנְיִי" הַנַּ"ל. וְכֵן "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" – יִרְאָה כָּלוּל מֵאַהֲבָה).

וְהִנֵּה אַחַר קְרִיאַת־שְׁמַע אוֹמְרִים: "אֱמֶת, וַיַּצִּיב וְכו' וְנֶחְמָד, וְנָעִים וְנוֹרָא וְכו'", **הַדָּבָר הַזֶּה** עָלֵינוּ". וְהַיְינוּ בְּחִינַת **לִוּי** – "יִלְּוֶה אִישִׁי אֵלַי" (בְּרֵאשִׁית כט, לד). וְהוּא עִנְיָן "יְמִינָא וּשְׂמָאלָא וּבֵינַיְיהוּ כַּלָּה".

כִּי "שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ו) – בְּחִינַת "שְׂמֹאל דּוֹחֶה" הוּא שֶׁגּוֹרֶמֶת לִהְיוֹת נְשִׂיאוּת רֹאשׁ וְכו'; "וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי" – "יְמִין מְקָרֶבֶת" – לְהִתְכַּלֵּל כו'; וּבְחִינַת "יִלְּוֶה אִישִׁי" הַיְינוּ מַה שֶׁאוֹמְרִים בְּ"אֱמֶת וַיַּצִּיב": "**הַדָּבָר הַזֶּה**" – הִיא הַתּוֹרָה, שֶׁשָּׁרְשָׁהּ מְאֹד נַעֲלֶה. אֶלָּא שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים; שֶׁלָּכֵן נִמְשְׁלָה הַתּוֹרָה לַמַּיִם שֶׁיּוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ וְכו'.

וְזֹאת יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ:

אֱמֶת הוּא, שֶׁאֵין אֲנִי רָאוּי מְצַד עַצְמִי לֶעֱלוֹת וּלְהִתְכַּלֵּל בְּאוֹר ה', וּלְהָשִׁיב אֶת הַנֶּפֶשׁ מִמַּטָּה־לְמַעְלָה לְיַיחֲדָהּ בְּמַאֲצִילָהּ בָּרוּךְ־הוּא, כִּי "מִי יַעֲלֶה בְהַר ה' כו'" (תְּהִלִּים כד, ג), אֲבָל מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מִצַּד עַצְמוֹ מְמַיְּאֵלָיו וּמַשְׁיָיו גַּם לְמַטָּה – שֶׁשּׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בַּתּוֹרָה. וַהֲרֵי מִתְגַּלֶּה יְחוּד זֶה הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה. וְאִי לָזֹאת, עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ לְמַטָּה עַל נַפְשׁוֹ.

וְזֶהוּ "אִם רָץ לִבְּךָ שׁוּב לְ**אֶחָד**", שֶׁגַּם לְמַטָּה בִּבְחִינַת "שׁוּב" נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "אֶחָד". וְזֶהוּ "יִלְּוֶה אִישִׁי אֵלַי", שֶׁיּוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.

וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "אֱמֶת וַיַּצִּיב כו'": שֶׁמַּאֲרִיכִין לְאַשֵּׁר וּלְקַיֵּים אֶת "הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ וְעַל אֲבוֹתֵינוּ כו', עַל הָרִאשׁוֹנִים כו'", וּמַמְשִׁיכִים מִלְּמַעְלָה "אֱמֶת וַיַּצִּיב וְנָכוֹן וְכו' וְנֶחְמָד וְנָעִים כו'" לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בְּאוֹר תּוֹרָה. :

אַךְ הִנֵּה כָּל ג' בְּחִינוֹת הַנַּ"ל עֲדַיִין הֵם בִּבְחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין', שֶׁהֵם בְּחִינַת הַמְשָׁכוֹת מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לִבְחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין':

---

9. (עוֹמְדִים – צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵין יְכוֹלִים לַעֲמוֹד).

10. ("עָנְיִי וּמְרוּדִי לַעֲנָה וְרֹאשׁ" אֵיכָה ג, יט).

11. ("כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם". מִשְׁלֵי כז, יט).

12. (בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' תִּקְרְאִי אִישִׁי". הוֹשֵׁעַ ב, יח).

13. ("מִי הוּא זֶה עָרַב אֶת לִבּוֹ לָגֶשֶׁת אֵלַי נְאֻם ה'". יִרְמְיָהוּ ל, כא).

שֶׁבְּחִינַת רְאוּבֵן הִיא לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה לִהְיוֹת "נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה כו'", וְלִהְיוֹת מִשְׁתּוֹקֵקֶת לְהִתְכַּלֵּל וּלְהִתְיַיחֵד בְּמַאֲצִילָהּ בָּרוּךְ־הוּא, מִכְּלָל שֶׁהִיא עֲדַיִין אֵינָהּ כְּלוּלָה וּמְיוּחֶדֶת בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין'. ("בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת" (דְּבָרִים ד, לט) – הַכֹּל בִּשְׁוֶה. וְרוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת – כּוֹלָא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבֵי). וְעַל דֶּרֶךְ זֶה שְׁאָר הַבְּחִינוֹת. אֶלָּא שֶׁהֵן בְּחִינַת הַמְּשָׁכוֹת לִהְיוֹת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין' כו'.

אֲבָל בְּחִינַת יְהוּדָה שֶׁהוּא בְּחִינַת הוֹדָאָה, הוּא בְּחִינַת בִּטּוּל וְהִתְכַּלְּלוּת בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין'. וְהֵן הֵן בְּחִינוֹת הִשְׁתַּחֲוָאוֹת שֶׁבִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה. וְלָכֵן תְּפִילָּה הִיא בְּלַחַשׁ וּבַחֲשָׁאי, בִּבְחִינַת 'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין', לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁאֵינָהּ בְּגֶדֶר הַמְשָׁכָה וְהַשְׁפָּעָה כְּלָל כו', וְאֵינָהּ עוֹלָה בְּשֵׁם אַהֲבָה כְּלָל, רַק בְּחִינַת בִּיטּוּל בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ לְגַמְרֵי. וְהַיְינוּ בְּחִינַת הִשְׁתַּפְּכוּת אֶל חֵיק אָבִיהָ[14] מַמָּשׁ, לִהְיוֹת כְּאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ. שֶׁעַל זֶה מְרַמֵּז עִנְיָן הַהִשְׁתַּחֲוָאָה, כְּמוֹ שֶׁמִּשְׁתַּחֲוֶה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ – שֶׁמְּבַטֵּל אֶת עַצְמוֹ כו'.

רַק שֶׁכְּדֵי לִהְיוֹת בְּחִינָה זוֹ, שֶׁהוּא בְּחִינַת יְהוּדָה בִּבְחִינַת "**אַתָּה**", דְּהַיְינוּ לִהְיוֹת בְּגִילּוּי כְּאִילּוּ הוּא לְנוֹכַח, צָרִיךְ לִהְיוֹת "יוֹדוּךָ **אַחֶיךָ**". שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִילָּה בְּחִינַת רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי, שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָם יוּמְשָׁךְ גִּילּוּי בְּחִינַת הוֹדָאָה זוֹ. כִּי בְּלִי קְדִימַת בְּחִינַת רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן וְלֵוִי לֹא נִמְשָׁךְ בְּחִינַת יְהוּדָה – שֶׁהוּא בְּחִינַת בִּיטּוּל וְהִתְכַּלְּלוּת כו' – בִּבְחִינַת גִּילּוּי אֶלָּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וּמַקִּיף. וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר לְהַתְחִיל תְּפִילַת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה בְּלִי קְדִימַת פְּסוּקֵי־דְזִמְרָה וְיוֹצֵר־אוֹר וּקְרִיאַת־שְׁמַע כו'[15]. וְזֶהוּ עִנְיָן "נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן". וְהַמֵּבִין יָבִין[16]. :

וְהִנֵּה עַל יְדֵי זֶה (בְּרֵאשִׁית מט, ח): "**יָדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶיךָ**":

"**אוֹיְבֶיךָ**" הֵם עִנְיְנֵי הָעוֹלָם וְצָרְכֵי הַגּוּף הַגַּשְׁמִי. הֲגַם שֶׁאָדָם צָרִיךְ לָהֶם, מִכָּל מָקוֹם צְרִיכִין לִהְיוֹת בִּבְחִינַת עוֹרֶף וְלֹא פָּנִים. (בְּחִינַת פָּנִים הַיְינוּ שֶׁעוֹשֶׂה הַדָּבָר בְּלֵב וְנֶפֶשׁ. וּבְחִינַת עוֹרֶף הַיְינוּ בְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים, "כְּמַאן דְּשָׁדֵי בָּתַר כִּתְפֵיהּ", בְּעַל כָּרְחוֹ, וּכְאִלּוּ בְּכָפָאוֹ וְכו').

וְ"יָדְךָ" הוּא "בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶיךָ" – "אַל תִּקְרֵי יָדֶךָ אֶלָּא יוֹדֶיךָ". וְהוּא בְּחִינַת "יָדֶךָ" מַמָּשׁ, כִּי "**יְמִינְךָ** פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים", הוּא בְּחִינַת יָמִין וְחֶסֶד שֶׁנִּתְפַּשֵּׁט לְמַטָּה מָטָּה. וּכְעִנְיָן "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת **הַיָּד הַגְּדוֹלָה** אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם" (שְׁמוֹת יד, לא).

כִּי הִנֵּה הַיְרִידָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת שֶׁהוּא בִּבְחִינַת אֲחוֹרַיִּים, וּכְאִלּוּ בְּכָפָאוֹ, מִי גָרַם לְהַמְשִׁיךְ אֶת הָאָדָם לִהְיוֹת מוּכְרָח לָזֶה? וַדַּאי מֵאֵת ה' וּמִיָּדוֹ הָיְתָה זֹאת[17], כְּדֵי לְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּכֹחַ הָאֲכִילָה וְכו' וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

רַק שֶׁצָּרִיךְ שֶׁלֹּא יוּמְשָׁךְ בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת אֶלָּא בִּבְחִינַת "**עוֹרֶף**". וּבְחִינַת עוֹרֶף זֶה יוּכְלָל בִּבְחִינַת יָדֶךָ – יוֹדֶיךָ. וְהוּא בְּחִינַת יָדֶךָ שֶׁל יְהוּדָה כו', לְפִי שֶׁהוּא בְּחִינַת הוֹדָאָה וּבִיטּוּל בִּבְחִינַת 'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין' "הַשָּׁוֶה וּמַשְׁוֶה כו'", "גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ", וְ"כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה" (תְּהִלִּים קלט, יב) – גַּשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת שָׁוִין. שֶׁהֲרֵי "כּוּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ" (תְּהִלִּים קד, כד), שֶׁהַחָכְמָה הִיא עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִיּוּת. וְאִם כֵּן גַּם הָאֲכִילָה וּשְׁאָרֵי עִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים הֵם לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ כְּמוֹ רוּחָנִיּוּת שֶׁל חָכְמָה, מֵאַחַר שֶׁגַּם הַחָכְמָה הִיא גַּשְׁמִיּוּת וְכו'.

וְזֹאת הִיא מַעֲלַת "יְהוּדָה אַתָּה", הַיְינוּ בְּחִינַת הוֹדָאָה בִּגְילּוּי שֶׁבַּתְּפִלָּה, שֶׁתְּהֶיה "יָדֶךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶיךָ" בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בְּ"עוֹרֶף אוֹיְבֶיךָ", וַאֲזַי חוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת מִמֶּנּוּ הָאַהֲבָה, מִכָּל מָקוֹם נִשְׁאָר רִשְׁמוֹ וְכו', אַךְ הַיְינוּ דַּוְקָא בִּבְחִינַת עוֹרֶף וְלֹא פָּנִים. :

אַךְ עִיקַּר הַגּוֹרֵם לְכָל מַעֲלַת בְּחִינָה זוֹ לִהְיוֹת "יְהוּדָה אַתָּה", וְהַגּוֹרֵם לִהְיוֹת "יוֹדוּךָ אַחֶיךָ", עַל זֶה נֶאֱמַר (בְּרֵאשִׁית מט, ח): "**יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ**".

כִּי הִנֵּה הַהִשְׁתַּחֲוָאָה הוּא בְּחִינַת הַמְשָׁכָה, וְזֶהוּ עִנְיָן וְיִרְאָה.

---

14. ("בְּהִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם אֶל חֵיק אִמֹּתָם". אֵיכָה ב, יב).

15. (וּבְמִנְחָה שֶׁמִּתְפַּלְּלִין רַק תְּפִילַת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה, הַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר הִקְדִּימוּ בְּשַׁחֲרִית קְרִיאַת־שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ. וּבְעֶרְבִית צָרִיךְ לַחֲזֹר לְהַתְחִיל קְרִיאַת־שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ קוֹדֶם הַתְּפִלָּה).

16. (וְעַיֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק "וְלַשֹּׂרָקָה בְּנֵי אֲתוֹנוֹ" (לְקַמָּן מז, א), דְּמַשְׁמַע דְּשׁוּרֶ"ק, שֶׁהוּא הוֹדָאָה, הוּא לְמַטָּה מִסֶּגוֹ"ל, שֶׁהוּא בְּחִינַת אַהֲבָה וְיִרְאָה כו'. וְזֶהוּ לִכְאוֹרָה הֵפֶךְ מִמַּה שֶׁנִּתְבָּאֵר כָּאן דִּיהוּדָה שֶׁהוּא הוֹדָאָה הוּא לְמַעְלָה מֵרְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי שֶׁהֵם סֶגוֹ"ל?

וּבֶאֱמֶת לֹא קָשֶׁה מִידִי. דְּהוֹדָאָה הִיא לְמַטָּה מֵאַהֲבָה וְיִרְאָה, אֲבָל **הוֹדָאָה דִּיהוּדָה**, זֶהוּ בְּחִינַת בִּטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מֵאַהֲבָה וְיִרְאָה.

17. ("מֵאֵת ה' הָיְתָה זֹאת" תְּהִלִּים קיח, כג).

הַהִשְׁתַּחֲוָוּאוֹת שֶׁבִּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה, שֶׁהֵן הֵן הַמִּשְׁכּוֹת[18].

וּבְחִינַת "**אָבִיךָ**" הַיְינוּ בְּחִינַת "**כִּרְחֵם** אָב עַל בָּנִים" (תְּהִלִּים קג, יג), "אָבִינוּ אָב הָרַחֲמָן"; שֶׁהָרַחְמָנוּת הוּא בְּחִינַת אָב, וְתוֹלְדוֹת הָרַחְמָנוּת הוּא בְּחִינַת צְדָקָה וָחֶסֶד "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים" (יְשַׁעְיָהוּ נז, טו). שֶׁכָּל הָעוֹשֶׂה חֶסֶד בְּמִדַּת הָרַחֲמִים לְרַחֵם עַל עֲנִיִּים וְיִתּוֹמִים, הֲרֵי זֶה בִּבְחִינַת "**בְּנֵי אָבִיךָ**".

גַּם בְּחִינַת "אָבִיךָ" הִיא הַתּוֹרָה, דְ"אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת", שֶׁהוּא בְּחִינַת אָב, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (מִשְׁלֵי א, ח): "שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ" – "זוֹ תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב וְכוּ'"; וּ"**בְּנֵי** אָבִיךָ" הֵם הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה.

וְזֶהוּ "**וִישִׁתַּחֲווּ** לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ", שֶׁ"בְּנֵי אָבִיךָ" הֵם הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת־חֲסָדִים, הֵם הֵם "יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ", וַיַּמְשִׁיכוּ אוֹתְךָ. לִהְיוֹת "נָעוּץ תְּחִילָתָן בְּסוֹפָן", שֶׁהַתּוֹרָה וְהַגְּמִילוּת־חֲסָדִים הֵם הַנּוֹתְנִים כֹּחַ בַּנֶּפֶשׁ לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה וְיִרְאָה עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּחִינַת הוֹדָאָה וּבִיטּוּל. וְעַל יְדֵי כֵּן "יוֹדוּךָ אַחֶיךָ" לִהְיוֹת "יְהוּדָה אַתָּה", כַּנַּ"ל.

18. (עַיֵּין רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיֵּשֶׁב: "וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְכוּ' מִשְׁתַּחֲוִים לִי" (לְעֵיל כח, ב־ג)).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(כא) **ולהבין** זה בתוס' ביאור הנה אמרו בזוהר בכמה דוכתי על כללות ההשתלשלו' דע"ס דאצי' שנק' רזא דשמא קדישא כו' כמו ד' שמות ע"ב ס"ג כו' הרי החכמה בבחי' שם ע"ב במילוי יודין כו' וכה"ג כל האורות דאצי' הן רק בחי' שמות עצמות המאציל שנק' בהן ועל ידן כו' כמו עד"מ קריאת שם לאדם ראובן או שמעון דאע"פ שאין השם רק בחי' אותיו' לבד ואינן שייכים לגופו ומהותו של האדם מ"מ הרי כל גופו ומהותו נפנה לקוראו הרי מוכרח שיש מעצמיות נפשו חקיקת אור וחיות באותיו' שמו זה ע"כ הוא נפנה מיד לקוראו (וכמ"ש במ"א בענין ויקרא האדם שמות כו') והיינו להיות כי אותיו' שמו חקוקים בעצם נפשו כמו צורה העצמית שבחותם (ולא כמו חקיקת שמו בחותם שהחותם נבדל מעצמותו ואין האדם נמשך אחר שמו שבחותם כלל משא"כ בקריאת שמו להיותו שמו העצמי כנ"ל ולפ"ז יובן למעלה בענין חותמו של הקב"ה שהוא בדבר נבדל מעצמות כו' והוא הארת כלים דאצי' בבי"ע אבל כלים דאצי' ה"ז כמו בחי' קריאת שמות לעצמות המאציל שנפנה לקוראו כו' וד"ל) וכך יובן בע"ס אורות וכלים דאצי' שנק' שמא קדישא שנפנה עצמיות המאציל לקוראו בשמות הללו שמוכרח שהאותיו' שלהם חקוקים בעצמותו בבחי' צורה עצמית כנ"ל בענין גליף גליפי' בטהירו עילאה כו' לפי שבענין זה כל האצי' מראשית הקו עד סופו כולא חד כנ"ל וד"ל (וכמו כחות הנפש כח השכל והרצון והמדות שחקוקי' בעצם הנפש ונחשבים ממהות הנפש ואינם דבר נבדל רק כצורה העצמית שבחותם כנ"ל וכמ"כ כ"ב אותיו' שבנפש כו' רק בחקיקת אורן בכלי הגוף ה"ז כמו האותיו' של החותם בשעוה כו' שנק' דמות וזהו דוקא בבחי' אדם דבריאה אבל באצי' גם בחי' אדם דעשי' נאמר כי לא אדם הוא כו' משום דאיהו וגרמוהי ג"כ חד באצי' כנ"ל וד"ל) וזהו מ"ש כי לא מחשבותי מחשבותיכם פי' מחשבותי לשון רבים דאית מחשבה ואית מחשבה כו' עד מחשבה סתימאה דא"ק ולמעלה מעלה בסתימו דכל סתימין בעצמות אא"ס ממש והנה כל אותיות מחשבותי שבכל ההשתלשלו' מן העצמו' עד סוף האצי' גם במחשבה דאדם דעשיה שבאצי' שזהו עד בחי' חיצוניו' הכלים דנה"י דז"א שהן מחשבה דו"מ שנוגע לענין מעשה לבד שהוא בחי' נה"י עד"מ המחשבה שחושב אדם רק איך להביא לפועל המעשה לבד כו' גם שם הוא בבחי' עצמות המאציל משום דאיהו וגרמוהי חד עד סיום הקו בסוף כל האצי' כנ"ל וע"כ א' כי לא מחשבותי שבבחי' האצי' מחשבותיכם שאין למחשבותיכם שבבחי' הבריאה ערוך למחשבותי כלל גם לבחי' המחשבה שבאדם דבריאה כמו שא' ועל הכסא דמות כמראה אדם כו' כנ"ל הרי הוא בבחי' דמות שהן בחי' אותיו' נבדלים מהעצמות מפני הבדלת המסך כנ"ל וא"כ גם כל בחי' עלמין סתימין שנתהוו מבחי' אותיו' המחשבה העליונה שבבריאה גם העוה"ב שנברא ביו"ד שבמחשבה דבריאה כו' הכל הוא בחי' מחשבותיכם שהוא בבחי' דמות נבדל מן העצמות כמו אתוון אתגליפו באותיו' החותם בשעוה כנ"ל. ויובן זה עד"מ אדם שחושב לעשות איזה דבר גם שהמחשבה ירדה בבחי' עשי' מ"מ קשורה ומתאחדת בעצמותו ממש כו' משא"כ כשאותיו'

מחשבה הללו עצמן כשנחקקים בדבר נבדל כמו בלוח
וכה"ג כך ענין אותיו' המחשבה דבריאה שהוא לבר
מגופא (כמו שפי' בשמא דבריאה כו') שאין לזה ערך
לגבי מחשבה דאדם דאצי' גם לגבי מחשבה המצומצם
בעשי' דאצי' כו' הרי איהו וגרמוהי חד כו' וד"ל.
וממיל' מובן הטעם מ"ש בסו"פ ולא דרכיכם דרכי פי'
דרך הוא בחי' הילוך השפע והחיות מעילה לעילה
מעליון לתחתון ונק' למעלה דרכי הוי"ה וכמו ושמרו
דרך הוי"ה וכן כי ישרים דרכי ה' כו' ולהיות כי כל
ההילוך של השפע בדרכים ונתיבות מעילה לעילה בכל
האצילו' מראשו לסופו הכל הוא בבחי' צלם בבחי'
אותיו' צורה העצמי' שבעילה הוא שנמשך לעלול כו'
לפי שכל האצי' הוא בבחי' עצמיו' כמו ויאצל מן כו'
כנ"ל ע"כ נק' דרכי שאני בעצמי הולך בהן דאיהו
וחיוהי חד ואמנם דרכיכם היינו בחי' הילוך האור
והשפע מעילה לעילה בבי"ע שהן נבדלים בבחי' מסך
ומסך דמסך כו' שהוא בבחי' דמות כו' ע"כ הילוך
דרכי ה' מזה לזה ג"כ ע"י בחי' דמות שהוא ע"י בחי'
מסך ומסך למסך כו' כמו עד"מ צורת האותיו'
שבשעוה שנחקק בדבר נבדל וכן מחותם זה לדבר
נבדל אחר עד כמה פעמים כו' עד שנתמעט האור
מיעוט אחר מיעוט להיות בסוף העשי' הסתר גמור
בבחי' יש ונפרד לגמרי כידוע משא"כ בדרכי הוי"ה
שבבחי' האצי' גם בסוף האצי' ממש אין שם בחי' יש
נבדל ונפרד כלל אלא מיוחד בתכלי' הביטול בעצמו'
המאציל כמ"ש דאיהו וגרמוהי חד כו' כנ"ל והיינו
משום שכל האצי' עד סופו הכל הוא בבחי' עצמו'
כנ"ל ולכך אמ' ולא דרכיכם דרכי משום דלא
מחשבותי מחשבותיכם והא בהא תלי' מטעם כל הנ"ל
וד"ל:

חזינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

וביאור הדברים יובן עפ"י מארז"ל (מנחות כ"ט ב')
בי"ה הוי' צור עולמים (ישעי' כ"ו ד') ביו"ד
נברא העוה"ב בה' נברא העוה"ז, פי' כי מודעת זאת
שא"ס ב"ה סובב כ"ע וממלא כ"ע, דהיינו שמחי' את
העולמות בב' פנים, הא' הוא ע"י מה שמתלבשת
הארה ממנו ית' בתוכיותם ובפנימיותם בכל א' כפי
מדריגתו אשר יוכל שאת ולא יתבטל ממציאותו והארה
זו נק' ממלא דהיינו כמארז"ל (מדרש תלים ע"פ ברכי
נפשי) מה הנשמה ממלא את הגוף אף הקב"ה ממלא
את כל העולם כולו וכמו שאור וגילוי חיות הנפש בגוף
יש בה מדריגות רבות שעיקר משכנה וגיליה האמיתי
הוא בראש ואח"כ בלב ושארי איברים הפנימיים
ואח"כ בידים ורגלים עד שנמשכת גם בשערות
וצפרנים כל א' למטה מחבירו מעלות רבות באיכות
וכמות גילוי חיות הנפש, וכך הוא בכללות העולמות
שהם בדמות פרצוף אדם א' בכלל עד"מ ואור ה' ית'
מאיר ומתלבש בתוכיותם להחיותם וכל הקרוב קרוב
אל אורו ית' מקבל ריבוי ההארה ובגילוי יותר ואח"כ
הולך ומתצמצם ממדריגה למדריגה בלבושים והעלמים
רבים לפי מזג כלי המקבלים אשר יוכלון שאת, ובאורך
משך הארה זו הם כל העולמות דאבי"ע כידוע דאבא
מקנן באצי' ואימא בבריאה ות"ת גופא ביצי' כו' וריבוי
מדריגות הנ"ל באופן מעלת העולמות רוחניי' זע"ז
גבוה מעל גבוה כנ"ל בענין ג"ע הם הכל מפאת הארה
זו דממכ"ע שמתלבשת בריבוי מדריגות לאין קץ כי
סוף כל דרגין בעולמות הרוחניי' הוא בחי' ג"ע
התחתון כנ"ל וכל מה שלמעלה מעלה מתקרב אל
השרש ויהי' בו גילוי הארת אלקות בלי' צמצומי'
ומסכים רבים כ"כ, יהי' התענוג ביתר שאת ויתר עז כי
התענוג בא מגילוי האלקות בהשגה עד"מ למטה
שבהשגת ההשכלה יבא התענוג בהכרח שכך הוא גם
למעלה לפי שהחכמה וההשגה נמשכים ממקור
התענוגים עתיקא דעתיקין כדכתיב כי עמך מקור חיים
וגו' (תלים ל"ו י'), ואם תשאל א"כ איפה הם ריבוי
המדריגות כ"כ מאחר שהכל בכלל כוללם בחי' אדם
א', דע שהכלל מתחלק לפרט וגם הפרט הוא כלל
לפרט שאחריו בריבוי מדריגות זא"ז כלל ופרט וכלל
כי הנה כ"ז אמרנו דרך כללות כשמעריכים כל
העולמות כא' אבל בפרט הנה יש בזה ריבוי עולמות
מאד וכל א' גם הוא מתחלק לכמה פרצופים אשר בכל
פרצוף הוא בחי' אדם אשר בו נתלים כמה אלפים
עולמות פרטיים לאין שיעור אשר כל א' הוא גדול
מחבירו כנ"ל וכמשנ"ת ע"פ גדול אדונינו ורב כח
(תלים קמ"ז ה') שרל"ו אלפים רבבות פרסאות הם
שיעור קומה דיצי' ועשי' וכל פרסה ח' אלפים אמה
ואמה ב' זרתות ושמים בזרת תכן (ישעי' מ' י"ב) כו'

ע"ש, ואצ"ל בעולמות שלמעלה מהם שהם בחי' בריאה ואצי' וכנודע. אך כולם בכלל הם בחי' אדם א' ואור ה' השופע בהם להחיותם נק' ממכ"ע כנשמה לגוף, וז"ש רז"ל ביו"ד נברא העוה"ב כי בחי' חכמה נק' י' כנודע, והענין כי חכמה היא ראשית ההשתלשלות כדכתיב ראשית חכמה (תלים קי"א י') והתלבשות אוא"ס באבי"ע הוא ע"י החכמה וכמ"ש בלק"א (פ"ב) ע"פ כולם בחכ' עשית (תלים ק"ד כ"ד), והנה מחכמה ולמטה הוא בחי' השתלשלות העולמות אבל החכמה עצמה מאין תמצא שלא כדרך הדרגת ההשתלשלות כי אור א"ס ב"ה מתנשא רבבות מדרגות אין קץ למעלה מבחי' חכמה עילאה, וכידוע בפי' המאמר דלאו מכל אינון מדות איהו כלל שעצמות אור א"ס ב"ה פשוט בתכלית הפשיטות ואינו מגדר בחי' י"ס חכמה ובינה כלל וכמ"ש במ"א, ולזאת להיות התהוות בחי' חכמה הוא ע"י צמצום גדול ועצום וז"ש מאין תמצא (איוב כ"ח י"ב) שהתהוותה בבחי' דילוג המדריגה בחי' יש מאין ולא בחי' השתלשלות עילה ועלול יש מיש שאילו הי' כן לא הי' יכול להיות התהוות בחי' חכמה מאחר שאורו ית' פשוט בתכלית כמו שהוא פשוט ואינו מערך בחי' חכמה שהיא מהות מוגבל ונגדר עכ"פ לומר כי הוא כח מיוחד פרטי, ולכן נקראת החכמה יו"ד על היות התהוותה מאא"ס ב"ה ע"י צמצום עצום עד שמאיר רק כנקודה בעלמא כמו היו"ד עד"מ ומחכמה ואילך מתפשטת ההארה בבחי' השתלשלות עו"ע, וזוהי בחי' ממכ"ע ולכן ארז"ל שהעוה"ב נברא ביו"ד כי כל בחי' תענוגי הנשמות שבג"ע בכל ריבוי הבחי' והעליות גבוה מעל גבוה דשם הנה מקורם ושורשם הוא בחי' חכמה כידוע בענין ונהר יוצא מעדן וגו' (בראשית ב' י'), אמנם הנה עצמות אוא"ס ב"ה הוא למעלה מעלה מזה והחכמה ראשית ההשתלשלות נק' י' ובטילה בתכלית כטיפה מאוקיינוס ויותר מזה כערך ביטול בעל הגבול לבלתי בע"ג שאינו נערך כלל כמ"ש בלק"א (פמ"ח) וע"ז נאמר בחכ' עשית שהחכמה עם העשי' שוים אצלו כמו שלגבי בבע"ג שוה א' עם אלפי אלפים וריבוא רבבות בהשוואה א' ממש ע"ש, והוא הנק' סוכ"ע כי עם היות שאינו מתלבש בעלמין אבל מ"מ הוא סובב ומקיף עליהם וזוהי הבחי' הב' שאא"ס ב"ה מחי' העולמות ע"י שאורו ית' הבבע"ג ובבע"ת סובב ומקיף עליהם ואדרבה באמת זהו עיקר החיות מאחר שהוא עיקר בחי' א"ס הרי ממנו עיקר קיום הנמצאים שאילו יסלק שפעו היו כל הנמצאים כלא היו כו'. והנה ביאור ענין הקפה זו איך ומה היא אין כאן מקומו וכבר נת' במ"א שאין ר"ל סובב מלמעלה בבחי' מקום ח"ו כי אין לו דמות הגוף כו' ח"ו ע"ש היטב ויאירו עיניך מכל הספיקות שנסתפקו המקובלים האחרונים ה"ה השומר אמונים והמ"ח בענין הצמצום ומק"פ אם הוא סילוק האור לגמרי מן המקום הזה ואם אינו סילוק לגמרי א"כ איך נמצא בבהכ"ס דמעיקרא ל"ק כי נסתלק שלא יאיר בבחי' פנימי הנק' ממלא אלא בבחי' מקיף הנק' סובב וע"ד שנת' שם, וא"כ שוב אין נ"מ בין המקום אם הוא מקום נקי או מטונף כו' ע"ש: וזאת היא תכלית ירידת האדם לעוה"ז להמשיך גילוי אוא"ס ב"ה הסוכ"ע מההעלם אל הגילוי בבחי' פנימית ממש וענין גילוי זה איך ומה הוא אין בכוחינו להשיג אך נודע שכן יהי' לע"ל בבחי' גילוי וזוהי הבטחת הנביאים ולא יכנף עוד וגו' (ישעי' ל' כ') ונגלה כבוד ה' וגו' (שם מ' ה') והיא המעלה הנפלאה ועיקר ההבטחה כי הרי כל בחי' הג"ע עם היות כי רבה היא כנ"ל באורך המענה כבר נת"ל שלגבי עצמותו ית' הוא כטיפה מן הים ואצי' עם עשי' שוי' בהשוואה א' ממש, כי הרי הא"ס הבבע"ג כל בחי' בע"ג שוי' אצלו ואינו מערכם עם היות כי כשהם נערכים בינן לבין עצמן יש ביניהם מרחקים רבים עד שילאה הדעת לסובלו ולהעריכו במוחו, וזאת המעלה א"א להגיע כ"א ע"י ירידת הנשמה לגוף דוקא בהיות כי בחי' אא"ס ב"ה הסוכ"ע הרי בו נאמר ומתחת זרועות עולם וגו' (דברים ל"ג כ"ז) ועד"מ העיגול שלמטה מאיר כמו למעלה בראשית הקו כו' ועם היות כי אורו בבחי' מקיף הרי גם למעלה הוא מקיף כו' ונת' כ"ז היטב במ"א, וגם כי הנה נודע מענין שבה"כ שנפלו ניצוצים דתהו בנוגה דבי"ע וכל מה שנפל למטה יותר הוא בשרשו מאד נעלה ומזה הוא סוד היצה"ר ונפש הבהמית וכל המאכלים וצרכי הגוף ועם כי הם מסתירים על אור קדושת ה' אבל כשהאדם יגביר נפשו האלקית ותבררם ע"ד מ"ש וכל מעשיך יהיו לש"ש (אבות פ"ב מי"ב) וכמו שביאר זה הרמב"ם ובפרט באהבת ה' ברשפי אש בבחי' מאדך הנה יתגלה בהם כחם ואורם מעולם התהו ששם היו האורות מרובים בבחי' בלי גבול כידוע ויעורר גילוי אלקות הסוכ"ע וזוהי ענין באתעדל"ת אתעדל"ע שבזהר וענין מ"ן ומ"ד שבע"ח, וזהו ענין ירידה צורך עלי' עם כי הירידה רבה היא מאיגרא רמא, אבל מה מאד נפלאה העלי' שלא בהדרגה ודילוג רב ועצום אשר כמוהו לא נהייתה רצוני לומר ההעתקה מהשגות גבוליי' לבחי' גילוי אא"ס הבבע"ג כנ"ל, וזהו שנצטוינו לפרות ולרבות ואין משיח בא עד שיכלו נשמות שבאוצר כי בחי' משיח ותח"ה הוא ענין גילוי הסובב כנ"ל וזהו ע"י שירדו הנשמות בגוף דוקא שבו ועל ידו מגיע הכח הנפלא הזה לעצור ולקבל הארה זו:

וגם יובן מכאן סוד איסור הוצאת זרע לבטלה שהחמירו בזהר ואמרו שתשובתה קשה יותר מכל תרי"ג מצות כדאי' בר"ח (ובס' לרב* מק"ב בשם תוס' סנהדרין מנאה מתרי"ג ע' סמ"ק) כי הרי גורם רעה עצומה ונפלאה אשר אין כמוה, דהיינו תחת שהי' מטיב לנשמה שהי' מוליד להביאה לעוה"ז ולגרום לה הפעולה הנפלאה הנ"ל וההעתקה מבחי' השגת גבול לגילוי אא"ס אשר מי יערוך לטובה זו ומי ידמה וישוה לה כי כמו שלו ית' אין ערוך כך אין להארתו ית' ערוך כו', והוא נמנע מעשותה גם עוד זאת לעשות לה רעה עצומה להשקיע בתוך הקליפות וסט"א שמזה נעשו נגעי בנ"א כמבואר אצלינו במ"א בענין הנפילים וית' עוד לקמן ב"ה וזשרז"ל (נדה י"ג א') שוחטי הילדים, ה' ישמרינו מכל רע:

מצות פרי' ורבי'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והענין יובן ע"פ משארז"ל במדרש כונן ע"פ יהי רקיע הובא ביר"ג פ' בראשית ע"פ הנ"ל, וביר"ק ערך ים א' איתן ב', יום שני אמר הקב"ה יהי רקיע בתוך המים אמר למים התפלגו לשני חצאים ויתעלו חציים למעלה וחציים למטה, זדו ועלו כולם, א"ל הקב"ה אני אמרתי לכם עלו חציים למעלה ואתם עליתם כולכם למעלה, אמרו המים לא נרד, העיזו פנים לפני הבורא, ולכך נק' מים עזים, מה עשה הקב"ה הושיט אצבעו הקטנה וקרעם לשני קרעים ונפלו חציים למטה בע"כ, הה"ד ויאמר אלקי' יהי רקיע א"ת רקיע אלא קריע, וביקש הקב"ה לשורפם עד שעמדו והתחננו לפניו, א"ל דעו לכם שאני מבקש להעביר את בניי בנעלים בתוככם, אם אני מבקש לעשותכם ים ים, יבשה יבשה, מיד התנה עמהם זה שנא' לאיתנו לתנאו שהותנה עמהם בראשונה. ועוד התנה עמהם להסתער שלא להניח את יונה לילך תרשישה. ולכאו' הוא פלאי מהו ענין יונה לקרי"ס. וגם ענין שא' רצוני להעביר בניי בנעלים זהו לע"ל דכתיב והדריך בנעלים ולא בקרי"ס שהלכו ביבשה ולא נא' בפסוק שהלכו בנעלים, וכמ"ש בד"ה והחרים בסופו שענין והדריך בנעלים היא מעלה גבוה ויתירה על קרי"ס, וא"כ אין זה שייך לקרי"ס.

ויובן בהקדים שורש ענין קריעת ים סוף, בהיות ידוע כי ים ויבשה הם בחי' עלמא דאתכסייא ועלמא דאתגלייא וכל מה שיש ביבשה יש בים רק שברואים שבים הם נכסים ומחופים במי הים, משא"כ ברואים שביבשה כו' וכמ"ש בד"ה אז ישיר שבתו"א, וע' בד"ה וירא ישראל שבתו"א ששרש ים ויבשה הם ב' שמות הוי' שלפני י"ג מדה"ר. והיינו כי ב' בחי' אלו דים ויבשה ישנם עד רום המעלות, והיינו שכמו במל' דאצי' הנה בחי' ים הוא בחי' המל' כמו שהיא באצי' שמקבלת מספי' דאצי', שלכן נק' הים סופא דכל דרגין כו', ובחי' ארץ הוא בחי' מל' כמו שנעשה מקור לבי"ע, והם ב' הבחי' שבהממוצע, כי בחי' המל' הוא הממוצע בין אצי' לבי"ע, והממוצע צ"ל כלול מב' הבחי' היינו בחי' ים ויבשה, וע' מזה בשה"ש בלק"ת בד"ה ביאור ע"פ שחורה אני כו' פ"ב, והנשמות כמו שהם בבחי' עיבור בבחי' מל' בבחי' הנק' ים זהו כענין הביטול דנוני ימא כו'.

בס"ד, שש"פ, ל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

כעת חוזר הרבי נ"ע לנושא המרכזי בפרק זה, נצחיות הנשמות.

ועל כן - כיון ששורש הנשמות הוא מפנימיות החיות והם דבקים במקורם (אלא שזה בלתי ניכר, כנזכר לעיל), **הקיום שלהם הוא בבחינת קיום עצמי** - כלומר, מכוח עצמם ולא מצד כוח חיצוני, **ולא כמו נבראי צבא מעלה דעם היות שהן חזקים כיום הבראם שזהו כמו קיום דבר הבלתי נפסד, מכל מקום הקיום שלהם אינו קיום עצמי** ומצד עצמם הם הווים ונפסדים, **רק מפני כח האין סוף שבהם דהיינו רצון הבורא כו'** שאינו מתלבש בפנימיותן,

אבל נשמות שהקיום שלהם הוא מצד ההתאחדות

במקורם (אם בהאורות - כפי שמובן בפשטות מדברי האדמו"ר הזקן באגרת התשובה, ששורש הנשמות הוא משם הוי', **או בהכלים** - כפי שנתבאר בארוכה בכמה מקומות, שאף שהנשמות הם מצד הכלים - בחינה של גבול, הם אלוקות ממש), **ושמשום זה הן אלקות, הרי המסקנה היא, שהקיום שלהם הוא קיום עצמי כו'** - כלומר, הנשמה קיימת לא בגלל שהבורא רוצה שתחזיק מעמד, אלא בגלל שנאצלה כחלק ממנו והיא אלוקות ממש. בשונה מהנבראים שקיימים בכלל שקיומם הוא אינו קיום עצמי אלא תלותי, כיון שכל מציאותם וקיומם תלויים במשהו אחר - הכוח המהווה אותם, וכשהוא מסתלק הם אינם קיימים, הרי הנשמות, הכלים והאורות לעומת זאת, קיימים בקיום עצמי ונצחי.

וכמו שנתבאר במקום אחר בענין האור דהגם דמציאותו הוא מן המאור ומזה הוא קיומו כו', שהרי האור הוא גילוי רצוני - שלא כאור השמש הנמשך מהשמש ללא בחירה, האור הנמשך מהבורא הוא ברצונו, **דברצותו יתברך מאיר וברצותו** יכול להיות גם אחרת **כו'**, ואם כן לכאורה, האור אינו קיים בקיום עצמי, שהרי הוא תלוי במאור?

מבאר הרבי נ"ע שאין זה כך, אלא קיום האור הוא קיום עצמי, **ומכל מקום כל זמן שהאור נמצא הוא בבחינת קיום עצמי דלהיות שהאור דבוק בהעצם הרי הוא מעין העצם** ויש בו את תכונות העצם, **וזהו שהוא בבחינת אור** שענין האור הוא לגלות את המאור **ובחינת אלקות, ועל כן חיותו וקיומו הוא בבחינת חיות עצמי וקיום עצמי כו'.**

כלומר, אף שהאור מצד עצמו תלוי לכאורה במאור, ניתן להגדירו כקיים ב'קיום עצמי', כיון שנמשך מהמאור באופן שמתאחד איתו ודבק בו לגמרי, ממילא נמשכות באור תכונות המאור, וכפי שהמאור "מציאותו מעצמותו" וקיומו הוא קיום עצמי, כך הוא באור הנמשך ממנו באופן של דביקות מוחלטת.

וכן הקיום של **הכלים** הוא קיום עצמי, **הגם שאינם בבחינת דביקות היינו שאינם בבחינת דביקות ניכרת** כפי שהוא באור **אבל באמת הן גם כן בבחינת דביקות מאחר שהן כלים של עולם אצילות והן אלקות,**

זה שהקיום של הכלים הוא קיום עצמי אינו רק מצד הדביקות שלהם במקורם (דביקות בלתי ניכרת), אלא: **וגם** - סיבה נוספת לכך, בגלל **שהכלים הן בבחינת דביקות והתאחדות בהאור וכמאמר** התיקוני זוהר[169]: **איהו וגרמוהי חד כו'** - "איהו" זה האור, והוא מאוחד עם "גרמוהי" - הכלים.

כלומר, יש שני אופנים בדביקות הכלים במקורם. א. דביקות הכלים מצד עצמם, והיא אינה ניכרת. ב. על ידי התאחדותם עם האור, והיא דביקות ניכרת.

(**וגם יתפרש** מאמר הזוהר "איהו וגרמוהי חד", שלא רק ש"איהו" זה האור המתאחד עם הכלי, אלא גם **שאיהו מוסב על שרש ומקור הכלים שהוא בחינת כח הגבול שבאין סוף** - שכשם שיש לבורא כוח הבלי גבול (האור אין סוף שלפני הצמצום), כך יש לבורא כוח הגבול (בחינת הרשימו).

הרבי נ"ע מגדיר כאן מהו כוח הגבול, שלא נחשוב חלילה שהוא כוח מוגבל: **והוא בדרך כלל בחינת כח האין סוף להוות דבר שחוץ לעצמותו כביכול** - זה חלק מהשלימות האין סופית, כיון שזה כפי שהאין סוף מבטא את עצמו ביכולתו להוות דבר מחוץ לעצמותו (בהרגשתו). **וכמו שיתבאר לקמן פרק קנד**[170], שלמרות שאין דבר שהוא חוץ לעצמותו, ביכולת כוח הגבול להוות דבר, שבהרגשתו הוא מחוץ לעצמות כביכול.

ואם כן - לפי פירוש זה, **איהו וגרמוהי חד הוא בהתאחדות הכלים במקורם כו'** - לפי הפירוש הקודם, כוונת הזוהר ב"איהו וגרמוהי חד" היא על התאחדות הכלים עם האורות, ולפי פירוש זה, כוונת הזוהר היא על התאחדות הכלים עם מקורם שהוא כוח הגבול שבאין סוף),

ועל כן המסקנה היא, **שגם הכלים הן בבחינת קיום עצמי כו'** - גם מצד דביקותם באורות וגם מצד דביקותם (הבלתי ניכרת) במקורם - כוח הגבול.

וכמו כן הוא גם כן בנשמות שהן גם כן אלקות ממש ומתאחדים במקורם, על כן הקיום שלהם הוא בבחינת קיום עצמי כו' ולא כשאר הנבראים שקיומם הוא תלותי,

וזה שאומרים בתפילה, בברכות קריאת שמע, בקטע המתחיל במילים "אמת ויציב": **הוא קיים ושמו קיים** וכסאו נכון **כו' ומבואר במקום אחר שזהו בבחינת אורות וכלים כו'**, - "הוא קיים" זה הקיום העצמי של האורות, "ושמו קיים" זה הקיום העצמי של הכלים.

ויש לומר **גם כן** פירוש נוסף במילים אלו, **שהוא קיים** זה **בחינת העצמות שהוא חי וקיים לעד שהרי מציאותו מעצמותו כו', על כן** - בכוח העצמות, גם לגרום שיהיה **ושמו קיים** - בחינת האור הנמשך מן המאור - **בבחינת קיום עצמי כאשר רצונו יתברך הוא בבחינת גילוי אור כו'**, - כלומר, הקיום העצמי של האורות (שזו הכוונה ב"שמו קיים" לפירוש זה) הוא מצד דביקותם בעצמות

169. בהקדמה.

170. על פי שולי הגיליון.

שמציאותו מעצמותו, והמשך התפילה **וכסאו נכון הוא בחינת הכלים ונשמות שהן גם כן בבחינת קיום עצמי כו'**). נמצא אם כן, שהקיום העצמי מתבטא בכמה דרגות ועניינים:

לכל לראש, העצמות ממש שמציאותו מעצמותו.

נוסף לזה, האור, שאף שנמשך מהבורא ברצונו, יש בו את תכונות המאור על ידי דביקותו במאור ולכן הוא נקרא בעל קיום עצמי.

נוסף לזה, הכלים של אצילות קיימים בקיום עצמי, וזה בשני אופנים, או מצד דביקותן במקורן (כוח הגבול) שדביקות זו היא בלתי ניכרת, או מצד דביקותן והתאחדותן עם האורות.

נוסף לזה, הנשמות הדביקות ומתאחדות בכלים קיימים גם כן בקיום נצחי.

צהר תעשה לתיבה

שבת פרשת נח, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

ו) והנה כל זה הוא בזמן שבית־המקדש קיים, וישראל בשלווה והשקט, אבל בזמן הגלות שהוא זמן החושך בכלל, דכשם שבזמן קיום המקדש, הוא זמן האור והגילוי, האיר גילוי אור בעולם בכלל ובישראל בפרט, וכללות ישראל היו במעלת ומדריגת החשיבות, בני ישראל היו דבר חשוב, הנה כמו־כן בזמן הגלות הוא זמן החושך. ולכן זמן הגלות נקרא בשם לילה. וטעם הדבר הוא, כי כללות זמן הגלות הוא זמן של העלמות והסתרים. לכן אז נרגשת יותר הגשמיות והחומריות של העולם. ופירוש העניין הוא כך. עצם המציאות של העולם, הרי היא בכל הזמנים בשווה. מהרגע הראשון שהקדוש־ברוך־הוא ברא את העולם ואת הנבראים, הרי המציאם מאין ליש גמור, מורכבים מארבעה יסודות: אש־רוח־מים־עפר גשמיים. והרי המציאות של העולם ושל הנבראים שווה בכל עת ובכל זמן. ובמה הוא בכל זאת החילוק בין זמן הבית לזמן הגלות? אלא העניין בזה כך הוא. זו אכן אמת שמציאות העולם היא תמיד בשווה, אבל ב"עולם" יש שני פירושים. "עולם" זמן, ו"עולם" העלם. הנה בזמן המקדש, שהאלוקות האירה בגילוי ומכל־מקום גם אז נרגש "עולם". אבל נרגש ש"עולם" הוא זמן. והפירוש הוא, שכל אחד חש שאין זה אלא דבר זמני. אבל בזמן הגלות נרגש ההעלם של ה"עולם". כלומר, כל העניינים הטבעיים הם גסים. ולכן על כל דבר טוב שרוצים לעשות, יש ריבוי מניעות ועיכובים. בזמן הגלות, אלוקות מוסתרת ונעלמת, וכלל ישראל עומדים בשפלות, כאמור "עבדים משלו בנו". ובפרט בגלות המר שרבו רחמנא־ליצלן מחללי ומחרפי ומגדפי שם שמים. וכל מי שעוסק בתורה ועבודה, רודפים אותו בכל מיני רדיפות, ומבזים אותו בכל מיני בזיון, ודוחקים ולוחצים אותו. ובכללות, השברון ושפלות הרוח שפועלים על כל אחד רוב טרדות הפרנסה ודאגת הצרות והתלאות, עד אשר נהיה רחמנא־ליצלן טמטום הלב והמוח, שהמוח אטום מלקבל דבר חכמה, והלב אטום מלהתעורר באהבה ויראה בעבודה שבלב בתפילה. וממילא, הנה קיום המצוות הוא בלי חיות. וזה גורם ירידה בכללות המצב שלו, שהולך רחמנא־ליצלן מדחי אל דחי.

ז) והנה כל אשר יש לו מוח בקדקדו, הלא בִּין יבין כי כללות עניין הגלות הוא לטובת ישראל, ולכן כשאמר הקדוש־ברוך־הוא לאברהם אבינו עליו־השלום "כי גר יהיה זרעך" - שתק, כי ידע אשר זהו לטובתן של ישראל. דהגם שזוהי עבודה קשה ביותר, זה קשה ומר, אבל לכן כשעוברים את זה, כאשר השם־יתברך עוזר וממלאים את הכוונה של הגלות, כלומר, כאשר מתגברים על כל המניעות והעיכובים, היינו כאשר עומדים בכל הנסיונות המרים, אזי עושים נחת־רוח גדול למעלה. וזהו "תשורי" לשון קרבן. "תשורה" פירושה מתנה. קרבנות אלה שבני ישראל מביאים אל ה' בלימוד תורה וקיום המצוות והתעסקות בעבודה שבלב וקניין המדות טובות בזמן הגלות, זו "תשורה", מתנה. כי בזמן הגלות, כאשר רחמנא־ליצלן כל־כך לחוצים, כל־כך שבורים, כל־כך מעונים, כמו שכתוב "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה", ובכל זאת לומדים תורה ומקיימים מצוות, ומתנהגים בהנהגות טובות באהבת רעים, ואיש את רעהו יחזק בדברי אהבה וחיבה, זהו קרבן. על־ידי־זה נהיה האדם מקורב לאלוקות. והרי זהו יתרון המעלה שישנו בזמן הגלות על זמן בית־המקדש. צימאון זה והכוסף והתשוקה לאלוקות, היא בזמן הגלות ביתר תוקף, כמו שכתוב "נפשי אויתיך בלילה". דבזמן הגלות שנמשל ללילה, הנה אז הרי התשוקה והכוסף

לאלוקות הוא יותר מכמו בזמן שהיה אלוקות בגילוי. וכמו שאנו רואים במוחש, שביום, כאשר השמש מאירה, הרי אין האדם מרגיש שום יתרון במעלת האור, כיון שהרי מואר. וכאשר מואר, לא נראה כל יתרון בכך. אבל בלילה, בזמן החושך והאפילה, אז מרגישים את יתרון מעלת האור, ומתגעגעים לאור.

י"ב וי"ג תמוז תרפ"ט.

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

יום ב', ערב נר ה' של חנוכה

בעת חגיגת חנוכה בישיבת תו"ת, ברוקלין, נ.י.

א. חנוכה הוא חג מיוחד במינו. חנוכה בכלל הוא חג של ניצוח מלחמה. יהודים אינם מסוגלים למלחמות. יהודים מסוגלים למלחמת התורה. גופו של יהודי יקר מאוד, כמו הנשמה. הגמרא אומרת[1] "כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא", השכל האנושי אינו מסוגל להבין כיצד נפש אחת היא עולם מלא, אך ברז"ל מוסבר הדבר, מהמאמר[2] "כל מה שברא הקב"ה בעולמו ברא כנגדו באדם", העולם הוא גוף גדול והגוף – עולם קטן. כדי לתקן את העולם, הרי למרות שגופו של יהודי הוא יקר מאוד, מכל־מקום כשהדבר נוגע למסירות נפש על תורה אין הם נמנעים ממלחמת הגוף. "אחד היה אברהם"[3], אברהם אבינו עליו־השלום מסר נפשו כדי לפרסם את ה"אחד" בעולם. מסירות נפשו של אברהם איננה כמו מסירות נפשו של רבי עקיבא, רבי עקיבא אמר[4] מתי יבוא לידי ואקיימנה, ואילו אברהם עליו־השלום לא חיפש מסירות נפש, הוא ידע שקיים נמרוד ש"המריד את העולם כולו כנגד הקב"ה[5], ומסר את נפשו לפרסם אלקותו יתברך בעולם.

ב. היוונים ידעו שבני ישראל הם עם חכם ונבון, ויש לנהל את המלחמה כנגדם באופן אחר. היוונים רצו לתת לבני ישראל, העם החכם והנבון, חכמה אחרת, כנגד חכמת התורה. על מצוות של שכל אנושי כמו כיבוד אם ואם, גזל, גניבה, רציחה, הסכימו, מלחמתם היתה נגד "חוקי רצונך", להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך[6]. להשכיחם תורתך, שהיא תורת ה'; ולהעבירם "מחוקי" רצונך. מתתיהו ובניו יצאו בחרבות שלופות: מי לה' אלי, ושמע ישראל, וב"ה ניצחו. צריכים לדעת שמצוות הן חוקי רצונך, שגם הדברים המותרים, שעל פי דין מותר לעשותם, מכל־מקום צריכים להיות נזהר בהם, לא לגלח את הזקן, ללבוש ציצית ולא להתבייש, בכלל צריכים לדעת שהולך כאן יהודי. הגאונים שהתירו להסיר את הזקן בסם, שזה היתר על פי דין, אך על כתביהם מסתמכים אלה שעוברים על חמשה לאוין, הם אינם מבדילים בין סם לבין סכין. צריך להיות מורגש "חוקי רצונך", צריכים לדעת את הסעיף הראשון בשולחן ערוך: ואל יבוש מן המלעיגים.

נר ה' דחנוכה, ה'תש"ב

1) סנהדרין לז, א. במ"ר כג, ו. תדא"ר י. פדר"א מח.
2) אדר"נ לא, ג.
3) יחזקאל לג, כד.
4) יומא יט, ב.
5) עירובין נג, א. פסחים צד, ב. ועי' זח"א עג, ב.
6) תפלת "ועל הנסים".

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו לחדש סיון תרצ"ב
ריגא

אל הת' הנכבד אי"א מוהר"ר יוסף אברהם שי'

שלום וברכה!

מענת כ"ק אדמו"ר שליט"א על מכתבו מזל טוב, יזכור את חובתו לקבוע עתים לתורה, ויהי' מסור [ו]נתון צוא ואס א תמים שי' דארף זאיין איבער געגעבין, כי כל א' מהתמימים שי' צריך להביא תועלת ע"י עבודתו בהכלל כולו.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

יחזקאל פייגין

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

פרשת ויחי

מז כח וַיִּחְיֻ֣ יַעֲקֹ֗ב בְּאֶ֤רֶץ מִצְרַיִם֙ שְׁבַ֣ע עֶשְׂרֵ֣ה
שָׁנָ֔ה וַיְהִ֖י יְמֵי־יַעֲקֹ֑ב שְׁנֵ֣י חַיָּ֗יו שֶׁ֚בַע שָׁנִ֣ים
וְאַרְבָּעִ֔ים וּמְאַ֥ת שָׁנָֽה׃ כט וַיִּקְרְב֣וּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵ֗ל
לָמוּת֙ וַיִּקְרָ֣א ׀ לִבְנ֣וֹ לְיוֹסֵ֣ף וַיֹּ֣אמֶר לוֹ֩ אִם־נָ֨א
מָצָ֜אתִי חֵ֣ן בְּעֵינֶ֗יךָ שִׂ֤ים־נָא֙ יָדְךָ֣ תַ֔חַת יָרְכִ֖י
וְעָשִׂ֣יתָ עִמָּדִ֣י חֶ֔סֶד וֶאֱמֶ֑ת אַל־נָ֣א תִקְבְּרֵ֔נִי
בְּמִצְרָֽיִם׃ ל וְשָׁכַבְתִּי֙ עִם־אֲבֹתַ֔י וּנְשָׂאתַנִי֙
מִמִּצְרַ֔יִם וּקְבַרְתָּ֖נִי בִּקְבֻרָתָ֑ם וַיֹּאמַ֕ר אָנֹכִ֖י אֶעְשֶׂ֥ה
כִדְבָרֶֽךָ׃ לא וַיֹּאמֶר֙ הִשָּׁבְעָ֣ה לִּ֔י וַיִּשְׁבַּ֖ע לוֹ֑
וַיִּשְׁתַּ֖חוּ יִשְׂרָאֵ֥ל עַל־רֹ֖אשׁ הַמִּטָּֽה׃ פ (לוי)

מח א וַיְהִ֣י אַחֲרֵ֣י הַדְּבָרִ֗ים הָאֵ֤לֶּה וַיֹּאמֶר֙
לְיוֹסֵ֔ף הִנֵּ֥ה אָבִ֖יךָ חֹלֶ֑ה וַיִּקַּ֗ח אֶת־שְׁנֵ֤י בָנָיו֙ עִמּ֔וֹ
אֶת־מְנַשֶּׁ֖ה וְאֶת־אֶפְרָֽיִם׃ ב וַיַּגֵּ֣ד לְיַעֲקֹ֗ב וַיֹּאמֶר֙
הִנֵּ֣ה בִנְךָ֔ יוֹסֵ֖ף בָּ֣א אֵלֶ֑יךָ וַיִּתְחַזֵּ֖ק יִשְׂרָאֵ֥ל וַיֵּ֖שֶׁב
עַל־הַמִּטָּֽה׃ ג וַיֹּאמֶר֙ יַעֲקֹ֣ב אֶל־יוֹסֵ֔ף אֵ֤ל שַׁדַּי֙
נִרְאָ֣ה־אֵלַ֔י בְּלוּז֙ בְּאֶ֣רֶץ כְּנָ֔עַן וַיְבָרֶךְ֖ אֹתִֽי׃ (ישראל)
ד וַיֹּאמֶר֙ אֵלַ֔י הִנְנִ֥י מַפְרְךָ֖ וְהִרְבִּיתִ֑ךָ וּנְתַתִּ֣יךָ
לִקְהַ֔ל עַמִּ֖ים וְנָתַתִּ֣י אֶת־הָאָ֗רֶץ הַזֹּ֤את לְזַרְעֲךָ֙
אַחֲרֶ֔יךָ אֲחֻזַּ֥ת עוֹלָֽם׃ ה וְעַתָּ֣ה שְׁנֵֽי־בָנֶ֗יךָ
הַנּוֹלָדִ֤ים לְךָ֙ בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם עַד־בֹּאִ֥י אֵלֶ֖יךָ
מִצְרַ֑יְמָה לִ֣י הֵ֔ם אֶפְרַ֥יִם וּמְנַשֶּׁ֖ה כִּרְאוּבֵ֣ן וְשִׁמְע֥וֹן
יִהְיוּ־לִֽי׃ ו וּמוֹלַדְתְּךָ֥ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ֖ אַחֲרֵיהֶ֑ם לְךָ֣
יִהְיוּ֔ עַ֚ל שֵׁ֣ם אֲחִיהֶ֔ם יִקָּרְא֖וּ בְּנַחֲלָתָֽם׃ ז וַאֲנִ֞י ׀
בְּבֹאִ֣י מִפַּדָּ֗ן מֵתָ֤ה עָלַי֙ רָחֵ֔ל בְּאֶ֖רֶץ כְּנַ֑עַן בַּדֶּ֣רֶךְ
בְּע֣וֹד כִּבְרַת־אָ֔רֶץ לָבֹ֖א אֶפְרָ֑תָה וָאֶקְבְּרֵ֥ה שָׁ֖ם
בְּדֶ֥רֶךְ אֶפְרָ֛ת הִ֥וא בֵית־לָֽחֶם׃ ח וַיַּרְא֙ יִשְׂרָאֵ֣ל
אֶת־בְּנֵ֣י יוֹסֵ֔ף וַיֹּאמֶר֙ מִי־אֵ֣לֶּה׃ ט וַיֹּאמֶר֙ יוֹסֵ֣ף
אֶל־אָבִ֔יו בָּנַ֥י הֵ֖ם אֲשֶׁר־נָתַ֣ן לִ֑י אֱלֹהִ֗ים בָּזֶ֛ה
וַיֹּאמַ֥ר קָחֶם־נָ֖א אֵלַ֣י וַאֲבָרְכֵֽם׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 270)

וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשְׁבַּע לוֹ (מז, לא) הִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים, מַדּוּעַ לֹא הִסְתַּפֵּק יַעֲקֹב בְּהַבְטָחָה וְדָרַשׁ שְׁבוּעָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיַּעֲקֹב חָשַׁשׁ שֶׁיּוֹסֵף יַשְׁאִיר אֶת אֲרוֹנוֹ בְּמִצְרַיִם וְיִדְחֶה אֶת קִיּוּם הַבְטָחָתוֹ, וְזֹאת - כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁאֵר עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, וּזְכוּתוֹ תָּגֵן עֲלֵיהֶם בְּמֶשֶׁךְ שְׁנוֹת הַגָּלוּת. וַהֲרֵי מִטַּעַם זֶה לֹא בִּקֵּשׁ יוֹסֵף עַצְמוֹ מֵאֲחָיו לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרוֹנוֹ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִיָּד, אֶלָּא רַק עִם בּוֹא הַגְּאֻלָּה. לָכֵן דָּרַשׁ מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת וּלְמַעְלָה מֵחֶשְׁבּוֹנוֹת וְשִׁקּוּלִים.

שני י וְעֵינֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל כָּבְדוּ֙ מִזֹּ֔קֶן לֹ֥א יוּכַ֖ל לִרְאֹ֑ות
וַיַּגֵּ֣שׁ אֹתָ֔ם אֵלָ֖יו וַיִּשַּׁ֣ק לָהֶ֑ם וַיְחַבֵּ֥ק לָהֶֽם׃ יא וַיֹּאמֶר֙
יִשְׂרָאֵ֔ל אֶל־יוֹסֵ֖ף רְאֹ֣ה פָנֶ֑יךָ לֹ֣א פִלָּלְתִּ֔י וְהִנֵּ֥ה
הֶרְאָ֖ה אֹתִ֣י אֱלֹהִ֑ים גַּ֥ם אֶת־זַרְעֶֽךָ׃ יב וַיּוֹצֵ֥א יוֹסֵ֖ף
אֹתָ֣ם מֵעִ֣ם בִּרְכָּ֑יו וַיִּשְׁתַּ֖חוּ לְאַפָּ֥יו אָרְצָֽה׃ יג וַיִּקַּ֣ח
יוֹסֵ֗ף אֶת־שְׁנֵיהֶם֙ אֶת־אֶפְרַ֣יִם בִּימִינ֔וֹ מִשְּׂמֹאל֙
יִשְׂרָאֵ֔ל וְאֶת־מְנַשֶּׁ֖ה בִּשְׂמֹאלוֹ֑ מִימִ֣ין יִשְׂרָאֵ֗ל וַיַּגֵּ֥שׁ
אֵלָֽיו׃ יד וַיִּשְׁלַ֨ח יִשְׂרָאֵ֜ל אֶת־יְמִינ֗וֹ וַיָּ֤שֶׁת עַל־רֹאשׁ֙
אֶפְרַ֔יִם וְה֖וּא הַצָּעִ֑יר וְאֶת־שְׂמֹאלוֹ֙ עַל־רֹ֣אשׁ
מְנַשֶּׁ֔ה שִׂכֵּ֥ל אֶת־יָדָ֖יו כִּי מְנַשֶּׁ֥ה הַבְּכֽוֹר׃ טו וַיְבָרֶךְ֙
אֶת־יוֹסֵ֔ף וַיֹּאמַ֕ר הָאֱלֹהִ֥ים אֲשֶׁר֙ הִתְהַלְּכ֣וּ אֲבֹתַ֔י
לְפָנָ֖יו אַבְרָהָ֣ם וְיִצְחָ֑ק הָאֱלֹהִ֤ים הָרֹעֶה֙ אֹתִ֔י מֵעוֹדִ֖י
עַד־הַיּ֥וֹם הַזֶּֽה׃ טז הַמַּלְאָךְ֙ הַגֹּאֵ֔ל אֹתִ֖י מִכָּ֣ל־רָ֑ע
יְבָרֵךְ֙ אֶת־הַנְּעָרִ֔ים וְיִקָּרֵ֥א בָהֶ֖ם שְׁמִ֑י וְשֵׁ֣ם אֲבֹתַ֔י
אַבְרָהָ֥ם וְיִצְחָ֖ק וְיִדְגּ֥וּ לָרֹ֛ב בְּקֶ֥רֶב הָאָֽרֶץ׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 11)

וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ (מח, טז) מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם מַיִם מְכַסִּין עֲלֵיהֶם וְאֵין עַיִן הָרַע שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵין עַיִן הָרַע שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם (ברכות כ, א) דָּגִים בְּטֵלִים לְמִקּוֹר חַיּוּתָם, שֶׁהֲרֵי הֵם עַצְמָם אֵינָם נִרְאִים, וְרוֹאִים רַק אֶת הַמַּיִם. וּכְתוֹצָאָה מִכָּךְ, הֵם כֵּלִים רְאוּיִים לְבִרְכַּת ה' בְּרִבּוּי גָּדוֹל. שֶׁכֵּן, כָּל עוֹד הַנִּבְרָא מַרְגִּישׁ אֶת הָ'אֲנִי' שֶׁלּוֹ, הַמַּגְבָּל, הוּא יָכוֹל לְקַבֵּל רַק הַשְׁפָּעָה מֻגְבֶּלֶת בִּלְבַד; וְאִלּוּ בִּטּוּל הָ'אֲנִי' מַכְשִׁירוֹ לְקַבֵּל הַשְׁפָּעָה בְּאֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְבָּלָה.

שלישי יז וַיַּרְא יוֹסֵף֙ כִּי־יָשִׁ֣ית אָבִ֔יו יַד־יְמִינ֖וֹ עַל־
רֹ֣אשׁ אֶפְרַ֑יִם וַיֵּ֣רַע בְּעֵינָ֗יו וַיִּתְמֹךְ֙ יַד־אָבִ֔יו לְהָסִ֥יר
אֹתָ֖הּ מֵעַ֣ל רֹאשׁ־אֶפְרַ֑יִם עַל־רֹ֣אשׁ מְנַשֶּׁ֔ה׃
יח וַיֹּאמֶר יוֹסֵף֙ אֶל־אָבִ֔יו לֹא־כֵ֖ן אָבִ֑י כִּי־זֶ֥ה הַבְּכֹ֛ר
שִׂ֥ים יְמִינְךָ֖ עַל־רֹאשׁ֥וֹ׃ יט וַיְמָאֵ֣ן אָבִ֔יו וַיֹּאמַ֕ר
יָדַ֥עְתִּי בְנִ֖י יָדַ֑עְתִּי גַּם־הוּא֙ יִהְיֶה־לְּעָ֔ם וְגַם־הוּא֙

יִגְדֶּל וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה
מְלֹא־הַגּוֹיִם: כ וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ
יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם
וְכִמְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה:
כא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה
אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:
כב וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל־אַחֶיךָ אֲשֶׁר
לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 432)

וַיָּשֶׂם אֶת אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה (מח, כ) **מְנַשֶּׁה** — **עַל שֵׁם** "כִּי נַשַּׁנִי", מוֹרֶה שֶׁיְּהוּדִי צָרִיךְ לְהִזָּהֵר מִפְּנֵי הַגָּלוּת, הַמַּשְׁכִּיחָה אֶת הָעֲבֹדָה שֶׁמְּקוֹמוֹ הָאֲמִתִּי הוּא בְּ"בֵית אָבִי". **אֶפְרַיִם** — **עַל שֵׁם** "כִּי הִפְרַנִי", מוֹרֶה שֶׁעָלָיו לְהָאִיר אֶת הַגָּלוּת עַל יְדֵי הוֹסָפַת אוֹר וּקְדֻשָּׁה, וּבְכָךְ לְהוֹסִיף גַּם בְּדַרְגַּת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁלּוֹ עַצְמוֹ. יוֹסֵף סָבַר שֶׁמְּנַשֶּׁה קוֹדֵם לְאֶפְרַיִם, מִשּׁוּם שֶׁזֶּהוּ סֵדֶר הָעֲבוֹדָה; וְיַעֲקֹב הִקְדִּים אֶת אֶפְרַיִם, הַמְסַמֵּל אֶת מַטְּרַת הָעֲבוֹדָה (הָעֲלִיָּה שֶׁבָּאָה בְּאֶמְצָעוּת הַיְרִידָה, 'הִפְרַנִי').

רביעי **מט** א וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר
הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־יִקְרָא אֶתְכֶם
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: ב הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם: ג רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה
כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז: ד פַּחַז
כַּמַּיִם אַל־תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז
חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה: פ ה שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים כְּלֵי
חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם: ו בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי
בִּקְהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ
וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ־שׁוֹר: ז אָרוּר אַפָּם כִּי עָז
וְעֶבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם
בְּיִשְׂרָאֵל: פ ח יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ
בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲוּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ: ט גּוּר
אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה
וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ: י לֹא־יָסוּר שֵׁבֶט מִיְּהוּדָה
וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי־יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְהַת
עַמִּים: יא אֹסְרִי לַגֶּפֶן כתיב עירה קרי עִירוֹ וְלַשֹּׂרֵקָה
בְּנִי אֲתֹנוֹ כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ וּבְדַם־עֲנָבִים
כתיב סותה קרי סוּתוֹ: יב חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן
וּלְבֶן־שִׁנַּיִם מֵחָלָב: פ יג זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן
וְהוּא לְחוֹף אֳנִיֹּת וְיַרְכָתוֹ עַל־צִידֹן: פ יד יִשָּׂשכָר
חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם: טו וַיַּרְא מְנֻחָה
כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נָעִמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל
וַיְהִי לְמַס־עֹבֵד: ס טו דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל: יז יְהִי־דָן נָחָשׁ עֲלֵי־דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי־
אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי־סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר:
יח לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְהוָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 8)

עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה (מט, י) **יָבֹא שִׁילֹה בְּגִימַטְרִיָּא מָשִׁיחַ. שִׁילֹה בְּגִימַטְרִיָּא מֹשֶׁה** (בַּעַל הַטּוּרִים) **יָבֹא שִׁילֹה** — הַיְינוּ בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ בְּפֹעַל. **שִׁילֹה** — הַיְינוּ הַ"נְּתִינַת כֹּחַ" עַל בִּיאָתוֹ, שֶׁהֵרֵי "שִׁילֹה" קַיָּם עוֹד לִפְנֵי הַ"יָבֹא". בְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁהָיָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה, נִתַּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַכֹּחַ לְהָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה, הַיְינוּ לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ אֶת הָעוֹלָם וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

חמישי יט גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב: ס
כ מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי־מֶלֶךְ: ס
כא נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר: ס
כב בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה
עֲלֵי־שׁוּר: כג וַיְמָרְרֻהוּ וָרָבוּ וַיִּשְׂטְמֻהוּ בַּעֲלֵי
חִצִּים: כד וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפֹזוּ זְרֹעֵי יָדָיו
מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל:
כה מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת
שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת
שָׁדַיִם וָרָחַם: כו בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־בִּרְכֹת
הוֹרַי עַד־תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיךָן לְרֹאשׁ יוֹסֵף
וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 452)

נְזִיר אֶחָיו (מט, כו) **זָהִיר בִּיקָרָא דְּאֶחוֹי** (תַּרְגּוּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל) לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיּוֹסֵף לֹא הֵשִׁיב לְאֶחָיו כִּגְמוּלָם, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא פָּגַע בִּכְבוֹדָם, אֶלָּא הָיָה זָהִיר בִּכְבוֹדָם! וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָיָה "זָהִיר טְפֵי" בְּהַנְהָגָה זוֹ וְהִיא הָיְתָה הַ"שַׁעַר" לְכָל שְׁאָר עִנְיְנֵי עֲבוֹדָתוֹ. וּמִכָּאן לְמֵדִים הוֹרָאָה נִפְלָאָה, עַד

כַּמָּה צָרִיךְ אָדָם לְהִתְנַהֵג בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ כְּלַפֵּי יְהוּדִי שֶׁהֵרַע לוֹ. וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר הַתַּנְיָא: שֶׁלֹּא לְשַׁלֵּם לוֹ כְּפָעֳלוֹ ח״ו, אֶלָּא, אַדְרַבָּה, לִגְמֹל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר לִלְמֹד מִיּוֹסֵף עִם אֶחָיו.

ששי כז בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל: כח כָּל־אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכָתוֹ בֵּרַךְ אֹתָם: כט וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֶאֱסָף אֶל־עַמִּי קִבְרוּ אֹתִי אֶל־אֲבֹתָי אֶל־הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרוֹן הַחִתִּי: ל בַּמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־עַל־פְּנֵי מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת־קָבֶר: לא שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת־לֵאָה: לב מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת: לג וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוּת אֶת־בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל־הַמִּטָּה וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: נ א וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיֵּבְךְּ עָלָיו וַיִּשַּׁק־לוֹ: ב וַיְצַו יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הָרֹפְאִים לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחַנְטוּ הָרֹפְאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל: ג וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִים וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם: ד וַיַּעַבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר: ה אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאָשׁוּבָה: ו וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֵה וּקְבֹר אֶת־אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ: ז וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־עַבְדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרָיִם: ח וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאנָם

וּבְקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: ט וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד מְאֹד: י וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן הָאָטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים: יא וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֵבֶל בְּגֹרֶן הָאָטָד וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל־כָּבֵד זֶה לְמִצְרָיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אָבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן: יב וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם: יג וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִּמְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה לַאֲחֻזַּת־קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי מַמְרֵא: יד וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו וְכָל־הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת־אָבִיו: טו וַיִּרְאוּ אֲחֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוּ יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ: טו וַיְצַוּוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר: יז כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא פֶשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גְמָלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם אֵלָיו: יח וַיֵּלְכוּ גַּם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים: יט וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אַל־תִּירָאוּ כִּי הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי: כ וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָהּ לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֹׂה כַּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיֹת עַם־רָב:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טו עמ׳ 193)

וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בָּנָיו אַרְצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בִּמְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה (נ, יג) בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל מְבֹאָר, שֶׁעֲשָׂו עִכֵּב אֶת הַקְּבוּרָה, וְחוּשִׁים בֶּן דָּן הִתִּיז אֶת רֹאשׁוֹ, וְהָרֹאשׁ הִתְגַּלְגֵּל לְתוֹךְ הַמְּעָרָה וְנָח בְּחֵיקוֹ שֶׁל יִצְחָק. וְקָשֶׁה, הֲרֵי אֵין קוֹבְרִין רָשָׁע אֵצֶל צַדִּיק. וְיֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁעֲשָׂו הוּא רָשָׁע רַק מִצַּד ׳גּוּפוֹ׳, הַיְינוּ כְּפִי שֶׁהוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה; אֲבָל מִצַּד ׳רֹאשׁוֹ׳, הַיְינוּ שָׁרְשׁוֹ הָרוּחָנִי, יֵשׁ בּוֹ נִצּוֹצוֹת קְדֻשָּׁה גְּבוֹהִים, שֶׁלָּכֵן יָצְאוּ מִמֶּנּוּ נְשָׁמוֹת גְּבוֹהוֹת, כְּרַבִּי מֵאִיר וְאוּנְקְלוֹס. וְאֶת רֹאשׁוֹ שֶׁל עֵשָׂו, כְּפִי שֶׁהוּא נִפְרָד מִגּוּפוֹ, נִתָּן לְקִבּוּר אֵצֶל יִצְחָק.

שביעי כא וְעַתָּה אַל־תִּירָאוּ אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם
וְאֶת־טַפְּכֶם וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם:
כב וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי
יוֹסֵף מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים: כג וַיַּרְא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם
בְּנֵי שִׁלִּשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יֻלְּדוּ
עַל־בִּרְכֵּי יוֹסֵף: כד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אָנֹכִי
מֵת וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם
מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: כה וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם
וְהַעֲלִתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה: כו וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־
מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישָׂם בָּאָרוֹן
בְּמִצְרָיִם:

חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרֵךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 252)

אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת טַפְּכֶם (נ, כא) וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָאִים כָּל יִשְׂרָאֵל עַל שֵׁם יוֹסֵף (תהילים פב, ב). וְקָשֶׁה, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁכִּלְכְּלָם בְּמָשֵׁךְ תְּקוּפָה קְצָרָה נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ לְעוֹלָם. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה יוֹסֵף עָסַק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וְכָל עִנְיְנֵי הַמְּדִינָה הֵפְקִדוּ בְּיָדָיו, וּבְכָל זֹאת נִשְׁאַר דָּבוּק בַּה׳ בְּתַכְלִית (וְאִלּוּ הַשְּׁבָטִים בָּחֲרוּ לִהְיוֹת רוֹעֵי צֹאן, פְּרוּשִׁים מֵהָעוֹלָם, כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲבֹד אֶת ה׳ בְּלִי הַפְרָעוֹת). לָכֵן נִקְרָאִים כָּל יִשְׂרָאֵל עַל שְׁמוֹ, כִּי הוּא מְפַרְנֵס אוֹתָם תָּמִיד בְּ׳מָזוֹן רוּחָנִי וּמַעֲנִיק לָהֶם אֶת הַכֹּחַ לִהְיוֹת דְּבוּקִים בַּה׳ גַּם בִּהְיוֹתָם תַּחַת שִׁלְטוֹן זָר, בִּזְמַן הַגָּלוּת.

מפטיר כג וַיַּרְא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שִׁלִּשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יֻלְּדוּ עַל־בִּרְכֵּי יוֹסֵף: כד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אָנֹכִי מֵת וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: כה וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה: כו וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישָׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ ויחי, י"א טבת, ה'תשכ"ז)

לְאַחֲרֵי הַסִּיּוּם שֶׁל סֵפֶר בְּרֵאשִׁית, שֶׁנִּקְרָא "סֵפֶר הַיָּשָׁר", כֵּיוָן שֶׁמְּדוּבָּר בּוֹ אוֹדוֹת הָאָבוֹת "שֶׁנִּקְרְאוּ יְשָׁרִים" - נִכְנָסִים לְהַתְחָלַת סֵפֶר שְׁמוֹת, שֶׁהוּא "סֵפֶר הַגְּאוּלָה". שֶׁכֵּן, אַף שֶׁבִּתְחִילָתוֹ מְסוּפָּר אוֹדוֹת עִנְיַן הַגָּלוּת, דְּרֵי לְאַחֲרֵי־זֶה נַעֲשָׂה עִנְיַן הַגְּאוּלָה, וְעַד לְסִיּוּם הַסֵּפֶר שֶׁבּוֹ מְדוּבָּר אוֹדוֹת בִּנְיַן הַמִּשְׁכָּן.

וּבְהַתְחָלַת סֵפֶר זֶה כּוֹתֵב רַשִׁ"י שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל "נִמְשְׁלוּ לְכוֹכָבִים", וְדְרֵי תְּכוּנַת הַכּוֹכָבִים הִיא שֶׁאֵין בָּהֶם שִׁינּוּיִים, וְעוֹמְדִים תָּמִיד בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד וּמַצָּב, הֵן בַּיּוֹם וְהֵן בַּלַּיְלָה, וְהֵם קְטַנִּים (בְּהַשְׁוָאָה לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ), שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַבִּיטּוּל.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה - שֶׁמִּבְּלִי הַבֵּט עַל כָּךְ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם "הַמְעַט מִכָּל הָעַמִּים", עוֹמְדִים הֵם בְּכָל הַתּוֹקֶף לְלֹא שִׁינּוּיִים, מִבְּלִי לְהִתְפַּעֵל מֵחֶשְׁכַּת הַגָּלוּת, וְעַד שֶׁמְּבַטְּלִים אֶת הָ"רֶגַע קָטָן" שֶׁל הַגָּלוּת, וּפוֹעֲלִים אֶת הַגְּאוּלָה,

- שֶׁאוֹדוֹתָה מְדוּבָּר כְּבָר בְּסִיּוּם סֵפֶר בְּרֵאשִׁית: "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף . . וֵאלֹקִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם", כָּךְ שֶׁסּוֹפוֹ שֶׁל סֵפֶר בְּרֵאשִׁית נָעוּץ בִּתְחִלָּתוֹ שֶׁל סֵפֶר שְׁמוֹת -

עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ.

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה

(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיְצַו אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר: **ב** אָנֹכִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ כַּמִּנְהָג הַנָּהוּג בְּכָל הַבְּרִיּוֹת וְחָזַקְתָּ עִם שֶׁאַתָּה עוֹדְךָ נַעַר (שְׁלֹמֹה הָיָה בְּעֵת הַהִיא בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה (רד"ק דה"א כט) וְהָיִיתָ לְאִישׁ הַשָּׁלֵם בְּשָׁנָיו, הוּאיל וְאִמּוּת: **ג** וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו לִהְיוֹת רַחוּם וְרַב חֶסֶד כְּמוֹהוּ לִשְׁמֹר חֻקֹּתָיו הַמִּצְוֹת שֶׁלֹּא נִתְּנוּ מַעֲמֵיהֶן מִצְוֹתָיו מַה שֶּׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם וּמִשְׁפָּטָיו מַה שֶּׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְעֵדְוֹתָיו מִצְוֹת אֲשֶׁר מַעֲמֵיהֶן לְהָעִיד עַל נִפְלְאוֹת ה' כְּשַׁבָּת וּמוֹעֲדֵי ה' וְהַדּוֹמִים כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל אֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם: **ד** לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת־דַּרְכָּם לָלֶכֶת לְפָנַי בֶּאֱמֶת בְּכָל־לְבָבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל: **ה** וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לִשְׁנֵי־שָׂרֵי צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר שַׂר צָבָא שָׁאוּל

שי למורא

ב) וְהָיִיתָ לְאִישׁ, זָרִיז וּמוּשָׁל בְּנַפְשְׁךָ וְכוֹבֵשׁ אֶת יִצְרְךָ. ג) לְמַעַן תַּשְׂכִּיל, בַּעֲבוּר שֶׁמִּרַּת הַתּוֹרָה תַּצִּילֵךְ. ה) וְגַם, וְגַם זֹאת הִיא

הפטרה לפרשת ויחי לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

במלכים א פרק ב

ב א וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיְצַו אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר: ב אָנֹכִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ: ג וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו לִשְׁמֹר חֻקֹּתָיו מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֵדְוֹתָיו כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל אֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם: ד לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת־דַּרְכָּם לָלֶכֶת לְפָנַי בֶּאֱמֶת בְּכָל־לְבָבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל: ה וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי

עטרת מרים

וְלַעֲמָשָׂא בֶן־יֶתֶר שַׂר צְבָא אַבְשָׁלוֹם אֲשֶׁר בָּאוּ בְּהַבְטָחַת דָּוִד וְהָלְכוּ בִּשְׁלִיחוּתוֹ וְעִם כָּל זֹאת וַיַּחֲרֹגֵם יוֹאָב וַיָּשֶׂם דְּמֵי־מִלְחָמָה הֵרָאוּי לִשְׁפּוֹךְ בְּשׂוֹנְאֵי וְשָׁפַךְ אוֹתָם בְּשָׁלֵם בְּאַנְשֵׁי שְׁלוֹמִי בָּעֲרָמָה שֶׁלּוֹ וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בַּחֲגֹרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמָתְנָיו שֶׁחָגַר חַרְבּוֹ מְצֻמֶּדֶת בְּמָתְנָיו לְרָחְבּוֹ, בִּכְדֵי שֶׁתְּהֵא נוֹחָה לִיפּוֹל בִּשְׂחִיָּה מוּעָטַת, וּכְשֶׁיְּצָא מוּל עֲמָשָׂא שָׂחָה מְעַט וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו תִּקֵּן מַנְעָלוֹ, וְנָפְלָה הַחֶרֶב מִתַּעֲרָהּ, וְהִגְבִּיהַּ בְּיָדוֹ וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וַעֲמָשָׂא לֹא נִשְׁמַר, עַל כִּי רָאָה אֲשֶׁר מַעֲצֻמָּה נָפְלָה מִתַּעֲרָהּ: ו וְעָשִׂיתָ כְּחָכְמָתְךָ תִּמְצָא לוֹ עֵילָה וְסִבָּה כְּדֵי וְלֹא־תוֹרֵד שֵׂיבָתוֹ שְׁאֹל לַקֶּבֶר בְּמִיתַת עַצְמוֹ: ז וְלִבְנֵי בַרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי תַּעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שֻׁלְחָנֶךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ אֵלַי בְּבָרְחִי מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם אָחִיךָ כְּשֶׁמָּרַד אַבְשָׁלוֹם בְּדָוִד בָּרַח דָּוִד מִירוּשָׁלַיִם לְמַחֲנַיִם שֶׁבְּעֶבֶר הַיַّרְדֵּן וְכִלְכֵּל אוֹתוֹ שָׁם בַּרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי (שמ״ב טו/ז כו־כט): ח וְהִנֵּה עִמְּךָ שִׁמְעִי בֶן־גֵּרָא שֶׁהָיָה מְלַמְּדוֹ תּוֹרָה בֶּן־הַיְמִינִי מִבַּחֲרִים וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת (שמ״ב טז) בְּיוֹם לֶכְתִּי מַחֲנָיִם כְּשֶׁבָּרַח דָּוִד מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם וְהוּא־יָרַד לִקְרָאתִי הַיַּרְדֵּן לְפַיֵּס אוֹתִי וֶאֱשָׁבַע לוֹ בַיהוָה לֵאמֹר אִם־אֲמִיתְךָ בֶּחָרֶב לְכֵן לֹא אוּכַל בְּעַצְמִי לְקַחַת נְקָמָתִי מִמֶּנּוּ: ט וְעַתָּה הוֹאִיל וְאַתָּה תִּמְלוֹךְ תַּחְתַּי אַל־תְּנַקֶּהוּ מֵהֶעוֹן הַזֶּה כִּי אִישׁ חָכָם אָתָּה לְמִצּוֹא לוֹ עֲוֹן מָוֶת בִּשְׁבִיל דָּבָר אֶחָד וְיָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לּוֹ לֹא תַּנִּיחוֹ לָמוּת עַל מִטָּתוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת־שֵׂיבָתוֹ בְּדָם שְׁאוֹל: י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִד: יא וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַיִם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאִשָּׁה חֲדָשִׁים (שמ״ב ב), וְלֹא חַשׁ לְמִנּוֹתָם כָּאן, עַל כִּי הָיָה נִרְדָּף מֵאַבְשָׁלוֹם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים: יב וּשְׁלֹמֹה יָשַׁב עַל־כִּסֵּא דָּוִד אָבִיו וַתִּכֹּן מַלְכָּתוֹ מְאֹד אַף עַל הָעֶלְיוֹנִים:

שי למורא

מִדְּרָכֵי ה׳ לְבַעֵר אַנְשֵׁי הָרֶשַׁע. אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאָב, אַבְנֵר וַעֲמָשָׂא בָּאוּ בְּהַבְטָחַת דָּוִד וְהָלְכוּ בִּשְׁלִיחוּתוֹ, וְעִם כָּל זֶה הֲרָגָם יוֹאָב, לָכֵן יַחְשֹׁב הַדָּבָר כִּלְמָה לְדָוִד. דְּמֵי מִלְחָמָה בְּשָׁלוֹם, דָּם הָרָאוּי לִשְׁפֹּךְ בָּאֲנָשִׁים הַלּוֹחֲמִים בָּנוּ, שָׁפַךְ הוּא בְּאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ. בַּחֲגֹרָתוֹ, בַּמָּה שֶׁחָגַר חַרְבּוֹ מְצֻמֶּדֶת בְּמָתְנָיו לְרָחְבּוֹ כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נוֹחָה לִפֹּל. וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו, וּכְשֶׁיְּצָא מוּל עֲמָשָׂא, שָׂחָה מְעַט לְתַקֵּן נַעֲלוֹ, וְנָפְלָה הַחֶרֶב מִתַּעֲרָהּ וְהִגְבִּיהָהּ בְּיָדוֹ וְהָרַג אֶת עֲמָשָׂא. וַעֲמָשָׂא לֹא נִשְׁמַר, כִּי רָאָה שֶׁהַחֶרֶב מַעֲצֻמָּה נָפְלָה. ו) וְעָשִׂיתָ כְּחָכְמָתְךָ, לְפִי חָכְמָתְךָ תִּמְצָא לוֹ סִבָּה. ז) תַּעֲשֶׂה חֶסֶד, כָּל חֶסֶד שֶׁתּוּכַל. וְהָיוּ בְּאוֹכְלֵי שֻׁלְחָנֶךָ, וְגַם יִהְיוּ בְּאוֹכְלֵי שֻׁלְחָנֶךָ. ח) נִמְרֶצֶת, חֲזָקָה וּמְפֹרֶשֶׁת. בְּיוֹם לֶכְתִּי מַחֲנָיִם, כְּשֶׁבָּרַח דָּוִד מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם, הָלַךְ עַד מַחֲנַיִם וְיָשַׁב שָׁם עַד חֲזָרָתוֹ לִירוּשָׁלַיִם. וְהוּא יָרַד לִקְרָאתִי, לְפַיֵּס אוֹתִי.

יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לִשְׁנֵי־שָׂרֵי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְלַעֲמָשָׂא בֶּן־יֶתֶר וַיַּהַרְגֵם וַיָּשֶׂם דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בַּחֲגֹרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמָתְנָיו וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו: ו וְעָשִׂיתָ כְּחָכְמָתֶךָ וְלֹא־תוֹרֵד שֵׂיבָתוֹ בְּשָׁלֹם שְׁאֹל: ז וְלִבְנֵי בַרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי תַּעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שֻׁלְחָנֶךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ אֵלַי בְּבָרְחִי מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם אָחִיךָ: ח וְהִנֵּה עִמְּךָ שִׁמְעִי בֶן־גֵּרָא בֶּן־הַיְמִינִי מִבַּחֻרִים וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת בְּיוֹם לֶכְתִּי מַחֲנָיִם וְהוּא־יָרַד לִקְרָאתִי הַיַּרְדֵּן וָאֶשָּׁבַע לוֹ בַיהוָה לֵאמֹר אִם־אֲמִיתְךָ בֶּחָרֶב: ט וְעַתָּה אַל־תְּנַקֶּהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אָתָּה וְיָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לּוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת־שֵׂיבָתוֹ בְּדָם שְׁאוֹל: י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִד: יא וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַיִם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: יב וּשְׁלֹמֹה יָשַׁב עַל־כִּסֵּא דָּוִד אָבִיו וַתִּכֹּן מַלְכָּתוֹ מְאֹד:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן,

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

א א וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה
אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: ב רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי
וִיהוּדָה: ג יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן: ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד
וְאָשֵׁר: ה וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים
נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם: ו וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו
וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא: ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ
וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ
אֹתָם: פ (לוי) ח וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר
לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף: ט וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ: י הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ
פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־
הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:
יא וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם
וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־
רַעַמְסֵס: יב וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ
וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) יג וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ: יד וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם
בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה
בַּשָّדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ:
טו וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר
שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה: טז וַיֹּאמֶר
בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־
בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה:
יז וַתִּירֶאן הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּין אֶת־הַיְלָדִים:

סוף זמן קידוש לבנה:
יום חמישי בערב, י"ב טבת

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:32	6:36	8:26	8:29	9:02	9:06	9:55	9:58	12:06	12:09	16:40	16:43	17:09	17:11	16:22	17:22
חיפה (ח)	6:35	6:39	8:26	8:29	9:04	9:07	9:56	9:59	12:06	12:09	16:39	16:41	17:05	17:07	16:11	17:18
ירושלים (ח)	6:32	6:35	8:25	8:28	9:01	9:05	9:54	9:57	12:05	12:08	16:42	16:45	17:06	17:09	16:05	17:20
תל אביב (ח)	6:35	6:38	8:27	8:30	9:03	9:07	9:56	9:59	12:06	12:09	16:38	16:41	17:07	17:10	16:20	17:21
אוסטריה, וינה (ח)	7:39	7:43	8:54	8:57	9:43	9:46	10:26	10:30	12:20	12:23	16:01	16:03	16:40	16:42	15:45	16:57
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:52	5:55	8:44	8:47	9:32	9:35	10:48	10:51	13:52	13:55	20:40	20:43	21:12	21:16	20:25	21:29
אוקראינה, אודסה (ח)	7:35	7:38	8:55	8:58	9:42	9:45	10:27	10:30	12:23	12:26	16:11	16:13	16:48	16:50	15:54	17:04
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:13	7:16	8:28	8:31	9:16	9:20	10:00	10:04	11:54	11:57	15:36	15:38	16:15	16:17	15:20	16:32
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:25	7:29	8:39	8:42	9:28	9:32	10:12	10:15	12:05	12:08	15:45	15:47	16:24	16:27	15:29	16:41
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:59	8:03	9:06	9:10	9:58	10:01	10:40	10:44	12:31	12:34	16:03	16:05	16:44	16:46	15:46	17:01
אוקראינה, קייב (ח)	7:53	7:56	8:59	9:02	9:51	9:54	10:33	10:36	12:23	12:26	15:54	15:56	16:36	16:38	15:38	16:53
איטליה, מילאנו (ח)	7:57	8:01	9:20	9:23	10:06	10:09	10:51	10:55	12:49	12:52	16:43	16:46	17:17	17:20	16:27	17:33
אקוואדור, קיטו (ח)	6:06	6:09	8:34	8:37	9:06	9:09	10:08	10:11	12:40	12:43	18:14	18:17	18:38	18:41	17:58	18:50
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:35	5:38	8:26	8:29	9:10	9:13	10:25	10:28	13:26	13:29	20:04	20:08	20:35	20:38	19:49	20:51
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:07	6:09	8:59	9:02	9:52	9:55	11:10	11:12	14:19	14:22	21:15	21:18	21:51	21:54	21:00	22:09
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:20	7:23	8:58	9:01	9:39	9:42	10:28	10:31	12:32	12:35	16:44	16:47	17:17	17:19	16:29	17:31
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:13	7:17	8:48	8:52	9:30	9:33	10:19	10:22	12:21	12:24	16:30	16:32	17:03	17:05	16:14	17:18
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:14	7:17	8:49	8:52	9:31	9:34	10:19	10:22	12:22	12:25	16:30	16:33	17:03	17:06	16:14	17:18
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:55	7:58	9:26	9:29	10:09	10:13	10:57	11:00	12:58	13:01	17:01	17:03	17:35	17:37	16:45	17:50
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:10	7:13	9:06	9:09	9:42	9:45	10:35	10:38	12:47	12:50	17:25	17:28	17:52	17:55	17:09	18:06
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:50	6:54	8:39	8:42	9:17	9:20	10:09	10:12	12:18	12:21	16:45	16:48	17:15	17:17	16:29	17:29
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:00	7:04	9:02	9:05	9:36	9:40	10:31	10:34	12:47	12:50	17:33	17:36	17:59	18:02	17:17	18:13
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:11	7:15	8:45	8:48	9:27	9:30	10:15	10:18	12:17	12:20	16:23	16:26	16:57	16:59	16:08	17:12
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:37	7:40	9:12	9:16	9:54	9:57	10:43	10:46	12:46	12:49	16:55	16:57	17:27	17:30	16:39	17:42
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:12	7:15	8:44	8:47	9:27	9:30	10:15	10:18	12:16	12:19	16:21	16:23	16:54	16:57	16:05	17:10
בוליביה, לה-פס (ח)	5:55	5:58	8:36	8:39	9:10	9:12	10:17	10:20	13:01	13:04	19:02	19:05	19:27	19:30	18:46	19:40
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:41	8:45	9:44	9:48	10:37	10:41	11:19	11:22	13:08	13:11	16:35	16:37	17:17	17:20	16:19	17:35
בלגיה, בריסל (ח)	8:39	8:43	9:44	9:47	10:37	10:40	11:18	11:22	13:08	13:11	16:37	16:39	17:19	17:21	16:21	17:37
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:15	5:17	8:00	8:03	8:36	8:39	9:46	9:49	12:36	12:39	18:55	18:58	19:17	19:20	18:39	19:31
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:04	5:07	7:49	7:52	8:25	8:28	9:35	9:38	12:24	12:27	18:36	18:40	19:03	19:06	18:21	19:17
בריטניה, לונדון (ח)	8:00	8:04	9:03	9:06	9:56	10:00	10:37	10:41	12:26	12:29	15:53	15:56	16:34	16:37	15:40	16:52
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:19	8:23	9:13	9:17	10:10	10:13	10:49	10:53	12:34	12:37	15:49	15:52	16:35	16:37	15:36	16:54
גרמניה, ברלין (ח)	8:12	8:15	9:10	9:13	10:05	10:08	10:45	10:49	12:32	12:35	15:54	15:56	16:37	16:39	15:38	16:55
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:19	8:22	9:26	9:30	10:18	10:21	11:00	11:03	12:51	12:54	16:23	16:26	17:04	17:07	16:07	17:22
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:09	5:12	7:56	7:59	8:34	8:37	9:45	9:48	12:37	12:40	19:04	19:07	19:24	19:28	18:48	19:39
הודו, מומבאי (ח)	7:04	7:07	9:14	9:18	9:47	9:50	10:44	10:47	13:04	13:07	18:04	18:06	18:29	18:32	17:48	18:42
הודו, פונה (ח)	6:59	7:02	9:10	9:13	9:43	9:46	10:40	10:43	13:00	13:03	18:01	18:04	18:26	18:29	17:45	18:39
הונגריה, בודפשט (ח)	7:25	7:29	8:42	8:45	9:30	9:34	10:15	10:18	12:09	12:12	15:53	15:55	16:31	16:34	15:37	16:48
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:19	7:22	8:53	8:56	9:35	9:39	10:23	10:27	12:26	12:29	16:33	16:36	17:06	17:09	16:17	17:21
יוון, אתונה (ח)	7:34	7:38	9:15	9:19	9:55	9:59	10:45	10:48	12:51	12:54	17:07	17:09	17:38	17:41	16:51	17:53
מולדובה, קישינב (ח)	7:44	7:48	9:03	9:06	9:50	9:54	10:35	10:38	12:30	12:33	16:16	16:18	16:54	16:56	16:00	17:10

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:03	7:06	9:12	9:15	9:45	9:48	10:42	10:45	13:02	13:04	18:00	18:03	18:26	18:29	17:45	18:39
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:35	4:37	7:24	7:27	8:28	8:30	9:48	9:51	13:04	13:07	20:15	20:19	20:56	20:59	20:00	21:17
נפאל, קטמנדו (ח)	6:47	6:50	8:46	8:49	9:21	9:24	10:15	10:18	12:29	12:32	17:11	17:14	17:38	17:41	16:55	17:52
סין, בייג'ין (ח)	7:29	7:33	9:06	9:09	9:47	9:51	10:36	10:39	12:40	12:43	16:50	16:53	17:23	17:25	16:32	17:38
סינגפור, סינגפור (ח)	6:58	7:01	9:26	9:29	9:57	10:00	11:00	11:02	13:30	13:33	19:02	19:05	19:26	19:29	18:46	19:38
פולין, ורשא (ח)	7:40	7:44	8:39	8:42	9:34	9:37	10:14	10:18	12:02	12:05	15:23	15:26	16:07	16:09	15:07	16:26
פרו, לימה (ח)	5:39	5:42	8:17	8:20	8:49	8:52	9:56	9:59	12:36	12:39	18:29	18:32	18:54	18:57	18:13	19:07
צרפת, ליאון (ח)	8:15	8:19	9:38	9:41	10:24	10:27	11:09	11:13	13:06	13:09	16:57	16:59	17:34	17:36	16:41	17:50
צרפת, פריז (ח)	8:38	8:42	9:50	9:54	10:40	10:44	11:24	11:27	13:16	13:19	16:56	16:58	17:34	17:36	16:40	17:51
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:57	6:00	8:21	8:24	8:52	8:55	9:54	9:57	12:22	12:25	17:48	17:51	18:12	18:15	17:32	18:24
קנדה, טורונטו (ח)	7:45	7:48	9:13	9:16	9:57	10:00	10:44	10:47	12:43	12:46	16:45	16:47	17:16	17:19	16:29	17:32
קנדה, מונטריאול (ח)	7:28	7:32	8:51	8:54	9:37	9:40	10:23	10:26	12:20	12:23	16:13	16:15	16:48	16:50	15:57	17:04
קפריסין, לרנקה (ח)	6:46	6:50	8:33	8:37	9:12	9:15	10:03	10:06	12:11	12:14	16:36	16:38	17:06	17:08	16:20	17:20
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:15	9:19	10:02	10:05	11:01	11:05	11:39	11:43	13:22	13:25	16:29	16:31	17:17	17:19	16:12	17:36
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:54	8:58	9:36	9:40	10:37	10:41	11:15	11:18	12:55	12:58	16:00	16:02	16:46	16:48	15:44	17:06
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:02	8:05	9:19	9:23	10:07	10:10	10:52	10:55	12:47	12:50	16:32	16:34	17:10	17:12	16:15	17:26
שוויץ, ציריך (ח)	8:07	8:11	9:24	9:27	10:12	10:16	10:57	11:00	12:51	12:54	16:41	16:43	17:14	17:16	16:25	17:31
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:34	6:37	8:50	8:53	9:22	9:25	10:20	10:23	12:44	12:47	17:53	17:56	18:18	18:21	17:38	18:30

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

אגרות קודש

ב״ה, ה׳ טבת, תשכ״ב
ברוקלין.

ברכה ושלום!

נתקבל המכתב שלה והברקתי דעתי ע״פ מה שראיתי בכמה וכמה מקרים דומים, שכדאי לנסות בטפול בקאמפרעסין, שמטיבים לרכך ענינים כאותם שכותבת ולפעמים קרובות עד שעוברים לגמרי, ובמשך זמן קצר רואים כבר תוצאות באם הטפול מתאים, ובודאי גם הרופא יסכים על הנ״ל, ובהתאם להתוצאות מהאמור תחליט.

והשי״ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות ישלח דברו וירפאה ע״י טפול פלוני ואיש פלוני.

לפלא שאינה כותבת מפעולותי׳ בהפצת היהדות בכלל והפצת המעינות ביחוד, ובודאי לדכוותה למותר להאריך בגודל הענין וגם ההכרח שלו.

בברכה לבשו״ט מתוך בריאות הנכונה ושמחה וטוב לבב.

ב״ה, מוצש״ק, ט׳ טבת, ה׳תשכ״ב
ברוקלין, נ. י.

כבוד המשתתפים בשיעור לימוד גפ״ת,
בבית הכנסת עדת יעקב, ברוקלין
ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

נעם לי להודע מהרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ רב פעלים וכו׳ מוה״ר משה פנחס שי׳ הכהן, אשר במוצש״ק ויחי הבע״ל מסיימת חבורתם מסכת תענית ומתחילים מס׳ ראש השנה.

וע״פ מנהג ישראל, אשר בגמרה של תורה, בסיום מסכת - אומרים הדרן כו׳ ודברי התעוררות, באתי בזה, בתור השתתפות בשמחתם, בשורותי דלהלן, בסיום מס׳ תענית.

וז״ל:

תנו רבנן יפיפיות שבהן מה היו אומרות, תנו עיניכם ליופי שאין האשה אלא ליופי, מיוחסות שבהן מה היו אומרות, תנו עיניכם למשפחה לפי שאין האשה אלא לבנים, מכוערות שבהן מה היו אומרות קחו מקחכם לשום שמים ובלבד שתעטרונו בזהובים.

עכ״ל.

ובכלל - ג׳ משפחות הנ״ל מתאימות לשלשה המימרות דתני ר׳ חייא: אין אשה אלא ליופי, אין אשה אלא לבנים, אין אשה אלא לתכשיטי אשה (היינו - תעטרונו בזהובים - וכפירש״י ע״ז - תתנו לנו תכשיטין).

כיון שבעל כל ג׳ מימרות אלו - אחד הוא, מובן שאין בזה פלוגתא, כי אם שכל מאמר מדבר בסוג מיוחד בנשים.

ויש לפרש הענין בעבודת נשמות ישראל לה׳,

(ובלשון הכתוב), בנות ציון האומרות ומבקשות את המלך שלמה, מלך שהשלום שלו, שיברור ויבחור בהם - במתן תורה, יום חתונתם.

- ועפ״ז יובן ויונעם ההמשך בהמשנה דסיום המשניות דמס׳ תענית, ושייכות הענינים בה: היו אומרות בחור כו׳ וכן הוא אומר צאו״ר בנות ציון כו׳ ביום חתונתו זה מ״ת כו׳ -

אשר ג׳ סוגים בנשמות ועבודתן: **יפיפיות שבהן** - יפה ומום אין בה ובעבודתה, עבודה שלא ע״מ לקבל פרס, עבודת אמתית מאהבה, וכמש״נ שכחי עמך ובית אביך (ועי״ז) ויתאו המלך **יפיך**. ולכן **אומרות** ומבקשות **תנו עיניכם ליופי, שאין האשה אלא ליופי** - תכלית השלימות, עבודה מאהבה לשמה.

מיוחסות שבהן - אלו הזקוקות לזכות וירושת אבות, אבל זכות אבות שלהן לא תמה, בשלימות היא. אין עבודתם תמה ואינה באה ממדריגת אהבת ה׳ עלי׳ נאמר מה יפית גו׳ אהבה בתענוגים, כי אם מאהבה המסותרת שבלב כללות ישראל שהיא ירושה מהאבות, ועי״ז מקיימין הן כל מצות התורה - ולכן **אומרות** ומבקשות **תנו עיניכם למשפחה**, יחוס אברהם אוהבי, **לפי שאין האשה אלא לבנים** - עיקר תולדותיהן של צדיקים (ועמך כלם צדיקים) מצות - כי הנשמה ירדה למטה כדי לתקן הגוף וכו׳ בלבד ע״י קיום המצות.

מכוערות שבהן - אלו שאפילו זכות (מל׳ זיכוך ובירור) אבות שלהן תמה, כי האהבה דירושת אבות מסותרת ומכוסה אצלן בלבוש שק דקליפה, **מה היו אומרות** ומבקשות **קחו מקחכם לשום שמים**, עשה למענך אם לא למעננו, **ובלבד שתעטרונו בזהובים**,

- כי בנות ישראל נאות הן (מאמינים בני מאמינים, ורוצים לדבקה בה׳ ולא ליפרד ח״ו) אלא שהעניות (אין עני אלא בדעת, מכסה על הנוי, על חפצם האמיתי ו)מנוולתן -

ומבקשות שיושפע להן עשירות, התעוררות תשובה מלמעלה, השיבנו ה׳ אליך (ועי״ז) - ונשובה.

ובכללות הן ג׳ החלוקות: צדיקים, בינונים, רשעים.

וע״פ המבואר מובן ויומתק ההמשך בגמרא לאחרי ת״ר הנ״ל: אמר עולא כו׳ עתיד הקב״ה לעשות מחול לצדיקים (ועמך כלם צדיקים) כו׳ וכל אחד ואחד מראה כו׳ -

כי לא ידח ממנו נדח וכל סוגי בני ישראל - ממלא ה׳ בקשתם ואמירתם אני לדודי ודודי לי.

וע״פ הנ״ל יש לרמז ולקשר הסיום להתחלת מס׳ ר״ה: **ד׳ ראשי שנים הם באחד בניסן ר״ה למלכים**.

- למלך ישראל דוקא, אשר ״מגמתו ומחשבתו **להרים** דת האמת - (הרמה ושלמות) - ולמלאות העולם **צדק** - (תומ״צ, בנים הנ״ל) - ולשבור זרוע **הרשעים** - (מכוערות)

ובא כ״ז בעבודת ועלית האדם בסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, הליכה מן הקל אל הכבד, עלי׳

ולרגלים - היינו (כפי׳ הגמרא) שהוקבע סדר ברגלים חהמ״צ - שהיו אז ערום וערי׳ ושקועים במ״ט שערי טומאה וכו׳ - ונגלה עליהם ממה״מ הקב״ה, וגאלם. חה״ש - מ״ת ע״י שאמרו בנ״י בנינו עורבים אותנו. חה״ס, חג האסיף - תכלית השמחה והשלימות, ראשון לחשבון, נצחונם של ישראל בכל.

בכבוד ובברכה

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # 00659
16/12/2018

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים